

1. ΑΒΒΑ ΗΣΑΪΟΥ
ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ
2. ΑΒΒΑ ΖΩΣΙΜΑ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΩΦΕΛΙΜΑ
3. ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ
ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ

Ἰν ὄ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Φ Ι Λ Ο Κ Α Λ Ι Α
ΤΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ

12

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

Π Ι Ν Α Ξ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ		5—8
Α' ΑΒΒΑΣ ΗΣΑΪΑΣ		9—121
Α Σ Κ Η Τ Ι Κ Ο Ι Λ Ο Γ Ο Ι		
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		7—20
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		21
ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ		22—121
1. Περί ἐντολῶν πιστῶν καὶ οἰκοδομῆς τῶν ἐθελόντων οἰκῆσαι μετ' ἀλλήλων		24—43
2. Περί τῆς χαρᾶς τῆς γενομένης τῇ ψυχῇ τῇ θελοῦσῃ δουλεύειν τῷ Θεῷ		44—77
3. Περί ἀρετῶν		78—91
4. Ἀποφθέγματα		92—111
5. Περί τῶν ἀγωνισαμένων καὶ τελειωσάντων		112—121
Β' ΑΒΒΑΣ ΖΩΣΙΜΑΣ		123—197
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		124—128
ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ		130—197
Κεφάλαια ὠφέλιμα		130—197
Γ' ΑΒΒΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΣ		199—649
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		201—217
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		218
ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ		219—649
ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ		220—257
1. Πρόλογος περὶ τῆς βίβλου τοῦ μακαρίου Δωροθεοῦ		220—224
2. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αἰτήσαντα ἀδελφὸν περὶ τῆς αὐτῷ τοῦς εὐρεθέντας λόγους τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν		

Ἄββᾶ Δωροθέου σὺν ἐγκωμίῳ, ἦτοι θίψ αὐτοῦ ἐν ἐπι-
τομῇ 224—233

3. Διήγησις περὶ τοῦ βίου ἄββᾶ Δοσιθέου, μαθητοῦ γε-
νομένου τοῦ ἄββᾶ Δωροθέου 234—257

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΑΥΤΟΥ ΜΑΘΗΤΑΣ

1. Περὶ ἀποταγῆς 258—298
2. Περὶ ταπεινοφροσύνης 298—320
3. Περὶ συνειδήσεως 320—330
4. Περὶ θείου φόβου 330—360
5. Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν τινὰ στοιχεῖν τῇ ἰδίᾳ συνέσει 360—378
6. Περὶ τοῦ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον 378—399
7. Περὶ τοῦ ἑαυτὸν μέμφεσθαι 400—418
8. Περὶ μνησικακίας 418—433
9. Περὶ ψεύδους 434—450
10. Περὶ τοῦ μετὰ σκοποῦ καὶ νήψεως ὁδεύειν τὴν ὁδὸν
τοῦ Θεοῦ 450—469
11. Περὶ τοῦ σπουδάζειν ταχέως ἐκκόπτειν τὰ πάθη πρὸ
τοῦ ἐν ἔξει κακῇ γενέσθαι τὴν ψυχὴν 470—492
12. Περὶ φόβου τῆς μελλούσης κολάσεως, καὶ ὅτι χρή,
τὸν θέλοντα σωθῆναι, μηδέποτε ἀμεριμνεῖν περὶ τῆς
ἰδίας σωτηρίας 492—516
13. Περὶ τοῦ ἀταράχως καὶ εὐχαρίστως ὑποφέρειν τοὺς
πειρασμοὺς 516—535
14. Περὶ οἰκοδομῆς καὶ ἁρμολογίας τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν 536—562
15. Περὶ τῶν ἀγίων νηστειῶν 562—573
16. Ἑρμηνεῖα τινῶν ρητῶν τοῦ ἀγίου Γρηγορίου ψαλλο-
μένων μετὰ τρόπου εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα 574—601

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ 602—649

1. Πρὸς τινὰς κελλιῶτας ἐρωτήσαντας αὐτὸν περὶ τοῦ
παραβάλλειν 602—612
2. Πρὸς τοὺς ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐπιστάτας καὶ μαθη-
τάς πῶς δεῖ ἐπιστατεῖν ἀδελφῶν καὶ πῶς τοῖς ἐπιστα-
τοῦαῖν ὑποτάσσεσθαι 612—620

3. Πρὸς τὸν ἔχοντα τὴν διακονίαν τοῦ κελλαρίου	620—621
4. Πρὸς τὸν αὐτὸν	622—624
5. Πρὸς τὸν αὐτὸν	624—626
6. Πρὸς τὸν αὐτὸν	626—628
7. Πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπερωτήσαντα αὐτὸν περὶ ἀναισθη- σίας ψυχῆς καὶ περὶ ψύξεως ἀγάπης	628—630
8. Πρὸς ἀδελφὸν στενοχωρούμενον ὑπὸ πειρασμοῦ	630—632
9. Πρὸς τὸν αὐτὸν	632—634
10. Πρὸς ἀδελφὸν ἐκπεσόντα εἰς μακρὰν ἀσθένειαν καὶ συμπτώματα διάφορα	634
11. Πρὸς ἀδελφὸν ἐν πειρασμῷ ὄντα	634—636
12. Πρὸς τὸν αὐτὸν	636—638
13. Πρὸς τὸν αὐτὸν	638
14. Πρὸς τὸν αὐτὸν	638—640
15. Πρὸς τὸν αὐτὸν	640—649

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εὐρετήριοι χωρίων τῆς Γραφῆς	651—674
2. Εὐρετήριοι ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	656—672
3. Εὐρετήριοι πατερικῶν χωρίων	672—674

ΑΒΒΑ ΗΣΑΪΟΥ

ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι.

Οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἡσαΐου φερόμενοι Ἀσκητικοὶ Λόγοι, κείμενο πληρὲς χάριτος, εὐαισθησίας καὶ εὐλαβείας, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους μάρτυρες μιᾶς γραμματείας, ἡ ὁποία συνδυάζει τὴν αὐστηρὴν ἄσκησι μὲ τὴν ἐκλεπτυσμένην βίωσι τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τῶν Λόγων τούτων, γνωστῶν παλαιότερα ἀπὸ τὴν λατινικὴν μετάφρασι τοῦ Zinus(1558), ἀντεπροσωπεύεταν ἐμμέσως ἀπὸ τὴν διεσπασμένην παρουσίαν του σιτὴν Συναγωγὴν τοῦ Παύλου Εὐεργετηνοῦ, μέχρις ὅτου ὁ Αὐγουστῖνος Ἰορδανίτης τὸ ἐξέδωσε διὰ τοῦ τύπου τὸ 1911 στὰ Ἱεροσόλυμα, βάσει ἑνὸς χειρογράφου πολὺ μεταγενεστέρου, τοῦ ιζ' αἰῶνος.

Ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 29 λόγους ἀνίσου ἐκτάσεως, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὑποστῆ σοβαρὴ μεταποίησι κατὰ τὴν πορεία τῆς χειρογράφου παραδόσεως, καὶ δὴ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς. Ἐνας ἐνιαῖος σὲ μιὰ παραλλαγὴ λόγος παρουσιάζεται διεσπασμένος σὲ δύο ἢ τρεῖς σιτὴν ἄλλη. Παρὰ ταῦτα παρατηρεῖται σχεδὸν καθ' ὅλη τὴν γραμμὴν ἐνότιης σκέψεως, ἃν καὶ συντακτικῶς ὑφίσταται διαφοροποιήσις. Διὰ προσεκτικῆς μελέτης καθίσταται σαφὲς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ λόγων μὲ συνήθη ρητορικὴν δομὴν, ἀλλὰ περὶ σειρᾶς ἀποφθεγμάτων, παραινέσεων καὶ ὁδηγιῶν, τὰ ὁποῖα ἐξωτερικὴ μόνον συνοχὴ παρουσιάζουν μεταξύ τους καὶ εἶναι δυνατὸ δι' ἀνακατατάξεώς τους νὰ ἀποτελέσουν ποικίλες ἐνότιητες.

Γενικὰ οἱ ἐπὶ μέρους ἐνότιητες ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀριθμὸν μικρῶν παραγράφων, σὰν τὰ κεφάλαια τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἀσκητικῶν. Δὲν ἔχει ὅπως εἰσα-

χθῆ ἀκόμη ἢ μέθοδος τῆς συγκεντρώσεως τῶν κεφαλαίων κατὰ ἑκατοντάδες, καὶ τοῦτο μᾶς ὀδηγεῖ σ' ἐποχὴ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου ἢ σύγχρονή του. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι οἱ μικρὲς παράγραφοι παίρνουν συνήθως τῆ μορφὴ ποιητικῶν στίχων κατὰ τὸ σύστημα τοῦ παραλληλισμοῦ, μὲ τὴν προσθήκη πολὺ συχνὰ ἐνὸς εἴδους ἐφυμνίου. Ὁ τρόπος τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ κειμένου ἐπιτρέπει τὴν δι' ἀπλοῦ βλέμματος κατανόησι τοῦ πράγματος.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς «λόγους» εἶναι διμερεῖς, ἀποτελοῦνται δηλαδὴ ἀπὸ ἕνα πρῶτο μέρος πὺ περιέχει συλλογὴ ἀποφθεγμάτων σὲ ποιητικὸ ρυθμὸ καὶ ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἐρμηνευτικὴ ἔκθεσι ἐπὶ τοῦ θέματος. Τὰ ἀποφθέγματα χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀσυνήθη ζωντάνεια, ἐνῶ ἡ ἔκθεσις εἶναι πεζὴ καὶ περιέχει μακρὰ σειρὰ βιβλικῶν παραθεμάτων.

Ἄν ἐξαιρέσωμε τοὺς λόγους 19 Περὶ τῶν νόσων τῆς ψυχῆς, πὺ ἀνῆκουν στὸν Μακάριο Αἰγύπτιο, καὶ 27 στὸ Πρόσεχε σεαυτῷ, πὺ εἶναι τοῦ Ἄμμωνος, οἱ ἄλλοι λόγοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἀκόλουθα θέματα.

1) Ὁδηγίαι καὶ κανόνες πρακτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν μοναχῶν στὸν καθημερινὸ βίον, καὶ ἰδίως τῶν ἀρχαρίων· 1, 3, 4, 5, 9, 15, 17, 20, 21, 28.

2) Παραβολὲς περὶ ἠθικῆς συμπεριφορᾶς· 10, 11, 12.

3) Θρηνοὶ γιὰ τὴν κατάστασι· 14, 29.

4) Διδαχὲς περὶ ἠθικῆς τελειώσεως· 2, 6, 7, 8, 13, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 26.

Στὸ κείμενον δὲν ἀπαντῶνται δογματικὰ ἢ φιλοσοφικὰ ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ ἀναλύονται αἱ καταστάσεις τῶν ἀγωνιζομένων γιὰ τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ τελειότητα ἀσκητῶν μὲ βιβλικὴ κατοχύρωσι, ἀσυνήθως πλούσια γιὰ τέτοιας φύσεως κείμενα. Ὁ συγγραφεὺς - ἢ οἱ συγγραφεῖς - ἂν καὶ ἦταν πρακτικὸς καὶ ζητεῖ νὰ ἐπιτελοῦμε «τὸ πρακτικὸν ἡμῶν» (16,9), προχωρεῖ σὲ ὑψηλὰ ἐπίπεδα πνευματικῶν ἀναζητήσεων. Παραδείγματός χάρι ἡ λεπτὴ διάκρισις με-

ταξὺ τῶν ἀρετῶν στοὺς Λόγους 7 Περὶ ἀρετῶν, ὅπως καὶ ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς ἄλλης ἐξαρτήσεως καὶ καρποφορίας αὐτῶν, δεικνύει ἄνθρωπο μὲ πλούσια ἠθικολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ κατάρτισι, ἀσχέτως ἂν δὲν εἶχε μαθητεύσει ἄλλοῦ πλήν τοῦ σχολείου τῆς ἐρήμου.

Εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐνασχόλησις του μὲ τὴν θεμελίωσι μιᾶς διδασκαλίας περὶ οἰκειώσεως τῶν παθημάτων τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς μιμήσεως. Ὁ «ἀγαπητὸς Ἰησοῦς» γνωρίζει ὅτι ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων ὀφείλει «ἀνελθεῖν ἐπὶ τὸν σταυρὸν» (21,5) καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται κάθε ἀμεριμνία γιὰ τὰ ἄλλα. Ὁ Ἰησοῦς, ἀφοῦ ὑπέστη τὰ ἐξευτελιστικὰ παθήματα, ἔγινε τύπος ἡμῶν σὲ ὅλα. Ἡ χολή, πού ἐγεύθηκε εἶναι ἰδική μας, γιὰ νὰ χάσωμε κάθε ἐπιθυμία πονηρὴ μέσα μας· τὸ πτύσμα πού ἐδέχθηκε εἶναι ἰδικό μας, γιὰ νὰ σβήσωμε κάθε ἀνθρωπαρέσκεια· ὁ ἀκάνθινος στέφανος πού ἐτοποθετήθηκε στὴν κεφαλὴ του εἶναι ὁ τύπος μας, γιὰ νὰ ζητοῦμε τὴν μομφή, κάθε ὥρα ὑπομένοντας τὶς ὕβρεις ἀτάραχα· ὁ κάλαμος μὲ τὸν ὁποῖο ἐκτύπησαν τὴν κεφαλὴ του εἶναι ἰδικός μας τύπος, γιὰ νὰ ἐξαφανίσωμε κάθε ὑπερηφάνεια τοῦ ἐχθροῦ¹.

Οἱ δύο Ἡσαΐες.

Δύο διάσημοι ἀσκηταὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο μποροῦν νὰ διεκδικήσουν τὴν τιμὴ τῆς συντάξεως τῶν κειμένων τούτων. Ὁ πρῶτος ἤκμασε τὸν δ' αἰῶνα καὶ ἔφθασε πιθανῶς ἕως καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ε' αἰῶνος· πιθανῶς καὶ ἀπὸ τὸν Παλλάδιο ἀναφέρεται μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του Παῖσιο σὰν παράδειγμα τελειότητος κατὰ τὴν κρίσι τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ. Τέκνα πλουσίου ἐμπόρου τοῦ Σπανοδρόμου, ὁ μὲν ἕνας, προφανῶς ὁ Ἡσαΐας, διέθεσε τὸ μερίδιον τῆς κληρονομίας σὲ ναοὺς, μοναστήρια καὶ πτωχοὺς, καὶ ὕστερα ἐπιδόθηκε

1. Περὶ τῶν ἀγωνισαμένων 13-17α (13, 3).

σὲ αὐστηρῆ ἄσκησι, ὁ δὲ ἄλλος ἀπὸ τὸ μερίδιό του ἴδρυσεν μονὴ πού τὴν ἔκανε ξενῶνα². Ὁ Ἡσαΐας ἐμόνασε σὴν Σκῆτι καὶ συναναστράφηκε μὲ ὀνομαστοὺς γιὰ τὴν ἀρετὴ τους γέροντες, Ἀμμῶη, Ἀχιλλᾶ, Ποιμένα α', Μακάριο. Ἀπὸ διήγησι πού ἐκφέρεται σὰν ἀπὸ τὸν ἴδιο, σχετικᾶ μὲ ὁμιλία τοῦ Μακαρίου Αἰγυπτίου, συνάγεται ὅτι ἦταν μαθητὴς τοῦ τελευταίου καὶ γραφεύς. «Λαβὼν δὲ ἐγὼ πτυχίον καὶ καθέσθεις κατ' ἰδίαν ἔγραφον τὰ ἐκπορευόμενα διὰ τῶν χειλέων αὐτοῦ», ἦσαν δὲ τὰ ἐκπορευόμενα αὐτᾶ ὀλόκληρος λόγος ἀπὸ 1895 λέξεις³. Ἀπὸ ἄλλη διήγησι φαίνεται ὅτι ὁ Ἡσαΐας εἶχε μαθητὴ τὸν Πέτρο, τὸν ὁποῖο καλεῖται ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ νὰ διορθώσῃ ἔπειτα ἀπὸ κάποια ἄσχημη ἐνέργειά του⁴. Τὰ διατηρούμενα σὴν ἀλφαθητικῆ συλλογῆ τῶν Ἀποφθεγμάτων Γερόντων II λόγιά του δείχνουν ἄνδρα σώφρονα καὶ σοφόν.

Ὁ ἄλλος Ἡσαΐας ἀπασχόλησε ἔντονα ἓνα κύκλο μονοφυσιτῶν συγγραφέων τῆς ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ἐποχῆς, ἰδιαιτέρως δὲ τὸν Ζαχαρία Σχολαστικό, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀφιερώνει ὠρισμένες παραγράφους ἢ φράσεις, τόσο σὴν Ἱστορία του⁵ ὅσο καὶ στὸ Βίο Σεβῆρου⁶. Πολλὲς εἰδήσεις γι' αὐτὸν περιέχουν ἐπίσης ὁ συριακὸς Βίος Πέτρου Ἰβηρος⁷, οἱ Πληροφορίες τοῦ Ἰωάννου Ρούφου καὶ τὸ προσηρητημένο σ' αὐτὲς ἀνέκδοτο⁸. Σώζεται δὲ σὴν συριακῆ Βίος Ἡσαΐου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδίου Ζαχαρίου, ὁ ὁποῖος φυσικᾶ προσφέρει ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γι' αὐτὸν, ἀλλ' ἤδη ἀμφισβητεῖται ἡ αὐθεντικότης του. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα ὄλων αὐτῶν τῶν πηγῶν ὁ Ἡσαΐας, καταγόμενος ἐπίσης ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, εἴκοσι ἔτη πρὶν ἀπὸ τὴ σύνοδο

2. Λαυσαϊκὴ Ἱστορία 14.

3. Βλ. Αὐγουστίνου Ἰορδανίτη, Ἀββᾶ Ἡσαΐου Λάγοι κθ', σ. 15, βάσει κώδικος Ἱεροσολύμων 113.

4. Αὐγουστίνου Ἰορδανίτη, σ. 18.

5. Siq. 6, 3.

6. Ἐκδ. Kugener, σ. 73. 78.

7. Ἐκδ. Raabe, μετ. σσ. 96 - 99, 115 - 117. 138.

τῆς Χαλκηδόνας, ἤτοι τὸ 431, ἐγκαταστάθηκε στὴν Θηβαΐδα γιὰ ἄσκησι καὶ ἓνα ἔτος μετ' αὐτὴ μετακινήθηκε σὲ ἡσυχαστήριον τοῦ Μαΐουμᾶ κοντὰ στὴ Γάζα, ἀφοῦ προσκύνησε στὰ Ἱεροσόλυμα (452). Αὐτὴν τὴν ἐποχὴ ἀνέβαινε στὴν ἐπισκοπικὴ ἔδρα τῆς Πολίχνης ὁ Πέτρος Ἰβηρ, μὲ τὸν ὁποῖο συνδέθηκε φιλικά. Μερικὰ ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐκλείσθηκε σὲ γειτονικὸ κελλί καὶ ἐρχόταν σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμο μόνο διὰ μέσου τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πέτρου, ἕως ὅτου ἀπέθανε τὴν 11 Αὐγούστου 491.

Ἔως τὸ τέλος περίπου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπικρατοῦσε ἡ ἄποψις ὅτι ἡ συλλογὴ τῶν Ἀσκητικῶν Λόγων ἀνῆκε στὸν Ἡσαΐα τῆς Σκήτεως, δηλαδὴ ἕως ὅτου ὁ Krüger διατύπωσε τὴ γνώμη ὅτι συγγραφεὺς τῶν κειμένων αὐτῆς εἶναι ὁ Ἡσαΐας τοῦ ε' αἰῶνος καὶ παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ ἐκδότη τῆς συλλογῆς Αὐγουστίνου Ἰορδανίτη ἡ γνώμη αὐτὴ ἔγινε δεκτὴ. Τελευταῖα ὅμως ὁ ἐκδότης τῶν συριακῶν παραλλαγῶν τοῦ κειμένου R. Draguet ἐπανῆλθε στὴν παλαιὰ ἄποψι, ἡ ὁποία εἶναι πιθανὸ νὰ ἐπιβληθῇ καὶ πάλι ἐξ αἰτίας τῆς ἰσχυρῆς κατοχυρώσεώς της.

Τὰ κύρια ἐπιχειρήματα τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα τῆς Γάζας συντάξεως τῶν Λόγων εἶναι α) ὅτι στὸ συριακὸ βίον τοῦ λέγεται «οὗτος ὁ πατὴρ Ἡσαΐας, οὗ ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ περὶ παραινέσεως βιβλίον» καὶ ὅτι «πολλὰ περὶ παραινέσεως καὶ ὄρων μοναχικοῦ βίου γέγραφεν»⁸ καὶ β) ὅτι ὁ Ἡσαΐας αὐτὸς εἶχε μαθητὴν ὀνομαζόμενον Πέτρο, πραγματικὰ δὲ στὴ συλλογὴ ἀναφέρεται Πέτρος ποὺ παίζει σοβαρὸ ρόλο στὴν κατάρτισί της¹⁰.

Σ' αὐτὰ μπορούν νὰ προσαχθοῦν τὰ ἑξῆς. α) Ὅτι βιβλίον Περὶ παραινέσεων μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἄλλο περὶ ἀσκητικῆς ἀποταγῆς ἔργο καὶ ὄχι μόνο οἱ ὑπὸ ἐξέτασι Ἀσκητικοὶ Λόγοι, β) ὅτι μαθητὴ Πέτρο εἶχε κατὰ τὶς πηγὰς

8. Ἐκδ. Ναυ, ἀρ. 12, 22, 48, 65, 73. Τὸ ἀνέκδοτον σ. 164 ε.

9. Βίος Ἡσαΐου 3, 16. 8, 33.

10. Βλ. κυρίως λόγους 25 καὶ 26.

καὶ ὁ Ἡσαΐας τῆς Σκήτεως, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται ὑποπτη ἢ σύμπτωσης, γ) ὅτι ἀμφιβάλλεται, ἂν ὁ Ἡσαΐας τῆς Γάζας ἔγραψε κάτι, διότι ὅλες οἱ ἄλλες πηγές ἀγνοοῦν ὁποιαδήποτε συγγραφικὴ δραστηριότητά του καὶ μόνο ὁ βίος Ἡσαΐου ὁμιλεῖ γι' αὐτήν, αὐτὸς ὅμως ἀμφισβητεῖται ἀπὸ τὸν Draguet, δ) ὅτι ὁ Ἡσαΐας τῆς Γάζας φέρεται στὸ Βίο ὡς φιλόσοφος, τοῦ ὁποίου τὴν γνώμη περὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ζητεῖ ὁ πραγματικὰ φιλοσοφῶν Αἰνεΐας Γαζαῖος, ἐνῶ ὁ συγγραφεὺς τῶν Λόγων παρουσιάζεται ἄμοιρος κάθε φιλοσοφικῆς παιδείας, ε) ὅτι ὁ Ἡσαΐας τῆς Γάζας ἦταν ἐνθερμος μονοφυσίτης, ἐνῶ στὰ κείμενα τῆς συλλογῆς δὲν ἐμφανίζεται οὔτε ἵχνος μονοφυσικῆς τάσεως, ἀντιθέτως μάλιστα ὑπάρχουν ἐκφράσεις ποὺ ἀποκλείουν τὴν παρουσία μονοφυσικικοῦ φρονήματος, στ) ὅτι τὸ ὅλο ἰδεολογικὸ καὶ κοινωνικὸ πλαίσιο στὸ ὁποῖο κινοῦνται τὰ κείμενα εἶναι τὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀσκητισμοῦ καὶ ἰδίως τῆς Σκήτεως, ζ) ὅτι ἡ σύνδεσις τῶν κειμένων μὲ πρόσωπα τῆς Σκήτεως φθάνει ἕως τὸ σημεῖο νὰ συμπεριλαμβάνωνται στὴ μὲν ἑλληνικὴ παραλλαγὴ μία, στὴ δὲ συριακὴ δύο ὁμιλίαι τοῦ Μακαρίου Αἰγυπτίου, διδασκάλου, ὅπως εἶδαμε, τοῦ Ἡσαΐα τῆς Σκήτεως, ἐνῶ στὴ χειρόγραφη παράδοσι, τόσο τὴν ἄμεση ὅσο καὶ τὴν ἔμμεση, τεμάχια τῆς συλλογῆς αὐτῆς φέρονται καὶ ὑπὸ ἄλλα ἀσκητικὰ ὀνόματα, ὅπως τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ Ἀμμωνα.

Ἡ παράδοσις τῆς συλλογῆς.

Ἐπεὶ ἀπὸ αὐτὰ πρέπει νὰ δεχθῶμε ὡς συγγραφέα τῶν βασικῶν κειμένων τῆς συλλογῆς τὸν Ἡσαΐα τῆς Σκήτεως. Ὁ ἴδιος κατέστρωσε ἐγγράφως τὰ ἀποφθέγματα καὶ τὰ παραγγέλματα, συγκεντρωμένα ὑποτυπωδῶς σὲ συστήματα. Περιεχόμενα καὶ ὕφος τους ὑπενθυμίζουν τὴν λαμπρὴν παράδοσιν τοῦ σκητεωτικοῦ ἀποφθέγματος.

Σὲ κάποιο σημεῖο τῆς παραδόσεως, ποὺ δὲν πρέπει νὰ

ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡσαΐα, κάποιος ἄμεσος ἢ ἔμμεσος μαθητὴς του¹¹ μεταποίησε τὰ συστήματα σὲ λόγους, ἄλλους ἐκτενεῖς καὶ ἄλλους βραχεῖς, ἢ σὲ ἐπιστολές. Ἄν καὶ ὁ δεύτερος αὐτὸς συντάκτης διατήρησε τὴν ὁρολογία τοῦ Ἡσαΐα, εἶναι πολὺ εὐκόλῃ ἢ διάκρισις τοῦ προσθέτου ὑλικοῦ, διότι ὑστερεῖ σ' ἐκφραστικὴ ποιότητα ἀπὸ τὸ ἀρχικό. Τὸ ὑλικὸ προστίθεται ἄλλοτε στὸ σύστημα ὡς δεύτερο μέρος του, ἄλλοτε δὲ σὲ κάθε ἀπόφθεγμα ὡς ἐπεξεργασία του.

Ἡ συλλογὴ ποὺ ἀποτελέσθηκε μὲ τὸν τρόπο αὐτό, συμπεριέλαβε ἀργότερα καὶ ὀλίγα τεμάχια ἄλλων πατέρων τῆς Σκήτεως, ὅπως εἶναι ὁ Μακάριος, ὁ Ἀμμωνᾶς καὶ ὁ Μωϋσῆς. Πρὸς τὰ τέλη τοῦ ε' αἰῶνος ἡ συλλογὴ εἶχε εὐρεῖα κυκλοφορία καὶ ἀπήλαυε πολλῆς ὑπολήψεως, γι' αὐτό, ὅπως νομίζομε ἐμεῖς, παράγοντες μονοφυσιτικῶν κύκλων ἐθεώρησαν εὐκαιροὺς νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς σπανίας διπλῆς συμπτώσεως τοῦ ὀνόματος δύο γερόντων καὶ δύο μαθητῶν τους, γιὰ νὰ παρουσιάσουν τὰ ἔργα τοῦ Ἡσαΐα τῆς Σκήτεως ὡς ἔργα τοῦ ὁμωνύμου του τῆς Γάζας. Δὲν μετέβαλαν τὸ κείμενο σὲ τίποτε κατὰ τὴν οὐσίαν, ποὺ ἔτσι παρέμεινε σταθερὰ στὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, ἀλλὰ ἐτόνισαν τὴν συμμετοχὴν τοῦ Πέτρου στὴν κατάρτισιν τῆς συλλογῆς καὶ ἀρκέσθησαν στὸ νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἕνας μονοφυσίτης ἀσκητὴς εἶχε συνθέσει τὰ ἐμπνευσμένα ἐκεῖνα κείμενα καὶ ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Πέτρου τὰ συνέλεξε.

Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ὁ Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων στὴν πρὸς τὸν Σέργιον συνοδικὴν ἐπιστολήν¹² ἀνάμεσα σὲ δέκα ἐπιλέκτους μονοφυσίτες διδασκάλους, τὸ δεκακέρατο, ἀναθεματίζει καὶ τοὺς Ἡσαΐα, Βαρσανούφιο καὶ Δωρόθεο. Δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν πραγματικὰ ὑπῆρχαν μονοφυσίτες μοναχικοὶ ἢ ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέτες μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν

11. Ὁ Πέτρος π.χ. Ἀπὸ τὴν παράδοσιν ὡς ὑποψήφιοι γραφεῖς του φέρονται καὶ οἱ Ἐλισαῖος καὶ Πιόνιος.

12. PG 87/3, 3192 ε.

διαπρεπῶν ἀσκητικῶν συγγραφέων ἢ ἂν οἱ μονοφυσιῖτες οἰκαιοποιοῦνταν τοὺς ὀρθοδόξους ἐκείνους ἄνδρες μὲ σχετικὴ παραποίηση τῶν κειμένων τους· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅπωςδήποτε παρατηρῶνταν παραπλάνησι τῶν ὀρθοδόξων, ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἐχρειάσθηκε νὰ τονίσῃ στὴ Διαθήκη του πρὸς τοὺς μαθητὰς του¹³ ὅτι δὲν εἶναι οἱ γνωστοὶ ὀρθόδοξοι μονασταὶ αὐτοὶ ποὺ καταδικάζονται ἀπὸ τὸν Σωφρόνιο, ἀλλὰ ἄλλοι ὁμώνυμοὶ τους. Αὐτὴ ἡ σύγχυσις γιὰ τὸν Ἡσαΐα ἦταν βέβαια πολὺ διαδεδομένη τὸν σ' αἰῶνα καὶ τὴν διαβλέπομε ἐπίσης σὲ μιὰ ἄλλη διήγησι¹⁴, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ἡσαΐας φαίνεται νὰ ἀποφεύγῃ τοὺς Ἀρειανοὺς καὶ Θεοδοσιανοὺς, τῶν ὁποίων οἱ μὲν δεῦτεροι ἐμφανίσθησαν τὸ 537, οἱ πρῶτοι εἶχαν πλέον ἐξαφανισθῆ τότε, καὶ ὁ μαθητὴς του Ἐλισαῖος φέρεται νὰ ἐπισκέπτεται τὸν πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιο (580—607). Ἡ διήγησις ἀποσκοπεῖ στὴν ἀποκατάστασι τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ γέροντος ἀπὸ τῆς μονοφυσιτικῆς παραποίησης τοῦ φρονήματός του, ἐκτὸς ἐὰν ἡ χρῆσις τῶν ὀνομάτων γίνεται αὐθαιρέτως.

Ἡ συλλογὴ πλὴν τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων σώζεται καὶ σὲ συριακὴ καὶ ἄλλες ἀρχαῖες μεταφράσεις. Ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ ἀποδίδονται στὸν Ἡσαΐα, ἄλλα προέρχονται διὰ μεταπλάσεως τῶν Ἀσκητικῶν Λόγων καὶ ἄλλα ἀνήκουν σὲ μεταγενεστέρους συγγραφεῖς.

Ἡ ἔκδοσις.

Ἡ παρούσα ἔκδοσις περιλαμβάνει πέντε μόνο κείμενα, ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα τῆς συλλογῆς¹⁵.

1. Περὶ ἐντολῶν πιστῶν καὶ οἰκοδομῆς τῶν θελόντων μετ' εἰρήνης οἰκῆσαι μετ' ἀλλήλων.

13. PG 99, 1813 - 1816.

14. Αὐγουστίνου Ἰορδανίτη, σα. 9 - 25.

15. Τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 5, 16, 7, 8 καὶ 13 τῆς ἐκδόσεως Αὐγουστίνου Ἰορδανίτου κατὰ σειρὰ.

2. Περὶ τῆς καρᾶς τῆς γενομένης τῇ ψυχῇ τῇ θελούσῃ δουλεύειν τῷ Θεῷ.

3. Περὶ ἀρετῶν.

4. Ἀποφθέγματα.

5. Περὶ τῶν ἀγωνισαμένων καὶ τελειωσάντων.

Ἡ ἔκδοσις γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδικος Ἰβήρων 459 τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Τὸ κείμενο τοῦ κώδικος τούτου εἶναι πολὺ καλύτερον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Αὐγουστίνου Ἰορδανίτου, ὁ ὁποῖος χρησιμοποίησε μεταγενέστερο κώδικα, τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 109 Ἱεροσολύμων τοῦ τέλους τοῦ 13^{ου} αἰῶνος. Δὲν παρεβάλαμε τὸ κείμενο μὲ τὸν κώδικα αὐτὸ ἀπ' εὐθείας, διότι δὲν ἠθελήσαμε νὰ παραγάγωμε κριτικὴ ἔκδοσι. Ἐπὶ τὸ κείμενο τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ κώδικος γνωρίζομε ἀπὸ τὸν Ἰορδανίτη, ὅπως ἐπίσης καὶ τὶς παραλλαγὰς ἀπὸ ἄλλους κώδικες. Σὲ πολὺ ὀλίγα σημεῖα, ὅπου ἐχώλαινεν τὸ κείμενο τοῦ Ἰβήρων 459 ἐχρησιμοποίησαμε τὸ κείμενο ἢ τὶς παραλλαγὰς τοῦ Ἰορδανίτη. Σημειώνομε τὶς περιπτώσεις αὐτὰς ἐδῶ, διότι δὲν ἐπιθυμοῦμε νὰ προσθέσωμε κριτικὸ ὑπόμνημα στὸ κείμενο.

Περὶ ἐντολῶν 32, «μὴ πεισθῆς» Ἱεροσ. 109, «μὴ πείσει σε» Ἰβ. 459.

Περὶ τῆς καρᾶς 26, «τοὺς ἀγίους» Σαββαῖτ. 461 «αὐτούς» Ἰβ. 459 «τοὺς πιστοὺς» Ἱεροσ. 109.

» 52, «ἐργαλεῖα» Ἱεροσ. 109 «ἔργα» Ἰβ. 459.

» 118, «καὶ συζήσομεν εἰ ὑπομένομεν» Ἱεροσ. 109 παραλ. Ἰβ. 459.

» 120, «ἀνέβη» Ἱεροσ. 109 «οὐκ ἀνέβη» Ἰβ. 459.

Περὶ ἀρετῶν 6, μετὰ «ἀοκνησία» ὁ Ἰβ. 459 προσθέτει «καὶ ἡ ἀοργησία».

Ἐποφθέγματα 4 καὶ 5 «Ἰησοῦ» Ἱεροσ. 109 «Υἱοῦ»
Ἱβ. 459.

12 «τῷ ἀνθρώπῳ» Ἱεροσ. 109 «τὸν ἄν-
θρωπον» Ἱβ. 459.

Περὶ τῶν ἀγωνισαμένων 12 «τὴν ἐκ» Ἱεροσ. 109 «τῶν»
Ἱβ. 459.

14-15 «αὐθάδειαν... σβέσαι πᾶ-
σαν» Ἱεροσ. 109 παραλ.
Ἱβ. 459.

Βιβλιογραφία.

- Αύγουστίνου Ἰορδανίτου, Ἀββᾶ Ἡσαΐου Λόγοι κθ', Ἱεροσόλυμα 1911, Βόλος 21962.
- R. Draguet, Les Cinq recensions de l'Asceticon syriaque abba Isaie, Corp. Script. Christ Orient. 289 - 290, 293 - 294, Louvain 1968.
- S. Vailhé, «Un mystique monophysite, le moine Isaie», Échos d' Orient, 9 (1906), 81 - 96.
- H. Keller, «L'abbé Isaie le jeune», Irénikon 16 (1939), 113 - 126.
- A. Guillaumont, «Une notice syriaque inédite sur la vie de l'abbé Isaie», Anal. Bobl. 67 (1949), 350 - 360.
- D. J. Chitty, «Abba Isaiah», Journ. Theol. Stud. 22 (1971), 47 - 72.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΕΝΤΟΛΩΝ ΠΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ ΤΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ
ΟΙΚΗΣΑΙ ΜΕΤ' ΑΛΛΗΛΩΝ

1. Ἐὰν περιπαιήτε μετ' ἀλλήλων ἐν ὁδοῦ, προσέχετε ἐν ἅπασιν ἰσῶ λογισμῶ τοῦ ἐν ὑμῖν ἀσθενοῦς, κἄν τε χρήσῃ τοῦ καθῆσαι ὀλίγον κἄν τε γεύσασθαι πρὸ τῆς ὥρας μικρόν.
2. Ἐὰν ἐξέλθῃτε μετ' ἀλλήλων εἰς πάρεργον, ἕκαστος ὑμῶν πρόσχη ἐανιῶ καὶ μὴ ἰσῶ ἀδελφῶ αὐτοῦ· μὴ διδάξῃ αὐτὸν ἢ διατάξῃ ἢ αὐτῶ.
3. Ἐὰν ποιῆτε πάρεργον ἔνδον ἐν ἰσῶ κελλίῳ ἢ οἰκοδομητέ ἢ ἕως ἐστίας, ἢ οἰονδήποτε πρᾶγμα, τὸν ποιοῦντα τὸ ἔργον ἐάσατε ποιῆσαι ὡς ἂν θούληται· ἐὰν δὲ εἴπῃ, ποιήσατε ἀγάπην, διδάξατέ με, ὅτι οὐκ οἶδα, καὶ ἔστιν ἄλλιος ἐπιστάμενος, μὴ πονηρεύσῃται καὶ εἴπῃ, οὐκ οἶδα· οὐκ ἔστι γὰρ αὕτη ταπείνωσις κατὰ Θεόν.
4. Ἐὰν ἀδελφός σου ὡς δήποτε ποιῇ πρᾶγμα καὶ ἴδῃς αὐτόν, μὴ εἴπῃς αὐτῶ, ὅτι ἠφάνισας αὐτό, ἀλλ' ἐὰν εἴπῃ, ποιήσον ἀγάπην, δίδαξόν με, καὶ μὴ διδάξῃς αὐτόν, ἀλλὰ σιωπῆσης, οὐκ ἔχεις τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ἐν σοί, ὅτι κατέχεις πονηρίαν.
5. Ἐὰν ὁ ἀδελφός ἐψήσῃ ἐψητόν καὶ μὴ καλῶς γένηται, μὴ εἴπῃς αὐτῶ, ὅτι κακῶς ἔψησας, θάνατος γὰρ ἔστι τῇ ψυχῇ σου, ἀλλὰ ἐρεύνησον, ὅτι, εἰ ἦς σὺ ἀκούσας παρ' ἄλλου, πῶς ἔμελλες θλίβεσθαι, καὶ ἀναπαύῃ.
6. Ἐὰν ψάλλῃτε μετ' ἀλλήλων καὶ εἰς πλανηθῇ εἰς λέξιν, μὴ ἰαχέως εἴπῃτε αὐτῶ καὶ ἰαράξῃτε αὐτόν· ἐὰν παρέλθῃ λέξις, παρῆλθεν· ἐὰν δὲ εἴπῃ, ποιήσατε ἀγάπην, εἴπατέ μοι, εἴπατε αὐτῶ.

ΕΝΤΟΛΕΣ ΩΦΕΛΙΜΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΕΚΕΙΝΩΝ ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΝ
ΝΑ ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΗΣΟΥΝ ΜΕ ΕΙΡΗΝΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ

1. Ἐὰν περιπατῆτε σὲ δρόμο συντροφιά, νὰ προσέχετε καθ' ὅλα στὸ λογισμό τοῦ μεταξὺ σας ἀσθενοῦς, ἂν χρειάζεται νὰ καθίσετε ὀλίγο ἢ νὰ γευθῆτε ὀλίγο πρόωρα.
2. Ἐὰν ἐξέλθετε συντροφιά σὲ πάρεργο, ὁ καθένας σας νὰ προσέχη τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι τὸν ἀδελφό του· νὰ μὴ τὸν διδάξη οὔτε νὰ τὸν διατάξῃ τίποτε.
3. Ἐὰν κάνετε πάρεργο μέσα στὸ κελλι ἢ κτίζετε ἐστία ἢ ὁποιοδήποτε πρᾶγμα, αὐτὸν ποὺ ἐκτελεῖ τὸ ἔργο ἀφήσατέ τον νὰ τὸ κάμῃ ὅπως θέλει· ἔὰν δὲ εἰπῆ, σᾶς παρακαλῶ διδάξετέ με, διότι δὲν γνωρίζω, καὶ ὑπάρχει ἄλλος εἰδήμων, νὰ μὴ πονηρευθῆ καὶ εἰπῆ, δὲν γνωρίζω· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ταπείνωσις κατὰ Θεό.
4. Ἐὰν ἀδελφός σου κἀνῆ κάτι ὅπως νᾶναι καὶ τὸν ἰδῆς, μὴ τοῦ εἰπῆς, τὸ κατέστρεψες, ἀλλ' ἔὰν εἰπῆ, σὲ παρακαλῶ, δίδαξέ με καὶ δὲν τὸν διδάξης, ἀλλὰ σιωπῆσης, δὲν ἔχεις τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μέσα σου, διότι ἔχεις πονηρία.
5. Ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ψῆσῃ φαγητὸ καὶ δὲν γίνῃ καλὸ, μὴ τοῦ εἰπῆς, τὸ ἔψησες ἄσχημα, διότι τοῦτο εἶναι θάνατος γιὰ τὴν ψυχὴ σου, ἀλλᾶ ἐρεύνησε, ἂν ἤσσουν ἐσὺ ποὺ θὰ τὸ ἄκουες ἀπὸ ἄλλον, πῶς ἐπρόκειτο νὰ θλιβῆς, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
6. Ἐὰν ψάλλετε συντροφιά καὶ ὁ ἕνας χάσῃ μία λέξι, μὴ τοῦ εἰπῆτε ἀμέσως καὶ τὸν ταρᾶξετε· ἔὰν περάσῃ ἢ λέξις, ἐπέρασε· ἔὰν δὲ εἰπῆ, σᾶς παρακαλῶ, εἰπῆτε μου, νὰ τοῦ εἰπῆτε.

7. Ἐὰν ἐσθίητε τί ποτε ἐν τῇ τραπέζῃ, καὶ ἔσσι τις ἐξ ὑμῶν μὴ θέλων αὐτό, μὴ εἴπη, ὅτι οὐ δύναμαι φαγεῖν, ἀλλὰ θιασάτω ἑαυτὸν διὰ τὸν Θεὸν ἕως θανάτου, καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀναπαύει.
8. Ἐὰν ἔργον ποιῆτε μετ' ἀλλήλων, καὶ εἷς ἐξ ὑμῶν ἀπὸ μικροψυχίας καταλύσῃ, μηδεὶς αὐτῷ ἐπιπλήξῃ, ἀλλὰ μᾶλλον χάριτε μετ' αὐτοῦ.
9. Ἐὰν ἀδελφοὶ παραβάσωσιν ὑμῖν, μὴ θελήσητε παντελῶς ἐρωτῆσαι αὐτούς τι τῶν βλαπιόντων, καὶ ἐάσωσιν ὑμῖν αἰχμαλωσίαν ἐν τῷ κελλίῳ· εἰ δὲ ὁ παραγενόμενος μὴ δυνηθῆ ἔγκροαιεύσασθαι καὶ εἴπη ἐνὶ ἐξ ὑμῶν, ὡς εἶρηται, τί τῶν βλαπιόντων ὑμᾶς, μὴ θελήσῃ ὁ ἀκούσας τινὶ τῶν ἀδελφῶν ταῦτα ἐξειπεῖν, ἀλλὰ σιωπήσῃ, ἕως οὐ ἡ αἰχμαλωσία αὐτῶν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ τοῦ θανατηφόρου ἐμπλήσῃ τὰς καρδίας αὐτῶν.
10. Ἐὰν ἀπέλθῃς ἐπὶ ξένης διὰ χρεῖαν σου, μὴ ἐρωτήσης τινὰ περὶ τινος τῶν μὴ ἀνηκόντων σοι, ἵνα εἰσέλθῃς εἰς τὸ κελλίον σου σῶος· εἰ δὲ καὶ μὴ θέλων ἀκούσης, ἔλθων μὴ ἐξαγγείλῃς τοῖς ἀδελφοῖς σου.
11. Ἐὰν εὐρεθῆτε ἐπὶ ξένης, μὴ παρορησιασθῆτε εἰς ὃν ἂν εἰσέλθῃτε τόπον ἐν μηδενὶ πράγματι, ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ τύπου ὑμῶν μάλιστα ἐν τῇ κρουπιῇ καὶ φαινομένη σιωπῇ· ἐκεῖνα γὰρ πάντα τὰ πάθη ἐν τῷ ἀσθενεῖ εὐρίσκειται διὰ τὴν ἀοργίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὅτι οὐ βλέπει τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, ἡ δὲ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ πραότης καὶ ἡ συνείδησις καὶ τὸ ἀπολύσαι τὸ θέλημά σου καὶ βιάσασθαι ἑαυτὸν ἐν πᾶσιν, ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἔσσι· ἡ δὲ ὑψηλοφροσύνη καὶ ἡ φιλονεικία καὶ τὸ λογίσασθαι ἑαυτὸν ἐπίστιασθαι ὑπὲρ τὸν ἀδελφὸν σου καὶ

1. Τὸ λόγιο τοῦτο μὲ κάποια τροποποίησι ἀποδίδει στὸν Ἡσαΐα καὶ ὁ Βαρσανούφιος, Ἀπόκρισις 525.

2. Αἰχμαλωσία κατὰ τὰ ἐδῶ συμφραζόμενα εἶναι ἡ κατάληψις ἀπὸ πονηρὸ λογισμό ἢ ὀρθότερα τὸ συνεχὲς κέντημα τοῦ νοῦ ἀπὸ πονηρὸ λογισμό.

7. Ἐὰν τρώγετε κάτι στό τραπέζι καί εἶναι κάποιος ἀπό σᾶς πού δέν τὸ θέλει, νὰ μὴ εἰπῆ, δέν μπορῶ νὰ φάγω, ἀλλὰ νὰ βιάση τὸν ἑαυτό του μέχρι θανάτου γιὰ τὸ Θεό, καί ὁ Θεὸς τὸν ἀναπαύει¹.
8. Ἐὰν κάνετε ἔργο συντροφιά καί ἓνας ἀπό σᾶς τὸ γκρεμίση ἀπὸ μικροψυχία, νὰ μὴ τὸν ἐπιπλήξη κανένας, ἀλλὰ μάλλον νὰ χαρῆτε μαζί του.
9. Ἐὰν σᾶς ἐπισκεφθοῦν ἀδελφοί, μὴ θελήσετε καθόλου νὰ τοὺς ἐρωτήσετε γιὰ κάτι βλαπτικὸ καί σᾶς ἀφήσουν αἰχμαλωσία² στό κελλί· ἂν δὲ ὁ ἐπισκέπτης δέν μπορέση νὰ ἐγκρατευθῆ καί εἰπῆ σ' ἓνα ἀπό σᾶς, ὅπως ἀναφέρθηκε, κάτι ἀπὸ τὰ βλαπτικὰ γιὰ σᾶς, αὐτὸς πού τὸ ἄκουσε νὰ μὴ θελήση νὰ τὸ εἰπῆ σὲ κάποιον ἀδελφὸ, ἀλλὰ νὰ σιωπήση, ἕως ὅτου περάση ἀπὸ αὐτὸν ἢ αἰχμαλωσία τους, γιὰ νὰ μὴ γεμίση τίς καρδιές τους μὲ θανατηφόρο ἰό.
10. Ἐὰν μεταβῆς σὲ ξένη γῆ, γι' ἀνάγκη σου, νὰ μὴ ἐρωτήσης κανένα γιὰ κάτι πού δέν σὲ ἀφορᾷ, γιὰ νὰ ἐπιστρέψης σῶος στό κελλί σου· ἂν δὲ ἀκούσης χωρὶς νὰ τὸ θέλης, ὅταν ἔλθης, νὰ μὴ τὸ ἀνακοινώσης στοὺς ἀδελφοὺς σου.
11. Ἐὰν εὐρεθῆτε σὲ ξένη γῆ, νὰ μὴ ἐκφρασθῆτε μὲ παρρησία γιὰ κανένα πρᾶγμα, σὲ ὅποιον τόπο καί ἂν εἰσέλθετε, ὥστε νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὸν χαρακτήρα σας, καί μάλιστα στήν κρυφὴ καί φαινομένη σιωπῇ· διότι ὅλα ἐκεῖνα τὰ πάθη εὐρίσκονται στὸν ἀσθενῆ λόγῳ τῆς ἀργίας τῆς καρδιάς του, ἐπειδὴ δέν βλέπει τίς ἰδικές του ἀμαρτίες, ἢ δὲ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί ἢ ἐλπίς καί ἢ πραότης καί ἢ συνείδησις καί ἢ ἐγκατάλειψις τοῦ θελήματός σου καί ἢ αὐτοεκβίασις σὲ ὅλα, προέρχονται ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη· ἐνῶ ἢ ὑψηλοφροσύνη καί ἢ φιλονεικία καί ἢ ἀντίληψις ὅτι ἐσὺ ἔχεις γνῶσι ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ σου καί ἢ καταπάτησις τῆς θελήσεως καί τὸ νὰ μὴ σὲ μέλλη

τὸ καταπατεῖν τὴν συνείδησιν καὶ τὸ μὴ μέλεσθαί σοι, ὅτι θλίβεται κατὰ σοῦ ὁ ἀδελφός σου, καὶ λέγειν, τί ἔχω πρᾶγμα ἐγώ, ἐν τῇ σκληροκαρδία ἐστίν.

12. Ἐὰν ἐργάζῃ τὸ ἐργόχειρόν σου καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ κελλίον σου ὁ ἀδελφός σου, μὴ καταφρονήσης πάντη, ὅτι ἐποίησας ὑπὲρ αὐτὸν ἢ αὐτὸς ὑπὲρ σέ.
13. Ἐὰν ἐργάζῃ μετὰ ἀσθενούς, μὴ φιλονεικήσης κρουπιῶς θέλων ὑπὲρ αὐτὸν ποιῆσαι.
14. Ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἐργάζεται εἰς ἔργον καὶ ἀφανίσῃ αὐτὸ, μηδὲν αὐτῷ εἶπῃς, ἐὰν μὴ αὐτὸς εἶπῃ σοι, ποιήσον ἀγάπην, ἀδελφέ, δίδαξόν με, καὶ ἐὰν οἶδας, καὶ σιωπήσης, θάνατός σου ἐστίν.
15. Ἐὰν ποιῆτε ἐργόχειρον ὑμῶν, οἷόν ἐστιν, ποιήσατε τὴν δύναμιν ὑμῶν μὴ καταμαθεῖν ἢ ἐποίησας ἢ ἐποίησεν ὁ ἀδελφός σου ἐν τῇ ἐβδομάδι, ἀπαιδευσία γάρ ἐστιν.
16. Ἐὰν ἀπέλθῃς εἰς πάροργον μετὰ τῶν ἀδελφῶν σου, μὴ θελήσης, ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἐποίησας πλεόν αὐτῶν, πᾶν γὰρ ἔργον ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος ἐν τῷ κρουπιῷ, τοῦτο ἐστίν, ὃ ζητεῖ ὁ Θεὸς παρ' αὐτοῦ.
17. Ἐὰν ἀπὸ μικροψυχίας ἀποκριθῇ σοι ὁ ἀδελφός σου λόγον, θάσισαξον αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ ἐὰν ἐκζητήσῃ τὸν λογισμόν σου ἐν κρίματι Θεοῦ, εὐρήσεις ἑαυτὸν ἁμαρτήσαντα.
18. Ἐὰν οἰκήσῃς μετὰ ἀδελφοῦ καὶ ὁ λογισμός σου θελήσῃ δεσμεῦσαί σε ἐν τῷ φαγίῳ, εἶπε τῷ λογιμῷ σου, ὅτι ὁ ἀσθενής ὁ ὧδε δεσπότης μου ἐστίν. Εἰ θέλεις ὅπως ἐγκρατεύεσθαι πλεόν, λάβε σεαυτῷ μικρὸν κελλίον κατὰ μόνας καὶ μὴ θλίψῃς τὸν ἀδελφόν σου τὸν ἀσθενῆ.
19. Ἐὰν τις ξένος ἀδελφός παραβάλλῃ ὑμῖν καὶ προσηκούσατε περὶ αὐτοῦ, ὅτι φιλοσχηματικός ἐστι, μὴ ἐξερευνή-

πού θλίβεται έναντίον σου ὁ ἀδελφός σου, καὶ τὸ νὰ λέγῃς, τί δουλειὰ ἔχω ἐγώ, προέρχονται ἀπὸ τὴ σκληροκαρδία.

12. Ἐὰν ἐργάζεσαι τὸ ἐργόχειρό σου καὶ εἰσέλθῃ στὸ κελλί σου ὁ ἀδελφός σου, μὴ θελήσῃς καθόλου νὰ μάθῃς ὅτι ἔκαμες παραπάνω ἀπὸ αὐτόν ἢ αὐτὸς παραπάνω ἀπὸ ἐσέ.
13. Ἐὰν ἐργάζεσαι μαζί μὲ ἀσθενῆ, νὰ μὴ ἀνταγωνισθῆς κρυφά, θέλοντας νὰ κάνῃς παραπάνω ἀπὸ αὐτόν.
14. Ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἐργάζεται σὲ κάποιο ἔργο καὶ τὸ χαλάσῃ, μὴ τοῦ εἰπῆς τίποτε, ἂν δὲν σοῦ εἰπῆ αὐτός, σὲ παρακαλῶ, ἀδελφὲ, δίδαξέ με, καὶ ἂν γνωρίζῃς καὶ σιωπῆσῃς, αὐτὸ εἶναι θάνατός σου.
15. Ἐὰν κάνετε ἐργόχειρό σας, ὅποιο καὶ ἂν εἶναι, βάλετε ὅλη σας τὴ δύναμι νὰ μὴ μάθετε τί ἔκανες ἐσὺ ἢ τί ἔκανε ὁ ἀδελφός σου στὴν ἐβδομάδα, διότι τοῦτο εἶναι ἔλλειψις παιδείας.
16. Ἐὰν μεταβῆς σὲ πάρεργο μαζί μὲ τοὺς ἀδελφοὺς σου, μὴ θελήσῃς νὰ μάθουν ὅτι ἔκανες περισσότερο ἀπὸ αὐτούς, διότι κάθε ἔργο πού πράττει ὁ ἄνθρωπος στὸ κρυπτό, αὐτὸ εἶναι πού ζητεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτόν.
17. Ἐὰν ἀπὸ μικροψυχία σοῦ ἀπαντήσῃ ὁ ἀδελφός σου λόγο, βάσταξέ τον μὲ χαρά, καὶ ἐὰν διερευνήσῃς τὸ λογισμό σου κατὰ τὸ κρίμα Θεοῦ, θά εὔρῃς ὅτι ἀμάρτησες.
18. Ἐὰν κατοικήσῃς μαζί μὲ ἀδελφὸ καὶ ὁ λογισμός σου θελήσῃ νὰ σὲ δεσμεύσῃ στὸ φαγητό, εἰπὲ στὸ λογισμό σου, ὅτι ὁ ἐδῶ ἀσθενὴς εἶναι δεσπότης μου. Ἄν γενικά θέλῃς νὰ ἐγκρατεύεσαι περισσότερο, πάρε μόνος σου μικρὸ κελλί καὶ μὴ θλίψῃς τὸν ἀδελφὸ σου τὸν ἀσθενῆ.
19. Ἐὰν σὰς ἐπισκεφθῆ ξένος ἀδελφός καὶ ἔχετε ἀκούσει προηγουμένως γι' αὐτόν ὅτι εἶναι φιλάρεσκος,

σητε αὐτὸν ἐν λόγοις, ἕως οὗ φανῆ τὸ ἐλάτιωμα αὐτοῦ· φυλάξαιτε δὲ ἑαυτοὺς μὴ ποιήσητέ τι, ὃ οἴδατε ὅτι, ἐὰν καταλάβῃ ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν, θλίβεται.

20. Ἐὰν θέλῃς τί ποτε λαβεῖν καὶ χρεῖαν αὐτοῦ ἔχῃς, μὴ γογγύσης κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅτι διατί οὐκ ἐνόησε δοῦναί μοι αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' εἶπε ἐν παρορησίᾳ, μετὰ ἀπλότητος, ὅτι ποιήσον ἀγάπην, δός μοι τόδε, ὅτι χρεῖαν ἔχω· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγνεία ἐν καρδίᾳ ἢ ἁγία· ἐὰν γὰρ μὴ εἴπῃς, γογγύσης δὲ καὶ μέμψη ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἔχεις τὸ κριμα.
21. Ἐὰν λόγος τῆς Γραφῆς ἔλθῃ ἀνὰ μέσον ὑμῶν, ὃ γινώσκων τὸν λόγον καὶ εἰδὼς αὐτὸν κατὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐνέγκῃ ὀπίσω τοῦ ἀδελφοῦ τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἀναπαύσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν χαρᾷ· καὶ ὁ λόγος ὃ ζητούμενος οὗτός ἐστι, τὸ ταπεινώσαι ἑαυτὸν τῷ ἀδελφῷ σου.
22. Ὁ προσέχων τῷ κριμαί τοῦ θήματος οὗ μέλλει παρασιῆσαι, τὴν δύναμιν αὐτοῦ ποιεῖ, ἵνα μὴ φραγῆ αὐτοῦ τὸ σιόμα, μὴ εὐρίσκων ἀπολογίαν εἰπεῖν ἐν τῇ φορικτῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.
23. Μὴ θελήσητε ἐρευνῆσαι τὰ ἔργα τοῦ καιροῦ τούτου, ἵνα μὴ γένησθε ὡς τὰ σελλάρια, ὅτι ἕκαστος ἔρχεται, ἵνα ἀποβάλλῃ τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ, πολλῆς οὔσης τῆς δυσωδίας, ἀλλὰ γίνεσθε μᾶλλον θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγνείᾳ, ποιῶντες τὸν ἐνδοθεν ἱερέα πάντοτε θυμιάματα ἐπιβάλλοντα, ὀρθροῦτε καὶ ἐσπέρας, ἵνα μὴ μείνῃ τὸ θυσιαστήριον ἐκτὸς θυμιάματος, ἀλλὰ πάντοτε θιάσασθε ἑαυτοὺς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἐν πάσῃ δεήσει, ἵνα χαρίσῃται ὑμῖν ἀπλότητα καὶ ἀκεραιότητα καὶ λάβῃ ἀφ' ὑμῶν τὰ ἐναντία τούτων, ἃ ἐστὶν ἡ πανουργία καὶ ἡ δαιμονιώδης σοφία καὶ ἡ περτεργία καὶ ἡ φιλαντία καὶ ἡ κακο-

- μή τὸν ἐξετάσετε μὲ λόγια, ἕως ὅτου φανῆ τὸ ἐλάττωμά του· φυλαχθῆτε δὲ νὰ μὴ κάνετε τίποτε ποῦ ξέρετε ὅτι, ἂν τὸ καταλάβῃ ὁ ἀδελφός σας, θλίβετε.
20. Ἐὰν θέλῃς νὰ λάβῃς κάτι καὶ τὸ ἔχῃς ἀνάγκη, νὰ μὴ γογγύσῃς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, μὲ τὴν σκέψι διατί δὲν ἐκατάλαβε νὰ μοῦ τὸ δώσῃ μόνος του, ἀλλὰ εἰπέ ἀνοικτὰ, μὲ ἀπλότητα, σὲ παρακαλῶ, δός μου αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, διότι ἔχω ἀνάγκη· διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγία ἀγνεΐα στὴν καρδιά· διότι ἐὰν δὲν εἰπῆς, ἀλλὰ γογγύσῃς καὶ μεμφῆς μὲ τὴν καρδιά σου, ἔχεις τὸ κρίμα.
21. Ἐὰν ἀνακινηθῆ μεταξύ σας λόγος τῆς Γραφῆς, ὁ γνώστης καὶ εἰδήμων τοῦ λόγου πρέπει νὰ ἐξηγήσῃ πρὸς τὸν ἀδελφὸ του τὴν ἔννοιάν του καὶ θὰ ἀναπαύσῃ τὸν ἀδελφὸ του μὲ χαρὰ· καὶ ὁ λόγος ὁ ζητούμενος εἶναι αὐτός, τὸ νὰ ταπεινωθῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸ σου.
22. Αὐτὸς ποῦ προσέχει στὸ κρίμα τοῦ βήματος ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ παρασταθῆ, καταβάλλει κάθε δύναμι, ὥστε νὰ μὴ φραχθῆ τὸ στόμα του καὶ δὲν εὐρίσκει ἀπολογία νὰ διατυπώσῃ στὴν φρικτὴ ἐκείνη ὥρα.
23. Μὴ θελήσετε νὰ ἐρευνήσετε τὰ ἔργα τοῦ καιροῦ τούτου, γιὰ νὰ μὴ γίνετε σὰν τὰ ἀφοδευτήρια, ὅπου ἔρχεται ὁ καθένας γιὰ νὰ ἀποβάλῃ τὰ εὐρισκόμενα στὴν κοιλιὰ του καὶ ὑπάρχει πολλὴ δυσωδία, ἀλλὰ νὰ γίνεταί μᾶλλον θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀγνεΐα, κάνοντας τὸν μέσα εὐρισκόμενον ἱερέα νὰ τοποθετῆ ἐπάνω πάντοτε θυμιάματα, τὸν ὄρθρο καὶ τὴν ἑσπέρα, γιὰ νὰ μὴ μείνῃ τὸ θυσιαστήριον χωρὶς θυμίαμα, ἀλλὰ πάντοτε νὰ βιάζεταί ἑαυτοὺς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μὲ κάθε δέησι, ὥστε νὰ σᾶς χαρίζη ἀπλότητα καὶ ἀκεραιότητα καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ σᾶς τὰ ἀντίθετα τούτων, δηλαδὴ τὴν πανουργία καὶ τὴν δαιμονιώδη σοφία καὶ τὴν περιέργεια καὶ τὴν φιλαυτία καὶ τὴν κακο-

καρδία ταῦτα γὰρ καταλύει τοὺς κόπους τῶν ποιούντων αὐτά.

24. Τέλος δὲ τούτων πάντων, ἐὰν ἄνθρωπος φοβῆται τὸν Θεὸν ἐν γνώσει καὶ αἱ ἀκοαὶ αὐτοῦ ὑποτάσσονται τῇ συνειδήσει αὐτοῦ κατὰ Θεόν, ὑπὲρ τὰ προειρημένα διδάξει αὐτὸν ἐν τῷ κρυπτῷ. Ἐὰν δὲ μὴ ᾗ ἐκεῖ ὁ οἰκοδεσπότης ἐκείνος, ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος τὸν οἶκον ἔχει προκείμενον τῷ θελήματι, καὶ ὁ θουλόμενος λαλεῖ, ὁ θέλει ἐν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ καρδία ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ.

25. Ἐὰν θέλητε ἐξελθεῖν εἰς μικρὸν πάρεργον, μὴ καταφρονήση ὁ εἷς τοῦ ἐτέρου καὶ ἐξέλθῃ μόνος καὶ ἐάσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὴν συνείδησιν πάσχοντα ἐν τῷ κελίῳ, ἀλλ' εἶπη αὐτῷ ἐν ἀγάπῃ, θέλεις ἀπελθεῖν ἡμᾶς; Καὶ ἐὰν ἴδῃ τὸν δελφὸν αὐτοῦ μὴ ἀναπαυόμενον ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἢ κατὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀσθενοῦντα, μὴ φιλονεικήσῃ, ὅτι νῦν ἔχομεν ἐξελθεῖν, ἀλλ' ὑπέροθηται τέως, καὶ ἀπέλθῃ εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ εὐσπλαγχνίας. Φυλάξατε δὲ τοῦ μὴ ἀντισιῆναι τῷ ἀδελφῷ ἐν τινι, ἵνα μὴ θλίψῃτε αὐτόν.

26. Ἐὰν τις οἰκῇ μετὰ τοῦ πατρὸς ἢ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, συνείδησιν πάντη οὐκ ἔχει τῶν ἔξω μετὰ τινος, εἰ μὴ μετὰ τοῦ κατοικοῦντος μετ' αὐτοῦ ἐν ἅπασιν, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ εἰρήνη καὶ ὑποταγή.

27. Ἐὰν κατοικῆς μετὰ πατρός σου ἢ ἀδελφοῦ σου, μὴ εὐρεθῆς ἔχων φιλίαν μετὰ τινος ἐν τῷ κρυπτῷ ἢ γράμματα γράφων τινὸς ἐν τῷ κρυπτῷ, μὴ θέλων τοὺς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ γνῶναι, ἐπεὶ καὶ σεαυτὸν ἀπόλλυς κακείνους.

28. Ἐὰν οἰκῆς μετὰ μείζονός σου, μὴ θελήσης ποιῆσαι πρᾶγμα εὐεργειτικὸν πτωχῷ, εἰ μὴ πρότερον ἐρωτήσης αὐτόν, καὶ μὴ ποιήσης ἐν κρυπτῷ.

3. Οἰκοδεσπότης τοῦ ἀνθρώπου ὀνομάζεται ἐδῶ ἢ συνείδησις.

4. Ἐννοεῖται ἐδῶ πνευματικὸς πατὴρ ἢ ἀδελφός.

καρδιά· διότι αὐτὰ ἀφανίζουν τοὺς κόπους ἐκείνων πού τὰ πράττουν.

24. Τέλος ὅλων αὐτῶν εἶναι τοῦτο· ἐὰν ἄνθρωπος φοβῆται τὸ Θεὸ ἐν γνώσει καὶ οἱ ἄκοές του ὑποτάσσονται στὴ συνείδησί του κατὰ Θεόν, θὰ διδάξῃ ἑαυτὸν στὸ κρυπτό περισσότερο ἀπὸ τὰ προειρημένα. Ἐὰν δὲ δὲν ὑπάρχῃ ἐκεῖ ὁ οἰκοδεσπότης ἐκεῖνος³, ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπός ἔχει τὸν οἶκον ὑποκείμενον στὸ θέλημα, καὶ ὅποιος θέλει λαλεῖ ὅ,τι θέλει μέσα σ' αὐτόν, διότι ἡ καρδιά δὲν εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσία του.
25. Ἐὰν θέλετε νὰ ἐξέλθετε σὲ μικρὸ πάρεργο, νὰ μὴ καταφρονήσῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ ἐξέλθῃ μόνος του καὶ ἀφήσῃ τὸν ἀδελφὸ του νὰ ὑποφέρῃ κατὰ τὴν συνείδησι στὸ κελλί, ἀλλὰ νὰ τοῦ εἰπῇ μὲ ἀγάπη, θέλεις νὰ ἐξέλθωμε; Καὶ ἂν ἰδῇ τὸν ἀδελφὸ του νὰ μὴ ἔχῃ διαθέσι τὴν ὥρα ἐκείνη ἢ νὰ ἀσθενῇ σωματικά, νὰ μὴ φιλονεικῆσῃ λέγοντας ὅτι τώρα πρέπει νὰ ἐξέλθωμε, ἀλλὰ νὰ ἀναβάλῃ τότε καὶ νὰ ἀπέλθῃ στὸ κελλί του μὲ εὐσπλαχνῆ ἀγάπη. Φυλαχθῆτε δὲ νὰ μὴ ἀντισταθῆτε στὸν ἀδελφὸ σας γιὰ κάτι, γιὰ νὰ μὴ τὸν στενοχωρήσετε.
26. Ἐὰν κανεὶς συγκατοικῆ μὲ τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφὸ του⁴, νὰ μὴ ἔχῃ καθόλου δεσμὸ συνειδήσεως μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἔξω, παρὰ μόνον μὲ τὸν συγκατοικο σὲ ὅλα, καὶ αὐτὸ γεννᾷ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὑποταγή.
27. Ἐὰν συγκατοικῆς μὲ τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφὸ σου, νὰ μὴ εὐρεθῆς νὰ διατηρῆς φιλία μὲ κάποιον ἄλλο κρυφά ἢ νὰ γράφῃς σὲ κάποιον γράμματα κρυφά, μὴ θέλοντας νὰ τὸ μάθουν οἱ ἀδελφοὶ πού εἶναι μαζί σου, διότι ἀλλιῶς καὶ τὸν ἑαυτὸ σου καταστρέφεις καὶ ἐκείνους.
28. Ἐὰν συγκατοικῆς μὲ μεγαλύτερό σου, νὰ μὴ θελήσῃς νὰ κάνῃς εὐεργεσία σὲ πτωχό, ἂν δὲ ἐρωτήσῃς προηγουμένως αὐτόν, καὶ νὰ μὴ τὴν κάνῃς κρυφά.

29. Ἐὰν ἐρωτᾷς περὶ τῶν λογισμῶν σου, μὴ μετὰ τὸ ποιῆσαι ἐρωτήσεως, ἀλλ' εἶπε ὁ πολεμεῖ σε ἐπὶ τοῦ παρόντος· εἴτε διὰ μειοίκησιν εἴτε διὰ τὸ μαθεῖν ἐργόχειρον ἢ ἀλλάξαι ἐργόχειρον ἢ συνοικῆσαι μετὰ τινος ἢ ἐξελθεῖν ἀπό τινων, ἐρώτησον μετ' ἐλευθερίας πρὸ τοῦ σε προᾶξαι αὐτό· εἴτε περὶ ἀσθενείας ψυχῆς ἢ παθῶν σωματικῶν ἔτι καταφερόντων σε εἰς αὐτά, μὴ ἐρωτήσης περὶ αὐτῶν ὡς μήπω αὐτὰ πράξας, ἀλλ' ἐρώτησον περὶ τῆς πληγῆς λέγων, ὅτι ἤδη ἐπλήγην, ἵνα θεραπευθῆς πρὸς τὴν πληγὴν.
30. Ἐὰν δὲ λαλήσῃς περὶ λογισμῶν σου, μὴ γίνου ὑποκριτῆς, καὶ λέγε ἄλλο ἀντὶ ἄλλου, ἢ ὡς ἄλλου πεποιηκότις, ἀλλ' εἶπε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐτοίμασον ἑαυτὸν, ἵνα ὁ ἐὰν εἴπωσί σοι, ποιήσης, ἐπεὶ σεαυτὸν μόνον χλευάζεις καὶ οὐχὶ τοὺς γέροντας.
31. Ἐὰν ἐρωτᾷς γέροντας περὶ πολέμου, μὴ ἐπακούσης τοῖς ἔνδοθεν λαλοῦσι πλείω τῶν γερόντων, ἀλλὰ δεήθητε τοῦ Θεοῦ πρότερον λέγων, ποιήσον μετ' ἐμοῦ ἔλεος καὶ ὁ θέλεις παράσχου τοῖς παιράσι μου εἰπεῖν μοι, καὶ ὁ ἐὰν εἴπωσί σοι οἱ πατέρες, ποιήσον ἐν πίστει, καὶ ἀναπαύει σε ὁ Θεός.
32. Ἐὰν οἰκῆσῃς μετὰ ἀδελφῶν καὶ οὐκ ἀναπαύῃ διὰ προφάσεις τινάς, ἢ περὶ ἐργοχείρου ἢ περὶ δεσμοῦ ἢ περὶ ἀναπαύσεως ἢ μὴ δυνάμενος ὑπομεῖναι ἢ περὶ ἀκηδίας ἢ ὅτι ἡσυχάσαι θέλεις ἢ ὅτι οὐ δύνη βασιάξαι τὸν ζυγὸν ἢ ὅτι οὐ δύνη ποιῆσαι τὸ θέλημά σου ἢ ὅτι τὴν χρεῖαν σου οὐκ ἔχεις ἢ ὅτι θέλεις σεαυτὸν δῆσαι περισσὸν ἐν κακοπαθείᾳ ἢ ὅτι ἀσθενῆς εἶ καὶ οὐ δύνη τὸν κόπον βασιάξαι ἢ οἰαδήποτε πρόφασις ἢ ἡ πείθουσα τὴν καρδίαν ἐξελθεῖν, βλέπε μὴ πεισθῆς ἐξελθεῖν μηδὲ ἀποζυγώσης καὶ ἐξέλθῃς μετὰ λύπης ἢ φύγῃς κρυπτιῶς ἐν θλίψει ἢ ἐν καιρῷ

29. Ἐὰν ἐρωτᾷς σχετικά μὲ λογισμούς σου, νὰ μὴ ἐρωτήσης μετὰ τὴν πρᾶξι, ἀλλὰ εἰπὲ τί σὲ πολεμεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος· εἴτε γιὰ μετοίκησι πρόκειται εἴτε γιὰ ἐκμάθησι ἐργοχείρου ἢ ἀλλαγὴ ἐργοχείρου ἢ συνοίκησι μὲ κάποιον ἢ ἔξοδο ἀπὸ κάποιους, ἐρώτησε ἐλεύθερα προτοῦ τὸ κάνης· εἴτε ἀσθένεια ψυχῆς ἢ σωματικὰ πάθη ἀκόμη σὲ κατευθύνουν σ' αὐτά, νὰ μὴ ἐρωτήσης γι' αὐτά, μὲ τὴν δικαιολογία ὅτι δὲν τὰ ἔπραξες ἀκόμη, ἀλλ' ἐρώτησε γιὰ τὴν πληγὴ λέγοντας ὅτι ἤδη ἐτραυματίσθηκα, γιὰ νὰ θεραπευθῆς ἀπὸ τὴν πληγή.
30. Ἐὰν δὲ ὁμιλῆς περὶ λογισμῶν σου, νὰ μὴ γίνης ὑποκριτῆς καὶ λέγης ἄλλο ἀντ' ἄλλου ἢ σὰν νὰ τὸ ἔκανε ἄλλος, ἀλλ' εἰπὲ τὴν ἀλήθεια καὶ ἐτοίμασε ἑαυτόν, ὥστε, ὅ,τι σοῦ εἰποῦν, νὰ τὸ κάνης, ἐπειδὴ μόνο τὸν ἑαυτό σου χλευάζεις καὶ ὄχι τοὺς γέροντες.
31. Ἐὰν ἐρωτᾷς γέροντες περὶ πολέμου, νὰ μὴ ἀκούσης τοὺς ἀπὸ μέσα λαλοῦντας περισσότερο ἀπὸ τοὺς γέροντες, ἀλλὰ παρακάλεσε προηγουμένως τὸν Θεὸ λέγοντας, δεῖξε μου τὸ ἔλεός σου καὶ ὅ,τι θέλεις δῶσε στοὺς πατέρες μου νὰ μοῦ τὸ εἰποῦν, καὶ ὅ,τι σοῦ εἰποῦν οἱ πατέρες, κάνε το μὲ πίστι, καὶ ὁ Θεὸς σὲ ἀναπαύει.
32. Ἐὰν συγκατοικήσης μὲ ἀδελφούς καὶ δὲν ἀναπαύεσαι γιὰ κάποιες προφάσεις, εἴτε γιὰ ἐργόχειρο πρόκειται ἢ γιὰ δεσμό⁵ ἢ γιὰ ψυχικὴ ἀνάπαυσι ἢ γιὰ ἀδυναμία ὑπομονῆς ἢ γιὰ ἀκηδία ἢ διότι θέλεις νὰ ἡσυχάσης ἢ διότι δὲν μπορεῖς νὰ βαστάσης τὸ ζυγὸ ἢ διότι δὲν ἔχεις τὰ ἀναγκαῖα ἢ διότι θέλεις νὰ δεθῆς μὲ μεγαλύτερη κακοπάθεια ἢ διότι εἶσαι ἀσθενὴς καὶ δὲν μπορεῖς νὰ βαστάσης τὸν κόπο ἢ ὅποιαδήποτε πρόφασις καὶ ἂν εἶναι αὐτὴ ποὺ πείθει τὴν καρδιὰ νὰ ἐξέλθῃ, πρῶσεχε μὴ πεισθῆς νὰ ἐξέλθῃς οὔτε νὰ χωρισθῆς καὶ ἐξέλθῃς μὲ λύπη ἢ φύγῃς κρυφὰ μὲ

μέμφεως ούσης ἐν τῷ μέσῳ καὶ μὴ μνησθῆς τῆς ἀδελφοίτητος διὰ τὸ κάλυμμα τῆς κακίας ἀλλὰ μᾶλλον ζήτησον εἰρήνης καιρόν, ἵνα ἀναπαυθῆ ἡ καρδιά σου, ὅπου ἂν ἀπέροχη, καὶ τὴν μέμφιν σου θάλε ἐπάνω σου, μὴ καταλαλῶν μεθ' ὧν ὄκησας ἀδελφῶν, μηδὲ ὑπακούσης τοῖς ἐχθροῖς σου μειθαλεῖν τὰς εὐεργεσίας αὐτῶν εἰς κακοποιίας, φεύγων τὸ ὄνειδος καὶ θέλων ἵνα τὸ ὄνειδος τοῦ ἀδελφοῦ σου καλύψῃ τὸ σόν, καὶ πέσης ὑπὸ τοῖς ἐχθροῦς σου, ὅπου μέλλεις οἰκῆσαι.

33. Ἐὰν ἀπέλθῃς εἰς τόπον οἰκῆσαι, μὴ θελήσης ταχέως λαβεῖν σεαυτῷ κελλίον εἰς οἴκησιν, ἕως οὗ μάθῃς τὴν διαγωγὴν τοῦ τόπου, μήπως πρόσκομμά σοί ἐστιν ἐκεῖ, ἢ διὰ φροντίδα ἢ διὰ τὸ τιμὰς βλέπειν ἢ διὰ δόξαν ἢ δι' ἀνάπασιν ἢ διὰ πρόσκομμα σῶν φίλων· ἐὰν γὰρ ᾖς σοφός, συνήσης πάντα ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, τὸν θάνατόν σου καὶ τὴν ζωὴν σου.
34. Ἐὰν παράσχῃς ἀδελφῷ κελλίον σου, ἵνα ποιήσῃ ἐν αὐτῷ ὀλίγας ἡμέρας, μὴ ἔχε τὸν ἀδελφόν σου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σου.
35. Ἐὰν λάβῃς κελλίον ποιῆσαι ὀλίγας ἡμέρας ἐν αὐτῷ, μὴ κατασιτρέψῃς, μηδὲ οἰκοδομήσῃς ἐν αὐτῷ, ἐὰν μὴ πρότερον ἐρωτήσῃς τὸν παρέχοντά σοι τὸ κελλίον, εἰ ἀναπαύεται ἢ οὐ, ἐπεὶ ἀσυνειδησία ἐστίν.
36. Ἐὰν οἰκῆς μετὰ τινος ἢ παροικῆς καὶ λάβῃς παρ' αὐτοῦ ἐντολήν, φύλαξον διὰ τὸν Θεὸν μὴ καταφρονῆσαι μήτε ἐν τῷ κρουπιῷ μηδὲ ἐν τῷ φανερωῷ λῦσαι τὴν ἐντολήν.
37. Ἐὰν ἡσυχάζῃς ἐν τῷ κελλίῳ σου καὶ ἔδῃσας ἑαυτὸν εἰς ὥραν τοῦ φαγεῖν ἢ μὴ ἐσθίειν ἐψητόν ἢ ἄλλο οἶον-

θλίψι ἢ σὲ καιρὸ πού ὑπάρχει ἀνάμεσά σας μεμψιμοιρία καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ σκεπάσματος τῆς κακίας νὰ μὴ ἐνθυμῆσαι τὴν ἀδελφότητα, ἀλλὰ μάλλον ζήτησε καιρὸ εἰρήνης, γιὰ νὰ ἀναπαυθῆ ἡ καρδιά σου, ὅπου καὶ ἂν ἀπέλθης, καὶ βάλε ἐπάνω σου τὴν μομφή, χωρὶς νὰ καταλαλῆς τοὺς ἀδελφούς μὲ τοὺς ὁποίους συγκατοίκησες, καὶ νὰ μὴ ὑπακούσης στοὺς ἐχθρούς σου νὰ μεταβάλης τίς εὐεργεσίες τους σὲ κακοποιῖες, φεύγοντας τὸ ὄνειδος καὶ θέλοντας, ὥστε τὸ ὄνειδος τοῦ ἀδελφοῦ σου νὰ καλύψῃ τὸ ἰδικό σου, καὶ ἐκεῖ, ὅπου πρόκειται νὰ κατοικήσης, πέσης ὑπὸ τοὺς ἐχθρούς σου.

33. Ἐὰν ἀπέλθης σὲ κάποιον τόπο μὲ σκοπὸ νὰ κατοικήσης ἐκεῖ, μὴ θελήσης νὰ πάρῃς γρήγορα κελλί γιὰ οἴκησι ἕως ὅτου μάθῃς τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ τόπου, μήπως σοῦ παρουσιασθῆ ἐκεῖ πρόσκομμα, ἢ γιὰ φροντίδα ἢ γιὰ ἐπιδίωξι τιμῶν ἢ γιὰ δόξα ἢ γιὰ ἀνάπαυσι ἢ γιὰ πρόσκομμα ἀπὸ φίλους σου· διότι ἐὰν εἶσαι σοφός, θὰ τὰ καταλάβῃς ὅλα σὲ ὀλίγες ἡμέρες, τὸ θάνατό σου καὶ τὴ ζωὴ σου.
34. Ἐὰν παραχωρήσης σὲ ἀδελφὸ κελλί σου, γιὰ νὰ περάσῃ ὀλίγες ἡμέρες σ' αὐτό, νὰ ἔχῃς ὑπὸ τὴν ἐξουσία σου τὸν ἀδελφὸ σου.
35. Ἐὰν πάρῃς κελλί, γιὰ νὰ περάσῃς σ' αὐτό ὀλίγες ἡμέρες, νὰ μὴ καταστρέψῃς οὔτε νὰ οἰκοδομήσῃς σ' αὐτό, ἐὰν δὲν ἐρωτήσῃς πρῶτα αὐτὸν πού σοῦ παραχωρεῖ τὸ κελλί, ἂν ἔχῃ τὴ διάθεσι ἢ ὄχι, ἐπειδὴ τὸ ἀντίθετο εἶναι ἀσυνειδησία.
36. Ἐὰν συνκατοικῆς μὲ κάποιον ἢ παροικῆς καὶ πάρῃς ἀπὸ αὐτὸν ἐντολή, πρόσεξε γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ καταφρονήσῃς εἴτε κρυφὰ εἴτε φανερά, ὥστε νὰ λύσῃς τὴν ἐντολή.
37. Ἐὰν ἡσυχάζῃς στὸ κελλί σου καὶ ἐδέσμευσες τὸν ἑαυτό σου στὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ ἢ νὰ μὴ φάγῃς

δήποτε πράγμα, καὶ ἐξέλθης ἐπὶ ξένης, φύλαξον μὴ εἰπεῖν τινα, καθεζόμενος ἐν τῇ τραπέζῃ, ὅτι συγχώρησόν μοι, ὅτι οὐκ ἐσθίω τοῦτο, ἐπεὶ ὄλος ὁ κόπος σου εἰς χείρας τῶν ἐχθρῶν σου ἀπῆλθεν ἐν ματαιότητι· ὁ Δεσπότης γάρ σου ὁ Σωτὴρ εἶπεν, ὅτι, ποιήσον ἐν τῷ κρυπτῷ, ἵνα ὁ Πατήρ σου παράσχῃ ἐν τῷ φανερῷ. Ὁ ἀγαπῶν τοὺς κόπους αὐτοῦ φυλάξει αὐτοὺς ἵνα μὴ ἀπόλωνται.

38. Ἐὰν οἰκῆτε μετ' ἀλλήλων, πᾶν ἐργόχειρον ὃ ἐργάζεσθε, κἄν τε ἔσω κἄν τε ἔξω, καὶ καλέσῃ σε ὁ ἀδελφός σου, μὴ εἴπῃς ὅτι μακροθύμησον, ἵνα ἀπόσχῃ ἔτι τὸ μικρὸν τοῦτο, ἀλλ' εὐθέως ὑπάκουσον.

39. Ἐὰν ποιῆτε ἔργον μετ' ἀλλήλων, πᾶν ἐλάτιωμα, ὃ εἶδες ἔξω παρ' ἄλλοις, μὴ θασιάσης καὶ εὐρεθῇ ἐν τῷ σιόματί σου τοῦ εἰπεῖν τοῖς ἀδελφοῖς, θάνατος γάρ ἐστι τῇ ψυχῇ σου, εἶπερ εἰ σοφός.

40. Ἐὰν οἰκῶσι μετὰ σοῦ ἀδελφοὶ καὶ κοπιᾶσωσι μίαν ἡμέραν, ἀνάπαυσον αὐτοὺς πρὸ τῆς ὥρας γεύσασθαι. Μὴ πρόσχῃς ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσχες τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ, ἔχε τὸν Θεὸν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου ἐν παντὶ ἔργῳ ὃ ποιεῖς.

41. Ἐὰν ἀπέλθης εἰς τόπον οἰκῆσαι ἢ μόνος ἢ μετὰ τῶν πρὸ σοῦ καὶ ἴδῃς ἐκεῖ τέχνην ἢ ἔργα ζημίαν ἔχοντα ἢ βλάβην ἢ μὴ ὄντα μοναχικά, μὴ ἀνοίξης τὸ σίωμα σου ἐλέγξαι αὐτά, ἀλλ' ἐὰν οὐκ ἀναπαύῃ ἀπέλθε εἰς τόπον ἄλλον καὶ φύλαξον τὴν γλῶσσάν σου, ἵνα μὴ καταλαλήσης αὐτῶν· θάνατος γάρ σοί ἐστι τοῦτο.

42. Ἐὰν ἦς ἀσθενής τοῖς πάθεσι, φύλαξον σεαυτὸν μὴ εἶσαι τινα εἰπεῖν σοὶ τὰ πάθη τῶν λογισμῶν αὐτοῦ ὡς πιστῷ, ἀπώλεια γάρ ἐστι τῇ ψυχῇ σου τοῦτο τὸ ἔργον.

43. Ἐὰν λόγος γένηται ἐν ὑμῖν γελωτοποιός, φυλάξατε ἑαυτοὺς, μὴ εἶσαι τὴν φωνὴν ὑμῶν ἐξάκουσιον γενέσθαι

μαγειρευτὸ ἢ ὅποιοδήποτε ἄλλο πρᾶγμα, καὶ μεταβῆς σὲ ξένη γῆ, πρόσεξε νὰ μὴ εἰπῆς σὲ κανένα, ὅταν κάθῃσαι σὲ τραπέζι, συγχώρεσέ με, διότι δὲν τρώγω τοῦτο, διότι ἀλλιῶς ὄλος ὁ κόπος σου μεταφέρθηκε ματαίως σὲ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου· διότι ὁ Δεσπότης σου ὁ Σωτὴρ εἶπε, πρᾶξε στὸ κρυπτό γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ ὁ Πατὴρ σου στὸ φανερό¹. "Ὁποῖος ἀγαπᾷ τοὺς κόπους του θὰ τοὺς φυλάξῃ γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν.

38. Ἐὰν συνοικῆτε συντροφιά, ὅποιο ἐργόχειρο καὶ ἂν ἐκτελῆτε, εἴτε μέσα εἴτε ἔξω, καὶ σὲ καλέσῃ ὁ ἀδελφός σου, μὴ εἰπῆς, μακροθύμησε, γιὰ νὰ ἀπουσιάσω λίγο, ἀλλ' ὑπάκουσε ἀμέσως.
39. Ἐὰν ἐργάζεσθε συντροφιά, κάθε ἐλάττωμα ποῦ εἶδες ἔξω νὰ κάμῃ ἄλλος, νὰ μὴ τὸ κρατήσῃς καὶ εὐρεθῇ στὸ στόμα σου ὥστε νὰ τὸ εἰπῆς στοὺς ἀδελφούς, διότι εἶναι θάνατος στὴν ψυχὴ σου, ἂν εἶσαι σοφός.
40. Ἐὰν συνοικοῦν μαζί σου ἀδελφοὶ καὶ κοπιᾶσουν μιὰ ἡμέρα, ἀνάπαυσέ τους πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα γιὰ νὰ γευματίσουν. Μὴ προσέχῃς στὸν ἑαυτὸ σου, ἀλλὰ πρόσεχε στὸ κρῖμα τοῦ Θεοῦ, νὰ ἔχῃς τὸν Θεὸ ἐμπρὸς στοὺς ὀφθαλμοὺς σὲ κάθε ἔργο ποῦ ἐκτελεῖς.
41. Ἐὰν μεταβῆς σὲ τόπο γιὰ νὰ κατοικήσῃς ἢ μόνος ἢ μαζί μὲ τοὺς πρὶν ἀπὸ σὲ καὶ ἰδῆς ἐκεῖ τέχνη ἢ ἔργα ποῦ ἔχουν ζημία ἢ βλάβη ἢ μὴ μοναχικά, νὰ μὴ ἀνοίξῃς τὸ στόμα σου γιὰ νὰ τὰ ἐλέγξῃς, ἀλλὰ ἂν δὲν ἀναπαύεσαι, πῆγαινε σὲ ἄλλον τόπο καὶ φύλαξε τὴ γλῶσσα σου, γιὰ νὰ μὴ τοὺς καταλαλήσῃς· διότι αὐτὸ σοῦ εἶναι θάνατος.
42. Ἐὰν εἶσαι ἀσθενὴς στὰ πάθη, φυλάξου νὰ μὴ ἀφήσῃς κάποιον νὰ σοῦ εἰπῇ τὰ πάθη τῶν λογισμῶν του σὰν σὲ πιστό, διότι αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι ἀπώλεια γιὰ τὴν ψυχὴ σου.
43. Ἐὰν γίνῃ μεταξύ σας λόγος ποῦ προκαλεῖ γέλοια, φυλαχθῆτε νὰ μὴ ἀφήσετε τὴ φωνὴ σας νὰ ἀκουσθῇ

ἐπεὶ σημεῖόν ἐστιν ἀπαιδευσίας καὶ ἀφοβίας Θεοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι φυλακὴ ἐντὸς ὑμῶν.

44. Ἐπειδὴ ἡ ὄργη ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν οἰκουμένην ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, πᾶν ὃ ἀκούετε, μὴ ταραχθῆτε, ἀλλ' εἴπατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ὅτι τί ἐστι ταῦτα πρὸς τὸν τόπον, εἰς ὃν μέλλομεν ἐμβαίνειν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ποιήσατε τὴν ἀγάπην διὰ τὸν Θεόν, ἀνάγνωτε εἰς τὸ φυλάξαι, ὅτι οὐκ ἔστι μικρόν. Ἐὰν οὖν φυλάξητε ταῦτα ἐν ἀπλότητι καὶ ἐν γνώσει, ἀπελεύσεσθε εἰς τὴν καιάπανοιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν χαρᾷ· ἐὰν δὲ μὴ φυλάξητε, ποιεῖτε τὸν κόπον ἐνταῦθα, καί, διὰ τὴν ἐξέλθητε ἐκ τοῦ σώματος, ἀπαχθήσεσθε εἰς τὴν κόλασιν, κατὰ τὰς Γραφάς. Διὰ γὰρ τὰ προειρημένα ἦλθεν ὁ Δεσπότης ἡμῶν Χριστός, ἀλλ' ἡ σκληροκαρδία ἡμῶν τυφλοῖ ἡμᾶς διὰ τὰ θελήματα τῆς καρδίας ἡμῶν, ὅτι ἀγαπῶμεν ταῦτα ὑπὲρ τὸν Θεὸν καὶ οὐκ ἔχομεν ἀγάπην πρὸς αὐτόν, ὥσπερ ἀγαπῶμεν τὰ πάθη.
45. Ἴδεν ἐβιασάμην ἐμαυτὸν γράφαι ὑμῖν καὶ ταῦτα, ὅποτε τὰ πρότερα οὐκ ἤρκεσεν ὑμῖν. Ποιήσατε οὖν ἀγάπην καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀγωνίσασθε καὶ μὴ μείνητε ἐν τῇ ἀπειριμῆτι ὑμῶν καρδία, ἀλλὰ βοηθήσατε ἑαυτοῖς τὰς ὀλίγας ἡμέρας ἡμῶν, καὶ ἐὰν φυλάξητε αὐτά, αὕτη ἐστὶν ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὑπακοή καὶ τὸ κόψαι τὸ θέλημα καὶ ἡ ἀγάπη. Ἐὰν δὲ μὴ φυλάξητε, ἀλλ' ἔστιν ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις ἢ φιλονεικία ἢ ὑψηλοκαρδία ἢ μέμψις ἢ γογγυσμὸς ἢ παρακοή, ἀναλίσκετε τὸν χρόνον κακῶς καὶ ἐν ἀληθείᾳ ἀπέρχεσθε εἰς τὴν κόλασιν, διὰ τὴν ἐξέροχησθε ἐκ τοῦ σώματος.
46. Διό, ἀγαπήσατε τοὺς ἀδελφούς ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ ἀγία καὶ φυλάξατε τὴν γλῶσσαν ὑμῶν, μὴ ἐκβάλλοντες ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν λόγον εἰκῆ, ἵνα μὴ πλήξης τὸν ἀδελφόν

δυνατά, διότι αὐτό εἶναι σημεῖο ἀπαιδευσίας καὶ ἀφοβίας Θεοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ εἶναι προφύλαξις μέσσασας.

44. Ἐπειδὴ ἡ ὀργὴ ἐπῆλθε στήν οἰκουμένη κατὰ τίς ἡμέρες μας, ὅ,τι καὶ ἂν ἀκούετε, νὰ μὴ ταραχθῆτε, ἀλλὰ νὰ εἰπῆτε στίς καρδιές σας, τί εἶναι αὐτὰ συγκριτικὰ μὲ τὸν τόπο, ὅπου πρόκειται νὰ ἐμβουῦμε ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν μας, σᾶς παρακαλῶ γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀναγνῶστε γιὰ νὰ τὰ φυλάξετε, διότι δὲν εἶναι μικρό. Ἐὰν λοιπὸν τὰ φυλάξετε αὐτὰ μὲ ἀπλότητα καὶ γνῶσι, θὰ μεταβῆτε στήν κατάπαυσι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μὲ χαρὰ· ἐὰν δὲ δὲν τὰ φυλάξετε, κάνετε τὸν κόπο ἐδῶ, καί, ὅταν ἐξέλθετε ἀπὸ τὸ σῶμα, θὰ ἀπαχθῆτε στήν κόλασι, κατὰ τίς Γραφές. Διότι γιὰ τὰ προειρημένα ἦλθε ὁ Δεσπότης μας Χριστός, ἀλλὰ ἡ σκληροκαρδία μας μᾶς τυφλώνει γιὰ τὰ θελήματα τῆς καρδιάς μας, διότι ἀγαποῦμε αὐτὰ παραπάνω ἀπὸ τὸν Θεό καὶ δὲν ἔχομε ἀγάπη πρὸς αὐτὸν, ὅπως ἀγαποῦμε τὰ πάθη.
45. Ἴδου ἐπίεσα τὸν ἑαυτό μου νὰ σᾶς γράψω καὶ αὐτά, ἀφοῦ τὰ προηγούμενα δὲν σᾶς ἄρκεσαν. Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς νὰ ἀγωνισθῆτε καὶ νὰ μὴ παραμείνετε στήν ἀπερίτμητη καρδιά σας, ἀλλὰ νὰ βοηθήσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας τίς ὀλίγες ἡμέρες μας, καὶ ἂν τὰ φυλάξετε, αὕτῃ εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ ἀποκοπὴ τοῦ θελήματος καὶ ἡ ἀγάπη. Ἐὰν δὲ δὲν τὰ φυλάξετε, ἀλλὰ ὑπάρχει μεταξὺ σας ζήλεια καὶ ἔρις καὶ φιλονεικία ἢ ὑψηλοκαρδία ἢ μέμψις ἢ γογγυσμός ἢ παρακοή, δαπανᾶτε τὸ χρόνο κακῶς καὶ πραγματικὰ θὰ μεταβῆτε στήν κόλασι, ὅταν ἐξέλθετε ἀπὸ τὸ σῶμα.
46. Γι' αὐτό, ἀγαπήσατε τοὺς ἀδελφούς σας μὲ ἀγία ἀγάπη καὶ φυλάξατε τὴ γλῶσσα σας, μὴ βγάζοντας ἀπὸ τὸ στόμα σας λόγο μάταιο, γιὰ νὰ μὴ πληγώσης

σου. Δυνατὸς δὲ ἐστὶν ὁ Δεσπότης δοῦναι πᾶσιν ἡμῖν τοῦ
ἐργάσασθαι καὶ φυλάξαι, ὅπως εὐρωμεν ἔλεος διὰ τῆς
χάριτος αὐτοῦ μετὰ πάντων τῶν εὐαρεστησάντων ἁγίων.
Ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, νῦν
καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸν ἀδελφὸ σου. Εἶναι δὲ δυνατὸς ὁ Δεσπότης νὰ ἐπιτρέψῃ σὲ ὄλους μας νὰ ἐργασθοῦμε καὶ φυλάξωμε, γιὰ νὰ εὐρωμε διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἔλεος μαζί μὲ ὄλους τοὺς εὐαρεστήσαντας ἀγίους. Διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ
ΤΗΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΤΗ ΨΥΧΗ
ΤΗ ΘΕΛΟΥΣΗ ΔΟΥΛΕΥΕΙΝ ΤΩ ΘΕΩ

1. Ἐν πρώτοις μὲν ἀσπάζομαί σε ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ παρακαλῶ, ἵνα τέλειος ἔσῃ κατὰ τὸ εὐάρεστον αὐτῷ καὶ ὁ κόπος σου μὴ γένηται ἀργός, ἀλλ' ἵνα σῶον δέξηται αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐν χαρᾷ παρὰ σοῦ.
2. Ὅσοις γὰρ πραγματεύονται καὶ κερδήσει, χαίρει καὶ οὐ λογίζεται τοὺς κόπους, οὓς ὑπέμεινε, καὶ ὁ διδαχθεὶς τέχνην καὶ μαθὼν καλῶς χαίρει τοὺς κόπους εἰς οὐδὲν λογιζόμενος, διότι ἔμαθεν.
3. Ὅσοις ἔγημε γυναῖκα, εἰ ἀνέπαυσεν αὐτὸν καὶ ἐφύλαξε καλῶς, εὐφραίνεται ἢ καρδία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῇ θαρρῶν.
4. Ὅσοις ἐστρατεύθη καὶ ὑπερεῖδε τὸν θάνατον αὐτοῦ, πολεμῶν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, ἕως οὗ στεφανωθῆ, προσέκοψεν.
5. Ἴδου ταῦτά ἐστι τὰ ἔργα τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ἀπολυμένου, καὶ ταῦτα οὕτω ποιῶντες χαίρουσιν, διότι προέκοψαν τῷ ἔργῳ αὐτῶν. Πόσῃ οὖν χαρὰν νομίζεις γενέσθαι τῇ ψυχῇ τοῦ ἀρξαμένου δουλεύειν τῷ Θεῷ καὶ τελειώσαντος αὐτοῦ τὸ ἔργον; Ὅτι ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ προάξει αὐτῷ καὶ χαρήσονται μετ' αὐτοῦ οἱ ἄγγελοι, καὶ τότε ἐξέρχονται εἰς συνάντησιν αὐτῆς πᾶσαι αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους, θέλουσαι αὐτὴν κατασχεῖν, ἐξερευνῶντες, εἰ ἄρα ἔχουσί τι τῶν ἑαυτῶν ἐν αὐτῇ· τότε οὐχ οἱ ἄγγελοι πολεμοῦσιν αὐτοῖς, ἀλλὰ τὰ ἔργα ἃ ἔπραξε

1. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ κείμενον τόσον τοῦ ἡμετέρου κώδικος ὅσον καὶ τοῦ Ἰορδανίτου εἶναι ἐφθαρμένον, ἐνῶ ὁ Σαββαϊτικὸς 408, διατρεῖ ἄλλην παραλλαγὴν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ
ΠΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΨΥΧΗ
Η ΟΠΟΙΑ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΔΟΥΛΕΥΗ ΣΤΟΝ ΘΕΟ

1. Ἐν πρώτοις σέ ἀσπάζομε μὲ φόβο Θεοῦ καὶ παρακαλῶ νὰ εἶσαι τέλειος σύμφωνα μὲ τὰ εὐάρεστα σ' αὐτὸν καὶ ὁ κόπος νὰ μὴ εἶναι ἀργός, ἀλλὰ νὰ τὸν δέχεται ὁ Θεὸς ἀπὸ σέ ἀκέραιον μὲ χαρὰν.
2. Πραγματικὰ ὅποιος ἐμπορευθῆ καὶ κερδίση, χαίρεται καὶ δὲν λογαριάζει τοὺς κόπους τοὺς ὁποίους ὑπέμεινε; καὶ ὅποιος ἐδιδάχθη τέχνη καὶ ἔμαθε καλά, χαίρει¹ χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ καθόλου τοὺς κόπους, διότι ἔμαθε .
3. Ὅποιος ἐνυμφεύθη γυναῖκα, ἂν τὸν ἀνέπαυσε καὶ τὴν ἐφύλαξε καλά, εὐφραίνεται ἢ καρδιά του δι' αὐτὴν καὶ ἔχει ἐμπισθεσύνη.
4. Ὅποιος ἐστρατεύθη καὶ περιεφρόνησε τὸν θάνατό του, πολεμώντας ὑπὲρ τοῦ βασιλέως του, ἕως ὅτου στεφανωθῆ, ἐπρόκοψε.
5. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ ἔργα τοῦ παρόντος κόσμου ποὺ φθείρεται, καὶ αὐτοὶ ποὺ πράττουν αὐτὰ χαίρονται, διότι ἐπρόκοψαν εἰς τὸ ἔργο των. Πόση λοιπὸν χαρὰ νομίζεις ὅτι προκαλεῖται στὴν ψυχὴ αὐτοῦ ποὺ ἄρχισε νὰ δουλεύῃ στὸ Θεὸ καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργο του; Διότι κατὰ τὴν ἔξοδό του θὰ προηγῆται αὐτοῦ καὶ θὰ χαροῦν μαζί του οἱ ἄγγελοι, ὅταν τὸν ἴδουῖν ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὶς ἐξουσίες τοῦ σκότους. Διότι ὅταν ἐξέλθῃ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τὴν συνοδεύουν οἱ ἄγγελοι καὶ ἔπειτα ἐξέρχονται σὲ συνάντησί της ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ σκότους, θέλοντας νὰ τὴν ἄρπάξουν, ἐξετάζοντας ἂν τυχὸν ἔχουν κάτι ἰδικό τους σ' αὐτὴν· τότε δὲν πολεμοῦν ἐναντίον τους οἱ ἄγγελοι,

περιπειχίζει και περιφράττει αυτήν ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ ἄφρονται αὐτῆς. Ἐὰν δὲ νικήσῃ τὰ ἔργα αὐτῆς, τότε ἄδουσι πρὸ αὐτῆς οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ἕως ἀπαντήσῃ τῷ Θεῷ ἐν εὐφροσύνῃ. Τότε ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλανθάνεται παντὸς ἔργου τοῦ κόσμου τούτου και παντὸς τοῦ κόπου αὐτῆς.

6. Ποιήσωμεν σὺν τὴν δύναμιν ἡμῶν, ἐργαζόμενοι καλῶς ἐν τῷ βραχεῖ καιρῷ τούτῳ σῶσον τὸ ἔργον ἡμῶν ἀπο παντὸς κακοῦ, ἵνα δυνηθῶμεν σωθῆναι ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀρχόντων τῶν προαγόντων ἡμῶν· πονηροὶ γάρ εἰσι και ἀνελεήμονες.
7. Μακάριος σὺν ἐσὶν, ἐν ᾧ οὐχ εὐρεθῆσεται ἰ τῶν αὐτῶν, ὅτι ἡ χαρὰ αὐτοῦ και ἡ εὐφροσύνῃ και ἡ ἀνάπαυσις και ὁ στέφανος ὑπὲρ μέτρον ἐστί. Τὰ δὲ τοῦ κόσμου τούτου πάντα τρέπεται, εἴτε οἱ πραγματευόμενοι εἴτε οἱ γαμήσαντες και τὰ λοιπὰ ἃ προεῖπον.
8. Ἀγαπητὲ ἀδελφέ, ποιήσωμεν τὴν δύναμιν ἡμῶν ἐν δάκρυσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἵσως ἐλεήσῃ ἡμᾶς ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ, και ἐξαποστείλῃ ἡμῖν δύναμιν, ἕως οὗ καταπαλαίσωμεν, δι' ὧν και ἐπράξαμεν, τοὺς ἀρχοντας τῆς πονηρίας τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀπαντιῶντας.
9. Φρονίσωμεν τοίνυν ἐν σιρυφνότητι καρδίας και κτησῶμεθα ἑαυτοῖς ἐπιθυμίαν εἰς Θεόν, ἣτις σώσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς πορνείας, διαν ἐξέλθῃ ἐκεῖ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
10. Ἀγαπήσωμεν τὸ ἀγαπᾶν τοὺς πτωχοὺς, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας, διαν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
11. Ἀγαπήσωμεν τὸ εἰρηνεύειν μετὰ πάντων, μικρῶν τε και μεγάλων, ὅτι φυλάξει ἡμᾶς ἀπὸ το μίσους, διαν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.

ἀλλὰ τὰ ἔργα ποῦ ἔπραξε τὴν περιτειχίζουσι καὶ τὴν περιφυλάσσουν ἀπ' αὐτὰς τὰ ἔργα ποῦ ἔπραξε, γιὰ νὰ μὴ τὴν ἐγγίσουν. Ἐὰν δὲ νικήσουν τὰ ἔργα τῆς, τότε ψάλλουσι ἐμπρὸς τῆς οἱ ἄγγελοι, ἕως οὗτου συναντήσῃ τὸν Θεὸν μὲ εὐφροσύνη. Τότε κατ' ἐκείνην τὴν ὥρα λησμονεῖ κάθε ἔργο τοῦ κόσμου τούτου καὶ κάθε κόπο τῆς.

6. Ἄς καταβάλωμε λοιπὸν κάθε δύναμι, ἐκτελώντας καλὰ σ' αὐτὸν τὸν σύντομον χρόνον, νὰ φυλάξωμε τὸ ἔργο μας σῶον ἀπὸ κάθε κακόν, γιὰ νὰ μὴ πορέσωμε νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀρχόντων ποῦ προπορεύονται ἀπὸ μᾶς· διότι εἶναι πονηροὶ καὶ σκληροί.
7. Μακάριος λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνος στὸν ὅποιον δὲν θὰ εὐρεθῇ τίποτε ἀπὸ τίς δυνάμεις τοῦ σκότους, διότι ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ ἀνάπαυσις καὶ ὁ στέφανος θὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε μέτρο, ἐνῶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου ὅλα μεταβάλλονται, εἴτε γιὰ ἐμπόριον πρόκειται εἴτε γιὰ γάμον εἴτε γιὰ ὅτιδήποτε ἄλλο ποῦ εἶπα προηγουμένως.
8. Ἀγαπητὲ ἀδελφέ, ἄς δακρύσωμε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἴσως μᾶς ἐλεήσῃ ἡ ἀγαθότης τοῦ καὶ μᾶς ἀποστείλῃ δύναμι, ἕως οὗτου κατανικήσωμε μὲ ὅσα ἐπράξαμε, τοὺς ἄρχοντες τῆς πονηρίας ποῦ προπορεύονται ἀπὸ μᾶς.
9. Ἄς φροντίσωμε λοιπὸν μὲ στρυφνότητα καρδιᾶς ν' ἀποκτήσωμε ἐπιθυμία γιὰ τὸν Θεόν, ποῦ θὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τῆς πορνείας ὅταν αὐτὴ ἐξέλθῃ ἀπὸ ἐκεῖ σὲ συνάντησί μας.
10. Ἄς ἀγαπήσωμε τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς πτωχοὺς, γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.
11. Ἄς ἀγαπήσωμε τὴν εἰρήνην μὲ ὅλους, μικροὺς καὶ μεγάλους, διότι θὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὸ μῖσος, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.

12. Κτησώμεθα τὴν μακροθυμίαν ἐν πᾶσιν, ἣτις φυλάξει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀλιγωρίας, ὅταν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
13. Ἀγαπήσωμεν πάντας ὡς ἀδελφούς ἡμῶν, μηδενὸς ὄντος ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν εἰς τινα, μηδὲ ἀνταποδιδόντες τινὶ κακόν, ὅτι φυλάξει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ζήλου, ὅταν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
14. Ἀγαπήσωμεν τὴν ταπεινοφροσύνην ἐν πᾶσι, βασιάζοντες τὸν λόγον τοῦ πλησίον, κἂν πλήξῃ ἡμᾶς ἢ ὄνειδίσῃ, ἣτις φυλάξει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ὅταν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
15. Ἐκζητήσωμεν τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον εἰς μηδὲν ἐν τῷ φέγειν ζημιούμενοι, ἣτις φυλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς καταλαλιάς, ὅταν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
16. Παρίδωμεν τὴν χρεῖαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν τιμὴν αὐτεῦ, ἵνα σωθῶμεν ἀπὸ τῆς βασκανίας, ὅταν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
17. Διδάξωμεν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν τὴν μελέτην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐχὴν, ἵνα φυλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ψεύδους, ὅταν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
18. Ἀγνίσωμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ἵνα σωθῶμεν ἀπὸ τῆς ἀκαθαρσίας, ὅταν ἐξέλθῃ εἰς συνάντησιν ἡμῶν.
19. Ταῦτα γὰρ πάντα κατέχει τὴν ψυχὴν, ὅταν ἐξέλθῃ τοῦ σώματος, αἱ ἀρεταὶ δὲ βοηθοῦσιν αὐτῇ, ὅταν ἐκλήσαιο αὐτίας. Ποῖος οὖν σοφὸς οὐ θελήσει δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς θάνατον, ἵνα ρυσθῇ ἀπὸ τούτων πάντων; Ποιήσωμεν οὖν τὴν δύναμιν ἡμῶν, καὶ ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐστὶν εἰς τὸ βοηθῆσαι τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῇ ταπεινώσει ἡμῶν. Οἶδε γὰρ ὅτι ἄνθρωπος ταλαίπωρός ἐστι καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν μετάνοιαν, ἕως

12. "Ας ἀποκτήσωμε τὴ μακροθυμία σὲ ὅλα, πού θὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.
13. "Ας ἀγαπήσωμε ὅλους ὡς ἀδελφούς μας, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ μῖσος στὴν καρδιά μας γιὰ κανένα, καὶ ἄς μὴ ἀνταποδίδωμε σὲ κανένα κακόν², διότι αὐτὸ θὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὴ Ζήλεια, ὅταν ἐξέλθῃ γιὰ συνάντησί μας.
14. "Ας ἀγαπήσωμε τὴν ταπεινοφροσύνη σ' ὅλα, ὑπομένοντας τὸ λόγο τοῦ πλησίον, ἀκόμη καὶ ἂν μᾶς πληγώσῃ ἢ μᾶς ὄνειδίσῃ, γιὰ νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.
15. "Ας ἐκζητήσωμε τὴν τιμὴ πρὸς τὸν πλησίον, ὥστε νὰ μὴ ζημιωθοῦμε σὲ τίποτε μὲ τὴν ἀπόδοσι μομφῆς, γιὰ νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὴν καταλαλιά, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.
16. "Ας παραβλέψωμε τὴν ἀνάγκη τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἐκτίμησί του, γιὰ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὴ βασκανία, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.
17. "Ας διδάξωμε τὴ γλῶσσα μας τὴ μελέτη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν προσευχή, γιὰ νὰ μᾶς φυλάξῃ τοῦτο ἀπὸ τὸ ψεῦδος, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.
18. "Ας ἀγνίσωμε τὴν καρδιά καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, γιὰ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὴν ἄκαθαροσία, ὅταν ἐξέλθῃ σὲ συνάντησί μας.
19. Πραγματικὰ αὐτὰ ὅλα κατέχουν τὴν ψυχὴ, ὅταν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ σῶμα, οἱ δὲ ἀρετὲς τὴν βοηθοῦν, ἐὰν τις ἔχῃ ἀποκτήσει. Ποιὸς σοφὸς λοιπὸν δὲν θὰ θελήσῃ νὰ δώσῃ τὴν ψυχὴ του σὲ θάνατο, γιὰ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ ὅλα αὐτά; "Ας καταβάλωμε λοιπὸν τίς δυνάμεις μας, καὶ ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι μεγάλη ὥστε νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀσθένεια καὶ ταπεινώσῃ μας. Διότι αὐτὸς γνωρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ταλαίπωρος καὶ τοῦ ἔδωκε τὴ μετὰ-

ἔστιν ἐν τῷ σώματι, ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Γένηται οὖν εἰς ὁ λογισμός, εἰς Θεόν, ἵνα σε φυλάξῃ.

20. Μὴ πρόσχης τῇ χρεία τοῦ κόσμου, ὡς ὅτι ἐστὶν ἐλπίς ἐν αὐτῇ, ἵνα δυνηθῆς σωθῆναι τὰ γὰρ τοῦ κόσμου τούτου καταλείψεις καὶ ἀπελεύση, ἃ δὲ ἂν ποιήσης διὰ Θεόν, τοῦτο εὐρήσεις ἀγαθὴν ἐλπίδα ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἀνάγκης.
21. Μίσησον τοὺς λόγους τοῦ κόσμου, ἵνα ἡ καρδία σου ὄφρηται τὸν Θεόν.
22. Ἀγάπα τὸ συνεχῶς προσεύχεσθαι, ἵνα φωτισθῇ σου ἡ καρδία.
23. Μὴ ἀγαπήσης τὴν ὀκνηρίαν, καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ παροικήσει σοι.
24. Διάδος τῶν ὑστερουμένων ἐν ὀφθαλμῷ πλουσίῳ, ἵνα μὴ καταιοχυθῆς μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν.
25. Φύλαξον τὴν γλῶσσάν σου, ἵνα ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ σοι παροικήσῃ.
26. Μίσησον τὴν ἐπιθυμίαν ἐν τοῖς βρώμασιν, ἵνα μὴ ὁ Ἄμαλῃ κωλύσῃ σε.
27. Μὴ γοργεύου ἐν ταῖς λειτουργίαις σου, ἵνα μὴ καταφάγῃ σε τὰ θηρία.
28. Μὴ ἀγαπήσης οἶνον εἰς μέθην, ἵνα μὴ στερηθῆς τῆς εὐφροσύνης τοῦ Θεοῦ.
29. Ἀγάπησον τοὺς ἁγίους, ἵνα δι' αὐτῶν ἐλεηθῆς.
30. Πόθησον τοὺς ἁγίους, ἵνα ὁ ζῆλος αὐτῶν καταφάγῃ σε.
31. Μνήσθητι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἵνα ἡ ἐπιθυμία αὐτῆς κατὰ μικρὸν μικρὸν ἐλκύσῃ σε.
32. Διαλογίζου τὴν γέεργαν, ἵνα μισήσῃς τὰ ἔργα αὐτῆς.
33. Ἐγειρόμενος τὸ πρωῖ, καθ' ἡμέραν μνημόνευε ὅτι λό-

νοια, ἕως ὅτου εὐρίσκεται σὸ σῶμα, ἕως τὴν τελευταία ἀναπνοή. " Ἄς ὑπάρξῃ λοιπὸν ἓνας μόνος λογισμός, ὁ ὅσον Θεό, γιὰ νὰ σὲ φυλάξῃ.

20. Μὴ προσέχῃς στὴν ἀνάγκη τοῦ κόσμου, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ὑπάρχει ἐλπίς σ' αὐτήν, γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ σωθῆς· διότι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου θὰ τὰ ἐγκαταλείψῃς καὶ θὰ φύγῃς, ὅσα ὅμως κάνῃς γιὰ τὸν Θεό, θὰ τὰ εὔρησιν σὰν ἀγαθὴ ἐλπίδα στὴν ὥρα τῆς ἀνάγκης.
21. Μίσῃσεν τοὺς λόγους τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ ἰδῇ ἡ καρδιά σου τὸν Θεό.
22. Ἀγάπησεν τὴν ἀδιάλειπτην προσευχὴν γιὰ νὰ φωτισθῇ ἡ καρδιά σου.
23. Μὴ ἀγαπήσῃς τὴν ὀκνηρίαν, καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ θὰ παροικήσῃ σὲ σένα.
24. Διάνειμε τώρα πού ὑστερεῖσαι μὲ ἀπλοχερίαν, γιὰ νὰ μὴ ἐντροπιασθῆς μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγαθῶν τους.
25. Φύλαξε τὴ γλῶσσα σου, γιὰ νὰ παροικήσῃ σὲ σένα ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ.
26. Μίσῃσεν τὴν ἐπιθυμίαν στὰ φαγητὰ, γιὰ νὰ μὴ σ' ἐμποδίσῃ ὁ Ἄμαλῃς.
27. Μὴ βιάζεσαι στὶς λειτουργίας σου, γιὰ νὰ μὴ σὲ καταφάγουν τὰ θηρία.
28. Μὴ ἀγαπήσῃς τὸ κρασί μέχρι μέθης, γιὰ νὰ μὴ στερηθῆς τὴν εὐφροσύνην τοῦ Θεοῦ.
29. Ἀγάπησεν τοὺς ἁγίους, γιὰ νὰ ἐλεηθῆς δι' αὐτῶν.
30. Πόθησεν τοὺς ἁγίους, γιὰ νὰ σὲ καταφάγῃ ἡ ζῆλος τους.
31. Ἐνθυμοῦ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, γιὰ νὰ σὲ ἐλκύσῃ λίγο λίγο ἡ ἐπιθυμία της.
32. Διαλογίζου τὴ γέενναν, γιὰ νὰ μισήσῃς τὰ ἔργα της.
33. "Ὅταν σηκώνεσαι τὸ πρωῖ, μνημόνευε κάθε ἡμέρα

- γον δόσεις τῷ Θεῷ περὶ παντὸς ἔργου, καὶ οὐχ ἁμαρτή-
σεις εἰς αὐτόν, καὶ ὁ φόβος αὐτοῦ παροικήσει ἐν σοί.
34. Ἐτοιμάζε σεαυτὸν ἀπαντῆσαι αὐτῷ καὶ ποιήσεις τὸ θέ-
λημα αὐτοῦ.
35. Ἀνάκρινον σεαυτὸν καθ' ἑκάστην, τί ὑστερεῖ καὶ οὐ
κοπιάσεις ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἀνάγκης τοῦ θανάτου.
36. Ἴδωσιν οἱ ὀφθαλμοί σου τὰ ἔργα σου, καὶ ὁ ζῆλός σου
καταφάγη αὐτά.
37. Ἐρεύνησον σεαυτὸν καθ' ἡμέραν, ποῖον πάθος ἐνίκη-
σας, καὶ μὴ πιστεύσης σεαυτῷ, τὸ γὰρ ἔλεος καὶ ἡ δύ-
ναμις τοῦ Θεοῦ ἐστίν.
38. Μὴ λογίσῃ ἑαυτὸν πιστὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς.
39. Μὴ ὑψηλοφρονήσης ὅτι καλὸς εἶ, οὐ δύνασαι γὰρ ἑ-
αυτὸν πιστεῦσαι τοῖς ἐχθροῖς σου.
40. Μὴ θαρρήσης σεαυτῷ, ὅσον εἶ ἐν τῷ βίῳ, ἕως ἂν
παρέλθῃς πάσας τὰς ἐξουσίας τοῦ σκότους.
41. Νῆφε, ἀδελφέ, πρὸς τὸ πνεῦμα, τὸ φέρον λύπην τῷ
ἄνθρωπῳ, πολλὰ γὰρ τὰ θηρεύματα αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀ-
δύναμόν σε ποιήσῃ ἢ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη χαρὰ ἐστίν
ἐν τῷ ὄρᾳν σεαυτὸν ἰσιτάμενον ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ.
Ὁ δὲ λέγων σοι, ποῦ ἔχεις φυγεῖν, μετάνοιαν οὐκ ἔχεις,
οὗτος τῆς ἔχθρας ἐστίν, ἕως οὗ ποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον
ἀπολῦσαι τὴν ἐγκράτειαν ἢ δὲ κατὰ Θεὸν λύπη οὐκ ἐπι-
τίθεται τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, μὴ φοβοῦ, δεῦρο
πάλιν, οἶδε γὰρ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀδύνατός ἐστιν καὶ ἐν-
δυναμοῖ αὐτόν.
42. Φρονίμην καρδίαν ἔχε ἐπὶ τοὺς λογισμοὺς σου καὶ ἐ-
λαφρυνθήσονται ἀπὸ σοῦ, τὸν γὰρ φοβούμενον αὐτοὺς
ποιοῦσιν ἐκλυθῆναι ἀπὸ τοῦ βάρους αὐτῶν.

ὅτι θὰ δώσης λόγο στὸν Θεὸ γιὰ κάθε ἔργο, καὶ δὲν θὰ ἀμαρτήσης σ' αὐτόν, καὶ ὁ φόβος του θὰ παροικῆση σὲ σένα.

34. Ἐτοίμαζε τὸν ἑαυτὸ σου νὰ ἴδῃ τὸν ἀπαντήσης καὶ θὰ πράττης τὸ θέλημά του.
35. Ἀνάκρινε τὸν ἑαυτὸ σου κάθε ἡμέρα, σὲ τί ὑστερεῖς, καὶ δὲν θὰ κοπιήσης στὴν ὥρα ἀνάγκης τοῦ θανάτου.
36. Νὰ ἴδουῖν οἱ ὀφθαλμοί σου τὰ ἔργα σου, καὶ ὁ ζῆλος σου θὰ τὰ καταφάγη.
37. Ἐρεύνησε τὸν ἑαυτὸ σου κάθε ἡμέρα, ποῖο πάθος ἐνίκησες καὶ μὴ ἐμπιστεύεσαι τὸν ἑαυτὸ σου, διότι τὸ ἔλεος καὶ ἡ δύναμις εἶναι τοῦ Θεοῦ.
38. Νὰ μὴ θεωρήσης τὸν ἑαυτὸ σου πιστόν, ἕως τὴν τελευταία ἀναπνοή σου.
39. Νὰ μὴ ὑπερηφανευθῆς ὅτι εἶσαι καλός, διότι δὲν δύνασαι νὰ ἐμπιστευθῆς τὸν ἑαυτὸ σου στοὺς ἐχθρούς σου.
40. Νὰ μὴ ἔχης πεποίθησι στὸν ἑαυτὸ σου, ὅσο εἶσαι στὴ ζωῆ, ἕως ὅτου περάσης ὅλες τίς ἐξουσίαις τοῦ σκότους.
41. Ἀγρύπνα, ἀδελφέ, πρὸς τὸ πνεῦμα ποῦ φέρει λύπη στὸν ἄνθρωπο, διότι τὰ κυνήγιά του εἶναι πολλά, ἕως ὅτου θὰ σὲ καταστήσῃ ἀδύναμον· δὲν τίς ἢ κατὰ Θεὸν λύπη προέρχεται ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃς τὸν ἑαυτὸ σου νὰ στέκεται στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς δὲ ποῦ σοῦ λέγει, ποῦ ἔχεις νὰ φύγῃς, μετάνοια δὲν ἔχεις, αὐτὸς ἀνήκει στὴν ἔχθρα, ἕως ὅτου κἀνῆ τὸν ἄνθρωπο νὰ καταλύσῃ τὴν ἐγκράτεια· ἡ δὲ λύπη κατὰ Θεὸν δὲν ἐπιτίθεται στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ τοῦ λέγει, μὴ φοβῆσαι, ἐλθέ πάλι, διότι γνωρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατος καὶ τὸν ἐνδυναμώνει.
42. Ἐχε φρόνιμη καρδιά στοὺς λογισμούς σου καὶ θὰ ἐλαφρυνθοῦν ἀπὸ σένα, διότι ἐκεῖνον ποῦ τοὺς φοβεῖται τὸν κάνουν νὰ διαλυθῇ ἀπὸ τὸ βάρος τους.

43. Ὁ φοβούμενος τὰς ἐνεργείας δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ, ὅτι ἄπιστός ἐστιν εἰς Θεόν.
44. Τὸ μὴ μειρεῖν ἑαυτὸν καὶ τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ἄγνωστον φανεροῖ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι οὐ σχολάζει τοῖς πάθεσι ποιῆσαι τὰ θελήματα αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ θέλων τοῦ λόγου αὐτοῦ εἰπεῖν ἐπὶ πολλῶν ἐκφαίνει, ὅτι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ· ὁ γὰρ φόβος τοῦ Θεοῦ φύλαξ ἐστὶ καλὸς καὶ βοήθεια τῆς ψυχῆς καὶ φρουρὸς τοῦ ἔνδοθεν ἡγεμονικοῦ εἰς τὸ ἀπολέσαι πάντα τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.
45. Ὁ ἐκζητῶν τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ σχολάζει τὴν ἀκαθαρσίαν ἀπελάσαι ἀπ' αὐτοῦ.
46. Τὸ φροντίζειν ἐν γνώσει, αὐτὸ ἐκκόπτει τὰ πάθη· γέγραπται γάρ, «φροντὶς ἐπελεύσεται ἐπ' ἄνδρα σοφόν».
47. Ὁ ἀσθενήσας, αὐτὸς ἔγνω τὴν ὑγίαν.
48. Ὁ στεφόμενος σιέφεται, διότι ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ βασιλέως.
49. Ἔστι πάθη καὶ εἰσοὶ καὶ ἀρειαί, εἰ δὲ ἔσμεν ἀκηδισαὶ ἐκδηλοὶ ἔσμεν ὡς προδύται.
50. Ἀνδρεία καρδίας βοήθειά ἐστὶ τῇ ψυχῇ μετὰ Θεόν, ὥσπερ ἡ ἀκηδία βοήθειά ἐστὶ τῆς κακίας.
51. Ἡ δύναμις τῶν θελόντων κήσασθαι τὰς ἀρειὰς αὕτη ἐστίν, ἵνα ἐὰν πέσωσι μὴ μικροψυχήσωσιν, ἀλλὰ πάλιν φροντίσωσιν.
52. Τὰ ἐργαλεῖα τῶν ἀρειῶν εἰσιν οἱ σωματικοὶ κόποι ἐν γνώσει, τὰ γεννήματα τῶν παθῶν γίνεται ἀπὸ ἀμελείας.
53. Τὸ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον τεῖχος ἐστὶ τῶν ἐν γνώσει πολεμύντων, τὸ δὲ ψέξαι αὐτὸν καταλύει τὸ τεῖχος ἐν ἀγνωσίᾳ.
54. Τὸ φροντίζειν τῆς γλώσσης δῆλον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον,

43. Ὁ φοβούμενος τις ἐνέργειες δεικνύει ὅτι εἶναι ἄπιστος στὸν Θεό.
44. Τὸ νὰ μὴ μετρᾶ κανεὶς τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ τὸν ἔχη ἄγνωστον φανερῶνει ἄνθρωπον ποῦ δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὰ πάθη, γιὰ νὰ ἐκτελῇ τὰ θελήματά των, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ· αὐτὸς δὲ ποῦ θέλει νὰ λέγη τὸ λόγο ἐνώπιον πολλῶν φανερῶνει ὅτι δὲν εἶναι σ' αὐτὸν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· διότι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι καλὸς φύλαξ καὶ βοηθὸς τῆς ψυχῆς καὶ φρουρὸς τοῦ ἀπὸ μέσα ἡγεμονικοῦ, γιὰ νὰ ἀφανίσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του.
45. Ὅποιος ἐκζητεῖ τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀκαθαρσία γιὰ νὰ τὴν ἀπομακρίνη ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.
46. Τὸ νὰ φροντίζῃ κανεὶς ἐν γνώσει, αὐτὸ ἐκκόπτει τὰ πάθη· διότι ἔχει γραφῇ, «φροντὶς ἀναπτύσσεται στὸν σοφὸ ἄνδρα».
47. Αὐτὸς ποῦ ἀσθένησε, ἐγνώρισε τὴν ὑγεία.
48. Ὁ στεφόμενος στέφεται, διότι ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς τοῦ βασιλέως.
49. Ὑπάρχουν πάθη καὶ ὑπάρχουν ἐπίσης ἀρετές, ἐὰν δὲ εἴμαστε ἀφρόντιδες, εἴμαστε ὀλοφάνερα προδότες.
50. Ἡ ἀνδρεία τῆς καρδιᾶς εἶναι βοήθεια μετὰ Θεὸν στὴν ψυχῇ, ὅπως ἡ ἀκηδία εἶναι βοήθεια τῆς κακίας.
51. Ἡ δύναμις αὐτῶν ποῦ θέλουν ν' ἀποκτήσουν τις ἀρετές εἶναι αὐτὴ· δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ μικροψυχῆσουν, ἐὰν πέσουν, ἀλλὰ πάλιν νὰ φροντίσουν.
52. Τὰ ἐργαλεῖα τῶν ἀρετῶν εἶναι οἱ σωματικοὶ κόποι ἐν γνώσει, ἐνῶ τὰ γεννήματα τῶν παθῶν γίνονται ἀπὸ ἀμέλεια.
53. Τὸ νὰ μὴ κρίνῃ κανεὶς τὸν πλησίον εἶναι τεῖχος τῶν πολεμούντων ἐν γνώσει, ἐνῶ τὸ νὰ τὸν κρίνῃς καταλύει τὸ τεῖχος ἐν ἀγνωσίᾳ.
54. Τὸ νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν γλῶσσα καθιστᾶ τὸν ἄνθρω-

διπρακτικός ἐστι, ἡ δὲ ἀπαιδευσία τῆς γλώσσης σημαίνει διὸ οὐκ ἔχει ἔνδοθεν αὐτοῦ ἀρετήν.

55. Ἡ ἐν γνώσει ἐλεημοσύνη τίκει τὸ παρορᾶν καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀγάπην, ἡ δὲ ἀνελεημοσύνη σημαίνει διὸ οὐκ ἔσιν ἐν αὐτῷ ἀρετή.
56. Ἡ ἀγαθότης τίκει τὴν ἀγνείαν, ὁ δὲ περισπασμὸς τίκει τὰ πάθη καὶ ἡ σκληροκαρδία τίκει τὴν ὀργήν.
57. Ἡ ἄσκησις τῆς ψυχῆς ἐστι τὸ μισῆσαι τὸν περισπασμόν, ἡ δὲ τοῦ σώματος ἐσιν ἔνδεια.
58. Ἡ ἐκπιωσις τῆς ψυχῆς ἐστι τὸ ἀγαπᾶν τὸν περισπασμόν, ἡ δὲ διόρθωσις αὐτῆς ἡ ἡσυχία ἐν γνώσει.
59. Κέρος ὕπνου ταραχὴ ἐστι παθῶν ἐν σώματι, σωτηρία δὲ καρδίας ἀγρυπνία ἐν μέτρῳ.
60. Πολὺς ὕπνος παχύνει καρδίαν, ἀγρυπνία δὲ ἐν μέτρῳ λεπύνει αὐτήν.
61. Ἀγαθὸν ὕπνου ἐν σιωπῇ καὶ γνώσει ὑπὲρ ἀγρυπνεῖν ἐν ματαιολογίαις.
62. Τὸ πένθος ἐκδιώκει πάσας τὰς κακίας ἀταράχως.
63. Τὸ μὴ πληῆξαι τὴν συνείδησιν τοῦ πλησίον τίκει τὴν ταπεινοφροσύνην.
64. Ἡ δόξα τῶν ἀνθρώπων τίκει τὴν ὑπερηφανίαν κατὰ μικρὸν μικρόν.
65. Τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλουτισμόν ἐκδιώκει τὴν γνώσιν, ἡ δὲ ἐγκράτεια τῆς γαστρὸς ταπεινοῖ τὰ πάθη ἡ ἐπιθυμία τῶν ἐδεσμάτων διεγείρει αὐτὰ ἀκόπως.
66. Κόσμησις σώματος ψυχῆς ἐστι καταστροφή, τὸ δὲ φροντίσαι αὐτοῦ κατὰ φόβον Θεοῦ, καλόν.
67. Τὸ προσέχειν τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ τίκει φόβον τῇ ψυχῇ, τὸ δὲ καταπατεῖν τὴν συνείδησιν ἐκτινάσσει τὰς ἀρετὰς ἀπὸ τῆς καρδίας.
68. Ἡ ἀγάπη ἡ εἰς Θεὸν ἐκδιώκει τὴν ἀμέλειαν, ἡ δὲ ἀφοβία ἐγείρει αὐτήν.
69. Τὸ φυλάξαι τὸ σιόμα διεγείρει τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν

πο φανερό, ὅτι εἶναι πρακτικός, ἡ δὲ ἀπαιδευσία τῆς γλώσσας σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει μέσα του ἀρετὴ.

55. Ἡ ἐν γνώσει ἐλεημοσύνη γεννᾷ τὴν παράβλεψι καὶ ὁδηγεῖ στὴν ἀγάπη, ἡ δὲ ἀνελεημοσύνη σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν ἀρετὴ.
56. Ἡ ἀγαθότης γεννᾷ τὴν ἀγνεΐα, ὁ δὲ περισπασμὸς γεννᾷ τὰ πάθη καὶ ἡ σκληροκαρδία γεννᾷ τὴν ὀργή.
57. Ἡ ἄσκησις τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ μῖσος πρὸς τὸν περισπασμό, τοῦ δὲ σώματος εἶναι ἡ στέρησις.
58. Ἡ ἔκπτωσις τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν περισπασμό, ἡ δὲ διόρθωσις αὐτῆς εἶναι ἡ ἡσυχία ἐν γνώσει.
59. Ὁ κόρος τοῦ ὕπνου εἶναι ταραχὴ παθῶν στὸ σῶμα, σωτηρία δὲ καρδίας εἶναι ἡ ἐν μέτρῳ ἀγρυπνία.
60. Πολὺς ὕπνος παχύνει τὴν καρδιά, ἡ δὲ ἐν μέτρῳ ἀγρυπνία τὴν λεπτύνει.
61. Ἀγαθὸ εἶναι νὰ κοιμᾶσαι μὲ σιωπὴ καὶ γνῶσι παρὰ νὰ ἀγρυπνῆς μὲ ματαιολογία.
62. Τὸ πένθος διώχνει ὅλες τίς κακίεσ χωρὶς ταραχὴ.
63. Τὸ νὰ μὴ πληγῶνης τὴν συνείδησι τοῦ πλησίον γεννᾷ τὴν ταπεινοφροσύνη.
64. Ἡ δόξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γεννᾷ λίγο λίγο τὴν ὑπερηφάνεια.
65. Τὸ ν' ἀγαπᾶς τὴ μεγαλοστομία διώχνει τὴ γνῶσι, ἡ δὲ ἐγκράτεια τῆς κοιλίας ταπεινώνει τὰ πάθη, ἐνῶ ἡ ἐπιθυμία τῶν φαγητῶν τὰ διεγείρει ἀκόπως.
66. Στολισμὸς τοῦ σώματος εἶναι καταστροφὴ τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ φρόντισμά του κατὰ φόβο Θεοῦ εἶναι καλό.
67. Τὸ νὰ προσέχης στὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ γεννᾷ φόβο στὴν ψυχὴ, τὸ νὰ καταπατῆς δὲ τὴν συνείδησι ἐκτινάσσει τίς ἀρετέσ ἀπὸ τὴν καρδιά.
68. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ διώχνει τὴν ἀμέλεια, ἡ δὲ ἀφοβία τὴν ἐγείρει.
69. Τὸ νὰ φυλάσσης τὸ στόμα διεγείρει τὴν διάνοια πρὸς

Θεόν, ἐὰν ἐν γνώσει σιωπᾶ, ἢ δὲ πολυλογία τίκει τὴν ἀκηθίαν καὶ τὴν μανίαν.

70. Τὸ ἀπολῦσαι τὸ θέλημά σου τῷ πλησίον σημαίνει ὅτι ὁ νοῦς βλέπει τὰς ἀρετὰς, τὸ δὲ κρατεῖν τὸ θέλημά σου μετὰ τοῦ πλησίον σημαίνει τὴν ἀγνωσίαν.
71. Ἡ μελέτη ἢ ἐν φόβῳ φυλάττει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παθῶν, τὸ δὲ λαλῆσαι τοὺς λόγους τοῦ κόσμου σκοιίζει αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀρετῶν.
72. Τὸ ἀγαπῆσαι τὴν ὕλην θορυβεῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν, ἢ δὲ ὑποταγὴ ἀνακαινίζει αὐτά.
73. Τὸ σιωπᾶν εἰς τὸ μὴ ἐξαιρεῖν τοὺς λογισμοὺς δηλὸν σε ποιεῖ ὅτι ἐκζητεῖς τὴν τιμὴν τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ τὴν αἰσχράν, ὁ δὲ παρορησιαζόμενος ἐξαιρεῖν τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐκδιώκει αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ.
74. Ὡσπερ οἰκία μὴ ἔχουσα θύρας μηδὲ θυρίδας καὶ τὸ βουλόμενον τῶν ἐρπειῶν εἰσάγει εἰς αὐτήν, οὕτως ἐστὶν ὁ ποιῶν τὸν κόπον αὐτοῦ καὶ μὴ φυλάσσειν αὐτὸν.
75. Ὡσπερ ὁ ἴος καταιρῶγει τὸν σίδηρον, οὕτως ἢ τιμὴ τῶν ἀνθρώπων τὴν καρδίαν, ἐὰν συμπεισθῇ αὐτῇ.
76. Ὡσπερ σμίλαξ συμπλακεῖς ἀμπέλῳ ἀφανίζει τὸν καρπὸν αὐτῆς, οὕτως ἢ κενοδοξία ἀφανίζει τὸν καρπὸν τοῦ μοναχοῦ, ἐὰν πεισθῇ αὐτῇ.
77. Πρὸ πᾶσων τῶν ἀρετῶν ἐστὶ ἢ ταπεινοφροσύνη καὶ πρὸ πάντων τῶν παθῶν ἐστὶν ἢ γαστριμαργία.
78. Τέλος ἀρετῶν ἐστὶν ἢ ἀγάπη, τέλος δὲ τῶν παθῶν ἐστὶ τὸ δικαιῶσαι ἑαυτὸν.
79. Ὡσπερ σκώληξ καταιρῶγων ξύλον ἀφανίζει αὐτό, οὕτω κακία ἐν καρδίᾳ σκοιίζει τὴν ψυχὴν.
80. Τὸ παραροῖσθαι τὴν ψυχὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τίκει τὸ ὑποφέρειν ὕβριν ἀταράχως καὶ τὰ δάκρυα αὐτῆς σφᾶ ἐστὶν ἀπὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων.

τὸν Θεό, ἐὰν σιωπᾶ ἐν γνώσει, ἢ δὲ πολυλογία γεννᾶ τὴν ἀκηδία καὶ τὴν μανία.

70. Τὸ νὰ μὴ ἐπιβάλλῃς τὸ θέλημά σου στὸν πλησίον σημαίνει ὅτι ὁ νοῦς βλέπει τίς ἀρετές, τὸ νὰ τὸ ἐπιβάλλῃς δὲ στὸν πλησίον σημαίνει τὴν ἀγνωσία.
71. Ἡ ἐν φόβῳ μελέτη φυλάσσει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη, τὸ νὰ λαλῆς δὲ τοὺς λόγους τοῦ κόσμου τὴν σκοτίζει ἀπέναντι στίς ἀρετές.
72. Τὸ ν' ἀγαπήσῃς τὴν ὕλη θορυβεῖ τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ, ἢ δὲ ὑποταγῇ τὰ ἀνακαινίζει.
73. Τὸ σιωπᾶν, ὥστε νὰ μὴ ἐκφέρῃς τοὺς λογισμούς, καθιστᾶ φανερό ὅτι ἐπιζητεῖς τὴν τιμὴ τοῦ κόσμου καὶ τὴν αἰσχρὴ δόξα του, ὅποιος δὲ ἔχει τὸ θάρρος νὰ ἐκφέρῃ τοὺς λογισμούς του ἐνώπιον στοὺς πατέρες του τοὺς διώχνει ἀπὸ αὐτόν.
74. Ὅπως οἰκία ποὺ δὲν ἔχει θυρόφυλλα καὶ παραθυρόφυλλα καὶ ὅποιο ἐρπετὸ θέλει εἰσέρχεται σ' αὐτήν, ἔτσι εἶναι αὐτὸς ποὺ κάνει τὸν κόπο του καὶ δὲν τὸν φυλάσσει.
75. Ὅπως ἡ σκουριὰ κατατρῶγει τὸ σίδηρο, ἔτσι ἡ τιμὴ τῶν ἀνθρώπων τὴν καρδιά, ἂν αὐτὴ παραπεισθῇ ἀπὸ ἐκείνην.
76. Ὅπως ἡ ἀγράμπελη ποὺ περιτυλίσσεται στὸ κλῆμα ἀφανίζει τὸν καρπὸ του, ἔτσι ἡ κενοδοξία ἀφανίζει τὸν καρπὸ τοῦ μοναχοῦ, ἐὰν πεισθῇ σ' αὐτήν.
77. Πρὶν ἀπὸ ὅλες τίς ἀρετές εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη εἶναι ἡ γαστριμαργία.
78. Τέλος τῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ ἀγάπη, τέλος δὲ τῶν παθῶν εἶναι ἡ αὐτοδικαίωσις.
79. Ὅπως τὸ σκουλήκι τρώγοντας ξύλο τὸ ἀφανίζει, ἔτσι ἡ κακία στὴν καρδιά σκοτίζει τὴν ψυχὴ.
80. Τὸ παραρρῖψαι τὴν ψυχὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γεννᾶ τὸ ὑποφέρειν τὴν ὕβριν ἀτάραχα, καὶ τὰ δάκρυά της μένουν σῶα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα.

81. Τὸ μὴ μέμφεσθαι ἑαυτὸν φέρει καὶ τὸ μὴ ὑπομένειν τὴν ὀργήν.
82. Τὸ συμμῖξαι τὸν ἑαυτοῦ λόγον μετὰ τῶν κοσμικῶν ταράσσει τὴν καρδίαν καὶ καταισχύνει αὐτὴν εὐχομένην τῷ Θεῷ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὴν παρορησίαν.
83. Τὸ ἀγαπᾶν τὴν χρεῖαν τοῦ κόσμου ποιεῖ τὴν ψυχὴν σκοτιοθῆναι, τὸ δὲ παραβλέπειν αὐτὴν ἐν πᾶσι φέρει τὴν γτῶσιν.
84. Τὸ ἀγαπᾶν τὸν κόσμον μισός ἐστι πρὸς τὰ πάθη, ἡ δὲ ὀκνηρία φέρει αὐτὰ ἀκόπως.
85. Μὴ δήσης ἑαυτὸν ἐν πολιτείᾳ, καὶ ὁ λογισμός σου ἡσυχάσει ἐν σοί.
86. Μὴ ἔσο πεποινῶς ἐπὶ τῇ δυνάμει σου καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ συνέρχεταιί σοι.
87. Μὴ ἔχης ἔχθραν πρὸς ἄνθρωπον, ἐπεὶ οὐ δεκτὴ ἐστὶν ἡ προσευχὴ σου.
88. Εἰρήνευσε μετὰ πάντων ἵνα παρορησιάσῃ εὐχόμενος.
89. Φύλαξον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἡ καρδία σου οὐ μὴ βλέψῃ πονηρά.
90. Ὁ ἐπιβλέπων εἰς τινα ἐν ἡδονῇ μοιχείαν ἐπιτελεῖ.
91. Μὴ θελήσῃς ἀκοῦσαι βλάβην λυπήσαντός σε, ἵνα μὴ ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀντιαποδώσῃς αὐτῷ.
92. Φύλαξον τὰς ἀκοάς σου, ἵνα μὴ ἐπισυνάξῃς ἑαυτῷ πολέμους.
93. Ἐργάζου ἐν τῷ ἐργοχείρῳ σου, ἵνα εὖρη πτωχὸς ἄριον· ἡ γὰρ ἀργία θάνατός ἐστι καὶ ἔκπιωσις τῆς ψυχῆς.
94. Τὸ συνεχῶς προσεύχεσθαι ἀπόλλυσι τὴν αἰχμαλωσίαν, τὸ δὲ κατὰ μικρὸν ἀμελῆσαι μήτηρ ἐστὶ τῆς λήθης.
95. Ὁ τὸν θάνατον ἐγγὺς ἔχων τῇ προσδοκίᾳ οὐχ ἁμαρτάνει

81. Τὸ μὴ μέμφεσθαι ἑαυτὸν φέρει καὶ τὴν ὑπομονὴ τῆς ὀργῆς.
82. Τὸ ἀναμίξει τὸν λόγον τοῦ μὲ τὸν λόγον τῶν κοσμικῶν τaráσσει τὴν καρδιά καὶ τὴν καταισχύνει ὅταν προσεύχεται στὸν Θεό, διότι δὲν ἔχει αὐτὴ παρρησία.
83. Τὸ ἀγαπᾶν τὴν χρεία τοῦ κόσμου κάνει τὴν ψυχὴ νὰ σκοτισθῆ, τὸ δὲ παραβλέπειν αὐτὴν σ' ὅλα φέρει τὴν γνῶσι.
84. Τὸ ἀγαπᾶν τὸν κόπο εἶναι μῖσος πρὸς τὰ πάθη, ἡ δὲ ὀκνηρία τὰ φέρει ἀκόπως.
85. Μὴ δέσης τὸν ἑαυτό σου στὴν κοσμικὴ ζωὴ, καὶ ὁ λογισμὸς σου θὰ ἡσυχάσῃ μέσα σου.
86. Μὴ ἔχῃς πεποίθησι στὴ δύναμί σου καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ σοῦ ἔλθῃ.
87. Μὴ ἔχῃς ἔχθρα πρὸς ἄνθρωπο, ἐπειδὴ τότε δὲν γίνεται δεκτὴ ἡ προσευχὴ σου.
88. Εἰρήνευσε μὲ ὅλους γιὰ νὰ ἔχῃς παρρησία ὅταν προσεύχεσαι.
89. Φύλαξε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου καὶ ἡ καρδιά σου δὲν θὰ ἰδῆ πονηρά.
90. "Ὅποιος παρατηρεῖ κάποιον ἡδονικὰ διαπράττει μοιχεία".
91. Μὴ θελήσῃς ν' ἀκούσῃς βλάβη αὐτοῦ ποὺ σὲ ἐλύπησε, γιὰ νὰ μὴ τοῦ τὴν ἀνταποδώσῃς μὲ τὴν καρδιά σου.
92. Φύλαξε τίς ἀκοές σου, γιὰ νὰ μὴ μαζεύσῃς γιὰ τὸν ἑαυτό σου πολέμους.
93. Ἐργάζου στὸ ἐργόχειρό σου, γιὰ νὰ εὖρη πτωχὸς ἄρτο· διότι ἡ ἀργία εἶναι θάνατος καὶ ἔκπτωσις τῆς ψυχῆς.
94. Τὸ προσεύχεσθαι συνεχῶς καταστρέφει τὴν αἰχμαλωσία, ἡ δὲ γιὰ λίγο ἀμέλεια εἶναι μητέρα τῆς λήθης.
95. Ἐκεῖνος ποὺ προσδοκᾷ σύντομο θάνατο δὲν ἀμαρ-

πολλά, ὁ δὲ προσδοκῶν πολὺν χρόνον πολλαῖς ἁμαρτίαις συμπλακθήσεται.

96. Τοῦ ἐτοιμάζοντος ἑαυτὸν λόγον δοῦναι περὶ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῷ Θεῷ, ὁ Θεὸς φροντίζει ἀγνίσαι πᾶσαν ὁδὸν αὐτοῦ ἀπὸ ἁμαρτίας, ὁ δὲ καταφρονῶν καὶ λέγων, τέως φθάσω ἐκεῖ, παροικεῖ τοῖς πονηροῖς.
97. Πρὸ τοῦ τι ποιῆσαι ἔργον καθ' ἑκάστην ἡμέραν μνήσθητι καὶ διαλογίζου πάντοτε, ποῦ εἶ καὶ ποῦ ἔχει ἀπειθεῖν, ὅταν ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ σώματος, καὶ μὴ ἀμελήσης τῆς ψυχῆς σου μηδεμίαν ἡμέραν.
98. Διαλογίζου τὴν τιμὴν, ἣν κατέλαβον πάντες οἱ ἅγιοι, καὶ ὁ ζῆλος αὐτὸν ἐλκύσει σε κατὰ μικρὸν μικρὸν.
99. Διαλογίζου πάλιν καὶ τοὺς ὄνειδισμούς οὓς κατέλαβον οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ φυλάξει σε αἰεὶ ἀπὸ τῶν πονηρῶν.
100. Συμβουλῆς αἰεὶ μέτεχε πατέρων σου καὶ ποιήσεις τὸν ἅπαντά σου χρόνον ἐν ἀναπαύσει.
101. Πρόσεχε σεαυτῷ ἐὰν ὁ λογισμὸς σου νύξῃ σε, ὅτι ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται κατὰ σοῦ, μὴ καταφρονήσης αὐτοῦ, ἀλλὰ θάλε αὐτῷ μετάνοιαν ἐν φωνῇ οἰκτιρᾶ, ἕως οὗ πείσης αὐτόν.
102. Βλέπε, μὴ ἔσο σκληροκάρδιος ἐπὶ τὸν ἀδελφόν, διαζόμεθα γὰρ πάντες ὑπὸ τῆς ἔχθρας.
103. Ἐὰν οἰκήσης μετὰ τῶν ἀδελφῶν, μὴ προσιάξης αὐτοῖς ἐν παντὶ πράγματι, ἀλλὰ συγκοπίασον αὐτοῖς, ἵνα μὴ ἀπολέσης τὸν μισθόν σου.
104. Ἐὰν θρουβῶσι σε οἱ δαίμονες περὶ τροφῆς καὶ σκεπάσματος καὶ μεγάλης πτωχείας, ὑποβάλλοντές σοι ὄνειδισμόν, μὴ ἀνταποκριθῆς ἐν τινι, ἀλλὰ παράθου σεαυτὸν τῷ Θεῷ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου, καὶ ἀναπαύσει σε.
105. Βλέπε μὴ καταφρονήσης τὰς λειτουργίας σου ἐπιτελεῖν, αἷται γὰρ φέρουσι τὸν φωτισμὸν τῇ ψυχῇ.

- τάνει πολλά, εκείνος δὲ ποὺ προσδοκᾷ πολὺ μακρινὸ θάνατο θὰ περιπέση σὲ πολλές ἀμαρτίες.
96. Γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἐτοιμάζει τὸν ἑαυτό του νὰ δώση λόγο στὸ Θεὸ γιὰ ὅλα τὰ ἔργα του ὁ Θεὸς φροντίζει νὰ καθάρῃσιν κάθε δρόμο του ἀπὸ ἀμαρτία, ἐκεῖνος δὲ ποὺ καταφρονεῖ καὶ λέγει, ὅταν φθάσω ἐκεῖ, παροικεῖ στὰ πονηρά.
97. Πρὶν ἐκτελέσης κάποιο ἔργο κάθε ἡμέρα, νὰ ἐνθυμῆσαι καὶ νὰ διαλογίζεσαι πάντοτε, ποῦ εἶσαι καὶ ποῦ πρόκειται νὰ μεταβῆς, ὅταν ἐξέλθῃς ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ νὰ μὴ ἀμελήσης γιὰ τὴν ψυχὴ σου οὔτε μιὰ ἡμέρα.
98. Διαλογίζου τὴν τιμὴν ποὺ κατέλαβαν ὅλοι οἱ ἅγιοι, καὶ ὁ ζῆλος των θὰ σὲ ἐλκύσῃ ὀλίγο κατ' ὀλίγο.
99. Διαλογίζου πάλι τοὺς ὄνειδισμοὺς ποὺ ἐδέχθησαν οἱ ἀμαρτωλοί, καὶ αὐτὸ θὰ σὲ φυλάξῃ πάντοτε ἀπὸ τὰ πονηρά.
100. Μῆτεχε πάντοτε συμβουλὴν πατέρων καὶ θὰ εἶσαι ἀναπαυμένος ὅλο σου τὸ χρόνο.
101. Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου, ἐὰν σὲ κεντίσῃ ὁ λογισμὸς σου, διότι ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται ἐναντίον σου, μὴ τὸν καταφρονήσης, ἀλλὰ θάλε του μετάνοια μὲ θλιβερὴ φωνή, ἕως ὅτου τὸν πείσης.
102. Βλέπε νὰ μὴ εἶσαι σκληρόκαρδος πρὸς τὸν ἀδελφόν, διότι ὅλοι διαζόμεσθε ἀπὸ τὴν ἔχθρα.
103. Ἐὰν κατοικήσης μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς, νὰ μὴ τοὺς διατάξῃς σὲ τίποτε, ἀλλὰ νὰ κοπιήσῃς μαζί μὲ αὐτούς, γιὰ νὰ μὴ χάσῃς τὸ μισθόν σου.
104. Ἐὰν σὲ θορυβοῦν οἱ δαίμονες γιὰ τροφὴν καὶ σκεπάσματα καὶ πτωχεῖα, ὑποβάλλοντάς σε ὄνειδισμόν, νὰ μὴ ἀνταποκριθῆς σὲ τίποτε, ἀλλὰ ἀνάθεσε τὸν ἑαυτό σου στὸ Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου, καὶ θὰ σὲ ἀναπαύσῃ.
105. Πρόσεχε μὴ ἀμελήσης νὰ τελέσῃς τίς λειτουργίας σου, διότι αὐτὲς φέρουν φωτισμὸν στὴν ψυχὴν.

106. Εἰ ἀγαθὰ ἐποίησας, μὴ καυχῶ ἐν αὐτοῖς, ἐὰν δὲ καὶ ἐποίησας πολλὰ κακά, μὴ ἀμέτρως λυπηθῆ ἡ καρδία σου, ἀλλὰ σιῆθι ἐπὶ τὴν καρδίαν σου εἰς τὸ μηκέτι συμπεισθῆναι αὐτοῖς, καὶ φυλαχθῆσθαι ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας αὐτῶν, ἐὰν ᾗς σοφός.
107. Ἐὰν ὀχλῆ ὑπὸ τῆς πορνείας, θλίψιν σου τὸ σῶμα ἀδιαλείπτως ἐν ταπεινώσει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἐάσης τὴν καρδίαν σου πεισθῆναι ὅτι συνεχωρήθησάν σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, καὶ ἀναπαύη.
108. Ἐὰν ὁ ζῆλός σε θλίβῃ, μνήσθητι ὅτι Χριστοῦ μέλη ἐσμεν πάντες καὶ ὅτι ἡ τιμὴ καὶ τὸ ὄνειδος τοῦ πλησίον πάντων ἡμῶν ἐστίν, καὶ ἀναπαύη.
109. Ἐὰν ἡ ἐξουθένωσις πολεμῆ τὴν καρδίαν σου εἰς τὸν πλησίον, μνήσθητι ὅτι διὰ τοῦτο Θεὸς παραδίδωσί σε εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ ἀναπαύη.
110. Ἐὰν ἡ γαστριμαργία σε πολεμῆ ἐν ἐπιθυμίᾳ ἐδεσμάτων, μνήσθητι τῆς δυσωδίας αὐτῶν, καὶ ἀναπαύη.
111. Ἐὰν ἡ καταλαλιὰ θλίβῃ σε εἰς τὸν ἀδελφόν σου, μνήσθητι ὅτι, ἐὰν ἀκούσῃ, λυπηθῆναι ἔχει, καὶ διατριβὴ ἀπαντιῆσαι αὐτῷ, καὶ ἀναπαύη.
112. Ἐὰν ὑπερηφανία κυριεύσῃ σου, μνήσθητι ὅτι αὕτη ἀπόλλυσί σου ὅλον τὸν κόπον καὶ οὐκ ἔστι τοῖς συμπειθόμενοις αὐτῇ μετάνοια, καὶ ἀναπαύη.
113. Ἐὰν κάλλος σώματος ἔλκῃ τὴν καρδίαν σου, μνήσθητι τῆς δυσωδίας αὐτοῦ, καὶ ἀναπαύη.
114. Ἐὰν ἡδονὴ γυναικῶν ἡδίστη σοί ἐστι, μνήσθητι τῶν ἡδῆ ἀποθανουσῶν ποῦ ἀπῆλθον, καὶ ἀναπαύη.
115. Ταῦτα γὰρ πάντα ἡ διάκρισις συναθροίζουσα καὶ ἀναλογιζομένη καταργεῖ. Ἀδύνατον οὖν σοι ἐλθεῖν τὴν διάκρισιν, ἐὰν μὴ τὴν γεωργίαν αὐτῆς ποιήσῃς. Πρῶτον τὴν ἡσυχίαν ἢ ἡσυχία τίκει τὴν ἄσκησιν, ἢ ἄσκησις τίκει τὸν κλανθυμόν, ὁ κλανθυμὸς τίκει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ,

106. Ἐὰν ἔπραξες ἀγαθὰ, νὰ μὴ καυχᾶσαι γι' αὐτὰ, ἐὰν δὲ καὶ διέπραξες πολλὰ κακὰ, νὰ μὴ λυπηθῇ ἀμέτρως ἡ καρδιά σου, ἀλλὰ συγκράτησε τὴν καρδιά σου νὰ μὴ παρασυρθῆς ἀπὸ αὐτὰ, καὶ τότε θὰ φυλαχθῆς ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειά τους, ἐὰν εἶσαι σοφός.
107. Ἐὰν ἐνοχλῆσαι ἀπὸ τὴν πορνεία, νὰ θλίβης τὸ σῶμα σου ἀδιαλείπτως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ ἀφήσης τὴν καρδιά σου νὰ πεισθῇ ὅτι συγχωρήθηκαν οἱ ἁμαρτίες σου, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
108. Ἐὰν ὁ ζῆλος σου σὲ θλίβῃ, ἐνθυμήσου ὅτι ὅλοι εἶμαστε μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι ἡ τιμὴ καὶ τὸ ὄνειδος τοῦ πλησίον ἀνήκει σὲ ὅλους μας, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
109. Ἐὰν σὲ πολεμῇ ἡ γαστριμαργία μὲ ἐπιθυμία φαγητῶν, ἐνθυμήσου τὴ δυσωδία τους, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
110. Ἐὰν σὲ θλίβῃ ἡ καταλαλιὰ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου. ἐνθυμήσου ὅτι, ἂν ἀκούσῃ πρόκειται νὰ λυπηθῇ καὶ θὰ διστάζῃς νὰ τὸν ἀπαντήσης, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
111. Ἐὰν σὲ κυριαρχῇ ἡ ὑπερηφάνεια, ἐνθυμήσου ὅτι αὐτὴ σοῦ καταστρέφει ὅλον τὸν στολισμὸν καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει μετάνοια σὲ ὅσους τὴν ἀκολουθοῦν, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
112. Ἐὰν ἡ ἐξουθένωσις πολεμῇ τὴν καρδιά σου ἐναντίον τοῦ πλησίον, ἐνθυμήσου ὅτι γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς σὲ παραδίδει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
113. Ἐὰν ἐλκύῃ τὴν καρδιά σου κάλλος σώματος, ἐνθυμήσου τὴ δυσωδία του, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
114. Ἐὰν σοῦ εἶναι πολὺ εὐχάριστη ἡ ἡδονὴ γυναικῶν, ἐνθυμήσου ποῦ ἐπῆγαν ὅσες ἀπέθανον ἤδη, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς.
115. Ὅλα αὐτὰ τὰ καταργεῖ ἡ διάκρισις, συναθροίζοντάς τα καὶ ἀναλογιζομένη. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον νὰ σοῦ ἔλθῃ ἡ διάκρισις, ἐὰν δὲν τὴν καλλιεργήσης. Πρῶτα τὴν ἡσυχία ἢ ἡσυχία γεννᾷ τὴν ἄσκησι, ἢ ἄσκησις γεννᾷ τὸν κλαυθμό, ὁ κλαυθμὸς γεννᾷ τὸ φόβο τοῦ

ὁ φόβος ἰκτεῖ τὴν ταπείνωσιν, ἡ ταπείνωσις ἰκτεῖ τὸ προορᾶν, τὸ προορᾶν ἰκτεῖ τὴν ἀγάπην, ἡ ἀγάπη ποιεῖ τὴν ψυχὴν ἄνοσον καὶ ἀπαθῆ. Τότε γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι μακρὰν ἔστιν ἀπὸ Θεοῦ μετὰ ταῦτα πάντα. Ὁ βουλόμενος τοίνυν ἔλθειν ἐπὶ τὰς τιμὰς ταύτας τῶν ἀρετῶν, ἀμέριμνος ἔστω ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐτοιμάσῃ ἑαυτὸν εἰς θάνατον· καὶ ὁσάκις εὐχεται, κατανοεῖ τὸ τί ἔστι τὸ ἀφορίζον αὐτὸν ἀπὸ Θεοῦ καὶ καταργήσῃ αὐτὸ καὶ μισήσῃ πᾶσαν τὴν οἴκησιν ταύτην, καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ χαρίζεται αὐτῷ αὐτὰς ἐν τᾷ χει. Τοῦτο δὲ μάθε, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἐσθίων καὶ πίνων ἀδιαφόρως καὶ ἀγαπῶν τι τοῦ κόσμου τούτου, οὐ μὴ ἔλθῃ ἐπ' αὐτὰς, οὐδ' οὐ μὴ φθάσῃ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀπαιᾷ. Παρακαλῶ οὖν πάντα ἄνθρωπον, θέλοντα δοῦναι μετάνοιαν τῷ Θεῷ, φυλάξαι ἑαυτὸν ἀπὸ πολυοινίας, αὐτὸ γὰρ ἀνακαινίζει ὅλα τὰ πάθη καὶ ἐκδιώκει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς. Πλὴν ἐν πάσῃ σου δυνάμει αἴτησαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐξαποσιείλῃ σοι τὸν φόβον αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῆς σῆς ἐπιποθίας εἰς Θεὸν ἀπολέσῃ σου πάντα τὰ πάθη τὰ ἀντιστρατευόμενα τῇ ταλαιπώρῳ ψυχῇ, θέλοντα ἀφορίσαι αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ κληρονομησαί αὐτήν· διὰ τοῦτο οἱ ἐχθροὶ ποιοῦσι τὴν δύναμιν αὐτῶν ἀντιπολεμοῦντες τῷ ἀνθρώπῳ. Μὴ πρόσχησ οὖν, ἀδελφέ, ἀναπαύσῃ, ὅσον εἰ ἐν τῷ σώματι τούτῳ, μηδὲ πιστεύσῃς, ἐὰν ἴδῃς σεαυτὸν ἐν καιρῷ ἀναπαυόμενον ἀπὸ τῶν παθῶν, διότι σιέλλουσιν αὐτοὺς ἐν πανουργίᾳ πρὸς καιρὸν, ἵσως ὁ ἄνθρωπος ἀπολύσῃ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, νομίζων ὅτι ἀνεπαύθη, καὶ αὐθις εἰσπηδῶσιν ἐπὶ τὴν ταλαίπωρον ψυχὴν καὶ ἀρπάζουσιν αὐτὴν ὡς σιρουνθίον, καί, ἐὰν ἐπικρατέστεροι αὐτῆς

Θεοῦ, ὁ φόβος γεννᾶ τὴν ταπείνωσι, ἢ ταπείνωσις γεννᾶ τὴν πρόβλεψι, ἢ πρόβλεψις γεννᾶ τὴν ἀγάπη, ἢ ἀγάπη καθιστᾶ τὴν ψυχὴ ἄνοση καὶ ἀπαθῆ. Τότε γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ φθάσῃ σ' αὐτὲς τίς τιμὲς τῶν ἀρετῶν, πρέπει νὰ εἶναι ἀμέριμνος ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὸν θάνατο· καὶ ὡσάκις προσεύχεται, καταλαβαίνει τί εἶναι αὐτὸ ποῦ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸν Θεό καὶ θὰ τὸ καταργήσῃ καὶ θὰ μισήσῃ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον, καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ θὰ τοῦ χάρισῃ τίς ἀρετὲς γρήγορα. Μάθε δὲ τοῦτο, ὅτι κάθε ἄνθρωπος ποῦ τρώγει καὶ πίνει ἀδιάφορα καὶ ἀγαπᾶ κάτι ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο, δὲν θὰ ἔλθῃ σ' αὐτὲς οὔτε θὰ τίς φθάσῃ, ἀλλὰ ἀπατᾶ τὸν ἑαυτό του. Παρακαλῶ λοιπὸν κάθε ἄνθρωπο ποῦ θέλει νὰ δώσῃ μετάνοια στὸν ἐχθρό, νὰ φυλαχθῆ ἀπὸ πολυποσία, διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀνανεώνει ὅλα τὰ πάθη καὶ διώχνει τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Πάντως Ζήτησε ἀπὸ τὸν Θεό μὲ ὅλη σου τὴ δύναμι νὰ σοῦ στείλῃ τὸν φόβο του, οὔτως ὥστε μὲ τὸν πόθο σου πρὸς αὐτὸν νὰ σοῦ καταστρέψῃ ὅλα τὰ πάθη ποῦ ἀντιστρατεύονται τὴν ταλαίπωρη ψυχὴ, θέλοντας νὰ τὴν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεό, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσου· γι' αὐτὸ οἱ ἐχθροὶ καταβάλλουν ὅλη τὴ δύναμί τους στὴν ἀντεπίθεσι κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν, ἀδελφέ, ὅτι θὰ ἀναπαυθῆς, ὅσον καιρὸ εἶσαι σ' αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ ἂν ἰδῆς κάποτε ὅτι ἀναπαύεσαι ἀπὸ τὰ πάθη, νὰ μὴ πιστεύσης, διότι οἱ δαίμονες ἀπομακρύνονται προσκαίρως ἀπὸ πανουργία, μήπως ὁ ἄνθρωπος χαλαρώσῃ τὴν καρδιά του νομίζοντας ὅτι ἀναπαύθηκε, καὶ εἰσπηδοῦν πάλι στὴν ταλαίπωρη ψυχὴ καὶ τὴν ἀρπάζουν ὡς σπυργίτι καί, ἂν ἐπικρατήσου ἀυτῆς σὲ κάθε ἀμάρτημα, τὴν ταπεινώ-

ἐν παντὶ ἁμαρτήματι γέγονται, ταπεινοῦσιν αὐτὴν ἀνελεημόνως, χαλεπώτερον τῶν παρὰ τὰς ἀρχὰς ὑπὲρ ὧν ἡῦ-
χειο συγχωρηθῆναι.

116. Σταθῶμεν οὖν ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ φυλάξωμεν ἐπιτελοῦντες τὸ πρακτικὸν ἡμῶν, φυλάτιοντες πάσας τὰς ἀ-
ρειάς, αἵτινες κωλύουσι τὴν κακίαν τῶν ἐχθρῶν, ὅτι οἱ
κόποι καὶ οἱ μόχθοι τοῦ βραχέος καιροῦ τούτου, οὐ μόνον
φυλάτιουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πονηρίας, ἀλλ' αὐτοὶ πάλιν
ἐντροπέζουσι τοὺς σιεφάνους τῆ ψυχῆ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν
ἀπὸ τοῦ σώματος. Ὁ διδάσκαλος ἡμῶν ἅγιος Κύριος Ἰη-
σοῦς Χριστός, εἰδὼς τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀνελεημοσύνην
καὶ οἰκτιρῶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἐνετείλατο ἐν
στρουφνότητι καρδίας λέγων, «γίνεσθε ἕτοιμοι ἐν πάσῃ
ᾧρᾳ, ὅτι οὐκ οἴδατε ἐν ποίᾳ ᾧρᾳ ὁ λησιτῆς ἔρχεται»,
μήποτε ἄφνω ἔλθῃ καὶ εὔρη ἡμᾶς κοιμωμένους. Διδά-
σκων τοὺς ἑαυτοῦ ἐνετείλατο λέγων· «Βλέπετε, μὴ παχυν-
θῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλαις καὶ μέθαις καὶ
μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ ἐπελεύσεται ὑμῖν ἄφνω ἡ ᾧρα».
Γινώσκων, ὅτι πλεονάζουσι μᾶλλον οἱ πονηροὶ καὶ δεικνύς
τοῖς ἑαυτοῦ ὅτι τὸ δύνασθαι αὐτοῦ ἔστιν, ὥστε αὐτοὺς μὴ
φοβηθῆναι, ἔλεγεν αὐτοῖς, «Ἴδου ἐγὼ ἀποσιέλλω ὑμᾶς
ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων», ἀλλ' ἐνετείλατο αὐτοῖς μὴ
λαβεῖν μηδὲν εἰς ὁδόν, ὅσον γὰρ οὐκ εἶχον τι τῶν λύ-
κων οὐκ ἠδύναντο αὐτοὺς καταφαγεῖν. Ὑποστρεφάντων
δὲ αὐτῶν ὑγιῶν καὶ φυλαξάντων τὴν ἐντολήν, συνεχάρη
αὐτοῖς, εὐχαριστιῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ
ἐνισχύων τὴν καρδίαν αὐτῶν, ἔλεγεν αὐτοῖς· «εἶδον τὸν
Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. Ἴδου
δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ
σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ οὐ
μὴ ἀδικήσωσιν ὑμᾶς». Οἱ μὲν οὖν ἀπόστολοι αὐτοῦ ἐν

4. Ματθ. 24, 42 - 43.

5. Λουκᾶ 21, 34.

6. Ματθ. 10, 16.

7. Λουκᾶ 9, 3.

8. Λουκᾶ 10, 18 - 19.

νουν ἀνοικτιρμόνως, χειρότερα ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντες στὶς ἀρχές γιὰ τοὺς ὁποίους προσευχόταν νὰ συγχωρηθῇ.

116. Ἄς σταθοῦμε λοιπὸν μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἅς φυλαχθοῦμε ἐκτελώντας τὸ πρακτικὸ μας, τηρώντας ὅλες τὶς ἀρετὲς ποὺ ἐμποδίζουν τὴν κακία τῶν ἐχθρῶν, διότι οἱ κόποι καὶ οἱ μόχθοι τοῦ συντόμου τούτου καιροῦ, ὄχι μόνον μᾶς προφυλάσσουν ἀπὸ τὴν πονηρία, ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἐπίσης εὐτρεπίζουν τοὺς στεφάνους στὴν ψυχὴ, πρὶν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὁ διδάσκαλός μας ἅγιος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, γνωρίζοντας τὴν μεγάλη ἀνελεημοσύνη τους καὶ οἰκτίροντας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, παρήγγειλε μὲ σοβαρότητα καρδίας, «νὰ εἴσθε ἔτοιμοι κάθε ὥρα, διότι δὲν γνωρίζετε ποιά ὥρα ἔρχεται ὁ ληστής»⁴, μὴ τυχόν ἔλθῃ ἔξαφνικὰ καὶ μᾶς εὔρη στὸν ὕπνο. Διδάσκοντας τοὺς μαθητὰς του παρήγγειλε· «Πρόσεχε νὰ μὴ παχυνθοῦν οἱ καρδιές σας μὲ κραιπάλες καὶ μέθες καὶ βιωτικὲς φροντίδες, καὶ σᾶς ἔλθῃ ἔξαφνικὰ ἡ ὥρα»⁵. Γνωρίζοντας ὅτι πλεονάζουν κατὰ πολὺ οἱ πονηροὶ καὶ δείχνοντας στοὺς μαθητὰς του ὅτι ἰδικὴ του εἶναι ἡ δύναμις, ὥστε νὰ μὴ φοβηθοῦν, τοὺς ἔλεγε, «Τώρα σᾶς ἀποστέλλω ὡς πρόβατα ἀνάμεσα σὲ λύκους»⁶, ἀλλὰ παρήγγειλε νὰ μὴ πάρουν τίποτε σὸ δρόμο⁷, διότι ὅσο δὲν εἶχαν τίποτε τῶν λύκων, δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς καταφάγουν. Ὄταν δὲ αὐτοὶ ἐπέστρεψαν ὑγιεῖς καὶ ἐφύλαξαν τὴν ἐντολή, ἐχάρηκε μαζί τους, εὐχαριστώντας τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα γι' αὐτοὺς καὶ ἐνισχύοντας τὴν καρδιά τους, τοὺς ἔλεγε· «εἶδα τὸν Σατανᾶ ποὺ ἔπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν ἀστραπή. Ἐγὼ σᾶς ἔδωσα ἐξουσία νὰ πατῆτε ἐπάνω σὲ ὄφεις καὶ σκορπιούς καὶ σὲ κάθε δύναμι τοῦ ἐχθροῦ, καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀδικήσουν»⁸. Οἱ ἀπόστολοί του λοιπὸν ἐνήργησαν μὲ φόβο καὶ προφύλαξι, ὅταν

φόβω καὶ ἐν τηρήσει, ὅταν δὲ ἐπλήρωσαν αὐτοῦ τὴν ἐντολήν, ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐξουσίαν μετὰ δυνάμεως.

117. Οὗτοι οἱ λόγοι οὐκ εἰσὶν ἐκείνων μόνον, ἀλλὰ πάντων τῶν πληροῦντων τὰς ἐντολάς. Ἀγαπήσας γὰρ αὐτοὺς ἐν τελείᾳ ἀγάπῃ ἔλεγε· «Μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον· εὐδόκησε γὰρ ὁ Πατήρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. Πωλήσατε οὖν τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην καὶ ἔξαιτε θαλάντια μὴ παλαιούμενα καὶ θησαυροὺς ἀνεκλείπτους ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Φυλαξάντων δὲ καὶ τοῦτο τὸν λόγον, εἶπεν αὐτοῖς· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Πείθων δὲ αὐτοὺς ἔλεγεν· «ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ γὰρ καὶ ὁ Πατήρ μου ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτοῦ ποιήσομεν». Ἀφόβους δὲ ποιῶν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ κόσμου ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξαιτε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Ἐνδυναμῶν δὲ αὐτοὺς ἵνα μὴ ἐκκακῶσιν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἔλεγεν αὐτοῖς, παρασχὼν τὴν χαρὰν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· «Ὑμεῖς ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου· καὶ γὰρ διατίθημι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ Πατήρ, βασιλείαν, ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου». Ταῦτα δὲ οὐ πᾶσιν ἔλεγεν, ἀλλὰ τοῖς ὑπομείνασιν αὐτὸν ἐν τοῖς πειρασμοῖς. Τίνες οὖν εἰσὶν οἱ ὑπομείναντες τὸν Ἰησοῦν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, εἰ μὴ οἱ ἰστιάμενοι εἰς τὰς παραφύσεις, ἕως ἐκκόψωσιν αὐτάς; Ταῦτα δὲ εἶπεν αὐτοῖς ἀπερχόμενος ἐπὶ τὸν σιαυρόν. Ὁ θέλων οὖν ἐσθίειν καὶ πίνειν ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ, συμπορευθῆ ἀντιῶ ἐπὶ τῷ σιαυρῷ· ὁ γὰρ σιαυρὸς τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶν ἐγκράτεια ἀπὸ παντὸς πάθους, ἕως οὗ ἐκκοπῶσιν.

118. Ὁ γὰρ ἀγαπητὸς ἀπόστολος, ἐκκόψας αὐτά, εἶδμα λέ-

9. Λουκᾶ 12, 32 - 33.

10. Ἰω. 14, 27.

11. Ἰω. 14, 23.

12. Ἰω. 16, 33.

13. Λουκᾶ 22, 28 - 30.

δὲ ἐξετέλεσαν τὴν ἐντολή του, τοὺς ἔδωσε ἐξουσία καὶ δύναμι.

117. Αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν προωρίζονταν μόνο γιὰ ἐκείνους, ἀλλὰ γιὰ ὅλους ὅσοι ἐκτελοῦν τὶς ἐντολές. Διότι, ἀφοῦ τοὺς ἀγάπησε μὲ τελεία ἀγάπη, ἔλεγε· «Μὴ φοβῆσαι τὰ μικρὸ ποίμνιο, διότι ὁ Πατήρ σας εὐδόκησε νὰ σᾶς δώσῃ τὴν βασιλεία. Πωλήσατε λοιπὸν τὰ ὑπάρχοντά σας καὶ δώστε ἐλεημοσύνη καὶ θὰ λάβετε βαλάντια ποὺ δὲν παλαιώνονται καὶ θησαυροὺς στοὺς οὐρανοὺς ἀνεκλείπτους»⁹. Ἀφοῦ δὲ ἐφύλαξαν καὶ τοῦτον τὸ λόγο, τοὺς εἶπε· «Σᾶς δίνω τὴν εἰρήνη μου»¹⁰. Καὶ πείθοντάς τους ἔλεγε· «αὐτὸς ποὺ μὲ ἀγαπᾶ θὰ τηρήσῃ τὶς ἐντολές μου, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου θὰ ἔλθωμε καὶ θὰ κάμωμε κατοικία σ' αὐτὸν»¹¹. Καὶ καθιστώντας τους ἀφόβους ἀπὸ τὸν κόσμον τοὺς ἔλεγε· «Θὰ δοκιμάσετε θλίψι στὸν κόσμον ἀλλὰ θαρρεῖτε, ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμον»¹². Καὶ ἐνδυναμώνοντάς τους, γιὰ νὰ μὴ ἀποθαρρύνωνται ἀπὸ τὶς θλίψεις, τοὺς ἔλεγε, ἀφοῦ προσέφερε τὴ χαρὰ στὶς καρδιές τους. «Σεῖς εἶσθε ποὺ παρεμείνατε μαζί μου στοὺς πειρασμούς μου· καὶ ἐγὼ διαθέτω σὲ σᾶς βασιλεία, ὅπως διέθεσε σ' ἐμένα ὁ Πατήρ, γιὰ νὰ τρώγετε καὶ πίνετε στὴν τράπεζά μου»¹³. Αὐτὰ ὅμως δὲν τὰ ἔλεγε σὲ ὅλους, ἀλλὰ μόνον σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπέμειναν στοὺς πειρασμούς. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοὶ ποὺ ὑπέμειναν τὸν Ἰησοῦ στοὺς πειρασμούς, παρὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἐστάθηκαν στὶς παραφύσεις, ἕως ὅτου τὶς ἀποκόψουν; Τὰ εἶπε δὲ αὐτὰ σ' αὐτούς, ὅταν μετέβαινε ἐπάνω στὸ σταυρό. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ φάγῃ καὶ πῖνῃ στὴν τράπεζά του, πρέπει νὰ συμπορευθῇ μὲ αὐτὸν στὸ σταυρό· διότι ὁ σταυρὸς τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἐγκράτεια ἀπὸ κάθε πάθος, ἕως ὅτου ἀποκοποῦν ὅλα.

118. Πραγματικὰ ὁ ἀγαπητὸς ἀπόστολος, ἀφοῦ τὰ ἀπέκο-

γειν· «Χριστιῶ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»· οὐκοῦν ἐν τοῖς καταργήσασι τὰ πάθη ζῆ ὁ Χριστός. Παλαιῶν δὲ ὁ ἀπόστολος τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις εἶπεν· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Γράφων δὲ Τιμοθέῳ, τῷ ἑαυτοῦ τέκνῳ, ἔλεγε· «Εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβουλεύσομεν· εἰ ἀρνησόμεθα, καὶ ἀρνήσεται ἡμᾶς». Τίτινες εὖν εἰσιν οἱ ἀρνούμενοι αὐτόν, εἰ μὴ οἱ πράττοντες τὰ θελήματα αὐτῶν τὰ κατὰ σάρκα, ὑβρίζοντες τὸ ἅγιον βάπτισμα; Διὰ μὲν γὰρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐδόθη ἡμῖν ἄφεσις ἁμαριῶν, διὰ δὲ τοῦ φθόνου κατίσχυσε πάλιν ἡμῶν ὁ ἐχθρός, διὰ τῆς ἁμαρτίας. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰδὼς τὴν ἀπ' ἀρχῆς κακίαν αὐτοῦ, ὅτι μεγάλη ἐστί, προσέθηκεν ἡμῖν τὴν μετάνοιαν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Εἰ μὴ γὰρ ἦν μετάνοια, οὐκ ἂν τις ἐσώζετο. Γινώσκων ὁ ἀπόστολος, ὅτι ἔστιν ἁμαρτάνων καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἔλεγεν· «ὁ κλέπων μηκέτι κτεπέτιω». Ὅσα τοῖνον ἔχομεν τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος σφραγίδα, σπουδάσωμεν καταλείψαι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὅπως εὕρωμεν ἔλεος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ἤγγικε γὰρ καὶ ἔρχεται «καθήμενος ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσονται ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ φυλαί, καὶ εἰς ἕκαστος φανεροῦται ἀπὸ τῆς ἰδίας λαμπάδος, τῆς οὐσης ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ὅστις οὖν μὴ ἔχη ἔλαιον, σθεσθήσεται ἀπ' αὐτοῦ ἢ λαμπὰς καὶ ριφθήσεται εἰς τὸ σκότος, οὗτινος δὲ ἡ λαμπὰς φῶτειν ἔστι, συνεισελεύσεται αὐτῷ εἰς τὴν βασιλείαν.

14. Γαλ. 2, 20.

15. Γαλ. 5, 24.

16. Β' Τιμ. 2, 11 - 12.

17. Ἐφ. 4, 28.

18. Ματθ. 25, 31 - 32.

ψε, ἐτόλμησε νὰ λέγῃ· «Ἔχω συσταυρωθῆ μὲ τὸν Χριστό· δὲν ζῶ δὲ πλέον ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ζῆ μέσα μου ὁ Χριστός»¹⁴. Ἐπομένως μέσα στοὺς καταργήσαντας τὰ πάθη ζῆ ὁ Χριστός. Παρακινώντας δὲ τὰ τέκνα του ὁ ἀπόστολος εἶπε· «οἱ δὲ ἀνήκοντες στὸν Ἰησοῦ Χριστό ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τίς ἐπιθυμίες»¹⁵. Γράφοντας δὲ στὸν Τιμόθεο, τὸ τέκνο του, ἔλεγε· «Διότι, ἂν συναπεθάναμε, θὰ συζήσωμε ἐπίσης, ἂν ὑπομένωμε, θὰ συμβασιλεύσωμε, ἂν ἀρνηθοῦμε, θὰ ἀρνηθῆ καὶ αὐτός ἐμᾶς»¹⁶. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι οἱ ἀρνούμενοι αὐτόν, παρὰ μόνον οἱ πράττοντες τὰ ἰδικὰ τους θελήματα, τὰ σαρκικά, ὑβρίζοντας τὸ ἅγιον βάπτισμα;». Διότι διὰ μὲν τοῦ ὀνόματος του μᾶς ἐδόθηκε ἄφεσις ἁμαρτιῶν, διὰ τὸν φθόνον μᾶς ἐκυριάρχησε πάλι ὁ ἐχθρός μας, διὰ τῆς ἁμαρτίας. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, γνωρίζοντας τὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κακία τοῦ ἐχθροῦ, ὅτι εἶναι μεγάλη, προσέθεσε σὲ μᾶς τὴ μετάνοια ἕως τὴν τελευταία ἀναπνοή. Διότι, ἂν δὲν ὑπῆρχε μετάνοια, δὲν θὰ ἐσωζόταν κανεὶς. Γνωρίζοντας ὁ ἀπόστολος, ὅτι ὑπάρχει ἁμαρτάνων καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἔλεγε· «ὁ κλέπτης νᾶ μὴ κλέπτη πλέον»¹⁷. Ὅσο ἔχομε λοιπὸν τὴν σφραγίδα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἅς σπουδάσωμε νὰ ἐγκαταλείψωμε τίς ἁμαρτίες μας, γιὰ νὰ εὔρωμε ἔλεος ἐκείνη τὴν ἡμέρα· διότι ἐπλησίασε καὶ ἔρχεται «καθήμενος ἐπάνω σὲ θρόνο δόξας του, καὶ θὰ συναχθοῦν ἐνώπιόν του ὅλες οἱ φυλές»¹⁸, καὶ ὁ καθένας φανερώνεται ἀπὸ τὴν λαμπάδα του πού εἶναι στό χέρι του. Ὅποιος λοιπὸν δὲν ἔχει ἔλαιο, θὰ σβησθῆ ἢ λαμπάδα του καὶ θὰ ριφθῆ στό σκότος. ἐκεῖνος δὲ τοῦ ὁποίου ἢ λαμπάδα εἶναι φωτεινή, θὰ εἰσέλθῃ μαζί του στὴ βασιλεία.

119. Σπουδάσωμεν οὖν, ἀγαπητοί, γεμίσει τὰ ἀγγεῖα ἡμῶν ἔλαιου, ἐν ὧσιν ἐσμέν ἐν τῷ σώματι, ἵνα λάμψη ἡ λαμπὰς ἡμῶν πρὸς τὸ εἰσελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· τὸ γὰρ ἀγγεῖόν ἐστιν ἡ μετάνοια, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ ἔλαιον τὸ πρακτικὸν πασῶν ἀρετῶν ἐστιν, ἡ δὲ φωτεινὴ λαμπὰς ἡ ἀγία ψυχὴ ἐστιν. Οἷα οὖν γένηται φωτοφόρος ψυχὴ διὰ τῶν ἐαυτῆς πράξεων, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, οἷα δὲ ἐστιν ἐσκοτισμένη ψυχὴ ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας ἀπελεύσεται εἰς τὸ σκότος.

120. Ἀγωνίζεσθε τοίνυν, ὦ ἀδελφοί, ὅτι ἤγγικεν ἡμῖν ὁ καιρός. Μακάριος οὖν ἐστιν ὁ ἔχων τὴν μερίμναν τούτων· ὁ γὰρ καρπὸς ὄψιμος γέγονε, καὶ καιρὸς ἐστὶ τοῦ θερισμοῦ. Μακάριος οὖν ἐστιν ὁ σώσας τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ὅτι συνάξουσιν αὐτὸν ἄγγελοι εἰς τὴν αἰώνιον ἀποθήκην, οὐαὶ δὲ τοῖς οὗσι ζιζάνια, ὅτι τὸ πῦρ αὐτοὺς κληρονομήσει. Ἡ γὰρ κληρονομία τοῦ κόσμου τούτου χρυσός ἐστι καὶ ἄργυρος καὶ οἰκίαι καὶ ἐνδύματα, καὶ οὐ μόνον ὅτι παρασκευάζει ἡμᾶς ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἀπερχόμενοι καταλιμπάνομεν αὐτά. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ κληρονομία ἀμέτρητός ἐστιν, ἣν «οὔτε ὄφθαλμὸς εἶδεν οὔτε οὖς ἤκουσεν οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη», καὶ ταύτην ἐχαρίσατο τότε τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ ἐν τῷ μικρῷ καιρῷ τούτῳ καὶ λαμβάνουσιν αὐτὴν διὰ ἄριστον καὶ ὕδωρ καὶ ἱμάτιον, ἃ παρέσχον τοῖς δεομένοις, καὶ διὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγνείαν σώματος καὶ τοῦ μὴ κακοποιῆσαι τὸν πλησίον καὶ καρδίαν ἄκακον καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἐντολάς, καὶ οἱ φυλάσσοντες ταῦτα ἀνάπαντι ἔχουσιν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ εὐλαβηθήσονται αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι καί, ὅταν ἐξέλθωσι τοῦ σώματος, χαρὰν αἰώνιον λήψονται. Οἱ δὲ ποιοῦντες τὰ θελήματα αὐτῶν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ μὴ μετανοοῦντες, ἀλλ' εἰσὶν ἐν περισπασμῷ τῆς

119. "Ας φροντίσωμε λοιπόν, ἀγαπητοί, νὰ γεμίσωμε τὰ ἀγγεῖα μας μὲ ἔλαιο, ὅσο εἴμαστε στὸ σῶμα, γιὰ νὰ λάμψη ἡ λαμπάδα μας γιὰ νὰ εἰσέλθωμε στὴ βασιλεία του· διότι τὸ ἀγγεῖο εἶναι ἡ μετάνοια, τὸ δὲ μέσα σ' αὐτὸ ἔλαιο εἶναι ἡ πρακτικὴ ὄλων τῶν ἀρετῶν, ἡ δὲ φωτεινὴ λαμπάδα εἶναι ἡ ἀγία ψυχὴ. "Ὅποια λοιπόν ψυχὴ γίνῃ φωτοφόρος διὰ τῶν πράξεών της, θὰ εἰσέλθῃ στὴ βασιλεία του μαζί του, ὅποια δὲ ψυχὴ εἶναι σκοτισμένη ἀπὸ τὴν κακία της θὰ ἀπέλθῃ στὸ σκότος.
120. Ἀγωνισθῆτε λοιπόν, ὦ ἀδελφοί, διότι ἐπλησίασε ὁ καιρὸς γιὰ μᾶς. Μακάριος λοιπόν εἶναι αὐτὸς ποῦ μεριμνᾷ γι' αὐτό· διότι ὁ καρπὸς ἐγένετο ὄψιμος, καὶ εἶναι καιρὸς τοῦ θερισμοῦ. Μακάριος λοιπόν εἶναι αὐτὸς ποῦ ἔσωσε τὸν καρπὸν του, διότι θὰ τὸν συνάξουν οἱ ἄγγελοι στὴν αἰωνία ἀποθήκη, ἀλλοίμονον δὲ σ' αὐτοὺς ποῦ εἶναι ζιζάνια, διότι αὐτοὺς θὰ τοὺς κληρονομήσῃ τὸ πῦρ. Διότι ἡ κληρονομία τοῦ κόσμου τούτου εἶναι χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ οἰκίαι καὶ ἐνδύματα, καὶ δὲν εἶναι μόνο ὅτι μᾶς ὠθοῦν στὸ νὰ ἀμαρτάνωμε, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς φεύγοντας τὰ ἐγκαταλείπομε. Ἡ δὲ κληρονομία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμέτρητη, αὐτὴν ποῦ «οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδε οὔτε οὖς ἤκουσε οὔτε ἀνέβηκε σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου»¹⁹, καὶ αὐτὴν ἐχάρισε σ' ὅσους τὸν ὑπακούουν τὸν σύντομον τοῦτο καιρὸν, καὶ αὐτοὶ τὴν λαμβάνουν γιὰ ἄρτο καὶ ὕδωρ καὶ ἱμάτιον ποῦ προσέφεραν στοὺς ἔχοντας ἀνάγκη, καὶ γιὰ φιλανθρωπία καὶ ἀγνεία σώματος καὶ γιὰ μὴ κακοποιήσῃ τοῦ πλησίον καὶ ἄκακη καρδιά, καὶ γιὰ τίς ἄλλες ἐντολές, καὶ ὅσοι φυλάσσουν αὐτὰ ἔχουν ἀνάπαυσιν στὸν αἰῶνα τοῦτο καὶ θὰ τοὺς εὐλαβηθοῦν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ σῶμα, θὰ λάβουν χαρὰ αἰώνια. "Ὅσοι δὲ κάνουν τὰ θελήματά τους στὴν ἀμαρτία καὶ δὲν μετανοοῦν, ἀλλ' εἶναι στὸν περισπασμὸν τῆς ἡδονῆς, καὶ μὲ τὴν ἀπάτη τους διαπράττουν

ἡδονῆς, καὶ τῆ αὐτῶν ἀπάτη ἐπιτελοῦντες τὴν κακίαν αὐτῶν καὶ τὴν εὐτραπείαν τῶν λόγων αὐτῶν καὶ τὴν κραυγὴν ἐν ταῖς μάχαις αὐτῶν καὶ τὴν ἀφοβίαν τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνελεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἁμαρτημάτων ἔσται τούτων τὰ πρόσωπα πεπληρωμένα αἰσχύνης ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ οἱ ἄνθρωποι καταφρονήσουσιν αὐτῶν καί, ὅταν ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὄνειδος καὶ αἰσχὺνὴ προσάξει αὐτοὺς ἐν τῇ γεννῆ.

121. Δυνατὸς δὲ ὁ Θεὸς ἀξιῶσαι ἡμᾶς προκόψαι ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, φυλάτιοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, ἵνα δυνηθῶσι σωθῆναι ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ μέλλοντος ἐλθεῖν ἐπὶ ὅλον τὸν κόσμον· σὺ γὰρ χρονίζεις ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ἀλλ' ἐλεύσεται ἔχων μετ' ἑαυτοῦ τὸν μισθόν, καὶ τοὺς μὲν ἀσεβεῖς ἐκπέμψει εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τοῖς δὲ ἰδίῳις παρέξει τὸν μισθόν, καὶ εἰσελεύσονται μετ' αὐτοῦ καὶ ἀναπαύσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὴν κακία τους καὶ τὴν εὐτραπελία τῶν λόγων τους καὶ τὴν κραυγὴ στίς μάχες τους καὶ τὴν ἀφοβία τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνελεημοσύνη στοὺς πτωχοὺς καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα, αὐτῶν τὰ πρόσωπα εἶναι γεμᾶτα αἰσχύνῃ στὸν αἰῶνα τοῦτον καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ τοὺς καταφρονήσουν καί, ὅταν ἐξέλθουν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο, ὄνειδος καὶ αἰσχύνῃ θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὴ γέεννα.

121. Εἶναι δὲ δυνατὸς ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ νὰ προκόψωμε στὰ ἔργα του, προφυλάσσοντας τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε ἔργο πονηρό, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ σωθοῦν στὴν ὥρα τοῦ πειρασμοῦ ποὺ πρόκειται νὰ ἔλθῃ σὲ ὅλον τὸν κόσμον· διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς δὲν βραδύνει, ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ἔχοντας μαζί του τὸν μισθό, καὶ τοὺς μὲν ἀσεβεῖς θὰ ἀποστείλῃ στὸ πῦρ τὸ αἰώνιο, στοὺς ἰδικούς του δὲ θὰ προσφέρῃ τὸν μισθό, καὶ θὰ εἰσέλθουν μαζί του καὶ θὰ ἀναπαυθοῦν στὴ βασιλεία του στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΩΝ

1. Τρεῖς ἀρεταί εἰσι, προνοῦσαι τοῦ νοῦ διὰ παντός καὶ χρεῖαν αὐτῶν ἔχει ἢ κατὰ φύσιν ὀριμὴ καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀσκησία.
2. Τρεῖς εἰσιν ἀρεταί, αἷς ἐὰν ἴδῃ ὁ νοῦς μετ' αὐτοῦ, πιστεύει ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν ἀθανασίαν ἢ διάκρισις, τὸ ἀφορῖσαι ἕκαστον ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τὸ προβλέπειν πάντα πρὸς καιροῦ καὶ τὸ μὴ συμπεῖθεσθαι μετὰ τινος ἀλλοτριῶν.
3. Τρεῖς ἀρεταί εἰσιν ἐπιχορηγοῦσαι φῶς τῷ νοῦ διαπαντός, τὸ μὴ εἰδέναι πονηρίαν τινὸς ἀνθρώπου καὶ τὸ ἀγαθοποιῆσαι τοὺς κακοποιοῦντάς σε καὶ ὑποφέρειν τὰ ἐπερχόμενα ἀταράχως. Αἱ τρεῖς αἵτιαι ἀρεταί γεννῶσιν ἄλλας τρεῖς μείζους αὐτῶν τὸ μὴ εἰδέναι πονηρίαν ἀνθρώπων γεννᾷ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἀγαθοποιῆσαι τοὺς κακοποιοῦντάς σε κτᾶται τὴν εἰρήνην καὶ τὸ ὑπενεγκεῖν τὰ ἐπερχόμενά σοι ἀταράχως φέρει τὴν πραότητα.
4. Τέσσαρες ἀρεταί εἰσιν ἀγνίζουσαι τὴν ψυχὴν, ἡ σιωπὴ καὶ τὸ φυλάξαι τὰς ἐντολάς καὶ ἡ στενοχωρία καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη. Ὁ νοῦς χρήζει τῶν τεσσάρων ἀρετῶν τούτων πάντοτε, τοῦ εὐχεσθαι τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως καὶ τοῦ παραρρίπτειν ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀμεριμνήσθαι ἀπὸ παντός ἀνθρώπου τοῦ μὴ κρῖναι αὐτὸν καὶ τοῦ κωφεῦσαι πρὸς τὰ λαλοῦντα αὐτῷ πάθη.
5. Τέσσαρες ἀρεταί περιτειχίζουσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀναπνεῦσαι αὐτὴν ποιοῦσιν ἀπὸ τῆς ταραχῆς τῶν ἐχθρῶν ὁ ἔλεος καὶ ἡ ἀοργησία καὶ ἡ μακροθυμία καὶ τὸ ἀποτινάξαι πάντα σπόρον ἐπερχόμενον τῆς ἁμαρτίας· τὸ δὲ ἀντισιῆναι τῇ λήθῃ ταῦτα πάντα φυλάττει.

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΩΝ

1. Τρεῖς ἀρετές εἶναι, πού προνοοῦν διαπαντός τοῦ νοῦ καί αὐτός τις χρειάζεται ἡ ὀρμή κατὰ φύσιν καί ἡ ἀνδρεία καί ἡ ἀσκησία.
2. Τρεῖς ἀρετές εἶναι, πού ἂν τις ἴδῃ μαζί του ὁ νοῦς, πιστεύει ὅτι ἔφθασε στήν ἀθανασία ἡ διάκρισις, δηλαδή ὁ χωρισμός τοῦ καθενός ἀπό τά ἄλλα, καί ἡ πρόβλεψις ὅλων πρό τοῦ καιροῦ καί ἡ μὴ συγκατάπεισις μέ κάποιον ξένον.
3. Τρεῖς ἀρετές εἶναι πού ἐπιχορηγοῦν φῶς στό νοῦ διαπαντός, τὸ ἀγνοεῖν πονηρία κάποιου ἀνθρώπου, τὸ ἀγαθοποιεῖν τοὺς κακοποιοῦντας σε καί τὸ ὑποφέρειν ἀταράχως τά ἐπερχόμενα. Οἱ τρεῖς αὐτές ἀρετές γεννοῦν ἄλλες τρεῖς μεγαλύτερες ἀπό αὐτές· τὸ ἀγνοεῖν πονηρία ἀνθρώπων γεννᾷ τὴν ἀγάπην καί τὸ ἀγαθοποιεῖν τοὺς κακοποιοῦντάς σε ἀποκτᾷ τὴν εἰρήνην καί τὸ ὑποφέρειν τά ἐπερχόμενα ἀταράχως φέρει τὴν πραότητα.
4. Τέσσερες ἀρετές εἶναι πού ἀγνίζουν τὴν ψυχὴ, ἡ σιωπὴ καί ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν καί ἡ στενοχωρία καί ἡ ταπεινοφροσύνη. Ὁ νοῦς χρειάζεται πάντοτε αὐτές τις τέσσερες ἀρετές, τὴν ἀδιάλειπτην προσευχὴν πρὸς τὸν Θεὸ καί τὴν πρόσριψιν ἑαυτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καί τὴν ἀποφυγὴν κρίσεως γιὰ κάθε ἄνθρωπον καί τὴν κώφευσιν πρὸς τά πάθη πού τοῦ ὀμιλοῦν.
5. Τέσσερες ἀρετές περιτειχίζουν τὴν ψυχὴ καί τῆς ἐπιτρέπουν ν' ἀναπνεύσῃ ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῶν ἐχθρῶν ὁ ἔλεος καί ἡ ἀοργησία καί ἡ μακροθυμία καί ἡ ἀποτίναξις κάθε σπόρου τῆς ἀμαρτίας πού ἐπέρχεται ἡ δὲ ἀντίστασις πρὸς τὴν λήθη φυλάσσει ὅλα αὐτά.

6. Τέσσαρες ἀρεταί εἰσιν αἱ βοηθοῦσαι τῇ νεότητι μετὰ Θεόν ἢ μελέτη ἐν πάσῃ ὥρᾳ καὶ ἡ ἀσκησία καὶ ἡ ἀγρυπνία καὶ τὸ μὴ μειοῦν ἑαυτὸν.
7. Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ μαιίνεται διὰ τοῦ περιπατεῖν ἐν πόλει καὶ μὴ φυλάττειν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοῦ ἔχειν φιλίαν μετὰ γυναικὸς ὄλως καὶ τοῦ ἔχειν φιλίαν μετὰ τῶν ἐνδόξων τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀγαπῆσαι τοὺς κατὰ σάρκα γονεῖς ἐν οὐιλίαις.
8. Διὰ τεσσάρων πραγμάτων πληθύνεται ἡ πορνεία ἐν τῷ σώματι διὰ τοῦ κοσμηθῆναι εἰς κόσμον καὶ φαγεῖν εἰς πλησμονὴν καὶ ἀπὸ εὐτραπείας καὶ ἀπὸ κοσμήσεως τοῦ σώματος.
9. Διὰ τεσσάρων πραγμάτων σκοιίζεται ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ μισῆσαι τὸν πλησίον καὶ ἐξουθενῶσαι καὶ ζηλοῦσαι καὶ γογγύσαι.
10. Διὰ τεσσάρων πραγμάτων γίνεται ἔρημος ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ περιέρχεσθαι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀγαπῆσαι τὸν περισπασμὸν καὶ ἀγαπῆσαι τὴν ὕλην καὶ διὰ κνιπείας.
11. Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ὀργὴ πληθύνεται διὰ τῆς δοσοληψίας καὶ τοῦ κρατῆσαι τὸ θέλημά σου καὶ τοῦ θέλειν διδάσκειν καὶ τοῦ λογίζεσθαι ἑαυτὸν φρόνιμον εἶναι.
12. Τρία ἔστι πρᾶγματα ἃ δυσκόλως κτᾶται ὁ ἄνθρωπος, καὶ αὐτὰ φυλάττει πάσας τὰς ἀρετάς· τὸ πένθος καὶ τὸ κλαίειν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ καὶ τὸ ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ἑαυτοῦ θάνατον.
13. Τρία ἔστι πρᾶγματα τὰ κατακυριεύοντα τῆς ψυχῆς, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς μέγα μέτρον, καὶ αὐτὰ ἔστι τὰ μὴ συγχωροῦντα τὰς ἀρετὰς οἰκῆσαι μετὰ τοῦ νοῦ· ἡ αἰχμαλωσία, ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ λήθη. Πολεμεῖ γὰρ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἡ λήθη, ἕως αὐτῆς τῆς ἀναπνοῆς, εἰς ἀγωνίαν φέρουσα καὶ ἰσχυροτέρα ἔστι πάντων τῶν λογισμῶν καὶ

1. Αἰχμαλωσία εἶναι ὁ συνεχὴς νυγμὸς τοῦ νοῦ ἀπὸ πονηρὸ λογισμό.

6. Τέσσερες ἀρετές εἶναι ποῦ βοηθοῦν τῇ νεότητι μετὰ τὸν Θεό· ἡ μελέτη κάθε ὥρα καὶ ἡ ἀοκνησία καὶ ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ ὑπερύψωσις ἑαυτοῦ.
7. Μὲ τέσσερα πράγματα μαιίνεται ἡ ψυχὴ· μετὰ τὸν περίπατο στὴν πόλι χωρὶς φύλαξι τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῇ σύναψι γενικῆς φιλίας μετὰ γυναῖκα καὶ τῇ διατήρησι φιλίας μετὰ τοὺς ἐνδόξους τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀγάπη τῆς συναναστροφῆς μετὰ τοὺς σαρκικούς γονεῖς.
8. Μὲ τέσσαρα πράγματα αὐξάνεται ἡ πορνεία στὸ σῶμα· τὸν ὕπνο κατὰ κόρο καὶ τὸ ὑπερβολικὸ φαγητὸ καὶ τὴν εὐτραπελία καὶ τὸ στολισμὸ τοῦ σώματος.
9. Μὲ τέσσερα πράγματα σκοτίζεται ἡ ψυχὴ· μετὰ τὸ μῖσος πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν ἐξουθένωσι καὶ τὴν ζήλεια καὶ τὸ γογγυσμὸ.
10. Μὲ τέσσερα πράγματα ἐρημώνεται ἡ ψυχὴ· μετὰ τὴν περιπλάνησι ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ περισπασμοῦ καὶ τὴν ἀγάπη τῆς ὕλης καὶ τὴν φιλαργυρία.
11. Μὲ τέσσερα πράγματα πληθύνεται ἡ ὀργή· μετὰ τὴν δοσοληψία καὶ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ θελήματός σου καὶ τὴν ἐπιθυμία νὰ διδάσκῃς καὶ τὸ νὰ ὑπολογίζῃς ἑαυτὸν φρόνιμο.
12. Τρία πράγματα εἶναι ποῦ δύσκολα ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος καὶ αὐτὰ φυλάσσουν ὅλες τίς ἀρετές· τὸ πένθος καὶ ὁ κλαυθμὸς γιὰ τίς ἀμαρτίες του καὶ ἡ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοποθέτησις τοῦ θανάτου του.
13. Τρία πράγματα εἶναι ποῦ κατακυριεύουν τὴν ψυχὴ, ἕως ὅτου φθάσῃ σὲ μεγάλο ὕψος, καὶ αὐτὰ εἶναι ποῦ δὲν συγχωροῦν τίς ἀρετές νὰ κατοικήσουν μαζί μετὰ τὸν νοῦ· ἡ αἰχμαλωσία¹, ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ λήθη. Διότι ἡ λήθη πολεμεῖ μετὰ τὸν ἄνθρωπο, μέχρι αὐτῆς τῆς ἀναπνοῆς, διότι φέρει σὲ ἀκαρπία, καὶ εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ ὅλους τοὺς λογισμοὺς καὶ εἶναι γεννητικὴ ὄλων

γεννητική ἐστι πάντων τῶν πονηρῶν, καὶ τὰ οἰκοδομούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καθ' ἑκάστην ὥραν καταλύει.

14. Ἴδου τὰ ἔργα τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ παλαιοῦ. «Ὁ ἀγαπῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ μὴ ἀπολέσαι αὐτήν» φυλάττει τὰ τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου· καὶ ὁ θέλων τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ ἐν τῷ βραχεῖ καιρῷ τούτῳ πραγματεύει καὶ πράττει τὰ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπόλλυσιν. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, φανερῶν τὸν νέον ἄνθρωπον ἐν τῷ αὐτοῦ σώματι, ἔλεγεν· «ὁ ἀγαπῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ αὐτήν ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ δεσπότης τῆς εἰρήνης καὶ δι' αὐτοῦ ἐλύθη «τὸ μεσοίτοιχον τῆς ἔχθρας» καὶ ἔλεγεν «οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν». Καὶ πάλιν λέγει, «πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἤθελον εἰ ἤδη ἀνήφθῃ», τουτέστιν ὅτι ἐν τοῖς ἐξοκολουθήσασιν ταῖς διδαχαῖς αὐτοῦ ταῖς ἀγίαις ἐγένετο πῦρ τῆς θεότητος αὐτοῦ· τότε εὔρον τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος καὶ ἤγρευσαν πᾶσι τοῖς θελήμασι τῆς σαρκὸς αὐτῶν, καὶ λοιπὸν ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν χαρὰν λέγων, «εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν».

15. Ἴδου οἱ φροντίσαντες ἀπαλέσαι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καί, κόψαντες τὰ θελήματα αὐτῶν, ἐγένοντο αὐτοῦ πρόβατα ἅγια εἰς θυσίαν, καί, διὰ φανερωθῆν ἐν τῇ δόξῃ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καλέσει αὐτοὺς εἰς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ, λέγων «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπεινάσα γὰρ καὶ ἔδώκατέ μοι φαγεῖν» καὶ τὰ ἕξῃς. Ἴδου οἱ ἀπολέσαντες τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐν τῷ βραχεῖ καιρῷ τούτῳ, εὔρον αὐτὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς

2. Ματθ. 10, 39.

3. Ματθ. 10, 39.

4. Ἐφ. 2, 14.

5. Ματθ. 10, 34.

τῶν πονηρῶν, καὶ καταλύει τὰ οἰκοδομούμενα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο κάθε ὥρα.

14. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα τοῦ νέου ἀνθρώπου καὶ τοῦ παλαιοῦ. «Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾶ τὴν ψυχὴ του ὥστε νὰ μὴ τὴ χάσῃ»² φυλάσσει τὰ τοῦ νέου ἀνθρώπου· καὶ αὐτὸς ποὺ θέλει τὴν ἀνάπαυσί του στὸ σύντομο τοῦτο καιρὸ ἐνεργεῖ καὶ πράττει τὰ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, καὶ χάνει τὴν ψυχὴ του. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, φανερώνοντας τὸν νέο ἄνθρωπο στὸ σῶμα του, ἔλεγε· «αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾶ τὴν ζωὴ του θὰ τὴν χάσῃ, καὶ ὅποιος τὴν χάσῃ γιὰ χάρι μου θὰ τὴν εὔρῃ»³. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ δεσπότης τῆς εἰρήνης καὶ δι' αὐτοῦ ἐλύθηκε «τὸ μεσότοιχο τῆς ἔχθρας»⁴ καὶ ἔλεγε, «δὲν ἦλθα νὰ βάλω εἰρήνη ἀλλὰ μάχαιρα»⁵. Καὶ πάλι λέγει, «ἦλθα νὰ βάλω ἐπάνω στὴ γῆ πῦρ καὶ ἴσως νὰ ἔχη ἤδη ἀναφθῆ»⁶, δηλαδή σ' αὐτοὺς ποὺ παρακολούθησαν τὶς ἅγιες διδαχὲς του ἔγινε πῦρ τῆς θεότητος αὐτοῦ· τότε εὗρηκαν τὴν μάχαιρα τοῦ Πνεύματος καὶ ἐθήρευσαν σὲ ὅλα τὰ θελήματα τῆς σαρκός των καὶ ἔπειτα τοὺς ἔδωσε τὴν χαρὰ λέγοντας, «σᾶς δίνω τὴν εἰρήνη μου, σᾶς ἀφήνω τὴν εἰρήνη μου»⁷.
15. Ἴδου ὅτι αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐφρόντισαν νὰ χάσουν τὴν ζωὴ τους στὸν αἰῶνα τοῦτο καὶ ἔκοψαν τὰ θελήματά τους, ἔγιναν πρόβατὰ του καθαρὰ διὰ θυσίαν, καὶ ὅταν αὐτὸς φανερωθῆ μὲ τὴ δόξα τῆς θεότητός του, θὰ τοὺς καλέσῃ στὰ δεξιὰ του, λέγοντας· «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήστε τὴν ἐτοιμασμένη γιὰ σᾶς ἀπὸ τὴν θεμελίωσι τοῦ κόσμου βασιλεία· διότι ἐπείνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω» καὶ τὰ ἐπόμενα⁸. Ἴδου ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχασαν τὴν ζωὴ τους στὸν σύντομο τοῦτο καιρὸ, τὴν εὗρηκαν στὸν

6. Λουκᾶ 12, 49.

7. Ἰω. 14, 27.

8. Ματθ. 25, 34 - 35.

ἀνάγκης, ἀπολαβόντες τὸν μισθὸν πολυπλασίονα ὑπὲρ ὃν προσεδόκων ἀπολαβεῖν. Οἱ δὲ ἐκτελέσαντες τὰ θελήματα αὐτῶν ἐφύλαξαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐν τῷ ἁμαρτωλῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀπαιτηθέντες τῇ ματαιότητι τοῦ πλούτου αὐτῶν καὶ μὴ φυλάξαντες τὰς ἐπιτολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νομίσαντες ὅτι ἕως τέλους μένουσιν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ. Διὰ τοῦτο φανερωθήσεται ἡ αἰσχύνῃ τῆς τυφλώσεως αὐτῶν ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς κρίσεως καὶ γενήσονται ἐρίφια κατηραμένα· καὶ ἀκούσουσι τῆς φοβερᾶς ἀποφάσεως τοῦ κριτοῦ λέγοντος· «Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ καὶ εἰς τὸ σκότιον τὸ ἐξώτερον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἔδωκατέ μοι φαγεῖν» καὶ τὰ ἐξῆς. Αὐτῶν δὲ φριμωθήσεται τὸ στόμα καὶ οὐχ εὐρήσουσι τί εἰπεῖν, μνησθήσονται γὰρ τῆς ἀνελεημοσύνης αὐτῶν. Τότε λέξουσι «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι», ἀποφιμώσει δὲ τὸ στόμα αὐτῶν λέγων, «ὁ ἀγαθοποιήσους ἐνὶ τούτων τῶν πιστευόντων ἐμοὶ ἐποίησεν».

16. Ἐρευνήσωμεν οὖν ἑαυτούς, εἰ ἕκαστος ἡμῶν ἐπιτελεῖ τὰς ἐπιτολὰς αὐτοῦ οὗ. Ὀφειλέται γὰρ πάντες ἐσμεν ἐπιτελέσαι αὐτιάς, κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν, ὁ μικρὸς κατὰ τὴν μικρότητα καὶ ὁ μέγας κατὰ τὴν μεγαλειότητα αὐτοῦ· καὶ γὰρ οἱ θάλλοντες τὰ δῶρα αὐτῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ πλούσιοι ἦσαν, ἀλλ' ἐχάρη μᾶλλον μετὰ τῆς πενιχρᾶς χήρας διὰ τὰ δύο αὐτῆς λεπιά· εἰς γὰρ τὴν προαίρεσιν ἡμῶν προσέχει ὁ Θεός.
17. Μὴ δώσωμεν οὖν τόπον τῇ ἀκηδία ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ὅπως μὴ ἡ θασκανία ἀφορίση ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπιτελέσωμεν τὰς διακονίας ἡμῶν κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν. Ὡσπερ γὰρ ἐποίησεν ἔλεος μετὰ τοῦ ἀρχισυναγώ-

9. Ματθ. 25, 4.

10. Ματθ. 25, 45.

11. Μάρκ. 12, 41-43. Λουκᾶ 21, 1-3.

καιρὸ τῆς ἀνάγκης, ἀπολαμβάνοντας μισθὸ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἔλπιζαν νὰ ἀπολάβουν. Αὐτοὶ ὁμῶς ποὺ ἐξετέλεσαν τὰ θελήματά τους, ἐφύλαξαν τὴ ζωὴ τους σ' αὐτὸν τὸν ἀμαρτωλὸ αἰῶνα, διότι ἐξαπατήθηκαν ἀπὸ τὴν ματαιότητα τοῦ πλούτου τους, δὲν ἐφύλαξαν τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐνόμισαν ὅτι θὰ μείνουν ἕως τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα τοῦτο. Γι' αὐτὸ θὰ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνῃ τῆς τυφλώσεώς τους στὴν ὥρα τῆς κρίσεως καὶ θὰ γίνουν ἐρίφια καταραμένα· καὶ θὰ ἀκούσουν τὴν φοβερὴ ἀπόφασιν τοῦ κριτοῦ ποὺ λέγει· «Ἀπέλθετε ἀπὸ ἐμὲ ὅλοι οἱ καταραμένοι στὸ πῦρ καὶ στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, τὸ αἰώνιο, τὸ ἐτοιμασμένο γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του· διότι ἐπεινάσα καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω» καὶ τὰ ἐπόμενα⁹. Θὰ φιμωθοῦν δὲ τὰ στόματά τους καὶ δὲν θὰ εὔρουν τί νὰ εἰποῦν, διότι θὰ ἐνθυμηθοῦν τὴν ἀνελεημοσύνην τους. Τότε θὰ εἰποῦν· «Κύριε, πότε σὲ εἶδαμε νὰ πεινᾶς καὶ δὲν σὲ ἐξυπηρετήσαμε», ἀλλ' αὐτὸς θὰ ἀποφιμώσῃ τὸ στόμα τους λέγοντας, «αὐτὸς ποὺ εὐεργέτησε ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πιστοὺς μου τὸ ἔπραξε σὲ μένα»¹⁰.

16. Ἦς ἐρευνήσωμε λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἂν ὁ καθένας μας ἐκτελῇ τίς ἐντολές τοῦ ἢ ὄχι. Διότι εἴμαστε ὅλοι ὑποχρεωμένοι νὰ τίς ἐκτελέσωμεν, κατὰ τὴ δύναμί μας, ὁ μικρὸς κατὰ τὴ μετριότητα καὶ ὁ μέγας κατὰ τὴν μεγαλειότητά του· ἄλλωστε οἱ ρίπτοντες τὰ δῶρα τους στὸ γαζοφυλάκιο ἦσαν πλούσιοι, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐχάρηκε περισσότερο μὲ τὴν πενιχρὰ χήρα γιὰ τὰ δύο τῆς λεπτά¹¹· διότι προσέχει στὴν προαίρεσί μας.
17. Νὰ μὴ δώσωμε λοιπὸν στὴν ἀκηδία χῶρον ἀπὸ τὴν καρδιά μας, γιὰ νὰ μὴ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ βασκανία, ἀλλὰ νὰ ἐπιτελέσωμε τίς ὑπηρεσίαις μας κατὰ τὴ δύναμί μας. Ὅπως λοιπὸν ἔδειξε ἔλεος στὴν θυγα-

γου τῆς θυγατρὸς, ἀνασιήσας αὐτήν, οὕτω ἠλέησε καὶ τὴν αἰμορροοῦσαν τὴν ἀναλώσασαν τὰ ἑαυτῆς τοῖς ἰατροῖς πρὸ τοῦ αὐτὴν γνῶναι τὸν Χριστόν· καὶ ὥσπερ ἰάσατο τὸν παῖδα τοῦ ἑκατοντάρχου, διότι ἐπίστευσεν, οὕτως ἠλέησε τὴν Χανααίαν, ἰασάμενος τὴν θυγατέρα αὐτῆς· καὶ ὥσπερ ἀνέστησε τὸν Λάζαρον τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ, οὕτως ἤγειρε τὸν μονογενῆ υἱὸν τῆς χήρας διὰ τὰ δάκρυα αὐτῆς· καὶ ὥσπερ οὐχ ὑπερεΐδε Μαρίαν, τὴν ἀλείφουσαν τοὺς πόδας αὐτοῦ μύρω, οὕτως οὐκ ἀπεσεύσατο τὴν γυναῖκα τὴν ἁμαρτωλὸν, ἀλείφουσαν τοὺς πόδας αὐτοῦ μύρον μετὰ δακρύων· καὶ ὥσπερ ἐκάλεσε Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἀπὸ τοῦ πλοιαρίου ἀπὸ τῶν λέγων, ἀκολουθήσατέ μοι, οὕτως ἐκάλεσε καὶ Μαιθαῖον, ἐν τῷ τελωνεῖῳ καθήμενον· καὶ ὥσπερ ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, οὕτως ἔνιψε καὶ τοῦ Ἰούδα, διαφορὰν οὐ ποιήσας· καὶ ὥσπερ ἦλθε τὸ Παράκλητον Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, οὕτως ἦλθε καὶ ἐπὶ Κορνήλιον μετὰ παρηγορίας· καὶ ὥσπερ ἠνάγκασεν Ἀνανίαν ἐν Δαμασκῷ διὰ Παῦλον λέγων, «Ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν», οὕτως ἠνήγκασε Φίλιππον ἐν Σαμαρείᾳ διὰ εὐνοῦχον τὸν αἰθίοπα. Οὐκ ἔστι γὰρ ἐνώπιον αὐτοῦ προσωποληψία τοῦ μικροῦ καὶ μεγάλου, οὐ πλουσίου καὶ πτωχοῦ, ἀλλὰ προαίρεσιν ζητεῖ καὶ πίστιν εἰς αὐτὸν καὶ τήρησιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ ἀγάπην εἰς πάντας. Αὕτη γὰρ σφραγὶς ἐστὶ τῆ ψυχῆ, ὅταν ἐξέρχεται ἐκ τοῦ σώματος, καθὼς καὶ ἐντειλάτο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· «Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ,

12. Ματθ. 9, 25.

13. Ματθ. 9, 22.

14. Ματθ. 8, 13.

15. Ματθ. 15, 28.

16. Ἰω. 11, 44.

17. Λουκᾶ 7, 15.

18. Ἰω. 12, 3.

19. Λουκᾶ 7, 38.

20. Ματθ. 4, 20.

21. Ματθ. 9, 9.

τέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἀνασταίνοντάς την¹², ἔτσι ἐλέησε καί τήν αἰμορροῦσα πού ἐξώδευσε τήν περιουσία της στούς ἰατρούς¹³, πρὶν γνωρίση τόν Χριστό· καί ὅπως ἐθεράπευσε τὸ παιδί τοῦ ἑκατοντάρχου, διότι ἐπίστευσε¹⁴, ἔτσι ἐλέησε τήν Χαναναία, θεραπεύοντας τήν θυγατέρα της¹⁵· καί ὅπως ἀνάστησε τόν Λάζαρο τόν ἀγαπητό του¹⁶, ἔτσι ἤγειρε τόν υἱὸ τῆς πενιχρᾶς χήρας γιὰ τὰ δάκρυά της¹⁷· καί ὅπως δὲν περιεφρόνησε τήν Μαρία πού ἄλειψε τὰ πόδια του μὲ μύρο¹⁸, ἔτσι δὲν ἀπέπεμψε τήν ἀμαρτωλὴ γυναῖκα πού ἄλειψε τὰ πόδια του μὲ μύρο καί δάκρυα¹⁹· καί ὅπως ἐκάλεσε τόν Πέτρο καί Ἰωάννη ἀπὸ τὸ πλοιάριό τους λέγοντας, ἀκολουθήσατέ με²⁰, ἔτσι ἐκάλεσε καί τόν Ματθαῖο, πού ἐκαθόταν στὸ τελωνεῖο²¹· καί ὅπως ἔνιψε τὰ πόδια τῶν μαθητῶν²², ἔτσι ἔνιψε καί τοῦ Ἰούδα, χωρὶς νὰ κάνη διάκρισι· καί ὅπως ἦλθε στούς ἀποστόλους τὸ Παράκλητο Πνεῦμα²³, ἔτσι ἦλθε καί στὸν Κορνήλιο²⁴ μὲ παρρησία· καί ὅπως ἀνάγκασε τόν Ἄνανία στὴ Δαμασκὸ λέγοντας γιὰ τόν Παῦλο «ὅτι εἶναι σκεῦος ἐκλογῆς μου»²⁵, ἔτσι ἀνάγκασε τόν Φίλιππο στὴ Σαμάρεια γιὰ τὸν αἰθίοπα τὸν εὐνοῦχο²⁶. Διότι δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν προσωπαληψία²⁷ τοῦ μικροῦ καί τοῦ μεγάλου, οὔτε πλουσίου καί πτωχοῦ, ἀλλὰ ζητεῖ προαίρεσι καί πίστι σ' αὐτὸν καί τήρησι τῶν ἐντολῶν του καί ἀγάπη σὲ ὅλους. Αὕτη ἀκριβῶς εἶναι σφραγίς στὴν ψυχὴ, ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ σῶμα, ὅπως παράγγειλε στούς μαθητάς του λέγοντας· «Μὲ τοῦτο θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἴσθε μαθηταί μου.

22. Ἰω. 13, 5.

23. Πράξ. 2, 4.

24. Πράξ. 11, 14.

25. Πράξ. 9, 15.

26. Πράξ. 8, 27.

27. Ρωμ. 2, 11.

ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Περὶ τίνων οὖν λέγει, ὅτι γινώσκονται ἡμᾶς, εἰ μὴ περὶ τῶν δυνάμεων τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς δεξιᾶς; ἐὰν γὰρ ἴδωσιν οἱ ἀντικείμενοι τὸ σημεῖον τῆς ἀγάπης μετὰ τῆς ψυχῆς πορευόμενον, ἀφίστανται ἀπ' αὐτῆς ἐν φόβῳ, καὶ τότε χαρῆσονται μετ' αὐτῆς πάντες, πᾶσαι αἱ ἅγιοι δυνάμεις.

18. Ἀγαπήσωμεν οὖν, ἀγαπητοί, κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν κησασθαι αὐτήν, ὅπως μὴ κατάσχωσιν ἡμᾶς οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν· αὐτὸς γὰρ εἶπεν, «οὐ δύναται πόλις κρυθῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη». Περὶ ποίου ὄρους λέγει, εἰ μὴ περὶ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ λόγου; Ποιήσωμεν οὖν, ἀγαπητοί, τὸν κόπον ἡμῶν μετὰ σπουδῆς καὶ γνώσεως, ἀποπληροῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ τὸν λέγοντα, «ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐπιτολάς μου φυλάξει», ἵνα ἕσονται ἡμῖν οἱ κόποι ὡς πόλις σῶα καὶ ὄχυρά, φυλάτιουσα ἡμᾶς ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ἕως οὗ ἀπαντήσωμεν αὐτῷ. Ἐὰν γὰρ εὕρωμεν παρορησίαν, σκορπίζονται πάντες οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ λόγου, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὄρος, ὅθεν ἐτιμήθη ὁ λίθος ἄνευ χειρῶν, ὁ συνιρίψας τὴν εἰκόνα τὴν χρυσοῦν καὶ τετραμορφον, τὴν ἐξ ἀργύρου, χαλκοῦ, σιδήρου, καὶ ὀσπράκου, καθὼς εἶπεν ὁ ἀπόστολος. «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς σιῆσαι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Αἱ τέσσαρες ἀρχαὶ αὗται εἰσιν ἡ τετραμορφος εἰκὼν, ἣτις ἐστὶν ἡ ἐχθρα, ἣς ἐξήλειψεν ὁ τοῦ Θεοῦ ἅγιος Λόγος, καθὼς γέγραπται ὅτι ὁ λίθος ὁ συνιρίψας τὴν εἰκόνα ἐγένετο εἰς ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν.

28. Ἰω. 13, 35.

29. Ματθ. 5, 15.

30. Ἰω. 14, 23.

ἂν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»²⁸. Γιὰ ποιούς λοιπόν λέγει ὅτι θὰ μᾶς γνωρίσουν, παρὰ γιὰ τίς δυνάμεις τῆς ἀριστερᾶς καί τῆς δεξιᾶς; Διότι ἂν οἱ πολέμιοι ἴδουῦν τὸ σημεῖο τῆς ἀγάπης νὰ συμβαδίζη μὲ τὴν ψυχὴ, ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτὴν μὲ φόβο, καὶ τότε θὰ χαροῦν ὅλοι μαζί της, ὅλες οἱ ἅγιες δυνάμεις.

18. Ἦς θελήσωμε λοιπόν, ἀγαπητοί, κατὰ τὴ δύναμί μας νὰ τὴν ἀποκτήσωμε, ὥστε νὰ μὴ μᾶς καταλάβουν οἱ ἐχθροί μας· διότι αὐτὸς εἶπε, «δὲν μπορεῖ νὰ κρυβῆ πόλις εὐρισκομένη ἐπάνω σὲ ὄρος»²⁹. Γιὰ ποῖο ὄρος λέγει, παρὰ γιὰ τὸν ἅγιο Λόγο του; Ἦς κοπιᾶσωμε λοιπόν, ἀγαπητοί, μὲ ζῆλο καὶ γνῶσι, ἐκπληρώνοντας τὸ λόγο του ποῦ λέγει, «αὐτὸς ποῦ μὲ ἀγαπᾶ θὰ φυλάξῃ τίς ἐντολές μου»³⁰, ὥστε οἱ κόποι νὰ μᾶς εἶναι ὡς πόλις σῶα καὶ ὄχυρά, φυλάττοντάς μας στὸ λόγο του ἀπὸ τὰ χέρια ὄλων τῶν ἐχθρῶν μας, ἕως ὅτου τὸν ἀπαντήσωμε. Ἐὰν πραγματικὰ εὐρωμε παρρησία, σκορπίζονται ὅλοι οἱ ἐχθροί μας διὰ τοῦ ἁγίου Λόγου του, ποῦ εἶναι τὸ ὄρος ἀπὸ ὅπου ἐκόπηκε ὁ λίθος χωρὶς χέρια, ποῦ συνέτριψε τὴν εἰκόνα τῆ χρυσῆ καὶ τετράμορφη, τὴν ἀπὸ ἄργυρο, χαλκό, σίδηρο καὶ ὄστρακο³¹, ὅπως εἶπε ὁ ἀπόστολος. «Ἐνδυθῆτε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μπορῆτε νὰ ἀντισταθῆτε στὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου· διότι ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τίς ἀρχές, πρὸς τίς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας στὰ ἐπουράνια»³². Αὐτὲς οἱ τέσσερες ἀρχές εἶναι ἡ τετράμορφη εἰκὼν, δηλαδὴ ἡ ἔχθρα, τίς ὁποῖες ἐξάλειψε ὁ ἅγιος Λόγος τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔχει γραφῆ ὅτι ὁ λίθος ποῦ συνέτριψε τὴν εἰκόνα ἔγ' ὄρος μέγα καὶ ἐγένετο ὅλη τὴ γῆ³³.

31. Δαν. 2, 34 - 35.

32. Ἐφεσ. 6, 11 - 12.

33. Δαν. 2, 35.

19. Φύγωμεν, ἀδελφοί, ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ, ἵνα ἔσθῃται ἡμῖν καταφυγὴ καὶ σὴσῃ ἡμᾶς ἐκ τῶν τεσσάρων τοῦτων ἐξουσιῶν τῶν πονηρῶν, ὅπως ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν χαράν, μετὰ πάντων τῶν ἀγίων αὐτοῦ, τῶν συναγομένων πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν τεσσάρων περᾶτων τῆς γῆς, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἀκούσει τὸν ἴδιον μακαρισμόν, κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Δυνατὸν δὲ ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ ἅγιον, ἵνα ἔσθῃται μετ' ἡμῶν καὶ ἐνδυναμώσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ μὴ ἐάσῃ τὴν καρδίαν ἡμῶν πλανηθῆναι ἀπὸ τῆς λήθης τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ φυλάξῃ ἡμᾶς κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν ἐνεργεῖν τὰ ἐπερχόμενα ἡμῖν διὰ τὸ ἅγιον ὄνομα αὐτοῦ, ὅπως εὕρωμεν ἔλεος μετὰ τῶν ἀξιοθέντων τυχεῖν τῶν μακαρισμῶν αὐτοῦ. Ὅτι αὐτῷ πρόπει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνῃσις, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

19. Ἄς καταφύγωμε, ἀδελφοί, κάτω ἀπὸ τῆ σκέπη του, γιὰ νὰ γίνῃ καταφύγιό μας καὶ μᾶς σῶσις ἀπὸ τὶς τέσσερες αὐτὲς ἐξουσίαι τῶν πονηρῶν, ὥστε νὰ ἀκούσωμε καὶ ἐμεῖς τὴ χαρὰ, μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἀγίους του, πού συνάγονται πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τὰ τέσσαρα πέρατα τῆς γῆς, διότι ὁ καθένας μας θ' ἀκούσῃ τὸν ἴδιο μακαρισμὸ κατὰ τὰ ἔργα του. Εἶναι δὲ δυνατὸ τὸ ἅγιο ὄνομά του, ὥστε νὰ εἶναι μαζὶ μας καὶ νὰ μᾶς ἐνδυναμώσῃ στὸ ἔργο του καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν καρδιά μας νὰ πλανηθῇ ἀπὸ τὴν λήθη τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ θὰ μᾶς φυλάξῃ νὰ ὑπομείνωμε τὰ ἐπερχόμενα ἐναντίον μας κατὰ τὴ δύναμί μας γιὰ τὸ ἅγιο ὄνομά του, ὥστε νὰ εὐρωμε ἔλεος μαζὶ μὲ τοὺς ἀξιωθέντας νὰ ἐπιτύχουν τοὺς μακαρισμοὺς του. Διότι σ' αὐτὸν ἀρμόζει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἡσαΐας ὅτι

Τέως ἐγὼ βλέπω ἕκαστον ὡς ἵππον πλανώμενον, μὴ ἔχοντα δεσπότην, καὶ ὁ εὐρίσκων αὐτὸν ἐπικαθέζεται αὐτῷ, καί, ὅταν ἀπολύσῃ αὐτόν, ἄλλος πιάσας ἐπικαθέζεται.

2. Εἶπε πάλιν

Ὅμοιός εἰμι τινι, ὃν πιάσαντες οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἔβαλον δῆσαντες εἰς λάκκον βορβόρου, καί, ἐὰν βοήσῃ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ, συγκόπτουσιν αὐτὸν πληγαῖς πρὸς τὸ σιωπῆσαι.

3. Εἶπε πάλιν

Ὅμοιός εἰμι σιρουθίῳ τὸν πόδα δεθέντι ὑπὸ παιδίου, καί, ἐὰν αὐτῷ χαινώσῃ, εὐθέως ἀνίπταιται, νομίζον ἀπολεῖσθαι, ἐὰν δὲ καθελκύσῃ αὐτὸ τὸ παιδίον, πάλιν καταφέρει αὐτό· οὕτως εὖν ἔμαντὸν ὄρω. Τοῦτο δὲ λέγω, ὅτι οὐ δεῖ τινα ἀμεριμνηῆσαι ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς.

4. Εἶπε πάλιν

Ἐὰν χρήσῃς τινὶ τί ποτε, εἰ μὲν συγχωρήσῃς αὐτῷ, τὴν φύσιν ἐμιμήσω τοῦ Ἰησοῦ, εἰ δὲ ἀπαιτήσῃς, τὴν φύσιν τοῦ Ἀδάμ, εἰ δὲ τόκον λάθῃς, παρὰ φύσιν καὶ τοῦ Ἀδάμ.

5. Εἶπε πάλιν

Ἐὰν ἐγκαλέσῃ σοὶ τις διὰ πρᾶγμα ὃ ἐποίησας ἢ οὐκ ἐποίησας, εἰ μὲν σιωπήσῃς, κατὰ φύσιν ἔσσι τοῦ Ἰησοῦ, εἰ δὲ ἀποκριθῇς καὶ εἴπῃς, τί γὰρ ἐποίησα; οὐκ ἔστι τῆς αὐτοῦ φύσεως, ἐὰν δὲ ἀντιείπῃς ρῆμα πρὸς ρῆμα, παρὰ φύσιν ἔστι.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

1. Εἶπε ὁ ἀββᾶς Ἡσαΐας

Τώρα ἐγὼ βλέπω τὸν ἑαυτὸ μου σὰν περιπλανώμενο ἵππο, ποῦ δὲν ἔχει κύριο κι' ὅποιος τὸν εὕρισκει, ἀνεβαίνει σ' αὐτόν, καὶ ὅταν αὐτὸς τὸν ἀπολύσῃ, τὸν πιάνει καὶ ἀνεβαίνει ἄλλος.

2. Εἶπε πάλι

Εἶμαι ὅμοιος μὲ κάποιον, τὸν ὁποῖον ἐπιασαν οἱ ἐχθροὶ του καὶ τὸν ἔρριψαν σὲ λάκκο βορβόρου δεμένο, καί, ἂν φωνάξῃ πρὸς τὸν Κύριόν του, τὸν κατακόπτουν μὲ κτυπήματα γιὰ νὰ σιωπήσῃ.

3. Εἶπε πάλι

Εἶμαι ὅμοιος μὲ στρουθίον ποῦ τὸ ἔδεσε στὸ πόδι ἕνα παιδί καί, ἂν τὸ χαλαρώσῃ, ἀμέσως αὐτὸ πετᾶ, νομίζοντας ὅτι ἔχει ἀπολυθῆ, ἐὰν δὲ τὸ παιδί τὸ σύρῃ πρὸς τὰ κάτω, πάλι τὸ κατεβάζει· ἔτσι λοιπὸν βλέπω τὸν ἑαυτὸ μου. Μὲ αὐτὸ ἐννοῶ τοῦτο, ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀφροντιστῆ ἕως τὴν τελευταία ἀναπνοή.

4. Εἶπε πάλι

Ἐὰν δανείσης ποτὲ κάτι σὲ κάποιον, ἂν μὲν τοῦ τὸ ἀφήσης, ἐμιμήθηκες τὴν φύσιν τοῦ Ἰησοῦ, ἂν δὲ τὸ ἀπαιτήσης, τὴν φύσιν τοῦ Ἀδάμ, ἂν δὲ πάρῃς καὶ τόκο, ἐνεργεῖς παρὰ φύσιν καὶ τοῦ Ἀδάμ.

5. Εἶπε πάλι

Ἐὰν σὲ κατηγορήσῃ κανεὶς γιὰ κάποιο πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔπραξες ἢ δὲν ἔπραξες, ἂν μὲν σιωπήσῃς, αὐτὸ εἶναι κατὰ φύσιν τοῦ Ἰησοῦ, ἂν δὲ ἀποκριθῇς καὶ εἰπῇς, τί ἔκανα τάχα; δὲν εἶναι τῆς φύσεώς του, ἂν δὲ ἀντείπῃς λέξι πρὸς λέξι, εἶναι παρὰ φύσιν.

6. Εἶπε πάλιν.

Ποιῶν τὰς λειπουργίας σου ἐὰν ποιῆς ἐν ταπεινοφροσύνῃ, ὡς ἀνάξιος ὢν, δεκταί εἰσι τῷ Θεῷ, εἰ δὲ ἀναβῆ ἔν τῃ καρδίᾳ σου καὶ μνησθῆς ἐτέρου κοιμωμένου ἢ ἀμελοῦντας, ἀργός ἐστιν ὁ κόπος σου.

7. Εἶπε πάλιν διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην ὅτι

Γλῶσσαν λαλῆσαι οὐκ ἔχει πρὸς τινα ὡς ἀμελοῦντα ἢ πρὸς ἄλλον ὡς καταφρονοῦντα οὔτε ὀφθαλμοὺς ἔχει ἄλλον ἐλάτιωμα προσέχειν οὔτε ὠτα ἔχει ἀκοῦσαι τὰ μὴ ὠφελοῦντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔχει μετὰ τινος πρᾶγμα πλὴν τῶν ἁμαριῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἐστὶν εἰρηνικὸς διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐ διὰ τινα φιλίαν. Ἐὰν γάρ τις νησιεύσῃ ἕξ ἕξ καὶ ἐκδῶ αὐτὸν εἰς μεγάλους κόπους καὶ ἐντολάς, ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ταύτης πάντες οἱ κόποι αὐτοῦ μάταιοί εἰσιν.

8. Εἶπε πάλιν ὅτι

Ἐὰν κήσῃται σκεῦος πρὸς τὴν αὐτοῦ χρείαν καὶ ἐν καιρῷ τῆς χρείας οὐχ εὖρη αὐτὸ εἰς μάτην αὐτὸ κέκμηται. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ λέγων ὅτι φοβοῦμαι τὸν Θεόν, ἐπὶ δὲ φθάσῃ εἰς τὴν ὥραν τῆς χρείας καὶ εὖρη αὐτὸν ἐν καιρῷ ῥήματος ἢ θυμοῦ ἢ παρορησίας ἢ τοῦ διδάξαι ἕτερον, εἰς ὃ μὴ ἔφθασεν ἢ ἀνθρωπαρεσκείας ἢ τοῦ ὀνομασθῆναι ἐν μέσῳ ἀνθρώπων, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν παθῶν ἐὰν οὐκ μὴ εὖρη τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, μάταιοι πάντες οἱ κόποι αὐτοῦ.

9. Εἶπε πάλιν

Εἰ μὴ πρότερον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐθεράπευσε πάντα τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, δι' ὃν ἐπεδήμησεν, οὐκ ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν σιαυρόν· πρὶν ἢ γὰρ ἔλθειν τὸν Κύριον

6. Είπε πάλι

Κάνοντας τις λειτουργίες σου, ἂν ἐνεργῆς μὲ ταπεινοφροσύνη μὲ τὴ σκέψι ὅτι εἶσαι ἀνάξιος, εἶναι δεκτὸς στὸ Θεό, ἂν δὲ ἔλθῃ στὴν καρδιά σου καὶ ἐνθυμηθῆς ἄλλον ποῦ κοιμᾶται ἢ ἀμελεῖ, ὁ κόπος σου εἶναι ἀργός.

7. Είπε πάλι γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη.

Ὁ ταπεινόφρων δὲν ἔχει γλῶσσα νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς κάποιον ὡς ἀμελοῦντα ἢ πρὸς ἄλλον ὡς καταφρονοῦντα οὔτε ὀφθαλμοὺς ἔχει νὰ προσέχῃ ἐλάττωμα ἄλλου οὔτε ὠτα ἔχει ν' ἀκούσῃ τὰ μὴ ὠφελοῦντα τὴν ψυχὴ αὐτοῦ καὶ δὲν ἔχει τίποτε μὲ κανένα, πλὴν τῶν ἁμαρτιῶν του, ἀλλὰ εἶναι εἰρηνικὸς πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐξ αἰτίας τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἀπὸ καμμιὰ φιλία. Πραγματικά, ἐὰν νηστεύῃ κανεὶς καθὲς ἕξ ἡμέρες καὶ ἐπιδίδεται σὲ μεγάλους κόπους καὶ ἐντολές, ἔξω ἀπὸ τὴν ὁδὸ αὐτὴ ὅλοι οἱ κόποι του εἶναι μάταιοι.

8. Είπε πάλι

Ἐὰν ἀποκτήσῃ σκεῦος γιὰ τὴν χρεῖαν του καὶ τὴν ὥρα τῆς χρεῖας δὲν τὸ εὔρη, ματαίως τὸ ἔχει. Τέτοιος εἶναι αὐτὸς ποῦ λέγει ὅτι φοβοῦμαι τὸν Θεό, ὅταν ὁμως φθάσῃ στὴν ὥρα καὶ εὔρεθῇ σὲ καιρὸ φλυαρίας ἢ θυμοῦ ἢ παρρησίας ἢ προσπάθειας νὰ διδάξῃ ἄλλον γιὰ κάτι ποῦ δὲν τὸ ἔφθασε ἢ ἀνθρωπαρεσκείας ἢ ἀποκτήσεως ὑπολήψεως ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ λοιπὰ πάθη· ἐὰν λοιπὸν δὲν εὔρη τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ στὸν καιρὸ τοῦτο, ὅλοι οἱ κόποι του εἶναι μάταιοι.

9. Είπε πάλι

Ἐὰν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶχε θεραπεύσει πρῶτα ὅλα τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπεδήμησε στὸν κόσμον, δὲν θὰ ἀνέβαινε στὸ σταυρό· διότι πρὶν ἔλθῃ στὴ σὰρκα ὁ Κύριος, ὁ ἄν-

ἐν σαρκί, ἦν ὁ ἄνθρωπος τυφλὸς καὶ ἄλαλος, παραλυτικός καὶ κωφός, λεπρὸς καὶ χολός, καὶ θανατωθεὶς ἐν πᾶσι τοῖς παρὰ φύσιν. "Ὅτε δὲ ἐποίησε τὸ ἔλεος καὶ ἐπεδήμησε δι' ἡμᾶς, ἤγειρε τὸν νεκρὸν καὶ ἐποίησε τὸν χολὸν περιπατεῖν καὶ τὸν τυφλὸν ἀναβλέπειν καὶ τὸν ἄλαλον λαλῆσαι καὶ τὸν κωφὸν ἀκοῦσαι καὶ ἀνέστησε τὸν ἄνθρωπον καινόν, πάσης ἀσθενείας ἐλεύθερον. Καὶ τότε ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν σταυρὸν, καὶ ἐκρέμασαν σὺν αὐτῷ δύο λησιιάς, καὶ ὁ μὲν ἐκ δεξιῶν ἐδόξασεν αὐτὸν καὶ παρεκάλει λέγων, «μνήσθητί μου, Κύριε, διὰν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου», ὁ δὲ ἐξ εὐωνύμων ἐβλασφήμει αὐτὸν τοιτέστι, πρὶν ὁ νοῦς ἀνανήψῃ ἐκ τῆς ἀμελείας, μετὰ τῆς ἐχθρας ἐστὶν ἐὰν δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναστήσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἀμελείας αὐτοῦ καὶ δῶ αὐτῷ ἀναβλέπειν καὶ διακρίναι πάντα, οὕτω δυνήσεται ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν σταυρὸν. Τότε ἡ ἐχθρα βλασφημοῦσα διαμένει ἐν ῥήμασι θαρέσειν, ἴσως ὁ νοῦς χαννωθεὶς ἀποσιῇ τοῦ κόπου καὶ ἐπισιρέψῃ πάλιν εἰς τὴν ἀμέλειαν. Τοῦτό ἐστι τὸ τῶν δύο λησιῶν, οὗς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐχώρισε τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλίας, ὧν ὁ εἷς ὠνειδίκεν αὐτὸν, ἴσως ἀποσιῇ αὐτὸν τῆς ἐλπίδος, ὁ δὲ ἄλλος ὑπέμεινε παρακαλῶν, ἕως οὗ ἤκουσεν, ὅτι «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ»· οὗτός ἐστιν ὁ λησιεύσας καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ φαγῶν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.

10. Εἶπε πάλιν περὶ τῆς ἀγίας κοινωνίας ὅτι

Καλοῦσιν αὐτὴν ἔνωσιν πρὸς τὸν Θεόν· ὅσον οὖν νικώμεθα ὑπὸ τῶν παθῶν, εἴτε θυμοῦ εἴτε ζήλου ἢ ἀνθρωπαρεσκείας ἢ κενοδοξίας ἢ μίσους ἢ ὑφ' ἐτέρου πάθους, μακρὰν ἔσμεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ποῦ οὖν ἐστὶν ἡ ἔνωσις ἡ πρὸς τὸν Θεόν;

1. Λουκᾶ 22, 42.

2. Ἐχθρα εἶναι ἐδῶ, ὅπως καὶ παραπάνω, ὁ ἐχθρός, ὁ δαίμων.

3. Λουκᾶ 22, 43.

θρῶπος ἦταν τυφλὸς καὶ ἄλαλος, παραλυτικὸς καὶ κωφός, λεπρός καὶ χωλός, καὶ νεκρωμένος σ' ὅλα τὰ παρὰ φύσι. Ὅταν δὲ ἐπετέλεσε τὸ ἔλεος καὶ ἐπεδήμησε γιὰ μᾶς, ἤγειρε τὸν νεκρὸ καὶ ἔκανε τὸν χωλὸ νὰ περιπατῇ καὶ τὸν τυφλὸ νὰ ἀναβλέψη καὶ τὸν ἄλαλο νὰ ὀμιλήσῃ καὶ τὸν κωφὸ νὰ ἀκούσῃ, καὶ ἀνάστησε νέο τὸν ἄνθρωπο, ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε ἀσθένεια. Καὶ ἔπειτα ἀνέβηκε στὸ σταυρὸ, καὶ ἐκρέμασαν μαζί του δύο ληστὰς, καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τὰ δεξιὰ τὸν ἐδόξασε καὶ τὸν παρακαλοῦσε λέγοντας, «μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς στὴ βασιλεία σου»¹, ὁ δὲ ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ τὸν ἐβλασφημοῦσε· δηλαδή, πρὶν ὁ νοῦς ἀνανήψῃ ἀπὸ τὴν ἀμέλεια, εἶναι μαζί μέ τὴν ἔχθρα· ἐὰν δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸν ἀναστήσῃ ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του καὶ τοῦ δώσῃ νὰ ἀναβλέψῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ πάντα, τότε θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνεβῇ στὸ σταυρὸ. Τότε ἡ ἔχθρα² βλασφημῶντας διαμένει σὲ βαρεῖα λόγια, μὴ τυχόν ὁ νοῦς ἀπὸ χαύνωσι ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἄσκησι καὶ ἐπιτρέψῃ πάλι στὴν ἀμέλεια. Αὐτὸ εἶναι τὸ τῶν δυὸ ληστῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος ἐχώρισε ἀπὸ τὴν μεταξὺ τους φιλία, καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας τὸν ὠνείδιζε μὴπως τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, ὁ δὲ ἄλλος ὑπέμεινε παρακαλώντας, ἕως ὅτου ἄκουσε ὅτι, «σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»³· αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐλήστευσε καὶ φτὸν παράδεισο καὶ ἔφαγε ἀπὸ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς.

10. Εἶπε πάλι περὶ τῆς ἀγίας κοινωνίας

Τὴν ἀποκαλοῦν ἔνωσι πρὸς τὸν Θεὸ· ὅσο λοιπὸν νικώμαστε ἀπὸ τὰ πάθη, εἴτε θυμοῦ εἴτε ζήλειας ἢ ἀνθρωπαρεσκείας ἢ κενοδοξίας ἢ μίσους ἢ ἀπὸ ἄλλο πάθος, εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ· ποῦ λοιπὸν εἶναι ἡ ἔνωσις πρὸς τὸν Θεόν;

11. Εἶπε πάλιν

Ἐὰν ποιῆτε τὰς λειτουργίας ὑμῶν καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι κινήθῃ ἡ καρδιά ὑμῶν, πάντες οἱ κόποι ὑμῶν εἰς μάτην εἰσὶν. Ὁ γὰρ Θεὸς οὐ προσδέχεται αὐτούς.

12. Εἶπεν αὐτῷ τις γέρον

Τί οὖν οὐ κρούουσι, πάτερ;

Καὶ εἶπε

Ὅταν βρέξῃ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν σπύρον ἔχουσαν, φύει, ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ σπέρμα πῶς ἔχει βλασηῆσαι; Ἐὰν δέ τις ἀγωνίσῃται ἐκβάλλαι τὰς παραφύσεις ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ οὐκ ἔτι κινουῦνται ἐν αὐτῷ· ὁ γὰρ Θεὸς θέλει τὸν ἄνθρωπον ὅμοιον αὐτῷ εἶναι ἐν πᾶσι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεδήμησε καὶ ἔπαθεν, ἵνα μεταβάλλῃ τὴν φύσιν ἡμῶν τὴν σκληρὰν καὶ κόψῃ τὰ θελήματα ἡμῶν καὶ τὴν ψευδῆ γνῶσιν τὴν κατακυριεύσαν ἡμῶν τῆς ψυχῆς. Καὶ γὰρ τὰ ἄλογα ζῶα, τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐφύλαξαν, ὁ δὲ ἄνθρωπος τὴν ἰδίαν φύσιν ἐνήλλαξεν. Οὐκοῦν ὃν τρόπον ὑποιάσσειται τὸ κτήνος τῷ ἀνθρώπῳ, οὕτως ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος ὑποιάσσεσθαι τῷ πλησίον διὰ τὸν Θεόν· εἰς τοῦτο γὰρ ἦλθεν ὁ Κύριος. Βλέπει οὖν πόσον ὑπερέχει σου τὸ κτήνος, τοῦ ἐπιστηριζομένου ἐπὶ τῇ δοκῆσει τῆς εἰδήσεώς σου· ἐὰν οὖν θελήσω ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ φυσικόν, ὥσπερ τὸ κτήνος οὐκ ἔχει ἴδιον θέλημα οὐδὲ γνῶσιν, οὕτω καὶ γὰρ ὀφείλω ποιεῖν, οὐ μόνον μετὰ τοῦ συμβούλου καὶ συνόντος μοι, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ ἐναντιομένου μοι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ θέλημα. Ὁ θέλων οὖν ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ Κυρίου καὶ μὴ πλεονεκτηθῆναι ὑπὸ τῆς ἐχθρας, ἀφιστᾷ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐν πακτὶ πράγματι, τοῦ μὴ ψέξαι τινά, ἐπαιρέσαι ἢ δικαιῶσαι, ἢ μακαρῖσαι ἢ ἐξειπεῖν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ ἢ ἐν τινὶ λυπῆσαι αὐτὸν ἢ προσέ-

4. Ἡ ἀπάντησις ποῦ ἀκολουθεῖ εἶναι ἀταίριαστη πρὸς τὴν ἐρώτησι. Πιθανῶς ἔχει παραλειφθῆ ὀλόκληρο ἀπόφθεγμα.

11. Εἶπε πάλι

Ἐὰν τελῆτε τίς λειτουργίες σας καί μετὰ τὴν τέλεσι κινήθῃ στήν καρδιά σας κάποιο τέτοιο πάθος, μάταιοι εἶναι οἱ κόποι σας. Διότι ὁ Θεός δέν τοὺς ἀποδέχεται.

12. Εἶπε σ' αὐτὸν κάποιος γέρων

Γιατί λοιπὸν δέν κρούουν, πάτερ;

Καί εἶπε⁴

Ὅταν βρέξη στή γῆ πού ἔχει σπόρο, αὐτὴ ἐκφύει, ἐὰν ὅμως δέν ἔχη σπέρμα, πῶς μπορεῖ νά βλαστήσῃ; Ἐὰν δέ ἀγωνισθῇ κανεὶς γιά νά ἐκβάλλῃ παραφύσεις ἀπὸ τὴν καρδιά του, δέν κινουῦνται πλέον αὐτές μέσα του· διότι ὁ Θεός θέλει τὸν ἄνθρωπο ὅμοιο μὲ αὐτὸν σ' ὅλα, καί διὰ τοῦτο ἐπεδήμησε καί ἔπαθε, γιά νά μεταβάλλῃ τὴν φύσι μας τὴν σκληρὰ καί κόψη τὰ θελήματά μας καί τὴν ψευδῆ γνῶσι πού κατακυριεύει τὴν ψυχὴ μας. Διότι τὰ ἄλογα ζῶα ἐφύλαξαν τὴ φύσι τους, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἀντήλλαξε τὴ φύσι του. Ἐπομένως μὲ ὅποιον τρόπο ὑποτάσσεται τὸ κτῆνος στὸν ἄνθρωπο, μὲ τὸν ἴδιο ὀφείλει κάθε ἄνθρωπος νά ὑποτάσσεται στὸν πλησίον γιά τὸν Θεό· διότι ὁ Κύριος γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἦλθε. Πρόσεχε λοιπὸν πόσο ὑπερέχει τὸ κτῆνος ἀπὸ σένα πού στηρίζεσαι ἐπάνω στὴ δοκησιοσοφία σου. Ἐὰν λοιπὸν θελήσω νά ἔλθω στὴ φυσικὴ κατάστασι, ὅπως τὸ κτῆνος δέν ἔχει ἰδικό του θέλημα οὔτε ἰδική του γνῶσι, ἔτσι ὀφείλω νά κάνω καί ἐγώ, ὄχι μόνο μὲ τὸν ὁμόφρονα καί σύντροφό μου, ἀλλὰ καί μὲ τὸν ἀντίθετό μου· διότι τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νά ἔλθῃ στὴν ἀνάπαυσι τοῦ Κυρίου καί νά μὴ κατανικηθῇ ἀπὸ τὴν ἐχθρα, γίνεται ἐφεκτικὸς ἀπέναντι στοὺς ἀθρώπους γιά κάθε πρᾶγμα, ὥστε νά μὴ ψέξῃ κανένα, νά μὴ ἐπαινέσῃ ἢ δικαιῶσῃ, νά μὴ μακαρίσῃ ἢ ἐξαγγείλῃ τὴ δικαιοσύνη του, νά μὴ τὸν λυπήσῃ σὲ κάτι ἢ προσέξῃ

χειν ἐλαιώματι αὐτοῦ καὶ μὴ ἔᾶσαι κέντημα ἐννοίας τῆς ἔχθρας ἐν τῇ καρδίᾳ σου κατ' αὐτοῦ, καὶ ἀπολύειν τὴν γνῶσιν σου τῷ ἀγνοοῦντι καὶ τὸ θέλημά σου τῷ ἄφρονι, καὶ ἰότε ἐπιγνώση σεαυτὸν καὶ κατανοήση τὸ βλάπιον σε. Ὁ δὲ πεποινθῶς ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ κρατῶν, οὐ δυνήσεται τὴν ἔχθραν ἐκφυγεῖν, οὔτε ἀναπανθῆναι οὔτε ἰδεῖν τι, ὧν ὑστερεῖται, καὶ ἐὰν ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ σώματος, κόπος ἐστὶν εὑρεῖν ἔλεος. Τέλος δὲ πάντων τὸ προσκαριτερεῖν τῷ Θεῷ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ σου, καὶ ἔχειν εὐσπλαγχνίαν εἰς πάντας καὶ πενθεῖν καὶ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ καὶ τὸ ἔλεος.

13. Εἶπε πάλιν περὶ τοῦ διδάσκειν τὸν πλησίον περὶ ἐντολῆς Θεοῦ

Πόθεν οἶδα ἐγὼ ὅτι προσεδέχθην παρὰ τῷ Θεῷ, ἵνα εἶπω ἄλλω, ποιήσον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, αὐτὸς ἐγὼ ὑπὸ μετάνοιαν ὧν διὰ τὰς ἁμαρτίας μου; Ὁ γάρ ποτε πεσὼν ἄνθρωπος ὑπὸ μετάνοιάν ἐστι καὶ οὐκ ἔχει τὸ ἀσφαλές, ἐφ' ὅσον οὐκ οἶδας, ὅτι γέγονέ σοι συγχώρησις. Τὸ μέντοι ἁμάρτημα θεβαίως ἐγένειο, τοῦ Θεοῦ δὲ ἐστὶ τὸ ἔλεος· οὐ δύνασαι γὰρ ἀμεριμνήσαι τῇ καρδίᾳ σου, ἕως ἀπαντήσης ἐν τῷ κριτηρίῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ θέλεις γνῶναι, εἰ γέγονεν ἐν σοὶ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν σου, τοῦτο σημεῖόν ἐστι· ἐὰν μηδὲν κινήθῃ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὧν ἡμαρτιες, ἢ ἄλλου λαλοῦντός σοι περὶ αὐτῶν μηκέτι γνῶς ὅποια ἦν, ἄρα ἐγένειό σοι ἔλεος. Εἰ δὲ ἔτι ζῶσιν ἐν σοί, κάτεχε αὐτὰ καὶ κλαῖε περὶ αὐτῶν· φόβος γάρ ἐστι καὶ τρόμος καὶ ὀδύνη ἀμεριμνήσαι περὶ αὐτῶν, ἕως εἰς τὸ βῆμα τοῦ Θεοῦ ἀπαντήσης. Εἰ δὲ τις αἰτήσῃ σε διδάξαι αὐτόν τι, καὶ δοῦς τὴν ψυχὴν σου εἰς θάνατον εἴπῃς αὐ-

5. Ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὸ τέλος τῆς περιόδου τὸ τρίτο πρόσωπο μεταβάλλεται σὲ δεύτερο, ἀγνωστο ἂν ἀπὸ τὸν συντάκτη ἢ ἀπὸ κάποιον ἀντιγραφέα.

σ' ἐλάττωμά του, καί νά μή ἀφήσῃ κέντημα ἐννοίας στήν καρδιά σου⁵ ἐναντίον του, καί ἐπιβάλης τή γνῶσι σου στόν ἀγνοοῦντα καί τὸ θέλημά σου στόν ἄφρονα, καί τότε θά γνωρίσης τόν ἑαυτό σου καί θά κατανοήσης τί σέ βλάπτει. "Ὁποῖος ὅμως ἔχει πεποιθήσι στήν δικαιοσύνη ἑαυτοῦ καί κρατεῖ τὸ θέλημα ἑαυτοῦ, δέν θά μπορέσῃ νά ξεφύγῃ τήν ἔχθρα οὔτε νά ἀναπαυθῇ οὔτε νά ἰδῇ τίποτε ἀπό ὅσα στερεῖται, καί ἐάν ἐξέλθῃ ἀπό τὸ σῶμα εἶναι δύσκολο νά εὖρη ἔλεος. Τέλος δέ ὅλων εἶναι νά προσκαρτερῆς στό Θεό μέ ὅλη τήν καρδιά σου καί μέ ὅλη τήν ἰσχύ σου καί νά εἶσαι εὐσπλαγχνος σ' ὅλους καί νά πενθῆς καί νά δέεσαι τοῦ Θεοῦ γιά τή βοήθεια αὐτοῦ καί τὸ ἔλεος.

13. Εἶπε πάλι περὶ διδασκαλίας πρὸς τὸν πλησίον γιά ἐντολή τοῦ Θεοῦ

Ἄπο ποῦ γνωρίζω ἐγὼ ὅτι ἔγινα ἀποδεκτός ἀπό τὸν Θεό, ὥστε νά εἰπῶ σέ ἄλλον, κάνε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ἐνῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι ὑπὸ μετάνοια γιά τίς ἀμαρτίες μου; Διότι ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔπασσε κάποτε εἶναι ὑπὸ μετάνοια καί δέν ἔχει τήν βεβαιότητα, ἐφ' ὅσον δέν γνωρίζεις, ὅτι σοῦ ἔγινε συγχώρησις. Τὸ μὲν ἀμάρτημα βεβαίως ἐπραγματοποιήθηκε, τοῦ Θεοῦ δέ εἶναι τὸ ἔλεος· διότι δέν μπορεῖς νά ἀμεριμνήσης μέ τήν καρδιά σου, ἕως ὅτου ἐμφανισθῆς στό κριτήριον τοῦ Θεοῦ. "Ἄν δέ θέλῃς νά μάθῃς, ἂν σοῦ δόθηκε συγχώρησις τῶν ἀμαρτιῶν σου, σημεῖο εἶναι τοῦτο· ἐάν δέν κινηθῇ κανένα ἀμάρτημά σου στήν ψυχὴ σου ἢ δέν καταλάβῃς ποιά ἦσαν ὅταν σοῦ ὁμιλῇ ἄλλο γι' αὐτά, ἄρα ἐπέτυχες ἔλεος. "Ἄν ὅμως ζοῦν ἀκόμη μέσα σου, κράτα τα καί κλαῖε γι' αὐτά· διότι εἶναι φόβος καί τρόμος καί ὀδύνη ν' ἀδιαφορήσης γι' αὐτά, ἕως ὅτου παρουσιασθῆς στό βῆμα τοῦ Θεοῦ. "Ἄν δέ σοῦ ζητήσῃ κάποιος νά τὸν διδάξῃς κάτι καί, δίνοντας

τῷ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπιστρέψῃ πρὸς σὲ πάλιν αὐτὰ λέγων, εἰς οὐδὲν προκόψας ἐξ ὧν εἶπας αὐτῷ, ἄρα οὐκ εἰργάσατο αὐτά· ἀπόστια οὖν ἀπ' αὐτοῦ, ἐπεὶ θανατοῖ τὴν ψυχὴν σου. Τοῦτο γὰρ μέγα ἐστὶ τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα ἀφῆ τὸ ἴδιον δικαίωμα, ὃ νομίζει κατὰ Θεὸν εἶναι, καὶ φυλάξῃ τὸ ρῆμα τοῦ κατὰ Θεὸν διδάσκοντος. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀβθᾶς Νισθερώ, ἰδὼν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχων τοὺς υἱοὺς τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ συνοικεῦντας αὐτῷ, εἰς οὐδὲν αὐτοῖς διετάξατο, ἀλλ' εἶασεν ἕκαστον ἐν τῷ ἰδίῳ θελήματι, εἴτε καλοὶ ἐγένοντο εἴτε κακοί, μὴ μεριμνᾶν περὶ αὐτῶν. Ἔλεγεν περὶ τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Ἀβελ, μήπω νόμου ὄντος μηδὲ Γραφῆς, τί ἐδίδαξεν αὐτοὺς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ποιῆσαι; διότι, εἰ μὴ ὁ Θεὸς διδάξῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς μάτην κοπιᾷ.

14. Εἶπε πάλιν

Ἐάν τις λέγῃ σοι λόγους ἀνωφελεῖς, μὴ θελήσῃς ἀκοῦσαι αὐτούς, ἵνα μὴ ἀνέλθῃς τὴν ψυχὴν σου, καὶ μὴ αἰδεσθῆς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἰς τὸ λυπηῆσαι αὐτὸν καὶ μὴ ἀνάσχη λέγων, ὅτι τῇ καρδίᾳ οὐ παραδέχομαι μὴ εἶπῃς τοῦτο, οὐδὲ γὰρ εἶ ὑπὲρ τὸν πρωτόπλαστον, ὃν ὁ Θεὸς ἐπλασε τῇ ἰδίᾳ χειρὶ. ὃν οὐκ ὠφέλησεν ἡ κακὴ δμιλία. Φεῦγε οὖν καὶ μὴ θέλε ἀκούειν, ὅρα δὲ μήποτε φεύγων τῷ σώματι βουληθῆς γινῶναι τὰ ρηθέντα. Ἐὰν γὰρ σιγμὴν λόγου ἀκούσῃς, οἱ δαίμονες οὐκ ἐῷσι τὸ ρηθέν, ὃ ἤκουσας, ἀλλὰ φονεύουσι τὴν ψυχὴν σου· φεύγων φεῦγε παντελῶς

15. Εἶπε πάλιν

Ἐξ ὧν ὄρω, τὸ κέρδος καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀνάπαυσις πολεμοῦσι τὸν ἄνθρωπον ἕως θανάτου.

16. Εἶπε πάλιν

τὴν ψυχὴ σου σὲ θάνατο τοῦ εἰπῆς τὴν ὁδὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐπιστρέψῃ πάλιν ζητώντας τὰ ἴδια, χωρὶς νὰ προκόψῃ σὲ τίποτε ἀπὸ ὅσα τοῦ εἶπες, ἄρα δὲν τὰ ἐφάρμοσε ἀπομακρύνου ἀπ' αὐτόν, ἐπειδὴ θανατώνει τὴν ψυχὴ σου. Διότι μεγάλο στὸν ἄνθρωπο εἶναι τοῦτο, ν' ἀφήσῃ τὸ ἰδικὸ του δικαίωμα, ποῦ νομίζει ὅτι εἶναι κατὰ Θεό, καὶ νὰ φυλάξῃ τὸ λόγο τοῦ κατὰ Θεὸ διδασκάλου. Πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄββᾶς Νισθερώ, ὅταν εἶδε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνῶ εἶχε τοὺς υἱοὺς τῆς ἀδελφῆς του συνοίκοις του, δὲν τοὺς διέταξε τίποτε, ἀλλ' ἄφησε τὸν καθένα σὸ ἰδικὸ του θέλημα, εἴτε καλοὶ ἦσαν εἴτε κακοί, χωρὶς νὰ φροντίζῃ γι' αὐτούς. Ἔλεγαν γιὰ τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἄβελ, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη νόμος οὔτε Γραφή, τί τοὺς ἐδίδαξε νὰ πράττουν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο; Διότι, ἂν δὲν διδάξῃ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο, ματαίως κοπιᾷζει.

14. Εἶπε πάλι

Ἐὰν σοῦ λέγῃ κανεὶς λόγους ἀνωφελεῖς, μὴ θελήσῃς νὰ τοὺς ἀκούσῃς, γιὰ νὰ μὴ ἀφανίσῃς τὴν ψυχὴ σου, καὶ νὰ μὴ σεβασθῆς τὸ πρόσωπό σου μὴ τυχόν τὸν λυπήσῃς, καὶ νὰ μὴ ἀνεχθῆς λέγοντας, στὴν καρδιά μου δὲν τοὺς παραδέχομαι μὴ εἰπῆς τοῦτο, ἀφοῦ ἄλλωστε δὲν εἶσαι παραπάνω ἀπὸ τὸν Πρωτόπλαστο, τὸν ὁποῖο ἔπλασε ὁ Θεὸς μὲ τὸ χέρι του καὶ τὸν ὁποῖο δὲν ὠφέλησε ἢ κακὴ συναναστροφή. Φεῦγε λοιπὸν καὶ νὰ μὴ θέλῃς ν' ἀκούσῃς, καὶ πρόσεχε μήπως φεύγοντας σωματικῶς θελήσῃς νὰ γνωρίσῃς τὰ λεχθέντα. Διότι, ἐὰν ἀκούσῃς μιὰ στιγμή λόγου, οἱ δαίμονες δὲν αφήνουν τὸ λεχθὲν ποῦ ἤκουσες, ἀλλὰ φονεύουν τὴν ψυχὴ σου φεύγοντας φεύγε ἐντελῶς.

15. Εἶπε πάλι

Ἀπὸ ὅσα βλέπω, τὸ κέρδος καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ ἀνάπαυσις πολεμοῦν τὸν ἄνθρωπο ἕως τὸν θάνατο.

16. Εἶπε πάλι

Τὸ διδάξαι τὸν πλησίον ἔκπιωσίς ἐστι τῆς ψυχῆς καὶ τὸ θέλειν αὐτὸν ἀναγαγεῖν ἐν καλῇ φύσει μέγα σύνημιμά ἐστι τῆς ψυχῆς. Ἐν ὅσῳ γὰρ διδάσκεις τὸν πλησίον σου, ὅτι ποιήσον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, κατανόει σεαυτὸν, ὅτι σκαλίδιν κατέχεις κατασιρέφων τὸν οἶκόν σου, θέλων τὸν οἶκον ἐκείνου οἰκοδομῆσαι.

17. Εἶπε πάλιν

Οὐαὶ ψυχῇ ἁμαρτησάσῃ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα· οὐ γὰρ δύναται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ἀμεριμνήσαι, ὑπὸ μετάνοιαν ὄν, ἢ πεσὼν τῷ σώματι ἢ κλέψας ἢ ἔν τινι παισίας τῶν λοιπῶν ἁμαρτημάτων ἢ τῷ ὀφθαλμῷ σῶμα ἐμπαθῶς θεασάμενος ἢ καὶ μέχρι τοῦ γεύσασθαι τινος λάθρα περιθλεπόμενος τοῦ μὴ ὁραθῆναι ὑπὸ τινος ἢ ἐιέρου θέντιος τὸ μηλωτάριον αὐτοῦ περιεργασαμένου σου τί ἔχει· ὁ γὰρ ταῦτα ποιῶν τὸν Ἰησοῦν ὑβρίζει.

18. Καὶ εἶπεν αὐτῷ τις

Τοσαύτην ἔχει ἀκρίθειαν τὸ πρᾶγμα, πάτερ;

Καὶ εἶπεν

Ὅν τρόπον ὁ διορυγὴν ποιήσας εἰς τὸν τοῖχον καὶ χρήματα λαθῶν ἠπαιτήθη παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτος· ὁ γὰρ ἐκεῖνον νικήσας καὶ τοῦτον ἐνίκησεν, ὁ γὰρ ἐν μικροῖς ἠτιώμενος καὶ ἐν μεγάλοις ἠτιᾶται.

19. Εἶπε πάλιν

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ποιήσῃ δυνάμεις καὶ ἰάσεις καὶ ἔχη πᾶσαν τὴν γνῶσιν καὶ ἀνασιήσῃ νεκρούς, ἐφ' ὅσον ἔπεσον εἰς ἁμαρτίαν, οὐ δύναται ἀμεριμνήσαι, ὅτι ὑπὸ μετάνοιαν ἐστι· εἰ δὲ καὶ ἐν πολλοῖς ἐστι κόποις καὶ ἴδῃ τινα ἐν πάσῃ ἀμελείᾳ ἢ ἁμαρτία ὄντα, καὶ ἐξουθενώσῃ αὐτόν, εἰς μάτην ἐστὶ πᾶσα ἡ μετάνοια αὐτοῦ, ὅτι ἀπέρριψε μέλος Χριστοῦ, κρίνας αὐτὸ καὶ μὴ εἰσάσας τὸ κρίμα τῷ κριτῇ Θεῷ.

Τὸ νὰ διδάξης τὸν πλησίον εἶναι ἔκπτωσις τῆς ψυχῆς καὶ τὸ νὰ θέλῃς νὰ τὸν ἀνεβάσῃς σὲ καλὴ φύσι εἶναι μέγα σύντριμμα τῆς ψυχῆς. Διότι ὅσο διδάσκεις τὸν πλησίον σου, κάνε τοῦτο ἢ ἐκείνο, κατάλαβε ὅτι κρατᾶς σκαλιστήρι μὲ τὸ ὁποῖο καταστρέφεις τὸν οἶκό σου, ἐνῶ θέλεις νὰ οἰκοδομήσῃς τὸν οἶκο ἐκείνου.

17. Εἶπε πάλι

Ἄλλοίμονο σὲ ψυχὴ ποὺ ἀμάρτησε μετὰ τὸ ἅγιο βάπτισμα· διότι τέτοιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡσυχος, ἀφοῦ εἶναι ὑπὸ μετάνοια, διότι εἴτε ἔπεσε σαρκικὰ ἢ ἔκλεψε ἢ ἔπταισε σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἀμαρτήματα ἢ εἶδε ἐμπαθῶς μὲ τὸν ὀφθαλμὸ τοῦ σώμα ἢ καὶ κυττάζει γύρω μὴ τυχὸν ἰδωθῆ ἀπὸ κάποιον καθὼς τρώγει κάτι κρυφὰ ἢ περιεργάσθηκες τί ἔχει ὁ δερμάτινος ἐπενδύτης ποὺ ἄφησε κάποιος ἄλλος· αὐτὸς ποὺ διαπράττει ταῦτα ὑβρίζει τὸν Ἰησοῦ.

18. Καὶ εἶπε σ' αὐτὸν κάποιος

Τόση ἀκριβολογία ἔχει τὸ ζήτημα αὐτό, πάτερ;

Καὶ εἶπε

Ὅπως αὐτὸς ποὺ ἔκανε τρύπα στὸν τοῖχο καὶ ἔκλεψε χρήματα ἀπατήθηκε ἀπὸ τὸν ἐχθρό, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ αὐτός· πραγματικὰ αὐτὸς ποὺ ἐνίκησε ἐκείνον ἐνίκησε καὶ τοῦτον, διότι ὁ νικώμενος στὰ μικρὰ νικᾶται καὶ στὰ μεγάλα.

19. Εἶπε πάλι

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος τελέσῃ θαύματα καὶ θεραπείες καὶ ἔχη ὄλην τὴ γνῶσι καὶ ἀναστήσῃ νεκρούς, ἐφ' ὅσον ἔπεσε στὴν ἀμαρτία, δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἡσυχος, διότι εἶναι ὑπὸ μετάνοια· ἂν δὲ καὶ ὑποβληθῆ σὲ πολλὴ ἄσκησι καὶ ἰδῆ κάποιον νὰ εἶναι σὲ μεγάλη ἀμέλεια καὶ ἀμαρτία καὶ τὸν ἐξουθενώσῃ, εἰς μάτην εἶναι ὄλη ἢ μετάνοιά του, διότι ἀπέρριψε μέλος τοῦ Χριστοῦ, κρίνοντάς το καὶ μὴ ἀφήνοντάς τὴν κρίσι στὸν κριτὴ Θεό.

20. Εἶπε πάλιν

Πάντες ὡς ἐν ἰατρείῳ ἔσομέν. Ὁ μὲν πονῶν τὸν ὀφθαλμόν, ὁ δὲ τὴν χεῖρα, ὁ δὲ σύριγγα ἔχων καὶ ὅσα εἰσὶ τῶν ἀσθενημάτων. Καὶ εἰσὶν ἐξ αὐτῶν τραύματα ἤδη θεραπευθέντα, ἀλλ' διὰ φάγγη τῶν βλαπιόντων, πάλιν ἀναλύεται οὕτως ἔστιν ὁ ἐν μετανοίᾳ ὢν καὶ κρίνων ἢ ἐξουθενῶν τινα, ὡς πάλιν ἀναλύσας τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ. Τῶν γὰρ ἐν ἰατρείῳ διάφορα ἀσθενήματα ἔχόντων, εἴαν ὁ εἷς περὶ τοῦ οἴκειου πάθους βοᾷ, μὴ τις ἕτερος ἐρεῖ, διατί βοᾷς; Οὐχὶ ἕκαστος περὶ τοῦ ἰδίου πάθους ἐννοεῖ; Οὕτως, εἰ ἦν πάθος τῶν ἁμαρτιῶν σου ἐνώπιόν μου, οὐκ ἂν ἔβλεπον εἰς ἄλλον ἁμαρτάνοντα πάντες γὰρ οἱ ἐν ἰατρείῳ ἀνακείμενοι, πρὸς τὸν ἰατρὸν ἕκαστος φυλάττει ἑαυτὸν μὴ ἐσθίειν τὸ βλάπτον τὸ τραῦμα αὐτοῦ. Πλὴν οὐαὶ τῇ ψυχῇ, τῇ μὴ βουλομένῃ φυγεῖν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, ὅτι πολλὰς ἔχει θλίψεις ἐκ τῶν φθονούντων καὶ συναγιώντων αὐτῇ, διότι χρεῖαν ἔχει πολλῆς μακροθυμίας καὶ εὐχαριστίας ἐν παντί.

21. Ὅτι γὰρ ἦν ὁ λαὸς ἐν Αἰγύπτῳ, ἡσθιον καὶ ἔπινον ἐν εὐθηνίᾳ, πλὴν δουλεύοντες τῷ Φαραῷ· καί, ὅτι ἀπέστειλεν αὐτοῖς ὁ Κύριος βοήθειαν, ἰουτέστι τὸν Μωσέα, ὅπως λυτρώσῃται αὐτοὺς ἐκ τοῦ Φαραῷ, τότε κατεπισηθήσαν καὶ ἐθλίθησαν καὶ ἐν πάσαις ταῖς πληγαῖς αἷς ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς τῷ Φαραῷ οὐκ ἐθάρασε Μωϋσῆς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτῶν, ἕως οὗ γέγονε καιρὸς εἰπόντιος τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν «ἔτι μίαν πληγὴν ἐπάξω τῷ Φαραῷ», καὶ ἐρεῖς αὐτῷ, «ἀπόλυσον τὸν λαόν σου, ἐπεὶ πατάξω τὸν πρωτότοκόν σου», τὸ τε λοιπὸν ἐθάρασε Μωϋσῆς. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· «λάλησον λάθρα εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ μου καὶ αἰτήσῃ ἕκαστος ἄνθρωπος τοῦ πλησίον καὶ γυνὴ τὴν γείτονα σκεύη ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ ἱματι-

6. ἘΞ. 11, 1.

7. ἘΞ. 12, 12.

20. Εἶπε πάλι

“Ολοι εἶμαστε σάν μέσα σέ ἰατρεῖο. “Άλλος πονεῖ στόν ὀφθαλμό, ἄλλος στό χέρι, ἄλλος ἔχει συρίγγιο καί ἄλλα ἀσθενήματα. Μερικά τραύματα ἀπό αὐτά εἶναι ἤδη θεραπευμένα, ἀλλ’ ὅταν φάγη κανεῖς κάτι βλαπτικό, πάλι ἀναπτύσσονται. “Έτσι εἶναι αὐτός πού, ἐνῶ διατελεῖ σέ μετάνοια, κρίνει ἢ ἐξουθενώνει κάποιον, ὥστε πάλι καταστρέφει τήν μετάνοιά του. “Όταν ἀπό τοὺς ἔχοντας διάφορα ἀσθενήματα στό ἰατρεῖο κάποιος φωνάζη γιά τὸ πάθος του, μήπως θά εἰπῆ ἓνας ἄλλος, γιὰτί φωνάζεις; Δέν σκέπτεται ὁ καθένας τὸ ἰδικό του πάθος; “Έτσι, ἂν ἦτο ἐνώπιόν μου πάθος τῶν ἁμαρτιῶν μου, δέν θά ἔβλεπα σέ ἄλλον ἁμαρτάνοντα διότι ὅλοι οἱ εὐρισκόμενοι σέ ἰατρεῖο πρόφυλάσσονται γιά τὸν ἰατρό νά μὴ φάγουν τίποτε βλαπτικό γιά τὸ τραῦμα τους. Πλὴν ἀλλοίμονο στήν ψυχὴ πού δέν θέλει νά φύγη ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, διότι ἔχει πολλές θλίψεις ἀπὸ τοὺς φθονοῦντας πού τήν συναντοῦν, ἐνῶ χρειάζεται πολλὴ μακροθυμία καί εὐχαριστία σέ κάθε τί.

21. “Όταν πραγματικὰ ὁ λαὸς ἦταν στήν Αἴγυπτο, ἔτρωγαν καί ἔπιναν μὲ ἀφθονία, ἀλλὰ ἦσαν δοῦλοι τοῦ Φαραώ καί, ὅταν τοὺς ἀπέστειλε βοήθεια ὁ Κύριος, δηλαδή τὸν Μωϋσῆ, νά τοὺς λυτρώσῃ ἀπὸ τὸν Φαραώ, τότε καταποθήθηκαν καί καταπιέσθηκαν καί μὲ ὅλες τίς πληγές πού ἐπέφερε ὁ Θεὸς στό Φαραώ δέν ἐνθαρρύνθηκε ὁ Μωϋσῆς γιά τήν συμφορὰ τους, ἕως ὅτου ἦλθε ὁ καιρός, ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, «ἀκόμη μιὰ πληγὴ θά ἐπιφέρω στό Φαραώ»⁶, καί θά τοῦ εἰπῆς, «ἀπόλυσε τὸ λαό, ἐπειδὴ θά πατάξω τὸν πρωτόκό σου»⁷ τότε λοιπὸν ἐβεβαιώθηκε ὁ Μωϋσῆς. Καί τοῦ εἶπε ὁ Θεός· «Ὁμίλησε κρυφὰ στὰ ὦτα τοῦ λαοῦ μου καί θά ζητήσῃ κάθε ἄνδρας ἀπὸ τὸν πλησίον του καί γυναῖκα ἀπὸ τὴν γειτόνισσα, σκευὴ ἀρ-

σμόν, και ἐπίθειτε τοῖς τραχήλοις τῶν τέκνων ὑμῶν και σκυλεύσατε τοὺς Αἰγυπτίους», και ἐξ αὐτῶν τινα ἀνάλωσαν και ἐποίησαν τὴν σκηνήν.

22. Τοῦτο λέγουσιν οἱ γέροντες, διὰ τὰ σκεύη τὰ χρυσᾶ και τὰ ἀργυρᾶ και ὁ ἰματισμός, αἱ αἰσθήσεις εἰσὶν αἱ δουλεύουσαι τῇ ἔχθρᾳ. Τοῦτο λοιπὸν ἐστὶ τὸ σημεῖον, ὅτι ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀποστήσῃ αὐτὰς ἀπὸ τῆς ἔχθρας, ἵνα καρποφορήσωσι τῷ Θεῷ, ἢ σκέπη τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔρχεται ἐπ' αὐτόν· ἐὰν δὲ ἀποστήσῃ αὐτὰς ἀπὸ τῆς ἔχθρας και καρποφορήσῃ τῷ Θεῷ, ἔρχεται ἐπ' αὐτόν. Οὐ γὰρ ἐπεσκίασεν ἡ νεφέλη ἐν τῇ σκηνῇ, ἐν τινὶ ἐλαιτουμένῃ, ἀλλὰ τελειωθείσης ἐπεσκίασεν οὕτω και ἐπὶ ναοῦ οἰκοδομουμένου, ἐν ὧσα τι ἔλειπεν, οὐκ ἐπεσκίασεν ἡ νεφέλη, ὅτε δὲ ἐτελειώθη και εἰσηνέχθη τὰ αἵματα και τὰ στέατα τῶν ὀλοκαυτωμάτων, και ὠσφράνθη τῆς εὐωδίας ὁ Θεός, τότε ἐπεσκίασε τὸν οἶκον ἢ νεφέλη. Τουτέστιν, ἐὰν μὴ ἀγαπήσῃ ἄνθρωπος τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ και ἐξ ὅλης τῆς διανοίας και προσκολληθῇ ἐξ ὅλης καρδίας, ἢ σκέπη τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔρχεται ἐπ' αὐτόν.

23. Εἶπε πάλιν

Πρὸ τοῦ παύσωνται αἱ αἰσθήσεις τῆς ἀσθενείας, ἐὰν ὁ νοῦς βουληθῇ ἐπιβῆναι τῷ σιαυρῷ, ὁργὴ τοῦ Θεοῦ ἔρχεται ἐπ' αὐτόν, διὰ ἧρξαιτο πράγματις ὑπὲρ τὸ μέτρον αὐτοῦ, μὴ ἰασάμενος τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ. Ἐὰν μισμοὶ ἐργάζωνται ἐν σοί, και συμπεῖθῃ και εἰς τὰ τίκτοντα αὐτοῦ συμπράτης και οὐ λυπῇ ἐπὶ τούτοις ἐν πόνῳ καρδίας, παρὰ φύσιν ἐστὶ τοῦ Ἀδάμ. Ἐὰν ἡ καρδιά σου φύσει τὴν ἁμαρτίαν ἐνίκησεν και ἀπέστησεν ἑαυτήν ἐκ τῶν τίκόντων αὐτήν, και ἔθου τὴν κόλασιν ἐνώπιόν σου ἐν τῇ γνώ-

γυρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ ἱματισμό, καὶ βάλετέ τους στοὺς τραχήλους τῶν τέκνων τους, καὶ ξεγυμνῶστε τοὺς Αἰγυπτίους»⁸. Καὶ ἐξώδευσαν μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἕως ὅτου κατασκεύασαν τὴν σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου.

22. Εἶπε λοιπὸν

Τοῦτο λέγουν οἱ γέροντες, ὅτι τὰ σκεύη τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ ὁ ἱματισμός, εἶναι οἱ αἰσθήσεις ποὺ δουλεύουν στὴν ἔχθρα. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι τὸ σημεῖο, ὅτι, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος τις ἀποσύρῃ ἀπὸ τὴν ἔχθρα, γιὰ νὰ καρποφορήσουν στὸ Θεό, δὲν ἔρχεται ἐπάνω του ἡ σκέπη τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ· ἐὰν δὲ τις ἀποσύρῃ ἀπὸ τὴν ἔχθρα καὶ καρποφορήσῃ στὸν Θεό, ἔρχεται ἐπάνω του. Διότι ἡ νεφέλη ἐπεσκίασε τὴ σκηνή, ὄχι ὅταν ἦταν ἀκόμη ἡμιτελής, ἀλλὰ ὅταν ἀποπερατώθηκε· ἔτσι καὶ κατὰ τὴν οἰκοδόμησι τοῦ ναοῦ, ὅσο ἔλειπε κάτι, δὲν ἐπεσκίασε ἡ νεφέλη, ὅταν δὲ ἀποπερατώθηκε καὶ ἄρχισε ἡ προσφορά τῶν αἱμάτων καὶ τῶν στεάτων τῶν ὀλοκαυτωμάτων, καὶ ὠσφράνθη ὁ Θεός τῆς εὐωδίας, τότε ἐπεσκίασε ἡ νεφέλη τὸν οἶκο. Δηλαδή, ἂν δὲν ἀγαπήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεό μὲ ὅλη τὴν ἰσχύ του καὶ μὲ ὅλη τὴ διάνοια καὶ προσκολληθῇ μὲ ὅλη τὴν καρδιά, ἡ σκέπη τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ δὲν ἔρχεται ἐπάνω του.

23. Εἶπε πάλι

Ἐὰν ὁ νοῦς θελήσῃ νὰ ἀνεβῇ στὸ σταυρό, πρὶν ἀπαλλαγοῦν οἱ αἰσθήσεις ἀπὸ τὴν ἀσθένεια, ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔρχεται ἐπάνω του, διότι ἄρχισε πρᾶξι ποὺ ὑπερβαίνει τὰ μέτρα του, χωρὶς νὰ θεραπεύσῃ τις αἰσθήσεις του. Ἐὰν ἐργάζωνται μέσα σου μiasμοί, καὶ συμπεῖθεσαι καὶ συμπράττης μὲ τὰ γεννῶντα αὐτούς καὶ δὲν λυπῆσαι γι' αὐτοὺς μὲ πόνο καρδίας, τοῦτο εἶναι παρὰ φύσι τοῦ Ἀδάμ. Ἐὰν ἡ καρδιά σου ἐνίκησε τὴν ἁμαρτία κατὰ φύσι καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὰ γεννῶντα αὐτὴν, καὶ ἔβαλες ἐμπρός σου τὴν

σει τοῦ βοηθοῦ σου τοῦ παρωμεῖναί σοι ἐν μηδενὶ λυπῶν
αὐτόν, ἀλλὰ κλαίων ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ λέγων, σὸν ἐστι
τὸ ἔλεος τοῦ λυτρώσασθαι με, Κύριε, ἀδυνατίως γὰρ ἔχω
ἐγὼ τὰς χεῖρας ἐκφυγεῖν τῆς σῆς βοηθείας ἐκτός, προσέ-
χων καὶ τῇ καρδίᾳ σου τοῦ μὴ λυπῆσαι τὸν διδάσκοντά
σε κατὰ Θεόν, τοῦτο τὸ κατὰ φύσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐστι, καὶ
αὐτός σε διαφυλάττει ἀπὸ παντός κακοῦ. Ἀμήν.

κόλασι κατὰ τὴ γνῶσι τοῦ βοηθοῦ σου ὥστε νὰ παραμείνη μέσα σου, μὴ λυπῶντας τον σέ τίποτε, ἀλλὰ κλαίοντας ἐνώπιόν του καὶ λέγοντας, σὸ ἔλεός σου, Κύριε, ἐναπόκειται ἡ λύτρωσίς μου, διότι ἐγὼ ἀδυνατῶ νὰ ξεφύγω ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ χωρὶς τὴ βοήθειά σου, προσέχοντας καὶ στήν καρδιά σου νὰ μὴ λυπήσης τὸν διδάσκαλό σου κατὰ Θεό, τοῦτο εἶναι τὸ κατὰ φύσιν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ αὐτός θὰ σέ διαφυλάξῃ ἀπὸ κάθε κακό. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΑΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΑΝΤΩΝ

1. Ταῦτά ἐστι τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς πρὸ τοῦ ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν σιαυρόν· λέγει γάρ, «πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ ἠκούσατε καὶ εἶδετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, καὶ μακάριός ἐστιν, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί». Ἰωάννης μὲν, ὅτι ἐβάπτισε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, εἰκόνα λαμβάνει τὸν λόγον τούτου, ὅτι τὸν βαπτιζόμενον δεῖ ὁμολογῆσαι τὴν προᾶξιν αὐτοῦ.
2. Πολλὰ μὲν οὖν ἐστι τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀλλὰ τὸ «τυφλοὶ ἀναβλέπουσι» τοῦτό ἐστιν, ὅτι ὁ προσέχων τῇ ἐλπίδι τοῦ κόσμου τούτου, τυφλός ἐστιν· ἐὰν δέ, καταλείψας αὐτήν, ἀτιενίσῃ εἰς τὴν προσδοκωμένην ἐλπίδα, ἀνέβλεψε.
3. Ὅμοίως τὸ «χωλοὶ περιπατοῦσι», τοῦτό ἐστιν, ὅτι θέλων τὸν Θεὸν καὶ ἀγαπῶν τὰ φρονήματα τῆς καρδίας τὰ σαρκικά, χωλός ἐστιν· ἐὰν δὲ καταλείψῃ αὐτὰ καὶ ἀγαπήσῃ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ, περιπατεῖ.
4. Οὕτω πάλιν, «κωφοὶ ἀκούουσι» τοῦτό ἐστιν ὅτι, ὢν ἐν περισπασμῷ, κωφεύει διὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ λήθης, ἐὰν δὲ σχολάσῃ, ἐν γνώσει ἤκουσεν.
5. Καὶ τό, «λεπροὶ καθαρίζονται», οὕτως ἐστίν, ἐπειδὴ γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως, «ἀκάθαρτος μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον Κυρίου, τοῦτό ἐστιν», πᾶς ὁ ἔχων ἔχθραν πρὸς τὸν πλησίον ἢ μῖσος ἢ ζῆλον ἢ καταλαλιάν· ἐὰν δὲ καταλίπωσιν αὐτά, ἐκαθαρίσθησαν.

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΘΕΝΤΩΝ

1. Αὐτὰ εἶναι τὰ σημεῖα ποῦ ἐνήργησε ὁ Κύριος Ἰησοῦς, πρὶν ἀναβῆ ἰστού στού σταυρό· διότι λέγει, «πηγαίνετε καὶ ἀναγγείλατε στού Ἰωάννη ὅσα ἀκούσατε καὶ εἶδατε· τυφλοὶ ἀναβλέπουν, χωλοὶ περιπατοῦν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, καὶ μακάριος εἶναι ὁποῖος δέν σκανδαλισθῆ γιά μένα»¹. Ὁ μέν Ἰωάννης ποῦ ἐβάπτισε τόν Κύριό μας Ἰησοῦ λαμβάνει εἰκόνα τοῦ λόγου τούτου ὅτι ὁ βαπτιζόμενος πρέπει νά ὁμολογήσῃ τήν πρᾶξι του.
2. Πολλά εἶναι βέβαια τὰ σημεῖα ποῦ ἐνήργησε ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀλλά τὸ «τυφλοὶ ἀναβλέπουν» σημαίνει ὅτι, ὁποῖος ἀφοσιώνεται στήν ἐλπίδα τοῦ κόσμου τούτου, εἶναι τυφλός· ἐάν δέ τήν ἐγκαταλείψῃ καὶ ἀτενίσῃ πρὸς τήν προσδοκωμένη ἐλπίδα, ἀναβλέπει.
3. Ὁμοίως τὸ «χωλοὶ περιπατοῦν», σημαίνει ὅτι θέλοντας τόν Θεό καὶ ἀγαπώντας τὰ φρονήματα τῆς καρδιάς τὰ σαρκικά, εἶναι χωλός· ἐάν δέ τὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ ἀγαπήσῃ τόν Θεό μέ ὅλη τήν καρδιά του, περιπατεῖ.
4. Ἔτσι πάλι, «κωφοὶ ἀκούουν», σημαίνει ὅτι, ὅταν εἶναι σέ περισπασμό, κωφεύει διά τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς λήθης, ἐάν δέ ἡσυχάσῃ ἀκούει ἐν γνώσει.
5. Καὶ τὸ «λεπροὶ καθαρίζονται», σημαίνει ὅτι, ἐπειδὴ ἔχει γραφῆ στού νόμο Μωϋσέως, «νά μή εἰσέλθῃ ἀκάθαρτος στού οἶκο Κυρίου», δηλαδή ὁποῖος ἔχει ἔχθρα πρὸς τόν πλησίον ἢ μῖσος ἢ ζῆλο ἢ καταλαλιά, ἐάν δέ τὰ ἐγκαταλείψουν αὐτά, ἐκαθαρίσθηκαν.

6. Λοιπόν, ἐὰν ἀναβλέψη ὁ τυφλὸς καὶ περιπατήσῃ ὁ χωλὸς καὶ καθαρισθῇ ὁ λεπρὸς, ὁ ἄνθρωπος ἀποθανῶν διὰ τούτων ἐν καιρῷ ἀμελείας, ἐγείρεται καὶ ἀνακαινίζεται, λοιπὸν καὶ εὐαγγελίζεται ταῖς αἰσθήσεσιν αὐτοῦ, ταῖς πτωχευσάσαις τῶν ἁγίων ἀρειῶν, ὅτι ἀνέβλεψε καὶ περιορίθη καὶ ἤκουσε καὶ ἐκαθαρίσθη. Τὴν ἀπολογία ἀυτῆν παρέσχες τῷ βαπτίσαντί σε.
7. Τοῦτό ἐστι τὸ βάπτισμα, ἡ κακοπάθεια ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἡ ἡσυχία· γέγραπται γὰρ περὶ Ἰωάννου ὅτι, «τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦν ἐκ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ» διεζωσμένος καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ.
8. Τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον τῆς κακοπαθείας· αὕτη πρῶτον καθορίζει τὸν ἄνθρωπον καί, ἐὰν ἐργάσῃται, κτάται αὐτήν, καὶ ἐὰν κηθήσῃται ἐαυτῷ, σχολάζει ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν σταυρόν.
9. Ὁ σταυρὸς σημεῖόν ἐστι τῆς μελλούσης ἀθανασίας, ὅταν ἀποκλείσῃ πρότερον τὰ σίματα τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων. Σαδδουκαῖοι μὲν εἰκόνα λαμβάνουσι τῆς ἀπιστίας καὶ ἀνεμπιστίας, Φαρισαῖοι δὲ τῆς πανουργίας καὶ ὑποκρισεως καὶ κενοδοξίας κατὰ τὸ γεγραμμένον, «Ἰησοῦν δὲ οὐκέτι οὐδεὶς ἐτόλμα ἐπερωτῆσαι ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης».
10. Λοιπὸν οὖν «ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰσιμάσαι τὸ Πάσχα», τύπος ἡμῶν ἐστίν, ὅτι ἐὰν ἴδῃ ὁ νοῦς αὐτὸν μὴ καισαυριεπόμενον ὑπὸ τινος, εἰσιμάζεται εἰς ἀθανασίαν, ἐπισυνάγων τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ποιῶν αὐτὰς ἐν σῶμα, τρέφων αὐτὰς μεταλαμβάνουσας ἐξ αὐτοῦ ἀχωρίστως.
11. Πάλιν δὲ ὁ Ἰησοῦς προσηύχεται λέγων, «εἰ δυνατόν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποιτήριον τοῦτο ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ»· ἡμῶν ἐστίν ὁ λόγος, ὅτι, ἐὰν θελήσῃ ὁ νοῦς ἐπι-

6. Ἐπομένως, ἐὰν ἀναβλέψη ὁ τυφλὸς καὶ περιπατήσῃ ὁ χωλὸς καὶ καθαρισθῇ ὁ λεπρὸς, ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἀπέθανε σ' αὐτὰ σὲ καιρὸ ἀμελείας, σηκῶνεται καὶ ἀνακαινίζεται, ἄρα καὶ εὐαγγελίζεται στὶς αἰσθήσεις του ποῦ ἐπτώχευσαν ἀπὸ τὶς ἅγιες ἀρετές, ὅτι ἐπεριπάτησε καὶ ἄκουσε καὶ ἐκαθαρίσθηκε. Αὐτὴν τὴν ἀπολογία ἔδωσες στὸν βαπτίσαντά σε.
7. Τοῦτο εἶναι τὸ βάπτισμα, ἢ κακοπάθεια μὲ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἡσυχία· διότι ἔχει γραφῆ περὶ Ἰωάννου ὅτι, «τὸ ἔνδυμά του ἦταν ἀπὸ τρίχες καμήλου, καὶ ἦταν ζωσμένος μὲ ζώνῃ δερματίνῃ στὴν ὀσφύ του» καὶ ἔμεινε στὴν ἔρημο².
8. Τοῦτο εἶναι τὸ σημεῖο τῆς κακοπαθείας· αὐτὴ πρῶτα καθαρίζει τὸν ἄνθρωπο καί, ἐὰν αὐτὸς ἐργασθῇ, τὴν ἀποκτᾶ, καί, ἐὰν τὴν ἀποκτήσῃ, εὐκαιρεῖ νὰ ἀνεβῇ στὸ σταυρὸ.
9. Ὁ σταυρὸς εἶναι σημεῖο τῆς μελλοντικῆς ἀθανασίας, ὅταν ἀποκλείσῃ προηγουμένως τὰ στόματα τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων. Οἱ μὲν Σαδδουκαῖοι ἀποτελοῦν τύπο τῆς ἀπιστίας καὶ ἀνελπιστίας, οἱ δὲ Φαρισαῖοι τύπο τῆς πανουργίας καὶ ὑποκρίσεως καὶ κενοδοξίας κατὰ τὰ γραμμένα, «τὸν Ἰησοῦ δὲ δὲν ἐτολμοῦσε πλέον κανεὶς ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὥρα νὰ ἐρωτήσῃ»³.
10. Ἐξ ἄλλου τὸ «ἀπέστειλε τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη νὰ ἐτοιμάσουν τὸ Πάσχα»⁴ εἶναι τύπος ἰδικός μας, ὅτι, ἐὰν ὁ νοῦς ἰδῇ ἑαυτὸν νὰ μὴ κατακυριεύεται ἀπὸ κάποιον, ἐτοιμάζεται γι' ἀθανασία, συγκεντρώνοντας τὶς αἰσθήσεις του ὅλες μαζὶ καὶ συγκεντρώνοντας ἐν σῶμα, τρέφοντάς τις μὲ τὴν μετάληψι ἀπὸ αὐτὸν ἄχωρίστως.
11. Πάλι δὲ ὁ Ἰησοῦς προσευχόταν λέγοντας, «ἂν εἶναι δυνατό, ἄς παρέλθῃ ἀπὸ ἐμὲ τὸ ποτήριον τοῦτο τὴν ὥρα αὐτῆ»⁵· γιὰ μᾶς εἶναι ὁ λόγος, ἐννοώντας ὅτι, ἐὰν θελήσῃ ὁ νοῦς νὰ ἀνεβῇ στὸ σταυρὸ, χρειάζεται

δῆναι τῷ σιαυρῷ, χρήζει πολλῆς δεήσεως καὶ δακρύων πολλῶν, καὶ ὑποταγῆναι ἐν πάσῃ ὥρᾳ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, αἰτῶν βοήθειαν παρὰ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἵνα ἔσονται ἐνδυναμοῦσα καὶ φυλάτιουσα αὐτόν, ἕως οὗ ἐγείρη αὐτόν ἐν κοινότητι ἀγία καὶ ἀηιήτω, διότι κίνδυνός ἐστι μέγας ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ σιαυροῦ. Εὐχόμενος γὰρ χρεΐαν ἔχει Πέτρου καὶ Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου μετ' αὐτοῦ, οἵτινές εἰσι πίσις ὑγιῆς καὶ ἀνδρεία καρδίας, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης εἰς Θεόν.

12. Καὶ ταῦτά ἐστι λοιπὸν τὰ γενόμενα αὐτῷ τῷ δεσπότῃ, τῷ ἀγαπητῷ Κυρίῳ Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ ὑπὲρ ἡμῶν διτύπος ἡμῖν γέγονεν ἐν παντί, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· αὐτοῦ γινῶναι αὐτόν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀνασιάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἰπὼς καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν).
13. Ἡ χολή, ἧς ἐγεύσατο δι' ἡμᾶς, ἡμῖν ἐστι πρὸς τὸ ἀπολέσαι πᾶσαν ἐπιθυμίαν ποτηρὰν ἐν ἡμῖν καὶ ἐμφράξαι τὰ στόματα ἐαντιῶν καὶ μὴ συγχωρῆσαι αὐτὰς ἐκβῆναι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἀποτελεσθῆναι.
14. Τὸ ὄξος, οὗ ἐγεύσατο δι' ἡμᾶς, ἡμῖν ἐστι σβέσαι πᾶσαν ἀνθάδειαν καὶ πᾶσαν ταραχὴν ματαίαν.
15. Τὸ πύσμα, ὃ ἐνέπιψαν εἰς αὐτόν δι' ἡμᾶς, ἡμῖν ἐστι σβέσαι πᾶσαν ἀνθρωπαρέσκειαν καὶ πᾶσαν δόξαν τοῦ κόσμου τούτου.
16. Ὁ ἀκάνθινος σιέφανος, ὁ πλεχθεὶς καὶ ἐπιτεθεὶς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, τύπος ἡμῖν ἐστιν, ἵνα βασιάξωμεν τὴν μέμψιν ἡμῶν ἐν πάσῃ ὥρᾳ ὑπομέροντες τὰς ὕβρεις ἀταράχως.
17. Ὁ κάλαμος, ἐν ᾧ ἐνπιον τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ δι' ἡμᾶς, ἡμῖν τύπος ἐστιν, ἵνα, πάντοτε ἔχοντες τὴν περικε-

πολλή δέησι καὶ πολλὰ δάκρυα, χρειάζεται ἐπίσης νὰ ὑποταγῇ κάθε ὥρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἕως ὅτου τὸν ἐγείρη σὲ ἀγία καὶ ἀκατάβλητη καινότητα, ζητῶντας βοήθεια ἀπὸ τὴν ἀγαθότητά του, διότι ὑπάρχει μέγας κίνδυνος τὴν ὥρα τοῦ σταυροῦ. Διότι, ὅταν προσεύχεται, ἔχει ἀνάγκη τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰακώβου μαζί του, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἡ ὑγιῆς πίστις καὶ ἀνδρεία καρδίας καὶ ἐλπίς καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ.

12. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ὅσα συνέβηκαν στὸν ἴδιο τὸν δεσπότη, τὸν ἀγαπητὸ Κύριο Θεὸ ἡμῶν Ἰησοῦ γιὰ μᾶς, ὁ ὁποῖος ἔγινε τύπος μας γιὰ ὅλα, ὅπως εἶπε ὁ ἀπόστολος: «ὥστε νὰ γνωρίσω αὐτὸν καὶ τὴ δύναμι τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνία τῶν παθημάτων του συμμορφωνόμενος μὲ τὸν θάνατό του, μήπως φθάσω στὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν»⁶.
13. Ἡ χολὴ ποὺ ἐγεύθηκε γιὰ μᾶς εἶναι τύπος γιὰ μᾶς στὸ νὰ χάσωμε κάθε πονηρὰ ἐπιθυμία μέσα μας καὶ νὰ ἐμφράξωμε τὰ στόματά μας καὶ νὰ μὴ τίς ἐπιτρέψωμε νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ πραγματοποιηθοῦν.
14. Τὸ ὄξος ποὺ ἐγεύθηκε γιὰ μᾶς εἶναι τύπος γιὰ μᾶς στὸ νὰ σβήσωμε κάθε αὐθάδεια καὶ κάθε ματαία ταραχή.
15. Τὸ πύσμα ποὺ τοῦ ἔκαναν γιὰ μᾶς εἶναι τύπος στὸ νὰ σβήσωμε κάθε ἀνθρωπαρέσκεια καὶ κάθε δόξα τοῦ κόσμου τούτου.
16. Ὁ ἀκάνθινος στέφανος ποὺ ἐπλέχθηκε καὶ ἐτοποθετήθηκε στὴν κεφαλὴ του εἶναι τύπος γιὰ μᾶς στὸ νὰ βαστάσωμε τὴν σὲ βάρος μας μομφὴ κάθε ὥρα ὑπομένοντας τίς ὕβρεις ἀταράχως.
17. Ὁ κάλαμος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτυποῦσαν τὴν κεφαλὴ του γιὰ μᾶς εἶναι τύπος γιὰ μᾶς ὥστε, ἔχοντας πάν-

φαλαίαν τῆς ταπεινοφροσύνης, σβέσωμεν πᾶσαν ὑπερηφάνιαν τοῦ ἔχθρου.

18. Τὸ δὲ «Ἰησοῦς παρεδόθη φραγγελωθῆναι πρὸ τοῦ σιαυρωθῆναι», τύπος ἡμῖν ἐστὶ τοῦ καταφρονῆσαι πάντα ὀνειδισμὸν ἀνθρώπινον καὶ δειγματισμὸν.

19. Τὸ δὲ «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλήρους», τύπος ἡμῖν γενόμενος, διέμεινεν ἀτάραχος πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς παραβλέπειν πάντα τὰ τοῦ κόσμου τούτου, πρὸ τοῦ ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν σιαυρόν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου, ὅτι «τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν κρείττονα ὑπαρξιν ἐν οὐρανοῖς».

20. Ταῦτα γὰρ ἀφείλει ἄνθρωπος ποιῆσαι ἐπὶ τῷ δυνηθῆναι μετ' αὐτῶν ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν σιαυρόν. Ἐὰν μὴ ποιήσῃς ἃ ἐποίησε κατὰ τὴν δύναμίν σου ὡς ἄνθρωπος, οὐ δυνήσῃ ἐπιβῆναι τῷ σιαυρῷ.

21. Τὸ δὲ «ἦν ὥρα ἔκτι» ὅτε ἐσιαυρώθη ἐν στρουφρότητι καρδίας, ἔνεκεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τύπος ἡμῖν ἐστὶ πρὸς τὸ ἐνδυναμωθῆναι ἡμᾶς πρὸς πᾶσαν ἀκηδίαν καὶ μικροψυχίαν, ἕως οὗ ἀποθάνῃ ἡ ἁμαρτία κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι διὰ τοῦ σιαυροῦ ἀπέκτεινε τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἔχθραν ἐν αὐτῷ.

22. Τὸ δὲ ὅτε γέγονεν ὥρα ἐνάτη, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς, «Ἐλωί, Ἐλωί, λιμὰ σαβαχθανὶ» ἡμῶν ἐστὶ πρὸς τὸ μετὰ τὴν ἐπὶ τὰ πάθη ὑπομονὴν τῆς θλίψεως, ἕως οὗ σβεσθῶσιν, πάρορησιάζεσθαι λοιπὸν ἐν πάσῃ ταπεινοφροσύνῃ καὶ βοᾶν πρὸς τὸν Θεόν.

23. Τὸ δὲ ἐν τῷ θῦναι τὸν ἥλιον «παρέδωκε τὸ Πνεῦμα» τύπος ἡμῖν ἐστίν, ὅτι ἔὰν ἐλευθερωθῇ ὁ νοῦς ἀπὸ πάσης ἐλπίδος τοῦ κόσμου τούτου τῶν δρωμένων, τοῦτό ἐστὶ τὸ σημεῖον, ὅτι ἀπέθανεν ἐν σοὶ ἡ ἁμαρτία.

7. Ἐβρ. 10, 34.

8. Ἐφ. 2, 16.

9. Μάρκ. 15, 34.

10. Ἰω. 19, 30.

11. Ματθ. 27, 51.

τοτε τὴν περικεφαλαία τῆς ταπεινοφροσύνης, νὰ σβήσωμε κάθε ὑπερηφάνεια τοῦ ἐχθροῦ.

18. Τὸ δὲ «ὁ Ἰησοῦς παραδόθηκε νὰ φραγγελωθῆ, πρὶν σταυρωθῆ», εἶναι γιὰ μᾶς τύπος στοῦ νὰ καταφρονήσωμε κάθε ἀνθρώπινο ὄνειδισμὸ καὶ δειγματισμὸ.
19. Τὸ δὲ «ἐμοιράσθησαν τὰ ἱμάτιά του, βάλλοντας κλήρους» εἶναι ἀδιατάρακτος τύπος γιὰ μᾶς στοῦ νὰ παραβλέπωμε ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, πρὶν ἀνεβοῦμε στὸν σταυρὸ κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου, ὅτι «ἐδεχθήκατε μὲ χαρὰ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων σας, γνωρίζοντας ὅτι ἔχετε ἀνώτερη ὑπαρξίαν στοὺς οὐρανοὺς»⁷.
20. Αὐτὰ ἀκριβῶς ὀφείλει νὰ κάνῃ ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ δυνηθῆ νὰ ἀνεβῆ μαζὶ του στοῦ σταυροῦ. Ἐὰν δὲν πράξης ὅσα ἐπραξε αὐτὸς κατὰ τὴ δύναμί σου σὰν ἄνθρωπος δὲν θὰ μπορέσης νὰ ἀνεβῆς στοῦ σταυροῦ.
21. Τὸ δὲ «ἦτο ὥρα ἕκτη», ὅταν ἐσταυρώθηκε μὲ σκληρότητα καρδίας, γιὰ χάρι τῆς σωτηρίας μας, εἶναι τύπος γιὰ μᾶς νὰ ἐνδυναμωθοῦμε πρὸς κάθε ἀκηδία καὶ μικροψυχία, ἕως ὅτου ἀποθάνῃ ἡ ἁμαρτία κατὰ τὰ γραμμένα, ὅτι διὰ τοῦ σταυροῦ ἀπέκτεινε τὴν ἁμαρτία καὶ ἔχθρᾶ ἐν τῷ Χριστῷ⁸.
22. Τὸ δὲ ὅτι, ὅταν ἐγίνε ὥρα ἐνάτη, ἔκραξε μὲ μεγάλη φωνὴ ὁ Ἰησοῦς, «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί μὲ ἐγκατέλειπες»⁹, εἶναι τύπος γιὰ μᾶς στοῦ νὰ παρρησιαζώμαστε μὲ κάθε ταπεινοφροσύνη καὶ νὰ φωνάζωμε πρὸς τὸν Θεὸ μετὰ τὴν ὑπομονὴ τῆς θλίψεως γιὰ τὰ πάθη, ἕως ὅτου σβησθοῦν.
23. Τὸ δὲ ὅτι κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου «παρέδωσε τὸ πνεῦμα»¹⁰, εἶναι τύπος γιὰ μᾶς, ὅτι ἐὰν ἐλευθερωθῆ ὁ νοῦς ἀπὸ κάθε ἐλπίδα τοῦ κόσμου τούτου τῶν βλεπομένων, εἶναι σημεῖο ὅτι ἀπέθανε ἡ ἁμαρτία μέσα σου.

24. Τὸ δὲ «ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω» εἰς δύο, τύπος ἡμῖν ἐστίν, ὅτι, ἐὰν ἐλευθερωθῇ ὁ νοῦς, ἡ μεσότης ἣν ἔχει μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀπέροχεται.
25. Τὸ δὲ «Πείραι ἐρράγησαν καὶ τὰ μνημεῖα ἠνεώχθησαν» τύπος ἡμῖν ἐστίν, ὅτι ἐὰν ὁ θάνατος ἐκεῖνος γένηται ἐν ἡμῖν πᾶσα βαρῦτης καὶ τυφλότης καὶ τὰ ἐπικείμενα τῇ ψυχῇ διαρρήσεται καὶ αἱ αἰσθήσεις, αἱ θανατοῦσαι καὶ καρποφοροῦσαι τῷ θανάτῳ, ὑγιαίνουν καὶ ἐγείρονται ἀήτιτοι.
26. Τὸ ἐντυλιχθῆναι αὐτὸν ἐν συνδόνι καθαρῶ καὶ ἀρώμασιν, ἡμῖν ἐστίν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον ἐκεῖνου ἁγιασμός ἐστίν ἐντυλιγμένος καὶ ἀφθαρσία ἀναπαύουσα αὐτόν.
27. Τὸ δὲ «ἔθηκαν αὐτὸν ἐν μνημείῳ καινῷ, ἐν ᾧ οὐδεὶς ἦν τεθεῖς» καὶ προσεκύλισαν λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ, τύπος ἡμῖν ἐστίν, ὅτι ἐὰν ἐλευθερωθῇ ὁ νοῦς ἀπὸ πάντων τούτων καὶ σαθραῖσιν, ἔστιν ἐν ἑτέρῳ αἰῶνι καινῷ, καινὰ λογιζόμενος, προσέχων ἐν οἷς οὐκ ἔστι τὸ φθαρτὸν, λογιζόμενος τὰ ἀφθαρτα. Λοιπὸν, «ὅπου ἐστὶ τὸ πῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ αἰετοί».
28. Καὶ τὸ «ἀνέστη ἐν δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς, ἐκάθησέ τε ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψίστοις», τύπος ἡμῖν ἐστίν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου, «εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος, τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ γῆς, ἀπεθάνετε γάρ».
29. Δυνατὸν δὲ ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ τίμιον, τὸ ποιοῦν ἔλεος, τὸ γινόμενον τύπος τοῖς ἁγίοις ἐν παντί, ἐπιλαθέσθαι τῆς ἀσθενείας ἡμῶν πρὸς τὸ κατὰ τὴν πιωχείαν ἡμῶν καταλεῖψαι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ εὐρεῖν ἔλεος μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Ἀμήν.

12. Ματθ. 27, 52.

13. Ἰω. 19, 40.

14. Ἰω. 19, 41.

15. Ματθ. 24, 28.

16. Ἐβρ. 1, 3.

17. Κολοσ. 3, 1-3.

24. Τὸ δὲ ὅτι «ἐσχίσθηκε τὸ καταπέτασμα ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω»¹¹ σὲ δύο, εἶναι τύπος γιὰ μᾶς, ὅτι, ἐὰν ἐλευθερωθῇ ὁ νοῦς, ἢ μεσότης ποῦ διατηρεῖ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ ἀπομακρύνεται.
25. Τὸ δὲ ὅτι «πέτρες ἐρράγησαν καὶ τὰ μνημεῖα ἀνοίχθησαν»¹², εἶναι τύπος γιὰ μᾶς, ὅτι, ἐὰν ὁ θάνατος ἐκείνος γίνῃ σὲ μᾶς, κάθε βαρύτης καὶ τυφλότης καὶ τὰ ἐπικαθήμενα στὴν ψυχὴ θὰ διαλυθοῦν, καὶ τότε οἱ αἰσθήσεις ποῦ θανατώνουν καὶ καρποφοροῦν τὸ θάνατο, ὑγιαίνουν καὶ ἐγείρονται ἀήττητες.
26. Τὸ νὰ ἐντυλιχθῇ σὲ καθαρὴ σινδόνα καὶ σὲ ἀρώματα εἶναι τύπος γιὰ μᾶς, ὅτι, μετὰ τὸν θάνατο ἐκείνου ὑπάρχει ἀγιασμός ἐντυλιγμένος καὶ ἀφθαρσία ποῦ τὸν ἀναπαύει¹³.
27. Τὸ δὲ ὅτι «τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ νέο μνημεῖο, στὸ ὁποῖο κανεῖς δὲν εἶχε τοποθετηθῆ ἕως τότε»¹⁴, καὶ ὅτι ἐκύλισαν μεγάλο λίθο στὴ θύρα εἶναι τύπος γιὰ μᾶς, ὅτι, ἐὰν ἐλευθερωθῇ ὁ νοῦς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ σαββατίση, εὐρίσκεται σὲ ἄλλον αἰῶνα νέον ^{καινούριον} ~~νέα~~ λογιζόμενος, προσέχοντας σὲ πράγματα ποῦ δὲν ἔχουν τίποτε φθαρτό, λογιζόμενος τὰ ἄφθαρτα. Λοιπὸν, «ὅπου εἶναι τὸ πτῶμα ἐκεῖ θὰ μαζευθοῦν καὶ σὶ ἄετοί»¹⁵.
28. Καὶ τὸ ὅτι «ἀναστήθηκε στὴ δόξα τοῦ Πατρὸς του καὶ ἀνῆλθε στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὅτι ἐκάθησε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης στὰ ὑψιστὰ»¹⁶, εἶναι τύπος γιὰ μᾶς, κατὰ τὸν λόγὸ τοῦ ἀποστόλου, «ἂν λοιπὸν συναναστηθῆκατε μὲ τὸν Χριστόν, νὰ ζητῆτε τὰ ἄνω, ὅπου εὐρίσκεται ὁ Χριστὸς καθήμενος στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, νὰ φρονῆτε τὰ ἄνω, ὄχι τὰ ἐπίγεια, διότι ἀπεθάνατε»¹⁷.
29. Εἶναι δὲ δυνατό τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ τίμιο ποῦ δεικνύει ἔλεος, τὸ ὁποῖο εἶναι τύπος γιὰ τοὺς ἀγίους σὲ κάθε τί, νὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἀσθενείας μας ὥστε κατὰ τὴν πτωχεία μας νὰ ἐγκαταλείψωμε τίς ἁμαρτίες μας καὶ νὰ εὐρωμε ἔλεος μαζί μὲ τοὺς ἀγίους του. Ἄμην.

ΑΒΒΑ ΖΩΣΙΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΩΦΕΛΙΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ ἀββᾶς Ζωσιμᾶς, στὸν ὁποῖο ἀνήκουν τὰ Κεφάλαια, εἶναι αὐτὸς τὸν ὁποῖο μνημονεύουν οἱ ἱστορικοὶ Εὐ-
άγριος¹ καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος². Διάφορος εἶναι ὁ συνύ-
νυμός του ἀσκητῆς ὁ ὁποῖος συνήντησε στὸ ὄρος τὴν Μα-
ρία τὴν Αἴγυπτία κατὰ τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς της,
τῆς μετέδωσε τὴν θεία κοινωνία καὶ ἐφρόντισε γιὰ τὴν
ταφή της. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔζησε στὶς ἀρχὲς τοῦ ζ' αἰῶ-
νος, ἐνῶ ὁ ἰδικός μας ἤκμασε ἑκατὸ χρόνια ἐνωρίτερα,
μεταξὺ 490 καὶ 540.

Σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τῶν ἱστορικῶν ὁ Ζωσι-
μᾶς καταγόταν ἀπὸ τὴν κώμη Σίδη, εὕρισκομένη κοντὰ
στὴν Τύρο τῆς Φοινίκης. Γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του
δὲν γνωρίζομε σχεδὸν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ ὅτι ἀ-
σκήτευσε ἀρχικὰ σὲ μοναστήρι τῆς Τύρου καὶ ἔπειτα στὴ
Λαῦρα Γερασίμου, δίπλα στὸν Ἰορδάνη, καὶ ὅτι τέλος ἴ-
δρυσε ἰδικό του μοναστήρι ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Καί-
σάρεια Παλαιστίνης. Ἡ ἀρετὴ του ἔφθασε σὲ τόσο ὕψος,
ὥστε νὰ τοῦ χαρίσῃ τὸ προορατικὸ δῶρο, τὸ δῶρο προ-
βλέψεως τοῦ μέλλοντος.

Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 24 Ἰανουαρίου.

Ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀσκητῆς μπορεῖ νὰ μὴ ἐκπροσω-
πῆται ἀπὸ ὀγκώδη συγγραφικὴ παραγωγὴ, ἀλλ' ἡ ἐπί-
δρασις τὴν ὁποία εἶχε σὲ ἄνδρες τῆς περιωπῆς τοῦ ἀββᾶ
Δωροθέου καὶ ἡ χρῆσις τῶν ρήσεών του ἀπὸ μεταγενεστέ-

1. Ἐκκλ. Ἱστορία 4, 7.

2. Ἐκκλ. Ἱστορία 18, 4.

ρους συλλογείς και συγγραφείς αποδεικνύει ότι ἐπρόκειτο για ἐξαιρετικῆς δυνάμεως πνευματικὴ φυσιογνωμία.

Τὸ κείμενο ποὺ ἐπιγράφεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ζωσιμᾶ εἶναι διηρημένο σὲ 14 ἢ 15, κατὰ χειρόγραφα, κεφάλαια. Ἐπίσης καὶ ὁ τίτλος του εἶναι ποικίλος: Κεφάλαια, Λόγοι, Ρήσεις, Διαλογισμοί. Μεγάλο μέρος του ἔχει συμπεριληφθῆ στὸ Λειμῶνα τοῦ Ἰωάννου Μόσχου, ἐνῶ τὸ σύνολό τους σχεδὸν ἔχει ἐνταχθῆ ἀποσπασματικῶς στὴ Συναγωγή τοῦ Παύλου Εὐεργετηνοῦ.

Τὸ κείμενο ἐμφανίζεται συντεταγμένο γιὰ λογαριασμό τοῦ Ζωσιμᾶ ἀπὸ ἄλλο πρόσωπο, διότι ὅλα τὰ ἀποφθέγματα εἰσάγονται μὲ τὴ σημείωσι, «ἔλεγεν ὁ μακάριος». Μποροῦμε νὰ ὑποθέσωμε ὅτι ὁ μέγας πνευματικὸς εἶχε ἐξαιρετὴ ἄνεσι στὴ διδαχὴ καὶ ἀπευθυνόταν παραινετικῶς καὶ διδακτικῶς πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς του σὲ κάθε παρουσιαζόμενη εὐκαιρία, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ὅτι ἔγραψε τίποτε ὁ ἴδιος. Αὐτὸ τὸ σύντομο κείμενο προέρχεται ἀπὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἄκουσε μερικὲς διδασκίες του καὶ ἀπέδωσε τὸ περιεχόμενό τους σὲ ἐπιτομή. Σὲ μερικὰ χειρόγραφα ὀνομάζεται τὸ πρόσωπο τοῦ συντάκτου· εἶναι ὁ Δωρόθεος. «Τοῦ ἁγίου Ζωσιμᾶ κεφάλαια συγγραφέντα παρὰ τοῦ ἁγίου Δωροθέου»⁴.

Πραγματικὰ ὁ Δωρόθεος εἶναι τὸ πρόσωπο ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποπτευθοῦμε ὡς τὸν ἐπιτομέα τῶν ὁμιλιῶν, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ σημείωσις αὐτῆ τῶν χειρογράφων. Τέσσερις φορές μνημονεύει τὸν Ζωσιμᾶ στὶς Διδασκαλίαις του ὀνομαστικά, καὶ μία φορὰ δηλώνει ὅτι ἦταν παρὼν σὲ μιὰ συνάντησί του, τὴν ὁποία καὶ ἀποδίδει στὸ ἔργο του⁵. Ἐξ ἄλλου οἱ ἀπηχῆσεις ἀπὸ τὶς

3. Λειμῶν κεφ. 211, 212, 216, 218, 219.

4. Ἡ ἀπάντησις ποῦ ἀκολουθεῖ εἶναι ἀταίριαστη πρὸς τὴν ἐρώ-
καὶ ἄλλοι.

5. Διδασκαλίαις 2, 13 ε.

διδασχές του στο ἔργο του Δωροθέου εἶναι πολυάριθμες⁶. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Δωρόθεος σὲ μιὰ περίοδο τῆς ζωῆς του, ἴσως μεταξὺ τοῦ χρόνου τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν μονὴ τοῦ Σερίδου μέχρι τοῦ χρόνου ποὺ ἱδρυσε ἰδικό του μοναστήρι, τὸν συναναστράφηκε, ἄκουσε τὶς διδασχές του καὶ ἐκράτησε σημειώσεις ἀπὸ αὐτές.

Ἔτσι προῆλθε τὸ κείμενο αὐτὸ ποὺ ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν πατερικῶν ἀποφθεγμάτων. Ἡ μορφή τους δὲν ἐπιτρέπει τὸν λεπτὸ τρόπο τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως, τὸν ὁποῖο συναντοῦμε στὸν Δωρόθεο, ἀλλὰ εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Ζωσιμᾶς δὲν εἶχε τὴν μόρφωσι τοῦ Δωροθέου γιὰ παρόμοια ἀνάλυσι. Παρὰ ταῦτα ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως δεικνύει ἄνθρωπο ἐξευγενισμένο. Ἀπὸ ταὺς ἀσκητικὸς πατέρες τοῦ παρελθόντος παρουσιάζει ἰδιαίτερος προτίμησι σὲ δύο ἀπὸ τοὺς ὀλιγώτερα γνωστοὺς, τὸν Μωϋσοῦ καὶ τὸν Ἀμμωνᾶ, καὶ ἓνα εὐρύτατα γνωστό, τὸν Εὐάγριο. Τὸν τελευταῖο ὅμως ἡ χειρόγραφη παράδοσι παρουσιάζει μερικὲς φορὲς ὡς Μακάριο (ἀπὸ τὴν φράσι ὁ μακάριος Εὐάγριος) ἢ ὡς ἅγιο ἐξ αἰτίας τῆς μεταγενεστερᾶς καταδίκης του.

Ὁ Ζωσιμᾶς ἐξαρτᾶ τὰ πάντα ἀπὸ τὴν προαίρεσι, ὑπὸ τὸν ὄρο φυσικᾶ ὅτι ἐπιζητεῖται συγχρόνως καὶ ἡ θεία συνεργία. Ὅλα εἶναι εὐκόλα ὅταν ἡ προαίρεσις ἐκκινή, ὄρμᾶ. «Εἰ γὰρ ὄρμα, πάντα εὐκόλα ἦν»⁷. Στὸ θέμα τῆς ἀποταγῆς δὲν εἶναι τόσο ἀυστηρὸς ὅσο ἄλλοι ἀσκηταὶ τῆς ἐρήμου, πιστεύοντας ὅτι ἡ ζημία δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν κατοχὴ πραγμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παθιασμένη κατοχὴ, ἀπὸ τὸ «προσπαθῶς ἔχειν». «Οὐ τὸ ἔχειν βλάπτει, ἀλλὰ τὸ προσπαθῶς ἔχειν». Ὁ γέρων, ποὺ ἄφηνε νὰ τὸν κλέπτουν ἀγόγγυστα, ἔδειξε ὅτι ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ ὅλα. Κατεῖχε

6. Βλ. σχετικὰ B. Vailhé, «Saint Dorothée et Saint Zosime», *Echo d'Orient* 4 (1900 - 1901), 359 - 363.

7. Κεφάλαια 7, 4.

πράγματα, ἀλλὰ συμπεριφερόταν σὰν νὰ μὴ κατεῖχε. Ὅταν τοῦ τὰ ἀφαιροῦσαν δὲν αἰσθανόταν καμμιὰ ἀπολύτως θλίψη καὶ διευκόλυνε τὴν ἀφαίρεσί τους⁸. Ἄλλη θεμελιώδης ἀπαίτησίς του εἶναι ἡ διατήρησις τῆς πραότητος καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης. «Ποίαν ἀνάλαυσιν οὐκ ἔχει ὁ πρᾶος καὶ ταπεινός;»⁹. Γι' αὐτὸ ὁ Θεόδωρος Στουδίτης τὸν χαρακτηρίζει ὡς «τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης ἐγκαλλώπισμα»¹⁰.

Τὸ κείμενο γιὰ πρώτη φορά ἐκδόθηκε στὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἀπὸ τὸν Πέτρο Ποσοῖνο μὲ τὸν τίτλο «Διαλογισμοὶ τοῦ ἀββᾶ Ζωσιμᾶ» (1683), ἀπὸ ὅπου καὶ ἐντάχθηκε στὸ PG 78, 1680-1701. Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ εἶναι ἀτελής. Πολὺ πληρεστέρα, ἀλλ' ὄχι καὶ τελεία, εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ Αὐγουστίνου Ἰορδανίτου, Νέα Σιών 12(1912), 697-701. 854-865. 13(1913), 92-101, καὶ σὲ ἀνάτυπο. Ὁ Αὐγουστίνος ἐστήριξε τὸ κείμενό του στὸν κώδικα 180 τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα, τοῦ 10ου αἰῶνος, καὶ ἐσημείωσε τὶς διαφορὰς γραφῆς τοῦ κώδικος 449 τοῦ Σινᾶ, τοῦ 12ου αἰῶνος.

Ἐμεῖς παραλαμβάνομε τὸ κείμενο ἀπὸ τὴν τελευταία αὐτὴ ἔκδοσι μὲ μερικὲς βελτιώσεις, τὶς ὁποῖες ἐστηρίξαμε σὲ πρόχειρη παραβολὴ μὲ ἄλλα χειρόγραφα, καὶ ἰδιαίτερος σὴ στίξι.

8. Κεφάλαια 15, 4.

9. Κεφάλαια 7, 4.

10. Μεγάλη Κατήχησις 2, 110.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΩΦΕΛΙΜΑ

1

1. Ἀρχόμενος ὁ μακάριος Ζωσιμᾶς ἔλεγεν οὕτως, προῶτον ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ στήματι

Ἐνανθρωπήσας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τσαύτην χάριν παρέσχε τοῖς πιστεύουσι καὶ πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. (Ἐξεσι γὰρ καὶ νῦν πιστεῦσαι καὶ ἄρξασθαι ἀπὸ τῆς σήμερον, ἐὰν θέλωμεν), ὅτι τῆς προαιρέσεως ἡμῶν πενθούσης καὶ τῆς χάριτος συνεργούσης ἔξεσι παντὶ βουλομένῳ, ὥστε ἔχειν εἰς οὐδὲν πάντα τὸν κόσμον.

2. Καὶ ἐλάμβανεν εἴ τι εὔρισκεν, εἴτε κάρφος ἢ ράμμα ἢ εἴ τι ἄλλο εὐτελὲς καὶ ἔλεγε

Τίς διὰ τοῦτο μάχεται ἢ φιλονεικεῖ ἢ μνησικακεῖ ἢ θλίβεται, εἰ μὴ τίς ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ἀπολέσας τὸν νοῦν; Οὐκοῦν προσκόπιων καὶ προβαίνων ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἔχει πάντα τὸν κόσμον καὶ γάρ, ὡς λέγω, οὐ τὸ ἔχειν βλάπτει, ἀλλὰ τὸ προσπαθῶς ἔχειν.

Τίς οὐκ εἶδεν ὅτι τιμιώτερόν ἐστι πάντων, ὧν ἔχομεν, τὸ σῶμα; Πῶς οὖν καιροῦ καλοῦντος, προστειτάγμεθα καταφρονεῖν; Καὶ ἐὰν αὐτοῦ τοῦ σώματος, οὕτω πολλῶ μᾶλλον καὶ τῶν ἐκτός. Καὶ ὥσπερ ἐκτός χρείας οὐ πρόπον ἐστὶν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰπεῖν τὰ ὄντα, οὕτως οὕτε ρίπτειν ἑαυτὸν καὶ τελευτᾶν, τοῦτο γὰρ ἀπολέσαντος τὸν

1. Προφανῶς τὸ κείμενο ἀπὸ σημεῖο τοῦτο εἶναι ἐφθαρμένο καὶ ἀκατανόητο, ἂν καὶ ἡ ἔννοια τῆς ὅλης προτάσεως εἶναι σαφής.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΩΦΕΛΙΜΑ

1

1. Ἀρχίζοντας τὴν διδασκαλία του ὁ μακάριος Ζωσιμᾶς, ἔλεγε τὰ ἑξῆς, ἀφοῦ πρῶτα ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στὸ στόμα

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐνανθρώπησε, τόση χάρι προσέφερε σ' ἐκείνους ποὺ ἐπίστευσαν καὶ πιστεύουν σ' αὐτὸν (διότι εἶναι δυνατό καὶ τώρα νὰ πιστεύωμε καὶ ν' ἀρχίσωμε ἀπὸ σήμερα, ἂν θέλωμε), ὥστε, ἐφ' ὅσον ἡ προαίρεσίς μας ἐπιθυμεῖ καὶ ἡ χάρις συνεργεῖ, νὰ εἶναι δυνατό ὅποιος θέλει νὰ μὴ ὑπολογίζη γιὰ τίποτε ὅλον τὸν κόσμον.

2. Καὶ ἐλάμβανε ὅ,τι εὔρισκε, εἴτε ἄχυρο εἴτε ρᾶμμα εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο εὐτελές ἀντικείμενο, κι' ἔλεγε

Ποιὸς ἀγωνίζεται ἢ φιλονεικεῖ ἢ μνησικακεῖ ἢ θλίβεται γι' αὐτό, ἂν δὲν ἔχη πραγματικὰ χάσει τὸν νοῦ; Λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ποὺ προκόπτει καὶ προχωρεῖ, θεωρεῖ ὅλον τὸν κόσμον σὰν αὐτὸ τὸ ἄχυρο, ἔστω καὶ ἂν κατέχη ὅλον τὸν κόσμον· διότι, ὅπως λέγω, δὲν βλάπτει τὸ νὰ κατέχη κανεὶς, ἀλλὰ τὸ νὰ κατέχη μὲ πάθος.

Ποιὸς δὲν γνωρίζει ὅτι πολυτιμότερο ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔχομε εἶναι τὸ σῶμα; Πῶς λοιπὸν, ὅταν ἡ ὥρα τὸ καλῆ, ἔχομε διαταχθῆ νὰ τὸ καταφρονοῦμε; Καὶ ἂν ἔχομε διαταχθῆ νὰ καταφρονοῦμε τὸ ἴδιο τὸ σῶμα, πολὺ περισσότερο τὰ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ ὅπως, ἐκτὸς ἀνάγκης, δὲν εἶναι πρέπον ἀπλῶς καὶ τυχαίως νὰ λέγωμε τὰ πράγματα¹, ἔτσι δὲν πρέπει οὔτε νὰ ριπτώμαστε μόνοι μας καὶ νὰ ἀποθνήσκωμε, διότι τοῦτο εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ ἔχασε τὸν νοῦ του,

ροῦν αὐτοῦ ἐσιν, ἀλλὰ ἀναμένειν τὸν καιρὸν ἵνα ἔτοιμοι εὐρεθῶμεν.

3. Καὶ ἐμέμνητο τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἔχοντος τὰ λάχανα καὶ ἔλεγε

Μὴ γὰρ οὐκ ἔσπειρεν, οὐκ ἐκοπίασεν, οὐκ ἐφύτευσε καὶ ἐφιλοκάλησε, μὴ ἐξερρίζωσεν αὐτὰ καὶ ἔσρωπεν; Ἄλλ' ὅμως εἶχεν αὐτὰ ὡς μὴ ἔχων. Ἀμέλει ὅτε παρέβαλεν ὁ γέρον ἑλὼν δοκιμᾶσαι αὐτὸν καὶ ἤρξατο συντριβῶν αὐτά, οὐδὲ ἐφάνη αὐτῷ, ἀλλ' ἐκρούθη. Καὶ ὅτε ἀπέμεινε μία ρίζα, τότε εἶπεν αὐτῷ, «ἐὰν θέλῃς, πάτερ, ἄφες αὐτὴν καὶ ποιῶμεν εἰς αὐτὴν ἀγάπην». Τότε ἔγνω ὁ ἅγιος ὅτι δοῦλος γνήσιός ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ τῶν λαχάνων, καὶ λέγει αὐτῷ, «ἀναπέπαιται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἰς σέ ἀδελφέ». Εἰ δὲ προσπαθῶς εἶχε τὰ λάχανα, ἐδείκνυτο εὐθέως διὰ τοῦ θλίβεσθαι καὶ ταράσσεσθαι· ἀλλ' ἔδειξεν ὅτι εἶχεν αὐτὰ ὡς μὴ ἔχων.

4. Καὶ ἔλεγεν ὅτι

Σημειοῦνται τὰ τοιαῦτα οἱ δαίμονες καί, ἐὰν ἴδωσί τινα ἀπροσπαθῶς ἔχοντα εἰς τὰ πράγματα διὰ τὸ μὴ ταράσσεσθαι μηδὲ θλίβεσθαι, γινώσκουσιν ὅτι οὗτος μὲν περιπατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἔχει δὲ φρόνημα ἐπίγειον ἐν ἑαυτῷ.

2

1. Ἔλεγε πάλιν ὅτι

Αἱ ὁρμαὶ προαιρέσεών εἰσι καὶ δύναται προαίρεσις θεομὴ ἐν μιᾷ ὥρᾳ προσενέγκαι τῷ Θεῷ, ἅπερ οὐ προσφέρει ἄλλη προαίρεσις νωθρὰ οὕσα εἰς πενήκοντα ἔτη. Καὶ ἐὰν ἴδωσι οἱ δαίμονες ὅτι ὑβρίσθη τις ἢ ἠτιμάσθη ἢ ἐζη-

ἀλλὰ νὰ περιμένωμε τὸν καιρὸ γιὰ νὰ εὐρεθοῦμε ἔτοιμοι.

3. Καὶ ἐμνημόνευε τὸν ἀδελφὸ ποῦ εἶχε τὰ λάχανα κι' ἔλεγε

Μήπως δὲν ἔσπειρε, δὲν ἐκοπίασε, δὲν ἐφύτευσε κι' ἐκαλλιέργησε, μήπως τὰ ἐξερρίζωσε καὶ τὰ ἔρριψε; Καὶ ὅμως τὰ εἶχε σὰν νὰ μὴ τὰ εἶχε. Γι' αὐτό, ὅταν τὸν ἐπισκέφθηκε ὁ γέρων θέλοντας νὰ τὸν δοκιμάσῃ καὶ ἄρχισε νὰ τὰ συντρίβῃ, δὲν ἐμφανίσθηκε ἐμπρός του, ἀλλὰ ἐκρύβηκε. Καὶ ὅταν ἀπέμεινε μόνο μία ρίζα, τότε τοῦ εἶπε, «ἐὰν θέλῃς, πάτερ, ἄφησέ την, γιὰ νὰ κάνωμε μὲ αὐτὴν συμπόσιο». Τότε ὁ ἅγιος ἐκατάλαβε ὅτι εἶναι γνήσιος δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τῶν λαχάνων, καὶ τοῦ λέγει, «ἀδελφέ, ἔχει ἀναπαυθῆ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ σὲ σένα». Ἐὰν ὅμως ἀγαποῦσε μὲ πάθος τὰ λάχανα, θὰ ἐδεκνυόταν ἀμέσως μὲ τὴν θλίψι καὶ ταραχὴ του' ἀλλὰ ἔδειξε ὅτι τὰ εἶχε σὰν νὰ μὴ τὰ εἶχε.

4. Καὶ ἔλεγε ὅτι

Αὐτὰ τὰ ἐπισημαίνουν οἱ δαίμονες καί, ἂν ἰδοῦν κάποιον νὰ διάκειται πρὸς τὰ πράγματα χωρὶς πάθος, διότι δὲν ταρασσεται καὶ δὲν θλίβεται, γνωρίζουν ὅτι αὐτὸς περιπατεῖ μὲν ἐπάνω στὴν γῆ, ἀλλὰ δὲν ἔχει μέσα του ἐπίγειο φρόνημα.

2

1. Ἔλεγε πάλι ὅτι

Οἱ ὀρμές ἀνήκουν στὶς προαιρέσεις καὶ μπορεῖ μιά θερμὴ προαίρεσις σὲ μιά ὥρα νὰ προσφέρῃ στὸν Θεὸ ὅσα ἄλλη προαιρέσεις νωθρὴ σὲ πενήντα ἔτη. Καὶ ἐὰν ἰδοῦν οἱ δαίμονες ὅτι κάποιος ὑβρίσθηκε ἢ ἀτι-

μιώθη ἢ πᾶν ὅ,τι ἔπαθε, καὶ θλίβεται οὐχ ὅτι ἔπαθε κακῶς, ἀλλ' ὅτι μὴ ὑπήνεγκε γενναίως τὴν τοιαύτην ὁρμήν, φοβοῦνται οἱ δαίμονες· γινώσκουσι γὰρ ὅτι ἦψαι τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας καὶ βουλεύεται περιπατεῖν κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

2. Καὶ ἐμύμητο τοῦ ἁγίου Παχωμίου, ὅτι κατέκραξεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ μείζων λέγων, «παῦσαι πέρερος ὦν», πλαιῦναι θέλοντος τὸ μοναστήριον διὰ τὸν θεόθεν δοθέντα αὐτῷ χρησμόν. Ὅστις «ἀκούσας», φησί, «παρεκινήθη ὡς ἐπὶ ἀγαθῷ, οὐ μέντοι ἀντιεῖπεν οὐδέν, ἀλλ' ἐγκρατῆς τῆς καρδίας ὑπάρχων, τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ καταβάς εἰς κατώγειον μικρόν, ἤρξατο κλαίειν καὶ εὐχόμενος ἔλεγεν· «ὁ Θεός, ἔτι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐστὶν ἐν ἐμοί, ἔτι κατὰ σάρκα ζῶ· οὐαί μοι, μέλλω γὰρ ἀποθνήσκειν, ὡς γέγραπται, τοσαύτην ἄσκησιν καὶ δοκιμασίαν καρδίας ἔχων, πάλιν θνητῷ ἀρπάζομαι, κἂν ἐπὶ ἀγαθῷ ἐλήθησόν με, μὴ ἀπόλωμαι, Κύριε. Ἐὰν γὰρ εὖρη ἐν ἐμοὶ μέρος ὁ ἐχθρὸς ὅσον, ἐὰν μὴ στηρίξῃς με, ἔσομαι ὑποχείριος αὐτοῦ· ἐὰν γὰρ πάντα τὸν νόμον σου τηρήσῃ τις, «παισὶς δὲ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἔνοχος». Πιστεύω δὲ ὅτι, ἐὰν οἱ πολλοὶ σοῦ οἰκτιροῦσι βοηθήσωσί μοι, διδαχθήσομαι λοιπὸν τὴν τῶν ἁγίων σου ὁδὸν πορεύεσθαι, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος· αὐτοὶ γὰρ ὡς θεῖ κατήσχυναν τὸν ἐχθρόν. Καὶ πῶς διδάξω, Κύριε, οὓς καλέσεις σὺν ἐμοὶ τοῦτον ἐλεῖσθαι τὸν βίον, μὴ προῦτον αὐτὸς νικήσας; Καὶ ταῦτα εὐξάμενος διέμεινεν ὅλην τὴν νύκτα τὰ αὐτὰ μετὰ κλανθμοῦ λέγων, ἕως διέφανσεν ἡ ἡμέρα· καὶ ἀπὸ τῶν ἰδρώτων αὐτοῦ τὰ ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ γέγονεν ὡς πηλός· θέρος γὰρ ἦν καὶ ὁ τόπος κατὰθερμος.

2. Βίος Παχωμίου 10, 11.

3. Ρωμ. 8, 12.

4. Ἰακ. 2, 10.

μάσθηκε ἢ ἐζημιώθηκε ἢ ἔπαθε ὁ,τιδήποτε παρόμοιο, καὶ θλίβεται ὄχι διότι ἐκακοποιήθηκε, ἀλλὰ διότι δὲν ὑπέφερε γενναῖα τέτοια ἐπίθεσι, φοβοῦνται διότι γνωρίζουν ὅτι ἄγγισε τὴν ὁδὸ τῆς ἀληθείας καὶ θέλει νὰ περιπατῇ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

Κι' ἐμνημόνευσε τὸν ἅγιον Παχώμιο², ὅταν ἐφώναζε ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του λέγοντας, «παῦσε νὰ ἐνεργῆς ἐπιπόλαια», διότι αὐτός ἤθελε νὰ διευρύνῃ τὸ μοναστήρι ἔπειτα ἀπὸ χρησμοῦ ποῦ τοῦ ἐδόθηκε ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Αὐτός, ὅταν ἄκουσε, λέγει, παρακινήθηκε σὰν νὰ ἐλέχθησαν καλά. Ὅμως δὲν ἀπάντησε τίποτε, ἀλλὰ, ἔχοντας ἐγκράτεια καρδιακή, τὴν ἐπομένη νύκτα ἐκατέβηκε σὲ μικρὸ κατώγι, ὅπου ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ λέγῃ προσευχόμενος· «Θεέ μου, ἀκόμη μέσα μου εἶναι τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, ἀκόμη ζωὴ κατὰ σὰρκα· ἀλοίμονό μου, ποῦ πρόκειται ν' ἀποθάνω, ὅπως εἶναι γραμμένο³ ἐνῶ ἔχω τόση ἄσκησι καὶ ἐτοιμασία καρδιᾶς, πάλι ἀρπάζομαι ἀπὸ θυμό, καὶ μάλιστα γιὰ καλό· ἐλέησέ με, μήπως χαθῶ, Κύριε. Διότι, ἐὰν εὔρη σὲ μένα ἓνα μικρὸ μέρος εὐπαθές, ἐὰν δὲν μὲ στηρίξης, θὰ γίνω ὑπόδουλός σου· διότι, ἐὰν κάποιος τηρήσῃ ὅλον τὸν νόμο σου, «πταίση δὲ σ' ἓνα σημεῖο μόνο, γίνεται ἔνοχος γιὰ ὅλα»⁴. Πιστεύω ὅμως ὅτι, ἐὰν οἱ πολλοὶ οἰκτιρμοὶ σου μὲ βοηθήσουν, θὰ διδαχθῶ στό ἐξῆς νὰ πορεύωμαι τὴν ὁδὸ τῶν ἁγίων σου, ἐκτινόμενος πρὸς τὰ ἔμπρός· διότι αὐτοὶ ἐντρόπισαν τὸν ἐχθρὸ ὅπως πρέπει. Καὶ πῶς θὰ διδάξω; Κύριε, αὐτοὺς ποῦ θὰ καλέσης νὰ διαλέξουν μαζί μου τὸν βίον τοῦτο, ἂν δὲν τὸν κερδίσω πρῶτα ἐγὼ ὁ ἴδιος; Καὶ ἀφοῦ εὐχήθηκε αὐτὰ, συνέχισε νὰ λέγῃ τὰ ἴδια πράγματα μὲ κλάματα ὅλην τὴν νύκτα, ἕως ὅτου ἔφεξε ἡ ἡμέρα· καὶ ἀπὸ τὰ δάκρυά του τὰ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του ἔγιναν σὰν πηλός· διότι ἦταν καλοκαίρι καὶ ὁ τόπος ὀλόθερμος».

3. Καὶ ἔλεγε θαυμάζων ὁ μακάριος

Μὴ γὰρ εἶχον τὰ δάκρυα αὐτοῦ μέτρον; Πῶς μὴ χαρίσῃται ὁ Θεὸς τῇ τοιαύτῃ προαιρέσει πάντα αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ; Ἐγὼ οὕτως πείθομαι, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἔχαρίσατο αὐτῷ ὁ Θεὸς πάντα, ἃ ἠτήσαιο παρ' αὐτοῦ, τῷ εἶναι αὐτὸν νεκρὸν ἀπὸ πάντων.

3

1. Καὶ ἔλεγεν ὅτι

Ἐὰν λάβῃ τις νόημα θλίψαντος αὐτὸν ἢ ζημιώσαντος ἢ λιοδωρήσαντος ἢ πᾶν ὀτιοῦν κακὸν ποιήσαντος καὶ πλέκει λογισμοὺς κατ' αὐτοῦ, ἐπιβουλεύει τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ὡς οἱ δαίμονες· ἀρκεῖ γὰρ ἑαυτῷ πρὸς ἐπιβουλήν. Καὶ τί λέγω πλέκει; Ἐὰν μὴ μέμνηται αὐτοῦ ὡς ἰατροῦ, ἀδικεῖ ἑαυτὸν τὰ μέγιστα. Τί γὰρ λέγεις πάσχειν; Οὐτός καθάρισε. Καὶ ὀφείλεις μεμνησθαι αὐτοῦ ὡς ἰατροῦ πεμφθέντος σοι ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ· χρεωσιεῖς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ παθεῖν καὶ ὀφείλεις ἔχειν αὐτὸν ὡς εὐεργέτην.

2. Εἰ δὲ οὐκ ἀπήλλαξαι κακίας, οὐδὲ ἐπιθυμεῖς ἀπολλαγῆναι, ἀναίτιος Κύριος ὁ Θεός. Αὐτὸ δὲ τὸ πάσχειν νοσοῦσης ψυχῆς ἔστιν· εἰ μὴ ἐνόσεις οὐκ ἔπασχες, καὶ ὀφείλεις χάριν ἔχειν τῷ ἀδελφῷ ὅτι δι' αὐτοῦ ἔγνωσ τὴν νόσον σου καὶ δέχεσθαι τὰ παρ' αὐτοῦ ὡς φάρμακα ἱαματικὰ πεμφθέντα σοι παρὰ τοῦ Ἰησοῦ. Εἰ δὲ μὴ μένον οὐκ εὐχαριστεῖς, ἀλλὰ καὶ πλέκεις λογισμοὺς κατ' αὐτοῦ, δυνάμει λέγεις τῷ Ἰησοῦ, «οὐ θέλω ἰαθῆναι ἀπὸ σοῦ· οὐ θέ-

3. Καὶ ἔλεγε ὁ μακάριος θαυμάζοντας
Μήπως τάχα εἶχαν μετρημὸ τὰ δάκρυά του; Πῶς νὰ
μὴ χάριση ὁ Θεὸς σὲ τέτοια προαίρεσι ὅλα τὰ ἀγα-
θά του; Ἐγὼ πιστεύω τοῦτο, ὅτι αὐτὴν τὴν ἴδια νύ-
κτα ὁ Θεὸς ἐχάρισε σ' αὐτόν ὅλα ὅσα ἐζήτησε ἀπὸ
αὐτόν, διότι ἦταν νεκρὸς ἀπὸ ὅλα.

3

1. Καὶ ἔλεγε ὅτι
Ἐὰν σκεφθῆ κανεὶς κάποιον πού τὸν ἔθλιψε ἢ τὸν
ἐζημίωσε ἢ τὸν ἐλοιδόρησε ἢ τοῦ ἔκανε ὅποιοδήποτε
κακὸ καὶ πλέκη λογισμοὺς ἐναντίον του, ἐπιβουλεύε-
ται τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του σὰν οἱ δαίμονες· διότι αὐ-
τὸ τοῦ ἀρκεῖ γιὰ ἐπιβουλή. Καὶ τί λέγω ἐὰν πλέκη
λογισμοὺς; Ἐὰν δὲν τὸν μνημονεύῃ σὰν ἰατρό, ἀδι-
κεῖ τὸν ἑαυτοῦ πολὺ. Διότι τί λέγεις ὅτι πάσχει;
Ἐκεῖνος καθαρίζει καὶ ὀφείλεις νὰ τὸν μνημονεύῃς
σὰν ἰατρὸ σταλμένο σὲ σένα ἀπὸ τὸν Χριστό. Χρεω-
στεῖς νὰ πάθῃς γιὰ τὸ ὄνομά του καὶ ὀφείλεις νὰ τὸν
ἔχῃς σὰν εὐεργέτη.
2. Ἐὰν δὲ δὲν ἔχῃς ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν κακία, οὔτε
ἐπιθυμῆς νὰ ἀπαλλαγῆς, ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἶναι ἀναί-
τιος. Τὸ πάσχειν εἶναι σύμπτωμα ἀρρωστημένης ψυ-
χῆς· ἐὰν δὲν ἐννοοῦσες, δὲν θὰ ἔπασχες, καὶ ὀφεί-
λεις νὰ εὐγνωμονῆς τὸν ἀδελφὸ, διότι διὰ μέσου
αὐτοῦ ἐγνώρισες τὴν νόσο σου καὶ νὰ δεχθῆς τίς
ἐνέργειές του πρὸς ἑσένα σὰν ἱαματικὰ φάρμακα πού
σοῦ ἐστάλθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ. Ἐὰν δὲ ὄχι μόνο
δὲν εὐχαριστῆς, ἀλλὰ πλέκης λογισμοὺς ἐναντίον
του, οὐσιαστικὰ λέγεις στὸν Ἰησοῦ, «δὲν θέλω νὰ
ἰατρευθῶ ἀπὸ σένα· δὲν θέλω νὰ δεχθῶ τὰ φάρμακά

λω δέξασθαι τὰ φάρμακά σου· σαπῆναι θέλω ἐν τοῖς τραύμασί μου· ὑπήκοος θέλω γενέσθαι τῶν δαιμόνων». Καί τί λοιπὸν ποιήσει ὁ Κύριος; Ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ Κύριος ἡμῶν πρὸς τὰς κακίας ἡμῶν ἔδωκεν ἡμῖν ἐντολὰς ἀγίας καθαιρούσας αὐτὰς δίκην καυτήρων καὶ καθαρῶν. Ὁ τείνον βουλόμενος καὶ ποδῶν ἰαθῆναι, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς νόσου ἀνάγκη αὐτὸν ὑπομεῖναι τὰ ἐπιφερόμενα ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ. Οὐδὲ γὰρ ὁ νοσῶν ἠδέως ἔχει τοῦ τέμνεσθαι καὶ καίεσθαι ἢ λαβεῖν καθάρσιον, ἀλλὰ καὶ μέμνηται αὐτῶν μετ' ἀηδίας· καὶ ὅμως πείθει ἑαυτὸν ὅτι χωρὶς τούτων ἀδύνατον ἀπαλλαγῆναι τῆς νόσου· καὶ λοιπὸν ἐκδίδωσιν ἑαυτὸν τῷ ἱατρῷ, εἰδὼς ὅτι διὰ τῆς μικρῆς ἀηδίας ἀπαλλάσσεται πολλῆς κακοχυμίας καὶ πολυχρονίας νόσου.

3. Καυτῆρ τοῦ Ἰησοῦ ἐσιν ὁ ἐπιφέρων σοι ζημίαν· ἀλλ' ἀπαλλάσσει σε πλεονεξίας, ἐὰν ὑπομείνης γενναίως, εἰ δὲ μὴ ἀνέχη καὶ σεαυτὸν ἀδικεῖς. Μὴ τὸν ἀδελφὸν αἰτιῶ· ἀλλ' ὡς ἀπὸ πειρασμοῦ ἀφέντες τὸ ἑαυτοὺς μέμψεσθαι, μὴ προσδεχόμενοι τὸ φάρμακον τοῦ Χριστοῦ, ἀρχόμεθα πλέκειν λογισμοὺς κατὰ τῶν εὐεργετούντων ἡμᾶς, ὡς οἱ μαινόμενοι.

4

1. Καὶ ἔλεγεν

Ἔπαρον τοὺς λογισμούς, καὶ οὐδεὶς ἅγιος. Ὁ φεύγων πειρασμὸν ἐπωφελεῖ, φεύγει ζωὴν αἰώνιον, εἶπε γὰρ τις τῶν ἁγίων. Τίς προεξένησε τοῖς ἁγίοις μάρτυροι τοὺς στεφάνους ἐκείνους, εἰ μὴ οἱ δικάσαντες αὐτούς; Τίς δω-

5. Ἀποφθέγματα Πατέρων, Ἀντώνιος 4 (PG 65, 77 A), Εὐάγριος (PG 65, 176). Προφανῶς εἶναι τοῦ Εὐαγρίου καὶ μετὰ τὴν καταδίη του ἀποδόθηκε καὶ στὸν Ἀντώνιο.

6. Ἀπὸ τὸ Γεροντικόν, ἴσως καὶ αὐτὸ τοῦ Εὐαγρίου.

σου· θέλω νὰ σαπῶ στὰ τραύματά μου· θέλω νὰ γίνω ὑπήκοος τῶν δαιμόνων». Καί τί λοιπόν θὰ κάνη ὁ Κύριος; Πραγματικά ὁ Κύριός μας, ἀφοῦ εἶναι ἀγαθός ἀπέναντι στίς κακίες μας, μᾶς ἔδωσε ἐντολές ἅγιες ποῦ τίς καθαρίζουν σάν καυτήρες καί καθαρτικά. Ὅποιος λοιπόν θέλει καί ποθεῖ νὰ ἰατρευθῆ, γιὰ ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν νόσο εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομείνη τὰ φάρμακα ποῦ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὸν ἰατρό. Βέβαια οὔτε ὁ ἄρρωστος αἰσθάνεται εὐχαρίστησι νὰ ἐγχειρίζεται καί νὰ καυτηριάζεται ἢ νὰ λαμβάνη καθάρσιο, ἀλλὰ καί τὰ ἐνθυμεῖται αὐτὰ μὲ ἀηδία· καί ὅμως πείθει τὸν ἑαυτό του ὅτι χωρὶς αὐτὰ εἶναι ἀδύνατο ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν νόσο· ἔτσι λοιπόν παραδίδει τὸν ἑαυτό του στὸν ἰατρό, γνωρίζοντας ὅτι μὲ τὴν μικρὴ ἀηδία ἀπαλλάσσεται πολλῆς ἀδιαθεσίας καί πολυχρονίας νόσου.

3. Καυτὴρ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι αὐτὸς ποῦ σοῦ φέρει ζημία· ἀλλὰ σέ ἀπαλλάσσει ἀπὸ πλεονεξία, ἐὰν ὑπομένης γενναῖα, ἐὰν ὅμως δὲν ἀνέχεσαι, ἀδικεῖς καί τὸν ἑαυτό σου. Μὴ κατηγορεῖς τὸν ἀδελφὸ σου. Ἐμεῖς ὅμως, σάν ἀπὸ πειρασμό, ἀφήνοντας τὴν αὐτομεμψία, μὴ δεχόμενοι τὸ φάρμακο τοῦ Χριστοῦ, ἀρχίζομε νὰ πλέκωμε λογισμοὺς κατὰ τῶν εὐεργετῶν μας, σάν οἱ μανιακοί.

4

1. Καί ἔλεγε

Ἐφαίρεσε τοὺς λογισμοὺς, καί κανεῖς δὲν εἶναι ἅγιος⁵. Αὐτὸς ποῦ ἀποφεύγει ὠφέλιμο πειρασμό, ἀποφεύγει αἰώνια ζωὴ, εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους⁶. Ποιὸς ἐπροξένησε στοὺς ἁγίους μάρτυρες τοὺς στεφάνους

ρήσεσθαι τῷ ἁγίῳ Στεφάνῳ τοιαύτην δόξαν ἐποίησεν. εἰ μὴ οἱ λιθάσαντες αὐτόν; Καὶ προσέφερεν ἀεὶ τὴν ρῆσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι «ἐγὼ τοὺς ἐμὲ κατηγοροῦντας οὐκ αἰτιῶμαι, ἀλλὰ καὶ εὐεργέτας καλῶ, καὶ οὐκ ἀπωθοῦμαι τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν φάρμακον ἀτιμίας προσάγοντα κενოდόξῳ ψυχῇ καὶ δέδοικα μήποτε περὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς εἴπη, «ἰατρούσαμεν τὴν Βαβυλῶνα καὶ οὐκ ἰάθη».

2. Καὶ ἔλεγε

Ἐφοβεῖτο ὁ Εὐάγγελος μὴ ἐγκληθῆ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἴπη αὐτῷ «Εὐάγγριε, ἐνόσεις κενοδοξίαν, καὶ ἐπήγαγόν σοι φάρμακον ἀτιμίας, ἵνα δι' αὐτοῦ καθαρισθῆς, οὐ δὲ οὐκ ἐθεραπεύθης». Τοῦτο δὲ μάθωμεν, ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ὁ ἀληθεύων, εἰμὴ οἱ ψέγοντες ἡμᾶς.

3. Ἐλεγε δὲ

Γινώσκει Κύριος ὁ «εἰτάζω καρδίας καὶ νεφρούς» ὅτι καὶ πάντες ἄνθρωποι ἐπαινοῦσι καὶ μακαρίζουσι τὰ ἐμὰ πάντα, ἄξια ψόγων καὶ αἰσχύνης καὶ ἐμπισμάτων εἰσίν. Ἐὰν δὲ εἴπωσι, «τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἐποίησας», ἐγὼ λέγω. «τί γὰρ τῶν ἐμῶν καλόν;». Οὐδεὶς γὰρ ψεύδεται, εἰμὴ οἱ ἐπαινοῦντες καὶ μακαρίζοντές με καὶ οὐδεὶς ἀληθεύει, εἰμὴ οἱ ψέγοντες καὶ ἐξουθενοῦντές με ὡς προεἶπον. Καὶ οὐδὲ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν λέγουσι καὶ εἰ ἠξιώθησαν, οὐ λέγω τὸ πέλαγος τῶν κακῶν ἡμῶν, ἀλλ' εἴπω ὅτι μῦθον ἰδεῖν, ἀπεισιγράφησαν ἂν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὡς ἀπὸ βορβοῦρου, ὡς ἀπὸ δυσωδίας, ὡς ἀπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου. Καὶ ἂν γένωνται τὰ σώματα τῶν

7. Μερικὰ χειρόγραφα, ὅπως καὶ ἡ PG, φέρουν ἀντὶ Εὐαγγελίου, «ἀγίου».

8. Ἱερ. 28, 9.

9. Ψαλμ. 7, 10.

ἐκείνους, ἂν ὄχι οἱ δικασταί τους; Ποιὸς ἔκανε νὰ δωρηθῆ στὸν ἅγιο Στέφανο τέτοια δόξα, ἂν ὄχι οἱ λιθοβολισμοὶ του; Κι' ἐπρόφερε πάντοτε τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου⁷, ὅτι «ἐγὼ δὲν κατακρίνω αὐτοὺς ποὺ μὲ κατηγοροῦν, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ὀνομάζω εὐεργέτες, καὶ δὲν ἀπωθῶ τὸν ἰατρό τῶν ψυχῶν ποὺ προσφέρει φάρμακο ταπεινώσεως στὴν κενόδοξη ψυχὴ καὶ φοβοῦμαι μήπως εἰπῆ κάποτε γιὰ τὴν ψυχὴ μου, «ιατρεύσαμε τὴν Βαβυλῶνα, ἀλλὰ δὲν ἐθεραπεύθηκε»⁸.

2. Καὶ ἔλεγε

Ἐφοβόταν ὁ Εὐάγγελος μήπως κατηγορηθῆ ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τοῦ εἶπῆ «Εὐάγγριε, ἔπασχες ἀπὸ κενοδοξία, καὶ σοῦ προσέφερα τὸ φάρμακο τῆς ταπεινώσεως, γιὰ νὰ καθαρισθῆς μὲ αὐτό, ἀλλὰ ἐσὺ δὲν ἐκαθαρίσθηκες». "Ἄς καταλάβωμε τοῦτο, ὅτι κανένας δὲν λέγει ἀλήθεια, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς κατακρίνουν.

3. Ἐλεγε δὲ

Γνωρίζει ὁ Κύριος, «ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὶς καρδιὰς καὶ τοὺς νεφρούς»⁹, ὅτι κι' ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐπαινοῦν καὶ καλοτυχίζουν ὅλες τὶς πράξεις μου, αὐτὲς εἶναι ἄξιες ψόγων καὶ ἐντροπῆς καὶ ἐμπυτισμοῦ. Ἐὰν δὲ εἰποῦν, «ἔκανες τοῦτο ἢ ἐκείνο», ἐγὼ λέγω, «ποῖο ἀπὸ τὰ ἰδικά μου εἶναι καλό;». Διότι κανεὶς δὲν ψεύδεται ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ ἐπαινοῦν καὶ μὲ καλοτυχίζουν καὶ κανεὶς δὲν λέγει ἀλήθεια ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ ἐπικρίνουν καὶ μὲ ἐξευτελίζουν, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Καὶ δὲν λέγουν ὅλη τὴν ἀλήθεια. Καὶ ἂν θὰ ἀξιῶνονταν νὰ ἴδοῦν, δὲν λέγω τὸ πέλαγος τῶν κακῶν μας, ἀλλὰ ἓνα μόριο ἀπὸ αὐτά, θὰ ἀποστρέφονταν ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας, σὰν ἀπὸ βόρβορο, σὰν ἀπὸ δυσωδία, σὰν ἀπὸ ἀκάθαρτο ἀέρα. Καὶ ἂν γίνουν τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων γλῶσσαις νὰ

ἀνθρώπων γλῶσσαι εἰς τὸ λοιδορεῖν ἡμᾶς, πέπεισμαι ὅτι οὐδεὶς ἱκανοῖ ἀξίως εἰπεῖν τὴν ἡμῶν ἀτιμίαν· πᾶς γὰρ λοιδορῶν καὶ ψέγων μέρος λέγει, τὰ δὲ πάντα οὐ δύναται λέγειν.

Εἰ δὲ Ἰὼβ ὁ δίκαιος εἶπεν, ὅτι «πλήρης ἀτιμίας εἰμί», τὸ δὲ «πλήρης» οὐδὲν ἐπιδέχεται, ἡμεῖς τί εἴπωμεν, πέλαγος ὄντες πάσης κακίας; Ἐν παντὶ ἁμαρτήματι ἐταπείνωσεν ἡμᾶς ὁ διάβολος καὶ ὀφείλομεν εὐγνώμονες γενέσθαι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν· οἱ γὰρ εὐγνώμονες γενόμενοι τῆς ταπεινώσεως αὐτῶν συντριβούσι τὸν διάβολον. Καὶ καθὼς εἶπον οἱ ἅγιοι πατέρες, ἐὰν κατενεχθῆ ἡ ταπείνωσις εἰς τὸν ἄδην, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάγεται, καὶ ἐὰν ὑψωθῆ ἡ ὑπερηφανία ἕως τοῦ οὐρανοῦ, κατὰγεται εἰς τὸν ἄδην.

4. Καὶ ἔλεγε

Τίς πείθει ποτὲ ταπεινὸν πλέξαι λογισμοὺς κατὰ τινος; Πᾶν γὰρ διοῦν πάθῃ ὁ ταπεινὸς ἢ ἀκούση, ἀφορμὴν λαμβάνει εἰς τὸ ἐξυθρίξειν ἑαυτὸν καὶ ἀτιμᾶζειν.

Καὶ ἐμέμνητο τοῦ ἀββᾶ Μωϋσέως ὅτε ἐξέβαλον αὐτὸν οἱ κληρικοὶ τοῦ ἱερατείου, εἰπόντες αὐτῷ, «ῥπαγε ἔξω αἰθί-σας»· τότε ἤρξατο ἑαυτὸν ἐπιπλήττειν καὶ λέγειν· «σοποδόδεσμε, μελανέ, καλῶς σοι ἐποίησαν· μὴ ᾧ ἄνθρωπος, τί ἔρχῃ ἐν μέσῳ ἀνθρώπων;».

5

1. Ἐλεγε δὲ ὅτι

Ἴπι ἄν ἄν γένηται τῷ ταπεινῷ, εὐθέως εἰς προσευχὴν τρέπεται καὶ πάντας ἔχει εὐεργέτας. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐκτραπέν-

10. Ἰὼβ 10, 16.

11. Βλ. καὶ Δωροθέου, Διδασκαλίαις 14, 6. Περιέχεται στὰ Ἀποφθέγματα, Μωϋσῆς 4, PG 65, 284 B.

μᾶς λοιδοροῦν, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι κανεῖς δὲν θὰ εἶναι ἰκανὸς νὰ περιγράψῃ τὴν ἀναξιότητά μας· διότι καθέννας ποὺ λοιδορεῖ καὶ ἐπικρίνει λέγει μέρος, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῇ τὰ πάντα.

Ἐὰν δὲ ὁ δίκαιος Ἰὼβ εἶπε ὅτι «εἶμαι γεμᾶτος ἀναξιότητα»¹⁰, τὸ δὲ «γεμᾶτος» δὲν δέχεται καμμία προσθήκη, τί νὰ εἰποῦμε ἐμεῖς ποὺ εἵμαστε πέλαγος ὄλων τῶν κακιῶν; Μὲ κάθε ἀμάρτημα μᾶς ἐταπείνωσε ὁ διάβολος καὶ ὀφείλομε νὰ γίνωμε εὐγνώμονες γιὰ τὴν ταπείνωσί μας· διότι ὅσοι γίνονται εὐγνώμονες γιὰ τὴν ταπείνωσί τους συντρίβουν τὸν διάβολο. Καί, ὅπως εἶπαν οἱ ἅγιοι πατέρες, ἐὰν ἡ ταπείνωσις κατεβασθῇ στὸν ἄδη, ἀνυψώνεται στὸν οὐρανό, καὶ ἐὰν ἡ ὑπερηφάνεια ὑψωθῇ ἕως τὸν οὐρανό, κατεβά- ζεται στὸν ἄδη.

4. Καὶ ἔλεγε

Ποιὸς μπορεῖ ποτὲ νὰ πείσῃ ταπεινὸ ἄνθρωπο νὰ πλέξῃ λογισμοὺς ἐναντίον κάποιου; Διότι ὁ ταπεινὸς ὁ,τιδήποτε πάθῃ ἢ ἀκούσῃ, λαμβάνει ἀφορμὴ στὸ νὰ ἐξυβρίζῃ καὶ νὰ ὑποτιμᾷ τὸν ἑαυτό του.

Καὶ ἐνθυμόταν τὸν ἀββᾶ Μωϋσῆ, ὅταν οἱ κληρικοὶ τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὸ ἱερατεῖο, λέγοντάς του, «πήγαινε ἔξω, αἰθίοψ»· τότε ἄρχισε νὰ ἐπιπλήττῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ λέγῃ, «ἀκάθαρτε μαῦρε, καλὰ σοῦ ἔκαναν· ἀφοῦ δὲν εἶσαι ἄνθρωπος, τί ἔρχεσαι ἀνά- μεσα σὲ ἀνθρώπους;»¹¹.

5

1. Ἔλεγε δὲ ὅτι

Ἄ,τι καὶ νὰ συμβῇ στὸν ταπεινό, ἀμέσως καταφεύ- γει στὴν προσευχὴ καὶ θεωρεῖ ὅλους ὡς εὐεργέτες.

τες τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων, βουλόμεθα τέμνειν ἑαυτοῖς ὁδὸν κατὰ τὰ θελήματα ἡμῶν τὰ πονηρά.

Ἐπεὶ τί εὐκολώτερον τοῦ ἀκοῦσαι παρὰ ἁγίου καὶ πρακτικοῦ διδασκάλου, τοῦ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ, λέγοντος, «τήρει σεαυτὸν ἀκριβῶς, ἵνα, ἐάν τις σε ἐν οἴωδῆποιε πράγματι θλίψη, σιωπᾶς καὶ τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσαι, ἕως οὗ τῇ ἀδιαλείπτῳ προσευχῇ, πραῦνθῇ σου ἡ καρδιά, καὶ οὕτως παρακάλει τὸν ἀδελφόν»;

Καὶ γὰρ ὁ παθῶν τὴν ἀληθινὴν καὶ εὐθεῖαν ὁδὸν ἐν τῷ ταράττεσθαι ἐπιπλήττει ἑαυτὸν σφοδρῶς καὶ ἀεὶ ἐλέγχει ἑαυτὸν καὶ λέγει. «Τί μαίνη, ψυχὴ μου; τί τάρασση ὡς οἱ ἀφρίζοντες; Αὐτὸ τοῦτο δεικνύει ὅτι νοσεῖς. Εἰ μὴ ἐνόσεις, οὐκ ἔπασχες. Τί ἀφεῖσα τὸ ἑαυτὴν μέμφεσθαι ἐγκαλεῖς τῷ ἀδελφῷ, ὅτι ἔδειξέ σοι τὴν νόσον σου καὶ πράγματι καὶ ἀληθεία; Μάθε τὰς ἐπιτολὰς τοῦ Χριστοῦ, «ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδορεῖ, πάσχων οὐκ ἠπείλει». Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος καὶ πράγματι δείξαντος· «τὸν νότον μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπινομάτων». Καὶ σύ, ἀθλία, διὰ μίαν ὕβριν καὶ ἀτιμίαν κάθη πλέκουσα μυρίους λογισμούς, ἐπιβουλεύουσα ἑαυτῇ ὡς οἱ δαίμονες· τί γὰρ πλέον ἔχει ποιῆσαι δαίμων τῇ τοιαύτῃ ψυχῇ, οἷον ποιεῖ ἑαυτῇ; Τὸν σιαυρόν τοῦ Χριστοῦ βλέπομεν, τὰ πάθη αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἃ ἔπαυε δι' ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς οὐ-

12. Κεφάλαια Παραινετικά, ἔκδ. Αὐγουστίνου Ἰορδανίτου, Ἱεροσόλυμα 1911, σ. 21.

13. Α' Πέτρ. 2, 22.

14. Ἦσ. 50, 6.

Ἐμεῖς ὅμως, ἐνῶ ἐκτραπήκαμε ἀπὸ τὴν ὁδὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἀπὸ τὴν καθοδήγησι τῶν ἀγίων, θέλομε νὰ χαράξωμε μόνοι τὸν δρόμο μας κατὰ τὰ πονηρά μας θελήματα.

Διότι τί εἶναι εὐκολώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ἀκούσωμε ἀπὸ ἓνα ἅγιο καὶ πρακτικὸ διδάσκαλο, τὸν ἀββᾶ Ἄμμωνᾶ ποῦ λέγει, «πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου μὲ ἀκρίβεια, ὥστε, ἐὰν σὲ στενοχωρήσῃ κάποιος σὲ ὅποιονδήποτε πράγμα, νὰ σιωπᾷς καὶ νὰ μὴ ὁμιλῆς καθόλου, ἕως ὅτου μὲ τὴν ἀδιάλειπτη προσευχὴ πραῦνθῇ ἡ καρδιά σου, καὶ ἔτσι νὰ παραμυθῆς τὸν ἀδελφό»¹²;

Πραγματικὰ αὐτὸς ποῦ ποθεῖ τὴν ἀληθινὴ καὶ εὐθεῖα ὁδὸ ὅταν ταρασσεται ἐπιπλήττει τὸν ἑαυτό του σφοδρῶς καὶ ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του πάντοτε καὶ λέγει. «Τί μαίνεσαι, ψυχὴ μου; Τί ταρασσέσαι σὰν αὐτοὺς ποῦ ἀφρίζουν; Αὐτὸ ἀκριβῶς δεικνύει ὅτι ἀσθενῆς. Ἐὰν δὲν ἀσθενοῦσες, δὲν θὰ ἔπασχες. Τί ἀφήνεις τὸ νὰ μέμφεσαι τὸν ἑαυτό σου καὶ κατηγορεῖς τὸν ἀδελφὸ ποῦ σοῦ ἔδειξε τὴν νόσο σου πραγματικὰ καὶ ἀληθινά; Μάθε τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, «ὁ ὅποιος ὅταν ὑβριζόταν δὲν ὑβριζε κι' αὐτός, ὅταν ἐπάθαινε δὲν ἀπειλοῦσε»¹³. "Ἀκουσέ τον νὰ λέγῃ καὶ νὰ δεικνύῃ μὲ τίς πράξεις· «ἔδωσα τὴν ράχι μου σὲ μαστίγωμα, τίς σιαγόνες μου σὲ ραπίσματα, τὸ πρόσωπό μου δὲν τὸ ἀπέστρεψα ἀπὸ τὴν ἐντροπὴ τῶν ἐμπυσμάτων»¹⁴. Καὶ σὺ, ἀθλία, γιὰ μία ὑβρι καὶ προσβολὴ κάθεσαι νὰ πλέκης μυρίους λογισμοὺς, ἐπιβουλεύεσαι τὸν ἑαυτό σου σὰν οἱ δαίμονες. Διότι τί ἔχει νὰ κάνῃ ὁ δαίμων σὲ τέτοια ψυχὴ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι κάνει στὸν ἑαυτό της; Βλέπομε τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀναγινώσκομε καθημερινῶς τὰ πάθη του ποῦ ὑπέφερε γιὰ μᾶς, κι' ἐμεῖς δὲν ὑπομέ-

δεμίαν ὕβριν φέρομεν· ὅτιως ἐξειροῶμεν τῆς εὐθεί-
ας ὁδοῦ».

2. Ἔλεγε δὲ ὅτι

Ἐὰν ζήσῃ τις τὰ ἔτη τοῦ Μαθουσάλα καὶ μὴ ὁδεύσῃ ταύτην
τὴν εὐθείαν ὁδόν, ἣν ὠδευσαν πάντες οἱ ἅγιοι, λέγω
δὴ τὴν τοῦ ἀτιμάζεσθαι καὶ ζημιοῦσθαι καὶ φέρειν γεν-
ναίως, οὐ μὴ προβῆ ἢ μικρὸν ἢ μέγα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἔ-
τη ἀναλίσκει διακενῆς.

2. Ἔλεγε δὲ ὅτι

Ὅτιος μου μετὰ τῆς μακαρίας Διονυσίας, ἠτήσατο αὐ-
τὴν τις ἀδελφὸς εὐλογίαν· καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὅσον ἐχώ-
ρει. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ ὅσον ἐζήτηι ἐδόθη αὐτῷ, ἤρξατο λοι-
δορεῖν αὐτήν, λέγων καὶ αὐτῆς καὶ περὶ ἐμοῦ ἀπροεπῆ
ρήματα· ἀκούσασα δὲ ἐκείνη καὶ πονήσασα, ἐζήτηι κα-
κῶσαι αὐτόν. Μαθὼν οὖν ἐγώ, εἶπον αὐτῇ. Τί ποιεῖς;
ἐπιβουλεύεις σεαυτήν; πᾶσαν ἀρετὴν ἐπαίρεις ἀπὸ τῆς
ψυχῆς σου· τί γὰρ κατὰ ἀξίαν ὑπομένεις, ὧν Χριστὸς
ὑπέμεινε διὰ σέ; Οἶδα, κυρία, ὅτι ἐσκόρπισας χρήματα
ὡς κόπρια· ἐὰν δὲ μὴ κτήσῃ τὴν πραότητα, οὕτως εἶ ὡς
χακεὺς τύπτων βῶλον σιδήρου, σκεῦος δὲ μὴ ἐκβάλλων».

4. Καὶ ἔλεγεν αὐτῇ

Λέγει ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, «χρήζω πραότητος, ἐν ἣ
καταλύεται πᾶσα ἡ δύναμις τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος
τούτου». Σημεῖον τοῦ ρίψαι τὸν κόσμον, τὸ μὴ ταράττε-
σθαι. Ἔστι γὰρ ὅτε καταφρονεῖ τις πολλῶν κεντηνα-
ρίων, καὶ ἔρχεται εἰς ραφίδιον καὶ ἡ προσπάθεια αὐτοῦ
ποιεῖ αὐτὸν ταράττεσθαι. Καὶ ποιεῖ τὸ ραφίδιον ἐκεῖνο
τόπον κεντηναρίου καὶ γίνεται τις δοῦλος τοῦ ραφιδίου ἢ
τοῦ κουκουλίου ἢ τοῦ μανδηλίου ἢ τοῦ θιβλίου, καὶ οὐκ

15. Πρὸς Τραλλιανούς 4.

16. Τὸ κεντηνάριο εἶναι βυζαντινὴ νομισματικὴ μονάδα βάρους,
χρυσὸ ἑκατόλιτρο.

νομε καμμιά ὕβρι· πραγματικά ἐκτραπήκαμε ἀπὸ τὴν εὐθειᾶ ὁδó».

2. Ἔλεγε δὲ ὅτι

Ἐὰν ζήση κανεὶς τὰ ἔτη τοῦ Μαθουσάλα καὶ δὲν βαδίσῃ αὐτὴν τὴν ὁδὸ πού ἐβάδισαν ὅλοι οἱ ἅγιοι, δηλαδὴ τὴν ὁδὸ τοῦ νὰ ἀτιμάζεται κανεὶς καὶ νὰ ζημιώνεται καὶ νὰ ὑπομένῃ γενναίως, δὲν θὰ προκόψῃ οὔτε ὀλίγο οὔτε πολύ, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξοδεύει τὰ χρόνια του ματαίως.

3. Ἔλεγε δὲ ὅτι

Ὅταν ἦμουν μαζί μὲ τὴν μακαρία Διονυσία, τῆς ἐζήτησε κάποιος ἀδελφός εὐλογία· καὶ τοῦ ἔδωσε ὅσο ἔπρεπε. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τοῦ ἐδόθηκε ὅσην ἐζήτησε, ἄρχισε νὰ τὴν προσβάλλῃ, λέγοντας ἐναντίον αὐτῆς καὶ γιὰ μένα ἀπρεπῆ λόγια. Ὅταν δὲ τὰ ἄκουσε ἐκείνη, ἐπόνεσε καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν κακοποιήσῃ. Μόλις λοιπὸν τὸ ἔμαθα ἐγώ, τῆς εἶπα. «Τί κάνεις; Ἐπιβουλεύεις τὸν ἑαυτὸ σου; Ἀφαιρεῖς κάθε ἀρετὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου. Διότι τί ὑπομένεις ἀξίως ἀπὸ ἐκεῖνα πού ὑπέμεινε γιὰ σένα ὁ Χριστός; Γνωρίζω, κυρία, ὅτι ἐσκόρπισες χρήματα σὰν κόπρια. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀποκτήσῃς τὴν πραότητα, εἶναι σὰν χαλκεὺς πού κτυπᾷ κομμάτι σιδήρου, ἀλλὰ σκεῦος δὲν παράγει».

4. Καὶ τῆς ἔλεγε

Λέγει ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, «χρειάζομαι πραότητα, μὲ τὴν ὁποία καταλύεται ὅλη ἡ δύναμις τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου»¹⁵. Σημεῖον τῆς ἀπορρίψεως τοῦ κόσμου εἶναι νὰ μὴ ταρασσεται κανεὶς. Διότι μπορεῖ καμμιά φορὰ νὰ καταφρονῇ κανεὶς πολλὰ κεντηνάρια¹⁶ κι' ἔρχεται σ' ἓνα βελονάκι καὶ ἡ προσκόλλησις σ' αὐτὸ τὸν κάνει νὰ ταρασσεται. Καὶ καθιστᾷ τὸ βελονάκι ἐκεῖνο ἑκατόλιτρο χρυσοῦ καὶ γίνεται δοῦλος τῆς βελόνας ἢ τοῦ κουταλίου ἢ τοῦ μανδηλίου

ἔστι δοῦλος τοῦ Θεοῦ. Καὶ καλῶς εἶπέ τις τῶν σοφῶν, ὅσα πάθη ψυχῆς, ἰσοῦτοι δεσπότηαι· καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος, «ὡ γάρ τις ἤτιηται, τούτω καὶ δεδούλωται». Ἀκούσασα δὲ ταῦτα, προσέσχε μοι θαυμάζουσα καὶ λέγει «εὔροις τὸν Θεὸν ὃν ποθεῖς».

6

1. Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος

Ἡ ψυχὴ θέλει σωθῆναι, ἀλλὰ ποθεῖ τὰ μάταια καὶ περὶ ταῦτα ἀσχολουμένη, φεύγει τοὺς πόνους· ἐπεὶ κατὰ ἀλήθειαν οὐκ εἰσὶν αἱ ἐπιτολαὶ βαρεῖαι, ἀλλὰ τὰ θελήματα τὰ πονηρά. Εἰώθαμεν γάρ, καὶ διὰ φόβον θαλάσσης καὶ διὰ φόβον λησιῶν, πάντων καταφρονεῖν καὶ ρίπτειν ἀόκνως τὰ πράγματα, καίπερ γινώσκοντες ὅτι μικρὸν ὑστερον ἀποθνήσκομεν· ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ μικρὸν τοῦ ζῆν πάντων καταφρονοῦμεν καὶ μακαριότητα ἠγοούμεθα, ἐὰν πάντα ἀπολέσαντες ἑαυτοὺς σώσωμεν ἢ ἀπὸ λησιῶν ἢ ἀπὸ θαλάσσης· καὶ πρὸ τοῦ μικροῦ μαινόμενος ἵνα κερδήσῃ ὀβολόν, προθύμως πάντα ρίπτει ἵνα μόνον κερδήσῃ πρόσκαιρον ζωὴν. Διατί μὴ περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ταῦτα λογιζόμεθα; Διατί μὴ ἰσχύει φόβος Θεοῦ, ὡς εἶπεν ὁ ἅγιος, ὅσον ἰσχύει φόβος θαλάσσης;

2. Πρὸς σύστασιν δὲ τούτων διηγείτο πρᾶγμα τοιοῦτον, ἀκηκοὺς παρά τινων ὁ μακάριος, ὅτι Ποιὲ λιθουργός τις, ὃν καλοῦσι καβιδάριον, ἔχων λίθους πολυτίμους καὶ μαργαρίτας, ἀνέβη εἰς πλοῖον μετὰ τῶν

17. Β' Πέτρ. 2, 19.

18. Καβιδάριος, λέξις λατινικῆς προελεύσεως, σημαίνει τὸν εὔρετῃ πολυτίμων λίθων, ὅ,τι δηλαδὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ λιθουργός.

ἢ τοῦ βιβλίου, καὶ δὲν εἶναι δοῦλος τοῦ Θεοῦ. Καὶ καλῶς εἶπε κάποιος ἀπὸ τούς σοφούς, «ὄσα πάθη, τόσοι αὐθέντες»· καὶ πάλι ὁ Ἀπόστολος, «ἀπ' ὅποιο νικᾶται κανεῖς, σ' αὐτὸ καὶ ὑποδουλώνεται»¹⁷. Καθὼς δὲ αὐτὴ ἄκουσε αὐτὰ, μὲ πρόσεξε μὲ θαυμασμὸ καὶ εἶπε, «εἶθε νὰ εὔρης τὸν Θεὸ πού ποθεῖς».

6

1. Καὶ ἔλεγε ὁ μακάριος

Ἡ ψυχὴ θέλει νὰ σωθῆ, ἀλλὰ ὅταν ποθῆ τὰ μάταια καὶ ἀσχολῆται μὲ αὐτὰ, ἀποφεύγει τούς κόπους· διότι στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι οἱ ἐντολὲς βαρειές, ἀλλὰ τὰ θελήματα τὰ πονηρά. Διότι συνηθίζομε, καὶ ἀπὸ φόβο τῆς θάλασσας καὶ ἀπὸ φόβο τῶν ληστῶν, νὰ καταφρονοῦμε τὰ πάντα καὶ νὰ ρίπτωμε τὰ πράγματα ἀδίστακτα, ἂν καὶ γνωρίζωμε ὅτι ὀλίγο ἀργότερα θὰ ἀποθάνωμε. Ἀλλ' ὅμως γιὰ χάρι τῆς σύντομης ἐπιβιώσεως καταφρονοῦμε τὰ πάντα καὶ νομίζομε εὐτυχία ἐάν, ἀφοῦ χάσωμε τὰ πάντα, σώσωμε τούς ἑαυτούς μας ἢ ἀπὸ ληστὰς ἢ ἀπὸ θάλασσα. Καὶ αὐτὸς πού πρὶν ἀπὸ ὀλίγο ἔκανε σὰν μανιακὸς γιὰ νὰ κερδήσῃ ἓνα ὀβολό, προθύμως τὰ ρίπτει ὅλα ἀπλῶς καὶ μόνο γιὰ νὰ κερδήσῃ τὴν πρόσκαιρὴ ζωὴ. Γιατὶ δὲν σκεπτόμαστε αὐτὰ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ; Γιατὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ δὲν ἰσχύει τόσο, ὅσο ἰσχύει ὁ φόβος τῆς θάλασσας, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος;

2. Πρὸς ἀπόδειξι δὲ αὐτῶν ὁ μακάριος διηγόταν τὴν ἐξῆς ἱστορία πού τὴν εἶχε ἀκούσει ἀπὸ κάποιου.
Κάποτε ἓνας λιθουργός, πού τὸν λέγουν καβιδάριο¹⁸, ἔχοντας πολυτίμους λίθους καὶ μαργαριτάρια, ἀνέβηκε σὲ πλοῖο μαζί μὲ τούς ὑπηρέτες του γιὰ νὰ ταξι-

παιδῶν αὐτοῦ θέλων ἀπελθεῖν τοῦ πραγματεύεσθαι. Συνέβη δὲ αὐτὸν ἀγαπῆσαι παῖδά τινα τοῦ πλοίου, ὅοις ἐποίει αὐτῷ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀνεπαύειο καὶ αὐτὸς παρ' αὐτῷ, ἐσθίων ἐξ ὧν ἤσθιε. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἀκούει αὐτὸς ὁ παῖς τῶν ναυιῶν ψιθυρίζοντων καὶ βεβαιωσάντων παρ' ἑαυτοῖς, ἵνα ρίψωσι τὸν καθιδάριον εἰς τὴν θάλασσαν, δι' οὓς εἶχε λίθους. Εἶτα τοῦ παιδὸς μετὰ πολλῆς σιγγνώτητος ἐλθόντος πρὸς τὸν ἐλεύθερον, κατὰ τὸ εἰωθὸς τοῦ ποιῆσαι αὐτῷ τὴν ὑπηρεσίαν, λέγει αὐτῷ «τί σιγγνὸς εἶ σήμερον;». Ἐκεῖνος ἐταμιεύσατο, λέγων οὐδέν. Πάλιν ἠρώτα αὐτόν, «τὸ ὄντως εἶπέ μοι, τί ἔχεις;». Τότε ἐξαφίει κλανθμὸν καὶ λέγει αὐτῷ ὅτι «οὕτω καὶ οὕτως ἐβουλεύσαντο οἱ ναῦται κατὰ σοῦ». Λέγει αὐτῷ, «ἀκριβῶς;». Ἀπεκρίθη, «ναί, οὕτως ἐβεβαίωσαν παρ' ἑαυτοῖς».

3. Τότε καλεῖ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «εἴ τι ἂν εἴπω ὑμῖν ἀόκνως ποιήσατε». Ἀπλεῖ οὖν οἰνῶνα καὶ ἄρχεται λέγειν αὐτοῖς, «φέρετε τὰ μουζίκια», καὶ ἤνεγκαν. Καὶ ἀνοίξας ἤρξατο ἀπλοῦν τὰ λιθαρίδια καὶ μετὰ τὸ θεῖναι πάντα ἤρξατο οὕτω λέγειν· «αὕτη ζωὴ ἐστίν; Διὰ ταῦτα κινδυνεύω θαλασσομαχῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκω μηδὲν λαβῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου;». Καὶ λέγει τοῖς παιδίοις αὐτοῦ, «ἐκκενώσατε πάντα εἰς θάλασσαν». Καὶ εὐθέως οὐ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἠκόντισαν πάντα εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐξέστησαν οἱ ναῦται καὶ διεσκεδάσθη ἡ βουλή αὐτῶν.

4. Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος

Θεωρήσωμεν ὅτι ὄρησεν ὁ λογισμὸς αὐτοῦ, πῶς ἐγένετο φιλόσοφος ἐν ἔργοις καὶ λόγοις, καὶ τοῦτο ἵνα κερδήσῃ μετὰ ζωὴν καὶ δικαίως ἐποίησεν. Ἐλογίζετο γὰρ ὅτι «ἐὰν ἀποθάνω, τί ἔχω κερδήσῃ ἀπὸ τῶν λίθων;».

δεύση μὲ σκοπὸ τὴν ἐμπορία τους. Συνέβηκε δὲ νὰ συμπαθήσῃ ἓνα ὑπηρέτη τοῦ πλοίου, ποῦ τὸν ὑπηρετοῦσε καὶ ἀπολάμβανε καὶ ὁ ἴδιος κοντὰ του, τρώγοντας ἀπὸ ὅσα ἔτρωγε. Κάποια ἡμέρα ἄκουσε αὐτὸς ὁ ὑπηρέτης τοὺς ναῦτες νὰ ψιθυρίζουν καὶ νὰ συμφωνοῦν νὰ ρίψουν στὴν θάλασσα τὸν καβιδάριο γιὰ χάρι τῶν πολυτίμων λίθων. Ἐπειτα ὁ ὑπηρέτης ἦλθε μὲ πολλὴ στενοχώρια πρὸς τὸν ἐλεύθερο πολίτη γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ κατὰ τὴν συνήθεια. Καὶ τὸν ἐρωτᾷ αὐτὸς· «γιατί εἶσαι στενοχωρημένος σήμερα;». Ἐκεῖνος ἐπιφυλάχθηκε καὶ δὲν εἶπε τίποτε. Πάλι τὸν ἐρώτησε, «εἶπέ μου ἀληθινά, τί ἔχεις;». Τότε ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ τοῦ λέγει ὅτι «αὐτὸ καὶ αὐτὸ ἀποφάσισαν οἱ ναῦτες ἐναντίον σου». Τοῦ λέγει, «εἶναι ἀλήθεια;». Ἀποκρίθηκε, «ναί, ἔτσι συμφώνησαν».

3. Τότε προσκαλεῖ τοὺς ὑπηρέτας του καὶ τοὺς λέγει· «Ὅ,τι σᾶς εἶπῶ, κάνετε το χωρὶς δισταγμό». Ἀπλώνει λοιπὸν ἓνα σενδόνι καὶ ἀρχίζει νὰ τοὺς λέγῃ· «Φέρετε τὰ θησαυροφυλάκια». Καὶ τὰ ἔφεραν. Καὶ ἀφοῦ τὰ ἄνοιξε ἄρχισε νὰ ἀπλώνῃ τὰ πετραδάκια καὶ ὅταν τὰ ἐτοποθέτησε ὅλα εἶπε τὰ ἐξῆς· «εἶναι ζωὴ αὐτή; Γι' αὐτὰ ἐδῶ κινδυνεύω θαλασσομαχώντας καὶ σὲ λίγο ἀποθνήσκω χωρὶς νὰ πάρω τίποτε μαζί μου ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο;». Καὶ λέγει στοὺς ὑπηρέτες του, «ἀδειάσατέ τα ὅλα στὴν θάλασσα». Καὶ ἀμέσως μὲ τὸν λόγον τοῦ τὰ ἔρριψαν ὅλα στὴν θάλασσα, καὶ ἔδοκίμασαν ἔκπληξι οἱ ναῦτες καὶ ἡ ἀπόφασίς τους ἐματαιώθηκε.

4. Καὶ ἔλεγε ὁ μακάριος

Ἄς παρατηρήσωμε, πῶς ὅταν ἐξεκίνησε ὁ καλὸς λογισμὸς του, ἔγινε φιλόσοφος μὲ ἔργα καὶ λόγους, καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ κερδήσῃ μιὰ σύντομη ζωὴ καὶ δικαίως ἔπραξε. Διότι ἐσκεπτόταν, «ἐὰν ἀποθάνω, τί ἔχω νὰ κερδήσω ἀπὸ τοὺς λίθους;». Κι' ἐμεῖς δὲν

Καὶ ἡμεῖς μικρὰν ζημίαν οὐχ ὑπομένομεν διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Εἰ δὲ καὶ ὅλως δεῖ λυπεῖσθαι, διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ζημιώσαντος ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ζημίαν τῶν χρημάτων· ἐκεῖνος γὰρ ἀδικήσας ἐναντὶν ἐξέβάλε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, («ἀδικοὶ γὰρ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι»), σοὶ δὲ τῷ ἀδικηθέντι τὴν ζωὴν προσεξένησε· «χαίρειτε» γὰρ φησὶ «καὶ ἀγαλλιᾶσθε ὅτι ὁ μισθὸς ἡμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

5. Ἡμεῖς δὲ ἀφέντες τὸ λυπεῖσθαι ὑπὲρ τῆς ἀπωλείας τοῦ μέλους τοῦ Χριστοῦ καθήμεθα πλέκοντες λογισμοὺς ὑπὲρ φθαρτῶν καὶ εὐτελῶν καὶ ἀπολλυμένων πραγμάτων καὶ οὐδενὸς ἀξίων. Ὅντως δικαίως κολαζόμεθα. Καὶ γὰρ ἐν τάξει μελῶν ἔθετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς κεφαλὴν ἔχοντας Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, καθὼς εἶπεν ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, ὅτι πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, πολλὰ ὄντα, ἐν ἑστί σῶμα, κεφαλὴ δὲ πάντων ἐστὶν ὁ Χριστός.
6. Ὅταν οὖν θλίβῃ σε ὁ ἀδελφός, πάντως ὡς χεὶρ πάσχουσα ἢ ὡς ὀφθαλμὸς ἀσθενῶν θλίβει· ἀλλ' ὅμως καίπερ πονοῦντες οὕτε τὴν χεῖρα κόπτομεν καὶ ρίπτομεν οὕτε τὸν ὀφθαλμὸν ἐξορύσσομεν, ζημίαν μεγίστην ἠγούμενοι τὴν ἐκάστου τούτων ἀναβολήν, ἀλλὰ καὶ τὴν σφραγίδα Χριστοῦ τὴν πάντων τιμιωτέραν ἐπιτίθεμεν καὶ ἁγίους εὐξασθαι παρακαλοῦμεν καὶ ἐκτενεῖς εὐχὰς ὑπὲρ αὐτῶν προσφέρομεν τῷ Θεῷ καὶ σὺν τούτοις καλλύρια καὶ ἐμπλάστρους κατασκευάζομεν, ἵνα τὸ μέλος τὸ πονοῦν θεραπεύσωμεν. Ὅσπερ οὖν εὐχῇ ὑπὲρ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου ἢ τῆς χειρὸς ἵνα ὑγιάνῃ καὶ μηκέτι θλίψῃ σε, οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἀλλὰ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ

19. A' Κορ. 6, 9.

20. Ματθ. 5, 12.

21. A' Κορ. 12, 12,

ὑπομένομε μικρὴ ζημία γιὰ χάρι τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν δὲ κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ λυπῆται κανεὶς, αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται γιὰ τὸν χαμὸ αὐτοῦ ποὺ τὸν ἐζημίωσε ἀλλὰ ὄχι γιὰ τὴν ζημία τῶν χρημάτων· διότι ἐκεῖνος ἐξέβαλε τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν (ἀφοῦ «οἱ ἄδικοι δὲν πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹⁹), σὲ σένα ὅμως ποὺ ἀδικήθηκες σοῦ ἐπροξένησε τὴν ζωὴ. Πραγματικὰ λέγει, «χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διότι ὁ μισθὸς σας εἶναι πολὺς στοὺς οὐρανοὺς»²⁰.

5. Ἐμεῖς ὅμως, περιφρονώντας τὴν λύπη γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ μέλους τοῦ Χριστοῦ, καθόμαστε καὶ πλέκομε λογισμοὺς γιὰ φθαρτὰ καὶ εὐτελῆ καὶ ἐξαφανιζόμενα καὶ ἀνάξια πράγματα. Πραγματικὰ δικαίως τιμωρούμαστε. Διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἐτοποθέτησε στὴν τάξι τῶν μελῶν μὲ κεφαλὴ τὸν Χριστὸ τὸν Θεὸ μας, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, ὅτι ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἂν καὶ εἶναι πολλὰ, ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα, ὅλων δὲ κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός²¹.
6. Ὅταν λοιπὸν σὲ στενοχωρῇ ὁ ἀδελφός, πάντως σὲ στενοχωρεῖ σὰν χέρι ποὺ πάσχει ἢ σὰν ὀφθαλμὸς ποὺ ἀσθενεῖ. Ἀλλὰ ὅμως, ἂν καὶ πονοῦμε, οὔτε τὸ χέρι κόπτομε οὔτε τὸν ὀφθαλμὸ ἐξορύσσομε, θεωρώντας τὴν ἀποβολὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ μεγάλη ζημία, ἀλλὰ καὶ θέτομε ἐπάνω τους τὴν σφραγίδα τοῦ Χριστοῦ, τὴν πολυτιμότερη ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ παρακαλοῦμε τοὺς ἁγίους νὰ εὐχηθοῦν καὶ ἀναπέμπομε γι' αὐτὰ ἐκτενεῖς εὐχές, καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὰ κατασκευάζομε κολλύρια καὶ ἔμπλαστρα, γιὰ νὰ θεραπεύσωμε τὸ μέλος ποὺ πονεῖ. Ὅπως λοιπὸν εὐχέσαι γιὰ χάρι τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ τοῦ χεριοῦ σου, ὥστε νὰ ὑγιάνη καὶ νὰ μὴ σὲ στενοχωρῇ πλέον, ἔτσι καὶ γιὰ χάρι τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐμεῖς ὅμως βλέποντας τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ νὰ βλάπτωνται ἔτσι, ὄχι μόνο δὲν

ὁρῶντες οὕτω βλαπιόμενα, οὐ μόνον οὐ λυπούμεθα ἀλλὰ καὶ κατευχόμεθα αὐτῶν. Ταῦτα ἀληθῶς μὴ ἐχόντων σπλάγχνα χρησιὰ ἐσι.

7. Καὶ ἔλεγεν ὅτι

Ὁ κεκτημένος σπλάγχνα οἰκτιρωῶν ἢ ἀγάπην ἢ συμπάθειαν, πρῶτον ἑαυτὸν εὐφραίνει καὶ ὠφελεῖ, ἔπειτα τὸν πλησίον, ὡσπερ καὶ τὸνναντίον ἢ κακία τὸν ἔχοντα αὐτὴν ἐκτῆκει καὶ δαμάζει· εἰ δὲ ἄρα δόξει βλάπτειν τὸν πλησίον, ἢ εἰς χρήματα ἢ εἰς δόξαν ἢ καὶ ἕως τοῦ σώματος φανῆ ἢ βλάβῃ, ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ἐκβάλλει.

8. Καὶ ἔλεγε τὴν χρῆσιν ἐκείνην, ὅτι ὁ μὴ βλάπτει γρηχὴν οὐδὲ ἄνθρωπον.

7

1. Καὶ πάλιν ἔλεγεν ὁ μακάριος ὅτι

Εἶπέ μοί τις· ἀββά, πολλά εἰσι τὰ ἐπιαχθέντα καὶ σκοτοῦται ὁ νοῦς ποῖα φυλάξει καὶ ποῖα μὴ φυλάξει. Καὶ εἶπον αὐτῷ· τοῦτο μὴ θοροθήσῃ σε, ἀλλὰ τοῦτο λόγισαι, ὅτι ἀπροσπαθῶς ἔχων πρὸς τὰ πράγματα εὐκόλως κατορθοῖς τὴν ἀρετὴν καὶ μὴ ἀντιποιούμενος αὐτῶν οὐκ ἔση μνησέκακος.

2. Ποῖον κόπον ἔχει τὸ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἐχθρῶν; Σκάψαι ἐστὶ τὴν γῆν; ἀλλὰ ὀδεῦσαι ὁδόν; ἀλλὰ ζημίαν φέρει χρημάτων; Εὐχαρίσκει ἀτιμαζόμενος, καὶ γέγονας μαθητῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, οἵτινες ἐπορεύοντο χαίροντες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὡς καθαροὶ καὶ ἅγιοι ὑπὲρ

λυπούμαστε αλλά και τὰ κακολογοῦμε. Πραγματικὰ αὐτὰ εἶναι δείγματα ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν ἀγαθὰ σπλάγχνα.

7. Καὶ ἔλεγε ὅτι

Αὐτὸς ποὺ ἔχει σπλάγχνα ἐλέους ἢ ἀγάπη ἢ συμπάθεια, πρῶτα εὐφραίνει καὶ ὠφελεῖ τὸν ἑαυτό του, ἔπειτα τὸν πλησίον, καθὼς ἡ κακία ἀντιθέτως διαλύει καὶ δαμάζει αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει. Ἐὰν δὲ δειχθῇ ὅτι τάχα βλάπτει τὸν πλησίον, ἢ σὲ χρήματα ἢ σὲ δόξα, ἢ ἐὰν φανῇ ἕως τὸ σῶμα ἢ βλάβη, ἐκβάλλει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ζωή.

8. Καὶ ἔλεγε ἐκεῖνο τὸ ρητὸ, ὅτι «ὅ,τι δὲν βλάπτει τὴν ψυχὴ δὲν βλάπτει οὔτε τὸν ἄνθρωπο».

7

1. Καὶ πάλι ἔλεγε ὁ μακάριος ὅτι

Μοῦ εἶπε κάποιος ἄββᾶ, πολλές εἶναι οἱ ἐντολές καὶ σκοτίζεται ὁ νοῦς, ποιά νὰ φυλάξῃ καὶ ποιά νὰ μὴ φυλάξῃ. Καὶ τοῦ εἶπε Ἄυτό νὰ μὴ σὲ θορυβῇ, ἀλλὰ σκέψου τοῦτο, ὅτι ὅταν φέρεσαι πρὸς τὰ πράγματα χωρὶς πάθος, εὐκόλα κατορθώνεις τὴν ἀρετὴ, καὶ ὅταν δὲν τὰ ἀποκτᾶς, δὲν εἶσαι μνησίκακος.

2. Ποιὸν κόπο ἔχει νὰ προσεύχῃσαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν; Εἶναι σκάψιμο τῆς γῆς; Μήπως ὁδοιπορία; Μήπως φέρει ζημία χρημάτων; Ὅταν ἀτιμάζῃσαι νὰ εὐχαριστῆς, καὶ ἔγινες μαθητῆς τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι ἐβάδιζαν χαρούμενοι ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ ἀτιμασθοῦν γιὰ χάρι τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Κι' ἐκεῖνοι μὲν, ὡς καθαροὶ καὶ ἅγιοι, γιὰ χάρι τοῦ ὀνόμα-

τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἡμεῖς δὲ χρεωσιῶμεν ἀτιμάζεσθαι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Καὶ ἄτιμοί ἐσμεν, κὰν μηδεὶς ἀτιμάσῃ ἡμᾶς, καὶ ἐπικατάραιοι «ἐπικατάραιοι γάρ», φησὶν, «οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου». Οὐ γὰρ πάντων ἐστὶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι, ἀλλὰ τῶν ἁγίων καὶ καθαρῶν, ὡς εἶπον τῶν δὲ καθ' ἡμᾶς ἐστὶ εὐγνωμόνως κινεῖσθαι καὶ ὁμολογεῖν ὅτι δικαίως ἀτιμαζόμεθα διὰ τὰ φαῦλα ἡμῶν ἔργα.

3. Ἄλλ' ἢ ἀθλία αὕτη ψυχὴ, καίπερ γινώσκουσα τὰ ἔργα αὐτῆς τὰ ἀκάθαρα καὶ ὅτι ἀξίως πάσχει, εἴτι πάσχει κάθεται παραλογιζομένη τὴν ἰδίαν συνείδησιν καὶ πλέκουσα λογισμοὺς καὶ λέγουσα ὅτι, «εἶπέ μοι καὶ ἠτίμασέ με καὶ ἐλοιδορήσέ με», ἐπιβουλεύουσα ἑαυτῇ καὶ τὸν τόπον τῶν δαυμόνων ποιῶσα. Ὡσπερ δὲ ἐπὶ τῶν τεχνῶν, οὕτω συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς· ὡς γὰρ ἐκεῖ ὁ ἐπιστάτης παραδίδει τὴν τέχνην τῷ μαθητῇ καὶ εἰ αὐτὸν λοιπὸν καθ' ἑαυτὸν ἐργάζεσθαι καὶ οὐκέτι ἔχει χρεῖαν παρακαθέζεσθαι αὐτῷ, μόνον δὲ μίαν μίαν ἐπισκέπτεται αὐτόν, μήπως ἠμέλησεν ἢ ἠφάνισεν, οὕτω καὶ οἱ δαίμονες, εἰ ἴδωσι ψυχὴν ὑπακούουσαν καὶ εὐχαρῶς δεχομένην πονηροὺς λογισμοὺς, παραδιδόασιν αὐτὴν τῇ σατανικῇ τέχνῃ, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχουσι παρακαθεῖσθαι αὐτῇ, εἰδότες ὅτι ἀρκεῖ ἑαυτῇ πρὸς ἐπιβουλήν, μόνον παραβάλλουσιν ἐκ διαλειμμάτων μήπως ἠμέλησεν.

4. Τί εὐκολώτερον τοῦ ἀγαπᾶν πάντας καὶ ἀγαπᾶσθαι παρὰ πάντων; Ποίαν ἀνάπανσιν οἷα ἔχουσιν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ; Ἄλλ' οὐχ ὀρμῆ ἢ προαίρεσις· εἰ γὰρ ὄρμα, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πάντα αὐτῇ εὐκόλα ἦν. Μικρὰ ροπή τοῦ θελήματος ἡμῶν, ὡς πολλάκις αὐτῇ εἶπον, τὸν Θεὸν ἐπι-

τος τοῦ Χριστοῦ, ἐμεῖς δὲ χρεωστοῦμε νὰ ἀτιμαζώμαστε γιὰ χάρι τῶν ἁμαρτιῶν μας. Καὶ εἴμαστε ἄτιμοι, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν μᾶς ἀτιμάσῃ κανεὶς, καὶ καταραμένοι· «διότι, λέγει, καταραμένοι εἶναι ὅσοι παρεκκλίνουν ἀπὸ τῆς ἐντολῆς σου». Πραγματικά, ὅπως εἶπα, δὲν ἀξίζουν ὅλοι νὰ ἀτιμασθοῦν γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ οἱ ἅγιοι καὶ καθαροί· ἐνῶ ἐμεῖς ἔχομε χρέος νὰ κινούμαστε μὲ εὐγνωμοσύνη καὶ νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι δικαίως ἀτιμαζόμαστε γιὰ τὰ φαῦλα ἔργα μας.

3. Ἀλλὰ ἡ ἀθλία αὐτὴ ψυχὴ, ἂν καὶ γνωρίζει τὰ ἔργα τῆς τὰ ἀκάθαρτα καὶ ὅτι ἀξίως πάσχει ὅ,τι πάσχει, κάθεται καὶ παραλογίζει τὴν συνείδησί της καὶ πλέκει λογισμοὺς καὶ λέγει ὅτι, «μοῦ εἶπε καὶ μὲ ἐταπείνωσε καὶ μὲ ἐλοιδόρησε», ἐπιβουλεύοντας τὸν ἑαυτό της καὶ παίρνοντας τὴν θέσι τῶν δαιμόνων. Συμβαίνει μὲ τὴν ψυχὴ, ὅ,τι μὲ τῆς τέχνες· διότι, ὅπως ἐκεῖ ὁ ἐπιστάτης παραδίδει τὴν τέχνη στὸν μαθητὴ καὶ ἔπειτα τὸν ἀφήνει νὰ ἐργάζεται μόνος του καὶ δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκη νὰ κάθεται δίπλα του, μόνο δὲ κάπου κάπου τὸν ἐπισκέπτεται, γιὰ νὰ ἰδῆ μήπως ἀμέλησε ἢ ἐχάλασε κάτι, ἔτσι καὶ οἱ δαίμονες, ἐὰν ἰδοῦν ψυχὴ πού ὑπακούει καὶ δέχεται μὲ χαρὰ πονηροὺς λογισμοὺς, τὴν παραδίδουν στὴν σατανικὴ τέχνη, καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ κάθωνται δίπλα της, ἀφοῦ γνωρίζουν ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἴδια γιὰ τὴν ἐναντίον της ἐπιβουλή, ἀλλὰ μόνο ἐπισκέπτονται κατὰ διαστήματα, γιὰ νὰ ἰδοῦν μήπως ἀμέλησε.
4. Τί εἶναι εὐκολώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ἀγαπᾶς ὅλους καὶ νὰ ἀγαπᾶσαι ἀπὸ ὅλους; Ποιὰ ἀνάπαυσι δὲν προσφέρουν οἱ ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ; Ἀλλὰ δὲν ξεκινᾶ ἡ προαίρεσις· διότι, ἐὰν ἐξεκινούσε, θὰ τῆς ἦσαν ὅλα εὐκόλα μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ. Μιὰ μικρὴ ροπή τοῦ θελήματός μας, ὅπως πολλὰ φορὲς εἶπα, ἐλκύει τὸν

σπᾶται εἰς βοήθειαν καί, καθὼς φησὶν ὁ θεῖος Ἀντώ-
ριος, ἡ ἀρετὴ τοῦ θέλειν ἡμῶν μόνου χρείαν ἔχει, καὶ
πάλιν, «οὐ χρείαν ἔχομεν ἀποδημίας διὰ τὴν βασιλείαν
τοῦ οὐρανοῦ, οὐδὲ περᾶσαι θάλασσαν διὰ τὴν ἀρετὴν». *Ποίαν ἀνάπανσιν οὐκ ἔχει ὁ πρᾶος καὶ ταπεινός; Ὅντως
«οἱ πραεῖς κληρονομήσουσι τὴν γῆν καὶ καταιουφήσουσιν
ἐπὶ πλήθει εἰρήνης».*

8

1. Ἐλεγε δὲ πάλιν ὁ μακάριος

Ὁδεύομεν ἐγὼ τε καὶ εἷς ἀδελφός μετὰ κοσμικῶν τὴν
ὁδὸν Νεαπόλεως καὶ ἤλθομεν εἰς τόπον ὅπου πελωνεῖον
ἦν. Καὶ οἱ μὲν κοσμικοί, εἰδότες τὴν συνήθειαν, ἔδωκαν
τὸ τέλος. Ὁ δὲ ἀδελφός ὁ ὢν μετ' ἐμοῦ ἤρξατο ἀντιπεί-
νειν καὶ λέγειν αὐτοῖς· «τολμᾶτε μοναχοὺς ἀπαιτεῖσαι;». *Ἐγὼ δὲ ἀκούσας, εἶπον αὐτῷ· «τί ποιεῖς, ἀδελφέ; Οὐδὲν
ἄλλο λέγεις αὐτῷ ἢ «θέλων καὶ μὴ θέλων τίμησόν με
ὡς ἅγιον». Μᾶλλον αὐτὸς ὄφειλεν ἰδὼν τὴν καλοθέλειάν
σου καὶ ταπεινώσιν αἰδεσθῆναι καὶ εἰπεῖν «συγχώρησον». *Οὐκοῦν ὡς μαθητὴς τοῦ πρᾶου καὶ ταπεινοῦ, δὸς καὶ
πᾶρελθε μετ' εἰρήνης».**

2. Ἄλλοτε γενομένου μου εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν ἔρχεταιί
τις καὶ λέγει μοι. Ἐπευδὴ μικρὰν ἀηδίαν ἔσχομεν μετ'
ἀλλήλων ἐγὼ τε καὶ ὁ ἀδελφός μου, καὶ οὐ θέλει διαλλα-
γῆναί μοι, παρακλήθητι καὶ λάλησον αὐτῷ». Ἐγὼ δὲ με-
τὰ χαρᾶς δεξάμενος τὸν λόγον καὶ καλέσας τὸν ἀδελφὸν
αὐτοῦ ἐλάλησα αὐτῷ τὰ συντείνοντα εἰς ἀγάπην καὶ εἰ-
ρήνην. Καὶ ἔδοξε μὲν πείθεσθαι, ὕστερον δὲ λέγει μοι,
«οὐ δύναμαι διαλλαγῆναι αὐτῷ, ὅτι ὤμοσα εἰς τὸν σταυ-

22. Ἀθανασίου, Βίος Ἀντωνίου 20, PG 26, 873.

23. Ψαλμ. 36, 11. Βλ. Ματθ. 5, 5.

24. Τὸ διήγημα ἀπαντᾶται καὶ στὸν Λειμῶνα τοῦ Ἰωάννου Μόσχου
κ. 216.

Θεὸ σὲ βοήθεια καί, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Ἄντωνιος, ἡ ἀρετὴ ἔχει χρεια μόνο τὴν θέλησί μας, καὶ ἐπίσης, «δὲν χρειαζόμαστε ταξίδια γιὰ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, οὔτε πέρασμα θάλασσας γιὰ τὴν ἀρετὴ»²². Ποιὰ ἀνάπαυσι δὲν ἔχει ὁ πρᾶος καὶ ταπεινός; Πραγματικὰ «οἱ πρᾶοι θὰ κληρονομήσουν τὴν γῆ καὶ θὰ ἀπολαύσουν μὲ ἄφθονη εἰρήνη»²³.

8

1. Ἔλεγε δὲ πάλι ὁ μακάριος Ἐβαδίζαμε ἐγὼ καὶ ἓνας ἀδελφὸς μαζί μὲ κοσμικοὺς τὴν ὁδὸ πρὸς τὴν Νεάπολι κι' ἐφθάσαμε στὸν τόπο ποὺ ἦταν τὸ τελωνεῖο. Καὶ οἱ μὲν κοσμικοί, γνωρίζοντας τὴν συνήθεια, ἔδωσαν τὸν φόρο. Ὁ δὲ ἀδελφὸς ποὺ ἦταν μαζί μου ἄρχισε νὰ διαμαρτύρεται καὶ νὰ τοὺς λέγῃ «τολμᾶτε νὰ ζητᾶτε ἀπὸ μοναχοὺς;». Καθὼς ἄκουσα ἐγὼ, τοῦ εἶπα «τί κάνεις, ἀδελφέ; Δὲν τοῦ λέγεις τίποτε ἄλλο παρὰ «θέλεις δὲν θέλεις, τίμησέ με σὰν ἅγιο». Μᾶλλον αὐτὸς ἔπρεπε βλέποντας τὴν καλοθέλεια καὶ ταπεινώσί σου νὰ σεβασθῆ καὶ νὰ εἰπῆ «συγγνώμη». Ἐπομένως ὡς μαθητῆς τοῦ πρᾶου καὶ ταπεινοῦ, δῶσε καὶ πέρασε εἰρηνικά».
2. Ἄλλοτε, ὅταν ἐπῆγα στὴν ἀγία Πόλι²⁴, ἔρχεται κάποιος ἀπὸ τοὺς φιλοχρίστους καὶ μοῦ λέγει «Ἐπειδὴ ἐγὼ καὶ ὁ ἀδελφός μου εἶχαμε μεταξύ μας μιὰ μικρὴ δυσἀρέσκεια, καὶ δὲν θέλει νὰ συμφιλιωθῆ μαζί μου, σὲ παρακαλῶ ὁμίλησέ του». Ἐγὼ δὲ ἐδέχθηκα μὲ χαρὰ τὸν λόγο καί, ἀφοῦ ἐκάλεσα τὸν ἀδελφό του, τοῦ ἐξέφερα λόγους ποὺ συντείνουν σὲ ἀγάπη καὶ εἰρήνη. Κι' ἐφάνηκε μὲν νὰ πείθεται, ἀλλ' ἔπειτα μοῦ λέγει, «δὲν μπορῶ νὰ συμφιλιωθῶ μαζί του, διότι ὡρ-

ρόν». Ἐγὼ δὲ ὑπομειδιάσας εἶπον αὐτῷ· «ὁ ὄρκος σου τοιαύτην δύναμιν ἔχει, ὅτι «μὰ τὸν τίμιόν σου σταυρόν, Χριστιᾶ, οὐ μὴ φυλάξω τὰς ἐντολάς σου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ ἐχθροῦ σου τοῦ διαβόλου ποιήσω;». Καὶ γὰρ οὐ μόνον οὐκ ὀφείλομεν σιῆσαι τὸ κακῶς ὀρισθὲν ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον μετανοεῖν καὶ θλίβεσθαι ἐφ' οἷς κακῶς ὀριζόμεθα καθ' ἑαυτούς, καθὼς φησὶν ὁ θεοφόρος Βασιλείος. Καὶ γὰρ Ἡρώδης, εἰ μετενόησε καὶ μὴ ἔστησε τὸν ὄρκον αὐτοῦ, οὐκ ἂν εἰργάσατο τὸ μέγα ἀμάρτημα ἐκεῖνο, ἀποκεφαλίσας τὸν τοῦ Χριστοῦ Πρόδρομον».

3. Καὶ λοιπὸν ἤνεγκα αὐτῷ τὴν χρῆσιν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἣν ἤνεγκεν ἐκ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου, ὅτι ἠθέλησεν ὁ Κύριος νύφαι τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ κεῖνος ἀντιεῖπεν.

9

1. Ἐλεγε πάλιν ὁ μακάριος ὅτι Ἡρωιτήθην, πῶς ὀφείλει κρατῆσαι τις θυμοῦ; Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπον ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ κρατῆσαι θυμοῦ ἐστίν, ἐν τῷ ταράττεσθαι μὴ λαλεῖν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀβθαῖς Μωϋσῆς οὐκ ἐταράχθη, ὅτε ἐξουθένωσαν αὐτὸν λέγοντες «τί καὶ ὁ αἰθίοψ ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν», ἀλλ' εἶπεν, «εἰ καὶ ἐταράχθη, ἀλλ' οὐκ ἐλάλησα». Τὸ δὲ δεύτερον, οὐ μόνον οὐκ ἐταράχθη, ἀλλὰ καὶ ἐπέπληξεν ἑαυτὸν λέγων, «σποδόδερμε μελανέ, καλῶς σοι ἐποίησαν, μὴ ὢν ἄνθρωπος, τί ἔρχη ἐν μέσῳ ἀνθρώπων;».
2. Ἄλλ' ἡμεῖς κάτω πολὺ ὄντες, τὰ τῶν ἀρχαρίων φητά-

25. Ὅροι κατ' ἐκτομὴν 60. Πρόκειται γιὰ τὸ χωρίο Ἰω. 13, 8-9.

26. Τὸ ἴδιο ἐπεισόδιο παρατίθεται καὶ παραπάνω 4, 4. Βλ. ἐκεῖ τὴν σημείωσι 11.

κίσθηκα στὸν σταυρό». Τότε ἐγὼ τοῦ εἶπα χαμογελαστά· «ὁ ὄρκος σου ἔχει τέτοια δύναμι, δηλαδή ὅτι «μὰ τὸν τίμιο σταυρό σου, Χριστέ, δὲν θὰ φυλάξω τίς ἐντολές σου, ἀλλὰ θὰ ἐκτελέσω τὸ θέλημα τοῦ ἐχθροῦ σου τὰ διαβόλου;». Καὶ ὅμως ὄχι μόνο δὲν ὀφείλομε νὰ τηρήσωμε αὐτὸ ποῦ κακῶς ὠρίσαμε, ἀλλὰ ἀντίθετα πρέπει νὰ μετανουῶμε καὶ νὰ θλιβώμαστε γιὰ ὅσα κακῶς ὀρίζομε μόνοι μας, ὅπως λέγει ὁ θεοφόρος Βασίλειος. Διότι ὁ Ἡρώδης, ἐὰν μετανουῶσε καὶ δὲν ἐκρατοῦσε τὸν ὄρκο του, δὲν θὰ διέπραττε ἐκεῖνο τὸ μεγάλο ἀμάρτημα, νὰ ἀποκεφαλίσῃ τὸν Πρόδρομο τοῦ Χριστοῦ.

3. Καὶ στὴν συνέχεια τοῦ ἐπέδειξα τὸ χωρίο τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τὸ ὁποῖο ἔφερε ἀπὸ τὸ ἅγιο εὐαγγέλιο, ὅταν ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ νίψῃ τὰ πόδια τοῦ ἁγίου Πέτρου κι' αὐτὸς ἀντεῖπε²⁵.

9

1. Ἔλεγε πάλι ὁ μακάριος ὅτι Ἐρωτήθηκα, πῶς πρέπει νὰ συγκρατῆ κανεὶς τὸν θυμό του; Καὶ ἀποκρίθηκα ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς συγκρατήσεως τοῦ θυμοῦ εἶναι νὰ μὴ ὀμιλῆ ὅταν ταρασσεται. Γι' αὐτὸ ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς δὲν ἐταράχθηκε, ὅταν τὸν ἐξευτέλισαν λέγοντας, «τί ἔρχεται ἀνάμεσά μας καὶ ὁ αἰθίοψ», ἀλλὰ εἶπε, «ἂν καὶ ἐταράχθηκα, ἀλλ' ὅμως δὲν ὠμίλησα». Τὸ δὲ σπουδαιότερο, ὄχι μόνο δὲν ἐταράχθηκε ἀλλὰ καὶ ἐπέπληξε τὸν ἑαυτό του λέγοντας, «ἀκάθαρτε μαῦρε, καλὰ σοῦ ἔκαναν' ἀφοῦ δὲν εἶσαι ἄνθρωπος, γιατί ἔρχεσαι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους;»²⁶.
2. Ἄλλ' ἐμεῖς, ἐπειδὴ εἴμαστε πολὺ κάτω καὶ ἀπὸ τὴν

σαι μὴ δυνάμενοι διὰ πολλὴν ἀμέλειαν, νομίζομεν ὑπέρογκαι καὶ ἀδύνατοι εἶναι τὰ ἐπιτάγματα. Τὸ γὰρ ταράσσεσθαι καὶ μὴ λαλεῖν οὐ τελείων ἐστί, ἀλλὰ ἀρχαρίων. Μέγα δέ ἐστι, κατὰ ἀλήθειαν, τὸ μὴδὲ ὅλως ταράττεσθαι κατὰ τὸν εἰπόντα ἅγιον προφήτην, «ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἔταράχθη»· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο θαλεῖν ἀρχὴν οὐ ζητοῦμεν, οὐδὲ δεικνύομεν προαίρεσιν τοιαύτην, ὥστε ἐπισπάσασθαι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πρὸς βοήθειαν ἡμῶν, ἀλλὰ κἂν δοκῶμεν ἐνδείκνυσθαι προαίρεσιν, νωθρὰν καὶ εὐτελεῖ ἐνδείκνυμεν, καὶ μὴ ἀξίαν τίποτε ἀγαθὸν λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

3. Πάντα γὰρ τὰ ἡμῶν ὡς ἐπὶ σπόρον καὶ ἐπικαρπίαν εἰσὶν. Προσφέρει τις τὰ τῆς προαιρέσεως καὶ λαμβάνει τὰ ἀπὸ τῆς χάριτος. Καί, ὡπερ ὁ γεωργὸς σπείρει μὲν ὀλίγα, εἰάν δὲ εὐδοκῆσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόπον αὐτοῦ κερδαίνει πολλὰ (ὡπερ ἐν τῷ Ἰσαὰκ γέγραπται, «ὅτι ἔσπειρεν ἐν τῇ γῆ ἐκείνῃ, καὶ ἐποίησεν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ ἑκατοστεύουσας κριθάς»), οὕτως εἰάν εὐδοκῆσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν προαίρεσιν ἡμῶν, δυνάμεθα μετὰ ταῦτα ἀπαυθῶς καὶ ἀβιάσιως καὶ μετὰ ἀναπαύσεως πάντα ποιεῖν καὶ ἀπὸ πάντων κερδαίνειν. Τὸ γὰρ μετὰ βίας προσεύξασθαι καὶ ὑπομένειν τίκει τὸ καθαρῶς καὶ μετὰ ἀναπαύσεως προσεύξασθαι καὶ τὸ μὲν μετὰ βίας τῆς προαιρέσεως, τὸ δὲ μετὰ ἀναπαύσεως τῆς χάριτος.

4. Καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν τεχνῶν οὕτως ὁρῶμεν. Προσελθὼν γὰρ τις τέχνη θέλων μαθεῖν αὐτήν, κατὰ τὴν ἀρχὴν μὲν κοπιᾷ καὶ ἀσυστοφεῖ καὶ πολλάκις ἀφανίζει, ἀλλ' ὁμως οὐκ ἐκκακεῖ, ἀλλὰ πάλιν ἐπιχειρεῖ, κἂν πάλιν ἀφανίσῃ οὐ παραχωρεῖ, δεικνύων τῷ ἐπιστάτῃ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ. Ἐάν δὲ ἐκκακῆσῃ καὶ ὑποχωρήσῃ, οὐδὲν μαρθάνει. Ἀφανίζων δὲ πολλάκις καὶ μὴ παραχωρῶν, ἀλλ'

27. Ψαλμ. 118, 60.

28. Γεν. 26, 12.

πολλή ἀμέλεια, δὲν μποροῦμε νὰ φθάσωμε οὔτε τῶν ἀρχαρίων τὴν διαγωγή, νομίζομε ὅτι οἱ ἐντολές εἶναι ὑπέρογκες καὶ ἀδύνατες. Διότι τὸ νὰ ταρασσεται κανεὶς καὶ νὰ μὴ ὁμιλῇ δὲν εἶναι γνῶρισμα τοῦ τελείου, ἀλλὰ τῶν ἀρχαρίων. Πραγματικά δὲ μέγα εἶναι τὸ νὰ μὴ ταρασσεται καθόλου, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο προφήτη πού εἶπε, «ἀτιμάσθηκα καὶ δὲν ἐταράχθηκα»²⁷. Ἄλλ' οὔτε κἂν ξεκίνημα τέτοιο δὲν ἐπιζητοῦμε, οὔτε δεικνύομε τέτοια προαίρεσι, ὥστε νὰ ἐλκύσωμε τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ γιὰ βοήθειά μας, ἀλλὰ καὶ ἂν φαίνεται νὰ δεικνύομε κάποια προαίρεσι, τὴν δεικνύομε νωθρὴ καὶ εὐτελῇ καὶ ὄχι ἀξία νὰ λάβῃ τίποτε ἀγαθὸ ἀπὸ τὸν Θεό.

3. Διότι ὅλα τὰ ζητήματά μας εἶναι σὰν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σπορὰ καὶ τὴν καρποφορία. Προσφέρει κανεὶς τὰ πράγματα τῆς προαιρέσεως καὶ λαμβάνει τὰ πράγματα τῆς χάριτος. Καί, ὅπως ὁ γεωργὸς σπεῖρει μὲν ὀλίγα, ἐὰν δὲν εὐδοκήσῃ ὁ Θεὸς στὸν κόπο του, κερδίζει πολλὰ (ὅπως ἔχει γραφῆ στὴν διήγησι τοῦ Ἰσαάκ, ὅτι ἔσπειρε σ' ἐκείνη τὴν γῆ κι' ἔδωσε ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἑκατονταπλάσιο κριθάρι²⁸, ἔτσι ἐὰν εὐδοκήσῃ ὁ Θεὸς στὴν προαίρεσί μας, μποροῦμε ἔπειτα ἀπαθῶς καὶ ἀβιάστως καὶ ἀνέτως νὰ τὰ πράττωμε ὅλα καὶ νὰ κερδίζωμε ἀπὸ ὅλα. Διότι τὸ προσεύχεσθαι καὶ ὑπομένειν μὲ βία γεννᾷ τὸ καθαρῶς καὶ ἀνέτως προσεύχεσθαι τὸ μὲ βία ἀνήκει στὴν προαίρεσι, τὸ μὲ ἄνεσι ἀνήκει στὴν χάρι.
4. Καὶ σὲ ὅλες τίς τέχνες βλέπομε τὰ ἴδια. Ὅταν δηλαδὴ προσέλθῃ κάποιος σὲ τέχνη θέλοντας νὰ τὴν μάθῃ, στὴν ἀρχὴ μὲν κοπιάζει καὶ ἀμελεῖ καὶ πολλὰ φορὲς ἀποτυγχάνει, ἀλλ' ὅμως δὲν θυμώνει, ἀλλὰ πάλι ἐπιχειρεῖ, καὶ ἂν πάλι ἀποτύχῃ δὲν ὑποχωρεῖ φανερώνοντας στὸν ἐπιστάτη τὴν προαίρεσί του. Ἐὰν δὲ θυμώσῃ καὶ ὑποχωρήσῃ, δὲν μαθαίνει τίποτε. Ἀποτυγ-

ἐπιμένων κοπιῶν καὶ ἐργαζόμενος, λοιπὸν τῇ συνεργίᾳ τοῦ Θεοῦ γεγόμενος ἐν ἔξει, πάντα ἀκόπως ποιεῖ καὶ μετὰ ἀναπαύσεως, ὥστε ἀποσιρέφειν ἐξ αὐτῆς. Οὕτως καὶ εἰς τὸ πνευματικόν. Ἐὰν ἐπιλάβηται τις ποιῆσαι ἀρετὴν, οὐκ ὀφείλει ἔχειν ὅτι εὐθέως κατορθοῖ αὐτήν, οὐδὲ γὰρ δυνατόν, ἀλλ' ἐπιχειροῦσι καὶ ἀφανίσῃ, μὴ ἀναχωρήσῃ, ἐπεὶ οὐδὲν δύναται κατορθῶσαι, ἀλλὰ πάλιν ἐπιχειροῦσι κατὰ τὸν θέλοντα μαθεῖν τέχνην. Καὶ ἐν τῷ ὑπομένειν πολλάκις καὶ μὴ ἐκκακεῖν, ἐπινεύει ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόπον τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ καὶ παρέχει αὐτῷ ἄνευ θίας πάντα ποιεῖν.

5. Τοῦτό ἐστιν ὃ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς· «ἡ ἰσχὺς τῶν θελόντων κηόσασθαι τὰς ἀρετάς, αὕτη ἐστίν, ἵνα ἐὰν πέσωσι μὴ μικροψυχήσωσιν, ἀλλὰ πάλιν φροντίσωσιν».

10

1. Καὶ ἔλεγεν ὅτι

Πᾶσα ἀρετὴ καὶ κόπου δεῖται καὶ χρόνου καὶ τοῦ θέλειν ἡμᾶς, καὶ πρὸ πάντων χρεία τῆς συνεργίας τοῦ Θεοῦ· ἐὰν γὰρ μὴ συνεργήσῃ ὁ Θεὸς τῇ προαιρέσει ἡμῶν, μεματαίωται ἡμῖν, ὥσπερ καὶ τῷ γεωργῷ τῷ ἐργασαμένῳ καὶ σπείροντι τὴν γῆν αὐτοῦ, ἐὰν μὴ θρέξῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸν σπόρον αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ συνεργία τοῦ Θεοῦ χρήζει τῆς δεήσεως ἡμῶν καὶ παρακλήσεως· δι' αὐτῶν γὰρ ἐπισπώμεθα τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀντίληψιν ἡμῶν. Ἐὰν δὲ ἀμελήσωμεν τῆς προσευχῆς, πῶς ὁ Θεὸς ἐπινεύσῃ τῇ ἐργασίᾳ ἡμῶν, ἢ πάλιν νωθρῶς καὶ ἐκλελυμέ-

29. Χωρῖο τοῦ ἀββᾶ Μωϋσέως παρατιθέμενο ἀπὸ τὸν ἀββᾶ Ἰσαΐα ἐπίσης (Αὐγουστίνου Ἰορδανίτου, Ἰσαΐου Λόγοι, Ἱεροσόλυμα 1911, λόγ. 16, σ. 91. Ἐπίσης ἀπὸ τὸν Δωρόθεο, Διδασκαλίαις 13, 9.

χάνοντας δὲ πολλές φορές καὶ μὴ ὑποχωρῶντας, ἀλλ' ἐπιμένοντας νὰ κοπιᾶζῃ καὶ νὰ ἐργάζεται, ἔπειτα μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶ συνήθεια καὶ τὰ κάνει ὅλα ἀκόπως καὶ ἀνέτως, ὥστε νὰ τρέφεται ἀπὸ αὐτή. Ἔτσι καὶ στὸ πνευματικό. Ἐὰν καταπιασθῇ κανεὶς μὲ τὸ νὰ πράττῃ τὴν ἀρετὴ, δὲν πρέπει νὰ νομίζῃ ὅτι θὰ τὴν ἐπιτύχῃ ἀμέσως, διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλὰ πάντως πρέπει νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ ἂν ἀποτύχῃ, νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τίποτε, ἀλλὰ πρέπει πάλι νὰ ἐπιχειρήσῃ ὅπως αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ μάθῃ τέχνη. Καὶ μὲ τὸ νὰ ὑπομένῃ πολλές φορές καὶ νὰ μὴ θυμῶνῃ, συγκατανεύει ὁ Θεὸς στὸν κόπο τῆς προαιρέσεώς του καὶ τοῦ προσφέρει νὰ πράττῃ τὰ πάντα χωρὶς βία.

5. Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς· «ἡ δύναμις αὐτῶν ποὺ θέλουν ν' ἀποκτήσουν τίς ἀρετὲς εἶναι αὐτή, δηλαδή ἐὰν πέσουν νὰ μὴ μικροψυχήσουν, ἀλλὰ νὰ δοκιμάσουν πάλι»²⁹.

10

1. Καὶ ἔλεγε ὅτι

Κάθε ἀρετὴ χρειάζεται καὶ κόπο καὶ χρόνο καὶ τὴν θέλησί μας, καὶ πρὸ πάντων χρειάζεται τὴν συνεργία τοῦ Θεοῦ· διότι ἐὰν δὲν συνεργήσῃ ὁ Θεὸς στὴν προαίρεσί μας, ματαιοπονοῦμε, ὅπως καὶ ὁ γεωργὸς ποὺ ἐκαλλιέργησε καὶ ἔσπειρε τὸ χωράφι του, ἐὰν δὲν βρέξῃ ὁ Θεὸς στὸν σπόρο του. Ἄλλ' ἡ συνεργία τοῦ Θεοῦ χρειάζεται τὴν δέησι καὶ παράκλησί του· διότι μὲ αὐτὰ ἐλκύομε τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ γιὰ ὑποστήριξί μας. Ἐὰν δὲ ἀμελήσωμε τὴν προσευχή, πῶς ὁ Θεὸς θὰ συγκατανεύσῃ στὴν ἐργασία μας

τως; Ἡ καὶ ἐὰν ταχέως ἐκκακήσωμεν, καθὼς ἀεὶ λέγω, οὐδὲν καταξιούμεθα λαβεῖν· τῇ γὰρ προαιρέσει ὁ Θεὸς προσέχων, πρὸς αὐτὴν καὶ τὰ δωρήματα χαρίζεται.

2. Μὴ γὰρ οὐκ ἦν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς τὸ πρῶτον ἀρχι-
λησιθής; Μὴ οὐκ ἐποίησε μυρία φαῦλα, ὥστε καὶ ἐκρι-
φῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ διὰ τὴν δυστροπίαν
αὐτοῦ; Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ γενναίως προσῆλθε τῷ πρά-
γματι καὶ μετὰ τοιαύτης θεομῆς προαιρέσεως, οἴδαμεν
πάντες εἰς ποῖα μέτρα ἔφθασεν, ὥστε συναριθμεῖσθαι αὐ-
τὸν τοῖς ἐκλεκτοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα συγ-
γραφέα περὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ ἦν δοκοῦμεν ἔχειν
θέλημα ἐν τῇ ἀποιαγῇ ἡμῶν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς ἀμελείας
ἡμῶν ἀπὸλλυμεν, προσπάσχοντες πράγμασι ψυχροῖς καὶ
εὐτελέσι καὶ οὐδενὸς ἀξίοις, ἀντικαταλλάσσοντες αὐτοῖς
τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον, ἰδιοποιούμενοι τὰ
πράγματα, ὡς ἐξ ἐναντιῶν ἔχοντες αὐτὰ καὶ μὴ λαβόντες
αὐτὰ παρὰ Θεοῦ. «Τί γὰρ ἔχεις», φησὶν «ὁ οὐκ ἔλαβες;
Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί κανχᾶσαι ὡς μὴ λαβών;».

3. Καὶ ἔλεγε

Μὴ γὰρ πτωχός ἐστιν ὁ Κύριος καὶ ἀδυνατεῖ χαρίσασθαι
ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ, ὥσπερ ἐπλούτισε τοὺς ἀγίους παιριάο-
χας, εἰ ὅλως ἔβλεπεν ἡμᾶς κερδάναντας, ἐξ ὧν παρέσχεν
ἡμῖν; Ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπει ἡμᾶς βλαπτομένους εἰς τὰ μι-
κρὰ καὶ ὀλίγα διὰ τὴν ἀσυστροφίαν ἡμῶν, διὰ τοῦτο οὐ
πιστεύει ἡμῖν πολλά, ἵνα μὴ τελείως ἀπολώμεθα, φιλάν-
θρωπος ὢν. Εἰ γὰρ ἔβλεπεν ἡμᾶς κερδάναντας εἰς τὰ
ὀλίγα, οὐκ ἦν ἀδύνατος παρασχεῖν ἡμῖν τὰ πολλά, καθὼς
προεῖπον. Ἐπεὶ, τίς ἐπεισεν ἐκείνους ρίπτειν τὰ χρήμα-

30. Ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς ἀσκήθηκε στὴν ἔρημο τῆς Σκήτεως, καὶ ἀπέθανε γύρω στὰ 410. Ὁ Παλλάδιος τοῦ ἀφιερώνει ἓνα κεφάλαιο στὴν Λαυσαϊκὴ Ἱστορία, τὸ 22.

31. Σύμφωνα μὲ τὸν Παλλάδιο.

32. Α' Κορ. 4, 7.

παρὰ ἐπίσης νωθρῶς καὶ χαλαρῶς; Ἦ καὶ ἐὰν θυμώσωμε γρήγορα, ὅπως σὰς λέγω πάντοτε, δὲν ἀξιωνόμαστε νὰ λάβωμε τίποτε· διότι ὁ Θεὸς προσέχοντας τὴν προαίρεσι χαρίζει σύμφωνα μὲ αὐτὴ καὶ τὰ δωρήματα.

2. Πραγματικὰ μήπως ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς δὲν ἦταν ἀρχικὰ ἀρχιληστής³⁰; Μήπως δὲν διέπραξε μύριες φασυλότητες, ὥστε νὰ ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὸν κύριό του ἐξ αἰτίας τῆς δυστροπίας του; Ἄλλ' ὅμως, ἐπειδὴ προσῆλθε στὴν ἄσκησι μὲ τόση γενναιότητα καὶ θερμὴ προαίρεσι, γνωρίζομε ὅλοι σὲ ποιά μέτρα ἀρετῆς ἔφθασε, ὥστε νὰ συναριθμῆται μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα ποὺ διηγῆθηκε τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν³¹. Ἄλλ' ἐμεῖς καὶ τὴν θέρμη ποὺ φαίνεται νὰ ἔχωμε μὲ τὴν ἀποταγὴ μας μὲ τὸν καιρὸ τὴν χάνομε ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας μας, προσηλωνόμενοι σὲ πράγματα ψυχρὰ καὶ εὐτελεῆ καὶ ἀνάξια, ἀνταλλάσσοντας μὲ αὐτὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον, οἰκειοποιούμενοι τὰ πράγματα, σὰν νὰ τὰ ἔχωμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ μὴ τὰ ἐλάβαμε ἀπὸ τὸν Θεό. «Διότι, λέγει, τί ἔχεις ποὺ δὲν ἔλαβες; Καὶ ἐὰν ἔλαβες, γιατί καυχᾶσαι σὰν νὰ μὴ ἔλαβες;»³².

3. Καὶ ἔλεγε

Μήπως τάχα εἶναι πτωχὸς ὁ Κύριος καὶ ἀδυνατεῖ νὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ ἀγαθὰ, ὅπως ἐπλούτισε τοὺς ἁγίους πατριάρχες, ἐὰν μᾶς ἰδῆ κατ' ἀρχὴν νὰ κερδίζωμε ἀπὸ ὅσα μᾶς προσέφερε; Ἄλλ' ἐπειδὴ μᾶς βλέπει νὰ βλαπτώμαστε στὰ μικρὰ καὶ ὀλίγα ἀπὸ τὴν ἐπιπολαιότητά μας, γι' αὐτὸ ὡς φιλάνθρωπος δὲν μᾶς ἐμπιστεύεται πολλά, ὥστε νὰ μὴ καταστραφοῦμε τελείως. Ἐὰν πραγματικὰ μᾶς ἔβλεπε νὰ κερδίζωμε στὰ ὀλίγα, δὲν θὰ ἀδυνατοῦσε νὰ μᾶς παράσχῃ τὰ πολλά, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Πραγματικὰ ποιὸς ἔπεισε τοὺς

τα εἰς τοὺς πόδας τῶν Ἀποσιόλων; Ἀλλά, καθὼς αἰ λέγω, οὗ ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν ἀπὸ πάντων κερδαίνειν ἀγαθὸς ὢν καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ προσπάσχειν καὶ κακῶς χρῆσθαι τὰ δωρήματα τοῦ Θεοῦ, ἀφανίζομεν καὶ ἐπαίρομεν αὐτὰ ἐξ ἡμῶν καὶ ἐκ τῶν δωρηθέντων ἡμῖν ἀγαθῶν διὰ τὴν κακὴν ἡμῶν γνώμην βλαπιόμεθα.

4. Καὶ ἔλεγε πολλάκις

Οὐδεὶς δύναται βλάψαι πιστὴν ψυχὴν, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ἂν πάθῃ, εἰς κέρδος αὐτῆς λογίζεται αὐτῷ· καὶ ὡς ὁ ἐργάτης ὁ κάμων ἵνα λάβῃ τὸν μισθὸν μετὰ τὸν κόπον, οὕτως κολάζεται ὁ ἄπιστος ἐκ τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ πιστός, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κάμνειν πιστὸς ὢν καὶ προσδοκῶν λαβεῖν μισθὸν διὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ, πολλὴν παράκλησιν ἔχει. Ὁ δὲ ἄπιστος, μὴ ἔχων πίστιν τοῦ λαβεῖν τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ Κυρίου, ποίαν παράκλησιν ἔχει; Κάθηται οὖν σηπόμενος ἐν τοῖς λογισμοῖς αὐτοῦ, κἂν τι μικρὸν πάθῃ, διαλογιζόμενος, «καὶ εἶπέ μοι» «καὶ ἔχω εἰπεῖν αὐτῷ», μνησικακῶν καὶ διανοούμενος ἀδύνατα πράγματα, ἃ οὐ δύναται πολλάκις εἰς ἔργον ἀγαγεῖν· οὐδὲ γὰρ ἂ βουλεύονται οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ δύναται, ἀλλ' ἐκεῖνα μόνον ἃ συγχωρεῖσθαι αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα οἷς οἶδε λόγοις αὐτὸς μόνος. Πολλάκις γὰρ ἐπιχειρεῖ τις κακοποιῆσαι τινά, καὶ μὴ συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ ματαιοῦται ὁ σκοπὸς αὐτοῦ, καὶ μόνον δοκιμάζονται αἱ προαιρέσεις τῶν ἀνθρώπων. Πόσοι ἐπεχείρησαν κακῶσαι τοὺς ἁγίους πατριάρχας καί, ἐπειδὴ οὐ συνεχώρησεν ὁ Θεός, οὐδεὶς ἠδυνήθη βλάψαι αὐτούς, καθὼς γέγραπται· «οὐκ ἀφῆκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτούς καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ

ἀνθρώπους ἐκείνους νὰ ρίπτουν τὰ χρήματα στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων³³; Ἀλλά, καθὼς σὰς λέγω συχνά, ὁ Θεὸς ὡς ἀγαθὸς μᾶς ἔδωσε νὰ κερδίζωμε ἀπὸ ὅλα, κί' ἐμεῖς μὲ τὸ νὰ προσηλωνώμαστε στὰ ὑλικά καὶ νὰ χρησιμοποιουῖμε κακῶς τὰ δωρήματα τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀφανίζομε καὶ τὰ ἀφαιροῦμε ἀπὸ ἐπάνω μας καὶ ἀπὸ τὰ δωρηθέντα ἀγαθὰ βλαπτόμαστε ἐξ αἰτίας τῆς κακογνωμίας μας.

4 Καὶ ἔλεγε συχνά

Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ βλάβῃ πιστὴ ψυχὴ, ἀλλὰ ὅ,τι-δήποτε πάθῃ ὑπολογίζεται ἀπὸ αὐτὸν ὡς κέρδος τῆς· καὶ ὅπως ὁ ἐργάτης ποὺ κοπιάζει γιὰ νὰ λάβῃ τὸν μισθὸ μετὰ τὸν κόπο, ἔτσι τιμωρεῖται ὁ ἄπιστος ἀπὸ τὴν ἀπιστία του. Ὁ δὲ πιστός, ἐπειδὴ εἶναι πιστός καὶ ὅταν κοπιάζῃ ἀκόμη προσδοκᾷ νὰ λάβῃ μισθὸ γιὰ τὴν ὑπομονή του, εὐρίσκει πολλή παρηγορία. Ὁ δὲ ἄπιστος, ἀφοῦ δὲν πιστεύει ὅτι θὰ λάβῃ μισθὸ ἀπὸ τὸν Κύριον, ποιά παρηγορία ἔχει; Κάθεται λοιπὸν καὶ σήπεται στοὺς λογισμοὺς του, ἀκόμη καὶ τὸ παραμικρὸ ἂν πάθῃ, διαλογιζόμενος «καὶ μοῦ εἶπε» «καὶ ἔχω νὰ τοῦ εἰπῶ», μνησικακώντας καὶ σκεπτόμενος πράγματα ἀδύνατα, ποὺ συχνά δὲν μπορεῖ νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ· διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν τὰ ἐπιτυγχάνουν ὅσα σκέπτονται, ἀλλὰ μόνο ὅσα τοὺς ἐπιτρέπει ὁ Θεός, κί' αὐτὰ γιὰ τοὺς λόγους ποὺ μόνο αὐτὸς ξεύρει. Διότι πολλές φορές ἐπιχειρεῖ κανείς νὰ κακοποιήσῃ κάποιον, κί' ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐπιτρέπει ὁ Θεός ματαιώνεται ὁ σκοπὸς του, καὶ μόνο δοκιμάζονται οἱ προαιρέσεις τῶν ἀνθρώπων. Πόσοι ἐπεχείρησαν νὰ κακοποιήσουν τοὺς ἀγίους πατριάρχες καί, ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐπέτρεψε ὁ Θεός, κανένας δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς βλάβῃ, ὅπως ἔχει γραφῆ; «δὲν ἄφησε ἄνθρωπο νὰ τοὺς ἀδικήσῃ καὶ γιὰ χάρι τους ἤλεγξε βασιλεῖς· μὴ

αὐτῶν βασιλεῖς· μὴ ἄπτεσθαι τῶν χρησιῶν μου καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθαι».

5. Ὅσον δὲ θελήσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐνδείξασθαι, καὶ αὐτὰς τὰς καρδίας τῶν ἀνελεημόνων κινεῖ εἰς ἔλεον, καθὼς καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται «καὶ ἔδωκε Κύριος τὸν Δανιὴλ εἰς ἔλεον καὶ οἰκιζμόν ἐναντίον τῶν ἀρχιευνούχων». Καὶ μακαρία ἡ ψυχὴ ἢ ἐαυτὴν ἐτοιμάσασα ἐν ἀληθείᾳ διὰ τοῦ διψᾶν τὸν Θεὸν πρὸς ὑπόδοχὴν τῶν δωρημάτων αὐτοῦ, ὅτι ἐν οὐδενὶ ἐγκαταλιμπάνει αὐτήν, ἀλλ' ἐν παντὶ ὑπερασπίζει αὐτῆς καὶ εἰς ἃ ἀγνοῦσα μὴ αἰτεῖται αὐτόν. Καὶ καλῶς ἔλεγεν ὁ σοφός, «ὑπερασπίζεται σοφὸς ἀνὴρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ». Καὶ γὰρ τὸν μακάριον Δαβὶδ πόσα ἐπεχείρησε τοῦ θανατῶσαι ὁ Σαοὺλ, τί οὐκ ἐποίησε, τί οὐκ ἐπραγματεύσατο; Καὶ ἐπειδὴ ὑπερησπίζετο ὑπὸ τοῦ Κυρίου, πᾶσα ἡ βουλὴ τοῦ Σαοὺλ ἐμαιοῦτο. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ παρεδίδετο εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τοῦ ἁγίου ἐκείνου, φειδομένου αὐτοῦ· οὐ γὰρ εἶχε κακίαν παροξύνουσαν οὐδὲ ἐρεθίζουσαν.
6. Ἡρωιήθη πάλιν «πῶς ὀφείλει τις ἐξουδενούμενος ἢ κακολογούμενος παρὰ τινων μὴ θυμοῦσθαι;». Καὶ εἶπεν Ἐάν τις ἔχῃ ἑαυτὸν εὐτελεῖ, οὐ ταράσσεται, καθὼς εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν «Ἐάν ἑαυτὸν εὐτελήσῃς, ἕξεις ἀντίπαυσιν».

11

1. Καὶ ἔλεγεν ὅτι

Ποιέ τις τῶν ἀδελφῶν τῶν μεινάντιων μετ' ἐμοῦ καὶ λαβόντων παρ' ἐμοῦ τὸ σχῆμα, πολλὰ συγκροτηθεὶς παρ' ἐ-

34. Ψαλμ. 104, 15.

35. Δαν. 1, 9.

36. Ἀποφθέγματα πατέρων, Ποιμὴν 81, PG 65, 341.

ἐγγίζετε· τοὺς χρηστοὺς μου καὶ μὴ ἐπιβουλεύεσθε τοὺς προφῆτες μου»³⁴.

5. "Όταν δὲ θελήσῃ νὰ δείξῃ τὴν ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεώς του κινεῖ σὲ ἔλεος ἀκόμη καὶ τὶς καρδιές τῶν σκληρῶν, καθὼς ἔχει γραφῆ καὶ στὸ Δανιήλ· «καὶ ἔδωκε ὁ Κύριος τὸν Δανιήλ στὸ ἔλεος καὶ τὴν χάρι τοῦ ἀρχιευνούχου»³⁵. Καὶ εἶναι μακαρία ἡ ψυχὴ ποῦ πραγματικὰ μὲ τὴν δίψα τοῦ Θεοῦ ἐτοίμασε τὸν ἑαυτό της γιὰ ὑποδοχὴ τῶν δωρημάτων του, διότι δὲν θὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ σὲ τίποτε ἀλλὰ τὴν ὑπερασπίζεται σὲ ὅλα, ἀκόμη καὶ σὲ ὅσα ἀπὸ ἄγνοια δὲν τοῦ τὰ ζητεῖ. Καὶ καλῶς ἔλεγε ὁ σοφός, «ὁ σοφὸς ἄνδρας εὐρίσκει ὑπεράσπισι ἀπὸ τὸν Θεό». Πραγματικὰ πόσες φορές ἐπεχείρησε ὁ Σαοὺλ νὰ θανατώσῃ τὸν μακάριο Δαβίδ, τί δὲν ἔκανε, τί δὲν ἐμηχανεύθηκε; Κι' ἐπειδὴ εἶχε τὴν ὑπεράσπισι ἀπὸ τὸν Κύριο, κάθε ἐπιβουλή τοῦ Σαοὺλ ἐματαιωνόταν. Καὶ ὄχι μόνο τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος παραδιδόταν στὰ χέρια τοῦ ἀγίου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐλυπήθηκε· διότι δὲν εἶχε κακία ποῦ παροξύνει καὶ ἐρεθίζει.
6. Ἐρωτήθηκε πάλι, «πῶς ὀφείλει κάποιος ποῦ ἐξευτελίζεται ἢ κακολογεῖται ἀπὸ μερικοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ θυμῶνῃ;». Καὶ εἶπε Ἐὰν θεωρῇ κανεὶς τὸν ἑαυτό του εὐτελεῖ, δὲν ταρασσεται, καθὼς εἶπε ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· «ἐὰν ἐξευτελίσης τὸν ἑαυτό σου, θὰ ἔχῃς ἀνάπαυσι»³⁶.

11

1. Καὶ ἔλεγε ὅτι
Κάποτε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ποῦ ἔμεναν μαζί μου καὶ ἔλαβαν τὸ μοναχικὸ σχῆμα ἀπὸ ἐμένα, ἀφοῦ

μοῦ εἰς τὸ ἀγαθὸν (καὶ γὰρ τῶν τρυφερῶν ἦν, καὶ συγκατέβαινον αὐτῷ διὰ τὴν ἀσθενεῖαν αὐτοῦ) ἐν μιᾷ λέγει μοι «ἄββᾶ μου, πολλὰ ἀγαπῶ σε». Καὶ λέγω αὐτῷ· «ἐγὼ ἀκμὴν οὐχ εὐρὸν τινα ἀγαπῶντιά με ὡς ἀγαπῶ αὐτόν. Ἴδου νῦν λέγεις ὅτι «ἀγαπῶ σε», καὶ πείθομαι. Ἐὰν δὲ συμβῆ τί ποτε μὴ ἀρέσκον σοι, σὺ μενεῖς αὐτός, ἐγὼ δέ, πᾶν ὁτιοῦν πάθω παρὰ σοῦ, οὐδὲν δύναται ἀποσιῆσαί με τῆς ἀγάπης σου».

2. Μικρὸς χρόνος παρήλθε, καὶ οὐκ οἶδα τί συνέβη αὐτῷ, καὶ ἤρξατο λέγειν καὶ ἑμοῦ πολλά, ἕως καὶ αἰσχροῶν ῥημάτων. Καὶ πάντων ἤκουον καὶ ἔλεγον ἐν ἑμαυτῷ· «οὗτος καντήρ ἐσσι τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπέμφθη ἰατρεῦσαι τὴν κενόδοξόν μου ψυχὴν· ἀπὸ τῶν τοιούτων δύναται τις κερδῆσαι, εἰὰν νήψη, ἅπερ ἀπὸ τῶν μακαριζόντων ζημιοῦται· οὗτος ἀληθῶς εὐεργέτης ἐστί»». Καὶ ἐμεινήμην αὐτοῦ ὡς ἰατροῦ καὶ εὐεργέτου καὶ ἔλεγον τοῖς ἀναγγέλλουσί μοι, «τὰ φανερά μου κακὰ οἶδε, καὶ οὐδὲ ὅλα ἀλλὰ μέρος τι, τὰ ἰδὲ κεκρυμμένα ἀναρίθμητά εἰσι».

3. Μετὰ καιρὸν οὖν ὑπαντᾷ μοι εἰς Καισάρειαν καὶ ἔρχεται κατὰ τὸ ἔθος καὶ περιπιτύσσειται καὶ καταφιλεῖ με, καὶ γὰρ αὐτόν, ὡς μηδενὸς γενομένου. Καὶ ἐν τῷ λέγειν ταῦτα, ὅτι ὑπήνια μοι περιεπιτύσσειτό μοι πολλά. Ἐμοῦ δὲ δεικνύοντος αὐτῷ μηδεμίαν ὑποψίαν μηδ' ὅλως λείψανον λύπης, καίπερ πάντα ἀκούων, ὅμως προσπίπτει μοι καὶ κατέχων τοὺς πόδας μου λέγει μοι, «συγχώρησόν μοι, ἄββᾶ μου, διὰ τὸν Κύριον, ὅτι πολλὰ καὶ δεινὰ ἐλάλησα κατὰ σοῦ».

Ἐγὼ δὲ καταφιλήσας αὐτόν, λέγω αὐτῷ μετὰ χαριεντισμοῦ· «μείμνηται ἡ θεοφιλία σου ὅτι, ὅτι εἶπες μοι, πολλὰ ἀγαπῶ σε, καὶ εἶπόν σοι, οὐπω εὐρὸν τινα ἀγα-

καταρτίσθηκε ἀπὸ ἐμένα στὸ ἀγαθὸ (διότι ἦταν ἀπὸ τοὺς εὐαίσθητους καὶ συγκατέβαινα στὴν ἀσθένειά του), μου εἶπε μιὰ ἡμέρα· «ἀββᾶ μου, πολὺ σὲ ἀγαπῶ». Καὶ τοῦ λέγω· «ἐγὼ δὲν εὐρῆκα ἀκόμα κανένα νὰ μὲ ἀγαπᾶ ὅπως τὸν ἀγαπῶ. Ἐσὺ λέγεις τώρα «σὲ ἀγαπῶ», καὶ πείθομαι. Ἐὰν ὅμως συμβῆ κάτι ποὺ δὲν θὰ σοῦ ἀρέση, δὲν θὰ μείνης ὁ ἴδιος, ἐνῶ ἐγὼ, ὅ,τι-δήποτε πάθω ἀπὸ ἐσένα, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ μὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου».

2. Ἐπέρασε μικρὸς χρόνος, καὶ δὲν γνωρίζω τί τοῦ συνέβη, καὶ ἄρχισε νὰ ὁμιλῇ ἐναντίον μου πολλὰ, ἀκόμη καὶ αἰσχρολόγα. Τὰ ἄκουα ὅλα καὶ ἔλεγα μέσα μου· «αὐτὸς εἶναι καυτῆρ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐστάλθηκε νὰ ἰατρεύσῃ τὴν κενόδοξη ψυχὴ μου· ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους μπορεῖ κανεὶς νὰ κερδίσῃ, ἐὰν ἀγρυπνῇ, ὅσα ζημιώνεται ἀπὸ τοὺς κόλακες· αὐτὸς εἶναι ἀληθινὸς εὐεργέτης». Καὶ τὸν ἐμνημόνευα σὰν ἰατρὸ καὶ εὐεργέτη καὶ ἔλεγα σὲ ὅσους μου τὰ ἀνήγγελαν ὅτι «αὐτὸς γνωρίζει τὰ φανερά μου κακὰ καὶ οὔτε κἂν ὅλα ἀλλὰ ἓνα μέρος, ἐνῶ τὰ κρυφὰ εἶναι ἀναρίθμητα».

3. Μετὰ ἀπὸ καιρὸ λοιπὸν μὲ συναντᾶ στὴν Καισάρεια καὶ ἔρχεται κατὰ τὴν συνήθεια καὶ μὲ ἀγκαλιάζει καὶ μὲ φιλεῖ, καὶ ἐγὼ αὐτόν, σὰν νὰ μὴ ἔγινε τίποτε. Καὶ ἐνῶ συνέχιζε νὰ λέγῃ αὐτά, ὅποτε μὲ συναντοῦσε μὲ ἀγκάλιαζε μὲ θερμῆ. Ἐνῶ δὲ ἐγὼ δὲν τοῦ ἐδείκνυα καμμία ὑποψία οὔτε ἴχνος λύπης, ἂν καὶ τὰ ἄκουα ὅλα, ὅμως κάποτε πίπτει ἐμπρὸς μου καὶ κρατώντας τὰ πόδια μου μου λέγει, «συγχώρεσέ με, ἀββᾶ μου, γιὰ τὸν Κύριο, ποὺ εἶπα πολλὰ καὶ φοβερὰ ἐναντίον σου».

Ἐγὼ δέ, ἀφοῦ τὸν κατεφίλησα, τοῦ λέγω μὲ χαριεντισμό· «ἐνθυμεῖται ἡ θεοφιλία σου ὅτι, ὅταν μου εἶπες, πολὺ σὲ ἀγαπῶ, ἐγὼ σοῦ εἶπα, ἐγὼ δὲν εὐρῆκα

πῶνια με ὡς ἀγαπῶ αὐτόν, καὶ ἐὰν συμβῆ τι παρὰ τὸ ἀρέσκον σοι, οὐ μενεῖς ὁ αὐτός, ἐγὼ δέ, εἴ τι πάντα παρὰ σοῦ, οὐδὲν δύναται ἀποσιῆσαι με τῆς ἀγάπης σου»; Πληροφόρηθητι τῇ καρδίᾳ σου, οὐδὲν ἔλαθέ με, ὧν ἐλάλησας, ἀλλὰ καὶ ποῦ καὶ τίσι, πάντα ἤκουσα, καὶ οὐδέποτε εἶπον ὅτι οὐκ ἔσιν οὕτως. Οὐδὲ ἔπεισέ με τις εἰπεῖν κατὰ σοῦ τί ποιε κακόν, ἀλλὰ καὶ ἔλεγον ὅτι ἄπερ λέγει, ἀληθῆ λέγει καὶ ἀπὸ ἀγάπης λέγει ἰδιοποιούμενός με. Καὶ οὐ διέλιπον μεμνημένος σου ἐν ταῖς προσευχαῖς. Καὶ ἵνα δείξω σοι τεκμήριον ἀγάπης, ποτὲ ἐπώνεσα τὸν ὀφθαλμὸν μου σφοδρῶς καὶ μνησθεῖς σου ἐποίησα τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ εἶπον, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, διὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ ἴασαί με καὶ εὐθέως ἰάθην. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὸν ἀδελφόν.

4. Πολλάκις δὲ ἔλεγεν ὁ μακάριος

Οὐκ οἶδαμεν οἱ ἄνθρωποι ἀγαπᾶσθαι, οὐδὲ τιμᾶσθαι, ἀλλὰ ἀπωλέσαμεν τὴν φρόνησιν ἡμῶν. Μικρὸν βασιάσει τις τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὅταν θυμοῦται ἢ θλίβηται, καὶ μετ' ὀλίγον ἔρχεται εἰς ἑαυτὸν καί, γνοὺς ὅπως ἐβάστασεν αὐτόν, αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πύθησιν ὑπὲρ αὐτοῦ.

12

1. Ἐμύμητο δὲ ὁ μακάριός τις ἀπαγγείλαντος αὐτῷ ὅτι εἶχεν ἀββᾶν πάνυ προάτιπον καὶ ἔλεγεν ὅτι διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει εἶχεν αὐτὸν ὄλη ἢ χῶρα ὡς ἄγγελον Θεοῦ. Ποτὲ οὖν ἐνεργη-

ἀκόμα κανένα νὰ μὲ ἀγαπᾶ ὅπως τὸν ἀγαπῶ καὶ ὅτι ἐὰν συμβῆ κάτι πού δὲν θὰ σοῦ ἀρέσει, δὲν θὰ μείνης ὁ ἴδιος, ἐνῶ ἐγώ, ὅ,τιδήποτε πάθω ἀπὸ σένα, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ μὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου; Διαβεβαιώσου ὅτι τίποτε δὲν μοῦ διέφυγε ἀπὸ ὅσα εἶπες, ἀλλὰ τὰ ἄκουσα ὅλα, καὶ ποῦ καὶ σὲ ποιούς τὰ εἶπες, καὶ ποτὲ δὲν εἶπα ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι. Καὶ κανένας δὲν μὲ ἔπεισε νὰ εἰπῶ κάτι κακὸ ἐναντίον σου, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἔλεγα ὅτι ὅσα λέγει, σωστὰ τὰ λέγει καὶ τὰ λέγει ἀπὸ ἀγάπη, ἐπειδὴ μὲ θεωρεῖ ἰδικό του. Καὶ δὲν ἔπαυσα νὰ σὲ ἐνθυμοῦμαι σὺς προσευχές. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ δώσω ἓνα δείγμα τῆς ἀγάπης, κάποτε ἐπόνεσα στὸ μάτι μου δυνατὰ καὶ ἐνθυμούμενός σε ἔκανα τὸ σημεῖο τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ εἶπα, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὲ τίς εὐχές του ἰατρευσέ με. Καὶ ἀμέσως ἰατρεύθηκα». Αὐτὰ πρὸς τὸν ἀδελφό.

4. Συχνὰ δὲ ἔλεγε ὁ μακάριος

Δὲν γνωρίζομε οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀγαποῦμε οὔτε νὰ τιμοῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἀλλὰ ἐχάσαμε τὴν φρόνησί μας. Ὅλιγο νὰ ὑπομείνῃ κανεὶς τὸν ἀδελφό του, ὅταν θυμῶνῃ ἢ στενοχωρῆται, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγο αὐτὸς ἔρχεται στὸν ἑαυτό του καί, ἀναγνωρίζοντας πῶς τὸν ὑπέμεινε, δίδει τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του γι' αὐτόν.

12

1. Ἐνθυμόταν δὲ ὁ μακάριος κάποιον πού τοῦ ἀνήγγειλε ὅτι εἶχε ἀββᾶ πραότατο καὶ ἔλεγε ὅτι ὅλη ἡ χώρα τὸν εἶχε σὰν ἄγγελο γιὰ τὴν μεγάλη ἀρετὴ του καὶ τὰ θαύματα πού ἐνεργούσε. Κάποτε λοιπὸν, ἐνεργη-

θεῖς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐλθὼν ἐξύβρισεν αὐτὸν ἐσχάτως, πάντων ἰσχυμένων καὶ τοῦ γέροντος σιγήκοντος καὶ προσέχοντος μόνον εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ λέγοντος, «χάρις Θεοῦ εἰς τὸ στόμα σου, ἀδελφέ μου». Ἐκείνου δὲ μαινομένου καὶ λέγοντος, «ναί, φαῦλε, φαγοπόλιε, ταῦτα λέγεις, ἵνα δόξης προῶς φαίνεσθαι», λέγει ὁ γέρον, «ὄντως, ἃ λέγεις, ἀδελφέ μου, ἀληθῆ λέγεις». Μετὰ ταῦτα, φησὶν, ἠρώτησεν αὐτὸν τις λέγων, «ἄρτι οὐκ ἐταράχθης, καλόγηρε;». Καὶ λέγει, «οὐ, ἀλλ' οὕτως ἠσθόμην τῆς ψυχῆς μου ὡς ὑπὸ Χριστοῦ σκεπομένης».

Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος

Καὶ γὰρ ἀληθῶς ὀφείλει τις εὐχαριστεῖν τοῖς τοιοῦτοις καὶ ἔχειν αὐτούς, εἰ μὲν ἐμπαθῆς ἐστίν, ὡς ἰατροὺς θεραπεύοντις τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἰ δὲ ἀπαθῆς, ὡς εὐεργείας προσξενούντις αὐτῷ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

2. Ἐλεγε πάλιν ὁ μακάριος

Ἦντις μου ἔτι ἐν τῷ μονασιηρίῳ ἐν Τύρῳ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν με, παρέβαλεν ἡμῖν τις γέρον ἀνάρειος καὶ ἀναγιγνωσκόντων ἡμῶν εἰς τὰ Ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων (ἠγάπα δὲ ὁ μακάριος πάντοτε διέρχεσθαι αὐτὰ καὶ σχεδὸν αὐτὰ ἔπνεεν, ὅθεν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκαρπώσατο πᾶσαν ἀρετὴν). Καὶ ἦλθομεν εἰς τὸν γέροντα ἐκεῖνον πρὸς ὃν ἦλθον οἱ λησται καὶ εἶπον αὐτῷ ὅτι «πάντα τὰ ἐν τῇ κέλλῃ σου λαβεῖν ἤκαμεν», καὶ αὐτοῦ εἰπόντος, «ὅσα ἂν δοκεῖ ὑμῖν, τέκνα, λάβετε», ἔλαβον πάντα καὶ ἀπῆλθον καὶ κατέλιπον ἐν μαρσίπιον. Ὁ οὖν γέρον, φησὶν, λαβὼν αὐτὸ ἐπεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν βοῶν καὶ λέγων αὐτοῖς· «τέκνα, λάβετε παρ' ἐμοῦ ὃ ἐπελάθεσθε ἐν τῷ κελλίῳ ἡμῶν». Οἱ δέ, θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀνεξικακίᾳ τοῦ γέροντος, ἀποκατέστησαν αὐτῷ πάντα ἐν τῷ κελλίῳ,

μένος από τὸν ἐχθρό, ἤλθε καὶ τὸν ὕβρισε βαρειαὶ σὲ παρουσία ὄλων, ἐνῶ ὁ γέρων ἐστεκόταν καὶ ἐπρόσεχε μόνο στὸ στόμα του κι' ἔλεγε, «ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ στὸ στόμα σου, ἀδελφέ μου». Ἐνῶ δὲ ἐκεῖνος ἦταν μανιασμένος κι' ἔλεγε, «ναί, φαῦλε, γεροφαγᾶ, αὐτὰ τὰ λέγεις γιὰ νὰ φανῆς πρᾶος». Ἀπαντᾶ ὁ γέρων, «ἀληθινά, ὅσα λέγεις, ἀδελφέ μου, τὰ λέγεις σωστά». Ἐπειτα, λέγει, τὸν ἐρώτησε κάποιος, «δὲν ἐταράχθηκες λοιπὸν τώρα καθόλου, καλόγηρε;». Καὶ ἀπαντᾶ, «ὄχι ἀντιθέτως αισθανόμουν σὰν νὰ μοῦ ἐσκέπαζε τὴν ψυχὴ ὁ Χριστός».

Καὶ ἔλεγε ὁ μακάριος

Πραγματικὰ ὀφείλει κανεὶς νὰ εὐχαριστῆ τέτοιους ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς θεωρῆ, ἐὰν μὲν εἶναι ἐμπαθῆς, σὰν ἰατροὺς ποὺ θεραπεύουν τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς του, ἐὰν δὲ εἶναι ἀπαθῆς, σὰν εὐεργέτες ποὺ τοῦ προξενεῦουν τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

! Ἐλεγε πάλι ὁ μακάριος

Ὅταν ἦμουν στὸ μοναστήρι στὴν Τύρο, πρὶν ἐξέλθω, μᾶς ἐπισκέφθηκε ἓνας γέρων ἐνάρετος, ἐνῶ ἀνεγινώσκαμε ἀπὸ τὰ Ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων (διότι τοῦ ἄρесе τοῦ μακαρίου νὰ τὰ διαβάζη καὶ σχεδὸν τὰ ἀνέπνεε, γι' αὐτὸ καὶ ἐκαρπώθηκε ἀπὸ αὐτὰ κάθε ἄρετή). Καὶ ἐφθάσαμε στὴν διήγησι γιὰ τὸν γέροντα ἐκεῖνο πρὸς τὸν ὁποῖο ἤλθαν οἱ λησται καὶ τοῦ εἶπαν ὅτι «ἐφθάσαμε γιὰ νὰ πάρουμε ὅλα ὅσα εἶναι στὸ κελλί σου» καί, καθὼς αὐτὸς εἶπε, «ὅσα θέλετε, τέκνα, πάρετέ τα», τὰ ἐπῆραν ὅλα καὶ ἔφυγαν καὶ ἄφησαν ἓνα σάκκο. Ὁ γέρων λοιπὸν, συνεχίζει, τὸν ἐπῆρε καὶ τοὺς κατεδίωξε φωνάζοντας καὶ λέγοντας «τέκνα, πάρετε ἀπὸ ἐμένα αὐτὸ ποὺ ἐξεχάσατε στὸ κελλί σας». Ἐκεῖνοι δέ, θαυμάζοντας γιὰ τὴν ἀνεξικακία τοῦ γέροντος, τοῦ ἀποκατέστησαν τὰ πάντα

καὶ μετανοήσαντες εἶπον πρὸς ἀλλήλους· ἀληθῶς οὗτος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐστίν.

3. Ὡς οὖν ἀνέγνωμεν τοῦτο, λέγει μοι ὁ γέρον· «οἶδας, ἀββᾶ του, τοῦτο τὸ ἀπόφθεγμα πάνυ με ὠφέλησε». Λέγω αὐτῷ· «πῶς, πάτερ;». Καὶ λέγει μοι «ποτὲ μένοντός μου ἐν τοῖς τόποις τοῖς κατὰ τὸν Ἰορδάνην ἀνέγνων τοῦτο καὶ ἐθαύμαζον τὸν γέροντα καὶ ἔλεγον· Κύριε, καταξιώσόν με καὶ ἴχνος τούτῳ ἀκολουθεῖν, ὁ καταξιώσάς με εἰς τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐλθεῖν».

4. Ὡς οὖν εἶχον τὸν πόθον τοῦτον, μετὰ δύο ἡμέρας ἰδοὺ λησται ἐπιρρίπτουσιν. Ὡς οὖν ἔκρουσαν τὴν θύραν καὶ ἔγνωσαν ὅτι ἄησται εἶσιν, εἶπον ἑμῶν, «χάρις τῷ Θεῷ· ἰδοὺ καιρὸς ἐνδείξασθαι τὸν καρπὸν τοῦ πόθου». Ἀνοίξας δὲ ἐδεξάμην αὐτοὺς μετὰ ἰλαρότητος καὶ ἄψας λύχνον ἠροξάμην δεκνύειν αὐτοῖς τὰ πράγματα λέγων αὐτοῖς, «μὴ θορυβεῖσθε, πιστεύω τῷ Κυρίῳ, οὐ μὴ κρύψω ἅψ' ὑμῶν τίποτε». Λέγουσί μοι, «ἔχεις χρυσίον;». Λέγω αὐτοῖς, «ναί, ἔχω τρία νομίσματα», καὶ ἤνοιξα τὸ σκεῦος ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ λαβόντες ἀπῆλθον μετ' εἰρήνης.

5. Ἐγὼ δὲ φησὶ χαριεντισάμενος ὁ μακάριος, εἶπον πρὸς αὐτόν· «ὑπέστρεψαν ὡσεὶ ἐκεῖνοι οἱ ἐπὶ τοῦ γέροντος;». Λέγοι μοι εὐθέως· «οὐ μὴ ποιήσῃ ὁ Θεός, οὐ γὰρ τοῦτο ἤθελον, ἵνα ὑποστρέψωσι».

Καὶ ἔλεγεν

Ἴδοὺ ὁ πόθος τοῦ γέροντος καὶ ἡ ἐτοιμασία αὐτοῦ· τί αὐτῷ παρέσχεν ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐλυπήθη, ἀλλὰ καὶ ἐχάρη ὡς τοιούτου ἀγαθοῦ καταξιωθεῖς;

1. Ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθη, φησὶ, διαλεγόμενος ἀνωτέρω καὶ

στό κελλί καί μετανοιωμένοι εἶπαν μεταξύ τους, «ἀληθινὰ αὐτός εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ».

3. Μόλις λοιπὸν ἀναγνώσαμε αὐτό, μοῦ λέγει ὁ γέρων· «Ξεύρεις, ἀββᾶ μου, τοῦτο τὸ ἀπόφθεγμα πολὺ μὲ ὠφέλησε». Τοῦ λέγω, «πῶς, πάτερ;». Καὶ μοῦ λέγει· «Κάποτε, πού ἔμενα στοὺς τόπους τοῦ Ἰορδάνη ἀνέγνωσα τοῦτο κι' θαύμαζα τὸν γέροντα κι' ἔλεγα· Κύριε, ἀξίωσέ με νὰ ἀκολουθήσω τὰ ἴχνη του ἐσὺ πού μὲ ἀξίωσες νὰ ἔλθω στὸ σχῆμα αὐτῶν».
4. Καθὼς λοιπὸν εἶχα αὐτὸ τὸν πόθο, μετὰ δύο ἡμέρες καταφθάνουν λησταί. Ὄταν λοιπὸν ἔκρουσαν τὴν θύρα κι' ἐκατάλαβα ὅτι εἶναι λησταί, εἶπα μέσα μου, «Δόξα τῷ Θεῷ, ἦλθε καιρὸς νὰ δείξω τὸν καρπὸ τοῦ πόθου». Ἀνοίγοντας λοιπὸν τοὺς ἐδέχθηκα μὲ χαρὰ καὶ ἀνάβοντας λυχνάρι ἄρχισα νὰ τοὺς δεικνύω τὰ πράγματα λέγοντάς τους, «μὴ θορυβεῖσθε, πιστεύω στὸν Κύριο, δὲν θὰ κρύψω τίποτε ἀπὸ σαῶς». Μοῦ λέγουν, «ἔχεις χρυσό;». Τοὺς λέγω, «ναί, ἔχω τρία νομίσματα», καὶ ἄνοιξα τὸ σκεῦος ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτοῦς, καὶ ἀφοῦ τὰ ἔλαβαν ἔφυγαν εἰρηνικὰ.
5. Ἐγὼ τότε, λέγει χαριεντιζόμενος ὁ μακάριος, τοῦ εἶπα· «ἐπέστρεψαν ὅπως ἐκεῖνοι πρὸς τὸν γέροντα;». Μοῦ λέγει ἀμέσως· «ὁ Θεὸς νὰ μὴ δώση, διότι δὲν ἤθελα νὰ ἐπιστρέψουν».

Καὶ ἔλεγε

Ἴδου ποιὸς ἦταν ὁ πόθος τοῦ γέροντος καὶ ἡ ἐτοιμασία του· τί τοῦ προσέφερε τὴν δύναμι ὥστε ὄχι μόνο δὲν ἐλυπήθηκε, ἀλλὰ κι' ἐχάρηκε πού ἀξιώθηκε τέτοιο πρᾶγμα;

1. Ἐπειδὴ δὲ ἐνθυμήθηκα, λέγει, ὅτι ἐσυζητοῦσα παρα-

ἔλεγον, ὅτι μικρόν, εἰ ἐβασιάζομεν τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν τα-
ρασσόμενον, ἐκερδαίνομεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, θούλωμαι διη-
γήσασθαι ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ μακαρίου Σεργίου τοῦ ἐν
τῇ πεδιάδι ἡγουμένου.

2. Οὗτος διηγήσατό μοι ὅτι

Ποιὲ ὀδευόντων ἡμῶν μετὰ τινος ἀγίου γέροντος ἐπλανή-
θημεν τὴν ὁδόν, καὶ μὴ γινοσκόντων ἡμῶν ποῦ πορευό-
μεθα, εὐρέθημεν εἰς τὰ σπόρια καὶ κατεπατήσαμεν ὀλίγα
τῶν σπορίων. Αἰσθόμενος δὲ ὁ γεωργὸς (εὐρέθη γὰρ
ἐκεῖ ἐργαζόμενος), ἤρξατο ὑβρίζειν πολλὰ μετ' ὀργῆς καὶ
λέγειν οὕτως· «ὕμεῖς μοναχοί; ὑμεῖς φοβεῖσθε τὸν Θεόν;
Εἰ εἴχετε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν, τοῦτο οὐκ
ἐποιεῦτε». Εὐθὺς οὖν λέγει ἡμῶν ὁ ἅγιος, «διὰ τὸν Κύ-
ριον μηδεὶς λαλήσῃ». Καὶ ἔλεγεν αὐτῷ μετὰ πραότητος·
«καλῶς λέγεις, τέκνον, εἰ γὰρ εἴχομεν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ,
ταῦτα οὐκ ἐποιοῦμεν». Πάλιν ἐκεῖνος ἔβριζε μετὰ θυμοῦ,
καὶ πάλιν ὁ γέρον ἐλέγεν, «ἐπ' ἀληθείας λέγεις, εἰ ἡμεν
μοναχοί, τοῦτο οὐκ ἐποιοῦμεν· ἀλλὰ διὰ τὸν Κύριον συγχώ-
ρησον ἡμῖν, ὅτι ἡμάρτισμεν».

Ἐκπλαγεὶς δὲ ἐκεῖνος καὶ ἐλθὼν ἔσχιψεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς
πόδας τοῦ γέροντος, λέγων, «συγχώρησόν μοι διὰ τὸν Κύ-
ριον καὶ λάβε με μεθ' ὑμῶν».

Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος

Ἴδου ἡ πραότης καὶ τὸ καλοθελὲς τοῦ ἀγίου, τί ἠδυνήθη
μετὰ Θεοῦ ποιῆσαι καὶ σῶσαι ψυχὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ
πλασθεῖσαν, ἣν θέλει ὁ Θεὸς μᾶλλον ἢ μυρίους κόσμους
μετὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν.

3. Ποιὲ δὲ ὄντιος μεν πρὸς αὐτὸν λέγει μοι, «μελέτησον ἡ-
μῖν τινα τῆς Γραφῆς». Ὡς οὖν ἠρξάμην μελειτᾶν ἐκ τῶν
Παροιμιῶν, ἦλθον εἰς τὸ ρητὸν ὅπου λέγει, «ἐν πολλοῖς
ξύλοις θάλλει πῦρ, ὅπου δὲ οὐκ ἔστι θυμὸς, ἡσυχάζει μά-

πάνω κι' ἔλεγα, ὅτι ὀλίγο ἂν συγκρατούσαμε τὸν ἀδελφό μας ὅταν ταράσσεται, θὰ ἐκερδίζαμε τὴν ψυχὴ του, θέλω νὰ διηγηθῶ ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν μακάριο Σέργιο, τὸν ἡγούμενο στὴν πεδιάδα.

2. Αὐτὸς μου διηγήθηκε ὅτι

Κάποτε πού ἐβαδίζαμε μαζί μὲ κάποιον ἅγιο γέροντα ἐχάσαμε τὸν δρόμο κι' ἐπειδὴ δὲν ἐγγνωρίζαμε πού βαδίζομε, εὐρεθῆκαμε στὰ σπαρτὰ καὶ καταπατήσαμε ὀλίγα ἀπὸ αὐτά. "Ὅταν δὲ ὁ γεωργὸς μᾶς ἀντιλήφθηκε (διότι εὐρέθηκε νὰ ἐργάζεται ἐκεῖ) ἄρχισε νὰ μᾶς ὑβρίζη βαρεῖα μὲ ὀργή καὶ νὰ λέγη αὐτά· «μοναχοὶ εἴσθε σεῖς; φοβεῖσθε τὸν Θεὸ ἐσεῖς; Ἐὰν εἶχατε τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ ἐμπρὸς σας, δὲν θὰ τὸ ἐκάνατε αὐτό». Ἀμέσως λοιπὸν μᾶς λέγει ὁ ἅγιος, «γιὰ τὸν Κύριο νὰ μὴ ὀμιλήση κανεῖς». Καὶ τοῦ ἔλεγε μὲ πραότητα· «καλὰ λέγεις, τέκνο, διότι, ἂν εἶχαμε τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ τὰ ἐκάναμε αὐτά». Πάλι ἐκεῖνος ὑβρίζε μὲ θυμὸ καὶ πάλι ὁ γέρων ἔλεγε, «ἀλήθεια λέγεις, ἐὰν ἤμαστε μοναχοί, δὲν θὰ τὸ ἐκάναμε αὐτό· ἀλλὰ γιὰ τὸν Κύριο συγχώρησέ μας πού ἁμαρτήσαμε».

Τότε ἐκεῖνος δοκιμάζοντας ἐκπληξί ἦλθε καὶ ἐρρίφθηκε στὰ πόδια τοῦ γέροντος λέγοντας, «συγχώρησέ με γιὰ τὸν Κύριο καὶ πάρε με μαζί σας».

Καὶ ἔλεγε ὁ μακάριος

Ἴδου τί ἠμπόρεσε μετὰ τὸν Θεὸ νὰ κάνη ἡ πραότης καὶ καλωσύνη τοῦ ἁγίου· ἔσωσε ψυχὴ πλασμένη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς προτιμᾷ περισσότερο ἀπὸ μυρίους κόσμους μὲ τὰ πράγματά τους.

3. Κάποτε πού ἤμουν σ' αὐτὸν μου λέγει, «διάβασέ μας ὀλίγα ἀπὸ τὴν Γραφή». Καθὼς λοιπὸν ἄρχισα νὰ διαβάζω ἀπὸ τίς Παροιμίες, ἔφθασα στὸ ρητὸ πού λέγει, «στὰ πολλὰ ξύλα φουντώνει ἡ φωτιά, ὅπου ὅμως δὲν ὑπάρχει θυμὸς, κατασιγάζει ἡ μάχη»³⁷. Τὸν ἐρώτησα

χη». Ἡρώτησα οὖν αὐτόν, «τί τὸ ρητὸν τοῦτο, πάτερ;». ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπέ μοι
 «Ὡσπερ τὰ ξύλα αἰτιά εἰσι τῆς φλογὸς τοῦ πυρός, καὶ ἐὰν μὴ ἐπαρκέσῃ τις σθέννται τὸ πῦρ, οὕτως εἰσὶ τινα αἰτια τῶν παθῶν, καὶ ἐὰν ἐκκόψῃ τις τὰ αἰτια οὐκ ἐνεργοῦσι τὰ πάθη. Οἷον τὰ αἰτια τῆς πορνείας εἰσὶν, ὡς εἶπεν ὁ ἀββάς Μωϋσῆς «τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν εἰς πληρομο-
 νην καὶ ὁ κόρος τοῦ ὕπνου καὶ τὸ ἀργεῖν καὶ παίζειν καὶ ἀρογολογεῖν καὶ ὁ καλλωπιουὸς τῶν ἱματίων». Πάλιν τὰ αἰτια τῆς ὀργῆς, ὁ αὐτὸς εἶπεν «τὸ δοῦναι καὶ τὸ λαβεῖν καὶ τὸ ποιῆσαι τὸ ἴδιον θέλημα καὶ τὸ ἀγαπᾶν διδάσκειν καὶ τὸ νομίζειν ἑαυτὸν φρόνιμον εἶναι». Ταῦτα ἐὰν ἔκ-
 κόψῃ τις, ἀινοῦσι τὰ πάθη, καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ εἶπεν ὁ ἀββάς Σισώης ἐρωτιώμενος παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ, «διατί τὰ πάθη οὐκ ἀναχωροῦσιν ἀπ' ἐμοῦ;», λέγων, «τὰ σκεύη αὐ-
 τῶν, τουτέστι τὰ αἰτια ἔνδοθέν σου εἰσιν· δὸς αὐτοῖς τὸν ἀραββῶνα αὐτῶν καὶ ὑπάγουσι».

Ὁ δὲ δίδυμος, ὅπου οὐχ ἠουχάζει μάχη, οὕτός ἐστιν ὁ μὴ ἀρκούμενος τῇ πρώτῃ ταραχῇ, ἀλλ' ἐρεθίζων ἑαυτὸν εἰς δεύτερον θυμὸν οἷον, ἐὰν ἐξαφθῇ τις εἰς θυμὸν, εὐθὺς δὲ ἔλθῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ καταγνῶ ἑαυτοῦ, καὶ ἐλθὼν με-
 τατοίῃ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ ᾧ ἐθυμήθη, οὕτος οὐ λέγεται δίδυμος· ἐν τούτῳ ἠουχάζει μάχη, κατέγνω γὰρ ἑαυτοῦ καὶ ἐποίησε φιλίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἐν τούτῳ ἡ μά-
 χη χώραν οὐκ ἔχει, ὡς προσεῖπον.

Ὁ δὲ θυμωθεὶς καὶ μὴ καταγνοὺς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐ-
 ρεθίζων ἑαυτὸν εἰς θυμὸν καὶ μεταμελούμενος οὐχ ὅτι ἐ-
 θυμώθη ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐλάλησε πλείονα, ὧν ἐλάλησεν ἐν τῇ

38. Τὸ ἀπόφθεγμα παρατίθεται καὶ ἀπὸ τὸν Δωρόθεο, Διδασκαλίαις 8, 5.

39. Τὸ ἴδιο στὸν Δωρόθεο, Διδασκαλίαις 13, 6.

λοιπόν, «τί έννοεῖ αὐτό τὸ ρητό, πάτερ;»³⁸. Αὐτός δέ μοῦ ἀποκρίθηκε

Ὅπως τὰ ξύλα εἶναι αἷτια τῆς φλόγας τῆς φωτιᾶς, καὶ ἂν δὲν τὰ συμπληρώνη κανεῖς μὲ ἐπάρκεια ἢ φωτιὰ σβήνεται, ἔτσι εἶναι καὶ τὰ αἷτια τῶν παθῶν, καὶ ἂν ἀποκόψη κανεῖς τὰ αἷτια, δὲν ἐνεργοῦν τὰ πάθη. Παραδείγματος χάριν τὰ αἷτια τῆς πορνείας εἶναι, ὅπως εἶπε ὁ ἄββᾶς Μωϋσῆς, «ἢ περίσσεια τοῦ φαγητοῦ καὶ ποτοῦ καὶ τὸ χόρτασμα τοῦ ὕπνου καὶ ἢ ἀργία καὶ τὸ παιγνίδι καὶ ἢ φλυαρία καὶ ὁ καλλωπισμὸς τῶν ἐνδυμάτων». Ἐπίσης τὰ αἷτια τῆς ὀργῆς, εἶπε ὁ ἴδιος, εἶναι «τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν καὶ τὸ νὰ κάνη κανεῖς τὸ θέλημά του καὶ ἢ ἀγάπη νὰ διδάσκη καὶ νὰ νομίζη τὸν ἑαυτό του φρόνιμο». Ἐὰν κανεῖς ἀποκόψη αὐτά, ἀπονοῦν τὰ πάθη, καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ εἶπε ὁ ἄββᾶς Σισώης, ὅταν ἐρωτήθηκε ἀπὸ τὸν ἀδελφό, «γιατί τὰ πάθη δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ ἐμένα;» λέγοντας, «τὰ σκεύη τους, δηλαδὴ τὰ αἷτια εἶναι μέσα σου· δῶσε τους τὸν ἀρραβῶνα τους καὶ θὰ φύγουν»³⁹.

Ὁ δὲ δίθυμος, ὅπου δὲν κατασιγάζει ἢ μάχη, αὐτός εἶναι ποῦ δὲν ἀρκεῖται στήν πρώτη ταραχὴ ἀλλὰ ἐρεθίζει τὸν ἑαυτό του γιὰ δεῦτερο θυμό. Δηλαδὴ, ἐὰν ἐξαφθῆ κανεῖς σὲ θυμό, ἀμέσως δὲ συνέλθη καὶ κατακρίνη τὸν ἑαυτό του καὶ ἔλθη νὰ ἐκφράση μετάνοια στὸν ἀδελφὸ ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐθύμωσε, αὐτός δὲν λέγεται δίθυμος· σ' αὐτὸν κατασιγάζει ἢ μάχη, ἐφ' ὅσον κατέκρινε τὸν ἑαυτό του καὶ συμφιλιώθηκε μὲ τὸν ἀδελφό, καὶ σ' αὐτὸν δὲν ἔχει τόπο ἢ μάχη, ὅπως εἶπα προηγουμένως.

Ἐκεῖνος ποῦ ἐθύμωσε καὶ δὲν κατέκρινε τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἐρεθίζει περισσότερο τὸν ἑαυτό του σὲ θυμό καὶ μεταννοεῖ ὄχι διότι δὲν ἐθύμωσε ἀλλὰ διότι δὲν εἶπε περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶπε στήν ταραχὴ του, αὐ-

ταραχῆ αὐτοῦ, οὗτος λέγεται δίθυμος, καὶ ἐν τούτῳ οὐχ ἡσυχάζει μάχη· διαδέχεται γὰρ αὐτὸν μνησικακία καὶ λύπη καὶ κακία.

Ἄλλ' ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς λυτρώσεται ἡμᾶς τῆς μερίδος τῶν τοιούτων καὶ καταξιῶσθαι τῆς μερίδος τῶν προέων καὶ ταπεινῶν.

4. Ἐλεγε πολλάκις ὅτι

Πολλῆς νήψεως καὶ φρονήσεως χρεία πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ διαδόλου· ἔστι γὰρ ὅτι ἐκ τοῦ μηδενὸς ποιεῖ τινα ταράσσειν, ἔστι δὲ ὅτε καὶ φέρει εὐλογον πρόφασιν, ἵνα δόξῃ τις ὅτι δικαίως ἐκ τοῦ εὐλόγου ἐθυμώθη. Ἔστι δὲ τοῦτο τῷ ἐν ἀληθείᾳ ποθοῦντι τὴν ὁδὸν τῶν ἀγίων ὁδεύσαι παντάπασιν ἀλλότριον, ὡς φησιν ὁ ἅγιος Μακάριος· «ξένον μοναχοῖς τὸ ὀργίζεσθαι ξένον τὸ λυπεῖν τὸν πλησίον».

5. Καὶ ἔλεγεν ὅτι

Ποτὲ ἐπέταξα βιβλία τινὰ καλλιγράφῳ εὐφρευεῖ, καὶ μετὰ τὸ τελεῖσαι τὸ γράψιμον πέμπει καὶ λέγει μοι ὅτι «ἰδοὺ ἐτέλεσα, ὅτι δοκεῖ σοι πέμπον καὶ λάβε αὐτά». Ἀδελφὸς δὲ τις ἀκούσας ταῦτα, ἀπελθὼν ἐξ ὀνόματός μου πρὸς τὸν καλλιγράφον καὶ δοὺς τὸ λογάριον ἔλαβεν αὐτά. Ἐγὼ δὲ μὴ γνοὺς τοῦτο ἔπεμψα ἀδελφὸν ἡμέτερον μετὰ γραμμῶν σὺν τῷ λογαρίῳ ὥστε λαβεῖν αὐτά. Ὡς οὖν ἔγνω ὁ καλλιγράφος ὅτι ἐνεποιήθη ὑπὸ τοῦ λαβόντος αὐτά, ταραχθεὶς εἶπεν· «ὄντως ἀπέροχομαι καὶ ἀηδίζω αὐτὸν κατὰ δύο τρόπους, καὶ ὅτι ἐχλεύασέ με καὶ ὅτι τὰ μὴ ὄντα αὐτοῦ ἔλαβεν». Ἐγὼ δὲ ἀκούσας τοῦτο πέμψας εἶπον αὐτῷ· «οἶδας, ἀδελφέ μου, βιβλία διὰ τοῦτο κτώμεθα, ἵνα μάθωμεν ἐξ αὐτῶν ἀγάπην, ταπεινώσιν, πραότητα. Εἴ δὲ ἡ ὀργὴ

40. Ὁ Δωρόθεος, Διδασκαλίαις 2, 4 καὶ 8, 1 ἀποδίδει τὸ ἀπόφθεγμα στὸν Εὐάγριο. Τὸ ἐδῶ κείμενο στὸν Μακάριο. Εἶναι ἡ συνήθης ἀποσιώπῃσις ἢ ἀντικατάστασις τοῦ ὀνόματος τοῦ Εὐαγρίου μετὰ τὴν καταδίκη του ἀπὸ τοῦς ἀντιγραφεῖς, δεδομένου ὅτι ὁ Εὐάγριος καταδικάσθηκε μετὰ τὴ συνταξί τοῦ παρόντος κειμένου.

τὸς λέγεται δίθυμος καὶ γι' αὐτὸν δὲν κατασιγάζει ἡ μάχη· διότι τὸν καταλαμβάνει διαδοχικῶς ἡ μνησικακία καὶ ἡ λύπη καὶ ἡ κακία.

Ἄλλ' ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶθε νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν τύχη τέτοιων ἀνθρώπων καὶ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ τῆς τύχης τῶν πράων καὶ ταπεινῶν.

4. Ἔλεγε συχνὰ ὅτι

Χρειάζεται πολλὴ ἐγρήγορσις καὶ φρόνησις γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῶν ποικίλων μηχανευμάτων τοῦ διαβόλου. Διότι μερικὲς φορές ἐρεθίζει κάποιον νὰ ταρασσεῖται ἀπὸ τὸ τίποτε, ἐνῶ ἄλλες φορές φέρει καὶ εὐλογη πρόφασι, γιὰ νὰ φανῇ ἀπὸ τὸ εὐλογο ὅτι δικαίως ἐθύμωσε αὐτός. Γιὰ ἐκείνον ὅμως ποὺ ποθεῖ ἀληθινὰ νὰ βαδίσῃ τὴν ὁδὸ τῶν ἀγίων, τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ξένο, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Μακάριος· «εἶναι ξένο στὸ μοναχὸ τὸ νὰ ὀργίζεται· εἶναι ξένο τὸ νὰ λυπῇ τὸν πλησίον»⁴¹.

5. Καὶ ἔλεγε ὅτι

Κάποτε παράγγειλα σ' ἓνα ἔμπειρο καλλιγράφο μερικὰ βιβλία, κι' ἀφοῦ αὐτὸς ἐτελείωσε τὸ γράψιμο, στέλλει καὶ μοῦ λέγει ὅτι, «λοιπὸν ἐτελείωσα, ὅποτε ἐπιθυμεῖς στείλε καὶ πάρε τα». Κάποιος δὲ ἀδελφὸς ποὺ τὸ ἄκουσε, ἐπῆγε δῆθεν ἐξ ὀνόματός μου πρὸς τὸν καλλιγράφο καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὸν λογαριασμὸ τὰ ἐπῆρε. Ἐγὼ δέ, μὴ γνωρίζοντας τοῦτο, ἔστειλα ἰδικό μας ἀδελφὸ μὲ γράμματα μαζί μὲ τὸν λογαριασμὸ, ὥστε νὰ τὰ λάβω. Μόλις λοιπὸν ἐκατάλαβε ὁ καλλιγράφος ὅτι ἐμπαίχθηκε ἀπὸ ἐκείνον ποὺ τὰ ἔλαβε, εἶπε ταραγμένος· «Τώρα πραγματικὰ θὰ ὑπάγω νὰ τὸν ἐπικρίνω γιὰ δύο λόγους, καὶ διότι μὲ ἐνέπαιξε καὶ διότι ἐπῆρε πράγματα ποὺ δὲν τοῦ ἀνήκουν». Ἐγὼ, ἀφοῦ ἄκουσα τοῦτο, ἔστειλα καὶ τοῦ εἶπα· «γνωρίζεις, ἀδελφέ μου, ὅτι βιβλία ἀποκτοῦμε γιὰ τοῦτο ἀκριβῶς, γιὰ νὰ μάθωμε ἀπὸ αὐ-

τῆς κτήσεως τῶν βιβλίων μάχη ἐστίν, οὐ θέλω κτήσασθαι βιβλίον καὶ μὴ μαχήσομαι «δοῦλον γὰρ Κυρίου, οὐ δεῖ μάχεσθαι». Ἴδου οὖν καταφρονήσας τοῦ βιβλίου, ἐποίησα μὴ παντελῶς ὀχληθῆναι τὸν ἀδελφόν.

14

1. Καθημένου δὲ τοῦ μακαρίου καὶ λαλοῦντος περὶ ὠφελείας ἤρξατο λέγειν τινὰ ρήματα τῶν ἁγίων πατέρων. Καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ρητόν, ὃ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι ὁ μεμφόμενος ἑαυτὸν εὐρίσκει ἀνάπαντι ἐν παντί, καὶ ὃ εἶπεν ὁ ἀββᾶς τοῦ ὄρους τῆς Νιτριᾶς ἐρωτηθεὶς, «τί πλέον εὗρες ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, πάτερ;» καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι «τὸ αἰτιᾶσθαι καὶ μέμφεσθαι ἑαυτὸν πάντοτε», τοῦ ἐρωτήσαντος ἀποκρινουμένου, «ἄλλη ὁδὸς οὐκ ἔστιν εἰμὴ αὕτη».

Καὶ ἔλεγε

Πόσῃν δύναμιν ἔχουσιν οἱ λόγοι τῶν ἁγίων. Καὶ ἀληθῶς εἴ τι ἐλάλησαν ἀπὸ πείρας καὶ ἀληθείας ἐλάλησαν, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀντώνιος, καὶ διὰ τοῦτο δυνατοὶ εἶσιν, ἐπειδὴ ἀπὸ ἐμπράκτων ἐλαλήθησαν, ὥς φησί τις τῶν σοφῶν «τούς λόγους σου βεβαιούτω σου ὁ βίος».

2. Καὶ διηγῆσαι τοιοῦτον πρᾶγμα, ὅτι Ποιὲ ἐκάθησα μικρὸν χρόνον ἐν τῇ λαύρα τοῦ ἀββᾶ Γερασίμου καὶ ἔσχον τινὰ ἀγαπητόν. Καθημένων δὲ ἡμῶν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ λαλούντων περὶ ὠφελείας, ἐμνήσθην τῶν λόγων τούτων τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος καὶ τοῦ ἄλλου. Καὶ λέγει μοι ὅτι, «ἐγὼ πείραν ἔχω τούτων τῶν

41. Ὁλόκληρο τὸ τμήμα αὐτό, βλ. ἐπίσης εἰς Δωροθέου, Διδασκαλίς 7, 12.

42. Ἀποφθέγματα, Ποιμῆν 134, PG 65, 356 B.

43. Ἀποφθέγματα, Θεόφιλος, PG 65, 197 CD.

τὰ ἀγάπη, ταπείνωσι, πραότητα. Ἐάν ὅμως ἡ ἀρχὴ τῶν βιβλίων εἶναι μάχη, δὲν θέλω νὰ ἀποκτήσω βιβλίο, ὥστε νὰ μὴ ἔχω μάχη· «διότι ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ μάχεται». Ἴδου λοιπὸν ὅτι, περιφρονώντας τὸ βιβλίο, συνετέλεσα ὥστε νὰ μὴ ἐνοχληθῆ καθόλου ὁ ἀδελφός.

14

1. Ἐνῶ ὁ μακάριος ἐκαθόταν στὴν ἔδρα καὶ ὠμιλοῦσε περὶ ὠφελείας⁴¹, ἄρχισε νὰ λέγη ρητὰ τῶν ἀγίων Πατέρων. Καὶ ἦλθε σ' ἐκεῖνο τὸ ρητὸ ποῦ εἶπε ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι ὁ αὐτομεμφόμενος εὐρίσκει σὲ ὅλα ἀνάπαυσι⁴², καὶ σ' ἐκεῖνο ποῦ εἶπε ὁ ἀββᾶς τοῦ ὄρους τῆς Νιτρίας ὅταν ἐρωτήθηκε, «Τί εὐρῆκες περισσότερο σ' αὐτὸν τὸν τρόπο ζωῆς, πάτερ;» καὶ ἀποκρίθηκε ὅτι «εὐρῆκα τὸ νὰ κατηγορῶ καὶ μέμφωμαι τὸν ἑαυτὸ μου πάντοτε», ὁπότε αὐτὸς ποῦ ἐρώτησε πρόσθεσε, «ἄλλος δρόμος ἀπὸ αὐτὸν δὲν ὑπάρχει⁴³.

Καὶ ἔλεγε

Πόση δύναμι ἔχουν οἱ λόγοι τῶν ἀγίων! Καὶ πραγματικὰ ὅ,τι εἶπαν τὸ εἶπαν ἀπὸ τὴν πείρα τους, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἀντώνιος, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι δυνατοὶ οἱ λόγοι, ἐπειδὴ ἐλαλήθησαν ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ τοὺς ἐπραγματοποιοῦσαν, ὅπως λέγει κάποιος ἀπὸ τοὺς σοφοὺς· «τοὺς λόγους σου νὰ ἐπιβεβαιώνη ὁ βίος σου».

2. Καὶ διηγήθηκε

Κάποτε ἔμεινα ὀλίγο χρόνο στὴν λαύρα τοῦ ἀββᾶ Γερασίμου, ὅπου εἶχα ἓνα φίλο. Καθὼς μία ἡμέρα ἐκαθόμαστε καὶ ὠμιλοῦσαμε περὶ ὠφελείας, ἐνθυμήθηκα τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος καὶ τοῦ ἄλλου ἀββᾶ. Καὶ μοῦ λέγει ὅτι, «ἐγὼ ἔχω πείρα τῶν λθ-

λόγων καὶ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Ποιῶ γὰρ ἔσχον τινὰ διάκονον γνήσιον ἀγαπητὸν τῆς λαύρας καὶ οὐκ οἶδα πόθεν εἶχεν εἰς ἐμὲ ὑπόνοιαν περὶ πράγματι φέροντος αὐτῷ λύπην, καὶ ἤρξατο συγγνᾶζειν μοι. Ἰδὼν αὐτὸν ἐγὼ συγγνὸν ἠρώτησα μαθεῖν τὴν αἰτίαν, καὶ λέγει μοι, ὅτι «τόδε τὸ πρᾶγμα ἐποίησας», ἐγὼ δὲ μὴ συνειδῶς ἐμαυτῷ παντελῶς τοιοῦτον πρᾶγμα ποιήσας, ἠρξάμην πληροφορεῖν αὐτόν. Καὶ λέγει μοι «συγχώρησον, σὺ πληροφοροῦμαι». Ἀναχωρήσας ἐγὼ εἰς τὸ κελλίον μου ἠρξάμην ἐρευνᾶν τὴν καρδίαν μου εἰ τοιοῦτον πρᾶγμα πέπραχα, καὶ οὐχ εὗρισκον. Βλέπω οὖν αὐτὸν κατέχοντα τὸ ποιήριον καὶ μεταδιδόντα τοῖς ἀδελφεῖς, καὶ ὁμνύω αὐτῷ ἐν αὐτῷ, ὅτι οὐ σύνοιδα ἐμαυτῷ τοῦτο ποιήσαντα, καὶ οὐκ ἐπέισθη.

Ἐλθὼν πάλιν εἰς ἑαυτὸν καὶ μνησθεὶς τούτων τῶν λόγων τῶν ἁγίων πατέρων, πιστεύσας αὐτοῖς σιγῶ μικρὸν τὸν λογισμὸν μου καὶ λέγω ἐμαυτῷ, «ὁ διάκονος γνησίως ἀγαπᾷ με καὶ ἀπὸ ἀγάπης κινούμενος ἐθάροσέ μοι, ὃ εἶχεν ἢ καρδιά αὐτοῦ περὶ ἐμοῦ, ἵνα νήγω καὶ τοῦ λοιποῦ φυλάξω καὶ μὴ ποιήσω αὐτό· πλήν, ψυχὴ ἀθλία, ἐπειδὴ λέγεις ὅτι οὐκ ἐποίησα τὸ πρᾶγμα τοῦτο, μυρία κακὰ πέπρακαί σοι καὶ ἐπιλάθου αὐτῶν· ποῦ εἰσιν ἃ ἐποίησας χθὲς ἢ πρὸ δέκα ἡμερῶν; μέμνησαι αὐτῶν; οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἐποίησας ὡς ἐκεῖνα, καὶ ἔλαθες ὡς καὶ τὰ πρῶτα». Καὶ οὕτως διέδηκα τὴν καρδίαν μου ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ἐποίησα αὐτό, ἀλλ' ὡς ἔλαθον τὰ πρῶτα, οὕτω καὶ τοῦτο. Καὶ ἠρξάμην εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ καὶ τῷ διακόνῳ, ὅτι δι' αὐτοῦ ἠξίωσέ με ὁ Κύριος ἐπιγνῶναι τὸ σφάλμα μου καὶ μετανοῆσαι περὶ αὐτοῦ.

Ἀναστὰς οὖν ἐν τοιούτοις λογισμοῖς, ἦλθον μετανοῆσαι τῷ διακόνῳ, καὶ εὐχαριστεῖν αὐτῷ· καὶ ὡς ἔκρουσα εἰς

γων τούτων καὶ τῆς ἀναπαύσεως ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τους. Διότι κάποτε εἶχα ἓνα διάκονο τῆς λαύρας γνήσιο φίλο, καὶ δὲν γνωρίζω πῶς ὑποψιάσθηκε σὲ βάρος μου κάτι ποῦ τοῦ ἔφερε λύπη καὶ ἄρχισε νὰ μοῦ φέρεται ψυχρά. Ἐγώ, μόλις τὸν εἶδα σκυθρωπὸ, ἐρώτησα νὰ μάθω τὴν αἰτία, καὶ μοῦ λέγει, ὅτι «ἔκανες τὸ τάδε πρᾶγμα», ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ δὲν εἶχα τὴν συνείδησι ὅτι ἔκανα τέτοιο πρᾶγμα, ἄρχισα νὰ τὸν διαβεβαιώνω. Καὶ μοῦ λέγει· «συγγνώμη, δὲν τὸ πιστεύω». Ἀφοῦ ἔφυγα ἀπὸ τὸ κελλί μου ἄρχισα νὰ ἐρευνῶ τὴν καρδιά μου, ἂν εἶχα κάνει τέτοιο πρᾶγμα. καὶ δὲν εὔρισκα. Τὸν βλέπω λοιπὸν νὰ κρατᾶ τὸ ποτήρι καὶ νὰ μεταδίδῃ στοὺς ἀδελφούς, καὶ τοῦ ὀρκίζομαι σ' αὐτὸ, ὅτι δὲν ἔχω τὴν συνείδησι ὅτι τὸ ἔκανα, καὶ δὲν ἐπείσθηκε.

Ἦλθα λοιπὸν πάλι στὸν ἑαυτὸ μου καὶ ἐνθυμούμενος αὐτοὺς τοὺς λόγους τῶν πατέρων καὶ πιστεύοντας σ' αὐτούς, στρέφω ὀλίγο τὴν σκέψι μου καὶ λέγω μέσα μου, «ὁ διάκονος μὲ ἀγαπᾶ γνησίως καὶ κινούμενος ἀπὸ ἀγάπη εἶχε τὸ θάρρος νὰ φανερώσῃ αὐτὸ ποῦ εἶχε ἢ καρδιά του γιὰ μένα, ὥστε νὰ προσέξω καὶ στὸ ἐξῆς νὰ φυλαχθῶ καὶ νὰ μὴ τὸ πράξω. Ὅμως, ἀθλία ψυχὴ, ἐπειδὴ λέγεις ὅτι δὲν ἔκανα τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἔχεις διαπράξει μύρια κακὰ καὶ τὰ λησμόνησες· ποῦ εἶναι ὅσα ἔκανες χθὲς ἢ πρὸ δέκα ἡμερῶν; Τὰ θυμᾶσαι; Ἄρα καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανες, ὅπως ἐκεῖνα, καὶ τὸ ἐλησμόνησες, ὅπως τὰ προηγούμενα». Καὶ ἔτσι διευθέτησα τὴν καρδιά μου, σὰν νὰ τὸ ἔκανα πραγματικά, ἀλλὰ, ὅπως ἐλησμόνησα τὰ πρῶτα, ἔτσι καὶ αὐτό. Καὶ ἄρχισα νὰ εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ καὶ τὸν διάκονο, διότι δι' αὐτοῦ μὲ ἀξίωσε ὁ Κύριος νὰ λάβω ἐπίγνωσι τοῦ σφάλματός μου καὶ νὰ μετανοήσω γι' αὐτό.

Μὲ αὐτὲς τίς σκέψεις ἐσηκώθηκα καὶ ἦλθα νὰ ζητήσω συγγνώμη ἀπὸ τὸν διάκονο καὶ νὰ τὸν εὐχαριστή-

τὴν θύραν αὐτοῦ, ἀνοίξας βάλλει μοι μετάνοιαν πρῶτος, λέγων, «συγχώρησόν μοι, ὅτι ἀπὸ δαιμόνων ἐχλευάσθη», ὑπονοήσας περὶ σοῦ εἰς τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο· ἐν ἀληθείᾳ γὰρ ἐπληροφόρησέ με ὁ Θεὸς ὅτι οὐκ ἔχεις πρᾶγμα».

Καὶ ἔλεγεν, «οὐδὲ ἀφῆκέ με πληροφοροῦσαι αὐτόν, λέγων, οὐκ ἔστι χρεία».

Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος

Ἴδου ἡ γνησία ταπεινώσις, πῶς διέθηκε τὴν καρδίαν τοῦ ποθοῦντος αὐτήν, ὡς οὐ μόνον μὴ σκανδαλισθῆναι εἰς τὸν διάκονον καὶ λυπηθῆναι κατ' αὐτοῦ, πρῶτον μὲν ὡς καὶ ὑπονοήσαντος, δεύτερον δὲ πληροφοροθηέντος ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ δεξαμένου πληροφορίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιγράψαι ἔτι ἐαυτῷ τὸ σφάλμα· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ προσευχαριστῆσαι αὐτῷ.

3. Καὶ ἔλεγεν

Ἵδὲ τί ποιεῖ ἡ ἀρετὴ; πόσους βαθμοὺς προκοπῆς ἔχει τῷ ποθοῦντι αὐτήν; Εἰ γὰρ ἠθέλησε, μυρίας ἀφορμὰς ἔλαβε διὰ τοῦ διακόνου εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν δαίμονα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὤρμησεν εἰς τὴν ἀρετήν, οὐ μόνον οὐκ ἐλυπήθη κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ προσευχαρίστησεν αὐτῷ, τῆς ἀρετῆς καταλαβούσης τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, εἰ προελαμβάνομεν καὶ διετιθοῦμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν σεμνῶς ἐν τοῖς σπέρμασι τῆς προαίτητος καὶ τῆς ταπεινώσεως, οὐκ ἂν εἶχε χώραν ὁ ἐχθρὸς σπεῖρειν ἐν αὐτῇ τὰ κακὰ σπέρματα· ἀλλ' ἐπειδὴ εὗρισκει ἡμᾶς ἐρημούς παντὸς λογισμοῦ ἀγαθοῦ ἢ μᾶλλον καὶ ἐρεθίζοντις ἐαυτοὺς εἰς κακίαν, διὰ τοῦτο λαβὼν παρ' ἡμῶν ἀφορμὰς τὰ αὐτοῦ ἀναπληροῖ· ὥσπερ τὸνναντίον συμβαίνει ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὅτι ἐὰν ἴδῃ τὴν ψυχὴν διψῶσαν σωθῆναι καὶ γεωργοῦσαν σπέρματα ἀγαθὰ, ἰδὼν τὴν ἀγαθὴν αὐτῆς προαίρεσιν τὰ παρ' αὐτοῦ δωρήματα οὐκ ἀναπληροῖ.

σω. Καί μόλις ἐκτύπησα τὴν θύρα του, ἄνοιξε καί μου ἔβαλε πρῶτος μετάνοια, λέγοντας «συγχώρησέ με, διότι, ἐνῶ ἐχλευάσθηκα ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ὑποψιάσθηκα ἐσένα γιὰ τὸ θέμα ἐκεῖνο· πραγματικὰ μὲ διαβεβαίωσε ὁ Θεὸς ὅτι δὲν ἔχεις καμμία εὐθύνη». Καί ἔλεγε, «οὔτε μὲ ἄφησε νὰ τὸν διαβεβαιώσω, λέγοντας ὅτι δὲν χρειάζεται».

Καί ἔλεγε ὁ μακάριος

Ἴδου ἡ γνησία ταπεινώσις, πῶς ἐρρύθμισε τὴν καρδιά αὐτοῦ πού τὴν ποθεῖ, ὥστε ὄχι μόνο νὰ μὴ σκανδαλισθῇ καὶ δυσαρεστηθῇ κατὰ τοῦ διακόνου, πρῶτα μὲν διότι ὑπωπτεύθηκε, ἔπειτα δὲ διότι ἐνῶ ἐπῆρε τὴν διαβεβαίωσι δὲν τὴν ἐδέχθηκε, ἀλλὰ ἀντιθέτως καὶ νὰ ἀποδώσῃ στὸν ἑαυτὸ του σφάλμα· καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ.

3. Καί ἔλεγε

Βλέπεις τί κάνει ἡ ἀρετή; Πόσους βαθμοὺς προκοπῆς ἔχει γι' αὐτὸν πού τὴν ἐπιθυμεῖ; Διότι ἐὰν ἤθελε, ἔλαβε μύριες ἀφορμὲς διὰ τοῦ διακόνου νὰ γίνῃ δαίμονας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὠρμησε πρὸς τὴν ἀρετή, ὄχι μόνο δὲν ἐλυπήθηκε κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐχαρίστησε, καθὼς ἡ ἀρετὴ κατέλαβε τὴν καρδιά του. Ἔτσι κι' ἐμεῖς, ἐὰν ἐπρολαμβάνουμε καὶ διαθέτουμε τὴν καρδιά μας σεμνῶς στὰ σπέρματα τῆς πραότητος καὶ τῆς ταπεινώσεως, δὲν θὰ εἶχε τόπο ὁ ἐχθρὸς νὰ σπεύρῃ σ' αὐτὴν τὰ κακὰ σπέρματα. Ἀλλὰ ἐπειδὴ μᾶς εὐρίσκει νὰ εἴμαστε ἔρημοι ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ λογισμὸ ἢ μᾶλλον καὶ νὰ ἐρεθίζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὴν κακία, γι' αὐτὸ λαμβάνοντας ἀφορμὲς ἀπὸ μᾶς συμπληρῶνει τὸ ἔργο του. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει μὲ τὴν ἀρετή, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν ἰδῇ τὴν ψυχὴ νὰ διψᾷ νὰ σωθῇ καὶ νὰ καλλιεργῇ τὰ ἀγαθὰ σπέρματα, βλέποντας τὴν προαίρεσί της, δὲν προσθέτει τὰ ἰδικὰ του δωρήματα.

15

1. Ποιὲ δὲ μνησθεῖς τοῦ γέροντος τοῦ κλεπιομένου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ γεινιωῦντος αὐτῷ, ὅτι εἰδὼς οὐκ ἤλεγξεν αὐτόν ποτε, ἀλλὰ καὶ περισσότερον εἰργάζετο, φησὶ λέγων, «τάχα χρεῖαν ἔχει ὁ ἀδελφός». Ἐθαύμαζεν οὖν τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγίων, καὶ διηγήσατο λέγων ὅτι Ποιὲ γενόμενος ἐν τῇ πεδιάδι, διηγήσατό μοι τις τῶν ἡγουμένων ὅτι ἔμενεν ἐγγὺς τοῦ κοινοβίου ἡμῶν γέρον τις, ἦν δὲ ἀγαθοτάτης ψυχῆς, ἐγεινίαζε δὲ αὐτῷ ἀδελφός. Καὶ ἀπόντιος τοῦ γέροντος, ἐνεργηθεὶς ὁ ἀδελφός, ἀνοίξας τὴν κέλλαν αὐτοῦ καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ, ἔλαβε τὰ σκεύη αὐτοῦ καὶ τὰ βιβλία. Ὡς οὖν ἦλθεν ὁ γέρον, ἀνοίξας τὸ κελλίον καὶ μὴ εὗρων τὰ σκεύη αὐτοῦ, ἦλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀναγγεῖλαι αὐτῷ, καὶ εὔρεν ἀκμήν τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ, οὕπω γὰρ ἦν ὁ ἀδελφός σουσιείλας αὐτά. Καὶ θέλων ὁ γέρον μὴ καταισχῦναι αὐτόν, μηδὲ ἐλέγξαι, ἐποίησε ἑαυτὸν ὡς ὅτι ἔνυξεν αὐτοῦ ἡ γαστήρ αὐτοῦ· καὶ ἀπελθὼν ἔμεινεν εἰς τὰ ἀναγκαῖα ἱκανὴν ὥραν, ἕως οὗ σουσιείλη ὁ ἀδελφός ἐκ μέσου τὰ σκεύη. Καὶ ἐλθὼν ὁ γέρον μετὰ ταῦτα, ἤρξατο λαλεῖν αὐτῷ περὶ ἄλλου πράγματος καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἤλεγξε.

Μεθ' ἡμέρας δὲ ἐγνωρίσθησαν τὰ σκεύη τοῦ γέροντος καὶ λαβόντες αὐτὸν τινὲς ἔβαλον εἰς φυλακὴν, τοῦ γέροντος μὴ μαθόντος. Ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ὅτι εἰς φυλακὴν ἔστιν, τὴν αἰτίαν οὐκ ἤδει, δι' ἣν εἰς τὴν

15

1. Κάποτε ἐνθυμήθηκε τὸν γέροντα πού τὸν ἔκλεπτε ὁ γείτονας ἀδελφός· ἐνθυμήθηκε ὅτι, ἂν καὶ τὸ ἐγνώριζε, δὲν τὸν ἤλεγξε ποτέ, ἀλλὰ καὶ τὸν παρακινούσε περισσότερο λέγοντας, «ἴσως ἔχει ἀνάγκη ὁ ἀδελφός». Ἐθαύμαζε λοιπὸν τὴν καλωσύνη τῶν ἀγίων καὶ διηγῆθηκε τὸ ἔξῃς.

Κάποτε πού εὐρέθηκα στὴν πεδιάδα, μοῦ διηγῆθηκε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἡγουμένους, ὅτι πλησίον τοῦ κοινοβίου μας ἔμεινε ἓνας γέρων μὲ ἀγαθοτάτη ψυχὴ, καὶ γειτονικά του ἔμενε ἓνας ἀδελφός. Καὶ σὲ μία ἀπουσία τοῦ γέροντος, ἐνεργημένος ὁ ἀδελφός, ἄνοιξε τὸ κελλί του, εἰσῆλθε σ' αὐτὸ καὶ παρέλαβε ὅλα τὰ σκεύη καὶ τὰ βιβλία του. "Ὅταν λοιπὸν ἦλθε ὁ γέρων, ἀφοῦ ἄνοιξε τὸ κελλί καὶ δὲν εὐρῆκε τὰ σκεύη του, ἦλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸ νὰ τοῦ τὸ ἀνακοινώσῃ καὶ εἶδε τὰ σκεύη του πού ἦσαν ἀκόμῃ στὴ μέση, διότι δὲν εἶχε προλάβει νὰ τὰ συμμαζεύσῃ ὁ ἀδελφός. Καὶ θέλοντας ὁ γέρων νὰ μὴ τὸν ἐντροπιάσῃ οὔτε νὰ τὸν ἐλέγξῃ, προσποιήθηκε ὅτι τὰχα τὸν ἐνώχλησε ἡ κοιλιὰ του καὶ ἐπῆγε καὶ ἔμεινε ἀρκετὴ ὥρα στὰ ἀναγκαῖα, ἕως ὅτου ὁ ἀδελφός συμμαζεύσῃ τὰ σκεύη ἀπὸ τὴν μέση. "Ἐπειτα ὁ γέρων ἦλθε καὶ ἄρχισε νὰ τοῦ ὁμιλῇ γι' ἄλλο πρᾶγμα καὶ δὲν ἤλεγξε τὸν ἀδελφό.

"Ἐπειτα ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες ἀναγνωρίσθηκαν τὰ σκεύη τοῦ γέροντος καὶ κάποιοι ἄνθρωποι ἔρριψαν τὸν ἀδελφὸ στὴ φυλακὴ, χωρὶς νὰ τὸ μάθῃ ὁ γέρων. "Ὅταν αὐτὸς ἄκουσε ὅτι ὁ ἀδελφός εἶναι στὴν φυλακῇ, δὲν ἐγνώριζε τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία εὐρίσκε-

φυλακήν ἐστίν. Ἄλλ' ἐλθὼν, φησὶν ὁ ἡγούμενος, πρὸς με (ἐπεσούχναζε γὰρ πρὸς ἡμᾶς) λέγει μοι «ποίησον ἀγάπην, δός μοι ὀλίγα ὠά, καὶ ὀλίγα καθαρὰ». Καὶ λέγω αὐτῷ, «πάντως ἔχεις τινὰς σήμερον;». Λέγει μοι, «ναί». Ἦν δὲ λαβὼν αὐτὰ ὁ γέρων, ἵνα εἰσελθὼν εἰς τὴν φυλακὴν ποιήσῃ παράκλησιν τῷ ἀδελφῷ. Ὡς οὖν εἰσηλθὲν εἰς τὴν φυλακὴν, πίπτει ὁ ἀδελφὸς εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· «διὰ σέ εἶμι ᾧδε, ἀββᾶ, ἐγὼ γὰρ εἶμι ὁ κλέψας τὰ σκεύη σου· ἀλλ' ἰδὸν τὸ βιβλίον σου παρὰ τῷδέ ἐστι, καὶ τὸ ἱμάτιόν σου παρὰ τῷδε». Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων «πληροφορηθήτω ἡ καρδία σου, τέκνον, οὐδὲ διὰ τοῦτο εἰσηλθὼν ᾧδε, οὐδὲ ὄλωσ' ἔμαθον ὅτι δι' ἐμὲ εἶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀκούσας ὅτι ᾧδε εἶ καὶ λυπηθεὶς εἰσηλθὼν ποιῆσαί σοι παράκλησιν, καὶ ἰδὸν ἴδε τὰ ὠά καὶ τὰ καθαρὰ· νῦν οὖν πάντα ποιήσω, ἕως οὗ ἐκβάλω σε ἐκ τῆς φυλακῆς». Καὶ ἀπελθὼν παρεκάλεσέ τινὰς τῶν μεγάλων (ἦν γὰρ γνωστὸς αὐτοῖς διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ) καὶ πέμπαντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἐκ τῆς φυλακῆς.

3. Διηγοῦντο δὲ πάλιν περὶ τοῦ γέροντος, ὅτι ποτὲ ἀπελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν ἀγοράσαι ἑαυτῷ ἱμάτιον, ἠγόρασε, καὶ δοὺς τὸ ἐν χρυσὸν ἔλειπεν αὐτῷ ἀναπληρῶσαι νομισμῖα. Καὶ λαβὼν τὸ ἱμάτιον ἔθηκεν ὑποκάτω αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐμέτρει τὸ κέρμα εἰς τὸ πλακίον, ἰδοὺ τις ἔρχεται θέλων ἐπάραι τὸ ἱμάτιον. Καὶ αἰσθόμενος ὁ γέρων ἐνόησε καὶ ἔχων σπλάγχνα οἰκτιρμῶν ἐκούφιζεν ἑαυτὸν κατὰ μικρὸν μικρὸν, ὡς δῆθεν ἐπεκτείνων ἑαυτὸν πρὸς τὸ διασῆμα τοῦ κέρματος, ἕως οὗ ἐπῆρε τὸ ἱμάτιον καὶ ἀπῆλθεν. Καὶ οὐκ ἤλεγξεν αὐτὸν ὁ γέρων.

44. Σικελικὸ νόμισμα ποῦ στὴ συνάφεια τοῦ κειμένου σημαίνει ὑποδιαίρεσις τοῦ χρυσοῦ σὲ κέρματα.

ται ἐκεῖ. Ἄλλὰ ἦλθε, λέγει ὁ ἡγούμενος, πρὸς ἐμένα (διότι ἐσύχναζε σὲ μᾶς), μοῦ λέγει «κάνε μου τὴν χάρι, νὰ μοῦ δώσης ὀλίγα αὐγά καὶ ὀλίγα καθάρια ψωμάκια». Καὶ τοῦ λέγω, «ἀσφαλῶς ἔχεις ἐπισκέπτες σήμερα». Μοῦ λέγει, «ναί». Τὰ ἐπῆρε δὲ αὐτὰ ὁ γέρων για νὰ εἰσέλθῃ στὴν φυλακὴ καὶ παρηγορήσῃ τὸν ἀδελφόν. Καθὼς λοιπὸν εἰσῆλθε στὴν φυλακὴ, πίπτει ὁ ἀδελφός στὰ πόδια του καὶ τοῦ λέγει «για σένα εἶμαι ἐδῶ, ἀββᾶ, διότι ἐγὼ εἶμαι πού σου ἔκλεψα τὰ σκεύη σου· ἀλλὰ ἰδοὺ τοῦτο τὸ βιβλίον εἶναι στὸν τάδε καὶ τοῦτο τὸ ἱμάτιον εἶναι στὸν τάδε». Τοῦ λέγει ὁ γέρων «ἄς βεβαιωθῇ ἡ καρδιά σου, τέκνον, ὅτι δὲν ἦλθα γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐδῶ, οὔτε κἂν ἐγνώριζα ὅτι για μένα εὐρίσκεσαι ἐδῶ, ἀλλὰ ὅταν ἄκουσα ὅτι εἶσαι ἐδῶ, ἐλυπήθηκα καὶ εἰσῆλθα για νὰ σὲ παρηγορήσω, καὶ ἰδοὺ τὰ αὐγά καὶ τὰ ψωμάκια· τώρα λοιπὸν θὰ κάνω ὅ,τι χρειάζεται για νὰ σὲ βγάλω ἀπὸ τὴν φυλακὴ». Καὶ ὅταν ἔφυγε παρεκάλεσε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς μεγάλους (διότι ἦταν γνωστός σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀρετὴ του), καὶ αὐτοὶ ἔστειλαν καὶ τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν φυλακὴ.

3. Διηγώταν πάλι για τὸν γέροντα ὅτι κάποτε πού ἐπῆγε στὴν ἀγορὰ νὰ ἀγοράσῃ ἱμάτιον, ἀγόρασε, καὶ ἀφοῦ ἔδωσε ἓνα χρυσὸ νόμισμα, ἔμεναν νὰ συμπληρώσῃ μερικὰ νουμμία⁴⁴. Ἐπῆρε τὸ ἱμάτιον, τὸ ἔβαλε ἀπὸ κάτω του καὶ καθὼς ἐμετροῦσε τὰ κέρματα στὴν πλάκα, ἔρχεται κάποιος πού ἤθελε νὰ τοῦ πάρῃ τὸ ἱμάτιον. Ὁ γέρων τὸ ἀντελήφθηκε καὶ ἀπὸ καλωσύνη ἀνασηκωνόταν λίγο λίγο, ἐκτεινόμενος δῆθεν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦσαν τὰ κέρματα, ἕως ὅτου ὁ ἄλλος ἐπῆρε τὸ ἱμάτιον καὶ ἔφυγε. Καὶ δὲν τὸν ἤλεγξε ὁ γέρων.

4. Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος

Πόσον ἦν ἄξιον τὸ ἱμάτιον ἢ τὰ σκεύη ἃ ἀπώλεσεν; Ἀλλ' οὕτως ἢ προαίρεσις μεγάλη· ἔδειξε γὰρ ὅτι ἔχων ταῦτα ὡς μὴ ἔχων τίποτε, οὕτως ἦν. Ἀμέλει, ὅτε ἐπήρθησεν, ἔμεινεν ὁ αὐτὸς μήτε λυπούμενος, μήτε ταρασσόμενος· καὶ γὰρ, ὡς αἰεὶ λέγω, εὖ τὸ ἔχειν θλάπτει, ἀλλὰ τὸ προσπαθῶς ἔχειν. Οὕτως, εἰ εἶχεν ὅλον τὸν κόσμον, οὕτως ἦν, ὡς μὴ ἔχων· ἐξ ὧν γὰρ ἐποίησεν ἔδειξεν ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ πάντων.

4. Καὶ ἔλεγε ὁ μακάριος

Τί ἄξιζε τὸ ἱμάτιο ἢ τὰ σκεύη ποῦ ἔχασε; Ἄλλ' ὅμως ἡ προαίρεσίς του ἦταν μεγάλη· διότι ἔδειξε ὅτι ἔχοντας τα ἦταν σὰν νὰ μὴ εἶχε τίποτε. Φυσικά, ὅταν τοῦ ἀφαιρέθηκαν, ἔμεινε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ λυπηῖται οὔτε νὰ ταρασσεται· διότι, ὅπως λέγω πάντοτε, δὲν βλάπτει τὸ νὰ κατέχη κανείς, ἀλλὰ τὸ νὰ κατέχη μὲ πάθος. Αὐτός, ὅλον τὸν κόσμον νὰ εἶχε, θὰ ἦταν σὰν νὰ μὴ εἶχε τίποτε· διότι μὲ ὅλα ὅσα ἔκανε ἔδειξε τὸν ἑαυτὸ του ἐλεύθερο ἀπὸ ὅλα.

ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ὁ βίος.

Ὁ Δωρόθεος ὁ Ἀββάς, ἡγούμενος μονῆς στὰ μέσα τοῦ στ' αἰῶνος, παρουσιάζεται στὰ συγγράμματά του ὡς προσωπικότης σπανίας πνευματικῆς συγκροτήσεως καὶ ἀκτινοβολίας καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ ὅτι εἶχε καὶ ἀνάλογη ἐπιρροὴ στὴν ἐποχὴ του καὶ ἀργότερα.

Στὴν Συνοδικὴ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σέργιο Κωνσταντινουπόλεως ποὺ συνέταξε ὁ Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων¹ μεταξὺ δέκα ἐπιλέκτων μονοφυσιτῶν διδασκάλων ἀναθεματίζονται καὶ οἱ διάσημοι μοναχικοὶ ἡγέτες Βαρσανούφιος, Ἡσαΐας καὶ Δωρόθεος. Τὸ ὄνομα Δωρόθεος ἦταν πολὺ συνηθισμένο τότε καὶ θὰ ἤμποροῦσε ὁ ἀναθεματιζόμενος νὰ ἦταν κάποιος ἄλλος, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ τὸν θ' αἰῶνα ἐπικρατοῦσε, σὲ μερικοὺς κύκλους τουλάχιστο, ἡ γνώμη, ὅτι ὁ μονοφυσίτης καὶ ὁ ἐδῶ ἐξεταζόμενος συγγραφεὺς εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο. Τὴν ἄποψι αὐτὴ ἀντέκρουσαν ἐντόνως ὁ Θεόδωρος Στουδίτης καὶ οἱ μαθηταὶ του, γιὰ νὰ ἀναφανῆ προσωρινὰ πάλι τὸν 11' αἰῶνα. Σήμερα θεωρεῖται ἀπαράδεκτη, διότι οὔτε ἵχνος μονοφυσικῆς διδασκαλίας δὲν περιέχεται στὰ ἔργα του, ἔστω καὶ ἂν αὐτὰ δὲν ἀσχολοῦνται μὲ δογματικὰ θέματα.

Τέτοια σύγχυσις βέβαια δὲν θὰ εἶχε προηγηθῆ, ἂν ὑπῆρχε βιογραφία τοῦ Δωροθέου, ἀλλὰ τέτοιο κείμενο, ἂν κάποτε συνετάχθηκε, δὲν ἐσωζόταν τὴν ἐποχὴ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου ἢ καὶ ἐνωρίτερα ἀκόμη. Ὁ συλλογεὺς τῶν ἔργων του, ποὺ θὰ ἰδοῦμε ὅτι ἐργάσθηκε στὰ μέσα τοῦ ζ' αἰῶνος, δηλώνει ὅτι δὲν τολμᾷ νὰ συντάξῃ βιογραφία του, προφανῶς διότι δὲν εὗρηκε στοιχεῖα², ἀλλ' οὔτε καὶ ξένη βιογραφία παραθέτει, διότι δὲν εἶχε στὰ χέρια του.

1. PG 87, 3192 - 3193.

2. Εἰσαγωγικὴ Ἐπιστολὴ 4.

Οἱ πληροφορίες ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Εὐαγγρίου, τὸν λατινικὸ Βίο Βαρσαναφίου καὶ τὸν Λειμῶνα τοῦ Ἰωάννου Μόσχου εἶναι μᾶλλον πενιχρές, καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ περικλείονται στὰ συγγράμματα τοῦ ἰδίου, μὲ συμπερίληψη τοῦ Βίου Δοσιθέου, καθὼς καὶ στὴν ἀλληλογραφία του μὲ τοὺς διδασκάλους του Βαρσανούφιο καὶ Ἰωάννη τὸν Προφήτη, εἶναι μὲν ἀξιολογώτερα, ἀλλὰ πάντοτε ἑλλιπῆ.

Ἄν καὶ κατὰ τὰ φαινόμενα ἦταν στενὰ συνδεδεμένος μὲ τὴν Γάζα, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀπορρίψωμε τὴν πληροφορία τοῦ Βίου Βαρσανουφίου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐγεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια. Ἴσως κάποτε ἐχρειάσθηκε νὰ ζήσει σ' αὐτὴ τὴν πόλι ὁ πατέρας του γιὰ ἄγνωστο οὐ μᾶς λόγο. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν πλουσία καὶ ἡ περιουσία του πρέπει νὰ εὐρισκόταν κάπου στὴ Γάζα, ἀφοῦ ὁ ἀδελφός του, μέγας φίλος τοῦ μοναχισμοῦ, ἐδαπάνησε μέγαρα ποσὰ γιὰ τὸ ἀναρρωτήριο τῆς μονῆς τοῦ Σερίδου καὶ ὁ ἴδιος εἶχε ἐκεῖ κοντὰ ἰδική του περιουσία.

Ἀπέκτησε εὐρεῖα φιλολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μόρφωσι, ἴσως στὴν ἀκμαία τότε σχολὴ τῆς Γάζας, ποὺ τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἐπιδοθῆ μόνος του σὲ πολυειδεῖς εἰδικεύσεις. Ὄταν ἐχρειάσθηκε, ἀπέκτησε μὲ τὴν μελέτη ἱκανὲς γνώσεις ἱατρικῆς γιὰ διευκόλυνσι τοῦ νοσοκομειακοῦ τοῦ ἔργου καὶ ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία ἔγινε θαυμάσιος ψυχολόγος.

Πρέπει νὰ ἐγεννήθηκε ὀλίγο μετὰ τὸ 500 καὶ στὸ μοναχικὸ βίο προσῆλθε νέος. Δὲν εἶναι γνωστὸς οἱ συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες προσῆλθε, ἀλλὰ ἂν, ὅπως εἶπαμε, ἐζοῦσε στὴν Γάζα, τότε πρέπει νὰ ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ὀδηγοὺς ποὺ ὑπῆρχαν ἄφθονοι στὰ γύρω μοναστήρια. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν ἡ μονὴ τοῦ Σερίδου, ἰδρυμένη στὰ τέλη τοῦ ε' αἰῶνος, στὴν Θαβατά, ὀλίγα χιλιόμετρα νοτίως τῆς Γάζας. Δύο διαπρεπεῖς πνευματικοὶ ἐζοῦσαν ἔγκλειστοι σὲ κελλιά τῆς καὶ ἦταν οἱ πραγματικοὶ ἡ-

γούμενοί της, ἀφοῦ ὁ Σέριδος ἦταν μαθητὴς του· ὁ Βαρσανούφιος, ποῦ δὲν ὠμιλοῦσε μὲ ἄλλους καὶ δὲν ἔγραφε ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἐρχόταν σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμο δι' ἐπιστολῶν ποῦ ὑπηγόρευε στὸν Σέριδο, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Προφήτης.

Σ' αὐτὴν τὴν μονὴ ἦλθε ὁ Δωρόθεος. Δὲν ἠθέλησε νὰ ἀποκοπῆ ἀποτόμως ἀπὸ τὸν κόσμο, διετήρησε προσωρινὰ μέρος τῆς παρουσίας του κι' ἔδωσε τὸ ὑπόλοιπο στὴ μονή. Πολὺ σύντομα ἀκολούθησε πλήρῃ ὑποταγή. Ἄν καὶ τότε ἐπεθύμησε νὰ ὑποβληθῆ σὲ ἐρημιτικὴ αὐστηρότητα, δὲν τοῦ ἐπιτράπηκε ἀπὸ τὸν Βαρσανούφιο καὶ τὸν Ἰωάννη, ποῦ τὸν ἔβλεπαν πολὺ ἀσθενῆ σωματικῶς γιὰ τέτοια σκληρότητα. Στὴν ἀλληλογραφία του μὲ αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους, ποῦ ἐξεκίνησε ἀπὸ τὴν εἴσοδό του στὴν μονὴ καὶ συνεχίσθηκε ἕως τὴν στιγμή ποῦ ἐσιώπησαν, ὁ Δωρόθεος διηγεῖται ὅλα ὅσα ἐσκεπτόταν καὶ ἐδοκίμαζε χωρὶς νὰ κρατῆ τίποτε κρυφόν, παρουσιάζεται σὰν ὑάλινος. Καὶ οἱ διδάσκαλοι, πρὸ πάντων ὁ Βαρσανούφιος, δὲν κουράζονται νὰ τοῦ ἀπαντοῦν καὶ νὰ τὸν συμβουλεύουν.

Ἦταν ἀπογοητευμένος ποῦ ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς ἀδυναμίας του δὲν ἤμποροῦσε νὰ νεκρώσῃ τὶς ἀνάγκες τῆς σαρκός. Ἄλλ' ὁ Βαρσανούφιος τὸν συμβουλεύει νὰ μὴ στενοχωρῆται γι' αὐτό, νὰ μὴ ἀκολουθῆ πλήρῃ ἐγκράτεια στὶς τροφές καὶ νὰ πίνῃ ὀλίγο κρασί. Ἄλλα προέχουν στὴν ζωὴ τῶν μοναχῶν ἡ πνευματικὴ ἐγκράτεια, τὸ πένθος, ἡ ταπείνωσις, ἡ προσευχὴ, καὶ αὐτὰ ἤμπορεῖ νὰ τὰ ἐπιτύχῃ κάθε μοναχός, εἴτε ἀσθενὴς εἴτε ὑγιής, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ ὑγιῆ καὶ δυνατὸ νοῦ. Ὁ πόλεμος μὲ τὸν ἀντίπαλο, τὸν διάβολο, εἶναι χρήσιμος γιὰ τὴν ἠθικὴ τελείωσι.

Στὴν ἀρχὴ μὲ σύστασι τῶν δύο γερόντων⁴ ὁ Σέριδος τὸν ὤρισε ξενοδόχο τῆς μονῆς καὶ εἶναι εὐλογο ὅτι μὲ τέτοια καθήκοντα ἐργαζόταν ἡμέρα καὶ νύκτα χωρὶς νὰ εὐρίσκη καιρὸ γιὰ ἀνάπαυσι. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ ὅτι εἶχε παρακαλέσει ἕνα ἀδελφὸ νὰ τὸν ξυπνᾷ γιὰ τὴν νυκτερινὴ ἀκολουθία κι' ἕναν ἄλλο νὰ τὸν κρατῆ ἄγρυπνο

4. Διδασκαλία 11, 11.

τὴν ὥρα τῆς ἀκολουθίας. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως εἶχε καὶ ἄλλα βαριὰ καθήκοντα· ἦταν ὑπηρετῆς τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννη ἕως τὸν θάνατό του καὶ πνευματικὸς ὁδηγὸς πολλῶν ἀδελφῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεψε ὁ νεαρὸς Δοσίθεος.

Γύρω στὰ 540 οἱ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ ἐξαφανίσθηκαν· ὁ μὲν Ἰωάννης ἀπέθανε, ὁ δὲ Βαρσανούφιος ἐσιώπησε διαπαντός. Δεκαπέντε ἡμέρες ἐνωρίτερα εἶχε ἀποθάνει ὁ Σερίδος. Τότε ἀκριβῶς ἐγκατέλειψε αὐτὴν τὴν μονὴ ὁ Δωρόθεος καὶ ἴδρυσε ἰδική του, στοὺς μοναχοὺς τῆς ὁποίας ἀπηύθυνε τὶς διδασκαλίαις του, πού στὴν ἐπικεφαλίδα τους ἔχουν σχετικὴ σημείωσι, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι οἱ διδασκῆς ἀπευθύνθηκαν «μετὰ τὴν τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τελευτὴν καὶ τελείαν σιωπὴν τοῦ ἀββᾶ Βαρσανουφίου».

Δὲν γνωρίζομε τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Δωρόθεος ἠθέλησε νὰ ἀλλάξῃ περιβάλλον καὶ ἀρμοδιότητες. Ἴσως διότι πολλοὶ μοναχοὶ πού ἐκτιμοῦσαν τὶς ἱκανότητες του τὸν ἤθελαν ἠγούμενο κι' αὐτὸς δὲν ἐπίστευε ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ἀσκῆσθαι στὴν μονὴ τοῦ Σερίδου τέτοια καθήκοντα. Ἴσως διότι ἡ νέα κατάσταση σ' αὐτὴν τὴν μονὴ δὲν τοῦ ἦταν ἀρεστή, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μερικοὶ ἀδελφοὶ ἐκρατοῦσαν ἐχθρικὴ στάσι ἀπέναντί του. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἠθέλε νὰ εὔρη τρόπο νὰ προσφέρῃ τὴν ἰδική του διδασκῆ καὶ καθοδήγησι, πρᾶγμα πού δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ πράξῃ σὲ ξένη μονή. Σύμφωνα μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου Μόσχου⁵, ἡ μονὴ του εὕρισκόταν μεταξὺ Γάζας καὶ Μαϊουμᾶ, ὄχι πολὺ μακριὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν προηγουμένη.

Ὁ συλλογεὺς τῶν ἔργων του⁶ σημειώνει ὅτι «ἐν ὀλίγῳ, σὺν Θεῷ τελειωθείς ἐπλήρωσε χρόνους μακροῦς», κατὰ τὴν Σοφίαν⁷, καὶ «ὦν καὶ συντόμως τῇ τοῦ Χριστοῦ συνεργίᾳ τυχεῖν ἠξιώθη». Αὐτὲς οἱ ἐκφράσεις μπορεῖ νὰ εἶναι συμβατικὲς, ἀλλὰ ἡ γενικὴ ἐντύπωσις γιὰ τὴν ἠγουμενία του εἶναι ὅτι ὑπῆρξε σχετικῶς σύντομη, ἀφοῦ καὶ ἡ ὑ-

5. Λειμών 166.

6. Εἰσαγωγικὴ Ἐπιστολὴ 2.

7. Σοφία Σολ. 4, 13.

γεία του από τὴν ἀρχὴ ἦταν ἐπισηφελής. Ὁ θάνατός του λοιπὸν μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ μεταξὺ 550 καὶ 560.

Ἡ μνήμη του στὴν μὲν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐρτάζεται τὴν 13 Αὐγούστου, στὴν δὲ Δυτικὴ τὴν 5 Ἰουνίου. Τὴν ἀκολουθία πρὸς τιμὴ του ἐξέδωσε ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος Κεραμεύς⁸.

Τὰ συγγράμματα.

Ὁ Δωρόθεος, πρὶν συντάξῃ ἰδικά του κείμενα ἢ ἐκφωνήσῃ διδασχές, ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐπιμέλεια ξένων κειμένων. Πρέπει νὰ ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στὴν συλλογὴ ἀποφθεγμάτων τοῦ Ζωσιμᾶ, τὰ ὁποῖα ἔχουν διασωθῆ, αὐτὸ δὲ συνάγεται ὄχι τόσο ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησι μερικῶν στὶς διδασκαλίες του, μὲ πολὺν σεβασμὸ μάλιστα, ὅσο ἀπὸ τὴν μαρτυρία τῆς χειρογράφου παραδόσεως. Κάποιο ρόλο ἐπίσης εἶχε στὴν συλλογὴ τῶν ἐρωταποκρίσεων τοῦ Βαρσανουφίου καὶ τοῦ Ἰωάννη.

Ὅσον καιρὸ ἦταν στὴν μονὴ τοῦ Σερίδου, ἐμαθήτευε κι' ἐμελετοῦσε τὰ ἔργα ἄλλων προσώπων, παλαιῶν καὶ συγχρόνων του. Ὄταν ἔφυγε καὶ ἴδρυσε ἰδικό του μοναστήρι, ἀπεφάσισε νὰ οἰκοδομήσῃ τοὺς μοναχοὺς του καὶ μὲ τὸν ἰδικό του λόγο. Ἀπ' αὐτὴ τὴν περίοδο προέρχονται τὰ γραπτὰ του, ὅπως σημειώνεται στὴν ἐπιγραφή τους, ποῦ προφανῶς ἔθεσε ὁ πρῶτος συλλογεὺς τους. «Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου διδασκαλίας διάφοροι πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ ἐκ τῶν τοῦ ἀββᾶ Σερίδου καὶ τὸ ἴδιον σὺν Θεῷ συστησαμένου μοναστήριον μετὰ τὴν τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τελευτῆν καὶ τελείαν σιωπῆν τοῦ ἀββᾶ Βαρσανουφίου».

Στὴν ἔκδοσι τοῦ Migne, κατ' ἀνατύπωσι ἀπὸ τὴν ἔκδοσι Gallandi, περιέχονται 24 Διδασκαλίαι καὶ 8 μικρὲς Ἐπιστολάες. Αὐτὴ ὅμως ἡ διαίρεσις δὲν στηρίζεται οὐ-

8. Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, Πετρούπολις 1891, 1, 363 - 395.

τε στήν χειρόγραφο παράδοσι οὔτε στὸν χαρακτήρα τῶν κειμένων σὲ ὅλη τὴν γραμμή. Στὴν πραγματικότητα οἱ διδασκαλίες εἶναι ὀλιγώτερες καὶ οἱ ἐπιστολές περισσότερες, ὅπως ἀναπτύσσεται στὴν ἔκδοσι τῶν Sources Chrétiennes. Ἔτσι ἡ Διδασκαλία 24 κατὰ Migne, ποῦ ἐκδίδεται σὲ λατινικὴ μετάφρασι, εἶναι κείμενο ποῦ δὲν περιέχεται σὲ κανένα χειρόγραφο τῶν δωροθιακῶν ἔργων καὶ ἀνήκει στὸν νεστοριανὸ συγγραφέα τοῦ η' αἰῶνος Ἰωάννη Σάβα. Ἡ Διδασκαλία 21 ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἐρωταποκρίσεων ποῦ ἀνήκουν οἱ μὲν ἐρωτήσεις στὸν Δωρόθεο οἱ δὲ ἀποκρίσεις στὸν Ἰωάννη τὸν Προφήτη. Ἡ Διδασκαλία 19 ἀποτελεῖ συλλογὴ γνωμῶν τοῦ Δωροθέου ποῦ ἔγινε ἀπὸ κάποιον μεταγενέστερο ἀπὸ κείμενά του, σωζόμενα καὶ μὴ. Ἐδῶ τοποθετεῖται τελευταία μὲ τὸν τίτλο Γνώμες.

Τρεῖς ἄλλες διδασκαλίες κατὰ Migne, οἱ ὑπ' ἀριθμὸν 16, 17, 18 ἔχουν μερικὰ γνωρίσματα ἀπὸ τὶς καθ' αὐτὸ διδασκαλίες, ἀλλ' ἔχουν σταλῆ σὲ ἀπάντησι ἐρωτημάτων πρὸς συγκεκριμένα πρόσωπα ἢ δοθῆ για καθοδήγησι σὲ συγκεκριμένες ὑπηρεσίες. Γι' αὐτὸ τοποθετοῦνται σήμερα μαζὶ μὲ τὶς ἐπιστολές, ὅπως καὶ ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 20 ποῦ εἶναι ὅπως-δήποτε ἐπιστολή.

Ἔτσι μένουν 17 διδασκαλίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ 14 πρῶτες εἶναι γενικῆς φύσεως καὶ οἱ ἄλλες ἔχουν λειτουργικὸ ἢ περιστασιακὸ χαρακτήρα. Ὅλες αὐτές, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑπ' ἀριθμὸ 15, ἀπαντοῦν σ' ὅλα σχεδὸν τὰ κύρια χειρόγραφα.

Διδασκαλία 1. Περὶ ἀποταγῆς.

» 2. Περὶ ταπεινοφροσύνης.

» 3. Περὶ συνειδήσεως.

» 4. Περὶ θείου φόβου.

» 5. Περὶ μὴ προσκολλησεως στὸν ἑαυτό.

» 6. Περὶ μὴ κρίσεως τοῦ πλησίον.

» 7. Περὶ αὐτομέμψεως.

» 8. Περὶ μνησικακίας.

» 9. Περὶ ψεύδους.

- » 10. Περὶ ὁδεύσεως μὲ σκοπό.
- » 11. Περὶ ἐγκαίρου ἀνακοπῆς τῶν παθῶν.
- » 12. Περὶ φόβου τῆς μελλούσης κολάσεως.
- » 13. Περὶ εὐχαρίστου ὑπομονῆς πειρασμῶν.
- » 14. Περὶ ἀρμονικῆς οἰκοδομῆς τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς.
- » 15. Περὶ τῶν ἀγίων νηστειῶν.
- » 16. Ἑρμηνεῖα στίχων τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου πού ψάλλονται τὸ Πάσχα.
- » 17. Ἑρμηνεῖα στίχων τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου πού ψάλλονται στοὺς μάρτυρες.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νέα διαίρεσι οἱ ἐπιστολὲς ἀνέρχονται σὲ 16, ἃν καὶ μερικὲς φαίνεται ὅτι ἦταν συμπυκνῆσθαι σὲ ἐκτενέστερες ἐνόητες, ὅπως οἱ 3-6, οἱ 8-9, οἱ 11-15. Οἱ δύο πρῶτες πού εἶναι πολὺ ἐκτενεῖς ἔχουν τὴν μορφή διδαχῆς.

- Ἐπιστολὴ 1. Πρὸς κελλιῶτες πού τὸν ἐρώτησαν γιὰ τὸ θέμα τῶν ἐπισκέψεων.
- » 2. Πρὸς τοὺς ἐπιστάτες καὶ μαθητὰς τοῦ μοναστηριοῦ ὁδηγίαι.
 - » 3. Πρὸς τὸν κελλαρίτη ὁδηγίαι.
 - » 4. » » » »
 - » 5. » » » »
 - » 6. » » » »
 - » 7. Πρὸς ἀδελφὸ πού ἐρώτησε γιὰ τὴν ψύξι τῆς ἀγάπης.
 - » 8. Πρὸς ἀδελφὸ πού στενοχωρεῖται ἀπὸ πειρασμό.
 - » 9. » » » » » »
 - » 10. Πρὸς ἀδελφὸ πού ἀσθενοῦσε.
 - » 11. Πρὸς ἀδελφὸ πειραζόμενον.
 - » 12. » » »
 - » 13. » » »
 - » 14. » » »
 - » 15. » » »

» 16. Πρὸς ἀδελφὸ ἀσθενῆ πού ἔκανε σκέψεις γι' αὐτοὺς πού τὸν περιποιῶνταν.

Σὲ πολλὰ χειρόγραφα μαζί μὲ τὶς Διδασκαλίες παραδίδεται καὶ ὁ Βίος Δοσίθεου, τοῦ νεαροῦ στρατιώτη πού, ἐνῶ δὲν εἶχε ἀκούσει γιὰ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία ποτὲ προηγουμένως, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ τοῦ ἔκαναν λόγο γι' αὐτήν, τόσο ἐνθουσιάσθηκε, ὥστε ἀρνήθηκε νὰ συνεχίσι τὴν προηγουμένη ζωὴ του καὶ ὠδηγήθηκε στὴν μονὴ Σερίδου. Ἐκεῖ ἐτέθηκε ὑπὸ τὴν πνευματικὴ καθοδήγησι τοῦ Δωροθέου, ἔζησε παραδειγματικὸ βίον καὶ ἀπέθανε σὲ ἡλικία 25 ἐτῶν. Τὸ ὕφος τοῦ κειμένου κι' ἡ ἀσκητικὴ μέθοδος πού διαγράφεται στὶς γραμμές του εἶναι ὅπως τοῦ Δωροθέου, τὸ γεγονός δὲ ὅτι στὸ τέλος τῆς εἰσαγωγικῆς ἐπιστολῆς⁹ λέγεται, «πρότερον δὲ ἐν συντόμῳ ἐρῶ καὶ τὰ κατὰ τὸν μακάριον Δοσίθεον», δὲν σημαίνει ὅτι συνετάχθηκε ἀπὸ τὸν συλλογέα τῶν ἔργων τοῦ Δωροθέου, ἀλλ' ὅτι ἀντιγράφη μὲ κάποια διασκευή. Προφανῶς προέρχεται ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Δωροθέου, κι' ἴσως εἶναι τὸ πρῶτο ἔργο του. Ἡ κεντρικὴ του ἔννοια εἶναι ὅτι ὁ Δοσίθεος ἀπέθανε ἅγιος, διότι δὲν ἔκανε ποτὲ τὸ ἰδικό του θέλημα.

Ἐπάρχουν καὶ ἄλλα τεμάχια πού, ἄλλα ἐσφαλμένως ἄλλα ἴσως ὀρθῶς, ἀποδίδονται στὸν Δωρόθεο ἀπὸ τὴν χειρόγραφο παράδοσι, τὰ παρακάτω. Ἐνας λόγος στὸν Escor. R. II 1 τοῦ 16' αἰῶνος, ἕνας ἄλλος λόγος στὸν Paris Gr. 1093 τοῦ 15' αἰῶνος, δύο λόγοι στὸν Mosq. 321 τοῦ 15' αἰῶνος καὶ μερικὰ λόγια στὸν Coisl. 26 τοῦ 14' αἰῶνος. Τὸ τεμάχιο στοὺς κώδικες Vat. 1 καὶ 3, πού φέρεται σὰν κείμενο τοῦ Δωροθέου περὶ Χρυσοστόμου στὴν πραγματικότητα εἶναι τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀκόμη καὶ ἂν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶναι πραγματικὰ γνήσια, δὲν προσθέτουν τίποτε τὸ ἀξιόλογο γιὰ τὴν μὀρφωσι τῆς εἰκόνας περὶ τοῦ Δωροθέου.

9. Εἰσαγ. Ἐπιστολὴ 9.

Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξη ἀμφιβολία ὅτι ὅλα τὰ κείμενα τοῦ Δωροθέου, διδασκαλίες, ἐπιστολές, βίοι καὶ ἐνδεχομένως ἄλλα, ἐφυλάσσονταν στὴν μονὴ του γιὰ πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατό του καὶ ὅτι μερικὰ εἶχαν διαδοθῆ εὐρύτερα δι' ἀντιγραφῆς. Τρεῖς ὅμως γενεές περίπου ἀργότερα, τὸ 634, ἡ Γάζα καταλήφθηκε ἀπὸ τοὺς Ἄραβες, ἡ μονὴ καταστράφηκε κι' οἱ μοναχοί, ὅσοι δὲν ἐφονεύθηκαν, διασκορπίσθηκαν, διασώζοντας ὅ,τι ἤμπόρεσαν. Προφανῶς κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς συνέλεξε ὅσα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ κατήρθωσε καὶ τὰ ἔστειλε μὲ ἀντίγραφο σ' ἓνα ἀδελφὸ πού τοῦ τὰ εἶχε ζητήσῃ· «πρὸς τὸν αἰτήσαντα ἀδελφὸν πεμφθῆναι αὐτῷ τοὺς εὐρεθέντας λόγους τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν ἀββᾶ Δωροθέου». Ἄν δεχθούμε ὅτι εἶχε γίνει ἤδη μία συλλογὴ τῶν κειμένων ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Δωρόθεο ἢ ἀπὸ ἓνα ἄμεσο μαθητὴ του, αὐτὴ ἐδῶ ἦταν ἡ δευτέρα συλλογὴ, πού βέβαια δὲν περιελάμβανε ὅλα τὰ γραπτὰ του. Ὁ συλλογεὺς προέταξε στὴν συλλογὴ μία κατατοπιστικὴ, εἰσαγωγικὴ ἐπιστολή, καὶ τὸν Βίο τοῦ Δωροθέου, ὄχι ὅμως καὶ βιογραφία τοῦ Δωροθέου, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως.

Ὅριστικὴ μορφή ἐδόθηκε στὴν συλλογὴ κατὰ τὰ μέσα τοῦ θ' αἰῶνος ἀπὸ μαθητὴ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτη, ὁ ὁποῖος προέταξε ἄλλη σύντομη εἰσαγωγὴ περὶ διακρίσεως τοῦ ἀββᾶ Δωροθέου ἀπὸ τὸν μονοφυσίτη Δωρόθεο. Δὲν φαίνεται πιθανὸ πάντως ὅτι τὸ κείμενο ὑποβλήθηκε τότε σὲ κάποια σοβαρὴ μεταβολή.

Ἡ διάδοσις τῶν κειμένων αὐτῶν ὑπῆρξε ἀνέκαθεν εὐρυτάτη, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν χειρογράφων πού τὰ διατηροῦν, συνολικῶς ἢ μερικῶς, 250 περίπου γνωστῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀρχαιότερα ἀνάγονται στὸν θ' καὶ τὸν 1' αἰῶνα, καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μεταφράσεων, ἀρχαίων ὅπως στὴν ἀραβικὴ καὶ γεωργιανὴ καὶ σλαβονικὴ, καὶ νεωτέρων ὅπως στὴ λατινικὴ, ρωσικὴ, βουλγαρικὴ, γαλλικὴ, ἰσπανικὴ, ὀλλανδικὴ, γερμανικὴ, ἀγγλικὴ.

Ἡ ἔκδοσις.

Γιὰ πρώτη φορά τὸ πρωτότυπο κείμενο ἐξεδόθηκε μὲ τύπο τὸ 1569 ἀπὸ τὸν Gryneus καὶ γιὰ τελευταία τὸ 1963 στὴν σειρά Surces Chritiennes ὑπὸ τῶν Regnaud καὶ De Prévillie. Οἱ τελευταῖοι ἐκδότες ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴν ἀποκατάστασι κειμένου σωστοῦ καὶ καταλλήλου, ὥστε νὰ εἶναι εὐκόλως μεταφράσιμο. Ἐχρησιμοποίησαν 9 κώδικες, τοὺς ὁποίους ταξινομοῦν σὲ δύο οἰκογένειες μὲ μιὰ μικτὴ σιὸ μέσο τους. Ἐπέτυχαν σχετικῶς καλὸ κείμενο καὶ δὲν ἐπεδίωξαν τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτό, δηλαδὴ πλήρη κριτικὴ ἔκδοσις, πού ἀπαιτεῖ πολὺν κόπο λόγω τῆς πληθώρας χειρογράφων.

Ἐσκέφθηκα νὰ χρησιμοποιήσω αὐτούσιον τὸ κείμενον τοῦτο στὴν μετάφρασι, ἀλλὰ ἔταν ἄρχισα τὴν ἐργασία, διαπίστωσα πολὺ γρήγορα πρῶτα ἄρκετὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα (ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκνευριστικὸ εἶναι γιὰ τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστη ἐκεῖνο τὸ διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμενον, «ἀδελφε», ἀντὶ «ἀδελφέ»), ἔπειτα πολλὰ σημεῖα μὲ ἐσφαλμένη στίξι καὶ τέλος μερικὰ χωρία πού δὲν ἀπέδιδαν λογικὸ νόημα. Χάριν αὐτῶν τῶν τελευταίων κυρίως ἀναγκάσθηκα νὰ παραβάλω τὸ κείμενον τῶν SC (τὸ ὁποῖον θὰ σημειώνωμε στὸ ὑπόμνημα μὲ S) μὲ δύο κώδικες ἀπὸ ἐκείνους τῶν ὁποίων μικροταινίες ὑπάρχουν στὸ Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, τοὺς Βατοπ. 38 καὶ Ἀγίου Παύλου 3.

Ὁ πρῶτος ἀπὸ αὐτούς, τὸν ὁποῖον θὰ σημειώνωμε στὸ ὑπόμνημα μὲ Β, γραμμένος τὸν 1' αἰῶνα σὲ περγαμηνή μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια, περιέχει πλὴν ἄλλων ξένων κειμένων κατὰ σειρά τὶς Διδασκαλίαις 1-14, 18, 19, 20 τὸν Πρόλογο καὶ τὸ Βίον Δοσιθέου, τὴν πρώτη ἀκέφαλη καὶ τὸν Βίον κολοβό. Οἱ ἐκδόσεις τῶν SC κατατάσσουν τὸν κώδικα αὐτὸν στὴν ὁμάδα κώδ. Ἱεροσ. 32, τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι

περιέχει καὶ τὸν πρόλογο, τὸν ὁποῖο οἱ ἴδιοι θεωροῦν ὡς χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς στουδιτικῆς οἰκογενείας καὶ ὅτι τὰ περιεχόμενά του ἔχουν διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴ σειρὰ φανερώνει ὅτι αὐτὴ ἢ κατὰταξις εἶναι ἐσφαλμένη. Πάντως τὸ κείμενο τοῦ κώδικος αὐτοῦ εἶναι πολὺ πλησίον τοῦ S καὶ πολὺ ὀλίγο βοηθεῖ σὲ μεταβολὴ του.

Ὁ δεῦτερος κῶδιξ, Ἀγίου Παύλου 3, τὸν ὁποῖο θὰ σημειώσωμε στὸ ὑπόμνημα μὲ Π, ἔχει γραφῆ τὸν 16' αἰῶνα ἐπίσης σὲ περγαμηνή. Δὲν διακρίνεται γιὰ τὴν ἐπιμέλειά του καὶ ἔχει πλῆθος ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων. Περιέχει κατὰ σειρὰ τὸν Πρόλογο, τὴν Ἐπιστολὴ καὶ τὸ Βίο Δοσιθέου καὶ τὶς διδασκαλίαι 1-11 (κατὰ τὴν ταξινόμησι τῆς PG), τὴν 5 κολοβή, τὴν 6 ἀκέφαλη, τὴν 11 κολοβή. Τὸ ἀρχικὸ χειρόγραφο διακόπτεται ἐκεῖ καὶ δὲν γνωρίζομε ἔως ποῖο σημεῖο προχωροῦσε. Ἡ σειρὰ αὐτὴ τὸν τοποθετεῖ στὴν στουδιτικὴ οἰκογένεια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐπίτιμο κρατικὸ ὑπόμνημα τοῦ S δὲν βλέπω οὐσιασικὴ συγγένεια. Ἔδωσα ἰδιαίτερα προσοχὴ σ' αὐτὸν τὸν κώδικα, διότι παρατήρησα ὅτι διατηρεῖ κείμενο μιᾶς διαφορετικῆς, θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ, παραλλαγῆς. Θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι πρόκειται ἀπλῶς περὶ γλωσσικῆς διορθώσεως. Πραγματικὰ παντοῦ ὅπου ὁ Π ἔχει εἶπαμεν ὁ S ἔχει εἶπομεν, ὅπου ὁ Π ἔχει ἴνα ἔχετε ὁ S ἔχει ἴνα ἔχητε, τὸ ὡς εἶχον ἀναχωρεῖν τοῦ Π ὁ S διορθώνει ὡς ἤμελλον ἀναχωρεῖν. Θὰ ἤμπεροῦσε ἴσως ἀκόμη καὶ ἡ σταθερὰ μεταβολὴ τοῦ ἐκάστη (Π) εἰς πᾶσα (S) νὰ ἐνταχθῆ στὴν ἴδια κατηγορία διορθώσεων. Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἀπὸ τὴν ἴδια σκοπιὰ ἡ μεταβολὴ τοῦ πρὸ παντὸς(Π) σὲ πρὸ πάντων(S) πού ἀπαντᾷ ἐπτά φορές στὴν πρώτη παράγραφο τῆς Διδασκαλίας 1. Κυρίως ὅμως ὑπάρχουν πολλὰ χωρία, στὰ ὁποῖα διατηρεῖται τὸ ἴδιο νόημα, ἀλλ' ἢ φραστικὴ εἶναι διάφορη:

Δεχόμεστε μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ στὸ κείμενό μας, ἀλλ' ἀφήνομε τὰ περισσότερα.

Μιὰ βασικὴ διαφορὰ τοῦ κώδικος αὐτοῦ ἔγκειται στὴν προσθήκη δοξολογίας στὸ τέλος κάθε Διδασκαλίας. Παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο τοῦτο, ὅτι οἱ Διδασκαλίες κατὰ τὸ κείμενο S δὲν ἔχουν στὸ τέλος τους δοξολογία, ἐκτὸς ἀπὸ τρεῖς (12-14), ἐνῶ ὅλες οἱ Διδασκαλίες ποὺ διατηροῦνται ἕως τὸ τέλος τους στὸν κώδικα Π (1-4, 6-10) ἔχουν δοξολογία σχεδὸν τυποποιημένη: «Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν». Ὅπως δὲ εἶχαν καὶ οἱ ἄλλες Διδασκαλίες παρόμοια δοξολογία. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ δοξολογία εἶναι μεταγενέστερη προσθήκη ποὺ προσιδιάζει στὸν κώδικα αὐτό, καὶ προφανῶς ἐπίσης σ' ἄλλους ποὺ δὲν εἶδαμε. Συμβαίνει ὅμως ἡ δοξολογία τῆς Διδασκαλίας 8 νὰ συμπίπτει πλήρως μὲ τὴν τῆς Διδασκαλίας 14, ποὺ ὑπάρχει στὸ S.

«Ὁ Θεὸς δώη ἡμῖν μνημονεύειν καὶ φυλάττειν ἃ ἀκούομεν, ἵνα μὴ εἰς κρίμα ἡμῖν γένωνται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».
(8) (Βλ. καὶ 3).

«Ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος δώη ἡμῖν ἀκούειν καὶ ποιεῖν ἃ ἀκούομεν, ἵνα μὴ γένωνται ἡμῖν εἰς κρίμα οἱ λόγοι οὗτοι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».
(14).

Αὐτὸ θὰ μᾶς ὠδηγοῦσε στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ δοξολογίες προέρχονταν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Δωρόθεο καὶ ὅτι ἐπίσης τὸ κείμενον τοῦ κώδ. Π προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἴσως ἀποτελεῖ τὴν ἀρχικὴ παραλλαγὴ τῶν Διδασκαλιῶν. Πάντως χρειάζεται πληρεστέρα μελέτη ἢ χειρόγραφη παράδοσις τῶν ἔργων τοῦ Δωροθέου γιὰ νὰ τοποθετηθοῦν τὰ πράγματα σὴ σωστικὴ τους βάση.

Δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ υἰοθετήσω τελείως τὸ κείμενον τοῦ Π χωρὰς μεγαλυτέρα διερεύνησι αὐτῆς τῆς παραδόσεως. Ἐτσι ἐκράτησα βασικῶς τὸ κείμενον τῆς S, στὸ ὁποῖο προσ-

θέτω ἄρκετὲς βελτιώσεις ἀπὸ τὸν Π καὶ ὀλιγώτερες ἀπὸ τὸν Β. Ὅπου ἡ διαφορὰ εἶναι οὐσιώδης σημειώνω τὴν μεταβολή, ὅπου δὲν εἶναι τὸ κάμνω σιωπηλῶς, γιὰ νὰ μὴ ἐπιφορτισθῇ πολὺ τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ποὺ δὲν ἔχει βασικὸ σκοπὸ νὰ προσφέρῃ νέο κείμενο.

Ἡ σκέψις τοῦ Δωροθέου.

Ὁ Δωρόθεος δὲν καταβάλλει καμμιά προσπάθεια γιὰ νὰ φανῇ σπουδαῖος συγγραφεὺς καὶ στοχαστής, ἀλλὰ οὔτε κατορθώνει νὰ τὸ κρύψῃ ὅτι εἶναι. Τὸ «ἀκαλλώπιστον τῆς λέξεως» ὑπογραμμίζει ἤδη ὁ συγγραφεὺς στὴν ἐπιστολή του, ὁ ὁποῖος ὅμως συγχρόνως τονίζει τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ ὕψος τοῦ λόγου του. «Ἄλλ' ἤδη καιρός, ἀγαπητέ, τὴν γλυκεῖαν τῶν πατρικῶν λόγων παραθῆναί σοι τράπεζαν, ἧς οὐδὲ τὸ τῆς λέξεως ἀκαλλώπιστον ὀλίγον πρὸς ὠφέλειαν. Τοιοῦτος γὰρ ὢν καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸς ἐκεῖνος ὁ θεῖος ὄντως ἀνὴρ καὶ ἐν τούτῳ, διὰ τὴν ἐντολήν ὅμως τοῖς ταπεινοῖς συνεπάγεται, τὸ πεζὸν τῆς λέξεως καὶ τὸ τῆς φωνῆς ἀκατάσκευον πανταχοῦ προτιμήσας. Σὺ δὲ τῆς γνησίας καὶ μακαρίας σπουδῆς τὴν ἀπόλαυσιν εὐρῶν ἀξίαν, ἐνδαψιλεύου τοῖς ἐμοῖς ἐφοδίοις»¹⁰.

Πραγματικὰ τὸ ὕφος του εἶναι ὄχι ἀπλῶς ἀπέριπτο ἀλλὰ καὶ λαϊκό, οἰκεῖο, συζητητικὸ, καθημερινό. Δὲν εἶναι ὕφος κειμένου ἀλλὰ προφορικοῦ λόγου, καὶ ἴσως μάλιστα τὰ γραπτὰ αὐτὰ εἶναι πρόχειρες διδαχές, καταγραμμένες ἀπὸ ταχυγράφους καὶ διορθωμένες σὲ μερικὰ σημεία ἀπὸ τὸν ἐκφωνητὴ. Ἡ γλῶσσα εἶναι προάγγελος τῆς νεωτέρας λαϊκῆς τόσο ὅσο κανένα ἄλλο μνημεῖο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Δωρόθεος γράφει «κῦρις», κραβάτιν, γομάριν· χρησιμοποιεῖ τὸ ἐπῆρε μὲ τὴν ἔννοϊαν παρέλαβε καὶ τὸ ποὺ ὡς εἰδικὸν σύνδεσμον: «ἴδε ποὺ εἰσέρχεται» (9,4). Γενι-

10. Εἰσαγ. Ἐπιστολή 8.

κῶς, ὅταν ἀναγινώσκη κανεῖς κείμενα τοῦ Δωροθέου νομίζει ὅτι ἀναγινώσκει νεώτερο συγγραφεῖα μιμούμενο παλαιὸ ὕφος.

Ἡ σπανία γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐνασχόλησις μὲ τὴν ἐρμηνεία ὕμνων ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔνδειξις εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ συντάκτη γιὰ τὴν ὕμνογραφία. Πάντως ἠμποροῦμε νὰ ὑποθέσωμε τουλάχισο ὅτι αὐτὸς ἦταν ἐκείνος ποὺ ἀπὸ τὶς ὁμιλίαι τοῦ Γρηγορίου συνέλεξε τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα γιὰ νὰ συντεθοῦν τὰ ποιήματα ποὺ ἐρμηνεύονται στὶς Διδασκαλίαι 16 καὶ 17. Κατὰ τὸν Σ. Πετρίδη¹¹ τὸ δυὸ ποιήματα πρέπει νὰ εἶχαν τοὺς παρακάτω στίχους.

α' Ἀναστάσεως ἡμέρα,
καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς,
τὸ τιμιώτατον Θεῷ κτῆμα
καὶ οἰκειότατον·
ἀποδῶμεν τῇ εἰκόνι
τὸ κατ' εἰκόνα,
γνωρίσωμεν ἡμῶν τὸ ἀξίωμα,
τιμήσωμεν τὸ ἀρχέτυπον,
γνωῖμεν τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν
καὶ ὑπὲρ τίνος Χριστὸς ἀπέθανεν.

β' Ἱερεῖα ἔμψυχα,
ὀλοκαυτώματα λογικά,
μάρτυρες Κυρίου,
θύματα τέλεια Θεοῦ,
Θεὸν γινώσκοντα
καὶ Θεῷ γινωσκόμενα
πρόβατα, ὧν ἡ μάνδρα
λύκοις ἀνεπίβατος,
πρεσβεύσατε καὶ ἡμᾶς
συμποιμανθῆναι ὑμῖν
ἐπὶ ὕδατος ἀναστάσεως.

11. S. Petrides, Byz. Zeit. 1904, σ. 421 - 427.

Ἡ στερεὰ λογικὴ διάρθρωσις τῶν κειμένων γενικῶς καὶ ἡ ἀπαράμιλλος ἀνάλυσις τῶν ἐννοιῶν στηρίζονται σὲ μία σπανίας μορφῆς γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ψυχολογικὴ ἀνατομία.

Ὁ Δωρόθεος εἰσάγει τὰ θέματα πολὺ συχνὰ μὲ ἓνα ρητὸ ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη ἢ μὲ μία πατρικὴ γνώμη ἢ μὲ ἓνα ἐπεισόδιον πλήρες ἠθικοῦ νοήματος. Γενικῶς ἡ κατοχύρωσις ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη εἶναι πυκνὴ, ἀλλὰ ἡ ἐρμηνεία ποὺ δίδεται στὰ κείμενά της εἶναι μέχρι τῶν λεπτομερειῶν τυπολογικὴ καὶ συμβολικὴ.

Ἀπὸ τὸν χῶρον τῆς πατερικῆς γραμματείας χρησιμοποιοῦνται κατ' ἐξοχὴν οἱ πατέρες τῆς ἐρήμου, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία εὐρισκόταν πρόχειρη στὰ Γεροντικόν, δηλαδὴ στὰ Ἀποφθέγματα Πατέρων, ποὺ εἶχαν ἤδη διαμορφωθῆ στὴν ἀλφαριθμητικὴ τους μορφή. Ἀκολουθεῖ πολὺ συχνὰ τὸν Εὐάγγριον, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται σὲ ὀλίγες μόνο περιπτώσεις, ἐνῶ σὲ πολλὰ ἄλλες τὸ νόημα ἔχει ἀπαλειφθῆ ἀπὸ ἀντιγραφεῖς, ἀφοῦ ὁ θεολόγος αὐτὸς εἶχε καταδικασθῆ πλέον. Ἐπειτα συναντοῦμε τὴν παρουσίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου, τοῦ Ἰωάννη Χρυσοστόμου, τοῦ Μάρκου Ἐρημίτη, τοῦ Ζωσιμά, τῆς Β' Κλήμεντος. Ἀνωλύτως χρησιμοποιοῦνται οἱ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Ὁριγένης, Εἰρηναῖος, Ἀθανάσιος, Γρηγόριος Νύσσης, Ἡσαΐας, Διάδοχος Φωτικῆς.

Ἄν καὶ μόνο μία φορὰ ἀναφέρεται σὲ ἀπόψεις «παρὰ τοῖς ἔξω», στοὺς μὴ χριστιανοὺς λογίους¹², ὑπάρχουν ἀφθονοὶ ἀπηχήσεις ἀπὸ αὐτὰς, κυρίως ἠθικῆς μορφῆς, ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ συλλογεύς. «Οἶδα γὰρ πρὸς ἅπασιν τοῖς τοῦ μακαρίου καλοῖς, καὶ ταῦτα δὴ τὰ τῶν ἔξωθεν λεγομένων φιλοσόφων, ἅπερ κατὰ τὴν σοφὴν ὄντως μέλισσαν ἀνθολογῶν φέροντά τι χρήσιμον εὕρισκεν, ἀόκνως αὐτὸν εἰς διδασκαλίαν ἐν καιρῷ προβαλλόμενον, οἷον τὸ «μηδὲν ἄγαν», «γινῶθι σαυτὸν» καὶ τὰ τοιαῦτα»¹³. Κυρίως λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Ἐπίκτητον.

Ὁ Δωρόθεος ἔχει συγκεκριμένη ἠθικὴ φιλοσοφία, τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ σ' ὅλη της τὴν γραμμή. Τὸ ἠθικὸ ἰδεώδες του βέβαια, ἂν καὶ εὐρύ, ἀναφέρεται στὴν τάξι μέσα στὴν ὁποία ζῆ, τῶν μοναχῶν, καὶ ἡ ἐκπλήρωσίς του ἀναζητεῖται σὲ μία κατάστασι ἀμεριμνίας, ἀναπαύσεως, εἰρήνης, ἡσυχίας.

Ὁ Χριστὸς εἶναι βασιλεὺς καὶ οἱ μοναχοὶ εἶναι στρατιῶτες του, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ διαγράφει παλαιότερα ὁ Μέγας Βασίλειος στὴν Ἀσκητικὴ Προδιατύπωσι. Ἀκόμα καὶ μὲ τὰ ἐνδύματα δεικνύεται συμβολικῶς αὐτὴ ἡ σχέση, διότι οἱ μοναχοὶ ἔφεραν τότε ἓνα πορφύρινο σημεῖο στὸ κολόβιό τους, ὅπως ὁ Χριστὸς ὡς βασιλεὺς ἐφόρεσε τὴν πορφυρὴ χλαμύδα¹⁴. Ἡ ἴδια συνήθεια ἐπικρατοῦσε τότε ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες τῶν κοσμικῶν βασιλέων. Ὅλη ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν εἶναι πόλεμος, στὸν ὁποῖο ἡ νίκη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴ ὑπηρεσία, ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν τοῦ βασιλέως των. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχη σταθερὰ καὶ μόνιμα, πρέπει νὰ ἀποκόψη κάθε ἄλλο δεσμό: θελήματα καὶ δικαιώματα. Θέλημα εἶναι ἡ ἐπίμονος τάσις ἐπιβολῆς. ἡ ὁποία κρατεῖ δέσιμο τὸν ἄνθρωπο. Ἐὰν θέλη νὰ ἐλευθερωθῆ καὶ ἀπαλλαγῆ τελείως, πρέπει νὰ μάθῃ νὰ κόπῃ τὰ θελήματά του καὶ νὰ φθάσῃ στὴν ἀπροσπάθεια, στὴν ἀποκόλλησι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Καὶ τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἠθικῶς περισσότερο ἀπὸ αὐτό· οὐδὲν οὕτως ὠφελεῖ τοὺς ἄνθρώπους ὡς τὸ κόπτειν τὸ ἴδιον θέλημα¹⁵. Ὅταν ὅμως ἔχει κόψει τὸ θέλημά του, δὲν θέλει νὰ γίνῃ τὸ ἴδικό του θέλημα, ἀφοῦ δὲν ἔχει· ἀλλὰ τότε εὐρίσκεται νὰ κἀνῃ πάντοτε τὸ θέλημά του. Δὲν γίνεται ὅ,τι θέλει αὐτός, ἀλλὰ θέλει ὅ,τι γίνεται, καὶ μὴ ἔχοντας ἴδικό του θέλημα, ὅ,τι γίνεται εἶναι ἴδικό του¹⁶.

Δικαίωμα εἶναι ἡ προσπάθεια αὐτοδικαιώσεως καὶ ἡ ἀ-

13. Εἰσαγ. Ἐπιστολὴ 5.

14. Διδασκαλία 1, 21.

15. Διδασκαλία 1, 27.

παίτησις ἀναγνωρίσεως καὶ κτήσεως ὑλικῶν ἀγαθῶν. Μὲ τὴν ἀποκοπὴ τοῦ θελήματος ἀποκόπτεται καὶ τὸ δικαίωμα.

Τὸ θέλημα καὶ τὸ δικαίωμα εἶναι καταστάσεις πού ἐπιβάλλονται ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς. Ἡ λέξις αὕτη ἔχει μερικὲς φορὲς καὶ θετικὴ ἔννοια, ἀλλὰ συνήθως χρησιμοποιεῖται ἀρνητικῶς γιὰ νὰ σημάνη τις πονηρὲς σκέψεις. Μὲ τὴν ἐξάλειψι τῶν λογισμῶν καὶ τὴν ἀποκοπὴ τοῦ θελήματος, πού συνδέουν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν κόσμον, ἀνοίγεται ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἀποκοπὴ τῶν παθῶν. Δὲν τελειώνει ὅμως μὲ αὐτὸ ὁ ἀγών· χρειάζεται συνεχὴς νῆψις καὶ ἐγρήγορις. Ἡ ἀποκοπὴ τῶν παθῶν εἶναι ἀρνητικὴ διαδικασία, θετικὴ δὲ εἶναι ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀρετῶν.

Τρεῖς εἶναι αἱ διαθέσεις μὲ τις ὁποῖες εἶναι δυνατὸ νὰ εὐαρεστηθῇ ὁ Θεός: ὁ φόβος, ἡ προσδοκία τοῦ μισθοῦ, ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐκεῖνος πού ἐκτελεῖ τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ φόβο εὐαρεστεῖ βέβαια τὸ Θεό, ἀλλ' ὄχι ἀπολύτως, διότι εἶναι στὴν κατάστασι τοῦ δούλου, ἀφοῦ οἱ δοῦλοι ὑπηρετοῦν τὸν κύριό τους ἀπὸ φόβο. Ἐκεῖνος πού ἐκτελεῖ τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ προσδοκία τοῦ μισθοῦ εὐαρεστεῖ ἐπίσης τὸ Θεό, ἀλλ' ὄχι ἀπολύτως, διότι εἶναι στὴν κατάστασι τοῦ μισθωτοῦ, ἀφοῦ οἱ μισθωτοὶ ὑπηρετοῦν τὸν κύριό τους γιὰ τὸν μισθό. Ἐκεῖνος πού ἐκτελεῖ τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ ἀγάπη εὐαρεστεῖ ἀπολύτως τὸ Θεὸ καὶ εἶναι στὴν κατάστασι τοῦ υἱοῦ, διότι οἱ υἱοὶ ὑπηρετοῦν ἀπὸ ἀγάπη, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν τίποτε¹⁷. Ἡ ἀρετὴ λοιπὸν ἔχει ἀξία καθ' ἑαυτήν· «ὀφείλομεν ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην δι' αὐτὸ τὸ καλόν, συμπάσχοντες ἀλλήλοις ὡς ἰδίοις μέλεσι»¹⁸.

Ἡ πνευματικὴ διδασκαλία τοῦ Δωροθέου εἶναι τυπικῶς παλαιστινιακὴ· δὲν προχωρεῖ στὴν ἀναζήτησι θεωρητικῆς καὶ μυστικῆς ἐμπειρίας, ἀλλὰ σταματᾷ στὴν πρᾶξι. Ἀκολουθεῖ σ' αὐτὸ τοὺς ἀμέσους διδασκάλους του.

16. Διδασκαλία 1, 27. Ἐπιστολὴ 2, 4.

17. Διδασκαλία 4, 2 ἐ.

18. Διδασκαλία 14, 17.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- J. J. Gryneus, Monumenta SS. Patrum Orthodoxographica I, 195 - 368, Basileae 1569. Ἀρχική ἔκδοσις.
- A. Gallandi, Bibliotheca Veterum Patrum 12, 369 - 469, Venetiis 1778 = PG 88, 1609 - 1844.
- L. Regnaud, J. de Préville, Dorothee de Laza Oeuvres spirituelles, Sources Chrétiennes 92, Paris 1963.
- S. Vailhé, Saint Dorothee et Saint Zozime, Echos d'Orient 1901, 359 - 363.
- J. M. Szymusiak, J. Leroy, Dorothee, Dict. Spirit. 3, 1651 - 1664.
- A. Βεσελίνοβιτς, Βαρσανούφιος ὁ Μέγας, Ἰωάννης ὁ Προφήτης καὶ Δωρόθεος ὁ Ἀββάς, Ἀθῆναι 1939.
- Ἰω. Φωκλίδου, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος 17 (1918), 319 - 336, 449 - 464. 24 (1925), 245 - 321.
- L. Regnault, «Menarchisme orientale et spirituelle ignacienne. influence de Saint Companye sur la Coupanie de Jésus», Rev. d'Asc. et de Myst. 1957, 141 - 149.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΔΩΡΟΘΕΟΥ

1. Ἰστέον ὅτι δύο γέγονασι Δωρόθεοι καὶ δύο Βαρσανούφιοι, οἱ μὲν τὰ τοῦ Σεβήρου νοσήσαντες, οἱ δὲ ὀρθοδοξίαν καὶ τελείαν ἄσκησιν ἀσπασάμενοι. Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐμφορόμενοι ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ· ὅθεν καὶ ἀποδεικτέαν ταύτην ἔχομεν καὶ ἐνάρετον καὶ ψυχωφελῆ ὅτι μάλιστα, ὡς τοῦ μακαρίου Δωροθέου τοῦ ὀρθοδόξου καὶ ἐπισήμου φανέντος ἐν τοῖς παιράσι τῶ ὄντι ὑπάρχουσαν πόνημα, καὶ οὐ τοῦ ἐτερόφρονος καὶ σκαιοῦ, καθὼς καὶ ὁ πατήρ ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογητῆς Θεόδωρος ὁ τῶν Στευδίου πεφηνῶς πάνσοφος ἡγούμενος ἐν τῇ διαθήκῃ τῇ πρὸς τοὺς ἐναντοῦ μαθητὰς εὖ μάλα ἐδίδαξε μετὰ τὸ ὑποσημίνασθαι τῆς ἐναντοῦ πίστεως τὸ φρόνημα καὶ ἀποκηρύξαι συλλήβδην τοὺς ἀθέους αἰρετικούς, φήσας οὕτως.
2. Προσέει καὶ πᾶσαν βίβλον θεόπνευστον Παλαιᾶς τε καὶ Νέας Διαθήκης ἀποδέχομαι, ἔτι μὴν καὶ πάντων τῶν θεσπεσίων πατέρων διδασκάλων τε καὶ ἀσκητῶν τοὺς βίβλους τε καὶ τὰ θεῖα συγγράμματα. Τοῦτο δὲ εἶρηκα διὰ τὸν φρενοβλαβῆ Πάμφιλον τὸν ἀπὸ ἀνατολῆς φοιτήσαντα καὶ τούσδε τοὺς ὁσίους διαβάλλοντα, λέγω δὴ Μάρκον, Ἡσαΐαν, Βαρσανούφιον, Δωρόθεόν τε καὶ Ἡσύχιον· οὐ μὴν Βαρσανούφιον καὶ Ἡσαΐαν καὶ Δωρόθεον τοὺς τῶν Ἀκεφάλων συνακεφάλους καὶ τοῦ λεγομένου Δεκακερά-

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΩΡΟΘΕΟΥ¹

1. Πρέπει να γνωρίζουμε ότι υπήρξαν δύο Δωρόθεοι και δύο Βαρσανούφιοι, οί μὲν πρῶτοι προσβεβλημένοι ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τοῦ Σεβήρου, οἱ δὲ ἄλλοι προσκολλημένοι στὴν ὀρθοδοξία καὶ τὴν τελεία ἄσκησι. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι εἶναι οἱ ἀναφερόμενοι στὸ παρὸν βιβλίον· γι' αὐτὸ τὸ ἀποδεχόμεσθε καὶ τὸ θεωροῦμε ἐνάρετο καὶ ἐξαιρετικὰ ψυχωφελές, διότι εἶναι πραγματικὰ πόνημα τοῦ Δωροθέου ποῦ ἐφάνηκε ὀρθόδοξος καὶ ἐπίσημος μεταξὺ τῶν πατέρων, καὶ ὄχι ἐκείνου ποῦ ἦταν αἰρετικὸς καὶ ἀπαίσιος, καθὼς ἐδίδαξε ὁ πατήρ μας καὶ ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρος, ὁ πάνσοφος ἡγούμενος τοῦ Στουδίου, στὴν Διαθήκη πρὸς τοὺς μαθητὰς του². Μετὰ τὴν διακήρυξι τοῦ φρονήματος τῆς πίστεώς του καὶ τὴν ἀποκήρυξι ὅλων μαζὶ τῶν ἀθέων αἰρετικῶν προσέθεσε τὰ παρακάτω.
2. Ἐπὶ πλέον ἀποδέχομαι καὶ ὅλα τὰ θεόπνευστα βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, καθὼς ἐπίσης τοὺς βίους καὶ τὰ συγγράμματα τῶν θεσπεσίων πατέρων, διδασκάλων καὶ ἀσκητῶν. Τὸ λέγω δὲ αὐτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ φρενοβλαβοῦς Παμφίλου ποῦ ἤλθε ἀπὸ τὴν Ἀνατολή καὶ διαβάλλει αὐτοὺς τοὺς ὁσίους, δηλαδὴ τὸν Μάρκο, τὸν Ἡσαΐα, τὸν Βαρσανούφιο, τὸν Δωρόθεο καὶ τὸν Ἡσύχιον ὄχι βέβαια τὸν Βαρσανούφιο καὶ Ἡσαΐα καὶ Δωρόθεο τοὺς συνακεφάλους τῶν Ἀκεφάλων³ καὶ τοὺς συνομοκεράτους τοῦ λεγομένου

1. Ἡ ἐπιγραφή μόνο σὲ μεταγενέστερα χειρόγραφα.

2. Βλ. PG 99, 1813 - 1816.

3. Ἀκέφαλοι ὠνομάσθησαν οἱ Μονοφυσῖτες διότι δὲν ἀναγνώριζαν τὴν ὀρθόδοξη ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας.

του συνομοκεράτους και ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Σωφρονίου ἐν τῷ λιθέλλῳ αὐτοῦ ἀναθεματιζομένους, ἐτιέρων δηλονότι παρὰ τούσδε ὄντων τῶν προειρημένων, οὓς ἐγὼ πατροπαραδότως ἀποδέχομαι δι' ἐρωτήσεως τοῦ ἤδη ἀρχιερατεύσαντος Ταρασίου τοῦ ἁγιοτάτου πατριάρχου ἐτιέρων τε ἀξιοπίστων προσώπων αὐτοχθόνων τε καὶ ἀνατολικῶν, κατὰ τὸ και τὴν εἰκόνα Βαρσανουφίου ἐν τῇ θείᾳ ἐνδυτῇ τῇ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας συνίστασθαι ἁγίοις πατράσιν Ἀριωνίῳ, Ἐφραΐμ καὶ ἐτιέροις, καὶ ὡς μή τι ἐν ταῖς διδασκαλίαις αὐτῶν εὖρηκὼς ἀσέβημα, τοῦναντίον δὲ καὶ πολλὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῖς προσέχουσιν*.

3. Ἴδου τοίνυν διευκρινήσατο ὁ μέγας πατήρ ἡμῶν Θεόδωρος τὴν τῶν ἑκατέρων Δωροθέων δόξαν, καὶ τὴν τοῦ ἐνταῦθα ἐμφερομένου διδασκαλίαν ὠφελιμωτάτην εἶναι ἀπεφῆναιτο, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν ἀληθῶς ψυχωφελῆς πάντων καθ' ἣν ὁ ἀκριθαζόμενος τὸν ἑαυτοῦ θίον εἰς τὸ τέλειον μέτρον ἐν Χριστῷ τῆς ἀρετῆς ἐλάσειε καὶ τῷ τῆς ἀπαθείας στεφάνῳ ἐφθакὼς ἐγκοσμηθήσεται καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς μετὰ τῶν ἁγίων ἀξιωθήσεται.
4. Διὸ καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ καθ' ἑξῆς ἐξεθήκαμεν, ἵνα οἱ ἀναγινώσκοντες εὖρωσι καὶ νοήσωσι τὸν τε νοῦν καὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ ἁγίου καὶ τὴν θεόδοτον αὐτοῦ καὶ κατὰ Θεὸν ὑπακοὴν καὶ ταπείνωσιν.

Δεκακεράτου⁴, οί όποιοι αναθεματίζονται από τόν άγιο Σωφρόνιο στόν λίβελλό του⁵, διότι είναι όπωςδήποτε διαφορετικοί από αυτούς οί προηγούμενοι, τούς όποιους έγώ αποδέχομαι πρώτα κατά παράδοσι πατερική σύμφωνα με διαβεβαίωσι προσώπου που άρχιεράτευσε προσφάτως, του άγιωτάτου πατριάρχου Ταρασίου, και άλλων άξιοπίστων προσώπων, αύτοχθόνων και ανατολικών, έπειτα από τό ότι ή εικών του Βαρσανουφίου παριστάνεται στην θεία ένδυτή της τραπέζης της Μεγάλης Έκκλησίας⁶ μαζί με τών άγίων πατέρων Άντωνίου, Έφραϊμ και άλλων, και τέλος από τό ότι δέν εύρηκα κανένα άσέβημα στις διδασκαλίες τους, αλλά αντίθέτως πολλή ψυχική ώφέλεια'.

3. Έτσι λοιπόν ό μέγας πατήρ μας Θεόδωρος διευκρίνησε την γνώμη περί τών δύο Δωροθέων και άνεκήρυξε ώφελιμωτάτη την διδασκαλία του έδώ αναφερομένου, όπως και πραγματικά είναι ψυχωφελεστάτη. Αύτός που συμμορφώνει τόν βίο του σύμφωνα με αύτή θα προχωρήσει στο τέλειο μέτρο έν Χριστώ και αύτός που θα φθάσει θα στολισθής με τόν στέφανο της άπαθείας και θα άξιωθής της αιωνίου ζωής μαζί με τούς άγίους.
4. Γι' αυτό και κατεγράψαμε τούς λόγους του με την σειρά, ώστε οί αναγνώστες νά εύρουν και νά κατανοήσουν την σκέψη και την διαγωγή του άγίου, καθώς και την θεόδοτη και κατά τό θέλημα του Θεού ύπακοή και ταπεινώσί του.

4. Στόν Δανιήλ 7, 7 - 8 γίνεται λόγος για τό θηρίο με τά δέκα κέρατα, άπό τά όποια άπσπάσθησαν τρία. Η εικών χρησιμοποιείται για νά δηλώσει τούς δέκα άκεφάλους ήγέτες, άπό τούς όποιους έχωρίσθησαν τρεις.

5. Συνοδική Έπιστολή προς Σέργιον, PG 87, 3192 - 3193.

6. Της Άγίας Σοφίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΙΤΗΣΑΝΤΑ ΑΔΕΛΦΟΝ ΠΕΜΦΘΗΝΑΙ ΑΥΤΩ
 ΤΟΥΣ ΕΥΡΕΘΕΝΤΑΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
 ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΣΥΝ ΕΓΚΩΜΙΩ ΗΤΟΙ ΒΙΩ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΕΠΙΤΟΜΗ

1. Ἐπαινῶ σου τὴν προαίρεσιν, μακαρίζω τῆς περὶ τὸ ἀγαθὸν σπουδῆς τὴν εὐλογημένην σου καὶ φιλόκαλον ὡς ἀληθῶς ψυχὴν, ἀδελφὲ ποθεινότατε. Τὸ γὰρ οὐτις φιλόπονος ἐρευνᾷ καὶ γνησίως ἐπαινεῖν τὰ κατὰ τὸν ὄντως μακάριον καὶ ἀξιόθεον ἡμῶν πατέρα, τὸν τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ φερόντων, ἀρετὴν εἶναι ἀπαιεῖν καὶ Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ μεριμνᾷ περὶ τῆς ὄντως ζωῆς. «Ζήλου γάρ», κατὰ τὸν μέγαν Γρηγόριον, «ὁ ἔπαινος πρόξενος, ζῆλος δὲ ἀρετῆς, ἀρετὴ δέ, μακαριότης».
2. Χαίρειν οὖν ἔστι καὶ συγχαίρειν ὡς ἀληθῶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ σου προκοπῇ· ἐκεῖνον γὰρ ἔοικας ἰχνηλατεῖν τὸν «τοῦ πράου» μιμητὴν «καὶ ταπεινοῦ τῇ καρδίᾳ», ὃς τὴν νοητὴν Πέτρον καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἀποταγῆν θεωρήσας, οὕτως ἑαυτὸν τῆς τῶν ὀρωμένων ἐξέδυσσε προσπαθείας, οὕτω τοῖς ἑαυτοῦ κατὰ Θεὸν ἑαυτὸν ἐξέδωκε παιράσει, ὡς μετὰ παρησίας, εὖ οἶδα, καὶ αὐτὸν πρὸς τὸν Σωτήρα λέγειν ὅτι «Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι». «Ὅθεν «ἐν ὀλίγῳ σὺν Θεῷ τελειωθεὶς ἐπλήρωσε χρόνους μακροὺς», οὐκ αἰσθηταῖς μὲν ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν ἐνδιαιωμένος, οὐδὲ τὸ ἄρχειν σωματοβόρων θηρίων ἐν μεγάλῳ τιθέμενος, τῆς δὲ ψυχῆς τὴν ἐρημίαν ἀσπαζόμενος καὶ ὄρεσιν ἐγγίξειν ἐπιποθῶν αἰωνίοις φωτίζειν θαυμασιῶς ἐπισταμένοις, καὶ ψυχοκτόνων μᾶλλον

7. Φέρει τὸ ὄνομα Δωρό-θεος.

8. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 25, 1, PG 35, 1200 A.

9. Ματθ. 11, 29.

10. Ματθ. 19, 27.

11. Σοφ. Σολ. 4, 13.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟ ΠΟΥ ΕΖΗΤΗΣΕ ΝΑ ΤΟΥ ΣΤΑΛΟΥΝ
ΟΙ ΕΥΡΕΘΕΝΤΕΣ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΑΣ
ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΜΑΖΙ ΜΕ ΣΥΝΤΟΜΟ ΕΓΚΩΜΙΟ ΑΥΤΟΥ

1. Ἐπαινῶ τὴν προαίρεσί σου, μακαρίζω τὴν εὐλογημένη καὶ φιλόκαλη πραγματικὰ ψυχὴ σου γιὰ τὸ ζῆλο πρὸς τὸ ἀγαθὸ, ἀδελφεὲ ποθεινότατε. Διότι τὸ ὅτι ἐρευνᾶς μὲ τὴν φιλοπονία καὶ ἐπαινεῖς τόσο εἰλικρινῶς τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πραγματικὰ μακάριο καὶ ἀξιόθεο πατέρα μας, τὸν φερώνυμο τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ⁷, εἶναι σὰν νὰ ἐπαινῆς καὶ ν' ἀγαπᾶς τὸν Θεὸ καὶ σὰν νὰ μεριμνᾶς γιὰ τὴν ἀληθινὴ Ζωή. Διότι κατὰ τὸν μέγα Γρηγόριο⁸ «ὁ ἔπαινος εἶναι πρόξενος ζήλου, ὁ δὲ ζῆλος ἀρετῆς, ἡ δὲ ἀρετὴ μακαριότητος»⁹.
2. Ὑπάρχει λοιπὸν χῶρος νὰ χαιρώμαστε καὶ νὰ συγχαίρώμαστε πραγματικὰ γι' αὐτὴν τὴν προκοπὴ σου· διότι φαίνεσαι νὰ βαδίζης στὰ ἴχνη ἐκείνου, τοῦ μιμητοῦ «τοῦ πράου καὶ ταπεινοῦ στὴν καρδιά», ὁ ὁποῖος ἐκτιμώντας τὴν πνευματικὴ ἀποταγὴ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν συνοδῶν του, ἀπήλλαξε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν προσήλωσι στὰ ὄρατά, παρέδωσε τὸν ἑαυτό του στοὺς πατέρες του κατὰ Θεὸ σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε, ὅπως γνωρίζω καλά, νὰ λέγῃ καὶ αὐτὸς μὲ παρρησία στὸν Σωτῆρα ὅτι, «ἰδοὺ ἐμεῖς ἀφήσαμε τὰ πάντα καὶ σὲ ἀκολουθήσαμε»¹⁰. "Ἐτσι μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ «ἐπιτυχάνοντας μέσα σὲ ὀλίγο χρόνο τὴν τελείωσι ἐγέμισε μακρὰ σταδιοδρομία»¹¹, χωρὶς νὰ ζῆ σὲ αἰσθητὲς ἔρημιες καὶ ὄρη καὶ χωρὶς νὰ θεωρῆ σπουδαῖο τὸ νὰ κυριαρχῆ σαρκοβόρων θηρίων, ἀλλὰ ἀγαπώντας τὴν ἐρημία τῆς ψυχῆς καὶ ποθώντας νὰ προσεγγίζη τὰ αἰώνια ὄρη ποὺ γνωρίζουν νὰ φωτίζουν μὲ τρόπο θαυμαστὸ καὶ μᾶλλον νὰ πατοῦν τίς

κεφαλὰς παιεῖν ὄφρων καὶ σκορπίων. Ἐὖν καὶ συντόμως τῆς τοῦ Χριστοῦ συνεργία τυχεῖν ἠξιώθη διὰ τῆς τοῦ ἰδίου θελήματος ἀθλητικῆς ἀναιρέσεως, ἥτις αὐτῷ τὴν ἀπλανῆ τῶν πατέρων ὁδὸν προεξένησεν, ἥτις καὶ ἐλαφρὸν αὐτῷ τὸ μακάριον ἀπέδειξε φορτίον καὶ τὸν σωτήριον Χριστοῦ ζυγὸν χρησιῶν ὡς ἀληθῶς ἐφανέρωσεν.

3. Ἐξ ἧς ἀρίστην ἔμαθεν ὕψους ὁδὸν, τὴν ταπεινώσειν, καὶ τὸ «Ἐλεήμων γίνου καὶ προῶς» ἔργω κατὰ τὸν λόγον τῶν ἁγίων γερόντων παραλαβὼν πάσαις διὰ τοῦτο ἐκοσμήθη ταῖς ἀρεταῖς· ὅθεν ἐπὶ στόματος ἐκεῖνο ἀεὶ τὸ γεροντικὸν ἔφερεν ὁ μακάριος, «Ὁ φθάσας, λέγων, εἰς τὸ κόπαι τὸ ἴδιον θέλημα, ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον τῆς ἀναπαύσεως». Ἐπειδὴ γὰρ εὔρε, καθὼς καὶ ἀξίως ἐζήτησε, πάντων μὲν ρίζαν οὖσαν τῶν παιδῶν τὴν φιλαυτίαν, ταύτην δὲ τῷ γλυκυπικρῷ ἡμῶν συνισταμένην θελήματι, τῷ δραστηρίῳ τούτῳ φαρμάκῳ χρησάμενος, συναπαμαραίνει τῆς ρίζης καὶ τὰ πονηρὰ βλαστήματα, καὶ γίνεται ἀθανάτων φυτῶν εἰλικρινῆς γεωργὸς καὶ καρποφορεῖ τὴν ὄντως ζωὴν, τὸν ἐγκεκρομμένον τῷ ἀγρῷ θησαυρὸν καλῶς ὑπ' αὐτοῦ ζητηθέντα καὶ εὔρεθέντα κτησάμενος καὶ πλουτήσας ὄντως τὰ μὴ κενούμενα.

4. Ἐβουλόμην μὲν οὖν ἱκανὸς εἶναι καὶ γλώσση καὶ διανοία, ὡς ἀξιωθῆναι καὶ τὸν ἅγιον αὐτοῦ κατὰ μέρος ἐκθέσθαι βίον, εἰς κοινὸν ὄφελος καὶ τύπον ἀρετῆς ἀκριβέστατον, ὅπως τε τὴν σιενῆν καὶ εὐρύχωρον ὁδὸν καὶ παράδοξον ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνέδραμε· τὸ μὲν, διὰ τὸ ἀπλανὲς καὶ ἀδιάχτητον καὶ τῆς κρημνώδους ἐφ' ἑκάτερα παρεκβάσεως φυλακτικὸν (οὕτω γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ φίλος καὶ μέγας ὄντως Βασίλειος τὸ σιενὸν τῆς τεθλιμμένης ὁδοῦ

12. Καὶ αὐτοῦ τοῦ λογίου καὶ τοῦ ἀμέσως προηγουμένου δὲν ἔχει ἀνιχνευθῆ ἢ προέλευσις.

13. Βλ. Γρηγορίου Δαμασκηνοῦ, Λόγος 45, 8 (PG 36, 632 C), περὶ τοῦ Ἀδάμ.

14. Βλ. Ματθ. 13, 44.

15. Ὅρος κατὰ Πλάτος 241, PG 31, 1241 BC.

κεφαλές τῶν ψυχοκτόνων ὄφρων καί σκορπιῶν. Αὐτὰ ἀκριβῶς ἀξιώθηκε μέ τήν συνέργεια τοῦ Χριστοῦ νά ἐπιτύχη σέ ὀλίγο χρόνο μέ τήν ἀποκοπή τοῦ θελήματός του ἔπειτα ἀπό ἀγῶνα, πού τοῦ ἄνοιξε τήν ἀπλάνευτη ὁδὸ τῶν πατέρων, πού τοῦ κατέστησε ἐλαφρὸ τὸ μακάριο φορτίο καί ἐφάνέρωσε πραγματικὰ εὐχάριστο τὸ σωτήριο ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ.

3. Μὲ αὐτὴν τήν ἀποκοπή ἔμαθε ὡς ἀρίστη ὁδὸ ὕψους τήν ταπεινῶσι καί ἐφαρμόζοντας τὸ «γίνε ἐλεήμων καί πρᾶος» μέ ἔργο σύμφωνα μέ τὸν λόγο τῶν ἀγίων γερόντων ἐστολίσθηκε μέ ὅλες τίς ἀρετές γιὰ τοῦτο γι' αὐτὸ ὁ μακάριος ἔφερε πάντοτε στὸ στόμα ἐκεῖνο τὸ γεροντικὸ λέγοντας ὅτι «αὐτὸς πού ἔφθασε στὸ σημεῖο νά κόψη τὸ θέλημά του, ἔφθασε στὸν τόπο τῆς ἀναπαύσεως»¹². Διότι, ἀφοῦ εὔρε, καθὼς ἐζήτησε ἄξια, ὅτι ὅλων μὲν τῶν παθῶν ρίζα εἶναι ἡ φιλαυτία, αὐτὴ δὲ ἡ ἴδια εἶναι δεμένη μέ τὸ γλυκύ-πικρο θέλημά μας, χρησιμοποιῶντας αὐτὸ τὸ δραστικὸ φάρμακο, ἀπομαραίνει μαζί μέ τήν ρίζα καί τὰ πονηρὰ βλαστήματα καί γίνεται ἔμπειρος γεωργὸς ἀθανάτων φυτῶν¹³ καί καρποφορεῖ τήν ἀληθινὴ ζωή. Ἀπέκτησε τὸν κρυμμένο στὸν ἀγρὸ θησαυρό, ἀφοῦ τὸν ἐζήτησε προσεκτικὰ καί τὸν εὔρε¹⁴, καί ἐπλούτησε ἀληθινὰ ἀπὸ ἀγαθὰ πού δέν φθειρονται.

4. Θὰ ἤθελα λοιπὸν νά εἶμαι ἰκανὸς καί στὴ γλῶσσα καί στὴ διάνοια, ὥστε ν' ἀξιωθῶ νά ἐκθέσω καί τὸν ἅγιο βίο του λεπτομερῶς, ὡς τύπο ἀρετῆς ἀκριβέστατο γιὰ κοινὸ ὄφελος, καί νά δείξω πῶς ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνέβηκε τήν παράδοξη ὁδὸ, τήν στενὴ καί συγχρόνως εὐρύχωρη· στενὴ μὲν καθ' ὅσον ἦταν ἀπλάνευτος καί ἀδιάχυτος καί προσεκτικὸς ἀπὸ τὴν ἀπότομη κατακρήμνισι πρὸς κάθε μία ἀπὸ τίς δύο πλευρές, (διότι ἔτσι ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ καί πραγματικὰ μέγας Βασίλειος ὀρίζει τὸ στενὸ τῆς περισφιγμέ-

καὶ σωτηριώδους ὀρίζεται), τὸ δέ, διὰ τὸ προσπαθῆς καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἄγοντας αὐτὸν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐλευθέριον καὶ μάλιστα τὸ τῆς ταπεινώσεως ὑψηλόν, τὸ μόνον, κατὰ τὸν μέγαν Ἀντώνιον, πιασὼν τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων ἀνώτερον. Διὸ καὶ ἐπ' αὐτῷ ὡς ἀληθῶς ἐπληροῦτο τὸ «πλαιτεία ἢ ἐπιτολή σου σφόδρα».

5. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς ἀδυνατίως ἔχων ὑπερβήσομαι. Οἶδα γὰρ πρὸς ἅπασιν τοῖς τοῦ μακαρίου καλοῖς, καὶ ταῦτα δὴ τὰ τῶν ἔξωθεν λεγομένων φιλοσόφων, ἅπερ κατὰ τὴν σοφὴν ὄντως μέλισσαν ἀνθολογῶν φέροντά τι χρήσιμον εὑρισκεν, ἀόκνως αὐτὸν εἰς διδασκαλίαν ἐν καιρῷ προσβαλλόμενον, οἷον τὸ «μηδὲν ἄγαν», τὸ «γνώθι σεαυτὸν», καὶ τὰ τοιαῦτα, πρὸς ἅπερ, εἰ καὶ μὴ προαίρεσις εὐγνώμων, ἀλλὰ γε τὸ τῆς ἀδυναμίας ἀναγκαῖόν με, καθὼς εἴρηται, συνελαύνει. Ὁ δέ μοι ἢ σπουδαία καὶ φιλόκαλος ὑμῶν ἐκέλευσε ψυχῇ, τοῦτο δὴ θαρρῶν καὶ πεποίηκα, τό τε βαρὺ τῆς παρακοῆς ὑφορώμενος καὶ τὸ τῆς ὀκνηρίας δεδοικῶς ἐπιτίμιον. Καὶ δὴ τοῖς παροῦσι συναπέστειλα γράμμασιν ὑμῖν τοῖς φρονίμοις σὺν Θεῷ τραπεζίταις τὸ κείμενον παρ' ἑμοὶ ἀργὸν τάλανιον, τὰς εὐρεθείσας λέγω τοῦ μακαρίου διδασκαλίας, ἅς τε αὐτὸς ἐκ τῶν ἑαυτοῦ παραλαβεῖν ἠξιώθη πατέρων καὶ ἃς τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς παρέδωκε, κατὰ τὸν πρῶτον ἡμῶν καὶ ἀληθινὸν καθηγητὴν καὶ Σωτῆρα ποιῶν τε καὶ διδάσκων. Εἰ δὲ μὴ καὶ πάντας αὐτοῦ τοὺς ἀγίους εὐρεῖν δεδυνήμεθα βήγους, πάντες δὲ ὀλίγους, καὶ τούτους σποράδην ὑπὸ σπουδαίων τινῶν προνοία Θεοῦ συνειλεγμένους, ἀλλ' οὐκ ἰκανὸν ἔσται σου

16. Ψαλμ. 118, 96.

17. Φαίνεται ὅτι ὁ παραλήπτης ἦταν προϊστάμενος μοναχικῆς ἀδελφότητος καὶ γι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖται ἐδῶ πληθυντικός.

18. Πράξ. 1, 1.

19. Παροιμ. 9, 9.

νης καὶ σωτηριώδους ὁδοῦ¹⁵), εὐρύχωρη δὲ καθ' ὅσον ἦταν ἀπροσήλωτος πρὸς τὰ ὑλικά καὶ ἀφωσιωμένος ἐλεύθερα σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ὀδηγοῦσαν πρὸς τὸν Θεὸ καὶ εἶχε ὕψος ταπεινώσεως, τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ κατὰ τὸν μέγα Ἀντώνιο εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ ὅλες τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν περίπτωσηί του ἐπραγματοποιώταν ἀληθινὰ ὁ λόγος, «ἡ ἐντολή σου εἶναι πολὺ πλατειά»¹⁶.

5. Ἄλλ' αὐτὸ θὰ τὸ παραμερίσω, διότι εἶμαι ἀνίκανος νὰ τὸ ἐκπληρώσω. Πραγματικὰ γνωρίζω ὅτι, πέρα ἀπὸ ὅλα τὰ προσόντα τοῦ μακαρίου, προέβαλλε κατὰ καιροὺς χωρὶς δισταγμὸ γιὰ διδασκαλία καὶ τὰ ρητὰ τῶν λεγομένων ἔξω φιλοσόφων, τὰ ὁποῖα ἀνθολογώντας σὰν σοφὴ μέλισσα εὑρίσκει νὰ περιέχουν κάτι χρήσιμο, ὅπως εἶναι τὸ «μηδὲν ἄγαν», τὸ «γνώθι σαυτόν», καὶ τὰ ὅμοια, πρὸς τὰ ὁποῖα μὲ ὠθεῖ, ἂν ὄχι μία εὐγνώμων προαίρεσις, πάντως ἡ ἀνάγκη τῆς ἀδυναμίας μου, ὅπως λέγεται. Αὐτὸ δὲ ποὺ μοῦ παρήγγειλε ἡ γεμάτη ζῆλο καὶ φιλάγαθη ψυχὴ σας, αὐτὸ ἐτόλμησα νὰ κάνω, φοβούμενος τὸ βάρος τῆς παρακοῆς καὶ τὸ ἐπιτίμιο τῆς ὀκνηρίας. Ἔτσι λοιπὸν ἀπέστειλα μαζί μὲ τὸ γράμμα τοῦτο σὲ σᾶς¹⁷ τοὺς φρονίμους μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ τραπεζῖτες αὐτὸ τὸ τάλαντο ποὺ εὑρισκόταν σὲ μένα χωρὶς πρόσοδο, δηλαδὴ τὶς διδασκαλίες τοῦ μακαρίου ποὺ εὐρέθησαν, τὶς ὁποῖες αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀξιώθηκε νὰ παραλάβῃ ἀπὸ τοὺς πατέρες του καὶ παρέδωσε στοὺς μαθητὰς του, ἐκτελώντας καὶ διδάσκοντας σύμφωνα μὲ τὸν πρῶτο καὶ ἀληθινὸ μας καθηγητὴ καὶ Σωτῆρα¹⁸. Ἐὰν δὲ δὲν ἤμπορέσαμε νὰ εὐρώμε ὅλους τοὺς ἀγίους λόγους του, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγους κί' αὐτοὺς μάλιστα σποραδικὰ συγκεντρωμένους μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ κάποιους ζηλωτὰς, πάντως ἀρκετὸ θὰ εἶναι νὰ παρουσιάσω στὴ δεξιότητά σου καὶ τὸ σύντομο τοῦτο,

τῆ δεξιότητι καὶ τὸ βραχὺ παρασιῆσαι, κατὰ τὸ «Λίδου σοφῶ ἀφορμῆν, καὶ σοφώτερος ἔσται».

6. Οἶος μὲν ἦν ὁ μακάριος τὴν πρόθεσιν ἐπὶ τὸν μοναδικὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ θίον ὀδηγούμενος, οἶον δὲ ἀρμόδιον τῷ σκοπῷ καὶ τὸν θίον ἀνέλαβε· πρὸς μὲν γὰρ τοὺς πατέρας τοὺς ἑαυτοῦ, τὴν ἄκραν τῆς ὕλης ὑποταγὴν, τὴν γνησίαν κατὰ Θεὸν ὑποταγὴν, τὸ καθαρὸν τῆς ἐξαγορευέσεως, τὸ ἀκριβὲς τῆς συνειδήσεως καὶ μάλιστα τὸ ἐν γνώσει τῆς ὑπακοῆς ἀδιάκριτον, πίσει θεβαιούμενον καὶ ἀγάπη τελειούμενον, πρὸς δὲ τοὺς συνασκουμένους ἀδελφούς, τὸ αἰδέσιμον ὁμοῦ καὶ εὐπρόδοτον, τὸ τε ἄτυφον καὶ ἀπαρρησίασιον, καὶ προηγουμένως τὸ ἀνυπονόητον καὶ ἀπερίεργον καὶ ἀφιλόνηκον, τὰς τῆς εὐλαβοῦς ἀκατακρισίας ρίζας καὶ τῆς ὑπὲρ μέλι γλυκείας ὁμοφροσύνης μητέρας· καὶ περὶ μὲν τὰ ἔργα, τὸ σπουδαῖον, τὸ νουνεχές, τὸ μετὰ ἐπιεικείας ἀτάραχον, τῆς τεῦ ἡθους πήξεως τὸ γνώρισμα, περὶ δὲ τὰς ὕλας, τὸ ἐπιμελές, τὸ σεμνόν, τὸ φιλόκαλον ἅμα καὶ ἀπέρπερον, ἀλλήλοις τῆ θεία διακρίσει συντρέχοντα· πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσι, τὸ ταπεινόν, τὸ εὐχαρι, τὸ μακρόθυμον, τὸ εὐσιαθές, τὸ νηφάφιον, τὸ μελετητικόν.
7. Ἀλλὰ τί δεῖ με τὰ καθ' ἕκαστον ἐπιχειροῦντα λέγειν ὁμοίον τε πάσχειν τοῦ σταγόνας ὕειοῦ καὶ κύματα θαλάσσης ἀριθμεῖν, θέον, ὃ καὶ τοῦ λόγου προεθέμην ὄρον, μὴ κατατολμᾶν ἀλλοτριῶν, ὑμῖν δὲ μᾶλλον τῆς γλυκείας τούτων ἐρεῦνης παραχωρεῖν, καὶ ὅσοι τρυφᾶτε τὰ τοιαῦτα, καὶ καταμανθάνειν ἐξ οἷας ἀγωγῆς καὶ μακαρίας πολιτείας ἐπὶ τὴν θείαν διδασκαλίαν καὶ ψυχῶν ἐπιμέλειαν ὑπὸ τῆς πάντα καλῶς οἰκονομούσης ἄγειται προνοίας ὁ συμπαθεὶς ἐκεῖνος καὶ φιλόστοργος πατήρ, ὁ τοῦ

κατὰ τὸ λόγιον, «δίδε ἀφορμὴν στὸ σοφόν, καὶ θὰ εἶναι σοφώτερος»¹⁹.

6. Τέτοια πρόθεσι εἶχε ὁ μακάριος, ὅταν ὠδηγώταν ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸ μοναχικὸ βίον καὶ τέτοιο ταιριαστὸ μὲ τὸ σκοπὸ βίον ἀνέλαβε. Διότι ἐπέδειξε πρὸς τοὺς πατέρες του μὲν τὴν ἄκρα ἀποταγὴν τῶν ὑλικῶν, τὴν γνησίαν ὑποταγὴν κατὰ Θεόν, τὴν καθαρότητα τῆς ἐξομολογήσεως, τὴν ἀκρίβειαν τῆς συνειδήσεως καὶ μάλιστα τὸ ἀδιάκριτον τῆς ὑπακοῆς μὲ γνῶσιν, βεβαιωμένον ἀπὸ πίστιν καὶ τελειωμένον ἀπὸ ἀγάπην, πρὸς τοὺς συνασκουμένους ἀδελφούς δὲ τὸ σεβαστὸν μαζί καὶ εὐπρόσιτον, καὶ κυρίως τὸ ἀνυποψίαστο καὶ ἀπερίεργον καὶ ἀφιλόνηκον, τὴν ῥίζην τῆς εὐλαβοῦς ἀκατακρισίας καὶ τὴν μητέρα τῆς γλυκύτερης ἀπὸ μέλι ὁμοφροσύνης· καὶ σχετικὰ μὲν μὲ τὰ ἔργα τὸν ζῆλον, τὴν σύνεσιν, τὴν ἀταραξίαν μαζί μὲ ἰσορροπίαν, τὸ γνῶρισμα τῆς σταθερότητος τοῦ ἡθους, σχετικὰ δὲ μὲ τὰ ὑλικά πράγματα τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν σεμνότητα, τὴν φιλοκαλία χωρὶς ἐλαφρότητα, ὅλα μαζί σύμφωνα μεταξὺ τους διὰ μιᾶς θείας διακρίσεως· πρὶν ἀπὸ ὅλα δὲ καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὸ ταπεινόν, τὸ εὐχαρί, τὸ μακρόθυμον, τὸ εὐσταθές, τὸ νηφάλιον, τὸ μελετητικόν.
7. Ἀλλὰ γιατί πρέπει νὰ ἐπιχειρῶ νὰ ἀπαριθμῶ τὸ καθένα λεπτομερῶς καὶ νὰ πάσχω κάτι παρόμοιον μὲ τὴν ἀρίθμησιν τῶν σταγόνων τῆς βροχῆς καὶ τῶν κυμάτων τῆς θάλασσης, ἐνῶ πρέπει, πράγμα πού ἔβαλα ὡς ὄρον αὐτοῦ τοῦ λόγου, νὰ μὴ τολμήσω νὰ ἀσχοληθῶ μὲ ξένα θέματα, μᾶλλον δὲ νὰ παραχωρήσω αὐτὴν τὴν γλυκεῖαν ἔρευνα τῶν πραγμάτων τούτων σὲ σᾶς, σὲ ὅσους ἐντρυφᾶτε σὲ τέτοια; Πρέπει νὰ τὸ παραχωρήσω, γιὰ νὰ μάθετε ἀπὸ ποῖα διαγωγή καὶ μακαρία πολιτεία ὁδηγεῖται σὴν θείαν διδασκαλίαν καὶ ἐπιμέλειαν ψυχῶν ἀπὸ τὴν πρόνοιαν πού οἰκονομεῖ καλῶς τὰ πάντα ὁ συμπαθὴς ἐκεῖνος καὶ φιλόστορ-

διδάσκειν ὄντως καὶ φωτίζειν ψυχὰς ἄξιος, ὁ πολὺς ἐν συνέσει καὶ πλείων ἐν συγκαταβάσει, ὁ μέγας ἐν σοφίᾳ καὶ μείζων ἐν εὐλαθείᾳ, ὁ ὑψηλὸς ἐν θεωρίᾳ καὶ ὑψηλότερος ἐν ταπεινώσει, ὁ πλούσιος ἐν Θεῷ καὶ πτωχὸς ἐν πνεύματι, ὁ ἡδὺς τῷ λόγῳ καὶ ἡδύτερος τῇ ἀπαντήσει. ὁ ἐπισιτήμων ἰατρὸς ἦν βούλει νόσον καὶ ἰατροίαν, ὁ πλουσίοις, πένησι, σοφοῖς, ἀμαθέσι, γυναιξίν, ἀνδράσι, γέρουσι, νέοις, θλιβομένοις, εὐθυμοῦσι, ξένοις, ἰδίοις, μιγάσι, μοναδικαῖς, ἄρχουσιν, ἀρχομένοις, δούλοις, ἐλευθέροις, τὴν ἁγίαν ἐκείνην καὶ μυριόμορφον ἀντιπαλατιεύσας οἰκονομίαν, πᾶσιν ἀεὶ τὰ πάντα γινόμενος καὶ κερδάνων τὸν πλείονα;

8. Ἄλλ' ἤδη καιρὸς, ἀγαπητέ, τὴν γλυκείαν τῶν πατρικῶν λόγων παραθῆναι σοι τράπεζαν, ἧς οὐδὲ τὸ τῆς λέξεως ἀκαλλώπιστον ὀλίγον εἰς ὠφέλειαν τοιοῦτος γὰρ ὢν καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸς ἐκεῖνος ὁ θεῖος ὄντως ἀνὴρ καὶ ἐν τούτῳ διὰ τὴν ἐντολὴν ὅμως τοῖς ταπεινοῖς συναπάγεται, τὸ πεζὸν τῆς λέξεως καὶ τὸ τῆς φωνῆς ἀκατάσκευον πανταχοῦ προτιμήσας. Σὺ δὲ τῆς γνησίας καὶ μακαρίας σπουδῆς τὴν ἀπόλαυσιν εὐρῶν ἀξίαν, ἐνδαψιλεύου τοῖς ἐμοῖς ἐφοδίοις, τὴν ἁγίαν ἐπιβατεύων τοῦ καλῶς ποδουμένου σοι πολιτείαν καὶ τῆς ἐμῆς νωθρότητος ὑπερευχόμενος.
9. Πρότερον δὲ ἐν συντόμῳ ἐρῶ καὶ τὰ κατὰ τὸν μακάριον Δοσίθεον, τὸν γενόμενον πρῶτον μαθητὴν τοῦ μακαρίου ἀββᾶ Δωροθέου, ἔτι ὄντιος αὐτοῦ ἐν τοῖς τοῦ ἀββᾶ Σερίδου καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς κατὰ Χριστὸν ὑποταγῆς ἐξανύοιτος.

20. Βλ. Α' Κορ. 9, 22.

21. Ρωμ. 12, 16.

γος πατήρ, ὁ ἄξιος νὰ διδάσκη πραγματικά καὶ νὰ φωτίζῃ τις ψυχές, ὁ πολὺς σὲ σύνεσι καὶ περισσότερος σὲ συγκατάβασι, ὁ μέγας σὲ σοφία καὶ μεγαλύτερος σὲ εὐλάβεια, ὁ ὑψηλὸς σὲ πνευματικὴ θεωρία καὶ ὑψηλότερος σὲ ταπεινώσι, ὁ πλούσιος στὸ Θεὸ καὶ πτωχὸς σὲ ὑπερηφάνεια, ὁ γλυκὺς στὸν λόγο καὶ γλυκύτερος στὴν ἀπάντησι, ὁ ἰατρὸς ποὺ γνωρίζει ὅποια νόσο καὶ θεραπεία θέλεις, αὐτὸς ποὺ ἐφήρμοσε ἐκείνη τὴν ἀγία καὶ μυριόμορφο οἰκονομία σὲ πλουσίους, πτωχοὺς, σοφοὺς, ἀμαθεῖς, γυναῖκες, ἄνδρες, γέροντες, νέους, θλιμμένους, εὐθύμους, ξένους, οἰκείους, κοσμικοὺς, μοναχοὺς, ἄρχοντες, ἀρχομένους, δούλους, ἐλευθέρους, γινόμενος πάντοτε σὲ ὅλους τὰ πάντα καὶ κερδίζοντας τοὺς περισσώτερους²⁰.

8. Ἄλλὰ τώρα εἶναι καιρὸς, ἀγαπητέ, νὰ σοῦ παραθέσω τὴν εὐγευστὴ τράπεζα, τῆς ὁποίας δὲν συντελεῖ ὀλίγο σὲ ὠφέλεια οὔτε τὸ ἀκαλλώπιστο τοῦ ὕφους. Διότι ὁ θεῖος πραγματικά ἐκεῖνος ἄνδρας, ἂν καὶ ἦταν τόσο μέγας καὶ σ' αὐτό καὶ τόσο ὑψηλὸς στὸν λόγο, ὅμως χάριν τῆς ἐντολῆς «κατέρχεται πρὸς τοὺς ταπεινοὺς»²¹, προτιμώντας πάντοτε τὸ πεζὸ ὕφος καὶ τὴν ἀπλοϊκὴ ἔκφρασι. Ἐσὺ δὲ, εὐρίσκοντας τὴν ἀπολαυσι ἀξία τοῦ γνησίου καὶ μακαρίου ζήλου σου, καρπώσου ἀπὸ τὰ ἐφόδιά μου, ἀκολουθώντας τὴν ἀγία διαγωγή τοῦ πολὺ ἀγαπητοῦ σου καὶ εὐχόμενος γιὰ τὴν νωθρότητά μου.
9. Προηγουμένως ὅμως θὰ διηγηθῶ συντόμως καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν μακάριο Δοσίθεο, ποὺ ἐγένε πρῶτος μαθητὴς τοῦ μακαρίου ἀββᾶ Δωροθέου, ὅταν ἀκόμη αὐτὸς ἦταν στοῦ μακαρίου ἀββᾶ Σερίδου καὶ διεξήγαγε τὸν ἀγῶνα τῆς σύμφωνα μὲ τὸν Χριστὸ ὑποταγῆς.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ

1. Ὁ μακάριος ὄντως ἀββᾶς Δωρόθεος τὸν μονήρη σὺν Θεῷ βίον ἀσπασάμενος εἰς τὸ τοῦ ἀββᾶ Σερίδου κοινόβιον ἀνεχώρησεν· ἔνθα μεγάλους τινὰς καὶ πολλοὺς εὐρεν ἀσκητὰς ἡσυχάζοντας, ἐν οἷς ἦσαν διαπρόεποντες δύο μεγάλοι γέροντες, ὃ τε ἀγιώτατος Βαρσανούφιος καὶ ὁ αὐτοῦ μαθητὴς ἦτοι συνασκητὴς ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὁ ἐπικληθεὶς Προφήτης διὰ τὸ διορατικὸν χάρισμα ὃ εἶχε παρὰ τοῦ Θεοῦ. Οἷς μετὰ πάσης πληροφορίας ἑαυτὸν παραδεδωκώς, τῷ μὲν Μεγάλῳ Γέροντι διὰ τοῦ ἐν ἀγίοις ἀββᾶ Σερίδου διελέγειτο, τῷ δὲ ἀββᾶ Ἰωάννῃ τῷ Προφήτῃ καὶ ὑπηρειῆσαι καιηξιώθη. Συνεῖδον οὖν οἱ προειρημένοι ἅγιοι γέροντες ποιῆσαι αὐτὸν ἐκεῖσε νοσοκομεῖον καὶ φροντίζειν αὐτοῦ· πάνυ γὰρ ἐκοπίων οἱ ἀδελφοὶ ὅτι ἠρρώσιστον, μὴ ἔχοντες τὸν ἐπιμελούμενον αὐτῶν. Ἐποίησεν οὖν συνεργεῖα Θεοῦ τὸ νοσοκομεῖον, τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἀδελφοῦ τοῦ κατὰ σάρκα χορηγοῦντος αὐτῷ τὰς δαπάνας· ἦν γὰρ πάνυ φιλόχριστος καὶ φιλομόναχος ὁ ἀνὴρ. Καὶ ἦν αὐτός, ὡς εἶπον, ὁ ἀββᾶς Δωρόθεος, μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἀδελφῶν εὐλαβῶν, θεραπεύων τοὺς ἀρρώστους· αὐτὸς δὲ εἶχε τὴν φροντίδα τῆς τοιαύτης διοικήσεως.
2. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν μετασιέλλεται αὐτὸν ὁ ἡγούμενος ὁ ἀββᾶς Σέριδος· καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει παρ' αὐτῷ τινα νεώτερον, σιραιωτικὰ φοροῦντα, τρυφερώτατον πάνυ καὶ εὐειδέσιαιον. Οὗτος δὲ ἦν ἐλθὼν τότε εἰς τὸ μοναστήριον μετὰ τινων ἀγαπητῶν τοῦ ἀββᾶ, ἀνθρώ-

ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΔΟΣΙΘΕΟΥ
ΜΑΘΗΤΟΥ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ

1. Ὁ ἀληθινὰ μακάριος ἀββᾶς Δωρόθεος, ὅταν ἀσπάσθηκε τὸν μοναχικὸ βίον μετὰ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ, ἀναχώρησε ἀπὸ κοινόβιον τοῦ ἀββᾶ Σερίδου. Ἐκεῖ εὗρηκε μερικοὺς μεγάλους καὶ ἀξιολόγους ἀσκητὰς ποὺ ἐζούσαν ὡς ἡσυχασταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπαν δύο μεγάλοι γέροντες, ὁ ἀγιώτατος Βαρσανούφιος καὶ ὁ μαθητὴς ἢ συνασκητὴς τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννης, ποὺ ἐπωνομάσθηκε Προφήτης ἀπὸ τὸ διορατικὸ χάρισμα τὸ ὁποῖο εἶχε ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτοὺς παρέδωκε τὸν ἑαυτό του μετὰ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη καὶ μετὰ τὸν μεγάλο μὲν Γέροντα συνωμιλοῦσε διὰ μέσου τοῦ ἀγίου ἀββᾶ Σερίδου, τὸν δὲ ἀββᾶ Ἰωάννη τὸν προφήτη καταξιώθηκε καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ. Οἱ ἅγιοι αὐτοὶ γέροντες λοιπὸν ἐσκέφθησαν μαζὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ κτίσουν ἐκεῖ νοσοκομεῖον καὶ νὰ τὸ φροντίζῃ διότι πολὺ ἐταλαιπωρῶνταν οἱ ἀδελφοὶ ὅταν ἀρρωστοῦσαν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν κανένα νὰ τοὺς περιποιηθῇ. Μετὰ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ λοιπὸν κατεσκεύασε τὸ νοσοκομεῖον, γιὰ τὸ ὁποῖο τις δαπάνες ἐχορήγησε ὁ κατὰ σάρκα ἀδελφός του διότι ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἦταν πολὺ φιλόχριστος καὶ φιλομόναχος ἄνθρωπος. Καὶ ὅπως εἶπα, ὁ ἴδιος ὁ ἀββᾶς Δωρόθεος μαζὶ μετὰ μερικοὺς ἄλλους εὐλαβεῖς ἀδελφοὺς ἐπεριποιώταν τοὺς ἀρρώστους· ὁ ἴδιος δὲ εἶχε τὴν εὐθύνη γι' αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν.
2. Μία ἡμέρα λοιπὸν τὸν καλεῖ ὁ ἡγούμενος ἀββᾶς Σερίδος. Καὶ ὅταν ἦλθε, εὗρισκε κοντὰ του ἓνα νεαρό, ποὺ ἐφοροῦσε στρατιωτικὰ, τρυφερώτατο καὶ ὡραιότατο. Αὐτὸς εἶχε ἔλθει τότε στὸ μοναστήριον μαζὶ μετὰ

πων τοῦ δουκός. Ὡς οὖν ἦλθεν ὁ ἀββᾶς Δωρόθεος, λου-
 θάνει αὐτὸν καὶ ἰδίαν αὐτὸς ὁ ἀββᾶς καὶ λέγει αὐτῷ·
 «οἷτοι αἱ ἄνθρωποι ἤνεγκαν τὸν νεώτερον τοῦτον, λέ-
 γοντες ὅτι θέλει μεῖναι ὧδε εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ
 φοβοῦμαι μήπως οὐτός τις ἐστὶ τούτων τῶν μεγάλων,
 καὶ ἢ ἔκλεψεν ἢ τίποτε ἐποίησεν καὶ θέλει φυγεῖν καὶ
 εὐρεθῶμεν εἰς πειρασμόν. Οὔτε γὰρ τὸ σχῆμα οὔτε ἡ
 ἰδέα αὐτοῦ ἐστί τις θέλοντος μονάσαι».

3. Ἦν δὲ οὗτος ὁ νεώτερος¹ δηλίκιον τινος σιραιηλά-
 του, διάγων ἐν πολλῇ τρυφῇ (ἀεὶ γὰρ ἐν πολλῇ βλακείᾳ
 εἰσὶ τὰ δηλίκια τῶν τοιούτων), οὐδέποτε δὲ ἦν ἀκούσας
 λόγον Θεοῦ. Τινὲς δὲ ἄνθρωποι τοῦ σιραιηλάτου διη-
 γήσαντο ἐπ' αὐτοῦ τὰ περὶ τῆς Ἁγίας Πόλεως, καὶ ἐπε-
 θύμησεν ἰδεῖν τὰ ἐκεῖ. Ἦτησεν οὖν τὸν σιραιηλάτην
 πέμπαι αὐτὸν ἰστορῆσαι τοὺς ἁγίους τόπους. Ὁ δὲ μὴ
 θέλων λυπῆσαι αὐτόν, εὗρέ τινα φίλον αὐτοῦ γνήσιον
 ἀπερχόμενον ἐπὶ τὰ ἐκεῖσε καὶ λέγει αὐτῷ· «χάρισαί μοι
 καὶ λαβὲ τὸν νεώτερον τοῦτον μετὰ σοῦ, ἵνα ἰστορήσῃ
 τοὺς ἁγίους τόπους». Ὁ δὲ, ὡς παρὰ σιραιηλάτου δε-
 ξάμενος τὸν παῖδα, εἶχεν αὐτὸν ἐν πάσῃ τιμῇ καὶ ἀνα-
 παύσει, συνεσθίοντα αὐτῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ.

4. Ὡς οὖν ἦλθον εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν καὶ προσεκύνησαν
 τοὺς ἁγίους τόπους, ἦλθον εἰς Γεθσημανεῖ. Ἦν δὲ ἐκεῖ
 ἱστορία τῆς κολάσεως. Ὡς οὖν ἴσταιο προσέχων ὁ νεώ-
 τερος καὶ ἐκπλητιόμενος, ὄρα ἡ γυναῖκα σεμνήν, φοροῦ-
 σαν πορφυρᾶ ἱμάτια, ἴσταμένην πλησίον αὐτοῦ καὶ ὑπο-

1. Ὁ νεώτερος παραλ. Π.

μερικούς φίλους τοῦ ἀββά, ἀνθρώπους τοῦ δουκός²². Μόλις ἦλθε λοιπὸν ὁ ἀββάς Δωρόθεος, τὸν παίρνει ἰδιαίτερος ὁ ἀββάς Σέριδος καὶ τοῦ λέγει «αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔφεραν τοῦτον τὸν νεαρό, λέγοντας ὅτι θέλει νὰ μείνη ἐδῶ στὸ μοναστήρι, καὶ φοβοῦμαι μήπως ἀνήκει σὲ κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μεγάλους καὶ ἢ ἔκλεψε ἢ κάτι ἄλλο ἔκανε, καὶ γι' αὐτὸ θέλει νὰ φύγη, καὶ μήπως ἔτσι εὐρεθοῦμε σὲ δοκιμασίες. Πραγματικὰ οὔτε ἡ συμπεριφορά του οὔτε ἡ ἐμφάνισίς του εἶναι ἀνθρώπου πού θέλει νὰ μονάση».

3. Αὐτὸς ὁ νεαρὸς ἦταν ἀκόλουθος κάποιου στρατηγοῦ, καὶ ἐζοῦσε σὲ πολλή μαλθακότητα (ἄλλωστε οἱ ἀκόλουθοι τέτοιων ἀνθρώπων ζοῦν πάντοτε σὲ πολλή πλαδαρότητα), ποτὲ δὲ δὲν εἶχε ἀκούσει λόγο Θεοῦ. Μερικοὶ ἄνθρωποι τοῦ στρατηγοῦ διηγήθηκαν ἐνώπιόν του τὰ σχετικά μὲ τὴν Ἁγία Πόλι, κι' ἐπεθύμησε νὰ ἰδῆ τὰ ἐκεῖ. Ἐζήτησε λοιπὸν ἀπὸ τὸν στρατηγὸ νὰ τὸν στείλῃ νὰ περιοδεύσῃ τοὺς ἁγίους τόπους. Ἐκεῖνος δέ, μὴ θέλοντας νὰ τὸν λυπήσῃ, εὗρηκε ἕνα γνήσιο φίλο του πού ἐπήγαινε πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ τοῦ λέγει «κάνε μου τὴν χάρι καὶ πάρε αὐτὸν τὸν νεαρὸ μαζί σου, γιὰ νὰ περιοδεύσῃ τοὺς ἁγίους τόπους». Ἐκεῖνος, ἀφοῦ ἐδέχθηκε τὸ παιδί ἀπὸ ἕνα στρατηγὸ, τὸν εἶχε σὲ μεγάλη τιμὴ καὶ περιποίησι, παίρνοντάς τον μὲ τὴν γυναῖκα του στὸ τραπέζι τους.
4. Ὄταν λοιπὸν ἦλθαν στὴν Ἁγία Πόλι καὶ ἐπροσκυνοῦσαν τοὺς ἁγίους τόπους, ἐπισκέφθηκαν τὴν Γεθσημανεὶ. Ὑπῆρχε δὲ ἐκεῖ μία παράστασις τῆς κολάσεως. Καθὼς ἔστεκόταν λοιπὸν ὁ νεαρὸς προσέχοντας καὶ ἐκπληττόμενος, βλέπει μία γυναῖκα σεμνή, πού ἐφοροῦσε πορφυρὰ φορέματα, νὰ στέκεται πλησίον του καὶ νὰ τοῦ ἐπιδεικνύῃ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς

22. Δοῦξ ἐλέγετο ὁ διοικητὴς μεγάλης περιφέρειας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πού εἶχε καὶ στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ καθήκοντα.

δεικνύουσαν αὐτῷ ἕκαστον τῶν κρινομένων, καὶ ἄλλα δέ τινα ὡς ἀφ' ἑαυτῆς ἐνουθέτει αὐτόν. Ὁ δὲ παῖς ἀκούων παρ' αὐτῆς ἀπενεούτιο καὶ ἐθαύμαζεν· καθὼς γὰρ εἶπον, οὐδέποτε ἦν ἀκούσας λόγον Θεοῦ, ἢ ὅτι ἔστι κρείσις. Λέγει οὖν αὐτῇ ἐκεῖνος· «Κυρία, καὶ τί ποιήσει τις ἵνα ἐξειλήσῃ τῶν κολάσεων τούτων;». Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτῷ· «νήσιτε καὶ μὴ τρώγε κρέα καὶ εὐχου συνεχῶς, καὶ ἐξειλεῖς τῶν κολάσεων». Μετὰ δὲ τὸ δοῦναι αὐτῷ τὰς τρεῖς ἐντιολὰς ταύτας, οὐκ ἔτι ἐφάνη αὐτῷ, ἀλλ' ἐγένετο ἀφανής¹. Ἐκιοτε οὖν ἔμεινεν ὁ παῖς κατανενυγμένος καὶ φυλάσσων τὰς τρεῖς ἐντιολὰς ἃς ἔδωκεν αὐτῷ. Ὁ δὲ φίλος τοῦ σιραιηλάτου βλέπων αὐτὸν νησιεύοντα καὶ μὴ τρώγοντα κρέα, ἐθλίβειο διὰ τὸν σιραιηλάτην· ἤδει γὰρ ὅτι εἶχεν αὐτόν ὡς μέγα τί ποτε. Οἱ δὲ μετ' αὐτοῦ σιραιῶται βλέποντες αὐτόν ἐν τοιαύτῃ διαγωγῇ λέγουσιν αὐτῷ· «τέκνον, ταῦτα ἃ ποιεῖς οὐκ εἰσὶν τινος θέλοντος εἶναι εἰς τὸν κόσμον· εἰ δὲ οὕτω θέλεις, ὑπάγε εἰς μοναστήριον καὶ σώξεις τὴν ψυχὴν σου». Ὁ δὲ οὐδὲ τί ποτε κατὰ Θεὸν ἤδει, οὐδὲ τί ἔστι μοναστήριον· μόνον δὲ ἐφύλατιεν ἃ ἤκουσε παρ' ἐκείνης. Λέγει οὖν αὐτοῖς ἐκεῖνος· «Ὅπου οἴδατε, λάβειτέ με· ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα ποῦ ποτε ἀπελθεῖν». Τινὲς δὲ αὐτῶν, ὡς εἶπον, ἦσαν ἀγαπητοὶ τοῦ ἀββᾶ Σερίδου, καὶ ἦλθον εἰς τὸ μοναστήριον φέροντες τὸν παῖδα μετ' ἑαυτῶν.

5. Ὡς οὖν ἔπεμψεν ὁ ἀββᾶς τὸν μακάριον Δωρόθεον λαλῆσαι αὐτῷ, περιηργάζετο αὐτόν, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἤδει εἰπεῖν εἰ μὴ μόνον· «σωθῆναι θέλω». Ἐρχεται οὖν καὶ λέγει τῷ ἀββᾶ· «ἐὰν ὄλωσιν συνορᾶς δέξασθαι αὐτόν, μηδὲν φοβηθῆς· οὐδὲν γὰρ φαῦλον ἔχει». Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς· «οὐκοῦν ποίησον ἀγάπην καὶ λαβὲ αὐτόν παρὰ

1. Γ λ ω σ σ α. Ὁ δὲ πολλὰ ψηλαφήσας οὐχ εὔρεν αὐτήν· ἐδόκει γὰρ ὅτι γυνὴ ἦν· ἦν δὲ ἡ ἁγία Θεοτόκος Π.

κατακρινομένους, καὶ νὰ τοῦ δίδῃ ἄλλες νουθεσίες ἀπὸ μέρους τῆς. Τὸ δὲ παιδί, ἀκούοντάς τὴν ἐκπλησσοῦσαν κι' ἐθαύμαζε· διότι, ὅπως εἶπα, δὲν εἶχε ἀκούσει ποτὲ λόγο Θεοῦ ἢ ὅτι ὑπάρχει κρίσις. Τῆς λέγει λοιπὸν· «Κυρία, τί πρέπει νὰ κάνῃ κανεὶς γιὰ νὰ ἀποφύγῃ αὐτὲς τὶς τιμωρίες;». Ἐκείνη τοῦ εἶπε σὲ ἀπάντησι· «νὰ νηστεύῃς καὶ νὰ μὴ τρώγῃς κρέας καὶ νὰ προσεύχεσαι συνεχῶς, καὶ θὰ ἀποφύγῃς τὶς τιμωρίες». Ἀφοῦ δὲ τοῦ ἔδωσε αὐτὲς τὶς τρεῖς ἐντολές, δὲν ἐξαναφανήκε, ἀλλὰ ἐξαφανίσθηκε. Στὸ ἐξῆς λοιπὸν τὸ παιδί ἔμεινε σὲ κατάνυξι κι' ἐφύλαττε τὶς τρεῖς ἐντολές πού τοῦ ἔδωσε. Ὁ δὲ φίλος τοῦ στρατηγοῦ, βλέποντάς τον νὰ νηστεύῃ καὶ νὰ μὴ τρώγῃ κρέατα, ἐθλιβόταν γιὰ λογαριασμὸ τοῦ στρατηγοῦ· διότι ἐγνώριζε ὅτι τὸν εἶχε σὲ μεγάλη ἐκτίμησι. Οἱ δὲ στρατιῶτες πού ἦσαν μαζί του, βλέποντάς τον νὰ ἔχῃ τέτοια διαγωγή, τοῦ λέγουν· «τέκνο, αὐτὰ πού κάνεις δὲν εἶναι γνῶρισμα ἀνθρώπου πού θέλει νὰ ζῆ στὸν κόσμῳ· ἐὰν λοιπὸν ἔτσι θέλῃς, πήγαινε σὲ μοναστήρι νὰ σώσῃς τὴν ψυχὴ σου». Αὐτὸς ὅμως δὲν ἤξευρε οὔτε τίποτε γιὰ τὸ Θεὸ οὔτε τί εἶναι μοναστήρι· ἀπλῶς ἐφύλαττε ὅσα ἄκουσε ἀπὸ ἐκείνη. Τοὺς λέγει λοιπὸν ἐκεῖνος· «πάρετέ με, ὅπου γνωρίζετε· διότι ἐγὼ δὲν γνωρίζω ποῦ νὰ μεταβῶ». Μερικοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοῦς, ὅπως εἶπα, ἦσαν φίλοι τοῦ ἀββᾶ Σερίδου, καὶ ἦλθαν στὸ μοναστήρι φέροντας μαζί τους τὸ παιδί.

5. Ὄταν λοιπὸν ὁ μακάριος Δωρόθεος ἐστάλθηκε ἀπὸ τὸν ἀββᾶ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ, τὸν περιεργάσθηκε, κι' ἐκεῖνος δὲν εἶχε νὰ εἰπῇ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον, «θέλω νὰ σωθῶ». Ἐρχεται λοιπὸν καὶ λέγει στὸν ἀββᾶ· «ἐὰν πραγματικὰ θεωρῆς σκόπιμο νὰ τὸν δεχθῆς, νὰ μὴ φοβηθῆς τίποτε· διότι δὲν ἔχει τίποτε τὸ φαῦλο». Καὶ τοῦ λέγει ὁ ἀββᾶς· «λοιπὸν κάνε μου τὴν χάρι

σοὶ ἵνα σωθῆ· οὐ θέλω γὰρ αὐτὸν εἶναι μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν».

6. Ὁ δὲ ἀπὸ εὐλαβείας ἔμεινε παραιτούμενος καὶ λέγων οὕτως, «ὡπὲρ τὴν καιάσιασίν μου ἐστὶν τὸ ἀναδέξασθαι βάρος τινὸς καὶ οὐκ ἔστιν τοῦτο τῶν μέτρων μου». Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββάς, «ἐγὼ τὸ βάρος σοῦ καὶ αὐτοῦ βασιάζω σὺ διὰ τί θλίβῃ;». Τότε λέγει αὐτῷ, οὐκοῦν ἀπίστε τοῦτο πάντως ἔκρινας, ἐὰν συνορᾷς, ἀνάθου τῷ Γέροντι». Καὶ λέγει αὐτῷ, «καλῶς, ἐγὼ λέγω αὐτῷ».
7. Ἀπέρχεται οὖν καὶ λέγει τῷ Μεγάλῳ Γέροντι, καὶ δηλοῖ αὐτῷ ὁ Γέρον οὕτως· «δέξαι αὐτόν, διὰ σοῦ γὰρ ἔχει ὁ Θεὸς σῶσαι αὐτόν». Τότε ἐδέξαιτο αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ εἶχεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῷ νοσοκομείῳ. Ἐλέγειο δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Δοσίθεος.
8. Ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ καιρὸς τοῦ φαγεῖν, λέγει αὐτῷ, «Δοσίθεε, φάγε ἵνα χορτασθῆς, μόνον μάθε μοι πόσον τρώγεις». Καὶ ἦλθε λέγων αὐτῷ, «ἔφαγον ἕνα ἡμισυ ἄρτον». Εἶχεν δὲ ὁ ἄρτος τέσσαρας λίτρας. Καὶ λέγει αὐτῷ, «καλῶς ἔχεις Δοσίθεε;». Ἀποκρίνεται, «ναί, καλῶς ἔχω, κῦρι». Λέγει αὐτῷ, «μὴ πεινᾷς;». Λέγει, «οὐχί, δέσποια, οὐ πεινῶ». Τότε λέγει αὐτῷ, «οὐκοῦν τρώγε τὸν ἕνα ἄρτον καὶ τὸ τέταρτον τοῦ ἄλλου ἄρτου· καὶ ποίησον τὸ ἄλλο τέταρτον εἰς δύο, καὶ φάγε τὸ ἡμισυ καὶ ἄφες τὸ ἡμισυ». Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Λέγει αὐτῷ, «πεινᾷς, Δοσίθεε;». Καὶ ἀποκρίνεται, «ναί, κῦρι, πεινῶ μικρόν». Μει' ὀλίγας ἡμέρας πάλιν λέγει αὐτῷ· «πῶς ἔχεις, Δοσίθεε; Ἐμεινας πεινῶν;». Λέγει, «οὐχί, κῦρι, διὰ τῶν εὐχῶν σου καλῶς ἔχω». Λέγει αὐτῷ, «οὐκοῦν ἔπαρον τὸ ἄλλο ἡμισυ τοῦ τετάρτου». Καὶ ἐποίησεν οὕτως.

νά τὸν πάρης κοντά σου γιὰ νὰ σωθῆ· διότι δὲν θέλω νὰ μείνη μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς».

6. Ἐκεῖνος ὁμως ἐπέμεινε νὰ ἀρνηῖται λέγοντας ὅτι, «εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴ δύναμί μου νὰ δεχθῶ τὸ βάρος κάποιου καὶ δὲν εἶναι στὰ μέτρα μου αὐτό». Τοῦ λέγει ὁ ἀββᾶς, «ἐγὼ βαστάζω τὸ βάρος τὸ ἰδικό σου καὶ τὸ ἰδικό του· ἐσύ γιατί θλίβεσαι;» Τότε τοῦ λέγει· «λοιπὸν, ἀφοῦ ὅπωςδήποτε ἔτσι ἔκρινες, ἐὰν θεωρῆς ὀρθό, ἀνάφερε το στὸν Γέροντα». Καὶ τοῦ ἀπαντᾷ· «καλά, θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ ἐγώ».
7. Πηγαίνει λοιπὸν καὶ λέγει στὸ Μεγάλο Γέροντα²³, καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Γέρων ἔτσι· «δέξου τον, διότι ὁ Θεὸς πρόκειται νὰ τὸν σώσῃ διὰ σοῦ». Τότε τὸν ἐδέχθηκε μὲ χαρὰ καὶ τὸν εἶχε μαζί του στὸ νοσοκομεῖο. Τὸ δὲ ὄνομά του ἦταν Δοσίθεος.
8. Ὄταν δὲ ἦλθε ἡ ὥρα νὰ φάγη, τοῦ λέγει, «φάγε νὰ χορτάσης, μόνο εἶπέ μου πόσο τρώγεις». Καὶ ἦλθε λέγοντάς του, «ἔφαγα ἓνα καὶ μισὸ ἄρτο». Εἶχε δὲ ὁ ἄρτος τέσσερις λίτρες²⁴. Καὶ τοῦ λέγει, «εἶσαι καλά, Δοσίθεε;». Ἀποκρίνεται, «ναί, καλά εἶμαι, κῦρι». Τοῦ λέγει, «μήπως πεινᾶς;». Λέγει, «ὄχι, δέσποτα, δὲν πεινῶ». Τότε τοῦ λέγει, «λοιπὸν τρῶγε τὸν ἓνα ἄρτο καὶ τὸ ἓνα τέταρτο τοῦ ἄλλου ἄρτου· καὶ χώρισε τὸ ἄλλο τέταρτο σὲ δύο, φάγε τὸ μισὸ καὶ ἄφησε τὸ μισὸ». Καὶ ἔκανε ἔτσι. Τοῦ λέγει, «πεινᾶς, Δοσίθεε;». Καὶ ἀποκρίνεται, «ναί, κῦρι, πεινῶ ὀλίγο». Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγες ἡμέρες τοῦ λέγει πάλι· «πῶς εἶσαι, Δοσίθεε; ἐξακολουθεῖς νὰ πεινᾶς;». Λέγει, «ὄχι, κῦρι, διὰ τῶν εὐχῶν σου εἶμαι καλά». Τοῦ λέγει, «λοιπὸν, ἀφαίρεσε καὶ τὸ ἄλλο μισὸ τοῦ τετάρτου». Καὶ ἔτσι ἔκανε.

23. Μεγάλος Γέρων, ὅπως σημειώνουμε ἄλλου, εἶναι ὁ Βαρσανούφιος

24. Ἡ ρωμαϊκὴ λίτρα εἶχε 12 οὐγκίαις ἢ 327 γραμμάρια. Ἄρτος τεσσάρων λίτρων εἶχε 1308 γραμμάρια. Ἐπομένως ὁ Δοσίθεος ἐξεκίνησε τρώγοντας δυὸ περίπου κιλά.

Πάλιν μετ' ὀλίγας ἡμέρας λέγει αὐτῷ· «πῶς εἶ ἄρτι; μὴ πεινᾷς;». Ἀποκρίνεται, «καλῶς εἶμι, κῦρι». Λέγει αὐτῷ, «ποιήσον τὸ ἄλλο τέταρτον εἰς δύο, καὶ φάγε τὸ ἡμῶν καὶ ἄφες τὸ ἡμῶν». Καὶ ἐποίησεν ὁμοίως. Καὶ οὕτως τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος, κατὰ μικρὸν μικρὸν ἀπὸ ἕξ λιτρῶν κατέστη εἰς ὀκτὼ οὐγκίας· καὶ γὰρ συνήθειά ἐστι καὶ ἐν τῷ φαγεῖν.

9. Ἦν δὲ αὐτὸς ὁ νεώτερος ἐπεικέσσιαιος εἰς πᾶν ἔργον ὃ ἐποίει· ὑπηρέτει δὲ τοῖς ἀρρώστοις ἐν τῷ νοσοκομείῳ, καὶ ἕκαστος ἐπανεπαύειο τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ· πάντα γὰρ καθαρῶς ἐποίει. Εἰ συνέβη δὲ αὐτὸν ὀλιγορῆσαι πρὸς τινα τῶν ἀρρώστων καὶ εἰπεῖν ῥῆμα μετ' ὀργῆς, ἤφιεν πάντα καὶ εἰσῆρχετο εἰς τὸ καλλάριον κλαίων. Ὡς οὖν εἰσῆρχοντο οἱ ἄλλοι ὑπηρέται τοῦ νοσοκομείου παραυθῆσασθαι αὐτόν, καὶ οὐ παρεκαλεῖτο, ἤρχοντο καὶ ἔλεγον τῷ ἀββᾷ Δωροθέῳ· «ποιήσον ἀγάπην, κῦρι, μάθε τί ἔχει οὗτος ὁ ἀδελφός, ὅτι κλαίει, καὶ οὐκ οἶδαμεν διὰ τί». Καὶ εἰσῆρχετο καὶ εὗρισκεν αὐτόν χαμαὶ καθήμενον καὶ κλαίοντα, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· «τί ἔστι, Δοσίθεε; Τί ἔχεις; Διὰ τί κλαίεις;». Καὶ ἔλεγεν· «συγχώρησον, κῦρι, ὅτι ὀργίσθη καὶ ἐλάλησα κακῶς τῷ ἀδελφῷ μου». Καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· «ναί, Δοσίθεε, ὀργίζη¹, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ ὀργιζόμενος καὶ λαλῶν κακῶς τῷ ἀδελφῷ σου; οὐκ οἶδας ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός καὶ θλίβεις τὸν Χριστόν;». Καὶ ἔβαλλε κάτω τὴν ὄψιν κλαίων καὶ μηδὲν λέγων. Ὡς δὲ ἔβλεπεν ὅτι ἔκλαυσεν ἱκανῶς, ἔλεγεν αὐτῷ εἶτα· «ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ σοι. Ἐγειρε, ἀπὸ τοῦ νῦν βάλλωμεν ἀρχήν. Σπουδάσωμεν τοῦ λοιποῦ καὶ ὁ Θεὸς βοηθῆσθαι. Εὐθέως δὲ ὡς ἤκουεν, ἠγείρετο τρέχων μετὰ χαρᾶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ὡς ὅτι ἀληθῶς παρὰ Θεοῦ ἐδέξατο τὴν συγχώρησιν.

10. Μαθόντες οὖν οἱ τοῦ νοσοκομείου τὸ ἔθος αὐτοῦ, ὅτι

Πάλι ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγες ἡμέρες τοῦ λέγει· «πῶς εἶσαι τώρα; μήπως πεινᾶς;». Ἀποκρίνεται, «καλὰ εἶμαι, κῦρι». Τοῦ λέγει «κόψε τὸ ἄλλο τέταρτο σὲ δύο, φάγε τὸ μισό καὶ ἄφησε τὸ μισό». Καὶ ἔκανε ὁμοίως. Καὶ ἔτσι μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, λίγο λίγο ἀπὸ ἕξι λίτρες κατέβηκε σὲ ὀκτώ οὐγκίεσ². Διότι καὶ στὸ φαγητό ἐπικρατεῖ ἢ συνήθεια.

9. Ἦταν δὲ αὐτός ὁ νεαρός ἰκανώτατος σὲ κάθε ἔργο πού ἔκανε· ὑπηρετοῦσε τοὺς ἀρρώστους στὸ νοσοκομεῖο καὶ ὁ καθένας ἦταν ἰκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του· διότι τὰ ἔκανε ὅλα τέλεια. Ἐὰν δὲ συνέβαινε νὰ παραμελήσῃ κάποιον ἀρρωστο καὶ νὰ εἰπῆ ἕνα λόγο μὲ ὀργή, ἄφηνε τὰ πάντα καὶ εἰσερχόταν στὸ κελλᾶρι νὰ κλάψῃ. Ὅταν λοιπὸν ἐρχόταν οἱ ἄλλοι ὑπηρετές τοῦ νοσοκομείου νὰ τὸν παρηγορήσουν, καὶ αὐτός δὲν παρηγορώταν, ἔρχονταν καὶ ἔλεγαν στὸν ἀββᾶ Δωρόθεο· «κάνε μας τὴν χάρι, κῦρι, μάθε τί ἔχει αὐτός ὁ ἀδελφός πού κλαίει καὶ δὲν γνωρίζομε γιατί». Καὶ εἰσερχόταν καὶ τὸν εὔρισκε νὰ κάθεται χάμω καὶ νὰ κλαίῃ, καὶ τοῦ ἔλεγε· «συγχώρεσε, κῦρι, διότι ὠργίσθηκα καὶ ἐκακομίλησα στὸν ἀδελφό μου». Καὶ τοῦ ἔλεγε· «ναί, Δοσίθεε, ὀργίζεσαι; καὶ δὲν ἐντρέπεσαι νὰ ὀργίζεσαι καὶ νὰ κακομιλῆς στὸν ἀδελφό σου; δὲν γνωρίζεις ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Χριστός καὶ ὅτι θλίβεις τὸ Χριστό;». Καὶ ἔβαλλε κάτω τὸ πρόσωπό του κλαίοντας χωρὶς νὰ λέγῃ τίποτε. Ὅταν δὲ ἔβλεπε ὅτι αὐτός ἐκλαψε ἀρκετά, τοῦ ἔλεγε ἔπειτα· «ὁ Θεός νὰ σὲ συγχωρέσῃ. Σήκω, ἄς ἀρχίσωμε ἀπὸ τώρα». Ἀμέσως δὲ μόλις ἄκουε, ἐσηκωνόταν τρέχοντας μὲ χαρὰ στὴν ὑπηρεσία, βέβαιος ὅτι ἐδέχθηκε ἀληθινὰ τὴ συγχώρησι ἀπὸ τὸ Θεό.
10. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔμαθαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ νοσοκομείου

ἔβλεπον αὐτὸν κλαίοντα, ἔλεγον, «τίποτε ἔχει Δοσίθεος; Τίποτε ἐσφάλη;». Καὶ ἔλεγον τῷ μακαρίῳ Δωροθέῳ, «Κῦρι, εἴσελθε εἰς τὸ κελλάριον, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ ἔργον». Ὡς οὖν εἰσῆρχετο καὶ ἠΰρισκεν αὐτὸν χαμαὶ καθήμενον καὶ κλαίοντα, ἐνόησε ὅτι κακῶς ἐλάλησε ῥῆμα, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ, «τί ἔστι, Δοσίθεε; Πάλιν τὸν Χριστὸν ἐθλιψας; Πάλιν ὠργίσθης; Οὐ αἰσχύνῃ; Οὐ διορθοῦσαι λοιπόν;». Καὶ ἔμελλεν κλαίων ἐπὶ πολὺ· πάλιν ὡς ἔβλεπεν ὅτι ἐχοριάσθη κλαίων, ἔλεγεν αὐτῷ· «Ἐγειρε, ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ σοι πάλιν θάλασ ἀρχήν. Διόρθωσαι λοιπόν». Ὁ δὲ εὐθέως μετὰ πίστεως ἀπεινάσσειο τὴν λύπην καὶ ἀπήρχετο εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ.

11. Ἐστρωόντων δὲ τοῖς ἀρρώστοις καλῶς πάνν. Τοιοῦτος δὲ ἦν περὶ τὸν λογιισμόν ἐλευθέριος καὶ ἐξαγγελτικὸς ὅτι πολλάκις, ἐν ὅσῳ ἐφιλοκάλει σιρωμνήν, ἐθεώρει τὸν μακάριον παρερχόμενον καὶ ἔλεγεν αὐτῷ, «Κῦρι, κῦρι, λέγει ὁ λογιισμὸς μου καλῶς σιρωννύεις». Καὶ ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος· «θαβαί, κῦρι: ἰδοὺ εἰ καλὸς δοῦλος, ἐγένου καλὸς θρογκάριος· μὴ γὰρ καλὸς μοναχός;». Οὐδέποτε δὲ εἶασεν αὐτὸν προσπαθῆσαι πράγματι ἢ οἷα δήποτε ὑλῆ. Πάντα γὰρ ἐδέχετο μετὰ χαρᾶς καὶ πίστεως, καὶ εἰς πάντα προθύμως ὑπήκουεν. Ὅτε δὲ ἔχρηζεν ἱματίου, παρεῖχεν αὐτῷ· καὶ ἀπερχόμενος ἔροραπεν αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἐπιεικειᾶς καὶ φιλοκαλίας. Καὶ μεθ' ὃ ἐποίει αὐτό, ἔλεγεν αὐτῷ, «Δοσίθεε, ἔροραπας ἐκεῖνο τὸ ἱμάτιον;». Καὶ ἔλεγεν, «ναί, κῦρι, καὶ ἐφιλοκάλησα αὐτὸ καλῶς». Καὶ ἔλεγεν, «ὑπάγε δὸς αὐτὸ τῷδε τῷ ἀδελφῷ ἢ τῷδε τῷ ἀσθενοῦντι». Καὶ ἀπήρχετο, καὶ ἐδίδου αὐτὸ μετὰ προθυμίας. Πάλιν παρεῖχεν αὐτῷ ἄλλο, καὶ ὁμοίως, μετὰ τὸ ράφαι καὶ φιλοκαλῆσαι, ἔλεγεν αὐτῷ, «δὸς αὐτὸ τῷδε τῷ ἀδελφῷ». Καὶ εὐθέως παρεῖχεν, καὶ

τῆ συνῆθειά του, ὅταν τὸν ἔβλεπαν νὰ κλαίῃ, ἔλεγαν, «τί ἔχει τάχα ὁ Δοσίθεος; Τί σφάλμα ἔκανε;». Καὶ ἔλεγαν στὸν μακάριο Δωρόθεο, «κῦρι, εἴσελθε στὸ κελλάρι, διότι ἔχεις δουλειὰ ἐκεῖ». Καθὼς λοιπὸν εἰσερχόταν καὶ τὸν εὔρισκε νὰ κάθεται χάμω καὶ νὰ κλαίῃ, ἐκαταλάβαινε ὅτι ἐκακομίλησε, καὶ τοῦ ἔλεγε· «τί εἶναι, Δοσίθεε; Πάλι ἔθλιψες τὸ Χριστό; Πάλι ὠργίσθηκες; Δὲν ἐντρέπεσαι; Δὲν διορθώνεσαι λοιπὸν;». Καὶ συνέχιζε κλαίοντας πολλὴ ὥρα· πάλι καθὼς ἔβλεπε ὅτι ἐχόρτασε νὰ κλαίῃ, τοῦ ἔλεγε· «σῆκω, ὁ Θεὸς νὰ σὲ συγχωρήσῃ· βάλε πάλι ἀρχή. Διορθώσου λοιπὸν». Ἐκεῖνος δὲ ἀμέσως ἀπετίνασσε τὴν λύπη μὲ πεποίθησι καὶ ἐπήγαινε στὸ ἔργο του.

11. Ἔστρωνε δὲ τοὺς ἀρρώστους πολὺ καλά. Τόσο δὲ ἐλεύθερος καὶ πρόθυμος νὰ ἐκφέρῃ τὸ λογισμό του ἦταν, ὥστε πολλὰς φορές, καθὼς κατασκεύαζε στρῶμα, ἔβλεπε τὸν μακάριο νὰ περνᾷ καὶ τοῦ ἔλεγε, «Κῦρι, κῦρι, μοῦ λέγει ὁ λογισμός· καλά στρώνεις». Καὶ ἐκεῖνος ἀποκρινόταν· «Ἦ, κῦρι· εἶσαι λοιπὸν καλὸς δοῦλος, ἔγινες καλὸς ὑπηρέτης· μήπως εἶσαι καλὸς μοναχός;». Ποτὲ δὲ δὲν τὸν ἄφησε νὰ προσκολληθῆ σὲ κάποιο πρᾶγμα ἢ σὲ κάποιο ὑλικὸ ἀντικείμενο. Διότι τὰ ἐδεχόταν ὅλα μὲ χαρὰ καὶ πίστι, καὶ ὑπήκουε σ' ὅλα προθύμως. Ὄταν δὲ ἐχρειαζόταν ἔνδυμα, ἐκεῖνος τοῦ ἔδιδε τὸ ὕφασμα· καὶ αὐτὸς πηγαίνοντας τὸ ἔρραπτε μὲ πολλὴ ἰκανότητα καὶ τέχνη. Καὶ ἀφοῦ τὸ ἔκανε, τοῦ ἔλεγε ἐκεῖνος, «Δοσίθεε, ἔρραψες ἐκεῖνο τὸ ἔνδυμα;». Καὶ ἔλεγε, «ναί, κῦρι, καὶ τὸ περιποιήθηκα μὲ τέχνη». Καὶ τοῦ ἔλεγε, «πήγαινε δῶσε το στὸν τάδε ἀδελφὸ ἢ στὸν τάδε ἀσθενῆ». Καὶ ἐπήγαινε καὶ τὸ ἔδιδε μὲ προθυμία. Πάλι τοῦ ἔδιδε ἄλλο, καὶ ὁμοίως μετὰ τὸ ράψιμο καὶ τὴν περιποίησι τοῦ ἔλεγε, «δῶσε το στὸν τάδε ἀδελφὸ». Καὶ ἀμέσως τὸ ἔδιδε καὶ ποτὲ δὲν ἐστενοχωρήθηκε οὔτε ἐγγόγγυσε

οὐδέποτε ἐθλίβη οὐδὲ ἐγόγγυσε λέγων ὅτι, «μεθ' ὃ κοπιῶ ράπιων καὶ φιλοκαλῶν, λαμβάνει ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἄλλω αὐτὸ παρέχει». Ἄλλὰ πᾶν ἀγαθὸν ὃ ἤκουε μετὰ προσθυμίας ἐποίει.

12. Ἄλλοιέ ποτε ἤνεγκέ τις τῶν ἀποκρισιαρίων μαχαίριον καλὸν πάνυ καὶ εὐμορφον. Ὁ δὲ λαβὼν αὐτὸ ἤνεγκε τῷ ἀδελφῷ Δωροθέῳ λέγων «ὁ δεῖνα ὁ ἀδελφός ἤνεγκε τὸ μαχαίριον τοῦτο, καὶ ἔλαβον αὐτὸ ἵνα, ἐὰν κελεύῃς, ἔχωμεν αὐτὸ εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ὅτι καλῶς κόπτει τὰς κλύστας». Οὐδέποτε δὲ ἐκινήσαιο ὁ μακάριος ἐκεῖνος ὑλὴν εὐμορφον εἰς τὸ νοσοκομεῖον, πλέον τοῦ καλῶς ἔχοντος. Λέγει οὖν αὐτῷ, «φέρε, ἴδω αὐτὸ εἰ ἔστι καλόν». Ὁ δὲ ἐπέδωκεν αὐτὸ λέγων, «ναί, κῦρι, καλὸν ἐστὶν εἰς τὰς κλύστας», ἔβλεπε δὲ αὐτὸ κατὰ ἀλήθειαν καὶ αὐτὸς ὅτι καλὸν ἦν εἰς τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἠθέληεν αὐτὸν ἔχειν προσπάθειαν εἰς οἴαν-δήποτε ὑλὴν, οὐκ ἠθέλησεν ἵνα κρατήσῃ αὐτό. Λέγει οὖν αὐτῷ. «Δοσίθεε, οὕτως ἀρέσκει σοι; Θέλεις εἶναι δοῦλος τοῦ μαχαίριου τούτου καὶ οὐ δοῦλος τοῦ Θεοῦ; Ναί, Δοσίθεε, ἀρέσκει σοι, ἵνα δέδεσαι τῇ προσπαθείᾳ τοῦ μαχαίριου τούτου; Καὶ οὐκ αἰσχύνῃ ὅτι θέλεις ἵνα τὸ μαχαίριον τοῦτο κυριεύσῃ σου, καὶ μὴ ὁ Θεός;». Ὁ δὲ ἀκούων οὐκ ἀνένευεν, ἀλλ' ἔβαλλε κάτω τὴν ὄψιν σιωπῶν. Ὑστερον δὲ μεθ' ὃ ἔμεινεν ἐγκαλῶν, λέγει αὐτῷ, «ὑπάγε θές αὐτὸ καὶ μὴ ἄφη αὐτοῦ». Καὶ τοσοῦτον ἐφύλαξε τοῦ μὴ ἄφασθαι αὐτοῦ ὡς μηδὲ ἐπιδοῦναι αὐτό τινί ποτε, ἀλλὰ τῶν ἄλλων ὑπηρειῶν κεχορημένων αὐτῷ αὐτὸς μόνος οὐκ ἤγγιζεν αὐτοῦ. Καὶ οὐδέποτε εἶπεν ὅτι, «τί εἰμι¹ ἀπλῶς ἐγὼ ἀπὸ πάντων;». Ἄλλὰ πάντα ὅσα ἤκουε μετὰ χαρᾶς ἐποίει.

13. Οὕτως οὖν τὸν μικρὸν χρόνον ὃν ἐποίησεν εἰς τὸ μονα-

1. Εἰμι Π εἰ μὴ Σ.

λέγοντας «ἀφοῦ τόσο κοπιᾶζω ράπτοντας καὶ περιποιούμενος, τὸ παίρνει ἀπὸ ἐμένα καὶ τὸ δίδει σὲ ἄλλον». Ἄλλὰ ὅ,τι καλὸ ἄκουε, τὸ ἐκτελοῦσε μὲ προθυμία.

12. Κάποια ἄλλη φορὰ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀποκρισιαρίους ἔφερε ἓνα μαχαίρι πολὺ καλὸ καὶ ὄμορφο. Αὐτὸς τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἔφερε στὸν ἀββᾶ Δωρόθεο λέγοντας «ὁ δεῖνα ἀδελφὸς ἔφερε αὐτὸ τὸ μαχαίρι καὶ τὸ ἐπῆρα, ὥστε, ἂν διατάσσης, νὰ τὸ ἔχωμε στὸ νοσοκομεῖο, διότι κόπτει καλὰ τὰ βουτήματα». Ὁ μακάριος ἐκεῖνος ποτὲ δὲν εἶχε ἀποκτήσει στὸ νοσοκομεῖο κάτι ὄμορφο, κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Τοῦ λέγει λοιπὸν, «φέρε νὰ τὸ ἰδῶ, ἐὰν εἶναι καλὸ». Αὐτὸς δὲ τὸ ἔδωσε λέγοντας, «ναί, κῦρι, εἶναι καλὸ γιὰ τὰ βουτήματα». Πραγματικὰ ἔβλεπε καὶ ὁ Δωρόθεος ὅτι ἦταν καλὸ γιὰ τὸ πρᾶγμα αὐτό· ἀλλὰ, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ἔχη αὐτὸς ἀφοσίωσι σὲ ὀτιδήποτε ὑλικό, δὲν ἠθέλησε νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸ κρατήσῃ. Τοῦ λέγει λοιπὸν, «Δοσίθεε, σ' ἀρέσει τόσο πολὺ; Θέλεις νὰ εἶσαι δοῦλος αὐτοῦ τοῦ μαχαιριοῦ καὶ ὄχι δοῦλος τοῦ Θεοῦ; Ναί, Δοσίθεε, σοῦ ἀρέσει νὰ εἶσαι δεμένος στὴν ἀφοσίωσι πρὸς τὸ μαχαίρι τοῦτο; Καὶ δὲν ἐντρέπεσαι πού θέλεις νὰ σὲ κυριαρχῇ αὐτὸ τὸ μαχαίρι καὶ ὄχι ὁ Θεός;». Ἐκεῖνος δὲ ἀκούοντας δὲν ἐσήκωνε τὸ πρόσωπο πού τὸ εἶχε πρὸς τὰ κάτω σιωπηλός. Ὑστερὰ ὁ Δωρόθεος, ἀφοῦ τὸν ἐπέπληξε πολλή ὥρα, τοῦ λέγει, «πήγαινε βάλε το σὲ μία θέσι καὶ μὴ τὸ ἐγγίσης». Καὶ τόσο ἀπέφυγε νὰ μὴ τὸ ἐγγίση, ὥστε δὲν τὸ ἔπιασε οὔτε γιὰ νὰ τὸ δώσῃ ποτὲ σὲ κάποιον, ἀλλὰ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὑπηρέτες τὸ ἐχρησιμοποιοῦσαν, μόνον αὐτὸς δὲν τὸ ἔγγιζε. Καὶ ποτὲ δὲν εἶπε ὅτι, «γιατὶ μόνον ἐγὼ εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ ὄλους;». Ἄλλὰ ὅλα ὅσα ἄκουε τὰ ἔπραττε μὲ χαρά.

13. Ἔτσι λοιπὸν ἐπέραςε τὸν ὀλίγο χρόνον πού ἔζησε

σιήριον (ἐποίησεν γὰρ ὡς πέντε ἔτη) καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν ἐν ὑπακοῇ, μὴ ποιήσας μήτε ἐν θέλημα αὐτοῦ ἐν τινι πράγματι, μήτε κατὰ προσπάθειαν ποιήσας τίποτε. Ὅτε δὲ ἠσθένησε καὶ αἰμόπινσε (φθνσικὸς γὰρ ἀπέθανεν), ἤκουσε παρὰ τινος ὅτι τὰ ὡὰ τὰ ὀπιρορητὰ ὠφελοῦσι τοὺς αἰμοπινικούς. Ἦδει δὲ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δωρόθεος, καὶ ἠδέως εἶχεν τὴν θεραπείαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ περισπασμοῦ οὐκ ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ. Λέγει οὖν αὐτῷ ἐκεῖνος· «Κύρι, θέλω εἰπεῖν σοι ὅτι ἤκουσα περὶ πράγματος ὠφελοῦντός με· ἀλλ' οὐ θέλω ἵνα δώσης μοι ἀπ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὀχλεῖ μοι ὁ λογισμὸς μου». Λέγει αὐτῷ· «εἰπέ μοι τί ἐστίν, Δοσίθεε· εἰπέ μοι τί ἐστίν τὸ πρᾶγμα». Καὶ λέγει· «δός μοι λόγον ὅτι οὐ παρέχεις μοι, ἐπειδὴ, ὡς εἶπον, ὀχλεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ λογισμὸς μου». Λέγει αὐτῷ· «καλῶς, ὡς θέλεις ποιῶ». Τότε λέγει· «ἤκουσα παρὰ τινων ὅτι τὰ ὡὰ τὰ ὀπιρορητὰ ὠφελοῦσι τοὺς αἰμοπινικούς· ἀλλὰ, διὰ τὸν Κύριον, ἐὰν κελεύης, ἐξότιου οὐκ ἔφθασας ἀφ' ἑαυτοῦ δοῦναί μοι, μὴ δώσης μοι ὡς διὰ τὸν λογισμὸν μου». Λέγει αὐτῷ· «καλῶς, ἀφοῦ οὐ θέλεις, οὐ παρέχω σοι, μὴ θλίβῃ». Ἐσπούδαζε δὲ διδόναι αὐτῷ ἄλλα πράγματα ὠφελούνια αὐτὸν ἀντὶ ὧν, ἐπειδὴ ἦν εἰπὼν ὅτι, «ὀχλεῖ μοι ὁ λογισμὸς περὶ τῶν ὧν». Ἴδου καὶ ἐν ταιαύτῃ ἀρρωστίᾳ ὧν ἠγωνίζετο κατὰ τοῦ ἰδίου θελήματος.

14. Εἶχεν δὲ αἰεὶ καὶ μνήμην Θεοῦ· ἦν γὰρ παραδούς αὐτῷ λέγειν, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με», καὶ μεταξὺ, «Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, βοήθησάν μοι». Εἶχεν οὖν πάντοτε ταύτην τὴν εὐχὴν. Ὅτε δὲ ἠσθένησε, λέγει αὐτῷ· «Δοσίθεε, φρόντισον τῆς εὐχῆς, βλέπε μὴ ἀπολέσης αὐτήν».

στο μοναστήρι (διότι ἔζησε πέντε ἔτη) καὶ ἔτσι ἀπέθανε μὲ ὑπακοή, χωρὶς νὰ ἐκτελέσῃ οὔτε ἓνα θέλημά του σὲ κάτι, χωρὶς νὰ κάνῃ τίποτε ἀπὸ προσκόλλησι στὰ ὑλικά. Ὅταν δὲ ἀσθένησε καὶ αἰμόπτυσε (διότι ἐπέθανε φθισικός), ἤκουσε ἀπὸ κάποιον ὅτι τὰ μελᾶτα αὐγὰ ὠφελοῦν τοὺς αἰμοπτυϊκοὺς. Αὐτὸ τὸ ἐγνώριζε καὶ ὁ μακάριος Δωρόθεος πού εὐχαρίστως ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν περιποίησί του· ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς περισπασμοὺς δὲν τοῦ ἦλθε στὸ νοῦ. Τοῦ λέγει λοιπὸν ὁ Δοσίθεος· «κῦρι, θέλω νὰ σοῦ πῶ γιὰ ἓνα πρᾶγμα πού ἄκουσα ὅτι μὲ ὠφελεῖ· ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ μοῦ δώσῃς ἀπὸ αὐτό, ἐπειδὴ μὲ ἐνοχλεῖ γι' αὐτὸ ὁ λογισμὸς μου». Τοῦ ἀπαντᾷ· «εἶπέ μου, τί εἶναι, Δοσίθεε· εἶπέ μου ποιὸ εἶναι τὸ πρᾶγμα». Καὶ λέγει· «δῶσε μου τὸ λόγο ὅτι δὲν θὰ μοῦ προσφέρῃς, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα, μὲ ἐνοχλεῖ γι' αὐτὸ ὁ λογισμὸς μου». Τοῦ λέγει· «καλά, θὰ κάνω ὅπως θέλεις». Τότε λέγει· «ἄκουσα ἀπὸ κάποιους ὅτι τὰ αὐγὰ τὰ μελᾶτα ὠφελοῦν τοὺς αἰμοπτυϊκοὺς· ἀλλὰ, γιὰ τὸν Κύριο, ἐὰν διατάσῃς, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπρόλαβες μόνος σου νὰ μοῦ δώσῃς, μὴ μοῦ δώσῃς ἐξ αἰτίας τοῦ λογισμοῦ μου». Τοῦ ἀπαντᾷ· «καλά, ἀφοῦ δὲν θέλεις, δὲν σοῦ προσφέρω, μὴ στενοχωρῆσαι». Ἐφρόντιζε δὲ νὰ τοῦ δίδῃ ἄλλα πρᾶγματα ὠφέλιμα ἀντὶ τῶν αὐγῶν, ἐπειδὴ εἶχε εἰπεῖ, «μὲ ἐνοχλεῖ ὁ λογισμὸς γιὰ τ' αὐγὰ». Καὶ σὲ τέτοια ἀρρώστια εὐρισκόμενος λοιπὸν ἀγωνιζόταν ἐναντίον τοῦ θελήματός του.

14. Εἶχε δὲ πάντοτε καὶ τὴν μνήμη τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Δωρόθεος τοῦ εἶχε παραδώσει τὴν ἀδιάλειπτη προσευχή, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με», καὶ ἐνδιάμεσα, «Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, βοήθησόν με». Ἐχρησιμοποιοῦσε λοιπὸν πάντοτε αὐτὴ τὴν εὐχή. Ὅταν λοιπὸν ἀσθένησε, τοῦ λέγει· «Δοσίθεε, φρόντισε γιὰ τὴν εὐχή, πρόσεχε μὴ τὴ χάσῃς». Αὐτὸς δὲ ἀποκρίνεται,

Ὁ δὲ ἀποκρίνεται «καλῶς, κῦρι, εὐχου ὑπὲρ ἐμοῦ». Πάλιν ὡς ἐβαρῆθη μικρόν, λέγει αὐτῷ «τί ἔτι, Δοσίθεε, πῶς ἢ εὐχή; Ἰσταιται ἀκμήν;». Καὶ λέγει «ναί, κῦρι, διὰ τῶν εὐχῶν σου». Ὅτε δὲ πλέον ἐβαρῆθη (εἰς τοιαύτην γὰρ ἀσθένειαν ἦλθεν ὥστε ἐν σινδόνι βασιάζεσθαι), λέγει αὐτῷ «Πῶς ἢ εὐχή, Δοσίθεε;». Τότε λέγει «συγχώρησον, κῦρι, οὐκ ἔτι ἰσχύω κρατῆσαι αὐτήν». Λέγει αὐτῷ «οὐκοῦν ἄφες τὴν εὐχήν· μόνον δὲ μνημόνευε τοῦ Θεοῦ καὶ κατανάηαι αὐτὸν ὡς ὄντια ἐνώπιόν σου».

15. Ἐκοπία δὲ πάνυ, καὶ δηλοῖ τῷ Μεγάλῳ Γέροντι «ἀπόλυσόν με, ὅτι οὐκ ἔτι δύναμαι». Δηλοῖ αὐτῷ ὁ Γέρον «ἐπόμεινον, τέκνον, ἐγγὺς γὰρ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ». Ὁ δὲ μακάριος Δωρόθεος ἔβλεπεν αὐτὸν κάμνοντα καὶ ἐμερίμνα μήπως βλαβῆ. Πάλιν μεθ' ἡμέρας δηλοῖ τῷ Γέροντι «δέσποιά μου, οὐκ ἔτι ἰσχύω». Τότε δηλοῖ αὐτῷ ὁ Γέρον «ὑπάγε ἐν εἰρήνῃ, παράσσηθι τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καὶ πρόσθευε ὑπὲρ ἡμῶν».

16. Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Γέροντος, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν καὶ λέγειν «τί ἀπλῶς ἐποίησεν ἢ τί ἦν τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὅτι ταῦτα ἤκουσεν;». Κατὰ ἀλήθειαν γὰρ οὐκ ἔβλεπον αὐτὸν ἢ δύο δύο νησιεύοντα ὡς ἐποίουν τινὲς τῶν ἐκεῖ, ἢ ἀγρουπνοῦντα πρὸ τῆς ἀγρουπνίας· ἀλλ' οὐδὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἀγρουπνίαν ἠγείροιο, εἰ μὴ μετὰ δύο ἀκολουθίας. Οὐδὲ ἔβλεπον αὐτὸν ποιοῦντα μίαν ἀσκῆσιν, ἀλλ' ἔβλεπον αὐτὸν τρώγοντα μικρόν, εἰ τύχη, ζωμὸν ἐκ τῶν ἀρρώστων, καί, εἰ ἐπερίσσευσεν, ἐκ τῶν ὄψαριων ἐν κεφαλίδιον ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ τινες, ὡς εἶπον, τοσοῦτον χρόνον δύο δύο νησιεύοντες καὶ διπλᾶς ἀγρουπνίας ποιοῦντες καὶ ἀσκοῦντες. Ὡς οὖν ἤκουσαν τοιαύτην ἀπόκρισιν πεμφθεῖσαν πα-

26. Δὲν φαίνεται νὰ πρόκειται γιὰ αὐτοτελεῖς ἀκολουθίαις ἐδῶ, ἀλλὰ γιὰ τμήματα ἀκολουθιῶν.

«καλά, κῦρι, εὐχου γιά χάρι μου». Ὄταν ἐβαρῆθηκε ὀλίγο, τοῦ λέγει πάλι «τί γίνεται, Δοσίθεε, πῶς πηγαίνει ἡ εὐχή; Στέκεται ἀκόμη;». Καί ἀπαντᾷ «ναί, κῦρι, εἰς τῶν εὐχῶν σου». Ὄταν δὲ ἐβαρῆθηκε περισσότερο (διότι σὲ τέτοια ἀσθένεια ἦλθε, ὥστε νὰ βαστάζεται σ' ἓνα σινδόνι), τοῦ λέγει «Πῶς πηγαίνει ἡ εὐχή, Δοσίθεε;». Τότε ἀπαντᾷ «συγχώρεσέ με, κῦρι, δὲν μπορῶ πλέον νὰ τὴν κρατήσω». Τοῦ λέγει «τότε ἄφησε τὴν εὐχή· μόνο μνημόνευε τὸν Θεὸ καὶ νοιῶθε τον σὰν νὰ εἶναι ἐμπρός».

15. Ὑπέφερε δὲ πολὺ καὶ παρακαλεῖ τὸν Μεγάλον Γέροντα: «ἀπόλυσέ με, διότι δὲν ἀντέχω πλέον». Τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Γέρων «ὑπόμεινε, τέκνο, διότι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι πλησίον». Ὁ δὲ μακάριος Δωρόθεος τὸν ἔβλεπε νὰ ὑποφέρῃ καὶ ἀγωνιοῦσε μήπως βλαβῆ ἠθικά. Ἐπειτα ἀπὸ ἡμέρας δηλώνει πάλι στὸν Γέροντα, «δέσποτά μου, δὲν ἀντέχω πλέον». Τότε τοῦ δηλώνει ὁ Γέρων «πήγαινε ἐν εἰρήνῃ, τοποθετήσου πλησίον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ πρέσβευε γιά χάρι μας».

16. Ὄταν δὲ ἄκουσαν οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀπόκρισι τοῦ Γέροντος ἄρχισαν νὰ ἀγανακτοῦν καὶ νὰ λέγουν «τί πραγματικὰ ἔκανε ἢ ποιοὶ ἦταν τὸ ἔργο του, ποὺ ἄκουσε αὐτοὺς τοὺς λόγους;». Διότι ἀληθινὰ δὲν τὸν ἔβλεπαν νὰ νηστεύῃ μέρα παρά μέρα, ὅπως ἔκαναν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφούς, ἢ νὰ ἀγρυπνῇ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀγρυπνία· ἀλλὰ οὔτε γιά τὴν ἴδια τὴν ἀγρυπνία ἐσηκωνόταν, παρά μόνο μετὰ δύο ἀκολουθίας²⁶. Οὔτε τὸν ἔβλεπαν νὰ ἐπιδίδεται σὲ μία ἄσκησι, ἀλλὰ τὸν ἔβλεπαν κατὰ περιστάσεις νὰ τρώγῃ ὀλίγο ζωμὸ ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους καί, ἂν ἐπερίσσευε, ἓνα κεφαλάκι ἀπὸ ψᾶρι ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ, ὅπως εἶπα, μερικοὶ ἀδελφοὶ ποὺ ἐνήστευαν μέρα παρά μέρα, ἔκαναν διπλῆς ἀγρυπνίας καὶ ἐπιδίδονταν σὲ ἄσκησι. Ὄταν λοιπὸν ἄκουσαν τέτοια ἀπόκρισι νὰ

ρὰ τοῦ Γέροντος νεωτέρω πέντε ἔτη ἔχοντι εἰς τὸ μοναστήριον, ἑταρᾶσοντο, ἀγνοοῦντες τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ πάντα αὐτοῦ ὑπακοὴν δι' οὐδέποτε ἐποίησεν ἐν θέλημα αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀδιακριτον αὐτοῦ ὑπακοὴν δι' τι, εἰ ἔτιχέ ποτε τὸν μακάριον Δωρόθεον εἰπεῖν αὐτῷ ῥῆμα ὡς διασύρων αὐτόν, ἀπήρχειο τρέχων καὶ ἐποίει αὐτὸ ἀδιακριτως. Οἶόν τι λέγω. Οὗτος παρὰ τὰς ἀρχὰς ὡς ἀπὸ συνηθείας ἐλάλει τραχυτέρως. Ὁ οὖν μακάριος, ὡς διασύρων αὐτόν, ἐν μιᾷ λέγει αὐτῷ «βουκακράτου χροῖζεις, Δοσίθεε· καλῶς, ὑπαγε λαβὲ βουκάκρατον». Ἐκεῖνος ἀκούσας ἀπέρχεται καὶ φέρει φιάλην ἔχουσα οἶνον καὶ ἄριον, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ, ὡς ἵνα λάβῃ εὐλογίαν. Ὁ δὲ ἀγνοήσας προσέσχεν αὐτῷ ὡς ξενιζόμενος καὶ λέγει «τί θέλεις;». Ἀποκρίνεται αὐτῷ· «ἐκέλευσάς με λαβεῖν βουκάκρατον δός μοι εὐλογίαν». Τότε λέγει αὐτῷ· «μωρέ, ἐπειδὴ κράζεις ὡσπερ καὶ οἱ Γόιθοι (καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, διὰν ἐκχολοῦνται, χολοῦσιν καὶ κράζουσιν), διὰ τοῦτο εἶπόν σοι, «λαβὲ βουκάκρατον, δι' οὗ καὶ σὺ ὡς Γόιθος κράζεις». Ὡς οὖν ἤκουσε ταῦτα, θάλλει μετάνοιαν καὶ ἀπέρχεται καὶ τιθεῖ αὐτὸ.

17. Ἄλλοτε πάλιν ἔρχεται καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν ῥῆμα τῆς Ἀγίας Γραφῆς· ἤρξαιτο γὰρ ἀπὸ καθαρότητος νοεῖν τινα τῆς Γραφῆς. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν αὐτὸν πέρα εἰς ταῦτα ἐπιβάλλειν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς ταπεινώσεως φυλαχθῆναι. Ὅτε οὖν ἠρώτησε αὐτόν, λέγει αὐτῷ· «οὐκ οἶδα». Ἐκεῖνος μηδὲν νοήσας, πάλιν ἔρχεται ἐρωτῶν αὐτὸν ἄλλο κεφάλαιον. Τότε λέγει «οὐκ οἶδα, ἀλλ' ἄπελθε, ἐρώτησον τὸν ἀβθᾶν». Ὁ δὲ ἀπῆλθε μηδὲν διακρίνας.

27. Τὸ ἐπεισόδιο στηρίζεται σ' ἓνα λογοπαίγνιο μὲ βάσι τὴν λέξι βουκάκρατο, ποῦ τὸ πρῶτο τῆς συνθετικῆς εἶναι ἀπὸ τὴν λατινικὴ λέξι bucca, χασιὰ, στόμα. Τὸ δεύτερο εἶναι διπλῆς προελεύσεως: ἄκρατος (οἶνος ἄκρατος) ἢ κράτος (κυριαρχία, συγκράτησις). Ἡ λέξις μὲ τὴν μορφή βουκα - ἄκρατος σημαίνει ψωμόκρασο, κομμάτι ἄρτου βουτηγμένο σὲ κρασί, μὲ τὴν μορφή βουκά - κρατος σημαίνει γλωσσοδέτην, συγκράτημα τοῦ στόματος, ὥστε ἡ φωνὴ νὰ εἶναι ἡμερῆ.

στέλλεται ἀπὸ τὸν Γέροντα σ' ἓνα νεαρὸ ποῦ εἶχε μόνο πέντε ἔτη στὸ μοναστήρι, ἐταράχθηκαν, διότι ἀγνοοῦσαν τὴν ἠθικὴ ἐργασία του, τὴν σὲ ὅλα ὑπακοή του ἕως σημεῖο νὰ μὴ ἐκτελέσῃ ποτὲ ἓνα θέλημά του καὶ τὴν ἀπροφάσιστη ὑπακοή του ἕως σημεῖο ὥστε, ἂν ἐτύχαινε καμμιά φορὰ νὰ τοῦ εἰπῆ ὁ μακάριος Δωρόθεος ἓνα λόγο ἐμπαίζοντάς τον, ἐπήγαινε τρέχοντας καὶ τὸν ἐκτελοῦσε ἀδίστακτα. Φέρω ἓνα παράδειγμα. Αὐτὸς στὴν ἀρχὴ σὰν ἀπὸ συνήθεια ὠμιλοῦσε τραχύτερα. Ὁ μακάριος λοιπὸν Δωρόθεος ἐμπαίζοντάς τον τοῦ λέγει μία ἡμέρα· «Χρειάζεσαι βουκάκρατο²⁷, Δοσίθεε. Καλῶς, πήγαινε νὰ πάρῃς βουκάκρατο». Ἐκεῖνος, μόλις ἄκουσε, φεύγει καὶ φέρει μία φιάλη μὲ οἶνο καὶ ἄρτο καὶ τοῦ δίδει ὡσὰν γιὰ νὰ λάβῃ εὐλογία. Αὐτὸς δὲ ἀγνοώντας τα τὸν παρετήρησε παραξενεμένος καὶ λέγει· «Τί θέλεις;». Ἀποκρίνεται σ' αὐτόν· «μοῦ παρήγγειλες νὰ λάβω βουκάκρατο· δῶσε μου εὐλογία». Τότε τοῦ λέγει· «ἀνόητε, ἐπειδὴ φωνάζεις σὰν οἱ Γότθοι (διότι ἐκεῖνοι, ὅταν ὑποφέρουν ἀπὸ χολή, ἐρεθίζονται καὶ φωνάζουν), γι' αὐτὸ σοῦ εἶπα, λάβε βουκάκρατο, διότι καὶ σὺ φωνάζεις σὰν Γότθος». Καθὼς λοιπὸν ἄκουσε αὐτά, βάλλει μετάνοια, φεύγει καὶ τοποθετεῖ τὴν φιάλη στὴ θέσι της.

17. Ἄλλοτε πάλι ἔρχεται καὶ τὸν ἐρωτᾷ γιὰ χωρίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς· διότι ἀπὸ τὴν καθαρότητά του ἄρχισε νὰ ἐννοῇ μερικὰ σημεῖα τῆς Γραφῆς. Ἐκεῖνος ὁμως δὲν ἤθελε νὰ ἀσχολῆται ἀπὸ τῶρα σὲ τέτοια θέματα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ φυλαχθῆ διὰ τῆς ταπεινώσεως. Ὄταν λοιπὸν τὸν ἐρώτησε, τοῦ ἀπαντᾷ· «δὲν γνωρίζω». Ἐκεῖνος, χωρὶς νὰ καταλάβῃ τὸ νόημα τῆς ἀπαντήσεως, ἔρχεται πάλι νὰ τὸν ἐρωτήσῃ γιὰ ἄλλο κεφάλαιο. Τότε λέγει· «δὲν γνωρίζω, ἀλλὰ πήγαινε, ἐρώτησε τὸν ἀββᾶ». Αὐτὸς πάλι ἔφυγε χωρὶς νὰ ὑ-

Ἦν δὲ ἐκεῖνος προειπὼν τῷ ἀββᾶ ἐκτὸς αὐτοῦ· «ἐὰν ἔλθῃ Δοσίθεος πρὸς σὲ ἐρωτήσάί σε τίποτε γραφικόν, στύφον αὐτὸν μικρόν». Ὡς οὖν ἀπῆλθε καὶ ἠρώτησεν αὐτόν, ἤρξατο στύφειν αὐτόν καὶ λέγειν· «οὐχ ἡσυχάζεις, μηδὲν εἰδώς; Σὺ ταῦτα ταύμας ἐρωτᾷς, καὶ οὐ μεριμνᾷς τὴν ἀκαθαρσίαν σου;». Καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε δεδωκώς αὐτῷ καὶ δύο κόσσοις. Ὁ δὲ ὑποστρέφει πρὸς τὸν ἀββᾶν Δωρόθεον δεικνύων αὐτῷ τὰς παρειὰς αὐτοῦ πυρρὰς ἐκ τῶν κόσσων καὶ λέγων· «ἔχω, καὶ σιερεάς». Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ· «διὰ τί σὺ οὐ δικροθῶσω με, ἀλλ' ἔπεμψάς με πρὸς τὸν ἀββᾶν;». Οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἀλλὰ πάντα ἐδέχετο τὰ παρ' αὐτοῦ μετὰ πίστεως καὶ ἐποίει ἀδιακρίτως. Ὅτε δὲ ἠρώτια αὐτὸν λογισμὸν¹, μετὰ τοιαύτης πληροφορίας ἐδέχετο ἃ ἤκουεν καὶ οὕτως ἐφύλατιεν, ὡς μηκέτι δευτεροῦσαι αὐτὸν περὶ τοῦ αὐτοῦ λογισμοῦ.

18. Ταύτην οὖν ἀγνοοῦντες, ὡς εἶπον, τὴν θαυμασιήν αὐτοῦ ἐργασίαν, ἐγγύζοντινες ἐπὶ τῇ ἀπολύσει τοῦ Γέροντος. Ὅτε δὲ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς φανεροῦσαι τὴν ἐτοιμασθεισάν αὐτῷ δόξαν ἐκ τῆς ἀγίας ἐκείνης ὑπακοῆς, καὶ τὸ χάρισμα ὃ εἶχεν ὁ μακάριος Δωρόθεος, καὶ ἔτι μαθητῆς ὢν, περὶ τὸ σῶζειν ψυχάς, ὃ οὕτως ἀπλανῶς αὐτόν καὶ συντόμως ὀδηγήσας πρὸς τὸν Θεόν, τότε, μετ' οὐ πολὺν χρόνον τῆς μακαρίας αὐτοῦ τελευτῆς, ἐπεθύμησέ τις τῶν ἁγίων μέγας γέρον, παραβαλὼν τοῖς ἐκεῖσε ξένοις, ἰδεῖν τοὺς ἐν τῷ κοινοβίῳ προκοιμηθέντας ἁγίους, καὶ ἦ-
τησε τὸν Θεὸν περὶ τούτου ἀποκαλύψαι αὐτῷ. Καὶ δορᾶ αὐτοὺς πάντας ὁμοῦ ὡς ἐν χορῷ ἰσημένους καὶ μεταξὺ αὐτῶν τινα νεώτερον ἐσιῶτα, καὶ ἔλεγεν· «ἄρα τίς ἐ-

1. Λογισμὸν Π λογισμὸς S.

ποπτευθῆ τίποτε. Ἐκεῖνος ὅμως εἶχε προηγουμένως εἰπεῖ στὸν ἀββᾶ ἰδιαίτερος· «ἐὰν ἔλθῃ ὁ Δοσίθεος σὲ σένα νὰ σὲ ἐρωτήσῃ τίποτε σχετικὸ μὲ τὴν Γραφή, παιδευσέ τον ὀλίγο». Καθὼς λοιπὸν ἐπῆγε καὶ τὸν ἐρώτησε, ἄρχισε νὰ τὸν παιδεύῃ καὶ νὰ λέγῃ· «δὲν ἠσυχάζεις ποὺ δὲν ξεύρεις τίποτε; Τολμᾶς νὰ ἐρωτᾶς ἐσὺ τέτοια πράγματα καὶ δὲν φροντίζεις γιὰ τὴν ἀκαθαρσία σου;». Ἀφοῦ δὲ εἶπε καὶ μερικὰ ἄλλα τέτοια, τὸν ἀπέλυσε δίδοντάς του καὶ δύο χαστούκια. Αὐτὸς δὲ ἐπιστρέφει πρὸς τὸν ἀββᾶ Δωρόθεο δεικνύοντάς του τὰ μάγουλά του κόκκινα ἀπὸ τὰ χαστούκια καὶ λέγοντας· «τίς ἔφαγα, καὶ μάλιστα γερός». Καὶ δὲν τοῦ εἶπε· «γιατί δὲν μὲ διώρθωσες ἐσὺ, ἀλλὰ μ' ἔστειλες στὸν ἀββᾶ;». Τίποτε τέτοιο δὲν εἶπε, ἀλλὰ ἐδεχόταν ἀπὸ αὐτὸν τὰ πάντα μὲ ἐμπιστοσύνη καὶ τὰ ἐκτελοῦσε ἀδίστακτα. Ὅταν δὲ τὸν ἐρωτοῦσε γιὰ κάποιον λογισμό, μὲ τέτοια ἐμπιστοσύνη ἐδεχόταν ὅσα ἄκουε καὶ τὰ ἐφύλαττε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μὴ ἐρωτήσῃ ποτὲ δευτέρη φορὰ γιὰ τὸν ἴδιο λογισμό.

18. Ἀγνοώντας λοιπὸν αὐτὴν τὴν θαυμαστὴν του ἐργασία μερικοί, ὅπως εἶπα, ἐγγόγγυζαν γιὰ τὴν ἄφεισι τοῦ Γέροντος. Ὅταν ὅμως ἠθέλησε ὁ Θεὸς νὰ φανερώσῃ τὴν δόξα ποὺ ἐτοιμάσθηκε σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀγία ἐκείνη ὑπακοή, καθὼς καὶ τὸ χάρισμα ποὺ εἶχε ὁ Δωρόθεος, ἀκόμη καὶ ὅταν ἦταν ἀκόμα μαθητῆς, στὸ νὰ σώζῃ ψυχές, αὐτὸς ποὺ τόσο σταθερὰ καὶ σύντομα τὸν ὠδήγησε πρὸς τὸν Θεό, τότε, ὄχι πολὺ χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὴν μακαρία τελευτὴν του, ἐπεθύμησε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀγίους, μέγας Γέρων, ποὺ ἐπισκέφθηκε τὸν ἐκεῖ ξενῶνα, νὰ ἰδῆ τοὺς ἀγίους ποὺ ἀπέθαναν ἕως τότε στὸ κοινόβιο, καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ τοῦ δώσῃ ἀποκάλυψιν σχετικὴν μὲ αὐτό. Καὶ βλέπει ὅλους αὐτοὺς νὰ στέκωνται μαζὶ σὰν σὲ χορὸν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν νὰ στέκεται ἓνας νεαρός· καὶ ἐ-

σιν ὁ νεώτερος ὃν εἶδον μετὰ τῶν πατέρων;». Καὶ ὡς διέγραψε τὰ σημεῖα τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἔγνωσαν πάντες ὅτι Δοσίθεός ἐστιν. Καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, θαυμάζοντες ἀπὸ ποίου θίου καὶ οἷας πρώτης ἀγωγῆς εἰς ποῖα μέτρα κατηξιώθη φθάσαι, καὶ ἐν ὀλίγῳ οὔτω χρόνῳ, διὰ τοῦ κρατῆσαι αὐτὸν τὴν ὑπακοήν καὶ κόψαι τὸ ἴδιον θέλημα¹.

1. Ὑπὲρ δὲ τούτων ἀπάντων δόξαν ἀναπέμφωμεν τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. προστ. Π.

ρώτησε, «ποιός ἄρά γε εἶναι ὁ νεαρός πού εἶδα μαζί με τοὺς πατέρες;». Καὶ μόλις περιέγραψε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυσιογνωμίας του, ἀντελήφθηκαν ὅλοι ὅτι εἶναι ὁ Δοσίθεος. Καὶ ἐδόξασαν τὸ Θεό, θαυμάζοντας ἀπὸ ποῖο τρόπο βίου καὶ ἀπὸ ποιά ἀρχικὴ διαγωγή καταξιώθηκε νὰ φθάσῃ σὲ τόσο ὑψηλὰ μέτρα τελειότητος, καὶ μάλιστα σὲ τόσο σύντομο χρόνο, μετὸ νὰ κρατήσῃ τὴν ὑπακοή καὶ νὰ κόψῃ τὸ θέλημά του.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ

Π Ρ Ο Σ Τ Ο Υ Σ Ε Α Υ Τ Ο Υ Μ Α Θ Η Τ Α Σ

1

ΠΕΡΙ ΑΠΟΤΑΓΗΣ

1. Ἐν ἀρχῇ ὅτε ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, καθὼς λέγει ἡ ἅγια Γραφή, κοσμήσας ἀπάσῃ ἀρειῇ, δούς αὐτῷ ἐντολὴν τοῦ μὴ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου. Καὶ ἦν ἐν τρυφῇ τοῦ παραδείσου, ἐν εὐχῇ, ἐν θεωρίᾳ, ἐν πάσῃ δόξῃ καὶ τιμῇ, ἔχων σώας τὰς αἰσθήσεις καὶ ὢν ἐν τῷ κατὰ φύσιν καθὼς καὶ ἐκτίσθη· καὶ εἰκόνα γὰρ Θεοῦ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τοῦτ' ἔστιν ἀθάνατον, αὐτεξούσιον, κεκοσμημένον πάσῃ ἀρειῇ. Ὅτε δὲ παρέβη τὴν ἐντολὴν καὶ ἔφαγεν ἐκ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν, τότε ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου· ἐξέπεσε γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἦν ἐν τῷ παρὰ φύσιν, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ καὶ φιληδονίᾳ τοῦ θίου τούτου καὶ τοῖς λοιποῖς πάθεσι, κατακυριευόμενος ὑπ' αὐτῶν· καιεδούλωσε γὰρ αὐτοῖς ἐναντὶν διὰ τῆς παραβάσεως. Τότε λοιπὸν ηὐξήθη κατὰ μέρος ἡ κακία καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος· οὐδαμοῦ ἦν θεοσέβεια, πανταχοῦ δὲ ἀγνωσία Θεοῦ· ὀλίγοι τινές, ὡς εἶπον οἱ Πατέρες, ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου κινούμενοι, ἐγίνωσκον τὸν Θεόν, οἷος ἦν ὁ Ἀβραὰμ καὶ οἱ λοιποὶ πατριάρχαι, καὶ Νῶε καὶ Ἰώβ· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ὀλίγοι τινές καὶ πάντ' σπᾶντοι ἦσαν οἱ γινώσκοντες τὸν Θεόν· τότε γὰρ ἤπλωσεν ὁ ἐχθρὸς πᾶσαν τὴν κακίαν αὐτοῦ, καθότι ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία, τότε ἤρξατο εἰδωλολατρία, πολυθεΐα, γοητεΐα, φόνοι καὶ ἡ λοιπὴ κακία τοῦ διαβόλου.

Πρὶν ἀπὸ τὸν γενικὸν τίτλον παρατίθεται τὸ ὄνομα, «τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου». Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸν παρατίθεται ἡ χρονολογικὴ σημείωσις πού εἶδαμε στὴν εἰσαγωγή.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Π Ρ Ο Σ Τ Ο Υ Σ Μ Α Θ Η Τ Α Σ Τ Ο Υ

1

ΠΕΡΙ ΑΠΟΤΑΓΗΣ

1. Στην αρχή, όταν ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο, τον έβαλε στον παράδεισο, καθώς λέγει η άγια Γραφή, αφού τον έστόλισε με όλες τις αρετές, και του έδωσε την έντολή να μη φάγη καρπό από το ξύλο που εύρίσκεται στη μέση του παραδείσου. Κι' έζουσε απολαύοντας τον παράδεισο με προσευχή, με θεωρία, με κάθε δόξα και τιμή, έχοντας σωστές τις αισθήσεις κι' εύρισκόμενος κατά φύσι, όπως ακριβώς έκτίσθηκε. Πραγματικά ο Θεός έκαμε τον άνθρωπο κατ' εικόνα Θεού, δηλαδή άθανατο, αύτεξούσιο, στολισμένο με κάθε αρετή. "Όταν όμως παρέβηκε την έντολή κι' έφαγε από το ξύλο που του είχε παραγγείλει ο Θεός να μη φάγη, τότε εκδιώχθηκε από τον παράδεισο· διότι εξέπεσε από το κατά φύσι και τοποθετήθηκε στο παρά φύσι, δηλαδή στην άμαρτία, στην φιληδονία του βίου τούτου και στα υπόλοιπα πάθη, κατακυριευόμενος από αυτά· σ' αυτά υποδούλωσε ο ίδιος τον έαυτό του δια της παραβάσεως. Από τότε λοιπόν αύξήθηκε βαθμιαίως η κακία κι' έβασίλευσε ο θάνατος. Πουθενά δέν υπήρχε θεοσέβεια, παντού δέ υπήρχε άγνωσία Θεού. Όλίγοι μόνο, καθώς είχαν οι Πατέρες, κινούμενοι από το φυσικό νόμο, έγνώριζαν τον Θεό, όπως ήταν ο Άβραάμ κι' οι άλλοι πατριάρχες και ο Νώε και ο Ίώβ. Με δύο λόγια αυτοί που έγνώριζαν το Θεό ησαν όλίγοι και σπάνιοι. Τότε ακριβώς άπλωσε ο έχθρός όλη την κακία του, διότι έβασίλευσε η άμαρτία, τότε άρχισαν η ειδωλολατρία, η πολυθεΐα, η μαγεία, οι φόνοι κι' η άλλη κακία του διαβόλου.

2. Τότε λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐλεήσας τὸ πλάσμα αὐτοῦ, ἔδωκε τὸν γραπτὸν νόμον διὰ Μωϋσέως, ἐν ᾧ τὰ μὲν ἀπηγόρευσε, τὰ δὲ διηγόρευσε, οἷόν τι λέγων· ἴδτε ποιήσατε, ἴδτε μὴ ποιήσατε¹. Ἔδωκεν ἐπιτολὰς καὶ εὐθέως λέγει «Κύριος ὁ Θεὸς σου Κύριος εἷς ἐστίν», ἵνα τέως ἀποσιήσῃ τὸν νοῦν αὐτῶν ἀπὸ πολυθεΐας. Καί· «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου». Πανταχοῦ κηρύσσει ὅτι ὁ Θεὸς εἷς ἐστὶ καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος. Εἰπὼν γὰρ ὅτι, «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου», ἔδειξεν ὅτι Θεὸς εἷς ἐστὶ καὶ εἷς Κύριός ἐστι. Καὶ πάλιν εἰς τοὺς δέκα λόγους, «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῆ», λοιπὸν ἐπάγει τὸ «οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροὶ, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω». Ἐσέβοντο γὰρ πάντα τὰ κτίσματα.
3. Ἔδωκεν οὖν τὸν νόμον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πρὸς βοήθειαν, πρὸς ἐπιστροφὴν, πρὸς διόρθωσιν τῆς κακίας· καὶ ὅμως οὐ διωρθώθη. Ἐπεμπε προφήτας, καὶ οὐδ' αὐτοὶ ἠδυνήθησαν. Ὑπερίσχυσε γὰρ ἡ κακία, ὡς λέγει ὁ Ἡσαΐας· «οὔτε τραῦμα οὔτε μῶλον οὔτε πλὴγὴ φλεγμαίνουσα· οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι οὔτε ἔλαιον οὔτε καταδέσμους»· οἷον εἰπεῖν, οὐκ ἔστι μερικὴ ἡ κακία, οὐδὲ ἐν ἐνὶ τόπῳ, ἀλλ' ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, ὅλην περιέχει τὴν ψυχὴν, ὅλας τὰς δυνάμεις αὐτῆς συνέχει· «οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι», καὶ τὰ ἐξῆς· οἶονεῖ, πάντα δεδούλωται τῇ ἁμαρτίᾳ, πάντα κεκράτηται ὑπ' αὐτῆς. Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἰερεμίας· «ἰατρούσαμεν τὴν Βαβυλῶνα καὶ οὐκ

1. Δευτ. 6, 4.

2. Δευτ. 6, 5.

3. Δευτ. 6, 13.

4. Δευτ. 5, 7-8.

5. Ἠσ. 1, 6.

6. Ἰερ. 28, 9.

2. Ἀργότερα ὁμως ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἐλεώντας τὸ πλάσμα του, ἔδωσε τὸ γραπτὸ νόμο διὰ τοῦ Μωϋσέως, μὲ τὸν ὁποῖο ἄλλα μὲν ἀπαγόρευσε, ἄλλα δὲ ἐπέβαλε, λέγοντας περίπου, «αὐτὸ νὰ τὸ κάμετε, αὐτὸ νὰ μὴ τὸ κάνετε». Ἔδωσε ἐντολὰς καὶ ἀμέσως λέγει «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι ὁ μοναδικὸς Κύριος»¹, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀμέσως τὴν σκέψιν τους ἀπὸ τὴν πολυθεΐαν. Ἐπίσης «θὰ ἀγαπήσῃς τὸν Κύριον τὸ Θεὸ σου μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν σου καὶ μὲ ὅλην τὴν διάνοιά σου»². Παντοῦ κηρύσσει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος. Ἔτσι λέγοντας, «θὰ ἀγαπήσῃς τὸν Κύριον τὸ Θεὸ σου», ἔδειξε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ ὁ Κύριος εἶναι ἓνας. Καὶ πάλι στὸ δεκάλογο ἀφοῦ λέγει, «θὰ προσκυνήσῃς τὸν Κύριον τὸ Θεὸ σου καὶ μόνο αὐτὸν θὰ λατρεύσῃς καὶ σ' αὐτὸν θὰ προσκολληθῆς καὶ στὸ ὄνομα αὐτοῦ θὰ ὀρκίζεσαι»³, προσθέτει ἔπειτα τὸ «δὲν θὰ ὑπάρξουν γιὰ σένα ἄλλοι θεοί, οὔτε εἰκόνα ὁποιοῦδήποτε πράγματος ἀπὸ ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω στὸν οὐρανὸ καὶ κάτω στὴ γῆ»⁴. Διότι οἱ ἄνθρωποι ἐλάτρευαν ὅλα τὰ κτίσματα.
3. Ἔδωσε λοιπὸν στὸν ἄνθρωπο ὁ ἀγαθὸς Θεός τὸ νόμο γιὰ βοήθεια, γιὰ ἐπιστροφή, γιὰ διόρθωσιν τῆς κακίας· κί ὁμως δὲν διωρθώθηκε. Ἔστειλε προφῆτες, κί οὔτε αὐτοὶ ἐπέτυχαν. Διότι ὑπερίσχυσε ἡ κακία, ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας «Δὲν ὑπάρχει τραῦμα οὔτε μωλώπισμα οὔτε πληγὴ φλεγμονώδης· δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιτεθῆ μαλακτικὸ οὔτε ἔλαιον οὔτε ἐπίδεσμος»⁵ μὲ ἄλλα λόγια, δὲν εἶναι μερικὴ ἢ κακία οὔτε τοπικὴ, ἀλλ' εἶναι ἀπλωμένη σ' ὅλο τὸ σῶμα, περικλείει ὅλην τὴν ψυχὴν καὶ περισφίγγει ὅλες τίς δυνάμεις τῆς· «δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιτεθῆ μαλακτικὸ» καὶ τὰ λοιπά, δηλαδή, ὅλα ἔχουν ὑποδουλωθῆ στὴν ἁμαρτία, ὅλα ἔχουν κυριαρχηθῆ ἀπὸ αὐτήν. Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἱερεμίας «ἰατρεύσαμε τὴ Βαβυλῶνα καὶ δὲν ἰατρεύθηκε»⁶,

ιάθη»· τοῦτ' ἔστι, 'τὸ ὄνομά σου ἐφανερώσαμεν, τὰς ἐπιτολάς σου ἀνηγγείλαμεν, τὰς εὐεργεσίας, τὰς ἐπαγγελίας, ἐχθρῶν ἐπανασιάσεις προσημνύσαμεν τῇ Βαβυλῶνι, καὶ ὅμως οὐκ ἰάθη· τοῦτ' ἔστιν οὐ μετενόησεν, οὐκ ἐφοβήθη, οὐκ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τῆς κακίας αὐτῆς'. Ὡσπερ καὶ ἀλῖαχοῦ λέγει δι· «οὐκ ἐδέξαντο παιδείαν», τοῦτ' ἔστι νουθεσίαν, διδασκαλίαν. Καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ λέγει «Πᾶν βροῦμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν, καὶ ἤγγισαν ἕως τῶν πλῶν τοῦ θανάτου»,

4. Τίτε λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς πέμπει τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ. Θεοῦ γὰρ ἦν μόνου τὸ ἰάσασθαι καὶ περιγενέσθαι τοιοῦτου πάθους. Καὶ οὐκ ἠγγίησαν τοῦτο οἱ προφηταί. Ὅθεν καὶ φανερώως ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ· «ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουδίμ, ἐμψάνηθι, ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς». Καί· «Κύριε, κλίνον οὐρανὸς καὶ κατέβηθι», καὶ ὅσα τιαῦτα. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ προφηταί πάντες ἕκαστος αὐτῶν διαφόρως τιαῦτα πολλὰ ἔκραζον, τὰ μὲν παρακαλοῦντες ἵνα κατέλθῃ, τὰ δὲ πληροφορηθέντες ὅτι πάντως κατέρχεται.
5. Ἦλθεν εὖν ὁ Κύριος ἡμῶν, γενόμενος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἵνα, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος, «τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἰάσῃται, τῇ ψυχῇ τὴν ψυχὴν, τῇ σαρκὶ τὴν σάρκα· πάντα γὰρ γίνεται χωρὶς ἁμαρτίας ἄνθρωπος». Αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἡμῶν ἔλαβεν, τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ἡμῶν, καὶ γίνεται νέος Ἀδάμ «κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν»· ἀναρεοῖ γὰρ τὸ κατὰ φύσιν καὶ σώας πάλιν ποιεῖ τὰς αἰσθησεις ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐγένοντο· ἀνερέωσε τὸν πεσόντα ἄνθρωπον γενόμενος ἄνθρωπος.

7. Ἱερ. 2, 30.

8. Ψαλμ. 106, 18.

9. Ψαλμ. 79, 2 - 3.

10. Ψαλμ. 143, 5.

δηλαδή, ἔφανερώσαμε τὸ ὄνομά σου, ἀναγγείλαμε τὶς ἐντολές σου, τὶς εὐεργεσίες, τὶς ἐπαγγελίες, προμηνύσαμε στήν Βαβυλῶνα τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὅμως δὲν ἐθεραπεύθηκε· δηλαδή, δὲν μετενόησε, δὲν ἐφοβήθηκε, δὲν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν κακία της. Παρόμοια λέγει καὶ ἄλλοῦ· «δὲν ἐδέχθησαν παιδεία»⁷, δηλαδή νοθεσία, διδασκαλία. Καὶ στὸν ψαλμὸ λέγει· «ἡ ψυχὴ τους ἐσυχάθηκε κάθε τροφῆ, κι' ἔφθασαν ἕως τὶς πύλες τοῦ θανάτου»⁸.

4. Τότε λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς στέλλει τὸν μονογενῆ τοῦ Υἱοῦ. Διότι μόνο στοῦ Θεοῦ τῆ δύναμι ἦταν νὰ θεραπεύσῃ καὶ νικήσῃ τέτοιο πάθος. Καὶ δὲν ἀγνόησαν τοῦτο οἱ προφῆτες. Γι' αὐτὸ φανερὰ ἔλεγε ὁ Δαβὶδ· «Σὺ ποὺ κάθου ἐπάνω στὰ Χερουβὶμ, ἐμφανίσου, κίνησε τὴν δύναμί σου καὶ ἔλα νὰ μᾶς σώσης»⁹. Καὶ, «Κύριε, χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβα»¹⁰, καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ προφῆτες ὅλοι, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, πολλὰ τέτοια ἔκραξαν, ἄλλοτε παρακαλώντας τὸ Θεὸ νὰ κατεβῆ κι' ἄλλοτε ἐξαγγέλλοντας τὴν βεβαιότητά τους ὅτι ὅπωςδήποτε κατεβαίνει.

5. Ἦλθε λοιπὸν ὁ Κύριός μας, γινόμενος γιὰ χάρι μας ἄνθρωπος, ἔτσι ὥστε, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος, «νὰ θεραπεύσῃ μὲ τὸ ὅμοιο τὸ ὅμοιο, μὲ τὴν ψυχὴ τὴν ψυχὴ, μὲ τὴ σάρκα τὴ σάρκα. Διότι γίνεται σὲ ὅλα ἄνθρωπος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία»¹¹. Τὴν ἴδια τὴν οὐσία μας ἔλαβε, τὴν ἀπαρχὴ τοῦ φυράματός μας καὶ γίνεται νέος Ἀδὰμ «κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ κτίστη του»¹². Πραγματικὰ ἀνανεώνει τὸ κατὰ φύσιν καὶ καθιστᾶ πάλι σωστὲς τὶς αἰσθήσεις, ὅπως ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καθὼς ἔγινε ἄνθρωπος ἀνανέωσε τὸν πεσμένο

11. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 28, 13 καὶ Λόγος 45, 9 (PG 36, 325 B. 633 C).

12. Κολ. 3, 10.

τὸν καταδουλωθέντα τῇ ἁμαρτίᾳ ἠλευθέρωσε, τὸν βία ὑπ' αὐτῆς ἀγόμενον. Βία γὰρ καὶ τυραννίδι ἤγειο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ὁ ἄνθρωπος καὶ σχεδὸν καὶ οἱ μὴ θέλοντες ἁμαρτῆσαι βία ἠμάριανον, ὡς λέγει ὁ Ἀπίστολος ἐκ προσώπου ἡμῶν· «οὐ γὰρ ὁ θέλω ἀγαθόν, τοῦτο ποιῶ· ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακόν, τοῦτο πράσσω».

6. Γενόμενος οὖν ὁ Θεὸς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, ἠλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον τῆς τυραννίδος τοῦ ἐχθροῦ. Πᾶσαν γὰρ τὴν δύναμιν αὐτοῦ καθεῖλεν, αὐτὴν τὴν ἰσχὴν αὐτοῦ συνέτριψε καὶ ἐρούσαιο ἡμᾶς τοῦ εἶναι ὑποχειρίτους αὐτοῦ, τοῦ εἶναι καταδεδουλωμένους αὐτῷ, εἰ μήτοι γε ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκουσίως θελήσωμεν ἁμαρτῆσαι. Ἔδωκε γὰρ ἡμῖν «ἐξουσίαν, καθὼς εἶπε, πατεῖν ἐπάνω ὄφραων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ», καθαρίας ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Πᾶσαν γὰρ ἁμαρτίαν συγχωρεῖ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ ἐξαλείφει. Πάλιν δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς γινώσκων τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν καὶ προειδὼς ὅτι μέλλομεν καὶ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα πάλιν ἁμαρτῆσαι, ὡς γέγραπται, «ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ», ἔδωκεν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ ἐντολὰς ἁγίας καθαιρούσας ἡμᾶς, ἵνα ἐὰν θελήσωμεν, δυναθῶμεν πάλιν καθαρθῆναι διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν παθῶν. Ἀλλὰ γὰρ εἰσι τὰ πάθη καὶ ἄλλαι εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι τὰ πάθη εἰσὶ θυμός, κενοδοξία, φιληδονία, μῖσος, ἐπιθυμία κακῆ καὶ ὅσα τοιαῦτα· αἱ δὲ ἁμαρτίαι εἰσὶν αὗται αἱ ἐνέργειαι τῶν παθῶν, ὅτι τις ἐνεργῶς ποιεῖ αὐτά, ὅτι πράττει διὰ τοῦ σώματος ἐκεῖνα τὰ ἔργα ἃ ὑπαγορεύουσιν αὐτῷ

13. Ρωμ. 7, 19.

14. Λουκᾶ 20, 19.

15. Γεν. 8, 21.

ἄνθρωπο, ἐλευθέρωσε τὸν ὑποδουλωμένο στὴν ἁμαρτία, τὸν συρόμενο ἀπ' αὐτὴν βία. Διότι ὁ ἄνθρωπος ἐσυρόταν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ μὲ βία καὶ τυραννία, καὶ σχεδὸν ἀμάρταναν ἐκβιαστικὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἤθελαν ν' ἁμαρτήσουν, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος σὰν ἐκπρόσωπός μας· «διότι δὲν πράττω αὐτὸ ποὺ θέλω, τὸ ἀγαθὸ, ἀλλὰ πράττω αὐτὸ ποὺ δὲν θέλω, τὸ κακὸ»¹³.

6. Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Θεὸς ἔγινε γιὰ χάρι μας ἄνθρωπος, ἐλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ ἐχθροῦ. Πραγματικὰ κατέρριψε ὅλη τὴν δύναμί του, συνέτριψε τὴν ἴδια τὴν ἰσχύ του καὶ μᾶς ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ σ' αὐτόν, ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσι σ' αὐτόν, μὲ τὸν ὄρο ὅτι δὲν θὰ ἁμαρτήσωμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἐκουσίως. Διότι, καθὼς εἶπε, «ἔδωσε σέ μᾶς ἐξουσία νὰ πατοῦμε ἐπάνω σέ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ ἐπάνω σέ ὅλη τὴν δύναμι τοῦ ἐχθροῦ»¹⁴, καθαρίζοντάς μας ἀπὸ κάθε ἁμαρτία διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος. Τὸ ἅγιο βάπτισμα συγχωρεῖ καὶ ἐξαλείφει κάθε ἁμαρτία. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς γνωρίζοντας τὴν ἀσθένειά μας καὶ προγνωρίζοντας ὅτι πρόκειται ν' ἁμαρτίσωμε πάλι καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, καθὼς εἶναι γραμμένο, ὅτι «ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προσκολλημένη σὰ πονηρὰ ἀπὸ τὴν νεότητά του»¹⁵, κατὰ τὴν ἀγαθότητά του μᾶς ἔδωσε ἐντολές ἅγιες ποὺ μᾶς καθαρίζουν, ὥστε, ἂν θελήσωμε, διὰ τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν νὰ καθαρισθοῦμε ὄχι μόνο ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πάθη. Διότι ἄλλο εἶναι τὰ πάθη καὶ ἄλλο εἶναι οἱ ἁμαρτίες. Πάθη εἶναι ὁ θυμὸς, ἡ κενοδοξία, ἡ φιληδονία, τὸ μῖσος, ἡ κακὴ ἐπιθυμία καὶ τὰ παρόμοια· ἁμαρτίες δὲ εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἐνέργειες τῶν παθῶν, ὅταν τὰ ἐνεργῇ κανεῖς, ὅταν πράττη μὲ τὸ σῶμα ἐκεῖνα τὰ ἔργα ποὺ τοῦ ὑπαγορεύουν τὰ πάθη. Φυσικὰ εἶναι ἐνδεχόμενο

τὰ πάθη. Ἀμέλει ἐνδέχεται τινὰ ἔχειν μὲν τὰ πάθη, μὴ ἐνεργεῖν δὲ αὐτά.

7. Ἐδωκαν οὖν ἡμῖν, ὡς εἶπον, ἐπιτολὰς καθαιρούσας καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν παθῶν ἡμῶν, αὐτῶν τῶν κακῶν διαθέσεων τοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἀνθρώπου. Παραπέμπει γὰρ αὐτῷ τὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐξυπνίζει αὐτόν, δεικνύει αὐτῷ τὰς αἰτίας ὅθεν ἔρχεται εἰς τὸ ἁμαρτάνειν, καὶ λέγει «Ὁ νόμος εἶπε, μὴ μοιχεύσης· ἐγὼ δὲ λέγω, μηδὲ ἐπιθυμήσης». «Ὁ νόμος εἶπε· μὴ φονεύσης· ἐγὼ δὲ λέγω· μηδὲ ὀργισθῆς». Ἐὰν γὰρ ἐπιθυμήσης, κἂν σήμερον μὴ μοιχεύσης, ἀλλ' οὐ παύεται ἔσθωθεν ὀχλοῦσα ἢ ἐπιθυμία ἕως οὗ ρίψῃ σε καὶ εἰς τὴν ἐνέργειαν. Ἐὰν θυμοῦσαι καὶ ἐρεθίζῃς σεαυτὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅτιε δὴ ποτε ἐμπίπτῃς καὶ εἰς τὸ καταλαῆσαι, εἶτα εἰς τὸ ἐπιβουλεῦσαι καὶ οὕτω προβαίνων κατὰ μικρὸν ἔρχῃ λοιπὸν καὶ εἰς τὸ φονεῦσαι.
8. Πάλιν ὁ νόμος λέγει «ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος», καὶ τὰ ἕξῃς. Αὐτὸς δὲ παραινεῖ μὴ μόνον δέχεσθαι μετὰ μακροθυμίας τὴν πληγὴν τοῦ ραπίζοντος ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα σιρέρειν αὐτῷ μετὰ ταπεινώσεως. Τότε γὰρ ὁ σκοπὸς ἦν τοῦ νόμου διδάξαι ἡμᾶς μὴ ποιεῖν ἢ μὴ θέλωμεν παθεῖν. Ἀρέκοπιεν οὖν ἡμᾶς τοῦ ποιεῖν τὸ κακὸν διὰ τοῦ φόβου τοῦ μὴ παθεῖν. Ἄρι τὸ ζητούμενόν ἐστιν, ὡς εἶπον, ἐκβαλεῖν αὐτὸ τὸ μῖσος, αὐτὴν τὴν φιληδοσίαν, αὐτὴν τὴν φιλοδοξίαν, καὶ τὰ λοιπὰ πάθη.
9. Σκοπὸς ἐστὶν ἀπλῶς ἄρι τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν Χριστῷ διδάξαι ἡμᾶς πόθεν ἦλθομεν εἰς ὅλας τὰς ἁμαρτίας ταύτας, πόθεν ἐνεπέσαμεν εἰς ὅλας τὰς κακὰς ἡμέρας. Πρῶτον μὲν οὖν ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς, ὡς ἤδη εἶπον, διὰ τοῦ ἁ-

16. Βλ. Ρωμ. 7, 22. Ἐφ. 3, 16.

17. Ματθ. 5, 27.

νά ἔχη κάποιος τὰ πάθη, ἀλλὰ νά μὴ τὰ θέτη σὲ ἐνέργεια.

7. Μᾶς ἔδωσε λοιπὸν ἐντολές, ὅπως εἶπα, ποὺ καθαρίζουν καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πάθη μας, ἀπὸ τίς κακὲς δηλαδὴ διαθέσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ μας ἀνθρώπου¹⁶. Διότι τοῦ χαρίζει τὴν διάκρισι τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸν ἐξυπνίζει, τοῦ δείχνει τίς αἰτίες ἀπὸ τίς ὁποῖες προέρχεται ἡ διάπραξις τῆς ἁμαρτίας, καὶ λέγει· «ὁ νόμος εἶπε, μὴ μοιχεύσης· ἐγὼ δὲ λέγω, οὔτε νὰ ἐπιθυμήσης»¹⁷. «Ὁ νόμος εἶπε· μὴ φονεύσης· ἐγὼ δὲ λέγω, οὔτε νὰ ὀργισθῆς»¹⁸. Διότι, ἂν ἐπιθυμήσης, κί· ἂν δὲν μοιχεύσης σήμερα, δὲν σταματᾷ ἡ ἐπιθυμία νὰ σ' ἐνοχλῇ ἀπὸ μέσα ἕως ὅτου σὲ ρίψη καὶ στὴν ἐνέργεια. Ἐὰν θυμώνης καὶ ἐρεθίζεσαι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, κάποτε θὰ φθάσης καὶ στὴν καταλαλιὰ κί· ἔπειτα στὴν ἐπιβουλή· κί· ἔτσι προχωρώντας βαθμιαῖα θὰ ἔλθης τέλος καὶ στὸ φόνο.
8. Πάλι ὁ νόμος λέγει· «ὄφθαλμὸ γιὰ ὄφθαλμὸ καὶ δόντι γιὰ δόντι», καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Αὐτός δὲ συμβουλεύει ὄχι μόνον νὰ δεχώμαστε μὲ μακροθυμία τὴν πληγὴ ἐκείνου ποὺ μᾶς ραπίζει, ἀλλὰ νὰ τοῦ στρέψωμε μὲ ταπείνωσι καὶ τὴν ἄλλη σιαγόνα. Διότι παλαιὰ ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου ἦταν νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ κάνωμε ὅσα δὲν θέλομε νὰ πάθωμε. Τώρα, ὅπως εἶπα, αὐτὸ ποὺ ζητεῖται εἶναι νὰ ἐκβάλωμε τὸ ἴδιο τὸ μῖσος, τὴν ἴδια τὴν φιληδονία, τὴν ἴδια τὴν φιλοδοξία καὶ τὰ ἄλλα πάθη.
9. Σκοπὸς τώρα τοῦ Κυρίου μας Χριστοῦ εἶναι νὰ μᾶς διδάξῃ ἀπὸ ποῦ ἤλθαμε σ' ὅλες αὐτὲς τίς ἁμαρτίες, ἀπὸ ποῦ ἐπέσαμε σ' ὅλες τίς κακὲς ἡμέρες. Πρῶτα λοιπὸν, ὅπως εἶπα, μᾶς ἐλευθέρωσε διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, δίδοντάς μας τὴ συγχώρησι τῶν ἁμαρτιῶν· καὶ μᾶς ἔδωσε ἐξουσία νὰ πράττωμε τὸ καλό,

γίου βαπτίσματος, δούς ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἔδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν ποιεῖν τὸ καλόν, ἐὰν θέλωμεν, καὶ μηκέτι ἔλκεσθαι, ὡς ἂν εἴποι τις, μετὰ βίας εἰς τὸ κακόν. Ὁ γὰρ δεδουλωμένος ἁμαρτίαις βαρεῖται καὶ ἔλκεται ὑπ' αὐτῶν, καθὼς λέγει «σειραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται». Εἶτα διδάσκει ἡμᾶς διὰ τῶν ἀγίων ἐπιτολῶν πῶς καθαρθῆναι καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν παθῶν, ἵνα μὴ διὰ τούτων πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασι περιπίπτωμεν. Δοιπὸν δεικνύει ἡμῖν καὶ τὴν αἰτίαν ὅθεν ἔρχεται τις εἰς καταφρόνησιν καὶ παρακοὴν καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιτολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτως παρέχει ἡμῖν καὶ ταύτης τὴν ἰατρείαν, ἵνα δυνηθῶμεν ὑπακοῦσαι καὶ σωθῆναι.

10. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη ἡ ἰατρεία καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς καταφρονήσεως; Ἀκούσατε τί λέγει αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Ἰδὼν ὧδε ἐν συντόμῳ δι' ἐνὸς λόγου ἔδειξεν ἡμῖν τὴν ρίζαν καὶ αἰτίαν πάντων τῶν κακῶν, καὶ τὴν ἰατρείαν αὐτῆς, τὴν αἰτίαν πάντων τῶν ἀγαθῶν, ἔδειξεν ὅτι ἡ ἔπαρσις κατέβαλεν ἡμᾶς καὶ ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἄλλως ἐλεηθῆναι, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἐναντίου, ὅπερ ἐστὶν ἡ ταπεινοφροσύνη. Ἡ γὰρ ἔπαρσις γεννᾷ τὴν καταφρόνησιν καὶ τὴν παρακοὴν τὴν ὀλεθρίαν, ὡσπερ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη γεννᾷ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν. Ἐκείνην δὲ λέγω τὴν ὄντως ταπεινοφροσύνην, οὐ τὴν ἐν λόγῳ μόνον ἢ σχήματι ταπεινώσιν, ἀλλὰ διάθεσιν ἰδικῶς ταπεινὴν γενομένην ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ, ἐν αὐτῷ τῷ φρονήματι οὕτω γὰρ λέγει «ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ».
11. Ὁ θέλων οὖν εὐρεῖν ἀληθινὴν ἀνάπαυσιν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ μάθη τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ βλέπει ὅτι ἐν αὐτῇ

ἄν θέλωμε, καὶ νὰ μὴ συρώμαστε, θάλεγε κανείς, βίαια ἀπὸ τὸ κακό. Διότι ὁ ὑποδουλῶμενος σὲ ἁμαρτίες πιέζεται καὶ σύρεται ἀπὸ αὐτές, καθὼς λέγει· «ὁ καθένας σφίγγεται μὲ τὶς ἀλυσίδες τῶν ἁμαρτιῶν του»¹⁸. Ἐπειτα μᾶς διδάσκει μὲ τὶς ἅγιες ἐντολές, πῶς νὰ καθαρισθοῦμε καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πάθη, ἔτσι ὥστε νὰ μὴ περιπέσωμε δι' αὐτῶν πάλι στὰ ἴδια ἁμαρτήματα. Τέλος μᾶς δεικνύει καὶ τὴν αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποία φθάνει κανείς σὲ καταφρόνησι καὶ παρακοή καὶ αὐτῶν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· κί ἔτσι μᾶς προσφέρει κί αὐτῆς τὴν θεραπεία, γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ ὑπακούσωμε καὶ νὰ σωθοῦμε.

10. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ θεραπεία καὶ ποιὰ ἡ αἰτία τῆς καταφρονησεως; Ἀκοῦστε τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας· «μάθετε ἀπὸ ἐμὲ ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινός στὴν καρδιά, καὶ θὰ εὑρετε ἀνάπαυσι γιὰ τὶς ψυχές σας»¹⁹. Ἴδου ὅτι ἐδῶ, σὲ συντομία, μ' ἓνα λόγο, μᾶς ἔδειξε τὴν ρίζα καὶ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν, καὶ τὴν θεραπεία της, τὴν αἰτία ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ἔδειξε ὅτι ἡ ἔπαρσις μᾶς κατέρριψε καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐλεηθῆ ἀλλιῶς, παρὰ μόνον μὲ τὸ ἀντίθετο, δηλαδὴ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη. Διότι ἡ ἔπαρσις γεννᾷ τὴν καταφρόνησι καὶ τὴν ὀλεθρία παρακοή, ὅπως καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη γεννᾷ τὴν ὑπακοή καὶ τὴν σωτηρία τῶν ψυχῶν. Ἐννοῶ δὲ ἐκείνην τὴν πραγματικὴν ταπεινοφροσύνη, ὅχι τὴν μόνον μὲ τὸ λόγο καὶ τὴν συμπεριφορὰ ταπεινῶσι, ἀλλὰ μία διάθεσι ἐντελῶς ταπεινὴ ποὺ ἀναπτύσσεται μέσα στὴν ἴδια τὴν καρδιά καὶ στὸ ἴδιο τὸ φρόνημα. Γι' αὐτὸ λέγει, «ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινός στὴν καρδιά».
11. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ εὑρῆ ἀληθινὴ ἀνάπαυσι στὴν ψυχὴ του, ἄς μάθῃ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ ἄς

19. Ματθ. 11, 29.

ἔστι πᾶσα ἡ χαρὰ καὶ πᾶσα ἡ δόξα καὶ πᾶσα ἡ ἀνάπαυσις, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ πάντα τὰ ἐναντία. Πόθεν γὰρ ἤλθομεν εἰς ὄλας τὰς θλίψεις ταύτας; Διὰ τι γὰρ ἐνεπέσαμεν εἰς ὄλην τὴν ἀθλιότητα ταύτην; Οὐ διὰ τὴν ὑπερηφανίαν ἡμῶν; οὐ διὰ τὴν ἀπόνοιαν ἡμῶν; οὐ διὰ τὸ ἀνασχέσθαι ἡμᾶς τῆς κακῆς προαιρέσεως ἡμῶν; οὐ διὰ τὸ κρατῆσαι τὴν πικρίαν τοῦ θελήματος ἡμῶν; Ἀλλὰ πόθεν; Οὐκ ἐκίοθη ὁ ἄνθρωπος ἐν πάσῃ τρυφῇ, ἐν πάσῃ χαρᾷ, ἐν πάσῃ ἀναπαύσει, ἐν πάσῃ δόξῃ; Οὐκ ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ; Ἐκέλευσε μὴ ποιήσης τόδε καὶ ἐποίησε. Βλέπετε ὑπερηφανίαν; βλέπετε τράχηλον; βλέπετε ἀνυποταξίαν; Λοιπὸν ὁ Θεὸς ἰδὼν τὴν ἀναίδειαν ἐκείνην λέγει· οὗτος μωρός ἐστιν, οὗτος οὐκ οἶδε χαρῆσαι. Ἐὰν μὴ ποιήσῃ κακὰς ἡμέρας οὗτος, ὑπάγει, τελείως ἀπόλλυται. Ἐὰν γὰρ μὴ μάθῃ τί ἐστι θλιψίς, οὐ μαρτάνει τί ἐστιν ἀνάπαυσις. Τότε ἔδωκεν αὐτῷ τὰ ἄξια αὐτοῦ καὶ ἐξέβαλεν αὐτὸν τοῦ παραδείσου. Παρεδόθη λοιπὸν τῇ ἰδίᾳ φιλαυτίᾳ καὶ τοῖς ἰδίοις θελήμασιν, ἵνα συντριψοῖ τὰ ὄσια αὐτοῦ, ἵνα μάθῃ μὴ σιοιχεῖν ἐαντῷ, ἀλλὰ τῇ ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ, ἵνα αὐτὴ ἡ ταλαιπωρία τῆς παρακοῆς διδάξῃ αὐτὸν τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ὑπακοῆς, ὡς λέγει ἐν τῷ προφήτῃ· «παιδεύσει σε ἡ ἀποστασία σου».

12. Ὅμως ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, καθὼς πολλάκις εἶπον, οὐ παρεῖδε τὸ ἴδιον πλάσμα, ἀλλὰ πάλιν προσιρέπεται, πάλιν παρακαλεῖ· «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς»· οἷον εἶπεῖν· ἰδοὺ ἐκοπιᾶσατε, ἰδοὺ ἐταλαιπωρήσατε, ἰδοὺ ἐπειράθητε¹ τοῦ κακοῦ τῆς ἀνυποταξίας ὑμῶν· δεῦτε λοιπὸν

1. ἐπειράθητε Π ἐπειράσθητε S.

ἰδῆ ὅτι σ' αὐτὴν εὐρίσκεται ὅλη ἡ χαρὰ καὶ ὅλη ἡ δόξα καὶ ὅλη ἡ ἀνάπαυσις, ὅπως στὴν ὑπερηφάνεια εὐρίσκονται ὅλα τὰ ἀντίθετα. Πραγματικὰ ἀπὸ ποῦ ἦλθαμε σ' ὅλες αὐτές τις θλίψεις; Γιατί ἐπέσαμε σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἀθλιότητα; "Ὁχι ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερηφανείας μας; ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας μας; ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἀκολουθήσαμε τὴν κακὴ μας προαίρεσι; ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι προσκολληθήκαμε στὴν πικρότητα τοῦ θελήματός μας; Ἄλλ' ἀπὸ ποῦ; Δὲν ἐδημιουργήθηκε ὁ ἄνθρωπος γιὰ κάθε ἀπόλαυσι', γιὰ κάθε χαρὰ, γιὰ κάθε ἀνάπαυσι, γιὰ κάθε δόξα; Δὲν ἦταν στὸν παράδεισο; Παρήγγειλε, μὴ κάνης τοῦτο, καὶ τὸ ἔκανε. Βλέπεις ὑπερηφάνεια; βλέπεις τράχηλο; βλέπεις ἀνυποταξία; "Ἐτσι ὁ Θεὸς βλέποντας ἐκείνη τὴν ἀναίδεια λέγει· αὐτὸς εἶναι μωρὸς, αὐτὸς δὲν ξέρει νὰ χαρῆ. "Ἄν δὲν περᾶση ἄσχημες ἡμέρες, ἐπῆγε, ἐχάθηκε τελείως. Διότι, ἂν δὲν μάθη τί εἶναι θλίψις, δὲν μαθαίνει τί εἶναι ἀνάπαυσις'. Τότε τοῦ ἔδωσε ὅ,τι τοῦ ἄξιζε καὶ τὸν ἐξέβαλε ἀπὸ τὸν παράδεισο. Παραδόθηκε λοιπὸν στὴν φιλαυτία του καὶ στὰ θελήματά του, γιὰ νὰ συντρίψουν αὐτὰ τὰ κόκκαλά του, γιὰ νὰ μάθη νὰ μὴ ἀκολουθῆ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπὸ αὐτὴ ἡ ταλαιπωρία νὰ τὸν διδάξῃ τὴν ἀνάπαυσι τῆς ὑπακοῆς, ὅπως λέγει στὸν προφήτη· «ἡ ἀποστασία σου θὰ σὲ παιδεύσῃ»²⁰.

12. "Ὁμως ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶπα πολλές φορές, δὲν παρέβλεψε τὸ δικό του πλάσμα, ἀλλὰ πάλι τὸ προτρέπει, πάλι τὸ προσκαλεῖ· «ἔλθετε κοντά μου ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ βαρυφορτωμένοι, κί' ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»²¹. Δηλαδή περίπου· ἴδου ἐκοπιᾶσατε, ἴδου ἐταλαιπωρηθήκατε, ἴδου ἐδοκιμάσατε τὰ κακὰ τῆς ἀνυποταξίας σας· ἐμπρὸς λοιπὸν ἐπιστρέ-

20. Ἱερ. 2, 19.

21. Ματθ. 11, 28.

ἐπισιρέψατε, δεῦτε ἐπίγνωτε τὴν ἀδυναμίαν ὑμῶν καὶ τὴν ἀτιμίαν ὑμῶν, ἵνα ἔλθῃτε εἰς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν δόξαν ὑμῶν. Δεῦτε ζήσατε διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἀνθ' ὧν ἐθανατώθητε διὰ τῆς ὑψηλοφροσύνης. «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»,

13. Βαβαί, ἀδελφοί μου, τί ποιεῖ ἡ ὑπερηφανία; Βαβαί, τί δύναται ἡ ταπεινοφροσύνη; Τίς ἦν χρεῖα ὅλων τῶν κύκλων τούτων; Ἐξ ἀρχῆς γὰρ εἰ ἐταπεινώθη καὶ ὑπήκουσε τοῦ Θεοῦ καὶ ἐφύλαξε τὴν ἐντολήν, οὐκ εἶχεν ἐκπεσεῖν. Πάλιν μετὰ τὸ ἀσχημονῆσαι, ἔδωκεν αὐτῷ πρόφασιν τοῦ μετανοῆσαι καὶ ἐλεηθῆναι, καὶ ἔμεινεν ὁ τράχηλος αὐτοῦ ὑψηλός. Ἦλθε γὰρ λέγων αὐτῷ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;» ἀπὸ ποίας δόξης εἰς ποίαν ἦλθες ἀισχύνην; Καὶ λοιπὸν ἐρωτᾷ αὐτόν· «διὰ τί ἤμαρτες; διὰ τί παρέβης;» προτιροπούμενος αὐτὸν ἰδικῶς εἰς τὸ εἰπεῖν· «συγχώρησον». Καὶ ποῦ ἐστι τὸ συγχώρησον; Οὐδαμοῦ ταπείνωσις, οὐδαμοῦ μετάνοια, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον. Καὶ ἀντιέρει «ἡ γυνὴ ἦν δέδωκάς μοι», οὔτε λέγει, ἡ γυνὴ μου ἐχλεύασέ με, ἀλλὰ ἡ γυνὴ ἦν δέδωκάς μοι, ὡς ἂν τις εἴποι, ἡ συμφορὰ ἦν ἠνεγκας κατὰ τῆς κεφαλῆς μου. Οὕτως γὰρ εἰσιν, ἀδελφοί, ὅταν μὴ κρατῇ ἄνθρωπος τὸ ἑαυτὸν μέμφεσθαι, οὐκ ὀκνεῖ οὐδὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν αἰτιᾶσθαι. Εἶτα ἔρχεται πρὸς ἐκείνην καὶ λέγει αὐτῇ· «διὰ τί καὶ σὺ οὐκ ἐφύλαξας τὴν ἐντολήν»; ὡς τί ποτε ἰδικῶς λέγων, εἶπέ κἀν σὺ, συγχώρησον, ἵνα ταπεινωθῇ ἡ ψυχὴ σου καὶ ἐλεηθῆς. Καὶ πάλιν οὐδαμοῦ τὸ συγχώρησον ἀποκρίνεται καὶ αὐτὴ λέγουσα «ὁ ὄφρις ἠπάτησέ με», ὡς ἂν, εἰ οὗτος ἤμαρτες, ἐγὼ τί ἔχω πράγμα; Τί ποιεῖτε, ἄθλιοι; βάλλετε μίαν μετάνοιαν, ἐπί-

22. Ματθ. 11, 29.

23. Γεν. 3, 9.

Γεν. 3, 12.

Γεν. 3, 13.

ψατε, ἔμπρὸς ἀναγνωρίσατε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ἀτιμία σας, γιὰ νὰ ἐπανεέλθετε στὴν ἀνάπαυσι καὶ τὴ δόξα σας. Ἐμπρὸς ζήσατε διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης σεῖς ποὺ ἐθανατωθήκατε διὰ τῆς ὑψηλοφροσύνης. «Μάθετε ἀπὸ ἐμὲ ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά, καὶ θὰ εὑρετε ἀνάπαυσι γιὰ τὶς ψυχές σας»²².

13. Ὡ ἀδελφοί μου, τί κάνει ἡ ὑπερηφάνεια; Ὡ τί κατορθώνει ἡ ταπεινοφροσύνη; Ποιὰ ἀνάγκη ὑπῆρχε γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς κύκλους; Διότι, ἂν εἶχε ταπεινωθῆ καὶ ὑπακούσει τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ εἶχε φυλάξει τὴν ἐντολή, δὲν ἐπρόκειτο νὰ ξεπέση. Πάλι μετὰ τὴν ἀσχημοσύνη τοῦ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ μετανοήσῃ καὶ ἐλεηθῆ, ἀλλ' ὁ τράχηλός του ἔμεινε ὑψηλός. Διότι ἦλθε κοντὰ του λέγοντας· «Ἄδὰμ, ποῦ εἶσαι;»²³ ἀντὶ τοῦ, ἀπὸ ποιὰ δόξα σὲ ποιὰ ἐντροπὴ ἦλθες; Στὴ συνέχεια τὸν ἐρωτᾷ· «γιατί ἀμάρτησες; γιατί ἀπειθήσες;» προτρέποντάς τον εἰδικὰ νὰ εἰπῆ, «συγχώρεσε». Καὶ ποῦ εἶναι τὸ «συγχώρεσε»; Πουθενὰ ταπεινώσεις, πουθενὰ μετάνοια, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο. Καὶ αὐτὸς ἀντιλέγει. «Ἡ γυναῖκα ποῦ μοῦ ἔδωσες»²⁴, καὶ δὲν λέγει ἡ γυναῖκα μου μὲ ἐνέπαιξε, ἀλλὰ «ἡ γυναῖκα ποῦ μοῦ ἔδωσες», σὰν νὰ ἔλεγε κανεὶς· ἡ συμφορὰ ποῦ ἔφερες στὴν κεφαλὴ μου. Ἔτσι συμβαίνει, ἀδελφέ· ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχη στὸ πρόγραμμά του τὸ νὰ μέμφεται τὸν ἑαυτό του, δὲν διστάζει νὰ κατηγορῆ τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Ἐπειτα ἔρχεται πρὸς ἐκείνη καὶ τῆς λέγει· «γιατί καὶ σὺ δὲν ἐφύλαξες τὴν ἐντολή;» σὰν νὰ τῆς ἔλεγε εἰδικῶς· εἶπέ καὶ σὺ, συγχώρεσε, γιὰ νὰ ταπεινωθῆ ἡ ψυχὴ σου καὶ ἐλεηθῆς. Καὶ πάλι πουθενὰ τό, «συγχώρεσε». Καὶ αὕτη ἀπομακρύνεται λέγοντας, «τὸ φίδι μὲ ἠπάτησε»²⁵, σὰν νὰ ἔλεγε, ἂν αὐτὸς ἀμάρτησε, τί ἔχω νὰ κάνω ἐγώ;. Τί κάνετε, ἄθλιοι; Βάλετε μιὰ μετάνοια, ἀναγνωρίσατε τὸ πταῖσμα σας, λυπη-

γνωτε τὸ παιῖσμα ὑμῶν, ἐλεήσατε τὴν γύμνωσιν ὑμῶν καὶ οὐδὲ εἰς ἕξ αὐτῶν ἠξιώθη μέμψασθαι ἑαυτὸν, οὐδὲ εἰς εὐρέθη ἔχων μικρὰν ταπείνωσιν.

14. Καὶ λοιπὸν ἰδοὺ ἀπλῶς βλέπετε ποῦ ἔφθασεν ἡ κατὰ φύσιν ἡμῶν ἰδοὺ εἰς ποῖα καὶ πόσα κακὰ ἤνεγκεν ἡμῶν τὸ δικαιοῦν ἑαυτοῦς, τὸ σιοιχεῖν ἑαυτοῖς, τὸ κρατεῖν τὸ ἴδιον θέλημα, ἅπερ εἰσὶ τέκνα τῆς ἐχθρᾶς τοῦ Θεοῦ ὑπερηφανίας, ὡπερ καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τέκνα εἰσὶ τὸ ἑαυτὸν μέμψεσθαι, τὸ μὴ πιστεύειν τῇ ἰδίᾳ συνέσει, τὸ μισεῖν τὸ ἴδιον θέλημα. Ἐκ τούτων γὰρ ἀξιοῦται τις ἀναλαβέσθαι ἑαυτὸν καὶ ἐπανελθεῖν εἰς τὸ κατὰ φύσιν διὰ τῆς καθάρσεως τῶν ἀγίων ἐπιτολῶν τοῦ Χριστοῦ. Δίχα γὰρ ταπεινώσεως, οὐ δύναται ὑπακοῦσαι ταῖς ἐπιτολαῖς, οὐδὲ ἐλθεῖν εἰς τί ποτε ἀγαθόν, ὡς εἶπεν ὁ Ἀββᾶς Μάρκος· ἄνευ συντριβῆς καρδίας, ἀδύνατον ἀπαλλαγῆναι ἀπὸ κακίας, ἀδύνατον τὸ καθόλου κηρῶσθαι ἀρετήν. Οὐκοῦν διὰ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας καταδέχεται τις τὰς ἐπιτολάς, ἀπαλλάσσεται τῆς κακίας, κτᾶται τὰς ἀρετὰς καὶ λοιπὸν ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἰδίαν ἀνάπανσιν.

15. Τοῦτο καὶ οἱ ἅγιοι πάντες ἐπιστάμενοι, ἔσπευδον διὰ πάσης ταπεινῆς ἀγωγῆς ἐνώσασιν ἑαυτοῦς τῷ Θεῷ· ἐγένοντο γὰρ τινες αὐτῶν φιλόθεοι οἵτινες μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα οὐ μόνον τὰς ἐνεργείας τῶν παθῶν περιέκοψαν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τὰ πάθη νικῆσαι ἠβουλήθησαν καὶ γενέσθαι ἀπαθεῖς· οἷος ἦν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος καὶ Παχώμιος καὶ οἱ λοιποὶ θεοφόροι πατέρες. Ἐπεὶ οὖν ἔσχον σκοπὸν καθᾶραι ἑαυτοῦς, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος», ἐγίνωσκον δὲ διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐπιτολῶν, ὡς ἤδη εἶπομεν, καθαί-

θῆτε τῇ γύμνωσί σας. Καὶ ὅμως κανεῖς τους δὲν ἀξιώθηκε νὰ δώσῃ μομφὴ στὸν ἑαυτό του, κανεῖς τους δὲν εὐρέθηκε νὰ ἔχῃ μικρὴ ἔστω ταπείνωσι.

14. Καὶ τώρα βλέπετε καθαρὰ ποῦ ἔφθασε ἡ κατάστασις μας· ἰδοὺ σὲ ποιά καὶ σὲ πόσα κακὰ μᾶς ὠδήγησε ἡ τάσις νὰ δικαιολογοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ ἀκολουθοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ κολλοῦμε στὸ δικὸ μας θέλημα, πράγματα ποῦ εἶναι τέκνα τῆς ἐχθρᾶς στὸ Θεὸ ὑπερηφανείας, ὅπως καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τέκνα εἶναι τὸ νὰ μέμφεται κανεῖς τὸν ἑαυτό του, νὰ μὴ ἔχῃ ἐμπιστοσύνη στὴν ἰδική του σύνεσι, νὰ μισῇ τὸ ἰδικὸ του θέλημα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ τελευταῖα βέβαια ἀξιώνεται κανεῖς νὰ ἀναλάβῃ τὸν ἑαυτό του καὶ ἐπανέλθῃ στὸ κατὰ φύσιν διὰ τῆς καθαριστικῆς ιδιότητος τῶν ἀγίων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Διότι χωρὶς ταπείνωσι δὲ μπορεῖ κανεῖς νὰ ὑπακούσῃ στίς ἐντολὰς οὔτε νὰ ἔλθῃ σὲ τίποτε ἀγαθὸ, ὅπως εἶπε ὁ ἀββᾶς Μᾶρκος· Ἐξωρὶς συντριβὴ καρδίας, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαλλαγῇ κανεῖς ἀπὸ τὴν κακία, εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον ν' ὑποκτῆσῃ ἀρετὴ²⁶. Ἐπομένως μόνον διὰ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας δέχεται κανεῖς τίς ἐντολὰς, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν κακία, ἀποκτᾶ τίς ἀρετὰς καὶ τέλος ἐπανέρχεται στὴν ἀνάπαυσί του.
15. Γνωρίζοντας τοῦτο καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι, ἔσπευδαν μὲ διαγωγὴ γεμάτη ταπείνωσι νὰ ἐνώσουν ἑαυτοὺς μὲ τὸ Θεό. Πραγματικὰ εὐρέθησαν μερικοὶ φιλόθεοι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸ βάπτισμα ὄχι μόνον τίς ἐνέργειες τῶν παθῶν περιέκοψαν, ἀλλὰ ἠθέλησαν καὶ τὰ ἴδια τὰ πάθη νὰ νικήσουν καὶ νὰ γίνουν ἀπαθεῖς· ὅπως ἦσαν γιὰ παράδειγμα ὁ ἅγιος Ἀντώνιος καὶ ὁ Παχώμιος, καὶ οἱ ἄλλοι θεοφόροι Πατέρες. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχαν σκοπὸ νὰ καθαρῶσιν ἑαυτοὺς, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἀπὸ κάθε μολυσμὸ σαρκὸς καὶ πνεύματος», κι' ἐγνώριζαν ὅτι διὰ τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν, ὅπως εἶπα-

ρειται ἡ ψυχὴ καὶ οἶον εἶπειν καθαίρεται ὁ νοῦς καὶ ἀναβλέπει καὶ ἔρχεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν («ἡ ἐντολὴ γὰρ Κυρίου τηλαυγῆς φωτίζουσα ὀφθαλμούς»), κατενόησαν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ὄντες, οὐκ εὐχερῶς δύναται κατορθῶσαι τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐπενόησαν ἑαυτοῖς ξένον βίον, ξένην τινὰ διαγωγὴν, λέγω δὴ τοῦ μονήρους βίου, καὶ ἤρξαντο φεύγειν τὸν κόσμον καὶ οἰκεῖν ἐν ταῖς ἐρημίαις, ἐν νησιαῖς καὶ χαμευνίαις καὶ ἀγρουπνίαις καὶ τῇ λοιπῇ κακοπαθείᾳ, καὶ ἀποταξία πάσῃ, πατρίδος καὶ συγγενῶν, χρημάτων, κτημάτων καὶ ἀπλῶς εἶπειν «ἐσταύρωσαν ἑαυτοῖς τὸν κόσμον. Καὶ οὐ μόνον τὰς ἐντολάς ἐφύλαξαν, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσήνεγκαν τῷ Θεῷ. Καὶ λέγω πῶς. Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς ἐδόθησαν, καὶ ὑπόκειται πᾶς χριστιανὸς φυλάξαι αὐτάς· ἀνθρώποι εἰσιν, ὡς εἶπη τις. βασιλεῖ κεχρεωσιμέναι. Τίς λέγων, «οὐ διδῶ ἀνθρώνας τῷ βασιλεῖ», ἐκφρεύγει κόλασιν; Εἰσὶ δὲ ἐν τῷ κόσμῳ μεγάλοι ἄνθρωποι καὶ λαμπροὶ σῆτινες οὐ μόνον ἀνθρώνας παρέχουσι τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσφέρουσιν αὐτῷ· καὶ ἀξιοῦνται οἱ τοιοῦτοι μεγάλης τιμῆς, μεγάλων δωρεῶν καὶ ἀξιοματίων.

16. Οὕτως οὖν καὶ οἱ Πατέρες οὐ μόνον τὰς ἐντολάς ἐφύλαξαν, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσήνεγκαν τῷ Θεῷ. Δῶρα δὲ εἰσι παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη· ταῦτα οὐκ εἰσὶν ἐντολαί, δῶρά εἰσιν· οὐδαμοῦ γὰρ γέγραπται· ἴμῃ λάβῃς γυναῖκα, μὴ παιδοποιήσης. Οὐδὲ πάλιν ἔδωκεν ἐντολὴν ὁ Χριστὸς λέγων· ἴπώλησόν σου τὸ ὑπάρχοντα. Ἀμέλει, ὅτε προσῆλθεν αὐτῷ ὁ νομικὸς λέγων· διδάσκαλε, τί ποιήσας

με κióλας, καθαρίζεται ἡ ψυχὴ καὶ μπορούμε νὰ εἰποῦμε ὅτι καθαρίζεται ὁ νοῦς καὶ ξαναπαίρνει τὴν ὄρασι καὶ ἔρχεται στὴν κατὰ φύσι κατάστασι («διότι ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου εἶναι λαμπερὴ καὶ φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς»²⁷), ἀντιλήφθηκαν ὅτι εὕρισκόμενοι στὸν κόσμον δὲν μπορούν εὐκόλα νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀρετὴ καὶ ἐπενόησαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ἓνα ξεχωριστὸ τρόπο βίου, μία ξένη διαγωγὴ, ἐννοῶ τὸν μοναχικὸ βίον, κί ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ νὰ κατοικοῦν στίς ἐρημίαις, μὲ νηστείαις καὶ χαμευνίαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ τὴν ὑπόλοιπὴν κακοπάθειαν, καὶ μὲ πλήρη ἀποταγὴν πατρίδος καὶ συγγενῶν, χρημάτων καὶ κτημάτων. Μ' ἓνα λόγον ἐσταύρωσαν γιὰ τὸν ἑαυτὸν τὸν κόσμον. Καὶ ὄχι μόνον ἐφύλαξαν τίς ἐντολὰς, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσέφεραν στὸ Θεόν. Καὶ λέγω πῶς. Οἱ ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ ἐδόθησαν σὲ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἶναι στὸ χέρι κάθε χριστιανοῦ νὰ τίς φυλάξῃ· εἶναι, θὰ μπορούσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, φόροι ὀφειλόμενοι στὸ βασιλεῖον. Ποῖος λέγοντας, δὲν δίδω φόρους στὸν βασιλεῖον, διαφεύγει τὴν τιμωρίαν; Ὑπάρχουν δὲ στὸν κόσμον μεγάλοι ἄνθρωποι καὶ λαμπροί, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον φόρους καταβάλλουν στὸν βασιλεῖον, ἀλλὰ καὶ δῶρα τοῦ προσφέρουν· κί αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀξιῶνται μεγάλη τιμὴ, μεγάλες δωρεές καὶ ἀξιώματα.

16. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ Πατέρες, ὄχι μόνον τίς ἐντολὰς ἐφύλαξαν, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσέφεραν στὸ Θεόν. Εἶναι δὲ δῶρα ἡ παρθενία καὶ ἡ ἀκτημοσύνη. Αὐτὰ δὲ εἶναι ἐντολὰς ἀλλὰ δῶρα· διότι πουθενὰ δὲν εἶναι γραμμένο, ἴμῃ λάβης γυναῖκα, ἴμῃ τεκνοποιήσης. Οὔτε πάλι ἔδωκε ὁ Χριστὸς ἐντολὴν πού νὰ λέγῃ, ἴπώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου. Βέβαια, ὅταν τὸν ἐπλησίασε ὁ νο-

ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;» ἀπεκρίθη· «τὰς ἐντολάς υἱ-
δας· οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευ-
δομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου», καὶ τὰ ἑξῆς. Τοῦ
δὲ εἰπόντος δι· «ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός
μου», ἐπιφέρει τό· «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν
σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς», καὶ τὰ ἑξῆς. Ἰ-
δού οὐκ εἶπε, «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα» ὡς ἐπιτελ-
λόμενος, ἀλλ' ὡς συμβουλευών. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «εἰ θέ-
λεις», οὐκ ἔστιν ἐπιτελλομένου, ἀλλὰ συμβουλευόντος.

17. Καθὼς οὖν εἶπομεν, προσήνεγκαν οἱ πατέρες τῷ Θεῷ
πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς δῶρα τὴν παρθενίαν καὶ τὴν
ἀκημιουσύνην, καί, καθὼς προείπομεν, ἐσταύρωσαν ἑαυτοῖς
τὸν κόσμον καὶ ἠγωνίζοντο¹ λοιπὸν ἵνα καὶ ἑαυτοὺς τῷ
κόσμῳ σταυρώσωσι, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «ἐμοὶ
κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ». Τίς οὖν ἡ δια-
φορά; Ὁ κόσμος σταυροῦται τῷ ἀνθρώπῳ, δι' ἃν ὑπο-
τάσσεται ἄνθρωπος τῷ κόσμῳ, καὶ δῆθεν μονάζῃ καὶ
ἀφῆ γονεῖς, χρήματα, κτήματα, πραγματείας, δοσολη-
ψίας· τότε σταυροῦται αὐτῷ ὁ κόσμος· ἀφῆκε γὰρ αὐτόν,
καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἐμοὶ κόσμος ἐ-
σταύρωται». Εἶτα ἐπάγει, «καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ». Πῶς λοι-
πὸν σταυροῦται ὁ ἄνθρωπος τῷ κόσμῳ; Ὅταν μετὰ τὴν
ἀπαλλαγὴν τῶν ἕξω πραγμάτων ἀγωνίζεται καὶ πρὸς
αὐτὰς τὰς ἡδονάς, πρὸς αὐτὰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν пра-
γμάτων καὶ πρὸς τὰ θελήματα αὐτοῦ, καὶ νεκρώσῃ τὰ
πάθη αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς σταυροῦται τῷ κόσμῳ, καὶ

1. ἠγωνίζοντο Π ἠγωνίζον τὸ S.

μικὸς μὲ τὴν ἐρώτησι, «διδάσκαλε, τί νὰ κάνω γιὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιο ζωή;» ἀποκρίθηκε· «τίς ἐντολές τίς γνωρίζεις· μὴ φονεύσεις, μὴ μοιχεύσεις, μὴ κλέψεις, μὴ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ συνανθρώπου σου» καὶ τὰ παρόμοια. Ἄφοῦ δὲ αὐτὸς εἶπε ὅτι, «ὅλα αὐτὰ τὰ ἐφύλαξα ἀπὸ τὴν νεότητά μου», προσέθεσε τό, «ἐὰν θέλης νὰ εἶσαι τέλειος, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε στοὺς πτωχοὺς» καὶ τὰ ὑπόλοιπα²⁸. Βλέπετε ὅτι δὲν εἶπε, «πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου» παραγγέλοντας ἀλλὰ συμβουλευόντας· διότι ἡ ἔκφρασις, «ἐὰν θέλης», δὲν ἀνήκει σ' ἐκεῖνον ποὺ παραγγέλλει, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ συμβουλεύει.

17. Καθὼς λοιπὸν εἶπαμε, οἱ Πατέρες προσέφεραν στὸ Θεὸ μαζὶ μὲ τίς ἄλλες ἀρετές ὡς δῶρα τὴν παρθενία καὶ τὴν ἀκτημοσύνη, καί, ὅπως προείπαμε, ἐσταύρωσαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὸν κόσμον καὶ στὴ συνέχεια ἀγωνίζονταν γιὰ νὰ σταυρώσουν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους γιὰ τὸν κόσμον, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «γιὰ μένα ὁ κόσμος ἔχει σταυρωθῆ, κί' ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμον»²⁹. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ διαφορὰ; Ὁ κόσμος σταυρώνεται γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποτάσσεται τὸν κόσμον καὶ ζῆ μοναχικὰ καὶ ἀφήνει γονεῖς, χρήματα, κτήματα, ἀπασχολήσεις, δοσοληψίες· τότε σταυρώνεται γι' αὐτὸν ὁ κόσμος· διότι τὸν ἐγκατέλειψε, κί' αὐτὸ εἶναι ὅ,τι λέγει ὁ Ἀπόστολος, «γιὰ μένα ὁ κόσμος ἔχει σταυρωθῆ». Ἐπειτα προσθῆται, «κί' ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμον». Πῶς λοιπὸν σταυρώνεται ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν κόσμον; Ὅταν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ἀγωνίζεται καὶ πρὸς τίς ἴδιες τίς ἡδονές, πρὸς τίς ἴδιες τίς ἐπιθυμίες γιὰ πράγματα καὶ πρὸς τὰ θελήματά του, καὶ νεκρῶση τὰ πάθη του, τότε καὶ αὐτὸς σταυρώνεται

28. Ματθ. 19, 16 - 21. Πρβλ. Μάρκ. 10, 17 - 20.

29. Γαλ. 6, 14.

ἀξιούται κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἰπεῖν «ἐμοὶ κόσμος ἐ-
στανύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ»,

18. Οἱ πατέρες οὖν, καθὼς εἶπομεν, σταυρώσαντες ἑαυτοῖς
τὸν κόσμον, ἐσπούδασαν δι' ἀγώνων σταυρῶσαι καὶ ἑ-
αυτοὺς τῷ κόσμῳ. Ἡμεῖς δὲ ἐδόξαμεν μὲν σταυροῦν
ἑαυτοῖς τὸν κόσμον, ὅτι ἀφήκαμεν αὐτὸν καὶ ἤλθομεν
εἰς τὸ μοναστήριον, ἑαυτοὺς δ' οὐ θέλομεν σταυρῶσαι
τῷ κόσμῳ· ἔτι γὰρ ἔχομεν τὰς ἡδονὰς αὐτοῦ, ἀκμὴν ἔ-
χομεν τὰς προσπαθείας αὐτοῦ, προσπάσχομεν τῇ δόξῃ
αὐτοῦ, προσπάσχομεν βρώμασιν, ἡματιοῖς. Ἐργαλεῖον κα-
λὸν εἰάν ἐστι, προσπάσχομεν αὐτῷ καὶ ἀφίεμεν τὸ μικρὸν
ἐργαλεῖον ἐκεῖνο ποιῆσαι ἐν ἡμῖν, ὡς εἶπεν ὁ ἄββᾶς
Ζωσιμᾶς, τόπον κεντηναρίου. Καὶ ἐδόξαμεν ἐξελθεῖν
τοῦ κόσμου καὶ ἀφεῖναι τὰ αὐτοῦ, καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ
μοναστήριον, καὶ δι' εὐτελῶν πραγμάτων πληροῦμεν τὴν
προσπάθειαν αὐτοῦ· τοῦτο δὲ πάσχομεν ἀπὸ πολλῆς ἀ-
φροσύνης, ὅτι ἀφέντες μεγάλα καὶ πολύτιμα πράγματα,
εἰς ἐλάχιστά τινα πληροῦμεν τὰ πάθη ἡμῶν. Ἐκαστος
γὰρ ἡμῶν ὃ εἶχεν, ἀφήκεν, ὃ ἔχων μέγала, τὰ μέγала,
καὶ ὃ ἔχων εἴ τι δήποτε, καὶ αὐτὸς ὃ εἶχεν ἀφήκεν, ἔ-
καστος πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ
μοναστήριον, καὶ καθὼς εἶπον, δι' εὐτελῶν πραγμάτων
καὶ μηδαμινῶν, πληροῦμεν τὴν προσπάθειαν ἡμῶν.
19. Οὐκ ὀφείλομεν δὲ οὕτως ποιεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἀπειτα-
ξάμεθα τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς πράγμασιν αὐτοῦ, οὕτως ὀ-
φείλομεν καὶ αὐτῇ τῇ προσπαθείᾳ τῇ περὶ τὰς ὕλας ἀπο-
τάξασθαι καὶ εἰδέναι τί ἐστὶν αὕτη ἡ ἀποταγή καὶ διὰ
τί ἤλθομεν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ τί ἐστὶ τὸ σχῆμα ὃ λαμ-

30. Κεντηνᾶριο εἶναι νομισματικὴ μονὰς βάρους, ἑκατὸ λίτρος χρυ-
σοῦ. Ἡ λέξις εἶναι λατινικῆς προελεύσεως.

31. Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια 5, 4.

για τὸν κόσμον καὶ ἀξιῶνεται νὰ εἰπῇ ὅ,τι καὶ ὁ Ἀπόστολος· «για μένα ὁ κόσμος ἔχει σταυρωθῆ κι' ἐγὼ για τὸν κόσμον».

18. Οἱ Πατέρες λοιπόν, καθὼς εἶπαμε, ἀφοῦ ἐσταύρωσαν τὸν κόσμον για τοὺς ἑαυτοὺς τους, προσπάθησαν μὲ ἀγῶνες νὰ σταυρώσουν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους για τὸν κόσμον. Ἐμεῖς βέβαια φαίνεται ὅτι σταυρώνομε για τοὺς ἑαυτοὺς μας τὸν κόσμον, ἀφοῦ τὸν ἀφήσαμε καὶ ἦλθαμε στοὺς μοναστήρι, τοὺς ἑαυτοὺς μας ὁμῶς δὲν θέλομε νὰ σταυρώσωμε για τὸν κόσμον· διότι διατηροῦμε ἀκόμη τίς ἡδονές του, ἔχομε σ' ἐνέργεια τίς ἐπιρροές του, ὑποφέρομε για τὴ δόξα του, ὑποφέρομε για φαγητὰ, για ἐνδύματα. Ἐὰν ὑπάρχη ἓνα καλὸ ἐργαλεῖο, ὑποφέρομε γι' αὐτὸ κι' ἀφήνομε ἐκεῖνο τὸ μικρὸ ἐργαλεῖο νὰ πάρη μέσα μας τὴ θέσι ἐνὸς κεντηναρίου³⁰, ὅπως εἶπε ὁ ἀββᾶς Ζωσιμάς³¹. Καὶ ἐνῶ ἐφάνηκε ὅτι ἐξερχόμεστε ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀφήνομε τὰ δικά του καὶ ἐρχόμεστε στοὺς μοναστήρι, ἀναπληρώνομε τὴν ἐπιθυμία γι' αὐτὸν μὲ εὐτελεῖα πράγματα. Παθαίνομε δὲ τοῦτο ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀφροσύνη, διότι ἀφήνομε μεγάλα καὶ πολύτιμα πράγματα καὶ ἱκανοποιοῦμε τὰ πάθη μας μὲ μηδαμινὰ πράγματα. Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς ἄφησε ὅ,τι εἶχε, τὰ μεγάλα ὅποιος εἶχε μεγάλα, τὸ μικρὸ ὅποιος εἶχε κάτι μικρὸ, ὁ καθένας κατὰ τὰ μέσα του, κι' ἐρχόμεστε στοὺς μοναστήρι καί, καθὼς εἶπα, γεμίζομε τὴν ἐπιθυμία μας μὲ εὐτελεῖα καὶ μηδαμινὰ πράγματα.
19. Δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ κάνωμε ἔτσι, ἀλλὰ ὅπως ἀποταχθήκαμε ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὰ πράγματά του, ἔτσι πρέπει νὰ ἀποταχθοῦμε καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐπιθυμία για τὰ ὑλικά πράγματα, καὶ νὰ γνωρίζωμε τί εἶναι αὐτὴ ἡ ἀποταγή καὶ γιατί ἦλθαμε στοὺς μοναστήρι καὶ τί εἶναι τὸ σχῆμα πού λαμβάνομε, καὶ πρὸς αὐτὸ νὰ

θάνομεν, καὶ πρὸς αὐτὸ καταριίζεῖν ἑαυτοὺς καὶ ἀγῶ-
νίζεσθαι κατὰ τοὺς Πατέρας ἡμῶν.

20. Τὸ σχῆμα ὃ φοροῦμεν, κολόβιον ἔστι μὴ ἔχον χειρί-
δια καὶ ζώνη δερματίνη καὶ ἀνάλαβος καὶ κουκούλλιον.
Ταῦτα δὲ σύμβολά εἰσι, καὶ ὀφείλομεν μαθεῖν τί σημαί-
νουσιν ἡμῖν τὰ σύμβολα τοῦ σχήματος ἡμῶν.
21. Διὰ τί φοροῦμεν κολόβιον μὴ ἔχον χειρίδια; Τῶν ἄλ-
λων ἐχόντων πάντων χειρίδια, ἡμεῖς διὰ τί οὐκ ἔχομεν;
Τὰ χειρίδια σύμβολά εἰσι τῶν χειρῶν. Αἱ δὲ χεῖρες
λαμβάνονται εἰς τὴν πρακτικὴν. "Ὅτε οὖν ἐρχεται ἡμῖν
λογισμὸς ἐνεργῆσαι τι τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν
χειρῶν ἡμῶν, ὑπόθου κλέψαι ἢ δεῖραι ἢ ἀπλῶς οἰανδή-
ποτε ἁμαρτίαν ποιῆσαι διὰ τῶν χειρῶν, ὀφείλομεν προσέ-
χειν τῷ σχήματι ἡμῶν καὶ μαθεῖν ὅτι οὐκ ἔχομεν χειρί-
δια· τοῦτ' ἔστιν, οὐκ ἔχομεν χεῖρας τοῦ ἐνεργῆσαι τι τοῦ
παλαιοῦ ἀνθρώπου.
22. Ἐχει δὲ τὸ κολόβιον ἡμῶν καὶ σημεῖον τί ποτε πορ-
φυροῦν. Τί θέλει εἶναι τὸ σημεῖον τὸ πορφυροῦν; Ἐ-
κασίς στρατευόμενος τῷ βασιλεῖ πορφύραν ἔχει εἰς τὸ
γλανίδιον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ βασιλεὺς πορφύραν φορεῖ,
πάντες οἱ στρατευόμενοι αὐτῷ βάλλουσιν πορφύραν εἰς
τὴν γλανίδα αὐτῶν, τοῦτ' ἔστιν τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα,
ἵνα διὰ τούτου δείξωσιν ὅτι τοῦ βασιλέως εἰσὶ καὶ ὅτι
αὐτῷ στρατεύονται· οὕτω καὶ ἡμεῖς λαμβάνομεν τὸ ση-
μεῖον τὸ πορφυροῦν εἰς τὸ κολόβιον ἡμῶν, δεικνύοντες
ὅτι τῷ Χριστῷ ἐστρατεύθημεν καὶ χρεωσιστοῦμεν ὑπομεῖναι
ὅλα τὰ παθήματα αὐτοῦ, ὅσα ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς. Καὶ γὰρ
ὅτι ἐπαθεν ὁ Δεσπότης ἡμῶν, ἐφόρεσε τὸ πορφυροῦν ἱ-
μάτιον. Πρῶτον μὲν ὡς βασιλεὺς· (αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ
βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριεύόν-
των), ἔπειτα δὲ καὶ ὡς ἐμπαιζόμενος ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν

32. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Παχωμίου κιάλας οἱ ὠργανωμένοι μοναχοὶ
εἶχαν τὸ σῆμα τοῦτο. Βλ. Παλλαδίου, Λαυσαϊκὴ Ἱστορία 32, 3.

καταρτιζώμαστε και νὰ ἀγωνιζώμαστε κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Πατέρων μας.

20. Τὸ σχῆμα ποὺ φοροῦμε εἶναι ἓνα κολόβιο χωρὶς μανίκια, ζώνη δερματίνη, ὠμοφόριο καὶ κουκούλιο. Αὐτὰ δὲ εἶναι σύμβολα καὶ πρέπει νὰ μάθωμε, τί σημαίνουν γιὰ μᾶς τὰ σύμβολα τῆς ἐνδυμασίας μας.
21. Γιατί φοροῦμε κολόβιο χωρὶς μανίκια; Ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν μανίκια, ἐμεῖς γιατί δὲν ἔχομε; Τὰ μανίκια εἶναι σύμβολα τῶν χεριῶν· τὰ δὲ χέρια δηλώνουν τὴν πρακτικὴν. "Ὅταν λοιπὸν μᾶς ἔρχεται ἡ σκέψις νὰ ἐνεργήσωμε μὲ τὰ χέρια μας κάτι ἀπὸ τὰ ἀνήκοντα στὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, γιὰ παράδειγμα νὰ κλέψωμε ἢ νὰ δαίρωμε ἢ γενικὰ νὰ κάνωμε ὁποιαδήποτε ἁμαρτία, ὀφείλομε νὰ προσέχωμε στὸ σχῆμα μας καὶ νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι δὲν ἔχομε μανίκια, δηλαδή, ὅτι δὲν ἔχομε χέρια νὰ κάνωμε κάποια ἐνέργεια τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου.
22. Ἐχει δὲ τὸ κολόβιό μας καὶ ἓνα σημάδι πορφυρὸ. Τί σημαίνει αὐτὸ τὸ πορφυρὸ σημεῖο; Κάθε στρατιώτης ποὺ ὑπηρετεῖ στὸ βασιλέα ἔχει στὴ χλαίνη του πορφύρα. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ βασιλεὺς φορεῖ πορφύρα, ὅλοι οἱ στρατιῶτες τοποθετοῦν πορφύρα στὶς χλαῖνες τους, δηλαδή βασιλικὸ ἐνδυμα, γιὰ νὰ δείξουν μὲ τοῦτο ὅτι ἀνήκουν στὸ βασιλέα καὶ ὅτι ἐκστρατεύουν γιὰ λογαριασμό του. Ἔτσι κι' ἐμεῖς λαμβάνομε τὸ πορφυρὸ σημεῖο στὸ κολόβιό μας, δεικνύοντας ὅτι ἐκστρατευθήκαμε γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ χρεωστοῦμε νὰ ὑπομείνωμε ὅλα τὰ παθήματά του, ὅσα ὑπέμεινε γιὰ μᾶς³². Διότι, ὅταν ὁ Κύριός μας ἔπαθε, ἐφόρεσε τὸ πορφυρὸ ἐνδυμα³³. Πρῶτα ὡς βασιλεὺς (διότι αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων καὶ ὁ κύριος τῶν κυρίων³⁴), ἔπειτα δὲ καὶ ὡς ἐμπαιζόμενος ἀπὸ ἐκείνους

33. Ἰω. 19, 2.

34. Ἀποκ. 19, 16.

ἐκείνων. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἔχοντες τὸ σημεῖον τὸ πορφυροῦν, ἐπαγγελλόμεθα, ὡς εἶπον, ὑποφέρειν πάντα τὰ παθήματα αὐτοῦ καὶ ὡσπερ ὁ σιραιώτης οὐκ ἀφήσει τὴν σιραιάν αὐτοῦ καὶ ὑπάγει γίνεται γεωργὸς ἢ πραγματευτῆς (ἐπεὶ ἐκπίπτει τῆς σιραιᾶς αὐτοῦ, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, «οὐδεὶς σιραιευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ θίου πραγματεῖαις, ἵνα τῷ σιραιολογήσαντι ἀρέσῃ»), οὕτω καὶ ἡμεῖς θέλομεν ἀθλήσαι τοῦ ἀμεριμνήσαι ἀπὸ πάντων τῶν τοῦ κόσμου τούτου, καὶ Θεῷ μόνῳ σχολιάσαι, ὡς λέγει, ἵνα ἡ ἡ παρθένος εὐπάρεδρος καὶ ἀπερίσπαστος.

23. Ἔχομεν δὲ καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὄσφυν ἡμῶν ζώνην δὲ διὰ τί φοροῦμεν; Ἡ ζώνη ἢ φοροῦμεν, σύμβολόν ἐστι πρῶτον μὲν ὅτι ἐσμὲν εὐτρεπισμένοι εἰς ἔργον· ἕκαστος γὰρ θέλων ἐργάσασθαι, πρῶτον ζώνεται καὶ οὕτως ἄρχεται τοῦ ἔργου, ὡς λέγει «ἔτιωσαν αἱ ὄσφυες ὑμῶν περιεζωσμένα». Καὶ πάλιν, ἵνα ὡσπερ ἐστὶν ἀπὸ νεκροῦ δέσματος ἡ ζώνη, οὕτω καὶ ἡμεῖς νεκρώσωμεν τὴν φιληδονίαν ἡμῶν. Ἔστι γὰρ ἡ ζώνη καὶ αὐτῆς τῆς ὄσφυος ἡμῶν ἐκεῖ δὲ εἰσιν οἱ νεκροί, ἐν οἷς λέγεται εἶναι τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν» καὶ τὰ ἕξῃς.

24. Ἔχομεν καὶ ἀνάλαβον. Ὁ ἀνάλαβος τίθεται σιανροειδῶς ἐπὶ τοὺς ὤμους ἡμῶν, τοῦτ' ἐστι, τοῦ σιανροῦ τὸ σύμβολον θασιάζομεν εἰς τοὺς ὤμους ἡμῶν, καθὼς λέγει «Ἄρον τὸν σιανρόν σου καὶ ἀκολούθει μοι». Τί δέ

1. δερματίνην... ἡμῶν παραλ. S δὲ παραλ. S.

τούς άσεβεΐς. Κι' έμεΐς λοιπόν, έχοντας τό πορφυρό σημεΐο, ύποσχόμαστε, όπως εΐπα, νά ύποφέρωμε όλα τὰ παθήματα του· και ό στρατιώτης δέν αφήνει τήν μονάδα του, για νά υπάγη νά γίνη γεωργός ή πραγματευτής (διότι χάνει τή στρατιωτική του ιδιότητα, καθώς λέγει ό 'Απόστολος, «κανείς στρατιώτης δέν έμπλέκεται σέ άστικές άσχολίες, άν θέλη ν' άρέση στό στρατολόγο του»³⁵); έτσι κι' έμεΐς πρέπει νά άγωνισθοῦμε νά μη' έχωμε φροντίδα για κανένα από τὰ πράγματα του κόσμου τούτου και νά άφιερωθοῦμε στό Θεό μόνο, όπως λέγει στήν περίπτωση τής παρθένου, για νά είναι εύπαρουσίαστη και άπερίσπαστη.

23. Έχομε δέ και ζώνη δερματίνη γύρω από τήν όσφύ μας. Γιατί φοροῦμε ζώνη; Η ζώνη πού φοροῦμε είναι σύμβολο πρῶτα ότι εΐμαστε έτοιμοι για έργο· διότι όποιος θέλει νά εργασθῆ, πρῶτα ζώνεται κι' ύστερα αρχίζει τό έργο, όπως λέγει· «οΐ μέσες σας νά είναι ζωσμένες»³⁶. Έπειτα, για νά νεκρώσωμε κι' έμεΐς τήν φιληδονία μας, όπως ή ζώνη είναι από νεκρό δέρμα. Διότι ή ζώνη είναι τοποθετημένη επάνω στήν όσφύ μας· κι' εκεί είναι οΐ νεφροΐ, στους όποιους λέγεται ότι είναι ή επιθυμητική λειτουργία τής ψυχῆς. Κι' αυτό είναι εκείνο πού λέγει ό 'Απόστολος· «νεκρώσατε τὰ επίγεια μέλη σας, πορνεία, άκαθαροΐα»³⁷ και τὰ λοιπά.
24. Έχομε και ώμοφόριο. Τό ώμοφόριο τοποθετείται σταυροειδῶς επάνω στους ώμους μας, δηλαδή βαστάζομε στους ώμους μας τό σύμβολο του σταυρου, καθώς λέγει· «σήκωσε τό σταυρό σου και άκολούθα με»³⁸.

35. Β' Τιμ. 2, 4.

36. Λουκᾶ 12, 35.

37. Κολ. 3, 5.

38. Βλ. Ματθ. 16, 24.

39. Εύαγγελίου, Πρακτικός, PG 40, 1221 A.

ἔστι στανρός, ἀλλ' ἢ τελεία νέκρωσις ἣτις κατορθοῦται ἐν ἡμῖν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως; Ἡ γὰρ πίστις, ὡς λέγει πάλιν εἰς τὸ Γεροντικόν, περιστέλλει ἀεὶ τὰ κωλύοντα καὶ ἀνεμπόδιον ποιεῖ ἡμῖν τὴν ἐργασίαν, τὴν φέρουσαν ἡμᾶς εἰς τοιαύτην τελείαν νέκρωσιν· τοῦτ' ἔστιν, ἵνα νεκρώσῃ τις ἑαυτὸν ἀπὸ πάντων τῶν τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐὰν ἀφῆκε γονεῖς, ἵνα ἀγωνίσῃται καὶ πρὸς τὴν προσπάθειαν αὐτῶν, ὁμοίως καὶ χρήματα ἢ κτήματα, καὶ ἕκαστον πράγμα ᾧ δ' ἂν ἀποιάξῃται τις, θέλῃ καὶ αὐτῇ τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ ἀποιάξασθαι, καθὼς καὶ ἤδη εἴπομεν· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ τελεία ἀποιαγή.

25. Λαμβάνομεν δὲ καὶ κουκούλλιον· τοῦτο δὲ ἐστὶ σύμβολον τῆς ταπεινώσεως. Τὰ νήπια γὰρ τὰ μικρὰ τὰ ἄκακα φοροῦσι κουκούλλια· ἄνθρωπος δὲ τέλειος κουκούλλιον οὐ φορεῖ. Ἡμεῖς οὖν διὰ τοῦτο φοροῦμεν, ἵνα νηπιάζωμεν τῇ κακίᾳ, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φροσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε». Τί δὲ ἐστὶ τὸ νηπιάζειν τῇ κακίᾳ; Τὸ νήπιον τὸ μὴ ἔχον κακίαν, ἐὰν ἀτιμασθῇ, οὐκ ὀργίζεται, καὶ ἐὰν τιμηθῇ, οὐ κενοδοξεῖ· ἐὰν λάβῃ τις τὰ αὐτοῦ, οὐ θλίβεται· νηπιάζει γὰρ τῇ κακίᾳ οὐκ ἐπεκδικεῖ πάθος, οὐκ ἀντιποιεῖται δόξης.
26. Ἔστι πάλιν τὸ κουκούλλιον σύμβολον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, διὸ ὡσπερ τὸ κουκούλλιον σκεπάζει καὶ θάλλει τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδίου, οὕτω καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σκεπάζει τὸν νοῦν ἡμῶν, ὡς λέγει εἰς τὸ Γεροντικόν διὸ, «τὸ κουκούλλιον σύμβολόν ἐστὶ τῆς χάριτος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ σκεπαζούσης ἡμῶν τὸ ἡγεμονικόν καὶ περιθαλάπουσης τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότητα διὰ τοὺς ραπίζειν ἀεὶ καὶ ιερῶσκειν ἐπιχειροῦντας».
27. Ἴδου ἔχομεν τὴν ζώνην ἐπὶ τῆς ὁσφύος ἡμῶν, ἧ ἐστὶν

40. Α' Κορ. 14, 20.

41. Εὐαγγελίου, Πρακτικός, PG 40, 1220 C.

Τί δὲ εἶναι σταυρὸς παρὰ τελεία νέκρωσις ποῦ κατορθώνεται σ' ἐμᾶς διὰ τῆς πίστεως στὸ Χριστό; Διότι ἡ πίστις, ὅπως λέγει πάλι στὸ Γεροντικό³⁹, παραμερίζει πάντοτε τὰ ἐμπόδια καὶ καθιστᾶ ἀνεμπόδιστη τὴν ἐργασία, ποῦ μᾶς φέρει σὲ τέτοια τελεία νέκρωσι' δηλαδή, νὰ νεκρώσῃ κανεὶς τὸν ἑαυτό του ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, κι' ἂν ἄφησε γονεῖς, ν' ἀγωνισθῇ καὶ ἐναντίον τῆς συμπαθείας πρὸς αὐτούς, ὁμοίως καὶ χρήματα ἢ κτήματα καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἀποταχθῇ κανεὶς πρέπει νὰ ἀποταχθῇ καὶ τὴν συμπάθεια αὐτοῦ, καθὼς εἶπαμε ἤδη. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ τελεία ἀποταγή.

25. Λαμβάνομε δὲ καὶ κουκούλλιο. Τοῦτο εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ταπεινώσεως. Διότι τὰ νήπια, τὰ μικρὰ καὶ ἄκακα, φοροῦν κουκούλλια· ὁ ὠριμος ὅμως ἄνθρωπος δὲν φορεῖ κουκούλλιο. Ἐμεῖς λοιπὸν φοροῦμε γι' αὐτό, γιὰ νὰ εἶμαστε νήπιοι στὴν κακία, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος «μὴ γίνεσθε παιδιὰ στὴ φρόνησι, ἀλλὰ νὰ εἴσθε νήπιοι στὴν κακία»⁴⁰. Τί δὲ σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς νήπιος στὴν κακία; Τὸ νήπιο ποῦ δὲν ἔχει κακία, ἂν κακοποιηθῇ, δὲν ὀργίζεται, καὶ ἂν τιμηθῇ, δὲν κενοδοξεῖ· ἂν λάβῃ κάποιος ἄλλος ὅσα τοῦ ἀνήκουν, αὐτὸ δὲν θλίβεται, διότι νηπιάζει στὴν κακία· δὲν διεκδικεῖ πάθος, δὲν ἐπιδιώκει δόξα.
26. Εἶναι πάλι τὸ κουκούλλιο σύμβολο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, διότι, ὅπως τὸ κουκούλλιο σκεπάζει καὶ θερμαίνει τὴν κεφαλὴ τοῦ παιδιοῦ, ἔτσι καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σκεπάζει τὸ νοῦ μας, καθὼς λέγει στὸ Γεροντικό· «τὸ κουκούλλιο εἶναι σύμβολο τῆς χάριτος τοῦ Σωτῆρος μας Θεοῦ ποῦ σκεπάζει τὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς καὶ προστατεύει τὴν νηπιότητα στὸ Χριστὸ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ πάντοτε ἐπιχειροῦν νὰ ραπίσουν καὶ νὰ τραυματίσουν»⁴¹.
27. Ἔτσι λοιπὸν ἔχομε τὴ Ζώνη ἐπάνω στὴν ὀσφύ μας,

ἢ νέκρωσις τῆς ἀλόγου ἐπιθυμίας, καὶ τὸν ἀνάλαβον κατὰ τῶν ὤμων, ὃ ἐστὶ σιαυρός. Ἴδου καὶ τὸ κουκούλλιον, ὃ ἐστὶ σημεῖον τῆς ἀκακίας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ νηπιότητος. Πολιτευσόμεθα οὖν πρὸς τὸ σχῆμα ἡμῶν, ὡς εἶπον οἱ Πατέρες, ἵνα μὴ ἀλλότριον σχῆμα φοροῦμεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀφήκαμεν τὰ μεγάλα, οὕτως ἀφήσωμεν καὶ τὰ μικρά· ἀφήκαμεν τὸν κόσμον, ἀφήσωμεν καὶ τὰς προσπαθείας αὐτοῦ· αἱ γὰρ προσπάθειαι, καθὼς εἶπον, καὶ διὰ μικρῶν τινων καὶ εὐτελεῶν καὶ μηδενὸς λόγου ἀξίων πάλιν συνδεομῶσιν ἡμᾶς τῷ κόσμῳ, καὶ οὐ ροοῦμεν.

28. Ἐὰν οὖν θέλωμεν τελείως ἀπαλλαγῆναι καὶ ἐλευθερωθῆναι, μάθωμεν κόπειν τὰ θελήματα ἡμῶν, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν μικρὸν σὺν Θεῷ προκόπιοντες ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀπροσπάθειαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὠφελεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς τὸ κόπειν τὸ ἴδιον θέλημα· ὅπως προκόπει τις ἐκ τούτου τοῦ πράγματιος σχεδὸν ὑπὲρ πᾶσαν ἀρετὴν. Καὶ ὥσπερ ἄνθρωπος ὁδεύων ἐν ὁδῷ καὶ εὐρίσκων ἐν αὐτῇ κοπενδάριον καὶ ὑπάγων αὐτό, δι' ἐκείνου τοῦ κοπενδαρίου προσλαμβάνει πολὺ μέρος ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης, οὕτως εἰσὶν ὁ ὁδεύων ταύτην τὴν ὁδὸν τῆς κοπῆς τοῦ θελήματος· ἐκ τοῦ γὰρ κόπειν τινὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, κτῆται τὴν ἀπροσπάθειαν, καὶ ἐκ τῆς ἀπροσπαθείας ἐρχεται σὺν Θεῷ εἰς τελείαν ἀπάθειαν. Δύναται δέ τις εἰς μικρὸν διάστημα κόψαι δέκα θελήματα, καὶ λέγω πῶς. Περιπατεῖ τις μικρὸν καὶ βλέπει τί ποτε, καὶ λέγει αὐτῷ ὁ λογισμὸς, πρόσχες ἐκεῖ, καὶ λέγει τῷ λογισμῷ, ὅπως οὐ προσέχω, καὶ κόπει τὸ θέλημα αὐτοῦ,

δηλαδή τῆ νέκρωσι τῆς ἄλογης ἐπιθυμίας, καί τὸ ὠμοφόριο ἐπάνω στοὺς ὤμους, δηλαδή τὸ σταυρό. Ἔχομε ἐπίσης καί τὸ κουκούλλιο, πού εἶναι σημεῖο τῆς ἀκακίας καί τῆς νηπιότητος στὸ Χριστό. «Ἄς πολιτευθοῦμε λοιπὸν σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα μας, ὅπως εἶπαν οἱ Πατέρες, γιὰ νὰ μὴ φοροῦμε ξένο σχῆμα»⁴², ἀλλ' ὅπως ἀφήσαμε τὰ μεγάλα, ἔτσι ἄς ἀφήσωμε καί τὰ μικρά· ἀφήσαμε τὸν κόσμον, ὡς ἀφήσωμε καί τίς συμπάθειές του· διότι οἱ συμπάθειες, ὅπως εἶπα, πάλι θὰ μᾶς συνδέσουν μὲ τὸν κόσμον, μὲ πράγματα μικρά καί εὐτελῆ καί ἀνάξια λόγου, κι' ἐμεῖς δὲν τὸ καταλαβαίνομε.

28. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμε ν' ἀπαλλαγοῦμε τελείως καί νὰ ἐλευθερωθοῦμε, ἄς μάθωμε νὰ κόβωμε τὰ θελήματά μας, κι' ἔτσι προκόποντας σιγὰ σιγὰ μὲ τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ ἔλθωμε στὴν ἀπροσπάθεια. Πραγματικὰ τίποτε δὲν ὠφελεῖ τοὺς ἀνθρώπους τόσο, ὅσο ἡ ἀποκοπή τοῦ θελήματός του· προκόπτει κανεὶς ἀληθινὰ μὲ αὐτὸ τὸ μέσο περισσότερο σχεδὸν ἀπὸ κάθε ἀρετή. Καί ὅπως ἓνας ἄνθρωπος πού βαδίζει στὸ δρόμον καί εὐρίσκει σ' αὐτὸν ἓνα μονοπάτι καί τὸ ἀκολουθεῖ, μὲ ἐκεῖνο τὸ μονοπάτι κερδίζει πολὺ μέρος ἀπὸ τὸν δρόμον ἐκεῖνον, ἔτσι εἶναι καί αὐτὸς πού βαδίζει τοῦτο τὸ δρόμον τῆς κοπῆς τοῦ θελήματος· μὲ τὸ νὰ κόψη κανεὶς τὸ θέλημά του ἀποκτᾶ τὴν ἀπροσπάθεια, καί μὲ τὴν ἀπροσπάθεια ἔρχεται σὺν Θεῷ σὲ τελεία ἀπάθεια. Μπορεῖ δὲ κανεὶς σὲ μικρὸ διάστημα νὰ κόψη δέκα θελήματα, καί λέγω πῶς. Περιπατεῖ κανεὶς γιὰ λίγο καί βλέπει κάτι, καί τοῦ λέγει ὁ λογισμὸς, πρόσεχε ἐκεῖ, καί αὐτὸς λέγει στὸ λογισμὸ, ὄχι, δὲν προσέχω, καί κόπτει τὸ θέλημά του καί δὲν προσέχει. Πάλι εὐρίσκει μερικοὺς ἀνθρώπους πού ὁμιλοῦν, καί τοῦ λέγει ὁ λογισμὸς, εἶπέ καί σὺ τὸ λόγο σου, καί αὐτὸς κόπτει τὸ θέλημά του καί δὲν λέγει. Πάλι τοῦ λέγει

καὶ οὐ προσέχει. Πάλιν εὐρίσκει τινὰς λαλοῦντας, καὶ λέγει αὐτῶ ὁ λογισμός, εἶπε καὶ σὺ τόδε τὸ ρῆμα, καὶ κόπτει τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ οὐ λέγει. Πάλιν λέγει αὐτῶ ὁ λογισμός, ὑπαγε ἐρώτησον τὸν μάγειρον τί ἔφει, καὶ οὐκ ὑπάγει, ἀλλὰ κόπτει τὸ θέλημα αὐτοῦ. Βλέπει τί ποτε καὶ λέγει αὐτῶ ὁ λογισμός, ἐρώτησον τί ἤνεγκεν αὐτό, καὶ κόπτει τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ οὐκ ἐρωτᾷ. Καὶ οὕτω κόπτων κόπτων εἰς ὁσιότητιαν ἔρχεται τοῦ κόπτειν, καὶ ἐκ τῶν μικρῶν ἄρχεται καὶ τὰ μεγάλα μετὰ ἀναπαύσεως κόπτειν, καὶ οὕτω λοιπὸν ἔρχεται μήτε ἔχειν ὄλως θέλημα, ἀλλ' εἴ τι δ' ἂν γένηται ἀναπαύει αὐτόν, ὡς δι αὐτοῦ ἐσι. Καὶ αὐτοῦ μὴ θέλοντος ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, εὐρίσκειται πάντοτε ποιῶν αὐτό. Ὁ γὰρ ἴδιον οὐκ ἔχει, ἕκαστον γινόμενον ἴδιον αὐτοῦ ἐσι. Καὶ οὕτως εὐρίσκειται, ὡς εἶπομεν, μὴ ἔχων προσπάθειαν, καὶ ἐκ τῆς ἀπροσπαθείας, ὡς εἶπον, ἔρχεται εἰς τὴν ἀπάθειαν.

29. Βλέπετε κατὰ μικρὸν μικρὸν εἰς ποίαν φέρει προκοπὴν τὸ κόπτειν τὸ ἴδιον θέλημα; Οἷος¹ ἦν ὁ μακάριος ἐκεῖνος Δοσίθεος, ἀπὸ ποίου βίου, ἀπὸ ποίας τρυφῆς, ἀπὸ ποίας θλακείας, ἄνθρωπος μηδὲ ἀκούσας ποτὲ λόγον Θεοῦ, καὶ ὅμως ἠκούσατε εἰς ποῖα μέτρα ἤνεγκεν αὐτὸν δι' ὀλίγου χρόνου τὸ κρατῆσαι τὴν ὑπακοὴν καὶ κόψαι τὸ ἴδιον θέλημα πῶς δὲ καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ οὐκ ἀφῆκεν εἰς λήθην ἐλθεῖν τὴν τριακοντήν αὐτοῦ ἀρετὴν, ἀλλὰ ἀπεκάλυψε τῶ γέροντι, καὶ εἶδεν αὐτὸν μεταξὺ ὄλων ἐκείνων τῶν ἁγίων ἀπολαύοντα τῆς μακαριότητος αὐτῶν.

30. Λέγω ὑμῖν καὶ ἄλλο πρᾶγμα ὁμοίως ἐπὶ ἐμοῦ γενόμενον, ἵνα μάθητε δι αὐτὸ ἀπὸ θανάτου ρύεται ἄνθρωπον ἢ ὑπακοὴ καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἴδιον θέλημα. Ποιὲ ὄντιος μου ἐν τοῖς τοῦ ἀββᾶ Σερίδου, ἦλθεν ἐκεῖ μαθητῆς μεγάλου γέ-

1. οἷος B ποῖος S.

ὁ λογισμός, πήγαινε, ἐρώτησε τὸ μάγειρο τί ψήνει, καὶ δὲν πηγαίνει ἀλλὰ κόπτει τὸ θέλημά του. Βλέπει κάτι καὶ τοῦ λέγει ὁ λογισμός, ἐρώτησε ποιός τὸ ἔφερε, καὶ κόπτει τὸ θέλημά του καὶ δὲν ἐρωτᾷ. Κι ἔτσι κόπτοντας κόπτοντας ἀποκτᾷ τὴν συνήθεια νὰ κόπτη καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ ἀρχίζει νὰ κόπτη ἄνετα καὶ τὰ μεγάλα, κι' ἔτσι τέλος φθάνει σὲ σημεῖο νὰ μὴ ἔχη καθόλου θέλημα, καὶ ὅ,τι συμβῆ τὸν ἀναπαύει, σὰν νὰ εἶναι ἰδικό του. Καὶ ἐνῶ αὐτὸς δὲν θέλει νὰ ἐκτελῇ τὸ θέλημά του, εὐρίσκεται νὰ τὸ ἐκτελῇ πάντοτε. Δηλαδή, ἀφοῦ δὲν ἔχει κάτι ἰδικό του, κάθε τι ποῦ γίνεται, ἰδικό του εἶναι. Κι' ἔτσι, ὅπως εἶπαμε, εὐρίσκεται νὰ μὴ ἔχη προσπάθεια, καὶ ἀπὸ τὴν ἀπροσπάθεια, ὅπως εἶπα, ἔρχεται στὴν ἀπάθεια⁴³.

29. Βλέπετε σὲ ποιά προκοπὴ σιγὰ σιγὰ φέρει ἡ ἀποκοπὴ τοῦ θελήματος. Ποιός ἦταν ὁ μακάριος ἐκεῖνος Δοσίθεος, ἀπὸ ποιὸν τρόπο ζωῆς, ἀπὸ ποιά τρυφή, ἀπὸ ποιά βλακεία, ἄνθρωπος ποῦ δὲν εἶχε ἀκούσει ποτὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ· κι' ὅμως ἀκούσατε σὲ ποιά μέτρα τὸν ἔφερε σὲ λίγο καιρὸ ποῦ ἐτήρησε τὴν ὑπακοὴν κι' ἔκοψε τὸ θέλημά του· ἀκούσατε ἐπίσης πῶς τὸν ἐδόξασε ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἄφησε νὰ πέση σὲ λησμονιὰ ἢ τέτοια ἀρετὴ, ἀλλ' ἀπεκάλυψε στὸν ἅγιο γέροντα, καὶ τὸν εἶδε ἀνάμεσα σὲ ὄλους ἐκείνους τοὺς ἁγίους ν' ἀπολαύῃ τὴν μακαριότητά τους⁴⁴.
30. Σὰς λέγω καὶ ἄλλο πρᾶγμα ποῦ συνέβηκε ἐπίσης σὲ παρουσίᾳ μου, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι κι' ἀπὸ θάνατο σώζει τὸν ἄνθρωπο ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ ἰδικό του θέλημα. Κάποτε ποῦ ἦμουν στὸ μοναστήρι τοῦ ἀββᾶ Σερίδου, ἦλθε ἐκεῖ ἓνας μαθητὴς μεγάλου γέ-

43. Τὰ στάδια δηλαδὴ εἶναι προσπάθεια, ἀπροσπάθεια, ἀπάθεια· δηλαδὴ συμμετοχὴ στὸ πάθος τοῦ κόσμου, ἀποκοπὴ ἀπὸ τὸ πάθος, κατάστασις ἐλλείψεως πάθους.

44. Βλ. παραπάνω Περὶ τοῦ ἀββᾶ Δοσιθέου 13.

ρογτος ἐκ τῶν μερῶν Ἀσκάλωνος εἰς τινα ἀπόκρισιν τοῦ ἀββά αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἐντολήν παρὰ τοῦ γέροντος ὑποσιρέψαι ἀπὸ ἐσπέρας εἰς τὸ ἴδιον κελλίον. Ἐν τοσοῦτῳ γίνεται χειμῶν σφοδρότατος καὶ θυβροὶ καὶ βροταί, καὶ ἦν ὁ παραπλήσιον χεῖμαρρος εἰς ὅλην τὴν πλημύραν αὐτοῦ. Εἶτα ἐκεῖνος ἤθελεν ἀπελθεῖν διὰ τὸ ρῆμα τοῦ γέροντος. Ἡμεῖς δὲ παρεκαλοῦμεν αὐτὸν μείναι, ἔχοντες ὅτι ἀδύνατόν ἐστι σωθῆναι αὐτὸν ἐκ τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἐπειθείτο ἡμῖν μείναι. Λέγομεν ὑστερον Ἀπέλθωμεν μετ' αὐτοῦ ἕως τοῦ ποταμοῦ· ἐὰν γὰρ ἴδῃ αὐτόν, ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχει ἀνακάμψαι. Ἀπήλθουμεν οὖν μετ' αὐτοῦ, καὶ ὅτε ἐφθάσαμεν τὸν ποταμόν, ἀπαδύεται ἐκεῖνος τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ δεσμεῖ αὐτὰ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ζώννυται τὸ μαφόριον αὐτοῦ καὶ βάλλει ἑαυτὸν εἰς τὸν ποταμόν εἰς ὅλον τὸ φοβερόν ρεῦμα ἐκεῖνο. Ἡμεῖς δὲ ἰστιάμεθα ἐκπλητιόμενοι καὶ τρέμοντες μήπως ἀποθάγη· ἐκεῖνος δὲ ἔμεινε κολυμβῶν καὶ εὐρίσκειται παραχοῆμα εἰς τὸ ἄλλο πέραν καὶ ἐνδύεται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ βάλλει ἡμῖν ἐκεῖθεν μετάνοιαν καὶ λαμβάνει παράθεσιν καὶ ἀπέρχεται τρέχων· ἡμεῖς δὲ ἐμείναμεν θαυμάζοντες καὶ ἐκπλητιόμενοι τὴν δύναμιν τῆς ἀρετῆς, ὅτι ἡμεῖς μετὰ φόβου προσείχομεν, ἐκεῖνος δὲ ἀκινδύνως διῆλθε διὰ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ.

51. Ὁμοίως καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος ὃν ἔπεμψεν ὁ ἀββάς αὐτοῦ διὰ τὰς χρεῖας αὐτῶν πρὸς τὸν ἀποκριτάριον αὐτοῦ εἰς τὴν κώμην, πῶς ὅτε εἶδεν ἑαυτὸν ἐλκόμενον ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ εἰς αἰσχρὰν μίξιν, ἵνα μόνον εἴπη, ὁ Θεὸς διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ πατρὸς μου ἔξελοῦ με, εὐθέως εἰσέθη εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Σκήτεως ὑπάγων πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Βλέπετε δύναμιν ἀρετῆς, βλέπετε ἐνέργειαν ρήματος, πῶς ἔχει βοήθειαν ἔχει καὶ τὸ ἐπικαλέσασθαι τινα

45. Τὸ μαφόριο εἶναι εἶδος σαλιοῦ.

46. Ἀπικρισάριος ὁ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν εἶναι ὁ προμηθευτής, ὁ ἐπίτροπος τοῦ μοναστηρίου στὴν πόλιν ἢ στὴν κοντινὴ κωμόπολιν.

ροντος ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀσκάλωνος γιὰ ὑπόθεσι τοῦ ἄββᾶ του. Εἶχε δὲ ἐντολή ἀπὸ τὸν γέροντα νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ κελλί του τὸ βράδυ. Ἄλλ' ὅμως γίνεται δυνατὴ κακοκαιρία καὶ βροχὲς καὶ βροντὲς, καὶ ὁ κοντινὸς χεῖμαρρος ἐπλημμύρισε ὀλόκληρος. Ἐν τούτοις ἐκεῖνος ἤθελε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου τοῦ γέροντος. Ἐμεῖς τότε τὸν παρακαλοῦσαμε νὰ μείνῃ, ξέροντας ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν ποταμὸ. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἐπειθόταν νὰ μείνῃ. Λέγομε ὕστερα ἄς ἀπέλθωμε μαζί του ἕως τὸν ποταμὸ· διότι ἂν τὸν ἰδῇ, μόνος του θὰ γυρίσῃ πίσω. Ἀπήλθαμε λοιπὸν μαζί του καὶ ὅταν ἐφθάσαμε στὸν ποταμὸ, βγάζει ἐκεῖνος τὰ ἐνδύματά του καὶ τὰ δένει στὴν κεφαλή του καὶ ζώνεται τὸ μαφόριό του⁴⁵ καὶ ρίπτεται στὸν ποταμὸ μὲ ὅλο τὸ φοβερὸ ἐκεῖνο ρεῦμα. Ἐμεῖς δὲ ἐστεκόμαστε ἔκπληκτοι καὶ ἔντρομοι μήπως ἀποθάνῃ· ἐκεῖνος ὅμως συνέχισε νὰ κολυμβᾷ καὶ σὲ λίγο εὐρίσκεται στὴν ἄλλη ὄχθη καὶ ντύνεται τὰ ἐνδύματά του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μᾶς ἔβαλε μετάνοια καὶ παίρνει ἄδεια καὶ φεύγει τρέχοντας. Καὶ ἐμείναμε θαυμάζοντας καὶ ἐκπλησσομένοι γιὰ τὴν δύναμι τῆς ἀρετῆς, διότι, ἐνῶ ἐμεῖς παρατηροῦσαμε μὲ φόβο, ἐκεῖνος ἐπέρασε χωρὶς κίνδυνο γιὰ χάρι τῆς ὑπακοῆς του.

31. Παρόμοιο συνέβη καὶ σ' ἐκεῖνο τὸν ἀδελφὸ, τὸν ὁποῖο ἔστειλε ὁ ἄββᾶς του γιὰ τίς ἀνάγκες τους πρὸς τὸν ἀποκρισάριό του στὴν κώμη⁴⁶. Ὄταν εἶδε τὸν ἑαυτὸ του νὰ σύρεται σὲ αἰσχρὰ μῖξι ἀπὸ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, μόλις εἶπε, «Θεέ μου, μὲ τίς εὐχὲς τοῦ πατρὸς μου ἀπάλλαξέ με», ἀμέσως εὐρέθηκε στὴν ὁδὸ τῆς Σκήτηως, πηγαίνοντας πρὸς τὸν πατέρα του. Βλέπετε δύναμι ἀρετῆς, βλέπετε ἐνέργεια λόγου πόση βοήθεια ἔχει καὶ ἀπλῶς τὸ νὰ ἐπι-

τάς εὐχάς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; ἵνα εἴπῃ, ὁ Θεὸς διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ πατρὸς μου ἐξελοῦ με, εὐθέως εὐρέθη εἰς τὴν ὁδόν. Κατανοήσατε δὲ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν εὐλάβειαν ἀμφοτέρων. Ἦσαν ἐν σιενώσει, καὶ ἤθειεν ὁ γέρον πένθαι τὸν ἀδελφὸν πρὸς τὸν ποιῶντα αὐτοῖς τὴν ἀπόκρισιν καὶ οὐκ ἔλεγεν αὐτῷ, ὑπάγε, ἀλλ' ἔλεγεν αὐτῷ, θέλεις ἀπελθεῖν; Ὁμοίως καὶ ὁ ἀδελφὸς οὐκ εἶπεν, ὑπάγω, ἀλλ' ἔλεγεν αὐτῷ, ὡς θέλεις ποιῶ. Ἐφοβεῖτο γὰρ καὶ διὰ τὰ σκάνδαλα καὶ διὰ τὸ μὴ παρακοῦσαι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Εἶτα ὡς πλέον ἐσιενώθησαν, λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ἔγειρου ὑπάγε, καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ, ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν μου ὅτι σκεπάζει σε, ἀλλὰ λέγει, ἐλπίζω εἰς τὰς εὐχάς τοῦ πατρὸς μου ὅτι σκεπάζει σέ. Ὁμοίως καὶ ὁ ἀδελφὸς διεπειράσθη, οὐκ εἶπεν, ὁ Θεὸς μου, ἐξελοῦ με, ἀλλά, ὁ Θεός, διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ πατρὸς μου ἐξελοῦ με. Καὶ ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὰς εὐχάς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἤλπισε.

32. Βλέπετε πῶς ἔξευξαν τῇ ὑπακοῇ τὴν ταπείνωσιν; Ὡσπερ γὰρ ζεύγνυται τὸ ἄρμα, καὶ οὐ δύναται ὁ ἵππος ὁ εἰς προλαβεῖν τὸν ἄλλον, ἐπεὶ κλάται, οὕτως χρῆζει ἡ ὑπακοὴ ἔχειν συνεζευγμένην αὐτῇ τὴν ταπείνωσιν. Καὶ πῶς δύναται τις ἀξιοθῆναι ταύτης τῆς χάριτος, ἐὰν μὴ, καθὼς εἶπον, θιάσῃται κόπαι τὰ ἴδια θελήματα καὶ ἐκδῶ ἑαυτὸν μετὰ Θεὸν τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ ἐν μηδενὶ δισιάζων, ἀλλὰ πάντα ποιῶν ὡσπερ κάκεινοι μετὰ πληροφορίας ὡς ὅτι τῷ Θεῷ ὑπακούει; Τίς ἄξιος ἐλεηθῆναι, τίς ἄξιος σωθῆναι;

33. Φέρεταιί ποτε τοιοῦτος λόγος ὅτι παρερχόμενος ὁ ἅγιος Βασίλειος διὰ τῶν κοινοβίων αὐτοῦ, λέγει ἐνὶ τῶν ἡγουμένων· ἔχεις τινὰ τῶν σωζομένων; Λέγει αὐτῷ ὁ

47. Εἰκόνα τοῦ Πλάτωνος, Φαῖδρος 246 ab, πού παραλαμβάνει καὶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης, PG 46, 49 καὶ 404.

48. Ἀποφθέγματα Πατέρων, Βασίλειος 1, PG 65, 137 B.

καλεσθῆ κανεῖς τις εὐχῆς τοῦ πατρός του; Μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Θεέ μου, μὲ τις εὐχῆς τοῦ πατρός μου ἀπάλλαξέ με», εὐρέθηκε στὴν ὁδὸ. Σκεφθῆτε τὴν ταπείνωσι καὶ τὴν εὐλάβεια καὶ τῶν δύο. Ἦσαν σὲ στενοχώρια καὶ ὁ γέρων ἤθελε νὰ στείλῃ τὸν ἀδελφὸ πρὸς τὸν ἀποκρισάριό τους καὶ δὲν τοῦ ἔλεγε, πῆγαινε, ἀλλὰ τοῦ ἔλεγε, θέλεις νὰ υπάγῃς; Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀδελφός δὲν ἔλεγε, πηγαίνω, ἀλλὰ τοῦ ἔλεγε, κάνω ὅ,τι θέλεις. Διότι καὶ ἐφοβόταν γιὰ τὰ σκάνδαλα καὶ δὲν ἤθελε νὰ παρακούσῃ τὸν πατέρα του. Ἐπειτα, ὅταν ἡ στενοχώρια προχώρησε τοῦ λέγει ὁ γέρων, ἴσῃκω, πῆγαινε, καὶ δὲν τοῦ εἶπε, ἐλπίζω στὸ Θεό μου ὅτι θὰ σὲ σκεπάζῃ, ἀλλὰ λέγει, «ἐλπίζω σὲ τις εὐχῆς τοῦ πατρός μου ὅτι θὰ σὲ σκεπάζῃ». Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀδελφός, ὅταν ἐπειράσθηκε, δὲν εἶπε, Θεέ μου, ἀπάλλαξέ με, ἀλλὰ «Θεέ μου, μὲ τις εὐχῆς τοῦ πατρός μου ἀπάλλαξέ με». Καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἤλπιζε σὲ τις εὐχῆς τοῦ πατρός του.

32. Βλέπετε, πῶς ἔδειξαν τὴν ταπείνωσι μὲ τὴν υπακοή; Ὅπως δηλαδὴ ζεύγεται τὸ ἄρμα, καὶ δὲν μπορεῖ ὁ ἓνας ἵππος νὰ προλάβῃ τὸν ἄλλο, διότι ἀλλιῶς διασπᾶται τὸ ἄρμα⁴⁷, ἔτσι χρειάζεται ἡ υπακοή νὰ ἔχη μαζί της ζευγμένη τὴν ταπείνωσι. Καὶ πῶς μπορεῖ κανεῖς ν' ἀξιωθῆ αὐτὴ τῆ χάρι, ἂν, ὅπως εἶπα, δὲν βιασθῆ νὰ κόψῃ τὰ θελήματά του καὶ νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτό του μετὰ τὸ Θεὸ στὸν πατέρα του, μὴ διστάζοντας ποτέ, ἀλλὰ ἐκτελώνοντας ὅλα, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι οἱ δύο ἀδελφοί, μὲ τὴν πλήρη βεβαιότητα ὅτι υπακούει στὸ Θεό; Ποιὸς εἶναι ἄξιος νὰ ἐλεηθῆ, ποιὸς εἶναι ἄξιος νὰ σωθῆ ἀλλιῶς;

33. Κυκλοφορεῖ ἡ διήγησις⁴⁸ ὅτι κάποτε ὁ ἅγιος Βασίλειος, ἐπισκεπτόμενος τὰ κοινόβιά του, λέγει σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἡγουμένους, ἔχεις κανένα ποὺ εἶναι στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας; Τοῦ ἀπαντᾷ ὁ ἀββάς· διὰ

ἀββάς· 'διὰ τῶν εὐχῶν σου, δέσποια, πάντες θέλομεν σωθῆναι'. Λέγει πάλιν αὐτῷ ὁ ἅγιος Βασίλειος 'τῶν σωζομένων ἔχεις ἰνά;'. Ἐκεῖνος νοήσας, ἦν γὰρ καὶ αὐτὸς πνευματικός, λέγει 'ναί'. Λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος· 'φέρε μοι αὐτόν'. Ἔρχεται ἐκεῖνος ὁ ἀδελφὸς καὶ λέγει ὁ ἅγιος αὐτῷ· 'δός, νίψωμαι'. Ἀπέρχεται καὶ φέρει αὐτῷ νίψασθαι. Μετὰ δὲ τὸ νίψασθαι τὸν ἅγιον Βασίλειον, λαμβάνει καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος τὸ νίμμα καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ· 'δέξαι, καὶ αὐτὸς νίψαι'. Δέχεται ἐκεῖνος τὸ νίμμα ἀδιακρίτως παρὰ τοῦ ἁγίου· μετὰ οὖν τὸ δεξιμάσαι αὐτόν ἐν τούτῳ, λέγει αὐτῷ πάλιν· 'ὅτε εἰσέρχομαι εἰς τὸ ἱερατεῖον, δεῦρο ὑπόμνησόν με ἵνα χειροτονήσω σε'. Πάλιν ἐκεῖνος ἀδιακρίτως ὑπακούει. Καὶ ὅτε εἶδε τὸν ἅγιον Βασίλειον ἔσω εἰς τὸ ἱερατεῖον, ἀπέρχεται καὶ ὑπομνησκει αὐτόν, καὶ χειροτονεῖ αὐτόν καὶ λαμβάνει αὐτόν μετ' αὐτοῦ· τίτι γὰρ ἔπρεπε μετὰ τοῦ ἁγίου ἐκείνου τοῦ θεοφόρου εἰ μὴ τῷ τοιούτῳ εὐλογημένῳ ἀδελφῷ;

34. Ὑμεῖς οὐκ ἔχετε πείραν ὑπακοῆς ἀδιακρίτου, οὐδὲ οἴδατε τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῆς. Ἠρώτησά ποτε τὸν γέροντα τὸν ἀββᾶ Ἰωάννην τὸν τοῦ ἀββᾶ Βαρσανουφίου καὶ εἶπον· 'δέσποια, ἐπειδὴ ἡ Γραφή λέγει διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ βλέπω δι' οὐδεμίαν θλίψιν ἔχω, τί ὀφείλω ποιῆσαι μήπως καὶ ἀπόλλω τὴν ψυχὴν μου;'. Ὅτι οὐκ εἶχον οὐδεμίαν θλίψιν οὐδεμίαν μέριμναν. Εἰ δὲ καὶ συνέβη με ἔχειν λογισμὴν, ἐλάμβανον τὸ πινακίδιον καὶ ἔγραφον τῷ γέροντι (διὰ γραμμάτων γὰρ ἠρώτων αὐτόν πρὸ τοῦ με ὑπηρετῆσαι αὐτῷ) καὶ πρὶν πληρώσω γραμμάτων, ἠσθαιήμην κουφισμοῦ καὶ ὠφελείας. Τοσαύτη ἦν ἡ ἀμεριμνία καὶ ἡ ἀνάπαυσις· ἐγὼ δὲ μὴ εἰδὼς τὴν δύναμιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἀκούων διὰ πολλῶν θλί-

τῶν εὐχῶν σου, κύριε, ὅλοι θέλομε νὰ σωθοῦμε'. Λέγει σ' αὐτόν πάλι ὁ ἅγιος Βασίλειος· 'ἔχεις κανένα πού εἶναι στοῦ δρόμο τῆς σωτηρίας;'. Εκείνος τότε ἐκατάλαβε, διότι ἦταν καὶ αὐτός πνευματικός, καὶ λέγει· 'ναί'. Λέγει σ' αὐτόν ὁ ἅγιος· 'φέρε μού τον'. Ἔρχεται ἐκεῖνος ὁ ἀδελφός καὶ λέγει σ' αὐτόν ὁ ἅγιος· 'δός μου νὰ νιφθῶ'. Φεύγει καὶ τοῦ φέρει νὰ νιφθῆ. Ἀφοῦ ἐνίφθηκε ὁ ἅγιος Βασίλειος, παίρνει καὶ αὐτός νερό καὶ λέγει στὸν ἀδελφό· 'δέξου νὰ νιφθῆς κι' ἐσύ'. Δέχεται ἐκεῖνος τὸ νίμμα χωρὶς ἀντίρρηση ἀπὸ τὸν ἅγιο. Ἀφοῦ δὲ τὸν ἐδοκίμασε σ' αὐτό, τοῦ λέγει πάλι· 'ὅταν εἰσέλθω στοῦ ἱεροῦ, θύμισέ με νὰ σὲ χειροτονήσω'. Πάλι ἐκεῖνος ὑπακούει χωρὶς ἀντίρρηση. Καὶ ὅταν εἶδε τὸν ἅγιο Βασίλειο μέσα στοῦ ἱεροῦ, πηγαίνει καὶ τὸν ὑπενθυμίζει, καὶ ἐκεῖνος τὸν χειροτονεῖ καὶ τὸν παραλαμβάνει μαζί του. Πραγματικὰ σὲ ποιὸν ἐταίριαζε περισσότερο νὰ εἶναι μὲ ἐκεῖνον τὸν ἅγιο, τὸν θεοφόρο, παρὰ σὲ τέτοιον εὐλογημένο ἀδελφό;

34. Σεῖς δὲν ἔχετε πείρα τῆς χωρὶς ἀντίρρησης ὑπακοῆς οὔτε γνωρίζετε τὴν ἀνάπαυσι πού προσφέρει. Ἐρώτησα κάποτε τὸν ἀββᾶ Ἰωάννη, τὸν μαθητὴ τοῦ ἀββᾶ Βαρσανουφίου, καὶ τοῦ εἶπα· «δέσποτα, ἐπειδὴ ἡ Γραφή λέγει ὅτι πρέπει νὰ περᾶσωμε ἀπὸ πολλές θλίψεις γιὰ νὰ εἰσέλθωμε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν⁴⁹ καὶ βλέπω ὅτι δὲν ἔχω οὔτε μία θλίψι, τί ὀφείλω νὰ κάνω μήπως χάσω τὴν ψυχὴ μου;». Διότι δὲν εἶχα καμμία θλίψι, καμμία φροντίδα. Κι' ὅταν συνέβαινε νὰ ἔχω κάποιο λογισμό, ἔπαιρνα τὸ πινακίδιο κι' ἔγραφα στοῦ γέροντα (διότι πρὶν ἔλθω στὴν ὑπηρεσία του, τὸν ἐρωτοῦσα μὲ γράμματα), καὶ πρὶν συμπληρώσω τὴν γραφή, αἰσθανόμουν ἀνακούφισι καὶ ὠφέλεια. Τόση ἦταν ἡ ἀφροντισία καὶ ἡ ἀνάπαυσις. Ἐγὼ δὲ μὴ γνωρίζοντας τὴ δύναμι τῆς ἀρετῆς καὶ ἀκούοντας ὅτι διὰ

πρεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα-
 νῶν, ἐφοβούμην ὅτι οὐκ εἶχον θλίψιν. Ὡς οὖν ἐδήλωσα
 τῷ γέροντι, δηλοῖ μοι οὕτως ἄμνηστος ἄλλοθεν θλίψεως· οὐ οὐκ ἔ-
 χεις πρόβλημα, ἀλλ' ἕκαστος βάλλων ἑαυτὸν εἰς ὑπακοὴν
 πατέρων, ταύτην τὴν ἀμεριμνίαν καὶ τὴν ἀνάπαισιν ἔχει.¹
 Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος ἀξιῶσει ἡμᾶς ποιεῖν ὡς ἀκούομεν, ὅτι
 αὐτῷ πρόκειται δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.²

2

ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

1. Εἶπέ τις τῶν γερόντων· ἑκαστὸς χρηζόμενος τῆς τα-
 πεινοφροσύνης, ἕτοιμοι ὄντες ἐν παντὶ λόγῳ ᾧ ἀκούομεν
 λέγειν, συγχώρησον. Διὰ γὰρ τῆς ταπεινοφροσύνης πάντα
 τὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀντικειμένου διαφθείρειται.³ Ζητήσω-
 μεν τί ἔστιν ἡ δύναμις τοῦ λόγου τοῦ γέροντος. Διὰ τί
 λέγει, πρὸ παντὸς χρηζόμενος τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ μὴ
 μᾶλλον, πρὸ παντὸς χρηζόμενος ἐγκρατείας; Λέγει γὰρ ὁ
 Ἀπόστολος, «ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται». Ἡ
 διὰ τί μὴ λέγει, πρὸ παντὸς χρηζόμενος τοῦ φόβου τοῦ
 Θεοῦ; Λέγει γὰρ ἡ Γραφή, «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου».
 Καὶ πάλιν· «ἐκ φόβου Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κα-
 κοῦ». Διὰ τί δὲ οὐ λέγει, πρὸ παντὸς χρηζόμενος τῆς ἐ-

1. Ὁ Θεός... Ἀμήν Π παραλ. SB.

1. Ἀποφθέγματα τοῦ ἀββᾶ Ἡσαΐα, Παύλου Εὐεργετηνοῦ, Συναγωγὴ
 τῶν θεοφθόγγων ρημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν Πατέρων, I, 44, σ. 160.

2. Κορ. 9, 25.

3. Ψαλμ. 110, 10.

μέσου πολλῶν θλίψεων πρέπει νὰ εἰσέλθωμε στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐφοβώμουν ποῦ δὲν εἶχα θλίψι. Μόλις ὅμως ἐδήλωσα τὸ φόβο μου στὸ γέροντα, μοῦ ἀπάντησε ἔτσι· ἴμῃ θλίβεσαι καθόλου· ἐσύ δὲν εἶσαι ἔνοχος ἀλλὰ καθένας ποῦ βάλλει τὸν ἑαυτό του στὴν ὑπακοή τῶν πατέρων ἀποκτᾶ αὐτὴν τὴν ἀφροντισία καὶ τὴν ἀνάπαυσι·

Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος νὰ μᾶς ἀξιῶση νὰ ἐνεργοῦμε ὅπως ἀκούομε, διότι σ' αὐτὸν πρέπει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἄμήν.

2

ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

1. Εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς γέροντες· ἴπριν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι σὲ κάθε λόγῳ ποῦ ἀκούομε νὰ λέγωμε, συγγνώμη. Διότι μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καταστρέφονται ὅλες οἱ ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ¹. Ἄς ἐρευνήσωμε ποιὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ λόγου τοῦ γέροντος. Γιατί λέγει, πρὶν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὴν ταπεινοφροσύνη, καὶ ὄχι, πρὶν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὴν ἐγκράτεια; Ἄφοῦ μάλιστα ὁ Ἀπόστολος λέγει, «ὁ ἀγωνιζόμενος ἐγκρατεύεται τὰ πάντα»². Ἡ γιατί δὲν λέγει, πρὶν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ; Ἄφοῦ μάλιστα ἡ Γραφή λέγει, «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου»³. Καὶ πάλι, «ὁ καθένας ἀποστρέφεται τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου»⁴. Καὶ γιατί δὲν λέγει, πρὶν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὴν ἐλεημοσύ-

4. Παροιμ. 15, 27.

λεημοσύνης ἢ τῆς πίστεως; Λέγει γάρ, «ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι», καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, «χωρὶς πίστεως ἀδύνατον εὐαρεσιῆσαι τῷ Θεῷ». Εἰ οὖν ἀδύνατον εὐαρεσιῆσαι χωρὶς πίστεως, καὶ ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι, καὶ τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ, καὶ ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου, καὶ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, πῶς λέγει ὅτι, πρὸ παντὸς χρήσομεν τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ ἀφῆκε ταῦτα πάντα οὕτως ἀναγκαῖα ὄντα; Θέλει δεῖξαι ἡμῖν ὁ γέρον ὅτι οὔτε αὐτὸς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη οὔτε ἡ πίστις οὔτε ἡ ἐγκράτεια οὔτε ἄλλη μία τῶν ἀρετῶν δύναται καιροθωθῆναι χωρὶς τῆς ταπεινοφροσύνης. Διὰ τοῦτο λέγει πρὸ παντὸς χρήσομεν τῆς ταπεινοφροσύνης, ἕτοιμοι ὄντες ἐν παντὶ λόγῳ ᾧ ἀκούομεν λέγειν, ἴσχυρόσησον. Διὰ γὰρ τῆς ταπεινοφροσύνης πάντα τὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀντικειμένου διαφθείρεται.

2. Ἴδὸν βλέπετε, ἀδελφοί, πόση ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς ταπεινοφροσύνης. Βλέπετε ποίαν ἐνέργειαν ἔχει τὸ λέγειν, ἴσχυρόσησον. Διὰ τί δὲ καλεῖται ὁ διάβολος οὐ μόνον ἐχθρός, ἀλλὰ καὶ ἀντικείμενος; Ἐχθρός λέγεται, καθότι μισάνθρωπός ἐστι, μισόκαλος, ἐπίβουλος· ἀντικείμενος δὲ λέγεται, ἐπειδὴ εἰς πᾶν προᾶγμα καλὸν ἐπιχειρεῖ ἐμποδίσαι. Θέλει τις εὐξασθαι; ἐκεῖνος ἀντίκειται ἐμποδίζων διὰ κακῶν ἐνδυμήσεων, δι' αἰχμαλωσίας, διὰ ἀκηδίας. Θέλει τις ἐλεῆσαι; ἐκεῖνος ἐμποδίζει διὰ φιλαργυρίας, διὰ κριτίας. Θέλει τις ἀγρυπνήσαι; ἐκεῖνος ἐμποδίζει δι' ὀκηρίας, διὰ ραθυμίας. Καὶ εἰς ἕκαστον προᾶγμα οὕτως ἐναντιοῦται ἡμῖν, εἰς ὃ ἐπιβαλλόμεθα καλόν. Διὰ

5. Παροιμ. 15, 27.

6. Ἐβρ. 11, 6.

7. Ἡ ἀκηδία εἶναι βασικὸς ὄρος τῆς μοναχικῆς πρακτικῆς καὶ σημαίνει τὴν ἄλλειψιν ψυχικῆς φροντίδος καὶ ἐργηγόρευσεως.

νη ἢ τὴν πίστι; Ἄφοῦ μάλιστα λέγει ἡ Γραφή, «μέ ἐλεημοσύνες καὶ πίστι καθαρίζονται οἱ ἁμαρτίες»⁵, καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, «χωρὶς πίστι εἶναι ἀδύνατο νὰ εὐαρεστήσῃ κανεὶς τὸ Θεό»⁶. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀδύνατο νὰ εὐαρεστήσῃ κανεὶς τὸ Θεὸ χωρὶς πίστι, καὶ οἱ ἁμαρτίες καθαρίζονται μὲ ἐλεημοσύνες καὶ πίστι, καὶ ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου ἀποστρέφεται ὁ καθένας τὸ κακό, καὶ ἀρχὴ σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ ἀγωνιζόμενος ἐγκρατεύεται τὰ πάντα, πῶς λέγει τό, πρὶν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ ἄφησε ὅλα αὐτά, ἂν καὶ εἶναι τόσο ἀναγκαῖα; Θέλει νὰ μᾶς δείξῃ ὁ γέρων ὅτι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη οὔτε ἡ πίστις οὔτε ἡ ἐγκράτεια οὔτε καμμία ἄλλη ἀπὸ τὶς ἀρετὲς μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ χωρὶς τὴν ταπεινοφροσύνη. Γι' αὐτὸ λέγει ἄπρὶν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ νὰ εἶμαστε ἔτοιμοι σὲ κάθε λόγῳ πού ἀκούομε νὰ λέγωμε, ἴσχυρη. Διότι μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καταστρέφονται ὅλες οἱ ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ.

- !. Βλέπετε λοιπὸν, ἀδελφοί, πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ταπεινοφροσύνης. Βλέπετε ποῖο ἀποτέλεσμα ἔχει τὸ νὰ λέγωμε, ἴσχυρη. Καὶ γιατί καλεῖται ὁ διάβολος ὄχι μόνο ἐχθρός, ἀλλὰ καὶ ἀνταγωνιστής; Ἐχθρός λέγεται, διότι εἶναι μισάνθρωπος, μισόκαλος, ἐπίβουλος. Ἀνταγωνιστής δὲ λέγεται, ἐπειδὴ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐμποδίσῃ κάθε καλὸ ἔργο. Θέλει κανεὶς νὰ προσευχηθῇ; Ἐκεῖνος ἀνταγωνίζεται ἐμποδίζοντας μὲ τὶς κακὲς ἐνθυμήσεις, μὲ αἰχμαλωσίᾳ τῶν λογισμῶν, μὲ ἀκηδία. Θέλει κανεὶς νὰ ἐλεήσῃ; Ἐκεῖνος ἐμποδίζει μὲ φιλαργυρία, μὲ φιλοχρηματία. Θέλει κανεὶς νὰ ἀγρυπνήσῃ; Ἐκεῖνος ἐμποδίζει μὲ ὀκνηρία, μὲ ραθυμία. Καὶ σὲ κάθε καλὸ πρᾶγμα πού ἐπιχειροῦμε ἐναντιώνεται σ' ἐμᾶς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Γι' αὐτὸ λέγεται

τούτο λέγεται οὐ μόνον ἐχθρός, ἀλλὰ καὶ ἀντικείμενος. Διὰ οὖν τῆς ταπεινοφροσύνης πάντα τὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀντικειμένου διαφθείρεται.

3. Μεγάλη γὰρ ἔστιν ὄντως ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ ἕκαστος δὲ τῶν ἁγίων δι' αὐτῆς τῆς ταπεινοφροσύνης αἶδευσε καὶ διὰ τοῦ κόπου συνέτεμε τὴν ὁδοιπορίαν, καθὼς λέγει «Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου». Δύναται μὲν γὰρ καὶ ἡ ταπείνωσις μόνη εἰσενεγκεῖν, ὡς ἔλεγεν ὁ γέρον ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, βραδυτέρως δέ'. Ταπεινωθῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς μικρόν, καὶ σωζόμεθα. Κἂν οὐ δυνάμεθα κοπιᾶσαι ὡς ἀσθενεῖς, σπουδάσωμεν ταπεινωθῆναι, καὶ πιστεύω εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅτι δι' αὐτὸ τὸ μικρόν τὸ μετὰ ταπεινώσεως γεινόμενον εὐρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν ἴσον τῶν ἁγίων ἐκείνων τῶν πολλὰ πάνυ κοπιᾶσαντων καὶ δουλευσάντων τῷ Θεῷ. Ναί, ἀσθενοῦμεν καὶ οὐ δυνάμεθα κοπιᾶσαι· μὴ ταπεινωθῆναι οὐ δυνάμεθα;
4. Μακάριός ἐστιν, ἀδελφοί, ὁ ἔχων ταπείνωσιν. Μεγάλη ἔστιν ἡ ταπείνωσις· καλῶς δὲ ἐσήμανεν ὁ ἅγιος ἐκείνος τὸν ἔχοντα ἀληθινὴν ταπείνωσιν διὰ τὸ εἰπεῖν ὅτι, «ἡ ταπείνωσις οὐκ ὀργίζεται οὐδὲ παροργίζει τινά». Καὶ δοκεῖ ὡς ξένον εἶναι τὸ πρᾶγμα· ἡ ταπείνωσις γὰρ τῆς κειροδοξία μόνη ἐναντιοῦται καὶ ἀπ' αὐτῆς δῆθεν φυλάττει τὸν ἄνθρωπον. Ὁργίζεται δέ τις καὶ διὰ χρήματα καὶ διὰ βρώματα· πῶς οὖν λέγει ὅτι, «ἡ ταπείνωσις οὐκ ὀργίζεται οὐδὲ παροργίζει τινά;». Ἡ ταπείνωσις μεγάλη ἔστιν, ὡς εἶπομεν, καὶ δυνατὴ ἔστιν ὥστε ἐπισπάσασθαι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν. Διπλὸν αὐτὴ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐλθοῦσα σκεπάζει τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ἄλλων δύο παθῶν τούτων τῶν βαρέων· τί

8. Ψαλμ. 24, 18.

9. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Βίβλος ψυχωφελεστάτη Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου, Ἰωάννου ἐπιστ. 277.

10. Ἀποφθέγματα Ναι 115 (Roc 1907, σ. 402).

ὄχι μόνο ἐχθρός, ἀλλὰ καὶ ἀνταγωνιστής. Μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη λοιπὸν καταστρέφονται ὅλες οἱ ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ.

3. Διότι πραγματικὰ εἶναι μεγάλη ἡ ταπεινοφροσύνη κί ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐβάδισε μὲ αὐτὴν τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ μὲ τὸν κόπο ἐσυντόμευσε τὴν ὀδοιπορία, καθὼς λέγει «ἰδὲ τὴν ταπείνωσί μου καὶ τὸν κόπο μου, καὶ συγχώρεσε ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου»⁸. Διότι μπορεῖ μόνη τῆς ἡ ταπεινοφροσύνη νὰ μᾶς εἰσαγάγη, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἄββᾶς Ἰωάννης⁹, ἔστω καὶ μὲ ἀργσπορία. Ἄς ταπεινωθοῦμε λοιπὸν κί ἔμεῖς ὀλίγο, καὶ θὰ σωθοῦμε κί ἂν δὲν μπορούμε νὰ κοπιᾶσῃμε ὡς ἀσθενεῖς, ἄς προσπαθῆσῃμε νὰ ταπεινωθοῦμε. Καὶ πιστεύω στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅτι γι' αὐτὸ τὸ μικρὸ πού γίνεται μὲ ταπείνωσι θὰ εὐρεθοῦμε κί ἔμεῖς στὸν τόπο τῶν ἁγίων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πάρα πολὺ ἐκοπίασαν κί ἐδούλευσαν στὸ Θεό. Σύμφωνοι, ἀσθενοῦμε καὶ δὲν μπορούμε νὰ κοπιᾶσῃμε, μήπως δὲν μπορούμε νὰ ταπεινωθοῦμε;
4. Μακάριος εἶναι, ἀδελφοί, ὁποῖος ἔχει ταπείνωσι. Μεγάλη εἶναι ἡ ταπείνωσις, καλῶς δὲ ἐπεσήμανεν ὁ ἅγιος ἐκεῖνος αὐτὸν πού ἔχει ἄληθινὴ ταπείνωσι, λέγοντας ὅτι «ἡ ταπείνωσις δὲν ὀργίζεται οὔτε παροργίζει κανένα»¹⁰. Καὶ τὸ πρᾶγμα φαίνεται παράξενο, διότι ἡ ταπείνωσις ἐναντιώνεται μόνο στὴν κενοδοξία κί ἀπὸ αὐτὴ μόνο φυλάττει τὸν ἄνθρωπο. Ὀργίζεται ὅμως κανεὶς καὶ γιὰ χρήματα καὶ γιὰ φαγητά. Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι «ἡ ταπείνωσις δὲν ὀργίζεται οὔτε παροργίζει κανένα»; Ἡ ταπείνωσις εἶναι μεγάλη, ὅπως εἶπαμε, καὶ δυνατὴ ὥστε νὰ ἐφελκύσῃ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχὴ. Λοιπὸν αὐτὴ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλθῃ, σκεπάζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄλλα δύο

γάρο ἔστι βαρύτερον τοῦ ὀργίζεσθαι καὶ τοῦ παροργίζειν τὸν πλησίον, ὡς εἶπεν ὁ Εὐάγριος διὲ ἕξενον παντάπασι μοναχῶ τὸ ὀργίζεσθαι; "Οἷως εἰ μὴ ταχέως σκεπασθῆ ὁ τοιοῦτος διὰ ταπεινώσεως, κατὰ μικρὸν μικρὸν ἔρχεται εἰς κατὰσασιν δαίμονος, ταράσσαν καὶ ταρασσόμενος. Διὰ τοῦτο οὖν λέγει διὲ «ἢ ταπεινώσεις οὐκ ὀργίζεται οὐδὲ παροργίζει τινά».

5. Τί δὲ λέγω διὲ ἀπὸ τῶν δύο παιθῶν σκεπάζει; Ἄλλιὰ καὶ ἀπὸ παντὸς πάντους, ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ σκεπάζει ἢ ταπεινώσεις τὴν ψυχὴν. "Οἷε ἐθεώρησεν ὁ ἅγιος Ἄντωνίος πάσας τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου ἠπλωμένας καὶ σιενάξας ἠρώτησε τὸν Θεὸν διὲ, «αἷς ἄρα παρέρχεται αὐτιάς», τί ἀπεκρίθη αὐτῶ ὁ Θεός; διὲ «ἢ ταπεινώσεις παρέρχεται αὐτιάς». Καὶ ποῖον ἄλλο θαυμασιὸν προσέθηκε; τὸ «καὶ εὐτε ἄπιονται αὐτῆς». Βλέπεις δύναμιν, κῦρι, βλέπεις χάριν ἀρετῆς; Τῶ ὄντι οὐδὲν ἰσχυρότερον τῆς ταπεινοφροσύνης, οὐδὲν περιγίνεται αὐτῆς. Εἴ τι δ' ἄν συμβῆ λυπηρὸν τῶ ταπεινῶ, εὐθέως χωρεῖ, καθ' ἑαυτοῦ, εὐθέως κατακρίνει ἑαυτὸν διὲ ἔστιν ἄξιος οὐκ ἀνέχεται μέμψασθαι τινα, οὐκ ἀνέχεται θαλεῖν ἐπάνω ἄλλου τὴν αἰτίαν καὶ λοιπὸν παρέρχεται ἀταράχως, ἀθλίπῳ, μετὰ πάσης ἀναπαύσεως. Διὰ τοῦτο οὐτε ὀργίζεται οὐτε παροργίζει τινά. Διὰ τοῦτο καλῶς εἶπεν ὁ ἅγιος διὲ ἕξενον παντὸς χρῆζομεν τῆς ταπεινοφροσύνης'.

6. Δύο δὲ εἰσι ταπεινώσεις, ὡσπερ καὶ δύο ὑπερηφανίαι. Ἡ πρώτη ὑπερηφανία ἔστιν διαν ἐξουθενεῖ τις τὸν ἀδελφόν, διαν εὐτελίξει αὐτὸν ὡς μηδέν ὄντα καὶ ἑαυτὸν ἔχει ὑπερέχοντα αὐτοῦ. "Οἷο τοιοῦτος ἐὰν μὴ ταχέως νήγη καὶ σπουδάση, κατὰ μικρὸν μικρὸν ἔρχεται καὶ εἰς τὴν δευτέραν ὑπερηφανίαν, ἵνα καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπερηφανεύσῃται καὶ ἑαυτῶ ἐπιγράφη τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, καὶ οὐ τῶ Θεῶ.

11. Τὸ ὀπόφθεγμα (βλ. καὶ 8, 1) φέρεται στὸν Εὐεργετηνὸ (Β', 35, σ. 112) νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ Μακάριο.

12. Ἀποφθέγματα, Ἄντωνίου 7, PG 65, 77 AB.

βαριά πάθη· διότι τί είναι βαρύτερο ἀπὸ τὸ νὰ ὀργίζεται κανεὶς καὶ νὰ παροργίζη τὸν συνάνθρωπο, ὅπως εἶπεν ὁ Εὐάγριος, ὅτι εἶναι τελείως ξένο πρὸς τὸ μοναχὸ νὰ ὀργίζεται¹¹; Πραγματικά, ἐὰν αὐτὸς δὲν καλυφθῆ γρήγορα μὲ ταπείνωσι, λίγο λίγο ἔρχεται σὲ κατάστασι δαίμονος, τaráσσοντας καὶ ταρασσόμενος. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει ὅτι «ἡ ταπείνωσις δὲν ὀργίζεται οὔτε παροργίζει κανένα».

5. Καὶ τί λέγω ὅτι σκεπάζει ἀπὸ τὰ δύο πάθη; Καὶ ἀπὸ κάθε πάθος, ἀπὸ κάθε πειρασμὸ σκεπάζει ἢ ταπείνωσις τὴν ψυχὴ. Ὅταν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ἐθεώρησε ὅλες τίς παγίδες τοῦ διαβόλου ἀπλωμένες καὶ μὲ στεναγμὸ ἐρώτησε τὸ Θεό, ἵποιός λοιπὸν τίς ξεπερνᾷ; τί τοῦ ἀπήντησε ὁ Θεός; ὅτι ἡ ταπείνωσις τίς ξεπερνᾷ. Καὶ ποῖο ἄλλο ἀξιοθαύμαστο προσέθεσε; Τὸ ἵκαὶ οὔτε τὴν ἐγγίζου¹². Βλέπεις δύναμι, κύριε, βλέπεις χάρι ἀρετῆς; Πραγματικά δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσχυρότερο τῆς ταπεινοφροσύνης, τίποτε δὲν τὴν ὑπερβάλλει. Κι' ὅ,τι λυπηρὸ συμβῆ στὸν ταπεινὸ, ἀμέσως αὐτὸς ξεκινᾷ ἐναντίον ἑαυτοῦ, ἀμέσως κατακρίνει ἑαυτὸν ὅτι εἶναι ἄξιός γι' αὐτό· δὲν ἀνέχεται νὰ μεμφθῆ κανένα, δὲν ἀνέχεται νὰ φορτώσῃ σ' ἄλλον τὴν αἰτία καὶ ἔτσι τὸ ὑποφέρει ἀτάραχος, ἄθλιπτος, μὲ κάθε ἄνεσι. Γι' αὐτὸ οὔτε ὀργίζεται οὔτε παροργίζει κανένα. Γι' αὐτὸ καλὰ εἶπε ὁ ἅγιος ὅτι, «πρὶν ἀπὸ ὅλα χρειαζόμαστε τὴν ταπεινοφροσύνη».

6. Δύο ταπεινώσεις ὑπάρχουν, ὅπως καὶ δύο ὑπερηφάνειες. Ἡ πρώτη ὑπερηφάνεια εἶναι ὅταν ἐξουθενώνη κανεὶς τὸν ἀδελφὸ του, ὅταν τὸν ἐξευτελίζη σὰν νὰ μὴ εἶναι τίποτε καὶ παρουσιάζη τὸν ἑαυτὸ του ὑψηλότερα ἀπὸ αὐτόν. Ὁ τέτοιος ἄνθρωπος ἐὰν δὲν ἀνανήψῃ καὶ σοβαρεύσῃ γρήγορα, λίγο λίγο ἔρχεται καὶ στὴν δευτέρα ὑπερηφάνεια, ὥστε νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ ἀπέναντι τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ κατορθώματά του νὰ τὰ ἀποδίδῃ στὸν ἑαυτὸ του καὶ ὄχι στὸ Θεό.

7. Ὅτιως, ἀδελφοί μου, οἶδά ποιε ἐλθόντα τινὰ εἰς ταύτην τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν· καὶ παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν εἶ τι ἐλάλησεν αὐτῷ τις τῶν ἀδελφῶν, κατέπιπεν ἐκάστου καὶ ἔλεγε· τίς ἐστὶν ἐκεῖνος; Οὐκ ἔστιν εἰ μὴ Ζωσιμῆς καὶ οἱ κατ' αὐτόν. Ἐῖτα ἤρξατο καὶ τούτους εὐτελίζειν καὶ λέγειν· οὐδεὶς ἐστὶν εἰ μὴ Μακάριος. Καὶ μετ' ὀλίγον ἤρξατο λέγειν· τίς ἐστὶ Μακάριος; Οὐδεὶς, εἰ μὴ Βασίλειος καὶ Γρηγόριος. Ἐῖτα μετὰ μικρὸν ἤρξατο καὶ τούτους εὐτελίζειν λέγων· τίς ἐστὶ Βασίλειος καὶ τίς ἐστὶ Γρηγόριος; Οὐδεὶς, εἰ μὴ Πέτρος καὶ Παῦλος. Λέγω αὐτῷ· ὅτιως, ἀδελφέ, καὶ τούτους ἔχεις ἐξουδευνῶσαι. Πιστεύσατέ μοι ὅτι μετ' ὀλίγον καιρὸν ἤρξατο λέγειν· τίς ἐστὶ Πέτρος καὶ τίς ἐστὶ Παῦλος; Οὐδεὶς, εἰ μὴ ἡ ἁγία Τριάς. Ὑστερον κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπερηφανεύθη, καὶ οὕτως ἐξέστη. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν ἀγωνίζεσθαι, ἀδελφοί μου, πρὸς τὴν πρώτην ὑπερηφάνιαν, ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν ἐμπέσωμεν καὶ εἰς τὴν τελείαν ὑπερηφάνιαν.

8. Ἔστι δὲ καὶ κοσμικὴ ὑπερηφάνια καὶ μοναχικὴ ὑπερηφάνια. Ἡ κοσμικὴ ὑπερηφάνια ἐστὶν ὅτι τις ὑπερηφανεύεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ὡς πλουσιώτερος ἢ ὡς εὐμορφότερος αὐτοῦ ἢ ὡς καλῶς φορῶν πλέον αὐτοῦ ἢ ὡς γενναιότερος αὐτοῦ. Ὅταν οὖν βλέπωμεν ἑαυτοὺς κενοδοξοῦντας ἐν τούτοις ἢ ὅτι τὸ μοναστήριον ἡμῶν μεῖζον ἢ εὐπορώτερον ἢ ὅτι ἔχομεν πολλοὺς ἀδελφούς, ὀφείλομεν εἰδέναι ὅτι ἀκμήν ἐσμεν ἐν τῇ κοσμικῇ ὑπερηφάνια. Ἔστι δὲ ὅτι καὶ εἰς φυσικά τινα κενοδοξεῖ τις. Οἶόν τι λέγω· κενοδοξεῖ τις ὅτι καλλίφωνός ἐστι καὶ καλῶς ψάλλει, ἢ ὅτι ἐστὶν ἐπεικῆς καὶ καθαρίως ἐργά-

7. Πραγματικά, ἀδελφοί μου, εγνώρισα κάποτε ἄνθρωπο πού εἶχε ἔλθει σέ τέτοια ἐλεεινή κατάστασι· καί στήν ἀρχή μὲν, ὅταν τοῦ ὠμιλοῦσε κάποιος ἀπό τοὺς ἀδελφούς, τὸν ἔπτυνε καί ἔλεγε· 'ποιός εἶναι ἐκεῖνος; Δέν ὑπάρχει παρὰ μόνον ὁ Ζωσιμᾶς καί οἱ ἰδικοί του'. Ἐπειτα ἄρχιζε νὰ ἐξευτελίζη καί αὐτοὺς καί νὰ λέγη· 'δέν ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος ἐκτός ἀπὸ τὸν Μακάριο'. Καί σέ λίγο ἄρχισε νὰ λέγη· 'ποιός εἶναι ὁ Μακάριος; Κανένας, ἐκτός ἀπὸ τὸν Βασίλειο καί τὸν Γρηγόριο'. Λίγο ἀργότερα ἄρχισε νὰ ἐξευτελίζη καί τοὺτους λέγοντας· 'ποιός εἶναι ὁ Βασίλειος καί ποιός εἶναι ὁ Γρηγόριος; Κανένας, ἐκτός ἀπὸ τὸν Πέτρο καί τὸν Παῦλο'. Λέγω σ' αὐτόν· 'ἀσφαλῶς, ἀδελφέ, πρόκειται νὰ ἐξουθενώσης καί αὐτούς'. Πιστεύσατέ με ὅτι ἔπειτα ἀπὸ λίγον καιρὸ ἄρχισε νὰ λέγη· 'ποιός εἶναι ὁ Πέτρος καί ποιός εἶναι ὁ Παῦλος; Κανεὶς, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀγία Τριάδα'. Ὑστερα ὑπερηφανεύθηκε ἐναντίον τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, καί ἔτσι καταστράφηκε. Γι' αὐτὸ ὀφείλομε νὰ ἀγωνιζώμαστε, ἀδελφοί μου, ἐναντίον τῆς πρώτης ὑπερηφανείας, γιὰ νὰ μὴ πέσωμε λίγο λίγο καί στήν τελεία ὑπερηφάνεια.
8. Ὑπάρχει δὲ καί κοσμικὴ ὑπερηφάνεια καί μοναχικὴ ὑπερηφάνεια. Ἡ κοσμικὴ ὑπερηφάνεια εἶναι ὅταν ὑπερηφανεύεται κανεὶς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὡς πλουσιώτερος ἢ ὡς ὀμορφώτερος ἀπὸ αὐτόν ἢ ὡς καλύτερα ἐνδυμένος ἀπὸ αὐτόν ἢ ὡς γενναιότερος ἀπὸ αὐτόν. Ὅταν λοιπὸν βλέπωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ κενοδοξοῦν σὲ πράγματα σὰν αὐτά, ἢ ὅτι τὸ μοναστήρι μας εἶναι μεγαλύτερο ἢ εὐπορώτερο ἢ ὅτι ἔχομε πολλοὺς ἀδελφούς, πρέπει νὰ γνωρίζωμε ὅτι εἴμαστε ἀκόμη στήν κοσμικὴ ὑπερηφάνεια. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου κενοδοξεῖ κανεὶς καί σὲ μερικὰ φυσικὰ προσόντα. Γιὰ παράδειγμα λέγω· κενοδοξεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι καλλίφωνος καί ψάλλει καλά, ἢ ὅτι εἶναι

ζεται, καθαρίως ὑπηρετεῖ. Ταῦτα σεμνότερα μὲν εἰσι τῶν πρώτων ὅμως καὶ αὐτὰ τῆς κοσμικῆς ὑπερηφανίας εἰσὶν. Ἡ δὲ μοναχικὴ ὑπερηφανία ἐστὶν ὅτε κενοδοξεῖ τις ὡς ἀγρυπνῶν, ὡς νησιεύων, ὡς εὐλαθῆς, ὡς ποιῶν πολιτείας, ὡς σπουδαῖος. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ ταπεινοῦταί τις διὰ δόξαν. Ταῦτα τῆς μοναχικῆς ὑπερηφανίας ἐστὶν. Διέχει δὲ εἰ ὅλως ὑπερηφανευόμεθα, ἵνα κἂν εἰς τὰ μοναχικὰ ὑπερηφανευόμεθα καὶ μὴ εἰς τὰ κοσμικὰ.

9. Ἴδου εἶπομεν τίς ἐστὶν ἡ πρώτη ὑπερηφανία καὶ τίς ἐστὶν ἡ δευτέρα ὁμοίως εἶπομεν τίς ἐστὶν ἡ κοσμικὴ καὶ τίς ἐστὶ μοναχικὴ ὑπερηφανία. Μάθωμεν λοιπὸν ποῖαί εἰσι καὶ αἱ δύο ταπεινώσεις.
10. Ἡ πρώτη ταπείνωσις ἐστὶ τὸ ἔχειν τινὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ συνειτώτερον ἑαυτοῦ καὶ εἰς πάντα ὑπερέχοντα αὐτοῦ, καὶ ἀπλῶς, ὡς εἶπεν ἐκεῖνος ὁ ἅγιος, ἑὶς εἶναι ὑποκάτω πάντων. Ἡ δὲ δευτέρα ταπείνωσις ἐστὶ τὸ ἐπιγράψαι τῷ Θεῷ τὰ κατορθώματα. Αὕτη ἐστὶν ἡ τελεία ταπείνωσις τῶν ἁγίων. Αὕτη φυσικῶς ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἐργολῶν. Ὡσπερ γὰρ τὰ δένδρα διὰ τὴν βασιάζει καρπὸν πολύν, αὐτὸς ὁ καρπὸς κάμπτει κάτω τοὺς κλάδους καὶ κατασπᾶ αὐτούς, ὁ δὲ κλάδος ὁ μὴ βασιάζων καρπὸν ὑφοῦται ἄνω καὶ ἀνέρχεται ὀρθός, εἰσὶ δὲ τινὰ τῶν δένδρων, καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἀνέρχεται ὁ κλάδος αὐτῶν ἄνω, οὐ βασιάζει καρπὸν, ἐὰν δὲ λάβῃ τις λίθον καὶ κρεμάσῃ αὐτὸν εἰς τὸν κλάδον καὶ κατασπάσῃ αὐτὸν κάτω, τότε ποιεῖ καρπὸν οὕτως ἐστὶ καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τὴν ταπεινοῦται, τότε καρποφορεῖ, καὶ ὅσον ποιεῖ καρ-

ικανός καὶ ἐργάζεται σωστά, ὑπηρετεῖ σωστά. Αὐτὰ εἶναι μὲν σεμνότερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀνήκουν ὅμως ἐπίσης στὴν κοσμικὴ ὑπερηφάνεια. Ἡ δὲ μοναχικὴ ὑπερηφάνεια εἶναι ὅταν κενοδοξῆ κανεὶς διότι ἀγρυπνεῖ, διότι νηστεύει, διότι τηρεῖ τοὺς κανονισμούς, διότι ἐξυπηρετεῖ, διότι εἶναι ζηλωτής. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ποὺ ταπεινώνεται κανεὶς μὲ τὴ δόξα. Αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα τῆς μοναχικῆς ὑπερηφανείας. Τὸ ὀρθὸ εἶναι νὰ μὴ ὑπερηφανευώμαστε καθόλου, ἀλλ' ἂν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, νὰ ὑπερηφανευώμαστε τουλάχιστο στὰ μοναχικὰ καὶ ὄχι στὰ κοσμικά.

9. Εἶπαμε λοιπὸν ποιά εἶναι ἡ πρώτη ὑπερηφάνεια καὶ ποιά ἡ δευτέρα· ὁμοίως εἶπαμε ποιά εἶναι ἡ κοσμικὴ καὶ ποιά ἡ μοναχικὴ ὑπερηφάνεια. Ἄς μάθουμε λοιπὸν ποιές εἶναι καὶ οἱ δύο ταπεινώσεις.
10. Ἡ πρώτη ταπείνωσις εἶναι νὰ θεωρῆ κανεὶς τὸν ἀδελφὸ του συνετώτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ σὲ ὅλα ὑπεροχώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ μ' ἓνα λόγῳ, ὅπως εἶπε ἐκεῖνος ὁ ἅγιος, 'νὰ εἶναι ὑποκάτω ἀπὸ ὅλους'¹³. Ἡ δὲ δευτέρα ταπείνωσις εἶναι νὰ ἀποδίδῃ κανεὶς στὸ Θεὸ τὰ κατορθώματα. Αὕτῃ εἶναι ἡ τελεία ταπείνωσις τῶν ἁγίων. Δημιουργεῖται στὴν ψυχὴ κατὰ τρόπο φυσικὸ μὲ τὴν ἄσκησι τῶν ἀρετῶν. Ὅπως δηλαδὴ τὰ δένδρα, ὅταν βαστάζουν πολὺ καρπὸ, αὐτὸς ὁ καρπὸς λυγίζει πρὸς τὰ κάτω τοὺς κλάδους καὶ τοὺς κατασπᾶ, ἐνῶ ὁ κλάδος ποὺ δὲν βαστᾶ καρπὸ ὑψώνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀνεβαίνει ὀρθός, ὑπάρχουν δὲ δένδρα ποὺ ἐφ' ὅσον ὁ κλάδος τους ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ἄνω δὲν βαστάζουν καρπὸ, ἐὰν δὲ πάρῃ κανεὶς λίθον καὶ τὸν κρεμάσῃ στὸν κλάδον καὶ τὸν γυρίσῃ πρὸς τὰ κάτω, τότε κάνουν καρπὸ· ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν ταπεινώνεται, τότε καρποφορεῖ, καὶ ὅσον καρπὸ παράγει, τόσο ταπεινώνεται. Διότι ὅσο

πόν, τοσοῦτον ταπεινοῦται. Ὅσον γὰρ ἐγγίζουσιν οἱ ἅγιοι τῷ Θεῷ, τοσοῦτον βλέπουσιν ἑαυτοὺς ἁμαριωλοὺς.

11. Μέννημαι διὰ ἐλαλοῦμέν ποτε περὶ ταπεινώσεως, καὶ τις τῶν λαμπρῶν Γάζης ἀκούων ἡμῶν λεγόντων τοῦτο διὰ ὅσον ἐγγίξει τις τῷ Θεῷ, τοσοῦτον βλέπει ἑαυτὸν ἁμαριωλόν, ἐξενίξειο καὶ ἔλεγε· πῶς ἐνδέχεται τοῦτο; καὶ ἠγνόει θέλων μαθεῖν τὸν λόγον. Λέγω αὐτῷ· κῆρι ὁ πρωτεύων, εἰπέ μοι, τί ἔχεις σεαυτὸν εἰς τὴν πόλιν σου; Λέγει μοι ἐκεῖνος· ἔχω ἑμαυτὸν μέγαν καὶ προῖτον τῆς πόλεως. Λέγω αὐτῷ· ἐὰν δὲ ἀπέλθῃς εἰς Καισάρειαν, τί ἔχεις ἑαυτὸν ἐκεῖ; Λέγει· ἔχω ἑμαυτὸν εὐτελέστερον τῶν μεγάλων τῶν ἐκεῖ. Λέγω αὐτῷ· ἐὰν δὲ ἀπέλθῃς εἰς Ἀντιόχειαν, τί ἔχεις σεαυτόν; Λέγει μοι· ἔχω ἑμαυτὸν ὡς ἓνα παγανόν. Λέγω αὐτῷ· ἐὰν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέλθῃς ἐγγὺς τοῦ βασιλέως, ἐκεῖ τί ἔχεις σεαυτόν; Λέγει μοι ἐκεῖνος· ἔχω ἑμαυτὸν ἓνα πένητα. Τότε λέγω αὐτῷ· ἰδοὺ οὕτως εἰσὶν οἱ ἅγιοι· ὅσον ἐγγίζουσι τῷ Θεῷ, τοσοῦτον ἁμαριωλοὺς βλέπουσιν ἑαυτοὺς. Ἀβραάμ γὰρ διὰ εἶδε τὸν Κύριον, «γῆν καὶ σποδόν» ἑαυτὸν ἐκάλεισεν. Ἡσαΐας δὲ ἔλεγεν· «ὡ τάλαι καὶ ἀκάθαρτός εἰμι ἐγώ». Ὁμοίως καὶ ὁ Δανιήλ διὰ ἦν εἰς τὸν λάκκον μετὰ τῶν λεόντων, καὶ ἀπῆλθεν Ἀβθακούκ ἔχων τὸν ἄριον, λέγων αὐτῷ, «δέξαι τὸ ἄριστον ὃ ἀπέστειλέ σοι ὁ Θεός», τί φηοῖν ὁ Δανιήλ; «ἐμνήσθη γὰρ μου ὁ Θεός;». Ὁρᾶς οἷαν ταπεινώσιν εἶχεν ἡ καρδία αὐτοῦ, διὰ ἦν εἰς τὸν λάκκον μετὰ τῶν λεόντων, καὶ οὐκ ἔβλαπτον αὐτόν,

πλησιάζουν οἱ ἅγιοι τὸ Θεό, τόσο βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἁμαρτωλοὺς.

11. Θυμοῦμαι ὅτι κάποτε ὠμιλούσαμε γιὰ τὴν ταπείνωσι, καὶ κάποιος ἐπίσημος τῆς Γάζας, ἀκούοντάς μας νὰ λέγωμε τοῦτο, ὅτι ὅσο κανεὶς πλησιάζει τὸ Θεό, τόσο βλέπει τὸν ἑαυτό του ἁμαρτωλό, παραξενευόταν κι' ἔλεγε· 'πῶς εἶναι δυνατό τοῦτο;'. Καὶ ἐπειδὴ ἀγνοοῦσε, ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ λόγο. Τοῦ λέγω· 'κύριε πρόεδρε, εἶπέ μου, τί τὸν ἔχεις τὸν ἑαυτό σου μέσα στὴν πόλι σου'; Μοῦ λέγει ἐκεῖνος· 'τὸν ἔχω γιὰ μεγάλο καὶ πρῶτο τῆς πόλεως'. Τοῦ λέγω· 'ἐὰν μεταβῆς στὴν Καισάρεια, τί ἔχεις τὸν ἑαυτό σου ἐκεῖ'; Λέγει· 'τὸν ἔχω κατώτερο ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ μεγάλους'. Τοῦ λέγω· 'ἐὰν μεταβῆς στὴν Ἀντιόχεια, τί ἔχεις τὸν ἑαυτό σου'; Μοῦ λέγει· 'τὸν ἔχω σὰν ἓνα χωριάτη'. Τοῦ λέγω· 'ἐὰν δὲ μεταβῆς στὴν Κωνσταντινούπολι, κοντὰ στὸν βασιλέα, ἐκεῖ τί τὸν ἔχεις τὸν ἑαυτό σου'; Μοῦ λέγει ἐκεῖνος· 'τὸν ἔχω σὰν Ζητιᾶνο'. Τότε τοῦ λέγω· 'ἴδου πῶς εἶναι οἱ ἅγιοι ὅσο πλησιάζουν πρὸς τὸ Θεό, τόσο ἁμαρτωλοὺς βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς τους'. Πραγματικὰ ὁ Ἀβραὰμ ὅταν εἶδε τὸν Κύριο, ἐκάλεσε τὸν ἑαυτό του «χῶμα καὶ σκόνη»¹⁴. Ὁ δὲ Ἡσαΐας ἔλεγε· «πόσο ταλαίπωρος καὶ ἀκάθαρτος εἶμαι ἐγώ»¹⁵. Ὁμοίως καὶ ὁ Δανιὴλ. Ὅταν ἦταν στὸ λάκκο μαζὶ με τοὺς λέοντες καὶ ἔφθασε ὁ Ἀββακούμ με τὸν ἄρτον λέγοντάς του, «δέξου τὸ φαγητὸ ποῦ σοῦ ἔστειλε ὁ Θεός», τί λέγει ὁ Δανιὴλ; «μ' ἐθυμῆθηκε λοιπὸν ὁ Θεός;»¹⁶. Βλέπεις πόση ταπείνωσι εἶχε ἡ καρδιά του, ὅταν ἦταν στὸ λάκκο ἀνάμεσα στοὺς λέοντες ποῦ δὲν τὸν ἔβλαπταν, καὶ μάλιστα ὄχι μόνο μία φορὰ

14. Γεν. 18, 27.

15. Ἡσ. 6, 5.

16. Δαν. 14, 36 - 37.

καὶ οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐθαύμασε λέγων, «ἐμνήσθη γάρ μου ὁ Θεός;».

12. Βλέπετε τὴν ταπείνωσιν τῶν ἁγίων, πῶς διάκεινται αἱ καρδίαι αὐτῶν; Ἄλλ' οὐδὲ πεμπόμενοι κατὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν ἀνθρώπων, κατεδέχοντο ἀπὸ ταπεινώσεως φεύγοντες τὸ δοξασθῆναι. Ὡσπερ γάρ τις ἐνδεδυμένος ὀλοσῆρικον, εἴαν ριφῆ καὶ αὐτοῦ ράκος ἀκάθαρτον, φεύγει ἵνα μὴ μιανθῆ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ τὸ τίμιον· οὕτως εἰσὶ καὶ οἱ ἅγιοι ἐνδεδυμένοι τὰς ἀρειὰς φεύγουσι τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν ἵνα μὴ μιανθῶσιν ἀπ' αὐτῆς. Οἱ δὲ θέλοντες τὴν δόξαν ὁμοιοὶ εἰσὶ τινι γυμνῷ ὅστις ἀεὶ θέλει εὑρεῖν μικρὸν ράκος ἢ εἴ τι δήποτε, ἵνα σκεπάσῃ τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ· οὕτω καὶ ὁ γυμνὸς ἀπὸ ἀρειῶν ζητεῖ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων.
13. Πεμπόμενοι οὖν οἱ ἅγιοι παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς βοήθειαν ἄλλων, ἀπὸ ταπεινώσεως οὐ κατεδέχοντο. Ἄλλ' ὁ μὲν Μωϋσῆς ἔλεγε· «δέομαί σου, προχειρίσαι ἄλλον δυνάμενον· ἐγὼ γάρ εἰμι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος». Ἰερεμίας δὲ ἔλεγε· «νεώτερός εἰμι ἐγώ». Καὶ ἕκαστος ἀπλῶς τῶν ἁγίων ταύτην τὴν ταπείνωσιν ἐκινήσαιο ἐκ τοῦ ἐνεργῆσαι, ὡς εἶπομεν, τὰς ἐντολάς. Ταύτην τὴν ταπείνωσιν οὐδεὶς δύναται λόγῳ φράσαι πῶς ἐστίν ἢ πῶς ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ, εἴαν μὴ ἀπὸ πείρας μάθη αὐτὴν ἄνθρωπος· λόγῳ δὲ οὐδεὶς δύναται μαθεῖν αὐτήν.
14. Ποιὲ ὁ ἀββᾶς Ζωσιμᾶς ἐλάλει περὶ ταπεινώσεως, καὶ τίς ποτε σοφιστῆς εὑρεθεὶς ἐκεῖ, ἀκούων ἃ ἐλάλει, θέλων μαθεῖν τὴν ἀκριβείαν, ἔλεγεν αὐτῷ· εἶπέ μοι, πῶς ἔχεις ἐαντὸν ἁμαρτωλόν; οὐκ οἶδας ὅτι ἅγιος εἶ, οὐκ οἶδας ὅτι ἔχει ἀρειὰς; ἰδοὺ βλέπεις πῶς ἐνεργεῖς τὰς ἐντολάς·

17. Βλ. Δαν. 6 καὶ 14.

18. Ἑε. 4, 10.

19. Ἱερ. 1, 6.

ἀλλὰ καὶ δευτέρα¹⁷, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ ἐθαύμασε λέγοντας, «μ' ἐθυμήθηκε λοιπὸν ὁ Θεός;».

12. Βλέπετε τὴν ταπείνωσι τῶν ἁγίων, ποιά διάθεσι ἔχουν οἱ καρδιές τους. Ἀκόμη καὶ ὅταν ἐστέλλονταν ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ βοήθεια πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δὲν καταδέχονταν νὰ δοξασθοῦν καὶ τὸ ἀπέφευγαν ἀπὸ ταπείνωσι. Ὅπως δηλαδὴ κάποιος ποὺ εἶναι ἐνδυμένος μὲ ὀλομέταξα, ἐὰν ριφθῆ ἐναντίον του ἀκάθαρτο ράκος, φεύγει γιὰ νὰ μὴ μιανθῆ τὸ πολύτιμο ἐνδυμά του, ἔτσι εἶναι καὶ οἱ ἅγιοι ἐνδυμένοι τίς ἀρετές ἀποφεύγουν τὴν ἀνθρωπίνη δόξα γιὰ νὰ μὴ μιανθοῦν ἀπ' αὐτήν. Κι' ὅσοι θέλουν τὴν δόξα εἶναι ὅμοιοι μὲ ἓνα γυμνὸ ποὺ πάντοτε ζητεῖ νὰ εὔρη μικρὸ ράκος ἢ κάτι παρόμοιο, γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν ἀσχημοσύνη του· ἔτσι καὶ ὁ γυμνὸς ἀπὸ ἀρετές ζητεῖ τὴν δόξα τῶν ἀνθρώπων.
13. Στελλόμενοι λοιπὸν οἱ ἅγιοι ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ βοήθεια ἄλλων, ἀπὸ ταπείνωσι δὲν ἐδέχονταν. Ὁ Μωϋσῆς ἔλεγε· «σὲ παρακαλῶ νὰ ὀρίσης ἄλλον ποὺ νὰ εἶναι ἰκανός· διότι ἐγὼ εἶμαι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος»¹⁸. Ὁ δὲ Ἱερεμίας ἔλεγε· «ἐγὼ εἶμαι νεώτερος»¹⁹. Καὶ γενικὰ κάθε ἅγιος ἀπέκτησε αὐτὴν τὴν ἀρετὴ ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν, ὅπως εἶπαμε. Αὐτὴ ἢ ταπείνωσις κανένας δὲ μπορεῖ νὰ εἰπῆ πῶς εἶναι καὶ πῶς προκαλεῖται στὴν ψυχὴ, ἂν δὲν τὴν μάθῃ ἀπὸ πείρα μόνος του· μὲ λόγος κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὴν μάθῃ.
14. Κάποτε ὁ ἄββᾶς Ζωσιμᾶς ὠμιλοῦσε γιὰ ταπείνωσι καὶ κάποιος σοφιστὴς ποὺ εὐρέθηκε ἐκεῖ, ἀκούοντας ὅσα ἔλεγε καὶ θέλοντας νὰ μάθῃ τὴν ἀκρίβεια, τοῦ ἔλεγε· εἰπέ μου, πῶς ἔχεις τὸν ἑαυτό σου ἀμαρτωλό; Δὲν γνωρίζεις ὅτι εἶσαι ἅγιος, δὲν γνωρίζεις ὅτι ἔχεις ἀρετές; Βλέπεις καλὰ πῶς ἐκτελεῖς τίς ἐντολές. Πῶς, ἐνῶ κάνεις τέτοια πράγματα, νομίζεις ὅτι εἶσαι

πῶς τοιαῦτα ποιῶν ἔχεις ὅτι ἁμαρτωλὸς εἶ; Ὁ δὲ γέρον ὄχ ηὔρισκε πῶς φράσαι αὐτῷ τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ ἔλεγεν αὐτῷ· οὐκ οἶδα πῶς εἶπω σοι ἀλλ' οὕτως ἔχω. Ὁ σοφιστὴς οὖν ἠγναντιοῦτο αὐτῷ θέλων μαθεῖν πῶς ἐσιν. Ὁ δὲ γέρον μὴ εὐρίσκων πῶς παρασιῆσαι αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, ἤρξατο λέγειν μετὰ τῆς ἀγίας ἀπλότητος αὐτοῦ· μὴ διασιτρέψῃς με, ἐγὼ τέως οὕτως ἔχω.

15. Ὡς οὖν εἶδον ἐγὼ τὸν γέροντα ἀποροῦντα πῶς ἀποκριθῆ, λέγω αὐτῷ· ἄρα μὴ τοῦτό ἐστιν ὡσπερ ἡ σοφιστικὴ καὶ ἰατρικὴ; ὅταν καλῶς μανθάνει αὐτὴν τις καὶ πράττει αὐτὴν, κατὰ μικρὸν ἐκ τοῦ ἐνεργεῖν αὐτὴν γίνεταί τις ἕξις τῷ ἰατρῷ ἢ τῷ σοφιστῇ, καὶ οὐ δύναται εἰπεῖν οὐδὲ οἶδε φράσαι πῶς ἐγένετο ἐν ἕξει τοῦ πράγματος· κατὰ μικρὸν, ὡς εἶπον, ἀνεπαισθήτως, προσελάθειτο αὐτὴν ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ ἐνεργεῖν τὴν τέχνην. Οὕτως ἔστιν εὐρεῖν καὶ ἐπὶ τῆς ταπεινώσεως ὅτι ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν γίνεταί τις ἕξις ταπεινῆ, καὶ οὐ δύναται λόγῳ ρηθῆναι. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ ἀββᾶς Ζωσιμᾶς τοῦτο, ἐχάρη καὶ εὐθέως περιέλαβέ με καὶ λέγει μοι εὔρες τὸ πρᾶγμα, οὕτως ἐσὶν ὡς εἶπες. Ἐθεραπεύθη δὲ καὶ ὁ σοφιστὴς ἀκούσας, καὶ ἀπεδέξατο καὶ αὐτὸς τὸν λόγον.

16. Εἶπον μὲν γάρ καὶ οἱ γέροντες τινα ποιοῦντα ἡμᾶς νοῆσαι ταύτην τὴν ταπεινώσιν· αὐτὴν δὲ τὴν ἐγγινομένην διάθεσιν, ὡς ἔστιν, οὐδεὶς εὔρεν εἰπεῖν. Ἐπεὶ ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων, ὅτε ἔμελλε τελευτᾶν, καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ ἀδελφοί, 'καὶ οὐ φοβῆ, πάτερ;' εἶπε, 'τέως ἐποίησα τὴν δύναμίν μου φυλάξαι τὰς ἐντολάς, ἀλλ' ἀνθρωπὸς εἰμι. Πόθεν οἶδα εἰ τὸ ἔργον μου ἤρεσε τῷ Θεῷ; ἄλλο γάρ ἐστι τὸ κοῖμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλο τὸ τῶν ἀνθρώπων'. Ἴδου ὧμμάτωσεν ἡμᾶς εἰς τὸ νοῆσαι αὐτὴν καὶ ἔδωκεν ἡμῖν

ἀμαρτωλός;'. Ὁ δὲ γέρων δὲν εὔρισκε μὲ ποιά ἐπιχειρήματα νὰ ἀποκριθῆ, ἀλλὰ τοῦ ἔλεγε· 'δὲν γνωρίζω πῶς νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ, ἀλλὰ ἔτσι νομίζω'. Ὁ σοφιστὴς ἐπέμενε θέλοντας νὰ μάθη πῶς συμβαίνει. Ὁ δὲ γέρων μὴ εὐρίσκοντας πῶς νὰ τοῦ παραστήσῃ τὸ πρᾶγμα, ἄρχισε νὰ λέγῃ μὲ τὴν ἀγίαν ἀπλότητά του· 'μὴ μὲ τaráσσης, ἐγὼ πάντως ἔτσι νομίζω'.

15. Καθὼς λοιπὸν ἐγὼ εἶδα τὸν γέροντα νὰ ἀπορῆ πῶς ν' ἀποκριθῆ, τοῦ λέγω· 'μήπως ἄρα γε τοῦτο εἶναι σὰν τὴν σοφιστικὴ καὶ τὴν ἰατρικὴ; "Ὅταν κανεὶς τὴν μαθαίνει καὶ τὴν ἀσκῆ καλά, λίγο λίγο δημιουργεῖται κάποια ἔξις στὸν ἰατρὸ ἢ τὸ σοφιστὴ, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῆ οὔτε γνωρίζει νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ἀπέκτησε τὴν ἔξι τοῦ πράγματος· λίγο λίγο, ὅπως εἶπα, ἀνεπαισθήτως τὴν προσέλαβε ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀσκησὶ τῆς τέχνης. "Ἔτσι μπορεῖ νὰ εὔρης καὶ στὸ Ζήτημα τῆς ταπεινώσεως, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν γίνεται κάποια ταπεινὴ ἔξις ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφρασθῆ μὲ λόγῳ'. Καθὼς λοιπὸν ἄκουσε ὁ ἀββᾶς Ζωσιμᾶς τοῦτο, ἐχάρηκε καὶ εὐθύς μὲ ἀγκάλιασε καὶ μοῦ λέγει· 'εὐρῆκες τὸ πρᾶγμα, ἔτσι εἶναι ὅπως εἶπες'. Ἰκανοποιήθηκε δὲ καὶ ὁ σοφιστὴς, ὅταν τὸ ἄκουσε, καὶ ἐδέχθηκε καὶ αὐτὸς τὴν ἐξήγησι.

16. Εἶπαν πραγματικὰ καὶ οἱ γέροντες μερικὰ λόγια ποὺ μᾶς βοηθοῦν νὰ καταλάβωμε τὴν ταπεινώσι· τὴν ἴδια ὅμως τὴν ψυχικὴ διάθεσι ποὺ ἀναπτύσσεται, κανεὶς δὲν ἠμπόρεσε νὰ εἰπῆ πῶς εἶναι. "Ὅταν ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ καὶ τοῦ εἶπαν οἱ ἀδελφοί, καὶ σὺ φοβεῖσαι, πάτερ;', εἶπε, 'ἕως τώρα ἔκανα τὸ κατὰ δύναμι νὰ φυλάξω τίς ἐντολές, ἀλλὰ ἄνθρωπος εἶμαι. Ποῦ ξεύρω ἂν τὸ ἔργο μου ἄρῃσε στὸν Θεό; Διότι ἄλλη εἶναι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλη τοῦ ἀνθρώπου'²⁰. Μᾶς ἄνοιξε λοιπὸν τὰ μάτια γιὰ νὰ τὴν ἐννοήσωμε καὶ μᾶς ἔδωσε δρόμο γιὰ νὰ τὴν κα-

ὁδὸν εἰς τὸ καταλαβεῖν αὐτήν. Πῶς δέ ἐσιν ἢ πῶς ἐγ-
 γίνεται τῇ ψυχῇ, καθὼς πολλάκις εἶπον, οὐδεὶς εὗρεν
 εἰπεῖν, οὐδὲ ἠδυνήθη λόγῳ καταλαβεῖν, εἰ μὴ τι ἢ ψυχὴ
 ἢ ἀξιωθεῖσα ἀπὸ ἔργων μαθεῖν αὐτήν. Τί δέ ἐσι τὸ
 φέρον αὐτήν, εἶπον οἱ πατέρες. Λέγει γὰρ εἰς τὸ Γε-
 ροντικὸν ὅτι ἠρώτησεν ἀδελφὸς γέροντα λέγων· 'τί ἐσιν
 ἡ ταπείνωσις;' καὶ εἶπν ὁ γέρον· 'ἡ ταπίνωσις μέγα
 ἔργον ἐστὶ καὶ θεϊκόν· ἡ δὲ ὁδὸς τῆς ταπεινώσεώς ἐσιν
 οἱ κόποι οἱ σωματικοὶ ἐν γνώσει καὶ τὸ εἶναί σε ὑπο-
 κάτω πάντων καὶ τὸ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ διὰ παντός'. Αὐ-
 τὴ ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς ταπεινώσεως· αὐτὴ δὲ ἡ ταπείνωσις
 θεϊκὴ ἐστὶ καὶ ἀκατάληπτος.

17. Διὰ τί δὲ λέγει ὅτι οἱ κόποι οἱ σωματικοὶ τὴν ψυχὴν
 φέρουσιν εἰς ταπείνωσιν; Ποίῳ λόγῳ οἱ σωματικοὶ κόποι
 τῆς ψυχῆς εἰσὶν ἀρετὴ; Τὸ μὲν γὰρ εἶναι ὑποκάτω πάν-
 τω, καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν ὅτι ἀντίκειται τῇ πρώτῃ ὑ-
 περηφανία. Πῶς γὰρ δύναται ἔχειν ἑαυτὸν μείζονα τοῦ
 ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἢ ἐπαρθεῖναι ἐν τινι ἢ μέμψασθαι ἢ ἐξου-
 δενῶσαι τινα, ὃ ἔχων ἑαυτὸν ὑποκάτω πάντων; Ὁμοίως
 καὶ τὸ εὐχεσθαι διὰ παντός φανερόν ἐστι διὰ τὸ ἀντι-
 κεῖσθαι τῇ δευτέρῃ ὑπερηφανία. Προδήλον γὰρ ὅτι ὁ τα-
 πεινός, ὁ εὐλαβής, ὡς γινώσκων ὅτι οὐδὲν ἐγχωρεῖ
 κατορθωθῆναι ἀγαθὸν τῇ ψυχῇ ἄνευ τῆς βοηθείας καὶ
 σκέπης τοῦ Θεοῦ, οὐ παύεται ἀδιαλείπτως δεόμενος τοῦ
 Θεοῦ, ἵνα ποιήσῃ μετ' αὐτοῦ ἔλεος. Καὶ ὁ διὰ παντός
 δεόμενος τοῦ Θεοῦ, εἴ τι δ' ἂν ἀξιωθῆ κατορθῶσαι, οἶδε
 πόθεν κατώρθωσε, καὶ οὐ δύναται ἐπαρθεῖναι οὐδὲ ἐπι-
 γράφαι τῇ ἰδίᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἐπιγράφει πᾶν
 κατορθῶμα καὶ αὐτῷ ἀεὶ εὐχαριστεῖ καὶ αὐτὸν ἀεὶ πα-
 ρακαλεῖ, τρέμων μὴ ἐκπέσῃ τῆς τοιαύτης βοηθείας, καὶ

ταλάβωμε. Πῶς δὲ εἶναι ἢ πῶς γεννᾶται στήν ψυχή, ὅπως εἶπα πολλές φορές, κανείς δὲν κατώρθωσε νὰ εἰπῆ καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ καταλάβῃ μὲ τὴ λογική, ἂν δὲν ἀξιώθηκε ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς νὰ τὴ μάθῃ. Τί δὲ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ τὴν προκαλεῖ, τὸ εἶπαν οἱ πατέρες. Διότι λέγεται στὸ Γεροντικὸ ὅτι ἓνας ἀδελφὸς ἐρώτησε γέροντα λέγοντας· 'τί εἶναι ἡ ταπείνωσις;'. Καὶ εἶπε ὁ γέρων· 'ἡ ταπείνωσις εἶναι μεγάλο ἔργο καὶ θεϊκό· ὁ δὲ δρόμος τῆς ταπεινώσεως εἶναι οἱ σωματικοὶ κόποι συνοδευόμενοι ἀπὸ γνῶσι καὶ τὸ νὰ εἶσαι κάτω ἀπὸ ὅλους καὶ τὸ νὰ ἰκετεύῃς τὸ Θεὸ διαπαντός'²¹. Αὕτῃ εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ταπεινώσεως· αὕτῃ δὲ ἡ ταπείνωσις εἶναι θεϊκὴ καὶ ἀκατάληπτος.

17. Γιατί ὁμως λέγει ὅτι οἱ σωματικοὶ κόποι φέρουν τὴν ψυχὴ σὲ ταπείνωσι; Μὲ ποιὸ τρόπο οἱ σωματικοὶ κόποι εἶναι ἀρετὴ τῆς ψυχῆς; Τὸ νὰ εἶναι βέβαια κανείς κάτω ἀπὸ ὅλους, εἶπαμε καὶ παραπάνω ὅτι ἀντίκειται στήν πρώτη ὑπερηφάνεια. Διότι πῶς αὐτὸς ποῦ θέτει τὸν ἑαυτό του κάτω ἀπὸ ὅλους μπορεῖ νὰ θεωρῆ τὸν ἑαυτό του μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του ἢ νὰ ἐπαίρεται γιὰ κάτι ἢ νὰ κατηγορῆ ἢ νὰ ἐξουθενώσῃ κάποιον; Εἶναι φανερό ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀδιάλειπτο προσευχὴ, διότι ἀντίκειται στήν δευτέρα ὑπερηφάνεια. Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὁ ταπεινός, ὁ εὐλαβής, γνωρίζοντας ὅτι δὲν εἶναι δυνατό νὰ κατορθωθῆ τίποτε ἀγαθὸ ἀπὸ τὴν ψυχὴ χωρὶς τὴ βοήθεια καὶ σκέπη τοῦ Θεοῦ, δὲν παύει νὰ ἰκετεύῃ ἀδιαλείπτως τὸ Θεό, νὰ τοῦ δείξῃ ἔλεος. Καὶ ὅποιος ἰκετεύει τὸ Θεὸ διαπαντός, ἂν ἀξιωθῆ νὰ κατορθώσῃ κάτι, γνωρίζει ἀπὸ ποῦ τὸ κατώρθωσε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται οὔτε νὰ τὸ ἀποδώσῃ στήν ἰδική του δύναμι, ἀλλὰ στὸ Θεὸ ἀποδίδει κάθε κατόρθωμα καὶ αὐτὸν πάντοτε εὐχαριστεῖ καὶ αὐτὸν πάντοτε παρακαλεῖ, τρέμοντας μὴ ἐκπέσῃ ἀπὸ τέτοια βοήθεια

φανερωθῆ ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἀδυναμία αὐτοῦ. Καὶ οὕτω διὰ τῆς ταπεινώσεως εὐχεται καὶ διὰ τῆς εὐχῆς ταπεινοῦται, καὶ ὅσον ἀεὶ κατορθοῖ, ἀεὶ ταπεινοῦται, καὶ ὅσον ταπεινοῦται, βοηθεῖται καὶ προκόπτει διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης.

18. Διὰ τί οὖν λέγει ὅτι καὶ οἱ σωματικοὶ κόποι φέρουσι τὴν ταπεινοφροσύνην; Τί ἔχει ὁ σωματικὸς κόπος εἰς διάθεσιν ψυχῆς; Ἐγὼ λέγω ὑμῖν. Ἐπειδὴ ἐκπεσοῦσα ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῆς ἐντολῆς εἰς τὴν παράβασιν, παρεδόθη ἡ ἀθλία, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος, τῇ φιληδονίᾳ καὶ τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης, καὶ ἠγάπησε τὰ σωματικά, καὶ τρόπον τινὰ ὡς ἔν τι εὐρέθη μετὰ τοῦ σώματος καὶ ἐγένετο ὅλη σὰρξ, καθὼς λέγει, «οὐ μὴ καταμείνη τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σαρκας», καὶ οἷον συμπάσχει καὶ συνδιατίθεται ἡ ἀθλία ψυχὴ αὕτη τοῖς γινομένοις ὑπὸ τοῦ σώματος, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ γέρον ὅτι καὶ ὁ σωματικὸς κόπος ὁδηγεῖ εἰς ταπείνωσιν· ἄλλως γὰρ διατίθεται ἡ ψυχὴ τοῦ ὑγιαίνοντος καὶ ἄλλως τοῦ ἀρρωστοῦντος, ἄλλως τοῦ πεινῶντος καὶ ἄλλως τοῦ κεκορεσμένου· ὁμοίως πάλιν ἄλλως διατίθεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἐπικαθημένου ἵππῳ καὶ ἄλλως τοῦ ἐπικαθημένου ὄνῳ, ἄλλως τοῦ καθημένου εἰς θρόνον καὶ ἄλλως τοῦ καθημένου χαμαί, ἄλλως τοῦ φοροῦντος καλὰ ἱμάτια καὶ ἄλλως τοῦ φοροῦντος σαπρά. Ὁ κόπος οὖν ταπεινοῖ τὸ σῶμα· τοῦ δὲ σώματος ταπεινουμένου, συνταπεινοῦται αὐτῷ καὶ ἡ ψυχὴ, ὥστε καλῶς εἶπεν ὅτι καὶ ὁ σωματικὸς κόπος ὁδηγεῖ εἰς ταπείνωσιν. Διὰ τοῦτο διε ἐπολεμήθη Εὐάγριος ὑπὸ τῆς βλασφημίας, ὡς ἔχων γυνῶσιν καὶ εἰδὼς ὅτι ἡ βλασφημία ἀπὸ ὑπερηφανίας ἔρχεται, ταπεινουμένου δὲ τοῦ σώματος συνταπεινοῦται καὶ ἡ ψυχὴ, ἐποίησε τεσσαράκοντα ἡμέρας μὴ εἰσελθῶν ὑπὸ σιέγην, ὥστε τὸ σῶμα αὐτοῦ, καθὼς λέγει ὁ συγγρα-

22. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 39, 7, PG 36, 341C.

23. Γεν. 6, 3.

καὶ φανῆ ἢ ἀσθενεία καὶ ἀδυναμία του. Κι' ἔτσι μὲ τὴν ταπείνωσι εὐχεται καὶ μὲ τὴν εὐχή ταπεινώνεται καὶ ὅσο κατορθώνει πάντοτε, τόσο ταπεινώνεται πάντοτε, καὶ ὅσο ταπεινώνεται, τόσο βοηθεῖται καὶ προκόπτει μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη.

18. Γιατί λοιπὸν λέγει ὅτι καὶ οἱ σωματικοὶ κόποι φέρουν τὴν ταπεινοφροσύνη; Τί ἔχει νὰ κάνη ὁ σωματικὸς κόπος μὲ τὴν διάθεσι τῆς ψυχῆς; Ἐγὼ σᾶς τὸ λέγω. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ ἐξέπεσε ἀπὸ τὴν τήρησι τῆς ἐντολῆς μὲ τὴν παράβασι, παραδόθηκε ἡ ἀθλία, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος²², στὴν φιληδονία καὶ στὴ ἐλευθεριότητα τῆς πλάνης καὶ ἀγάπησε τὰ σωματικὰ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔγινε ἓνα μὲ τὸ σῶμα καὶ ἔγινε ὅλη σάρκα, καθὼς λέγει, «δὲν πρόκειται νὰ παραμείνη τὸ πνεῦμα μου στοὺς ἀνθρώπους τούτους, διότι εἶναι σάρκες»²³, καὶ σχεδὸν συμπάσχει ἡ ἀθλία αὐτὴ ψυχὴ καὶ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τίς ἐνέργειες τοῦ σώματος, γι' αὐτὸ εἶπε ὁ γέρων ὅτι καὶ ὁ σωματικὸς κόπος ὁδηγεῖ σὲ ταπείνωσι. Διότι ἄλλες διαθέσεις ἔχει ἡ ψυχὴ τοῦ ὑγιουῦς καὶ ἄλλες τοῦ ἀρρῶστου, ἄλλες διαθέσεις ἔχει ἡ ψυχὴ ἐκείνου ποὺ κάθεται ἐπάνω σὲ ἵππο καὶ ἄλλες ἐκείνου ποὺ κάθεται ἐπάνω σὲ ὄνο, ἄλλες τοῦ καθημένου σὲ θρόνο καὶ ἄλλες τοῦ καθημένου χάμω, ἄλλες ἐκείνου ποὺ φορεῖ καλὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλες ἐκείνου ποὺ φορεῖ ἐλεεινά. Ὁ κόπος λοιπὸν ταπεινώνει τὸ σῶμα ὅταν δὲ τὸ σῶμα ταπεινώνεται συνταπεινώνεται μὲ αὐτὸ καὶ ἡ ψυχὴ, ὥστε καλὰ εἶπε ὅτι καὶ ὁ σωματικὸς κόπος ὁδηγεῖ σὲ ταπείνωσι. Γι' αὐτὸ ὅταν ὁ Εὐάγριος ἐπολεμήθηκε ἀπὸ τὴν βλασφημία, ἐπειδὴ εἶχε γνῶσι καὶ ἐγνώριζε ὅτι ἡ βλασφημία προέρχεται ἀπὸ ὑπερηφάνεια, καὶ ὅτι ὅταν ταπεινώνεται τὸ σῶμα συνταπεινώνεται καὶ ἡ ψυχὴ, ἔκανε σαράντα ἡμέρες χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ σὲ στεγασμένον χῶρον, ὥστε τὸ σῶμα του, καθὼς λέ-

γεύς, ἐκβαλεῖν κρότινας ὡς τὰ ἄγρια ζῶα ὥστε ὁ κόπος οὐ διὰ τὴν βλασφημίαν ἐγένετο, ἀλλὰ διὰ τὴν ταπείνωσιν. Καλῶς οὖν εἶπεν ὁ γέρον ὅτι καὶ οἱ σωματικοὶ κόποι ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν ταπείνωσιν.

Ὁ Θεὸς ὁ ἀγαθὸς χαρίζεται ἡμῖν τὴν ταπείνωσιν, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν μεγάλων κακῶν ρύεται τὸν ἄνθρωπον καὶ σκεπάσει αὐτὸν ἀπὸ μεγάλων πειρασμῶν. Ὅτι¹ αὐτῷ πρόκειται δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν¹.

3

ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

1. Ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐνέσπειρεν αὐτῷ τί ποτε θεῖον, ὥσπερ λογισμὸν τινα θερμότερον καὶ φωτεινὸν σπινθῆρος λόγον ἐπέχοντα, φωτίζοντα τὸν νοῦν καὶ δεικνύοντα αὐτῷ τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Τοῦτο καλεῖται συνείδησις, ὅς ἐστιν ὁ φυσικὸς νόμος. Οὗτός ἐστι τὰ φρέατα ἃ ὤρουτιεν ὁ Ἰακώβ, ὥσπερ εἶπον οἱ πατέρες, καὶ κατεχώνησον αὐτὰ οἱ Φιλιστειῖμ. Τούτῳ τῷ νόμῳ, τοῦτ' ἐστὶ τῆ συνειδήσει, εἷξαντες οἱ παιροιάρχαι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι πρὸ τοῦ γραπτοῦ νόμου εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ. Ταύτης καταχωσθείσης καὶ καταπατηθείσης ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς κατὰ πρόσθεσιν ἁμαρτίας, ἐδεήθημεν τοῦ γραπτοῦ νόμου, ἐδεήθημεν τῶν ἁγίων προφητῶν, ἐδεήθημεν αὐτῆς τῆς ἐπιδημίας τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ ἀνακαλύψαι καὶ ἀνεγείραι αὐτήν, εἰς τὸ ἀναζωοποιῆσαι ἐκεῖνον τὸν καταχωσθέντα σπινθῆρα διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν.
2. Ἐν ἡμῖν οὖν ἐστὶν ἄρατι ἢ τὸ καταχωῶσαι αὐτὸν πάλιν

1. Ὅτι... Ἀμήν Π παραλ. SB.

γει ὁ συγγραφεύς²⁴, νὰ πιάση κρότωνες ὅπως τὰ ἄγρια ζῶα ὥστε ὁ κόπος δὲν ἔγινε γιὰ τὴν βλασφημία, ἀλλὰ γιὰ τὴν ταπείνωσι. Καλῶς λοιπὸν εἶπε ὁ γέρων ὅτι κί οἱ σωματικοὶ κόποι ὀδηγοῦν στὴν ταπείνωσι.

Ὁ Θεὸς ὁ ἀγαθὸς εἶθε νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ταπείνωσι, αὐτὸς ποῦ καὶ ἀπὸ μεγάλα κακὰ ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ μεγάλους πειρασμοὺς τὸν προφυλάσσει. Διότι σ' αὐτὸν πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνες. Ἄμήν.

3

ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

1. Ὄταν ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, ἔσπειρε μέσα του κάτι τὸ θεῖο, ἓνα ζωηρὸ καὶ φωτεινὸ λογισμὸ ποῦ ἦταν σὰν σπινθήρας, ἐφώτιζε τὸν νοῦ καὶ τοῦ ἔδειχνε νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ. Τοῦτο καλεῖται συνείδησις, ποῦ εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος. Αὐτὸς εἶναι τὰ πηγάδια ποῦ ἄνοιγε ὁ Ἰακώβ, ὅπως εἶπαν οἱ πατέρες, καὶ τὰ κατάχωναν οἱ Φιλισταῖοι¹. Αὐτὸν τὸν νόμο, δηλαδὴ τὴ συνείδησι, ἀκολουθώντας οἱ πατριάρχες καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι πρὶν ἀπὸ τὸ γραπτὸ νόμο εὐαρέστησαν τὸ Θεὸ. Ὄταν αὐτὴ καταχώθηκε καὶ καταπατήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους προοδευτικῶς διὰ τῆς ἁμαρτίας, ἐχρησασθήκαμε τὸ γραπτὸ νόμο, ἐχρησασθήκαμε τοὺς ἁγίους προφῆτες, ἐχρησασθήκαμε τὴν ἴδια τὴν ἐπιδημία τοῦ Δεσπότη μας Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ τὴν ξεσκεπάσῃ καὶ τὴν ἀνοικοδομήσῃ, γιὰ νὰ ἀναζωογονήσῃ ἐκεῖνον τὸν καταχωσμένο σπινθῆρα διὰ τῆς φυλάξεως τῶν ἁγίων ἐντολῶν του.
2. Στὸ χέρι μας λοιπὸν εἶναι τώρα πιά ἢ νὰ τὴν κατα-

24. Παλλαδίου, Λαυσαϊκὴ Ἱστορία, ἐκδ. Butter - Lucot. σ. 278.

1. Γεν. 26, 15.

ἢ τὸ εἶσαι αὐτὸν ἐλλάμπειν καὶ φωτίζειν ἡμᾶς, ἐὰν πειθώμεθα αὐτῷ. Ὅταν γὰρ ἡ συνείδησις ἡμῶν λέγει ἡμῖν ποιῆσαι τόδε τι, καὶ καταφρονῶμεν, καὶ πάλιν λέγει, καὶ οὐ ποιῶμεν, ἀλλὰ μένωμεν καταπατοῦντες αὐτήν, λοιπὸν καταχωννύομεν αὐτήν, καὶ οὐκέτι δύναται τραυῶς λαλεῖν ἡμῖν ἐκ τοῦ βάρους τοῦ ἐπεκκευμένου αὐτῇ· ἀλλ' ὡσπερ λύχνος φαίνων διὰ σπέκλων, οὕτως ἄρχεται δεικνύειν ὑμῖν ἀμαυροῦτερον, οἴονεὶ σκοτεινότερον, τὰ πράγματα, καὶ οὕτω κατὰ πρόσθασιν ὡσπερ ἐπὶ ὕδατος τεθολωμένου ἀπὸ πολλῶν χρωμάτων οὐδεὶς δύναται κατανοῆσαι τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ, οὕτως εὐρισκόμθθα μὴ αἰσθανόμενοι ὧν λέγει ἡμῖν ἡ συνείδησις ἡμῶν, ὡς νομίζειν ἡμᾶς σχεδὸν μηδὲ ἔχειν αὐτήν. Οὐδεὶς δὲ ἐστὶν ὁ μὴ ἔχων αὐτήν· τί ποιε γὰρ θεῖόν ἐστιν ὡσπερ εἶπομεν ἦδη, καὶ οὐδέποτε ἀπόλλυται, ἀλλὰ πάντοτε ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς τὸ ἀφειλόμενον· ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ αἰσθανόμεθα ἐκ τοῦ ἡμᾶς, ὡς εἶπον, καταφρονεῖν καὶ καταπατεῖν αὐτήν.

3. Διὰ τοῦτο ὁ προφήτης πενθεῖ τὸν Ἐφραῖμ καὶ λέγει· «κατεδυνάστευσεν Ἐφραῖμ τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ καὶ κατεπαῖτησε κοῖμα». Ἀντίδικον λέγει τὴν συνείδησιν. Ὅθεν καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον λέγει· «ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ἕως εἰ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ, μὴ ποτὲ σε παραδῷ τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτὴς τοῖς ὑπηρέταις, καὶ θάλωσί σε εἰς φυλακὴν. Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως οὗ ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην». Διὰ τί δὲ καλεῖ τὴν συνείδησιν ἀντίδικον; Ἀντίδικος λέγεται, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀντίκειται πάντοτε τῷ θελήματι ἡμῶν τῷ κακῷ καὶ ἐλέγχει ἡμᾶς εἰς τὸ ὀφείλοντες ποιῆσαι, οὐ ποιοῦμεν· καὶ πάλιν, εἰς τὸ μὴ ὀφείλοντες ποιῆσαι, ποιοῦμεν, καὶ αὕτη κατηγορεῖ ἡμῶν. Διὰ τοῦτο καλεῖ αὐτήν ἀντίδικον καὶ παραγγέλλει λέγων· «ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου, ἕως

2. Ὡσ. 10, 11.

3. Ματθ. 5, 25 - 26.

χώσωμε πάλι ἢ νὰ τὴν ἀφήσωμε νὰ λάμπη καὶ νὰ μᾶς φωτίζη, ἐὰν πειθώμαστε σ' αὐτήν. Διότι, ὅταν ἡ συνείδησίς μας μᾶς λέγῃ νὰ κάνωμε τοῦτο τὸ πράγμα καὶ ἐμεῖς καταφρονοῦμε, καὶ πάλι λέγῃ κάτι καὶ ἐμεῖς δὲν τὸ κάνωμε, ἀλλὰ συνεχίζομε νὰ τὴν καταπατοῦμε, ἄρα τὴν καταχώνομε καὶ ἀπὸ τὸ βάρος ποῦ ἔχει τοποθετηθῆ ἐπάνω της δὲν μπορεῖ πλέον νὰ μᾶς ὁμιλῇ καθαρὰ· ἀλλὰ σὰν λυχνάρι ποῦ φέγγει ἀνάμεσα ἀπὸ παραπετάσματα, ἔτσι ἀρχίζει νὰ μᾶς δείχνῃ ἀμαυρότερα, σχεδὸν σκοτεινότερα, τὰ πράγματα, καί, ὅπως στὴν περίπτωσι νεροῦ θολωμένου ἀπὸ πολλὰ χρώματα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ τὸ πρόσωπό του, ἔτσι δὲν αἰσθανόμαστε ὅσα μᾶς λέγει ἡ συνείδησίς μας, ὥστε νὰ νομίζωμε ὅτι σχεδὸν δὲν ἔχομε κᾶν συνείδησι. Κανεὶς ὅμως δὲν ὑπάρχει ποῦ νὰ μὴ τὴν ἔχη, διότι, ὅπως εἶπαμε ἤδη, εἶναι κάτι θεῖο καὶ ποτὲ δὲν χάνεται, ἀλλὰ πάντοτε μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ ὀφειλόμενο· ἀπλῶς ἐμεῖς δὲν τὴν αἰσθανόμαστε, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα, τὴν καταφρονοῦμε καὶ τὴν καταπατοῦμε.

3. Γι' αὐτὸ ὁ προφήτης πενθεῖ τὸν Ἐφραὶμ καὶ λέγει· «ὁ Ἐφραὶμ καταπίεσε τὸν ἀντίδικό του καὶ κατεπάτησε τὸ δίκαιό του»². Ἀντίδικο λέγει τὴ συνείδησι. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ εὐαγγέλιο λέγει· «συμφώνησε μὲ τὸν ἀντίδικό σου ὅσο εἶσαι στὸ δρόμο μαζί του, μὴ τυχὸν σὲ παραδώσῃ στὸν κριτὴ κι' ὁ κριτὴς στοὺς φύλακες καὶ σὲ βάλουν στὴ φυλακὴ. Ἀλήθεια σοῦ λέγω, δὲν θὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ ἐκεῖ ἕως ὅτου πληρώσῃς καὶ τὸ τελευταῖο λεπτό»³. Γιατί ὅμως καλεῖ τὴ συνείδησι ἀντίδικο; Ἀντίδικος λέγεται, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀνταγωνίζεται πάντοτε στὸ θέλημά μας τὸ κακὸ καὶ μᾶς ἐλέγχει γιὰ ὅ,τι δὲν κάνομε, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸ κάνωμε· καὶ ἐπίσης αὐτὴ μᾶς κατηγορεῖ γιὰ ὅ,τι κάνομε, ἐνῶ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάνωμε. Γι' αὐτὸ τὴν καλεῖ ἀντίδικο καὶ παραγγέλλει λέγοντας· «συμφώνησε μὲ τὸν ἀντίδικό

εἰ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ». Ἡ ὁδὸς ἐστίν, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, ὁ κόσμος οὗτος.

4. Σπουδάσωμεν οὖν, ἀδελφοί, φυλάττειν τὴν συνείδησιν ἡμῶν, ἐν ᾧ ἐσμέν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, μὴ ἀφιέντες αὐτὴν ἐλέγξει ἡμᾶς ἐν τινι πράγματι, μὴ καταπαιούντες αὐτὴν εἰς τί ποτε ὅλως, καὶ ἐλάχιστον ἢ καὶ γὰρ οἶδατε δι' ἐκ τῶν μικρῶν τούτων καὶ φησὶν εὐτελῶν, ἐρχόμεθα εἰς τὸ καταφρονεῖν καὶ τῶν μεγάλων. Ὅταν γὰρ ἄρξηται τις λέγειν, τί γὰρ ἐστίν, ἐὰν λαλήσω τοῦτον τὸν λόγον, τί ἐστίν, ἐὰν φάγω τοῦτο τὸ μικρόν, τί ἐστίν, ἐὰν πρόσχω εἰς τόδε τὸ πρᾶγμα, ἐκ τοῦ τί ἐστὶ τοῦτο καὶ τί ἐστίν ἐκεῖνο, λαμβάνει τις κακὴν καὶ πικρὰν νομὴν, καὶ ἄρχεται καὶ εἰς τὰ μεγάλα καὶ βαρύτερα καταφρονεῖν καὶ καταπαιεῖν τὴν ἰδίαν συνείδησιν καὶ οὕτω λοιπὸν κατὰ μέρος προκόπτων κινδυνεύει καὶ εἰς τελείαν ἀναισθησίαν ἐμπεσεῖν.

5. Διὰ τοῦτο βλέπετε, ἀδελφοί, μὴ ἀμελήσωμεν τῶν μικρῶν, βλέπετε μὴ καταφρονήσωμεν αὐτῶν ὡς μηδαμινῶν οὐκ εἰσὶ μικρά, νομὴ ἐστὶ, κακὴ συνήθειά ἐστὶ. Νήψωμεν, φροντίσωμεν τῶν ἐλαφρῶν ἐν ᾧ εἰσὶν ἐλαφρά, ἵνα μὴ γένωνται βαρέα. Καὶ τὸ κατορθῶσαι καὶ τὸ ἁμαρτιῆσαι ἀπὸ μικρῶν ἄρχεται καὶ εἰς μεγάλα φέρει ἢ ἀγαθὰ ἢ κακά. Διὰ τοῦτο παραγγέλλει ἡμῖν ὁ Κύριος τηρεῖν τὴν συνείδησιν, ὡς τί ποτε ἰδικῶς διαμαρτυρούμενός τινα καὶ λέγων αὐτῷ· βλέπε τί ποιεῖς, ἄθλιε, νῆψον, «ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου, ἕως εἰ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ». Καὶ ἐπιφέρει καὶ τὸν φόβον καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ πράγματος λέγων «μὴ ποιεέ σε παραδῶ τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτῆς τοῖς ὑπηρέταις, καὶ θάλωσί σε εἰς φυλακὴν». Καὶ τί; «Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ ἀπο-

σου ὅσο εἶσαι στὸ δρόμο μαζί του». Ὁ δρόμος εἶναι, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, ὁ κόσμος αὐτός⁴.

4. "Ἄς προσπαθήσωμε λοιπόν, ἀδελφοί νὰ φυλάξωμε τὴν συνείδησί μας, ὅσο εἴμαστε σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, χωρὶς νὰ τῆς δώσωμε χῶρο νὰ μᾶς ἐλέγξῃ γιὰ κάτι, χωρὶς νὰ τὴν καταπατοῦμε σὲ κάτι, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐλάχιστο. Διότι γνωρίζετε ὅτι ἀπὸ τὰ μικρὰ αὐτὰ καί, θὰ ἐλέγαμε, εὐτελεῖ, ἐρχόμαστε στὴν καταφρόνησι καὶ τῶν μεγάλων. Διότι ὅταν ἀρχίσῃ κανεὶς νὰ λέγῃ, 'τί σημασία ἔχει ἐὰν εἰπῶ τοῦτον τὸν λόγο;' 'τί σημασία ἔχει ἐὰν φάγω τοῦτο τὸ μικρό;' 'τί σημασία ἔχει ἐὰν ἀσχοληθῶ μὲ αὐτὸ ἐδῶ τὸ πρᾶγμα;' ἀπὸ τὸ τί σημασία ἔχει τοῦτο καὶ τί σημασία ἔχει ἐκεῖνο, λαμβάνει κανεὶς τὸ κακὸ καὶ πικρὸ ἔλκος, καὶ ἀρχίζει νὰ καταφρονῇ καὶ στὰ μεγάλα καὶ βαρύτερα καὶ νὰ καταπατῇ τὴν συνείδησί του· καὶ ἔτσι λοιπόν προχωρώντας λίγο λίγο κινδυνεύει νὰ καταντήσῃ σὲ τελεία ἀναισθησία.
5. Γι' αὐτὸ προσέχετε, ἀδελφοί, νὰ μὴ παραμελήσωμε τὰ μικρὰ, προσέχετε νὰ μὴ τὰ καταφρονήσωμε σὰν μηδαμινὰ· δὲν εἶναι μικρὰ, εἶναι ἔλκος, εἶναι κακὴ συνήθεια. Ἄς ἀγρυπνοῦμε, ἄς φροντίσωμε γιὰ τὰ ἐλαφρὰ ὅσο εἶναι ἐλαφρὰ, γιὰ νὰ μὴ γίνουιν βαρειά. Τόσο ἡ ἀρετὴ ὅσο καὶ ἡ ἀμαρτία ἀπὸ μικρὰ ἀρχίζει καὶ σὲ μεγάλα φέρει, εἴτε ἀγαθὰ εἴτε κακά. Γι' αὐτὸ μᾶς παραγγέλει ὁ Κύριος νὰ τηροῦμε τὴ συνείδησι μὲ τὴ διατύπωσι προτροπῆς εἰδικῶς πρὸς κάποιον πρόσωπο, στὸ ὁποῖο λέγει, 'βλέπε τί κάνεις, ἄθλιε, ξύπνα' «συμφώνησε μὲ τὸν ἀντίδικό σου ὅσο εἶσαι στὸ δρόμο μαζί του». Ἐπειτα προσθέτει καὶ τὸ φόβο καὶ τὸν κίνδυνο τοῦ πράγματος λέγοντας· «μὴ τυχὸν σὲ παραδώσῃ στὸν κριτὴν κι' ὁ κριτὴς στοὺς φύλακες, καὶ σὲ βάλουν στὴ φυλακὴ». Κι' ἔπειτα; «ἀλήθεια σοῦ λέγω, δὲν θὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ ἐκεῖ ἕως ὅτου πληρώσῃς

δῶς τὸν ἔσχατον κοδράνην». Αὕτη γὰρ ἐλέγχει ἡμᾶς, ὡς εἶπον, καὶ εἰς τὸ καλὸν καὶ εἰς τὸ κακόν, καὶ δεικνύει ἡμῖν τί ποιῆσαι καὶ τί μὴ ποιῆσαι. Καὶ αὕτη πάλιν κατηγορεῖ ἡμῶν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· διὰ τοῦτο λέγει, «μὴ ποτέ σε παραδῶ τῷ κριτῇ» καὶ τὰ ἐξῆς.

6. Τὸ δὲ φυλάξαι αὐτήν πολλὴν ἔχει διαφορὰν. Θέλει γὰρ τις φυλάξαι συνείδησιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὰς ὕλας. Πρὸς μὲν τὸν Θεόν, ἵνα μὴ καταφρονῇ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα καὶ εἰς ἃ οὐ βλέπει αὐτὸν ἄνθρωπος καὶ εἰς ἃ οὐκ ἀπαιτεῖται παρά τινας, αὐτὸς φυλάττει τῷ Θεῷ συνείδησιν ἐν τῷ κρυπτῷ οἴον τι λέγω· ἠμέλησεν εὐχῆς, ἀνέβη λογισμὸς ἐμπαθῆς εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔνηψε καὶ ἔσφιγγεν εαυτὸν, ἀλλὰ συγκαιτέθειο· εἶδε τὸν πλησίον λέγοντά τι ἢ ποιούντι ἢ ὡς¹ εἰκὸς καὶ ὑπενόησε, καὶ κατέκριεν αἰτιόν καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅσα ἐστὶν ἐν τῷ κρυπτῷ γινόμενα, ἃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ὁ Θεὸς καὶ ἡ συνείδησις ἡμῶν, χορίζομεν φυλάττειν. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν συνείδησις.

7. Ἡ δὲ πρὸς τὸν πλησίον ἐστὶν ἵνα μὴ ποιῇ τίς τί ποτε παντελῶς εἰς ὃ οἶδεν δι' ἧλίθει ἢ πλήσει τὸν πλησίον, εἴτε ἐν ἔργῳ εἴτε ἐν λόγῳ εἴτε ἐν σχήματι εἴτε ἐν βλέμματι. Ἔστι γὰρ καὶ σχῆμα, ὡς πολλάκις ἀεὶ λέγω, πλήσσον τὸν πλησίον, ἔστι καὶ βλέμμα δυνάμενον πλήξαι. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅσα οἶδεν ὁ ἄνθρωπος δι' ἐπιτηδείως ποιεῖ διὰ τὸ δοῦναι λογισμὸν τῷ πλησίον, καὶ αὐτὴ ἡ συνείδησις αὐτοῦ μολύνεται, εἰδυῖα δι' ἰδὲν τὸ βλάσαι ἢ θλίψαι ἐπιτηδεύει, ἵνα φυλάξῃ τοῦ μὴ ποιῆσαι. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ φυλάξαι συνείδησιν πρὸς τὸν πλησίον.

καὶ τὸ τελευταῖο λεπτό». Διότι αὐτὴ εἶναι πού, ὅπως εἶπα, μᾶς διαφωτίζει στὸ καλὸ καὶ στὸ κακό, καὶ μᾶς δεικνύει τί νὰ κάνωμε καὶ τί νὰ μὴ κάνωμε. Κι' αὐτὴ πάλι μᾶς κατηγορεῖ καὶ στὸν μέλλοντα αἰῶνα. Γι' αὐτὸ λέγει, «μὴ τυχὸν σέ παραδώσῃ στὸν κριτὴ», καὶ τὰ λοιπά.

6. Ἡ φύλαξις τῆς βέβαια παρουσιάζει πολλές ποικιλίες. Διότι πρέπει νὰ φυλάξῃ τὴ συνείδησι πρὸς τὸ Θεὸ καὶ πρὸς τὸ συνάνθρωπο καὶ πρὸς τὰ πράγματα. Πρὸς μὲν τὸ Θεό, γιὰ νὰ μὴ καταφρονῇ τις ἐντολές του, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ φυλάττῃ τὴν συνείδησί του καὶ σὲ ὅσα δὲν τὸν βλέπει ἄνθρωπος καὶ σὲ ὅσα δὲν τοῦ ζητεῖται λογαριασμὸς ἀπὸ κανένα. Γιὰ παράδειγμα λέγω· ὅταν ἀμελῇ τὴν προσευχή, ἀνεβαίνει ἐμπαθῆς λογισμὸς στὴν καρδιά του καὶ αὐτὸς δὲν ἀγρυπνεῖ καὶ δὲν σφίγγει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ συμφωνεῖ· εἶδε τὸ συνάνθρωπο νὰ λέγῃ ἢ νὰ κάνῃ κάτι ἢ καὶ ὑποπτεύθηκε μόνο καὶ τὸν κατακρίνει. Μὲ ἓνα λόγο πρέπει νὰ προσέχωμε ὅσα γίνονται στὸ κρυπτό, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζει κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὴν συνείδησί μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ συνείδησις πρὸς τὸ Θεό.
7. Ἡ δὲ συνείδησις πρὸς τὸ συνάνθρωπο εἶναι νὰ μὴ κάνῃ κανεὶς καθόλου καὶ ποτὲ κάτι πού γνωρίζει ὅτι θλίβει ἢ πληγώνει τὸν συνάνθρωπο, εἴτε μὲ ἔργο εἴτε μὲ λόγο εἴτε μὲ χειρονομία εἴτε μὲ βλέμμα. Διότι, ὅπως πολλές φορές πάντοτε λέγω, ὑπάρχει καὶ χειρονομία πού πληγώνει τὸ συνάνθρωπο, ὑπάρχει καὶ βλέμμα πού μπορεῖ νὰ πλήξῃ. Καὶ μὲ ἓνα λόγο, ὅσα ἀναγνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι τὰ κάνει ἐπίτηδες γιὰ νὰ προκαλέσῃ ταραχὴ στὸ συνάνθρωπο, καὶ ἡ ἴδια ἡ συνείδησίς του μολύνεται ἀφοῦ ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὰ ἐπινοεῖ γιὰ νὰ βλάψῃ ἢ θλίψῃ, νὰ φυλαχθῇ ὥστε νὰ μὴ τὰ κάνῃ. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ τήρησις τῆς συνειδήσεως πρὸς τὸ συνάνθρωπο.

8. Τὸ δὲ πρὸς τὰς ὕλας φυλάξαι ἐστὶν ἵνα μὴ κακῶς κέχρηται τις πράγματι, ἵνα μὴ ἀφῆ πρόγμα ἀχρειωθῆναι ἢ ριφῆναι, ἀλλὰ κἄν ἴδη τί ποιε ἐρρομμένον, μὴ παρίδῃ, κἄν εὐτελὲς ᾖ, ἀλλὰ σοσιείλῃ καὶ θήσῃ εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἵνα μὴ παρακέχρηται τοῖς ἰδίοις ἱματίοις. Ἔστι γάρ, ὑπόθου, οὐ δύναται τις φορέσαι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἄλλην μίαν ἢ δύο ἐβδομάδας καὶ ἀπέρχεται, ἀφουρῆ πλύνει αὐτὸ πρὸ καιροῦ καὶ κατακόπτει αὐτό, καὶ ἀντὶ τοῦ χρησιμεῦσαι αὐτὸ ἄλλους πέντε μῆνας ἢ καὶ πλεόν, πλύνων πλύνων παλαιοὶ αὐτὸ καὶ ποιεῖ αὐτὸ ἀχρήσιμον. Καὶ ἔστι κατὰ συνείδησιν.
9. Ὅμοίως καὶ ἐν σιρῶματι. Πολλάκις δύναται τις ποιῆσαι τὴν χρεῖαν αὐτοῦ εἰς ἓν κερθηκάριον καὶ ζητεῖ μέγα σιρῶμα· ἔχει τρίχινον ἔσθ' ὅτι, καὶ θέλει ἀλλάξαι αὐτὸ καὶ λαβεῖν ἄλλο ἢ νέον ἢ εὐμορφον ἀπὸ περπερείας ἢ ἀπὸ ἀκηδίας. Δύναται ἀρκεσθῆναι ἐνὶ κεντιωνίῳ καὶ ζητεῖ λανάτον, εἰκὸς καὶ φιλονεικεῖ, ἐὰν μὴ λάβῃ. Εἰ δὲ καὶ ἀρξῆται προσέχειν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ καὶ λέγειν, 'διὰ τί οὗτος ἰδὲ ἔχει, κἀγὼ οὐκ ἔχω; ὁ τοιοῦτος μακάριός ἐστι· μεγάλη προκοπή. Πάλιν ἀπλοῖ τις τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἢ τὸ σκέπασμα εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἀμελεῖ τοῦ ἐπάραι αὐτὸ καὶ ἀφῆ αὐτὸ καῆναι. Καὶ τοῦτο παρὰ συνείδησιν ἐστίν.
10. Ὅμοίως καὶ ἐν βρώμασι· δύναται τις ποιῆσαι τὴν χρεῖαν αὐτοῦ εἰς μικρὸν λάχανον ἢ ὄσπριον ἢ ὀλίγας ἐλαίας καὶ οὐκ ἀνέχεται ποιῆσαι, ἀλλὰ ζητεῖ ἄλλο βρώμα ἡδύτερον ἢ πολυτελέστερον. Ταῦτα πάντα παρὰ συνείδησιν ἐστίν.
11. Οἱ δὲ πατέρες λέγουσιν οὐκ ὀφείλει ὁ μοναχὸς εἶσαι ποιε τὴν συνείδησιν αὐτοῦ καταπονεῖσαι αὐτὸν ἐν οἰωδήποτε πράγματι. Χρεῖα οὖν ἐστίν, ἀδελφοί, νήφειν ἡμᾶς

8. Ἡ δὲ φύλαξις τῆς συνειδήσεως πρὸς τὰ ὑλικά πράγματα εἶναι νὰ μὴ χρησιμοποιοῖ κανεὶς κακῶς κάτι, νὰ μὴ ἀφήνῃ ἓνα πρᾶγμα νὰ ἀχρηστευθῇ ἢ νὰ πεταχθῇ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἰδῇ ποτὲ κάτι πεταμένο, νὰ μὴ τὸ παραβλέψῃ, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι εὐτελές, ἀλλὰ νὰ τὸ συμμαζεύσῃ καὶ νὰ τὸ θέσῃ στὸν τόπο του· ἐπίσης νὰ μὴ κακομεταχειρίζεται τὰ ἐνδύματά του. Ὑπόθεσε ὅτι κάποιος μπορεῖ νὰ φορέσῃ τὸ ἔνδυμά του ἄλλη μία ἢ δύο ἐβδομάδες, καὶ αὐτὸς πηγαίνει βιαστικά, τὸ πλύνει παράκαιρα καὶ τὸ κατακόπτει, καὶ ἐνῶ θὰ τοῦ ἐχρησίμευε ἄλλους πέντε μῆνες ἢ καὶ περισσότερο, πλύνοντας πλύνοντας τὸ παλαιώνει καὶ τὸ καθιστᾷ ἄχρηστο. Καὶ αὐτὸ εἶναι παρά συνείδησι.
9. Ὅμοίως καὶ στὴν περίπτωσι τῶν στρωσιδιῶν. Πολλὲς φορὲς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξυηρητηθῇ ἀπὸ ἓνα προσκέφαλο καὶ ὅμως ζητεῖ μεγάλο στρῶμα· ἔχει ἴσως τρίχινο καὶ θέλει νὰ τὸ ἀλλάξῃ καὶ νὰ λάβῃ ἄλλο, ἢ νέο ἢ ὁμορφο, ἀπὸ κενοδοξία ἢ ἀπὸ ἀκηδία. Μπορεῖ νὰ ἀρκεσθῇ σ' ἓνα κομματιαστὸ πανωφόρι κι' αὐτὸς ζητεῖ ὑφαντό, φυσικά δὲ φιλονικεῖ, ἂν δὲν τὸ λάβῃ. Ἐὰν δὲ ἀρχίσῃ νὰ προσέχῃ τὸν ἀδελφὸ του καὶ νὰ λέγῃ, 'γιατί αὐτὸς ἔχει τοῦτο κι' ἐγὼ δὲν ἔχω; αὐτὸς εἶναι τυχερὸς', τότε ἡ προκοπὴ εἶναι μεγάλη! Σ' ἄλλῃ περίπτωσι ἀφήνει κάποιος τὸ ἔνδυμά του ἢ τὸ σκέπασμα στὸν ἥλιο κι' ἀμελεῖ νὰ τὸ πάρῃ καὶ τὸ ἀφήνῃ νὰ καῖ. Καὶ τοῦτο εἶναι παρά συνείδησι.
10. Ὅμοίως καὶ στὰ φαγητά. Μπορεῖ κάποιος νὰ ἱκανοποιήσῃ τίς ἀνάγκες του μ' ἓνα μικρὸ λάχανο ἢ ὄσπριο, ἢ μὲ λίγες ἐλιές, καὶ ὅμως δὲν ἀρκεῖται σ' αὐτὸ καὶ ζητεῖ ἄλλο φαγητὸ γλυκύτερο καὶ πολυτελέστερο. Αὐτὰ ὅλα εἶναι παρά συνείδησι.
11. Οἱ πατέρες ὅμως λέγουν ὅτι ὁ μοναχὸς δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀφήσῃ ποτὲ τὴν συνείδησί του νὰ τὸν καταπονῆσῃ σὲ ὁποιοδήποτε πρᾶγμα. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη,

πάντοτε καὶ φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀπὸ πάντων τούτων, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὸν κίνδυνον. Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος προεμαρτύρατο ἡμᾶς, καθὼς ἀνωτέρω εἶπομεν. Ὁ Θεὸς δώη ἡμῖν ἀκούειν καὶ φυλάττειν ταῦτα, ἵνα μὴ εἰς κρίμα γένωνται ἡμῖν οἱ λόγοι τῶν πατέρων ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Ἔτσι αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ κράτις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

4

ΠΕΡΙ ΘΕΙΟΥ ΦΟΒΟΥ

1. Λέγει ἐν ταῖς Καθολικαῖς ὁ ἅγιος Ἰωάννης· «ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω θάλλει τὸν φόβον». Ἄρα τί θέλει διὰ τούτου σημαίνει ἡμῖν ὁ ἅγιος; ποίαν ἄρα λέγει ἀγάπην καὶ ποῖον φόβον; Ὁ μὲν προσφῆτης ἐν τῷ ψαλμῷ λέγει· «φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ» καὶ ἄλλα δὲ μυρία τοιαῦτα εὐρίσκομεν ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς. Εἰ οὖν καὶ οἱ ἅγιοι οὕτως ἀγαπῶντες τὸν Κύριον φοβοῦνται αὐτόν, πῶς λέγει, «ἡ ἀγάπη ἔξω θάλλει τὸν φόβον;». Δεῖξαι ἡμῖν θέλει ὁ ἅγιος ὅτι δύο εἰσὶ φόβοι, εἷς εἰσαγωγικὸς καὶ εἷς τελειος, καὶ ὅτι ὁ μὲν εἷς τῶν ἀρχομένων ἐστίν, ὡς ἂν εἴποι τις, τοῦ θεοσεβεῖν, ὁ δὲ ἄλλος τῶν ἁγίων ἐστὶ τῶν τελειωθέντων, τῶν φθασάντων εἰς τὸ μέτρον τῆς ἁγίας ἀγάπης. Οἶόν τι λέγω· ποιεῖ τις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν κολάσεων· οὗτος, ὡς εἶπομεν, ἀκμὴν ἀρχαριῶς ἐστίν, οὗτος οὐ ποιεῖ ἀκμὴν δι' αὐτὸ τὸ καλόν, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τῶν πληγῶν. Ἄλλος δὲ ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀγαπῶν αὐτὸν τὸν Θεόν, ἀγαπῶ ἰδικῶς τὸ εὐαρεσθεῖν τῷ Θεῷ· οὗτος οἶδε τί ἐστὶν αὐτὸ τὸ καλόν, οὗτος ἔγνω τί ἐστὶ τὸ εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἴδου οὗτός ἐστιν ὁ ἔχων τὴν ἀληθινὴν

1. Α' Ἰω. 4, 18.

2. Ψαλμ. 33, 10.

ἀδελφοί, νὰ ἀγρυπνοῦμε πάντοτε καὶ νὰ φυλασσώμαστε ἀπὸ ὅλα αὐτά, γιὰ νὰ μὴ πέσωμε στὸν κίνδυνο. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔχει προλάβει στὴν μαρτυρία αὐτῶν, ὅπως εἶπαμε παραπάνω. Εἶθε νὰ μᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς ν' ἀκούωμε καὶ νὰ φυλάσσωμε αὐτὰ τὰ πράγματα, γιὰ νὰ μὴ καταντήσουν σὲ κατάκρισί μας οἱ λόγοι τῶν πατέρων μας, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Πραγματικὰ σ' αὐτὸν πρέπει δόξα καὶ κράτος στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

4

ΠΕΡΙ ΘΕΙΟΥ ΦΟΒΟΥ

1. Λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης στὶς καθολικὲς ἐπιστολές: «ἡ τελεία ἀγάπη ἀπομακρύνει τὸ φόβο»¹. Τί θέλει τάχα νὰ μᾶς σημάνη μὲ αὐτὸ ὁ ἅγιος; Γιὰ ποιά ἀγάπη ὁμιλεῖ καὶ γιὰ ποῖο φόβο; Ὁ προφήτης λέγει στὸν ψαλμὸ: «φοβηθῆτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἅγιοί του»². Εὐρίσκομε δὲ στὶς ἅγιες Γραφές κι' ἄλλα πολλὰ τέτοια. Ἐὰν λοιπὸν καὶ οἱ ἅγιοι, ποὺ τόσο ἀγαποῦν τὸν Κύριο, τὸν φοβοῦνται, πῶς λέγει, «ἡ ἀγάπη ἀπομακρύνει τὸν φόβο»; Ὁ ἅγιος θέλει νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι ὑπάρχουν δύο φόβοι, ἓνας εἰσαγωγικὸς καὶ ἓνας τέλειος, καὶ ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ταιριάζει στοὺς ἀρχαρίους, θὰ ἔλεγε κανεῖς, τῆς θεοσεβείας, ὁ δὲ ἄλλος ταιριάζει στοὺς τελειωμένους ποὺ ἔφθασαν στὸ μέτρο τῆς ἀγίας ἀγάπης. Φέρω γιὰ παράδειγμα τὸ ἐξῆς. Κάποιος κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν φόβο τῆς τιμωρίας· αὐτός, ὅπως εἶπαμε, εἶναι ἀκόμη ἀρχάριος, αὐτὸς δὲν κάνει τὸ καλὸ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ καλὸ ἀλλὰ ἀπὸ τὸν φόβο τῶν κτυπημάτων. Ἄλλος ὅμως κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ εἰδικῶς τὸ νὰ εὐαρεστῇ τὸν Θεό. Αὐτὸς γνωρίζει τί εἶναι καθ' ἑαυτὸ

ἀγάπην, ἣν λέγει ὁ ἅγιος τελείαν, καὶ αὕτη ἡ ἀγάπη φέρει αὐτὸν εἰς τὸν τέλειον φόβον. Φοβεῖται γὰρ ὁ τοιοῦτος καὶ φυλάττει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐπιθίγει διὰ τὰς πληγὰς, οὐκ ἐπιθίγει διὰ τὸ μὴ κολασθῆναι, ἀλλ' ὡσπερ εἶπομεν, γευσάμενος αὐτῆς τῆς γλυκύτητος τοῦ εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ, φοβεῖται μὴ ἐκπέσῃ αὐτῆς, φοβεῖται μὴ σιερηθῆι αὐτῆς. Οὗτος οὖν ὁ τέλειος φόβος ὁ ἐκ τῆς ἀγάπης ταύτης γινόμενος ἔξω θάλλει τὸν εἰσαγωγικὸν φόβον. Καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὅτι, ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω θάλλει τὸν φόβον. Ἀδύνατον δέ ἐστιν ἔλθειν τὸν τέλειον φόβον, εἰ μὴ διὰ τοῦ εἰσαγωγικοῦ.

2. Τρεῖς γὰρ εἰσι διαθέσεις, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, δι' ὧν δυνάμεθα εὐαρεσιῆσαι τῷ Θεῷ. Ἡ γὰρ φοβούμενοι τὴν κόλασιν εὐαρεσιτοῦμεν καὶ ἔσμεν ἐν τῇ καταισιάσει τοῦ δούλου· ἢ τὰ ἐκ τοῦ μισθοῦ κέρδη διώκοντες, τῆς ἐναντιῶν ἕνεκεν ὠφελείας πληροῦμεν τὰ προσεταιραγμένα καὶ κατὰ τοῦτο προσεοίκαμεν τοῖς μισθίοις· ἢ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ ἔσμεν ἐν τῇ καταισιάσει τοῦ υἱοῦ. Ὁ γὰρ υἱὸς διὰ τὸν ἔλθειν εἰς φρόνησιν, ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὐ φοβούμενος μὴ δαρῆ, οὐδὲ διὰ τὸ λαβεῖν μισθὸν παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀγαπῶν αὐτόν, φυλάττων αὐτῷ ἰδικῶς αὐτήν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τιμὴν τὴν πατρικὴν, καὶ πεπεισμένος ἐστὶν διὰ πάντα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ πατρὸς, αὐτοῦ ἐστὶν. Ὁ τοιοῦτος ἀξιοῦται ἀκοῦσαι, «οὐκ ἐπιθίγει δουλός, ἀλλὰ υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ»· ὁ τοιοῦτος οὐκ ἐπιθίγει φοβεῖται, ὡς εἶπομεν, τὸν Θεὸν καὶ ἐκεῖνον δῆλον ἐστὶν τὸν εἰσαγωγικὸν φόβον, ἀλλὰ ἀγαπᾷ, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Ἀντώνιος· «ἐγὼ οὐκ ἐπιθίγομαι τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἀγαπᾷ αὐτόν». Καὶ ὁ Κύριος

3. Γρηγορίου Θεολόγου, Κατὰ Ἰουλιανοῦ Στηλιτευτικὸς Α' 60, ΕΠΕ Γρηγόριος Θεολόγος 3, 82.

4. Γαλ. 4, 7.

τὸ καλὸ, αὐτὸς γνωρίζει τί εἶναι τὸ νὰ εἶναι μαζί με τὸ Θεό. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη ποὺ ὁ ἅγιος χαρακτηρίζει τελεία, καὶ αὐτὴ ἢ ἀγάπη τὸν φέρει στὸν τέλειο φόβο. Δηλαδή αὐτὸς φοβεῖται καὶ φυλάττει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὄχι πλέον γιὰ τίς πληγές, ὄχι πλέον γιὰ νὰ μὴ τιμωρηθῇ, ἀλλὰ, ὅπως εἶπαμε, ἐπειδὴ ἐγεύθηκε τὴν γλυκύτητα τοῦ νὰ εἶναι μαζί με τὸ Θεό, φοβεῖται μὴ ἐκπέση ἀπὸ αὐτήν, φοβεῖται μὴ τὴν στερηθῇ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τέλειος φόβος, ὁ γεννώμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ἀπομακρύνει τὸν εἰσαγωγικὸ φόβο. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει ὅτι ἢ ἀγάπη ἀπομακρύνει τὸ φόβο. Εἶναι δὲ ἀδύνατο νὰ ἔλθῃ ὁ τέλειος φόβος, παρὰ μόνο διὰ τοῦ εἰσαγωγικοῦ.

2. Πραγματικὰ ὑπάρχουν τρεῖς διαθέσεις, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος³, με τίς ὁποῖες μπορούμε νὰ εὐαρεστήσωμε στὸ Θεό. Δηλαδή ἢ εὐαρεστοῦμε διότι φοβώμαστε τὴν τιμωρία καὶ εἴμαστε στὴν κατάστασι τοῦ δούλου· ἢ ἐκτελοῦμε τίς διαταγές γιὰ χάρι ὠφελείας μας, ἐπειδὴ ἐκδιώκομε τὰ κέρδη τῆς ἀμοιβῆς, καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιάζομε με τοὺς μισθωτοὺς· ἢ κάνομε τὸ καλὸ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ καλὸ καὶ εἴμαστε στὴν κατάστασι τοῦ υἱοῦ. Διότι ὁ υἱός, ὅταν ἔλθῃ στὴν ἡλικία τῆς φρονήσεως, ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς του ὄχι διότι φοβεῖται μὴ δαρῇ οὔτε γιὰ νὰ λάβῃ μισθὸ ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ διότι τὸν ἀγαπᾷ, ἐπιφυλάσσοντας γι' αὐτόν εἰδικῶς αὐτήν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν τιμὴν τὴν πατρικὴν, καὶ εἶναι πεισμένος ὅτι ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ πατρὸς εἶναι ἰδικά του. Τέτοιος ἄνθρωπος ἀξιῶνεται ν' ἀκούσῃ «δὲν εἶσαι πλέον δούλος, ἀλλὰ υἱός καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ»⁴· ὁ τέτοιος ἄνθρωπος δὲν φοβεῖται πλέον, ὅπως εἶπαμε, τὸ Θεὸ κατὰ ἐκεῖνο τὸν εἰσαγωγικὸ φόβο, ἀλλὰ ἀγαπᾷ, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Ἀντώνιος· «ἐγὼ δὲν φοβοῦμαι πλέον τὸ Θεό, ἀλλὰ τὸν ἀγαπῶ». Καὶ ὁ Κύριος, λέγον-

λέγων τῷ Ἀβραάμ μετὰ τὸ προσενέγκαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸ «ὦν ἔγνω δι φοβῆ σου τὸν Θεόν, ἐκεῖνον σημαίνει τὸν τέλειον φόβον τὸν ἐκ τῆς ἀγάπης ἐγγινόμενον. Πῶς γὰρ εἶχεν εἶπειν τὸ «ὦν ἔγνω»; Ἐλέησον, τσαῦτα ἐποίησεν, ὑπήκουσε τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφῆκε τὰ ἴδια πάντα καὶ παρώκησεν εἰς τὴν ἀλλοτριαν καὶ εἰς ἔθνος εἰδωλολατρῶν, ὅπου οὐκ ἦν οὐδὲ ἴχνος θεοσεβείας, καὶ ἐπὶ τούτοις ὑπήνεγκε καὶ τὸν τοιοῦτον φοβερόν πειρασμὸν τῆς θυσίας τοῦ υἱοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἔλεγεν αὐτῷ, «ὦν ἔγνω δι φοβῆ σου τὸν Θεόν»· δῆλον δι τὸν τέλειον φόβον ἔλεγε τὸν τῶν ἀγίων. Οὐκ ἔτι γὰρ διὰ φόβον κοιλιάσεως ἢ διὰ τὸ λαβεῖν μισθὸν ποιοῦσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀγαπῶντες, καθὼς πολλάκις εἶπομεν, φοβούμενοι ποιῆσαι τι παρὰ τὸ θέλημα τοῦ ἀγαπητοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο λέγει «ἡ ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον». Οὐκέτι γὰρ ἀπὸ φόβου ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν φοβοῦνται.

3. Οὗτος ἐστὶν ὁ τέλειος φόβος, ἀλλ' οὐ δυνατὸν τὸν τέλειον ἐλθεῖν, ὡς προείπομεν, εἰ μὴ σχῆ τις προῖτον τὸν εἰσαγωγικὸν φόβον. Λέγει γάρ, «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου»· καὶ πάλιν λέγει, «ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ». Ἀρχὴν λέγει τὸν εἰσαγωγικὸν φόβον, μετ' ὃν ἐστὶν ὁ τέλειος ὁ τῶν ἀγίων. Ὁ οὖν εἰσαγωγικὸς φόβος τῆς καιασιάσεως ἡμῶν ἐστὶν. Οὗτος φυλάττει τὴν ψυχὴν ὥσπερ ἡ γάνωσις ἀπὸ πάσης κακίας. Λέγει γάρ· «τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ». Ἐὰν οὖν ἐκκλίνῃ τις ἀπὸ κακοῦ διὰ τὸν φόβον τῆς κολάσεως, ὡς ὁ δοῦλος φοβούμενος τὸν δεσπότην, ἔρχεται κατὰ μέρος καὶ εἰς τὸ ποιῆσαι τὸν ἀγαθόν, καὶ ποιῶν τὸ ἀγαθὸν κατὰ μικρὸν μικρὸν ἔρχεται καὶ ἀνταπόδοσιν τινα τῆς ἐργασίας τοῦ ἀγαθοῦ ἐλπίζειν, καθάπερ ὁ μισθωτός. "Ο-

5. Γεν. 22, 12.

6. Ψαλμ. 110, 10.

7. Βλ. Παροιμ. 1, 7. 9, 10. 22, 4.

8. Παροιμ. 15, 27.

τας στὸν Ἀβραάμ μετὰ τὴν προσφορὰ τοῦ υἱοῦ του τὸ «Τώρα ἐγνώρισα ὅτι ἐσὺ φοβεῖσαι τὸ Θεό»⁵, ἐκεῖνον τὸ φόβο ἐννοεῖ, τὸν γεννώμενο ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Διότι ἀλλιῶς πῶς λέγει «τώρα ἐγνώρισα»; Μὲ συγχωρεῖτε τόσα ἔκαμε, ὑπάκουσε τὸ Θεὸ καὶ ἄφησε ὅλα τὰ ἀγαθὰ του καὶ μετοίκησε σὲ ξένη γῆ καὶ σὲ ἔθνος εἰδωλολατρῶν, ὅπου δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἵχνος θεοσεβείας, καὶ ἐπάνω σ' αὐτὰ ὑπέφερε καὶ αὐτὸν τὸν φοβερό πειρασμὸ τῆς θυσίας τοῦ υἱοῦ. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τοῦ ἔλεγε, «τώρα ἐγνώρισα ὅτι ἐσὺ φοβεῖσαι τὸν Θεό». Εἶναι φανερό ὅτι ἐννοοῦσε τὸν τέλειο φόβο, τὸ φόβο τῶν ἁγίων. Διότι αὐτοὶ ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὄχι ἀπὸ φόβο ἢ γιὰ νὰ λάβουν μισθό, ἀλλὰ, καθὼς εἶπαμε πολλές φορές, ἐπειδὴ ἀγαποῦν καὶ φοβοῦνται νὰ κάνουν κάτι παρὰ τὸ θέλημα τοῦ ἀγαπητοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει «ἡ ἀγάπη ἀπομακρύνει τὸν φόβο». Διότι δὲν ἀγαποῦν ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπη φοβοῦνται.

3. Αὐτὸς εἶναι ὁ τέλειος φόβος. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ φθάσῃ κανεὶς τὸν τέλειο φόβο, ὅπως προείπαμε, ἂν δὲν ἀποκτήσῃ πρῶτα τὸν εἰσαγωγικό. Πραγματικὰ λέγει, «ἀρχὴ σοφίας εἶναι ὁ φόβος Κυρίου»⁶ καὶ πάλι λέγει, «ἀρχὴ καὶ τέλος εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ»⁷. Ἄρχὴ ἐννοεῖ τὸν εἰσαγωγικό φόβο, μετὰ τὸν ὁποῖο εἶναι ὁ τέλειος τῶν ἁγίων. Ὁ εἰσαγωγικός λοιπὸν φόβος ταιριάζει στὴν ἰδική μας κατάστασι. Αὐτὸς φυλάττει τὴν ψυχὴ, σὰν τὸ γάνωμα, ἀπὸ κάθε κακία. Διότι λέγει «ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου ἀποφεύγει κάθε ἄνθρωπος τὸ κακὸ»⁸. Ἐὰν λοιπὸν ἀποφύγῃ κάποιος τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας, σὰν ὁ δοῦλος ποῦ φοβεῖται τὸν κύριό του, ἔρχεται βαθμιαίως καὶ στὸ σημεῖο νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἀγαθό, καὶ κάνοντας τὸ ἀγαθὸ λίγο λίγο ἀρχίζει νὰ ἐλπίζει καὶ κάποια ἀνταπόδοσι τῆς ἐργασίας τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπως ὁ μισθωτός.

ταν οὖν ἐμμείγη φεύγων τὸ κακόν, ὡς εἶπομεν, διὰ τὸν φόβον ὡσπερ ὁ δοῦλος, καὶ πάλιν ποιῶν τὸ ἀγαθὸν διὰ τὴν ἐλπίδα ὡσπερ ὁ μισθωτός, χρονίζων σὺν Θεῷ ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ κατὰ ἀναλογία συνναπτόμενος τῷ Θεῷ, γεύεται λοιπὸν καὶ εἰς αἴσθησίν τινα ἔρχεται αὐτοῦ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ καὶ οὐκέτι θέλει χωρισθῆναι ἀπ' αὐτοῦ. Τίς γὰρ αὐτὸν ἔτι δύναται χωρίσαι, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; τίτε φθάνει εἰς τὸ μέτρον τοῦ υἱοῦ καὶ ἀγαπᾷ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ φοβεῖται ἐπειδὴ ἀγαπᾷ. Καὶ οὗτός ἐστιν ὁ μέγας καὶ τέλειος φόβος.

4. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης διδάσκων ἡμᾶς τὴν διαφορὰν τούτων τῶν φόβων ἔλεγε· «δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς». Θέτε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς ἕκαστον ρῆμα τοῦ προφήτου, πῶς ἐκάστη λέξις αὐτοῦ ἔχει δύναμιν. Πρῶτον λέγει «δεῦτε πρός με», προσκαλούμενος ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἀρετήν. Προσιθεῖ καὶ τέκνα· τέκνα καλοῦσιν οἱ ἅγιοι τοὺς διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν μεταμορφωμένους ἀπὸ τῆς κακίας εἰς τὴν ἀρετήν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «τεκνία οὖς πάλιν ὠδίνω μέχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν». Εἶτα μετὰ τὸ προσκαλέσασθαι ἡμᾶς καὶ προτρέψασθαι ἐπὶ τὴν τοιαύτην μεταμόρφωσιν, λέγει «φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς». Βλέπετε τὴν παρορησίαν τοῦ ἁγίου. Ἡμεῖς διὰν θέλωμεν εἰπεῖν τί ποιεῖ καλόν, ἀεὶ λέγομεν· «θέλετε διαλεχθῶμεν μικρὸν καὶ γυμνάσωμεν περὶ φόβου Θεοῦ ἢ περὶ ἄλλης ἀρετῆς;». Ὁ δὲ ἅγιος οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μετὰ παρορησίας ἔλεγε· «δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθά;». Εἶτα, ὡς τινος ἀποκρινομένου δι, «ἐγὼ θέλω, δίδαξόν με πῶς ζῆσαι καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθάς», δι-

9. Βλ. Ρωμ. 8, 35.

10. Ψαλμ. 33, 12.

11. Γαλ. 4, 19.

12. Ψαλμ. 33, 13.

Ὅταν λοιπὸν ἐπιμείνη ν' ἀποφεύγη τὸ κακὸ, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὸν φόβο σὰν ὁ δοῦλος, καὶ ἐπίσης νὰ ἐκτελῇ τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, σὰν ὁ μισθωτὸς, παραμένοντας μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ στὸ ἀγαθὸ καὶ κατ' ἀναλογία προσκολλώμενος στὸ Θεό, τότε γίνεται καὶ ἀποκτᾶ πείρα αὐτοῦ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ καὶ δὲν θέλει πλέον νὰ χωρισθῇ ἀπὸ αὐτό. Πραγματικὰ ποιὸς μπορεῖ στὸ ἐξῆς νὰ τὸν χωρίση, ὅπως εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ⁹; Τότε φθάνει στὸ μέτρο τῆς τελειότητος τοῦ υἱοῦ καὶ ἀγαπᾶ γιὰ τὸ καλὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ φοβεῖται ἐπειδὴ ἀγαπᾶ. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μέγας καὶ τέλειος φόβος.

4. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε διδάσκοντάς μας τὴ διαφορὰ τοῦ φόβου τούτων· «ἔλθετε, τέκνα, ἀκούσατέ με, θὰ σᾶς διδάξω φόβο Κυρίου»¹⁰. Σκεφθῆτε προσεκτικὰ κάθε λέξι τοῦ προφήτου, πῶς κάθε λέξις του ἔχει τὴν ἔννοιάν της. Πρῶτα λέγει, «ἔλθετε πρὸς ἐμέ», προσκαλώντας μας στὴν ἀρετή. Προσθέτει καὶ «τέκνα»· τέκνα καλοῦν οἱ ἅγιοι αὐτοῦς ποὺ μὲ τοὺς λόγους τους μεταμορφώνονται ἀπὸ τὴν κακία πρὸς τὴν ἀρετή, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος· «παιδιά μου, ποὺ σᾶς ὠδίνω πάλι ἕως ὅτου μορφωθῇ μέσα σας ὁ Χριστός»¹¹. Ἐπειτα μετὰ τὴν πρόσκλησί μας καὶ τὴν προτροπὴ πρὸς αὐτὴν τὴ μεταμόρφωσι, λέγει· «θὰ σᾶς διδάξω φόβο Κυρίου». Βλέπετε τὴν παρρησία τοῦ ἁγίου. Ἐμεῖς, ὅταν θέλωμε νὰ εἰποῦμε τίποτε καλὸ, λέγομε πάντοτε· «θέλετε νὰ συζητήσωμε γιὰ λίγο καὶ νὰ ἀσκηθοῦμε γιὰ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ ἢ γιὰ ἄλλη ἀρετή;». Ὁ δὲ ἅγιος δὲν ὠμίλησε ἔτσι ἀλλὰ μὲ παρρησία· «ἔλθετε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, θὰ σᾶς διδάξω φόβο Κυρίου. Ποιὸς ἄνθρωπος εἶναι ποὺ θέλει ζωὴ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἰδῇ ἡμέρες ἀγαθές;»¹². Ἐπειτα, σὰν νὰ ἀποκρίνεται κάποιος ὅτι, «ἐγὼ θέλω, δίδαξέ με, πῶς νὰ ζήσω καὶ νὰ ἰδῶ ἡμέρες ἀγαθές», διδάσκει

δάσκει καὶ λέγει, «παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Ἴδου τέως τὴν ἐνέργειαν ἀνακόπτει τοῦ κακοῦ διὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ· τὸ «παῦσαι τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ», ἐστὶ τὸ μὴ πληῆξαι διὰ τινος τὴν συνείδησιν τοῦ πλησίον, τὸ μὴ κακολογῆσαι, τὸ μὴ παροξύναι· τὸ δὲ «τὰ χεῖλη μὴ λαλῆσαι δόλον», ἐστὶ τὸ μὴ δολιεύσασθαι τὸν πλησίον.

5. Εἶτα ἐπάγει· «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ». Εἶπε προῦτον μερικὰς τινὰς ἀμαρτίας, τὴν καταλαλιάν, τὴν δολιότητα, καὶ οὕτως ἐπήγαγε περιεκτικῶς περὶ πάσης κακίας τὸ «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ»· οἶον, φύγε ἀπλῶς πᾶν κακόν, ἔκκλινον ἀπὸ παντὸς πράγματιος φέροντις ἀμαρτίαν. Καὶ οὐκ εἶπε τοῦτο μόνον καὶ ἐσιῶπησεν, ἀλλὰ προσέθηκε, «καὶ ποιήσον ἀγαθόν»· ἔστι γὰρ ὅτι οὐ κακοποιεῖ τις, οὐ μέντοι καὶ ἀγαθοποιεῖ· ἔστι πάλιν ὅτι οὐκ ἀδικεῖ τις, οὐ μέντοι καὶ ἔλεε· ἔστιν ὅτι οὐ μισεῖ τις, οὐ μέντοι καὶ ἀγαπᾷ. Καλῶς οὖν εἶπεν ὁ προφήτης· «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν».

6. Ἴδου δεικνύει ἡμῖν τὴν ἀκολουθίαν ἐκείνην τῶν τριῶν καταστάσεων ὧν προείπομεν, πῶς διὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ ἐχειραγώγησεν εἰς τὸ ἐκκλῖναι ἀπὸ κακοῦ, καὶ οὕτω προτιρέπεται ἐπιβῆναι καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν γὰρ ἀξιοθῆ τις ἀργῆσαι ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ φυγεῖν ἀπ' αὐτοῦ, φυσικῶς λοιπὸν ἐνεργεῖ τὸ ἀγαθὸν ὀδηγούμενος ὑπὸ τῶν ἁγίων. Ταῦτα εἰπὼν πάνυ καλῶς καὶ ἀκολουθῶς ἐπιφέρει τὸ «ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον ἀτιήν»· καὶ οὐκ εἶπεν, «ζήτησον» μόνον, ἀλλὰ δραμαίως καταδίωξον, ἵνα καταλάβῃς ἀτιήν.

7. Θέτε πάνυ τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τὸ ρητὸν τοῦτο καὶ βλέπετε ἀκριβείαν τοῦ ἁγίου. «Οἷαν ἀξιοθῆ τις ἐκκλῖναι

13. Ψαλμ. 33, 14.

14. Ψαλμ. 33, 15.

15. Ψαλμ. 33, 15.

16. Ματθ. 5, 9.

καὶ λέγει, «φύλαξε τὴ γλῶσσα σου ἀπὸ κακὸ καὶ τὰ χεῖλη σου ὥστε νὰ μὴ ἐκφέρουν δολιότητα»¹³. Ἴδου τώρα ἀνακόπτει τὴν ἐνέργεια τοῦ κακοῦ διὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Τὸ «φύλαξε τὴν γλῶσσα σου ἀπὸ κακὸ» εἶναι τὸ νὰ μὴ κτυπήσῃ μὲ κάτι τὴ συνείδησι τοῦ συνανθρώπου, τὸ νὰ μὴ κακολογήσῃ, τὸ νὰ μὴ παροξύνῃ, ἐνῶ τὸ «τὰ χεῖλη σου νὰ μὴ ἐκφέρουν δολιότητα» εἶναι τὸ νὰ μὴ ἐξαπατήσῃ τὸν συνάνθρωπο.

5. Ἐπειτα προσθέτει «λοξοδρόμησε ἀπὸ τὸ κακὸ»¹⁴. Ἄνεφερε πρῶτα μερικὲς ἁμαρτίες, τὴν καταλαλιά, τὴ δολιότητα, καὶ ἔπειτα προσέθεσε γενικὰ γιὰ κάθε κακία τὸ «λοξοδρόμησε ἀπὸ τὸ κακὸ»· δηλαδὴ ἀπόφυγε γενικῶς κάθε κακὸ, λοξοδρόμησε ἀπὸ κάθε πρᾶγμα ποῦ φέρει ἁμαρτία. Καὶ δὲν εἶπε τοῦτο μόνο καὶ ἐσιώπησε, ἀλλὰ προσέθεσε, «καὶ κάνε τὸ ἀγαθόν»· διότι ὑπάρχουν περιπτώσεις ποῦ δὲν κακοποιεῖ κανεὶς, ἀλλὰ οὔτε ἀγαθοποιεῖ· ὑπάρχουν ἐπίσης περιπτώσεις ποῦ δὲν ἀδικεῖ κανεὶς, ἀλλὰ οὔτε ἐλεεῖ· ὑπάρχουν περιπτώσεις ποῦ δὲν μισεῖ κανεὶς, ἀλλ' οὔτε ἀγαπᾷ. Καλῶς λοιπὸν εἶπε ὁ προφήτης· «λοξοδρόμησε ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε τὸ ἀγαθόν».
6. Βλέπετε ὅτι ὁ προφήτης μᾶς δεικνύει ἐκείνη τὴ συνέχεια τῶν τριῶν καταστάσεων ποῦ προαναφέραμε, πῶς μὲ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ μᾶς ἐχειραγῶγησε στὴν λοξοδρόμησι ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ ἔπειτα προτρέπει νὰ ἀνεβοῦμε στὸ ἀγαθόν. Διότι, ἐὰν κανεὶς ἀξιωθῇ νὰ κόψῃ τὸ κακὸ καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ αὐτὸ, ἐντελῶς φυσικὰ ἐνεργεῖ τὸ ἀγαθόν, ὀδηγούμενος ἀπὸ τοὺς ἁγίους. Μετὰ τὰ λόγια αὐτὰ πολὺ καλὰ καὶ λογικὰ προσθέτει τὸ «ζήτησε εἰρήνη καὶ ἐπιδίωξέ την»¹⁶. Δὲν λέγει μόνον, «ζήτησε», ἀλλὰ κυνήγησέ την γιὰ νὰ τὴν προλάβῃς.
7. Δώσετε πολλὴ προσοχὴ στὸ ρητὸ τοῦτο καὶ ἰδέτε τὴν ἀκριβολογία τοῦ ἁγίου. Ὄταν ἀξιωθῇ κάποιος νὰ

ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ σπουδάσῃ σὺν Θεῷ λοιπὸν ἐνεργῆσαι τὸ ἀγαθόν, εὐθέως ἐπιφέρονται αὐτῷ οἱ πόλεμοι τοῦ ἐχθροῦ. Λοιπὸν ἀγωνίζεται, κοπιᾷ, συντριβεται, οὐ μόνον φοβούμενος ἀποσιρῆσαι πάλιν εἰς τὸ κακόν, ὡς εἶπομεν τοῦ δούλου, ἀλλὰ καὶ ἐλπίζων, ὡς προείπομεν, τὸν μισθὸν τοῦ ἀγαθοῦ καθάπερ μισθωτός. Ἐν τῷ οὖν πολεμεῖσθαι καὶ πολεμεῖν καὶ πυκτεύειν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ποιεῖ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς θλίψεως, μετὰ πολλῆς συντριβῆς. Ὅταν δὲ γένηται αὐτῷ βοήθεια παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄρξῃται λοιπὸν ἐν ἔξει τινὶ γίνεσθαι περὶ τὸ ἀγαθόν, τότε βλέπει τὴν ἀνάπαισιν, τότε κατὰ πρόσθασιν γεύεται τῆς εἰρήνης, τότε αἰσθάνεται τί ἐστὶν ἡ θλίψις τοῦ πολέμου καὶ τί ἐστὶν ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐφροσύνη τῆς εἰρήνης· λοιπὸν ζητεῖ αὐτήν, σπουδάζει λοιπὸν καὶ τρέχει καταδιώκων, ἵνα καταλάβῃ αὐτήν, ἵνα τελείως κτήσῃται αὐτήν, ἵνα εἰσοικῆσθαι αὐτήν ἐν ἑαυτῷ. Καὶ τί λοιπὸν μακαριώτερον τῆς ψυχῆς ἐκείνης τῆς ἀξιωθείσης τούτου τοῦ μέρου; Ὁ τοιοῦτος, καθὼς πολλάκις εἶπομεν, εἰς τὸ μέρος ἐστὶν τοῦ υἱοῦ. «Μακάριοι γὰρ ὄντως οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται». Τίς ποιεῖ τὴν ψυχὴν ἐκείνην ἔτι δι' ἄλλο τί ποτε ποιεῖν τὸ ἀγαθόν, εἰ μὴ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ; Τίς οἶδε τὴν χαρὰν ἐκείνην, εἰς μὴ ὁ ἔχων αὐτῆς πείραν; Τότε καὶ τὸν τέλειον φόβον ὁ τοιοῦτος γνωρίζει, καθὼς πολλάκις εἶπομεν.

8. Ἴδου ἠκούσαμεν τί ἐστὶν ὁ τέλειος φόβος ὁ τῶν ἀγίων καὶ τί ἐστὶν ὁ εἰσαγωγικὸς φόβος ὁ τῆς κατὰσείσεως ἡμῶν καὶ πόθεν φεύγει τις καὶ ποῦ ἔρχεται διὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Θέλουμεν λοιπὸν μαθεῖν ἄκρι καὶ τὸ πῶς ἔρ-

λοξοδρομηση από τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ προσπαθήσῃ στὸ ἐξῆς σὺν Θεῷ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἀγαθὸ, ἀμέσως ἔρχονται ἐναντίον του οἱ πόλεμοι τοῦ ἐχθροῦ. Ἀγωνίζεται λοιπόν, κοπιᾶζει, συντριβεται, ὄχι μόνο φοβούμενος μὴ ἐπιστρέψῃ πάλι στὸ κακὸ, ὅπως εἶπαμε γιὰ τὸν δοῦλο, ἀλλὰ καὶ ἐλπίζοντας, ὅπως προείπαμε, τὸν μισθὸ τοῦ ἀγαθοῦ σὰν μισθωτὸς. Στὶς ἐπιθέσεις λοιπόν καὶ ἀντεπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ στὸν ἀγῶνα μαζί του αὐτὸς ἐκτελεῖ τὸ ἀγαθὸ, ἀλλὰ μὲ πολλή θλίψι, μὲ πολλή συντριβή. Ὄταν δὲ τοῦ προσφερθῇ βοήθεια ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἀρχίσῃ νὰ ἀποκτᾶ τὴν ἕξι τοῦ ἀγαθοῦ, τότε βλέπει τὴν ἀνάπαυσι, τότε γεύεται προοδευτικὰ τὴν εἰρήνην, τότε αἰσθάνεται τί εἶναι ἡ θλίψις τοῦ πολέμου καὶ τί εἶναι ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐφροσύνη τῆς εἰρήνης. Τὴν ἀναζητεῖ λοιπόν, τὴν ἐπιδιώκει καὶ τὴν καταδιώκει τρέχοντας, γιὰ νὰ τὴν πιάσῃ, γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ τελείως, γιὰ νὰ τὴν βάλῃ μέσα του. Τί εἶναι λοιπόν εὐτυχέστερο ἀπὸ ἐκείνη τὴν ψυχὴ πού ἀξιῶνεται τοῦ μέτρου τούτου; Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι, ὅπως πολλὰς φορές εἶπαμε, στὸ μέτρο τελειότητος τοῦ υἱοῦ. Πραγματικὰ «μακάριοι εἶναι οἱ εἰρηνοποιοὶ διότι αὐτοὶ θὰ ὀνομασθοῦν υἱοὶ Θεοῦ»¹⁷. Ποιὸς μπορεῖ νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκτελεῖ τὸ ἀγαθὸ γιὰ ἄλλο τίποτε παρὰ γιὰ τὴν ἀπόλαυσι τοῦ ἀγαθοῦ καθ' ἑαυτό; Ποιὸς γνωρίζει ἐκείνη τὴν χαρὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν πού ἔλαβε πείρα τῆς; Τότε γνωρίζει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν τέλειο φόβο, ὅπως εἶπαμε ἐπανειλημμένως.

8. Ἀκούσαμε λοιπόν τί εἶναι ὁ τέλειος φόβος τῶν ἀγίων καὶ τί εἶναι ὁ εἰσαγωγικὸς φόβος, ὁ ταιριαστὸς στὴν κατάστασί μας, καὶ ἀπὸ ποῦ φεύγει κανεὶς καὶ ποῦ ἔρχεται ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Θέλομε λοιπόν τώρα νὰ μάθωμε καὶ τὸ πῶς ἔρχεται ὁ φόβος

χειται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, θέλομεν εἰπεῖν τί ἐσσι τὰ ἀφορίζοντα ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ.

9. Εἶπεν οἱ πατέρες ὅτι κτῆται ἄνθρωπος τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν μνήμην τοῦ θανάτου καὶ τὴν μνήμην τῶν κολάσεων, καὶ ἐκ τοῦ καθ' ἑσπέραν ἐρευνᾶν ἑαυτὸν πῶς παρήλθε τὴν ἡμέραν καὶ κατὰ πρωτὶ πάλιν ἐρευνᾶν πῶς παρήλθε τὴν νύκτα, καὶ ἐκ τοῦ μὴ παρρησιάζεσθαι καὶ ἐκ τοῦ προσκολληθῆναι ἀνθρώπῳ φοβουμένῳ τὸν Θεόν. Λέγει γὰρ ὅτι ἠρώτησεν ἀδελφός τινα τῶν γερόντων, 'τί ποιήσω, πάτερ, ἵνα φοβοῦμαι τὸν Θεόν;' Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, 'ὑπαγε κολλήθητι ἀνθρώπῳ φοβουμένῳ τὸν Θεόν, καὶ ἐκ τοῦ φοβεῖσθαι αὐτὸν τὸν Θεόν, διδάσκει καὶ σὲ φοβεῖσθαι αὐτόν'.

10. Ἐκδιώκομεν δὲ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἡμῶν ἐκ τοῦ ποιεῖν ἡμᾶς τὰ ἐναντία τούτων, ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν μνήμην θανάτου μηδὲ κολάσεων, ἐκ τοῦ μὴ προσέχειν ἑαυτοῖς, ἐκ τοῦ μὴ ἐρευνᾶν πῶς παρήλθομεν, ἀλλὰ ἀδιαφόρως ζῆν καὶ μετὰ ἀδιαφόρων ἀνασιτρέφεσθαι, ἐκ τοῦ παρρησιάζεσθαι· τοῦτό ἐστι χεῖρον πάντων, τοῦτό ἐστιν ἡ τελεία ἀπώλεια. Τίς γὰρ οὕτως ἐκδιώκει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ὡς ἡ παρρησία; Διὰ τοῦτο ὅτι ἠρωτήθη ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων περὶ τῆς παρρησίας, εἶπεν ὅτι ἔοικε κάσωνι μεγάλῳ, ὅσις διὰ γένηται, πάντες φεύγουσιν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καὶ τῶν δένδρων δὲ τὸν καρπὸν διαφθείρει. Βλέπεις, κῆρι, δύναμιν πάντους; βλέπεις ὄργην; Καὶ πάλιν ἐρωτηθεὶς· 'ναί, οὕτως χαλεπὴ ἐστὶν ἡ παρρησία;' λέγει, 'οὐκ ἔστι πάντος χαλεπώτερον τῆς παρρησίας· γεννήτρια γὰρ ἐστὶ πάντων τῶν παιδῶν'. Πάντη καλῶς· εἶπεν καὶ μετὰ συνέσεως πολλῆς τὸ γεννήτρια ἐστὶ πάντων τῶν παιδῶν, ἐπειδὴ αὕτη ἐκδιώκει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς. Εἰ γὰρ τῷ φόβῳ Κυ-

17. Ἀποφθέγματα, Nau 182 (Roc 1908, σ. 267) καὶ 264, (Roc 1909, σ. 309). Ἡ ἐνέργεια τῆς μνήμης θανάτου, ποῦ ἐπισημαίνεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ συνεχίζεται ἀπὸ τοὺς Στωικούς, παίζει σημαντικὸν ρόλο στὴν σκέψιν τῶν νηπτικῶν πατέρων.

18. Εἶναι ἡ κλασικὴ πυθαγορικὴ αὐτοσανάκρισις.

19. Ἀποφθέγματα. Ποιμὴν 65 PG 65 337B

του Θεοῦ, θέλομε νὰ εἰποῦμε τί εἶναι αὐτὰ ποῦ μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.

9. Οἱ πατέρες¹⁷ εἶπαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ ὅταν ἔχη τὴ μνήμη τοῦ θανάτου καὶ τὴ μνήμη τῶν τιμωριῶν, καὶ ὅταν κάθε βράδυ ἐρευνᾷ τὸν ἑαυτὸ του, πῶς ἐπέρασε τὴν ἡμέρα¹⁸, καὶ τὸ πρῶτὸ πάλι ἐρευνᾷ πῶς ἐπέρασε τὴν νύκτα, ὅταν ἀποφεύγη τὸ θράσος καὶ ὅταν προσκολλᾶται σὲ ἄνθρωπο ποῦ φοβεῖται τὸ Θεό. Διότι λέγει ὅτι κάποιος ἀδελφός ἐρώτησε ἓνα γέροντα, 'τί νὰ κάνω, πάτερ, γιὰ νὰ φοβοῦμαι τὸν Θεό;'. Καὶ ὁ γέρον τοῦ ἀπαντᾷ, 'πήγαινε νὰ προσκολληθῆς σ' ἓνα ἄνθρωπο ποῦ φοβεῖται τὸ Θεό, καὶ αὐτός μὲ τὸ ὅτι φοβεῖται τὸ Θεό θὰ διδάξη καὶ ἐσένα νὰ τὸν φοβῆσαι'¹⁹.
10. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος διώχνομε ἀπὸ μέσα μας τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ὅταν κάνωμε τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά, ὅταν δὲν ἔχωμε μνήμη θανάτου οὔτε τιμωριῶν, ὅταν δὲν προσέχωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅταν δὲν ἐρευνοῦμε πῶς ἐπεράσαμε, ἀλλὰ ζοῦμε ἀδιάφορα καὶ συναναστρεφώμαστε ἀδιαφόρους ἀνθρώπους, ὅταν δεικνύωμε θράσος· τοῦτο εἶναι τὸ χειρότερο ἀπὸ ὅλα, τοῦτο εἶναι ἡ τελεία ἀπώλεια. Διότι τί ἄλλο διώχνει τόσο πολὺ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ὅσο τὸ θράσος; Γι' αὐτὸ ὅταν ἐρωτήθηκε ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων γιὰ τὴν παρρησία, εἶπε ὅτι ὁμοιάζει μὲ μεγάλο καύσωνα ποῦ ὅταν ἔλθῃ ὅλοι φεύγουν ἀπὸ αὐτὸν καὶ καταστρέφει τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου. Βλέπεις, κύριε, τὴν δύναμι τοῦ πάθους; Βλέπεις τὴν ὀργή; Καὶ ὅταν πάλι ἐρωτήθηκε, 'ἀλήθεια, τόσο φοβερὴ εἶναι;' ἀπάντησε, 'δὲν ὑπάρχει πάθος φοβερώτερο ἀπὸ τὴν παρρησία, διότι εἶναι γεννήτρια ὅλων τῶν παθῶν ἀγαθῶν'. Πολὺ καλὰ καὶ μὲ πολλή σύνεσι εἶπε ὅτι εἶναι γεννήτρια ὅλων τῶν παθῶν, ἐπειδὴ αὐτὴ διώχνει τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Διότι, ἐὰν κάθε ἄνθρωπος λοξο-

ρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ, πάντως ὅπου οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ, ἐκεῖ ἕκαστον πάθος. Ὁ Θεὸς οὖσεται τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ὀλεθροῦ πάθους τῆς παρορησίας.

11. Ἔσσι δὲ καὶ πολύτροπος ἡ παρορησία. Παρορησιάζεται τις καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἀφῆς καὶ διὰ βλέμματος. Ἔρχεται τις ἀπὸ παρορησίας καὶ εἰς τὸ ἀρογολογεῖν καὶ εἰς τὸ λαλεῖν τὰ κοσμικὰ καὶ εἰς τὸ ποιεῖν γελοῖα καὶ κινεῖν γέλωτας ἀσέμνους· παρορησία ἐστὶ καὶ τὸ ἄψασθαί τινος δίχα ἀνάγκης, τὸ ἐκτεῖναι χεῖρα κατὰ τινος γέλωτος χάριν, τὸ ὠδησαί τινα ἢ ἀρπάσαι τι παρ' αὐτοῦ, τὸ προσέχειν τινὶ ἀναιδῶς. Ταῦτα πάντα ἡ παρορησία ποιεῖ· ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ μὴ εἶναι φόβον Θεοῦ ἐν τῇ ψυχῇ· ἔρχεται δὲ ἐκ τούτων κατὰ μικρὸν τις καὶ εἰς τελείαν καταφρόνησιν. Διὰ τοῦτο διεπαρεδίδου ὁ Θεὸς τὰς ἐπιτολάς τοῦ νόμου, ἔλεγεν· Ἐυλαθεῖς ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Δίχα γὰρ εὐλαθείας οἱδὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν τιμᾶ τις, οὐδὲ προσέχει ἅπαξ οἰαδήποτε ἐπιτελῆ. Διὰ τοῦτο οὐδὲν δεινότερον τῆς παρορησίας· διὰ τοῦτο γεννήτριά ἐστι πάντων τῶν παθῶν, ἐπειδὴ ἐκβάλλει τὴν εὐλάβειαν, ἐπειδὴ διώκει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γεννᾷ τὴν καταφρόνησιν.

12. Ἐκ τοῦ ἔχειν ὑμᾶς παρορησίαν μιὰ ἀλλήλων, ἀναιδεύεσθε πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡλαεῖτε ἀλλήλοις κακῶς καὶ πληροσετε ἀλλήλους. Καὶ ἐὰν ἴδῃ τις ἐξ ὑμῶν τί ποτε μὴ ὠφελοῦν, ἀπέρχεται, φλυαρεῖ αὐτὸ καὶ θάλλει εἰς τὴν καρδίαν ἄλλου ἀδελφεῶν καὶ οὐ μόνον διὰ αὐτὸς θλάπτεται, ἀλλὰ θιάπτει καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, θάλλων εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὸν πονηρὸν. Καὶ πολλάκις εἶχε τὸν νοῦν εἰς προσευχὴν ἢ εἰς ἄλλο καλὸν προᾶγμα, καὶ ἀπέρχεται ἐκεῖνος, παρέχει αὐτῷ εἴ τι ἀδολεσχήσαι, καὶ οὐ

20. Ἡ λέξις παρρησία στὸ κεφάλαιο τοῦτο χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἀρν.ητική της ἔννοια, ὡς θράσος. Μὲ τὴν θετική της ἔννοια εἶναι τὸ θάρρος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν ἀνθρώπων.

21. Λευιτ. 15, 31.

δρομῆ ἀπὸ τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου, τότε ὅπωςδήποτε ὅπου δὲν ὑπάρχει φόβος Θεοῦ, ἐκεῖ ὑπάρχει κάθε πάθος. Ὁ Θεὸς νὰ ἀπαλλάξῃ τις ψυχές μας ἀπὸ τὸ ὀλέθριο πάθος τῆς παρρησίας²⁰.

11. Εἶναι δὲ καὶ πολύτροπος ἡ παρρησία. Θρασύνεται κανεὶς καὶ μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὴν ἀφή καὶ μὲ τὸ βλέμμα. Ἔρχεται ἀπὸ τὴν παρρησία καὶ στή ματαιολογία καὶ στήν κοσμικολογία καὶ στήν διάπραξι γελοιοτήτων καὶ στήν πρόκλησι ἀσέμνων γελώτων. Παρρησία εἶναι καὶ τὸ νὰ ἐγγίζῃς κάποιον χωρὶς ἀνάγκη, τὸ νὰ ἀπλώνῃς τὸ χέρι πρὸς κάποιον γιὰ γέλοια, τὸ νὰ ὠθήσῃς κάποιον ἢ νὰ τοῦ ἀρπάξῃς κάτι, τὸ νὰ παρατηρῆς κάποιον ἀναιδῶς. Ὅλα αὐτὰ τὰ προκαλεῖ ἡ παρρησία· ὅλα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει στήν ψυχὴ φόβος Θεοῦ. Ἔρχεται δὲ κανεὶς ἀπὸ αὐτὰ καὶ σὲ τελεία καταφρόνησι. Γι' αὐτὸ, ὅταν ὁ Θεὸς παρέδιδε τις ἐντολές τοῦ νόμου, ἔλεγε· «κάνετε εὐλαβεῖς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ»²¹. Διότι χωρὶς εὐλάβεια δὲν τιμᾶ κανεὶς οὔτε προσέχει ποτὲ ὅποιαδήποτε ἐντολή. Γι' αὐτὸ τίποτε δὲν εἶναι δεινότερο τῆς παρρησίας· γι' αὐτὸ εἶναι γεννήτρια ὅλων τῶν παθῶν, ἐπειδὴ ἀπομακρύνει τὴν εὐλάβεια, ἐπειδὴ διώχνει τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γεννᾷ τὴν καταφρόνησι.
12. Ἐπειδὴ ἐσεῖς ἔχετε παρρησία ἀναμεταξύ σας, γι' αὐτὸ δεικνύετε ἀναιδέια πρὸς ἀλλήλους καὶ κακολογεῖτε ἀλλήλους καὶ πληγώνετε ἀλλήλους. Καὶ ἂν ἰδῆ κανεὶς ἀπὸ σας κάτι ποῦ δὲν ὠφελεῖ, πηγαίνει, τὸ διαλαλεῖ καὶ τὸ βάλλει στήν καρδιά ἄλλου ἀδελφοῦ· καὶ δὲν εἶναι μόνο ὅτι βλάπτεται αὐτός, ἀλλὰ βλάπτει καὶ τὸν ἀδελφὸ του, βάλλοντας στήν καρδιά του πονηρὸ δηλητήριον. Πολλές φορές μάλιστα αὐτός εἶχε τὸ νοῦ στήν προσευχὴ ἢ σὲ ἄλλο καλὸ πρᾶγμα, κι' ἐκεῖνος πηγαίνει, τοῦ δίδει ἀφορμὴ νὰ καταλαλήσῃ

ρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ, πάντως ὅπου οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ, ἐκεῖ ἕκαστον πάθος. Ὁ Θεὸς οὖσεται τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ὀλεθροῦ πάθους τῆς παρρησίας.

11. Ἔστι δὲ καὶ πολύτροπος ἡ παρρησία. Παρρησιάζεται τις καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἀφῆς καὶ διὰ βλέμματος. Ἔρχεται τις ἀπὸ παρρησίας καὶ εἰς τὸ ἀρολογεῖν καὶ εἰς τὸ λαλεῖν τὰ κοσμικὰ καὶ εἰς τὸ ποιεῖν γελοῖα καὶ κινεῖν γέλωτας ἀσέμνους· παρρησία ἔστι καὶ τὸ ἄφασθαί τινος δίχα ἀνάγκης, τὸ ἐκτεῖναι χεῖρα κατὰ τινος γέλωτος χάριν, τὸ ὠθησαί τινα ἢ ἀρπάσαι τι παρ' αὐτοῦ, τὸ προσέχειν τινὶ ἀναιδῶς. Ταῦτα πάντα ἡ παρρησία ποιεῖ· ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ μὴ εἶναι φόβον Θεοῦ ἐν τῇ ψυχῇ· ἔρχεται δὲ ἐκ τούτων κατὰ μικρόν τις καὶ εἰς τελείαν καταφρόνησιν. Διὰ τοῦτο διε παρεδίδου ὁ Θεὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου, ἔλεγεν· Ἐυλαβεῖς ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Δίχα γὰρ εὐλαβείας οἶδὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν τιμᾶ τις, οὐδὲ προσέχει ἅπαξ οἰαδῆποτε ἐπιελῆ. Διὰ τοῦτο οὐδὲν δεινότερον τῆς παρρησίας· διὰ τοῦτο γεννήτριά ἐστι πάντων τῶν παθῶν, ἐπειδὴ ἐκβάλλει τὴν εὐλάβειαν, ἐπειδὴ διώκει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γεννᾷ τὴν καταφρόνησιν.

12. Ἐκ τοῦ ἔχειν ὑμᾶς παρρησίαν μιὰ ἀλλήλων, ἀναιδεύεσθε πρὸς ἀλλήλους καὶ ἠαλεῖτε ἀλλήλοις κακῶς καὶ πληροσετε ἀλλήλους. Καὶ ἐὰν ἴδῃ τις ἐξ ὑμῶν τί ποτε μὴ ὠφελοῦν, ἀπέρχεται, φλυαρεῖ αὐτὸ καὶ θάλλει εἰς τὴν καρδίαν ἄλλου ἀδελφοῦ καὶ οὐ μόνον ὅτι αὐτὸς θλάπτεται, ἀλλὰ θλάπτει καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, θάλλων εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὸν πονηρόν. Καὶ πολλάκις εἶχε τὸν νοῦν εἰς προσευχὴν ἢ εἰς ἄλλο καλὸν προᾶγμα, καὶ ἀπέρχεται ἐκεῖνος, παρέχει αὐτῷ εἴ τι ἀδολεσχησαι, καὶ οὐ

20. Ἡ λέξις παρρησία στὸ κεφάλαιο τοῦτο χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἀρνητικὴ τῆς ἐννοια, ὡς θράσος. Μὲ τὴν θετικὴ τῆς ἐννοια εἶναι τὸ θάρρος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν ἀνθρώπων.

21. Λευιτ. 15, 31.

δρομῆ ἀπὸ τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου, τότε ὅπωςδήποτε ὅπου δὲν ὑπάρχει φόβος Θεοῦ, ἐκεῖ ὑπάρχει κάθε πάθος. Ὁ Θεὸς νὰ ἀπαλλάξῃ τις ψυχές μας ἀπὸ τὸ ὀλέθριο πάθος τῆς παρρησίας²⁰.

11. Εἶναι δὲ καὶ πολύτροπος ἡ παρρησία. Θρασύνεται κανεὶς καὶ μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὴν ἀφή καὶ μὲ τὸ βλέμμα. Ἔρχεται ἀπὸ τὴν παρρησία καὶ στή ματαιολογία καὶ στήν κοσμικολογία καὶ στήν διάπραξι γελοιοτήτων καὶ στήν πρόκλησι ἀσέμνων γελώτων. Παρρησία εἶναι καὶ τὸ νὰ ἐγγίζῃς κάποιον χωρὶς ἀνάγκη, τὸ νὰ ἀπλώνῃς τὸ χέρι πρὸς κάποιον γιὰ γέλοια, τὸ νὰ ὠθήσῃς κάποιον ἢ νὰ τοῦ ἀρπάξῃς κάτι, τὸ νὰ παρατηρῆς κάποιον ἀναιδῶς. Ὅλα αὐτὰ τὰ προκαλεῖ ἡ παρρησία· ὅλα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει στήν ψυχὴ φόβος Θεοῦ. Ἔρχεται δὲ κανεὶς ἀπὸ αὐτὰ καὶ σὲ τελεία καταφρόνησι. Γι' αὐτό, ὅταν ὁ Θεὸς παρέδιδε τις ἐντολές τοῦ νόμου, ἔλεγε· «κάνετε εὐλαβεῖς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ»²¹. Διότι χωρὶς εὐλάβεια δὲν τιμᾶ κανεὶς οὔτε προσέχει ποτὲ ὅποιαδήποτε ἐντολή. Γι' αὐτό τίποτε δὲν εἶναι δεινότερο τῆς παρρησίας· γι' αὐτό εἶναι γεννήτρια ὅλων τῶν παθῶν, ἐπειδὴ ἀπομακρύνει τὴν εὐλάβεια, ἐπειδὴ διώχνει τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γεννᾶ τὴν καταφρόνησι.

12. Ἐπειδὴ ἐσεῖς ἔχετε παρρησία ἀναμεταξύ σας, γι' αὐτό δεικνύετε ἀναίδεια πρὸς ἀλλήλους καὶ κακολογεῖτε ἀλλήλους καὶ πληγώνετε ἀλλήλους. Καὶ ἂν ἰδῆ κανεὶς ἀπὸ σας κάτι πού δὲν ὠφελεῖ, πηγαίνει, τὸ διαλαλεῖ καὶ τὸ βάλλει στήν καρδιά ἄλλου ἀδελφοῦ καὶ δὲν εἶναι μόνο ὅτι βλάπτεται αὐτός, ἀλλὰ βλάπτει καὶ τὸν ἀδελφό του, βάλλοντας στήν καρδιά του πονηρὸ δηλητήριο. Πολλές φορές μάλιστα αὐτός εἶχε τὸ νοῦ στήν προσευχὴ ἢ σὲ ἄλλο καλὸ πρᾶγμα, κί' ἐκεῖνος πηγαίνει, τοῦ δίδει ἀφορμὴ νὰ καταλαλήσῃ

μόνον ἐμποδίζει τῇ ὠφελείᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πειρασμῶν φέρει αὐτῷ. Καὶ οὐδὲν τούτου βαρύτερον, οὐδὲν ὀλεθριώτερον τοῦ τινα μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν πλησίον βλάπτειν.

13. Ἴνα ἔχωμεν εὐλάβειαν, ἀδελφοί, ἵνα φοβώμεθα τὴν βλάβην ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων, ἵνα τιμῶμεν ἀλλήλους καὶ ἵνα σπουδάζωμεν μὴ ἀνανεύειν εἰς τὰ πρόσωπα ἀλλήλων καὶ τοῦτο γάρ, ὡς εἶπέ τις τῶν γερόντων, εἶδος ἐστὶ παροησίας.
14. Καὶ ἐὰν συμβῇ τινα βλέπειν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα, μήτε καταπίυση αὐτοῦ καὶ σιωπήση καὶ ἀφήση αὐτὸν ἀπολέσθαι, μήτε πάλιν λοιδορήση αὐτὸν καὶ καϊαλαλήση αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ συμπαθείας καὶ φόβου Θεοῦ εἴπη τῷ δυναμένῳ διορθώσασθαι αὐτὸν ἢ αὐτὸς λαλήση αὐτῷ μετὰ ἀγάπης καὶ ταπεινώσεως λέγων· συγχώρησόν μοι, ἀδελφέ μου, διὸ ὡς ἀσύσιροφος βλέπω διὸ τάχα οὐ καλῶς ποιοῦμεν τόδε τὸ πράγμα. Καὶ ἐὰν μὴ ἀκούσῃ εἴπη ἄλλῳ, εἰς ὃν βλέπει διὸ ἔχει πληροφορίαν, ἢ τῷ ἐπισιτάτῃ αὐτοῦ ἢ τῷ ἀββᾷ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ σφάλματος, καὶ ἀμεριμνῇ. Ἄλλ' ὡς εἶπομεν, σκοπῷ τοῦ διορθωθῆναι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ εἴπη καὶ μὴ κατὰ φλυαρίαν, μὴ καταλαλῶν, μὴ ἐξουθενῶν αὐτόν, μὴ θέλων αὐτόν, φηοῖν, παραδειγματίσαι, μὴ κατακρίνων αὐτόν, μὴ σχηματιζόμενος ὡς δῆθεν διὰ διόρθωσιν, ἔσωθεν δὲ ἔχων τίποτε τούτων ὧν εἶπον· ὄντως γάρ αὐτῷ τῷ ἀββᾷ αὐτοῦ ἐὰν λέγῃ τις καὶ μὴ λέγῃ διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ πλησίον ἢ διὰ ἰδίαν βλάβην, ἁμαρτία ἐστὶ καταλαλιὰ γάρ ἐστιν.
15. Ἀλλὰ ψηλαφήσει τὴν καρδίαν ἑαυτοῦ καὶ εἰ ἔχη κίνησιν τινα ἐμπαθῆ, μὴ εἴπη. Ἐὰν δὲ καὶ βλέπει ἑαυτὸν

κάτι, καὶ ὄχι μόνο ἐμποδίζει τὴν ὠφέλειά του, ἀλλὰ καὶ τοῦ προκαλεῖ πειρασμό. Καὶ τίποτε δὲν εἶναι βαρύτερο ἀπὸ αὐτό, τίποτε καταστρεπτικώτερο ἀπὸ τὸ νὰ βλάβη κανεὶς ὄχι μόνο τὸν ἑαυτό του ἀλλὰ καὶ τὸ συνάνθρωπο.

13. Πρέπει νὰ ἔχωμε εὐλάβεια, ἀδελφοί, νὰ φοβώμαστε τὴν βλάβη ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων, νὰ τιμοῦμε ἀλλήλους καὶ νὰ φροντίζωμε νὰ μὴ κυττάζωμε ἄγρια ὁ ἓνας τὸν ἄλλο· διότι κί' αὐτό, ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς γέροντες, εἶναι εἶδος παρρησίας.
14. Καὶ ἂν συμβῇ νὰ βλέπῃ κάποιος τὸν ἀδελφὸ του νὰ ἁμαρτάνῃ, δὲν πρέπει οὔτε περιφρονώντας τον νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ χαθῇ, οὔτε πάλι νὰ τὸν προσβάλλῃ καὶ τὸν καταλαλήσῃ, ἀλλὰ νὰ εἰπῇ στὸν δυνάμενο νὰ τὸν διορθώσῃ μὲ συμπάθεια καὶ φόβο Θεοῦ ἢ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ ὁ ἴδιος μὲ ἀγάπη καὶ ταπεινώσει λέγοντας· συγχώρεσέ με, ἀδελφέ μου, ὅτι σὰν ἀπρόσεκτος ποὺ εἶμαι βλέπω ὅτι ἴσως τοῦτο τὸ πρᾶγμα δὲν τὸ κάνομε καλά'. Καὶ ἂν δὲν τὸν ἀκούσῃ, νὰ εἰπῇ σὲ ἄλλον ποῦ βλέπει ὅτι ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνη του ἢ νὰ εἰπῇ στὸν ἐπιστάτη του ἢ στὸν ἀββᾶ, κατὰ τὴν βαρύτητα τοῦ σφάλματος, καὶ θὰ παύσῃ ν' ἀσχολῆται στὸ ἐξῆς. Ἄλλ' ὅπως εἶπαμε, νὰ εἰπῇ μὲ σκοπὸ τὴ διορθώσει τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ὄχι γιὰ φλυαρία, μὴ καταλαλώντας, μὴ ἐξουθενώνοντάς τον, μὴ θέλοντας κατὰ κάποιο τρόπο νὰ τὸν ἐκθέσῃ, μὴ κατακρίνοντάς τον, μὴ ὑποκρινόμενος ὅτι τάχα ἐνεργεῖ γιὰ διορθώσει του, ἐνῶ μέσα του ἔχει κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀνέφερα πρὸ ὀλίγου. Πραγματικά, ἐὰν κάποιος ὁμιλῇ γιὰ τὸν συνάνθρωπό του στὸν ἀββᾶ του καὶ δὲν τὸ λέγῃ γιὰ διορθώσει του ἢ ἐξ αἰτίας ἰδικῆς του βλάβης, εἶναι ἁμαρτία· διότι εἶναι καταλαλιά.
15. Πρέπει λοιπὸν νὰ ψηλαφήσῃ τὴν καρδιά του, καὶ ἂν ἰδῇ ὅτι ἔχει κάποια ἐμπαθῆ κίνησι, νὰ μὴ εἰπῇ τίποτε.

μετὰ ἀκριθείας ὅτι διὰ συμπάθειαν καὶ ὠφέλειαν θέλει εἰπεῖν, ὀχλεῖ δὲ καὶ λογισμὸς τις ἔσωθεν ἐμπαθῆς, ἀναγγεῖλη τῷ ἀββᾶ μετὰ ταπεινώσεως καὶ τὸ ἴδιον καὶ τὸ τοῦ πλησίον λέγων ὅτι ἢ μὲν συνείδησίς μου μαρτυρεῖ μοι ὅτι διὰ διόρθωσιν θέλω εἰπεῖν, ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι καὶ ἔσωθεν τί ποτε ὡς λογισμὸς μέμικται εἴτε ἐπειδὴ ἔσχον ποτὲ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, οὐκ οἶδα, εἴτε συκοφαντία ἐστὶ θέλουσα ἀποδοῖσαι με εἰπεῖν καὶ γενέσθαι διόρθωσιν, οὐκ οἶδα'. Καὶ λοιπὸν ὁ ἀββᾶς λέγει αὐτῷ εἰ ὀφείλει εἰπεῖν ἢ μὴ εἰπεῖν.

16. Ἔστι δὲ ὅτι λέγει τις οὔτε διὰ ὠφέλειαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, οὔτε διὰ ἰδίαν βλάβην, οὔτε δὲ κατὰ μνησικακίαν τινά, ἀλλ' οὔτως ἀπλῶς διηγούμενος ὡς ἀπὸ ἀργολογίας. Καὶ τίς χρεῖα τῆς φλυαρίας ταύτης; Πολλάκις δὲ μαρθάνει καὶ ὁ ἀδελφὸς ὅτι εἶπε περὶ αὐτοῦ, καὶ ταράσσεται, καὶ γίνεται ἐκ τούτου θλίψις, γίνεται καὶ ἄλλη προσθήκη βλάβης. Ὅταν γὰρ λέγη τις δι' αὐτὴν τὴν ὠφέλειαν, ὡς εἶπομεν, καὶ μόνην, οὐ συγχωρεῖ ὁ Θεὸς γενέσθαι ταραχήν, οὐκ ἀφῆ παρακολουθῆσαι θλίψιν ἢ βλάβην.

17. Σπουδάσατε δέ, ὡς εἶπομεν, καὶ τηρεῖν τὴν γλῶσσαν ὑμῶν, ἵνα μὴ λαλῇ τις κακῶς τῷ πλησίον, μήτε πλήσσει τινὰ ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ σχήματι ἢ οἰωδῆποιε τρόπῳ· μήτε δὲ ἔσευθε εὐκνιστοί, ἵνα μὴ διὰ ἀκούσῃ τις ὑμῶν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ῥῆμα, εὐθέως κνίζηται ἢ ἀποκρίνηται καὶ αὐτὸς κακῶς ἢ μένη θλιβόμενος κατ' αὐτοῦ. Οὐκ εἰσὶ ταῦτα θελότων σωθῆναι, οὐκ εἰσὶ ταῦτα ἀγωνιζομένων¹. Κτήσασθαι τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ μετὰ εὐλαθείας,

1. ἀγωνιζομένων... εὐλαθείας Π ἀγωνιζομένων· οὐκ εἰσὶ ταῦτα θελότων σωθῆναι. Κτήσασθε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ εὐλαθείας S.

Ἐάν δέ βλέπη σαφῶς ὅτι θέλει νά εἰπῆ ἀπό συμπό-
νια καί γιά ὠφέλεια, παραλλήλως ὅμως ἐνοχλῆται
μέσα του ἀπό ἓνα ἐμπαθῆ λογισμό, πρέπει νά ἀναγ-
γείλῃ στόν ἀββᾶ μέ ταπεινώσει καί τὸ ἰδικό του πάθος
καί τὸ τοῦ συνανθρώπου του, λέγοντας ὅτι ἡ μὲν συν-
εἶδησις μου μαρτυρεῖ ὅτι θέλω νά ὁμιλήσω γιά διόρ-
θωσι, ἀλλὰ αἰσθάνομαι ὅτι μέσα μου ἀναμιγνύεται
καί κάτι σάν λογισμός, εἴτε εἶναι μνησικακία ἐπειδὴ
εἶχα κάποτε κάτι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, δέν γνωρίζω,
εἴτε εἶναι συκοφαντία πού θέλει νά μέ ἐμποδίσῃ νά
εἰπῶ καί γίνῃ διόρθωσις, δέν γνωρίζω. Ἐπειτα ὁ
ἀββᾶς θὰ τοῦ εἰπῆ ἐάν πρέπη νά ὁμιλήσῃ ἢ ὄχι.

16. Ὑπάρχουν περιπτώσεις πού δέν ὁμιλεῖ κανεὶς οὔτε
γιά ὠφέλεια τοῦ ἀδελφοῦ του οὔτε ἀπό ζημία τοῦ ἐ-
αυτοῦ του οὔτε ἀπό κάποια μνησικακία, ἀλλὰ ἔτσι ἀ-
πλῶς διηγούμενος γιά καταλαλιά. Καί ποιά ἀνάγκη
ὑπάρχει γι' αὐτὴν τὴν φλυαρία; Πολλές φορές μά-
λιστα μαθαίνει καί ὁ ἀδελφός ὅτι εἶπε γι' αὐτόν καί
ταράσσεται, καί ἀπὸ αὐτὸ προκαλεῖται θλίψις, προστί-
θεται δὲ καί ἄλλη βλάβη. Ἀντιθέτως ὅταν ὁμιλῆ κα-
νεὶς γιά τὴν ὠφέλεια, ὅπως εἶπαμε, καί μόνο γι' αὐ-
τὴν, ὁ Θεός δέν συγχωρεῖ νά γίνῃ ταραχή, δέν ἀφί-
νει νά ἀκολουθήσῃ θλίψις ἢ βλάβη.
17. Φροντίσατε δέ, ὅπως εἶπαμε, καί νά κρατῆτε τὴ γλῶσ-
σα σας, γιά νά μὴ κακολογῆ κανεὶς τὸ συνάνθρωπο
οὔτε νά πληγώνῃ κάποιον ἢ μέ λόγο ἢ μέ ἔργο ἢ μέ
χειρονομία ἢ μέ ὅποιοδήποτε τρόπο· κι' οὔτε νά εἰσθε
εὐθικτοί, ὥστε ὅταν κάποιος ἀπὸ σᾶς ἀκούσῃ λόγο
ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ ἀμέσως νά θίγεται ἢ νά ἀποκρί-
νεται κι' αὐτός μέ κακία ἢ νά μένη θλιμμένος ἐναν-
τίον του. Αὐτὰ δέν ταιριάζουν σὲ ἀνθρώπους πού θέ-
λουν νά σωθοῦν· αὐτὰ δέν ταιριάζουν σὲ ἀνθρώπους
πού ἀγωνίζονται ν' ἀποκτήσουν τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.
Ἄλλὰ νά ἀπαντᾶτε πρὸς ἀλλήλους μέ εὐλάβεια ὁ

ἵνα ἀλλήλοις ἀπανιᾶτε, ἕκαστος κλίνων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔμπροσθεν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καθὼς εἶπομεν, ἕκαστος ταπεινούμενος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ κόπιων τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ὅντως καλόν, ἐάν τις ποιῇ πρᾶγμα καὶ παραχωρήσῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ καὶ προτιμήσῃ αὐτόν· ὠφελεῖται αὐτὸς ὁ παραχωρήσας πλεον ἐκείνου. Ἐγὼ οὐκ οἶδα ἑμαυτὸν ποιήσαντά τί ποτε ἀγαθόν, ἀλλὰ εἰ ὅλως ἐσκεπάσθην, ἐκ τούτου οὐδα ὅτι ἐσκεπάσθην, ὅτι οὐδέποτε προέκρινα ἑμαυτὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀλλ' ἀεὶ τὸν ἀδελφὸν ἔβαλον ἔμπροσθέν μου.

18. Ποιὲ ὄντιος μου ἔτι ἐν τοῖς τοῦ ἀββᾶ Σερίδου, ἠσθένησεν ὁ ὑπηρέτης τοῦ γέροντος τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ κατὰ τὸν ἀββᾶν Βαρσανούφιον, καὶ ἐπέτρυνέ μοι ὁ ἀββᾶς ὑπηρετῆσαι τῷ γέροντι. Οὕτω δὲ ἠσπαζόμεν τὴν θύραν τοῦ κελλίου αὐτοῦ ἔξωθεν, ὥσπερ προσκυνεῖ τις τὸν τίμιον σταυρόν. Πρόσω μᾶλλον τὸ ὑπηρετῆσαι αὐτῷ. Τίς γὰρ οὐκ ἠθέληεν ἀξιοῦσθαι τοιοῦτου ἀγίου; Εἶχε δὲ καὶ λόγον θαυμάσιον, καὶ καθ' ἐκάστην ἀεὶ μετὰ τὸ πληρῶσάι με τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ἔβαλλον αὐτῷ μετάνοιαν ἵνα λάβω παράθεσιν παρ' αὐτοῦ καὶ ἀναχωρήσω, καὶ ἐλάλει μοι πάντως τί ποτε. Εἶχε γὰρ ὁ γέρον τέσσαρα ρήματα καί, ὡς εἶπον, καθ' ἐσπέραν ὡς ἠμελλον ἀναχωρεῖν, ἔλεγέ μοι πάντως ἐν ἐκ τῶν τεσσάρων, καὶ ἔλεγεν οὕτως· ἴφρησιν ἅπαξ, ἀδελφέ, οὕτω γὰρ ἦν ἡ συνήθεια τοῦ γέροντος ἐν ἐκάστω ρήματι λέγειν ἴφρησιν ἅπαξ, ἀδελφέ, ὁ Θεὸς φυλάξῃ τὴν ἀγάπην. Εἶπον οἱ πατέρες· ἴφρησιν τὴν συνείδησιν τοῦ πλησίον ἴφρησιν τὴν ταπεινοφροσύνην. Εἰς τὴν ἄλλην ἐσπέραν ἔλεγέ μοι ἴφρησιν ἅπαξ, ἀδελφέ,

καθένας κλίνοντας τὴν κεφαλὴ του ἔμπρός στον ἀδελφό του, καθὼς εἶπαμε, ὁ καθένας ταπεινούμενος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ κόπτοντας γι' αὐτὸν τὸ θέλημά του. Εἶναι πραγματικὰ καλὸ, ἐὰν κανεὶς κάνοντας κάτι παραχωρήσῃ τὴν πρώτη θέσιν στον ἀδελφό του καὶ τὸν προτιμήσῃ ὠφελεῖται περισσότερο αὐτὸς πού παραχωρεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἐγὼ δὲν γνωρίζω νὰ ἔχω κάνει ποτὲ τίποτε ἀγαθό, ἀλλὰ ἐὰν ἐπροφυλάχθηκα καθόλου, γνωρίζω ὅτι ἀπὸ τοῦτο ἐπροφυλάχθηκα, ὅτι ποτὲ δὲν προέκρινα τὸν ἑαυτὸ μου ἀπὸ τὸν ἀδελφό μου, ἀλλὰ πάντοτε ἔβαλλα τὸν ἀδελφὸ ἔμπρός μου.

18. Κάποτε πού ἤμουν στον ἀββᾶ Σερίδου, ἀσθένησε ὁ ὑπηρέτης τοῦ γέροντος ἀββᾶ Ἰωάννου, τοῦ συνοδοῦ τοῦ ἀββᾶ Βαρσανουφίου, καὶ μοῦ ἐπέτρεψε ὁ ἀββᾶς νὰ ὑπηρετήσω τὸν γέροντα. "Ἐτσι ἀσπαζόμεν τὴν θύρα τοῦ κελλιοῦ του ἀπ' ἔξω, ὅπως προσκυνεῖ κάποιος τὸν τίμιον σταυρό. Πολὺ περισσότερο αἰσθανόμεν χαρὰ νὰ τὸν ὑπηρετῶ. Διότι ποῖος δὲν ἠθελε νὰ ἀξιωθῇ τέτοιο ἔργο; Εἶχε δὲ καὶ λόγο θαυμάσιον καὶ πάντοτε καθημερινῶς, ὅταν ἐτελείωνα τὴν ὑπηρεσίαν μου σ' αὐτὸν καὶ τοῦ ἔβαλλα μετάνοια γιὰ νὰ πάρω ἀπ' αὐτὸν ἄδεια καὶ ἀναχωρήσω, μοῦ ἀπηύθυνε ὅπωςδῆποτε κάποιον λόγο. Πραγματικὰ ὁ γέροντος εἶχε τέσσαρις λόγους καὶ κάθε ἡμέρα, μόλις ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσω, μοῦ ἔλεγε ὅπωςδῆποτε ἓνα ἀπὸ τοὺς τέσσαρις, καὶ ἔλεγε τὰ ἐξῆς: Ἄλεγει ἅπαξ ἀδελφέ, (διότι ἦταν συνήθεια τοῦ γέροντος νὰ προτάσῃ σὲ κάθε λόγο αὐτὴ τὴ φράσιν), λέγει ἅπαξ, ἀδελφέ, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ τὴν ἀγάπην. Εἶπαν οἱ πατέρες: τὸ νὰ σέβεται κανεὶς τὴν συνείδησιν τοῦ συνανθρώπου γεννᾶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Τὴν ἄλλην ἑσπέρα μοῦ ἔλεγε πάλιν Ἄλεγει ἅπαξ, ἀδελφέ, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ

ὁ Θεὸς φυλάξῃ τὴν ἀγάπην, εἶπον οἱ πατέρες· ὁδὲ ποτε ἔβαλον τὸ θέλημα μου ἔμπροσθεν τοῦ ἀδελφοῦ μου. Ἄλλοτε πάλιν ἔλεγε· ἴφῃσιν ἄπαξ, ἀδελφέ, ὁ Θεὸς φυλάξῃ τὴν ἀγάπην. Φεῦγε τὰ ἀνθρώπινα καὶ σώζῃ. Πάλιν ἔλεγε· ἴφῃσιν ἄπαξ, ἀδελφέ, ὁ Θεὸς φυλάξῃ τὴν ἀγάπην. Ἀλλήλων τὰ θάραξ βασιάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.

19. Πάντως εἶχεν ὁ γέρον· δοῦναί μοι μίαν παραγγελίαν ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων, ὡς ἀνεχώρουν καθ' ἑσπέραν, ὡς τίς ποτε παρέχων τινὶ ἐφόδια· καὶ οὕτως εἶχον αὐτὰ εἰς φυλακὴν ὀλης τῆς ζωῆς μου. Καὶ ὅμως καίπερ τοιαύτην πληροφορίαν ἔχων εἰς τὸν ἅγιον καὶ οὕτω διακείμενος περὶ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ἵνα αἰσθώμαι μόνον ὅτι τίς ποτε τῶν ἀδελφῶν ἐθλίβειτο ζητῶν ἵνα αὐτὸς ὑπηρετήσῃ αὐτῷ, ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀββᾶν καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν λέγων ὅτι ἴψῃδε τῷ ἀδελφῷ μᾶλλον πρόπει τοῦτο εἰάν συνορᾷς, κῦρι'. Καὶ οὐ συνεχώρησέ μοι οὔτε ὁ ἀββᾶς οὔτε αὐτὸς ὁ γέρον. Πλὴν τέως ἐγὼ ἐπλήρωσα τὴν δύναμίν μου εἰς τὸ προτιμηθῆναι τὸν ἀδελφόν. Καὶ δι' ἐποίησα ἐκεῖ ἐννέα ἔτη, οὐκ οἶδα λαλήσας τινὶ ῥῆμα σαπρόν, καίτοι ἔχων διακονίαν, ἵνα μὴ τις εἴπῃ δι' οὐκ εἶχον.

20. Καὶ πιστεύσατε, οἶδα ὅτι ἐποίησεν εἰς ἀδελφὸς ἀπὸ τοῦ νοσοκομείου ἕως τῆς ἐκκλησίας περιπατῶν ὀπίσω μου ἰσθρίζων με, καὶ γὰρ ἔμπροσθεν αὐτοῦ μὴ φθεγγόμενος αὐτῷ ῥῆμα· ἀλλὰ καὶ δι' ἔμαθεν ὁ ἀββᾶς, οὐκ οἶδα τίνας εἰπόντας αὐτῷ, καὶ ἠθέλησεν ἐπιτιμῆσαι αὐτῷ, ἐγὼ ἔμεινα κρατῶν τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγων· μὴ, διὰ τὸν Κύριον, ἐγὼ ἐσφάλην, τί πρᾶγμα ἔχει ὁ ἀδελφός; Καὶ ἄλλος πάλιν εἶτε ἀπὸ πειρασμοῦ εἶτε ἀπὸ ἀπλότητος, ὁ Θεὸς εἶδεν πόθεν, ἐποίησε

τις Π τί S.

τὴν ἀγάπη. Εἶπαν οἱ πατέρες· ἴποτέ δὲν ἔβαλα τὸ θέλημά μου ἐμπρός ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου. " Ἀλλοτε πάλι ἔλεγε· λέγε ἅπαξ, ἀδελφέ, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ τὴν ἀγάπη. Ἀπόφευγε τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ σώζου. Πάλι ἔλεγε· λέγε ἅπαξ, ἀδελφέ, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ τὴν ἀγάπη. Νὰ φυλάσσετε τὰ βάρη ἀλλήλων, καὶ ἔτσι θὰ ἐκπληρώσετε τὸν νόμο τοῦ Χριστοῦ²².

19. Ὁ γέρων μου ἔδιδε ὅπωςδήποτε μία παραγγελία ἀπὸ αὐτὲς τὶς τέσσερις καθὼς ἀναχωροῦσα κάθε βράδυ, σάν νὰ προσέφερε σὲ κάποιον ἓνα ἐφόδιο. Καὶ ἔτσι ἐθεωροῦσα αὐτὲς τὶς προτάσεις ὡς φυλακτὸ ὅλης τῆς ζωῆς μου. Καὶ ὅμως, μολονότι εἶχα τέτοια ἐμπιστοσύνη στὸν ἅγιο καὶ ἐδοκίμαζα τόση εὐχαρίστησι στὴν ὑπηρεσία του, μόλις αἰσθάνθηκα ἀπλῶς κάποτε ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐθλιβόταν διότι ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ αὐτός, ἐπῆγα στὸν ἀββᾶ καὶ τὸν παρακάλεσα λέγοντας· αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία ταιριάζει περισσότερο σ' αὐτὸν τὸν ἀδελφό, ἐὰν συμφωνῆς, κύριε. Καὶ δὲν συμφώνησαν μαζί μου οὔτε ὁ ἀββᾶς οὔτε ὁ ἴδιος ὁ γέρων. Πάντως ὅμως ἐγὼ ἔτσι ἐξεπλήρωσα τὸ κατὰ δύναμι γιὰ νὰ προτιμηθῇ ὁ ἀδελφός. Καί, μολονότι ἔμεινα ἐκεῖ ἐννέα ἔτη, δὲν γνωρίζω νὰ εἶπα σὲ κανένα δυσάρεστο λόγο, ἂν καὶ εἶχα διακόνημα, γιὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι δὲν εἶχα.
20. Καὶ πιστεύσατε, γνωρίζω ὅτι ἓνας ἀδελφός συνέχιζε νὰ περιπατῇ ὀπίσω μου ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο ἕως τὴν ἐκκλησία ὑβρίζοντάς με, καὶ ἐγὼ ἐπεριπατοῦσα ἐμπρός του χωρὶς νὰ λέγω λέξι· ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ ἀββᾶς (δὲν γνωρίζω ποὺς τοῦ τὸ εἶπε) καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν ἐπιτιμήσῃ, ἐγὼ ἐπέμεινα πολὺ κρατώντας τὰ πόδια του καὶ λέγοντας· μή, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἐγὼ ἔσφαλα, τί χρεωστεῖ ὁ ἀδελφός;. Καὶ ἄλλος πάλι εἶτε ἀπὸ πειρασμὸ εἶτε ἀπὸ ἀπλοϊκότητα, ὁ Θεὸς γνωρίζει ἀπὸ τί, κάποια στιγμή τῆ νύκτα ἔκα-

χρόνον κατὰ νύκτα ποιῶν τὸ ὕδωρ αὐτοῦ πρὸς κεφαλὴν μου, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν σιρωμνὴν μου βρέχεσθαι. Ὁμοίως καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἀδελφῶν ἤρχοντο ἡμέριον καὶ εἴτινασσαν τὰ ψιᾶθια αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ κελλίου μου, καὶ ἔβλεπον τοσοῦτον πλῆθος κοριδῶν εἰσερχομένων εἰς τὸ κελλίον μου, ὡς μήτε περιγενέσθαι τοῦ φονεύειν αὐτάς· ἦσαν γὰρ ἄπειροι ἐκ τῶν κανμάτων. Λοιπὸν ὡς ἀπηρχόμην κοιμηθῆναι, συνήγοντο ὅλοι ἐκεῖνοι ἐπάνω μου, καὶ ἤρχετο μὲν ὁ ὕπνος μου ἐκ τοῦ πολλοῦ κόπου, ἐγειρομένου δέ μου ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἠΰρισκον ὅλον τὸ σῶμά μου καταβεβρωμένον. Καὶ οὐδέποτε εἶπόν τινι αὐτῶν ἄμωρ ποίησης οὕτως, ἢ ἄμωρ τί οὕτω ποιεῖς; Οὕτε οἶδα ἐμαυτὸν, καθὼς εἶπον, λαλήσαντιὰ ποιε ρῆμα πλῆτιον ἢ λυποῦν τινα.

21. Μάθετε καὶ ὑμεῖς βασιάζειν τὰ θάρη ἀλλήλων, μάθετε εὐλαβεῖσθαι ἀλλήλους. Καὶ ἐὰν ἀκούσῃ τις ὑμῶν ρῆμα παρὰ τινος ἀπαρέσκον αὐτῶ ἢ ἐὰν πάθῃ τί ποτε παρὰ προαίρεσιν, μὴ εὐθέως ὀλιγωρήσῃ, μὴ εὐθέως κρισθῆ, μὴ εὐρεθῆ ἐν καιρῶ ἀγῶνος καὶ ὠφελείας ἔχων καρδίαν ἐκλελυμένην, ἀμελέτητον, ἄτινον, μὴ δυναμένην δεξασθαι οἰανδήποτε προσβολήν, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ πέπονος, οὐ μικρὸν θιζάκιν ἐὰν ἐγγίσῃ αὐτῶ, εὐθέως ποιεῖ τραῦμα καὶ σήπεται· ἀλλὰ μάλλον ἵνα ἔχητε καρδίαν σιερεάν, ἵνα ἔχητε μακροθυμίαν, ἵνα νικᾶ πάντα τὰ συμβαίνοντα ἢ ἀγάπη ὑμῶν ἢ εἰς ἀλλήλους.
22. Καὶ ἐὰν ἔχη τις διακονίαν ἢ καὶ ἐὰν εὐρεθῆ τις ἐξ ὑμῶν ἔχων οἰανδήποτε ἀπόκρισιν εἴτε πρὸς τὸν κηπουρὸν εἴτε πρὸς τὸν κελλαρίτην εἴτε πρὸς τὸν μάγειρον εἴτε ἀπλῶς πρὸς εἴ τινα δήποτε συνδιακονούντων ὑμῖν, ἵνα σπουδάσῃ καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἀπόκρισιν ζητῶν καὶ αὐτὸς ὁ διακονητὴς ὁ παρέχων πρὸ παντὸς πράγματιος φυλάσσει τὴν ἰδίαν καιάσιασιν, καὶ μηδέποτε ἀφιέτω ἐαυτὸν εἴτε

νε τὸ νερό του πρὸς τὴν κεφαλὴ μου, ὥστε νὰ βραχῆ καὶ τὸ στρῶμα μου ἀκόμη. Ὅμοίως καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἔρχονταν καθημερινὰ καὶ ἐτίνασσαν τίς ψάθες τους ἐμπρὸς στὸ κελλί μου, καὶ ἔβλεπα τόσο πλῆθος κοριῶν νὰ εἰσέρχωνται στὸ κελλί μου, ὥστε νὰ μὴ μπορῶ νὰ τοὺς σκοτώσω· διότι ἔξ αἰτίας τοῦ καύσωνος ἦσαν ἄπειροι. Λοιπὸν, καθὼς ἐπήγαινα νὰ κοιμηθῶ, συναθροίζονταν ὅλοι ἐκεῖνοι ἐπάνω μου, καὶ ἔρχόταν μὲν ὁ ὕπνος μου ἀπὸ τὸν πολὺ κόπο, ὅταν δὲ ἐσηκωνόμουν ἀπὸ τὸν ὕπνο, εὕρισκα ὅλο τὸ σῶμα μου καταφαγωμένο. Καὶ ποτὲ δὲν εἶπα σὲ κανένα ἀπὸ αὐτούς· ἴμῃ τὸ κάνης αὐτό, ἢ ἴγιατί τὸ κάνεις αὐτό;. Οὔτε γνωρίζω, καθὼς εἶπα, νὰ ἐλάλησα ποτὲ ρῆμα ποὺ ἐπλήγωσε ἢ ἐλύπησε κάποιον.

21. Μάθετε καὶ σεῖς νὰ βαστάζετε τὰ βάρη ἀλλήλων, μάθετε νὰ σέβεσθε ἀλλήλους. Καὶ ἂν κανεὶς ἀπὸ σᾱς ἀκούσῃ ἀπὸ κάποιον ἓνα λόγο ποὺ δὲν τοῦ ἀρέσει ἢ ἂν πάθῃ τίποτε δυσάρεστο, νὰ μὴ χάσῃ ἀμέσως τὴ διάθεσί του, νὰ μὴ ἐρεθισθῆ ἀμέσως, νὰ μὴ εὐρεθῆ σὲ καιρὸ ἀγῶνος καὶ ὠφελείας μὲ καρδιὰ χαλαρωμένη, ἀφρόντιστη, ἄτονη, μὴ δυναμένη νὰ δεχθῆ ὅποια-δήποτε ἐχθρική προσβολή, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ πεπόνι, ποὺ κι' ἓνα μικρὸ χαλίκι ἂν τὸ ἐγγίσῃ, ἀμέσως τραυματίζεται καὶ σήπεται. Ἀλλὰ νὰ ἔχετε στερεώτερη καρδιά, νὰ ἔχετε μακροθυμία, ὥστε ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη σας νὰ νικᾶ ὅλα τὰ συμβαίνοντα.
22. Καὶ ἂν ἔχη κανεὶς διακόνημα καὶ εὐρεθῆ κάποιος ἀπὸ σᾱς νὰ ἔχη ὅποιαδήποτε ἀπαίτησι γιὰ ἐξυπηρέτησι εἴτε ἀπὸ τὸν κηπουρὸ εἴτε ἀπὸ τὸν κελλαρίτη εἴτε ἀπὸ τὸ μάγειρο εἴτε γενικὰ ἀπὸ ὅποιοδήποτε συνδιακονητή σας, νὰ φροντίζῃ κι' αὐτὸς ποὺ ζητεῖ ἐξυπηρέτησι κι' ὁ διακονητὴς ποὺ τὴν προσφέρει πρὶν ἀπὸ κάθε πρᾶγμα νὰ φυλάττῃ τὴν ἡρεμία του καὶ νὰ μὴ ἀφή-

εἰς ταραχὴν εἴτε εἰς ἀντιπάθειαν ἢ προσπάθειαν ἢ οἰον-
 δήποτε ἴδιον θέλημα ἢ δικαίωμα ἐκκλῖναι ἀπὸ τῆς ἐντολῆς
 τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ οἷον εὐρεθῆ τὸ πρᾶγμα εἴτε μικρὸν εἴτε με-
 γα, καταφρονήση αὐτοῦ καὶ ἀμελήση. Κακὴ γὰρ ἐστὶν ἡ ἀ-
 διαφοροία. Μήτε δὲ πάλιν προτιμήσει αὐτὸ τῆς ἰδίας κατα-
 σιάσεως εἰς τὸ καταβλαθῆναι, εἰ τύχη, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,
 διὰ τὸ περιγενέσθαι τοῦ πράγματος. Εἰς οἷον γὰρ πρᾶ-
 γμα εἰς εὐρεθῆτε, κἂν πάνυ καιεπεῖγόν ἐσσι καὶ σπου-
 δαῖον, οὐ θέλω ὑμᾶς ποιεῖν ποιε μετὰ φιλονεικίας τί-
 ποτε ἢ μετὰ ταραχῆς· ἀλλ' ἵνα ἐσὶ πεπληροφορημένοι ὅτι
 πᾶν ἔργον ὃ εἰς ποιεῖτε, κἂν μέγα, ὡς εἶπον, ἐσὶ, κἂν
 μικρὸν, τὸ ὄγον ἐσὶ τοῦ πράγματος τοῦ ζητουμένου· τὸ
 δὲ φυλάξαι τὴν ἰδίαν κατάστασιν, κἂν συμβῆ διὰ τοῦτο
 ἀποτυχεῖν τοῦ διακονήματος, τὸ ἡμῶν, τέταρτον ὄγον ἐσὶ.
 Βλέπετε πόσον ἐσὶ τὸ διάφορον.

23. Ὅταν οὖν ποιεῖται πρᾶγμα, εἰς θέλητε αὐτὸ τέλειον
 καὶ ὁλόκληρον ποιῆσαι, ἵνα σπουδάζητε καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶ-
 γμα ποιῆσαι, ὅπερ ἐστίν, ὡς εἶπον, τὸ ὄγον, καὶ τὴν
 ἰδίαν κατάστασιν φυλάξαι ἀβλαθῆ, ὅπερ ἐσὶ τὸ ἡμῶν,
 τέταρτον ὄγον. Εἰ δὲ παρακολουθήσει ἀνάγκη τοῦ πα-
 ραουρῆσαι καὶ ἐξελεθῆναι τῆς ἐντολῆς καὶ βλαθῆναι ἢ βλά-
 ψαι διὰ τὸ τὴν χρεῖαν πληρωθῆναι τῆς διακονίας, οὐκ
 ἐσὶ καλὸν ἵνα τὸ ἡμῶν τέταρτον ὄγον ἀπολέσῃ τις, διὰ
 τὸ φυλάξαι τὸ ὄγον. Ἐπεὶ εἰς οἴδατε ὅτι τοῦτο ποιεῖ
 τις, οὐ ποιεῖ ἐν γνώσει τὴν ἰδίαν διακονίαν ὃ τοιοῦτος·
 ἢ γὰρ διὰ κενοδοξίαν ἢ διὰ ἀνθρωπαρέσκειαν ἐπιμένει
 φιλονεικῶν καὶ κολάζων καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον, ὡς
 ἵνα μετὰ ταῦτα ἀκούσῃ ὅτι οὐδεὶς ἠδυνήθη νικῆσαι αὐτόν.
 Βαβαί, μεγάλη ἀνδραγαθία· οὐκ ἔστιν αὕτη νίκη, ἀδελφροί,
 αὕτη ζημία ἐστίν, αὕτη ἀπώλειά ἐστιν. Ἴδου ἐγὼ λέγω

νη ποτέ τὸν ἑαυτὸ του εἴτε στήν ταραχή εἴτε στήν ἀντιπάθεια ἢ προσπάθεια ἢ σέ ὁποιοδήποτε ἰδικό του θέλημα ἢ δικαίωμα πού θά τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ὅ,τι πρᾶγμα εὐρεθῆ, εἴτε μικρὸ εἴτε μεγάλο, νὰ τὸ καταφρονήσῃ καὶ νὰ τὸ ἀμελήσῃ. Διότι ἡ ἀδιαφορία εἶναι κάτι κακό. Οὔτε πάλι πρέπει νὰ προτιμήσῃ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἡρεμία του, ὥστε ἐνδεχομένως νὰ ζημιωθῆ ψυχικῶς ἀπὸ τὴν προσπάθεια ἀποκτήσεώς του. Σέ ὅποια ὑπόθεσι κι' ἂν εὐρεθῆτε, ἀκόμη κι' ἂν εἶναι πολὺ κατεπείγουσα καὶ σπουδαία, δὲν θέλω νὰ κάνετε τίποτε μὲ φιλονεικία ἢ ταραχή, ἀλλὰ νὰ εἰσθε πεισμένοι ὅτι κάθε ἔργο πού ἐκτελεῖτε, εἴτε μεγάλο εἶναι εἴτε μικρό, ὅπως εἶπα, εἶναι τὸ ἓνα ὄγδοο τοῦ ζητουμένου· τὸ νὰ φυλάξετε ὅμως τὴν ἡρεμία σας, κι' ἂν ἀκόμη συμβῆ γι' αὐτὸ νὰ ἀποτύχετε στήν ὑπηρεσία, εἶναι τὸ μισὸ ἢ τὰ τέσσερα ὄγδοα. Βλέπετε πόση εἶναι ἡ διαφορὰ.

23. "Ὅταν λοιπὸν κάνετε κάτι, ἂν θέλετε νὰ τὸ κάνετε τέλειο καὶ ὀλόκληρο, νὰ φροντίζετε καὶ τὸ πρᾶγμα νὰ ἐκτελεῖτε, πού εἶναι τὸ ἓνα ὄγδοο ὅπως εἶπα, καὶ τὴν ἡρεμία σας νὰ φυλάττετε σωστή, πού εἶναι τὸ μισὸ ἢ τὰ τέσσερα ὄγδοα. "Ἄν δὲ παρουσιασθῆ ἀνάγκη νὰ παρασυρθῆ κανεὶς καὶ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἐντολή, καὶ νὰ βλαθῆ ἢ νὰ βλάψῃ ἄλλους μὲ τὴν ἐκπλήρωσι τῆς διακονίας, δὲν εἶναι ὀρθὸ νὰ χάσῃ τὸ μισὸ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ὄγδοο. Ἐὰν ἀντιληφθῆτε ὅτι κάποιος ἐνεργεῖ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, αὐτὸς δὲν ἐκτελεῖ γνωστικὰ τὴν διακονία του· διότι περνᾷ τὸν καιρὸ του ἀπὸ κενοδοξία ἢ ἀπὸ ἀνθρωπαρέσκια φιλονεικῶντας καὶ τιμωρώντας καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν συνάνθρωπο, γιὰ ν' ἀκούσῃ ἔπειτα ὅτι κανένας δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸν νικήσῃ. "ὦ, τί μεγάλη ἀνδραγαθία! Ἄδελφοί, δὲν εἶναι νίκη αὐτό, αὐτὸ εἶναι ζημία, αὐτὸ εἶναι ἀπώλεια. Ἴδου ἐγὼ σᾶς λέγω ὅτι, ἐὰν στείλω κάποιον

ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰς πέμψω τινὰ ἐξ ὑμῶν εἰς οἰανδήποτε χρεῖαν, καὶ ἴδῃ ταραχὴν ἀνακύπτουσαν ἢ οἰανδήποτε ἄλλην βλάβην, κόπῃ, καὶ μηδέποτε βλάβετε ἑαυτοὺς ἢ καὶ ἄλλους· ἀλλὰ ἀπέλθῃ ἢ χρεῖα, μὴ γένηται, καὶ μόνον μὴ ταράσσετε ἀλλήλους. Ἐπεὶ, ὡς εἶπον, τὸ ἡμῖς, τέταρτον ὄγδοον ἀπόλλετε, ἵνα ποιήσητε τὸ ὄγδοον· ἔστι δὲ τοῦτο προφανῆς ἀλογία.

24. Ταῦτα δὲ λέγω ὑμῖν, οὐχ ἵνα εὐθέως μικροψυχῆτε καὶ κόπιητε τὰ πράγματα, ἢ ἵνα ἀδιαφορῆτε καὶ ρίπιητε ἀφαρῇ τὰς ὑλάς καὶ καταπαιῆτε τὴν συνείδησιν ὑμῶν θέλοντες ἀμεριμνεῖν, οὐδὲ πάλιν ἵνα παρακούητε, καὶ λέγῃ ἕκαστος ὑμῶν, ὅτι δύναμαι τόδε ποιῆσαι, βλάπτει με¹ οὐκ ἀπαντᾷ μοι· ἐπεὶ τῷ λόγῳ τούτῳ οὐδέποτε ποιεῖτε οἰανδήποτε διακονίαν, οὐδὲ δύνασθέ ποτε πληρῶσαι ἐντολὴν Θεοῦ, ἀλλ' ἵνα παρέχητε πᾶσαν τὴν δύναμιν ὑμῶν εἰς τὸ ποιῆσαι μετὰ ἀγάπης ἑκάστην διακονίαν ὑμῶν, μετὰ ταπεινοφροσύνης ὑποκλινόμενοι ἀλλήλοις, τιμῶντες, παρακαλοῦντες. Οὐδὲν δυνατώτερον τῆς ταπεινοφροσύνης· εἰ μέντοι ἴδῃ τις τὸν πλησίον πρὸς τὴν ὥραν θλιβόμενον ἢ ἐναντιόν, κόρατε, παραχωρήσατε ἀλλήλοις, μὴ ἐπιμείνητε ἕως οὗ καὶ βλάβη παρακολουθήσει. Κρεῖσσον γὰρ ἔστιν, ἰδοὺ μυριάκις λέγω, μὴ γενέσθαι τὴν χρεῖαν ὡς θέλετε, ἀλλ' ὡς ἀπαντᾷ πρὸς τὴν ἀνάγκην καὶ μὴ διὰ μονοτομίαν ἢ διὰ δικαίωμα, κἄν ἔστιν εὐλογοφανὲς ταράξαι ὑμᾶς ἢ θλίψαι ἀλλήλους, καὶ ἀπολέσαι τὸ ἡμῖς τέταρτον ὄγδοον. Πολλὴ γὰρ ἔστιν ἡ διαφορὰ τῆς ζημίας. Συμβαίνει δὲ ὅτι πολλάκις καὶ αὐτὸ τὸ ὄγδοον ἀπόλλει τις καὶ οὐδὲν ὅλως ποιεῖ· τοιαῦτα γὰρ εἰσι τὰ τῶν φιλονεικῶν. Αὐτὴν τὴν ἀρχὴν πάντα τὰ ἔργα ἃ ποιοῦμεν, διὰ τὸ ὠφελῆσθαι ἐξ αὐτῶν ποιοῦμεν· ποῖα δὲ ὠφέλεια,

1. βλάπτει με Π βλάπτομα S.

ἀπὸ σᾱς σὲ ὅποιαδήποτε χρεία καὶ ἰδῆ νὰ δημιουργῆται ταραχὴ ἢ ὅποιαδήποτε ἄλλη βλάβη, νὰ διακόψη καὶ ποτὲ νὰ μὴ βλάψετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἢ καὶ ἄλλους· ἄς παραμερισθῆ ἡ χρεία, ἄς μὴ γίνη, ἀρκεῖ μόνο νὰ μὴ τaráσσετε ἀλλήλους. Ἐπειδῆ, ὅπως εἶπα, χάνετε τὸ μισό, τὰ τέσσερα ὄγδοα, γιὰ νὰ κερδίσετε τὸ ἓνα ὄγδοο· κί' αὐτὸ εἶναι προφανῆς παραλογισμός.

24. Σᾱς τὰ λέγω δὲ αὐτὰ, ὄχι γιὰ νὰ μικροψυχῆτε ἀμέσως καὶ νὰ παραμελῆτε τὰ πράγματα ἢ γιὰ νὰ ἀδιαφορῆτε καὶ ρίπτετε κάτω τὰ ὑλικά καὶ καταπατῆτε τὴν συνείδησί σας, θέλοντας νὰ ἀμεριμνῆτε, οὔτε πάλι γιὰ νὰ παρακούετε καὶ νὰ λέγη ὁ καθένας σας, ἔδεν μπορῶ νὰ τὸ κάνω τοῦτο, μὲ βλάπτει, δέν μου ταιριάζει', ἐπειδῆ μὲ τέτοια προδιάθεσι δέν ἐκτελεῖτε καμμιά διακονία οὔτε μπορεῖτε ποτὲ νὰ ἐκπληρώσετε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γιὰ νὰ καταβάλλετε ὅλη σας τὴν δύναμι στὸ νὰ ἐκτελῆτε μὲ ἀγάπη κάθε διακόνημά σας, ὑποκλινόμενοι πρὸς ἀλλήλους μὲ ταπεινοφροσύνη, τιμώντας, παρακαλώντας. Τίποτε δέν εἶναι δυνατώτερο ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη. Ἐὰν λοιπὸν ἰδῆ κανεὶς τὸν συνάνθρωπο κάποια στιγμή νὰ θλίβεται, ἢ τὸν ἑαυτὸ του, διακόψατε, ὑπαχωρήσατε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, μὴ συνεχίσετε ἕως ὅτου ἀκολουθήσῃ ἡ βλάβη. Διότι, τὸ λέγω μυριάκις, καλύτερα εἶναι νὰ μὴ γίνεταί ἡ χρεία ὅπως θέλετε, ἀλλὰ ὅπως ἐπιτρέπουν οἱ περιστάσεις, ὥστε νὰ μὴ χάσετε τὸ μισό, τὰ τέσσερα ὄγδοα, ἀπὸ ἰσχυρογνωμοσύνη ἢ ἀπὸ πείσμα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι εὐλογοφανές νὰ τaráσσεσθε ἢ νὰ ἀλληλοθλίβεσθε. Διότι ἡ διαφορὰ τῆς ζημίας εἶναι μεγάλη. Συμβαίνει μάλιστα πολλές φορές νὰ χάνη κανεὶς καὶ αὐτὸ τὸ ὄγδοο καὶ νὰ μὴ κάνη τίποτε. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν φιλονεικιῶν. Κατ' ἀρχὴν ὅλα τὰ ἔργα πού κάνομε, τὰ κάνομε γιὰ νὰ ὠφεληθούμε ἀπὸ αὐτὰ. Ποιὰ ὅμως ὠφέλεια προκαλεῖται,

ἐὰν μὴ ταπεινούμεθα ἀλλήλοις, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον καὶ υ-
 ράσσομεν καὶ θλίβομεν ἀλλήλους; Καὶ οἶδατε ὅτι λέγει
 εἰς τὸ Γεροντικὸν διὲν ἔκ τοῦ πλησίον ἐστὶν ἡ ζωὴ καὶ
 ὁ θάνατος».

25. Ἴνα μελειᾶτε ταῦτα ἀεὶ καθ' ἐαυτοὺς, ἀδελφοί, ἵνα
 γυμνάζητε τοὺς λόγους τῶν ἁγίων γερόντων, ἵνα σπου-
 δάζητε μετὰ ἀγάπης καὶ φόβου Θεοῦ ζητεῖν τὴν ὠφέλει-
 αν ἐαυτῶν καὶ ἀλλήλων. Οὕτω γὰρ δύνασθε ἐκ πάντων
 τῶν συμβαινόντων ὠφελεῖσθαι καὶ προκόπτειν διὰ τῆς
 βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ φιλάν-
 θρωπος χαρίζεται ἡμῖν τὸν φόβον αὐτοῦ· λέγει γάρ, «τὸν
 Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλασσε, διὲν τοῦτο
 πᾶς ἄνθρωπος».

Αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν»¹.

5

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΟΦΕΙΛΕΙΝ ΤΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΝ Τῆ ΙΔΙΑ ΣΥΝΕΣΕΙ

1. Ἐν ταῖς Παροιμίαις λέγει, «οἷς μὴ ὑπάρχει κυβέρνη-
 σις, πίπτουσι ὡσπερ φύλλα· σωτηρία δὲ ὑπάρχει ἐν πολ-
 λῇ βουλῇ». Βλέπετε τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, ἀδελφοί,
 θιέπετε τί διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἁγία Γραφή· ἀσφαλίζεται
 ἡμᾶς, ἵνα μὴ στοιχῶμεν ἐαυτοῖς, ἵνα μὴ ἔχωμεν ἐαυτοὺς
 συνειτούς, ἵνα μὴ πιστεύωμεν διὲν δυνάμεθα ἐαυτοὺς διοι-
 κῆσαι. Χρῆζομεν βοηθείας, χρῆζομεν τῶν μετὰ Θεὸν
 κυβερνώντων ἡμᾶς. Οὐδέν ἐστὶν ἀθλιώτερον, οὐδέν εὐα-

2. Αὐτῷ... ἀμήν παρὰ λ. S.

ἂν δὲν ταπεινώνωμαστε πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ ἀντιθέτως τaráσσωμε καὶ θλίβωμε ἀλλήλους; Καὶ γνωρίζετε τί λέγει στὸ Γεροντικό· «ἀπὸ τὸν συνάνθρωπο ἔρχεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος»²³.

25. Νὰ μελετᾶτε αὐτὰ πάντοτε μέσα σας, ἀδελφοί, νὰ σπουδάζετε τοὺς λόγους τῶν ἁγίων γερόντων, νὰ προσπαθῆτε μὲ ἀγάπη καὶ φόβο Θεοῦ νὰ ζητῆτε τὴν ὠφέλεια ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων. Ἔτσι θὰ μπορῆτε ἀπὸ ὅλα τὰ συμβαίνοντα νὰ ὠφελῆσθε καὶ νὰ προκόψετε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ φιλάνθρωπος θὰ μᾶς χαρίσῃ τὸν φόβο του· διότι λέγει, «νὰ τροβῆσαι τὸ Θεὸ καὶ νὰ φυλάττης τις ἐντολές του· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον κάθε ἀνθρώπου»²⁴. Σ' αὐτὸν πρέπει δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

5

Π Ε Ρ Ι ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΚΑΝΕΙΣ ΝΑ ΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙ ΤΟΥ

1. Στὸ βιβλίο τῶν Παροιμιῶν λέγεται, «ὅσοι δὲν ἔχουν καθοδήγησι πίπτουν σάν φύλλα· σωτηρία δὲ ὑπάρχει στὴν πολλὴ συμβουλή»¹. Ἴδετε τὴν δύναμι τοῦ λόγου, ἀδελφοί, ἰδέτε τί μᾶς διδάσκει ἡ ἁγία Γραφή· μᾶς προειδοποιεῖ νὰ μὴ στηριζώμαστε στοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ μὴ θεωροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας συνετούς, νὰ μὴ πιστεύωμε ὅτι μποροῦμε νὰ διευθύνωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας. Χρειαζόμαστε βοήθεια, χρειαζόμαστε αὐτοὺς ποὺ μᾶς κατευθύνουν μετὰ τὸ Θεό. Τίποτε δὲν εἶναι

23. Ἀποφθέγματα, Ἀντώνιος 9, PG 65, 77 B.

24. Ἐκκλ. 12, 13.

1. Παροιμ. 11, 14.

λωιότερον τῶν μὴ ἔχοντιων τινὰ ὁδηγοῦντα αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ. Τί γὰρ λέγει, «οἷς μὴ ὑπάρχει κινδύανησις, πίπιουσιν ὡσπερ φύλλα». Τὸ φύλλον ἐξ ἀρχῆς αἰεὶ ἐστὶ γλωρόν, εὐθαλές, τερπνόν, εἶτα κατὰ μικρὸν ξηραίνεται καὶ πίπει, καὶ λοιπὸν περιφρονεῖται καὶ καταπατεῖται. Οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ μὴ κυβερνώμενος ὑπὸ τινος. Ἐξ ἀρχῆς μὲν αἰεὶ ἔχει θέρημην εἰς νηστείαν, εἰς ἀγρυπνίαν, εἰς ἡσυχίαν, εἰς ὑπακοήν, εἰς ἄλλα τινὰ ἀγαθὰ· εἶτα κατὰ μικρὸν τῆς θέρημης ἐκείνης σθεννυμένης καὶ μὴ ἔχοντος αὐτοῦ τὸν κυβερνώντα αὐτόν, τὸν παίνοντα καὶ ἐξάπιοντα τὴν θέρημην ἐκείνην, ξηραίνεται οὕτως ἀνεπαισθήτως καὶ πίπει καὶ γίνεται λοιπὸν ὑποχείριος τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ποιοῦσιν εἰς αὐτὸν εἴ τι θέλουσι.

2. Περὶ δὲ τῶν ἐξαγγελόντων τὰ καθ' ἑαυτοὺς καὶ μετὰ βουλῆς πάντα ποιούντων λέγει, «σωτηρία δὲ ὑπάρχει ἐν πολλῇ βουλῇ». Οὐ λέγει «πολλῇ βουλῇ», ὡς ἵνα μετὰ ἐκάστου βουλευῆται τις, ἀλλ' ἵνα εἰς πάντα βουλευῆται, δῆλον δι' αὐτὸν οὐδ' ὀφείλει ἔχειν πληροφορίαν, καὶ μὴ τὰ μὲν σιωπᾷ, τὰ δὲ λέγει, ἀλλὰ πάντα ἐξαγγέλλει, καὶ εἰς πάντα, ὡς εἶπον, βουλευεται. Τῷ γὰρ τοιούτῳ ἀκριβῶς «σωτηρία ὑπάρχει ἐν πολλῇ βουλῇ».
3. Ἐὰν γὰρ μὴ πάντα ἀναίθεται ἄνθρωπος τὰ καθ' ἑαυτὸν καὶ μάλιστα ἐὰν εὐρεθῆ τις ἀπὸ κακῆς συνηθείας ἢ καὶ ἀναιροφῆς, εὐρίσκει ὁ διάβολος ἐν αὐτῷ ἐν θέλημα ἢ ἐν δικαίωμα, καὶ δι' αὐτοῦ καταβάλλει αὐτόν. Ὅταν γὰρ βλέπει ὁ διάβολός τινα μὴ θέλοντα ἁμαρτηῆσαι, οὐχ οὕτως ἐστὶν ἀφνης περὶ τὸ κακοποιῆσαι, ὥστε ὑποβάλλειν αὐτῷ τί ποιεῖ οὕτως ἀφαρῆ τῶν προφανῶν ἁμαρτημάτων· οὐ λέγει αὐτῷ, «ὑπάγε πόρνευσον», οὐδέ, «ὑπάγε κλέπον».

ἀθλιώτερο, τίποτε εὐαλωτότερο ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν ἔχουν κάποιον νὰ τοὺς ὀδηγῇ στὴν ὁδὸ τοῦ Θεοῦ. Διότι, τί λέγει; «Ὅσοι δὲν ἔχουν καθοδήγησι πίπτουν σάν φύλλα»; Τὸ φύλλο στὴν ἀρχὴ εἶναι πάντοτε χλωρό, θαλλερό, τερπνόν, ἔπειτα βαθμιαίως ξηραίνεται καὶ πίπτει, καὶ τέλος περιφρονεῖται καὶ καταπατεῖται. Ἔτσι εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν καθοδηγεῖται ἀπὸ κάποιον. Στὴν ἀρχὴ μὲν ἔχει πάντοτε θέρμη στὴν νηστεία, στὴν ἀγρυπνία, στὴν ἡσυχία, στὴν ὑπακοή, σὲ μερικὰ ἄλλα ἀγαθὰ· ἔπειτα, καθὼς ἢ θέρμη ἐκείνη σβήνει βαθμιαίως καὶ δὲν ἔχει καθοδηγητὴ ποῦ νὰ τρέφῃ καὶ ἐξάπτῃ τὴν θέρμη ἐκείνη, ξηραίνεται ἀνεπαίσθητα καὶ πίπτει καὶ γίνεται πλέον ὑποχείριος στοὺς ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι τοῦ κάνουν ὅ,τι θέλουν.

2. Γι' αὐτοὺς ὅμως ποῦ ἀνακοινώνουν τίς σκέψεις τους καὶ πράττουν τὰ πάντα παίρνοντας συμβουλή λέγει, «σωτηρία δὲ ὑπάρχει στὴν πολλή συμβουλή». Λέγει 'πολλή συμβουλή', ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ συμβουλευέται ὅλους, ἀλλὰ ὅτι πρέπει εἰς ὅλα νὰ συμβουλευέται ἀκριβῶς ἐκείνον πρὸς τὸν ὁποῖο ἔχει πλήρη ἐμπιστοσύνη· καὶ νὰ μὴ σιωπᾷ μερικὰ καὶ μερικὰ νὰ λέγῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ ἀναγγέλλῃ ὅλα καὶ γιὰ ὅλα, ὅπως εἶπα, νὰ συμβουλευέται. Διότι γι' αὐτὸν ἀκριβῶς, «ὑπάρχει σωτηρία στὴν πολλή συμβουλή».
3. Πραγματικὰ ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀναθέτῃ ὅλα τὰ ἰδικὰ του σὲ σύμβουλο, καὶ μάλιστα ἐὰν εὐρεθῇ κανεὶς νὰ ἔρχεται ἀπὸ κακὴ συνήθεια ἢ ἀνατροφή, εὐρίσκει σ' αὐτὸν ὁ διάβολος ἓνα θέλημα ἢ μία διεκδίκησι, καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ τὸν καταβάλλει. Διότι, ὅταν ὁ διάβολος βλέπῃ κάποιον νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἁμαρτήσῃ, δὲν εἶναι τόσο ἀνόητος μέσα στὴν κακοήθειά του, ὥστε νὰ τοῦ ὑποβάλλῃ κάποιο ἀπὸ τὰ φανερά ἁμαρτήματα· δὲν τοῦ λέγει, 'πήγαινε, πόρνευσε', οὔτε,

Οἶδε γὰρ ὅτι οὐ θέλομεν ταῦτα, καὶ οὐκ ἀνέχεται εἰπεῖν ἡμῖν ἂ οὐ θέλομεν· ἀλλὰ εὐρίσκει ἡμᾶς ἔχοντας, ὡς εἶπαν, ἐν θέλημα ἢ ἐν δικαίωμα, καὶ δι' ἐκείνου μετὰ εὐλογοφανείας βλάπτει ἡμᾶς· ὅθεν πάλιν λέγει· «πονηρὸς κακοποιεῖ, ὅταν συμμίξη δικαίωμα». Ὁ πονηρὸς ἐστὶν ὁ διάβολος· τότε δὲ κακοποιεῖ, ὅταν συμμίξη δικαίωμα, τοῦτι' ἔστι τῷ δικαίωματι ἡμῶν. Τότε γὰρ πλεόν ἰσχύει, τότε πλεόν βλάπτει, τότε πλεόν ἐνεργεῖ. Ὅταν γὰρ κρατῶμεν τὸ ἴδιον θέλημα καὶ στοιχῶμεν τοῖς δικαίωμασιν ἡμῶν, τότε λοιπὸν ὡς καλὸν πρᾶγμα ποιοῦντες ἑαυτοῖς ἐπιβουλεύομεν καὶ οὔτε οἶδαμεν πῶς ἀπολλύμεθα. Πῶς γὰρ δυνάμεθα γνῶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ ὅλως ζητῆσαι αὐτὸ πιστεύοντες ἑαυτοῖς καὶ κρατοῦντες τὸ ἴδιον θέλημα;

4. Διὰ τοῦτο ὁ ἁββᾶς Ποιμὴν ἔλεγε· ὅτι, 'τὸ θέλημα τειχὸς ἐστὶ χαλκοῦν ἀναμέσον ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ'. Βλέπετε δύναμιν λόγου. Καὶ πάλιν προσέθηκε λέγων· 'πέτρα ἐστὶν ἀντιδέουσα', οἷον εἰ ἐναντιουμένη, ἀντικρούουσα τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν οὖν καταλείπη αὐτὸ ἄνθρωπος, λέγει καὶ αὐτός «ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τείχος. Ὁ Θεός μου, ἄμωμος ἢ ὁδὸς αὐτοῦ». Πάνυ θαυμασίως εἶπε. Τότε γὰρ βλέπει τις τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ μὴ ἔχουσαν μῶμον, ὅταν καταλείψη τὸ ἴδιον θέλημα· ὅταν συμπεισθῇ τῷ ἰδίῳ θελήματι, οὐ βλέπει ἄμωμον τὸν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' εἴτι δ' ἂν ἀκούσῃ περὶ ἀσφαλείας, εὐθέως μέμφεται, καταπτύει, ἀποσιρέφεται, ἀνικροῦται. Πῶς γὰρ ἔχει ἀνασχέσθαι τινὸς ἢ πεισθῆναι οἱαδήποτε συμβουλία ὁ κρατῶν τὸ ἴδιον θέλημα;

3. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 54, PG 65, 333 - 336.

2. Παροιμ. 11, 15.

ἴπῃ γαίνοι, κλέψε'. Διότι γνωρίζει ὅτι δέν τὰ θέλομε αὐτὰ καί δέν συνηθίζει νὰ μᾶς λέγη αὐτὰ πού δέν θέλομε· ἀλλά μᾶς εὐρίσκει νὰ ἔχωμε ἓνα θέλημα ἢ μίᾳ διεκδίκησι, ὅπως εἶπα, καί δι' ἐκείνου μᾶς βλάπτει μὲ τρόπο εὐλογοφανῆ. Γι' αὐτὸ λέγεται πάλι, «ὁ πονηρὸς κακοποιεῖ, ὅταν ἀναμίξη μίᾳ διεκδίκησι»². Ὁ πονηρὸς εἶναι ὁ διάβολος, αὐτὸς δὲ τότε κακοποιεῖ, ὅταν ἀναμίξη διεκδίκησι, δηλαδὴ ἰδική μας διεκδίκησι. Διότι τότε γίνεται ἰσχυρότερος, τότε βλάπτει περισσότερο, τότε ἐνεργεῖ ζωηρότερα. "Ὅταν δηλαδὴ μένωμε δεμένοι στὸ δικό μας θέλημα καί προσκολλώμαστε στὰ δικαιώματά μας, τότε λοιπὸν, νομίζοντας ὅτι κάνομε καλὸ πρᾶγμα, ἐπιβουλεύομαστε τοὺς ἑαυτοὺς μας καί οὔτε κἂν γνωρίζομε πῶς χανόμεσθε. Διότι πῶς μποροῦμε νὰ γνωρίζωμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ γενικὰ νὰ ζητήσωμε αὐτό, ὅταν ἔχωμε ἐμπιστοσύνη στοὺς ἑαυτοὺς μας καί κρατοῦμε σταθερὰ τὸ ἰδικό μας θέλημα;

4. Γι' αὐτὸ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ἔλεγε ὅτι, 'τὸ θέλημα εἶναι τείχος χάλκινο ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπον καί τὸ Θεό'³. Ἴδέτε δύναμι λόγου. Καί προσέθεσε πάλι· 'εἶναι βράχος πού ἀντικτυπᾷ, σὰν νὰ ἐναντιώνεται, σὰν νὰ ἀντικρούη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἐγκαταλείψη ὁ ἄνθρωπος, λέγει καί αὐτός, 'ἐν τῷ Θεῷ μου, θὰ ὑπερβῶ τὸ τείχος. Ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ μου εἶναι ἄμωμος'. Πολὺ θαυμάσια εἶπε. Διότι τότε βλέπει κανεὶς ὅτι ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ δέν ἔχει ψόγο, ὅταν ἐγκαταλείψη τὸ ἰδικό του θέλημα· ὅταν ὅμως πείθεται στὸ ἰδικό του θέλημα, δέν βλέπει ἄμωμη τὴν ὁδὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἂν ἀκούσῃ κάτι περὶ ἀσφαλείας, ἀμέσως μέμφεται, καταπτύει, ἀποστρέφεται, ἀντικρούει. Διότι, πῶς μπορεῖ ἐκεῖνος πού κρατεῖ τὸ ἰδικό του θέλημα νὰ ἀνεχθῆ κάποιον ἢ νὰ πεισθῆ σὲ ὅποιαδήποτε συμβουλή;

5. Εἶτα λέγει ὁ γέρον καὶ περὶ τοῦ δικαίωματος· 'ἐὰν δὲ καὶ τὸ δικαίωμα συνεργήσῃ τῷ θελήματι, οὐκ εὐσυστροφῆ ὁ ἄνθρωπος'. Βαβαί, ποίαν ἀκολουθίαν ἔχουσιν οἱ λόγοι τῶν ἁγίων. Θάνατος ἰδικῶς ἐστὶ τὸ εὐρεθῆναι δικαίωμα μετὰ τοῦ θελήματος, μέγας κίνδυνος, μέγας φόβος. Τότε πίπτει τελείως ὁ ἄθλιος· τίς γὰρ πείθει τὸν τοιοῦτον πιστεῦσαι ὅτι οἶδαν ἄνθρωπον πλέον αὐτοῦ τὸ συμφέρον αὐτῷ; Τότε τελείως ἐκδίδωσιν ἑαυτὸν ἀκολουθῆσαι τῷ ἰδίῳ λογισμῷ· καὶ λοιπόν, ὡς θέλει ὁ ἐχθρός, πιωματίζει αὐτόν. Διὰ τοῦτο λέγει· 'πονηρός κακοποιεῖ, ὅταν συμμίξῃ δικαίωμα· μισεῖ δὲ ἦχον ἀσφαλείας'.
6. Μισεῖν δὲ ἦχον ἀσφαλείας λέγει, ἐπειδὴ οὐ μόνον αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν μισεῖ ὁ πονηρός, ἀλλὰ οὐδὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς δύναται ἀκοῦσαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἦχον τῆς ἀσφαλείας μισεῖ, τοῦτ' ἔστιν αὐτὸ τὸ λαλεῖσθαι τίποτε περὶ ἀσφαλείας· οἶόν τι λέγω· πρὸ τοῦ ἐνεργῆσαι τι τὸν ἐπερωτιῶντα περὶ ὠφελείας, πρὸ τοῦ γνῶναι τὸν ἐχθρὸν εἰ φυλάττει ὃ ἀκούει, ἢ οὐ φυλάττει, μισεῖ αὐτὸ τὸ ὅλως ἐπερωτιῆσαι τινα καὶ ἀκοῦσαι τίποτε τῶν συμφερόντων· αὐτὴν τὴν φωνήν, αὐτὸν τὸν ἦχον τῶν τοιούτων λόγων μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται. Καὶ λέγω διὰ τί. Οἶδεν ὅτι τέως νοεῖται ἡ κακουργία αὐτοῦ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐπερωτιᾶν καὶ γυμνάζειν λόγον περὶ ὠφελείας, καὶ οὐδὲν οὕτω μισεῖ καὶ φοβεῖται ὡς τὸ γνωσθῆναι, ἐπειδὴ οὐκ ἔτι εὐρίσκει ἐπιβουλεῦσαι ὡς θέλει. Ἐὰν γὰρ ἀσφαλίζηται ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ ἀναγγεῖλαι πάντα καὶ ἀκοῦσαι παρὰ τινος εἰδότιος, 'τοῦτο ποιήσον, τοῦτο μὴ ποιήσης, τοῦτο καλόν ἐστίν, τοῦτο οὐκ ἔστι καλόν, τοῦτο δικαίωμα ἐστὶ, τοῦτο θέλημά ἐστι', πάλιν ἀκούει, 'οὐκ ἔστι καιρὸς τούτου τοῦ

5. "Ἐπειτα ὁ γέρων λέγει καὶ γιὰ τὴν διεκδίκησι' ἑάν δέ καὶ ἡ διεκδίκησις συνεργήσῃ μὲ τὸ θέλημα, τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀκολουθεῖ καλὸ κύκλο'. "ὦ, ποιά λογικότητα ἔχουν οἱ λόγοι τῶν ἀγίων! Ἡ σύμπτωσις τῆς διεκδικήσεως μὲ τὸ θέλημα εἶναι καθαρῶς θάνατος, μέγας κίνδυνος, μέγας φόβος. Τότε πίπτει τελείως ὁ ἄθλιος· διότι ποῖος μπορεῖ νὰ πείσῃ ἓνα τέτοιον ἄνθρωπο ὅτι κάποιος ἄλλος γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ αὐτὸν τὸ συμφέρον του; Τότε παραδίδεται τελείως στὸν ἰδικό του λογισμό, καὶ τελικῶς ὁ ἐχθρὸς τὸν κάνει, ὅπως θέλει, πτῶμα. Γι' αὐτὸ λέγει, ὁ πονηρὸς κακοποιεῖ, ὅταν ἀναμίξῃ μία διεκδίκησι' καὶ μισεῖ τὸν ἦχο τῆς ἀσφαλείας'⁴.
6. Λέγεται δὲ ὅτι ἡμισεῖ τὸν ἦχο τῆς ἀσφαλείας', ἐπειδὴ ὄχι μόνο μισεῖ τὴν ἴδια τὴν ἀσφάλεια ὁ πονηρὸς, ἀλλ' οὔτε τὴν φωνή της μπορεῖ ν' ἀκούσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἦχο τῆς ἀσφαλείας μισεῖ, δηλαδὴ ἀκόμη καὶ τὸν λόγο περὶ ἀσφαλείας. Γιὰ παράδειγμα λέγω· πρὶν νὰ ἐνεργήσῃ τίποτε ἐκεῖνος ποῦ ἐρωτᾷ περὶ ὠφελείας τοῦ ἐπιδιωκομένου ἔργου, πρὶν νὰ γνωρίσῃ ὁ ἐχθρὸς, ἂν θὰ φυλάξῃ ὅ,τι ἀκούσῃ ἢ δὲν θὰ τὸ φυλάξῃ, μισεῖ τελείως αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ νὰ ἐπερωτᾷ κανεὶς καὶ νὰ ἀκούῃ κάτι τὸ συμφέρον' αὐτὴν τὴν φωνή, αὐτὸν τὸν ἦχο τῶν τέτοιων λόγων μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται. Καὶ λέγω γιατί. Γνωρίζει ὅτι ἡ κακουργία του θὰ ἀποκαλυφθῇ μὲ μόνο τὸ γεγονὸς τοῦ νὰ ἐπερωτᾷ κανεὶς καὶ νὰ συζητῇ περὶ ὠφελείας, καὶ τίποτε δὲν μισεῖ καὶ φοβεῖται τόσο ὅσο τὸ νὰ ἀναγνωρισθῇ, ἐπειδὴ τότε πλέον δὲν εὐρίσκει τρόπο νὰ ἐπιβουλευθῇ ὅπως θέλει. Διότι, ἐὰν ἡ ψυχὴ ἀσφαλίζεται μὲ τὸ νὰ κοινοποιήσῃ τὰ πάντα καὶ ἀκούσῃ ἀπὸ κάποιον εἰδήμονα, ἑτοῦτο κάνει το, τοῦτο μὴ τὸ κάνει, τοῦτο εἶναι καλὸ, τοῦτο δὲν εἶναι καλὸ, τοῦτο εἶναι δικαίωμα, τοῦτο εἶναι θέλημα', ἐνῶ ἄλλοτε ἀκούει, ἑδὲν εἶναι

πραγματιος', άλλοτε ακούει, 'ἄρι καιρός ἐσιν', οὐχ εὐρίσκει ὁ διάβολος διὰ ποίας προφάσεως βλάψαι αὐτήν, οὐδὲ πῶς ρίψαι αὐτήν, ἐπειδὴ πάντοτε, ὡς εἶπον, κυβερνᾶται καὶ πανταχόθεν ἠσφάλισται, καὶ γίνεται ἐν αὐτῇ τὸ «σωτηρία ὑπάρχει ἐν πολλῇ βουλῇ». Ὁ πονηρὸς δὲ οὐ θέλει τοῦτο, ἀλλὰ μισεῖ (θέλει γὰρ κακοποιῆσαι), καὶ μᾶλλον ἐκείνοις χαίρει οἷς μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις. Διὰ τί; «ἐπειδὴ πίπουσιν ὡσπερ φύλλα».

7. Ἴδε ἐκεῖνον τὸν ἀδελφὸν ἠγάπα ὁ πονηρὸς περὶ οὗ ἔλεγε τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ· ἔχω ἓνα ἀδελφόν, καὶ ὅτε βλέπει με, στρέφεται ὡς ἀνέμη'. Τοὺς τοιοῦτους ἀγαπᾷ, τοῖς τοιοῦτοις ἀεὶ χαίρει, τοῖς ἀκυβερνήτοις, τοῖς μὴ ἀνατιθεμένοις τῷ δυναμένῳ μετὰ Θεοῦ βοηθῆσαι καὶ δοῦναι αὐτοῖς χεῖρα. Μὴ γὰρ οὐ πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφούς ἀπήλθε τότε ὁ δαίμων ἐκεῖνος, ὃν εἶδεν ὁ ἅγιος βασιλεύοντα ὅλα τὰ γεύματα ἐκεῖνα ἐν τοῖς ληκνυθίοις; μὴ οὐ προσέβαλεν ὅλοις; ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν αἰσθανόμενος τῆς ἐπιβουλῆς αὐτοῦ, ἔτρεχε καὶ ἀνήγγειλε τοὺς ἰδίους λογισμοὺς καὶ ἠύρισκε βοήθειαν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πειρασμοῦ, καὶ λοιπὸν οὐκ ἴσχυε κατ' αὐτῶν ὁ πονηρὸς. Τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον μόνον ἠύρισκεν ἐναντιῷ στοιχοῦντα καὶ μὴ ἔχοντα παρὰ τινος ἀντίληψιν, καὶ εἶχεν αὐτὸν παίγνιον καὶ ἀνεχώρει εὐχαριστιῶν αὐτῷ καὶ ἀεὶ καταρώμενος τοὺς ἄλλους. Ἀμέλει ὅτε εἶπε τῷ ἀγίῳ Μακαρίῳ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἔδραμεν ὁ ἅγιος πρὸς αὐτόν, εὔρεν ὅτι αὕτη ἦν ἡ αἰτία τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ, εὔρεν αὐτὸν μὴ ἔχοντα συνήθειαν τοῦ ἐξαγγέλλειν διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἔσφιξε αὐτὸν ὅπου ἠθέληεν ὁ ἐχθρὸς. Ἐρωτώμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀγίου, 'πῶς τὰ κατὰ σέ, ἀδελφε;' ἔλεγεν,

5. Ἀποφθέγματα, Μακάριος, PG 65, 261 - 264.

6. Στὸ μοναστήρι τοῦ ἀββᾶ Σερίδου.

καιρός αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἄλλοτε ἀκούει, ἴωρα εἶναι καιρός, δέν εὔρισκε ὁ διάβολος πρόφασι γιά νά τόν βλάψη οὔτε πῶς νά τήν ρίψη, ἐπειδῆ πάντοτε, ὅπως εἶπα, κυβερνᾶται καί εἶναι ἀσφαλισμένη ἀπό παντοῦ, καί ἐπαληθεύεται σ' αὐτήν τὸ «σωτηρία ὑπάρχει στήν πολλή συμβουλή». Ὁ δὲ πονηρός δέν τὸ θέλει τοῦτο, ἀλλὰ τὸ μισεῖ (διότι θέλει νά κακοποιῇ), καί χαίρεται περισσότερο μ' ἐκείνους πού δέν ἔχουν καθοδήγησι. Γιατί; «ἐπειδῆ πίπτουν σάν φύλλα».

7. Ἰδού, ὁ πονηρός ἀγαποῦσε ἐκείνον τὸν ἀδελφό, γιά τὸν ὁποῖο ἔλεγε στὸν ἀββά Μακάριο ἔχω ἓνα ἀδελφὸ, κί ὅταν μὲ βλέπει, στρέφεται σάν ἀνέμη⁶. Τέτοιους μοναχοὺς ἀγαπᾶ, μὲ τέτοιους εὐχαριστεῖται πάντοτε, μ' ἐκείνους πού εἶναι ἀκυβέρνητοι καί δέν ἀφιερώνουν ἑαυτοὺς στὸν δυνάμενο μετὰ τὸ Θεὸ νά τοὺς βοηθήσῃ καί νά τοὺς δώσῃ τὸ χέρι. Πραγματικά μήπως δέν ἐπῆγε τότε σ' ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς ὁ δαίμων ἐκείνος, τὸν ὁποῖο εἶδε ὁ ἅγιος νά βαστάζῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ δηλητήρια μέσα σὲ φιαλίδια; Μήπως δέν προσέβαλε ὅλους; Ἀλλὰ καθέννας ἀπὸ αὐτοὺς, αἰσθανόμενος τὴν ἐπιβουλή του, ἔτρεχε καί ἀνήγγελε τοὺς λογισμοὺς του κί εὔρισκε βοήθεια στήν ὥρα τοῦ πειρασμοῦ, κί ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ δέν ἠμποροῦσε νά κἀνῃ τίποτε ἐναντίον τοὺς ὁ πονηρός. Μόνον ἐκεῖνον τὸν ἄθλιο εὔρισκε νά στηρίζεται στὸν ἑαυτό του καί νά μὴ ἔχη ἀπὸ κανένα βοήθεια, καί τὸν εἶχε παιγνίδι κί ἔφευγε εὐχαριστώντας αὐτὸν καί καταρώμενος τοὺς ἄλλους. Πάντως, ὅταν εἶπε στὸν ἅγιο Μακάριο τὸ πρᾶγμα καί τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ, καί ὁ ἅγιος ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν, εὐρῆκε ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ αἰτία τῆς ἀπωλείας του, τὸν εὐρῆκε δηλαδὴ νά μὴ θέλῃ νά ὁμολογήσῃ, τὸν εὐρῆκε ἀσυνήθιστο νά ἐξομολογῆται γι' αὐτὸ ἄλλωστε τὸν ἔστρεψε ὁ ἐχθρὸς ὅπου ἤθελε. Ἐρωτώμενος λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἅγιο, ἴπως

ἔνχαϊς σου καλῶς· καὶ πάλιν αὐτοῦ λέγοντις· ὁ πολέμουσί σε οἱ λογισμοί; ἀπεκρίνατο, ἔτι καλῶς εἶμι καὶ οὐδὲν ἠθέλην ὁμολογῆσαι, ἕως οὗ μετὰ τέχνης ἔπεισεν αὐτὸν ὁ ἅγιος ἐξειπεῖν τὰ καθ' ἑαυτὸν καὶ λαλήσας αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἠσφαλίσατο αὐτὸν καὶ ὑπέστρεψεν. Ἦλθεν οὖν πάλιν κατὰ τὴν συνήθειαν ὁ ἐχθρὸς θέλων ρίψαι αὐτὸν καὶ ἠοχημόνησεν. Εὗρε γὰρ αὐτὸν ἐστηριγμένον, εὗρεν αὐτὸν μηκέτι χλευαζόμενον. Ἀπῆλθε λοιπὸν ἄπρακτος, ἀπῆλθε καιηοχυμένος καὶ παρ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπερωτηθεὶς πάλιν ὑπὸ τοῦ ἁγίου, πῶς ἔχει ἐκεῖνος ὁ ἀδελφὸς ὁ φίλος σου; οὐκ ἔτι εἶπεν αὐτὸν φίλον, ἀλλ' ἐχθρόν, καὶ καιηράσατο αὐτὸν λέγων δι' αὐτοῦ διεσιράφη καὶ οὐδὲ αὐτός μοι πείθεται, ἀλλὰ πάντων ἐγένετο ἀγριώτερος.

8. Ἴδε διὰ τί μισεῖ ὁ ἐχθρὸς τὸν ἥγον τῆς ἀσφαλείας· ἐπειδὴ θέλει πάντοτε τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν. Ἴδε διὰ τί ἀγαπᾷ τοὺς σιοιχοῦντας ἑαυτοῖς· ἐπειδὴ τῷ διαβόλῳ συνεργοῦσιν, αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐπιβουλεύοντες. Ἐγὼ ἄλλην πιῶσιν οὐκ οἶδα μοναχοῦ, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ πιστεύειν τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ. Τινὲς λέγουσι, διὰ τόδε πίπτει ὁ ἄνθρωπος ἢ διὰ τόδε. Ἐγὼ δέ, καθὼς εἶπον, ἄλλην πιῶσιν γινόμενην τινὶ οὐκ οἶδα εἰ μὴ ἐκ τούτου. Εἶδές τινα πεσόνια; Μάθε δι' ἑαυτῷ ἐστοίχησεν. Οὐδὲν βαρύτερον τοῦ σιοιχεῖν ἑαυτῷ, οὐδὲν τούτου ὀλεθριώτερον.
9. Ἐσκέπασέ με ὁ Θεός, καὶ ἀεὶ ἐφοβήθην τὸν κίνδυνον τοῦται. Ὅτε ἤμην εἰς τὸ κοινόβιον, πάντα ἀνεπιθέμην τῷ γέροντι τῷ ἁββᾶ Ἰωάννη· οὐδέποτε γάρ, καθὼς εἶπον,

πηγαίνεις, ἀδελφέ; ἀπαντοῦσε, 'μὲ τίς εὐχές σου καλῶς'. Καὶ πάλιν ὅταν τὸν ἐρωτοῦσε, 'δὲν σὲ πολεμοῦν οἱ λογισμοί;' ἀποκρινόταν 'γιά τὴν ὥρα καλᾶ εἶμαι', καὶ δὲν ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ, ἕως ὅτου μὲ τέχνη τὸν ἔπεισε ὁ ἅγιος νὰ ἐξομολογηθῇ ὅσα εἶχε μέσα του καί, ἀφοῦ τοῦ ἐγνωστοποίησε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀσφάλισε καὶ ἐπέστρεψε. Ἦλθε λοιπὸν πάλι κατὰ τὴν συνήθειά του ὁ ἐχθρὸς θέλοντας νὰ τὸν ρίψῃ, ἀλλὰ ἐντροπιάσθηκε. Διότι τὸν εὐρῆκε στηριγμένο, τὸν εὐρῆκε σὲ κατάστασι ποῦ δὲν περιπαιζόταν πλέον. Ἐφυγε λοιπὸν ἄπρακτος, ἔφυγε ἐντροπιασμένος καὶ ἀπ' αὐτόν. Γι' αὐτό, ὅταν ὁ πονηρὸς ἐρωτήθηκε πάλι ἀπὸ τὸν ἅγιο, 'πῶς πηγαίνει ἐκεῖνος ὁ ἀδελφός, ὁ φίλος σου;' δὲν τὸν ἐχαρακτήρισε πλέον φίλο, ἀλλὰ ἐχθρό, καὶ τὸν καταράσθηκε λέγοντας 'καὶ αὐτὸς διαστράφηκε κι' οὔτε αὐτὸς μὲ ἀκούει, ἀλλ' ἔγινε ἀγριώτερος ἀπὸ ὄλους'.

8. Ἴδού, γιατί μισεῖ ὁ ἐχθρὸς τὸν ἦχο τῆς ἀσφαλείας· ἐπειδὴ θέλει πάντοτε τὴν ἀπώλειά μας. Ἴδού, γιατί ἀγαπᾶ ὅσους στηρίζονται στοὺς ἑαυτοὺς των· ἐπειδὴ συνεργάζονται μὲ τὸν διάβολο, ἐπιβουλευόμενοι οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτοὺς των. Ἐγὼ δὲν γνωρίζω ἄλλη πτῶσι μοναχοῦ, παρὰ μόνο αὐτὴ ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὸ νὰ ἐμπιστεύεται κανεὶς τὴν ἰδικὴ του καρδιά. Μερικοὶ λέγουν, 'ὁ ἄνθρωπος πίπτει γιὰ τοῦτο ἢ γιὰ τὸ ἄλλο'. Ἐγὼ δέ, καθὼς εἶπα, ἄλλη πτῶσι ποῦ ὑφίσταται κάποιος δὲν γνωρίζω παρὰ μόνο ἀπὸ αὐτό. Εἶδες κανένα ποῦ ἔπενε; Μάθε ὅτι ἐστηρίχθηκε στὸν ἑαυτό του. Τίποτε δὲν εἶναι βαρύτερο ἀπὸ τὸ νὰ στηρίζεται κανεὶς στὸν ἑαυτό του, τίποτε δὲν εἶναι ὀλεθριώτερο ἀπὸ αὐτό.
9. Μ' ἐπροστάτευσε ὁ Θεὸς κι' ἐφοβήθηκα πάντοτε τὸν κίνδυνο τοῦτο. Ὅταν ἦμουν στὸ κοινόβιο⁸, ὅλα τὰ ἐμπιστευόμενον στὸ γέροντα, τὸν ἀββᾶ Ἰωάννη διότι

ἤνεσχύμην ποιῆσαί τι δίχα γνώμης αὐτοῦ. Καὶ ἔστιν ὅτι ἔλεγέ μοι ὁ λογιζομὸς· ‘οὐ τόδε σοι ἔχει εἰπεῖν ὁ γέρον; Τί θέλεις ὀχλῆσαι αὐτῷ;’ καὶ ἔλεγον τῷ λογιζομῷ· ‘ἀνάθεμά σοι καὶ τῇ διακρίσει σου καὶ τῇ συνέσει σου καὶ τῇ φρονήσει σου καὶ τῇ εἰδήσει σου, ὅτι ὁ οἶδας, ἀπὸ δαιμόνων οἶδας’. Καὶ ἀπησχόμην καὶ ἠρώτιον τὸν γέροντα, καὶ ἐνίοτε ἀπεκρίνειτό μοι τὸν λόγον ἐκεῖνον ὃν ἐνεθυμήθην, καὶ λοιπὸν ἔλεγέ μοι ὁ λογιζομὸς· ‘τί ἔνι; ἰδὸν αὐτό ἐστιν ὃ εἶπον, μὴ σὺ ἀκαίρως ὄχλησας τῷ γέροντι;’. Καὶ ἔλεγον τῷ λογιζομῷ· ‘ἀλλ’ ἄρι καλὸν ἐστιν, ἄρι ἀπὸ Πνεύματος ἁγίου ἐστί. Τὸ σὸν γὰρ πονηρὸν ἐστιν, ἀπὸ δαιμόνων ἐστίν, ἀπὸ ἐμπαθοῦς κατασιτάσεώς ἐστι’.

10. Καὶ οὕτως οὐδέποτε συνεχώρουν ἐμαντῷ πεισθῆναι τῷ λογιζομῷ μου ἄνευ ἐπερωτήσεως· καὶ πιστεύσατέ μοι, ἄδελφοί, ὅτι ἤμην ἐν μεγάλῃ ἀναπαύσει, ἐν μεγάλῃ ἀμεριμνία, ὥστε με καὶ δυσχεραίνειν ἐπὶ τούτῳ, καθὼς καὶ ἄλλοτε οἶδα εἶπον ὑμῖν. Ἦκουον γὰρ ὅτι, «διὰ πολλῶν θλίψεων» δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», καὶ ἔβλεπον ἐμαντὸν μὴ ἔχοντα μηδεμίαν θλίψιν, καὶ ἐφοβούμην καὶ ἐν ἀπορίᾳ ἤμην, μὴ γινώσκων τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ἀναπαύσεως, ἕως οὗ ἐδήλωσέ μοι ὁ γέρον ὅτι, ‘μὴ θλιβῆς. Ἐκαστος γὰρ βάλλων ἑαυτὸν εἰς ὑπακοὴν πατέρων, ταύτην τὴν ἀνάπαισιν καὶ τὴν ἀμεριμνίαν ἔχει’.
11. Σπουδάσατε καὶ ὑμεῖς ἐπερωτᾶν, ἄδελφοί, καὶ μὴ στοιχεῖν ἑαυτοῖς· μάθετε ποίαν ἀμεριμνίαν ἔχει τὸ πρᾶγμα, ποίαν χαρὰν, ποίαν ἀνάπαισιν.
12. Ἀλλ’ ἐπειδὴ εἶπον ὅτι οὐδέποτε ἐθλίβην, ἀκούσατε καὶ περὶ τούτου ποιῶν μοι συνέθη τότε. Ἔτι ὄντιος μου ἐκεῖ ἐν τῷ κοινοβίῳ, ἄπαξ ἐγένετό μοι μεγάλη καὶ ἀφόρητος

ποτέ, ὅπως εἶπα, δὲν ἐδεχόμενον νὰ κάνω κάτι χωρὶς τὴν γνώμη του. Μερικὲς φορές μοῦ ἔλεγε ὁ λογισμὸς· 'τοῦτο δὲν θὰ σοῦ εἰπῆ ὁ γέρων; τί θέλεις νὰ τὸν ἐνοχλήσης;'. Καὶ ἔλεγα στὸ λογισμὸν· 'ἀνάθεμα σὲ σέ-να καὶ στὴν διάκρισί σου καὶ στὴν σύνεσί σου καὶ στὴν φρόνησί σου καὶ στὴν γνῶσι σου, διότι ὅ,τι γνωρίζεις, ἀπὸ τοὺς δαίμονες τὸ γνωρίζεις'. Καὶ ἐπήγαι-να καὶ ἐρωτοῦσα τὸν γέροντα καὶ μερικὲς φορές μοῦ ἀποκρινόταν τὸν λόγο ἐκεῖνο ποῦ εἶχα στὴν σκέψι μου. Καὶ τότε μοῦ ἔλεγε ὁ λογισμὸς· 'τί λοιπὸν; Ἴ-δού, εἶναι αὐτὸ ποῦ σοῦ εἶπα· δὲν ἐνώχλησες χωρὶς λόγο τὸν γέροντα;'. Κι' ἔλεγα στὸν λογισμὸν· 'ἀλλὰ τώρα εἶναι καλὸ, τώρα εἶναι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Τὸ ἰδικὸ σου ὅμως εἶναι πονηρὸ, εἶναι ἀπὸ τοὺς δαί-μονες, εἶναι ἀπὸ ἐμπαθῆ κατάστασι'.

10. Καὶ ἔτσι ποτέ δὲν ἐπέτρεπα στὸν ἑαυτὸ μου νὰ πει-σθῆ στὸν λογισμὸν μου χωρὶς ἐπερώτησι· καὶ πιστεύ-σατέ με, ἀδελφοί, ὅτι εὐρισκόμουν σὲ μεγάλη ἀνάπαυ-σι, σὲ μεγάλη ἀμεριμνία, ὥστε νὰ στενοχωροῦμαι γι' αὐτό, καθὼς γνωρίζω ὅτι σᾶς εἶπα καὶ ἄλλοτε. Διότι ἐγνώριζα ὅτι 'πρέπει νὰ εἰσέλθωμε στὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου πολλῶν θλίψεων', καὶ ἔβλεπα τὸν ἑαυτὸ μου νὰ μὴ ἔχη καμμία θλίψι, καὶ ἐφοβώμουν καὶ ἤμουν σὲ ἀμηχανία, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζα τὴν αἰτία τῆς τέτοιας ἀναπαύσεως, ἕως ὅτου μοῦ ἐδήλωσε ὁ γέρων, 'μὴ θλίβεσαι. Διότι ὅποιος βάλλει τὸν ἑαυτὸ του σὲ ὑπακοὴ τῶν πατέρων, αὐτὴν τὴν ἀνάπαυσι καὶ ἀμεριμνία ἔχει'.
11. Φροντίσατε καὶ σεῖς νὰ ἐπερωτᾶτε, ἀδελφοί, καὶ νὰ μὴ στηρίζεσθε στὸν ἑαυτὸ σας· μάθετε ποιά ἀμερι-μνία ἔχει τὸ πρᾶγμα, ποιά χαρά, ποιά ἀνάπαυσι.
12. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶπα ὅτι ποτέ δὲν ἐστενοχωρήθηκα, ἀ-κούσατε καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέμα τί μοῦ συνέβηκε τότε. Ὅταν ἤμουν ἀκόμη ἐκεῖ στὸ κοινόβιο, κάποια φορὰ

λύπη, καὶ ἤμην ἐν τοιούτῳ κόπῳ καὶ σιενώσει, ὡς ὑπάγων σχεδὸν παραδοῦναι αὐτὴν τὴν ψυχὴν μου. Ἦν δὲ ἡ θλίψις ἐκείνη ἐξ ἐπιβουλῆς δαιμόνων, καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος πειρασμὸς ἐκ φθόνου τῶν δαιμόνων ἐπιφερόμενος. Βαρυτάτος μὲν, ὀλιγοχρόνιος δέ, θαρύς, σκοτεινός, ἀπαράκλητος, μὴ ἔχων ποτὲν μηδεμίαν ἀνάπαυσιν ἀλλὰ πανταχόθεν σιένωσις, πανταχόθεν πνευμὸς. Ταχέως δὲ ἔρχεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν, ἐπεὶ οὐδεὶς ἠδύνατο θασιάσαι. Ἦμην οὖν, ὡς εἶπον, ἐν τοιούτῳ πειρασμῷ καὶ ἐν τοιαύτῃ σιενοχωρίᾳ. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἐν ὄσῳ ἰσιάμην εἰς τὸ αἴθριον τοῦ μοναστηρίου ὀλιγορῶν καὶ παρακαλῶν περὶ τούτου τὸν Θεόν, αἰφνίδιον προσέχω ἔσω εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ βλέπω τινὰ ἐν σχήματι ἐπισκόπου φοροῦντα ὡς μνῖνον, εἰσερχόμενον εἰς τὸ ἱερατεῖον. Οὐδέποτε δὲ ἐπλησίαζον ξένῳ δίχα ἀνάγκης ἢ ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ὡς τί ποτε ἔσουρέ με τότε, καὶ εἰσερχομαι ὀπίσω αὐτοῦ· καὶ μένει ἰσιάμενος ἐπὶ ἱκανόν, ἔχων τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐκτεταμένας εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ γὰρ ὀπίσω αὐτοῦ ἰσιάμην μετὰ πολλοῦ φόβου εὐχόμενος· ἐγένετο γὰρ μοι δειλία πολλὴ ἐκ τῆς θέας αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὸ παῦσαι αὐτὸν τὴν εὐχήν, σιρέφεται καὶ ἔρχεται πρὸς με, καὶ καθόσον ἠγγιζέ μοι, ἠοθανόμην ὡς ὑποχωρούσης καὶ τῆς ἰύπης καὶ τῆς δειλίας. Εἶτα ὡς ἰσιάθη ἔμπροσθέν μου, ἐκτείνει τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἅπτεται τοῦ σιῆθους μου καὶ κρούει τοῖς δακτύλοις αὐτοῦ εἰς τὸ σιῆθός μου λέγων· ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαθήματά μου καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ σιῶμα μου ἄσμα καιρόν, ἕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν. Καὶ λέγει ὁλοις τοὺς σιῆθους

μὲ κατέλαβε μεγάλη καὶ ἀφόρητος λύπη, καὶ ἤμουν σὲ τέτοιον κόπο καὶ πίεσι, ὥστε παρ' ὀλίγο νὰ ὑπάγω νὰ παραδώσω τὴν ψυχὴ μου. Ἦταν δὲ ἐκείνη ἡ θλίψις ἀπὸ ἐπιβουλὴ δαιμόνων, κι' ὁ τέτοιος πειρασμὸς προκαλεῖται ἀπὸ τὸν φθόνον τῶν δαιμόνων. Καὶ εἶναι βαρύτατος μὲν, ὀλιγοχρόνιος δὲ, βαρὺς, σκοτεινός, ἀπαρηγόρητος, χωρὶς καμμία ἀνάπαυσι ἀπὸ πουθενά· ἀπὸ παντοῦ πίεσις, ἀπὸ παντοῦ πνιγμός. Ἀλλὰ γρήγορα ἔρχεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχὴ, ἐπειδὴ ἀλλιῶς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ βαστάσῃ κανεὶς. Ἦμουν λοιπόν, ὅπως εἶπα, σὲ τέτοιον πειρασμὸ καὶ σὲ τέτοια στενοχώρια. Μία ἡμέρα λοιπόν, ἐνῶ ἐστεκόμουν στὸ αἶθριον τοῦ μοναστηριοῦ ἀπογοητευμένος καὶ παρακαλοῦσα τὸν Θεὸ γι' αὐτό, ξαφνικὰ προσέχω μέσα στὴν ἐκκλησίαν καὶ βλέπω ἓνα πρόσωπο μ' ἐνδυμασίαν ἐπισκόπου ποῦ ἐφοροῦσε ἐρμίνα νὰ εἰσέρχεται στὸ ἱερό. Ἐγὼ ποτὲ δὲν ἐπλησίαζα ξένο χωρὶς ἀνάγκη ἢ ἐντολὴ· ἀλλ' αὐτὴ τὴν φορὰ κάτι μὲ ἔσυρε καὶ εἰσέρχομαι πίσω ἀπὸ αὐτόν. Καὶ αὐτὸς μένει ὄρθιος ἀρκετὴ ὥρα, ἔχοντας τὰ χέρια του ἀπλωμένα πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐνῶ ἐγὼ ἐστεκόμουν πίσω ἀπὸ αὐτόν μὲ πολὺν φόβον προσευχόμενος· διότι ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ μὲ εἶχε καταλάβει πολλὴ δειλία. Ἀφοῦ δὲ ἔπαυσε τὴν εὐχὴν, στρέφεται καὶ ἔρχεται πρὸς ἐμέ, καὶ ὅσο μ' ἐπλησίαζε αἰσθανόμενος νὰ ὑποχωρῇ καὶ ἡ λύπη καὶ ἡ δειλία. Ἐπειτα, καθὼς ἐστάθηκε ἐμπρὸς μου, ἀπλώνει τὸ χέρι του καὶ ἐγγίζει τὸ στήθος μου καὶ κρούει μὲ τὰ δάκτυλά του τὸ στήθος μου λέγοντας· «ἀδιαλείπτως ἐπέμεινα στὸν Κύριον, καὶ μ' ἐπρόσεξε καὶ ἤκουσε τὴν δέησί μου καὶ μὲ ἀνέσυρε ἀπὸ τὸν λάκκον τῆς ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ τὸν πηλὸν τοῦ βούρκου. Καὶ ἔστησε τὰ πόδια μου ἐπάνω στὴν πέτρα καὶ ὠδήγησε τὰ βῆματά μου καὶ ἔβαλε στὸ στόμα μου ἄσμα νέον, ὕμνον στὸ Θεὸν ἡμῶν»⁷. Καὶ ἐπανελάβε

ἐκ τρίτου, κρούων, ὡς εἶπον, εἰς τὸ σιῆθός μου, καὶ οὕτως ἐξέρχεται. Καὶ γίνεται εὐθέως εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ ᾠὴ, χαρὰ, παράκλησις, γλυκύτης, καὶ εὐρίσκομαι ἄλλος ἐξ ἄλλου. Ὡς οὖν ἐξηλθὼν τρέχων ὀπίσω αὐτοῦ θέλων αὐτὸν εὐρεῖν, καὶ οὐχ εὔρον, ἀλλ' ἐγένετο ἀφανής. Ἐξ ἐκείνης τῆς ὥρας, διὰ τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔτι οἶδα ὀχληθεῖς οὔτε ὑπὸ λύπης οὔτε ὑπὸ δειλίας, ἀλλ' ἐσοκέπασέ με ὁ Κύριος μέχρι τοῦ νῦν διὰ τῶν εὐχῶν ἐκείνων τῶν ἁγίων γερόντων.

13. Ταῦτα εἶπον ὑμῖν, ἀδελφοί, θέλων παρασιῆσαι ὑμῖν πόσῃ ἔχει ἀνάπασιν καὶ ἀμεριμνίαν μετὰ καὶ πάσης ἀσφαλείας τὸ μὴ στοιχεῖν τινα ἐαυτῷ, ἀλλ' ἐπιρροίπειν τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ ἐπὶ τοὺς δυναμένους μετὰ Θεὸν ὀδηγεῖν αὐτὸν· μάθετε οὖν καὶ ὑμεῖς ἐρωτῶν, ἀδελφοί, μάθετε μὴ στοιχεῖν ἐαυτοῖς· καλὸν ἐστι, ταπεινώσις ἐστιν, ἀνάπασις ἐστι, χαρὰ ἐστι. Τίς χρεία τοῦ συντριβεσθαι τινα εἰς μάτην; Οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως σωθῆναι εἰς μὴ οὕτως.

14. Ἴσως δὲ ἐνθυμεῖται τις εἰ μὴ ἔχη τίς τινα ἐπερωτῆσαι, τί ἔχει ποιῆσαι. Ὅτιως εἰ μὴ ἐν ἀληθείᾳ θελήσῃ τις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, οὐδέποτε ἀφῆ αὐτὸν ὁ Θεός, ἀλλὰ πάντως ὀδηγεῖ αὐτὸν κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ὅτιως εἰ μὴ κατευθύνη τις τὴν καρδίαν ἐαυτοῦ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, παιδίον μικρὸν φωτίζει ὁ Θεὸς εἰπεῖν αὐτῷ τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ μὴ θέλῃ τις μετὰ ἀληθείας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς προφήτην εἰ μὴ ἀπέλθῃ, πρὸς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὴν σιροβλήν διδεδῆκεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ προφήτου ἀποκριθῆναι αὐτῷ, καθὼς λέγει ἡ Γραφή· «εἰ μὴ πλανηθῆ καὶ λαλήσῃ ὁ προφήτης, ἐγὼ ὁ Κύριος ἐπλάνησα τὸν προ-

τρεις φορές όλους αυτούς τους στίχους, κρούοντας ὅπως εἶπα τὸ στήθος μου, καὶ ἔπειτα ἐξῆλθε. Καὶ ἄμεσα τὴν καρδιά μου ἐπλημμύρισε φῶς, χαρά, παράκλησις, γλυκύτης, καὶ ἔγινε ἄλλος ἄνθρωπος. Ἄμεσα λοιπὸν ἐξῆλθα τρέχοντας πίσω ἀπὸ αὐτὸν μετὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν εὔρω, καὶ δὲν τὸν ἤυρα, ἀλλὰ ἐχάθηκε. Ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὥρα, μετὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, δὲν θυμοῦμαι νὰ ἐνωχλήθηκα οὔτε ἀπὸ λύπη οὔτε ἀπὸ δειλία, ἀλλὰ μ' ἐπροστάτευσε ὁ Κύριος ἕως τώρα διὰ τῶν εὐχῶν ἐκείνων τῶν ἁγίων γερόντων.

13. Αὐτὰ σὰς τὰ εἶπα, ἀδελφοί, θέλοντας νὰ σὰς παραστήσω πόση ἀνάπαυσι καὶ ἀμεριμνία μετ' ὅλη τὴν ἀσφάλεια γεννᾶ τὸ νὰ μὴ στηρίζεται κανεὶς στὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ νὰ ἀναθέτῃ τίς ὑποθέσεις του στὸ Θεὸ καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ μετὰ τὸ Θεὸ μποροῦν νὰ τὸν καθοδηγήσουν. Μάθετε λοιπὸν καὶ σεῖς νὰ ἐρωτᾶτε, ἀδελφοί, μάθετε νὰ μὴ στηρίζεσθε στὸν ἑαυτὸ σας· εἶναι καλὸ, εἶναι ταπεινώσις, εἶναι ἀνάπαυσις, εἶναι χαρά. Ποιὰ ἀνάγκη εἶναι νὰ συντρίβεται κανεὶς ματαίως; Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σωθῆ ἄλλιῶς παρὰ μόνο ἔτσι.
14. Σκέπτεται ἴσως κανεὶς ὅτι, ἐὰν δὲν ἔχη κάποιον νὰ ἐπερωτήσῃ, τί μπορεῖ νὰ κἀνῃ. Στὴν πραγματικότητα, ἐὰν θελήσῃ κανεὶς ἀληθινὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μετ' ὅλη τὴν καρδιά του, ποτὲ δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ ὁ Θεός, ἀλλὰ πάντως θὰ τὸν ὀδηγῆ κατὰ τὸ θέλημά του. Ἀληθινὰ, ἐὰν κατευθύνῃ κανεὶς τὴν καρδιά του πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς φωτίζει καὶ μικρὸ παιδί νὰ τοῦ εἰπῆ τὸ θέλημά του. Ἐὰν ὅμως δὲν θέλῃ κανεὶς στ' ἀλήθεια τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ προφήτη νὰ ὑπάγῃ, ὁ Θεὸς δίδει στὴν καρδιά τοῦ προφήτη ἀπόκρισι ἀνάλογη μετὴν καρδιά τὴν διεστραμμένη, καθὼς λέγει ἡ Γραφή· «ἐὰν ὁ προφήτης ὁμιλήσῃ πλανημένα, ἐγὼ ὁ Κύριος ἐπλάνυσσα τὸν προφήτη

φήτην ἐκεῖνον». Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν πάσῃ δυνάμει κατευθύνειν ἑαυτοὺς πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ πιστεύειν τῇ ἰδία καρδίᾳ, ἀλλὰ καὶ καλὸν προᾶγμα ἐάν ἐσιν, καὶ ἀκούσωμεν παρὰ τινος ἁγίου ὅτι καλὸν ἐσιν, ὀφείλομεν ἔχειν μὲν ὅτι καλὸν ἐστί, μὴ πιστεύειν δὲ ἑαυτοῖς ὅτι ἤδη καὶ καλῶς ποιῶμεν αὐτὸ καὶ ὡς δικαίως ὀφείλει γενέσθαι. Ἀλλὰ ὀφείλομεν ποιεῖν μὲν τὴν δύναμιν ἡμῶν, πάλιν δὲ ἀνατίθεσθαι καὶ τὸ πῶς ἐποιοῦμεν καὶ μανθάνειν εἰ καλῶς αὐτὸ ἐποιήσαμεν, καὶ μετὰ ταῦτα μήτε οὕτως ἀμερομνεῖν, ἀλλ' ἐκδέχεσθαι καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, ὥσπερ ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, ὁ ἀββάς Ἀγάθων, ὅτε ἠρωτήθη, 'καὶ σὺ φοβῆ, πάτερ;' ἀπεκρίνατο ὅτι, 'τέως ἐγὼ τὴν δύναμίν μου ἐποίησα, οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἤρесе τὸ ἔργον μου τῷ Θεῷ. Ἄλλο γάρ ἐστι τὸ κοῖμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλο τὸ τῶν ἀνθρώπων'. Ὁ Θεὸς σκεπάσει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῶν σιοιχούντων ἑαυτοῖς καὶ ἁξιώσει κρατῆσαι τὴν ὁδὸν τῶν πατέρων ἡμῶν.

6

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΜΗ ΚΡΙΝΕΙΝ ΤΟΝ ΠΛΗΣΙΟΝ

1. Εἰ ἐμνημοτεύομεν, ἀδελφοί, τῶν λόγων τῶν ἁγίων γερόντων, εἰ ἐμελεῖτῶμεν αὐτοὺς πάντοτε, δυσχερῶς εἶχομεν ἁμαρτάνειν, δυσχερῶς εἶχομεν ἀμελεῖν ἑαυτῶν. Εἰ γάρ, ὡς εἶπον ἐκεῖνοι, μὴ καταφρονῶμεν τῶν μικρῶν καὶ δοκούντων ἡμῖν εἶναι μηδαμινῶν, οὐκ εἶχομεν ἐμπίπτειν

8. ἘΞ. 14, 9.

9. Ἀποφθέγματα, Ἀγάθων 29, PG 65, 117 B.

ἐκείνον»⁸. Γι' αὐτὸ ὀφείλομε μὲ ὅλην τὴν δύναμι νὰ κατευθύνωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ πιστεύωμε στὴν ἰδική μας καρδιά· ἀλλὰ καὶ καλὸ πρᾶγμα ἐὰν εἶναι κάτι καὶ ἀκούσωμε ἀπὸ κάποιον ἅγιο ὅτι εἶναι καλὸ, ὀφείλομε μὲν νὰ τὸ θεωροῦμε καλὸ, ἀλλὰ νὰ μὴ πιστεύωμε κινόλας ὅτι τὸ κάνομε καλὰ καὶ ὅσο δίκαια πρέπει νὰ γίνεται. Ὅφειλομε νὰ τὸ κάνωμε μὲ ὅλη τὴ δύναμί μας, πάλι δὲ νὰ ἀναθέτωμε σ' ἄλλον τὴν κρίσι γιὰ τὸ πῶς τὸ ἐκάναμε, γιὰ νὰ μάθωμε ἂν τὸ ἐκάναμε καλὰ, καὶ μ' ὅλα αὐτὰ ἔπειτα νὰ μὴ ἀμεριμνοῦμε πάλι, ἀλλὰ νὰ περιμένωμε καὶ τὴν κρίσι τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ ἅγιος ἐκείνος, ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων, ὁ ὁποῖος ὅταν ἐρωτήθηκε. 'καὶ σὺ φοβεῖσαι πάτερ;' ἀπάντησε ὅτι, 'ἐγὼ τουλάχιστο ἔκανα τὸ κατὰ δύναμι, δὲν γνωρίζω ὅμως, ἐὰν ἤρесе στὸ Θεὸ τὸ ἔργο μου. Γιατὶ ἄλλο εἶναι τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρώπων'⁹. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς προστατεύσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνο ἐκείνων ποὺ στηρίζονται στὸν ἑαυτὸ τους καὶ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ κρατήσωμε τὴν ὁδὸ τῶν πατέρων μας.

6

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΡΙΝΩΜΕ ΤΟΝ ΠΛΗΣΙΟΝ

1. Ἐὰν ἐκρατούσαμε στὴ σκέψι μας, ἀδελφοί, τοὺς λόγους τῶν ἁγίων γερόντων, ἐὰν τοὺς ἐμελετούσαμε πάντοτε, δύσκολα θὰ ἀμαρτάνουμε, δύσκολα θὰ παραμελούσαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι ἐὰν, ὅπως εἶπαν ἐκείνοι, δὲν καταφρονοῦσαμε τὰ μικρὰ καὶ κατὰ τὴν ἄποψί μας μηδαμινὰ, δὲν θὰ ἐμπίπταμε στὰ μεγάλα

εἰς τὰ μεγάλα καὶ βαρέα. Ἄει λέγω ὑμῖν διὰ ἐκ τούτων τῶν λεπιδῶν, ἐκ τοῦ λέγειν, 'τί γάρ ἐστι τοῦτο; τί ἐσιν ἐκεῖνο;' γίνεται κακὴ συνήθεια τῇ ψυχῇ, καὶ ἄρχεται καὶ εἰς τὰ μεγάλα καταφρονεῖν. Εἶδες ποῖον βαρὺ ἁμαρτημῆ ἐστι τὸ κρίνειν τὸν πλησίον; τί γὰρ τούτου βαρύτερον; τί γὰρ οὕτως μισεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἀποσιρέφεται, καθὼς καὶ οἱ πατέρες εἶπον, ὅτι οὐδὲν χεῖρον τοῦ κρίναι¹; καὶ ὁμοῦς ἀπὸ τούτων φησὶν τῶν εὐτιελῶν ἔρχεταιί τις εἰς τὸ τοιοῦτον μέγα κακόν. Ἐκ τοῦ γὰρ δέξασθαι μικρὰν ὑπόνοιαν κατὰ τοῦ πλησίον, ἐκ τοῦ λέγειν, 'τί γάρ ἐσιν ἐὰν ἀκούσω τί λαλεῖ ὁ ἀδελφὸς οὗτος; τί γάρ ἐσιν ἐὰν εἴπω καὶ γὰρ τοῦτον τὸν ἕνα λόγον; τί ἐσιν ἐὰν ἴδω τί ὑπάγει οὗτος ὁ ἀδελφὸς ἢ ἐκεῖνος ὁ ξένος ποιῆσαι;' ἔρχεται ὁ νοῦς ἀφιέναι τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, καὶ ἀδολεσχεῖν εἰς τὸν πλησίον. Καὶ λοιπὸν ἐκ τούτου γίνεται τὸ κατακρίνειν, τὸ καταλαλεῖν, τὸ ἐξουδενεῖν ἐκ τούτου καὶ εἰς αὐτὰ ἃ κατακρίνει τις, ἐμπίπτει. Ἐκ τοῦ γὰρ μὴ μεριμνᾶν τὰ ἴδια κακά, μηδὲ κλαίειν, ὡς εἶπον οἱ πατέρες, τὸν ἴδιον νεκρόν, οὐ δύναται εἰς τί ποτε ὅλως ἑαυτὸν διορθώσασθαι, ἀλλὰ πάντοτε τὸν πλησίον ἔργῳ λαμβάνει καὶ οὐδὲν οὕτω παροργίζει τὸν Θεόν, οὐδὲν οὕτως γυμνοῖ ἄνθρωπον καὶ φέρει εἰς ἐγκατάλειπιν ὡς τὸ καταλαλεῖν ἢ κατακρίνειν ἢ ἐξουδενεῖν τὸν πλησίον.

2. Ἄλλο γάρ ἐστι τὸ καταλαλῆσαι καὶ ἄλλο τὸ κατακρίναι καὶ ἄλλο τὸ ἐξουδενῶσαι. Τὸ καταλαλῆσαι ἐστι τὸ εἰπεῖν κατὰ τινος διὰ 'ἐφρεύσαιτο ὁ δεῖνα', ἢ διὰ, 'ὠργίσθη', ἢ διὰ 'ἐπόρευεν', ἢ τι τοιοῦτον. Ἦδη γὰρ κατελάλησεν αὐτοῦ, οἴονεὶ ἐλάλησε κατ' αὐτοῦ, ἐλάλησεν ἐμπαθῶς τὸ ἁμαρτημα αὐτοῦ.

1. Ἀποφθέγματα, Nau 97, Roc 1907, σ. 402.

2. Ἀποφθέγματα, Mwyōshs 18, PG 65, 289 B. Ποιμὴν 6, PG 65, 320 D.

καὶ βαρεῖα. Πάντοτε σᾶς ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐλαφρὰ, ἀπὸ τὸ ὅτι λέγομε, 'τί εἶναι αὐτό; τί εἶναι ἐκεῖνο;' γίνεται κακὴ συνήθεια στήν ψυχὴν, ὥστε νὰ ἀρχίζη νὰ καταφρονῇ καὶ τὰ μεγάλα. Εἶδες τί βαρὺ ἁμάρτημα εἶναι τὸ νὰ κρίνης τὸν πλησίον; Τί εἶναι πραγματικὰ βαρύτερο ἀπὸ αὐτό; Τί πραγματικὰ μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται τόσο πολὺ ὁ Θεὸς, καθὼς εἶπαν καὶ οἱ πατέρες, ὅτι 'τίποτε δὲν εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸ κρίναι;'¹. Καὶ ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὰ θεωρούμενα εὐτελεῖ ἔρχεται κανεὶς σ' ἓνα τέτοιο μεγάλο κακό. Διότι ἀπὸ τὸ νὰ δεχθῇ κανεὶς μικρὴ ὑποψία κατὰ τοῦ συνανθρώπου, ἀπὸ τὸ νὰ λέγη, 'τί σημασία ἔχει ἂν ἀκούσω τί λαλεῖ ὁ ἀδελφὸς αὐτός; τί σημασία ἔχει ἂν εἰπῶ κί ἐγὼ τοῦτον τὸν ἓνα λόγον; τί σημασία ἔχει ἂν ἰδῶ τί πηγαίνει νὰ κάνη αὐτός ὁ ἀδελφὸς ἢ ἐκεῖνος ὁ ξένος;' ἀρχίζει ὁ νοῦς νὰ ἀφήνη τίς ἰδικές του ἁμαρτίες καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸν συνάνθρωπον. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν προέρχεται ἢ κατάκρισις, ἢ καταλαλιά, ἢ ἐξουθενώσεις ἀπὸ αὐτὸ πίπτει κανεὶς καὶ σ' αὐτὰ πού κατακρίνει. Μὲ τὸ νὰ μὴ φροντίζη κανεὶς γιὰ τὰ ἰδικὰ του κακὰ, μὲ τὸ νὰ μὴ κλαίη, ὅπως εἶπαν οἱ πατέρες, τὸν ἑαυτὸ του νεκρό², δὲν δύναται ποτέ νὰ διορθώσῃ τὸν ἑαυτὸ του σὲ κάτι, ἀλλὰ ἀσχολεῖται πάντοτε μὲ τὸν πλησίον. Καὶ τίποτε δὲν παροργίζει τόσο τὸ Θεό, τίποτε δὲν γυμνώνει τόσο τὸν ἄνθρωπον καὶ δὲν φέρει σ' ἐγκατάλειψιν, ὅσο τὸ νὰ καταλαλῇ ἢ νὰ κατακρίνη ἢ νὰ ἐξουθενώνη τὸν πλησίον.

1. Διότι ἄλλο εἶναι τὸ νὰ καταλαλοῦμε καὶ ἄλλο τὸ νὰ κατακρίνωμε καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἐξουθενώνωμε. Τὸ νὰ καταλαλῆς εἶναι νὰ λέγῃς ἐναντίον κάποιου ὅτι 'ὁ δεῖνα εἶπε ψέματα' ἢ ὅτι 'ὠργίσθηκε' ἢ ὅτι 'ἐπόρνευσε' ἢ κάτι παρόμοιον. Ἦδη κατελάλησες γι' αὐτόν, δηλαδὴ ἐλάλησες ἐναντίον του, διελάλησες ἐμπαθῶς τὸ ἁμάρτημά του.

3. Τὸ δὲ κατακοῖναι ἐστὶ τὸ εἰπεῖν ὅτι ὁ δεῖνα ψεύστης ἐστίν, ὀργίλος ἐστίν, πόρνος ἐστίν. Ἴδου γὰρ κατέκρινεν αὐτὴν τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἀπεφήνατο κατὰ ὄλον τοῦ θίου αὐτοῦ λέγων ὅτι τοιόσδε ἐσὶ, καὶ κατέκρινεν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον. Καὶ ἔστι βαρὺ πρᾶγμα. Ἄλλο γάρ ἐστι τὸ εἰπεῖν, ὠργίσθη, καὶ ἄλλο τὸ εἰπεῖν ὅτι ὀργίλος ἐσὶ, καὶ ἀποφήνασθαι, ὡς εἶπον, καὶ αὐτῆς δόλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Καὶ τοσοῦτόν ἐστι βαρὺ τὸ κατακοῖναι ὑπὲρ ἐκάστην ἁμαρτίαν, ὥστε αὐτὸν τὸν Χριστὸν λέγειν «ὑποκοιτά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου». Καὶ ἀπέκασε τὴν μὲν ἁμαρτίαν τοῦ πλησίον πρὸς τὸ κάρφος, τὸ δὲ κατακοῖναι πρὸς τὴν δοκὸν, τοσοῦτον χαλεπὸν ἐστὶ τὸ κατακοῖναι σχεδὸν ὑπὲρ πᾶσαν ἁμαρτίαν. Καὶ ἐκεῖνος δὲ ὁ φαρισαῖος εὐχόμενος καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ διὰ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν ἔλεγεν καὶ οὐ διὰ τοῦτο κατεκοίθη. Χρεωσιτοῦμεν γὰρ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ἐπειδὴν ἀξιωθῶμεν τί ποτε ἀγαθὸν ποιῆσαι, ὡς αὐτοῦ συνεργήσαντος καὶ βοηθήσαντος ἡμῶν. Διὰ τοῦτο, ὡς εἶπον, οὐ κατεκοίθη ὅτι εἶπεν, «οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων», ἀλλ' ὅτι σιραφεὶς πρὸς τὸν τελῶνην εἶπεν, «οὐδὲ ὡς ὁ τελῶνης οὗτος», τότε ἐβαρῆθη κατέκρινε γὰρ αὐτοῦ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, αὐτῆς τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἀπλῶς εἶπεν, ὄλον τοῦ θίου αὐτοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο κατέβη ὁ τελῶνης δεδικαιωμένος ὑπὲρ ἐκεῖνον.
4. Οὐδὲν γὰρ βαρύτερον, οὐδὲ χαλεπώτερον, ὡς πολλάκις λέγω, τοῦ κατακοῖναι ἢ ἐξουθενῶσαι τὸν πλησίον. Διὰ τί μὴ μᾶλλον ἐαυτοὺς κατακοῖνομεν καὶ τὰ κακὰ ἡμῶν, ἃ ἀκριθῶς οἶδαμεν καὶ περὶ ὧν μέλλομεν λόγον δοῦναι τῷ

3. Τὸ νὰ κατακρίνης δὲ εἶναι νὰ λέγῃς, ὁ δεῖνα εἶναι ψεύστης, εἶναι ὀργίλος, εἶναι πόρνος'. Βλέπεις ὅτι ἔτσι κατέκρινε τὴν ἴδια τὴν διάθεσι τῆς ψυχῆς του καὶ ἀποφαίνεται γιὰ ὀλόκληρο τὸν βίον του, λέγοντας ὅτι εἶναι τέτοιος, καὶ κατέκρινε αὐτὸν ὡς τέτοιον. Καὶ εἶναι βαρὺ πρᾶγμα. Διότι ἄλλο εἶναι τὸ νὰ εἰπῆς ὡργίσθηκε' καὶ ἄλλο τὸ νὰ εἰπῆς ὅτι ὡργίλος', καὶ νὰ ἀποφαίνεσαι, ὅπως εἶπα, γιὰ ὅλη τὴν ζωὴ του. Καὶ τόσο βαρύτερο εἶναι τὸ νὰ κατακρίνωμε ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, ὥστε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς νὰ λέγῃ «ὑποκριτῆ, ἀφαίρεσε πρῶτα τὸ δοκάρι ποῦ εἶναι μέσα στοῦ μάτι σου, κί ἔπειτα θὰ ἰδῆς γιὰ νὰ ἀφαιρέσης τὸ ἄχυρο ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου»³. Καὶ παρωμοίωσε τὴν μὲν ἁμαρτία τοῦ πλησίον μὲ τὸ ἄχυρο, τὴν δὲ κατάκρισι μὲ τὸ δοκάρι, τόσο βαρύτερη εἶναι ἡ κατάκρισις ἀπὸ κάθε σχεδὸν ἁμαρτία. Καὶ ἐκεῖνος δὲ ὁ φαρισαῖος, ποῦ προσευχόταν καὶ εὐχαριστοῦσε τὸ Θεὸ γιὰ τὰ κατορθώματά του, δὲν εἶπε ψέματα ἀλλὰ τὴν ἀλήθεια' καὶ δὲν κατακρίθηκε γι' αὐτὸ. Διότι χρεωστοῦμε νὰ εὐχαριστήσωμε τὸ Θεὸ, ὅταν ἀξιωθοῦμε νὰ κάνωμε κάτι ἀγαθὸ, ἀφοῦ αὐτὸς συνήργησε σ' αὐτὸ καὶ μᾶς ἐβοήθησε. Γι' αὐτὸ, ὅπως εἶπα, δὲν κατακρίθηκε ὅταν εἶπε, ὡς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἀλλ' ὅταν ἀφοῦ στράφηκε πρὸς τὸν τελώνη εἶπε, «οὔτε ὅπως αὐτὸς ὁ τελώνης», τότε ἐνοχοποιήθηκε βαρειά' διότι κατέκρινε τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο αὐτοῦ, τὴν ἴδια τὴν διάθεσι τῆς ψυχῆς του, καὶ γενικὰ ὅλο του τὸ βίον. Καὶ γι' αὐτὸ κατέβηκε ὁ τελώνης περισσότερο δικαιωμένος ἀπὸ ἐκεῖνον.
4. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει βαρύτερο καὶ φοβερώτερο, ὅπως ἐπανειλημμένως λέγω, ἀπὸ τὴν κατάκρισι καὶ ἐξουθένωσι τοῦ πλησίον. Γιατί δὲν κατακρίνομε προτιμότερα τὰ ἰδικά μας κακὰ τὰ ὁποῖα γνωρίζομε ἀκριβῶς καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ δώσωμε λόγο

Θεῶ; Τί ἀρπάζομεν τὸ κοῖμα τοῦ Θεοῦ; Τί θέλομεν ἐκ τοῦ πλάσματος αὐτοῦ; Οὐκ ὀφείλομεν τρέμειν ἀκούοντες τί συνέβη τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ γέροντι τῷ ἀκούσαντι περὶ τινος ἀδελφοῦ πεσόγιος εἰς πορνείαν, καὶ εἰπόντι, ὦ, κακῶς ἐποίησεν; Οὐκ οἶδατε ποῖον φρικτὸν λέγει περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ Γεροντικόν; "Οὐ ἀπήνεγκεν ὁ ἅγιος ἄγγελος τὴν ψυχὴν τοῦ ἁμαρτήσαντος πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἴδε ὃν ἔκρινας, ἐκοιμήθη· ποῦ οὖν κελεύεις βάλλω αὐτόν, εἰς τὴν βασιλείαν ἢ εἰς τὴν κόλασιν;». "Ἔσι τούτου τοῦ θάρους τί ποτε φοβερώτερον; Τί ἄλλο ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸν γέροντα, εἰ μὴ τοῦτο; «ἐπειδὴ σὺ εἶ ὁ κριτὴς τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰπὲ τί κελεύεις περὶ τῆς ταπεινῆς ψυχῆς ταύτης· ἐλσεῖς αὐτήν; κολάζεις αὐτήν;». "Ὡστε τὸν ἅγιον ἐκείνον γέροντα ὑπερεκπλαγέντα μεῖναι ὅλον τὸν ὑπόλοιπον αὐτοῦ χρόνον μετὰ σιναγμῶν, μετὰ δακρῶν, μετὰ μυρίων πόνων, δεόμενον τοῦ Θεοῦ συγγνώμην αὐτῷ περὶ τῆς ἁμαρτίας ἐκείνης. Καὶ ταῦτα μετὰ τὸ πεσεῖν αὐτὸν ἐπὶ πρόσωπον πρὸς τοὺς πόδας τοῦ ἀγγέλου καὶ λαβεῖν συγχώρησιν. Τὸ γὰρ εἰπεῖν τὸν ἄγγελον, «ἰδοὺ ἔδειξέ σοι ὁ Θεὸς τί ἐστὶ τὸ θάρους τοῦ κατακοῖναι, μηκέτι ποιήσης τὸ πρᾶγμα τοῦτο», συγχωρήσαντος ἦν. Καὶ ὅμως οὐκέτι ἠνέσχετο ὅπως παρακληθῆναι ἢ ψυχὴ τοῦ γέροντος ἀπὸ τοῦ πένθους ἐκείνου, ἕως οὗ ἀπέθανε.

5. Τί οὖν θέλομεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ πλησίον; Τί θέλομεν ἀπὸ ἀλλοτριου θάρους; "Ἐχομεν τί μεριμνήσαι, ἀδελφοί· ἕκαστος ἐαυτῷ πρόοχη καὶ τοῖς ἰδίῳις κακοῖς. Θεοῦ μόνου ἐστὶ τὸ δικαιοῦσαι καὶ τὸ κατακοῖναι, τοῦ εἰδότος καὶ τὴν κατὰστασιν ἕκαστου καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀναστροφὰς καὶ τὰ χαρίσματα καὶ τὴν κοῖσιν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα, καὶ κρίνοντος πρὸς ἕκαστον τούτων ὡς αὐτὸς μόνος οἶδεν. "Ἄλλως γὰρ κρίνει ὁ Θεὸς τὰ τοῦ ἐπισκόπου

στό Θεό; Γιατί ὑφαρπάζομε τὴν κρίσι τοῦ Θεοῦ; τί θέλομε ἀπὸ τὸ πλάσμα του; Δέν ὀφείλομε νὰ τρέμωμε, ἀκούοντας τί συνέβηκε στὸν μεγάλο ἐκεῖνο γέροντα ποὺ ὅταν ἄκουσε γιὰ κάποιον ἀδελφὸ ὅτι ἔπεσε σὲ πορνεία, εἶπε, 'ὦ, κακῶς ἔκανε'; Δέν γνωρίζετε ποῖα φρικτὰ διηγεῖται γι' αὐτὸν τὸ Γεροντικό;⁴ "Ὅτι μετέφερε ὁ ἅγιος ἄγγελος τὴν ψυχὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ λέγει, 'ἴδὲ αὐτὸν ποὺ ἔκρινες, ἀπέθανε' ποῦ λοιπὸν διατάσσεις νὰ τὸν βάλω, στὴν βασιλεία ἢ στὴν κόλασι;'. Ὑπάρχει τίποτε φοβερώτερο ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάρος; Τί ἄλλο εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸν γέροντα παρὰ τοῦτο, 'ἐπειδὴ ἐσύ εἶσαι ὁ κριτὴς τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, εἶπέ τί διατάσσεις γιὰ τὴν ταπεινὴ αὐτὴ ψυχὴ; τὴν ἐλεεῖς; τὴν τιμωρεῖς; "Ἔτσι λοιπὸν κατάπληκτος ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων ἔμεινε ὅλον τὸν ὑπόλοιπο χρόνο του μὲ στεναγμούς, μὲ δάκρυα, μὲ μυρίους κόπους, παρακαλώντας τὸ Θεὸ νὰ τὸν συγχωρήσῃ γιὰ τὴν ἁμαρτία ἐκείνη. Καὶ αὐτὰ, ἀφοῦ ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπο πρὸς τὰ πόδια τοῦ ἀγγέλου καὶ ἔλαβε συγχώρησι. Διότι τὸ νὰ εἰπῇ ὁ ἄγγελος, «ἴδέ, σοῦ ἔδειξε ὁ Θεὸς πόσο εἶναι τὸ βάρος τῆς κατακρίσεως, μὴ τὸ ξανακάνης', σημαίνει συγχώρησι. Καὶ ὁμως ἡ ψυχὴ τοῦ γέροντος δέν ἐδεχόταν νὰ παρηγορηθῇ ἀπὸ τὸ πένθος ἐκεῖνο, ἕως ὅτου ἀπέθανε.

5. Τί λοιπὸν θέλομε κι' ἐμεῖς ἀπὸ τὸν πλησίον; Τί Ζητοῦμε ἀπὸ τὸ ξένο βάρος; "Ἐχομε κάτι νὰ μεριμνήσωμε, ἀδελφοί; ὁ καθένας νὰ προσέχη στὸν ἑαυτό του καὶ στὰ ἰδικά του κακά. Στὸ Θεὸ μόνον ἀνήκει τὸ νὰ δικαιώσῃ καὶ τὸ νὰ κατακρίνῃ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ τὴν κατάστασι τοῦ καθενός καὶ τὴν δύναμι καὶ τίς ἀναστροφές καὶ τὰ χαρίσματα καὶ τὴν κρᾶσι καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα, καὶ κρίνει μὲ βάσι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὅπως μόνος αὐτὸς γνωρίζει. Διότι ἀλλιῶς κρίνει

καὶ ἄλλως τὰ τοῦ ἄρχοντος, ἄλλως κρίνει τὰ τοῦ ἡγούμενου καὶ ἄλλως τὰ τοῦ μαθητοῦ, ἄλλως τὰ τοῦ γέροντος καὶ ἄλλως τὰ τοῦ νεωτέρου, ἄλλως τὰ τοῦ ἀσθενοῦντος καὶ ἄλλως τὰ τοῦ ὑγιαίνοντος. Καὶ τίς δύναται ταῦτα τὰ κρίματα εἰδέναι, εἰ μὴ αὐτὸς μόνος ὁ ποιήσας τὰ πάντα, ὁ καὶ πλάσας πάντα καὶ γινώσκων πάντα;

6. Μέννημαι ἀκούσας ὅτι ποτὲ ἐγένετο πρᾶγμα τοιοῦτον. Πλοῖον ἀνδραπόδων παρέβαλεν εἰς πόλιν τινά. Ἦν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει μία παρθένος ἁγία πάνυ προσέχουσα ἑαυτῇ· αὕτη μαθοῦσα ὅτι παρέβαλε τὸ πλοῖον ἐκείνο ἐχάρη· ἐπεθύμει γὰρ ἀγοράσαι ἑαυτῇ ἕν κοράσιον μικρὸν πάνυ. Ἐλογίσαιτο γὰρ ὅτι, ἴλαυθάνω καὶ ἀναιρέφω αὐτὴν ὡς θέλω, ἵνα μηδὲν οἶδεν τῆς κακίας τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ πέμψασα μετασιέλλεται τὸν ναύκληρον τοῦ πλοίου ἐκείνου, καὶ εὗρισκει αὐτὸν ἔχοντα δύο κοράσια πάνυ μικρά, οἷα ἰδικῶς ἐπεθύμει ἢ παρθένος, καὶ εὐθέως μετὰ χαρᾶς παρέχει τὴν τιμὴν καὶ λαμβάνει τὸ ἕν κοράσιον πρὸς ἑαυτήν. Ὡς οὖν κατηῆλθεν ὁ ναύκληρος ὄθεν ἡ ἁγία ἐκείνη, μόνον περιεπάτησε μικρὸν καὶ ἀπαντιᾶ αὐτῷ μία θυμελικὴ παντάχρηστος καὶ βλέπει τὸ ἄλλο κοράσιον μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπεθύμησε λαβεῖν αὐτὸ καὶ λαμβάνει· συμφωνεῖ καὶ παρέχει τὴν τιμὴν καὶ ἀπέρχεται ἔχουσα αὐτό.

7. Βλέπετε μοσιήσιον Θεοῦ, βλέπετε κρίμα. Τίς δύναται δοῦναι περὶ τούτου λόγον; Λαμβάνει οὖν ἡ ἁγία παρθένος τὴν μικρὰν ἐκείνην ἀναιρέφει αὐτὴν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὑποῖσα αὐτὴν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, διδάσκουσα αὐτὴν πᾶσαν τὴν μοναχικὴν κατὰστασιν καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν εὐωδίαν τῶν ἁγίων ἐπιτολῶν τοῦ Θεοῦ. Λαβοῦσα δὲ καὶ ἡ θυμελικὴ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην, ἀπειτέλεσεν

ὁ Θεός τὴν διαγωγή τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἀλλιῶς τοῦ ἄρχοντος, ἀλλιῶς κρίνει τὴν διαγωγή τοῦ ἡγουμένου καὶ ἀλλιῶς τοῦ μαθητοῦ, ἀλλιῶς τὴν διαγωγή τοῦ γέροντος καὶ ἀλλιῶς τὴν διαγωγή τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀλλιῶς τοῦ ὑγιοῦς. Καὶ ποῖος μπορεῖ νὰ γνωρίζῃ αὐτὰ τὰ κρίματα, παρὰ μόνο αὐτὸς ποῦ ἔκανε τὰ πάντα, ποῦ ἔπλασε τὰ πάντα καὶ γνωρίζει τὰ πάντα;

6. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἤκουσα ὅτι κάποτε ἔγινε κάτι τέτοιο. Ἐνα πλοῖο γεμάτο δούλους ἀγκυροβόλησε σὲ μία πόλι. Ἐζοῦσε δὲ στὴν πόλι μία ἀγία παρθένος ποῦ ἐπρόσεχε πολὺ τὸν ἑαυτὴ της. Μόλις ἔμαθε ὅτι ἀγκυροβόλησε τὸ πλοῖο ἐκεῖνο, ἐχάρηκε· διότι ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀγοράσῃ γιὰ τὸν ἑαυτὴ της ἓνα μικρὸ κοριτσάκι. Πραγματικὰ ἐσκέφθηκε· ἰαίρνω καὶ ἀνατρέφω αὐτὴν ὅπως θέλω, γιὰ νὰ μὴ γνωρίσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν κακία τοῦ κόσμου τούτου. Ἔστειλε λοιπὸν καὶ ἐκάλεσε τὸν ναύκληρο τοῦ πλοίου ἐκείνου καὶ εὐρῆκε νὰ ἔχει δύο κοριτσάκια μικρά, ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐπιθυμοῦσε ἡ παρθένος, καὶ ἀμέσως μὲ χαρὰ προσφέρει τὴν τιμὴ καὶ παίρνει τὸ ἓνα κορίτσι κοντὰ της. Μόλις λοιπὸν κατέβηκε ὁ ναύκληρος ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου ἦταν ἡ ἀγία ἐκείνη, ἐπεριπάτησε μόνο γιὰ λίγο καὶ τὸν συναντᾷ μία θλιβερὴ κωμωδὸς καὶ βλέπει μαζί του τὸ ἄλλο κορίτσι, καὶ ἐπιθύμησε νὰ τὸ λάβῃ καὶ τὸ ἔλαβε· συμφωνεῖ καὶ προσφέρει τὴν τιμὴ καὶ φεύγει μαζί μὲ αὐτό.

7. Βλέπετε τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, βλέπετε τὴν κρίσιν του. Ποῖος μπορεῖ νὰ τὸ περιγράψῃ; Παίρνει λοιπὸν ἡ ἀγία παρθένος τὴν μικρὴ ἐκείνη καὶ τὴν ἀνατρέφει στὸ φόβον τοῦ Θεοῦ μορφώνοντάς την σὲ κάθε ἔργον ἀγαθόν, διδάσκοντάς την ὅλον τὸν τρόπο μοναχικῆς ζωῆς κί ὅλη γενικῶς τὴν εὐωδία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ κωμωδὸς, ἀφοῦ παρέλαβε τὴν ἀθλία ἐκείνη κόρη, τὴν κατέστησε ἐρ-

αὐτήν ἐργαλεῖον τοῦ διαβόλου. Τί γὰρ ἄλλο εἶχεν ἢ δογὴ ἐκείνη διδάξαι αὐτήν, εἰ μὴ τὴν ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς αὐτῆς; Τί οὖν δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ τοῦ φοβεροῦ κριμαίος τούτου; αἱ δύο μικραὶ ἦσαν, αἱ δύο ἐπράθησαν μήτε εἰδυῖαι ποῦ ἀπέρχονται, καὶ εὐρέθη ἡ μία εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἄλλη ἐνέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου. Ἄρα οὖν δυνατὸν ἔστιν εἰπεῖν ὅτι εἴ τι ἀπαιτεῖ ταύτην ὁ Θεός, ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἄλλην; πῶς ἐγγωρεῖ; ἄρα ἐὰν αἱ δύο ἐμπέσωσιν εἰς πορνείαν ἢ εἰς ἄλλο παράπτωμα, δυνατὸν ἔστιν εἰπεῖν ὅτι τὸ αὐτὸ κριμαῖον ἔχουσιν αἱ δύο, καὶ τὸ αὐτὸ σφάλμα συμβῆ ἀμφοτέροις; Πῶς ἐνδέχεται; αὕτη ἔμαθε τὰ περὶ τῆς κρίσεως, ἔμαθε τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἡμέρας καὶ νυκτὸς οὕσα εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ἐκείνη ἢ ἀθλία οὐδέποτε εἶδεν ἢ ἤκουσέ τί ποτε ἀγαθόν, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον, πάντα τὰ αἰσχρά, πάντα τὰ διαβολικά· καὶ πῶς ἐγγωρεῖ ἀπαιτηθῆναι ἀμφοτέρας τὴν αὐτὴν ἀκρίθειαν;

8. Οὐκοῦν οὐδὲν δύναται ἄνθρωπος εἰδέναι τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ αὐτὸς μόνος ἔστιν ὁ καταλαμβάνων πάντα καὶ δυνάμενος τὰ καθ' ἕκαστον κρίναι, καθὼς αὐτὸς μόνος ἐπίσταται. Ἀληθῶς συμβαίνει ὅτι ποιεῖ ἀδελφὸς πρόγυματά τινα ἐν ἀπλότητι· ἔχει δὲ ἐν πρᾶγμα ὅ τι ἀρέσκει τῷ Θεῷ ὑπὲρ ὅλην τὴν ζωὴν σου, καὶ οὐ καθέζει κατακρίνων αὐτὸν καὶ κολάζων τὴν ψυχὴν σου; Εἰ δὲ καὶ συμβῆ αὐτὸν ἀουσιροφῆσαι, πόθεν οἶδας πόσα ἠγωνίσαιτο καὶ πόσα ἔσταξε τὸ αἷμα αὐτοῦ πρὶν ἐνεργῆσαι, καὶ σχεδὸν εὐρίσκειται τὸ σφάλμα αὐτοῦ ὡς δικαιοσύνη παρὰ τῷ Θεῷ. Βλέπει γὰρ ὁ Θεὸς τὸν κόπον αὐτοῦ καὶ τὴν θλίψιν ἣν ἔσχεν, ὡς εἶπον, πρὸ τοῦ ἐνεργῆσαι, καὶ ἔλεεῖ αὐτὸν καὶ συγγινώσκει αὐτῷ· καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἔλεεῖ αὐτόν, οὐ

γαλειό του διαβόλου. Διότι τί άλλο ήμπορούσε να την διδάξη εκείνη ή όργη παρά την άπώλεια τής ψυχής της; Τί λοιπόν μπορούμε να είπομε γι' αυτήν την φοβερή διάκρισι; μικρές ήσαν και οί δύο, έπωλήθηκαν και οί δύο μή γνωρίζοντας ποϋ πηγαίνουν και εύρέθηκε ή μία στα χέρια του Θεοϋ, ένω ή άλλη έπεσε στα χέρια του διαβόλου. Είναι λοιπόν δυνατό να είπη κανείς ότι ό Θεός θα άπαιτήση από αυτήν ό,τι άπαιτεί και από την άλλη; Πως θα έπιτρεπόταν ταϋτο; Έάν λοιπόν περιπέσουν οί δύο σε πορνεία ή σε άλλο παράπτωμα, είναι δυνατό να είπη κανείς ότι έχουν τό ίδιο κρίμα και οί δύο, έστω και άν συμβη και στις δύο τό ίδιο σφάλμα; Πως να τό δεχθη κανείς; Αυτή έμαθε τά σχετικά με την κρίσι, έμαθε τά σχετικά με την βασιλεία του Θεοϋ, και ήταν ήμέρα νύκτα στα λόγια του Θεοϋ· εκείνη ή άθλία δέν είδε ποτέ ούτε άκουσε τίποτε αγαθό, άλλ' άντιθέτως όλα τά άισχρά, όλα τά διαβολικά· πως λοιπόν έπιτρέπεται να κριθοϋν και οί δύο με τά ίδια κριτήρια;

8. Έπομένως ό άνθρωπος δέν μπορεί να γνωρίζη κανένα από τά κρίματα του Θεοϋ, άλλ' ό Θεός είναι ό μόνος ποϋ καταλαβαίνει όλα και μπορεί να κρίνη τά ζητήματα του καθενός, όπως αυτός μόνο γνωρίζει. Για παράδειγμα· συμβαίνει κάποιος άδελφός να έκτελη πράξεις με άπλότητα καρδιάς, έχει δέ και μία ένέργεια ποϋ άρέσει στο Θεό επάνω από όλη την ζωή σου, και σύ κάθεσαι και τον κατακρίνεις και κολάζεις την ψυχή σου; Και άν συμβη να έκτραπη, από ποϋ ξεύρεις πόσο άγωνίσθηκε και πόσο έσταξε τό αίμα του πριν ένεργήση, έτσι ώστε σχεδόν τό σφάλμα του να εύρίσκεται ως δικαιοσύνη στα μάτια του Θεοϋ; Διότι ό Θεός βλέπει τον κόπο του και την θλίψη ποϋ έδοκίμασε, όπως είπα, πριν ένεργήση, και τον έλεει και τον συγχωρεί και ό μέν Θεός τον έλεει, έσύ δέ

δὲ κατακρίνεις αὐτὸν καὶ ἀπόλλεις τὴν ψυχὴν σου; Πόθεν δὲ οἶδας καὶ πόσα δάκρυα ἐξέχεεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ περὶ τούτου; καὶ σὺ τὴν μὲν ἁμαρτίαν εἶδες, τὴν δὲ μετάνοιαν οὐκ οἶδας.

Ἔσθ' ὅτι οὐ μόνον ὅτι κατακρίνομεν, ἀλλὰ καὶ ἐξουθενούμεν. Ἄλλο γὰρ ἔστιν, ὡς εἶπον, τὸ κατακρίναι καὶ ἄλλο τὸ ἐξουθενῶσαι ἢ ἐξουθενῶσις ἔστιν ὅτι οὐ μόνον κατακρίνει τις, ἀλλὰ καὶ ἐξουθενεῖ, οἷον εἰς βδελύσσεια τὸν πλησίον, σικχαίνεται αὐτὸν ὡς ἀηδίαν τινά, καὶ ἔστι τοῦτο χεῖρον τοῦ κατακρίναι καὶ ὀλεθριώτερον πολὺ.

9. Οἱ δὲ θέλοντες σωθῆναι οὐδὲ προσέχουσιν ἐλατιώματι τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις πάντοτε καὶ προκόπτουσιν. Οἶος ἦν ἐκεῖνος ὁ ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαριάνοντα, καὶ σιενάξας καὶ εἰπὼν ὅτι οὐαί μοι, ὅτι σήμερον οὗτος, πάντως κἀγὼ αὔριον'. Βλέπεις ἀσφάλειαν; Βλέπεις ἐτοιμασίαν ψυχῆς; Πῶς ἤρρεν εὐθέως φυγεῖν τὸ κατακρίναι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ; διὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν ὅτι, ὅτι πάντως κἀγὼ αὔριον', ἔδωκεν ἐαυτῷ φόβον καὶ μέριμναν περὶ ὧν ἡμελλε δῆθεν ἁμαριῆσαι καὶ οὕτως ἐξέφυγε τὸ κατακρίναι τὸν πλησίον. Καὶ οὐκ ἠρκέσθη ἕως τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐαυτὸν ἔβαλεν ὑποκάτω αὐτοῦ λέγων ὅτι, ὅτι οὗτος μὲν μετανοεῖ περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ οὐ πάντως μετανοῶ, οὐ πάντως φθάνω, οὐ πάντως ὅτι ἰσχύω μετανοῆσαι'.

10. Βλέπεις θείας ψυχῆς φωτισμὸν ὅτι οὐ μόνον ἠδυνήθη ἐκφυγεῖν τὸ κατακρίναι τὸν πλησίον, ἀλλὰ καὶ ἐαυτὸν ἔδοκεν ὑποκάτω αὐτοῦ; Καὶ ἡμεῖς οἱ ἄθλιοι ἀδιαφόρως κατακρίνομεν, ἀηδιζόμεθα, ἐξουθενούμεν, εἴ τι δήποτε εἴαν ἴδωμεν ἢ ἀκούσωμεν ἢ ὑπονοήσωμεν τὸ δεινότερον ὅτι οὔτε μέτροι τῆς ἰδίας βλάβης ἰστάμεθα, ἀλλὰ ἀπαν-

τόν κατακρίνεις καὶ χάνεις τὴν ψυχὴ σου; Ἀπὸ ποῦ δὲ γνωρίζεις καὶ πόσα δάκρια ἔχυσε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γι' αὐτό; ὅποτε ἐσὺ τὴν μὲν ἁμαρτία εἶδες, τὴν δὲ μετάνοια δὲν γνωρίζεις.

Μερικὲς φορές ὄχι μόνον κατακρίνομε ἀλλὰ καὶ ἐξουθενώνομε. Διότι, ὅπως εἶπα, ἄλλο εἶναι ἢ κατάκρισις κι' ἄλλο ἢ ἐξουθένωσις. Ἡ ἐξουθένωσις εἶναι ὅτι ὄχι μόνον κατακρίνει κανεὶς, ἀλλὰ καὶ ἐξουθενώνει, δηλαδή βδελύσσεται τὸν συνάνθρωπο, τὸν συχαίνεται σὰν ἀηδία, καὶ τοῦτο εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὴν κατάκρισι καὶ ὀλεθριώτερο.

9. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ θέλουν νὰ σωθοῦν οὔτε προσέχουν κἂν σ' ἐλάττωμα τοῦ πλησίον, ἀλλὰ μόνον στὰ ἰδικά τους, καὶ προκόπτουν. Τέτοιος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ εἶδε τὸν ἀδελφὸ του ν' ἁμαρτάνη καὶ ἐστέναξε καὶ εἶπε: ἄλοίμονο ποὺ σήμερα εἶναι αὐτός, καὶ πάντως αὔριο ἐγώ. Βλέπεις προφύλαξι; Βλέπεις ἐτοιμασία ψυχῆς; Πῶς εὐρήκε ἀμέσως ν' ἀποφύγη τὴν κατάκρισι τοῦ ἀδελφοῦ του; Διότι λέγοντας ὅτι, πάντως αὔριο ἐγώ, ἔδωσε στὸν ἑαυτὸ του φόβο καὶ μέριμνα γιὰ ὅσα ἐπρόκειτο δῆθεν ν' ἁμαρτήσῃ κι' ἔτσι ἐξέφυγε τὴν κατάκρισι τοῦ πλησίον. Καὶ δὲν ἀρκέσθηκε μόνον σ' αὐτό, ἀλλὰ ἔβαλε καὶ τὸν ἑαυτὸ του κάτω ἀπὸ ἐκεῖνον λέγοντας, καὶ αὐτός μὲν μετανοεῖ γιὰ τὴν ἁμαρτία του, ἐγὼ δὲ δὲν μετανοῶ πάντως, δὲν φθάνω πάντως, διότι δὲν ἔχω πάντως τὴν δύναμι νὰ μετανοήσω⁵.

10. Βλέπεις φωτισμὸ θείας ψυχῆς, ποὺ ὄχι μόνον ἠμπόρεσε νὰ ἀποφύγη τὴν κατάκρισι τοῦ πλησίον, ἀλλὰ ἔθεσε καὶ τὸν ἑαυτὸ του κάτω ἀπὸ αὐτόν; Κι' ἐμεῖς οἱ ἄθλιοι κατακρίνομε ἀδιαφορώντας, περιφρονοῦμε, ἐξουθενώνομε, ὅτιδήποτε ἰδοῦμε ἢ ἀκούσωμε ἢ ὑποπτευθοῦμε καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι δὲν στεκόμαστε μόνον στὴν ἰδική μας βλάβη, ἀλλὰ ἀπαντοῦμε ἄλλο ἄ-

τιῶμεν ἄλλω ἀδελφῷ καὶ εὐθέως λέγομεν αὐτῷ, 'τόδε καὶ τόδε ἐγένετο', καὶ βλάπτομεν κἀκεῖνον βάλλοντες εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἁμαρτίας. Καὶ οὐ φοβούμεθα τὸν εἰπόντα, «οὐαί, ὁ ποιῶν τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀναιροπὴν θολεράν», ἀλλὰ ποιοῦμεν ἔργον δαιμόνων, καὶ οὐ μέλει ἡμῖν. Τί γὰρ ἄλλο ἔχει ποιῆσαι δαίμων, εἰ μὴ ταράξαι καὶ βλάψαι; Καὶ εὐρισκόμεθα συνεργοῦντες τοῖς δαίμοσιν εἰς ἀπώλειαν ἑαυτῶν καὶ τοῦ πλησίον. Ὁ γὰρ βλάπτων ψυχὴν τοῖς δαίμοσι συνεργεῖ καὶ βοηθεῖ. Ὡσπερ ὁ ὠφελῶν συνεργεῖ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις.

11. Πόθεν δὲ πάσχομεν ταῦτα, εἰ μὴ ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν ἡμᾶς ἀγάπην; εἰ γὰρ εἶχομεν ἀγάπην μετὰ συμπαιδείας καὶ πόνου, ἡμελοῦμεν βλέπειν τὰ ἐλατιώματα τοῦ πλησίον, καθὼς λέγει ὅτι, «ἡ ἀγάπη καλύπτει πλήθος ἁμαρτιῶν», καὶ πάλιν, «ἡ ἀγάπη οὐ λογίζεται τὸ κακόν, πάντα σιέγει», καὶ τὰ ἕξῃς. Καὶ ἡμεῖς οὖν, ὡς εἶπον, εἰ εἶχομεν ἀγάπην, αὐτὴ ἡ ἀγάπη ἐσκέπασεν ἕκαστον σφάλμα· ὥσπερ καὶ οἱ ἅγιοι βλέποντες τὰ ἐλατιώματα τῶν ἀνθρώπων. Μὴ γὰρ τυφλοὶ εἶσιν οἱ ἅγιοι, ἀλλ' οὐ βλέπουσι τὰ ἁμαρτήματα; Τίς δὲ καὶ μισεῖ οὕτω τὴν ἁμαρτίαν, ὡς οἱ ἅγιοι; Καὶ ὅμως οὐ μισοῦσι τὸν ἁμαρτάνοντα, οὐδὲ κατακρίνουσιν, οὐκ ἀποσιρέφονται, ἀλλὰ συμπάσχουσι, νοσητιοῦσι, παρῶκαλοῦσι, θεραπεύουσι ὡς μέλος ἀσθενοῦν πάντα ποιοῦσι διὰ τὸ σῶσαι αὐτόν. Ὡσπερ οἱ ἄλιεῖς ὅτε βάλλουσιν ἀγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κρατήσουσι μέγαν ἰχθὺν καὶ αἰσθωνται ὅτι ταράσσεται καὶ ἀτακτεῖ, οὐκ εὐθέως καὶ ἐπαχθῶς ἔλκουσιν αὐτόν, ἐπεὶ κόπτεται τὸ ράμμα καὶ τελείως ἀπόλλυται· ἀλλὰ ἐνδιδούσιν αὐτῷ εὐφυῶς τὸ ράμμα καὶ ἀφιαῖσιν αὐτόν ἀπελθεῖν ὅπου θέλει· καὶ ὅτε μάθωσιν ὅτι ἠρόνησεν καὶ ἠούχασεν ἐκ τῆς ὁρμῆς αὐτοῦ, τότε ἄρ-

6. Ἄβακ. 2, 15.

7. Ἀποφθέγματα, Ἀμμωνᾶς 10, PG 65, 121.

8. Α' Πέτρ. 4, 8.

δελφὸ καὶ ἀμέσως τοῦ λέγομε, 'αὐτὸ κι' αὐτὸ ἔγινε', καὶ βλάπτομε κι' ἐκεῖνον, βάλλοντας στήν καρδιά του ἁμαρτίες. Καὶ δὲν φοβώμαστε αὐτὸν ποῦ εἶπε, «οὐαὶ σ' αὐτὸν ποῦ ποτίζει τὸν πλησίον του θολὸ νερό»⁶, ἀλλὰ ἐκτελοῦμε ἔργο δαιμόνων καὶ δὲν μᾶς νοιάζει. Διότι τί ἄλλο ἔχει νὰ κάνη ὁ δαίμων, παρὰ νὰ τaráσση καὶ νὰ βλάβη; Καὶ εὐρισκόμαστε συνεργοὶ τῶν δαιμόνων στήν καταστροφή τῶν ἑαυτῶν μας καὶ τοῦ πλησίον. Διότι ὅποιος βλάπτει ψυχὴ, συνεργεῖ καὶ βοηθεῖ τοὺς δαίμονες. Ὅπως καὶ ὅποιος ὠφελεῖ, συνεργεῖ στοὺς ἀγίους ἀγγέλους.

11. Ἄπο ποῦ δὲ παθαίνομε αὐτὸ τὸ κακὸ, παρὰ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχομε ἀγάπη; Διότι ἐὰν εἶχαμε ἀγάπη μὲ συμπάθεια καὶ πόνο, θὰ παραβλέπαμε τὰ ἐλαττώματα τοῦ πλησίον, καθὼς λέγεται ὅτι «ἡ ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν»⁷, καὶ πάλι, «ἡ ἀγάπη δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψι τὸ κακὸ, ὅλα τὰ συγχωρεῖ»⁸ καὶ τὰ λοιπά. Κι' ἐμεῖς, ὅπως εἶπα, ἂν εἶχαμε ἀγάπη, αὐτὴ ἡ ἀγάπη θὰ ἐσκέπαζε κάθε σφάλμα, καὶ θὰ ἤμαστε ὅπως καὶ οἱ ἅγιοι ὅταν βλέπουν τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων. Μήπως πραγματικὰ εἶναι τυφλοὶ οἱ ἅγιοι καὶ δὲν βλέπουν τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων; Ποιὸς μισεῖ τὴν ἁμαρτία τόσο ὅσο οἱ ἅγιοι; Καὶ ὅμως δὲν μισοῦν ἐκεῖνον ποῦ ἁμαρτάνει οὔτε τὸν κατακρίνουν οὔτε τὸν ἀποστρέφονται, ἀλλὰ συμπάσχουν μὲ αὐτὸν, τὸν νοθετοῦν, τὸν παρηγοροῦν, τὸν περιποιοῦνται σὰν μέλος ποῦ ἀσθενεῖ· κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ τὸν σώσουν. Ὅπως οἱ ἀλιεῖς ὅταν ρίπτουν ἀγκίστρι στήν θάλασσα καὶ πιάσουν μεγάλο ψάρι καὶ αισθανθοῦν ὅτι τaráσσεται καὶ ἀτακτεῖ, δὲν τὸ τραβοῦν ἀμέσως καὶ ἀποτόμως, ἐπειδὴ κόπτεται τὸ ράμμα καὶ χάνεται τελείως, ἀλλὰ τοῦ παραχωροῦν ἔξυπνα τὸ ράμμα καὶ τὸ ἀφήνουν νὰ ἀπέλθῃ ὅπου θέλει, καὶ ὅταν ἀντιληφθοῦν ὅτι ἀτόνησε καὶ ἠσύχασε ἀπὸ τὴν ὀρμὴ του,

χονται πάλιν καιὰ μικρὸν σύρειν αὐτόν. Οὕτω και οἱ ἅγιοι τῆ μακροθυμίας και τῆ ἀγάπῃ ἔλκουσι τὸν ἀδελφὸν και οὐκ ἀπολακτιοῦσιν ἀπ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἀηδίζονται αὐτόν· ἀλλ' ὡσπερ μήτηρ ἐὰν ἔχη υἱὸν ἄμορφον, οὐκ ἀηδίζεται αὐτόν, οὐδὲ ἀποσιρέφεται, ἀλλὰ και ἠδέως κοσμεῖ αὐτόν και εἴ τι δῆποτε ποιεῖ διὰ τὸ χαριῶσαι αὐτόν· οὕτως αἰ σκέπουσι, κοσμοῦσιν, ἀντιλαμβάνονται, ἵνα και τὸν παιόντα καιὰ καιρὸν διορθώσωνται και μήτε ἄλλον ἐάσωσι βλαβῆναι ἐξ αὐτοῦ, και ἵνα και αὐτοὶ μειζόνως προκόψωσιν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ.

12. Τί ἐποίησεν ὁ ἅγιος Ἀμμωνᾶς, ὅτε ἦλθον οἱ ἀδελφοὶ ἐκεῖνοι ταρασσομένοι και λέγουσιν αὐτῷ, 'δεῦρο βλέπε, ἀββᾶ, δι γυνή ἐσιν εἰς τὸ κελλίον τοῦδε τοῦ ἀδελφοῦ'. Πόσῃν εὐσπλαγχνίαν ἐνεδείξατο; Πόσῃν ἀγάπην ἔσχεν ἡ ἀγία ψυχὴ ἐκείνη; Γνοῦς γὰρ ὅτι ἔκρουψεν ὁ ἀδελφὸς τὴν γυναῖκα ὑποκάτω τοῦ πιθαροῦ, ἀπελθὼν ἐκάθισεν ἐπάνω αὐτοῦ και εἶπεν αὐτοῖς ζητῆσαι εἰς ὅλον τὸ κελλίον· και ὡς οὐχ εὔρον, λέγει αὐτοῖς, 'ὁ Θεὸς συγχωρήσει ὑμῖν'. Καὶ φησιν ἠσχυνεν αὐτοὺς και ἐβοήθησε και αὐτοῖς ἵνα μὴ πιστεύσωσιν εὐχερῶς καιὰ τοῦ πλησίον, κακεῖνον δὲ ἐσωφρόνισεν, μὴ μόνον σκεπάσας μετὰ Θεόν, ἀλλὰ και διορθωσάμενος αὐτόν, ὡς εὔρε τὸν καιρὸν ἐπιτήδειον. Ὡς γὰρ μόνον ἐκράτησε τὴν χεῖρα αὐτοῦ μεθ' ὃ ἐξέβαλε πάντα, και εἶπεν αὐτῷ δι, 'φρόντισον σεαυτοῦ. ἀδελφε', εὐθέως ἐδυσοπήθη και κατενύγη ὁ ἀδελφός, εὐθέως ἐνήργησεν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡ φιλανθρωπία και ἡ συμπάθεια τοῦ γέροντος.

13, Καὶ ἡμεῖς οὖν κησώμεθα ἀγάπην, κησώμεθα εὐσπλαγχνίαν εἰς τὸν πλησίον, ἵνα φυλαχθῶμεν ἀπὸ τῆς δεινῆς καταλαλιᾶς και τοῦ κατακοῖναι ἢ ἐξουδενῶσαι τινα. Βοηθήσωμεν ἀλλήλοις ὡς ἰδίους μέλεσι. Τίς ἔχων τραῦμα εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἢ εἰς τὸν πόδα ἢ εἰς ἐν τῶν λοι-

τότε αρχίζουν πάλι νὰ τὸ σύρουν βαθμιαίως· ἔτσι καὶ οἱ ἅγιοι ἔλκουν τὸν ἀδελφὸ μὲ τὴν μακροθυμία καὶ τὴν ἀγάπη. Καὶ δὲν τὸν λακτίζουν οὔτε τὸν περιφρονοῦν· ἀλλὰ ὅπως μία μητέρα, ἂν ἔχη υἱὸ ἄσχημο, δὲν τὸν ἀηδιάζει οὔτε τὸν ἀποστρέφεται, ἀλλὰ μὲ εὐχαρίστησι τὸν στολίζει καὶ κάνει ὅτιδήποτε γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ χάρι, ἔτσι κι' αὐτοὶ σκεπάζουν, στολίζουν, φροντίζουν, ὥστε καὶ τὸν πταίστη νὰ διορθώσουν στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ ἄλλον νὰ μὴ ἀφήσουν νὰ βλαβῇ ἀπὸ αὐτόν, καὶ τέλος κι' αὐτοὶ νὰ προκόψουν πολὺ στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

12. Τί ἔκανε ὁ ἅγιος Ἀμμωνᾶς, ὅταν ἦλθαν ἐκεῖνοι οἱ ἀδελφοὶ καὶ τοῦ εἶπαν, ἔλθέ, ἀββᾶ, καὶ ἰδὲ ὅτι στὸ κελλί τοῦ τάδε ἀδελφοῦ ὑπάρχει γυναῖκα; πόσῃν εὐσπλαγχνία ἔδειξε; Πόσῃν ἀγάπη εἶχε ἡ ἀγία ἐκείνη ψυχὴ; Διότι, ἀφοῦ ἀντιλήφθηκε ὅτι ὁ ἀδελφὸς ἔκρυψε τὴν γυναῖκα κάτω ἀπὸ τὸ πιθάρι, ἐκάθησε ἐπάνω σ' αὐτὸ καὶ τοὺς εἶπε νὰ ἐρευνήσουν σέ ὅλο τὸ κελλί καὶ καθὼς δὲν τὴν εὗρηκαν, τοὺς λέγει, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς συγχωρήσῃ⁹. Καὶ μ' ἓνα τρόπο τοὺς ἐντρόπιασε καὶ τοὺς ἐβοήθησε νὰ μὴ πιστεύουν εὐκόλα τίς διαδόσεις κατὰ τοῦ πλησίον, καὶ ἐκεῖνον δὲ ἐσωφρόνισε, ὅχι μόνον σκεπάζοντάς τον μετὰ τὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ διορθώνοντάς τον, μόλις εὔρε κατάλληλη εὐκαιρία. Διότι κρατώντας τὸ χέρι του, ἀφοῦ ἐξέβαλε ὄλους καὶ τοῦ εἶπε, ἴφροντισε τὸν ἑαυτὸ σου, ἀδελφέ, ἀμέσως ὁ ἀδελφὸς ἐδοκίμασε πόνον καὶ κατάνυξι, ἀμέσως ἐνήργησε στὴν ψυχὴ του ἡ φιλάνθρωπία καὶ συμπάθεια τοῦ γέροντος.

13. Κι' ἐμεῖς λοιπὸν ἄς ἀποκτήσωμε ἀγάπη, ἄς ἀποκτήσωμε εὐσπλαγχνία στὸν πλησίον, γιὰ νὰ φυλαχθοῦμε ἀπὸ τὴν δεινὴ καταλαλιά καὶ ἀπὸ τὴν κατάκρισι ἧ ἐξουδένωσι κάποιου. Ἄς βοηθήσωμε ἀλλήλους σὰν ἰδικὰ μας μέλη. Ποιὸς ἄνθρωπος, ἔχοντας τραῦμα στὸ χέ-

πῶν μιλῶν αὐτοῦ, ἀηδίζεται ἐαυτὸν ἢ κόπνει τὸ ἴδιον μέλος, κἂν ποιήσῃ σῆψιν, καὶ οὐ μᾶλλον καθαρίζει, ἀποπλύνει, βάλλει ἐμπλάστρους, κατασφραγίζει, παρέχει ἀγίασμα, εὐχεται, παρακαλεῖ τοὺς ἁγίους εὐξασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡσπερ ἔλεγε καὶ ὁ ἀββᾶς Ζωσιμᾶς; Καὶ ἀπλῶς οὐ παραχωρεῖ, οὐκ ἀποσιρέφεται τὸ ἴδιον μέλος, οὐδὲ τὴν δυσωδίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντα ποιεῖ ἵνα ὑγιάνῃ· οὕτως ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς συμπάσχειν ἀλλήλοις, ἀντιλαμβάνεσθαι δι' ἐαυτῶν, δι' ἄλλων δυνατωτέρων, πάντα ἐπινοεῖν καὶ ποιεῖν εἰς τὸ βοηθῆσαι καὶ ἐαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις. Μέλη γὰρ ἔομεν ἀλλήλων, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος· εἰ γὰρ πάντες ἐν σῶμά ἔομεν, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη, καὶ εἴ τι πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη. Τί δοκοῦσιν ὑμῖν εἶναι τὰ κοινόδια; Οὐ δοκοῦσιν ὑμῖν εἶναι ἐν σῶμα καὶ μέλη ἀλλήλων; Οἱ μὲν διοικοῦντές εἰσιν ἡ κεφαλὴ, οἱ δὲ προσέχοντες καὶ διορθούμενοι εἰσιν οἱ ὀφθαλμοί, οἱ διὰ λόγον ὠφελουῖντές εἰσι τὸ στόμα, τὰ δὲ ὦτά εἰσιν οἱ ὑπακούοντες, αἱ χεῖρες εἰσιν οἱ ἐργαζόμενοι, οἱ πόδες εἰσιν οἱ ἀποκρισιάριοι καὶ οἱ ἔχοντες τὰς διακονίας. Κεφαλὴ εἶ; διοίκησον. Ὀφθαλμὸς εἶ; πρόσχες, κατανόησον. Στόμα εἶ; λάλησον, ὠφέλησον. Ὦς εἶ; ὑπάκουσον. Χεῖρ εἶ; ἔργασαι. Ποὺς εἶ; διακόνησον. Ἐκαστος ὑπουργήσῃ εἰς τὸ σῶμα πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ σπουδάσατε ἀεὶ βοηθεῖν ἀλλήλοις εἴτε διὰ τοῦ διδάξαι καὶ δοῦναι λόγον Θεοῦ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀδελφοῦ, εἴτε διὰ τοῦ παρακαλέσαι ἐν καιρῷ θλίψεως ἢ δοῦναι χεῖρα εἰς ἔργον καὶ βοηθῆσαι. Ἐκαστος ἀπλῶς, ὡς εἶπον, πρὸς τὴν δύναμιν

10. Παύλου Εὐεργετηνοῦ, Συναγωγή 2, 37, σ. 119.

11. Ρωμ. 12, 5.

ρι του ἢ στό πόδι ἢ σ' ἓνα ἀπό τὰ ἄλλα μέλη του, ἀηδιάζεται τὸν ἑαυτὸ του ἢ κόπτει τὸ μέλος του, ἀκόμη καὶ ἂν κἀνη σῆψι, καὶ δὲν τὸ καθαρίζει μᾶλλον, δὲν τὸ πλύνει, δὲν τοῦ βάλλει ἔμπλαστρα, δὲν τὸ σφραγίζει, δὲν τοῦ παρέχει ἀγίασμα, δὲν εὐχεται, δὲν παρακαλεῖ τοὺς ἀγίους νὰ εὐχηθοῦν γι' αὐτόν, ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ ἄββᾶς Ζωσιμᾶς¹⁰; καὶ μ' ἓνα λόγο δὲν ἐγκαταλείπει, δὲν ἀποστρέφεται τὸ ἰδικό του μέλος οὔτε τὴν δυσωδία του, ἀλλὰ κάνει τὸ πᾶν γιὰ νὰ τὸ θεραπεύσῃ. Ἔτσι ὀφείλομε κι' ἐμεῖς νὰ συμπάσχωμε μὲ ἀλλήλους, νὰ βοηθοῦμε διὰ τῶν ἑαυτῶν μας καὶ δι' ἄλλων δυνατωτέρων, καὶ τὰ πάντα νὰ ἐπινοοῦμε καὶ νὰ κάνωμε γιὰ νὰ βοηθήσωμε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους. Διότι εἴμαστε μέλη ἀλλήλων, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος· ἐὰν δηλαδὴ εἴμαστε ὅλοι ἓνα σῶμα, τότε καὶ ὁ καθένας εἶναι μέλος τοῦ ἄλλου, καὶ ὅταν πάσχῃ ἓνα μέλος, συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη¹¹. Τί νομίζετε ὅτι εἶναι τὰ κοινόβια; Δὲν νομίζετε ὅτι τὰ ἄτομα εἶναι ἓνα σῶμα καὶ μέλη ἀλλήλων; Οἱ μὲν διοικηταὶ εἶναι ἡ κεφαλή, οἱ δὲ ἐπόπτες καὶ διορθωταὶ εἶναι τὰ μάτια, ὅσοι ὠφελοῦν μὲ λόγο εἶναι τὸ στόμα, τὰ αὐτιά εἶναι ὅσοι ὑπακούουν, τὰ χέρια εἶναι οἱ ἐργαζόμενοι, τὰ πόδια εἶναι οἱ ἀποκρισιάριοι καὶ διακονηταί. Εἶσαι κεφαλή; διοίκησε. Εἶσαι ὀφθαλμός; πρόσεχε, κατανόησε. Στόμα εἶσαι; ὁμίλησε, ὠφέλησε. Εἶσαι αὐτί; ὑπάκουσε. Χέρι εἶσαι; ἐργάσου. Πόδι εἶσαι; διακόνησε. Ὁ καθένας πρέπει νὰ ὑπουργῇ στό σῶμα κατὰ τὴν δύναμί του, καὶ φροντίσατε νὰ βοηθῆτε πάντοτε ἀλλήλους εἴτε διὰ τῆς διδαχῆς καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ στὴν καρδιά τοῦ ἀδελφοῦ εἴτε διὰ τῆς παρηγορήσεως σὲ καιρὸ θλίψεως ἢ διὰ τῆς προσφορᾶς βοηθείας σὲ ἔργο. Φροντίσατε, ὅπως εἶπα, γενικῶς ὅλοι, ὁ καθένας κατὰ τὴν δύναμί του, νὰ ἐνωθῆτε μὲ ἀλλήλους· διότι ὅσο

αὐτοῦ, σπουδάσατε ἐνωθῆναι ἀλλήλοις· ὅσον γὰρ ἐνοῦται τις τῷ πλησίον, τοσοῦτον ἐνοῦται τῷ Θεῷ.

14. Καὶ λέγω ὑμῖν ὑπόδειγμα ἐκ τῶν πατέρων, ἵνα νοήσητε τὴν δύναμιν τοῦ λόγου. Ὑπόθεσθέ μοι κύκλον εἶναι ἐν τῇ γῆ· οἶον, χάραγμα τί ποτε στρογγύλον ἀπὸ διαθήτου καὶ κέντρου. Κέντρον λέγεται αὐτὸ ἰδικῶς τὸ μεσώτατον τοῦ κύκλου ἕως τοῦ κέντρου. Θέτε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τὸ λεγόμενον. Τοῦτον τὸν κύκλον νομίσατέ μοι εἶναι τὸν κόσμον, αὐτὸ δὲ τὸ μέσον τοῦ κύκλου τὸν Θεόν, τὰς δὲ εὐθείας τὰς ἀπὸ τοῦ κύκλου ἐπὶ τὸ μέσον τὰς ὁδοὺς ἦτοι τὰς πολιτείας τῶν ἀνθρώπων. Ἐφ' ὅσον οὖν εἰσέρχονται οἱ ἅγιοι ἐπὶ τὰ ἔσω ἐπιποθοῦντες ἐγγίσει τῷ Θεῷ κατὰ ἀναλογίαν τῆς εἰσόδου πλησίον γίνονται τοῦ Θεοῦ καὶ ἀλλήλων· καὶ ὅσον πλησιάζουσι τῷ Θεῷ, πλησιάζουσιν ἀλλήλοις, καὶ ὅσον πλησιάζουσιν ἀλλήλοις, πλησιάζουσι τῷ Θεῷ. Ὁμοίως νοήσατε καὶ τὸν χωρισμόν. Ὅταν γὰρ ἀφιστοιῶσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστρέψωσιν ἐπὶ τὰ ἔσω, δῆλόν ἐστιν ὅτι ὅσον ἐξέρχονται καὶ μακρύνουσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτον μακρύνονται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὅσον μακρύνονται ἀπ' ἀλλήλων, τοσοῦτον μακρύνονται καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

15. Ἴδου ἰοιαύτη ἐστὶν ἡ φύσις τῆς ἀγάπης. Ἐφ' ὅσον μὲν ἔσμεν ἔξω καὶ οὐκ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ἐπὶ τοσοῦτον ἔρχομεν διάσπασιν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον· ἐὰν δὲ ἀγπήσωμεν τὸν Θεόν, ὅσον ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, τοσοῦτον ἐνούμεθα τῇ ἀγάπῃ τοῦ πλησίον, καὶ ὅσον ἐνούμεθα τῷ πλησίον, τοσοῦτον ἐνούμεθα τῷ Θεῷ.

16. Ὁ Θεὸς ἀξιῶσει ἡμᾶς ἀκούειν τὰ συμφέροντα ἡμῖν καὶ ποιεῖν αὐτά. Ὅσον γὰρ ἂν φροντίσωμεν καὶ σπουδάσωμεν ἐνεργεῖν ἃ ἀκούομεν, τοσοῦτον καὶ ὁ Θεὸς ἀεὶ φωτίζει ἡμᾶς καὶ διδάσκει τὸ θέλημα αὐτοῦ.

Αὐτῷ πρόπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν¹.

1. Αὐτῷ... ἀμήν Π παραλ. S.

ένώνεται κανείς με τὸν πλησίον, τόσο ένώνεται με τὸ Θεό.

14. Καί γιά νά καταλάβετε τήν έννοια τοῦ λόγου, σᾶς ἀναφέρω μία παράστασι παρμένη ἀπό τοὺς πατέρες. Ὑποθέσατέ μου ὅτι ὑπάρχει στή γῆ ἕνας κύκλος, δηλαδή ἕνα στρογγυλὸ χάραγμα με διαβήτη καί κέντρο. Κέντρο λέγεται ἀκριβῶς τὸ μέσο τοῦ κύκλου. Δώσατε προσοχή σ' αὐτὰ πού λέγω. Νομίσατέ μου ὅτι αὐτός ὁ κύκλος εἶναι ὁ κόσμος, τὸ δὲ μέσο τοῦ κύκλου ὁ Θεός, οἱ δὲ εὐθείες ἀπό τὸν κύκλο ἕως τὸ μέσο οἱ ὁδοί, δηλαδή οἱ διαγωγές τῶν ἀνθρώπων. Ὅσο λοιπὸν εἰσέρχονται οἱ ἅγιοι πρὸς τὰ μέσα, ποθώντας νά προσεγγίσουν τὸν Θεὸ κατὰ τὸ μέτρο τῆς προόδου στοῦ ἐσωτερικὸ ἔρχονται πλησίον τοῦ Θεοῦ καί ἀλλήλων καί ὅσο πλησιάζουν τὸν Θεὸ πλησιάζουν ἀλλήλους, καί ὅσο πλησιάζουν ἀλλήλους πλησιάζουν τὸ Θεό. Με τὸν ἴδιο τρόπο έννοήσατε καί τὸν χωρισμό. Δηλαδή ὅταν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ Θεὸ καί φεύγουν πρὸς τὰ ἔξω, εἶναι φανερό ὅτι ὅσο ἐξέρχονται καί μακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ τόσο μακρύνονται ἀπὸ ἀλλήλους, καί ὅσο μακρύνονται ἀπὸ ἀλλήλους τόσα μακρύνονται καί ἀπὸ τὸ Θεό.
15. Τέτοια λοιπὸν εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀγάπης. Ὅσον καιρὸ εἴμαστε ἔξω καί δὲν ἀγαποῦμε τὸ Θεό, τόσον καιρὸ εὐρισκόμαστε σὲ διάστασι ὁ καθένας πρὸς τὸν πλησίον· ἐὰν ὅμως ἀγαπήσωμε τὸ Θεό, ὅσο ἐγγίζομε τὸ Θεὸ διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτόν, τόσο ένωνόμαστε με τὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον, καί ὅσο ένωνόμαστε με τὸν πλησίον, τόσο ένωνόμαστε με τὸ Θεό.
16. Εἶθε ὁ Θεός νά μᾶς ἀξιῶσῃ ν' ἀκούωμε τὰ συμφέροντα σ' ἐμᾶς καί νά τὰ πραγματοποιοῦμε. Διότι ὅσο φροντίσωμε καί προσπαθήσωμε νά ἐκτελοῦμε ἐκεῖνα πού ἀκούομε, τόσο καί ὁ Θεός πάντοτε μᾶς φωτίζει καί μᾶς διδάσκει τὸ θέλημά του.
Σ' αὐτόν πρέπει δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

7

ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΝ ΜΕΜΦΕΣΘΑΙ

1. Ζητήσωμεν, ἀδελφοί, πόθεν ποτὲ μὲν ἀκούει τις ρῆμα θλιβερόν καὶ παρέρχεται αὐτὸ ἀταράχως, ὡς μηδὲ ἀκούσας σχεδόν, ποτὲ δὲ ἀκούει καὶ εὐθέως ταράσσεται. Τίς ἐστιν ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης διαφορᾶς; Ἔρα δὲ καὶ μίαν ἔχει αἰτίαν τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἢ καὶ πολλὰς; Ἐγὼ βλέπω ὅτι πολλὰς μὲν ἔχει αἰτίας, μία δὲ ἐστιν ἡ γεννώσα, ὡς ἂν εἴποι τις, ὅλας τὰς λοιπὰς αἰτίας· καὶ λέγω πῶς. Πρῶτον μὲν συμβαίνει τινὰ εὐρεθῆναι ἀπὸ εὐχῆς, ἢ ἀπὸ καλοῦ καθίσματος, καὶ εὐρίσκεται, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐν καλῇ καταστάσει καὶ βασιάζει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ παρέρχεται ἀταράχως. Πάλιν δὲ συμβαίνει ὅτι εὐρίσκεται τις ἔχων προσπάθειαν πρὸς τινά, καὶ διὰ τοῦτο ἀθλίπτως βασιάζει τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπιφερόμενα αὐτῷ. Ἔστι πάλιν ὅτι καταφρονεῖ τις τὸν θέλοντα αὐτὸν θλίψαι, καὶ ὡς εὐτελίζων τὰ παρ' αὐτοῦ καὶ μηδὲ προσέχων αὐτῷ ὡς ἀνθρώπῳ, μηδὲ ποιούμενος αὐτοῦ λόγον ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις ἢ γινομένοις.
2. Καὶ λέγω ὑμῖν τι τοιοῦτον, ἵνα θαυμάσητε. Ἦν τις ἀδελφὸς ἐν τῷ κοινοβίῳ πρὸ τοῦ με ἀναχωρῆσαι ἐκεῖθεν, καὶ ἔβλεπον αὐτὸν μηδέποτε ταρασσόμενον ἢ θλιβόμενον πρὸς τινά· καίτοι γε διαφόρως εἶδον πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν ὑβρίζοντας καὶ σιαινόντας αὐτόν. Οὕτω δὲ ἔφερον ὁ νεώτερος ἐκεῖνος τὰ παρ' ἐκάστου αὐτῶν, ὡς μηδενὸς παντελῶς ὀχλοῦντιος αὐτῷ. Ἐγὼ οὖν ἐθαύμαζον αἰεὶ τὴν

ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΑΥΤΟΕΛΕΓΧΟΥ

1. "Ας ἐρευνήσωμε, ἀδελφοί, πῶς συμβαίνει ὥστε ἄλλοτε μὲν νὰ ἀκούη κανεὶς λόγο θλιβερό καὶ νὰ τὸν παρέρχεται ἀτάραχα σχεδὸν σὰν νὰ μὴ ἄκουσε, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀκούη καὶ ἀμέσως νὰ ταράσσεται. Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία μιᾶς τέτοιας διαφορᾶς; ἼΑρα γε ὁμως μία αἰτία ἔχει τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἢ πολλές. Ἐγὼ βλέπω ὅτι ἔχει μὲν πολλές αἰτίες, ἀλλὰ μία εἶναι ἡ αἰτία ποὺ γεννᾷ, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅλες τὶς ἄλλες αἰτίες· καὶ ἐξηγοῦμαι. Συμβαίνει ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νὰ εὐρεθῆ κάποιος ποὺ μόλις προσευχήθηκε ἢ ἐμμελέτησε, καὶ εἶναι, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, σὲ καλὴ κατάστασι καὶ στηρίζει τὸν ἀδελφὸ του καὶ περνᾷ ἀτάραχα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος συμβαίνει νὰ εὐρίσκεται κάποιος ποὺ εἶναι προσηλωμένος πρὸς ἓνα πρόσωπο καὶ γι' αὐτὸ βαστάζει ἀγγόγγυστα ὅσα τοῦ προκαλοῦνται ἀπὸ αὐτόν. Συμβαίνει πάλι νὰ καταφρονῆ κανεὶς αὐτόν ποὺ θέλει νὰ τὸν θλίψῃ, διότι θεωρεῖ εὐτελεῆ τὰ προερχόμενα ἀπὸ αὐτόν καὶ δὲν τὸν προσέχει σὰν ἄνθρωπο καὶ δὲν τὸν ὑπολογίζει γιὰ ὅσα λέγονται ἢ γίνονται ἀπὸ αὐτόν.
2. Καὶ σᾶς λέγω κάτι τέτοιο, γιὰ νὰ θαυμάσετε. Ὑπῆρχε κάποιος ἀδελφὸς στὸ κοινόβιο, πρὶν ἀναχωρήσω ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ τὸν ἔβλεπα νὰ μὴ ταράσσεται καὶ νὰ μὴ θλίβεται ποτέ ἀπὸ κάποιον, μολονότι εἶδα πολλοὺς ἀδελφοὺς νὰ τὸν ὑβρίζουν καὶ νὰ τὸν προσβάλλουν μὲ διαφόρους τρόπους. Καὶ ὁ νεώτερος ἐκεῖνος ὑπέμενε τὶς προσβολές ἀπὸ τὸν καθένα τους μὲ τέτοιο τρόπο σὰν νὰ μὴ τὸν ἐνωχλοῦσε ἀπολύτως κανεὶς.

ὑπερβολὴν τῆς ἀνεξικακίας αὐτοῦ καὶ ἐπεθύμουν μαθεῖν πόθεν ἐκλήσατο τὴν ἀρετὴν ταύτην· καὶ λαμβάνω αὐτὸν ἅπαξ παρὰ μίαν καὶ βάλλω αὐτῷ μετάνοιαν, παρακαλῶ εἰπεῖν μοι ποῖον αἰεὶ ἕλογισμὸν ἔχει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ εἴτε ὑβριζόμενος εἴτε οἰονδήποτε ἐπαχθὲς πάσχων ὑπότινος, ὅτι τοιαύτην ἐνδείκνυται μακροθυμίαν. Ὁ δὲ ἀποκρίνεται φύσει μετὰ ἀπονίας καὶ λέγει μοι· ἄλλ' ἐγὼ ἔχω προσέχειν τοῖς τέλμασι τούτοις καὶ δέξασθαι τὰ παρ' αὐτῶν, ὡς παρ' ἀνθρώπων ὠραῖοι κύνες'. Ἀκούσας ἐγὼ τοῦτο ἔβαλον κάτω τὰ ὦτά μου καὶ λέγω ἐμαντῶ, 'εὔρε τὴν ὁδὸν ὁ ἀδελφὸς οὗτος', καὶ σφραγίσας ἐμαντὸν ἀπῆλθον εὐχόμενος ἵνα ὁ Θεὸς καὶ ἐμὲ καὶ αὐτὸν σκεπάσῃ.

3. Ὡστε συμβαίνει, ὡς εἶπον, καὶ ἀπὸ καταφρονήσεως μὴ ταραχθῆναί τινα. Τοῦτο δὲ προφανὴς ἐστὶν ἀπώλεια. Τὸ δὲ ταραχθῆναί τινα πρὸς ἀδελφὸν θλίβοντα αὐτὸν συμβαίνει ἢ ἐκ τοῦ μὴ εὔρεθῆναι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐν καλῇ καταστάσει, ἢ ἐκ τοῦ ἔχειν ἀηδίαν τινὰ πρὸς αὐτόν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ αἴτια τούτου, ἅπερ διαφόρως εἰρηται. Τὸ δὲ αἴτιον πάσης ταραχῆς ἐστὶν, εἴαν μετὰ ἀκριβείας ζητήσωμεν, τὸ μὴ μέμφεσθαι ἑαυτούς· ἐκεῖθεν ἔχομεν ὅλην τὴν συντριβὴν ταύτην, ἐκεῖθεν οὐδέποτε εὐρίσκομεν ἀνάπαυσιν. Οὐκ ἔστι γὰρ θαυμάσαι ὅτι ἀκούομεν παρὰ πάντων τῶν ἀγίων μὴ εἶναι ἄλλην ὁδὸν πλὴν ταύτης· καὶ βλέπομεν ὅτι οὐδεὶς ὠδενσέ ποτε ἄλλην ὁδὸν καὶ εὔρεν ἀνάπαυσιν· καὶ προσδοκῶμεν ἡμεῖς ἀναπαύεσθαι ἢ ὅλως ὁδὸν εὐθεΐαν κρατεῖν, μηδέποτε ἀνεχόμενοι ἑαυτούς μέμφεσθαι; Ὅντως εἴαν ποιήσῃ ἄνθρωπος μωρίας πολιτείας, μὴ κρατήσῃ δὲ τὴν ὁδὸν ταύτην, οὐ μὴ πάσσε-

Ἐγὼ λοιπὸν ἐθαύμαζα πάντοτε τὴν ὑπερβολικὴν ἀνεξικακία του καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ μάθω ἀπὸ ποῦ ἀπέκτησε τὴν ἀρετὴ αὐτῆ. Καὶ τὸν παραλαμβάνω κάποτε ἰδιαιτέρως καὶ τοῦ κάνω μετάνοια, παρακαλώντας τον νὰ μοῦ εἰπῆ, ποιὸν λογισμὸ ἔχει πάντοτε στὴν καρδιά του ποῦ δεικνύει τέτοια μακροθυμία εἴτε ὑβρίζομενος εἴτε ὑφιστάμενος κάθε προσβολῆ ἀπὸ κάποιον. Ἐκεῖνος δὲ ἀποκρίνεται λέγοντάς μου φυσικὰ καὶ ἀπλᾶ ἄλλ' ἐγὼ ἔχω τὴν συνήθεια νὰ προσέχω αὐτὰ τὰ τέλματα καὶ νὰ δέχωμαι τὰ κτυπήματα ἀπὸ αὐτοὺς ὅπως τὰ νεαρά σκυλιὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Μόλις ἐγὼ ἄκουσα τοῦτο, ἐχαμήλωσα τὰ αὐτιά μου καὶ λέγω στὸν ἑαυτό μου, ὁ ἀδελφὸς αὐτὸς εὗρηκε τὸ δρόμο, καί, ἀφοῦ ἐσταυροκοπήθηκα, ἀπομακρύνθηκα εὐχόμενος νὰ προστατεύσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἐμένα καὶ αὐτόν.

3. Ὡστε συμβαίνει, ὅπως εἶπα, νὰ μὴ ταρασσεται κανεὶς καὶ ἀπὸ περιφρόνησι. Κι' αὐτὸ εἶναι φανερὰ μία συμφορὰ. Τὸ νὰ ταρασσεται δὲ κανεὶς πρὸς ἀδελφὸ ποῦ τὸν θλίβει συμβαίνει ἢ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εὐρέθηκε ἐκείνη τὴν ὥρα σὲ καλὴ κατάστασι ἢ ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχει ἀηδία πρὸς αὐτόν. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ αἴτια τοῦτου, τὰ ὁποῖα ἔχουν διάφορες ἐρμηνεῖες. Τὸ γενικὸ ὅμως αἴτιο κάθε ταραχῆς, ἐὰν τὸ ἀναζητήσωμε μὲ ἀκρίβεια, εἶναι τὸ ὅτι δὲν μεμφόμεσθε ἑαυτοὺς. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔχομε ὅλη αὐτὴ τὴν συντριβή, ἀπὸ ἐκεῖ δὲν εὐρίσκομε ποτὲ ἀνάπαυσι. Δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστο ὅτι ἀκούομε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀγίους ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος ἀπὸ αὐτόν, καὶ γνωρίζομε ὅτι κανεὶς ποτὲ δὲν εὗρηκε ἀνάπαυσι βαδίζοντας ἄλλο δρόμο, καὶ περ' ἡμῶν ἐμεῖς νὰ ἀναπαυθοῦμε ἢ γενικὰ νὰ ἀκολουθοῦμε ἴσο δρόμο, ἐνῶ δὲν ἀνεχόμεσθε νὰ αὐτοκατηγορηθοῦμε; Πραγματικά, ἐὰν κάνῃ ὁ ἄνθρωπος μυρία καλὰ ἔργα ἀλλὰ δὲν κρατήσῃ τὸν δρόμο

ταί ποιε θλίβων και θλιβόμενος και απόλλων ὄλους τοὺς κόπους αὐτοῦ. Ποίαν δὲ χαρὰν, ποίαν ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχει, ὅπου δ' ἂν ἀπέλθῃ, ὡσπερ εἶπε και ὁ ἀββάς Ποιμήν, ὁ ἑαυτὸν μεμφόμενος; Εἴ τι γὰρ συμβῆ αὐτῷ εἴτε ζημία εἴτε ἀτιμία εἴτε οἰαδήποτε θλίψις, προλαβὼν ἔχει ἑαυτὸν ἄξιον και οὐδέποτε ταράσσεται. Ἔστι τούτου τί ποιε ἀμεριμνότερον;

4. Ἄλλὰ λέγει τις και ἐὰν θλίβῃ με ὁ ἀδελφός και ἐρευνήσω ἑμαυτὸν και εὕρω ὅτι οὐκ ἔδωκα αὐτῷ οἰανδήποτε πρόφασιν, πῶς δύναμαι μέμψασθαι ἑμαυτόν; Ὅντως ἐὰν ἐρευνήσῃ τις ἑαυτὸν μετὰ φόβον Θεοῦ, εὕρισκει ὅτι πάντως ἔδωκεν αἰτίαν εἴτε ἔργῳ εἴτε λόγῳ εἴτε σγήμαι. Εἴ δὲ και βλέπει ἑαυτόν, ὡς λέγει, ὅτι ἐν οὐδενὶ τούτων ἔδωκεν ὄλους αἰτίαν πρὸς τὸ παρόν, εἰκότως ἄλλοτε ἔθλιψεν αὐτόν ἢ εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ εἰς ἄλλο, ἢ ἄλλον ἀδελφὸν ἔθλιψε και ἐχρεώσεται διὰ τοῦτο παθεῖν, ἢ πολυλάκεις και δι' ἄλλην ἁμαρτίαν ὥστε ἐὰν, ὡς εἶπον, μετὰ φόβον Θεοῦ ἐρευνήσῃ τις ἑαυτόν και ψηλαφήσῃ τὴν ἰδίαν συνείδησιν ἀκριβῶς, εὕρισκει ἑαυτόν πάντως αἴτιον.
5. Πάλιν ἔστιν ὅτι βλέπει τις ἑαυτόν ὡς μετὰ εἰρήνης και ἡσυχίας καθεζόμενον, και ὅτι εἶπῃ αὐτῷ ἀδελφός τῷ ῥῆμα τὸ λυποῦν αὐτόν, ταράσσεται, και ὡς ἐκ τούτου νομίζει εὐλόγως θλίβεσθαι, και' αὐτοῦ λέγων ὅτι, 'εἰ μὴ ἦλθε και ἐλάλησέ μοι και ἐτάραξέ με, οὐκ εἶχον ἁμαρτηῆσαι'. Καὶ τοῦτο χλεύη ἐστὶ και τοῦτο παραλογισμὸς ἐστι. Μὴ γὰρ ὁ εἰπὼν αὐτῷ τὸ ῥῆμα ἐνέβαλεν αὐτῷ τὸ πάθος, αὐτῷ τὸ πάθος τῷ ἐν αὐτῷ; τοῦναντίον δὲ ἔδειξεν αὐτῷ τὸ πάθος ἵνα' ἐὰν θέλῃ, μετανοήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ.

1. αὐτῷ τὸ πάθος τὸ... τὸ πάθος ἵνα Π αὐτὸ τὸ πάθος; Τὸ πάθος τὸ ἐν αὐτῷ ἔδειξεν αὐτῷ ἵνα S.

τουτο, ποτέ δέν θά παύση νά θλίβη καί νά θλίβεται καί νά χάνη ὅλους τοὺς κόπους του. Ἀντίθετα δέ ποιά χαρά, ποιά ἀνάπαυσι δέν ἔχει, ὅπου νά μεταβῆ ἐκεῖνος πού κατηγορεῖ τὸν ἑαυτό του, ὅπως εἶπε καί ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν¹; "Ὅ,τι καί ἂν τοῦ συμβῆ, εἴτε ζημία εἴτε προσβολή εἴτε ὅποιαδήποτε ἄλλη θλίψις, αὐτὸς προλαβαίνει νά θεωρῆ τὸν ἑαυτό του ἄξιο γι' αὐτὴν καί δέν τaráσσεται ποτέ. Ὑπάρχει τίποτε περισσότερο ἀμέριμνο ἀπὸ αὐτό;

4. Ἄλλὰ θά εἰπῆ κανεὶς καί ἂν μὲ θλίβη ὁ ἀδελφός καὶ ἐρευνήσω τὸν ἑαυτό μου καὶ εὔρω ὅτι δέν τοῦ ἔδωσα καμμιά ἀφορμή, πῶς μπορῶ νά κατηγορήσω τὸν ἑαυτό μου; Ἐὰν ἐρευνήσῃ κανεὶς τὸν ἑαυτό του πραγματικὰ μὲ φόβο Θεοῦ, εὐρίσκει ὅτι πάντως ἔδωσε αἰτία, εἴτε μὲ ἔργο εἴτε μὲ λόγο εἴτε μὲ χειρονομία. Ἐὰν δὲ βλέπῃ ὅτι δέν τοῦ ἔδωσε τώρα καθόλου αἰτία μὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρόπους, προφανῶς ἄλλοτε τὸν ἔθλιψε γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἢ γιὰ ἄλλο, ἢ ἔθλιψε ἄλλον ἀδελφὸ καὶ ἐχρεωστοῦσε νά ὑποφέρῃ γιὰ τοῦτο ἢ πολλές φορές γι' ἄλλη ἁμαρτία. "Ὡστε ἐὰν, ὅπως εἶπα, ἐρευνήσῃ κανεὶς τὸν ἑαυτό του μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ψηλαφήσῃ τὴν συνείδησί του μὲ ἀκρίβεια, θά εὔρῃ τὸν ἑαυτό του πάντως ἔνοχο.
5. Ἐπίσης μερικὲς φορές βλέπει κανεὶς τὸν ἑαυτό του νά κάθεται μὲ εἰρήνη καὶ ἡσυχία, καὶ ὅταν τοῦ εἰπῆ κάποιος ἀδελφὸς λόγος πού τὸν λυπεῖ, τaráσσεται καὶ νομίζει εὔλογο ὅτι θλίβεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν λόγο, κι' ἔτσι λέγει ἐναντίον του, ἔὰν δέν ἐρχόταν νά μοῦ ὁμιλήσῃ καὶ νά μὲ τaráξῃ, δέν ἐπρόκειτο νά ἁμαρτήσω'. Καὶ τοῦτο εἶναι φαντασιοπληξία καὶ τοῦτο εἶναι παραλογισμός. Μήπως τοῦ ἔβαλε μέσα του τὸ πάθος αὐτὸς πού εἶπε τὸν λόγο; Ἀπλῶς τοῦ ἔδειξε τὸ πάθος

1. Ἀπόφθεγμα Ποιμένος παρατιθέμενο ἀπὸ τὸν Ζωσιμᾶ, Παύλου Εὐεργετηνοῦ Συναγωγὴ 1, 46, σ. 170.

Οὗτος γὰρ ἔοικε σιλιγνίῳ καθαρῷ, ἔξωθεν λαμπούδιόν τι, καὶ ὅταν κλάσει αὐτό τις, τότε φαίνεται ὁ βόρβορος αὐτοῦ. Οὕτως καὶ αὐτὸς ἐκάθητο μετ' εἰρήνης, ὡς ἐνόμιζεν, εἶχε δὲ ἔσωθεν αὐτοῦ τὸ πάθος καὶ οὐκ ἤδει. Ἐν ῥῆμα εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ ἐξέβαλε τὸν βόρβορον τὸν κεκρυμμένον ἔσω. Ἐὰν οὖν θέλῃ ἐλεηθῆναι, μετανόηση, καθαρῶσις, προσκόπη, καὶ βλέπει ὅτι μᾶλλον εὐχαριστιῆσαι ὀφείλει τῷ ἀδελφῷ ὡς αἰτίῳ γινομένῳ αὐτῷ τοιαύτης ὀφελείας.

6. Οὐκ ἔτι γὰρ ὁμοίως βαροῦσιν αὐτὸν οἱ πειρασμοί, ἀλλ' ὅσον προκόπει, τοσοῦτον εὐρίσκονται αὐτῷ ἐλαφρότεροι. Ὅσον γὰρ προκόπει ἡ ψυχὴ, γίνεται ἰσχυρὰ καὶ ἔχουσα δύναμιν βασιάσαι τὰ ἐπερχόμενα. Ὡσπερ ἐὰν ἔσι ζῶον ἰσχυρόν, καὶ φοριώσῃ τις αὐτὸ γομάριον μέγα, μετὰ ἀναπάσεως βασιάζει, εἰ δὲ καὶ συμβῇ αὐτῷ προσκόπαι, εὐθέως ἐγείρεται καὶ σχεδὸν οὐδὲν αἰσθάνεται ὅτι προσέκοπεν, ἐὰν δὲ ἔσι ζῶον ταλαιπωρόν, καὶ ὅτι εἴτι δήποτε βαρεῖ αὐτό, εἰ δὲ καὶ πέση, δέεται πολλῆς βοηθείας εἰς τὸ ἐγειραῖ αὐτό· οὕτως ἔστι καὶ τὸ τῆς ψυχῆς, ὅσον ἐνεργεῖ τὴν ἁμαρτίαν, ταλαιπωρεῖ ἐξ αὐτῆς (ἡ γὰρ ἁμαρτία ταλαιπωροποιὸς ἔστι καὶ σαυροῖ τὸν ἔχοντα αὐτήν), λοιπὸν εἴ τι δήποτε ἐὰν συμβῇ, βαρεῖ αὐτόν· ἐὰν δὲ προσκόπη ἄνθρωπος, γίνονται αὐτῷ κατὰ πρόσθεσιν ἐλαφρότερα ἐκεῖνα τὰ ποτε βαροῦντα αὐτόν. Ὡστε πάνυ ἡμᾶς εὐεργετεῖ καὶ εἰς πολλὴν ἀνάπανσιν καὶ προσκοπὴν φέρει τὸ ἑαυτοῦ καὶ μηδένα ἄλλον ἐν τοῖς συμβαίνουσιν αἰτιᾶσθαι. Καὶ μάλιστα ὅτι οὐδὲν ἐγγωρεῖ ἄνευ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ γενέσθαι ἡμῖν.

7. Οὐκοῦν κἂν λέγει τις ὅτι, ἴπῳ σὺ δύναμαι θλιθῆναι, ἐὰν χρήζω πράγματι καὶ οὐ λαμβάνω; ἰδοὺ γὰρ χρήζω αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, οὐδὲ οὕτως ἔχει λόγον τὸ

πού ἔχει μέσα του, γιά νά μετανοήση, ἄν θέλη, γι' αὐτό. Αὐτός ὁμοιάζει μέ ἀσπρόψωμο μουχλιασμένο, πού εἶναι ἀπ' ἔξω λαμπερό, ἀλλ' ὅταν τὸ κόψη κανείς, τότε φαίνεται ὁ βόρβορός του. "Ἔτσι κι' αὐτός, ἐκαθόταν εἰρηνικά, ὅπως ἐνόμιζε, εἶχε ὅμως μέσα του τὸ πάθος καὶ δέν τὸ ἐγνώριζε. "Ἐνα λόγο τοῦ εἶπε ὁ ἀδελφός του καὶ ἐξέβαλε τὸν κρυμμένο μέσα βόρβορο. Ἐάν λοιπὸν θέλη νά ἐλεηθῆ, πρέπει νά μετανοήση, νά καθαρθῆ, νά προκόψη, καὶ τότε θὰ ἰδῆ ὅτι ὀφείλει μᾶλλον νά εὐχαριστήσῃ τὸν ἀδελφὸ πού τοῦ ἔγινε αἷτιος τέτοιας ὠφελείας.

6. Διότι οἱ πειρασμοὶ δέν τοῦ εἶναι ὁμοίως βαρειοί, ἀλλὰ ὅσον προκόπτει τόσο τοῦ γίνονται ἐλαφρότεροι. Δηλαδή ὅσο προκόπτει ἡ ψυχὴ, γίνεται ἰσχυρὰ καὶ ἀποκτᾶ δύναμι νά βαστάσῃ ὅσα τῆς ἔρχονται. Εἶναι ὅπως μέ ἓνα ἰσχυρὸ ζῶο, πού ἄν τὸ φορτώσῃ κανεὶς βαρὺ φόρτωμα, τὸ βαστάζει μέ ἄνεσι, ἐάν δὲ τοῦ συμβῆ νά σκοντάψῃ, ἀμέσως σηκώνεται καὶ σχεδὸν οὔτε αἰσθάνεται ὅτι ἐσκόνταψε, ἐάν δὲ εἶναι ταλαιπωρο ζῶο, καὶ τὸ παραμικρὸ τὸ βαρύνει καὶ ἐάν πέσῃ, χρειάζεται πολλή βοήθεια νά σηκωθῆ· ἔτσι εἶναι καὶ μέ τὴν ψυχὴ, ὅσον ἐνεργεῖ τὴν ἁμαρτία, ταλαιπωρεῖται ἀπὸ αὐτὴν (διότι ἡ ἁμαρτία εἶναι ταλαιπωροποιὸς καὶ φθείρει αὐτὸν πού τὴν ἔχει), ἐπομένως ὅ,τιδήποτε νά τοῦ συμβῆ τὸν βαρύνει· ἐάν δὲ ὁ ἄνθρωπος προκόψῃ, τὰ ἄλλοτε μεγάλα βάρη του τοῦ γίνονται βαθμιαίως ἐλαφρότερα. "Ὡστε πολὺ μᾶς εὐεργετεῖ καὶ σέ πολλή ἀνάπαυσι καὶ προκοπῇ φέρει τὸ νά κατηγοροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ κανένα ἄλλον γιά τὰ συμβαίνοντα. Καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον τίποτε δέν μπορεῖ νά μᾶς ἔλθῃ χωρὶς τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ.
7. Ἐπομένως καὶ ἄν λέγῃ κανεὶς, ἴπως νά μὴ θλιβῶ, ἐάν χρειάζωμαι κάτι καὶ δέν τὸ παίρνω; τὸ χρειάζομαι διότι ὑπάρχει ἀνάγκη, οὔτε τότε δέν ἔχει λόγο

μέμψασθαι αὐτόν τινα ἢ θλιβῆναι κατὰ τινος· ἀλλὰ ἐὰν τῷ ὄντι χροῖζῃ πράγματις, ὡς λέγει, καὶ οὐ λαμβάνει, ὀφείλει λέγειν ὅτι, ὁ Χριστὸς οἶδε πλέον μου εἰ ὀφείλω ἀναπαῆναι, καὶ αὐτὸς γίνεται μοι ἀντὶ τοῦδε τοῦ πράγματος ἢ ἀντὶ τοῦδε τοῦ βρώματος'. Οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἔμαγον τὸ μάγνα ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη· καὶ ἐν μὲν εἶδος ἦν τὸ μάγνα, ἐκάσιω δὲ ἐγίνετο καθὼς ἔχρηζε, τῷ χροῖζοντι ἀλμυροῦ ἐγίνετο ἀλμυρόν, τῷ χροῖζοντι γλυκέος ἐγίνετο γλυκύ, καὶ ἐκάσιω ἀπλῶς οὕτως ἐγίνετο ἀριμόζον πρὸς τὴν κρασίν αὐτοῦ. Οὕτως οὖν ἐὰν χροῖζῃ τις ὡοῦ, καὶ οὐ λαμβάνῃ εἰ μὴ λάχανον, εἶπη δὲ τῷ λογισμῷ αὐτοῦ ὅτι, εἰ συνέφερε μοι, εἶχε πάντως πέμψαι μοι αὐτὸ ὁ Θεός, πλὴν δύναται καὶ αὐτὸ τὸ λάχανον ποιῆσαι μοι ὡς ὡόν²· καὶ πιστεύω τῷ Θεῷ ὅτι γίνεται αὐτῷ εἰς μαρτύριον. Καὶ γὰρ μετὰ ἀληθείας ἐὰν ἐστί τις ἄξιος τοῦ ἀναπαῆναι, καρδίαν Σαρακηνῶν πληροφορεῖ ὁ Θεὸς ποιῆσαι μετ' αὐτοῦ ἔλεος κατὰ τὴν χρείαν αὐτοῦ· ἐὰν δὲ οὐκ ἔστιν ἄξιος τοῦ ἀναπαῆναι ἢ οὐ συμφέρει αὐτῷ, καινὸν οὐρανὸν καὶ καινὴν γῆν ἐὰν ποιήσῃ, οὐχ εὐρίσκει ἀνάπαυσιν. Ἀμέλει, ποτὲ μὲν εὐρίσκει τις καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν αὐτοῦ, ποτὲ δὲ οὐδὲ τὴν χρείαν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὡς ἐλεήμων ἐκάσιω παρέχει τὴν χρείαν αὐτοῦ, ἔστι δὲ ὅτε οἰκονομεῖ τινα καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν, δεικνύων αὐτῷ τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ καὶ διδάσκων αὐτὸν τὴν εὐχαριστίαν. "Ὅταν δὲ σὺ παρέχει αὐτῷ τὴν χρείαν αὐτοῦ, ποιεῖ διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν τοῦ πράγματος οὐ χροῖζει, καὶ διδάσκει αὐτὸν τὴν ὑπομονήν". "Ὅποτε εἰς πάντα ἄνω ὀφείλομεν προσέχειν, καὶ καλῶς πάθωμεν παρὰ τινος ἄνω προσέχειν, καὶ κακῶς

2. Βλ. Σοφία Σολομώντος 16, 21.

3. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 48, PG 65, 333.

νὰ μεμφθῆ κάποιον ἢ νὰ θλιβῆ ἐναντίον κάποιου· ἀλλ' ἐὰν πραγματικά χρειάζεται κάτι, ὅπως λέγει, καὶ δὲν τὸ παίρνη, ὀφείλει νὰ λέγῃ ὅτι ὁ Χριστὸς γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ ἐμένα ἐὰν πρέπει νὰ ικανοποιηθῶ καὶ αὐτὸς παίρνει γιὰ μένα τὴν θέσι τοῦ τάδε πράγματος ἢ τοῦ τάδε φαγητοῦ. Οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἔφαγαν τὸ μάννα στὴν ἔρημο σαράντα ἔτη· καὶ ἐνῶ τὸ μάννα ἦταν ἕνα εἶδος, στὸν καθένα δὲ ἐγινόταν ὅπως τὸ ἐχρειαζόταν, σ' αὐτὸν ποῦ τὸ ἤθελε ἀλμυρὸ ἐγινόταν ἀλμυρό, σ' αὐτὸν ποῦ τὸ ἤθελε γλυκὺ ἐγινόταν γλυκὺ, καὶ γενικὰ στὸν καθένα ἐγινόταν σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του². "Ἐτσι λοιπόν, ἐὰν χρειάζεται κανεὶς αὐγὸ, καὶ δὲν λαμβάνῃ παρὰ λάχανο, πρέπει νὰ εἰπῆ στὸ λογισμό του ὅτι, ἐὰν μὲ συνέφερε, θὰ μοῦ τὸ εἶχε στείλει πάντως ὁ Θεός, ἀλλ' ὅμως μπορεῖ καὶ αὐτὸ τὸ λάχανο νὰ μοῦ τὸ κἀνῃ σὰν αὐγὸ" καὶ πιστεῦω στὸ Θεὸ ὅτι αὐτὸ θὰ τοῦ λογαριασθῆ σὰν μαρτυρία. Διότι ἀληθινά, ἐὰν εἶναι κανεὶς ἄξιος νὰ ικανοποιηθῆ, καὶ Σαρακηνῶν ἀκόμη καρδιὰ ἐμπνέει ὁ Θεὸς νὰ τοῦ κἀνῃ ἔλεος κατὰ τὴν ἀνάγκη του· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἄξιος ἢ δὲν τὸν συμφέρῃ νὰ ικανοποιηθῆ, καινὸ οὐρανὸ καὶ καινὴ γῆ ἂν κατασκευάσῃ δὲν εὐρίσκει ἀνάπαυσι³. Ἀσφαλῶς ἄλλοτε μὲν εὐρίσκει κανεὶς καὶ παραπάνω ἀπὸ τὴν χρεία του, ἄλλοτε δὲ οὔτε τὴν χρεία, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὡς ἐλεήμων παρέχει στὸν καθένα τὴν χρεία του, μερικὲς ὅμως φορές προσφέρει σὲ κάποιον καὶ παραπάνω ἀπὸ τὴν χρεία, δεικνύοντας σ' αὐτὸν τὴν ὑπερβολὴ τῆς φιλανθρωπίας του καὶ διδάσκοντάς του τὴν εὐχαριστία. "Ὅταν δὲ δὲν τοῦ παρέχῃ τὴν χρεία του, ἀντικαθιστᾷ μὲ τὸν λόγο τὴν ἐνέργεια τοῦ πράγματος ποῦ χρειάζεται καὶ τὸν διδάσκει τὴν ὑπομονή. "Ὡστε γιὰ ὅλα ὀφείλομε νὰ προσέχωμε πρὸς τὰ ἄνω, εἴτε καλῶς πάθωμε ἀπὸ κάποιον νὰ προσέχωμε πρὸς τὰ ἄνω, εἴτε κακῶς πά-

πάθωμεν ἄνω προσέχειν, καὶ εὐχαρισσιεῖν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι, βασιάζοντις ἀεὶ τὴν μέμφιν ἑαυτῶν καὶ λέγοντες καθῶς εἶπον οἱ πατέρες, 'εἰ μὲν καλὸν τί ποτε συμβῆ, ὅτι οἰκονομία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, εἰ δὲ κακόν, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν'.

8. Ἐν ἀληθείᾳ γὰρ πᾶν ὃ ἐὰν πάθωμεν, ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν πάσχομεν. Οἱ γὰρ ἅγιοι κἂν πάσχουσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ πάσχουσιν ἢ διὰ τὸ ἀναδειχθῆναι τὴν ἀρειὴν αὐτῶν εἰς πολλῶν ὠφέλειαν ἢ διὰ τὸ πληθυνθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθὸν αὐτῶν. Περὶ ἡμῶν δὲ τῶν ἀθλίων πῶς δυνάμεθα εἰπεῖν τοῦτο; καθ' ἑκάστην οὕτως ἁμαρτάνοντες καὶ ἐκδικοῦντες τὰ πάθη ἡμῶν ἀφήκαμεν τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ἣν εἶπον οἱ πατέρες, τὸ μέμφεσθαι ἑαυτούς, καὶ ὀδεύομεν τὴν σιροεβλὴν ὁδὸν μεμφόμενοι τὸν πλησίον, καὶ ἕκαστος ἡμῶν σπουδάζει ἐν παντὶ πράγματι βαλεῖν τὴν αἰτίαν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ ρίψαι κατ' αὐτοῦ τὸ βάρος. Ἐκαστος ἀμελεῖ καὶ οὐδὲν φυλάττει, καὶ τὸν πλησίον ἀπαιτοῦμεν τὰς ἐντιολάς.
9. Ἦλθον ἐγγύς μου ποτε δύο ἀδελφοὶ θλιβόμενοι πρὸς ἀλλήλους· καὶ ἔλεγεν ὁ μείζων περὶ τοῦ μικροτέρου ὅτι, 'ἐπιτάσσω αὐτῷ πρᾶγμα, καὶ θλίβεται καὶ θλίβομαι καὶ γὰρ ἐνθυμούμενος ὅτι εἰ εἶχε πίστιν καὶ ἀγάπην πρὸς με, ἐδέχαιο ἂν τὰ παρ' ἐμοῦ μετὰ πληροφορίας'. Ἐλεγε δὲ καὶ ὁ μικρότερος, 'συγχώρησον, κῦρι, ὅτι τάχα οὐ λέγει μοι μετὰ φόβου Θεοῦ, ἀλλ' ὡς θέλων κελευῖσαί μοι, καὶ νομίζω ὅτι διὰ τοῦτο οὐ πληροφορεῖται ἡ καρδιά μου, ὡς λέγουσιν οἱ πατέρες'. Θέτε τὸν νοῦν ὑμῶν πῶς οἱ δύο ἀλλήλους ἐμέμφαντο, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐμέμφατο ἑαυτόν.
10. Ἄλλοι δύο θλιβέντες πάλιν πρὸς ἀλλήλους καὶ θάλ-

4. Ἀποφθέγματα, Σισώης 34, PG 65, 404 B.

5. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 80, PG 65, 341 C.

θωμε νὰ προσέχωμε πρὸς τὰ ἄνω, καὶ νὰ εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ συμβαίοντα, βαστάζοντας πάντοτε τὴν αὐτοκατηγορία καὶ λέγοντας καθὼς εἶπαν οἱ πατέρες, «ἐὰν μὲν συμβῆ κάτι καλό, ὅτι εἶναι οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲ κάτι κακό, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας»⁴.

8. Διότι ἀληθινὰ ὅτιδῆποτε πάθωμε, ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας τὸ παθαίνομε. Οἱ ἅγιοι βέβαια, ὅταν πάσχουν, πάσχουν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἢ γιὰ νὰ ἀναδειχθῆ ἡ ἀρετὴ τους πρὸς ὠφέλεια πολλῶν ἢ γιὰ νὰ αὐξηθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ μισθὸς τους. Γιὰ μᾶς ὅμως τοὺς ἀθλίους πῶς μπορούμε νὰ τὸ εἰποῦμε τοῦτο; ἐνῶ ἁμαρτάνομε τόσο πολὺ καθημερινῶς καὶ ἐκδηλώνομε τὰ πάθη μας, ἀφήσαμε τὸν εὐθὺ δρόμο ποὺ εἶπαν οἱ πατέρες, τὴν αὐτοκατηγορία, καὶ βαδίζομε τὸν στραβὸ δρόμο κατηγορώντας τὸν πλησίον, κι' ὁ καθένας μας φροντίζει γιὰ κάθε πρᾶγμα νὰ ἐπιρρίψη τὴν αἰτία στὸν ἀδελφὸ του καὶ νὰ φορτώσῃ σ' αὐτὸν τὸ βάρος. Ὁ καθένας ἀμελεῖ καὶ δὲν φυλάττει τίποτε, καὶ ἀπαιτοῦμε ἀπολογισμὸ γιὰ τὶς ἐντολὲς ἀπὸ τὸν πλησίον.
9. Ἦλθαν κάποτε κοντὰ μου δύο ἀδελφοὶ δυσαρεστημένοι μεταξύ των' κι' ἔλεγε ὁ μεγαλύτερος γιὰ τὸν μικρότερο, 'τὸν διατάσσω κάτι, καὶ θλίβεται καὶ θλίβομαι κι' ἐγὼ λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν ὅτι ἂν εἶχε πίστι καὶ ἀγάπη πρὸς ἐμένα, θὰ ἐδεχόταν καλόκαρδα τὶς παραγγελίες μου'. Ἔλεγε δὲ καὶ ὁ μικρότερος, 'συγχώρεσε, κύριε, δὲν μοῦ ὁμιλεῖ βέβαια μὲ φόβο Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ μὲ διατάξῃ, καὶ νομίζω ὅτι γι' αὐτὸ ἡ καρδιά μου δὲν ἔχει πεποιθήσῃ, ὅπως λέγουν οἱ πατέρες'⁵. Σκεφθῆτε, πῶς οἱ δύο κατηγορήσαν ἀλλήλους καὶ κανεὶς δὲν ἔρριψε τὴν εὐθύνη στὸν ἑαυτὸ του.
10. Ἄλλοι δύο, δυσαρεστημένοι πάλι μεταξύ τους, ἔ-

λούτες ἀλλήλοις μετάνοιαν ἔμειναν ἀπληροφόρητοι. Καὶ ὁ μὲν εἷς ἔλεγεν ὅτι, 'οὐκ ἀπὸ καρδίας ἔβαλέ μοι μετάνοιαν, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπληροφορήθην· οὕτως γὰρ εἶπον οἱ πατέρες'. Ὁ δὲ ἄλλος ἔλεγεν ὅτι, 'ἐπειδὴ οὐκ ἦν καιηροτισμένος εἰς ἀγάπην πρὸς ἐμὲ πρὶν ἐγὼ μετανοήσω αὐτῷ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐγὼ ἐπληροφορήθην. Οὕτω γὰρ εἶπον οἱ πατέρες'¹. Βλέπεις χλεύην, κῦρι; βλέπεις διαστροφὴν λογιουμῶν; Ὁ Θεὸς οἶδεν, ἐκπλήττομαι ὅτι καὶ τὰς χρήσεις τὰς τῶν πατέρων λαμβάνομεν πρὸς τὰ θελήματα ἡμῶν τὰ πονηρὰ καὶ ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Δέον ἕκαστον αὐτῶν ὑαλεῖν ἐπάνω αὐτοῦ τὴν μέμψιν, καὶ τὸν μὲν εἰπεῖν ὅτι, 'οὐκ ἀπὸ καρδίας ἔβαλον μετάνοιαν τῷ ἀδελφῷ μου, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὁ Θεός', τὸν δὲ ἄλλον εἰπεῖν ὅτι, 'ἐγὼ οὐκ ἤμην καιηροτισμένος ἐν ἀγάπῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν μου πρὸ τοῦ αὐτὸν μετανοῆσαί μοι, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὁ Θεός'. Ὁμοίως ἔδει καὶ τοὺς ἄλλους ποιῆσαι, τοὺς πρὸ τούτων. Ὁ γὰρ πρῶτος ὄφειλεν εἰπεῖν ὅτι, 'ἐγὼ μετὰ ἀνθαδείας λαλῶ, καὶ διὰ τοῦτο οὐ πληροφορεῖ ὁ Θεὸς τὸν ἀδελφόν μου'. Καὶ ὁ ἄλλος ὄφειλε λογίσασθαι ὅτι, 'ὁ ἀδελφός μου μετὰ ταπεινώσεως καὶ ἀγάπης ἐπιτάσσει μοι, ἀλλ' ἐγὼ εἶμι ἀνυπότακτος καὶ ὁ μὴ ἔχων φόβον Θεοῦ'. Ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν εὔρε τὴν ὁδὸν καὶ ἐμέμρατο ἑαυτόν· ἀλλ' ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐβάραρσεν.

11. Ἴδε, διὰ τοῦτο οὐχ εὐρίσκομεν προκόψαι, διὰ τοῦτο οὐχ εὐρίσκομεν ὠφελῆθῆναι εἰς τί ποτε, ἀλλὰ μένομεν ὅλον τὸν χρόνον ἡμῶν σηπόμενοι ἐκ τῶν λογισμῶν ἡμῶν καὶ ἀλλήλων καὶ συνιρίθοντες ἑαυτούς, ἐπειδὴ ἕκαστος ἑαυτὸν δικαιοῖ, ἕκαστος ἀφήσιν ἑαυτόν, ὡς προσεῖπον, μηδὲν γυλάτιοντα, καὶ ἐκ τοῦ πλησίον ἀπαιτοῦμεν τὰς ἐντιολάς.

1. οὕτως... πατέρες παραλ. S.

βαλαν μετάνοια ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, ἀλλὰ ἔμειναν χωρὶς πεποίθησι. Κι' ὁ μὲν ἓνας ἔλεγε ὅτι, 'δὲν μοῦ ἔβαλε ἀπὸ καρδιά μετάνοια, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀπέκτησα πεποίθησι' διότι ἔτσι εἶπαν οἱ πατέρες'. Ὁ δὲ ἄλλος ἔλεγε, 'ἐπειδὴ δὲν ἦταν καταρτισμένος στὴν ἀγάπη πρὸς ἐμέ πρὶν τοῦ ζητήσω συγγνώμη, γι' αὐτὸ οὔτε ἐγὼ ἀπέκτησα πεποίθησι' διότι ἔτσι εἶπαν οἱ πατέρες. Βλέπεις φαντασιοπληξία, κύριε; Βλέπεις διαστροφή λογισμοῦ; Ὁ Θεὸς γνωρίζει πόσο ἐκπλήττομαι βλέποντας ὅτι καὶ τὰ χωρία τῶν πατέρων λαμβάνομε κατὰ τὰ πονηρὰ θελήματά μας καὶ γι' ἀπώλεια τῶν ψυχῶν μας, ἐνῶ ἔπρεπε ὁ καθένας νὰ ἀναλάβῃ ἐπάνω του τὴν κατηγορία, κι' ὁ μὲν ἓνας νὰ εἰπῆ ὅτι 'δὲν ἔβαλα μετάνοια στὸν ἀδελφὸ μου, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς πεποίθησι', ὁ δὲ ἄλλος νὰ εἰπῆ ὅτι, 'ἐγὼ δὲν ἦμουν καταρτισμένος στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἀδελφὸ μου πρὶν μοῦ ζητήσῃ συγγνώμη, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς πεποίθησι'. Ὁμοίως ἔπρεπε νὰ κάνουν καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ προηγούμενοι. Ὁ πρῶτος ὤφειλε νὰ εἰπῆ ὅτι, 'ἐγὼ ὁμιλῶ μὲ αὐθάδεια καὶ γι' αὐτὸ δὲν δίδει πεποίθησι ὁ Θεὸς στὸν ἀδελφὸ μου', καὶ ὁ ἄλλος ὤφειλε νὰ σκεφθῆ ὅτι, 'ὁ ἀδελφός μου μὲ διατάσσει μὲ ταπείνωσι καὶ ἀγάπη, ἀλλὰ ἐγὼ εἶμαι ἀνυπότακτος καὶ δὲν ἔχω φόβο Θεοῦ'. Κανεὶς ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εὗρῆκε τὸν δρόμο καὶ δὲν ἐμέμφθηκε τὸν ἑαυτό του' ἀλλ' ὁ καθένας ἐφόρτωσε τὸν πλησίον του.

11. Ἴδου γιὰτί δὲν εὗρισκομε τὸν τρόπο νὰ προκόψωμε, γιὰτί δὲν εὗρισκομε τὸν τρόπο νὰ ὠφεληθοῦμε σὲ κάτι, ἀλλὰ μένομε ὅλον τὸν καιρὸ μας σαπίζοντας ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς μας ἐναντίον ἀλλήλων καὶ συντρίβοντας τὸν ἑαυτό μας, ὅπως προεῖπα, ἂν καὶ δὲν φυλάττη τίποτε, καὶ ἀπὸ τὸν πλησίον ἀπαιτοῦμε ἀπολογισμὸ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν. Γι' αὐτὸ δὲν

Διὰ τοῦτο οὐτε συνειζόμεθα εἰς τὸ ἀγαθόν, ὅτι μικρόν τι-
ποιε εἰάν φωτισθῶμεν, εὐθέως ἐκ τοῦ πλησίον ἀπαιτοῦ-
μεν αὐτό, μεμφόμενοι αὐτὸν καὶ λέγοντες ὅτι, ὄφειλει
τόδε ποιῆσαι, καὶ διὰ τί τοιῶσδε οὐκ ἐποίησε; Διὰ τί μὴ
μᾶλλον ἑαυτοὺς ἀπαιτοῦμεν τὰς ἐντολὰς καὶ ἑαυτοὺς μευ-
φόμεθα ὡς μὴ φυλάτιονιας;

12. Ποῦ ὁ γέρον ἐκεῖνος ὁ ἐρωτηθεὶς, ἴτι πλεον εὗρες ἐν
τῇ ὁδῷ ταύτῃ, πάτερ; καὶ ἀποκριθεὶς καὶ εἰπὼν τὸ ἔν-
παντι ἑαυτὸν μέμφεσθαι, ὅπερ καὶ ὁ ἐρωτήσας ἐπήνεσε.
Καὶ λέγει αὐτῷ, ἄλλη ὁδὸς οὐκ ἔστι πλὴν ταύτης. Ὁ-
μοίως καὶ ὁ ἀββάς Ποιμὴν εἶπε μετὰ στεναγμοῦ ὅτι,
ἴπασαι αἱ ἀρεταὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦτον εἰσῆλθον παρὰ
μίαν ἀρειήν, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς κόπῳ ἴσταιται ὁ ἄνθρωπος·
καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ποία εἰσὶν αὕτη, καὶ λέγει, ἵνα ὁ
ἄνθρωπος μέμψηται ἑαυτόν. Εἶπε δὲ καὶ ὁ ἅγιος Ἀν-
τώνιος ὅτι αὕτη εἰσὶν ἡ μεγάλη ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου,,
ἵνα τὸ σφάλμα αὐτοῦ ἐπάνω αὐτοῦ θάλλῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
καὶ προσδοκῆσθαι πειρασμὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Καὶ
πανταχοῦ εὐρίσκομεν ὅτι οἱ πατέρες τοῦτο φυλάξαντες
καὶ ἀναγαγόντες πάντα ἐπὶ τὸν Θεὸν ἕως καὶ τῶν λεπτιῶν
ἀνεπάησαν.

13. Οἷος ἦν ὁ ἅγιος γέρον ἐκεῖνος ὅτι ἐσθένησε, καὶ ἔθα-
λεν ὁ ἀδελφὸς εἰς τὸ θρώμα αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ μέλιτος τὸ
ἔλαιον τὸ ἀπὸ τοῦ λινοσπέριμον· ἔστι δὲ πανολέθριον. Καὶ
ὁμοίως ὁ γέρον οὐδὲν εἶπεν, ἀλλὰ ἔφαγε σιωπῶν τὸ πρῶ-
τον λακέντιν καὶ τὸ δεύτερον τὰ ποιήσαντα τὴν χρεῖαν
αὐτοῦ, μὴ μεμφόμενος τὸν ἀδελφὸν ἐν ἑαυτῷ λέγων ὅτι
κατεφρόνησεν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἀλλ' οὐδὲ
λόγῳ ἐλύπησεν αὐτόν. Ὅτε δὲ ἔμαθεν ὁ ἀδελφὸς τὸ τί
ἐποίησεν, ἤρξατο θλίβεσθαι λέγων, ἔφόνευσά σε, ἀββά,
καὶ σὺ τὴν ἁμαρτίαν ἔθηκας ἐπ' ἐμέ, ὅτι ἐσιώπησας. Πῶς

6. Ἀποφθέγματα, Ἀντώνιος 4, PG 65, 77A.

7. Ἀποφθέγματα Nau 151, Roc 1908, σ. 51.

συνετιζόμεσθε στο ἀγαθόν, διότι ὀλίγο ἂν φωτισθοῦμε κάποτε, ἀμέσως ἀπαιτοῦμε τὸ λόγο ἀπὸ τὸν πλησίον, κατηγορώντας αὐτὸν καὶ λέγοντας ὅτι «ὀφείλει νὰ κἀνη τὸ ἐξῆς» καὶ ἵνα δὲν τὸ ἔκανε ἔτσι; Γιατί δὲν ἀπαιτοῦμε λόγο γιὰ τίς ἐντολές ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας καὶ δὲν κατηγοροῦμε τὸν ἑαυτό μας ποῦ δὲν τίς φυλάττομε;

12. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ὁ γέρων, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐρωτήθηκε, ἵνα παραπάνω εὐρῆκες σ' αὐτὸν τὸν δρόμο, πάτερ', ἀποκρίθηκε λέγοντας, τὸ ἵνα κατηγορῶ τὸν ἑαυτό μου γιὰ κάθε τί, πρᾶγμα ποῦ ἐπήνεσε καὶ ὁ ἐρωτητῆς καὶ τοῦ λέγει ἄλλος δρόμος δὲν ὑπάρχει ἐκτός ἀπὸ αὐτόν'. Ὁμοίως καὶ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν εἶπε μὲ στεναγμὸ ὅτι ὅλες οἱ ἀρετές εἰσηλθαν σ' αὐτὸν τὸν οἶκο πλὴν μιᾶς, καὶ χωρὶς αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος στέκεται μὲ κόπο' καὶ τὸν ἐρώτησαν ποῖα εἶναι αὐτή, καὶ λέγει, ἵνα μέμφεται ὁ ἄνθρωπος ἑαυτόν'. Εἶπε δὲ καὶ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, νὰ βάλλῃ τὸ σφάλμα του ἐπάνω στὸν ἑαυτό του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ περιμένῃ πειρασμὸ ἕως τὴν τελευταία ἀναπνοή του⁶. Καὶ παντοῦ εὐρίσκομε ὅτι οἱ πατέρες ἀνεπαύθησαν ἕως τίς λεπτομέρειες, ἀφοῦ ἐφύλαξαν τοῦτο καὶ ἀπέδωσαν τὰ πάντα στοῦ Θεοῦ.
13. Τέτοιος ἦταν ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων ὅταν ἀσθένησε καὶ ὁ ἀδελφός του ἔβαλε στοῦ φαγητοῦ του ἀντὶ γιὰ μέλι λινέλαιο ποῦ εἶναι καταστρεπτικό⁷. Καὶ ὁμως ὁ γέρων δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλ' ἔφαγε σιωπηρῶς πρώτη καὶ δεύτερη φορὰ ἓνα κομμάτι, ὅσο τοῦ ἐχρειαζόταν, χωρὶς νὰ μεμφθῇ μέσα του τὸν ἀδελφὸ λέγοντας ὅτι κατεφρόνησε. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο δὲν εἶπε, ἀλλὰ δὲν εἶπε οὔτε ἓνα λόγο ποῦ θὰ τὸν ἐλυποῦσε. Ὅταν δὲ ἐκατάλαβε ὁ ἀδελφός τί ἔκανε, ἄρχισε νὰ θλίβεται λέγοντας, ἵνα ἐφόνευσα, ἀββᾶ, κί' ἐσύ μὲ τὸ νὰ σιωπήσης ἐφόρτωσες τὴν ἁμαρτία ἐπάνω μου'. Αὐτὸς

μετὰ πρᾶσιτος ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων, ἢ θλίβῃς, τέκνον, εἰ ἤθελέ με ὁ Θεὸς φαγεῖν μέλι, μέλι εἶχες βαλεῖν, καὶ εὐθὺς ἀνήγαγε τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸν Θεόν. Τί ἔχει πρᾶγμα ὁ Θεός, καλόγηρε; ὁ ἀδελφὸς ἐσφάλῃ καὶ λέγεις, ἢ ἤθελεν ὁ Θεός; τί πρὸς τὸ πρᾶγμα; Καὶ λέγει· ἢαί, εἰ ἤθελεν ὁ Θεὸς ἵνα μέλι φάγω, μέλι εἶχε βαλεῖν ὁ ἀδελφός. Καὶ τοῦτο, ὅτι τοσαύτην ἀσθένειαν εἶχεν ὁ γέρον, τοσαύτας ἡμέρας μὴ δυνάμενος δέξασθαι τροφήν, καὶ ὁμῶς οὐκ ἐθλίβῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἀλλ' ἀνήγαγε τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸν Θεόν καὶ ἀνεπάῃ. Καὶ καλῶς ἔλεγεν ὁ γέρον· ἢδει γὰρ ὅτι εἰ ἤθελεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἵνα μέλι φάγῃ, καὶ τὸ ὀζόμενον ἔλαιον μετέτριπεν εἰς μέλι.

14. Ἡμεῖς δὲ ἐν ἐκάστω πρᾶγματι κατὰ τοῦ πλησίον ἐρχόμεθα ἐγκαλοῦντες, μεμρῶμενοι ὡς καταφρονοῦντα καὶ παρὰ συνείδησιν ποιοῦντα· καὶ ῥῆμα ἀκούσωμεν, εὐθέως διασιτρέφωμεν αὐτὸ λέγοντες, ἢ μὴ ἤθελε πλήξαι με, οὐκ ἔλεγε. Ποῦ ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ὁ εἰπὼν περὶ τοῦ Σεμεεί, ἄφειτε αὐτὸν καταράσασθαι, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ καταράσασθαι τὸν Δαβίδ; Ἄνδρὶ φονεῖ ἐλάλει ὁ Θεὸς ἵνα καταράσῃται τὸν προφήτην; Πῶς οὖν ὁ Θεὸς εἶπεν αὐτῷ; Ἄλλὰ ὁ προφήτης, ὡς ἔχων γνώσιν καὶ εἰδὼς ὅτι οὐδὲν οὕτως τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν ψυχὴν φέρει ὡς οἱ πειρασμοί, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ θλίψεως καὶ περιστάσεως προσιθήμενοι, ἔλεγεν· ἀφειτε αὐτὸν καταράσασθαι τὸν Δαβίδ, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ». Διὰ τί; «Εἴ πως ἴδοι Κύριος τὴν ταπείνωσίν μου καὶ ἐπιστρέψει μοι ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρης αὐτοῦ». Ὅρας πῶς ἐν γνώσει ἐποίει ὁ προφήτης; Ὅθεν καὶ διεπονεῖτο πρὸς τοὺς θέλοντας ἀμύνασθαι τὸν καταρώμενον λέγων· «τί ἐμοὶ καὶ ὑμῖν

δὲ μὲ πόση πραότητα τοῦ ἀποκρίθηκε λέγοντας, ἴμῃ θλίβεσαι, τέκνο, ἐὰν ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ φάγω μέλι, μέλι θὰ εἶχες βάλει, καὶ ἀμέσως ἀπέδωσε τὸ πρᾶγμα στὸ Θεό. Τί σχέσι ἔχει ὁ Θεὸς μὲ αὐτὸ τὸ θέμα, καλόγηρε; ὁ ἀδελφὸς ἔκανε τὸ σφάλμα καὶ ἐσὺ λέγεις, ἴμῃ ἤθελε ὁ Θεός; Τί σχέσι ἔχει μὲ αὐτὸ τὸ θέμα; Καὶ λέγει ἴναί, ἂν ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ φάγω μέλι, μέλι θὰ εἶχε βάλει ὁ ἀδελφός. Καὶ ἐνῶ εἶχε τόσο βαρεῖα ἀσθένεια ὁ γέρων, μὴ μπορώντας νὰ δεχθῆ τροφή τόσες ἡμέρες, καὶ ὅμως δὲν δυσαρεστήθηκε πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ ἀπέδωσε τὸ πρᾶγμα στὸ Θεό, καὶ ἀναπαύθηκε. Καὶ καλῶς ἔλεγε ὁ γέρων, διότι ἐγνώριζε ὅτι, ἐὰν ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ φάγῃ αὐτὸς μέλι, καὶ τὸ μολυσμένο ἔλαιο θὰ μετέτρεπε σὲ μέλι.

14. Ἐμεῖς δὲ σὲ κάθε εὐκαιρία ἐρχόμαστε κατὰ τοῦ πλησίου, κατηγορώντας, μεμφόμενοι αὐτὸν ὅτι καταφρονεῖ καὶ κάνει παρὰ τὴν συνείδησί' κι' ἂν ἀκούσωμε ἓνα λόγο, ἀμέσως τὸν διαστρέφομε λέγοντας, ἴμῃ δὲν ἤθελε νὰ μὲ πλήξῃ, δὲν θὰ τὸ ἔλεγε. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἅγιος ποῦ εἶπε γιὰ τὸν Σεμεΐ, «ἀφήσατέ τον νὰ καταρασθῆ, διότι ὁ Κύριος τοῦ εἶπε νὰ καταρασθῆ τὸν Δαβὶδ»⁸; Σὲ ἄνδρα φονέα εἶπε ὁ Θεὸς νὰ καταρασθῆ τὸν Δαβὶδ; Πῶς λοιπὸν τοῦ τὸ εἶπε ὁ Θεός; Ἄλλ' ὁ προφήτης, ἔχοντας γνῶσι καὶ γνωρίζοντας ὅτι τίποτε δὲν φέρει τόσο τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχὴ ὅσο οἱ πειρασμοί, καὶ μάλιστα ὅταν ἔρχονται σὲ καιρὸ θλίψεως καὶ διώξεως, ἔλεγε ἴμῃ ἀφήσατέ τον νὰ καταρασθῆ τὸν Δαβὶδ, διότι ὁ Κύριός του τὸ εἶπε. Γιατί; «Μήπως ἰδῆ ὁ Κύριος τὴν ταπείνωσί μου καὶ μοῦ ἀντικαταστήσῃ μὲ ἀγαθὰ τὴν κατάρα του». Βλέπεις μὲ ποῖα σύνεσι ἐνεργοῦσε ὁ προφήτης; Γι' αὐτὸ καὶ ἐπέπληττε ἐκείνους ποῦ ἤθελαν νὰ τιμωρήσουν αὐτὸν ποῦ καταρόταν λέγοντας ἴμῃ τί κοινὸ ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' ἐμένα καὶ σὲ σᾶς, υἱοὶ τῆς Σαρούϊας;

νιοὶ Σαρούϊας; Ἐφειτε αὐτὸν καταρᾶσθαι, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῶν».

15. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀνεχόμεθα εἰπεῖν περὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν δι, «Κύριος εἶπεν αὐτῶν», ἀλλ' ἐὰν ἀκούσωμεν ρῆμα, εὐθέως τὸ τοῦ κυνὸς πάσχομεν. Ῥίπτει τις καὶ αὐτοῦ λίθον, καὶ ἀφίει τὸν ῥίψαντα καὶ ἀπέσχειται δάκνει τὸν λίθον. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, ἀφίεμεν τὸν Θεὸν τὸν συγχωροῦντα ἐπενεχθῆναι ἡμῖν τὰς ἐπιφορὰς πρὸς κάρθαρσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ χωροῦμεν κατὰ τοῦ πλησίον λέγοντες· Ἐὰν τί εἶπέ μοι; καὶ διὰ τί ἐποίησέ μοι;». Καὶ δυνάμενοι ἐκ τῶν τοιούτων μεγάλως ὠφελῆσθαι, τὸ ἐναντίον ἐπιβουλεύομεν ἑαυτοῖς, ἀγνοοῦντες ὅτι πάντα προνοία Θεοῦ γίνεται πρὸς τὸ συμφέρον ἐκάστω.

Ὁ Θεὸς συνειήση ἡμᾶς εὐχαῖς ἁγίων. Αὐτῶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας¹. Ἀμήν.

8

ΠΕΡΙ ΜΝΗΣΙΚΑΚΙΑΣ

1. Ὁ Εὐάγγελος εἶπεν δι, ἔξενον μοναχοῖς τὸ ὀργίζεσθαι, ὁμοίως καὶ τὸ λυπεῖν τινα. Καὶ πάλιν, εἴ τις θυμοῦ κεκράτηκεν, οὗτος δαιμόνων κεκράτηκεν· εἰ δέ τις τῶ πάθει τούτῳ ἤιτηται, παντάπασιν τοῦ μοναδικοῦ θίου ἐστὶν ἀλ-

1. Αὐτῶ... αἰῶνας Π παραλ. S.

Ἐφήσατέ τον νά καταρᾶται, διότι ὁ Κύριος τοῦ τό εἶπε».

15. Ἐμεῖς δὲ δέν τολμοῦμε νά εἰποῦμε γιά τόν ἀδελφό μας ὅτι, ὁ Κύριος τοῦ τό εἶπε, ἀλλ' ἐάν ἀκούσωμε λόγο, ἀμέσως παθαίνομε ὅ,τι καί ὁ σκύλος. Ρίπτει κανεῖς ἐναντίον του λίθο καί ὁ σκύλος ἀφήνει τόν ρίπτη καί τρέχει νά δαγκάση τόν λίθο. Ἔτσι κάνομε κι' ἐμεῖς, ἀφήνομε τὸ Θεὸ ποῦ ἐπιτρέπει νά ἔλθουν σ' ἐμᾶς οἱ συμφορὲς γιά κάθαρσι τῶν ἀμαρτιῶν μας καί προχωροῦμε ἐναντίον τοῦ πλησίον λέγοντας· Ἰατι μοῦ τό εἶπε; καί γιατί μοῦ τό ἔκανε; καί ἐνῶ μποροῦμε πολὺ νά ὠφεληθοῦμε ἀπὸ τέτοια πράγματα, ἀντιθέτως ἐπιβουλεύομαστε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀγνοώντας ὅτι ὅλα γίνονται μὲ πρόνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ καθενός.

Εἶθε ὁ Θεὸς νά μᾶς συνετίση μὲ τίς εὐχές τῶν ἁγίων. Σ' αὐτὸν ἄς εἶναι δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

8

ΠΕΡΙ ΜΝΗΣΙΚΑΚΙΑΣ

1. Ὁ Εὐάγριος εἶπε ὅτι, ἔϊναι ξένο πρὸς τοὺς μοναχοὺς τὸ νά ὀργίζωνται ὁμοίως καί τὸ νά λυποῦν κάποιον, καί πάλι ὅτι, ὅποιος νικᾷ τὸν θυμό, αὐτός νικᾷ τοὺς δαίμονες· ὅποιος ὅμως νικᾶται ἀπὸ τὸ πάθος τοῦτο, εἶναι ἐντελῶς ξένος πρὸς τὸ μοναχικὸ βίον καί τὰ

1. Τὸ πρῶτο ρητὸ ἀπαντᾷ στὸν Ζωσιμᾶ ὡς ἀπόφθεγμα τοῦ Μακαρίου, Παύλου Εὐεργετηνοῦ, Συναγωγή 2, 35, σ. 112. Τὸ δεύτερο στὸ Νεῖλο, Περὶ τῶν ὀκτώ λογισμῶν 14, PG 79, 1216 BC. Τὸ ἔργο τοῦτο ἀνήκει στὸν Εὐάγριο κατὰ τὴν πατρολογικὴ ἔρευνα, τουλάχιστον βασικά, σ' αὐτὸν δὲ θὰ ἀνῆκε καί τὸ ἔργο στὸ ὁποῖο ἀπαντοῦσε γιά πρώτη φορά τὸ πρῶτο.

λόγιος', και τὰ ἐξῆς. Τί οὖν ὀφείλομεν ἡμεῖς εἰπεῖν περὶ ἑαυτῶν, μηδὲ μέχρι θυμοῦ και ὀργῆς ἰσταμένων, ἀλλὰ και εἰς μνησικακίαν ἑαυτοὺς ἔσθ' ὅτι συνελαντόντων; Τί ἄλλο, εἰ μὴ πενθῆσαι τὴν τοιαύτην ἡμῶν ἐλεεινὴν και ἀπάνθρωπον καιάσιασιν; Νήψωμεν οὖν, ἀδελφοί, και βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς μετὰ Θεόν, ἵνα ρυσθῶμεν ἀπὸ τῆς πικρίας τούτου τοῦ ὀλεθρίου πάθους.

2. Ἔστι γὰρ δι τὴν θάλλει τις μετάνοιαν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ταραχῆς, ὡς εἰκός, ἢ θλίψεως μετὰ αὐτῶν ἐμπεισοῦσης, και μένει και μετὰ τὴν μετάνοιαν λυπούμενος και ἔχων λογισμοὺς και' αὐτοῦ. Οὐκ ὀφείλει ὁ τοιοῦτος καταφρονῆσαι, ἀλλὰ κόπαι αὐτοὺς ταχέως. Μνησικακία γὰρ ἐστι και χρεία νήψεως πολλῆς, ὡς εἶπον, χρεία μετανόιας, χρεία ἀγῶνος, ἵνα μὴ χρονίση ἐν τούτοις και κινδυνεύση. Βαλὼν γὰρ μετάνοιαν, ὡς διὰ τὴν ἐντολὴν ἔβαλε, και τὴν μὲν ὀργὴν πρὸς τὸ παρὸν ἐθεράπευσε, πρὸς δὲ τὴν μνησικακίαν οὕτω ἠγωνίσαστο· και διὰ τοῦτο ἔμεινε ἔχων τὴν λύπην καιτὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἄλλο γὰρ ἐστι μνησικακία και ἄλλο ὀργὴ και ἄλλο θυμὸς και ἄλλο ταραχὴ.

3. Και λέγω ὑμῖν ὑπόδειγμα, ἵνα νοήσητε. Ὁ ἀνάπιων ἐσοίαν πρῶτον μὲν ἔχει μικρὰν ἀνθρακίαν, ὅπερ ἐστὶ ρῆμα ἀδελφοῦ θλίψαντος· ἰδοὺ ἀκμὴν μικρὰ ἀνθρακία ἐστι· τί γὰρ ἐστι τὸ ρῆμα τοῦ ἀδελφοῦ σου; Ἐὰν βασιάσης αὐτό, ἔσθεις τὴν ἀνθρακίαν. Εἰ δὲ μείνης λογιζόμενος και, διὰ τὴν εἰπέ μοι; και ἔχω εἰπεῖν αὐτῷ· και εἰ μὴ ἤθελε θλίψαι με, οὐκ ἔλεγε· και πίστευσον ἔχω καὶ γὰρ θλίψαι αὐτόν', ἰδοὺ ἔβαλες μικρὰ ξυλάρια ἢ εἰ τι δήποτε, ὡς περὶ ὁ ἀνάπιων, και ἐποίησας καπνόν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ταραχὴ.

λοιπά'. Τί λοιπόν πρέπει νά εἰποῦμε ἐμεῖς γιά τόν ἑαυτό μας, οἱ ὁποῖοι δέν σταματοῦμε οὔτε στό θυμό καί στήν ὀργή, ἀλλά μερικές φορές προχωροῦμε καί σέ μνησικακία; Τί ἄλλο παρὰ νά πενθήσωμε αὐτήν τήν ἔλεεινή καί ἀπάνθρωπη κατάστασι; "Ἄς ἀγρυπνοῦμε λοιπόν, ἀδελφοί, καί ἄς βοηθήσωμε μετὰ τόν Θεό ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τόν ἑαυτό μας, γιά νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τήν πικρία τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους.

2. "Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος βάλλει μετάνοια στόν ἀδελφό του, ἀφοῦ ἐδημιουργήθηκε βέβαια ταραχή ἢ θλίψις μεταξύ των, καί μένει λυπημένος καί μετὰ τήν μετάνοια καί διατηρεῖ λογισμούς κατ' αὐτοῦ. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος δέν πρέπει νά καταφρονήσῃ τοὺς λογισμούς, ἀλλά νά τοὺς κόψῃ γρήγορα. Διότι τοῦτο εἶναι μνησικακία καί, γιά νά μὴ χρονίσῃ καί γίνῃ ἐπικίνδυνη, ὑπάρχει χρεία πολλῆς ἐγρηγόρευσεως, χρεία μετανοίας, χρεία ἀγῶνος. Κάνοντας μετάνοια, τήν ἔκανε γιά ἐκπλήρωσι τῆς ἐντολῆς καί τήν μὲν ὀργή πρὸς τὸ παρὸν ἐθεράπευσε, πρὸς τήν μνησικακία ὅμως δέν ἀγωνίσθηκε ἀκόμη· καί γι' αὐτὸ ἔμεινε μὲ τήν λύπη κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Διότι ἄλλο εἶναι μνησικακία καί ἄλλο ὀργή καί ἄλλο θυμός καί ἄλλο ταραχή.
3. Καί σᾶς φέρω ἓνα παράδειγμα γιά νά καταλάβετε. Ἐκεῖνος πού ἀνάπτει ἐστία, στήν ἀρχή ἔχει μία ἀνθρακιά, κάτι πού σημαίνει τόν λόγο τοῦ ἀδελφοῦ πού ἔθλιψε· ἰδοὺ εἶναι ἀκόμη μιὰ μικρὴ ἀνθρακιά· διότι τί εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἀδελφοῦ σου; "Ἄν τάν βαστάσῃς, ἔσβησες τήν ἀνθρακιά. Ἐὰν ὅμως ἐπιμείνης νά συλλογίζεσαι 'Καί γιατί μοῦ τό εἶπε;' καί 'ἔχω κι' ἐγὼ νά τοῦ εἰπῶ κάτι' καί 'ἂν δέν ἤθελε νά μὲ θλίψῃ, δέν θὰ τὸ ἔλεγε' καί 'πίστευσε, μπορῶ κι' ἐγὼ νά τόν θλίψω', ἰδοὺ ἔβαλες μικρὰ ξυλάρια ἢ ὅτιδήποτε ἄλλο, σὰν ἐκεῖνος πού ἀνάπτει φωτιά, κι' ἔκανες καπνό, πού εἶναι ἡ τα-

Ταραχή δέ ἐστὶν αὕτη ἢ κίνησις καὶ συμβολή τῶν λογι-
σμῶν, ἣτις διεγείρει καὶ θρασύνει τὴν καρδίαν. Θρασύ-
της δέ ἐστὶν ἢ ἀνταποδοτικὴ ἔγερσις κατὰ τοῦ λυπήσαν-
τος, ἣτις καὶ τολμηρία γίνεται, ὡς εἶπεν ὁ ἁγῶς Μάρκος·
‘Κακία ἐν λογισμοῖς μελετωμένη θρασύνει καρδίαν, ἀναι-
ρουμένη δὲ διὰ προσευχῆς καὶ ἐλπίδος συντριβεί αὐ-
τήν’.

4. Εἰ γὰρ ἐδάσιασας τὸ μικρὸν ρῆμα τοῦ ἀδελφοῦ σου, εἶ-
χες σβέσαι, ὡς εἶπον, καὶ αὐτὴν τὴν μικρὰν ἀνθρακίαν,
πρὶν γένηται ἢ ταραχή. Ὅμως καὶ ταύτην εἰάν θέλῃς,
δύνασαι εὐχερῶς σβέσαι, ὡς ἔστι ταχύ, διὰ σιωπῆς, διὰ
προσευχῆς, διὰ μιᾶς μετάνοίας ἀπὸ καρδίας· εἰάν δὲ μεί-
νης καπνίζων, οἶονεὶ θρασύνων καὶ διεγείρων τὴν καρ-
δίαν σου διὰ τοῦ ἐνθυμηθῆναι, ‘καὶ διὰ τί εἶπέ μοι;’
‘καὶ ἔχω εἰπεῖν αὐτῷ’, ἐξ αὐτῆς, ὡς ἂν τις εἶποι, πῆς
συμβολῆς καὶ τοῦ συγκρουσμοῦ τῶν λογισμῶν, ἐκτριβο-
μένης οἶονεὶ καὶ περὶθερμαινομένης τῆς καρδίας, γίνε-
ται ἔξαψις τοῦ θυμοῦ. Ἐνθυμὸς γάρ ἐστι ζέσις τοῦ περι-
καρδίου αἵματος’, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος. Ἴδού
γένονε θυμὸς, αὕτη ἐστὶν ἣν λέγουσιν ὀξυχολίαν. Ἐάν
οὖν θέλῃς, δύνασαι σβέσαι καὶ αὐτόν, πρὶν γένηται ὀργή·
εἰ δὲ μείνης ταρασσῶν καὶ ταρασσόμενος, εὐρίσκη ὡς ὁ
θάλας ξύλα εἰς τὴν ἐστίαν καὶ πλεῖον ἐκκαίων τὸ πῦρ,
καὶ οὕτως λοιπὸν γίνονται ἀνθρακες, ὅπερ ἐστὶν ἢ ὀργή.
5. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ ἔλεγεν ὁ ἁγῶς Ζωσιμᾶς διὲ ἡρω-
τήθη τί ἐστὶ τὸ ρητὸν τὸ λέγον ‘ὅπου οὐκ ἔστι θυμὸς,
ἡσυχάζει μάχη’. Ἐάν γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ταραχῆς, διὲ
ἄρξῃται, ὡς εἶπομεν, καπνίζειν καὶ ποιεῖν σπινθῆράς τι-
νας, προλαβὼν τις μέμνηται ἑαυτὸν καὶ θάλη μετάνοιαν

2. Περὶ νόμου πνευματικοῦ 14, PG 65, 908 A.

3. Εἰς Ἡσαΐαν, PG 30, 424 A.

4. Παύλου Εὐεργετηνοῦ, Συναγωγή 2, 35 σ. 111.

ραχή. Ταραχή δὲ εἶναι αὐτὴ ἢ κίνησις καὶ συρροή τῶν λογισμῶν ποῦ διεγείρει καὶ θρασύνει τὴν καρδιά. Θρασύτης δὲν εἶναι ἢ ἀνταποδοτικὴ κίνησις ἐναντίον ἐκείνου ποῦ ἐλύπησε, ἢ ὁποῖα γίνεται καὶ τολμηρία, ὅπως εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μᾶρκος· ἡ κακία μελετωμένη μέσα στοὺς λογισμοὺς θρασύνει τὴν καρδιά, ἀλλὰ διαλυομένη διὰ προσευχῆς καὶ ἐλπίδος τὴν συντρίβει².

4. Διότι ἂν ἐβάσταζες τὸν μικρὸ λόγο τοῦ ἀδελφοῦ σου, θὰ ἠμποροῦσες νὰ σβήσης, ὅπως εἶπα, καὶ αὐτὴν τὴν μικρὴ ἀνθρακιά, πρὶν δημιουργηθῆ ἢ ταραχή. "Ὅμως κι' αὐτὴν μπορεῖς νὰ τὴν σβήσης ἀπὸ τὴν καρδιά εὐκόλα, ἂν θέλης, ἕως ὅτου εἶναι καιρός, διὰ σιωπῆς, διὰ προσευχῆς, διὰ μετανοίας. Ἐὰν ὅμως συνεχίσης νὰ καπνίζης, δηλαδὴ νὰ θρασύνης καὶ νὰ διεγείρης τὴν καρδιά σου μὲ τὴν σκέψι, 'καὶ γιατί μου τὸ εἶπε', 'καὶ ἔχω νὰ τοῦ εἰπῶ', ἀπὸ τὴν συνάντησι καὶ τὴν σύγκρουσι, θὰ ἔλεγε κανεὶς, τῶν λογισμῶν, μὲ τὴν τριβὴ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὴν περιθέρμανσι τῆς καρδιᾶς, γίνεται ἕξαψις τοῦ θυμοῦ. Θυμὸς δὲ εἶναι ζέσταμα τοῦ περικαρδίου αἵματος, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος³. Δηλαδὴ θυμὸς εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγουν καὶ ὀξυχολία. "Ἄν λοιπὸν θέλης, μπορεῖς νὰ σβήσης καὶ αὐτὸν πρὶν γίνῃ ὀργή· ἂν δὲ συνεχίσης νὰ τaráσσης καὶ νὰ τaráσσεσαι, θὰ εὐρεθῆς ὅπως ἐκεῖνος ποῦ ρίπτει ξύλα στὴν ἑστία καὶ δυναμώνει τὴν φωτιά, κι' ἔτσι γίνονται ἀνθρακες ποῦ εἶναι ἢ ὀργή.
5. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγε ὁ ἀββᾶς Ζωσιμᾶς ὅταν ἐρωτήθηκε, τί εἶναι τὸ ρητὸ ποῦ λέγει, 'ὅπου δὲν ὑπάρχει θυμὸς, ἀπουσιάζει ἢ μάχη'⁴. Διότι, ὅπως εἶπαμε, ἐάν στὴν ἀρχὴ τῆς ταραχῆς, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καπνίζῃ καὶ νὰ παρουσιάζῃ μερικοὺς σπινθῆρες, προλάβῃ κανεὶς νὰ μεμφθῆ τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ βάλῃ

πρὶν ἐξαφθῆ καὶ γένηται θυμός, εἰρηνεύει. Πάλιν μεθ' ὃ γένηται θυμός ἐὰν μὴ ἡσυχάσῃ, ἀλλὰ μένη ταρασσόμενος καὶ θρασυνόμενος, εὐρίσκειται, ὡς εἶπομεν, ὅμοιος τῷ χορηγοῦντι ξύλα τῷ πυρί, καὶ μένει καίων ἕως οὗ ποιήσῃ μεγάλους ἄνθρακας. Ὡσπερ οὖν οἱ ἄνθρακες γίνονται κάρβωνες καὶ ἀποτίθενται καὶ ποιοῦσι πόσα ἔτη μὴ φθειρόμενοι, καὶ οὐδὲ ἐὰν βάλλῃ τις εἰς αὐτοὺς ὕδωρ, σήπονται· οὕτως καὶ ἡ ὀργὴ ἐὰν χρονίσῃ, γίνεται μνησικακία, καὶ λοιπὸν ἐὰν μὴ σιάξῃ τις τὸ αἷμα αὐτοῦ, οὐκ ἀπαλλάσσεται αὐτῆς.

6. Ἴδου εἶπον ὑμῖν τὴν διαφορὰν, ἐννοήσατε· ἰδου ἠκούσατε τί ἐσιν ἡ πρώτη ταραχὴ καὶ τί ὁ θυμός καὶ τί ἡ ὀργὴ καὶ τί ἡ μνησικακία. Βλέπετε πῶς ἀπὸ ἐνὸς ρήματος εἰς ἰσοῦτον κακὸν ἔφθασεν; Εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔβαλεν ἐπάνω ἑαυτοῦ τὴν μέμψιν καὶ ἐβάσισε τὸ ρῆμα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ μὴ ἠθέλησεν ἐκδικῆσαι ἑαυτὸν καὶ ἀντὶ ἐνὸς λόγου εἰπεῖν δύο ἢ καὶ πέντε λόγους, καὶ ἀποδοῦναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, εἶχεν ἐξηλύσαι ἀπὸ ὄλων τῶν κακῶν τούτων. Διὰ τοῦτο ἀεὶ λέγω ὑμῖν ὥς εἰσι νεαρὰ τὰ πάθη, ἐκκόψατε αὐτὰ πρὶν σιερωθῶσι καθ' ὑμῶν καὶ μέλλειτε ταλαιπωρεῖν. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ τὸ ἀνασπάσαι μικρὰν βοτάνην καὶ ἄλλο τὸ ἐκκριζῶσαι μέγα δένδρον.
7. Οὐ ξενίζομαι ἄλλο ἢ δι οὗτε οὔδαμεν τί ψάλλομεν καθ' ἑκάστην ψάλλομεν καὶ καταρώμεθα ἑαυτοὺς καὶ οὐ συνιοῦμεν. Οὐκ ὀφείλομεν εἰδέναι τί ψάλλομεν; Ὅτι ἀεὶ λέγομεν «εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδούσιν μοι κακά, ἀπόπηση μοι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός». Τί ἐστὶ, «ἀπόπηση μοι»; Ἐν ὄσῳ τις ἴσταιται, ἔχει δύναμιν ἀντισιῆναι τῷ ἐχθρῷ αὐτοῦ, δέρει, δέρεται, νικᾷ, ἠτιᾶται· ἀκμὴν γὰρ ἴσταιται. Ἐὰν δὲ φθᾷσῃ πεσεῖν, πῶς ἔτι δύναται

μετάνοια, πρὶν ἔξαφθῆ καὶ γίνῃ θυμός, εἰρηνεύει. Ἐπίσης, ἀφοῦ γίνῃ θυμός, ἐὰν δὲν ἡσυχάσῃ, ἀλλὰ ἐπιμένῃ νὰ ταρασσεται καὶ νὰ θρασύνεται, ὁμοιάζει, ὅπως εἶπαμε, μὲ ἐκεῖνον ποῦ βάζει ξύλα στὴν φωτιά καὶ συνεχίζει νὰ καίῃ ἕως ὅτου κἀνῆ μεγάλους ἄνθρακες. Ὅπως λοιπὸν οἱ ἄνθρακες γίνονται κάρβουνα καὶ τοποθετούμενοι κατὰ μέρος ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν φθείρονται, καὶ ἀκόμη ἂν τοὺς βάλλῃ κανεῖς νερὸ δὲν σήπονται, ἔτσι καὶ ἡ ὀργή, ἐὰν χρονίσῃ, γίνεται μνησικακία καὶ ἀπὸ τότε, ἐὰν δὲν στάξῃ κανεῖς τὸ αἷμα του, δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ αὐτήν.

6. Σᾶς εἶπα λοιπὸν τὴν διαφορὰ, ἐννοήσατέ τὴν. Ἀκούσατε τί εἶναι ἡ πρώτη ταραχὴ καὶ τί ὁ θυμός καὶ τί ἡ ὀργή καὶ τί ἡ μνησικακία. Βλέπετε πῶς ἀπὸ ἓνα λόγο ἔφθασε σὲ τέτοιο κακό; Διότι, ἂν ἔβαλλε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐπάνω του τὴν κατηγορία καὶ ἐβάσταζε τὸν λόγο τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀντὶ ἐνὸς λόγου νὰ εἰπῆ δύο ἢ καὶ πέντε λόγους, καὶ νὰ ἀποδώσῃ κακὸ ἀντὶ κακοῦ, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ κακά. Γι' αὐτὸ σᾶς λέγω πάντοτε· ὅσο εἶναι νέα τὰ πάθη, κόψατέ τα πρὶν στερεωθοῦν μέσα σας καὶ ταλαιπωρηθῆτε. Διότι ἄλλο εἶναι νὰ ἀνασπάσετε μικρὸ βότανο καὶ ἄλλο νὰ ξεριζώσετε μεγάλο δένδρο.
7. Δὲν παραξενεύομαι γιὰ ἄλλο πρᾶγμα τόσο πολὺ ὅσο γιὰ τὸ ὅτι οὔτε γνωρίζομε τί ψάλλομε· καθημερινῶς ψάλλομε καὶ καταρώμαστε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ δὲν καταλαβαίνομε. Δὲν πρέπει νὰ γνωρίζωμε τί ψάλλομε; Λέγομε πάντοτε· «ἐὰν ἀνταπέδωσα κακὰ ο' αὐτοὺς ποῦ μοῦ ἔδωσαν κακά, νὰ πέσω λοιπὸν ἐμπρὸς στοὺς ἐχθροὺς μου κενός»⁵. Τί θὰ εἰπῆ «νὰ πέσω;». Ὅσον καιρὸ στέκεται κανεῖς, ἔχει δύναμι ν' ἀντισταθῆ στὸν ἐχθρό του, δέρει δέρεται, νικᾷ νικᾶται· διότι στέκεται ἀκόμη. Ἐὰν ὁμως πέσῃ, πῶς μπορεῖ εὐρι-

χαμαί κείμενος παλαῖσαι πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ; Καὶ κατευχόμεθα ἑαυτῶν μὴ μόνον πεσεῖν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα καὶ κενοὶ πέσωμεν. Τί δέ ἐστι τὸ πεσεῖν τινα κενὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ; Εἶπομεν ὅτι τὸ πεσεῖν ἐστι τὸ μηκέτι ἔχειν δύναμιν ἀντισιῆναι, τὸ παρὰ χαμαί κεῖσθαι. Τὸ δὲ κενόν ἐστι τὸ μηδὲ τί ποτε ἀγαθὸν ἔχειν, ἵνα τέως κἂν ἀνασιῆναί τις δυνηθῆ. Ὁ γὰρ ἀνισιτάμενος δύναται πάλιν ἐπιμελήσασθαι ἑαυτοῦ, καὶ ὅτε δήποτε πάλιν ἔρχεται εἰς συμβολήν.

8. Εἶτα λέγομεν, ἑκαδιῶξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου καὶ καταλάβοι· μὴ μόνον καταδιῶξαι, ἀλλὰ καὶ καταλάβοι, ἵνα ἐσμεν ὑποχείριοι αὐτοῦ, ἵνα εἰς πάντα ἡτιώμεθα αὐτῷ καὶ ἐν ἐκάστω πράγματι καταβάλλῃ ἡμᾶς, εἰ ἀντιαποδώσομεν τοῖς ἀντιαποδιδούσιν ἡμῖν κακά.
9. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο εὐχόμεθα, ἀλλὰ καὶ καταπαιῆσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν ἡμῶν. Τί ἐστὶν ἡ ζωὴ ἡμῶν; Ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐστὶν αἱ ἀρεταί, καὶ εὐχόμεθα καταπαιηθῆναι εἰς τὴν ζωὴν ἡμῶν, ἵνα γένηται τις ὄλος γήϊνος, ὅλον τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἔχων κάτω εἰς τὴν γῆν· καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι. Τί δέ ἐστὶν ἡ δόξα ἡμῶν εἰ μὴ ἡ γνώσις ἡ διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἀγίων ἐντολῶν ἐγγινομένη τῇ ψυχῇ; Τοῦτο οὖν λέγομεν, ἵνα ποιήσῃ τὴν δόξαν ἡμῶν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἐν τῇ αἰσχύνῃ ἡμῶν, ἵνα εἰς τὸν χοῦν κατασκηνώσῃ αὐτὴν καὶ ποιήσῃ τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τὴν δόξαν ἡμῶν γῆτιν, ἵνα μηδὲν κατὰ Θεὸν φρονῶμεν, ἀλλὰ πάντα σωματικά, πάντα σαρκικά, ὡσπερ ἐκεῖνοι περὶ ὧν ἔλεγεν ὁ Θεὸς «οὐ καταμείνη τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας».
10. Ἴδου ὅλα ταῦτα ψάλλοντες, ἑαυτοὺς καταρῶμεθα, ἐὰν ἀποδιδῶμεν κακὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ πόσα ἀποδιδούμεν κακὰ

6. Ψαλμ. 7, 6.

7. Ψαλμ. 7, 6.

8. Φιλ. 3, 19.

9. Γεν. 6, 3.

σκόμενος χάμω νὰ παλαίση ἀκόμη πρὸς τὸν ἐχθρό του; Καὶ εὐχόμεσθε ὄχι μόνο νὰ πέσωμε ἐμπρὸς στοὺς ἐχθρούς μας, ἀλλὰ νὰ πέσωμε καὶ κενοί. Τί δὲ σημαίνει νὰ πέση κανεὶς κενὸς ἐμπρὸς στοὺς ἐχθρούς του; Εἶπαμε ὅτι τὸ νὰ πέση εἶναι τὸ νὰ μὴ ἔχη πλέον τὴν δύναμι νὰ ἀντισταθῆ, τὸ νὰ μένη ξαπλωμένος κάτω. Τὸ δὲ κενὸς εἶναι τὸ νὰ μὴ ἔχη τίποτε ἀγαθὸ γιὰ νὰ μπορέση κάποτε νὰ σηκωθῆ. Διότι ὁ ἀνιστάμενος μπορεῖ πάλι νὰ φροντίσῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τότε νὰ ἔλθῃ πάλι στὴν συμπλοκή.

8. Ἐπειτα λέγομε, «νὰ καταδιώξῃ ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴ μου καὶ νὰ τὴν συλλάβῃ»⁶ ὄχι μόνο νὰ τὴν καταδιώξῃ ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν συλλάβῃ, γιὰ νὰ εἶμασθε ὑπόδουλοί του, γιὰ νὰ νικώμασθε ἀπὸ αὐτὸν σ' ὅλα καὶ νὰ μᾶς καταβάλλῃ σὲ κάθε περίπτωσι, ἂν ἀνταποδίδωμε κακὰ σ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς δίνουν κακὰ.
9. Κι' ὄχι μόνο αὐτὸ εὐχόμεσθε, ἀλλὰ καὶ «νὰ καταπατήσῃ στὴν γῆ τὴν ζωὴ μας». Τί εἶναι ἡ ζωὴ μας; Ἡ ζωὴ μας εἶναι οἱ ἀρετές, κι' εὐχόμεσθε νὰ καταπατηθῆ στὴν γῆ ἡ ζωὴ μας, γιὰ νὰ γίνῃ ὄλος ὁ ἄνθρωπος γήϊνος, νὰ ἔχη ὄλο τὸ φρόνημά του κάτω στὴν γῆ· «καὶ νὰ τοποθετήσῃ τὴν δόξα μου στὸ χῶμα»⁷. Τί δὲ εἶναι ἡ δόξα μας παρὰ ἡ γνῶσις ποὺ γεννᾶται στὴν ψυχὴ διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἀγίων ἐντολῶν; Τοῦτο λοιπὸν λέγομε γιὰ νὰ μεταβάλλῃ τὴν δόξα μας σὲ αἰσχύνῃ μας, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος⁸, γιὰ νὰ τὴν τοποθετήσῃ στὸ χῶμα καὶ νὰ καταστήσῃ γήϊνη τὴν ζωὴ μας καὶ τὴν δόξα μας, γιὰ νὰ μὴ σκεπτόμασθε καθόλου κατὰ Θεό, ἀλλὰ νὰ σκεπτόμασθε ὅλα τὰ σωματικά, ὅλα τὰ σαρκικά, σὰν ἐκεῖνα γιὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγε ὁ Θεός· «δὲν θὰ παραμείνῃ τὸ πνεῦμα μου αὐτοὺς ἀνθρώπους τούτους, διότι εἶναι σάρκες»⁹.
10. Εἶναι φανερὸ ὅτι ψάλλοντας ὅλα αὐτά, καταρώμασθε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἔαν ἀνταποδίδωμε κακὸ ἀντὶ κα-

ἀντὶ κακῶν, καὶ οὐ μέλει ἡμῖν, ἀλλὰ ἀδιαφοροῦμεν.

11. Ἔστι δὲ ἀποδοῦναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, οὐ μόνον ἔργῳ, ἀλλὰ καὶ λόγῳ καὶ σχήματι. Καὶ δοκεῖ τις ἔργῳ μὲν μὴ ἀποδιδόναι κακὸν, εὐρίσκειται δὲ λόγῳ, ὡς εἶπον, ἢ καὶ σχήματι ἀποδιδούς. Ἔστι γὰρ ὅτε ποιεῖ τις ἐν σχῆμα ἢ κίνημα ἢ βλέμμα, καὶ ταράσσει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· δύναται γάρ τις καὶ διὰ βλέμματος ἢ κινήματος πληῆξαι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ ἔστι καὶ τοῦτο ἀποδοῦναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Ἄλλος σπουδάζει μήτε ἔργῳ, μήτε λόγῳ, μήτε σχήματι ἢ κινήματι ἀποδοῦναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ· ἔχει δὲ λύπην ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ θλίβεται κατ' αὐτοῦ. Βλέπετε πόση διαφορὰ καταστάσεων. Ἄλλος οὐτε λύπην τινὰ ἔχει πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· ἐὰν δὲ ἀκούσῃ ὅτι ἔθλιψεν αὐτὸν εἴ τις δήποτε ἢ ἐγόγγυσε κατ' αὐτοῦ ἢ ἐλοιδορήσεν αὐτόν, αἰεὶ τέρπεται ἀκούων καὶ εὐρίσκειται καὶ οὐτος ἀποδιδούς κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ἄλλος οὐτε κακίαν κρατεῖ οὐτε χαίρει ἀκούων λοιδορίαν κατὰ τοῦ θλίψαντος αὐτόν, ἀλλὰ καὶ θλίβεται ἐὰν θλιβῇ· οὐχ ἡδέως δὲ ἔχει ἵνα καὶ καλῶς πάθῃ, ἀλλ' ἐὰν ἴδῃ αὐτὸν δοξαζόμενον ἢ ἀναπαυόμενον, θλίβεται· καὶ ἔστι καὶ τοῦτο εἶδος μνησικακίας, κουφότερον μὲν ὅμως ἐστί. Θέλει δὲ τις καὶ χαίρειν τῇ ἀναπαύσει τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ πάντα ποιεῖν πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ καὶ ἕκαστον πρᾶγμα ἐπιτηδεύειν πρὸς τιμὴν καὶ ἀνάπαυσιν αὐτοῦ.
12. Εἶπομεν δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου ὅτι ἔστι τις θάλλων μετάνοιαν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν μένει ἀκμὴν ἔχων λύπην κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐλέγομεν ὅτι θάλλων τὴν μετάνοιαν, τὴν μὲν ὁργὴν δι' αὐτῆς ἐθεράπευσε,

κουῦ καὶ πόσα κακὰ ἀποδίδομε ἀντὶ κακῶν, καὶ δὲν μᾶς μέλει, ἀλλὰ ἀδιαφοροῦμε!

11. Εἶναι δὲ δυνατόν νὰ ἀποδώσῃ κανεὶς κακὸ ἀντὶ κακοῦ ὄχι μόνο μὲ ἔργο, ἀλλὰ καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ χειρονομία. Καὶ μπορεῖ νὰ φαίνεται κάποιος νὰ μὴ ἀποδίδῃ κακὸ μὲ ἔργο, ἀλλὰ εὐρίσκεται νὰ ἀποδίδῃ μὲ λόγον, ὅπως εἶπα, ἢ καὶ μὲ χειρονομία. Διότι συμβαίνει μερικὲς φορές νὰ κἀνῃ κάποιος ἓνα σχῆμα ἢ κίνημα ἢ βλέμμα, καὶ νὰ ταρασσῇ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πραγματικὰ μπορεῖ κάποιος νὰ κτυπήσῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ καὶ μὲ βλέμμα ἢ κίνημα, καὶ μπορεῖ τοῦτο νὰ ἀποτελῇ ἀπόδοσι κακοῦ ἀντὶ κακοῦ. "Ἄλλος προσπαθεῖ νὰ μὴ ἀποδώσῃ κακὸ ἀντὶ κακοῦ οὔτε μὲ λόγον οὔτε μὲ σχῆμα ἢ κίνημα· ἔχει δὲ λύπη στὴν καρδιά του πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ καὶ θλίβεται ἐναντίον του. Βλέπετε πόση διαφορὰ καταστάσεων ὑπάρχει. "Ἄλλος δὲν ἔχει οὔτε λύπη πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ· ἐὰν δὲ ἀκούσῃ ὅτι τὸν ἔθλιψε ὁποιοσδήποτε ἢ ἐγόγγυσε ἐναντίον του ἢ τὸν προσέβαλε, πάντοτε εὐχαριστεῖται γι' αὐτό, καὶ εὐρίσκεται καὶ αὐτὸς νὰ ἀποδίδῃ κακὸ ἀντὶ κακοῦ στὴν καρδιά του. "Ἄλλος οὔτε κακία κρατεῖ οὔτε χαίρεται ἀκούοντας ὕβρεις ἐναντίον αὐτοῦ ποῦ τὸν ἔθλιψε, ἀλλὰ καὶ θλίβεται ἂν θλιβῇ· δὲν εὐχαριστεῖται ὅμως ἐπίσης ἂν εὐτυχή, ἀλλ' ἀντιθέτως ἂν τὸν ἰδῇ νὰ δοξάζεται καὶ νὰ ἱκανοποιῆται, θλίβεται· καὶ εἶναι καὶ αὐτὸ εἶδος μνησικακίας, ἀλλὰ φυσικὰ εἶναι ἐλαφρότερον. Διότι ἀπαιτεῖται καὶ νὰ χαίρεται κανεὶς γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ νὰ κἀνῃ τὰ πάντα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν του καὶ νὰ ρυθμίζῃ κάθε ἐνέργειαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τιμῆς καὶ ἀναπαύσεώς του.
12. Εἶπαμε στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ λόγου ὅτι εἶναι δυνατόν κάποιος νὰ βάλλῃ μετάνοιαν στὸν ἀδελφὸν τοῦ καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν νὰ διατηρῇ λύπην κατ' αὐτοῦ, κί' ἐλέγαμε ὅτι μὲ τὸ νὰ βάλλῃ τὴν μετάνοιαν, τὴν μὲν ὀργὴν ἐθερά-

πρὸς δὲ τὴν μνησικακίαν οὕτω ἠγωνίσαιτο. Ἔστι δὲ ἄλλος διὰ τὴν συμβῆ τινὰ θλίψαι αὐτὸν καὶ βάλλωσι μετάνοιαν καὶ διαλλαγῶσιν ἀλλήλοις, εἰρηνεύει πρὸς αὐτὸν καὶ οὐδεμίαν μνήμην κακὴν ἔχει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ συμβῆ αὐτὸν μεθ' ἡμέρας εἰπεῖν αὐτῷ τί ποιε θλίβον αὐτόν, ἄρχεται καὶ τῶν πρώτων μνημονεύειν καὶ ταράσσεσθαι οὐ μόνον περὶ τῶν δευτέρων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρώτων. Οὗτος ἔοικεν ἀνθρώπῳ ἔχοντι τραῦμα καὶ βάλλοντι ἔμπλαστον· καὶ τέως διὰ τῆς ἐμπλάστου ἐθεράπευσε τὸ τραῦμα καὶ συνούλωσεν, ἔτι δὲ ἀσθενέσιερός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ὅτε δήποτε ρίψει τις λίθον κατ' αὐτοῦ, πλέον ὄλον τοῦ σώματος ἐκεῖνος ὁ τόπος εὐχερῶς πλήσεται καὶ ἄρχεται εὐθέως αἰμορροεῖν. Οὕτως ἔπαυε καὶ αὐτός· ἔσχε τραῦμα καὶ ἐπέθηκεν ἔμπλαστον, ἧτις ἐστὶν ἡ μετάνοια, καὶ τέως μὲν ἐθεράπευσε τὸ τραῦμα, ὡσπερ καὶ ὁ πρῶτος, τοῦτ' ἔστι τὴν ὀργὴν, ἠρξαιτο καὶ τῆς μνησικακίας ἐπιμελεῖσθαι διὰ τοῦ σπουδάσαι μηδεμίαν κακὴν μνήμην κρατῆσαι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συνουλῶσαι τὸ τραῦμα. Οὕτω δὲ τελείως ἐξήλειπεν, ἀλλ' ἔτι ἔχει ἔλλειμμα τῆς μνησικακίας, ὅπερ ἐστὶν ἡ οὐλή ἐξ ἧς εὐχερῶς ἀναδαροῦνται ὄλον τὸ τραῦμα, διὰ τὴν δέξεται μικρὰν πληγὴν. Ὅφείλει οὖν ἀγωνίσασθαι, ἵνα καὶ τὴν οὐλήν τελείως ἐξαλείψῃ, ὥστε καὶ τριχῶσαι τὸν τόπον καὶ μήτε ἀμορφίαν τινὰ ὑπολειφθῆναι, μήτε νοεῖσθαι ὅλως διὰ τὸ ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ τραῦμα.

13. Πῶς δὲ δύναται τοῦτο κατορθῶσαι; Διὰ τοῦ προσεύχεσθαι ἐξ ὅλης καρδίας ὑπὲρ τοῦ λυπήσαντος αὐτόν καὶ λέγειν· Ὁ Θεός, βοήθησον τῷ ἀδελφῷ μου κάμοι διὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ. Καὶ εὐρίσκειται ὑπερευχόμενος τῷ ἀδελφῷ

πευσε δι' αὐτῆς, πρὸς τὴν μνησικακία ὅμως δὲν ἀγωνίσθηκε ἀκόμη. Εἶναι δὲ δυνατὸ ἄλλος ἐὰν συμβῆ νὰ τὸν θλίψῃ κάποιος καὶ βάλουν μετάνοια καὶ συμφιλιωθοῦν μεταξύ τους, νὰ εἰρηνεύσῃ μὲ αὐτὸν καὶ νὰ μὴ ἔχη καμμία μνησικακία στὴν καρδιά του γι' αὐτόν· ἐὰν δὲ συμβῆ ἔπειτα ἀπὸ ἡμέρες νὰ τοῦ εἰπῆ κάτι πού τὸν θλίβει, ἀρχίζει νὰ ἐνθυμῆται καὶ τὰ προηγούμενα καὶ νὰ ταράσσεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ δεύτερα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Αὐτὸς ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπο πού ἔχει τραῦμα καὶ βάλλει ἔμπλαστρο· καὶ ναὶ μὲν μὲ τὸ ἔμπλαστρο ἐθεράπευσε τὸ τραῦμα καὶ τὸ ἐπούλωσε, ἀλλ' ἀκόμη ὁ τόπος εἶναι ἀσθενής, καὶ ὅποτε ρίψῃ κανεὶς λιθάρι ἐναντίον του, ἐκεῖνος ὁ τόπος κτυπᾶται εὐκολώτερα ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα καὶ ἀρχίζει ἀμέσως νὰ αἰμορροῇ. "Ἐτσι ἔπαθε καὶ αὐτός· εἶχε ἓνα τραῦμα καὶ ἔθεσε ἐπάνω του ἔμπλαστρο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ μετάνοια, καὶ ἀφ' ἐνός μὲν ἐθεράπευσε τὸ τραῦμα, ὅπως καὶ ὁ πρῶτος, δηλαδὴ τὴν ὀργή, ἔπειτα δὲ ἀρχισε νὰ φροντίζει καὶ γιὰ τὴν μνησικακία στὴν προσπάθεια νὰ μὴ κρατήσῃ καμμία κακὴ μνήμη στὴν καρδιά του· διότι αὐτὸ σημαίνει ἡ ἐπούλωσις τοῦ τραύματος. Δὲν τὸ ἐξήλειψε βέβαια ἀκόμη τελείως, ἀλλ' ἔχει πάντοτε ἓνα ὑπόλοιπο τῆς μνησικακίας, πού εἶναι ἡ οὐλή, ἀπὸ τὴν ὁποία εὐκόλως ξανανοίγει ὅλο τὸ τραῦμα ὅταν δεχθῆ μικρὸ κτύπημα. Ὅφείλει λοιπὸν νὰ ἀγωνισθῆ, γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ τελείως καὶ τὴν οὐλή, ὥστε καὶ νὰ τριχωθῆ τὸ μέρος καὶ νὰ μὴ ὑπολειφθῆ κάποια δυσμορφία, νὰ μὴ γίνεταὶ καθόλου ἀντιληπτὸ ὅτι ἔγινε τραῦμα στὸ μέρος ἐκεῖνο.

13. Πῶς δὲ μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο; Μὲ τὸ νὰ προσεύχεται ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑπὲρ ἐκείνου πού τὸν ἐλύπησε καὶ νὰ λέγῃ· Ὁ Θεέ μου, βοήθησε τὸν ἀδελφό μου καὶ ἐμένα διὰ τῶν εὐχῶν του. "Ἐτσι εὐ-

αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶ συμπαθείας καὶ ἀγάπης τεκμήριον, καὶ ταπεινούμενος διὰ τοῦ αἰτεῖν βοήθειαν διὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ. Ὅπου δὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη καὶ ταπείνωσις, τί δύναται ἰσχύσαι θυμὸς ἢ μνησικακία ἢ ἕτερον πάθος; καθὼς εἶπεν ὁ ἁββᾶς Ζωσιμᾶς ὅτι ἔὰν κινήσει πάντα τὰ μάγγανα τῆς κακίας αὐτοῦ ὁ διάβολος μετὰ πάντων τῶν δαιμόνων αὐτοῦ, ἀργοῦσι πᾶσαι αἱ μεθοδεῖαι αὐτοῦ καὶ συντριβόνται ὑπὸ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἐντιολῆς τοῦ Χριστοῦ. Λέγει δὲ καὶ ἕτερος γέρον· ὁ προσευχόμενος ἔπερ ἐχθρῶν, ἀμνησικάκος ἔσται¹.

14. Ἐργάσασθε καὶ νοήσατε καλῶς εἴ τι ἀκούετε. Ὅντως γὰρ ἔὰν μὴ ἐργάσησθε, λόγῳ οὐ δύνασθε ταῦτα παραλαβεῖν. Ποῖος ἄνθρωπος θέλων μαθεῖν τέχνην, λόγῳ μόνῳ παραλαμβάνει αὐτήν; Πάντως προῶτον παραμένει ποιῶν καὶ ἀουσιροφῶν, καὶ πάλιν ποιῶν καὶ ἀφανίζων, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν κοπιῶν καὶ ὑπομένων μαθηθάνει τὴν τέχνην, τοῦ Θεοῦ βλέποντος τὴν προαίρεσιν καὶ τὸν κόπον αὐτοῦ, καὶ συνεργοῦντος αὐτῷ. Ἡμεῖς δὲ τὴν τέχνην τῶν τεχνῶν λόγῳ θέλομεν παραλαβεῖν, μὴ ἐπιβαλλόμενοι ἔργῳ; Καὶ πῶς ἐνδέχεται; Πρόσχωμεν οὖν ἑαυτοῖς, ἀδελφοί, καὶ ἐργασώμεθα μετὰ σπουδῆς, ὡς ἔτι ἔχομεν καιρὸν. Ὁ Θεὸς δώη ἡμῖν μνημονεύειν καὶ φυλάττειν ἃ ἀκούομεν, ἵνα μὴ εἰς κριμα ἡμῖν γένωνται ἐν ἡμέρα κρίσεως.

Αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν¹.

1. Αὐτῷ... Ἀμήν Π παραλ. S.

10. Βλ. PG 78, 1688 A. Παύλου Εὐεργετηνοῦ, Συναγωγή 1, 46, σ. 171. Ἡ σκέψις ἀπαντᾷ ἐπίσης σὲ κείμενο τοῦ Εὐαγγρίου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Νείλου, PG 79, 1128 C. Φαίνεται ὅτι πηγὴ τοῦ Ζωσιμᾶ εἶναι ὁ Εὐάγγελος.

ρίσκεται εὐχόμενος γιὰ τὸν ἀδελφὸ του, πρᾶγμα ποῦ εἶναι τεκμήριο συμπαθείας καὶ ἀγάπης, καὶ ταπεινωμένος, ἀφοῦ ζητεῖ βοήθεια διὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ. Ὅπου δὲ ὑπάρχει συμπάθεια καὶ ἀγάπη καὶ ταπείνωσις, πῶς μπορεῖ νὰ ὑπερισχύσῃ ὁ θυμὸς ἢ ἡ μνησικακία ἢ ἄλλο πάθος; Καθὼς εἶπε ὁ ἀββᾶς Ζωσιμᾶς· ἔάν κινήσῃ ὅλα τὰ μηχανήματα τῆς κακίας του ὁ διάβολος μὲ ὅλους τοὺς δαίμονές του, ὅλες οἱ μεθοδεῖες του ἀργοῦν καὶ συντρίβονται ἀπὸ τὴν ταπείνωσι κατὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ¹⁰. Λέγει δὲ καὶ ἄλλος γέρων· ὁ προσευχόμενος ὑπὲρ ἐχθρῶν, θὰ εἶναι ἀμνησίκακος¹¹.

14. Ἐφαρμόσατε καὶ κατανοήσατε καλῶς ὅτι διδάσκησθε. Πραγματικὰ ἐάν δὲν τὰ ἐφαρμόσετε, δὲν μπορεῖτε νὰ τὰ παραλάβετε μὲ τὸν λόγο. Ποιὸς ἄνθρωπος, θέλοντας νὰ μάθῃ τέχνη, τὴν παραλαμβάνει μόνο μὲ τὸν λόγο; Ἀσφαλῶς πρῶτα ἀσχολεῖται μὲ τὸ νὰ κἀνῃ καὶ νὰ χαλάῃ, νὰ ξανακἀνῃ καὶ νὰ ἀφανίζῃ, κί ἔτσι κοπιᾶζοντας καὶ ὑπομένοντας νὰ μαθαίνη βαθμιαίως τὴν τέχνη, ἐνῶ ὁ Θεὸς βλέπει τὴν προαίρεσι καὶ τὸν κόπο του καὶ τὸν βοηθεῖ. Ἐμεῖς δὲ τὴν τέχνη τῶν τεχνῶν¹² θέλομε νὰ παραλάβωμε μὲ λόγο, χωρὶς νὰ τὴν θέσωμε στὴν πρᾶξι; Καὶ πῶς εἶναι τοῦτο δυνατό; Ἄς προσέχωμε λοιπὸν στοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀδελφοί, κί ἄς ἐργασθοῦμε μὲ ζῆλο, ἕως ὅτου ἔχομε ἀκόμη καιρό. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς δώσῃ νὰ μνημονεύωμε καὶ νὰ φυλάττωμε ὅσα διδασκόμαστε, γιὰ νὰ μὴ μᾶς σταθοῦν σὲ κατάκρισι τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως.

Σ' αὐτὸν πρέπει δόξα καὶ κράτος στοὺς αἰῶνες.
Ἀμήν.

11. PG 40, 1277 D, καὶ Gressmann, Texte und Untersuchungen τ. 39, σ. 154.

12. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἀπολογητικός 16, «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν» εἶναι ἡ ἱερωσύνη.

9

ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΥΣ

1. Θέλω ὑμᾶς ὑπομνήσαι, ἀδελφοί, περὶ τοῦ ψεύδους ὀλίγα. Βλέπω γὰρ ὑμᾶς μὴ πάνυ σπουδάζοντας τηρεῖν τὴν γλῶσσαν ὑμῶν, καὶ ἐκ τούτου εὐχερῶς εἰς πολλὰ καταστροφόμεθα. Βλέπετε, ἀδελφοί μου, ὅτι εἰς πᾶν πράγμα, καθὼς αἰεὶ λέγω ὑμῖν, συνήθειά ἐστι καὶ εἰς τὸ καλὸν καὶ εἰς τὸ κακόν. Χρεία οὖν πολλῆς νήψεως, ἵνα μὴ κλεπιόμεθα ὑπὸ τοῦ ψεύδους. Οὐδεὶς γὰρ ψευδόμενος ἴηται ἰσχύει τῷ Θεῷ ἀλλότριόν ἐστι τοῦ Θεοῦ τὸ ψεῦδος. Γέγραπται γὰρ ὅτι, «τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστι» καὶ πάλιν ὅτι, «ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ». Ἴδου πατέρα λέγει τοῦ ψεύδους τὸν διάβολον. Ἡ δὲ ἀλήθειά ἐστιν ὁ Θεός· αὐτὸς γὰρ λέγει, «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή». Βλέπετε οὖν πόθεν χωρίζομεν ἑαυτοὺς καὶ τίνι προσκολλόμεθα διὰ τοῦ ψεύδους; Δῆλον ὅτι τῷ πονηρῷ. Εἰ οὖν θέλωμεν τῷ ὄντι σωθῆναι, ὀφείλομεν πάσῃ δυνάμει καὶ πάσῃ σπουδῇ ἀγαπᾶν τὴν ἀλήθειαν καὶ φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς ψεύδους, ἵνα μὴ χωρίσῃ ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς.
2. Εἶσι δὲ τρεῖς διαφοραὶ ψεύδους· ἔστιν ὁ ψευδόμενος κατὰ διάνοιαν καὶ ἔστιν ὁ ἐν λόγῳ ψευδόμενος καὶ ἔστιν ὁ εἰς αὐτὸν τὸν θίον αὐτοῦ ψευδόμενος. Ὁ κατὰ διάνοιαν ψευδόμενός ἐστιν ὁ δεχόμενος τὰς ὑπονοίας. Ἐὰν ἴδῃ οὐτις τινα λαλοῦντα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὑπονοεῖ καὶ λέγει ὅτι ἔμε λαλοῦσι. Καὶ ἐὰν κόψωσι τὴν ὁμιλίαν, πάλιν ὑπονοεῖ ὅτι δι' αὐτὸν ἔκοψαν. Ἐὰν εἴπῃ τις ῥῆμα,

1. Ἰω. 8, 44.

2. Ἰω. 14, 6.

9

ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΥΣ

1. Θέλω νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω, ἀδελφοί, ὀλίγα γιὰ τὸ ψεῡδος. Διότι βλέπω νὰ μὴ προσπαθῆτε πολὺ νὰ κρατήσετε τὴν γλῶσσα σας, καὶ ἀπὸ αὐτὸ εὐκόλα παρασυρόμαστε σὲ πολλὰ. Βλέπετε, ἀδελφοί μου, ὅτι σὲ κάθε πρᾶγμα, καθὼς σᾶς λέγω πάντοτε, δημιουργεῖται συνήθεια, καὶ στὸ καλὸ καὶ στὸ κακὸ. Χρειάζεται λοιπὸν πολλὴ ἐγρήγορσις, γιὰ νὰ μὴ ἄρπαζώμαστε ἀπὸ τὸ ψεῡδος. Διότι κανεὶς ψευδολόγος δὲν εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸ Θεό, τὸ ψεῡδος εἶναι ξένο πρὸς τὸ Θεό. Διότι εἶναι γραμμένο ὅτι «τὸ ψεῡδος εἶναι ἀπὸ τὸν πονηρό», καὶ ἐπίσης, «ψεύστης εἶναι καὶ πατὴρ τοῦ ψεύδους»¹. Λοιπὸν πατέρα τοῦ ψεύδους καλεῖ τὸν Διάβολο. Ἡ δὲ ἀλήθεια εἶναι ὁ Θεός· διότι αὐτὸς λέγει, «ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή»². Βλέπετε λοιπὸν ἀπὸ ποῦ χωριζόμαστε καὶ σὲ ποιὸν προσκολλώμαστε διὰ τοῦ ψεύδους, στὸν πονηρό. Ἐάν λοιπὸν θέλωμε πραγματικὰ νὰ σωθοῦμε, ὀφείλομε νὰ ἀγαποῦμε τὴν ἀλήθεια μὲ ὅλη τὴν δύναμι καὶ ὅλο τὸ ζῆλο καὶ νὰ φυλάττωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε ψεῡδος, γιὰ νὰ μὴ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ζωή.
2. Ὑπάρχουν δὲ τρεῖς τρόποι ψεύδους· εἶναι ὁ ψευδόμενος κατὰ διάνοια, ὁ ψευδόμενος μὲ λόγον καὶ ὁ ψευδόμενος μὲ τὴν διαγωγή του. Ὁ ψευδόμενος κατὰ διάνοια εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δέχεται ὑπόνοιες. Ἐάν αὐτὸς ἰδῆ κάποιον νὰ ὁμιλῇ μὲ τὸν ἀδελφὸ του, ὑποπτεύεται καὶ λέγει ὅτι ἰδιὰ μὲνα ὁμιλοῦν. Κι' ἂν διακόψουν τὴν ὁμιλία, πάλι ὑποπτεύεται ὅτι γι' αὐτὸν

ὑπονοεῖ ὅτι διὰ τὸ θλίψαι αὐτὸν εἶπε, καὶ ἀπλῶς εἰς ἕκαστον πράγμα οὕτως ὑπονοεῖ τὸν πλησίον λέγων, 'δι' ἐμὲ τόδε ἐποίησε, δι' ἐμὲ τόδε εἶπε διὰ τόδε, τόδε ἐποίησεν'. Οὕτως εἰσιν ὁ κατὰ διάνοιαν ψευδόμενος. Οὐδὲν γὰρ ἀληθὲς λέγει, ἀλλὰ πάντα ἀπὸ ὑπονοίας. Ἐκ τούτου λοιπὸν περιέρχεται, καταλαλαί, τὸ παρακροᾶσθαι, τὸ μάχεσθαι, τὸ κατακρίνειν.

3. Ἔστι δὲ ὅτε ὑπονοεῖ τις πράγμα καὶ εὐρίσκειται ἐκ τοῦ συβάντιος ἀληθές, καὶ ὥς ἐκ τούτου φησὶ θέλων ἑαυτὸν διορθώσασθαι, αἰεὶ περιεργάζεται λογιζόμενος ὅτι, 'ἐὰν καὶ ἐμοῦ λαλεῖ τις, βλέπω τί ἐστὶ τὸ σφάλμα μου ἐν ᾧ διαβάλλει με, καὶ διορθοῦμαι ἑμαυτόν'. Πρῶτον μὲν οὖν αὐτὴ ἡ ἀρχὴ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστὶ· διὰ γὰρ τοῦ ψεύδους ἤρξατο μὴ εἰδὼς ὑπενόησεν ὁ οὐκ ἤδει. Πῶς οὖν δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς καλοὺς ποιῆσαι; Εἰ δὲ ἄλλως θέλει διορθώσασθαι, διὰν εἶπη αὐτῷ ἀδελφός, 'μὴ ποιήσης τόδε', ἢ 'διὰ τί τόδε ἐποίησας;' μὴ ταραχθῆ, ἀλλὰ θάλλει μετάνοιαν καὶ εὐχαριστήσῃ αὐτῷ καὶ τότε διορθώσεται. Καὶ ἐὰν ἴδῃ ὁ Θεὸς ὅτι τοιαύτη ἐστὶν ἡ προαίρεσις αὐτοῦ, οὐδέποτε ἀφῆ αὐτὸν πλανηθῆναι, ἀλλὰ πέμπει πάντως τὸν θφείλοντα αὐτὸν διορθώσασθαι. Τὸ δὲ εἰπεῖν ὅτι, 'διὰ τὸ διορθωθῆναι πιστεύω ταῖς ὑπονοίαις μου', καὶ λοιπὸν παρακροᾶσθαι καὶ περιεργάζεσθαι, δικαίωμα ἐστὶ τοῦ διαβόλου θέλοντος ἐπιβουλεύσαι.

4. Ποιὲ ὄντιος μου ἐν τῷ κοινοβίῳ, ἐπειραζόμενῃ ἵνα ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ ἀνθρώπου καταλαμβάνω τὴν κατάστασιν αὐτοῦ. Ἀπαντᾷ μοι οὖν τοιοῦτον πράγμα· ἅπαξ ὡς ἴστα-

διέκοψαν. Ἐάν εἰπῆ κανεὶς λόγο, ὑποπτεύεται ὅτι τὸν εἶπε γιὰ νὰ τὸν θλίψῃ, καὶ γενικῶς σὲ κάθε πρᾶγμα, ὑποπτεύεται ἔτσι τὸν πλησίον λέγοντας, ἰγὰ μένα ἔκανε τοῦτο, γιὰ μένα εἶπε τοῦτο ἰγὶ αὐτόν τὸν σκοπὸ ἔκανε τοῦτο. Αὐτὸς εἶναι ὁ ψευδόμενος κατὰ διάνοια. Διότι δὲν λέγει τίποτε ἀληθινὸ, ἀλλὰ ὅλα ἀπὸ ὑποψία. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν ποέρχονται οἱ περιέργειες, οἱ καταλαλιές, τὸ κρυφάκουσμα, τὸ μάλωμα, ἢ κατὰκρισις.

3. Ὑπάρχουν περιπτώσεις πού κάποιος ὑποπτεῦεται κάτι καὶ τὰ γεγονότα τὸ ἀποδεικνύουν ἀληθινὸ, καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι θέλει νὰ διορθώσῃ τὸν ἑαυτὸ του, ἐρευνᾷ πάντοτε γύρω του, σκεπτόμενος ὅτι, ἔάν ὁμιλῆ κανεὶς ἐναντίον μου, βλέπω ποιὸ εἶναι τὸ σφάλμα γιὰ τὸ ὁποῖο μὲ διαβάλλει καὶ διορθώνω τὸν ἑαυτὸ μου. Πρῶτα λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἀρχὴ διαγωγῆς εἶναι ἀπὸ τὸν πονηρό· διότι αὐτὸς ἀρχισε διὰ τοῦ ψεύδους, μὴ γνωρίζοντας ὑπενόησε αὐτὸ πού δὲν ἐγνώριζε. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ δένδρο πονηρὸ νὰ κἀνῃ καλοὺς καρπούς; Ἐάν δὲ πραγματικὰ θέλῃ νὰ διορθωθῆ, ὅταν τοῦ εἰπῆ ὁ ἀδελφὸς ἰμὴ κἀνης τοῦτο ἢ ἰγιατί ἔκανες τοῦτο; δὲν πρέπει νὰ ταραχθῆ, ἀλλὰ νὰ βάλῃ μετάνοιαν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ καὶ τότε θὰ διορθωθῆ. Καὶ ἐάν ἰδῆ ὁ Θεὸς ὅτι τέτοια εἶναι ἡ προαίρεσις του, ποτὲ δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πλανηθῆ, ἀλλὰ στέλλει πάντοτε ἐκεῖνον πού πρέπει νὰ τὸν διορθώσῃ. Τὸ νὰ λέγῃ δὲ ὅτι ἰπιστεύω στίς ὑποψίες μου γιὰ νὰ διορθωθῶ καὶ ἔτσι νὰ κρυφακούῃ καὶ νὰ περιεργάζεται, εἶναι δικαίωμα τοῦ διαθόλου πού θέλει νὰ ἐπιβουλευθῆ τοὺς ἀνθρώπους.

4. Κάποτε, ὅταν εὐρισκόμουν στὸ κοινόβιο τοῦ Σεριῖδου, αἰσθανόμουν τὸν πειρασμὸ νὰ καταλαβαίνω τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν κίνησί του. Μοῦ συμβαίνει λοιπὸν τὸ ἀκόλουθο. Μία φορὰ, ἐνῶ ἔστεκό-

μαι, παρέρχεται μία γυνή βασιάζουσα ύδριαν ύδαιος, και οὐκ οἶδα πῶς σονηροπάγην και προσέσχον τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῆς· και ὑποβάλλει μοι εὐθέως ὁ λογισμὸς ὅτι πόρνη εἰσίν. Ὡς οὖν ὑπέβαλε τοῦτο ὁ λογισμὸς, ἐθλίβην πάνν, και δηλῶ τῷ γέροντι τῷ ἀββᾶ Ἰωάννη οὕτως· ἑδέσποια, εἰ μὴ θέλων ἴδω κίνημά τινος, και ὑποβάλλει μοι ὁ λογισμὸς τὴν καιάσιασιν αὐτοῦ, τί ὄφειλω ποιῆσαι;'. Και δηλοῖ μοι ὁ γέρον οὕτως· ἑί οὖν; Οὐκ ἔσιν ὅτι ἀεὶ ἔχει τις φυσικὸν ἐλάτιωμα και δι' ἀγῶνος κατορθῆ αὐτό; οὐκ ἔσιν ἐκ τούτου μαθεῖν καιάσιασίν τινος. Μηδέποτε οὖν πιστεύσης ταῖς ὑπονοίαις σου· σκαμβὸς γὰρ κανῶν και τὰ ὀρθὰ σκαμβὰ ποιεῖ. Ψευδεῖς εἰσιν αἱ ὑπόνοιαι και βλάβιουσιν'. Ἐκιοτε εἰ εἶπέ μοι ὁ λογισμὸς περὶ τοῦ ἡλίου δι ἡλῖος εἰσιν, ἢ περὶ τοῦ σκότους ὅτι σκότιος εἰσίν, οὐκ ἐπίσεινον αὐτῷ· Οὐδὲν γὰρ βαρύτερον τῶν ὑπονοῶν· τοσοῦτόν εἰσιν ἐπιβλαβεῖς, δι χρονίζουσαι ἐν ἡμῖν ἰσχυρονται πείθειν ἡμᾶς και ἐναργῶς ὁκοεῖν βλέπειν πράγματα μήτε ὄντα, μήτε γενόμενα.

5. Και λέγω ὑμῖν πράγμα θαυμασιὸν περὶ τούτου ᾧ τινι ἐγὼ παρηκολούθησα ἔτι ὢν ἐν τῷ κοινοβίῳ. Ἀδελφὸν τινὰ εἶχομεν ἐκεῖ πάνν ὀχλούμενον ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου, και οὕτως ἐπέιδειο ταῖς ἰδίαις ὑπονοίαις, ὥστε πληροφορεῖσθαι αὐτὸν περὶ ἑκάστης ὑπονοίας αὐτοῦ δι οὕτως εἰσὶ πάντως ὡς ὑπογράφει ὁ λογισμὸς αὐτοῦ, και οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως. Τῷ οὖν χρόνῳ προκόπιοντιος τοῦ κακοῦ, οὕτως αὐτὸν ἔπεισαν οἱ δαίμονες πλανᾶσθαι, ὥστε εἰσελθεῖν αὐτὸν ἄπαξ εἰς τὸν κῆπον καιασκοποῦντα (ἀεὶ γὰρ και παρειηρεῖτο και παρηκροᾶτο) και ἔδοξε βλέπειν τινὰ τῶν ἀδελφῶν κλέπιοντα σῦκα και τρώγοντα. Ἦν δὲ και παρασκευῆ, και ἀκμῆν οὐδὲ ὥρα δευτέρα. Ὡς

μουν, πέρασε μία γυναίκα βαστάζοντας στάμνα με νερό και δέν γνωρίζω πώς συναρπάσθηκα και έπρόσεξα τὰ μάτια της· και μου υποβάλλει άμέσως ό λογισμός ότι είναι πόρνη. Μόλις λοιπόν υπέβαλε τοῦτο ό λογισμός, έστενοχωρήθηκα πολύ και δηλώνω στον γέροντα, τον άββα Ιωάννη, έτσι: 'δέσποτα, εάν ιδώ άκουσίως τὸ κίνημα κάποιου και μου υποβάλη ό λογισμός τήν κατάστασί του, τί όφείλω νά κάνω;' Και μου δηλώνει ό γέρων αυτός: 'Τί λοιπόν; δέν συμβαίνει συχνά νά έχη κάποιος ένα φυσικό έλάττωμα και ν' άγωνίζεται νά τὸ διορθώσει; Δέν μπορείς από αυτό νά μάθης τήν κατάστασι κάποιου. Ποτέ λοιπόν νά μη πιστεύσης στις υποψίες σου· διότι στραβός κανών καθιστά στραβά και τὰ ίσα. Ψευδείς είναι οί υποψίες και βλάπτουν'. "Εκτοτε, εάν μου έλεγε ό λογισμός περι τοῦ ήλιου ότι είναι ήλιος, ή περι τοῦ σκότους ότι είναι σκότος, δέν θά τον έπίστευα. Διότι τίποτε δέν είναι βαρύτερο από τις υπόνοιες· τόσο είναι έπιβλαβείς, διότι χρονίζοντας μέσα μας αρχίζουν νά μάς πείθουν νά νομίζωμε ότι βλέπομε έναργῶς πράγματα πού οὔτε υπάρχουν οὔτε υπήρξαν.

5. Και σās αναφέρω ένα θαυμαστό έπεισόδιο σχετικό με τὸ θέμα, τὸ όποιο παρακολούθησα όταν ήμουν άκόμη στο κοινόβιο. Είχαμε εκεί ένα άδελφό ένοχλούμενο πολύ από τὸ πάθος αυτό, πού τόση έμπιστοσύνη είχε στις υπόνοιές του, ὡστε νά είναι βέβαιος για κάθε υποψία του ότι τὸ πρᾶγμα είναι έτσι, ὡπως τὸ φαντάζεται ό λογισμός του, και δέν μπορεί νά είναι άλλιῶς. Καθώς τὸ κακό προχωρούσε με τον χρόνο, οί δαίμονες τον έπεισαν νά πλανᾶται τόσο, ὡστε κάποτε νά εισέλθη στον κήπο για νά κατασκοπεύση (διότι πάντοτε παρατηρούσε και κρυφάκουε) και τοῦ έφάνηκε ότι βλέπει κάποιον άδελφό νά κλέπτει σῦκα και νά τρώγη. Ἦτο δέ παρασκευη και δέν ήτο άκόμη

οὖν ἔπεισεν ἑαυτὸν ὡς δι᾽ ἰδικῶς μετὰ ἀληθείας εἶδε τὸ πρᾶγμα, κρύβει ἑαυτὸν φησιν καὶ ἐξέρχεται σιωπῶν καὶ ἐπιτηρεῖ πάλιν εἰς τὴν ὥραν τῆς συνάξεως ἰδεῖν τί ποιεῖ ὁ ἀδελφὸς εἰς τὴν κοινωνίαν, ὁ δὴθεν κλέψας καὶ φαγὼν τὰ σῦκα. Καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν νίπιοντα τὰς χεῖρας, ἵνα εἰσέλθῃ καὶ κοινωνήσῃ, τρέχει καὶ λέγει τῷ ἀββᾷ ὅτι, ἴδε, κῦρι, ὁ δεῖνα ἀδελφός, ποῦ¹ εἰσέρχεται μεταλαβεῖν τῆς ἁγίας κοινωνίας μετὰ τῶν ἀδελφῶν· ἀλλὰ κέλευσον μὴ δοθῆναι αὐτῷ· ἐγὼ γὰρ εἶδον αὐτὸν ἀπὸ πρωτὶ κλέπιοντα σῦκα ἐκ τοῦ κήπου καὶ τρώγοντα. Ἐν τοσοῦτῳ εἰσέρχεται ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος μετὰ πολλῆς κατανύξεως εἰς τὴν ἁγίαν προσφορὰν· ἦν γὰρ καὶ τῶν εὐλαβῶν. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ὁ ἀββᾶς, καλεῖ αὐτὸν πρὶν ἢ πλησιάσει τῷ πρεσβυτέρῳ τῷ μεταδιδούντι, καὶ λαμβάνει αὐτὸν παρὰ μίαν καὶ λέγει αὐτῷ· εἰπέ μοι, ἀδελφέ, τί ἐστὶν ὁ ἐποίησας σήμερον; Ἐκεῖνος ἐξενίσθη καὶ λέγει αὐτῷ· ποῦ, δέσποια; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς· εἰς τὸν κήπον διε εἰσῆλθες πρωτὶ, τί ἐποίησες ἐκεῖ; Λέγει πάλιν ὡς ἐκπλητιζόμενος ὁ ἀδελφός· δέσποια, οὔτε τὸν κήπον εἶδον σήμερον οὔτε ὧδε ἤμην εἰς τὸ κοινόθιον προσι, ἀλλὰ ἄρτι ἴδε ἤλθον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ. Εὐθέως γὰρ μετὰ τὸ ἀπολύσαι τὴν ἀγρυπνίαν, ἔπεμψε με ὁ οἰκονόμος εἰς τήνδε τὴν ἀπόκρισιν. Ἦν δὲ ἡ ἀπόκρισις περὶ ἧς εἶπεν ἀπὸ πολλῶν μιλίων καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τῆς συνάξεως ἦν φθάσας ὁ ἀδελφός. Μετασιέλλεται ὁ ἀββᾶς τὸν οἰκονόμον καὶ λέγει αὐτῷ· ποῦ ἔπεμψας τὸν ἀδελφὸν τοῦτον; Ἀποκρίνεται ὁ οἰκονόμος ὅπερ εἶπε καὶ ὁ ἀδελφός δι, εἰς τήνδε τὴν κώμην ἔπεμψα αὐτόν. Λέγει ὁ ἀββᾶς· καὶ πῶς οὐκ ἤνεγκας τοῦ λαβεῖν παράθεσιν; τότε θάλλει μετάνοιαν ἐκεῖνος² λέγων· συγχώρησον, κῦρι,

1. Ἴδε... ποῦ Π ὁ δεῖνα ὁ ἀδελφός ἴδε ποῦ S.

2. Λέγει ὁ... ἐκεῖνος Π καὶ θάλλει μετάνοιαν S.

ώρα δευτέρα³. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔπεισε τὸν ἑαυτοῦ του ὅτι εἶδε ἀληθινὰ τὸ πρᾶγμα, κρύπτεται κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἐξέρχεται σιωπῶντας καὶ παρακολουθεῖ πάλι στὴν ὥρα τῆς συνάξεως νὰ ἰδῆ τί κάνει σχετικὰ μὲ τὴν κοινωνία ὁ ἀδελφός, ποῦ δῆθεν ἔκλεψε καὶ ἔφαγε σῦκα. Καὶ καθὼς τὸν εἶδε νὰ νίπη τὰ χέρια, γιὰ νὰ εἰσέλθῃ καὶ κοινωνήσῃ, τρέχει καὶ λέγει στὸν ἀββᾶ ὅτι κύριε, ἰδὲ ὁ δεῖνα ἀδελφός ποῦ εἰσέρχεται νὰ μεταλάβῃ τῆς ἁγίας κοινωνίας μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς· ἀλλὰ διάταξε νὰ μὴ τοῦ δοθῆ, διότι ἐγὼ τὸν εἶδα τὸ πρῶτὸ νὰ κλέπτῃ σῦκα στὸν κῆπο καὶ νὰ τρώγῃ. Στὸ μεταξὺ εἰσέρχεται ὁ ἀδελφός ἐκεῖνος μὲ πολλὴ κατάνυξι στὴν ἁγία προσφορά· διότι ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς εὐλαβεῖς. Μόλις λοιπὸν τὸν εἶδε ὁ ἀββᾶς, τὸν καλεῖ πρὶν πλησιάσῃ στὸν πρεσβύτερο ποῦ μετέδιδε, τὸν παίρνει παράμερα καὶ τοῦ λέγει· εἰπέ μου, ἀδελφέ, τί ἔκανες σήμερα;· Ἐκεῖνος ἐξενίσθηκε καὶ τοῦ λέγει· ποῦ, δέσποτα;· Τοῦ λέγει ὁ ἀββᾶς· στὸν κῆπο ὅταν εἰσῆλθες τὸ πρῶτὸ, τί ἔκανες ἐκεῖ· Λέγει πάλι ἔκπληκτος ὁ ἀδελφός· δέσποτα, οὔτε τὸν κῆπο εἶδα σήμερα οὔτε ἐδῶ στὸ κοινόβιο ἡμῶν τὸ πρῶτὸ, ἀλλὰ ἰδὲ, μόλις ἦλθα ἀπὸ δρόμο. Διότι εὐθύς μετὰ τὴν ἀπόλυσι τῆς ἀγρυπνίας μὲ ἔστειλε ὁ οἰκονόμος γιὰ τὴν τάδε προμήθεια· Ἦταν δὲ ἡ προμήθεια, γιὰ τὴν ὁποία ὠμίλησε, ἀπὸ πολλὰ μίλια μακριὰ καὶ ὁ ἀδελφός εἶχε φθάσει ἀκριβῶς τὴν ὥρα τῆς συνάξεως. Προσκαλεῖ ὁ ἀββᾶς τὸν οἰκονόμο καὶ τοῦ λέγει· ποῦ ἔστειλες τὸν ἀδελφὸ τοῦτον;· Ἀποκρίνεται ὁ οἰκονόμος ὅτι εἶπε καὶ ὁ ἀδελφός, ὅτι τὸν ἔστειλα στὴν τάδε κώμη· Λέγει ὁ ἀββᾶς· καὶ πῶς δὲν τὸν ἔφερες νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν;· Τότε ἐκεῖνος βάλλει μετάνοια λέγοντας· συγχώρεσέ με, κύριε, ποῦ ἀνα-

3. Ὡρα ὀκτῶ τὸ πρῶτὸ.

δι ανεπαύου ἀπὸ τῆς ἀγρυπνίας, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἤνεγκα αὐτὸν λαβεῖν παρὰ σοῦ ἀπόλυσιν'. Ὡς οὖν ἐπληροφορήθη ὁ ἀββᾶς, ἀπέλυσεν αὐτοὺς μετ' εὐχῆς ἀπελθεῖν κοινωνῆσαι. Καὶ καλεῖ τὸν ἀδελφὸν τὸν τὰς ὑπονοίας ἔχοντα καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτῷ καὶ ἀφορίζει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἁγίας κοινωνίας. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ καλέσας τοὺς ἀδελφοὺς πάντας μετὰ τὴν σύναξιν, ἐξήγγειλεν αὐτοῖς μετὰ δακρῶν τὰ συμβάνια καὶ ἐσηλίτευσεν τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ πάντων, τρία ἐκ τούτου πραγματευόμενος, τὸ καταισχυνθῆναι τὸν ἰδιόβολον καὶ παραδειγματισθῆναι τὸν σπείροντα τὰς ὑπονοίας, καὶ τὸ συγχωρηθῆναι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀδελφοῦ διὰ τῆς ἀτιμίας ἐκείνης καὶ λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ τὸ ποιῆσαι τοὺς ἀδελφοὺς ἀσφαλεσιέτους πρὸς τὸ μηδέποτε ἀνασχέσθαι ταῖς ἰδίαις ὑπονοίαις· καὶ πολλὰ νουθετήσας περὶ τούτου καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν ἀδελφὸν, ἔλεγε μηδὲν εἶναι θλάβερωτερον τῶν ὑπονοιῶν, καὶ ἐδείκνυε διὰ τοῦ συμβάντιος ὑποδείγματιος.

6. Καὶ ἄλλα δὲ τριακῆτα διαφόρως εἶπον οἱ πατέρες ἀσφαλιζόμενοι ἡμᾶς περὶ τῆς θλάβης τῶν ὑπονοιῶν. Σπουδάσωμεν οὖν, ἀδελφοί, πάση τῇ δυνάμει ἡμῶν μηδέποτε πιστεύειν ταῖς ἰδίαις ὑπονοίαις. Οὐδὲν οὕτως ἀφισιτᾷ ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ προσέχειν ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις, καὶ ποιεῖ αὐτὸν πάντοτε περιεργάζεσθαι τὰ μὴ ἀνήκοντα αὐτῷ· καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν καλόν, ἐκ τούτου μυρία ταραχαί, μυρία θλίψεις, καὶ ἐκ τούτου οὐδέποτε σχολάζει ἄνθρωπος κησασθαι τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Κἂν σπαρῶσιν οὖν ἡμῖν ὑπόνοια διὰ τὴν κακίαν ἡμῶν, εὐθέως μεταστρέψωμεν αὐτὰς εἰς καλοεγνωσίας, καὶ οὐ θλάπιουσιν ἡμᾶς. Κακαὶ γὰρ εἰσιν αἱ ὑπόνοια καὶ οὐδέποτε ἀφίουσι τὴν ψυχὴν εἰσηνεῦσαι. Ἴδου τοῦτό ἐστι τὸ κατὰ διάνοιαν ψεῖδος.

παύσσουν ἀπὸ τὴν ἀγρυπνία καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὸν ἔφερα νὰ πάρῃ ἀπὸ σένα ἄδεια'. Καθὼς λοιπὸν ἄκουσε ὁ ἄββᾶς, τοὺς ἀπέλυσε μὲ εὐχὲς γιὰ νὰ κοινωνήσουν. Καὶ καλεῖ τὸν ἀδελφὸ πού εἶχε τίς ὑπόνοιες καὶ τὸν ἐπιτιμᾶ καὶ τοῦ ἀπαγορεύει τὴν κοινωνία. Καὶ ὄχι τοῦτο μόνο, ἀλλὰ, ἀφοῦ συνεκάλεσε ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς μετὰ τὴν σύναξι, τοὺς ἐξήγγειλε μὲ δάκρυα τὰ συμβάντα καὶ ἐστηλίτευσεν τὸν ἀδελφὸ ἐνώπιον ὄλων, ἐπιδιώκοντας μὲ αὐτὸ τρεῖς σκοπούς· νὰ κατασχυνθῇ ὁ διάβολος καὶ παραδειγματισθῇ αὐτὸς πού σπεῖρει τίς ὑπόνοιες, νὰ συγχωρηθῇ ἡ ἁμαρτία τοῦ ἀδελφοῦ διὰ τῆς ἐπιτιμήσεως ἐκείνης καὶ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸ Θεὸ βοήθεια στὸ ἐξῆς, τέλος νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀδελφοὺς προσεκτικωτέρους ὥστε νὰ μὴ ὑποχωροῦν στὶς ὑποψίες τους· καὶ ἀφοῦ ἐνουθέτησε πολὺ κί' ἐμᾶς καὶ τὸν ἀδελφὸ, σχετικᾶ μὲ τὸ θέμα, ἔλεγε ὅτι τίποτε δὲν εἶναι βλαβερώτερο ἀπὸ τίς ὑποψίες καὶ τὸ ἀπεδείκνυε μὲ τὸ ἐπεισόδιο πού συνέβηκε.

6. Κι' ἄλλα παρόμοια κατὰ διαφόρους τρόπους εἶπαν οἱ πατέρες, γιὰ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσουν ἀπὸ τὴν βλάβη τῶν ὑπονοιῶν. "Ἄς προσπαθήσωμε λοιπὸν, ἀδελφοί, μὲ ὅλη τὴν δύναμί μας νὰ μὴ πιστεύωμε ποτέ στὶς ὑπόνοιές μας. Τίποτε δὲν ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ νὰ προσέχη τίς ἰδικές του ἁμαρτίες, κάνοντάς τον πάντοτε νὰ περιεργάζεται ὅσα δὲν τοῦ ἀνήκουν· καὶ ἀπὸ αὐτὸ τίποτε καλό, ἀπὸ αὐτὸ μυρίες ταραχές, μυρίες θλίψεις, καὶ ἀπὸ αὐτὸ ποτέ δὲν εὐκαιρεῖ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποκτήσῃ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν λοιπὸν σπαροῦν σ' ἐμᾶς ὑπόνοιες ἐξ αἰτίας τῆς κακίας μας, ἀμέσως ἄς τίς μετατρέψωμε σὲ καλόνοιες, γιὰ νὰ μὴ μᾶς βλάπτουν. Διότι οἱ ὑπόνοιες εἶναι κακὲς καὶ ποτέ δὲν ἀφήνουν τὴν ψυχὴ νὰ εἰρηνεύσῃ. Ἴδου, αὐτὸ εἶναι τὸ κατὰ διάνοιαν ψεῦδος.

7. Ὁ δὲ ἐν λόγῳ ψευδόμενός ἐστιν, ὅταν, ὑπόθου, ὀκνηῖ τις ἀνασιῆναι εἰς τὴν ἀγροπνίαν καὶ οὐ λέγει, 'συγχώρησον μοι, ὅτι ὤκνησα ἀνασιῆναι', ἀλλὰ λέγει, 'ἐπύρεξα, ἐσκοιώθην, οὐκ ἠδυνήθην ἀνασιῆναι, ἠτόνουν, καὶ λέγει δέκα ρήματα ψευδῆ, ἵνα μὴ θάλη μίαν μειάνοιαν καὶ ταπεινωθῆ. Ἐὰν δέ τις μέμνηται αὐτὸν ἐν πράγματι, μένει ἀλλάσων τὰ ρήματα αὐτοῦ καὶ φιλοκαλῶν, ἵνα μὴ βασιάσῃ τὴν μέμνην. Ὁμοίως, ἐὰν συμβῆ αὐτὸν ἔχειν λόγον τινὰ πρὸς ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὐ παύεται δικαιολογούμενος καὶ λέγων, 'ἀλλὰ οὐ εἶπας, ἀλλὰ οὐ ἐποίησας, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ εἶπον, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶπεν, ἀλλὰ τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνο', ἵνα μὴ μόνον ταπεινωθῆ. Πάλιν ἐὰν ἐπιθυμήσῃ πρᾶγματις, οὐκ ἀνέχεται εἰπεῖν ὅτι, 'ἐπιθυμῶ τοῦδε' ἀλλὰ μένει σιρέφων τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ λέγων ὅτι, 'τόδε πάσχω καὶ τοῦδε χρήζω', ἢ 'τῶδε ἐπειάγην', καὶ λέγει πόσα ψεύδη ἕως οὐ πληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ.
8. Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ἢ διὰ φιληδονίαν ἢ διὰ φιλαργυρίαν ἢ διὰ φιλοδοξίαν γίνεται. Ὁμοίως καὶ τὸ ψεῦδος διὰ τούτων τῶν τριῶν γίνεται· ἢ διὰ τὸ μὴ μεμνηθῆναι καὶ ταπεινωθῆναι ψεύδεται τις, ἢ διὰ τὸ ἀνύσαι θέλημα ἢ διὰ τὸ κερδάναι. Καὶ οὐ παύεται σιρέφων ὧδε, σιρέφων ἐκεῖ, πάντα μαγγανεύων τί εἰπεῖν ἕως οὐ ἀνύσῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ὁ τοιοῦτος οὐδέποτε πιστεύεται, ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς ρῆμα ἐὰν εἴπῃ, οὐδεὶς δύναται πιστεῦσαι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ ἀμφίβολον εὐρίσκειται.
9. Ἔστι δὲ ὅτε γίνεται ἀνάγκη πρᾶγματος, καὶ ἐὰν μὴ κρύψῃ τις μικρὸν, ἔρχεται τὸ πρᾶγμα εἰς πλείονα ταραχὴν καὶ θλίψιν. Ὅτε οὖν τοιαύτη περίστασις γένηται, καὶ ἴδῃ τις ἑαυτὸν ἀναγκαζόμενον διὰ τοῦτο ἀλλάξαι

7. Ὁ ψευδόμενος μὲ λόγῳ εἶναι αὐτὸς ποὺ ὑποθετικά, βαριέται νὰ σηκωθῆ στὴν ἀγρυπνία καὶ δὲν λέγει, «συγχώρεσέ με, ποὺ βαρέθηκα νὰ σηκωθῶ», ἀλλὰ λέγει, «εἶχα πυρετό, εἶχα σκοτοδίνη, δὲν ἠμπόρεσα νὰ σηκωθῶ, εἶχα ἀτονία», καὶ λέγει δέκα λόγους ψευδεῖς, γιὰ νὰ μὴ βάλῃ μία μετάνοια καὶ ταπεινωθῆ. Ἐὰν δὲ τὸν κατηγορήσῃ κανεὶς γιὰ κάτι, ἐπιμένει νὰ ἀλλάσῃ καὶ νὰ τροποποιῆ τοὺς λόγους του, γιὰ νὰ μὴ βαστάσῃ τὴν κατηγορία. Ὁμοίως, ἐὰν συμβῆ νὰ ἔχῃ κάποια δυσαρέσκεια μὲ τὸν ἀδελφὸ του, δὲν παύει νὰ δικαιολογῆται καὶ νὰ λέγῃ, «ἀλλὰ ἐσὺ εἶπες, ἀλλὰ ἐσὺ ἔκανες, ἀλλ' ἐγὼ δὲν εἶπα, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶπε, ἀλλὰ τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνο, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴ ταπεινωθῆ. Ἐπίσης ἂν ἐπιθυμήσῃ κάτι, δὲν καταδέχεται νὰ εἰπῆ ὅτι, «ἐπιθυμῶ τοῦτο» ἀλλὰ περιστρέφει τοὺς λόγους του λέγοντας, «πάσχω τοῦτο καὶ χρειάζομαι τοῦτο» ἢ «μοῦ ἐδόθηκε συνταγὴ γιὰ τοῦτο», καὶ λέγει τόσα ψεύδη, ἕως ὅτου ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμία του.
8. Κάθε ἀμαρτία γίνεται ἢ ἀπὸ φιληδονία ἢ ἀπὸ φιλαργυρία ἢ ἀπὸ φιλοδοξία. Ὁμοίως καὶ τὸ ψεῦδος ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία πάθη γίνεται· ψεύδεται κανεὶς ἢ γιὰ νὰ μὴ κατηγορηθῆ καὶ ταπεινωθῆ ἢ γιὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ ἐπιθυμία ἢ γιὰ νὰ κερδίσῃ ἀγαθὰ. Καὶ δὲν σταματᾷ γυρίζοντας ἐδῶ, γυρίζοντας ἐκεῖ, μηχανευόμενος τί νὰ εἰπῆ γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ του. Τέτοιος ἄνθρωπος δὲν γίνεται ποτὲ πιστευτός, ἀλλὰ κι' ἂν εἰπῆ ἀληθινὸ λόγῳ, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν πιστεύσῃ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀληθινὸς λόγος του θεωρεῖται ἀμφίβολος.
9. Σὲ μερικές περιπτώσεις παρουσιάζεται τέτοια ἀνάγκη τῶν πραγμάτων, ὥστε, ἂν δὲν κρύψῃ κανεὶς λίγο, δημιουργεῖται μεγαλύτερη ταραχὴ καὶ θλίψις. Ὄταν λοιπὸν παρουσιασθῆ τέτοια περίστασις καὶ ἰδῆ κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του νὰ πιέζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, σωστὸ

ρῆμα, ἵνα μὴ γένηται, ὡς εἶπον, πλείων ταραχὴ καὶ θλίψις ἢ κίνδυνος. Ὅπερ εἶπεν ὁ ἀββάς Ἀλώνιος τῷ ἀββᾷ Ἀγάθωνι· Ἴδου δύο ἄνθρωποι ἐπὶ σοῦ φόνον ἐποίησαν, καὶ ὁ εἷς ἔφυγεν εἰς τὸ κελλίον σου· καὶ ἰδου ὁ ἄρχων ζητεῖ αὐτὸν καὶ ἐρωτᾷ σε λέγων, 'ἐπὶ σοῦ φόνος γέγονεν;' εἰ μὴ οἰκονομήσης, παραδίδως τὸν ἄνθρωπον εἰς θάνατον'.

10. Ὅταν οὖν μεγάλη τις ἀνάγκη συμβῆ, θέλει τις μηδὲ οὕτως ἀμεριμνήσαι, ἀλλὰ μειανοεῖν καὶ κλαίειν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχειν τὸ τοιοῦτον ὡς καιρὸν πειρασμοῦ, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνεχῶς, ἀλλ' ἅπαξ διὰ πολλῶν. Ὅπερ ἐπὶ τῆς θηριακῆς καὶ τοῦ καθαροῦ, ὅτι συνεχῶς λαμβανόμενα βλάπτουσιν, εἰ δὲ λάβει τις ἅπαξ διὰ χρόνου διὰ πολλὴν ἀνάγκην, ὠφελοῦσιν αὐτόν· οὕτως ὀφείλει τις χρῆσασθαι τῷ πράγματι τούτῳ, ἵνα, κἂν δι' ἀνάγκην θελήσῃ ἀλλάξει, ἀλλάξῃ, εἰ ἄρα ἔστιν ἅπαξ διὰ πολλῶν, εἰ μὴ ἴδη, ὡς εἶπον, πολλὴν ἀνάγκην, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ διὰ χρόνου μετὰ φόβου καὶ τρόμου, δεικνύων τῷ Θεῷ καὶ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην, καὶ σκεπάζεται ἐπεὶ καὶ εἰς αὐτὸ βλάπτεται. Ἴδου εἶπομεν τίς ἐστὶν ὁ ψευδόμενος κατὰ διάνοιαν καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἐν λόγῳ ψευδόμενος· θέλομεν λοιπὸν εἰπεῖν τίς ἐστὶ καὶ ὁ εἰς αὐτὸν τὸν θλον αὐτοῦ ψευδόμενος.

11. Ὁ εἰς αὐτὸν τὸν θλον αὐτοῦ ψευδόμενός ἐστιν ὅταν τις ἄσωτος ὢν προσποιεῖται ἐγκράτειαν, ἢ πλεονέκτης ἐστὶ καὶ λαλεῖ περὶ ἐλεημοσύνης καὶ ἐπαινεῖ τὴν συμπάθειαν, ἢ ὑπερήφανός ἐστι καὶ θαυμάζει τὴν ταπεινοφροσύνην. Καὶ οὐχ ὡς θέλων τὴν ἀρειτὴν ἐπαινέσαι, θαυμάζει αὐτήν· εἰ γὰρ ἔλεγε τῷ σκοπῷ τούτῳ, πρῶτον μετὰ ταπεινώσεως ὁμολογεῖ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν λέγων·

εἶναι νὰ παραλλάξῃ ἓνα λόγο, γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ, ὅπως εἶπα, μεγαλύτερη ταραχὴ καὶ θλίψις ἢ κίνδυνος. Ὅπως εἶπε ὁ ἀββᾶς Ἀλώνιος στὸν ἀββᾶ Ἀγάθωνα ἰδοῦ, δύο ἄνθρωποι ἔκαναν ἐνώπιόν σου φόνο, καὶ ὁ ἓνας κατέφυγε στὸ κελλί σου· ὁ διοικητὴς τὸν ζητεῖ καὶ σὲ ἐρωτᾷ λέγοντας, 'ἐνώπιόν σου ἔγινε φόνος;' ἐὰν δὲν τὰ οἰκονομήσης, παραδίδεις τὸν ἄνθρωπο στὸ θάνατο⁴.

10. Ὅταν λοιπὸν συμβῇ κάποια μεγάλη ἀνάγκη νὰ ψευσθῇ, δὲν πρέπει οὔτε τότε νὰ ἀμεριμνήσῃ κανεὶς, ἀλλὰ νὰ μετανοῇ, νὰ κλαίῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ θεωρῇ τοῦτο ὡς εὐκαιρία πειρασμοῦ, καὶ τοῦτο ὄχι συνεχῶς, ἀλλὰ μία φορὰ μεταξύ πολλῶν. Ὅπως ἡ θηριακὴ καὶ τὸ καθαρτικὸ, ὅταν λαμβάνωνται συνεχῶς βλάπτουν, ἐὰν δὲ ληφθοῦν ἀπὸ κάποιον ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ γιὰ πολλὴ ἀνάγκη τὸν ὠφελοῦν· ἔτσι ὀφείλει κανεὶς νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε ἂν ἀπὸ ἀνάγκη χρειασθῇ νὰ ἀλλάξῃ τὰ λόγια, νὰ τὰ ἀλλάξῃ, ἐφ' ὅσον τοῦτο συμβαίνει μία φορὰ μεταξύ πολλῶν, ἐὰν ἰδῇ, ὅπως εἶπα, πολλὴ ἀνάγκη, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σπάνιο μὲ φόβο καὶ τρόμο, δεικνύοντας στὸ Θεὸ καὶ τὴν προαίρεσί του καὶ τὴν ἀνάγκη. Ἔτσι σκεπάζεται. Ἀλλιῶς καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι βλάπτεται. Εἶπαμε ἤδη ποῖός εἶναι ὁ ψευδόμενος κατὰ διάνοια καὶ ποῖός εἶναι ὁ ψευδόμενος μὲ λόγο· ὑπολείπεται τώρα νὰ εἰποῦμε ποῖός εἶναι καὶ ὁ ψευδόμενος μὲ τὸν βίον του.
11. Ὁ ψευδόμενος μὲ τὸν βίον του εἶναι αὐτὸς ποῦ, ἐνῶ εἶναι ἄσωτος, προσποιεῖται ἐγκράτεια, ἢ ἐνῶ εἶναι πλεονέκτης ὁμιλεῖ περὶ ἐλεημοσύνης καὶ ἐπαινεῖ τὴν συμπάθεια, ἢ ἐνῶ εἶναι ὑπερήφανος θαυμάζει τὴν ταπεινοφροσύνη. Καὶ δὲν τὴν θαυμάζει διότι θέλει νὰ ἐπαινέσῃ τὴν ἀρετὴ. Διότι ἂν εἶχε αὐτὸν τὸν σκοπὸ, πρῶτα θὰ ὠμολογοῦσε τὴν ἀδυναμία του λέγοντας,

'οἱ μοι τῷ ἀθλίῳ ὅτι μεματαίωμαι ἀπὸ παντὸς ἀγαθοῦ',
 καὶ μετὰ τὸ ὁμολογήσαι τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, οὕτως εἶχε
 θαυμάσαι καὶ ἐπαινέσαι τὴν ἀρετὴν. Ἄλλ' οὐδὲ σκοπὸν
 ἔχων τοῦ μὴ σκανδαλίσει τινὰ ἐγκωμιάζει τὴν ἀρετὴν.
 Ὅφείλει γὰρ καὶ οὕτω λογίσασθαι ὅτι, 'καί, ἐγὼ ἀθλίος
 εἰμι καὶ ἐμπαθής, διὰ τί ἵνα καὶ ἄλλον σκανδαλίσω; διὰ
 τί ἵνα θλάρω καὶ ἄλλην ψυχὴν, καὶ ἐνέγκω ἐμαυτῷ καὶ
 ἄλλο βάρος;' καὶ εἶχεν, εἰ καὶ εἰς ἑαυτὸν ἡμάρτανεν, ἀλλ'
 οὐκ ἄφασθαι τοῦ καλοῦ. Ταπεινώσεως γὰρ ἐστὶ τὸ ἑαυτὸν
 ταλανίζειν, καὶ συμπαθείας τὸ φείδεσθαι τοῦ πλησίον.
 Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος οὐ κατὰ τινὰ τούτων τῶν εἰρημένων
 θαυμάζει, ὡς εἶπον, τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ σκεπάσαι
 τὴν ἰδίαν ἀσχημοσύνην προσλαμβάνεται τὸ ὄνομα τῆς ἀ-
 ρειῆς καὶ λαλεῖ περὶ αὐτῆς, ὡς ὅτι καὶ αὐτὸς τοιοῦτός
 ἐστιν, ἢ πολλάκις διὰ τὸ θλάραι καὶ δελεάσαι τινά. Οὔτε
 μία γὰρ κακία οὔτε μία αἵρεσις οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος
 δύναται ἀπαιτῆσαί τινά εἰ μὴ διὰ τοῦ σχηματίσασθαι τὴν
 ἀρετὴν, καθὼς ὁ Ἀπόστολος λέγει ὅτι αὐτὸς ὁ διάβολος
 «μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός». Οὐ μέγα οὖν
 εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι
 δικαιοσύνης. Οὕτως οὖν καὶ ὁ ψεύστης, εἴτε φοβούμενος
 τὴν αἰσχύνην διὰ τὸ μὴ ταπεινωθῆναι, εἴτε, ὡς εἶπον,
 θέλων δελεάσαι καὶ ἀπαιτῆσαί τινά, λαλεῖ περὶ τῶν ἀ-
 ρειῶν καὶ ἐπαινεῖ καὶ θαυμάζει, ὡς ἰδιοποιούμενος αὐ-
 τὸς καὶ πεπειραμένος αὐτῶν. Οὗτός ἐστιν ὁ ψευδόμενος
 εἰς αὐτὸν τὸν θίον αὐτοῦ, οὗτος οὐκ ἔστιν ἀπλοῦς ἄνθρω-
 πος, ἀλλὰ διπλοῦς· ἄλλος ἐστὶν ἔσωθεν, καὶ ἄλλος ἔξω-
 θεν· διπλοῦν ἔχει καὶ ὄλον ἐχλευασμένον τὸν θίον αὐτοῦ.

12. Ἴδου εἶπομεν τὰ περὶ τοῦ ψεύδους ὅτι ἐκ τοῦ πονηροῦ

ἄλοίμονο σὲ μένα τὸν ἄθλιο, πού εἶμαι ἄδειος ἀπὸ κάθε ἀγαθό. Καὶ μετὰ τὴν ὁμολογία τῆς ἀδυναμίας του, τότε θὰ ἤμποροῦσε νὰ θαυμάσῃ καὶ ἐπαινέσῃ τὴν ἀρετὴ. Ἀλλὰ δὲν ἐγκωμιάζει τὴν ἀρετὴ οὔτε μέ σκοπὸ νὰ μὴ σκανδαλίσῃ κανένα· διότι καὶ τότε ὀφείλει νὰ σκεφθῇ, ναι, ἐγὼ εἶμαι ἄθλιος καὶ ἐμπαθής, γιατί νὰ σκανδαλίσω καὶ ἄλλον; γιατί νὰ βλάψω κι' ἄλλη ψυχὴ καὶ νὰ ἐπιβάλω στὸν ἑαυτό μου κι' ἄλλο βάρος;. Τότε θὰ ἤμποροῦσε, ἂν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀμαρτωλός, τουλάχιστον νὰ ἐγγίσῃ τὸ ἀγαθό. Διότι εἶναι γνῶρισμα ταπεινώσεως τὸ νὰ ταλανίζῃ τὸν ἑαυτό του καὶ συμπαθείας τὸ νὰ λυπῆται τὸν πλησίον. Ἀλλ' αὐτός ὁ ψεύστης δὲν θαυμάζει τὴν ἀρετὴ κατὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς τρόπους πού ἀναφέρθηκαν, ἀλλὰ προβάλλει τὸ ὄνομα τῆς ἀρετῆς ἢ γιὰ νὰ παρουσιάσῃ καὶ τὸν ἑαυτό του ἐνάρετο ὁμιλώντας γι' αὐτὴν ἢ γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν ἰδική του ἐντροπὴ ἢ πολλές φορές γιὰ νὰ βλάψῃ καὶ νὰ δελεάσῃ κάποιον. Διότι οὔτε μία κακία οὔτε μία ἀρετὴ οὔτε ὁ ἴδιος ὁ διάβολος δὲν μπορεῖ νὰ ἀπατήσῃ κάποιον, παρὰ μόνον ἂν λάβῃ τὴν μορφή τῆς ἀρετῆς, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι αὐτός ὁ διάβολος «μετασχηματίζεται σὲ ἄγγελο φωτός»⁵. Δὲν εἶναι ἐπομένως σπουδαῖο ἂν καὶ οἱ ὑπηρέτες του μετασχηματίζονται σὲ ὑπηρέτες δικαιοσύνης. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ ψεύστης, εἴτε φοβούμενος τὴν ἐντροπὴ μὴπως ταπεινωθῇ εἴτε, ὅπως εἶπα, θέλοντας νὰ δελεάσῃ καὶ ἀπατήσῃ κάποιον, ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τίς ἐπαινεῖ καὶ τίς θαυμάζει, σὰν νὰ τίς ἔχη ἰδιοποιηθῇ καὶ τίς ἐφαρμόζει. Αὐτός εἶναι ὁ ψευδόμενος μὲ τὸν ἴδιο του τὸν βίον, αὐτός δὲν εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος ἀλλὰ διπλός· ἄλλος εἶναι ἀπὸ μέσα καὶ ἄλλος ἀπὸ ἔξω· ἔχει διπλό καὶ τὸν ἐντροπιασμένο βίον του.

12. Εἶπαμε λοιπὸν τὰ περὶ τοῦ ψεύδους, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸ

ἔσιν· εἶπομεν καὶ περὶ τῆς ἀληθείας ὅτι ἡ ἀλήθεια ὁ Θεὸς ἐστὶ. Φύγωμεν οὖν τὸ ψεῦδος, ἀδελφοί, ἵνα ρυσθῶμεν ἐκ τῆς μερίδος τοῦ πονηροῦ, καὶ ἀγωνισώμεθα κτήσασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἵνα ἐνωθῶμεν τῷ εἰπόντι, «ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια». Ὁ Θεὸς ἀξιώσει ἡμᾶς τῆς ἀληθείας αὐτοῦ. Ἀντιῶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

10

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΜΕΤΑ ΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΝΗΨΕΩΣ
ΟΔΕΥΕΙΝ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

1. Φροντίσωμεν ἑαυτῶν, ἀδελφοί, νήψωμεν. Τίς δώσει ἡμῖν τὸν καιρὸν τοῦτον, εἰ ἂν ἀπολέσωμεν αὐτόν; Ὅντως ἔχομεν ζητῆσαι τὰς ἡμέρας ταύτας καὶ μὴ εὔρεϊν αὐτάς. Ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος ἔλεγεν ἑαυτῷ πάντοτε· Ἀρσένιε, διὸ ἐξῆλθες; Ἡμεῖς δὲ ἐν ἰσοσύντη ἐσμεν ἀμελεία διὸ οὐτε οἶδαμεν διὰ τί ἐξήλθομεν, οὐκ οἶδαμεν οὐδὲ τί ἐστὶν ὃ ἠθέλησαμεν διὰ τοῦτο οὐ μόνον οὐ προκόπιουμεν, ἀλλὰ καὶ θλιβόμεθα πάντοτε. Τοῦτο δὲ γίνεται ἡμῖν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν προσοχὴν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν. Καὶ ὅντως εἰ ἠθέλομεν μικρὸν ἀγωνίσασθαι, οὐκ εἶχομεν ἐπὶ πολὺ θλιβῆναι οὐδὲ κοπιᾶν· κἂν γὰρ παρὰ τὰς ἀρχὰς θιάζηταις ἐναντῶν, ἀλλὰ ἀγωνιζόμενος κατὰ μικρὸν μικρὸν προκόπει, καὶ λοιπὸν μετὰ ἀναπαύσεως ποιεῖ, τοῦ Θεοῦ βλέποντος διὰ θιάζεται ἐναντῶν καὶ παρέχοντος αὐτῷ βοήθειαν.

Αὐτῶ... Ἀμήν Π παραλ. S.

6. Ἰω. 14, 6.

1. Ἀποφθέγματα, Ἀρσένιος 40, PG 65, 105.

πονηρό· εἶπαμε καὶ περὶ τῆς ἀληθείας, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ Θεός. " Ἄς ἀποφύγωμε λοιπὸν τὸ ψευδος, ἀδελφοί, γιὰ νὰ ξεφύγωμε ἀπὸ τὴν μερίδα τοῦ πονηροῦ, καὶ ἄς ἀγωνισθοῦμε ν' ἀποκτήσωμε τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ ἐνωθοῦμε μὲ ἐκεῖνον ποῦ εἶπε, «ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁶. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια του.

Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες.
Ἄμην.

10

ΠΕΡΙ

ΟΔΕΥΣΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟ ΜΕ ΕΓΡΗΓΟΡΣΙ

1. " Ἄς φροντίσωμε γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀδελφοί, ἄς εἶμαστε ἄγρυπνοι. Ποιὸς θὰ μᾶς δώσῃ πάλι αὐτὴν τὴν εὐκαιρία, ἐὰν τὴν χάσωμε; Πραγματικὰ θὰ ζητήσωμε αὐτὲς τίς ἡμέρες καὶ δὲν θὰ τίς εὔρωμε. Ὁ ἄβθᾶς Ἀρσένιος ἔλεγε στὸν ἑαυτὸ του πάντοτε· «Ἀρσένιε, γιὰτί ἐξῆλθες ἀπὸ τὸν κόσμον;»¹. Ἐμεῖς ὁμῶς ζοῦμε μὲ τόση ἀμέλεια, ὥστε δὲν γνωρίζομε γιὰτί ἐξήλθαμε, δὲν γνωρίζομε τί εἶναι αὐτὸ ποῦ ἠθελήσαμε· γι' αὐτὸ ὄχι μόνο δὲν προκόπομε, ἀλλὰ καὶ θλιβόμαστε πάντοτε. Αὐτὸ δὲ μᾶς συμβαίνει ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχομε προσοχὴ στὴν καρδιά μας. Καὶ πραγματικὰ ἂν ἠθέλαμε νὰ ἀγωνισθοῦμε ὀλίγο, δὲν θὰ εἶχαμε νὰ θλιβοῦμε, οὔτε νὰ κοπιᾶσωμε γιὰ πολὺ· διὰτι καὶ ἂν στίς ὀρχές βιάζῃ κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του, στή συνέχεια τοῦ ἀγῶνος προκόπτει βαθμιαίως καὶ στὸ τέλος ἐνεργεῖ μὲ ἄνεσι, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς βλέποντας ὅτι βιάζει τὸν ἑαυτὸ του τοῦ παρέχει βοήθεια.

2. Καὶ ἡμεῖς οὖν διασώμεθα ἑαυτούς, θάλωμεν ἀρχὴν, θελήσωμεν τέως τὸ καλόν. Καὶ γὰρ οὕτω ἐν τελειότητι ἔσομεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ θέλειν ἀρχὴ σωτηρίας ἡμῖν ἔστιν ἐκ τοῦ γὰρ θέλειν ἐρχόμεθα σὺν Θεῷ καὶ εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ ἀγωνίζεσθαι βοηθεῖται τις εἰς τὸ κτήσασθαι τὰς ἀρείας. Διὰ τοῦτο τις τῶν πατέρων λέγει· ἴδος αἷμα καὶ λάβε πνεῦμα', τοῦτ' ἔστιν ἀγωνίαι καὶ γένη ἐν ἔξει τῆς ἀρείης.
3. Ὅτι ἀνεγίνωσκον εἰς τὴν ἔξω παιδείαν, ἐκοπίων ἐξ ἀρχῆς πάνυ, καὶ ὅτε ἠρχόμενον λαβεῖν τὸ βιβλίον, οὕτως ἤμην ὡς τις ποιεῖ ὑπάγων ἀπασθαι θηρίου. Ὡς οὖν ἔμεινα διαζόμενος ἑαυτόν, ἐβοήθησεν ὁ Θεὸς καὶ οὕτως ἐγενόμην ἐν ἔξει τοῦ πράγματος, ὥστε μήτε εἰδέναι με τί ἔτιρωγον ἢ τί ἔπινον ἢ πῶς ἐκοιμώμην ἐκ τῆς καύσεως τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ οὐδέποτε εἰλκύσθην εἰς ἄριστον μετὰ ἐνὸς τῶν φίλων μου, ἀλλ' οὐδὲ εἰς συντυχίαν ἠρχόμενον μετ' αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ ἀναγνώσματος, καίτοι φιλοσυνήθης ὢν καὶ ἀγαπῶν τοὺς εταίρους μου. Ὡς οὖν ἀπέλυεν ἡμᾶς ὁ σοφιστὴς καὶ ἐλουόμενον (ἔχον γὰρ καθ' ἡμέραν ἐνυγραίνεσθαι, ἐπειδὴ ἀνεξηραιώμην ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἀναγνωσμάτων), ἀνεχώρουν ὅπου ἔμενον, μήτε εἰδὼς τί ἔχω φαγεῖν οὐκ ἠδυνάμην γὰρ ἀπασχοληθῆναι οὐδὲ εἰς αὐτὸ τὸ φαγεῖν μου. Πλὴν εἶχόν τινα πιστόν, καὶ αὐτὸς ἠτοίμαζέ μοι εἴ τι ἤθελεν. Ἐλάμβανον οὖν εἴ τι ἠϋρισκον αὐτὸν ποιήσαντα, ἔχων καὶ τὸ βιβλίον ἐκ πλαγίου μου εἰς τὸ κραθᾶν καὶ κατὰ μικρὸν ἐνέκνυτον εἰς αὐτό. Καὶ ἐν τῷ κοιμηθῆναι ὁμοίως πλησίον μου εἶχον αὐτὸ εἰς τὸ θρονίον μου, καὶ ὡς ἤρπαζον μικρὸν, εὐθέως ἀνεπήδων εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Πάλιν ἐσπέρας, ὡς ἀνεχώρουν μετὰ τὸ λυχνικόν, ἤπιον τὸν

1. τίς ποτε ΠΒ τί ποτε S.

2. Ἀποφθέγματα, Λογγίνος, PG 65, 257.

3. Σοφιστὴς ἐλεγόταν τότε ὁ καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς.

2. "Ας βιάσωμε λοιπόν κι' ἐμεῖς τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἄς ξεκινήσωμε, ἄς θελήσωμε ἐπὶ τέλους τὸ καλό. Καὶ ἂν δὲν εἶμαστε ἀκόμη στὴν τελειότητα, τὸ γεγονός τῆς θελήσεως μόνο του ἀποτελεῖ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας μας· διότι ἀπὸ τὴν θέλησι ἐρχόμαστε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ στὸν ἀγῶνα, κι' ἀπὸ τὸν ἀγῶνα βοηθεῖται κανεὶς στὸ ν' ἀποκτήσῃ τις ἀρετές. Γι' αὐτὸ λέγει κάποιος ἀπὸ τοὺς πατέρες· «δῶσε αἷμα καὶ λάβε πνεῦμα»², δηλαδὴ ἀγωνίσου καὶ ἀπόκτησε τὴν ἀρετὴ.
3. "Ὅταν ἐσπούδαζα τὰ μαθήματα τῆς ἔξω παιδείας, στὴν ἀρχὴ ἐκοπίαζα πολύ, καὶ ὅταν ἐρχόμουν νὰ πάρω τὸ βιβλίο ἤμουν σὰν νὰ ἐπήγαινα νὰ πιᾶσω θηρίο. Καθὼς λοιπόν ἐπέμεινα νὰ πιέζω τὸν ἑαυτὸ μου, ἐβοήθησε ὁ Θεὸς καὶ τόσο πολὺ ἀπέκτησα τὴ συνήθεια τῆς μελέτης, ὥστε ἀπὸ τὴν φλόγα τῶν ἀναγνωσμάτων δὲν ἐγνώριζα κἂν τί ἔτρωγα ἢ τί ἔπινα ἢ πῶς ἐκοιμώμουν. Καὶ ποτὲ δὲν παρασύρθηκα σὲ γεῦμα μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς φίλους μου, ἀλλὰ οὔτε ἐρχόμουν σὲ συνάντησί τους κατὰ τὴν διάρκεια τῆς μελέτης, μολονότι ἀγαποῦσα τις συντροφιές καὶ τοὺς φίλους μου. Μόλις λοιπόν μᾶς ἀπέλυε ὁ σοφιστὴς³ καὶ ἐλουζόμουν (διότι εἶχα ἀνάγκη νὰ ὑγραίνωμαι καθημερινῶς, ἐπειδὴ ἐξηραινόμουν ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῆς μελέτης), ἀναχωροῦσα πρὸς τὴν κατοικία μου, χωρὶς νὰ ξεύρω τί ἔχω νὰ φάγω, διότι δὲν ἤμποροῦσα ν' ἀσχοληθῶ οὔτε μὲ τὸ νὰ ἐκλέξω τὸ φαγητό μου. Εἶχα ὅμως κάποιον ἔμπιστο καὶ αὐτὸς μοῦ ἐτοίμαζε ὅ,τι ἤθελε. Ἐλάμβανα λοιπόν ὅ,τι εὔρισκα ἐτοιμασμένο ἀπὸ αὐτὸν, ἔχοντας καὶ τὸ βιβλίο δίπλα μου ἐπάνω στὸ κρεβάτι καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἔσκυθα σ' αὐτό. Καὶ ὅταν ἐξάπλωνα γιὰ ὕπνο τὸ εἶχα ὁμοίως πλησίον μου, καὶ μόλις τὸν ἄρπαζα λίγο, εὐθύς ἀμέσως ἀναπηδοῦσα στὴν ἀνάγνωσι. Πᾶλι τὸ βράδυ, ὅταν ἀποσυρόμουν μετὰ τὸν ἑσπερινὸ, ἀναπτα τὸ λυχνάρι κι'

λύχνον και ἐποίουν ἕως τοῦ μεσονυκτίου ἀναγινώσκων, και οὕτως ἤμην ὅτι οὐκ ἠθογονόμην οἷας δήποτε ἠδύτης ὡς ἀπὸ² τῶν ἀναγνωσμάτων. "Οἱτε οὖν ἤλθον εἰς τὸ μοναστήριον, ἔλεγον ἐμαυτῶ· 'εἰ ἐπὶ τοῦ ἕξω λόγου ἐγένετο τοιοῦτος πόθος και τοιαύτη θέρμη ἐκ τοῦ σχολάσαι τινὰ τῇ ἀναγνώσει και γενέσθαι ἐν ἕξει αὐτῆς, πῶς μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρειῆς;' και ἐλάμβανον πολλὴν δύναμιν ἐκ τούτου τοῦ πράγματιος.

4. Οὕτως ἐὰν θέλῃ τις κησασθαι ἀρειήν, οὐκ ὀφείλει ἀδιαφορεῖν οὐδὲ μειωρίζεσθαι ὡσπερ γάρ τις θέλων μαθεῖν τεκτονικὴν, οὐ προσέχει ἄλλῃ τέχνῃ, οὕτως ἐστὶ και ἐπὶ τῶν θελόντων κησασθαι ἐργασίαν πνευματικὴν, οὐκ ὀφείλουσι προσέχειν ἄλλῳ τινὶ πράγματι, ἀλλὰ νυκτὸς και ἡμέρας μελειᾶν ἐν αὐτῇ, πῶς δυνηθῶσι κησασθαι αὐτήν. Οἱ δὲ μὴ οὕτως προσερχόμενοι τῷ πράγματι, οὐ μόνον οὐ προκόπουσιν, ἀλλὰ και συντριβονται, οὕτως ἀσκόπως περιφερόμενοι. 'Ἐὰν γὰρ μὴ νήφῃ τις και ἀγωνίζηται, εὐχερῶς ἐκπίπτει εἰς τὰς παρεκβάσεις τῶν ἀρειῶν.
5. Αἱ γὰρ ἀρειαι μέσαι εἰσὶν, ἡ βασιλικὴ ὁδὸς ἐστὶ, περὶ ἧς εἶπεν ὁ ἅγιος γέρων ἐκεῖνος· 'ὁδῶ βασιλικῇ πορεύεσθε και τὰ μίλια μειρεῖτε'. Μέσαι οὖν εἰσιν, ὡς εἶπον, αἱ ἀρειαι ὑπερβολῶν και ἐλλείψεων. Διὰ τοῦτο γέγραπται 'μὴ ἐκκλίνης εἰς τὰ δεξιὰ, μηδὲ εἰς τὰ ἀριστερά', ἀλλὰ 'ὁδῶ βασιλικῇ' πορεύου. Και ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει 'εὐδύς ἐστὶ τῇ καρδίᾳ ὁ τὸν λογισμὸν μὴ ἔχων ρέποντα πρὸς ὑπερβολὴν μήτε ἔλλειψιν, ἀλλὰ ἀπενθνόμενος πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρειῆς'.

2. ὡς ἀπὸ Π ἐκ S.

4. Βασιλικὴ ὁδὸς ὀνομαζόταν στὴν ἀρχαιότητα ἡ λεωφόρος, ἡ κεντρικὴ ὁδός, σὲ διόκρισι ἀπὸ τὰ μονοπάτια ἢ τὶς παρόδους. Ἡ ὀνομασία ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ μέση τῶν δύο ἄκρων ἔχει ἀριστοτελικὴ προέλευσι.

5. Ἀποφθέγματα, Βενιαμίν 5, PG 65, 245 A.

ἐδιάβαζα ἕως τὰ μεσάνυκτα καὶ εὕρισκόμενον σὲ τέτοια κατάστασι, ὥστε δὲν αἰσθανόμενον καμμιὰ εὐχαρίστησι τόσο ὅσο ἀπὸ τῆς σπουδῆς. Ὅταν λοιπὸν ἦλθα στὸ μοναστήρι, ἔλεγα μέσα μου· ἔάν στὸ χῶρο τῶν ἔξω σπουδῶν δημιουργῆται τέτοιος πόθος καὶ τέτοια θερμὴ ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσι στὴν ἀνάγνωσι καὶ στὴν ἐξοικείωσι μὲ αὐτὴν, πόσο μᾶλλον στὸ χῶρο τῆς ἀρετῆς; Καὶ ἀπὸ τὴν σκέψι αὐτὴ ἔπαιρνα πολλὴ δύναμι.

4. Ἔτσι, ἂν θέλη κανεὶς νὰ ἀποκτήσῃ ἀρετὴ, δὲν ὀφείλει νὰ ἀδιαφορῇ οὔτε νὰ κυμαίνεται· διότι, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ μάθῃ τεκτονικὴ, δὲν προσέχει ἄλλῃ τέχνῃ, ἔτσι εἶναι καὶ μὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἀποκτήσουν πνευματικὴ ἐργασία. Δὲν ὀφείλουν νὰ προσέχουν σὲ ἄλλο πρᾶγμα, ἀλλὰ νὰ μελετοῦν νύκτα καὶ ἡμέρα αὐτὴν, πῶς νὰ μπορέσουν νὰ τὴν ἀποκτήσουν. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ δὲν προσέρχονται μὲ τέτοια πρόθεσι στὸ πρᾶγμα αὐτό, ὄχι μόνον δὲν προκόπτουν, ἀλλὰ καὶ συντρίβονται, περιφερόμενοι τόσο ἄσκοπα. Ἐάν δὲν ἀγρυπνῇ καὶ δὲν ἀγωνίζεται κανεὶς, εὐχερῶς ἐκπίπτει ἔξω ἀπὸ τῆς ἀρετῆς.
5. Διότι οἱ ἀρετῆς εἶναι μέσες, εἶναι ἡ βασιλικὴ ὁδός⁴, περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησε ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων· ἔνα βαδίζετε στὴν βασιλικὴ ὁδὸ καὶ νὰ μετρήτε τὰ μίλια⁵. Μέσες λοιπὸν εἶναι, ὅπως εἶπα, οἱ ἀρετῆς, μεταξὺ τῶν ὑπερβολῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων. Γι' αὐτὸ ἔχει γραφῆ· «μὴ λοξοδρομήσης στὰ δεξιὰ οὔτε στὰ ἀριστερά»⁶, ἀλλὰ νὰ βαδίζῃς στὴν βασιλικὴ ὁδό⁷. Καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει· «εὐθύς στὴν καρδιὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τὸν λογισμό του νὰ ρέπη πρὸς τὴν ὑπερβολὴ οὔτε πρὸς τὴν ἔλλειψι, ἀλλὰ κατευθύνεται πρὸς τὸ μέσο τῆς ἀρετῆς»⁸.

6. Παροιμ. 4, 27.

7. Ἄρ. 20, 17.

8. Εἰς ψαλμὸν 7, 7.

6. Οἷόν τι λέγω. Ἡ κακία καθ' ἑαυτὴν οὐδέν ἐστιν· οὔτε γὰρ οὐσία τις ἐστίν, οὔτε ὑπόστασιν τινα ἔχει· μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ ἐκκλίνουσα ἢ ψυχὴ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς γίνεται ἐμπαθῆς καὶ ἀποτελεῖ τὴν κακίαν· ὅθεν καὶ κολάζεται ὑπ' αὐτῆς, μὴ εὐρίσκουσα φυσικὴν τινα ἀνάπαυσιν ἐν αὐτῇ. Ὡσπερ, ὑπόθου, τὸ ξύλον· μὴ γὰρ σκώληκα ἔχει ἔσωθεν αὐτοῦ; ἀλλὰ ποιεῖ μικρὰν σήψιν, καὶ ἐκ τῆς σήψεως ἐκείνης γίνεται ὁ σκώληξ, καὶ οὕτως αὐτὸς ὁ σκώληξ βιβρώσκει τὸ ξύλον. Ὁμοίως καὶ ὁ χαλκὸς αὐτὸς ποιεῖ τὸν ἰὸν καὶ αὐτὸς πάλιν ἀναλίσκεται ὑπὸ τοῦ ἰοῦ. Καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτὸ ποιεῖ τὸν σῆτα, καὶ αὐτὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ γινόμενος σῆς φθειρεῖ αὐτό. Οὕτως οὖν καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ποιεῖ τὴν κακίαν, μηδὲν πρὸ τούτου οὔσαν, μηδὲ ἔχουσαν, ὡς εἶπον, ὑπόστασιν, καὶ αὐτὴ κολάζεται ὑπὸ τῆς κακίας. Καὶ καλῶς εἶπεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος· πῦρ γὰρ ὕλης γέννημα καὶ δαπανᾷ τὴν ὕλην, ὡς τοὺς κακοὺς ἢ κακία. Ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρρωστούντων σωμάτων ἔστιν εὐρεῖν διὰν ἀτακίησιν τις καὶ μὴ διοικῆσιν ἑαυτὸν ἐν τῇ ὑγείᾳ, γίνεται ἢ πλεονασμὸς ἢ ἔλλειψις, καὶ λοιπὸν ἐκ τούτου ἀνομαλεῖ. Ὡστε πρὸ τούτου οὐδαμοῦ ἦν ἢ ἀρρωσία, οὐδέ τί ποτε ἦν· καὶ πάλιν μεθ' οὗ ὑγιαίνει τὸ σῶμα, οὐδαμοῦ εὐρίσκειται ἢ ἀρρωσία. Ὁμοίως καὶ ἡ κακία ἀρρωσία ἐστὶ τῆς ψυχῆς στερουμένης τῆς ἰδίας αὐτῆς καὶ κατὰ φύσιν ὑγείας, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀρετὴ. Διὰ τοῦτο εἶπομεν διμέσαι εἰσὶν αἱ ἀρεταί· οἷον ἡ ἀνδρεία μέση ἐστὶ τῆς δειλίας καὶ τῆς θρασύτητος· ἡ ταπεινοφροσύνη μέση ἐστὶ τῆς ὑπερηφανίας καὶ τῆς ἀνθρωπαρεσκίας· ὁμοίως ἢ εὐλάβεια μέση ἐστὶ τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς ἀναιδείας· οὕτω κατὰ ἀναλογίαν καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί. Ἐὰν οὖν εὐρεθῇ ἄνθρωπος ἀξιούμενος τούτων τῶν ἀρετῶν, οἷος εὐρίσκε-

9. Σταθερὴ γραμμὴ τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας, τὴν ὁποία ἐχάρησαν σαφῶς κυρίως οἱ Καππαδόκες.

10. Τὰ παραδείγματα αὐτά, ἰσχυρὰ ἴσως τότε, εἶναι ἀνίσχυρα σήμερα.

11. Λόγος 23, 1, PG 35, 1152 C.

6. Θέλω νά εἰπῶ τὸ ἐξῆς. Ἡ κακία καθ' ἑαυτὴν δέν εἶναι τίποτε· διότι οὔτε οὐσία εἶναι οὔτε ὑπόστασι ἔχει, μὴ γένοιτο⁹. Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ γίνεται ἐμπαθῆς, ὅταν ἀποκλίνῃ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, καὶ παράγει τὴν κακίαν· καὶ γι' αὐτὸ τιμωρεῖται ἀπὸ αὐτὴν μὴ εὐρίσκοντας φυσικὴ ἀνάπαυσι σ' αὐτὴν. Πάρε ὡς παράδειγμα τὸ ξύλον· μήπως ἔχει σκουλήκι μέσα του; Ἀπλῶς ὑφίσταται μικρὴ σῆψι καὶ ἀπὸ τὴν σῆψι ἐκείνη γίνεται τὸ σκουλήκι, καὶ ἔτσι αὐτὸ τὸ σκουλήκι κατατρῶγει τὸ ξύλον. Ὁμοίως καὶ ὁ χαλκὸς παράγει μόνος του τὸν ἰὸ καὶ ἀναλίσκεται πάλι ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν ἰὸ. Καὶ τὸ ἱμάτιο δημιουργεῖ μόνον του τὸν σκῶρο, καὶ ὁ σκῶρος ποὺ γίνεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ φθείρει¹⁰. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ δημιουργεῖ μέσα της τὴν κακίαν ποὺ δέν εἶναι τίποτε πρὶν ἀπὸ αὐτὸ καί, ὅπως εἶπα, δέν ἔχει ὑπόστασι, καὶ ἡ ἴδια τιμωρεῖται ἀπὸ τὴν κακίαν. Καὶ καλῶς εἶπε ὁ ἅγιος Γρηγόριος· «Τὸ πῦρ ποὺ εἶναι γέννημα τοῦ ξύλου δαπανᾷ τὸ ξύλον, ὅπως τοὺς κακοὺς ἡ κακία»¹¹. Τοῦτο μπορεῖ νά εὐρῆς καὶ στὴν περίπτωσι τῶν ἀρρώστων· ὅταν ζῆ κανεῖς ἄτακτα καὶ δέν περιποιηθῆ τὴν ὑγείαν του, δημιουργεῖται ἡ πληθώρα χυμῶν ἢ ἔλλειψις, καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἔπειτα χάνεται ἡ ἰσορροπία τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὡστε πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δέν ὑπῆρχε καθόλου ἀσθένεια, οὔτε ἦταν τίποτε· καὶ ὅταν τὸ σῶμα ἀποκτήσῃ πάλι τὴν ὑγείαν, δέν εὐρίσκεται πουθενά ἡ ἀρρώστια. Ὁμοίως καὶ ἡ κακία εἶναι ἀρρώστια τῆς ψυχῆς, ὅταν στερῆται τῆ φυσικῆ της ὑγείαν, ποὺ εἶναι ἡ ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ εἶπαμε ὅτι οἱ ἀρετέες εἶναι μέσες· παραδείγματός χάριν ἡ ἀνδρεία εἶναι μέση τῆς δειλίας καὶ τῆς θρασύτητος· ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι μέση τῆς ὑπερηφανείας καὶ τῆς ἀνθρωπαρεσκίας· ὁμοίως ἡ εὐλάβεια εἶναι μέση τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς ἀναιδείας· ἔτσι κατ' ἀναλογίαν καὶ οἱ ἄλλες ἀρετέες. Ἐάν λοιπὸν εὐρεθῆ ἄνθρωπος στολισμένος μὲ αὐτέες τίς ἀρετέες, αὐτὸς

ται τίμιος παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ αἰεὶ φαίνεται μὲν τρώγων καὶ πίνων καὶ κοιμώμενος ὡσπερ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔστι δὲ ὁ τοιοῦτος τίμιος διὰ τὰς ἀρετὰς ἃς ἔχει. Εἰ δὲ μὴ νήφη τις καὶ φυλάτῃ ἐαντιόν, ἐκκλίνει εὐχερῶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἢ εἰς τὰ δεξιὰ ἢ εἰς τὰ ἀριστερά, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ ὑπερβολὴν ἢ ἔλλειπιν, καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀρρωσίαν ἣτις ἐστὶν ἡ κακία.

7. Ἴδου αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ βασιλικὴ ἣν ὠδεύσαν πάντες οἱ ἅγιοι. Τὰ δὲ μίλια εἰσὶν αἱ διάφοροι καιασιάσεις ἃς ὀφείλῃ τις μειρεῖν πάντοτε καὶ βλέπειν ποῦ ἐστὶν, εἰς ποῖον μίλιον ἔφθασεν, εἰς ποῖαν καιάσασιν ἐστὶν. Οἷόν τι λέγω οὕτως ἐσμέν ἡμεῖς πάντες ὡσπερ τινὲς ἔχοντες σκοπὸν ὀδεῦσαι ἐπὶ τὴν ἀγίαν πόλιν καὶ ἐξελθόντες ἀπὸ μιᾶς πόλεως, οἱ μὲν ὠδεύσαν πέντε μίλια καὶ ἀπέμειναν, οἱ δὲ ὠδεύσαν δέκα, οἱ δὲ καὶ ἕως τοῦ ἡμίσεως τῆς ὁδοῦ, οἱ δὲ οὐδὲ ὄλως ὠδεύσαν, ἀλλ' ἐξῆλθον μὲν τῆς πόλεως, ἔμειναν δὲ ἔξω τῶν πύλων εἰς τὴν δυσωδίαν αὐτῆς, οἱ δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ὄντες, ἔστιν ὅτι ὀδεύουσι δύο μίλια καὶ πλανῶνται καὶ ὑποσιρέφουσιν αὐτά, ἢ δύο ποιῶσι καὶ ὑποσιρέφουσι πέντε, οἱ δὲ ὠδεύσαν ἕως αὐτῆς τῆς πόλεως, ἔμειναν δὲ ἔξω καὶ οὐκ εἰσῆλθον ἔσω εἰς τὴν πόλιν.
8. Ἴδου οὕτως ἐσμέν καὶ ἡμεῖς. Εἰσὶ γάρ τινες ἐξ ἡμῶν διὰ ἀφῆκαν τὸν κόσμον καὶ ἐξῆλθον εἰς τὸ μοναστήριον σκοπὸν ἔχοντες εἰς τὸ κτῆσασθαι τὰς ἀρετὰς καὶ οἱ μὲν κατώρθωσαν ὀλίγον καὶ ἐναπέμειναν, ἄλλοι ἔτι μικρόν, ἄλλοι καὶ ἕως τοῦ ἡμίσεως τοῦ πράγματος καὶ ἐσιτάθησαν, ἄλλοι οὐδὲν ὄλως κατώρθωσαν, ἀλλὰ ἔδοξαν μὲν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου, ἔμειναν δὲ εἰς τὰ τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὰ πάθη καὶ εἰς τὴν δυσωδίαν αὐτῶν, ἄλλοι κατορθοῦσι μικρόν καλὸν καὶ πάλιν ἀναλύουσιν αὐτό, εἰσὶ δὲ

είναι πολύτιμος ενώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ φαίνεται μὲν νὰ τρώγη καὶ νὰ πίνη καὶ νὰ κοιμᾶται ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, εἶναι ὅμως πολύτιμος γιὰ τὶς ἀρετὲς ποῦ ἔχει. Ἐὰν δὲ δὲν ἀγρυπνῆ κανεὶς καὶ δὲν προφυλάτῃ τὸν ἑαυτό του, ἐκκλίνει εὐκόλα ἀπὸ τὴν ὁδὸν ἢ στὰ δεξιὰ ἢ στὰ ἀριστερά, δηλαδὴ σὲ ὑπερβολὴ ἢ ἔλλειψι καὶ δημιουργεῖ τὴν ἀρρώστεια ποῦ εἶναι ἢ κακία.

7. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ βασιλικὴ ὁδὸς ποῦ ἐβάδισαν ὅλοι οἱ ἅγιοι. Τὰ δὲ μίλια εἶναι οἱ διάφορες καταστάσεις ποῦ πρέπει νὰ μετρῆ κανεὶς πάντοτε γιὰ νὰ βλέπη ποῦ εἶναι, σὲ ποῖο μίλι ἔφθασε, σὲ ποιά κατάστασι εἶναι. Θέλω νὰ εἰπῶ τὰ ἑξῆς. "Ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε σὰν μερικοὺς ποῦ σκοπεύουν νὰ μεταβοῦν στὴν ἁγία Πόλι· καί, ἀφοῦ ἐξῆλθαν ἀπὸ μιὰ πόλι, ἄλλοι ἐβάδισαν πέντε μίλια καὶ ἔσταμάτησαν, ἄλλοι ἐβάδισαν δέκα, ἄλλοι ἕως τὴν μέση τοῦ δρόμου, ἄλλοι δὲν ἐβάδισαν καθόλου, ἀλλ' ἐξῆλθαν μὲν ἀπὸ τὴν Πόλι, ἔμειναν ὅμως ἔξω ἀπὸ τὶς πύλες στὸν δυσώδη τόπο, οἱ δὲ εὕρισκόμενοι στὴν ὁδὸ ἄλλοτε βαδίζουν δύο μίλια καὶ παραπλανῶνται καὶ ἐπιστρέφουν στὰ βήματά τους ἢ κάνουν δύο καὶ ἐπιστρέφουν πέντε, ἄλλοι δὲ ἐβάδισαν ἕως τὴν ἴδια τὴν πόλι, ἔμειναν ὅμως ἔξω καὶ δὲν εἰσῆλθαν μέσα στὴν πόλι.
8. "Ἐτσι λοιπὸν εἴμαστε κι' ἐμεῖς. Διότι ὑπάρχουν μετὰξὺ μας μερικοὶ ποῦ ἄφησαν τὸν κόσμον καὶ ἐξῆλθαν πρὸς τὸ μοναστήρι ἔχοντας σκοπὸ νὰ ἀποκτήσουν τὶς ἀρετὲς· καὶ ἄλλοι προώδευσαν ὀλίγον καὶ ἔσταμάτησαν, ἄλλοι ἀκόμη λίγο, ἄλλοι ἕως τὴν μέση καὶ ἔσταμάτησαν, ἄλλοι δὲν προώδευσαν καθόλου, ἀλλὰ ἐφάνηκαν μὲν νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὸν κόσμον, ἔμειναν δὲ στὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ στὰ πάθη καὶ στὴν δυσωδία τους, ἄλλοι ἐπιτυγχάνουν μικρὸ καλὸ ἀλλὰ τὸ ἐξοδεύουν, ὑπάρχουν δὲ μερικοὶ ποῦ ἐξοδεύουν

τινες καὶ πλεῖον οὐ κατώρθωσαν ἀναλύουσιν, ἄλλοι κατώρθωσαν μὲν τὰς ἀρειάς, ἔσχον δὲ ὑπερηφανίαν καὶ ἐξουδένωσιν εἰς τὸν πλησίον, καὶ ἔμειναν ἔξω τῆς πόλεως καὶ οὐκ εἰσηλθόντες ἔσω, καὶ ὅμως οὐδὲ αὐτοὶ ἔτυχον τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, κἂν γὰρ ἔφθασαν τὴν πύλην τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἔξωθεν ἔμειναν, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἐξέπεσον τοῦ ἰδίου σκοποῦ. Ἐκαστος οὖν ἡμῶν μάθη ποῦ εἰσιν εἰ ἐξέβη ἐκ τῆς ἰδίας πόλεως, ἔμεινε δὲ ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὴν δυσοδίαν τῆς πόλεως, εἰ προέβη μικρὸν ἢ πολὺ, εἰ ἔφθασε τὸ ἡμῖς τῆς ὁδοῦ, εἰ δύο μίλια ποιεῖ καὶ ἀναλύει τὰ δύο, εἰ δύο ποιεῖ καὶ ἀναλύει πέντε, εἰ ὠδύσεν ἕως τῆς πόλεως καὶ εἰσηλθε εἰς Ἱερουσαλήμ, εἰ τὴν πόλιν μὲν ἔφθασεν, ἔσω δὲ οὐκ ἠδυνήθη εἰσελθεῖν. Ἐκαστος μάθη τὴν κατὰσιασιν αὐτοῦ, ποῦ εἰσι.

9. Τρεῖς γὰρ κατασιάσεις εἰσὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· εἰσὶν ὁ ἐνεργῶν τὸ πάθος καὶ εἰσὶν ὁ ἰσιῶν αὐτὸ καὶ εἰσὶν ὁ ἐκριζῶν αὐτό. Ὁ ἐνεργῶν τὸ πάθος εἰσὶν ὁ πράτιων αὐτό, ὁ ἐπεκδικῶν αὐτό· ὁ δὲ ἰσιῶν τὸ πάθος εἰσὶν ὁ μήτε ἐνεργῶν μήτε ἐκκόπιων αὐτό, ἀλλὰ φιλοσοφῶν μὲν καὶ παρερχόμενος, ἔχων δὲ τὸ πάθος ἐν ἑαυτῷ· ὁ δὲ ἐκριζῶν τὸ πάθος εἰσὶν ὁ ἀγωνιζόμενος καὶ ποιῶν τὰ ἐναντία τοῦ πάθους.
10. Ἐχουσι δὲ αἱ τρεῖς αὗται κατασιάσεις πολὺ πλάτος. Οἷόν τι λέγω· ὃ εἴπατε οἷον θέλετε πάθος καὶ γυμνάσασθαι αὐτό; θέλετε εἰπωμεν περὶ ὑπερηφανίας; θέλετε περὶ πορνείας; ἢ θέλετε μᾶλλον λέγωμεν περὶ κενοδοξίας, ἐπειδὴ πάντες ἠτιώμεθα εἰς αὐτήν; Ἀπὸ κενοδοξίας οὐ δύναται τις ἀκοῦσαι ρῆμα ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἐσὶν οὖν τις διε ἐν ρῆμα καὶ ταράσσεται, καὶ λέγει πέντε ρήματα ἢ καὶ δέκα ἀντὶ τοῦ ἐνός ρήματος, καὶ μάχεται καὶ ταράσσει, καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι ἐκ τῆς μάχης μέ-

περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἐπέτυχαν, ἄλλοι ἀπέκτησαν μὲν τίς ἀρετές, εἶχαν ὅμως ὑπερηφάνεια καὶ περιφρόνησι πρὸς τὸν πλησίον, καὶ ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι καὶ δὲν εἰσῆλθαν, καὶ φυσικὰ κι' αὐτοὶ δὲν ἐπέτυχαν τὸν σκοπὸ τους, διότι μολονότι ἔφθασαν στὴν πύλη τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἔμειναν ἔξω, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὸν σκοπὸ τους. Ὁ καθένας μας λοιπὸν πρέπει νὰ μάθη ποῦ εἶναι ἔάν ἐξῆλθε ἀπὸ τὴν πόλι του ἀλλὰ ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη στὴν δυσώδη περιοχὴ τῆς πόλεως, ἔάν ἐπροχώρισε ὀλίγο ἢ πολὺ, ἔάν ἔφθασε στὴν μέση τῆς ὁδοῦ, ἔάν κάνη δύο μίλια καὶ ἐπιστρέφη τὰ δύο, ἔάν κάνη δύο καὶ ἐπιστρέφη πέντε, ἔάν ἐβάδισε ἔως τὴν πόλι καὶ εἰσῆλθε στὴν Ἱερουσαλήμ, ἔάν ἔφθασε μὲν στὴν πόλι, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ εἰσέλθῃ μέσα. Ὁ καθένας πρέπει νὰ μάθη τὴν κατάστασί του, ποῦ εἶναι.

9. Τρεῖς καταστάσεις ὑπάρχουν στὸν ἄνθρωπο ὑπάρχει αὐτὸς ποῦ ἐνεργεῖ τὸ πάθος, αὐτὸς ποῦ τὸ συγκρατεῖ, αὐτὸς ποῦ τὸ ἐκριζώνει. Ἐνεργεῖ τὸ πάθος αὐτὸς ποῦ τὸ ἐκτελεῖ, αὐτὸς ποῦ τὸ διατηρεῖ συγκρατεῖ τὸ πάθος αὐτὸς ποῦ οὔτε τὸ ἐνεργεῖ οὔτε τὸ κόπτει, ἀλλὰ, ἐνῶ φιλοσοφεῖ καὶ παρέρχεται, ἔχει τὸ πάθος μέσα του ἔκριζώνει τὸ πάθος αὐτὸς ποῦ ἀγωνίζεται καὶ κάνει τὰ ἀντίθετα τοῦ πάθους.
10. Ἔχουν δὲ οἱ τρεῖς αὐτές καταστάσεις πολὺ πλάτος. Χρησιμοποιοῦ παράδειγμα. Εἶπατε, ποῖο πάθος θέλετε νὰ ἐξετάσωμε; Θέλετε νὰ ὁμιλήσωμε περὶ ὑπερηφανείας; Θέλετε περὶ πορνείας; ἢ θέλετε μᾶλλον νὰ κάνωμε λόγο περὶ κενοδοξίας, ἐπειδὴ μᾶς ἔχει κυριεύσει; Ἐξ αἰτίας τῆς κενοδοξίας δὲν θέλει κανεὶς ν' ἀκούσῃ λόγο ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ποῦ κάποιος ἀκούει ἓνα λόγο καὶ ταρασσεται, καὶ λέγει πέντε λόγους ἢ καὶ δέκα ἀντὶ τοῦ ἐνός λόγου, καὶ πολεμεῖ καὶ ταρασσει, καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς

νει λογιζόμενος κακὰ κατὰ τοῦ εἰπόντιος αὐτῷ τὸ ρῆμα ἐκεῖνο καὶ μνησικακῶν αὐτῷ καὶ λυπούμενος ὅτι οὐκ εἶπε πλέον ὢν εἶπε, καὶ ἐτοιμάζει ἑαυτῷ ρήματα ἔτι δεινότερα εἰς τὸ εἰπεῖν αὐτῷ, καὶ ἀεὶ λέγει, 'διὰ τί οὐκ εἶπον αὐτῷ τόδε; καὶ ἔχω εἰπεῖν αὐτῷ τόδε', καὶ ἀεὶ μαίνεται. Ἴδου μία κατάστασις· αὕτη ἐστὶν ἢ ἐν ἕξει ἔχουσα τὸ κακόν. Ὁ Θεὸς ρύσεται ἡμᾶς ἀπὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ὑπόκειται πάντως τῇ κολάσει· πᾶσα γὰρ ἢ καὶ ἐνέργειαν ἁμαρτία ὑπὸ τὸν ἁδην ἐστίν. Ἀλλὰ κὰν θελήσῃ ὁ τοιοῦτος μειανοῆσαι, οὐκ ἰσχύει μόνος περιγενέσθαι τοῦ πάθους, εἰ μὴ καὶ βοήθειαν σχῆ παρὰ τινων ἀγίων, καθὼς καὶ οἱ πατέρες εἶπον· διὰ τοῦτο ἀεὶ λέγω ὑμῖν, σπουδάσατε κόψαι τὰ πάθη πρὶν γενέσθαι ἐν ἕξει αὐτῶν.

11. Ἔστιν ἄλλος ὅτι ἀκούει ρῆμα καὶ ταράσσεται μὲν καὶ λέγει καὶ αὐτὸς πέντε ρήματα ἢ καὶ δέκα ἀντὶ ἑνός, καὶ θλίβεται ὅτι οὐκ εἶπεν ἄλλα τρισχείρω, καὶ λυπεῖται καὶ μνησικακεῖ· ποιεῖ δὲ ὀλίγας ἡμέρας καὶ μεταβάλλεται, ἄλλος ποιεῖ ἑβδομάδα ἐν τούτοις καὶ μεταβάλλεται, ἄλλος ποιεῖ μίαν ἡμέραν καὶ μεταβάλλεται, ἄλλος ὑβρίζει, μάχεται, ταράσσεται, ταράσσει καὶ εὐθέως μεταβάλλεται. Ἴδου πόσαι διαφοραὶ καταστάσεων, καὶ ὅμως ὑπὸ τὸν ἁδην εἰσὶν οἷοι πάντες ἐφ' ὅσον ἐνεργοῦσιν.
12. Εἶπωμεν καὶ περὶ τῶν ἰσιώντων τὸ πάθος. Ἔστι τις ὅτι ἀκούει ρῆμα καὶ θλίβεται μὲν καθ' ἑαυτόν, πλὴν λυπεῖται οὐχ ὅτι ὑβρίσθη, ἀλλ' ὅτι οὐχ ὑπήνεγκεν· οἷος τῆς καταστάσεως τῶν ἀγωνιζομένων ἐστί, τῶν ἰσιώντων τὸ πάθος ἐστίν. Ἄλλος ἀγωνίζεται καὶ κοπιᾷ, ὕστερον δὲ ρικᾶται ἐκ τοῦ θαρεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πάθους, ἄλλος

μάχης ἑξακολουθεῖ νὰ σκέπτεται κακὰ ἐναντίον αὐτοῦ ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε ἐκείνον τὸν λόγον καὶ νὰ μνησικακῇ ἐναντίον του καὶ νὰ λυπῆται πού δὲν εἶπε περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶπε καὶ ἐτοιμᾶζει λόγους σκληροτέρους νὰ τοῦ εἰπῇ, καὶ πάντοτε λέγει, 'γιατί δὲν τοῦ εἶπα τοῦτο; Καὶ ἔχω νὰ τοῦ εἰπῶ τοῦτο', καὶ πάντοτε μαίνεται. 'Ἴδου ἡ πρώτη κατάστασις' αὕτη εἶναι πού ἔχει σ' ἐφαρμογῇ τὸ κακό. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κατάστασι αὕτη. Πάντως ἡ τέτοια κατάστασις ὑπόκειται σὲ τιμωρία· διότι κάθε ἀμαρτία ἐνεργουμένη εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ ἄδῃ. Ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸς πού εὐρίσκεται σ' αὕτην τὴν κατάστασι θελήσῃ νὰ μετανοήσῃ, δὲν μπορεῖ μόνος του νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ πάθος, ἐκτὸς ἐὰν λάβῃ καὶ βοήθεια ἀπὸ μερικοὺς ἀγίους, καθὼς εἶπαν καὶ οἱ πατέρες· γι' αὐτὸ πάντοτε σᾶς λέγω, προσπαθήσατε νὰ κόψετε τὰ πάθη πρὶν ἀποκτήσετε ἔξι σ' αὐτά.

11. Ὑπάρχει ἄλλος πού ἀκούει λόγο καὶ ταρασσεται μὲν καὶ λέγει καὶ αὐτὸς πέντε λόγους ἢ καὶ δέκα ἀντὶ ἑνός, καὶ θλίβεται πού δὲν εἶπε ἄλλα τρισχειρότερα καὶ λυπεῖται καὶ μνησικακεῖ· ἀφήνει νὰ περάσουν ὀλίγες ἡμέρες καὶ μετανοεῖ, ἄλλος ἀφήνει μία ἑβδομάδα σ' αὐτά καὶ μετανοεῖ, ἄλλος ὑβρίζει, μάχεται, ταρασσεται καὶ ἀμέσως μετανοεῖ. Ἴδου πόσες διαφορὲς καταστάσεων ὑπάρχουν, καὶ ὅμως ὅλοι αὐτοὶ εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ ἄδῃ, ἐφ' ὅσον ἐνεργοῦν μὲ τὴν ἐπίδρασι τοῦ πάθους.
12. "Ἄς εἰποῦμε καὶ περὶ ἐκείνων πού συγκρατοῦν τὸ πάθος. Ὑπάρχει ἄνθρωπος πού ἀκούει ἓνα λόγο καὶ θλίβεται καθ' ἑαυτὸν, πλὴν ὅμως λυπεῖται ὄχι διότι ὑβρίσθηκε ἀλλὰ διότι δὲν ὑπέμεινε· αὐτὸς ἀνήκει στὴν κατάστασι τῶν ἀγωνιζομένων, πού συγκρατοῦν τὸ πάθος. Ἄλλος ἀγωνίζεται καὶ κοπιᾶζει, ἔπειτα δὲ νικᾶται ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ πάθους, ἄλλος δὲν θέλει

οὐ θέλει μὲν ἀποκριθῆναι κακῶς, ἀπὸ συνηθείας δὲ συναρπάζεται, ἄλλος ἀγωνίζεται μὲν μὴ λαλήσαι ὅλως τί ποτε κακόν, λυπεῖται δὲ ὅτι ὑβρίσθη, πλὴν ἀλλὰ καταγινώσκει ἑαυτοῦ ὅτι λυπεῖται καὶ μειανοεῖ περὶ τούτου, ἄλλος οὐ λυπεῖται μὲν ὅτι ὑβρίσθη, ἀλλ' οὐδὲ χαίρει. Ἴδου οὗτοι πάντες οἱ ἰσιῶντες τὸ πάθος εἰσίν. Ἔχουσι δὲ ἐν ἑαυτοῖς διαφορὰν οἱ δύο πρὸς τοὺς λοιπούς, ὁ ἠτιώμενος ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι καὶ ὁ συναρπαζόμενος ἀπὸ συνηθείας· οὗτοι γὰρ ἐν φόβῳ εἰσὶ τοῦ κινδύνου τῶν ἐνεργούντων· εἶπον δὲ αὐτοὺς τῶν ἰσιῶντων τὸ πάθος εἶναι, τῇ γὰρ διαθέσει ἔσησαν τὸ πάθος καὶ οὐ θέλουσιν ἐνεργῆσαι, ἀλλὰ καὶ λυποῦνται καὶ ἀγωνίζονται. Εἶπον δὲ οἱ παιέρες ὅτι πᾶν προᾶγμα ὃ μὴ θέλει ἢ ψυχῇ, ὀλιγοχρόνιον ἐσιν. Ὁφείλουσι δὲ ψηλαφᾶν ἑαυτοὺς μή πως κἂν μὴ αὐτὸ τὸ πάθος, ἀλλὰ τί ποτε τῶν αἰτίων τοῦ πάθους ἐπεκδικοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο ἠτιῶνται ἢ συναρπάζονται.

13. Εἰσὶ δὲ τινες φησὶν ἀγωνιζόμενοι σιῆσαι τὸ πάθος, ἀλλὰ κατὰ πάθος. Ὁ μὲν γὰρ σιωπᾷ διὰ κενοδοξίαν, ὁ δὲ δι' ἀνθρωπαρέσκειαν ἢ δι' ἄλλο οἶον δήποτε πάθος. Οὗτοι κακῶ τὸν κακὸν ἰῶνται. Εἶπε δὲ ὁ ἀββᾶς Πριμὴν ὅτι πονηρία οὐδαμῶς πονηρίαν ἀναιρεῖ. Οὗτοι μετὰ τῶν ἐνεργούντων εἰσὶ, κἂν χλευάζονται.
14. Θέλομεν λοιπὸν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἐκριζούντων τὸ πάθος. Ἔστι τις ὅστις χαίρει μὲν ἐὰν ὑβρισθῇ, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔχειν μισθόν. Οὗτος τῶν ἐκριζούντων τὸ πάθος ἐστίν, ἀλλ' οὐ μετὰ γνώσεως. Ἄλλος δὲ χαίρει ὑβριζόμενος καὶ ἔχει ὅτι χρεωσιεῖ ὑβρισθῆναι, ὡς ὅτι αὐτὸς ἔδωκε τὴν αἰτίαν. Οὗτος μετὰ γνώσεως ἐκριζοῖ τὸ πάθος· τὸ

12. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 93, PG 65, 345 A.

13. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 177, PG 65, 365 A.

μὲν νὰ ἀποκριθῆ κακῶς, συναρπάζεται ὅμως ἀπὸ τὴν συνήθεια, ἄλλος ἀγωνίζεται νὰ μὴ εἰπῆ καθόλου τίποτε κακό, λυπεῖται δὲ διότι ὑβρίσθηκε, πλὴν ὅμως κατακρίνει ἑαυτὸν ποὺ λυπεῖται γι' αὐτὸ καὶ μετανοεῖ, ἄλλος δὲν λυπεῖται μὲν διότι ὑβρίσθηκε ἀλλ' οὔτε χαίρεται. "Ὅλοι αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ συγκρατοῦν τὸ πάθος. "Ἐχουν δὲ μεταξύ τους διαφορὰ οἱ δύο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐκεῖνος ποὺ νικᾶται στὸν ἀγῶνα καὶ ἐκεῖνος ποὺ συναρπάζεται ἀπὸ τὴν συνήθεια· διότι αὐτοὶ διατρέχουν τὸν κίνδυνο ἐκείνων ποὺ ἐνεργοῦν τὸ πάθος. Ἐταξινόμησα δὲ αὐτοὺς μεταξύ ἐκείνων ποὺ συγκρατοῦν τὸ πάθος, διότι κατὰ διάθεσι ἔχουν σταματήσει τὸ πάθος καὶ δὲν θέλουν νὰ τὸ ἐνεργήσουν, ἀλλὰ καὶ λυποῦνται καὶ ἀγωνίζονται. Εἶπαν δὲ οἱ πατέρες ὅτι κάθε πρᾶγμα ποὺ δὲν θέλει ἢ ψυχὴ εἶναι ὀλιγοχρόνιο¹². Ὀφείλουν δὲ οἱ ἀδελφοὶ νὰ ψηλαφοῦν τοὺς ἑαυτούς τους, μήπως δὲν διατηροῦν τὸ ἴδιο τὸ πάθος, ἀλλὰ κάποιο ἀπὸ τὰ αἷτια τοῦ πάθους, καὶ γι' αὐτὸ νικῶνται ἢ συναρπάζονται.

13. Ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ ἀγωνίζονται μὲ κάποιο τρόπο νὰ σταματήσουν τὸ πάθος, ἀλλὰ κατὰ πάθος. Δηλαδή ἄλλος μὲν τηρεῖ σιωπὴ ἀπὸ κενοδοξία, ἄλλος δὲ ἀπὸ ἀνθρωπαρέσκεια ἢ ἀπὸ ὀποιοδήποτε ἄλλο πάθος. Αὐτοὶ θεραπεύουν τὸ κακὸ μὲ τὸ κακό. Εἶπε δὲ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ὅτι ἡ πονηρία μὲ κανένα τρόπο δὲν ἀναιρεῖ τὴν πονηρία¹³. Αὐτοὶ εἶναι μεταξύ ἐκείνων ποὺ ἐνεργοῦν τὸ πάθος, ἔστω καὶ ἂν αὐταπατῶνται.

14. Χρειάζεται τέλος νὰ εἰποῦμε καὶ περὶ ἐκείνων ποὺ ἐκριζώνουν τὸ πάθος. Ὑπάρχει ἀδελφός ποὺ χαίρεται, ἂν ὑβρισθῆ, ἀλλὰ διότι ἔχει ἀνταμοιβή. Αὐτὸς ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ ἐκριζώνουν τὸ πάθος, ἀλλ' ὄχι μὲ γνῶσι. "Ἄλλος χαίρεται ὅταν ὑβρίζεται καὶ φρονεῖ ὅτι χρεωστῆ νὰ ὑβρίζεται, σὰν νὰ ἔδωσε αὐτὸς τὴν αἷτία. Αὐτὸς ἐκριζώνει τὸ πάθος μὲ γνῶσι· διότι τὸ

γὰρ ὑβρισθῆναι τινα καὶ φέρειν καθ' ἑαυτοῦ τὴν αἰτίαν καὶ δέχεσθαι ὡς ἴδια τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ, γνώσεώς ἐστιν. Ἐκαστος γὰρ εὐχόμενος τῷ Θεῷ, Ἰσχυριε, δός μοι ταπεινώσιν, ὀφείλει εἰδέναι ὅτι τοῦτό ἐστιν ὃ αἰτεῖ, ἵνα πέμψη αὐτῷ τινα ὑβρίσαι αὐτόν. Ὅταν οὖν ὑβρίζεται ὑπό τινος, ὀφείλει καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ὑβρίζειν καὶ ἐξουδενεῖν ἐν τῷ ἰδίῳ λογισμῷ, ἵνα ἐκεῖνος μὲν ταπεινοῖ αὐτόν ἕξωθεν καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἕσωθεν. Ἔστιν ἄλλος ὅτι οὐ μόνον χαίρει ὑβριζόμενος καὶ ἑαυτὸν αἰτιᾶται, ἀλλὰ καὶ λυπεῖται διὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὑβρισαντος αὐτόν· ὁ Θεὸς ἐνέγκοι ἡμᾶς εἰς τοιαύτην κατὰσιν.

15. Βλέπετε πόσον ἐστὶ πλάτος εἰς τὰ ἰρεῖς καταστάσεις. Ἐκαστος οὖν ἡμῶν, ὡς εἶπον, μάθη ποίας ἐστὶ καταστάσεως· ἐὰν θέλων ἀκμὴν ἐνεργεῖ τὸ πάθος καὶ ἐπεκδικεῖ, ἢ θέλων μὲν οὐ ποιεῖ, νικώμενος δὲ ἢ ἀπὸ συνηθείας συναρπαζόμενος ἐνεργεῖ αὐτό, καὶ μετὰ τὸ ἐνεργῆσαι θλίβεται καὶ μειανοεῖ ὅτι ἐνήργησεν, ἢ ἀγωνίζεται σιῆσαι τὸ πάθος ἐν γνώσει ἢ κατὰ ἄλλο πάθος ἀγωνίζεται, ὥσπερ εἶπομεν ὅτι, ἔστιν ὅτι σιωπᾷ τις ἢ κατὰ κενοδοξίαν ἢ κατὰ ἀνθρωπαρέσκειαν ἢ ἀπλῶς εἰπεῖν κατὰ τινα λογισμὸν ἀνθρώπινον, καὶ εἰ ἤρξατο ἐκριζοῦν τὸ πάθος, καὶ εἰ μετὰ γνώσεως ἐκριζοῖ αὐτὸ καὶ ποιεῖ τὰ ἐναντία τοῦ πάθους. Ἐκαστος μάθη ποῦ ἐστιν, εἰς ποῖον μίλιόν ἐστιν.

16. Οὐ μόνον γὰρ ὀφείλομεν καθ' ἡμέραν ἐρευνᾶν ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ κατὰ καιρὸν καὶ κατὰ μῆνα καὶ καθ' ἑβδομάδα, καὶ λέγειν· ἵτην πρώτην ἑβδομάδα τοιῶσδε ἐβαρούμην εἰς τόδε τὸ πάθος· ἄρα ἄρτι πῶς εἰμι;. Ὅμοίως καὶ κατὰ καιρὸν λέγειν ὅτι, πέρουσι τοιῶσδε ἐνικώμην ὑπὸ

14. Ἡ κατὰ μακρότερα διαστήματα διερεῦνησις τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀποσκοπεῖ στὸν γενικὸ προγραμματισμὸ τῆς ἠθικῆς διαγωγῆς.

νά ὑβρισθῆ κάποιος καί νά φέρῃ ἐναντίον του τήν αἰτία καί νά δεχθῆ σάν ἰδικά του τὰ συμβαίνοντα σ' αὐτόν, εἶναι ἔργο τῆς γνώσεως. Διότι ὁ καθένας πού εὔχεται στοῦ Θεοῦ, 'Κύριε, δός μου ταπεινώσι', ὀφείλει νά γνωρίζῃ ὅτι τοῦτο εἶναι ὅ,τι ζητεῖ, δηλαδή νά στείλῃ σ' αὐτόν κάποιον πού θά τόν ὑβρίσῃ. "Όταν λοιπόν ὑβρίζεται ἀπό κάποιον, ὀφείλει καί αὐτός νά ὑβρίσῃ καί νά ἐξουθενώῃ τόν ἑαυτό του μέ τόν λογισμό του, ὥστε ἐκεῖνος μὲν νά ταπεινώῃ αὐτόν ἀπό ἔξω καί αὐτός τόν ἑαυτό του ἀπό μέσα. Ὑπάρχει ἄλλος πού ὄχι μόνο χαίρεται πού ὑβρίζεται καί κατηγορεῖ τόν ἑαυτό του, ἀλλά καί λυπεῖται γιά τήν ταραχή ἐκείνου πού τόν ὑβρίσῃ· εἶθε νά μᾶς φέρῃ ὁ Θεός σέ τέτοια κατάστασι.

15. Βλέπετε πόσο πλάτος ὑπάρχει στίς τρεῖς καταστάσεις. Ὁ καθένας λοιπόν ἀπό ἐμᾶς, ὅπως εἶπα, ἄς μάθῃ σέ ποιά κατάστασι ἀνήκει· ἐάν ἀκόμη ἐνεργῆ τὸ πάθος καί τὸ διατηρῆ ἐκουσίως, ἢ δέν τὸ ἐνεργεῖ μὲν ἐκουσίως, ἀλλά τὸ ἐνεργῆ νικώμενος ἢ συναρπαζόμενος ἀπό τήν συνήθεια, καί μετὰ τήν ἐνέργειά του θλίβεται καί μετανοῆ πού τὸ ἐνήργησε, ἢ ἀγωνίζεται νά σταματήσῃ τὸ πάθος μέ γνῶσι ἢ ἀγωνίζεται κατὰ ἄλλο πάθος, ὅπως εἶπαμε ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις πού σιωπᾶ κανεῖς ἢ ἀπό κενοδοξία ἢ ἀπό ἀνθρωπαρέσκεια ἢ γενικῶς κατὰ ἀνθρώπινο λογισμό, καί ἐάν ἄρχισε νά ἐκριζῶνῃ τὸ πάθος καί ἂν τὸ ξεριζῶνῃ μέ γνῶσι καί κἀνῆ τά ἀντίθετα τοῦ πάθους. Ὁ καθένας πρέπει νά μάθῃ ποῦ εἶναι, σέ ποιοῦ μίλι εὐρίσκεται.
16. Διότι ὀφείλομε νά ἐρευνοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ὄχι μόνο καθημερινῶς ἀλλά καί κατὰ ἔτος καί κατὰ μῆνα καί κατὰ ἐβδομάδα¹⁴, καί νά λέγωμε· 'τὴν πρώτη ἐβδομάδα ἐβαρυνόμουν στοῦ τάδε πάθους· πῶς εἶμαι τώρα;'. Ὅμοίως καί κάθε ἔτος νά λέγωμε· 'πέρυσι ἐνικώμουν

τοῡδε τοῦ πάθους· ἄρι πῶς ἔχω;». Καὶ οὕτως καθ' ἐκάστην γυμνάζειν ἑαυτούς, εἰ προεκόψαμεν μικρὸν ἢ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἔσμεν ἢ εἰς τὸ χειρὸν ἐγενόμεθα.

17. Ὁ Θεὸς δώσει ἡμῖν δύναμιν, ἵνα τέως κἂν μὴ ἐκκριζῶμεν τὸ πάθος, ἀλλ' οὖν μὴ ἐνεργῶμεν, ἀλλ' ἰσιῶμεν αὐτό. Ὅτιως γὰρ θαρὺν πράγμα τὸ ἐνεργεῖν καὶ μὴ ἰσιᾶν τὸ πάθος. Καὶ λέγω ὑμῖν ὑπόδειγμα τίνι ὁμοίος ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν τὸ πάθος καὶ ἐπεκδικῶν αὐτό. Ὅμοίος ἐστὶν ἀνθρώπῳ καταιτοξευομένῳ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ καὶ δεχομένῳ ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὰ βέλη καὶ πηγνύοντι αὐτὰ εἰς τὴν καρδίαν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ ἰσιῶν τὸ πάθος ὁμοίος ἐστὶ τῷ καταιτοξευομένῳ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ, περιβεβλημένῳ δὲ θώρακα καὶ οὐκ εἰσοδεχομένῳ τὸ βέλος· ὁ δὲ ἐκκριζῶν τὸ πάθος ὁμοίος ἐστὶ καταιτοξευομένῳ καὶ δεχομένῳ τὰ βέλη καὶ συντριβόντι αὐτὰ ἢ ἀποσιρέφοντι αὐτὰ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἐχθροῦ, ὡς λέγει ἐν τῷ ψαλμῷ· «ἡ ρομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβείη». Σπουδάσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, κἂν οὐ δυνάμεθα τέως ἀποσιρέφαι τὴν ρομφαίαν αὐτῶν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, ἀλλ' οὖν μήτε δεξώμεθα τὰ βέλη καὶ πήξωμεν αὐτὰ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, ἀλλὰ κἂν περιθωρακίσωμεν ἑαυτούς, ἵνα μὴ πληγῶμεν ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Θεὸς ὁ ἀγαθὸς σκεπάσῃ ἡμᾶς ἀπ' αὐτῶν καὶ δώῃ ἡμῖν νῆψιν καὶ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Ὅτι αὐτῷ πρόπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν¹.

1. Ὅτι αὐτῷ... Ἀμήν Π παραλ. S.

ἀπὸ τὸ τάδε πάθος· τῶρα πῶς εὐρίσκομαι;· Καὶ ἔτσι καθημερινῶς νὰ γυμνάζωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἐὰν ἐπροκόψαμε ὀλίγο ἢ εἴμαστε στὴν ἴδια κατάστασι ἢ ἐγίναμε χειρότερα.

17. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς δώσῃ δύναμι, ὥστε καὶ ἂν δὲν ἐκρίζωσωμε τὸ πάθος, τουλάχιστο νὰ μὴ τὸ ἐνεργοῦμε ἀλλᾶ νὰ τὸ συγκρατοῦμε. Διότι πραγματικᾶ εἶναι βαρὺ τὸ νὰ ἐνεργοῦμε καὶ νὰ μὴ συγκρατοῦμε τὸ πάθος. Καὶ σᾶς ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα, σχετικὰ πρὸς τὸ μέ τί εἶναι ὅμοιος ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ τὸ πάθος καὶ τὸ διατηρεῖ. Εἶναι ὅμοιος μὲ ἄνθρωπο ποὺ κατατοξεύεται ἀπὸ τὸν ἐχθρό του καὶ δέχεται στὰ χέρια του τὰ βέλη καὶ τὰ ἐμπήγει στὴν ἴδια τὴν καρδιά του. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ συγκρατεῖ τὸ πάθος εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτὸν ποὺ κατατοξεύεται ἀπὸ τὸν ἐχθρό του, ἀλλὰ δὲν δέχεται μέσα του τὸ βέλος διότι εἶναι περιβλημένος μὲ θώρακα. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐκρίζωνει τὸ πάθος εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτὸν ποὺ κατατοξεύεται καὶ δέχεται τὰ βέλη, ἀλλὰ τὰ συντρίβει ἢ τὰ ἀποστρέφει στὴν καρδιά τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως λέγεται στὸν ψαλμό· «ἢ ρομφαία τους νὰ εἰσέλθῃ στὴν καρδιά τους καὶ τὰ τόξα τους νὰ συντριβοῦν». Ἄς προσπαθήσωμε κί ἑμεῖς, ἀδελφοί, κί ἂν δὲν μπορούμε νὰ ἀποστρέψωμε τὴν ρομφαία τους στὶς καρδιές τους, τουλάχιστο νὰ μὴ δεχθοῦμε τὰ βέλη καὶ τὰ ἐμπήξωμε στὶς καρδιές μας, ἀλλὰ μάλιστα νὰ θωρακίσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, γιὰ νὰ μὴ κτυπηθοῦμε ἀπὸ αὐτά. Εἴθε ὁ ἀγαθὸς Θεὸς νὰ μᾶς σκεπάσῃ ἀπὸ αὐτά, νὰ μᾶς δώσῃ ἐγρήγορι καὶ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὴν ὁδὸ του.

Διότι σ' αὐτὸν πρέπει δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἄμην.

11

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΠΟΥΔΑΖΕΙΝ ΤΑΧΕΩΣ
ΕΚΚΟΠΤΕΙΝ ΤΑ ΠΑΘΗ ΠΡΟ ΤΟΥ ΕΝ ΕΞΕΙ
ΚΑΚΗ ΓΕΝΕΣΘΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΗΝ

1. Θέτε τὸν νοῦν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὡς εἰσὶ τὰ πράγματα, καὶ βλέπετε μὴ ἀμελήσητε ἑαυτῶν, ἐπειδὴ εἰς μεγάλους κινδύνους φέρει ἡμᾶς καὶ μικρὰ ἀμέλεια. Παρέβαλλον ἄρτι τινὶ ἀδελφῶ πούποιε καὶ εὖρον αὐτὸν πῶς ἀπὸ ἀρρωστίας, καὶ ἐν τῷ λαλεῖν ἡμᾶς, ἔμαθον ὅτι ἐπὶ ἡμέρας ἐπύρεξε μόνος, καὶ ἰδοὺ ἔχει ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ οὐχ εὕρισκει ἀκμὴν ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν. Βλέπετε, ἀδελφοί, πόση ταλαιπωρία τοῦ ἐμπεσεῖν τινα εἰς ἀνώμαλον διάθεσιν; Ἄει καταφρονεῖ τις μικρᾶς ἀταξίας καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι ἐὰν φθάσῃ μικρὸν κακουχηθῆναι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἐὰν ἐσὶν ἀσθενέστερος, πολλοῦ πάνυ χρεῖα κόπον καὶ χρόνον πρὶν ἢ γένηται αὐτοῦ ἡ καιρόθωσις· ἐπὶ ἡμέρας ἐπύρεξεν ὁ παπεινὸς οὗτος, καὶ ἰδοὺ τισαῦται ἡμέραι, καὶ οὐχ εὕρισκει ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς· μικρὸν ἀμαρτάνει τις, καὶ ποιεῖ πόσον χρόνον σιάζων τὸ αἷμα αὐτοῦ, πρὶν διορθώσῃται ἑαυτὸν.

2. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς σωματικῆς ἀσθενείας εὕρισκομεν διαφορὰς αἰτίας, ἢ διὰ τὰ φάρμακα παλαιὰ ὄντα οὐκ ἐνεργοῦσιν, ἢ διὰ ὃν ἰατρὸς ἄπειρός ἐστι καὶ ἄλλο ἀντὶ ἄλλου φάρμακον παρέχει, ἢ διὰ ὃν ἄρρωστος ἀτακτεῖ καὶ οὐ φροντίζει ἀεπιτάσσεται παρὰ τοῦ ἰατροῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι ὁ ἰατρὸς ἄπειρος ὢν οὐκ ἔδωκεν ἀρμόδια τὰ φάρμακα. Ὁ Χριστὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ πάντα γινώσκει

11

ΠΕΡΙ
ΕΓΚΑΙΡΟΥ ΑΠΟΚΟΠΗΣ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

1. Σκεφθῆτε, ἀδελφοί, πῶς εἶναι τὰ πράγματα καὶ προσέξατε μὴ ἀμελήσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἐπειδὴ καὶ μικρὴ ἀμέλεια φέρει σὲ μεγάλους κινδύνους. Ἐπισκέφθηκα κάποτε προσφάτως κάποιον ἀδελφὸ καὶ τὸν εὗρηκα σὲ ἀνάρρωσι ἀπὸ ἀρρώστια, καὶ στήν συζήτησι ἔμαθα ὅτι εἶχε πυρετὸ μόνον ἑπτὰ ἡμέρες, καὶ τώρα ἔχει ἄλλες σαράντα ἡμέρες καὶ δὲν εὕρισκει τρόπο νὰ ἀναλάβῃ. Βλέπετε, ἀδελφοί, πόση ταλαιπωρία προκαλεῖ τὸ νὰ ἐμπέση κανεὶς σὲ ἀνώμαλη διάθεσι; Πάντοτε καταφρονεῖ κανεὶς μία μικρὴ ἀταξία καὶ δὲν γνωρίζει ὅτι, ἐὰν τὸ σῶμα συμβῇ ὀλίγο νὰ κακουχηθῇ, καὶ μάλιστα ἂν εἶναι ἀδύνατο, χρειάζεται πολὺς κόπος καὶ χρόνος πρὶν νὰ συνέλθῃ πλήρως· ἑπτὰ ἡμέρες εἶχε πυρετὸ εὐτὸς ὁ ταπεινός, καὶ τόσες ἡμέρες τώρα δὲν εὕρισκει τρόπο νὰ ἀναλάβῃ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στήν περίπτωσι τῆς ψυχῆς· ἀμαρτάνει κανεὶς ὀλίγο καὶ πόσον χρόνο περνᾷ στάζοντας τὸ αἷμα του, πρὶν διορθωθῇ.
2. Καὶ στήν περίπτωσι μὲν τῆς σωματικῆς ἀσθενείας εὕρισκομε διάφορες αἰτίες, ἢ ὅτι τὰ φάρμακα δὲν ἐνεργοῦν διότι εἶναι παλαιὰ ἢ ὅτι ὁ ἰατρός εἶναι ἄπειρος καὶ παρέχει ἄλλο ἀντ' ἄλλου φάρμακο ἢ ὅτι ὁ ἀρρωστος ἀτακτεῖ καὶ δὲν φυλάττει ὅσα διατάσσεται ἀπὸ τὸν ἰατρό. Στήν περίπτωσι τῆς ψυχῆς ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο· διότι δὲν μπορούμε νὰ εἰποῦμε ὅτι ὁ ἰατρός δὲν ἔδωσε τὰ κατάλληλα φάρμακα ἐπειδὴ ἦταν ἄπειρος. Διότι ὁ Χριστός, ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν μας, καὶ τὰ πάντα γνωρίζει καὶ τὸ κατάλληλο

καὶ ἀρμόδιον ἐκάστω πάθει παρέχει τὸ φάρμακον· οἷόν τι λέγω, τῇ κενοδοξίᾳ τὰς περὶ ταπεινοφροσύνης ἐντιολάς, τῇ φιληδονίᾳ τὰς περὶ ἐγκρατείας, τῇ φιλαργυρίᾳ τὰς περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ ἅπαξ ἀπλῶς ἕκαστον πάθος ἔχει φάρμακον τὴν ἀρμόζουσαν ἀντιῶ ἐντιολήν· ὥσπερ ὁ ἰατρός οὐκ ἔστιν ἄπειρος. Ἄλλ' οὐδὲ πάλιν τὰ φάρμακα παλαιὰ ὄντια οὐκ ἐνεργοῦσιν. Αἱ ἐντιολαὶ γὰρ τοῦ Χριστοῦ οὐδέποτε παλαιοῦνται, ἀλλ' ὅσον ἐνεργοῦνται, τοσοῦτον ἀνανεοῦνται. Οὐκοῦν τῇ ὑγείᾳ τῆς ψυχῆς οὐδέν ἐστι τὸ ἐμποδίζον, εἰ μὴ μόνον ἡ ἀταξία αὐτῆς.

3. Προσχωμεν οὖν ἑαυτοῖς, ἀδελφοί· νήψωμεν, ἕως ἔχομεν τὸν καιρὸν. Τί ἑαυτῶν ἀμελοῦμεν; Ποιήσωμέν τί ποτε ἀγαθόν, ἵνα εὕρωμεν βοήθειαν ἐν καιρῷ πειρασμοῦ. Τί ἀπόλλομεν τὴν ζωὴν ἡμῶν; Τοσαῦτα ἀκούομεν, καὶ οὐ μέλει ἡμῖν, ἀλλὰ καταφρονοῦμεν. Βλέπομεν τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἀρπαζομένους ἐκ μέσου ἡμῶν, καὶ οὐ νήψομεν, εἰδότες ὅτι κατὰ μικρὸν μικρὸν καὶ ἡμεῖς ἐγγίζομεν τῷ θανάτῳ. Ἴδὸν ἐξ οὗτου ἐκαθήσαμεν λαλῆσαι ἕως ἄρτι, ἀνηλώσαμεν δύο ἢ τρεῖς ὥρας τοῦ χρόνου ἡμῶν καὶ ἐπιησιάσαμεν τῷ θανάτῳ, καὶ βλέπομεν ὅτι ἀπόλλομεν τὸν καιρὸν, καὶ οὐ φοβούμεθα. Πῶς οὐ μνημονεύομεν τοῦ ρηιοῦ τοῦ γέροντος ἐκείνου τοῦ εἰπόντος ὅτι, ἄχρυσόν ἢ ἄργυρον ἔὰν ἀπολέσῃ τις, δύναται εὕρεϊν ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ καιρὸν δὲ ὁ ἀπόλλων οὐ δύναται εὕρεϊν ἄλλον'. Ὁντως μέλλομεν ζητῆσαι μίαν ὥραν τοῦ καιροῦ τούτου καὶ μὴ εὕρεϊν. Πόσοι ἐπιθυμοῦσιν ἀκοῦσαι ρῆμα Θεοῦ καὶ οὐχ εὕρισκονσι; καὶ ἡμεῖς τοσαῦτα ἀκούομεν καὶ καταφρονοῦμεν καὶ οὐ διεγειρόμεθα. Ὁ Θεὸς οἶδεν, ἐκπλήττωμαι ἐπὶ τῇ ἀναισθησίᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι δυνάμεθα σωθῆναι καὶ οὐ θέλομεν. Δυνάμεθα γάρ, ὡς εἰσὶ νεαροὶ

γιὰ κάθε ἀσθένεια φάρμακο παρέχει· δηλαδή γιὰ τὴν κενοδοξία τίς ἐντολές περὶ ταπεινοφροσύνης, γιὰ τὴν φιληδονία τίς περὶ ἐγκρατείας, γιὰ τὴν φιλαργυρία τίς περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ γενικῶς κάθε ἀσθένεια ἔχει φάρμακο τὴν κατάλληλὴν τοῦ ἐντολῆ· ὥστε ὁ ἰατρός δὲν εἶναι ἄπειρος. Ἀλλὰ οὔτε πάλι τὰ φάρμακα εἶναι ἀνενέργητα ἐπειδὴ εἶναι παλαιά. Διότι οἱ ἐντολές τοῦ Χριστοῦ δὲν παλαιώνονται ποτέ, ἀλλὰ ὅσο ἐνεργοῦνται, τόσο ἀνανεώνονται. Ἐπομένως στὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἀταξία τῆς.

3. "Ἄς προσέχωμε λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀδελφοί· ἄς γρηγοροῦμε, ὅσο ἔχομε καιρό. Γιατί παραμελοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας; "Ἄς πράξωμε κάτι ἀγαθόν, γιὰ νὰ εὐρωμε βοήθεια σὲ καιρὸ πειρασμοῦ. Τί χάνομε τὴν ζωὴ μας; Τόσα ἀκούομε καὶ δὲν μᾶς μέλει, ἀλλὰ καταφρονοῦμε. Βλέπομε τοὺς ἀδελφοὺς μας ν' ἀρπάζονται ἀπὸ ἀνάμεσά μας καὶ δὲν γρηγοροῦμε, γνωρίζοντας ὅτι λίγο λίγο πλησιάζομε κί' ἐμεῖς πρὸς τὸν θάνατο. Ἴδού, ἀφ' ὅτου ἐκαθήσαμε γιὰ νὰ ὁμιλήσωμε ἕως τώρα ἐξωδεύσαμε δύο ἢ τρεῖς ὥρες τοῦ χρόνου μας καὶ ἐπλησιάσαμε στὸν θάνατο, καὶ βλέπομε ὅτι ἐχάσαμε τὸν καιρὸ καὶ δὲν φοβούμαστε. Πῶς δὲν ἐνθυμούμαστε τὸ ρητὸ τοῦ γέροντος ἐκείνου ποῦ εἶπε ὅτι, 'ἐὰν χάσῃ κανεὶς χρυσὸ ἢ ἄργυρο, μπορεῖ νὰ εὐρῆ ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ, αὐτὸς ὅμως ποῦ χάνει καιρὸ δὲν μπορεῖ νὰ εὐρῆ ἄλλον'¹; Πραγματικὰ θὰ ἀναζητήσωμε μία ὥρα ἀπ' αὐτὸν τὸν καιρὸ καὶ δὲν θὰ εὐρωμε. Πόσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκούσουν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν εὐρίσκουν; κί' ἐμεῖς τόσα ἀκούομε καὶ καταφρονοῦμε καὶ δὲν ξυπνοῦμε. Ἐκπλήττομαι γιὰ τὴν ἀναισθησία τῶν ψυχῶν μας, ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει, διότι, ἐνῶ μποροῦμε νὰ σωθοῦμε, δὲν θέλομε. Πραγματικὰ μποροῦμε, ἕως ὅτου τὰ πάθη

τὰ πάθη ἡμῶν, κόπαι αὐτά, καὶ οὐ φροντίζομεν· ἀλλὰ ἀφῶ-
μεν αὐτὰ σκληρυνθῆναι καθ' ἡμῶν, ἵνα πλεῖον κάκην ἐ-
σχάτην ποιήσωμεν. Ἄλλο γάρ ἐστιν, ὡς πολλάκις εἶπον
ὑμῖν, τὸ ἐκριζῶσαι βοιάνην, ὅτι εὐθὺς ἀποσπᾶται, καὶ
ἄλλο ἐστὶ τὸ ἐκριζῶσαι μέγα δένδρον.

4. Εὐκαιροσέ τις μέγας γέρον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ
ἐν τόπῳ τινὶ ἐν ᾧ ἦσαν κυπαρίσσια διάφορα, μικρὰ καὶ
μεγάλα. Καὶ λέγει ὁ γέρον ἐνὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ἄνα-
σπασον τὸ κυπαρίσσιον τοῦτο· ἦν δὲ μικρὸν πάνυ, καὶ
εὐθέως τῇ μιᾷ χειρὶ ἐνέσπασεν αὐτὸ ὁ ἀδελφός. Εἶτα
δεικνύει αὐτῷ ὁ γέρον ἄλλο μεϊζότερον τοῦ πρώτου καὶ
λέγει αὐτῷ· ἄνασπασον καὶ τοῦτο· ὁ δὲ σαλεύσας ταῖς
δύο χερσὶν ἀνέσπασε κάκεῖνο. Πάλιν δεικνύει αὐτῷ ὁ
γέρον ἄλλο μεϊζότερον· ὁ δὲ μετὰ πλείονος κόπου ἀνε-
σπασε κάκεῖνο. Δεικνύει αὐτῷ καὶ ἄλλο μεϊζότερον· ὁ δὲ
πολλὰ σαλεύσας καὶ κοπιάσας καὶ ἰδρώσας ἐπῆρε κάκεῖ-
νο. Εἶτα δεικνύει αὐτῷ ὁ γέρον ἄλλο μεϊζότερον· ὁ δὲ
πολλὰ κοπιάσας καὶ ἰδρώσας οὐκ ἠδυνήθη ἐπᾶραι αὐτό.
Ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ὁ γέρον μὴ δυνάμενον, ἐπέτρεψεν
ἄλλῳ ἀδελφῷ ἀνασιῆναι καὶ βοηθῆσαι αὐτῷ, καὶ οὕτως
ἠδυνήθησαν ἀμφότεροι ἀνασπᾶσαι αὐτό. Τότε λέγει ὁ γέ-
ρον τοῖς ἀδελφοῖς· ἴδου οὕτως εἰσὶ τὰ πάθη, ἀδελφοί·
ἐφ' ὅσον εἰσὶ μικρά, εἴαν θέλωμεν, δυνάμεθα μετὰ ἀνα-
παύσεως ἐκκόψαι αὐτά. Ἐὰν δὲ ἀμελήσωμεν αὐτῶν ὡς
μικρῶν, σκληρύνονται, καὶ ὅσον σκληρύνονται, τοσοῦτον
πλείονος δέονται κόπου. Εἰ δὲ ἐπὶ πλεῖον ἀνδρυνθῶσι
καθ' ἡμῶν, οὐκ ἔτι οὐδὲ μετὰ κόπου δυνάμεθα ἐκκόψαι
αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν, εἴαν μὴ καὶ βοηθῆταιν σχῶμέν τινων
ἀγίων ἀντιλαμβανομένων ἡμῶν μετὰ Θεόν'.

5. Βλέπετε πόσην δύναμιν ἔχουσι τὰ παρὰ τῶν ἀγίων γε-

μας είναι νεαρά, νὰ τὰ κόψωμε καὶ δὲν φροντίζομε· ἀλλὰ τὰ ἀφήνομε νὰ σκληρυνθοῦν μέσα μας, γιὰ νὰ διαπράξωμε χειρότερο κακό. Διότι ἄλλο εἶναι, ὅπως πολλές φορές σᾶς εἶπα, τὸ νὰ ἐκριζώσης βότανο, ποῦ ἀποσπᾶται ἀμέσως, καὶ ἄλλο εἶναι νὰ ἐκριζώσης μεγάλο δένδρο.

4. Κάποιος μέγας γέρων εὐρέθηκε μαζί μέ τοὺς μαθητάς του σ' ἓνα τόπο, ὅπου ἦσαν διάφορα κυπαρίσσια, μικρὰ καὶ μεγάλα. Καὶ λέγει ὁ γέρων σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς μαθητάς του· 'ἐκρίζωσε τὸ κυπαρίσσι τοῦτο' ἦταν δὲ πολὺ μικρὸ καὶ ἀμέσως ὁ ἀδελφὸς τὸ ἐξερρίζωσε μέ τὸ ἓνα χέρι του. "Ἐπειτα ὁ γέρων τοῦ δεικνύει ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ πρῶτο καὶ τοῦ λέγει· 'ἐκρίζωσε καὶ τοῦτο' αὐτὸς δὲ τὸ ἐξερρίζωσε καὶ ἐκεῖνο τραβώντας το μέ τὰ δύο χέρια. Πάλι τοῦ δεικνύει ὁ γέρων ἄλλο μεγαλύτερο· αὐτὸς δὲ τὸ ἐξερρίζωσε καὶ ἐκεῖνο μέ περισσότερο κόπο. Τοῦ δεικνύει καὶ ἄλλο μεγαλύτερο· αὐτὸς δὲ μέ πολὺ κόπο καὶ ἰδρῶτα τὸ ἀνέσπασε καὶ ἐκεῖνο. "Ἐπειτα ὁ γέρων τοῦ δεικνύει ἄλλο μεγαλύτερο· αὐτὸς δέ, ἂν καὶ ἐκοπίασε καὶ ἰδρωσε πολὺ, δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸ ἀνασπάσῃ. Καθὼς λοιπὸν τὸν εἶδε ὁ γέρων νὰ μὴ μπορῆ, διέταξε ἄλλον ἀδελφὸ νὰ σηκωθῆ καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ, καὶ ἔτσι οἱ δύο μαζί κατάρθωσαν νὰ τὸ ἐκριζώσουν. Τότε λέγει ὁ γέρων στοὺς ἀδελφοὺς. "Ἰδοῦ, ἔτσι εἶναι τὰ πάθη, ἀδελφοί· ἐφ' ὅσον εἶναι μικρὰ, ἐὰν θέλωμε, μποροῦμε νὰ τὰ ἀποκόψωμε μέ ἄνεσι. Ἐὰν δὲ τὰ παραμελήσωμε ὡς μικρὰ, σκληρύνονται, καὶ ὅσο σκληρύνονται τόσο περισσότερο κόπο χρειάζονται. Ἐὰν δὲ μεγαλώσουν πολὺ, δὲν μποροῦμε πλέον οὔτε μέ κόπο νὰ τὰ ἀποκόψωμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, ἐὰν δὲν λάβωμε καὶ βοήθεια ἀπὸ κάποιους ἀγίους ποῦ μᾶς ἐνισχύουν μετὰ τὸ Θεό'.

5. Βλέπετε πόση δύναμι ἔχουν οἱ διδασκὰς τῶν ἀγίων

ρόντων; Καὶ ὁ προφήτης ὁμοίως περὶ τούτου διδάσκει ἡμᾶς ἐν τῷ ψαλμῷ ὅπου λέγει· θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος, μακάριος ὃς ἀνταπδώσει σοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν· μακάριος ὃς κρατήσῃ καὶ ἔδαφιεῖ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέτραν.

6. Ἀλλὰ ψηλαφήσωμεν κατὰ ἀκολουθίαν τὸ λεγόμενον. Βαβυλῶνα λέγει τὴν σύγχυσιν· οὕτως γὰρ ἐρμηνεύει παρὰ τὸ Βαβέλ, ὅπερ ἐστὶ Συχέμ· θυγατέρα δὲ Βαβυλῶνος λέγει τὴν ἔχθραν. Πρῶτον γὰρ συγχεῖται ἡ ψυχὴ, καὶ οὕτως ἀποτελεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Ταλαίπωρον δὲ αὐτὴν καλεῖ, ἐπειδὴ, καθὼς καὶ ἄλλοτε ὑμῖν εἶπον, ἀνούσιός ἐστι καὶ ἀνυπόσιαιτος ἡ κακία, διὰ τῆς ἡμῶν ἀμελείας ἐκ τοῦ μὴ ὄντιος συνισταμένη καὶ πάλιν διὰ τῆς ἡμῶν κατορθώσεως ἀπολλυμένη καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωροῦσα. Λέγει οὖν ὡς πρὸς αὐτὴν ὁ ἅγιος, «μακάριος ὃς ἀνταπδώσει μοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν». Μάθωμεν τί μὲν ἐδώκαμεν, τί δὲ ἀντελάβομεν καὶ τί θέλομεν ἀνταποδοῦναι. Ἐδώκαμεν τὸ θέλημα ἡμῶν καὶ ἀντελάβομεν τὴν ἁμαρτίαν. Μακαρίζει οὖν ὁ λόγος τοὺς ταύτην ἀνταποδιδόντας· τὸ δὲ ἀνταποδοῦναί ἐστι τὸ μηκέτι πράξει αὐτήν. Εἶτα ἐπιφέρει· «μακάριος ὃ κρατήσῃ καὶ ἔδαφιεῖ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέτρα». Οἶονε, «μακάριος ὃ τὰ παρὰ σοῦ γενόμενα, τοῦτ' ἐστὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, μηδὲ τὴν ἀρχὴν δούς χώραν τοῦ ἀυξηθῆναι ἐν αὐτῷ καὶ ἐνεργηθῆναι τὸ κακόν, ἀλλὰ ταχέως, ὡς ἔτι εἶσιν νήπιοι, πρὶν τραφῶσι καὶ ἀυξηθῶσι κατ' αὐτοῦ, κρατήσας καὶ προσρήξας αὐτοὺς τῇ πέτρᾳ, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ ἀπολέσας αὐτοὺς διὰ τοῦ καταφεύγειν πρὸς τὸν Χριστόν».

7. Ἴδου πῶς καὶ οἱ γέροντες καὶ ἡ ἅγια Γραφὴ πάντες συμφωνοῦσι καὶ μακαρίζουσι τοὺς ἀγωνιζομένους ἐκκόψαι, ὡς ἔστι νεαρά, τὰ πάθη, πρὸ τοῦ πειρασθῆναι τῆς

2. Ψαλμ. 136, 8 - 9.

3. Βλ. Διδασκαλία 10, 3.

γερόντων; Καὶ ὁ προφήτης ὁμοίως μᾶς διδάσκει περὶ αὐτοῦ τὸν ψαλμὸν, ὅπου λέγει· «θυγατέρα τῆς Βαβυλῶνος ταλαίπωρη, μακάριος ὁποῖος σοῦ ἀνταποδώσει ὅ,τι μᾶς ἀνταπέδωσες· μακάριος ὁποῖος πιάσει τὰ νήπιά σου καὶ τὰ κοπανίση ἐπάνω στὴν πέτρα»².

6. Ἄλλὰ ἄς ἐξετάσωμε τὸ ρητὸ λέξι μὲ λέξι. Βαβυλῶνα λέγει τὴν σύγχυσι· διότι ἔτσι ἐρμηνεύει τὸ ὄνομα κατὰ τὸ Βαβὲλ ποῦ εἶναι ἀκριβῶς ἡ Συχέμ. Θυγατέρα δὲ Βαβυλῶνος λέγει τὴν ἔχθρα. Διότι πρῶτα συγχύζεται ἡ ψυχὴ κί· ἔπειτα διαπράττει τὴν ἁμαρτία. Ταλαίπωρη δὲ τὴν ὀνομάζει, ἐπειδὴ, καθὼς σᾶς εἶπα καὶ ἄλλοτε³, ἡ κακία εἶναι χωρὶς οὐσία καὶ ὑπόστασι, ποῦ ἀποκτᾶ ὑπαρξί ἀπὸ τὸ μὴ ὄν ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας μας, καὶ πάλι μὲ τὴν προκοπὴ μας χάνεται καὶ ἐπιστρέφει στὸ μὴ ὄν. Λέγει λοιπὸν γι' αὐτὴν ὁ ἄγιος, «μακάριος ὁποῖος σοῦ ἀνταποδώσει ὅ,τι μᾶς ἀνταπέδωσες». Ἄς μάθωμε τί ἐδώσαμε, τί ἐλάβαμε ἔναντι αὐτοῦ καὶ τί πρέπει νὰ ἀποδώσωμε. Ἐδώσαμε τὸ θέλημά μας καὶ ἐλάβαμε ἀντὶ αὐτοῦ τὴν ἁμαρτία. Μακαρίζει λοιπὸν ὁ λόγος αὐτοῦς ποῦ τὴν ἀνταποδίδουν· τὸ «ἀνταποδίδειν» σημαίνει μὴ «πρᾶξαι» αὐτὴν πλέον. Ἐπειτα προσθέτει· «μακάριος ὁποῖος πιάσει τὰ νήπιά σου καὶ τὰ κοπανίση ἐπάνω στὴν πέτρα». Δηλαδή, ἡ μακάριος εἶναι αὐτὸς ποῦ τὰ γεννήματά σου, δηλαδή τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, δὲν τοὺς ἀφήνει οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ αὐξηθοῦν καὶ ἐνεργηθῇ τὸ κακὸν, ἀλλὰ γρήγορα, ἕως ὅτου εἶναι ἀκόμη νήπιοι, πρὶν ἀνατραφοῦν καὶ αὐξηθοῦν ἐναντίον του, τοὺς πιάσει καὶ τοὺς συντρίβει στὴν πέτρα, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Χριστὸς, καὶ μὲ τὴν καταφυγὴ του πρὸς τὸν Χριστὸν τοὺς καταστρέφει'.

7. Ἴδου πῶς συμφωνοῦν ὅλοι, καὶ οἱ γέροντες καὶ ἡ ἁγία Γραφή, στὸ νὰ μακαρίζουν αὐτοὺς ποῦ ἀγωνίζονται νὰ ἀποκόψουν, ὅσο εἶναι νεαρά, τὰ πάθη, πρὶν

ὀδύνης καὶ τῆς πικρίας αὐτῶν. Σπουδάσωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἵνα ἐλεηθῶμεν· κοπιάσωμεν μικρὸν καὶ εὐρίσκομεν πολλὴν ἀνάπαισιν.

8. Εἶπον οἱ πατέρες πῶς ὀφείλει τις τὸ κατὰ μέρος ἑαυτὸν καθαρίζειν, ἵνα καθ' ἑσπέραν ἐξειάζη ἑαυτὸν πῶς παρήλθε τὴν ἡμέραν, καὶ πάλιν πρωίας πῶς παρήλθε τὴν νύκτα, καὶ μετανοῆ τῷ Θεῷ περὶ ὧν, ὡς εἶδος, ἁμαρτιάνει. Ἀληθῶς δὲ ἡμεῖς, ἐπειδὴ πολλὰ ἁμαρτάνομεν, χρίζομεν διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν καὶ κατὰ ἕξ ὥρας ἐρευνᾶν ἑαυτοὺς πῶς παρήλθομεν καὶ εἰς τί ἡμάρτομεν, καὶ λέγειν ἕκαστος ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ· ἄρα μή τι ἐλάλησα πλήσσαν τὸν ἀδελφόν μου; ἄρα μή εἶδον αὐτὸν ποιοῦντα πρᾶγμα καὶ κατέκρινα αὐτὸν ἢ ἐξουδένωσα αὐτὸν ἢ κατέλαλησα αὐτοῦ; ἄρα ἤτησα τὸν κελλαρίτην πρᾶγμα, καὶ οὐκ ἔδωκέ μοι, καὶ ἐγόγγυσα κατ' αὐτοῦ; μή τὸ ἐψητὸν οὐκ ἐγένετο καλῶς, καὶ εἶπον ρῆμα καὶ κατήσχυνα τὸν μάγειρον καὶ ἔθλιψα αὐτόν, ἢ ἐγὼ ἀηδιοθεῖς ἐγόγγυσα κατ' ἑμαυτόν; κἂν γὰρ καθ' ἑαυτὸν γογγύσει τις, ἁμαρτία ἐστί. Πάλιν λέγει· ἄρα εἶπέ μοι ὁ κανονάρχης ρῆμα ἢ ἄλλος τῶν ἀδελφῶν, καὶ οὐκ ἐθάσισα, ἀλλὰ ἠναντιώθην αὐτῷ;. Οὕτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὀφείλομεν ψηλαφᾶν ἑαυτοὺς πῶς παρήλθομεν. Ὁμοίως ὀφείλει τις ἐρευνᾶν ἑαυτὸν πῶς παρήλθε καὶ τὴν νύκτα, μετὰ προθυμίας ἀνέστη εἰς τὴν ἀγρουπνίαν, μὴ ὀλιγώρησε πρὸς τὸν ἐξυπνίζοντα αὐτόν ἢ ἐγόγγυσε κατ' αὐτοῦ. Ὀφείλει γάρ τις εἶδέναι ὅτι ὁ ἐξυπνίζων αὐτόν εἰς ἀγρουπνίαν, μεγάλη εὐεργετεῖ αὐτόν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν πρόξενος αὐτῷ γίνεται· ἐξυπνίζει γὰρ αὐτόν ὁμιλεῖν τῷ Θεῷ, δεηθῆναι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ φωτισθῆναι· πῶς οὐκ ὀφεί-

ἀποκτήσουν πείρα τῆς ὀδύνης καὶ τῆς πικρίας τους.
 " Ἄς προσπαθήσωμε λοιπόν, ἀδελφοί, νὰ ἐλεηθοῦμε ἄς κοπιᾶσωμε ὀλίγο, καὶ θὰ εὐρωμε πολλή ἀνάπαυσι.

8. Οἱ πατέρες εἶπαν, πῶς ὀφείλει ὁ καθένας νὰ καθαρῖζη τὸν ἑαυτό του περιοδικῶς, ἐξετάζοντάς τον κάθε βράδυ πῶς ἐπέρασε τὴν ἡμέρα καὶ πάλι τὸ πρωτὶ πῶς ἐπέρασε τὴν νύκτα, καὶ μετανοώντας σὸ Θεὸ γιὰ τὶς ἐνδεχόμενες ἁμαρτίες του. Ἀληθινὰ δὲ ἐμεῖς, ἐπειδὴ ἁμαρτάνομε πολὺ καὶ εἴμαστε ἐπιλήσμονες, χρειάζεται καὶ κάθε ἕξ ὥρες νὰ ἐρευνοῦμε τὸν ἑαυτό μας, πῶς ἐπεράσαμε καὶ σὲ τί ἁμαρτήσαμε, κι' ὁ καθένας μας νὰ λέγη μέσα του ἴ μήπως ἄρα γε ὠμίλησα πληγώνοντας τὸν ἀδελφὸ μου; ἄρα γε μήπως τὸν εἶδα νὰ κάνῃ κάτι καὶ τὸν κατέκρινα καὶ τὸν ἐξουθένωσα ἢ κατελάλησα σὲ βάρος του; ἄρα γε μήπως ἐζήτησα κάτι ἀπὸ τὸν κελληρίτη καὶ δὲν μοῦ τὸ ἔδωσε, καὶ ἐγγόγγυσα ἐναντίον του; μήπως τὸ φαγητό δὲν ἔγινε καλὸ καὶ εἶπα λόγο καὶ προσέβαλα τὸν μάγειρα καὶ τὸν ἔθλιψα, ἢ ἀπὸ ἀηδία ἐγόγγυσα μόνος μου; διότι καὶ μόνος του νὰ γογγύσῃ κανεὶς, ἁμαρτία εἶναι. Λέγει πάλι ἴ ἄρα γε μήπως μοῦ εἶπε ὁ κανονάρχης ἢ ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς λόγο καὶ δὲν τὸν ἐβάστασα, ἀλλὰ ἐναντιώθηκα σ' αὐτόν; ". Ἔτσι ὀφείλομε νὰ ἐρευνοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καθημερινῶς, πῶς ἐπεράσαμε. Ὅμοίως ὀφείλει κανεὶς νὰ ἐρευνᾶ τὸν ἑαυτό του πῶς ἐπέρασε καὶ τὴν νύκτα, ἐὰν μὲ προθυμία ἐσηκώθηκε στὴν ἀγρυπνία, μήπως ὠλιγώρησε πρὸς αὐτόν ποὺ τὸν ξυπνίζει ἢ ἐγόγγυσε ἐναντίον του. Διότι ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι αὐτός ποὺ τὸν ξυπνίζει γιὰ τὴν ἀγρυπνία, τὸν εὐεργετεῖ πολὺ καὶ τοῦ γίνεται πρόξενος μεγάλων ἀγαθῶν διότι τὸν ξυπνίζει νὰ ὁμιλήσῃ μὲ τὸν Θεὸ, νὰ δεηθῇ γιὰ τὶς ἁμαρτίες του καὶ νὰ φωτισθῇ πῶς δὲν πρέπει κανεὶς νὰ εὐχαριστῇ τέτοιον ἀδελφὸ; Ἀληθινὰ πρέπει νὰ

λει τις εὐχαριστεῖν τῷ τοιούτῳ; ἀληθῶς ὀφείλει ἔχειν ὅτι σχεδὸν δι' αὐτοῦ ἔστιν ἡ σωτηρία αὐτοῦ.

9. Καὶ λέγω ὑμῖν περὶ τούτου θαυμασιὸν ὃ ἤκουσα περὶ μεγάλου γέροντος διορατικοῦ, ὃτι ἰσιτάμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἔβαλλον οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ψάλλειν, ἔβλεπέ τινα λαμπροφόρον ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ ἱερατείου, κατέχοντα ὡς τρουλλιὸν τί ποτε ἔχον ἁγίασμα καὶ μίαν μίλην· καὶ ἔβαπτε τὴν μίλην ἐκείνην ἐκ τοῦ τρουλλίου, καὶ περιήρχετο ὄλους τοὺς ἀδελφούς κατασφραγίζων ἕκαστον αὐτῶν, τῶν δὲ μὴ εὐρισκομένων τοὺς τόπους, τοὺς μὲν ἐσφράγιζε, τοὺς δὲ παρήρχετο. Πάλιν ὡς ἔμελλον ἀπολῦσαι, ἔβλεπεν αὐτὸν ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ ἱερατείου καὶ τὸ αὐτὸ ὁμοίως ποιοῦντα. Ἐν μιᾷ οὖν κατέσχευεν αὐτὸν ὁ γέρον· καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρακαλῶν μαθεῖν ὃ ἐποίει καὶ ὅστις ἐστί. Καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος ὁ λαμπροφόρος· Ἐγὼ ἄγγελός εἰμι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειράτην παρέχειν τὴν σφραγίδα ταύτην τοῖς εὐρισκομένοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ψαλμωδίας, καὶ τοῖς μένουσιν ἕως τῆς ἀπολύσεως, διὰ τὴν προθυμίαν καὶ σπουδὴν καὶ τὴν καλὴν αὐτῶν προαίρεσιν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· καὶ πῶς τινῶν μὴ εὐρισκομένων σφραγίζεις τοὺς τόπους; Ἀποκρίνεται αὐτῷ ὁ ἅγιος ἄγγελος λέγων· Ὅσοι εἰσὶ τῶν ἀδελφῶν σπουδαῖοι μὲν καὶ καλοὶ τὴν προαίρεσιν, διὰ δὲ τινα ἀναγκαίαν ἀσθένειαν ἀπόντες μετὰ εὐλογίας τῶν πατέρων ἢ πάλιν διὰ τινα ἐντολὴν εἰς ὑπακοὴν αὐτῶν ἀσχολούμενοι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ εὐρισκόμενοι, οὗτοι καὶ ἀπόντες τὴν σφραγίδα αὐτῶν λαμβάνουσιν, ἐπειδὴ τῇ διαθέσει μετὰ τῶν ψαλλόντων εἰσὶ· μόνοις δὲ τοῖς δυναμένοις εὐρεθῆναι καὶ ἀπὸ ἀμελείας

4. Διορατικός εἶναι ὁ γέρον μοναχός πού ἔχει τὸ χάρισμα νὰ βλέπη πράγματα ἀόρατα γιὰ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους.

φρονῆ ὅτι σχεδὸν δι' αὐτοῦ συντελεῖται ἡ σωτηρία του.

9. Καὶ σὰς λέγω σχετικά μὲ αὐτὸ κάτι θαυμαστὸ ποῦ ἄκουσα γιὰ ἓνα μεγάλο διορατικὸ γέροντα⁴, ὅτι δηλαδὴ, ἐνῶ ἔστεκόταν στὴν ἐκκλησία, μόλις ἄρχισαν οἱ ἀδελφοὶ νὰ ψάλλουν, εἶδε ἓνα λαμπροφόρο νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἱερό, κρατώντας ἓνα εἶδος κυπέλλου ποῦ περιεῖχε ἁγίασμα καὶ μία λαβίδα· καὶ ἐβύθιζε τὴν λαβίδα στὸ κύπελλο καὶ περιήρχετο ὅλους τοὺς ἀδελφούς σφραγίζοντας τὸν καθένα τους, ἀπὸ δὲ τοὺς τόπους ἐκείνων ποῦ ἀπουσίαζαν ἄλλους ἐσφράγιζε κι' ἄλλους παρεμέριζε. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γίνη ἀπόλυσις, τὸν εἶδε πάλι νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἱερό καὶ νὰ κάνη τὸ ἴδιο. Μία ἡμέρα λοιπὸν ὁ γέρων τὸν συνεκράτησε καὶ ρίπτεται στὰ πόδια του, παρακαλώντας νὰ μάθη τί ἔκανε καὶ ποιὸς εἶναι. Καὶ λέγει σ' αὐτὸν ἐκεῖνος ὁ λαμπροφόρος· "Ἐγὼ εἶμαι ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, καὶ διατάχθηκα νὰ προσφέρω αὐτὴν τὴν σφραγιδα στοὺς εὐρισκομένους στὴν ἐκκλησία κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ψαλμωδίας καὶ σ' αὐτούς ποῦ μένουν ἕως τὴν ἀπόλυσις, γιὰ τὴν προθυμία καὶ τὸν ζῆλο καὶ τὴν καλὴ τους προαίρεσι'. Λέγει σ' αὐτὸν ὁ γέρων· 'καὶ πῶς σφραγίζεις τοὺς τόπους μερικῶν ποῦ ἀπουσιάζουν'; Τοῦ ἀποκρίνεται ὁ ἅγιος ἄγγελος λέγοντας· 'ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς εἶναι ζηλωταὶ καὶ καλῆς προαιρέσεως, ἀλλὰ ἀπουσιάζουν γιὰ κάποια σοβαρὴ ἀσθένεια μὲ τὴν εὐλογία τῶν πατέρων ἢ ἀσχολοῦνται μὲ κάποια ὑπόθεσι μὲ ἐντολὴ τους, καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶναι παρόντες, αὐτοὶ καὶ ἀπόντες λαμβάνουν τὴν σφραγιδα τους, ἐπειδὴ κατὰ διάθεσι εὐρίσκονται ἀνάμεσα σ' αὐτούς ποῦ ψάλλουν· μόνο δὲ σ' αὐτούς ποῦμποροῦν νὰ παρευρεθοῦν καὶ ἀπὸ ἀμέλεια δὲν παρευρίσκονται, διατάχθηκα νὰ μὴ δίδω τὴν σφραγι-

μὴ εὐρισκομένοις, ἐπειράπην μὴ δοῦναι τὴν σφραγίδα, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀναξίους ἑαυτοὺς ποιοῦσι⁵.

10. Ἴδε, βλέπετε ποῖον δῶρον προξενεῖ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὁ ἐγείρων αὐτὸν εἰς τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας. Σπουδάσατε οὖν, ἀδελφοί, μὴ ζημιωθῆναί ποτε τὴν σφραγίδα τοῦ ἁγίου ἀγγέλου· εἰ δὲ καὶ συμβῆ τινα μειτεωρισθῆναι, καὶ ὑπομνήσει αὐτὸν ἄλλος, οὐκ ὀφείλει ἀγανακτεῖν, ἀλλὰ προσέχων τῷ καλῷ, εὐχαριστήσαι τῷ ὑπομνήσοκοντι αὐτόν, κἂν εἴ τις δήποτε ἔστιν.
11. Ὅτε ἤμην ἐν τῷ κοινοβίῳ, ἐποίησέ με ὁ ἀββάς ξενόδοχον κατὰ γνώμην τῶν γερόντων. Ἡμην δὲ καὶ ἀπὸ μεγάλης ἀρρωστίας. Ἡρχοντο οὖν ξένοι, καὶ ἐσπέριζον μετ' αὐτῶν, καὶ πάλιν καμηλάριοι, καὶ ἐποίουν τὴν χρεῖαν αὐτῶν πολλάκις δὲ καὶ μεθ' ὁ ἀπηρχόμην κοιμηθῆναι, πάλιν ἄλλη χρεῖα ἀπήνια καὶ ἐξύπνιζόν με. Ἐν τοσοῦτω οὖν ἔφθανεν ἡ ὥρα τῆς ἀγρυπνίας, καὶ ὡς μόνον ἤρπαζόν μικρόν, ἰδοὺ ὁ κανονάρχης ἐξυπνίζων με· λοιπὸν ηῤ-ρισκόμην εἴτε ἀπὸ τοῦ κόπου εἴτε ἀπὸ τῆς ἀσθενείας (ἔτι γὰρ παρεκλεπτόμην ὑπὸ λεπτοπωρειῶν) διαλελυμένος ὡς μὴ ἔχων ἑμαντιόν. Ἀπεκρινόμην οὖν αὐτῷ καταφερόμενος ὑπὸν· ἰκαλῶς, κῦρι, μνησθείη ἡ ἀγάπη, ὁ Θεὸς δώη σοι τὸν μισθόν, ἐκέλευσας, ἔρχομαι, κῦρι. Εἶτα ὡς ἀπὸρχετο, πάλιν ἀπεκοιμώμην. Πάνυ δὲ ἐθλιβόμην ὅτε ἐβράδυνον ἀνασιῆναι εἰς τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ ἐπειδὴ οὐχ ὑπήνια ἐκείνῳ προσκαρτεροῦσαί μοι, ἤτησα δύο τινὰς τῶν ἀδελφῶν, τὸν μὲν ἕνα ἵνα ἐξυπνίξῃ με, τὸν δὲ ἄλλον ἵνα μὴ ἀφῆ με νοσιάζαι εἰς τὴν ἀγρυπνίαν. Καὶ πιστεύσατέ μοι, ἀδελφοί, οὕτως εἶχον αὐτοὺς ὡς διττὸν αὐτῶν ἦν ἡ σωτηρία μου, καὶ σχεδὸν ἐσεβόμην αὐτούς. Οὕτως οὖν

5. Οἱ γέροντες γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ἐδῶ λόγος εἶναι ὁ Βαρσανούφιος καὶ ὁ Ἰωάννης.

δα, ἐπειδὴ αὐτοὶ καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀναξίους'.

10. Βλέπετε λοιπὸν ποιὸ δῶρο προμηθεύει στὸν ἀδελφὸ του αὐτὸς ποὺ τὸν σηκώνει γιὰ τὴν ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας. Προσπαθήσατε λοιπὸν, ἀδελφοί, μὴ στερηθῆτε κάποτε τὴν σφραγίδα τοῦ ἁγίου ἀγγέλου· ἐὰν δὲ συμβῆ κάποιος ἀδελφὸς νὰ ἀφαιρεθῆ καὶ ἓνας ἄλλος τὸν ἀνακαλέσῃ στὴν προσοχή, δὲν πρέπει νὰ ἀγανακτῆ, ἀλλὰ προσέχοντας στὸ καλὸ, νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτὸν ποὺ τὸν ὑπενθυμίζει, ὅποιοσδήποτε καὶ ᾖ εἶναι.
11. "Ὅταν ἦμουν στὸ κοινόβιο τοῦ Σερίδου, ὁ ἀββάς μὲ γνώμη τῶν γερόντων μὲ ὠρίσε ξενοδόχο⁵. Ἄναρρώνα τότε ἀπὸ βαρειά ἀρρώστια. Ἐρχονταν λοιπὸν οἱ ξένοι καὶ ἀγρυπνοῦσα τὸ βράδυ μαζί τους, ἔπειτα οἱ καμηλάριοι καὶ τοὺς ἐξυπηρετοῦσα· πολλές φορές δέ, καὶ ἀφοῦ ἐπήγαινα νὰ κοιμηθῶ, ἀπαντοῦσε ἄλλη ἀνάγκη καὶ μ' ἐξύπνιζαν. Στὸ μεταξὺ λοιπὸν ἔφθανε ἡ ὥρα τῆς ἀγρυπνίας καὶ μόλις τὸν ἄρπαζα γιὰ λίγο, ἰδοὺ μ' ἐξύπνιζε ὁ κανονάρχης· φυσικὰ εἶτε ἀπὸ τὸν κόπο εἶτε ἀπὸ τὴν ἀσθένεια (διότι ἐβασανιζόμενον ἀκόμη ἀπὸ λεπτοपुरετούς) ἦμουν διαλελυμένος σὰν νὰ μὴ αἰσθανόμενον τὸν ἑαυτὸ μου. Ἀποκαμωμένος λοιπὸν ἀπὸ τὸν ὕπνο τοῦ ἀπαντοῦσα· ἰκαρά, κύριε, εἶθε νὰ μνημονευθῆ ἡ ἀγάπη σου, ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώσῃ τὸν μισθό, στίς διαταγές σου, ἔρχομαι, κύριε". Ἐπειτα, καθὼς ἀπομακρυνόταν, πάλιν ἀποκοιμώμουν. Πολὺ δὲ ἐθλιβόμενον ὅταν ἐβράδυνα νὰ σηκωθῶ γιὰ τὴν ἀγρυπνία, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦταν βολικὸ σ' ἐκεῖνον νὰ περιμένῃ διαρκῶς δίπλα μου, ἐζήτησα δύο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, τὸν μὲν ἓνα νὰ μὲ ξυπνίξῃ, τὸν δὲ ἄλλο νὰ μὴ μὲ ἀφήνῃ νὰ νυστάζω στὴν ἀγρυπνία. Καὶ πιστεύσατέ με, ἀδελφοί, τοὺς ἐθεωροῦσα σὰν τοὺς αἰτίους τῆς σωτηρίας μου, καὶ σχεδὸν τοὺς ἐσεβόμενον.

καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε διακεῖσθαι πρὸς τοὺς διεγείροντας ὑμᾶς εἰς τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς πᾶν πρᾶγμα ἀγαθόν.

12. Καθὼς οὖν ἐλέγομεν, ὀφείλει τις ἐρευνᾶν πῶς παρῆλθε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, εἰ μετὰ νήψεως ἴσταιτο εἰς τὴν ψαλμοῦδιαν καὶ εἰς τὴν εὐχήν, εἰ μὴ ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ λογισμῶν ἐμπαθῶν ἢ νουνεχῶς ἤκουσε τῶν θείων ἀναγνωσμάτων, εἰ μὴ ἀφῆκε τὴν ψαλμοῦδιαν καὶ ἐξῆλθεν ἔξω τῆς ἐκκλησίας μειωριζόμενος· ἐὰν οὕτως ἐρευνᾷ τις ἑαυτὸν καθ' ἑκάστην καὶ σπουδάζει μειανοεῖν ὑπὲρ ὧν ἤμαρτε καὶ διορθοῦσθαι ἑαυτὸν, ἄρχεται μειοῦν τὴν κακίαν, καὶ εἰ ἐποίει ἐννέα, ποιεῖ δεκά, καὶ οὕτω οὖν Θεῷ κατὰ μικρὸν προκόπτει, οὐκ ἔσται τὰ πάθη στερησθῆναι κατ' αὐτοῦ. Μέγας γὰρ κίνδυνος τὸ ἐμπεσεῖν τινα εἰς ἕξιν πάθους· ἐπειδὴ, καθὼς εἶπομεν, οὕτε ἐὰν θέλῃ ὁ τοιοῦτος δύναται ἔτι μόνος περιγενέσθαι τοῦ πάθους, εἰ μὴ σχῆ καὶ βοήθειαν παρὰ τινῶν ἀγίων.

13. Θέλετε διηγῆσθαι ὑμῖν περὶ τίνος ἔχοντος πάθος ἐν ἕξει; Ἀκούσατε πρᾶγμα ἄξιον πολλοῦ κλαυθμοῦ. Ὅτε ἤμην εἰς τὸ κοινόδιον, οὐκ οἶδα πῶς ἐχλευάζοντο οἱ ἀδελφοὶ ἀναδέσθαι μοι τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν. Φησὶν δὲ καὶ ὁ ἀββᾶς ἐπέτρεπέ μοι κατὰ γνώμην τῶν γερόντων τὴν φροντίδα τούτου ποιῆσθαι τοῦ μέρους. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν, ἔρχεται τις τῶν ἀδελφῶν καὶ λέγει μοι· συγχώρησόν μοι, κῦρι, καὶ εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ὅτι κλέπτω καὶ τρώγω. Λέγω αὐτῷ· διὰ τί; πεινᾶς;. Λέγει μοι· ναί, οὐκ ἀρκοῦμαι πῆ τροπέζῃ τῶν ἀδελφῶν καὶ οὐ δύναμαι αἰτηῖσαι. Λέγω αὐτῷ· διὰ τί μὴ ὑπάγεις ἀνατιθῆναι τῷ ἀββᾷ;. Λέγει· αἰσχύνομαι. Λέγω αὐτῷ· Καὶ θέλεις ἀπέρχομαι ἐγὼ καὶ λέγω;. Λέγει μοι· ὡς κελύεις, κῦρι.

Ἔτσι λοιπὸν κι' ἐσεῖς νὰ αἰσθάνεσθε πρὸς ἐκείνους πού σᾶς ξυπνίζουν γιὰ τὴν ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας καὶ γιὰ κάθε πρᾶγμα ἀγαθό.

12. Ὅπως λοιπὸν ἐλέγαμε, πρέπει νὰ ἐρευνᾶ κανεὶς πῶς ἐπέρασε τὴν ἡμέρα καὶ τὴν νύκτα, ἐὰν ἐστεκόταν στὴν ψαλμωδία καὶ τὴν εὐχή μὲ ἐγρήγορσι, ἐὰν δὲν αἰχμαλωτίσθηκε ἀπὸ ἐμπαθεῖς λογισμοὺς ἢ ἄκουσε προσεκτικὰ τὰ θεῖα ἀναγνώσματα, ἐὰν δὲν ἄφησε τὴν ψαλμωδία καὶ ἐξῆλθε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἀπὸ ἐπιπολαιότητα· ἐὰν ἔτσι ἐρευνᾶ κανεὶς τὸν ἑαυτό του καθημερινῶς καὶ προσπαθῆ νὰ μετανοῆ γιὰ τὶς ἁμαρτίες του καὶ νὰ διορθώνεται, ἀρχίζει νὰ μειώνει τὴν κακία, καὶ ἂν ἔκανε ἐννέα, κάνει ὀκτώ, καὶ ἔτσι προκόποντας βαθμιαίως σὺν Θεῷ, δὲν ἀφήνει τὰ πάθη νὰ στερεωθοῦν ἐναντίον του. Διότι εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος νὰ πέση κανεὶς στὴν ἔξι τοῦ πάθους· ἐπειδὴ, καθὼς εἶπαμε, αὐτὸς μόνος του οὔτε ἂν θέλη δὲν μπορεῖ νὰ κυριαρχήσῃ τοῦ πάθους, ἐὰν δὲν δεχθῆ καὶ βοήθεια ἀπὸ μερικοὺς ἁγίους.
13. Θέλετε νὰ σᾶς διηγηθῶ γιὰ κάποιον πού ἔχει τὸ πάθος σέ ἔξι; Ἀκούσατε πρᾶγμα πολὺ ἀξιοδάκρυτο. Ὅταν ἦμουν στὸ κοινόβιο, δὲν γνωρίζω πῶς διεσκέδαζαν οἱ ἀδελφοὶ νὰ μοῦ ἀνακοινώνουν τοὺς λογισμοὺς τους. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ ἀββᾶς, κατὰ τὴν γνώμη τῶν γερόντων, μοῦ ἐπέτρεπε τὴν φροντίδα νὰ τοὺς ἀκούω. Μία μέρα λοιπὸν, ἔρχεται κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς καὶ μοῦ λέγει· συγχώρεσέ με, κύριε, καὶ εὐχήσου γιὰ μένα, διότι κλέπτω καὶ τρώω. Τοῦ λέγω· γιατί; πεινᾶς;. Μοῦ λέγει· ναί, δὲν ἀρκοῦμαι στὴν τράπεζα τῶν ἀδελφῶν καὶ δὲν μπορῶ νὰ ζητήσω. Τοῦ λέγω· γιατί δὲν πηγαίνεις νὰ τὸ ἀναφέρῃς στὸν ἀββᾶ;. Λέγει· ἐντρέπομαι. Τοῦ λέγω· καὶ θέλεις νὰ ὑπάγω ἐγὼ νὰ τοῦ εἰπῶ;. Μοῦ λέγει· ὅπως διατάσσεις, κύριε.

14. Ἀπῆλθον οὖν καὶ εἶπον τῷ Ἀββᾶ, καὶ λέγει μοι· ποίησον ἀγάπην καὶ φρόντισον αὐτοῦ, ὡς οἶδας. Τότε λαμβάνω αὐτὸν καὶ λέγω τῷ κελλαρίτῃ ἐπὶ αὐτοῦ· ποίησον ἀγάπην, καὶ οἶα ὥρα ἄρχεται οὗτος ὁ ἀδελφὸς πρὸς σέ, δὸς αὐτῷ ὅσα θέλει, καὶ μηδὲν κωλύσης, ἀπ' αὐτοῦ. Ἀκούσας ὁ κελλαρίτης λέγει μοι· ἐκέλευσας. Ποιεῖ οὕτως ὀλίγας ἡμέρας ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος καὶ ἔρχεται λέγων μοι· συγχώρησόν μοι, κῦρι, ὅτι ἠρξάμην πάλιν κλέπειν. Λέγω αὐτῷ· διὰ τί; σὺ παρέχει σοι ὁ κελλαρίτης εἴ τι θέλεις;. Λέγει μοι· ναί· συγχώρησον ὅτι ὅσα θέλω παρέχει μοι ἀλλ' ἐγὼ αἰσχύνομαι αὐτόν. Λέγω αὐτῷ· μὴ ἐμὲ αἰσχύνη;. Λέγει μοι· οὐ. Λέγω αὐτῷ· οὐκοῦν εἴ τι θέλεις, ἔρχου καὶ λάμβανε παρ' ἐμοῦ, καὶ μηκέτι κλέψῃς.
15. Εἶχον γὰρ τότε τὴν διακονίαν τοῦ νοσοκομείου. Ἦρχειο οὖν ἐκεῖ πρὸς με καὶ ἐλάμβανεν ὅσα ἠθελεν. Εἶτα ἠρξαιτο μετὰ ἡμέρας πάλιν κλέπειν, καὶ ἔρχεται θλιβόμενος καὶ λέγει μοι· ἴδου πάλιν κλέπτω». Λέγω αὐτῷ· διὰ τί, ἀδελφέ μου; σὺ παρέχω σοι εἴ τι θέλεις;. Λέγει μοι· ναί. Λέγω αὐτῷ· καὶ μὴ αἰσχύνη λαβεῖν ἀπ' ἐμοῦ;. Λέγει μοι· οὐ. Λέγω αὐτῷ· καὶ διὰ τί κλέπτεις;. Λέγει μοι· συγχώρησόν μοι, οὐκ οἶδα διὰ τί· ἀλλὰ οὕτως ἀπλῶς κλέπτω. Τότε λέγω αὐτῷ· τὸ ὄντως σὺ εἶπέ μοι, κἂν τί ποιεῖς ἢ κλέπτεις. Λέγει μοι· τῷ ὄνω παρέχω αὐτά.
16. Καὶ εὐρέθη ὅτι ἔκλεπεν ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος κουκκία, φοινίκια, σικκίδια, κρόμμυα, εἴτι δήποτε ἀπλῶς ἠῦρισκε, καὶ ἔκρουθεν αὐτά, τὰ μὲν ὑποκάτω τῆς σιρώσεως αὐτοῦ, τὰ δὲ ἀλλαχοῦ. Καὶ τέλος μὴ εὐρίσκων τί ποιῆσαι αὐτά, ὡς ἔβλεπεν αὐτὰ ἀχραιοῦμενα, λοιπὸν ἀπήρχειο καὶ ἔρριπιεν αὐτὰ ἢ παρείχεν αὐτὰ ἔμπροσθεν τῶν ἀλόγων.
17. Ἴδε βλέπετε τί ἐστὶ τὸ ἔχειν πάθος ἐν ἔξει; βλέπετε ποῖα ἀθλιότης, ποῖα ταλαιπωρία; Ἦδει ὅτι κακὸν ἐστίν,

14. Ἀπῆλθα λοιπὸν καὶ εἶπα στὸν ἀββᾶ, καὶ μοῦ λέγει ἔχε τὴν καλωσύνη νὰ τὸν φροντίσης, ὅπως ξεύρεις». Τότε τὸν παίρνω καὶ λέγω στὸν κελλαρίτη ἐνώπιόν του ἔχε τὴν καλωσύνη καὶ ὅποια ὥρα ἔρχεται αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς πρὸς ἐσένα, δίδε του ὅσα θέλει καὶ νὰ μὴ τοῦ ἀρνηθῆς τίποτε. Ἀφοῦ ἄκουσε ὁ κελλαρίτης, μοῦ λέγει ἴστίς διαταγές σου. Κάνει ἔτσι ὀλίγες ἡμέρες ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος καὶ ἔρχεται λέγοντάς μου συγχώρεσέ με, κύριε, πού ἄρχισα πάλι νὰ κλέπτω. Τοῦ λέγω γιατί; δὲν σοῦ παρέχει ὁ κελλαρίτης ὅ,τι θέλεις;. Μοῦ λέγει ναί συγχώρεσέ με, πού ὅσα θέλω μοῦ τὰ παρέχει ἀλλὰ ἐγὼ τὸν ἐντρέπομαι. Τοῦ λέγω μήπως ἐντρέπεσαι καὶ ἐμένα;. Μοῦ λέγει ὄχι. Τοῦ λέγω λοιπὸν ὅ,τι θέλεις, νὰ ἔρχεσαι καὶ νὰ παίρνεις ἀπὸ ἐμένα, καὶ νὰ μὴ ξανακλέψης.
15. Εἶχα τότε τὴν ὑπηρεσία τοῦ νοσοκομείου. Ἐρχόταν λοιπὸν ἐκεῖ πρὸς ἐμένα καὶ ἐλάμβανε ὅσα ἤθελε. Ἐπειτα, μετὰ μερικὲς ἡμέρες, ἄρχισε πάλι νὰ κλέπτῃ, καὶ ἔρχεται θλιμμένος καὶ μοῦ λέγει Ἴδου πάλι κλέπτω. Τοῦ λέγω γιατί, ἀδελφέ μου; δὲν σοῦ δίδω ὅ,τι θέλεις;. Μοῦ λέγει ναί. Τοῦ λέγω μήπως ἐντρέπεσαι νὰ τὰ παίρνης ἀπὸ ἐμένα;. Μοῦ λέγει συγχώρεσέ με, δὲν γνωρίζω γιατί ἀλλὰ ἔτσι ἀπλῶς κλέπτω. Τότε τοῦ λέγω ἀληθινὰ εἶπέ μου, τί τὰ κάνεις αὐτὰ πού κλέπτεις. Μοῦ λέγει τὰ προσφέρω στὸν ὄνο.
16. Καὶ εὐρέθηκε ὅτι ἔκλεπτε ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος κουκκιά, φοινίκια, σῦκα, κρεμμύδια, ὅτιδῆποτε γενικῶς εὐρισκε, καὶ τὰ ἔκρυπτε, ἄλλα κάτω ἀπὸ τὸ στρῶμα του, ἄλλα ἀλλοῦ. Καὶ τέλος μὴ εὐρίσκοντας τί νὰ τὰ κάνη, ὅταν τὰ ἔβλεπε νὰ χαλοῦν, ἐπήγαινε καὶ τὰ ἔρριπτε ἢ τὰ ἔδιδε στὰ ἄλογα ζῶα.
17. Βλέπετε τί εἶναι τό νὰ ἔχη κανεὶς πάθος σὲ κατάστασι ἕξεως; Βλέπετε ποιά ἀθλιότης, ποιά δυστυχία

ἤδει δι κακῶς ποιεῖ, ἐθλίβειτο, ἔκλαιε, καὶ ὁμως εἴλκειο ὁ ἄθλιος ὑπὸ τῆς κακῆς σνηθείας ἣν ἐποίησεν ἑαυτῷ διὰ τῆς προλαβούσης ἀμελείας. Καὶ καλῶς ἔλεγεν ὁ ἀδῶās Νισθερῶος· ἑάν τις κατασουργῆ ὑπὸ πάντους, γέγονε δοῦλος τοῦ πάντους'. Ὁ Θεὸς ὁ ἀγαθὸς ρύσεται ἡμᾶς ἀπὸ κακῆς ἕξεως, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν εἴπη· τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;'.⁶

18. Εἶπον δὲ ὑμῖν διαφόρως καὶ τὸ πῶς ἐμπίπτει τις εἰς ἕξιν. Οὐ γὰρ ὁ ἅπαξ θυμούμενος ἤδη λέγεται θυμώδης, οὐδὲ ὁ ἅπαξ πορνεύων λέγεται πόρνος, οὐδὲ ὁ ἅπαξ ἐλεῶν λέγεται ἐλεήμων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία ἐκ τοῦ συνεχῶς ἐνεργεῖσθαι ἕξιν τινὰ ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ, καὶ λοιπὸν αὐτὴ ἢ ἕξις ἢ κολάζει ἢ ἀναπαύει αὐτήν. Τὸ δὲ πῶς ἀναπαύει τὴν ψυχὴν ἢ ἀρετὴ καὶ πῶς κολάζει αὐτήν ἢ κακία, εἶπομεν διαφόρως· διτι ἡ μὲν ἀρετὴ φυσικὴ ἐστὶ καὶ ἐν ἡμῖν ἐστίν· ἀνεξάλειπτα γὰρ τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς'. Εἶπον οὖν δι ὅσον ἐνεργοῦμεν τὰ καλὰ, ἐν ἕξει τῆς ἀρετῆς γινόμεθα, τοῦτ' ἐστὶ τὴν ἰδίαν ἕξιν ἀναλαμβάνομεν, εἰς τὴν ἰδίαν ὑγίαν ἐπανερχόμεθα, ὥσπερ ἀπὸ ὀφθαλμίας ἐπὶ τὸ οἰκεῖον φῶς, ἢ ἀπὸ ἄλλης οἴας δήποτε ἀρρωστίας ἐπὶ τὴν ἰδίαν καὶ κατὰ φύσιν ὑγίαν. Ἐπὶ δὲ τῆς κακίας, οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ξένην τινὰ καὶ παρὰ φύσιν λαμβάνομεν ἕξιν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ κακοῦ, οἷον, ἐν ἕξει λοιμώδους τινὸς ἀρρωστίας γινόμεθα, ἵνα μήτε δυνάμεθα εἰ ὑγιᾶναι ἄνευ πολλῆς βοήθειας καὶ πολλῶν εὐχῶν καὶ πολλῶν δακρῶν δυναμένων κινήσαι ἔφ' ἡμᾶς τοὺς οἰκτιρομένους τοῦ Χριστοῦ.

19. Ὡσπερ καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς εὐρίσκομεν. Εἰσὶ γὰρ τινὰ θρώματα ποιοῦντα, ὑπόθου, μελαγχολικὸν χυμὸν, οἷον

6. Δὲν εὐρίσκεται ἀνάμεσα στὰ σωζόμενα λόγια τοῦ Νισθερώου.

7. Ψαλμ. 29, 10.

8. Εὐαγρίου, Πρακτικὸς 1, 65, PG 40, 1240.

εἶναι; Ἐγνώριζε ὅτι εἶναι κακό, ἐγνώριζε ὅτι κακῶς τὸ κάνει, ἐθλιβόταν, ἔκλαιε, καὶ ὅμως παρασυρόταν ὁ ἄθλιος ἀπὸ τὴν κακὴ συνήθεια ποῦ ἀπέκτησε ἀπὸ τὴν προηγουμένη ἀμέλειά του. Καὶ καλὰ ἔλεγε ὁ ἄβ-
βās Νισθερῶος ἑάν κανεῖς παρασυρθῆ ἀπὸ πάθος, ἔγινε δοῦλος τοῦ πάθους⁶. Εἶθε ὁ ἀγαθὸς Θεὸς νὰ μās ἀπαλλάξη ἀπὸ τὴν κακὴ ἔξι, γιὰ νὰ μὴ εἰπῆ καὶ σ' ἐμās ἄ «Τί ὠφελεῖ τὸ αἷμα μου, ἢ κάθοδός μου στὴν διαφθορά;»⁷

18. Σās ἔχω εἰπῆ ἄλλη φορὰ πῶς πίπτει κανεῖς στὴν ἔξι. Διότι δὲν λέγεται θυμώδης αὐτὸς ποῦ θυμώνει μία φορὰ οὔτε λέγεται πόρνος αὐτὸς ποῦ πορνεύει μία φορὰ οὔτε λέγεται ἐλεήμων αὐτὸς ποῦ ἐλεεῖ μία φορὰ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία δημιουργοῦν κάποια ἔξι στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν συνεχῆ ἐνέργειά τους, καὶ ἔπειτα αὐτὴ ἢ ἔξις ἢ τὴν τιμωρεῖ ἢ τὴν ἀναπαύει. Τὸ δὲ πῶς ἀναπαύει τὴν ψυχὴ ἢ ἀρετὴ καὶ πῶς τὴν κολάζει ἢ κακία, εἶπαμε ἄλλη φορὰ ὅτι δηλαδὴ ἡ μὲν ἀρετὴ εἶναι φυσικὴ ιδιότης καὶ εὐρίσκεται μέσα μας ἄ «διότι εἶναι ἀνεξάλειπτα τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς»⁸. Εἶπα λοιπὸν ὅτι ἐνεργοῦμε τὰ καλὰ, ἀποκτοῦμε τὴν ἔξι τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ λαμβάνομε πάλι τὴν ἔξι μας, ἐπιστρέφομε στὴν ὑγεία μας, ὅπως ἀπὸ τὴν ὀφθαλμικὴ νόσο στὸ φῶς μας ἢ ἀπὸ ὀποιαδήποτε ἄλλη ἀρρώστεια στὴν φυσικὴ ὑγεία μας. Στὴν περίπτωσι τῆς κακίας ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ λαμβάνομε μία ἔξι ξένη καὶ ἀφύσικη διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ κακοῦ ἄποκτοῦμε ἔξι ἐνὸς εἴδους λοιμώδους ἀσθενείας, ὥστε νὰ μὴ μπορούμε πλέον νὰ θεραπευθοῦμε χωρὶς πολλὴ βοήθεια καὶ πολλὰ εὐχὰς καὶ πολλὰ δάκρυα ποῦ μπορούν νὰ κινήσουν πρὸς ἐμās τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ.
19. Εἶναι αὐτὸ ποῦ εὐρίσκομε καὶ στά σωματικά. Πραγματικά ὑπάρχουν μερικὲς τροφές ποῦ, ὑπόθεσε, δημι-

τι λέγω ἢ κράμβη μελαγχολικὴ ἐστὶ, καὶ φακῆ καὶ ἄλλα
 τινὰ τοιαῦτα. Οὐ παρὰ τὸ φαγεῖν οὖν ἅπαξ ἢ δεύτερον
 κράμβην ἢ φακῆν ἢ τι τῶν τοιούτων, γίνεται τις μελαγ-
 χολικὸς χυμὸς κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἐὰν συχνάσῃ, καὶ οὕτω
 λοιπὸν πλεονάζων, κινεῖ πυρετούς, καὶ καίουσι τὸν ἔχον-
 τα αὐτούς, φέρει δὲ τινὰ καὶ εἰς ἄλλας μυριάς περιστά-
 σεις. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς· ἐὰν τις μείνῃ ἁμαρτάνων,
 γίνεται ἕξις τις πονηρὰ ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ αὕτη ἐστὶ ἡ κο-
 λάζουσα αὐτήν.

20. Πλήν ἵνα οἴδατε καὶ τοῦτο, ὅτι ἔστιν ὅτε εὕρισκται
 ἐπιρρεπῶς ἔχουσα ψυχὴ περὶ πάθος, καὶ ἐὰν ἅπαξ μόνον
 ἐμπέσῃ εἰς ἐνέργειαν ἐκείνου τοῦ πάθους, κινδυνύει εὐ-
 θέως εἰς ἕξιν ἐλθεῖν. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν τοῖς σώμασιν
 συμβαίνει· εὕρισκται γάρ τις μελαγχολικωτέρας κράσεως
 ἀπὸ προλαβούσης τινὸς ἀμελείας, καὶ δύναται σχεδὸν καὶ
 μία θρωῖς τοιαύτη εὐθέως ἐρεθίσει καὶ ἐξάψαι κατ'
 αὐτοῦ τὸν χυμὸν.

21. Πολλῆς οὖν νήψεως καὶ σπουδῆς καὶ φόβου χρεία, ἵνα
 μὴ ἐμπέσῃ τις εἰς κακὴν ἕξιν. Πιστεύσατέ μοι, ἀδελφοί,
 ὅτι ἐν πάθος ἐὰν ἔχη τις ἐν ἕξει, ὑπόκειται τῇ κολάσει
 καὶ συμβαίνει ὅτι ποιεῖ τις δέκα καλὰ ἔργα καὶ ἐν κακὸν
 ἐν ἕξει, καὶ περιγίνεται ἐκεῖνο τὸ ἐν τὸ ἀπὸ κακῆς ἕξεως
 γινόμενον τῶν δέκα καλῶν. Ὡσπερ γὰρ ὁ αἰετὸς ἐὰν ὅ-
 λος ἐξηλήσῃ τῆς παγίδος, εὐρεθῆ δὲ μόνος ὁ ὄνυξ αὐτοῦ
 δεδεμένους, διὰ τοῦ μικροῦ ἐκείνου καταβάλλεται ὅλη ἡ
 δύναμις αὐτοῦ· καὶ γὰρ ὅλος εὐρεθῆ ἕξω, μόνος δὲ ὁ ὄνυξ
 αὐτοῦ δέδεται, μὴ οὐκ ἔστιν ὑπὸ τὴν παγίδα; οὐχ οἷαν ὥ-
 ραν θέλει ὁ ἀγρεύσας καταβάλλει αὐτόν; Οὕτως ἐστὶν καὶ
 ἡ ψυχὴ· ἐν μόνον πάθος ἐὰν ἔχη ἐν ἕξει, οἷαν ὥραν δόξῃ

9. Ἡ ἱατρικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στηριζόταν πολὺ στὸν χυμισμό
 τοῦ σώματος.

ουργοῦν μελαγχολικὸ χυμὸ, καὶ ὡς παράδειγμα φέρω τὴν κράμβη πού εἶναι μελαγχολική, τὴν φακὴ καὶ ἄλλα. Ἐν τούτοις δὲν δημιουργεῖται μελαγχολικὸς χυμὸς ἐναντίον του μὲ τὸ νὰ φάγη κανεὶς μία ἢ δύο φορές κράμβη ἢ φακὴ ἢ κάτι παρόμοιο· ἀλλ' ἐὰν παίρνη συνεχῶς, ὁ χυμὸς αὐξάνει καὶ προκαλεῖ πυρετούς οἱ ὁποῖοι καίουν αὐτὸν πού τοὺς ἔχει, ὁδηγεῖ δὲ καὶ σὲ μυρίες ἄλλες δυσκολίες⁹. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν ψυχὴ· ἐὰν κάποιος συνεχῶς ἀμαρτάνη, δημιουργεῖται πονηρὰ ἔξις στὴν ψυχὴ, καὶ αὕτὴ εἶναι πού τὴν τιμωρεῖ.

20. Πλὴν ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζετε καὶ τοῦτο, ὅτι μερικὲς φορές ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται νὰ ἔχη ροπή πρὸς τὸ πάθος καὶ κινδυνεύει ἀμέσως νὰ ἀποκτήσῃ ἔξι τοῦ πάθους ἐκείνου, ἀκόμη καὶ ἂν μόνο μία φορὰ πέσῃ στὴν ἐνέργειά του. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὰ σώματα· ὅταν δηλαδὴ εὐρίσκεται κάποιος σὲ κατάστασι μελαγχολικωτέρας κράσεως ἀπὸ προηγουμένη ἀμέλεια, μπορεῖ σχεδὸν καὶ μία μόνο τέτοια βρῶσις νὰ ἐρεθίσῃ ἀμέσως καὶ νὰ ἐξάψῃ ἐναντίον του τὸν χυμὸ.
21. Χρειάζεται λοιπὸν πολλὴ ἐγρήγορις καὶ ζῆλος καὶ φόβος, γιὰ νὰ μὴ πέσῃ κανεὶς σὲ κακὴ ἔξι. Πιστεύσατέ με, ἀδελφοί, ὅτι ἂν ἔχη κανεὶς σὲ ἔξι ἓνα πάθος, ὑπόκειται σὲ τιμωρία. Καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ κἀνη κανεὶς δέκα καλὰ ἔργα καὶ ἓνα κακὸ μὲ ἔξι, καὶ ὑπερνικᾷ ἐκεῖνο τὸ ἓνα, τὸ προερχόμενον ἀπὸ κακὴ ἔξι, τὰ δέκα καλὰ. Εἶναι ὅπως στὸν ἀετό, πού ἐὰν ὀλόκληρος ἐκφύγῃ ἀπὸ τὴν παγίδα, εὐρεθῆ δὲ μόνο τὸ νύχι του πιασμένο, ἀπὸ τὸ μικρὸ ἐκεῖνο μέλος καταβάλλεται ὅλη ἡ δύναμις του· διότι καὶ ἂν ὀλόκληρος εὐρεθῆ ἔξω, μόνο δὲ τὸ νύχι του εἶναι δεμένο, μήπως δὲν εἶναι αἰχμάλωτος τῆς παγίδος; Μήπως δὲν μπορεῖ ὁ κυνηγὸς ὅποια ὦρα θέλει νὰ τὸν καταβάλλῃ; Ἔτσι εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ ἓνα μό-

τῷ ἐχθρῷ, καταβάλλει αὐτήν. Ἔχει γὰρ αὐτήν ὑποχείριον αὐτοῦ διὰ τοῦ πάθους ἐκείνου. Διὰ τοῦτο ἀεὶ λέγω ὑμῖν μὴ ἐάσητε πάθος ποιῆσαι ἐν ὑμῖν ἕξιν, ἀλλ' ἵνα ἀγωνιζόμεθα δεόμενοι τοῦ Θεοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μὴ ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμόν. Εἴ δὲ καὶ ἠτιηθῶμεν, ὡς ἄνθρωποι, καὶ ὀλισθήσωμεν εἰς πιαῖσμα, σπουδάσωμεν εὐθέως ἀνασιῆναι, μετανοήσωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ, κλαύσωμεν ἐνώπιον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, γρηγορήσωμεν, ἀγωνισώμεθα. Καὶ ὁ Θεὸς βλέπων τὴν προαίρεσιν ἡμῶν καὶ τὴν ταπεινώσιν καὶ τὴν συντριβὴν ἡμῶν, παρέχει ἡμῖν χεῖρα καὶ ποιεῖ μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἀμήν.

12

ΠΕΡΙ ΦΟΒΟΥ ΤΗΣ ΜΕΜΛΟΥΣΗΣ ΚΟΛΑΣΕΩΣ,
ΚΑΙ ΟΤΙ ΧΡΗ ΤΟΝ ΘΕΛΟΝΤΑ ΣΩΘΗΝΑΙ,
ΜΗΔΕΠΟΤΕ ΑΜΕΡΙΜΝΕΙΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ

1. Ἐν τῷ ἀλγεῖν με τοὺς πόδας καὶ ἀσθενεῖν ἐξ αὐτῶν, τινὲς τῶν ἀνελθόντων ἐπισκέψασθαι με ἀδελφῶν ἠρώτων ἵνα εἶπω αὐτοῖς τὴν αἰτίαν τῆς νόσου, δύο ὡς νομίζω πραγματευόμενοι, τὸ παραμυθῆσασθαι με καὶ μικρὸν ἀπαγαγεῖν ἐκ τοῦ πόνου, καὶ τὸ δοῦναι ἀφορμὴν λαλῆσαι αὐτοῖς τί ποτε περὶ ὠφελείας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ συνεχῶρει μοι ὁ πόνος λαλῆσαι αὐτοῖς¹ εἴ τι ἤθελον τότε, χρεῖα ἐστὶν ἄρτι ἀκοῦσαι ὑμᾶς περὶ τούτου· ἔστι γὰρ καὶ τερπνὴ ἢ διήγησις τῆς θλίψεως μετὰ τὴν θλίψιν. Καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, διε ἐπεγείρεται ζάλη, ἀεὶ θλίβονται πάντες οἱ

1. αὐτοῖς B ὑμῖν S.

νο πάθος ἂν ἔχη σὲ ἕξι, ὅποια ὥρα ἀποφασίση ὁ ἐχθρὸς τὴν καταβάλλει. Διότι τὴν ἔχει ὑπόδουλο μὲ ἐκεῖνο τὸ πάθος. Γι' αὐτὸ σᾶς λέγω πάντοτε· μὴ ἀφήσετε πάθος νὰ δημιουργήσῃ ἕξι σὲ σᾶς, ἀλλὰ νὰ ἀγωνιζώμαστε παρακαλώντας τὸν Θεὸ νύκτα καὶ ἡμέρα νὰ μὴ πέσωμε στὸν πειρασμό. Ἐὰν δὲ ὡς ἄνθρωποι ἠττηθοῦμε καὶ ὀλισθήσωμε σὲ πταῖσμα, ἄς προσπαθήσωμε ἀμέσως νὰ σηκωθοῦμε, ἄς μετανοήσωμε γι' αὐτό, ἄς κλαύσωμε ἐνώπιον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἄς γρηγορήσωμε, ἄς ἀγωνισθοῦμε. Καὶ ὁ Θεὸς βλέποντας τὴν προαίρεσί μας καὶ τὴν ταπεινωσι καὶ τὴν συντριβὴ μας θὰ μᾶς προσφέρῃ χερί βοηθείας καὶ θὰ μᾶς δείξῃ τὸ ἔλεός του. Ἀμήν.

12

ΠΕΡΙ ΦΟΒΟΥ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΚΟΛΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΣΩΘΗ ΝΑ ΜΕΡΙΜΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ

1. Ὄταν ὑπέφερα ἀπὸ τὰ πόδια καὶ ἦμουν ἄρρωστος ἀπ' αὐτά, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ μὲ ἐπισκέφθηκαν μ' ἐρωτοῦσαν νὰ τοὺς εἰπῶ τὴν αἰτία τῆς ἀσθενείας, μὲ διπλῇ πρόθεσι, ὅπως νομίζω· πρῶτα νὰ μὲ παρηγορήσουν καὶ νὰ μὲ ἀπαλλάξουν ὀλίγο ἀπὸ τὸν πόνο, κι' ἔπειτα νὰ μοῦ δώσουν ἀφορμὴ νὰ τοὺς εἰπῶ μερικὰ πράγματα ὠφελείας. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ πόνος δὲν μοῦ ἐπέτρεπε νὰ εἰπῶ ὅ,τι ἤθελα τότε, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκούσετε τώρα γι' αὐτό· διότι ἡ διήγησις περὶ τῆς θλίψεως μετὰ τὴν θλίψι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τερπνὴ. Καὶ στὴ θάλασσα, ὅταν συμβαίη τρικυμία, ὅλοι ὅσοι εἶναι στὸ πλοῖο ὑποφέρουν·

ἐν τῷ πλοίῳ· μετὰ δὲ τὸ παρελθεῖν τὴν ζάλην, μετὰ γαρῶς διηγοῦνται ἀλλήλοις τερπόμενοι τὰ συμβάνια.

2. Καλὸν ἔστιν, ἀδελφοί, καθὼς αἰεὶ λέγω ὑμῖν, ἕκαστον προᾶγμα ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀνάγειν καὶ λέγειν ὅτι οὐδὲν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται· ἀλλὰ πάντως οὕτως οἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὸν ἔστι καὶ συμφέρον, καὶ οὕτως ἐποίησε, κἂν ἔχη ἔξωθεν αἰτίαν τινὰ τὸ προᾶγμα· οἷόν τι λέγω· ἐδυναμην εἰπεῖν ὅτι ἐπειδὴ ἔφαγον μετὰ ξένων καὶ μικρὸν ἐβιασάμην ἑμαυτὸν διὰ τὸ ἀναπαῦσαι αὐτούς, ἐβαρήθη ὁ στόμαχός μου, καὶ ἐγένετο σύρροια εἰς τὸν πόδα μου, κἀκεῖθεν ἐρευματίσθη· ἢ καὶ ἄλλας διαφόρους αἰτίας· οὐ λείπουσι γὰρ τῷ θέλοντι. Ἀλλὰ τὸ ἀκριθέστερον καὶ ὠφελιμώτερον τοῦτο μᾶλλον ἔστιν, ὅτι οὕτως οἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι συμφέρει τῇ ψυχῇ μου, καὶ οὕτως ἐγένετο· οὐδὲν γὰρ ἔστιν ὧν ποιεῖ ὁ Θεός, ὃ τι οὐκ ἔστι καλόν, ἀλλὰ πάντα καλὰ καὶ καλὰ λίαν. Οὐ δεῖ οὖν ἀθυμεῖν τινα ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσιν, ἀλλὰ πάντα, ὡς εἶπον, ἐπὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀναφέρειν καὶ ἀναπαύεσθαι.

3. Εἰσὶ τινες τοσοῦτον ἐπὶ ταῖς συμβαινούσαις θλίψεσι βαρσόμενοι, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀπολέγεσθαι καὶ ἠδέως ἔχειν τοῦ ἀποθανεῖν, ὡς διὰ τοῦτο ἀπαλλαγῆναι τοῦτο δὲ ἀπὸ μικροψυχίας καὶ πολλῆς ἀγνωσίας πάσχει τις, ἀγνοῶν τὴν φοβερὰν ἀνάγκην τὴν μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. Μεγάλῃ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοί, τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· ἀλλ' ἡμεῖς ἀγνοοῦντες τὰ ἐκεῖ, βαρέα ἠγούμεθα τὰ ὧδε· καὶ οὐκ ἔστιν οὕτως. Οὐκ οἴδατε εἰς τὸ Γεροντικὸν τί λέγει;

ὅταν ὄμως περάση ἡ θαλασσοταραχή, μὲ χαρὰ διηγοῦνται ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὰ συμβάντα.

2. Καλὸ εἶναι, ἀδελφοί, ὅπως σᾶς λέγω πάντοτε, νὰ ἀναφέρωμε κάθε πρᾶγμα στὸν Θεὸ καὶ νὰ λέγωμε ὅτι τίποτε δὲν γίνεται ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅπωςδὴποτε ἔτσι γνωρίζει ὁ Θεὸς ὅτι ὠρισμένο πρᾶγμα εἶναι καλὸ καὶ συμφέρον κί' ἔτσι τὸ ἔκανε ἀκόμη καὶ ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχη κάποια ἐξωτερικὴ αἰτία. Γιὰ παράδειγμα, θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι, ἐπειδὴ συνέφαγα μὲ ξένους καὶ ἐξεβίασα λίγο τὸν ἑαυτὸ μου γιὰ νὰ τοὺς ἱκανοποιήσω, γι' αὐτὸ ἐπιβαρύνθηκε ὁ στόμαχός μου καὶ ἐδημιουργήθηκε μιὰ φλεγμονὴ στὸ πόδι μου, ἀπὸ τὴν ὁποία μου προεκλήθηκε ρευματισμός, ἢ διάφορες ἄλλες αἰτίες, πού δὲν λείπουν ἀπὸ ἐκεῖνον πού θέλει. Ἄλλὰ τὸ ἀκριβέστερο καὶ ὠφελιμώτερο εἶναι μᾶλλον τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς ἔτσι νομίζει ὅτι συμφέρει στήν ψυχὴ μου, καὶ ἔτσι ἔγινε. Διότι τίποτε ἀπὸ ὅσα πράττει ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μὴ καλὸ, ἀλλὰ ὅλα εἶναι καλά, καὶ μάλιστα καλὰ λίαν. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀθυμῆ κανεὶς γιὰ ὅσα συμβαίνουν, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδῃ τὰ πάντα στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀναπαύεται.
3. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού εἶναι τόσο πολὺ ἐπιφορτισμένοι μὲ τίς θλίψεις πού τοὺς συμβαίνουν, ὥστε νὰ ἀποκηρύσσουν καὶ τὴν ζωὴ τους καὶ νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι νὰ ἀποθάνουν γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτό. Πάσχει δὲ κανεὶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ μικροψυχία καὶ πολλὴ ἀγνωσία, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ τὴν φοβερὴ μοῖρα μετὰ τὴν ἔξοδο τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἀδελφοί, εἶναι μεγάλη φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ τὸ γεγονὸς ὅτι εὕρισκόμαστε στὸν κόσμον τοῦτο· ἀλλὰ ἐμεῖς, ἐπειδὴ ἀγνοοῦμε τὰ ἐκεῖ, θεωροῦμε βαρετὰ τὰ ἐδῶ. Φυσικὰ αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Δὲν γνωρίζετε τί λέγεται στὸ Γεροντικόν; Ἔνας πολὺ

ὅτι ἠρώτησεν ἀδελφὸς πάνυ ἐργάτης τινὰ γέροντα λέγων·
 'ἡ ψυχὴ μου ἐπιθυμεῖ τὸν θάνατον'. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ
 γέρον· 'ἐπειδὴ τὴν θλίψιν φεύγει καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι ἡ
 μέλλουσα θλίψις πολὺ χείρων ἐστὶ τῆς ἐνταῦθα'. Καὶ ἄλ-
 λος ὁμοίως ἠρώτησε γέροντα λέγων· 'πόθεν ἀκηδιῶ κα-
 θήμενος ἐν τῷ κελλίῳ;'. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· 'ὅτι
 ἀκυὴν οὐκ ἐώρακας οὔτε τὴν ἐλπιζομένην ἀνάπαισιν οὔτε
 τὴν ἐσομένην κόλασιν. Εἰ γὰρ ἴδης ἀκριβῶς ταῦτα, εἰ
 οκωλήκων ἔγεμε τὸ κελλίον σου, ὥστε σε ἐν αὐτοῖς δεδυ-
 κέναι ἕως τραχήλου, ὑπέμενες ἂν μὴ ἀκηδιῶν'. Ἄλλ' ἡ-
 μεῖς κοιμώμενοι θέλομεν οωθῆναι καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγω-
 ροῦμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ὀφείλοντες μᾶλλον εὐχαριστεῖν
 τῷ Θεῷ καὶ μακαρίζειν ἑαυτοὺς διὸ ὅλως ἀξιούμεθα μι-
 κρὸν θλιθῆναι ὧδε, ἵνα ἐκεῖ εὕρωμεν μικρὰν ἀνά-
 παισιν.

4. Ἔλεγε καὶ Εὐάγγελος ὅτι ἐμπαθῆς τις ὢν καὶ προσευ-
 χόμενος ταχυτέραν αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἔξοδον, ἔοικεν
 ἀνθρώπῳ παρακαλοῦντι τὸν τέκνονα συνιρῆσαι τὴν κλίνην
 τοῦ ἀσθενοῦντος, Διὰ γὰρ τοῦ σώματος τούτου περιοσπᾶται
 ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῶν παθῶν αὐτῆς καὶ παρακαλεῖται· τρώγει,
 πίνει, κοιμᾶται, συνιγγάνει, ἐπάγεται μετὰ ἀγαπητῶν.
 Ἐπὶ δὲ ἐξέλθη ἀπὸ τοῦ σώματος, μονοῦται αὕτη καὶ
 τὰ πάθη αὐτῆς, καὶ λοιπὸν κολάζεται πάντοτε ὑπ' αὐτῶν,
 εἰς ἀντὶ ἀδολεσχοῦσα καὶ φλεγομένη ὑπὸ τῆς ὀχλήσεως
 αὐτῶν καὶ διασπαραττομένη ὑπ' αὐτῶν, ὥστε μηδὲ μνη-
 μονεῦσαι Θεοῦ δύνασθαι. Αὕτη γὰρ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ
 παρακαλεῖ τὴν ψυχὴν, ὡς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ λέγει· 'ἐμνή-
 σθη τὸ Θεοῦ καὶ εὐφράνθη'· καὶ ὁμοίως οὐδὲ τοῦτο συγ-
 χωροῦσιν αὐτῇ τὰ πάθη.

1. Ἀποφθέγματα, Nau 196, Roc 1908, σ. 277.

2. Εὐαγγελίου, Ἐκατοντάδες 4, 76, Patr. Orientalis 28, 168.

3. Ψαλμ. 76, 4.

φιλόπονος ἀδελφός ἐδήλωσε σέ κάποιον γέροντα λέγοντας· ἡ ψυχὴ μου ἐπιθυμεῖ τὸ θάνατο'. Καὶ τοῦ λέγει ὁ γέρων· ἔπειδὴ ἀποφεύγεις τὴν θλίψι καὶ δὲν γνωρίζεις ὅτι ἡ μέλλουσα θλίψις εἶναι πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴν ἐδῶ'. Καὶ ἄλλος ἐπίσης ἐρώτησε γέροντα· ἀπὸ ποῦ προέρχεται ὅτι πλήττω καθημένος στὸ κελλί μου;'. Καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὁ γέρων· τοῦτο συμβαίνει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔχεις ἀκόμη συλλάβει οὔτε τὴν ἐλπιζομένη ἀνάπαυσι οὔτε τὴν μελλοντικὴ κόλασι. Διότι ἂν τὰ ἐγνώριζες ἀκριβῶς, καὶ γεμᾶτο σκώληκες νὰ ἦταν τὸ κελλί σου, ὥστε νὰ ἐκολυμβοῦσες σ' αὐτοῖς ἕως τὸν τράχηλο, θὰ ὑπέμενες χωρὶς νὰ πλήττης¹. Ἄλλ' ἐμεῖς θέλομε νὰ σωθοῦμε κοιμώμενοι καὶ γι' αὐτὸ ἀποκαρδιωνόμαστε στὶς θλίψεις, ἐνῶ ὀφείλομε μᾶλλον νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸ καὶ νὰ μακαρίζωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ποὺ καὶ ἀπλῶς ἀξιωνόμαστε νὰ θλιβοῦμε ἐδῶ ὀλίγο, ὥστε νὰ εὐρωμε ἐκεῖ μικρὴ ἀνάπαυσι.

4. Ἔλεγε καὶ ὁ Εὐάγριος ὅτι ὁ γεμᾶτος πάθη ἄνθρωπος ποὺ προσεύχεται νὰ ἐπισπευθῇ ὁ θάνατός του, ὁμοιάζει μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ παρακαλεῖ τὸν τεχνίτη νὰ τοῦ σπάσῃ γρήγορα τὴν κλίνη ἀσθενείας². Διότι διὰ τοῦ σώματος τούτου περισπᾶται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη τῆς καὶ παρηγορεῖται· τρώγει, πίνει, κοιμᾶται, συνομιλεῖ, ψυχαγωγεῖται μὲ φίλους. Ὄταν ὁμως ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀπομονώνεται μὲ τὰ πάθη τῆς καὶ στὴν συνέχεια τιμωρεῖται πάντοτε ἀπὸ αὐτά. Ἀσχολεῖται μὲ αὐτά, φλέγεται ἀπὸ τὴν ἐνόχλησί τους καὶ σπαράσσεται ἀπὸ αὐτά, ὥστε νὰ μὴ μπορῇ οὔτε νὰ μνημονεύσῃ τὸν Θεὸ. Εἶναι δὲ ἀκριβῶς ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ ποὺ παρηγορεῖ τὴν ψυχὴ, ὅπως λέγει καὶ στὸν ψαλμό, «ἐνθυμήθηκα τὸν Θεὸ, κί' εὐφράνθηκα»³· καὶ ὁμως τὰ πάθη δὲν τῆς ἐπιτρέπουν οὔτε αὐτό.

5. Θέλετε ὡς ἐν ὑποδείγματι μαθεῖν τί ἐστὶν δὲ λέγω; Ἔλθη τις ὑμῶν καὶ ἐγκλείσω αὐτὸν εἰς κελλίον σκοτεινόν, καὶ μὴ φάγη τρεῖς ἡμέρας μόνον καὶ μὴ πίη, μὴ κοιμηθῆ, μὴ συντύχη τινί, μὴ ψάλλη, μὴ εὐξηται, μηδὲ ὄλως μνημονεύσῃ Θεοῦ, καὶ μάθῃ μοι τί ποιούσιν εἰς αὐτὸν τὰ πάθη· καὶ τοῦτο ὅτι ἐστὶν ἀκμὴν ἐνταῦθα, πόσῳ γε μᾶλλον μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ προδοθῆναι αὐτοῖς καὶ μονωθῆναι μετ' αὐτῶν.
6. Ἄρα τί ἔχει τότε ἡ ἀθλία παθεῖν ὑπ' αὐτῶν; δύνασθε ἀπὸ τῶν ὧδε κατανοῆσαί πως καὶ τὴν θλίψιν ἐκείνην. Ὅταν γὰρ πωρέσῃ τις, τί ἐστὶ τὸ καῖον αὐτόν; ποῖον πῦρ ἢ ποῖα ξύλα ποιούσιν τὴν καῦσιν ἐκείνην; Εἰ δὲ καὶ εὐρεθῆ τις ἔχων σῶμα μελαγχολικὸν δύσκρατον, οὐκ αὐτὴ ἡ δυσκρασία αὐτοῦ καίει αὐτὸν καὶ ταράσσει πάντοτε καὶ θλίβει τὴν ζωὴν αὐτοῦ; Οὕτω καὶ ἡ ἐμπαθῆς ψυχὴ πάντοτε κολάζεται ἢ ἀθλία ὑπὸ τῆς ἰδίας κακοεξίας, ἔχουσα ἀεὶ τὴν πικρὰν μνήμην καὶ τὴν ἐπώδυνον ἀδολεσχίαν τῶν παθῶν καιόντων ἀεὶ καὶ καταφλεγόντων αὐτήν. Καὶ πρὸς τοῦτοις, τί δύναται, ἀδελφοί, διηγήσασθαι τοὺς τόπους ἐκείνους τοὺς φοβερούς, τὰ σώματα ἐκεῖνα τὰ κολαστικά, τὰ ὑπουργοῦντα ταῖς ψυχαῖς εἰς τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὀδύνην καὶ μὴ φθειρόμενα, τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄγαιον, τὸ σκόπιος, τὰς ἀποτόμους δυνάμεις τὰς τιμωρητικάς, τὰ ἄλλα μυρία βασανιστήρια ἕσα ἄλλην ἄλλως εἴρηται ταῖς θείαις Γραφαῖς, πάντα ἀναλογοῦντα πρὸς τὴν κακὴν πράξιν τῶν ψυχῶν καὶ τὰς κακὰς αὐτῶν ἐνθυμήσεις; Ὡσπερ γὰρ οἱ ἅγιοι λαμβάνουσι τόπους τινὰς φωτεινοὺς καὶ εὐφροσύνην ἀγγελικὴν ἀναλογοῦσαν τῇ ἀγαθῇ αὐτῶν πράξει, οὕτω καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ λαμβάνουσι τόπους σκο-

5. Θέλετε νὰ καταλάβετε τί εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγω μὲ ἕνα παράδειγμα; " Ἄς ἔλθῃ κάποιος ἀπὸ σᾶς νὰ τὸν κλείσω σὲ σκοτεινὸ κελλί, καὶ νὰ μὴ φάγῃ μόνο τρεῖς ἡμέρες, νὰ μὴ πῖν, νὰ μὴ κοιμηθῇ, νὰ μὴ συνομιλήσῃ μὲ κανένα, νὰ μὴ ψάλλῃ, νὰ μὴ προσευχηθῇ, νὰ μὴ μνημονεύσῃ καθόλου τὸν Θεό, καὶ νὰ μὴ πληροφορήσῃ τί τοῦ κάνουν τὰ πάθη· καὶ τοῦτο συμβαίνει τώρα ποὺ εἶναι ἀκόμη ἐδῶ, πόσο μᾶλλον μετὰ τὴν ἔξοδο τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὴν παράδοσί της σ' αὐτὰ καὶ τὴν ἀπομόνωσί της μαζί μὲ αὐτά.
6. Ἴσως γὰρ τί πρόκειται ἡ ἀθλία νὰ πάθῃ ἀπὸ αὐτὰ τότε; Μπορεῖτε ἀπὸ τὰ ἐδῶ νὰ ἐννοήσετε κάπως καὶ τὴν θλίψι ἐκείνη. " Ὄταν κάποιος ἔχῃ πυρεττό, τί εἶναι αὐτὸ ποὺ τὸν καίει; Ποιὸ πῦρ καὶ ποιά ξύλα δημιουργοῦν ἐκείνη τὴν καῦσι; Ἐὰν δὲ εὐρεθῇ κανεὶς νὰ ἔχῃ σῶμα μελαγχολικόν, δύσκρατον, δέν εἶναι αὕτη ἡ δυσκρασία ποὺ τὸν καίει καὶ τὸν ταρασσει πάντοτε καὶ θλίβει τὴν ζωὴν του; Ἔτσι καὶ ἡ ἐμπαθῆς ψυχὴ πάντοτε τιμωρεῖται ἡ ἀθλία ἀπὸ τὴν κακοεξία της, διότι ἔχει πάντοτε τὴν πικρὴ μνήμη καὶ τὴν ἐπώδυνη συνοδεία τῶν παθῶν ποὺ τὴν καίουν καὶ τὴν καταφλέγουν παντοτινά. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποῖός μπορεῖ, ἀδελφοί, νὰ περιγράψῃ ἐκείνους τοὺς φοβεροὺς τόπους, ἐκεῖνα τὰ κολαστήρια σώματα ποὺ ὑπηρετοῦν τίς ψυχὰς στὴν τέτοια καὶ τόση ὀδύνη χωρὶς νὰ φθειρῶνται, ἐκεῖνο τὸ ἄφατον πῦρ, τὸ σκότος, τίς σκληρὰς τιμωρητικὰς δυνάμεις, τὰ ἄλλα μύρια βασανιστήρια γιὰ τὰ ὅποια γίνεται λόγος σὲ διάφορα σημεῖα τῶν θείων Γραφῶν, ὅλα ταιριαστὰ στὴν κακὴ διαγωγή τῶν ψυχῶν καὶ στίς κακὰς τὸς σκέψεις; Διότι, ὅπως οἱ ἅγιοι λαμβάνουν τόπους φωτεινοὺς κί' εὐφροσύνην ἀνάλογη μὲ τὴν ἀγαθὴν τὸς διαγωγή, ἔτσι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ λαμβάνουν

τεινούς και ζοφώδεις, γέμοντας φρίκης και ἐκσιάσεως, καθὼς λέγουσιν οἱ ἅγιοι. Τί γάρ ἐστι φοβερώτερον ἢ ἔλθεινότερον ἐκείνων τῶν τόπων ἐν οἷς πέμπονται οἱ δαίμονες; Τί δὲ πικρότερον τῆς κολάσεως ἧς κατακρίνονται; Καὶ ὅμως κολάζονται καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ μετ' αὐτῶν τῶν δαιμόνων, καθὼς λέγει «ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατακραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ».

7. Τὸ δὲ φοβερὸν ἐκεῖνο μάλιστα ὁ λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅτι «εἰ καὶ μὴ ποταμὸς εἴλκειο πυρρός, μηδὲ ἄγγελοι παρεισιτήκεισαν φοβεροί, μόνον δὲ καλούμενοι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐπηνοῦντο καὶ ἐδοξάζοντο, οἱ δὲ παρεπέμποντο ἀτίμως, ἵνα μὴ ἴδωσι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἃρα οὐκ ἦν πικροτέρα πάσης γεέννης ἢ κόλασις τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς ἀτιμίας ἐκείνης, καὶ ἡ ὀδύνη τῆς ἐκπίσεως τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν;». Τότε γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως καὶ αὐτὴ ἡ μνήμη τῶν πεπραγμένων, καθὼς ἀνωτέρω εἶπομεν, χειρόν ἐστι μυρίων καὶ ἀφάτων τιμωριῶν.

8. Πάντων γὰρ μέμνηται αἱ ψυχαὶ τῶν ἐνταῦθα, καθὼς λέγουσιν οἱ πατέρες, καὶ λόγων καὶ ἔργων καὶ ἐνθυμήσεων, καὶ οὐδενὸς τούτων δύναται ἐπιλαθέσθαι τότε. Ὁ δὲ λέγει ἐν τῷ ψαλμῷ, «ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν», τοὺς διαλογισμοὺς λέγει τοῦ αἰῶνος τούτου, οἷον οἰκοδομῆς, χωρίων, γονέων, τέκνων, πάσης δοσοληψίας. Ταῦτα ἅμα τῷ ἐξελθεῖν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπόλλει, οὐδενὸς τούτων μνημονεύει ἢ φρονιρίζει. Ἄ δὲ ἐποίησε καὶ ἀρετὴν ἢ κατὰ πάθος, τούτων μέμνηται, καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἀπόλλει.

4. Ματθ. 25, 41.

5. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα, PG 47, 294.

6. Ψαλμ. 145, 4.

τόπους σκοτεινοὺς καὶ ζοφεροὺς, γεμάτους φρίκη καὶ τρόμο, ὅπως λέγουν οἱ ἅγιοι. Τί εἶναι πραγματικὰ φοβερότερο καὶ ἐλεεινότερο ἀπὸ ἐκείνους τοὺς τόπους στοὺς ὁποίους στέλλονται οἱ δαίμονες; Τί εἶναι πικρότερο ἀπὸ τὴν κόλασι στήν ὁποία καταδικάζονται; Λοιπὸν καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τιμωροῦνται μαζί μὲ αὐτοὺς τοὺς δαίμονες, καθὼς λέγει «ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ ἐμένα, καταραμένοι, στὸ αἰώνιο πῦρ, τὸ ἐτοιμασμένο γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του»⁴.

7. Τὸ δὲ φοβερότερο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. «Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔρεε ποταμὸς πύρινος, οὔτε παρευρίσκονταν ἄγγελοι φοβεροί, καὶ μόνο τὸ γεγονός ὅτι, ὅταν προσκαλῶνταν οἱ ἄνθρωποι, ἄλλοι μὲν θὰ ἐπαινῶνταν κι' ἐδοξάζονταν, ἄλλοι δὲ θὰ καταδικάζονταν ἀτιμωτικῶς νὰ μὴ ἰδοῦν τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ, ἄραγε δὲν θὰ ἦταν πικρότερη ἀπὸ κάθε γέεννα ἢ τιμωρία ἐκείνη τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς ἀτιμίας καὶ ἡ ὀδύνη τῆς ἐκπτώσεως τῶν τόσων ἀγαθῶν;»⁵. Διότι τότε καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐλεγχος τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἴδια ἡ μνήμη τῶν πράξεων, καθὼς εἶπαμε παραπάνω, εἶναι κάτι χειρότερο ἀπὸ μύριες καὶ ἄφατες τιμωρίες.

8. Διότι οἱ ψυχὲς ἐνθυμοῦνται ὅλα τὰ ἐδῶ, καθὼς λέγουν οἱ πατέρες, καὶ λόγια καὶ ἔργα καὶ ἐνθυμήσεις, καὶ δὲν μποροῦν νὰ ξεχάσουν τότε τίποτε ἀπὸ αὐτά. Στὸ ψαλμικὸ δὲ χωρίο, «ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ ἐξαφανισθοῦν ὅλοι οἱ διαλογισμοὶ τους»⁶, μὲ τὴν λέξι διαλογισμοὶ ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ ἀνήκουν στὸν κόσμο τοῦτο, παδείγματος χάρι τοὺς σχετικούς μὲ οἰκοδομή, κτήματα, γονεῖς, τέκνα, κάθε δοσοληψία. Αὐτὰ χάνονται μόλις ἐξέλθῃ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, δὲν ἐνθυμεῖται καὶ δὲν φροντίζει γιὰ κανένα ἀπὸ αὐτά. Ἐνθυμεῖται ὅμως ὅσα ἔπραξε κατὰ ἀρετῆ ἢ κατὰ πάθος καὶ δὲν λησμονεῖ κανένα ἀπὸ αὐτά. Ἀλλὰ καὶ

Ἄλλα καὶ ἐὰν ὠφελῆσέ τις τινα ἢ αὐτὸς ὠφελήθη παρὰ τινος, αἰεὶ μέμνηται καὶ τοῦ ὠφεληθέντος παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ὠφελήσαντος αὐτὸν ὁμοίως ἐὰν ἐβλάβη παρὰ τινος ἢ αὐτὸς ἐβλαπεί τινα, αἰεὶ μέμνηται καὶ τοῦ βλάψαντος αὐτὸν καὶ τοῦ βλαβέντος ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ οὐδέν, καθὼς εἶπον, ἀπόλλει ἡ ψυχὴ ὧν ἔπραξεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλὰ πάντων μέμνηται μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ἔτι τρανοτέρως, ἔτι φανερωτέρως, ὡς ἀπαλλαγείσα τοῦ γήϊνου τούτου σώματος.

9. Ποιὲ ἐλαλοῦμεν μετὰ τινος μεγάλου γέροντος περὶ τούτου καὶ ἔλεγεν αὐτὸς ὁ γέρον ὅτι μέμνηται ἡ ψυχὴ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ πάθους οὗ ἐνήργησε, καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ προσώπου μεθ' οὗ ἐνήργησεν αὐτήν. Ἐγὼ δὲ ἔλεγον αὐτῶν ἰάχα οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἴσως τὴν ἕξιν αὐτῇ ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς ἁμαρτίας μέλλει ἔχειν, καὶ αὐτῆς μέμνηται. Καὶ ἐμείναμεν ἐπὶ πολὺ φιλονεικοῦντες περὶ τοῦ λόγου τούτου θέλοντες μαθεῖν. Καὶ οὐκ ἐπειθήειτο ὁ γέρον λέγων ὅτι καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς ἁμαρτίας μέμνηται, καὶ τοῦ τόπου καὶ αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ συναμαρτήσαντος. Καὶ ὄντως ἐὰν οὕτως ἐσὶν, ἔτι πλεῖον κάκην ἐσχάτην ἔχομεν, εἰ μὴ προσέχωμεν ἑαυτοῖς. Διὰ τοῦτο αἰεὶ λέγω ὑμῖν, σπουδάσατε γεωργεῖν καλοὺς λογισμούς, ἵνα αὐτοὺς εὑρητε ἐκεῖ. Εἴ τι γὰρ ἔχει τις ὧδε, αὐτὸ ἐξέρχεται μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸ μέλλει ἔχειν ἐκεῖ. Φροντίσωμεν ρουθῆναι ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀνάγκης, ἀδελφοί, σπουδάσωμεν, καὶ ὁ Θεὸς ποιεῖ μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ. «Αὐτὸς γάρ ἐστιν», ὡς λέγει ἐν τῷ ψαλμῷ, «ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακρῶν». Οἱ εἰς τὰ πέρατα τῆς

ἂν ὠφέλησε κανεὶς κάποιον ἢ αὐτὸς ὠφελήθηκε ἀπὸ κάποιον, ἐνθυμεῖται πάντοτε καὶ τὸν ὠφεληθέντα ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν ὠφελήσαντα αὐτόν. Ὅμοίως ἐὰν ἐβλάβηκε ἀπὸ κάποιον ἢ αὐτὸς ἐβλάψε κάποιον, ἐνθυμεῖται πάντοτε καὶ τὸν βλάψαντα αὐτόν καὶ τὸν βλαβέντα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ τίποτε, ὅπως εἶπα, δὲν λησμονεῖ ἡ ψυχὴ ἀπὸ ὅσα ἔπραξε στὸν κόσμον τοῦτο, ἀλλὰ τὰ ἐνθυμεῖται ὅλα μετὰ τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ μάλιστα πολὺ τρανότερα, πολὺ φανερώτερα, ἀφοῦ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ γήϊνον τοῦτο σῶμα.

9. Κάποτε ὠμιλοῦσαμε μὲ κάποιον μεγάλο γέροντα περὶ τούτου καὶ ἔλεγεν αὐτὸς ὁ γέρων ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ τὴν ἔξοδόν της ἀπὸ τὸ σῶμα ἐνθυμεῖται τὸ πάθος ποὺ ἐνήργησε καὶ τὴν ἀμαρτία καὶ τὸ πρόσωπο μὲ τὸ ὁποῖο τὴν ἐνήργησε. Ἐγὼ δὲ τοῦ ἔλεγα ἴσως δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλ' ἴσως πρόκειται νὰ ἔχη τὴν ἔξι πού ἀπέκτησε ἀπὸ τὴν διάπραξιν τῆς ἀμαρτίας καὶ αὐτὴν ἐνθυμεῖται. Καὶ συνεχίσαμε πολὺν καιρὸ τὴν συζήτησιν γιὰ τὸ θέμα τοῦτο θέλοντας νὰ μάθωμε. Καὶ δὲν ἐπειθόταν ὁ γέρων λέγοντας ὅτι καὶ ἐνθυμεῖται ἀκόμη καὶ τὸ ἴδιον τὸ εἶδος τῆς ἀμαρτίας καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἴδιον τὸ πρόσωπον τοῦ συναμαρτήσαντος. Ἄν τὸ πρᾶγμα εἶναι ἔτσι, θὰ ἔχωμε χειρότερον κατάντημα ἀκόμη, ἐὰν δὲν προσέχωμε στοὺς ἑαυτοὺς μας. Γι' αὐτὸ σᾶς λέγω πάντοτε, προσπαθήσατε νὰ καλλιεργῆτε καλοὺς λογισμοὺς, γιὰ νὰ τοὺς εὑρετε ἐκεῖ. Διότι, ὅτι ἔχει κανεὶς ἐδῶ, αὐτὸ ἐξέρχεται μαζί του καὶ θὰ τὸ ἔχη ἐκεῖ. Ἄς φροντίσωμε νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τέτοια ἀνάγκη, ἀδελφοί, ἄς προσπαθήσωμε, καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς δεῖξη τὸ ἔλεός του. Διότι, ὅπως λέγεται στὸν ψαλμό, «αὐτὸς εἶναι ἡ ἐλπίς ὄλων τῶν εὐρισκομένων στὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ ἐπάνω στὴ θάλασσα μακρυὰ». Οἱ εὐρισκόμενοι στὰ πέρατα τῆς γῆς εἶναι οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν

γῆς εἶσιν οἱ ἐν τελείᾳ κακία, οἱ δὲ ἐν θαλάσῃ μακράν
εἶσιν οἱ ἐν ἐσχάτῃ ἀγνοσίᾳ· καὶ ὁμοῦς ὁ Χριστός ἐστιν ἡ
ἐλπίς τῶν τοιούτων.

10. Χρεία μικροῦ κόπου, κοπιάσωμεν, ἵνα ἐλεηθῶμεν. Ἐὰν
ἔχη τις χωρίον καὶ ἀμελήσῃ αὐτοῦ καὶ χερσῶν, οὐχ
ὅσον ἀμελεῖ αὐτοῦ, τοσοῦτον γομοῦται ἀκανθῶν καὶ τρι-
βόλων; διὰ δὲ ἔλθῃ εἰς τὸ καθαρίσαι αὐτό, οὐχ ὅσον
γέμει, τοσοῦτον ἔχουσιν αἰμορραγῆσαι αἱ χεῖρες αὐτοῦ
θέλοντος ἀνασπάσαι τὴν κακὴν βοιάνην ἐκείνην, ἣν ἀφή-
κεν ἀνελθεῖν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀμελείας αὐτοῦ; Ἀδύνα-
τον γὰρ ἐστὶ τινὰ μὴ θερίσαι ὃ ἔσπειρε. Χρῆζει δὲ ὁ θέ-
λων καθαρίσαι τὸ χωρίον αὐτοῦ, πρῶτον μὲν ἵνα καλῶς
ἐκριζώσῃ πάσας τὰς βοιάνας. Ἐὰν γὰρ μὴ καλῶς ἀνα-
σπάσῃ τὰς ρίζας αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἄνωθεν κόψῃ αὐτάς,
πάλιν φύονται. Θέλει οὖν τις ἵνα αὐτάς τὰς ρίζας, ὡς
εἶπον, ἀνασπάσῃ, καὶ μετὰ τὸ καλῶς καθαρίσαι αὐτὸ ἀπὸ
τῶν βοιανῶν καὶ ἀκανθῶν καὶ τῶν τοιούτων, θέλει ὁ-
λοσιροφῆσαι αὐτὸ καὶ κοπανίσαι καὶ οὕτως ἀροτριᾶσαι
αὐτό· καὶ διὲ καλῶς φιλοκαλήσει αὐτό, τότε λοιπὸν θέλει
σπεῖραι αὐτὸ καλὸν σπέρμα. Ἐὰν γὰρ μετὰ τὸ ποιῆσαι
αὐτὸν τοσαύτην φιλοκαλίαν, ἐάσει αὐτὸ ἀργόν, ἀνέρχονται
αἱ βοιάναι καὶ εὐρίσκουσι τὴν γῆν ἀπαλὴν καὶ καλὴν ἐκ
τῆς φιλοκαλίας, καὶ θάλλουσι κάτω εἰς βάθος τὰς ρίζας
καὶ πλεῖον ἰσχυροποιοῦνται καὶ πληθύνονται ἐν αὐτῇ.
11. Οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς. Πρῶτον θέλει ἐκκόψαι
πᾶσαν παλαιὰν προσπάθειαν καὶ τὰς κακὰς συνηθείας ἃς
ἔχει οὐδὲν γὰρ χεῖρον κακῆς συνηθείας. Καὶ ὁ ἅγιος
Βασίλειος λέγει· οὐ μικρὸς δὲ οὖτος ἀγών, τῆς συνηθείας
ἐαυτοῦ περιγενέσθαι. Ἔθος γὰρ διὰ μακροῦ χρόνου θε-

πλήρη κακία, οἱ δὲ εὐρισκόμενοι ἐπάνω στή θάλασσα μακρὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ζοῦν σὲ ἔσχατη ἀγνωσία· καὶ ὁμως ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἐλπίς ὅλων αὐτῶν.

10. Χρειάζεται ὀλίγος κόπος· ὥς κοπιάσωμε γιὰ νὰ ἐλεηθῶμε. Ἐὰν κάποιος ἔχη χωράφι καὶ τὸ παραμελήσῃ καὶ χερσωθῇ, δὲν συμβαίνει ὅσο τὸ παραμελεῖ, τόσο νὰ γεμίζῃ ἀπὸ ἀκάνθες καὶ τριβόλους; Ὅταν δὲ ἔλθῃ νὰ τὸ καθάρισῃ, δὲν συμβαίνει, ὅσο γεμᾶτο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι, τόσο νὰ αἰμορραγοῦν τὰ χέρια του, καθὼς θέλει νὰ ἐκριζώσῃ ἐκεῖνα τὰ ἀγριοχορτα ποὺ ἄφησε νὰ ἀναπτυχθοῦν τὸν καιρὸ τῆς ἀμελείας του; Διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ θερίσῃ κανεὶς ἄλλο ἀπὸ ὅ,τι ἔσπειρε. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ θέλει νὰ καθάρισῃ τὸ χωράφι του, χρειάζεται πρῶτα μὲν νὰ ἐκριζώσῃ καλῶς ὅλα τὰ ἀγριοβότανα. Διότι, ἐὰν δὲν ἀνασπάσῃ καλῶς ὅλες τὶς ρίζες τους, ἀλλὰ τὶς κόψῃ μόνον ἐπάνω ἐπάνω, φυτρώνουν πάλι. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀνασπάσῃ κανεὶς τὶς ἴδιες τὶς ρίζες καὶ ἀφοῦ τὸ καθάρισῃ καλῶς ἀπὸ τὰ ἀγριοβότανα, τὶς ἄκανθες καὶ τὰ παρόμοια, πρέπει νὰ τὸ ἀνασκάψῃ καὶ βολοκοπήσῃ, καὶ ἔπειτα νὰ τὸν αὐλακώσῃ. Ὅταν δὲ τὸ καλλιέργησῃ προσεκτικὰ, τότε θὰ τὸ σπείρῃ μὲ ἐκλεκτὸ σπόρο. Διότι, ἐὰν μετὰ τὴν τόση καλλιέργεια τὸ ἀφήσῃ ἀργό, ἀναπτύσσονται τὰ ἀγριοβότανα καὶ, ἐπειδὴ εὐρίσκουν τὴν γῆ ἀπαλὴ καὶ καλὴ ἀπὸ τὴν καλλιέργεια, ἀπλώνουν πρὸς τὰ κάτω βαθειὰς ρίζες καὶ ἰσχυροποιοῦνται περισσότερο καὶ πολλαπλασιάζονται σ' αὐτήν.
11. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴ. Πρῶτα πρέπει νὰ ἀποκόψῃ κάθε παλαιὰ κλίσι καὶ τὶς κακὲς συνήθειες ποὺ ἔχει· διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε χειρότερο ἀπὸ τὴν κακὴ συνήθεια. Κι' ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει· «δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀγὼν ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ ὑπερνικήσῃ κανεὶς τὴν συνήθεια ἑαυτοῦ»⁸. Πρέπει λοιπὸν

βαιωθέν, φύσεως ἰσχύν, ὡς τὰ πολλά, λαμβάνει. Θέλει οὖν τις ἀγωνίσασθαι, ὡς εἶπον, οὐ μόνον πρὸς τὰς κακὰς συνηθείας καὶ πρὸς τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς αἰτίας αὐτῶν, αἰτινές εἰσι αἱ ρίζαι. Καὶ ἐὰν μὴ αἱ ρίζαι ἐκβληθῶσιν, ἀνάγκη τὰς ἀκάνθας πάλιν φύεσθαι. Εἰσὶ γὰρ τινὰ πάθη μηδὲν ἰσχύοντα, ἐὰν ἐκκόψη τις τὰς αἰτίας αὐτῶν· οἷον, ὁ φθόνος καθ' ἑαυτὸν οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ ἔχει τινὰ αἷτια ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ ἡ φιλοδοξία· θέλων γὰρ τις δοξασθῆναι, φθονεῖ τῷ δοξαζομένῳ ἢ προτιμωμένῳ. Ὁμοίως καὶ ἡ ὀργὴ γίνεται ἐξ ἄλλων αἰτιῶν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς φιληδονίας. Καὶ μέμνηται τούτου καὶ Εὐάγγελος λέγων περὶ τινος ἁγίου δι' ἔλεγε· «διὰ τοῦτο περιαιρῶ τὰς ἡδονάς, ἵνα τὰς τοῦ θυμοῦ περικόψω προφάσεις». Καὶ πάντες δὲ οἱ πατέρες λέγουσιν δι' ἕκαστον πάθος τούτων τῶν τριῶν γεννᾶται πόθων, τῆς φιλοδοξίας καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς φιληδονίας, καθὼς διαφόρως εἶπον ἡμῖν.

12. Θέλει οὖν τις οὐ μόνον ἐκκόψαι τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν, καὶ οὕτως φιλοκαλῆσαι καλῶς τὰ ἦδη αὐτοῦ διὰ μετανοίας, διὰ κλαυθμοῦ, καὶ τότε ἄρξασθαι σπείρειν τὸ καλὸν σπέρμα, αἰτινά εἰσι τὰ καλὰ ἔργα. Ἐπεὶ, ὥσπερ εἶπομεν περὶ τοῦ χωρίου δι' ἐὰν μετὰ τὸ καθαρίσθαι αὐτὸ καὶ φιλοκαλῆσαι μὴ βάλλῃ τις καλὸν σπέρμα, ἀνέρχονται αἱ βοτάναι καὶ εὐρίσκουσι τὴν γῆν καλὴν καὶ ἀπαλὴν ἐκ τῆς φιλοκαλίας, καὶ πλεῖον ριζοβολοῦσιν εἰς αὐτήν, οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν μετὰ τὸ φιλοκαλῆσαι τὰ ἦδη αὐτοῦ καὶ μετανοῆσαι ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτοῦ πράξεων, ἀμελήσει τοῦ ποιῆσαι καλὰ ἔργα καὶ κηύσασθαι τὰς ἀρειάς, γίνεται ἐπ' αὐτῷ ὡς λέγει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον δι' «ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ

ν' ἀγωνισθῆ κανείς, ὅπως εἶπα, ὄχι μόνο πρὸς τίς κακὲς συνήθειες καὶ πρὸς τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ πρὸς τίς αἰτίες τους, πού εἶναι οἱ ρίζες. Καὶ ἐὰν οἱ ρίζες δὲν ἀνασπασθοῦν, ὅπωςδήποτε οἱ ἄκανθες θὰ φυτρώσουν πάλι. Ὑπάρχουν πάθη πού δὲν ἔχουν καμμιά ἰσχὺ ἐὰν ἀποκόψη κανείς τίς αἰτίες τους· παραδείγματος χάριν, ὁ φθόνος καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι τίποτε, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ ὠρισμένα αἴτια, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνεται καὶ ἡ φιλοδοξία· διότι ἐκεῖνος πού θέλει νὰ δοξασθῆ, φθονεῖ τὸν δοξαζόμενο ἢ προτιμώμενο. Ὁμοίως καὶ ἡ ὀργὴ προκαλεῖται ἀπὸ ἄλλα αἴτια καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν φιληδονία. Καὶ μνημονεύει τοῦτο ἐπίσης ὁ Εὐάγριος λέγοντας ὅτι κάποιος ἅγιος ἐδήλωνε· «γί' αὐτὸ ἀφαιρῶ τίς ἡδονές, γιὰ νὰ περικόψω τίς προφάσεις τοῦ θυμοῦ»⁹. Καὶ ὅλοι δὲ οἱ πατέρες λέγουν ὅτι κάθε πάθος γεννᾶται ἀπὸ τοὺς τρεῖς τούτους πόθους, τὴν φιλοδοξία, τὴν φιλαργυρία καὶ τὴν φιληδονία, ὅπως σὰς εἶπα σὲ ἄλλες περιστάσεις¹⁰.

12. Πρέπει λοιπὸν νὰ κόψη κανείς ὄχι μόνο τὰ πάθη ἀλλὰ καὶ τίς αἰτίες τους, καὶ τότε νὰ ἀναμορφώση ἐπιμελῶς τὰ ἦθη του διὰ μετανοίας, διὰ κλαυθμοῦ, καὶ τότε νὰ ἀρχίσῃ νὰ σπείρῃ καλὸ σπόρο, δηλαδή τὰ καλὰ ἔργα. Ἐπειδὴ, ὅπως εἶπαμε στὴν περίπτωσι τοῦ χωραφιοῦ, ὅτι ἐὰν μετὰ τὸ καθάρισμα καὶ τὴν καλλιέργειά του δὲν βάλῃ κανείς καλὸ σπόρο, ἀναπτύσσονται τὰ ἀγριοβότανα καί, εὐρίσκοντας τὴν γῆ καλὴ καὶ ἀπαλὴ ἀπὸ τὴν περιποίηση ριζοβολοῦν δυνατώτερα σ' αὐτήν, ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο· ἐὰν μετὰ τὴν καλλιέργεια τῶν ἡθῶν του καὶ τὴν μετάνοια ἀπὸ τίς προηγούμενες πράξεις του παραμελήσῃ νὰ κἀνῃ καλὰ ἔργα καὶ ν' ἀποκτήσῃ ἀρετές, συμβαίνει σ' αὐτὸν ὅ,τι λέγει τὸ εὐαγγέλιο· «ὅταν τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, διέρ-

ιοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνά-
 παυσιν, καὶ μὴ εὐρίσκον, τότε λέγει, ἕποιστρέψω εἰς τὸν
 οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει αὐτὸν σχολά-
 ζοντα (δηλὸν δι' ἀπὸ πάσης ἀρειῆς) καὶ σεσαρωμένον καὶ
 κεκοσμημένον. Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑ-
 αυτοῦ ἐπιὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελ-
 θόντα καιοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου
 ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων).

13. Ἀδύνατον γὰρ ἔστι τὴν ψυχὴν μείναι ἐν τῇ αὐτῇ κα-
 τασιάσει· ἀλλὰ εἰς προκοπὴν ἔρχεται, εἴτε ἐπὶ τὸ κρεῖττον
 εἴτε ἐπὶ τὸ χεῖρον. Διὰ τοῦτο ἕκαστος θέλων σωθῆναι
 χρεῖαν ἔχει οὐ μόνον μὴ ποιῆσαι τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τὸ
 ἀγαθὸν ἐργάσασθαι, ὡς λέγει ἐν τῷ ψαλμῷ· «ἔκκλινον
 ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Οὐκ εἶπεν, ἔκκλινον ἀπὸ
 κακοῦ· μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιήσον ἀγαθόν. Οἶόν τι εἰώθεν
 τις ἀδικεῖν; θέλει οὐ μόνον μὴ ἀδικεῖν τινα, ἀλλὰ καὶ
 δικαιπραγεῖν. Εἰ ἦν ἄσωτος, θέλει οὐ μόνον μὴ ἀσωτεύε-
 σθαι, ἀλλὰ καὶ ἐγκρατεύεσθαι. Εἰ ἦν ὀργίλος, θέλει οὐ
 μόνον μὴ ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ πραότητα κτήσασθαι. Εἰ
 ἐθρασύνειό τις, θέλει οὐ μόνον μὴ θρασύνεσθαι, ἀλλὰ καὶ
 ταπεινοῦσθαι. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ
 ποιήσον ἀγαθόν». Ἐκαστον γὰρ πάθος ἔχει τὴν ἐναντί-
 αν αὐτοῦ ἀρειήν. Ἡ ὑπερηφανία ἔχει τὴν ταπεινοφρο-
 σύνην, ἡ φιλαργυρία ἔχει τὴν ἐλεημοσύνην, ἡ ἀσωτία τὴν
 ἐγκράτειαν, ἡ ὀλιγωρία τὴν ὑπομονήν, ἡ ὀργὴ τὴν πραό-
 τητα, τὸ μῖσος τὴν ἀγάπην. Ἐκαστον ἀπλῶς πάθος, ὡς
 εἶπον, ἔχει τὴν ἐναντίαν αὐτοῦ ἀρειήν.
14. Ταῦτα πολλάκις ὑμῖν εἶπον. Ὡσπερ οὖν ἐξεβάλομεν
 τὰς ἀρειὰς καὶ εἰσηνέγκαμεν τὰ πάθη ἀντὶ αὐτῶν, οὕτω
 θέλομεν κοπιᾶσαι οὐ μόνον ἐκβαλεῖν τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ

χεται ανάμεσα από τόπους ανύδρους ζητώντας ανάπαυσι, καί, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει, λέγει, ἴθα ἐπιστρέψω στὸν οἶκο ἀπὸ ὅπου ἐξῆλθα'. Καί στήν ἐπιστροφή του τὸν εὐρίσκει ἀδειανὸ (δηλαδὴ χωρὶς καμμιά ἀρετή), καθορισμένο καὶ στολισμένο. Τότε πηγαίνει καὶ παίρνει μαζί του ἄλλα ἑπτὰ πνεύματα, πονηρότερα ἀπὸ αὐτό, καὶ ἀφοῦ εἰσέλθουν, κατοικοῦν ἐκεῖ καὶ ἡ τελικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου καταντᾶ χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη»¹¹.

13. Διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ μείνη ἡ ψυχὴ στήν ἴδια κατάστασι, ἀλλὰ προχωρεῖ, εἴτε πρὸς τὸ καλύτερο εἴτε πρὸς τὸ χειρότερο. Γι' αὐτὸ ὅποιος θέλει νὰ σωθῆ, χρειάζεται ὄχι μόνο νὰ μὴ διαπράξῃ τὸ κακό, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἀγαθόν, ὅπως λέγεται στὸν ψαλμὸ «ἔκκλινε ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ πρᾶξε τὸ ἀγαθόν». Δὲν εἶπε μόνο «ἔκκλινε ἀπὸ τὸ κακόν», ἀλλὰ καὶ «πρᾶξε τὸ ἀγαθόν». Παραδείγματος χάριν, ἦταν κάποιος συνηθισμένος νὰ ἀδικῆ; Πρέπει ὄχι μόνο νὰ μὴ ἀδικῆ κανένα, ἀλλὰ καὶ νὰ δικαιωπραγῆ. Ἐὰν ἦταν ἄσωτος, πρέπει ὄχι μόνο νὰ μὴ ἀσωτεύῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐγκρατεύεται. Ἐὰν ἦταν ὀργίλος, πρέπει ὄχι μόνο νὰ μὴ ὀργίζεται, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποκτήσῃ πραότητα. Ἐὰν κάποιος ἦταν θρασύς, πρέπει ὄχι μόνο νὰ μὴ θρασύνεται, ἀλλὰ καὶ νὰ ταπεινώνεται. Κι' αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἔκκλινε ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ πρᾶξε τὸ ἀγαθόν». Διότι κάθε πάθος ἔχει τὴν ἀντίστοιχὴ του ἀρετὴ. Ἡ ὑπερηφάνεια ἔχει τὴν ταπεινοφροσύνη, ἡ φιλαργυρία ἔχει τὴν ἐλεημοσύνη, ἡ ἀσωτία τὴν ἐγκράτεια, ἡ ὀλιγωρία τὴν ὑπομονή, ἡ ὀργὴ τὴν πραότητα, τὸ μῖσος τὴν ἀγάπη. Κάθε πάθος γενικῶς ἔχει, ὅπως εἶπα, τὴν ἀντίστοιχὴ του ἀρετὴ.

14. Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα πολλές φορές. Ὅπως λοιπὸν ἐξεβάλαμε τίς ἀρετές καὶ εἰσαγάγαμε ἀντὶ αὐτῶν τὰ πάθη, ἔτσι πρέπει νὰ κοπιᾶσωμε ὄχι μόνο νὰ ἐκβά-

εἰσενέγκαι τὰς ἀρετὰς καὶ κατασιῆσαι αὐτὰς εἰς τὸν ἴδιον τόπον. Φυσικῶς γὰρ ἔχομεν τὰς ἀρετὰς παρὰ Θεοῦ δοθείσας ἡμῖν. Ἔτι γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐνέσπειρεν αὐτῷ τὰς ἀρετὰς, ὡς λέγει «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Κατ' εἰκόνα εἶπεν, ἐπειδὴ ἄφθαρτον καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν· καθ' ὁμοίωσιν δὲ λέγει, τὸ κατ' ἀρετήν. Λέγει γάρ· «γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστί». «Γίνεσθε ἅγιοι, διὲ γὼ ἅγιός εἰμι». Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος εἶπεν· «γίνεσθε εἰς ἀλλήλους χρηστοί». Καὶ λέγει ὁ ψαλμὸς ὅτι, «χρηστοὶ Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν», καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τοῦτο ἐστὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Ὡστε φυσικῶς ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς τὰς ἀρετὰς. Πάντη δὲ οὐκ ἔχομεν φυσικῶς· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι οὐσίαν τινὰ ἢ ὑπόστασιν, ἀλλ' ὥσπερ τὸ σκότος οὐχ ὑφέστηκε κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ πάντος ἐστὶ περὶ τὸν ἀέρα, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, τῇ σιερῆσει τοῦ φωτὸς παρφυσιτάμενον, οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ τῶν παθῶν. Κλίμασα ἢ ψυχὴ διὰ φιληδονίας ἐκ τῶν ἀρετῶν κατεσκευάσθη τὰ πάντα καὶ ἐστερέωσεν αὐτὰ καθ' ἑαυτῆς.

15. Ὡστε χρεῖαν ἔχομεν, ὡς εἶπον, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ χωρίου, μετὰ τὸ ποιῆσαι πᾶσαν φιλοκαλίαν, εὐθύς σπεῖραι τὸ καλὸν σπέρμα, ἵνα πρὸς αὐτὸ καὶ τὸν καρπὸν καλὸν ποιήσῃ. Θέλει πάλιν ὁ σπείρων τὸ χωρίον αὐτοῦ ἅμα τῷ βαλεῖν τὸ σπέρμα, κρούσαι καὶ θυθῖσαι αὐτὸ εἰς τὴν γῆν, ἐπεὶ ἔρχονται τὰ πειρινὰ καὶ ἀρπάζουσιν αὐτό, καὶ ἀπόλλυται καὶ μεθ' ὃ κρούσει αὐτό, ἀναμένει τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἕως διτε πέμψη τὴν βροχὴν καὶ ἀΐξηθῇ ὁ σπόρος. Μυρία

12. Γεν. 1, 26.

13. Λουκᾶ 6, 36.

14. Λευιτ. 11, 44.

15. Ἐφεσ. 4, 32.

16. Θρηνοὶ 3, 25.

λωμε τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ νὰ εἰσαγάγωμε τις ἀρετὲς καὶ νὰ τις ἐγκαταστήσωμε στὴν θέσι τους. Πραγματικὰ κατέχομε φυσικῶς τις ἀρετὲς ποὺ μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεό. Διότι μόλις ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο, ἐνέσπειρε σ' αὐτὸν τις ἀρετὲς, ὅπως λέγει «ἄς πλάσωμε ἄνθρωπο κατὰ τὴν ἰδική μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσι»¹². «Κατ' εἰκόνα» εἶπε, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔκανε τὴν ψυχὴ ἄφθαρτη καὶ αὐτεξούσια· «καθ' ὁμοίωσι» δὲ λέγει τὸ κατὰ ἀρετὴ. Πραγματικὰ λέγεται «νὰ γίνετε οἰκτίρμονες, ὅπως ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος εἶναι οἰκτίρμων»¹³. «Νὰ γίνετε ἅγιοι, διότι ἐγὼ εἶμαι ἅγιος»¹⁴. Καὶ ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος εἶπε, «νὰ εἴσθε χρηστοὶ πρὸς ἀλλήλους»¹⁵. Καὶ τὸ ἄσμα λέγει ὅτι, «ὁ Κύριος εἶναι χρηστὸς σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀναμένουν»¹⁶, καὶ ἄλλα παρόμοια. Αὐτὸ εἶναι τὸ καθ' ὁμοίωσι. Ὡστε φυσικῶς μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεὸς τις ἀρετὲς. Τὰ πάθη ὅμως δὲν τὰ ἔχομε φυσικῶς, διότι αὐτὰ δὲν ἔχουν οὐσία ἢ ὑπόστασι, ὅπως τὸ σκότος δὲν ὑφίσταται κατ' οὐσία, ἀλλὰ εἶναι πάθος συνδεόμενον μὲ τὸν ἀέρα, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, ὑφιστάμενον ἀπὸ τὴν στέρησι τοῦ φωτός, ἔτσι εἶναι καὶ τὰ πάθη. Ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ ἐξ αἰτίας φιληδονίας ἐξέκλινε ἀπὸ τις ἀρετὲς, κατεσκεύασε τὰ πάθη καὶ τὰ ἐστερέωσε ἐναντίον ἑαυτῆς.

15. Ὡστε χρειάζεται, καθὼς εἶπα, νὰ ἐνεργήσωμε ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ χωραφιοῦ· δηλαδὴ ἔπειτα ἀπὸ ὅλη τὴν καλλιέργεια πρέπει νὰ σπείρωμε εὐθύς τὸν καλὸ σπόρο, γιὰ νὰ κἀνῃ ἀνάλογα τὸν καλὸ καρπὸ. Πρέπει πάλι ὁ σπορευὺς τοῦ χωραφιοῦ του, ἀφοῦ ρίψη τὸν σπόρο, ἀμέσως νὰ τὸν κρύψη καὶ νὰ τὸν σκεπάσῃ στὴ γῆ, ἐπειδὴ ἔρχονται τὰ πτηνὰ, τὸν ἀρπάζουν, καὶ χάνεται· καὶ ἀφοῦ τὸν κρύψη, νὰ περιμένῃ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἕως ὅτου στείλῃ τὴν βροχὴ καὶ φυτρώσῃ ὁ σπόρος. Πραγματικὰ μυρίους κόπους

γὰρ ἐὰν κοπιάσῃ ὁ γεωργὸς καθαρίζων καὶ φιλοκαλῶν καὶ σπείρων, ἐὰν μὴ βρέξῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸν σπόρον αὐτοῦ, εἰς μάτην γίνεται ὄλος ὁ κόπος αὐτοῦ. Οὕτω καὶ ἡμεῖς θέλομεν, κἂν ποιήσωμέν τί ποτε ἀγαθόν, ἵνα κλυπώμεν αὐτὸ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἐπιροίπωμα ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, δεόμενοι αὐτοῦ ἵνα ἐπινεύσῃ εἰς τὸν κόπον ἡμῶν, ἐπεὶ εἰς μάτην γίνεται.

16. Ἔστι πάλιν ὅτι καὶ μετὰ τὸ βρέξαι καὶ βλαστῆσαι τὸν σπόρον, οὐ κατέρχεται πάλιν ἡ βροχὴ κατὰ τὸν καιρὸν, καὶ ξηραίνεται τὸ βλάστημα καὶ ἀπόλλυται. Χορῆζει γὰρ καὶ ὁ σπόρος πῆς βροχῆς καὶ τὸ βλάστημα ὁμοίως κατὰ πρόοθασιν, ἕως οὗ σιερωθῆ. Καὶ οὐδὲ οὕτως δύναται τις ἀμερινῆσαι· ἐνίοτε γὰρ καὶ μετὰ τὸ ἀύξηθῆναι καὶ ποιῆσαι σιάνην, γίνεται βροῦχος ἢ χάλαζα ἢ τι τοιοῦτον, καὶ ἀπόλλυται τὸν καρπὸν. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Ὅταν γὰρ κοπιάσῃ καὶ καθαρίσῃ ἑαυτὴν ἀπὸ ὄλων τῶν παθῶν, ὧν εἶπομεν, καὶ σπουδάσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀρετάς, θέλει πάντοτε προσέχειν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν σκέπην αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐγκαταλίπωσιν αὐτὴν καὶ ἀπόλληται. Ὡσπερ γὰρ εἶπομεν περὶ τοῦ σπόρου ὅτι καὶ μετὰ τὸ βλαστῆσαι καὶ ἀύξηθῆναι καὶ ποιῆσαι καρπὸν, ἐὰν μὴ πάλιν κατὰ πρόοθασιν κατέλθῃ ἡ βροχὴ, ξηραίνεται καὶ ἀπόλλυται· οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν μετὰ τὸ ποιῆσαι τοσαῦτα ἐπάρῃ ὁ Θεὸς μικρὸν τὴν σκέπην αὐτοῦ καὶ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν, ἀπόλλυται. Ἡ ἐγκαταλείψις δὲ γίνεται τῷ ἀνθρώπῳ, ὅταν ποιῇ πράγμα παρὰ τὴν καιάσιασιν αὐτοῦ· οἶόν τι λέγω, ἐὰν τις ἢ εὐλαβῆς καὶ ἔλθῃ εἰς ἀδιαφορίαν, ἢ ταπεινὸς καὶ ἔλθῃ εἰς θρασυότητα. Καὶ οὐ τοσοῦτον ἐγκαταλιμπάνει ὁ Θεὸς

καὶ ἄν καταβάλη ὁ γεωργός, καθαρίζοντας καὶ καλλιεργώντας καὶ σπείροντας, ἐὰν δὲν βρέξη ὁ Θεὸς στὸν σπόρο του, ὅλος ὁ κόπος του γίνεται ματαίως. Ἔτσι ὀφείλομε κι' ἐμεῖς, ἄν κάνωμε ποτέ κάτι ἀγαθό, νὰ τὸ καλύπτωμε μὲ τὴν ταπεινοσύνη καὶ νὰ ἀναθέτωμε στὸν Θεὸ τὴν ἀσθένειά μας, παρακαλώντας τον νὰ ἐπιβλέψη τὸν κόπο μας, διότι ἀλλιῶς γίνεται ματαίως.

16. Ὑπάρχουν ἐπίσης περιπτώσεις ποὺ καὶ μετὰ τὴν βροχὴ καὶ τὴν βλάστησι τοῦ σπόρου, δὲν κατέρχεται πάλι ἢ βροχὴ στὸν κατάλληλο καιρὸ, καὶ τὸ βλάστημα ξηραίνεται καὶ καταστρέφεται. Διότι χρειάζεται τὴν βροχὴ ἔξ ἴσου καὶ ὁ σπόρος καὶ τὸ βλάστημα ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, ἕως ὅτου στερεοποιηθῇ. Καὶ οὔτε τότε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐφησυχάσῃ· διότι μερικὲς φορές καὶ μετὰ τὴν αὔξει καὶ τὸν σχηματισμὸ τοῦ σταχιοῦ πίπτει ἀκρίδα ἢ χάλαζα ἢ κάτι τέτοιο, καὶ καταστρέφει τὸν καρπὸ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴ. Ἀφοῦ δηλαδὴ κοπιᾶση καὶ καθάρισι ἑαυτὴν ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη ποὺ εἶπαμε, καὶ ἐπιδοθῇ σὲ ὅλες τὶς ἀρετές, πρέπει πάντοτε νὰ προσέχη στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν σκέπη του, γιὰ νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψουν καὶ χαθῇ. Αὐτὸ ποὺ εἶπαμε ὅτι συμβαίνει μὲ τὸν σπόρο, ὅτι καὶ μετὰ τὴν βλάστησι καὶ αὔξει καὶ καρποφορία, ἐὰν δὲν κατέλθῃ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἢ βροχὴ, ξηραίνεται καὶ καταστρέφεται, συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἐὰν μετὰ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἔργων ἀποσύρῃ λίγο ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐπάνω του τὴν σκέπη του καὶ τὸν ἐγκαταλείψῃ, χάνεται. Ἡ ἐγκατάλειψις δὲ γίνεται στὸν ἄνθρωπο, ὅταν διαπράξῃ κάτι ἀντίθετο πρὸς τὴν κατάστασί του· παραδείγματος χάριν, ἐὰν κάποιος εἶναι εὐλαβὴς καὶ περιπέση σὲ ἀδιαφορία, ἢ ταπεινός καὶ ἔλθῃ σὲ θρασύτητα. Καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐγκαταλείπει τόσο πολὺ τὸν

τὸν ἀδιάφορον, ἐὰν ἀδιαφορήσῃ, οὐδὲ τὸν θρασύν, ἐὰν θρᾶσυνθῇ, ὅσῳ ἐγκαταλιμπάνει τὸν εὐλαβῆ, ἐὰν ἀδιαφορήσῃ, καὶ τὸν ταπεινόν, ἐὰν θρᾶσυνθῇ. Τοῦτό ἐστι τὸ ἁμαρτεῖν τινὰ παρὰ τὴν κατὰστασιν αὐτοῦ· ἐκ τούτου γίνεται ἢ ἐγκατάλειψις. Διὰ τοῦτο ὁ ἅγιος Βασίλειος ἄλλως κρίνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ εὐλαβοῦς καὶ ἄλλως τοῦ ἀδιαφόρου.

17. "Οἷαν δὲ φυλάξῃ τις ἑαυτὸν καὶ ἀπὸ τούτων, θέλει προσέχειν, ἵνα μὴ ἐὰν ποιῇ μικρὸν ἀγαθόν, ποιῇ αὐτὸ μετὰ κενοδοξίας ἢ ἀνθρωπαρεσκείας ἢ κατὰ τινα λογισμὸν ἀνθρώπινον, καὶ ἀπόλλῃ αὐτὸ τὸ μικρὸν ὅλον δ' ἐποίει, ὡς εἶπομεν περὶ τοῦ βρούχου καὶ τῆς χαλάζης καὶ τῶν τοιούτων. Πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς ὅταν καὶ μηδὲν πάθῃ κακὸν ὁ καρπός, ἀλλὰ φυλαχθῇ ἕως τοῦ θερισμοῦ, οὐδὲ οὕτω δύναται ὁ γεωργὸς ἀμεριμνήσαι· ἔστι γὰρ ὅτι καὶ μετὰ τὸ θερίσαι τινὰ τὸ χωρίον αὐτοῦ καὶ ποιῆσαι ὅλον πὸν κόπον αὐτοῦ, ἔρχεται πονηρὸς ἄνθρωπος μετὰ μίσους καὶ θάλλει πῦρ εἰς τὸν καρπὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπόλλει ὅλον τὸν καρπὸν καὶ τὸν κόπον τοῦ ἀνθρώπου. "Ὡστε ἕως οὗ ἴδῃ δι' ἐκαθάρτισεν αὐτὸν καλῶς καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ἀποθήκην, οὐ δύναται ἀμεριμνήσαι. Ὁμοίως καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅταν δυνηθῇ ἐκ τούτων πάπτων ὧν εἶπομεν ἐξειλῆσαι, οὐ θέλει οὐδ' οὕτως ἀμεριμνήσαι. Συμβαίνει γὰρ ὅτι μετὰ ὅλα ταῦτα, εὐρίσκει ὁ διάβολος πλανῆσαι αὐτὸν ἢ διὰ δικαιωμάτων ἢ διὰ ὑπερηφανίας ἢ διὰ τὸ ἐμβαλεῖν λογισμοὺς ἀπιστίας ἢ κακῆς αἰρέσεως, καὶ οὐ μόνον δι' ἀπόλλει ὅλους τοὺς κόπους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ χωρίζει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἴ τι οὐκ ἠδυνήθη ποιῆσαι αὐτῷ διὰ τῆς πράξεως, δι' ἐνὸς λογισμοῦ ποιεῖ αὐτῷ. "Ἔστι γὰρ ὅτι καὶ εἰς λογισμὸς δύναται χωρίσαι

ἀδιάφορο, ἂν ἀδιαφορήσῃ, οὔτε τὸν θρασὺ ἂν θρασυνθῇ, ὅσον ἐγκαταλείπει τὸν εὐλαβῆ ἐὰν ἀδιαφορήσῃ καὶ τὸν ταπεινὸ ἐὰν θρασυνθῇ. Τοῦτο εἶναι ἡ ἀντίθετη πρὸς τὴν κατάστασί του ἁμαρτία ἀπὸ αὐτὸ προκαλεῖται ἡ ἐγκατάλειψις. Γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος Βασίλειος ἀλλιῶς κρίνει τὴν ἁμαρτία τοῦ εὐλαβοῦς καὶ ἀλλιῶς τὴν ἁμαρτία τοῦ ἀδιαφόρου¹⁷.

17. "Ὅταν δὲ προφυλάξῃ κανεὶς τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς κινδύνους, πρέπει νὰ προσέχῃ ὥστε, ἐὰν κἀνῆ κάποιο μικρὸ ἀγαθὸ, νὰ μὴ τὸ κἀνῆ μὲ κενοδοξία ἢ ἀνθρωπαρέσκεια ἢ κατὰ ἀνθρώπινο λογισμό, καὶ χάσῃ ὅλο αὐτὸ τὸ μικρὸ ποὺ ἔκανε, ὅπως εἶπαμε καὶ μὲ τὴν ἀκρίδα καὶ τὴν χάλαζα καὶ τὰ παρόμοια. Πάλι στὸν χῶρο τῆς γεωργίας, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν πάθῃ τίποτε κακὸ ὁ καρπὸς ἀλλὰ φυλαχθῇ μέχρι τοῦ θερισμοῦ, οὔτε τότε δὲν μπορεῖ ὁ γεωργὸς νὰ ἐφησυχάζῃ· διότι μερικὲς φορές καὶ μετὰ τὸν θερισμὸ τοῦ χωραφιοῦ καὶ ὅλον τὸν κόπο τοῦ καλλιεργητοῦ, ἔρχεται πονηρὸς ἄνθρωπος μὲ μῖσος καὶ βάλλει φωτιά στὸν καρπὸ ἐκεῖνο καὶ καταστρέφει ὅλο τὸν καρπὸ καὶ τὸν κόπο τοῦ ἀνθρώπου. Ὡστε, ἕως ὅτου ἴδῃ ὅτι ἐκαθάρισε καλῶς τὸν καρπὸ καὶ τὸν βάλλῃ στὴν ἀποθήκη, δὲν μπορεῖ νὰ ἐφησυχάζῃ. Ὁμοίως καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ μπορέσῃ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ὅλους αὐτοῦς τοὺς κινδύνους ποὺ εἶπαμε, δὲν πρέπει οὔτε τότε νὰ ἐφησυχάσῃ. Διότι συμβαίνει κάποτε ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ εὕρισκῃ τὸν τρόπο ὁ διάβολος νὰ τὸν πλανήσῃ ἢ διὰ διεκδικήσεων ἢ διὰ ὑπερηφανείας ἢ διὰ λογισμῶν ἀπιστίας ἢ κακῆς αἰρέσεως, καὶ ὄχι μόνο καταστρέφει ὅλους τοὺς κόπους του, ἀλλὰ καὶ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν νὰ τοῦ κἀνῆ διὰ τῆς πράξεως, τοῦ τὸ κἀνῆ δι' ἑνὸς λογισμοῦ. Διότι μπορεῖ καμμιά φορά καὶ ἓνας λογισμὸς νὰ χωρίσῃ κάποιον ἀπὸ τὸν

τινὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν καταδέξῃται καὶ συγκαταίθῃται αὐτῷ. Ὡστε ὁ θέλων μετὰ ἀληθείας σωθῆναι, οὐκ ὀφείλει ἀμεριμνήσαι ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Χρεία οὖν κόπου καὶ φροντίδος πολλῆς καὶ τοῦ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ διὰ παντός ἵνα αὐτὸς σκεπὰση καὶ διασώσῃ ἡμᾶς τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ, εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου ὀνόματος αὐτοῦ. Ἀμήν.

13

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΑΤΑΡΑΧΩΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩΣ
ΥΠΟΦΕΡΕΙΝ ΤΟΥΣ ΠΕΙΡΑΣΜΟΥΣ

1. Καλῶς εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ὅτι τὸ σημεῖον τοῦ μοναχοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς φαίνεται. Ὅφείλει ὁ μοναχὸς ὁ μετὰ ἀληθείας προσερχόμενος δουλεῦσαι τῷ Θεῷ, ἐτοιμάσαι κατὰ τὴν Σοφίαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς πειρασμούς, ἵνα μὴ ξενίζηται ποτε μηδὲ ταράσσηται ἐν τοῖς συμβαίνουσι, πιστεύων ὅτι οὐδὲν ἄνευ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ γίνεται. Ὅπου δὲ Θεοῦ πρόνοια, πάντως καλὸν ἔστι καὶ εἰς ὠφέλειαν ψυχῆς τὸ γινόμενον· πάντα γὰρ ὅσα ποιεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος ποιεῖ, καὶ ἀγαπῶν ἡμᾶς καὶ φειδόμενος ἡμῶν. Καὶ ὀφείλομεν, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἐν παντὶ εὐχαρισιεῖν τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ, καὶ μηδέποτε ἀθυμεῖν ἢ μικροψυχεῖν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι ἡμῖν, ἀλλὰ δέχεσθαι ἀταράχως τὰ ἐπερχόμενα μετὰ ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος, πεπεισμένοι, καθὼς εἶπον, ὅτι πάντα ὅσα ποιεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, ἀγαθότητι ποιεῖ καὶ ἀγαπῶν ἡμᾶς ποιεῖ καὶ

1. Ἀποφθέγματα 13, PG 65, 325 B.

2. Σοφ. Σειρ. 2, 1.

Θεό, ἐὰν γίνῃ δεκτός καὶ ἐγκριθῆ. Ὡστε ὅποιος θέλει νὰ σωθῆ ἀληθινά, δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφορήσῃ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Χρειάζεται λοιπὸν πολὺς κόπος καὶ πολλή φροντίδα καὶ παντοτινὴ δέησις πρὸς τὸν Θεὸ ὥστε αὐτός νὰ μᾶς σκεπάσῃ καὶ νὰ μᾶς διασώσῃ μὲ τὴν ἀγαθότητά του, εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου ὀνόματός του. Ἀμήν.

13

ΠΕΡΙ
ΥΠΟΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΠΕΙΡΑΣΜΩΝ
ΑΤΑΡΑΧΩΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩΣ

1. Καλῶς εἶπε ὁ ἄββᾶς Ποιμὴν ὅτι στοὺς πειρασμοὺς διακρίνεται τὸ σῆμα τοῦ μοναχοῦ¹. Ὁ μοναχὸς ποὺ προσέρχεται μὲ εἰλικρίνεια γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Θεὸ ὀφείλει, κατὰ τὴν Σοφία Σειράχ², νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ψυχὴ γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῶν πειρασμῶν, γιὰ νὰ μὴ ξενίζεται ποτὲ οὔτε νὰ ταρασσεται μὲ τὰ συμβαίνοντα, πιστεύοντας ὅτι τίποτε δὲν γίνεται χωρὶς τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ὅπου δὲ ὑπάρχει πρόνοια Θεοῦ, ὅπωςδήποτε εἶναι καλὸ καὶ ψυχωφελές τὸ γινόμενον· διότι ὅλα ὅσα κάνει γιὰ μᾶς ὁ Θεός, τὰ κάνει ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος διότι μᾶς ἀγαπᾷ καὶ μᾶς λυπεῖται. Καὶ ὀφείλομε, ὅπως εἶπε ὁ Ἀπόστολος, νὰ εὐγνωμονοῦμε τὴν ἀγαθότητά του καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀθυμοῦμε ἢ μικροψυχοῦμε γιὰ τὰ συμβαίνοντα σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ νὰ δεχώμαστε ἀτάραχα τὰ γεγονότα μὲ ταπεινοφροσύνη κι' ἐλπίδα στὸν Θεό, πεπεισμένοι, καθὼς εἶπα, ὅτι ὅλα ὅσα κάνει γιὰ μᾶς ὁ Θεός, τὰ κάνει ὀπὸ ἀγαθότητα καὶ ἀπὸ ἀγάπη, καὶ

καλῶς ποιεῖ. Καὶ οὐκ ἐνδέχεται αὐτὰ ἄλλως καλῶς γενέσθαι, εἰ μὴ οὕτως ἐλεήσων ὁ Θεός.

2. Φίλον ἐὰν ἔχη τις καὶ πληροφορεῖται ὅτι ἀγαπᾷ αὐτόν, εἰ τι δ' ἂν πάθῃ παρ' αὐτοῦ, κἂν θλιβερόν ᾦ, ἔχει ὅτι ἀγαπῶν ἐποίησε, καὶ οὐδέποτε πιστεύει περὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ ὅτι βλάψαι αὐτόν θέλει πῶσω μᾶλλον ἢμεῖς ὁρῶμεν ἔχειν περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ καὶ πλάσαντος ἡμᾶς καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντιος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντιος καὶ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντιος καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντιος, ὅτι πάντα ἀγαθότητι ποιεῖ μεθ' ἡμῶν καὶ ἀγαπῶν ποιεῖ; Καὶ ἐπιμὲν τοῦ φίλου ἔστι λογίσασθαι τίνα ὅτι ἀγαπῶν με ποιεῖ καὶ φειδόμενός μου, ἀλλ' οὐ πάντως καὶ τοσαύτην ἔχει σύνεσιν, ὥστε διοικῆσαι τὰ κατ' ἐμέ, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εἰκός, καὶ μὴ θέλων βλάπτει με. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐ δυνάμεθα τοῦτο εἰπεῖν. Αὐτός γάρ ἐστιν ἡ πηγὴ τῆς σοφίας, καὶ οἶδε πάντα τὰ συμφέροντα ἡμῖν καὶ πρὸς αὐτὸ διοικεῖ τὰ καθ' ἡμᾶς μέχρι καὶ τῶν εὐτελεσιάτων. Ἔστι δὲ πάλιν εἰπεῖν περὶ τοῦ φίλου ὅτι ἀγαπᾷ καὶ φεῖδεται καὶ συνειτός ἐστιν εἰς τὸ διοικῆσαι τὰ κατ' ἐμέ, οὐ μὴν καὶ δύναμιν ἔχει εἰς τὸ βοηθῆσαι μοι ἐν οἷς νομίζει με ὠφελεῖσθαι. Οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα περὶ τοῦ Θεοῦ εἰπεῖν. Πάντα γὰρ δυνατὰ αὐτῷ ἐστι, καὶ οὐδὲν ἀδυνατεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ.

3. Ὡστε οὖν οἶδαμεν περὶ τοῦ Θεοῦ ὅτι καὶ ἀγαπᾷ καὶ φεῖδεται τοῦ ἰδίου πλάσαντος, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ πηγὴ τῆς σοφίας, καὶ οἶδε πῶς διοικῆσαι τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ὅτι οὐδὲν ἀδυνατεῖ αὐτῷ, ἀλλὰ πάντα ὑπουργεῖ τῷ θελήματι αὐτοῦ, καὶ ὀφείλομεν εἰδέναί τι πάντα ὅσα ποιεῖ.

καλῶς τὰ κάνει. Καὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνουιν ἀλλιῶς αὐτὰ, ἂν δὲν τὰ εἶχε ρυθμίσει ἔτσι ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἔλεός του.

2. Ἐὰν ἔχη κανεὶς φίλο καὶ εἶναι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι τὸν ἀγαπᾷ, ὅ,τι καὶ ἂν πάθῃ ἀπὸ αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι θλιβερό, εἶναι πεπεισμένος ὅτι τοῦ τὸ ἔκανε ἀπὸ ἀγάπῃ καὶ ποτὲ δὲν πιστεύει γιὰ τὸν φίλο του ὅτι θέλει νὰ τὸν βλάψῃ· πόσο περισσότερο ὀφείλομε ἐμεῖς νὰ φρονοῦμε περὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔπλασε καὶ μᾶς ἔφερε στὴν ὑπαρξί ἀπὸ τὸ μὴ ὄν καὶ ἐνανθρώπησε γιὰ μᾶς καὶ ἀπέθανε γιὰ μᾶς, ὅτι ὅλα τὰ κάνει γιὰ μᾶς ἀπὸ ἀγαθότητα καὶ ἀγάπῃ; Καὶ στὴν περίπτωσι μὲν τοῦ φίλου, ἐπιτρέπεται νὰ νομίση κανεὶς ὅτι τὸ κάνει ἀπὸ ἀγάπῃ καὶ καλωσύνη, ἀλλὰ πάντως δὲν ἔχει καὶ τόση σύνεσι, ὥστε νὰ ρυθμίση τίς ὑποθέσεις μου, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι εὐλογο νὰ μὲ βλάψῃ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Στὴν περίπτωσι δὲ τοῦ Θεοῦ, δὲν μπορούμε νὰ εἰποῦμε τοῦτο. Διότι αὐτός εἶναι ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ γνωρίζει ὅλα ὅσα μᾶς εἶναι συμφέροντα καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖο κατευθύνει ὅλα τὰ θέματά μας μέχρι τῶν εὐτέλεστατων. Ἐξ ἄλλου γιὰ τὸν φίλο εἶναι δυνατό νὰ εἰποῦμε ὅτι μὲ ἀγαπᾷ καὶ θέλει τὸ καλὸ μου καὶ ὅτι ἔχει τὴν σύνεσι νὰ κατευθύνῃ τίς ὑποθέσεις μου, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τὴν δύναμι νὰ μὲ βοηθήσῃ, ὅπου νομίζει ὅτι θὰ ὠφεληθῶ. Περὶ τοῦ Θεοῦ δὲν μπορούμε νὰ εἰποῦμε οὔτε αὐτὸ. Διότι ὅλα εἶναι σ' αὐτόν δυνατὰ καὶ τίποτε δὲν εἶναι ἐνώπιόν του ἀδύνατο.

3. Ὡστε λοιπὸν γνωρίζομε περὶ τοῦ Θεοῦ ὅτι ἀγαπᾷ τὸ πλάσμα του καὶ θέλει τὸ καλὸ του, εἶναι ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ γνωρίζει πῶς νὰ κατευθύνῃ τίς ὑποθέσεις μας καὶ ὅτι δὲν τοῦ εἶναι τίποτε ἀδύνατο, ἀλλὰ ὅλα ὑπηρετοῦν τὸ θέλημά του· καὶ ὀφείλομε νὰ γνωρίζωμε ὅτι ὅλα ὅσα κάνει, τὰ κάνει ὑπὲρ τοῦ συμ-

ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος ποιεῖ, καὶ δέχεσθαι αὐτὰ μετὰ εὐχαριστίας, καθὼς προείπομεν, ὡς παρὰ εὐεργέτου καὶ ἀγαθοῦ δεσπότου, καὶ ὅτι ὅσοι πάντα γὰρ δικαῖα κρίσει γίνονται, καὶ οὐ παραβλέπει ὁ Θεὸς ὁ οὕτως ἐλεήμων οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν ἡμῶν θλίψιν.

4. Πολλάκις δὲ ἀμφιδόλλει τις ἐν ἑαυτῷ λέγων· καὶ ἐὰν ἐν ταῖς ἐπιφοραῖς ἁμαριάνει τις ἀπὸ θλίψεως, πῶς δύναται ἔχειν ὅτι ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος εἶσιν; Οὐχ ἁμαριάνομεν ἐν ταῖς ἐπιφοραῖς, εἰ μὴ ἐκ τοῦ εἶναι ἡμᾶς ἀφερεπόνους καὶ μὴ θέλαιν βασιάσαι μικρὰν θλίψιν ἢ παθεῖν τι παρὰ σκοπόν, ἐπεὶ οὐ συγχωρεῖ ὁ Θεὸς ἐπενεχθῆναι ἡμῖν πρᾶγμα παρὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· «πιστὸς ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε». Ἄλλ' ἡμεῖς ἐσμεν οἱ μὴ ἔχοντες ὑπομονήν, μηδὲν θέλοντες πονῆσαι μικρόν, μηδὲ ἀνεχόμενοι δέξασθαι τί ποτε μετὰ ταπεινώσεως· διὰ τοῦτο συντριβόμεθα, καὶ ὅσον σπουδάζομεν ἐκφυγεῖν τοὺς πειρασμούς, ἰσοῦτον βαρούμεθα ἐν αὐτοῖς καὶ ὀλιγωροῦμεν καὶ οὐδὲ ἐξηλῆσαι δυνάμεθα.

5. Εἰσὶ τινες κολυμβοῦντες διὰ χρεῖαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐὰν οἴδασιν τὴν τέχνην τοῦ κολυμβῆσαι, ὅτι ἔρχεται τὸ κύμα καὶ αὐτῶν, ὑποκύπτουσιν αὐτῷ καὶ χαλῶσιν ἑαυτοὺς ὑποκάτω αὐτοῦ ἕως οὗ παρέλθῃ, καὶ οὕτως λοιπὸν μένουσιν ἀβλαβῶς κολυμβοῦντες. Ἐὰν δὲ θελήσωσιν ἐναντιωθῆναι τῷ κύματι, ὠθεῖ αὐτοὺς ἔξω καὶ ἀκοντίζει πολὺ διάσπημα. Πάλιν ὡς ἄρχονται κολυμβᾶν, ἔρχεται ἄλλο κύμα ἐπάνω αὐτῶν· ἐὰν πάλιν ἐναντιωθῶσι, πάλιν ὠθεῖ αὐτοὺς καὶ ρίπτει ἔξω, καὶ μόνον συντριβονται μηδὲν ἀνύοντες. Ἐὰν δέ, ὡς εἶπον, ὑποκύνωσι τῷ

φέροντός μας, καὶ νὰ τὰ δεχώμαστε μὲ εὐγνωμοσύνη, ὅπως προείπαμε, ὡς προερχόμενα ἀπὸ εὐεργέτη καὶ ἀγαθὸ δεσπότη, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι θλιβερά· διότι ὅλα ἐπιτελοῦνται μὲ δικαιοκρισία καὶ δὲν παραβλέπει ὁ τόσο ἐλεήμων Θεὸς οὔτε τὴν παραμικρὴ θλίψι μας.

4. Πολλές φορές βέβαια ἀμφιβάλλει κάποιος μέσα του λέγοντας· ὅταν στίς συμφορὲς ἀμαρτάνη κανεὶς ἀπὸ θλίψι, πῶς μπορεῖ νὰ σκεφθῆ ὅτι αὐτές ἐπέρχονται πρὸς τὸ συμφέρον μας; Δὲν ἀμαρτάνομε στίς συμφορὲς παρὰ μόνο διότι εἴμαστε ἀνυπομόνευτοι καὶ δὲν θέλομε νὰ βαστάσωμε μικρὴ θλίψι ἢ νὰ πάθωμε κάτι τὸ ἀντίθετο πρὸς τίς ἐπιδιώξεις μας, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἐπιτρέπει νὰ μᾶς ἐπιβληθῆ βάρος ἀνώτερο ἀπὸ τὴν δύναμί μας, καθὼς εἶπε ὁ Ἀπόστολος· «πιστὸς εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ πειρασθῆτε ἐπάνω ἀπὸ ὅσο μπορεῖτε»⁸. Ἄλλ' ἐμεῖς εἴμαστε πού δὲν ἔχομε ὑπομονή, πού δὲν θέλομε νὰ κοπιᾶσωμε οὔτε γιὰ λίγο, πού δὲν ἀνεχόμεσθε νὰ δεχθοῦμε ποτὲ κάτι μὲ ταπείνωσι. Γι' αὐτὸ συντριβόμεσθε καὶ ὅσο προσπαθοῦμε νὰ ἐκφύγωμε ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, τόσο ἐπιβαρυνόμεσθε ἀπὸ αὐτούς καὶ ἀποθαρρυνόμεσθε καὶ δὲν μπορούμε νὰ ἐξέλθωμε ἀπὸ αὐτούς.

5. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού κολυμποῦν γιὰ ἀνάγκη στὴ θάλασσα· αὐτοί, ἂν γνωρίζουν τὴν τέχνη τῆς κολυμβήσεως, ὅταν ἔρχεται τὸ κῦμα ἐναντίον τους, ὑποκύπτουν σ' αὐτὸ καὶ ἀφήνονται κάτω του ἕως ὅτου περᾶσῃ καὶ ἔτσι στὴν συνέχεια κολυμποῦν ἀκινδύνως. Ἐὰν ὁμως θελήσουν νὰ ἐναντιωθοῦν στὸ κῦμα, αὐτὸ τοὺς ἀπωθεῖ καὶ τοὺς ἐξακοντίζει μακριά. Ὄταν ἀρχίζουν νὰ κολυμποῦν πάλι, ἔρχεται ἄλλο κῦμα ἐπάνω τους· ἐὰν πάλι ἐναντιωθοῦν, πάλι τοὺς ἀπωθεῖ καὶ τοὺς ρίπτει πρὸς τὰ ἔξω, καὶ ἀπλῶς καταπονοῦνται χωρὶς νὰ προχωροῦν. Ἐὰν δέ, ὅπως εἶπα,

κύμαι και ταπεινωθῶσιν ὑποκάτω αὐτοῦ, παρέρχεται μηδὲν βλάβιον αὐτοῦς και μένουσι κολυμβῶντες ὅσον θέλουσι, και ποιῶντες τὸ ἔργον αὐτῶν. Οὕτω και ἐπὶ τῶν πειρασμῶν, ἐάν τις βασιάσῃ τὸν πειρασμὸν μεθ' ὑπομονῆς και ταπεινώσεως, παρέρχεται αὐτὸν ἀβλαβῶς, ἐὰν δὲ μένη θλιβόμενος, ταρασσόμενος, αἰτιώμενος ἑκπαισιον, ἑαυτὸν κολάζει, θαρύνων καθ' ἑαυτοῦ τὸν πειρασμὸν, και ἐκ τούτου οὐκ ὠφελεῖται, ἀλλὰ και βλάπεται.

6. Πάνν γὰρ ὠφελοῦσιν οἱ πειρασμοὶ τὸν ἀπαράχως ὑπομένοντα αὐτοῦς. Και πάθος δὲ ἐὰν ὀχλήσῃ ἡμῖν, οὐκ ὀφείλομεν οὐδὲ ἐν τούτῳ ταρασσεσθαι τὸ γὰρ ταραχθῆναι τίνα ὀχλούμενον ὑπὸ πάθους, ἀγνωσίας ἐσὶ και ὑπερηφανίας, και ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι τὴν ἰδίαν κατάστασιν, και ἐκ τοῦ φεύγειν τὸν κόπον, καθὼς εἶπον οἱ πατέρες· ὁδία τοῦτο οὐ προκόπιμεν ὅτι οὐκ ἐπιστάμεθα τὰ μέτρα ἑαυτῶν, οὐδὲ ἔχομεν ὑπομονὴν ἐν ᾧ ἀρχόμεθα ἔργῳ, ἀλλὰ ἀπόνως θέλομεν ἀρετὴν κησασθαι. Διὰ τί γὰρ ξενίζεται ὁ ἐμπαθῆς ὀχλούμενος ὑπὸ πάθους; Διὰ τί ταρασσεσθαι ἐνεργήσας αὐτό; Ἔχεις αὐτὸ και ταρασση; Τοὺς ἀραβῶνας αὐτοῦ ἔχεις και λέγεις, ὁδία τί ὀχλεῖ μοι; Μᾶλλον ὑπόμεινον, ἀγώνισαι, παρακάλεσον τὸν Θεόν. Ἀδύνατον γὰρ ἐσὶ μὴ ἔχειν τὴν θλίψιν τοῦ πάθους τὸν ἐμπεσόμτα εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Τὰ σκευὴ αὐτῶν, ὡς εἶπεν ὁ ἀβθᾶς Σισώης, ἐνδοθέν σου εἰσι δὸς αὐτοῖς τὸν ἀραβῶνα αὐτῶν, και ὑπάγουσι. Τὰ σκευὴ εἶπε τὰ αἷτια. Ἐφ' ὅσον οὖν ταῦτα ἡγαπήσαμεν και ἐνηργήσαμεν, οὐ δυνατὸν μὴ αἰχμαλωτίζεσθαι ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, ἐκδιταζομένων ἡμᾶς και μὴ θέλον-

4. Ἀποφθέγματα, Nau 297, Roc 1909, σ. 379.

5. Ἀποφθέγματα, Σισώης 6, PG 65, 393 A.

ὑποκύβουν στο κῆμα καὶ ταπεινωθοῦν ἀπὸ κάτω του, περνᾶ χωρίς νὰ τοὺς βλάβη καὶ συνεχίζουν κολυμβώντας ὅσο θέλουν καὶ ἐκτελώντας τὸ ἔργο τους. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς πειρασμούς· ἐὰν κανεὶς βαστάσῃ τὸν πειρασμὸ μὲ ὑπομονὴ καὶ ταπεινώσῃ, τὸν ξεπερνᾶ ἀβλαβῶς, ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ νὰ θλίβεται, νὰ τaráσσεται, νὰ κατηγορῇ τὸν καθένα, τιμωρεῖ ἑαυτὸν, δυναμώνοντας τὸν πειρασμὸ ἐναντίον ἑαυτοῦ, καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὠφελεῖται, ἀλλὰ καὶ βλάπτεται.

6. Διότι οἱ πειρασμοὶ ὠφελοῦν πολὺ αὐτὸν ποὺ τοὺς ὑπομένει ἀταράχως. Καὶ πάθος δὲ ἐὰν μᾶς ἐνοχλήσῃ, δὲν πρέπει οὔτε γι' αὐτὸ νὰ ταρασσώμαστε· διότι τὸ νὰ τaráσσεται κάποιος ποὺ ἐνοχλεῖται ἀπὸ πάθος, εἶναι γνώρισμα ἀγνωσίας καὶ ὑπερηφανείας, προέρχεται ἀπὸ ἀγνοία τῆς καταστάσεώς του καὶ ἀποφυγῆ τοῦ κόπου, ὅπως εἶπαν οἱ πατέρες· «γιὰ τοῦτο δὲν προκόπομε, γιὰ τὸ ὅτι δὲν γνωρίζομε τὰ ὄριά μας οὔτε ἔχομε ὑπομονὴ γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ξεκινοῦμε, ἀλλὰ θέλομε νὰ ἀποκτήσωμε τὴν ἀρετὴ ἀπόνως»⁴. Πραγματικά, γιατί παραξενεύεται ὁ ἐμπαθὴς ἐνοχλούμενος ἀπὸ πάθος; Γιατί τaráσσεται, ἀφοῦ τὸ ἐνέργησε; Ἔχεις αὐτὸ καὶ τaráσσεσαι; Ἔχεις τοὺς ἀρραβῶνες του καὶ λέγεις, ἰγιατί μὲ ἐνοχλεῖ; Μᾶλλον ὑπόμεινε, ἀγωνίσου, παρακάλεσε τὸν Θεό. Διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ἔχη τὴν θλίψι τοῦ πάθους αὐτὸς ποὺ ἔπασσε στὴν ἐνέργειά του. Ἐὰν σκεῦή τους εἶναι μέσα σου, ὅπως εἶπε ὁ ἀβθᾶς Σισώης· δῶσε τους τὸν ἀρραβῶνα τους γιὰ νὰ φύγουν⁵. Σκεῦή εἶπε τὰ αἴτια τῶν παθῶν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἀγαπήσαμε καὶ ἐνεργήσαμε τὰ αἴτια, δὲν εἶναι δυνατό νὰ μὴ αἰχμαλωτισθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, ποὺ μᾶς ἐκβιάζουν καὶ ἀ-

τας ἐνεργῆσαι τὰ πάντα, ἐπειδὴ ἐκόντες ἑαυτοὺς προεδώκαμεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν.

7. Τοῦτό ἐστι ὃ λέγει ὁ προφήτης περὶ τοῦ Ἐφραΐμ τοῦ «καταδυναστεύσαντος τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ», τοῦτό ἐστι τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καὶ «καταπαιήσαντος τὴν κρίσιν», ὅτι «ἐζήτησεν Αἴγυπτον καὶ θία ἐλήφθη ἐν Ἀσουρίοις». Αἴγυπτον λέγουσιν οἱ πατέρες τὸ θέλημα τὸ σαρκικόν, τὸ κλίνον ἡμᾶς εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπασιν καὶ δίδασκον ἡδυπαθέστερον τὸν νοῦν Ἀσουρίους δέ, τοὺς ἐμπαθεῖλογισμούς, τοὺς θολοῦντας καὶ συγχέοντας τὸν νοῦν καὶ πληροῦντας αὐτὸν εἰδώλων ἀκαθάρτων καὶ φέροντας αὐτὸν θία καὶ μὴ βουλόμενον εἰς τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν. Ἐὰν οὖν ἐκὼν ἐκδῶ τις ἑαυτὸν τῇ ἡδυπαθείᾳ τοῦ σώματος, ἀναγκάζεται καὶ μὴ θέλων ἀχθῆναι θία εἰς Ἀσουρίους καὶ δουλεῦσαι τῷ Ναβουχοδοπόσορ. Τοῦτο εἰδὼς ὁ προφήτης διεπονεῖτο καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «μὴ κατέλθῃτε εἰς Αἴγυπτον». Τί ποιεῖτε, ἄθλιοι; ταπεινώθητε μικρόν κλίνειτε τὸν ὤμον ὑμῶν καὶ ἐργάσασθε τῷ βασιλεῖ Βαβυλῶνος καὶ καθίσατε ἐπὶ τῆς γῆς τῶν πατέρων ὑμῶν. Πάλιν διεγείρει αὐτοὺς λέγων· «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, ὅτι μεθ' ἡμῶν ἐστὶν ὁ Θεὸς τοῦ ἐξελεσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ». Εἶτα προλέγει καὶ τὴν ἐπερχομένην αὐτοῖς θλίψιν, ἐὰν ἀπειθήσωσι τῷ Θεῷ. «Ἐὰν γάρ», φησὶν, «εἰσεέλθῃτε εἰς Αἴγυπτον, ἔσεσθε εἰς ἕβαιον καὶ ὑποχείριοι καὶ εἰς ἄραν καὶ εἰς ὄνειδισμόν». Καὶ λέγουσιν αὐτῷ κάκεινοι· «οὐ μὴ καθίσωμεν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ὅτι εἰς Αἴγυπτον εἰσελευσόμεθα, καὶ οὐ μὴ ἴδωμεν πόλεμον, καὶ φωνὴν σάλπιγγος οὐκ ἀκούσωμεν, καὶ

6. Ὡσηέ 5, 11.

7. Ὡσηέ 7, 11.

8. Ἱερ. 49, 19.

9. Ἱερ. 49, 11.

10. Ἱερ. 49, 13·14.

κουσίως ἀκόμη νὰ ἐνεργήσωμε τὰ πάθη, ἐπειδὴ ἐκουσίως παρεδώσαμε ἑαυτοὺς στὰ χέρια τους.

7. Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ λέγει ὁ προφήτης περὶ τοῦ Ἐφραΐμ, ὁ ὁποῖος «ἐκακομεταχειρίσθηκε τὸν ἀντίδικό του», δηλαδὴ τὴν συνείδησί του, καὶ «κατεπάτησε τὴν κρίσι»⁶, διότι «ἐπεθύμησε τὴν Αἴγυπτο καὶ ἀπήχθη βιαίως στὴν Ἀσσυρία»⁷. Αἴγυπτο λέγουν οἱ πατέρες τὸ σαρκικὸ θέλημα ποῦ μᾶς στρέφει πρὸς τὴν σωματικὴ ἱκανοποίησι καὶ καθιστᾷ τὸν νοῦ ἡδυπαθέστερο· Ἀσσυρίους δὲ λέγουν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, ποῦ θολώνουν καὶ συγχύζουν τὸν νοῦ καὶ τὸν γεμίζουν ἀκάθαρτα εἰδωλα καὶ τὸν φέρουν βιαίως καὶ χωρὶς τὴν θέλησί του στὴν ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας. Ἐὰν λοιπὸν παραδώσῃ κανεὶς τὸν ἑαυτό του ἐκουσίως στὴν ἡδυπάθεια τοῦ σώματος, ἀναγκάζεται καὶ ἀκουσίως νὰ ἐνταχθῇ βιαίως στὴν Ἀσσυρία καὶ νὰ δουλεύσῃ στὸν Ναβουχοδονόσορ. Γνωρίζοντας τοῦτο ὁ προφήτης ἦταν περίλυπος κι' ἔλεγε· «μὴ κατέβητε στὴν Αἴγυπτο»⁸. Τί κάνετε, ἄθλιοι; ταπεινωθῆτε λίγο· σκύψατε τὸν ὦμο σας καὶ ἐργασθῆτε στὸν βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος καὶ μείνατε στὴν γῆ τῶν πατέρων σας. Πάλι τοὺς ἐνθαρρύνει· «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ αὐτόν, διότι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας γιὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ χέρι του»⁹. Ἐπειτα προλέγει καὶ τὴν ἐπερχομένη ἐναντίον τους θλίψι, ἐὰν ἀπειθήσουν στὸν Θεό. «Διότι», λέγει, «ἐὰν εἰσέλθετε στὴν Αἴγυπτο, θὰ εἰσθε σὲ ἀδιέξοδο καὶ σὲ ὑποδούλωσι, σὲ κατάρρα καὶ ὄνειδισμό». Καὶ τοῦ ἀπαντοῦν ἐκεῖνοι· «δὲν θὰ μείνουμε σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν γῆ, διότι θὰ εἰσέλθωμε στὴν Αἴγυπτο, γιὰ νὰ μὴ ἴδοῦμε πόλεμο καὶ νὰ μὴ ἀκούσωμε ἦχο σάλπιγγος καὶ νὰ μὴ στερηθοῦμε τὸ ψωμί»¹⁰. Κατέβηκαν λοιπὸν στὴν Αἴγυπτο καὶ ἔγιναν ἐκουσίως δοῦλοι τοῦ Φαραώ. Ἐ-

ἐν ἄριστοις οὐ μὴ πεινάσωμεν». Καὶ ἦλθον οὖν καὶ ἐδούλευσαν ἐκόντες τῷ Φαραώ. Εἶτα ἤχθησαν θία εἰς Ἀσσυρίους καὶ ἐδούλευσαν αὐτοῖς καὶ μὴ θέλοντες.

8. Θέτε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τὸ λεγόμενον. Πρὸ τοῦ ἐνεργῆσαι τινα τὸ πάθος, κἂν ἐπιστρατεύσωσιν οἱ λογιανοὶ καὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ τέως ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει ἐστίν, ἐλεύθερος ἐστίν, ἔχει δὲ καὶ τὸν Θεὸν βοηθοῦντα αὐτῷ. Ἐὰν οὖν ταπεινωθῇ τῷ Θεῷ καὶ βασιάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς θλίψεως τοῦ πειρασμοῦ μετὰ εὐχαριστίας καὶ ἀγωνίστηται μικρόν, ἢ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐξαιρεῖται αὐτόν. Ἐὰν δὲ φύγῃ τὸν κόπον καὶ κατέλθῃ εἰς τὴν ἡδυσπάρειαν τοῦ σώματος, τότε ἄγεται θία καὶ ἀνάγκη εἰς τὴν γῆν τῶν Ἀσσυρίων, καὶ δουλεύει αὐτοῖς καὶ μὴ θέλων.

9. Τότε λοιπὸν λέγει αὐτοῖς ὁ προφήτης· «εὗξασθε ὑπὲρ τῆς ζωῆς Ναβουχοδονόσορ, ὅτι ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ σωτηρία ὑμῶν. Ναβουχοδονόσορ ἐστὶ τὸ μὴ ὀλιγωρεῖν τινα πρὸς τὴν θλίψιν τοῦ συμβαίοντος αὐτῷ πειρασμοῦ μηδὲ ἀπολακτιᾶν ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ ταπεινώσεως βασιάξῃ, ὡς χρεωσιῶν παθεῖν, καὶ ἔχειν ὅτι οὐκ ἐστὶν ἄξιος οὐδὲ τοῦ ἀπαλλαγῆναι τοῦ θάρους, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τοῦ χρονίσει καὶ ζῆσαι καὶ στερεωθῆναι καὶ αὐτοῦ τὸν πειρασμόν, κἂν σύννοιδεν ἐναντῷ τὴν αἰτίαν, κἂν πρὸς τὸ παρὸν μὴ σύννοιδε, πιστεύων ὅτι οὐδὲν ἄκροτον, οὐδὲν ἄδικον παρὰ τῷ Θεῷ. Ὡσπερ ἔλεγεν ἐκεῖνος ὁ ἀδελφὸς λυπούμενος καὶ κλαίων, ἐπειδὴ ἐπῆρεν ἀπ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς τὸν πειρασμόν· «Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἄξιος τοῦ θλιβῆναι μικρόν;». Πάλιν γέγραπται ὅτι μαθητῆς μεγάλου γέροντος ἐπολεμήθη ποτὲ εἰς πορνείαν. Καὶ βλέπων αὐτὸν ὁ γέρον· κοπιῶνα, λέγει αὐτῷ· «θέλεις παρακαλέσω τὸν Θεόν, καὶ κουφίσει ἀπὸ σοῦ τὸν πόλεμον;». Ὁ δὲ εἶπεν· «εἰ καὶ κοπιῶ, ἀββά, ἀλλὰ βλέπω ἐκ τοῦ κόπου καρπὸν εἰς

πειτα ἀπήχθησαν βιαίως στοὺς Ἀσσυρίους καὶ ἔγιναν δοῦλοι αὐτῶν ἀκουσίως.

8. Σκεφθῆτε προσεκτικὰ τὸ λεγόμενον. Προτοῦ νὰ ἐνεργήσῃ κανεὶς τὸ πάθος, ἀκόμη καὶ ἐὰν ἐκστρατεύσουν ἐναντίον του οἱ λογισμοί, εἶναι τουλάχιστον στὴν ἰδική του πόλι, εἶναι ἐλεύθερος, ἔχει δὲ καὶ τὸν Θεὸ βοηθό του. Ἐὰν λοιπὸν ταπεινωθῇ στὸν Θεὸ καὶ βαστάσῃ μὲ εὐχαριστία τὸν ζυγὸ τῆς θλίψεως ἀπὸ τὸν πειρασμὸ καὶ ἀγωνισθῇ ὀλίγο, ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὸν ἀνυψώνει. Ἐὰν δὲ ἀποφύγῃ τὸν κόπο καὶ κατέλθῃ στὴν ἡδυπάθεια τοῦ σώματος, τότε ὀδηγεῖται βιαίως καὶ ἀναγκαστικῶς στὴ γῆ τῶν Ἀσσυρίων καὶ δουλεύει σ' αὐτοὺς ἀκουσίως.
9. Τότε λοιπὸν λέγει σ' αὐτοὺς ὁ προφήτης· «εὐχηθῆτε ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ Ναβουχοδονόσορ, διότι ἡ σωτηρία σας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ζωὴ αὐτοῦ. Ναβουχοδονόσορ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀποθαρρύνεται κανεὶς ἐνώπιον τῆς θλίψεως ἀπὸ τὸν πειρασμὸ καὶ νὰ μὴ λακτίζῃ ἐναντίον του, ἀλλὰ νὰ τὸν βαστάζῃ μὲ ταπείνωσι ὡσὰν νὰ χρεωστῇ τὰ πάθη, καὶ νὰ φρονῇ ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βάρος, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ παραταθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ καὶ νὰ στερεωθῇ ἐναντίον του ὁ πειρασμός, πιστεύοντας ὅτι, εἴτε ἔχει συνείδησι τῆς αἰτίας μέσα του εἴτε ὄχι πρὸς τὰ παρόν, στὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἄκριτο, τίποτε τὸ ἄδικο. "Ἐτσι ἔλεγε ἐκεῖνος ὁ ἀδελφός λυπούμενος καὶ κλαίοντας, ἐπειδὴ τοῦ ἀφήρесе ὁ Θεὸς τὸν πειρασμό· "Κύριε, δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὑποφέρω ὀλίγο;"¹¹. "Ἐχει γραφῆ ἐπίσης ὅτι ἓνας μαθητῆς μεγάλου γέροντος ἐπειράσθηκε κάποτε γιὰ πορνεία. Βλέποντάς τον ὁ γέρον νὰ κοπιάζῃ, τοῦ λέγει· "θέλεις νὰ παρακαλέσω τὸν Θεὸ νὰ σὲ ἐλαφρώσῃ ἀπὸ τὸν πόλεμο;". Αὐτὸς δὲ εἶπε· "ἂν καὶ κοπιάζω, ἀββᾶ, ἀλλὰ βλέπω νὰ κερδίζω καρπὸ ἀπὸ τὸν κόπο.

ἐμέ. Τοῦτο δὲ μᾶλλον παρακάλεσον τὸν Θεὸν ἵνα δώσῃ μοι ὑπομονήν'.

10. Ἴδου οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκριβῶς θέλοντες σωθῆναι· τοῦτο ἔστι τὸ θασιάσαι μετὰ ταπεινοφροσύνης τὸν ζυγὸν καὶ εὐξασθαι ὑπὲρ τῆς ζωῆς Ναβουχοδονόσορ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφήτης· ὥτι ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἔστιν ἡ σωτηρία ὑμῶν». Ὁμοίον ἔστι τὸ εἰπεῖν τὸν ἀδελφόν· ἄλλω ἐκ τοῦ κόπου καρπὸν εἰς ἐμέ', τοῦ εἰπεῖν· «ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἔστιν ἡ σωτηρία μου». Ὡς δηλοῖ καὶ ὁ γέρον· λέγων αὐτῷ· σήμερον ἔγνω ὅτι ἐν προκοπῇ εἶ καὶ ὑπερβαίνεις με'.
11. Ἐπὶ γὰρ ἀγωνίσηται τις πρὸς τὴν καὶ ἐνέργειαν ἁμαρτίαν καὶ ἄρξεται πολεμεῖν καὶ πρὸς τοὺς κατὰ διὰ νομίαν ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, ταπεινοῦται, συντριβεται, ἀγωνίζεται καὶ διὰ τῆς θλίψεως τῶν ἀγώνων κατὰ μικρὸν καὶ μικρὸν καθαίρεται καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν. Ὡστε, καθὼς εἶπομεν, ἀπὸ ἀγνοίας καὶ ὑπερηφανίας ταράσσεται τις ὅταν ὀχλεῖται ὑπὸ πάνθους, ἀλλὰ μᾶλλον ὀφείλει μετὰ ταπεινώσεως εἰδέναι τὰ ἴδια μέτρα καὶ ὑπομεῖναι εὐχόμενος ἕως ποιήσῃ μετ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος. Ἐὰν γὰρ μὴ πειρασθῇ τις καὶ ἴδῃ τὴν θλίψιν τῶν παθῶν, οὐτε ἀγωνίζεται ποτε καθαρθῆναι. Λέγει καὶ ὁ ψαλμὸς περὶ τούτου· «ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἁμαρτωλοὺς ὡσεὶ χόρτον, καὶ διέκνησαν πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅπως ἂν ἐξολοθρευθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἁμαρτωλοὶ ἀνατέλλοντες ὡσεὶ χόρτος εἰσὶν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Ἀσθενῆς γὰρ ἔστιν ὁ χόρτος, καὶ μὴ ἔχων δύναμιν. Ὅτε οὖν ἀνατεῖλωσιν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ ἐν τῇ ψυχῇ, τότε διακύνουσι, τοῦτ' ἔστιν ἀναφαίρονται, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, οἵτινες εἰσι τὰ πάντα, ὅπως ἂν ἐξολοθρευθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶ-

12. Ἀποφθέγματα, Nau 170, Roc 1908, σ. 55.

13. Ψαλμ. 91, 8.

Μᾶλλον λοιπὸν παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ μοῦ δώση τοῦτο, ὑπομονή¹².

10. Ἴδου λοιπὸν ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ θέλουν πραγματικὰ νὰ σωθοῦν· αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ βαστάσης μὲ ταπεινοφροσύνη τὸν ζυγὸ καὶ νὰ εὐχηθῆς ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ Ναβουχοδονόσορ. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης, «διότι ἡ σωτηρία σας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ζωὴ αὐτοῦ». Ὅμοιο εἶναι τὸ νὰ εἰπῆ ὁ ἀδελφὸς Ἰβλέπω νὰ κερδίζω καρπὸ ἀπὸ τὸν κόπο· μὲ τὸ νὰ εἰπῆ «ἡ σωτηρία μου εἶναι στὴ ζωὴ αὐτοῦ». Τὸ δηλώνει καὶ ὁ γέρων λέγοντάς του· ἴσήμερα ἐκατάλαβα ὅτι ἔχεις προοδεύσει καὶ μὲ ξεπερνᾶς'.
11. Πραγματικὰ, ἂν κανεὶς ἀγωνισθῆ πρὸς τὴν ἐν ἐνεργείᾳ ἁμαρτία καὶ ἀρχίσῃ νὰ πολεμῆ τοὺς κατὰ διάνοια ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, ταπεινώνεται, συντρίβεται, ἀγωνίζεται καὶ διὰ τῆς θλίψεως ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες λίγο λίγο καθαρίζεται καὶ ἐπανέρχεται στὴν κατὰ φύσιν κατὰστασι. Ὡστε, καθὼς εἶπαμε, ἐξ αἰτίας ἀγνωσίας καὶ ὑπερηφανείας τaráσσεται κανεὶς ὅταν ἐνοχλῆται ἀπὸ πάθος, ἀλλὰ μᾶλλον ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίζῃ μὲ ταπείνωσι τὰ ὄριά του καὶ νὰ ὑπομείνῃ προσευχόμενος ἕως ὅτου δείξῃ σ' αὐτὸν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεός του. Διότι, ἐὰν κάποιος δὲν πειρασθῆ καὶ δὲν ἰδῆ τὴν θλίψιν τῶν παθῶν, οὔτε ἀγωνίζεται γιὰ νὰ καθαρισθῆ κάποτε. Λέγει καὶ ὁ ψαλμὸς γι' αὐτὸ· «ὅταν οἱ ἁμαρτωλοὶ φυτρώνουν σὰν χόρτο κι' ὅλοι ὅσοι διαπράττουν τὴν ἀνομία ἀναφαίνονται, τοῦτο συμβαίνει γιὰ νὰ ἐξολοθρευθοῦν στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»¹³. Ἄμαρτωλοὶ ποὺ φυτρώνουν σὰν χόρτο εἶναι οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Διότι τὸ χόρτο εἶναι ἀσθενικὸ καὶ δὲν ἔχει δύναμι. Ὄταν λοιπὸν φυτρώσουν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ στὴν ψυχῆ, τότε «διακύπτουν», δηλαδὴ ἀναφαίνονται, ὅλοι ὅσοι διαπράττουν τὴν ἀνομία, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ πάθη, γιὰ νὰ ἐξολοθρευ-

ρος. "Όταν γὰρ ἀναφανῶσι τὰ πάθη τοῖς ἀγωνιζομένοις, τότε ἐξολοθρεύονται ὑπ' αὐτῶν.

12. Νοήσατε τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου. Πρῶτον ἀνατέλλουσιν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, ἔπειτα ἀνακύνουσιν τὰ πάθη, εἶθ' οὕτως ἐξολοθρεύονται. Ταῦτα πάντα τῶν ἀγωνιζομένων εἰσὶν. Ἡμεῖς δὲ ποιῶντες τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν καὶ ἀεὶ ἐπεκδικοῦντες τὰ πάθη, οὔτε οἶδαμεν πότε ἀνατέλλουσιν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, οὔδὲ πότε ἀνακύνουσιν τὰ πάθη, ἵνα ἀγωνισώμεθα πρὸς αὐτά· ἀλλὰ κάτω ἔσμεν ἀκμήν, εἰς Αἴγυπτον, εἰς τὴν ἐλθεινὴν πλινθοποιίαν τοῦ Φαραώ. Καὶ τίς δώσει ἡμῖν κἄν εἰς αἰσθησὶν ἐλθεῖν τῆς πικρᾶς δουλείας ἡμῶν, ἵνα ταπεινωθῶμεν, καὶ σπουδάσωμεν ἐλεηθῆναι;
13. "Ότε ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐδούλευον τῷ Φαραώ, ἐποίουν τὴν πλινθείαν· οἱ δὲ πλινθάρια ἐργαζόμενοι πάντοτε κάτω εἰσὶ κεκαμμένοι, εἰς τὴν γῆν προσέχοντες. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ εἴαν κυριευθῆ ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ ποιῆ τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν, καταπατεῖ τὸ φρόνημα αὐτῆς καὶ ποιεῖ αὐτὴν μηδὲν φρονεῖν πνευματικόν, ἀλλὰ πάντοτε τὰ γήινα καὶ φρονεῖν καὶ ποιεῖν. Ἐἴτα ὠκοδόμησαν αὐτῷ ἐκ τῶν πλινθάρων ὧν εἰργάσαντο τρεῖς πόλεις ὀχυράς, τὴν Πιθῶ καὶ τὴν Ραμσοὶ καὶ τὴν ᾠν, ἣ ἔστι Ἡλιόπολις. Αὗται δὲ εἰσὶ φιληδονία καὶ φιλαργυρία καὶ φιλοδοξία, ἐξ ὧν συνίσταται πᾶσα ἁμαρτία.
14. "Ότε δὲ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Μωϋσῆν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῆς δουλείας τοῦ Φαραώ, καταβαρύνει κατ' αὐτῶν τὰ ἔργα καὶ λέγει αὐτοῖς· «σχολασταὶ ἐστέ, σχολάζετε, διὰ τοῦτο λέγετε· ἀπελθόντες λυτρεύσωμεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν». Ὁμοίως καὶ ὁ διά-

θοῦν διαπαντός. "Όταν τὰ πάθη ἀναφανοῦν στοὺς ἀγωνιζομένους, τότε ἐξολοθρεύονται ἀπὸ αὐτοῦς.

12. Προσέξατε τὴν ἀκολουθία τοῦ λόγου. Πρῶτα φυτρῶνουν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, ἔπειτα ἀναφαίνονται τὰ πάθη, καὶ τότε πλέον ἐξολοθρεύονται. "Όλα αὐτὰ ἐφαρμόζονται στοὺς ἀγωνιζομένους. Ἐμεῖς ὅμως, διαπράττοντας τὴν ἁμαρτία ἐμπράκτως καὶ διεκδικώντας τὰ πάθη πάντοτε, δὲν γνωρίζομε οὔτε πότε φυτρῶνουν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί οὔτε πότε ἀναφαίνονται τὰ πάθη, γιὰ ν' ἀγωνισθοῦμε πρὸς αὐτὰ· ἀλλὰ εἴμαστε ἀκόμη κάτω, στὴν Αἴγυπτο, στὴν ἐλεεινὴ πλινθοποιΐα τοῦ Φαραώ. Καὶ ποιός θὰ μᾶς δώσῃ ν' ἀποκτήσωμε αἴσθησι τῆς πικρῆς δουλείας μας, γιὰ νὰ ταπεινωθοῦμε καὶ προσπαθήσωμε νὰ κερδίσωμε ἔλεος;
13. "Όταν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἦσαν στὴν Αἴγυπτο κι' ἐδούλευαν στὸν Φαραώ, κατασκεύαζαν πλίνθους· οἱ δὲ κατασκευασταὶ πλίνθων εἶναι πάντοτε σκυμμένοι κάτω μὲ τὸ βλέμμα στραμμένο στὴ γῆ. "Έτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ἐὰν κυριευθῇ ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ διαπράττῃ τὴν ἁμαρτία ἐμπράκτως, καταπατεῖ τὸ φρόνημά της καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ μὴ σκέπτεται τίποτε πνευματικό, ἀλλὰ πάντοτε νὰ φρονῇ καὶ νὰ πράττῃ τὰ γήινα. "Έπειτα ἀπὸ τοὺς πλίνθους, ποὺ τοῦ παρήγαγαν, τοῦ οἰκοδόμησαν τρεῖς πόλεις, τὴν Πιθῶ, τὴν Ραμεσί καὶ τὴν "Ων, ποὺ εἶναι ἡ Ἡλιόπολις. Εἶναι δὲ αὐτὲς οἱ πόλεις ἡ φιληδονία, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φιλοδοξία, ἀπὸ τίς ὁποῖες προέρχεται κάθε ἁμαρτία.
14. "Όταν δὲ ἀπέστειλε ὁ Θεὸς τὸν Μωϋσῆ, νὰ τοὺς ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἀπὸ τὴν δουλεία τοῦ Φαραώ, αὐτὸς κατέστησε τὰ ἔργα τους βαρύτερα καὶ τοὺς λέγει· «εἰσθε ὀκνηροί, φυγοπονεῖτε, γι' αὐτὸ λέγετε, ἄς φύγωμε νὰ λατρεύσωμε τὸν Κύριο τὸν

βολος διαν ἴδη ὅτι ἐπένευσεν ὁ Θεὸς τοῦ ἐλεῆσαι ψυχὴν καὶ κουφίσει αὐτὴν ἀπὸ τῶν παθῶν διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἢ διὰ τινος τῶν δούλων αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς πλεῖον βαρεῖ κατ' αὐτῆς τὰ πάθη καὶ σφοδριοτέρως πολεμεῖ αὐτήν. Οἱ δὲ πατέρες τοῦτο εἰδότες, ἐνδυναμοῦσι τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀφίουν αὐτὸν φοβηθῆναι ὁ μὲν λέγων, ἔπεσας; ἀνάστα, καὶ εἰ πάλιν ἔπεσας, καὶ πάλιν ἀνάστα, καὶ τὰ ἐξῆς ἄλλος δὲ πάλιν λέγει, ἢ ἰσχύς τῶν θελότων κινήσασθαι τὰς ἀρειάς, τοῦτό ἐστιν ἵνα ἐὰν πέσωσι, μὴ μικροψυχήσωσι, ἀλλὰ πάλιν φροντίσωσι· καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἀπλῶς διαφόρως, ὁ μὲν τοιῶσδε, ὁ δὲ τοιῶσδε, παρέχει χεῖρα τοῖς ἀγωνιζομένοις καὶ θλιβομένοις ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ αὐτοὶ γὰρ οὕτω παρέλαβον ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης· «μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποσιρέφων οὐκ ἐπισιρέφει; ἐπισιρέφητε πρὸς με, τέκνα, καὶ ἴασομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν, λέγει Κύριος», καὶ ὅσα τοιαῦτα.

15. Ὡς δὲ ἐβαρύνθη ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ Φαραὼ καὶ ἐπὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ, καὶ ἠθέλησεν ἀποσιεῖλαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, λέγει τῷ Μωϋσῆ· «βαδίζετε, λαιρεύετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν· πλὴν τῶν προβάτων ὑμῶν καὶ τῶν βοῶν ὑμῶν ὑπολείπεσθε»· ἅτινα σημαίνει τοὺς κατὰ διάνοιαν λογισμούς, ὧν ἤθελεν ὁ Φαραὼ κυριεῦσαι, ἐλπίζων δι' αὐτῶν πάλιν ἔλκειν τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ πρὸς ἑαυτόν. Καὶ λέγει αὐτῷ Μωϋσῆς· «οὐχί, ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις ἡμῖν θυσίας καὶ δλοκανιώματα, ἃ προσοίσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ τὰ κτήνη ἡμῶν πορεύσονται μεθ' ἡμῶν, καὶ οὐχ ὑπολειφόμεθα οὐδὲ ὀπίη. Ὡς δὲ ἐξήγαγεν ὁ Μωϋ-

14. ἘΕ. 5, 17.

15. Ἀποφθέγματα, Σισώης 38, PG 65, 404 C.

16. Ἀπόφθεγμα ἀββᾶ Μωϋσέως, Παύλου Εὐεργετηνοῦ, Συναγωγὴ 1, 28, σ. 99.

17. Ἱερ. 8, 4. 3, 22.

18. ἘΕ. 10, 24.

19. ἘΕ. 10, 25 - 26.

Θεόν μας»¹⁴. Ὅμοίως καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἰδῆ ὅτι ἤδη ἐδέχθηκε ὁ Θεός νὰ ἐλεήσῃ μιὰ ψυχὴ καὶ νὰ τὴν ἐλαφρύνῃ ἀπὸ τὰ πάθη διὰ τοῦ λόγου του ἢ δι' ἐνός ἀπὸ τοὺς δούλους του, τότε καὶ αὐτὸς καθιστᾶ βαρύτερα τὰ πάθη σ' αὐτὴν καὶ τὴν πολεμεῖ σφοδρότερα. Οἱ δὲ πατέρες, γνωρίζοντας αὐτό, ἐνδυναμώνουν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν διδασκαλίαν τους καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ φοβηθῆ. Ὁ ἓνας λέγει, «ἔπεσες; σήκω, καὶ ἂν πάλι ἔπεσες, πάλι σήκω» καὶ τὰ λοιπὰ¹⁵. ὁ ἄλλος ἔπειτα λέγει, «ἡ δύναμις ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ ἀποκτήσουν τίς ἀρετὲς εἶναι τοῦτο, τὸ νὰ μὴ μικροψυχήσουν, ἀλλὰ νὰ ἀναλάβουν πάλι τὴν προσπάθειαν»¹⁶. Καὶ ὅλοι γενικῶς, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, ἄλλος ἔτσι καὶ ἄλλος ἀλλιῶς, προσφέρουν χέρι στοὺς ἀγωνιζομένους καὶ θλιβομένους ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Καὶ αὐτοὶ ἄλλωστε ἔτσι παρέλαβαν ἀπὸ τὴν θείαν Γραφὴν ποὺ λέγει, «μήπως δὲν σηκώνεται ὁποῖος πίπτει ἢ δὲν ἐπιστρέφει ὁ ἀπομακρυνόμενος; ἐπιστρέψατε πρὸς ἐμένα, τέκνα, καὶ θὰ θεραπεύσω τὰ τραύματά σας, λέγει ὁ Κύριος», καὶ τὰ παρόμοια¹⁷.

15. Ὄταν τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ἔπεσε βαρὺ ἐπάνω στὸν Φαραῶ καὶ τοὺς ὑπηρέτες του καὶ αὐτὸς ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ νὰ φύγουν, λέγει στὸν Μωϋσῆ «βαδίζετε, λατρεύετε τὸν Κύριο τὸν Θεὸ σας· ἀλλὰ ὅμως ἀφήσατε τὰ πρόβατα καὶ τὰ βόδια σας»¹⁸. λόγοι ποὺ σημαίνουν τοὺς λογισμοὺς τῆς διανοίας, τοὺς ὁποῖους ἤθελε νὰ κυριεύσῃ ὁ Φαραῶ, ἐλπίζοντας ὅτι μὲ αὐτοὺς θὰ εἴλκυε πάλι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ κοντὰ του. Καὶ λέγει ὁ Μωϋσῆς πρὸς αὐτόν «ὄχι, ἀλλὰ θὰ μᾶς δώσης καὶ σὺ θυσίαι καὶ ὀλοκαυτώματα γιὰ νὰ προσφέρωμε στὸν Κύριο, τὸν Θεὸ μας, καὶ δὲν θὰ ἀφήσωμε οὔτε νύχι»¹⁹. Μόλις δὲ ἐξήγαγε ὁ Μωϋσῆς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν γῆ

σῆς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ διεπέρασεν αὐτοὺς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, θέλων ὁ Θεὸς ἀγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὰ ἑβδομήκοντα σιπέλη τῶν φοινίκων καὶ εἰς δώδεκα πηγὰς ὑδάτων, πρῶτον φέρει αὐτοὺς εἰς Μεράν, καὶ θλίβεται ὁ λαὸς μὴ εὐρίσκων πιεῖν διὰ τὸ εἶναι τὸ ὕδωρ πικρὸν. Καὶ διὰ τῆς Μεράς ἤνεγκεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον πῶν ἑβδομήκοντα φοινίκων καὶ τῶν δώδεκα πηγῶν τῶν ὑδάτων.

16. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν παύσῃται τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας καὶ παρέλθῃ τὴν νοσητὴν θάλασσαν, πρῶτον θέλει κοπιᾶσαι ἀγωνιζομένη καὶ πολλὰ θλιβομένη, καὶ οὕτω διὰ τῶν θλίψεων εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἁγίαν ἀνάπασιν. «Διὰ πολλῶν γὰρ θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Αἱ θλίψεις γὰρ κινουσι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν, ὡσπερ οἱ ἄνεμοι κινεῦσι τὴν βροχὴν. Καὶ ὡσπερ ἡ βροχὴ ἐπὶ πολὺ κατερχομένη, ἐάν ἔσιν ἔτι τὸ βλάστημα ἀπαλόν, σῆπει αὐτὸ καὶ ἀπόλλυται ὁ καρπὸς αὐτοῦ, οἱ δὲ ἄνεμοι κατὰ μέρος ἀναξηραίνουσι καὶ στερεοῦσιν αὐτό, οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς. Ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἀμεριμνία καὶ ἡ ἀνάπασις χανουσι καὶ διαχέουσι αὐτήν, οἱ δὲ πειρασμοὶ σουφίγγουσι αὐτήν καὶ ἐνοῦσιν αὐτήν τῷ Θεῷ, ὡς λέγει ὁ προφήτης: «Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου». Ὡστε, καθὼς εἶπομεν, οὐ χρὴ ταράσσεσθαι ἡμᾶς, οὐδὲ ἀκηδιᾶν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ἀλλ' ὑπομένειν καὶ εὐχαριστεῖν καὶ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ ἐν ταπεινώσει διὰ παντὸς ἵνα ποιήσῃ μετὰ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλεος καὶ σκεπάσῃ ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ εἰς δόξαν αὐτοῦ. Ἀμήν.

20. Πράξ. 14, 22.

21. Ἦσ. 26, 16.

τῆς Αιγύπτου καὶ τοὺς ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, ὁ Θεὸς θέλοντας νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στοὺς ἑβδομήκοντα φοίνικες καὶ στίς δώδεκα πηγές, τοὺς φέρει πρῶτα στὴν Μερὰν, ὅπου θλίβεται ὁ λαὸς πού δὲν εὐρίσκει νερὸ νὰ πιῇ, διότι ἦταν πικρὸ καὶ ἀπὸ τὴν Μερὰν τοὺς ἔφερε στὸν τόπο τῶν ἑβδομήκοντα φοινίκων καὶ τῶν δώδεκα πηγῶν τῶν ὑδάτων.

16. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν σταματήσῃ τὴν ἐνεργὸν διαπραξίαν τῆς ἀμαρτίας καὶ περάσῃ τὴν νοητὴν θάλασσα, πρῶτα πρέπει νὰ κοπιᾷ ἀγωνιζομένη καὶ θλίβομένη βαρειά, καὶ ἔπειτα διὰ τῶν θλίψεων νὰ εἰσέλθῃ στὴν ἀγία ἀνάπαυσι. «Διότι πρέπει νὰ περάσωμε ἀπὸ πολλές θλίψεις γιὰ νὰ εἰσέλθωμε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁰. Οἱ θλίψεις κινουῦν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχὴ, ὅπως οἱ ἄνεμοι κινουῦν τὴν βροχὴν. Καὶ ὅπως ἡ βροχὴ, πίπτοντας γιὰ πολὺν καιρὸν, ἂν ἡ βλάστησις εἶναι ἀπαλή, τὴν σαπίζει καὶ καταστρέφεται ὁ καρπὸς τῆς, οἱ δὲ ἄνεμοι βαθμιαίως τὴν ἀποξηραίνουν καὶ τὴν σταθεροποιοῦν, ἔτσι συμβαίνει καὶ μετὰ τὴν ψυχὴν. Ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἀμεριμνία καὶ ἡ ἀνάπαυσις τὴν ἀποχαυνώνουσι καὶ τὴν διαχέουσι, οἱ δὲ πειρασμοὶ τὴν συσφίγγουσι καὶ τὴν ἐνώνουσι μετὰ τὸν Θεόν, ὅπως λέγει ὁ προφήτης· «Κύριε, στίς θλίψεις σ' ἐνθυμηθήκαμε»²¹. Ὡστε, καθὼς εἶπαμε, δὲν πρέπει νὰ ταρασσώμαστε, οὔτε νὰ ἀπογοητευώμαστε στοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ νὰ ὑπομένωμε καὶ νὰ εὐχαριστοῦμε καὶ νὰ παρακαλοῦμε τὸν Θεόν μετὰ ταπεινώσει διαπαντός νὰ δείξῃ στὴν ἀσθένειάν μας ἔλεος καὶ νὰ μᾶς σκεπάσῃ γιὰ τὴν δόξαν τοῦ ἀπὸ κάθε πειρασμοῦ. Ἀμήν.

14

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ
ΚΑΙ ΑΡΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΑΡΕΤΩΝ

1. Ἡ Γραφή λέγει περὶ ἐκείνων τῶν μαιῶν αἵτινες ἐζωογόουν τὰ ἄροενα τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅτι διὰ τὸ φοβεῖσθαι τὰς μαιῶν τὸν Θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας. Ἄρα περὶ αἰσθητῶν οἰκιῶν λέγει; Καὶ ποῖον ἔχει λόγον τοῦ κτιζεσθαι ταύτας τὰς οἰκίας διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καίτοι γε ἡμεῖς τὸ ἐναντίον καὶ οὖς ἔχομεν οἴκους διδασκόμεθα ἐν καιρῷ καταλιμπάνειν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ; Ὡστε οὐ λέγει περὶ αἰσθητοῦ οἴκου, ἀλλὰ περὶ τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς, ὃν οἰκοδομεῖ τις ἑαυτῷ διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Διδάσκει ἡμᾶς διὰ τούτου ἡ Γραφή ὅτι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ παρασκευάζει τὴν ψυχὴν φυλάττειν τὰς ἐντολάς, καὶ διὰ τῶν ἐντολῶν οἰκοδομεῖται ὁ τῆς ψυχῆς οἶκος. Πρόσχωμεν καὶ ἡμεῖς ἑαυτοῖς, ἀδελφοί, φοβηθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς οἰκίας, ἵνα εὕρωμεν ἑαυτοῖς σκέπην ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἐν καιρῷ θυμβροῦ καὶ ἀστραπῶν καὶ θρονιῶν, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ ἀνάγκη τοῦ χειμῶνος τῷ μὴ ἔχοντι οἶκον.
2. Πῶς δὲ οἰκοδομεῖται ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς; Ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ οἴκου δυνάμεθα μαθεῖν τὴν ἀκρίθειαν τοῦ πράγματος. Χρῆζει γὰρ ὁ θέλων οἰκοδομηῆσαι τὸν οἶκον τοῦτον, πανταχόθεν ἀσφαλίσασθαι αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ τριεξαπλεύρου ἀνενέγκαι τὴν οἰκοδομὴν καὶ μὴ ἐνὸς μὲν μέ-

1. Βλ. Ἐξ. 1, 21.

2. Βλ. Ματθ. 19, 29.

14

Π Ε Ρ Ι
ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

1. Για τις μαίες εκείνες που ἄφησαν να ζήσουν τὰ ἀρσενικά τέκνα τῶν Ἰσραηλιτῶν ἡ Γραφή λέγει ὅτι κατεσκεύασαν οἰκίες γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἐπειδὴ ἐφοβῶνταν τὸν Θεό¹. Ἄραγε ἐννοεῖ αἰσθητές οἰκίες; Ποιὰ ἐννοια ὁμως θὰ εἶχε νὰ κτισθοῦν αὐτές οἱ οἰκίες γιὰ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἐμεῖς ἀντιθέτως διδασκόμαστε νὰ ἐγκαταλείψωμε στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ τίς οἰκίες ποὺ ἔχομε γιὰ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ²; Ὡστε δὲν ἐννοεῖ αἰσθητὸ οἶκο ἀλλὰ τὸν οἶκο τῆς ψυχῆς, τὸν ὁποῖο ὁ καθένας οἰκοδομεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του διὰ τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτοῦ μᾶς διδάσκει ἡ Γραφή ὅτι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ διαθέτει τὴν ψυχὴ νὰ φυλάττη τίς ἐντολές καὶ διὰ τῶν ἐντολῶν οἰκοδομεῖται ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς. Ἄς προσέχωμε κι' ἐμεῖς, ἀδελφοί, τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἄς φοβηθοῦμε κι' ἐμεῖς τὸν Θεὸ καὶ ἄς οἰκοδομήσωμε γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας οἰκίες, γιὰ νὰ εὕρωμε σκέπη σὲ καιρὸ κακοκαιρίας, σὲ καιρὸ βροχῆς καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, διότι ἡ δυσκολία στὴν κακοκαιρία γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ δὲν ἔχει οἰκία εἶναι μεγάλη.
2. Πῶς τώρα οἰκοδομεῖται ἡ οἰκία τῆς ψυχῆς; Τὴν ἀκρίβεια τοῦ πράγματος μποροῦμε νὰ τὴν μάθωμε ἀπὸ τὴν αἰσθητὴ οἰκία. Πραγματικὰ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν οἰκία αὐτή, χρειάζεται νὰ τὴν ἀσφαλίσῃ ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὴν οἰκοδομὴν κι' ἀπὸ τίς τέσσερες πλευρές καὶ νὰ μὴ φρον-

ρους φροντίζουν, τῶν δὲ ἄλλων καταφρονεῖν, ἐπεὶ οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸν κόπον καὶ τὰ δαπανήματα ὅλα εἰς μάτην ποιεῖ. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Χρηζέει γὰρ ὁ ἄνθρωπος μηδεὶν μέρους τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ ἀμελεῖν, ἀλλ' ἴσην καὶ ἀρμοδίως ἀναφέρειν αὐτήν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὃ λέγει ὁ ἄββᾶς Ἰωάννης· ἐγὼ θέλω τὸν ἄνθρωπον λαμβάνειν μικρὸν ἀπὸ ἐκάστης ἀρετῆς, καὶ μὴ καθὼς τινες ποιοῦσι, κρατοῦντες μίαν ἀρετὴν καὶ μένοντες εἰς αὐτήν καὶ αὐτὴν ἐργαζόμενοι μόνην, ἀμελοῦντες τῶν λοιπῶν. Ἰσως δὲ καὶ προτέρημα ἔχουσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐκ τούτου οὔτε βαροῦνται ὑπὸ τοῦ ἐναντιομένου αὐτῇ πάθους· λοιπὸν κλέπιονται ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν καὶ βαροῦνται ὑπ' αὐτῶν, καὶ οὐ μέλει αὐτοῖς ἀλλὰ νομίζουσιν ἔχειν τί ποιε μέγα. Οὗτοι δὲ εἰκόσασιν τῷ οἰκοδομοῦντι ἕνα τοῖχον καὶ ὑποῦντι αὐτὸν ἄνω ὅσον δύναται, καὶ προσέχοντι εἰς τὸ ὕψος τοῦ τοίχου ἐκεῖνου καὶ νομίζοντι ὅτι τί ποιε μέγα ἐποίησε, καὶ οὐκ εἶδεν ὅτι εἰς ἄνεμος, ἐὰν ἔλθῃ, βάλλει αὐτὸν κάτω μόνης γὰρ ἴσταιται, μὴ ἔχων τὸν σύνδεσμον τῶν ἄλλων τοίχων. Οὔτε σκέπη δύναται τις ποιῆσαι ἐναντῶ ἀπὸ ἐνὸς τοίχου· γεγύμναται γὰρ ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων μερῶν. Οὐχὶ δὲ οὕτω ποιεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ὃ θέλων οἰκοδομησάτω τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ποιῆσαι ἐναντῶ σκέπη, ὀφείλει ἐκ παντὸς μέρους οἰκοδομεῖν αὐτὸν καὶ πανταχόθεν αὐτὸν ἀσφαλιζέσθαι.

3. Καὶ λέγω πῶς. Πρῶτον ὀφείλει βαλεῖν τὸν θεμέλιον, ἧμεις ἐστὶν ἡ πίστις, «ἄνευ γὰρ πίστεως», ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἀδύνατον εὐαρεσιῆσαι τῷ Θεῷ», καὶ οὕτω κίττειν ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον τὴν οἰκοδομὴν κατὰ ἀνα-

3. Ἀποφθέγματα, Ἰωάννης Κολοβός 34, PG 65, 216 A.

4. Ἐβρ. 11, 6.

τίζη για τὸ ἓνα μόνο μέρος, ἐνῶ καταφρονεῖ τὰ ἄλλα, ἐπειδὴ τότε δὲν ἐπιτυγχάνει τίποτε, ἀλλὰ καταβάλλει ματαίως καὶ τὸν κόπο καὶ τὶς δαπάνες. "Ἐτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴ. Ὅφείλει πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ παραμελῇ κανένα μέρος τῆς οἰκοδομῆς του, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀνεγείρῃ ἰσομερῶς καὶ ἀρμονικῶς. Τοῦτο εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Ἐγὼ θέλω νὰ λαμβάνῃ ὁ ἄνθρωπος ὀλίγο ἀπὸ κάθε ἀρετὴ καὶ νὰ μὴ κάνουν, ὅπως μερικοί, ποὺ κρατοῦν μιὰ ἀρετὴ καὶ μένουν σ' αὐτὴν καί, ἐνῶ ἀσκοῦν αὐτὴν, παραμελοῦν τὶς ἄλλες³. "Ἴσως βέβαια νὰ ἔχουν ἓνα πλεονέκτημα σ' αὐτὴν τὴν ἀρετὴ, λόγῳ τοῦ ὁποίου δὲν ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὸ ἀντίθετό της πάθος· ἐν τούτοις ὅμως ὑποκλύπονται ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη καὶ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν νοιάζονται, διότι νομίζουν ὅτι ἔχουν κάτι σπουδαῖο. Αὐτοὶ λοιπὸν ὁμοιάζουν μὲ ἐκεῖνον ποὺ οἰκοδομεῖ ἓνα τοῖχο καὶ τὸν ἀνυψώνει ὅσον μπορεῖ καὶ παρατηρώντας τὸ ὕψος του νομίζει ὅτι ἔκανε κάτι μεγάλο, καὶ δὲν γνωρίζει ὅτι ὁ πρῶτος ἄνεμος ποὺ θὰ ἔλθῃ τὸν κρημνίζει· διότι στέκεται ἀπομονωμένος, χωρὶς τὴν σύνδεσι μὲ τοὺς ἄλλους τοίχους. Οὔτε στέγη μπορεῖ νὰ κατασκευάσῃ κανεὶς γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, μὲ βάσι ἓνα τοῖχο, διότι θὰ ἦταν ἀσκέπαστος ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέρη. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐνεργῇ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ κτίσῃ τὴν οἰκία του καὶ νὰ κατασκευάσῃ τὴν στέγη του, ἀλλὰ ὀφείλει μᾶλλον νὰ τὴν κτίζῃ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ νὰ τὴν ἀσφαλίζῃ ἀπὸ παντοῦ.

3. Καὶ λέγω πῶς. Πρῶτα ὀφείλει νὰ βάλῃ τὸ θεμέλιο ποὺ εἶναι ἡ πίστις, «διότι χωρὶς πίστις», ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «εἶναι ἀδύνατο νὰ εὐαρεστήσῃ κανεὶς τὸν Θεό»⁴, καὶ ἔπειτα ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ θεμέλιο νὰ κτίσῃ τὴν οἰκοδομὴ μὲ σύστημα. Ἀπαι-

λογία. Ὑπήνησεν ὑπακοῇ; ὀφείλει βαλεῖν ἓνα λίθον ὑπακοῆς. Συμβαίνει παροξυσμὸς ἀδελφοῦ; ὀφείλει βαλεῖν ἓνα λίθον μακροθυμίας. Ὑπήνησεν ἐγκράτεια; ὀφείλει βαλεῖν ἓνα λίθον ἐγκρατείας. Οὕτως ἀπὸ ἐκάστης ἀρετῆς ἀπαντίωσης, δεῖ βαλεῖν ἓνα λίθον εἰς τὴν οἰκοδομήν, καὶ οὕτω κύκλω ἀναφέρειν αὐτὴν ἀπὸ ἐνὸς λίθου συμπαιθείας, ἐνὸς λίθου κοπῆς θελήματος, ἐνὸς λίθου πραότητος, καὶ τῶν ὁμοίων. Ἐπιμελεῖσθαι δὲ ὀφείλει ἐν πᾶσι τούτοις τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας· αὗται γὰρ εἰσιν αἱ γωνίαι, καὶ δι' αὐτῶν σοσφίγγεται ἡ οἰκοδομὴ καὶ ἐνοῦται τοῖχος πρὸς τοῖχον καὶ οὐ κλίνουσιν οὐδὲ ρήγνυται ἀπ' ἀλλήλων οἱ τοῖχοι. Χωρὶς γὰρ τούτων οὐκ εὐτονεῖ τις τελειῶσαι οὐδεμίαν ἀρετήν. Ἐὰν γὰρ μὴ ἔχη τις ἀνδρείαν ἐν τῇ ψυχῇ, οὐδὲ ὑπομένει καὶ ἐὰν μὴ ἡ ὑπομονή, οὐδεὶς δύναται παντελῶς κατορθῶσαι. Διὰ τοῦτο λέγει «ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κηήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν».

4. Θέλει ὁμοίως ὁ κτίζων ἕκαστον λίθον κατὰ πηλοῦ βαλεῖν ἐὰν γὰρ βάλλῃ λίθον ἐπάνω λίθου ἄνευ πηλοῦ, κλῶνται οἱ λίθοι καὶ πίπτει ὁ οἶκος. Ὁ πηλὸς ἐστὶν ἡ ταπεινωσις, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς γῆς ἐστὶ καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ἐστὶ πάντων. Πᾶσα οὖν ἀρετὴ ἄνευ ταπεινώσεως γινομένη οὐκ ἔστιν ἀρετὴ, ὡς λέγει καὶ εἰς τὸ Γεροντικόν. «Ὁσπερ ἀδύνατον ναῦν χωρὶς ἡλῶν κατασκευασθῆναι, οὕτως ἀμήχανον σωθῆναι χωρὶς ταπεινοφροσύνης». Ὄφειλει οὖν τις ὁ ἐὰν ποιῇ ἀγαθόν, μετὰ ταπεινώσεως ποιεῖν, ἵνα διὰ τῆς ταπεινώσεως συντηρηθῇ τὸ γενόμενον. Θέλει δὲ ἔχειν ὁ οἶκος καὶ ταῦτα τὰ λεγόμενα ἱμαντώματα, αἵτινά ἐστιν ἡ διάκρισις ἡ στερεοῦσα τὸν οἶκον καὶ ἐνοῦσα λίθον πρὸς λίθον καὶ σοσφίγγουσα τὴν οἰκοδομήν, μετὰ τεῦ καὶ εὐπρόπειαν πολλὴν παρέχειν τῷ οἴκῳ.

5. Λουκᾶ 21, 19.

6. Ἀπόφθεγμα Συγκλητικῆς, Βίος Συγκλητικῆς 56, PG 28, 1521 B.

τεῖται ὑπακοή; ὀφείλει νὰ βάλῃ ἓνα λίθο ὑπακοῆς. Συμβαίνει παροξυσμός ἀδελφοῦ; ὀφείλει νὰ βάλῃ ἓνα λίθο μακροθυμίας. Ἀπαιτεῖται ἐγκράτεια; ὀφείλει νὰ βάλῃ ἓνα λίθο ἐγκρατείας. Ἔτσι γιὰ κάθε παρουσιαζομένη ἀρετὴ πρέπει νὰ βάλῃ στὴν οἰκοδομὴ ἓνα λίθο καὶ ἔτσι νὰ τὴν ἀνυψῶνῃ κυκλικὰ μὲ ἓνα λίθο συμπαθείας, ἓνα λίθο ἀποκοπῆς θελήματος, καὶ τὰ ὅμοια. Ἰδιαιτέρως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὀφείλει νὰ ἐπιμελῆται τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας· διότι αὐτὲς εἶναι οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι καὶ μὲ αὐτὲς συσφίγγεται ἡ οἰκοδομὴ καὶ συναρμόζεται τοῖχος μὲ τοῖχο καὶ δέν γέρνουν οὔτε ἀποχωρίζονται μεταξύ τους οἱ τοῖχοι. Χωρὶς αὐτὲς δέν εἶναι κανεὶς ἰκανός νὰ τελειοποιήσῃ καμμιά ἀρετὴ. Πραγματικά, ἂν δέν ἔχη κανεὶς ἀνδρεία στὴν ψυχὴ, οὔτε ὑπομένει· καὶ ἂν δέν ὑπάρχῃ ὑπομονή, κανεὶς δέν μπορεῖ νὰ κἀνῃ κάτι τέλειο. Γι' αὐτὸ λέγει· «θὰ κερδίσετε τίς ψυχές σας μὲ τὴν ὑπομονὴ σας»⁵.

4. Πρέπει ὁμοίως αὐτὸς ποὺ κτίζει νὰ βάλῃ κάθε λίθο ἐπάνω σὲ πηλό· διότι ἐὰν βάλῃ λίθο ἐπάνω σὲ λίθο χωρὶς πηλό, σποῦν οἱ λίθοι καὶ πίπτει ἡ οἰκία. Ὁ πηλὸς εἶναι ἡ ταπείνωσις, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴν γῆ καὶ εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια ὄλων. Κάθε ἀρετὴ λοιπὸν ποὺ γίνεται χωρὶς ταπείνωσις δέν εἶναι ἀρετὴ, ὅπως λέγεται καὶ στὸ Γεροντικόν. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ κατασκευασθῇ πλοῖο χωρὶς καρφιά, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ σωθῇ κανεὶς χωρὶς ταπεινοφροσύνη⁶. Ὅτι λοιπὸν ἀγαθὸ κάνει κανεὶς, ὀφείλει νὰ τὸ κἀνῃ μὲ ταπείνωσις, γιὰ νὰ συντηρηθῇ μὲ τὴν ταπείνωσις τὸ γενόμενον. Πρέπει δὲ νὰ ἔχη ἡ οἰκία καὶ τοὺς λεγομένους ἀρμούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἡ διάκρισις ποὺ στερεώνει τὴν οἰκία καὶ ἐνώνει λίθο μὲ λίθο καὶ συσφίγγει τὴν οἰκοδομὴν, παρέχοντας ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ πολλὴ εὐπρέπεια στὴν οἰκία.

5. Ἡ δὲ σιέγη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἣτις ἐστὶν ἡ τελείωσις τῶν ἀρειῶν, καθάπερ ἡ σιέγη τοῦ οἴκου. Εἶτα μετὰ τὴν σιέγην, ἡ περιστεφάνωσις τοῦ δώματος. Τί ἐστὶν ἡ περιστεφάνωσις; Καὶ ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται «ἐὰν οἰκοδομήσητε ἑαυτοῖς οἶκον καὶ ποιήσητε αὐτῷ δῶμα, ποιήσατε σιεφάνωμα τῷ δώματι, ἵνα μὴ πέσωσι τὰ παιδιά ὑμῶν ἀπὸ τοῦ δώματος». Ἡ σιεφάνωσις ἐστὶν ἡ ταπείνωσις. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ στεφανοῦσα καὶ φυλάτιουσα πᾶσας τὰς ἀρειάς. Καὶ ὡσπερ ἐκάστη ἀρειὴ μετὰ ταπεινώσεως θέλει γίνεσθαι, καθ' ὃν τρόπον εἶπομεν ὅτι ἕκαστος λίθος κατὰ πηλοῦ βάλλεται, οὕτω καὶ ἡ τελείωσις τῆς ἀρειῆς χρῆζει τῆς ταπεινώσεως, ἥ καὶ ὅτι φυσικῶς προκόπτοντες οἱ ἅγιοι, εἰς ταπείνωσιν ἔρχονται ὡσπερ αἰεὶ λέγω ὑμῖν ὅτι ὅσον ἐγγίζει τις τῷ Θεῷ, τοσοῦτον βλέπει ἑαυτὸν ἁμαριωλόν.
6. Τί δέ ἐστι τὰ παιδιά περὶ ὧν εἶπεν ὁ νόμος ἵνα μὴ πέσωσιν ἀπὸ τοῦ δώματος; Τὰ παιδιά εἰσὶν οἱ λογισμοὶ οἱ γινόμενοι ἐν τῇ ψυχῇ, οὓς δεῖ φυλάττειν διὰ τῆς ταπεινώσεως, ἵνα μὴ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ δώματος ἐκπέσωσιν, ὅπερ εἶπαμεν εἶναι τὴν τελείωσιν τῶν ἀρειῶν.
7. Ἴδου ὁ οἶκος ἐτελειώθη. Ἔχει τὰ ἱμαντώματα, ἔχει τὴν σιέγην. Ἴδου καὶ ἡ περιστεφάνωσις. Καὶ ἅπαξ ἁπλῶς τετελειώται ὁ οἶκος. Ἄρα μὴ λείπει αὐτῷ τί ποτε; Ναί, ἄλλο ἐν παρελέψαμεν. Τί δέ ἐστι τοῦτο; Ἴνα ἐστὶν ὁ οἰκοδόμος τεχνίτης. Ἐὰν γὰρ μὴ ἐσὶ τεχνίτης, σιροβλοῖ μικρὸν τὴν οἰκοδομὴν καὶ διεδήποτε πίπτει ὁ οἶκος. Ὁ τεχνίτης ἐστὶν ὁ ἐν γνώσει ποιῶν. Συμβαίνει γὰρ ὅτι καὶ ποιεῖ τις τὸν κόπον τῆς ἀρειῆς, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ποιεῖν ἐν γνώσει, ἀναλύει αὐτὸν ἢ μένει ἀσυσιροφῶν καὶ μὴ εὐρίσκων πληρῶσαι τὸ ἔργον, ἀλλὰ βάλλων ἕνα

5. Ἡ δὲ στέγη εἶναι ἡ ἀγάπη, πού εἶναι ἡ τελείωσις τῶν ἀρετῶν, ὅπως ἡ στέγη τῆς οἰκίας. Ἐπειτα, μετὰ τὴν στέγη ἔρχεται ἡ περιστεφάνωσις τοῦ δώματος. Τί εἶναι ἡ περιστεφάνωσις; Εἶναι γραμμένο καὶ στὸν νόμο· «ἐὰν κτίσετε οἰκία καὶ κατασκευάσετε δῶμα σ' αὐτήν, κάνετε κιγκλίδωμα στὸ δῶμα, γιὰ νὰ μὴ πίπτουν τὰ παιδιὰ σας ἀπὸ τὸ δῶμα»⁷. Τὸ κιγκλίδωμα εἶναι ἡ ταπεινῶσις. Διότι αὐτὴ εἶναι πού στεφανώνει καὶ φυλάττει ὅλες τὶς ἀρετές. Καὶ ὅπως κάθε ἀρετὴ πρέπει νὰ γίνεται μὲ ταπεινῶσι, μὲ τὸν τρόπο πού εἶπαμε ὅτι κάθε λίθος τοποθετεῖται ἐπάνω σὲ πηλό, ἔτσι καὶ ἡ τελείωσις τῆς ἀρετῆς χρειάζεται τὴν ταπεινῶσι, ἐφ' ὅσον οἱ φυσικῶς προοδεύοντες ἅγιοι ἔρχονται σὲ ταπεινῶσι· ὅπως πάντοτε σὰς λέγω ὅτι ὅσο προσεγγίζει κανεὶς στὸν Θεό, τόσο ἁμαρτωλότερο βλέπει τὸν ἑαυτό του.
6. Τί δὲ εἶναι τὰ παιδιὰ πού εἶπε ὁ νόμος νὰ μὴ πέσουν ἀπὸ τὸ δῶμα; Τὰ παιδιὰ εἶναι οἱ λογισμοὶ πού γεννῶνται στὴν ψυχὴ, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ φυλάττουν διὰ τῆς ταπεινώσεως, γιὰ νὰ μὴ πέσουν ἐπάνω ἀπὸ τὸ δῶμα, τὸ ὁποῖο εἶπαμε ὅτι εἶναι ἡ τελείωσις τῶν ἀρετῶν.
7. Ἡ οἰκία τώρα ἐτελείωσε. Ἐχει τοὺς ἀρμούς, ἔχει τὴν στέγη. Ἴδου καὶ ἡ περιστεφάνωσις. Καὶ γενικῶς ἡ οἰκία ἔχει τελειώσει. Ἄραγε μήπως τῆς λείπει τίποτε; Ναί, παραλείψαμε ἄλλο ἓνα. Τί εἶναι αὐτό; Τὸ νὰ εἶναι τεχνίτης ὁ οἰκοδόμος. Διότι ἐὰν δὲν εἶναι τεχνίτης, ἡ οἰκοδομὴ γίνεται κάπως στραβὴ καὶ ἡ οἰκία κάποια ἡμέρα καταπίπτει. Ὁ τεχνίτης εἶναι αὐτός πού ἐνεργεῖ μὲ γνῶσι. Διότι συμβαίνει νὰ καταβάλη κανεὶς τὸν κόπο τῆς ἀρετῆς καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν τὸν κάνει μὲ γνῶσι, τὸν ἀχρηστεύει ἢ μένει ἀμήχανος καὶ δὲν εὐρίσκει τρόπο νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργο, ἀλλὰ βάλλει ἓνα λίθο καὶ

λίθον καὶ ἐπαίρων αὐτόν. Ἔστιν δὲ ἄλλος βάλλον ἓνα καὶ ἐπαίρων δύο. Οἶόν τι λέγω· ἰδοὺ ἔρχεται τις ἀδελφός καὶ λέγει σοι ρῆμα θλίβων σε ἢ πλήσων, καὶ σιωπῆς καὶ βάλλεις μετάνοιαν· ἰδοὺ ἔβαλες ἓνα λίθον. Εἶτα ὑπάγεις καὶ λέγεις ἄλλῳ ἀδελφῷ· ὕβρισέ με ὁ δεῖνα· τόδε καὶ τόδε εἶπέ μοι καὶ οὐ μόνον ἐσιώπησα, ἀλλὰ καὶ μετάνοιαν αὐτῷ ἔβαλον. Ἴδοὺ ἓνα λίθον ἔβαλες καὶ δύο ἐπήρες. Πάλιν βάλλει τις μετάνοιαν θέλων δοξασθῆναι, καὶ εὐρίσκειται ταπεινώσις μετὰ κενοδοξίας. Τοῦτό ἐστι τὸ βαλεῖν ἓνα λίθον καὶ ἐπαῖραι αὐτόν. Ὁ δὲ ἐν γνώσει ποιῶν μετάνοιαν, πείθει ἑαυτὸν ἀκριβῶς ὅτι αὐτὸς ἐσφαλῆ, καὶ πληροφορεῖ ἑαυτὸν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ αἴτιος. Τοῦτό ἐστι τὸ ἐν γνώσει ποιεῖν μετάνοιαν. Ἄλλος ἀσκει σιωπὴν, ἀλλ' οὐκ ἐν γνώσει· ἔχει γὰρ ὅτι ἀρετὴν ποιεῖ· ὁ τοιοῦτος οὐδὲν ποιεῖ. Ὁ δὲ ἐν γνώσει σιωπῶν ἔχει ὅτι ἀνάξιός ἐστι τοῦ λαλῆσαι, ὡς εἶπον οἱ πατέρες, καὶ αὕτη ἐστὶ σιωπὴ ἐν γνώσει. Πάλιν τις οὐ μειρεῖ ἑαυτὸν καὶ νομίζει ὅτι τί ποτε μέγα ποιεῖ καὶ ὅτι ἑαυτὸν ταπεινοῖ, καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι οὐδὲν ποιεῖ, ἐπειδὴ οὐκ ἐν γνώσει ποιεῖ. Τὸ δὲ μὴ μειρεῖν ἑαυτὸν ἐν γνώσει, τοῦτό ἐστι τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ὅτι οὐδὲν ἐστὶν, οὐδὲ ἀξιός ἐστι τοῦ ψηφισθῆναι μετὰ ἀνθρώπων, ὥσπερ εἶπεν ἑαυτῷ ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς· ὅσοδοδερμε μελανέ, μὴ ὦν ἄνθρωπος, τί ἔρχῃ ἐν μέσῳ ἀνθρώπων;

8. Πάλιν ὑπηρετεῖ τις ἀρρώσιῳ, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔχειν μισθὸν ὑπηρετεῖ, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδὲ τοῦτο ἐν γνώσει. Καὶ λοιπὸν εἴ τι δ' ἂν συμβῇ αὐτῷ λυπηρόν, εὐθέως ἐκκόπτει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ καλοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ οὐ φθάνει πληρῶσαι,

τόν παίρνει. Ὑπάρχει ἄλλος πού βάλλει ἓνα λίθο καί παίρνει δύο. Παραδείγματος χάριν ἔρχεται κάποιος ἀδελφός καί σοῦ λέγει ἓνα λόγο πού σέ θλίβει καί σέ πληγώνει, καί σὺ σιωπᾶς καί κάνεις μετάνοια· ἴδου λοιπόν, ἔβαλες ἓνα λίθο. "Ἐπειτα πηγαίνεις καί λέγεις σ' ἄλλον ἀδελφό, ἔμε ὕβρισε ὁ δεῖνα, μοῦ εἶπε τὸ καί τὸ καὶ ὄχι μόνο ἐσιώπησα, ἀλλὰ καί τοῦ ἔβαλα μετάνοια". Ἰδου λοιπόν, ἓνα λίθο ἔβαλες καί δύο ἐπήρες. "Ἄλλοτε βάλλει κάποιος μετάνοια θέλοντας νὰ δοξασθῆ, ὅποτε εὐρίσκεται ταπεινώσις μαζί μὲ κενοδοξία. Αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ βάλης ἓνα λίθο καί νὰ τὸν πάρης. Ἐκεῖνος δὲ πού κάνει μετάνοια μὲ γνῶσι, πείθει τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ὅτι πραγματικῶς αὐτὸς ἔκανε σφάλμα, καί διαβεβαιώνει τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ὅτι αὐτὸς εἶναι αἴτιος. Αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ κάνης μετάνοια μὲ γνῶσι. "Ἄλλος ἀσκεῖ σιωπή, ἀλλ' ὄχι μὲ γνῶσι νομίζει ὅτι ἀσκεῖ ἀρετὴ· αὐτὸς δὲν κάνει τίποτε. Ἐκεῖνος δὲ πού σιωπᾶ μὲ γνῶσι φρονεῖ ὅτι εἶναι ἀνάξιος νὰ ὁμιλήσῃ, ὅπως εἶπαν οἱ πατέρες, καί αὐτὸ εἶναι σιωπὴ μὲ γνῶσι. "Ἄλλος πάλι δὲν ὑπολογίζει τὸν ἑαυτοῦ καί νομίζει ὅτι ἔτσι κάνει κάτι σπουδαῖο καί ὅτι ταπεινώνει ἑαυτόν, καί δὲν γνωρίζει ὅτι δὲν κάνει τίποτε, ἐπειδὴ δὲν τὸ κάνει μὲ γνῶσι. Τὸ νὰ μὴ ὑπολογίζη τὸν ἑαυτοῦ μὲ γνῶσι, εἶναι τοῦτο, τὸ νὰ νομίζῃ ὅτι δὲν εἶναι τίποτε, ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος νὰ συμπεριλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως εἶπε στὸν ἑαυτοῦ τοῦ ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς· ἔμαυρε ἀκάθαρτε, πού δὲν εἶσαι ἄνθρωπος, τί ἔρχεσαι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους⁸.

8. "Ἄλλος πάλι ὑπηρετεῖ ἓνα ἄρρωστο, ἀλλὰ ὑπηρετεῖ γιὰ νὰ ἀμειφθῆ καί αὐτὸ ἐπίσης δὲν εἶναι μὲ γνῶσι. "Ὅ,τι λυπηρὸ λοιπόν καί ἂν τοῦ συμβῆ, ἀμέσως ἀποκόπτεται ἀπὸ τὸ καλὸ τοῦ ἔργου καί δὲν προλαβαί-

ἐπειδὴ οὐκ ἐν γνώσει ποιεῖ. Ὁ δὲ ἐν γνώσει ὑπηρετῶν, διὰ τὸ κη̅σασθαι συμπάθειαν ὑπηρετεῖ, διὰ τὸ κη̅σασθαι σπλάγγνα οἰκτιρμῶν· ὁ γὰρ ἔχων σκοπὸν τοιοῦτον, εἴ τι δ' ἂν συμβῆ αὐτῷ, κἂν θλίψις ἔξωθεν, κἂν αὐτὸς ὁ ἄρρωστος ὀλιγορήσῃ πρὸς αὐτόν, αὐτὸς ἀταράχως βασιάζει, προσέχων τῷ ἰδίῳ σκοπῷ καὶ εἰδὼς ὅτι μᾶλλον ὁ ἄρρωστος αὐτόν εὐεργετεῖ ἢπερ αὐτὸς τὸν ἄρρωστον. Πιστεύσατε γὰρ ὅτι καὶ ἀπὸ παθῶν καὶ πολέμων κουφίζεται ὁ ἐν γνώσει ὑπηρετῶν ἄρρώσιω. Ἐγὼ γὰρ οἶδα ἀδελφὸν πολεμούμενον ὑπὸ αἰσχροῦς ἐπιθυμίας καὶ διὰ τὸ ὑπηρετεῖν ἄρρώσιω δυσεντεριῶντι μετὰ γνώσεως ἀπαλλαγέτω τοῦ πολέμου. Καὶ Εὐάγριος λέγει περὶ τινος μεγάλου γέροντος ὅτι τινὰ τῶν ἀδελφῶν ταρασσόμενον ἐν ταῖς νυξὶ τῶν τοιούτων φαντασματίων ἀπήλλαξεν, ἀσθενέσει μετὰ νηστείας ὑπηρετῆσαι προσιάξας. Καὶ ἔλεγεν ἐρωτηθεὶς τὸν περὶ τούτου λόγον ὅτι, 'οὐδενὶ οὕτως ὡς ἐλέφ τὰ τοιαῦτα κατασβέννυται πάθη'.

9. Πάλιν ἐὰν ἀσκῆ τις ἢ διὰ κενοδοξίαν ἢ ἔχων ὅτι ἀρετὴν ποιεῖ, οὐκ ἀσκει ὁ τοιοῦτος ἐν γνώσει λοιπὸν ἐκ τούτου ἄρχεται ἐξουδενεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἔχων ἐαυτὸν τί ποτε, καὶ εὐρίσκειται οὐ μόνον βᾶλλον ἓνα λίθον καὶ ἐπαίρων δύο, ἀλλὰ καὶ ὄλον τὸν τοῖχον κινδυνεύων ρίψαι διὰ τοῦ κατακρίνειν τὸν πλησίον. Ὁ δὲ ἐν γνώσει ἐγκρατευόμενος, οὐκ ἔχει ὅτι ἀρετὴν ποιεῖ, οὐδὲ θέλει ἐπαινέσθαι ὡς ἀσκητῆς, ἀλλὰ ἔχει ὅτι διὰ τῆς ἐγκρατείας κτᾶται σωφροσύνην καὶ ὅτι διὰ ταύτης ἔρχεται εἰς ταπεινώσιν, ὡς λέγουσιν οἱ πατέρες ὅτι 'ἡ ὁδὸς τῆς ταπεινώσεώς ἐστιν οἱ κόποι οἱ σωματικοὶ ἐν γνώσει', καὶ τὰ

νει νὰ τὸ συμπληρώσῃ, ἐπειδὴ δὲν τὸ κάνει μὲ γνῶσι. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ὑπηρετεῖ μὲ γνῶσι, ὑπηρετεῖ γιὰ ν' ἀποκτήσῃ συμπάθεια, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ εὐσπλαγχνία. Αὐτὸς δὲ ποῦ ἔχει τέτοιο σκοπὸ, ὅ,τι νὰ τοῦ συμβῇ, εἴτε θλίψις τοῦ ἔλθῃ ἀπὸ ἔξω εἴτε ὁ ἴδιος ὁ ἄρρωστος τὸν βαρεθῇ, αὐτὸς τὸ βαστάζει ἀτάραχα, προσέχοντας στὸν ἰδικὸ του σκοπὸ καὶ γνωρίζοντας ὅτι μᾶλλον ὁ ἄρρωστος ὑπηρετεῖ αὐτὸν παρὰ αὐτὸς τὸν ἄρρωστο. Διότι πρέπει νὰ πιστεῦσατε ὅτι αὐτὸς ποῦ ὑπηρετεῖ τὸν ἄρρωστο μὲ γνῶσι ἐλαφρύνεται ἀπὸ πάθη καὶ πολέμους. Πραγματικὰ ἐγὼ γνωρίζω ἀδελφὸ πολεμούμενο ἀπὸ αἰσχυρὴ ἐπιθυμία πού, ἐπειδὴ ὑπηρέτησε ἄρρωστο ἀπὸ δυσεντερία μὲ γνῶσι, ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὸν πόλεμο. Καὶ ὁ Εὐάγριος λέγει γιὰ ἓνα μεγάλο γέροντα ὅτι ἀπήλλαξε ἓνα ἀδελφὸ ταρασσόμενο τὴν νύκτα ἀπὸ τέτοια φαντάσματα, ἀφοῦ τὸν ἐπρόσταξε νὰ ὑπηρετήσῃ ἀσθενῆ μὲ ταυτόχρονη νηστεία. Καὶ ὅταν ἐρωτήθηκε γιὰ τὸ λόγο αὐτῆς τῆς ἐνεργείας, ἔλεγε ὅτι, 'μὲ τίποτε ἄλλο δὲν σβήνονται τέτοια πάθη τόσο ὅσο μὲ τὴν εὐσπλαγχνία'.

9. Πάλι, ἂν ἀσκῆται κανεὶς ἢ ἀπὸ κενοδοξία ἢ μὲ τὴν γνώμη ὅτι ἐπιδίδεται στὴν ἀρετῇ, αὐτὸς δὲν ἀσκεῖται μὲ γνῶσι. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν ἀρχίζει νὰ ἐξουθενώσῃ τὸν ἀδελφὸ του, θεωρώντας τὸν ἑαυτοῦ κατὰ τὸ ἀξιόλογο, καὶ εὐρίσκειται ὅχι μόνον νὰ βάλῃ ἓνα λίθο καὶ νὰ πάρῃ δύο, ἀλλὰ καὶ νὰ κινδυνεύῃ νὰ ρίψῃ ὅλο τὸν τοῖχο μὲ τὴν κατάκρισι τοῦ πλησίον. Αὐτὸς ὅμως ποῦ ἐγκρατεῦεται μὲ γνῶσι, δὲν νομίζει ὅτι ἀσκεῖ ἀρετῇ οὔτε θέλει νὰ ἐπαινῆται ὡς ἀσκητῆς, ἀλλὰ φρονεῖ ὅτι διὰ τῆς ἐγκρατείας ἀποκτᾷ σωφροσύνη καὶ ὅτι δι' αὐτῆς ἔρχεται σὲ ταπείνωσι, ὅπως λέγουν οἱ πατέρες, ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς ταπεινώσεως εἶναι οἱ κόποι οἱ σωματικοὶ μὲ γνῶσι, καὶ τὰ λοι-

ἐξῆς. Καὶ ἀπλῶς ἐκάστην ἀρετὴν οὕτω δεῖ τινα ποιεῖν, ὥστε κηύσασθαι αὐτὴν καὶ γενέσθαι ἐν ἑξεί αὐτῆς. Καὶ εὐρίσκεται, ὡς εἴπομεν, καλὸς καὶ τεχνίτης οἰκοδόμος, δυνάμενος μετὰ ἀσφαλείας οἰκοδομῆσαι τὸν ἴδιον οἶκον.

10. Ὁ θέλων σὺν ἔλθειν σὺν Θεῷ εἰς τοιαύτην καλὴν καιάσασιν, οὐκ ὀφείλει λέγειν 'μεγάλαι εἰσὶν αἱ ἀρεταί, καὶ οὐ δύναμαι φθάσαι αὐτάς'. Τοῦτο γὰρ ἢ μὴ ἐλπίζοντός ἐστιν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὀκνοῦντος ἐπιβαλέσθαι εἰς τί ποιεῖ ἀγαθόν. Ἐπεὶ ποίαν θέλετε ἀρετὴν καὶ γυμνάζωμεν, καὶ βλέπετε ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστὶ καὶ τὸ κατορθῶσαι, εἰὰν θέλωμεν. Ἴδου λέγει 'ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν'. Μὴ πρόοχης πόσον ἀπέχης ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἄρξη δειλιᾶν καὶ λέγειν 'πῶς δύναμαι ἀγαπήσαι τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν; πῶς δύναμαι τὰς θλίψεις αὐτοῦ μεριμνᾶν ὥσπερ τὰς ἐμάς, καὶ μάλιστα τὰς κεκρυμμένας ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἃς μήτε βλέπω μήτε γινώσκω ὥσπερ τὰς ἐμαυτοῦ;'. Μὴ ἀπασχολήσης ἑαυτὸν εἰς τὸ λογίζεσθαι ταῦτα, καὶ μὴ νομίσης ὑπέρογκον εἶναι καὶ δυσκατορθῶτον τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ θάλλε τέως ἀρχὴν πιστεύων τῷ Θεῷ. Δεῖξον αὐτῷ τὴν προαίρεσίν σου καὶ τὴν σπουδὴν, καὶ βλέπεις τὴν βοήθειαν ἣν παρέχει σοι εἰς τὸ κατορθῶσαι.

11. Οἶόν τι λέγω. Ὑπόθου μοι δύο κλίμακας εἶναι, τὴν μὲν ἀναφέρουσαν ἄνω εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν δὲ ἄλλην καταφέρουσαν κάτω εἰς τὸν ἄδην, καὶ σὺ ἴσασαι εἰς τὴν γῆν μέσον τῶν δύο κλιμάκων. Μὴ θελήσης λογίσασθαι καὶ εἰπεῖν 'πῶς δύναμαι πειρασθῆναι ἐκ τῆς γῆς καὶ εὐρεθῆναι ἅπαξ ἄνω εἰς τὸ ἄκρον τῆς κλίμακος;' οὕτε γὰρ δυνατὸν ἐστὶν, οὕτε ἀπαιτεῖ σε ὁ Θεὸς τοῦτο. Ἀλλὰ φύλαξαι τέως μὴ κατελθεῖν κάτω, μὴ κακοποιήσης τὸν

10. Ἀποφθέγματα, Nau 323, Roc 1912, σ. 208-209. Βλ. Διδακκαλία 2, 13.

11. Λευϊτ. 19, 18.

πά¹⁰. Γενικῶς κάθε ἀρετὴ πρέπει κανεὶς νὰ τὴν ἀσκῆ κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ τὴν κατακτήσῃ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἔξι της. Καί, ὅπως εἶπαμε, εὐρίσκεται καλὸς καὶ ἔμπειρος οἰκοδόμος, δυνάμενος νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν οἰκία του μὲ ἀσφάλεια.

10. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ ἔλθῃ σὺν Θεῷ σὲ τέτοια καλὴ κατάστασι, δὲν ὀφείλει νὰ λέγῃ· 'μεγάλες εἶναι οἱ ἀρετές καὶ δὲν μπορῶ νὰ τις φθάσω'. Διότι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ ἢ δὲν ἐλπίζει στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἢ διστάζει νὰ ἐπιχειρήσῃ κάτι ἀγαθό. "Ἄς ἐξετάσωμε ὅποια ἀρετὴ θέλετε, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι στὸ χέρι μας εἶναι νὰ τὴν ἐπιτύχωμε, ἂν θέλωμε. Παραδείγματος χάριν λέγει· «θ' ἀγαπήσῃς τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν»¹¹. Μὴ παρατηρήσῃς πόσο ἀπέχεις ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ ἀρχίσης νὰ δειλιάσῃς καὶ νὰ λέγῃς· 'πῶς μπορῶ ν' ἀγαπήσω τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν; Πῶς μπορῶ νὰ μεριμνῶ γιὰ τὶς θλίψεις αὐτοῦ σὰν τὶς ἰδικές μου, καὶ μάλιστα τὶς κρυμμένες στὴν καρδιά του, τὶς ὁποῖες οὔτε βλέπω οὔτε γνωρίζω ὡσὰν τὶς ἰδικές μου;'. Μὴ ἀπασχοληθῆς μὲ τέτοιες σκέψεις καὶ μὴ νομίσης ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀπρόσιτη καὶ δυσκατόρθωτη, ἀλλὰ μὲ πίστι στὸν Θεὸ κάνε κάποτε ἐκκίνηση. Δεῖξε του τὴν προαίρεσι καὶ τὸν ζῆλο σου, καὶ θὰ ἰδῆς τὴν βοήθεια ποὺ σοῦ παρέχει γιὰ νὰ τὴν ἐπιτύχῃς.

11. Ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα. Ὑπόθεσε, παρακαλῶ, ὅτι ὑπάρχουν δύο κλίμακες, ἢ μία ποὺ ἀνυψώνει πρὸς τὸν οὐρανό, ἢ ἄλλη ποὺ κατεβάζει στὸν ἄδη, καὶ ὅτι ἐσὺ στέκεσαι στὴν γῆ ἀνάμεσα στὶς δύο κλίμακες. Μὴ ἀφήσῃς νὰ σκεφθῆς καὶ νὰ εἰπῆς, 'πῶς μπορῶ νὰ πετάξω ἀπὸ τὴν γῆ καὶ νὰ εὐρεθῶ μεμιᾶς ἐπάνω στὴν κορυφὴ τῆς κλίμακος;'. Τοῦτο οὔτε δυνατὸ εἶναι οὔτε σοῦ τὸ ζητεῖ ὁ Θεός. Ἀλλὰ προφυλάξου τουλάχιστο μὴ κατεβῆς κάτω, μὴ

πλησίον, μὴ πλήξης, μὴ καταλαλήσης, μὴ λοιδορήσης, μὴ ἐξουθενώσης· καὶ οὕτω λοιπὸν ἄρχη καὶ εὐεργετεῖν μικρὸν διὰ τοῦ θεραπεύειν λόγῳ τὸν ἀδελφόν σου, διὰ τοῦ συμπάσχειν αὐτῷ καί, ἐὰν χροῆση πράγματι, ἐπιδιδόναι αὐτῷ, καὶ οὕτω μίαν μίαν βαθμίδα ἀνερχόμενος, φθάνεις οὖν Θεῷ καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς κλίμακος. Διὰ γὰρ τοῦ κατὰ μικρὸν μικρὸν βοηθεῖν τῷ πλησίον, ἔρχη καὶ εἰς τὸ θέλειν τὸ συμφέρον αὐτῷ ὡς τὸ συμφέρον σοι, καὶ τὴν ὠφέλειαν αὐτοῦ ὡς τὴν σὴν. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». Ἐὰν ζητήσομεν, εὐρίσκομεν, καὶ ἐὰν αἰτῶμεν τὸν Θεόν, φωτίζει ἡμᾶς. Λέγει γὰρ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον «αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν». «Αἰτεῖτε», λέγει, ἵνα παρακαλῶμεν διὰ τῆς εὐχῆς. Τὸ δὲ ζητῆσαί ἐστιν τὸ ἐρευνᾶν πῶς ἔρχεται αὕτη ἢ ἀρετὴ, τί ἐστιν τὸ φέρον αὐτήν, τί ὀφείλομεν ποιῆσαι ἵνα κτησώμεθα αὐτήν. Τὸ οὕτω καθ' ἑκάστην ἐρευνᾶν ἐστι τὸ «ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε». Τὸ δὲ κρούσαί ἐστι τὸ ἐνεργῆσαι τὰς ἐντολάς. Ἐκαστος γὰρ κρούων, διὰ τῶν χειρῶν κρούει αἱ δὲ χεῖρες εἰς τὴν πρακτικὴν λαμβάνονται.

12. Θέλομεν οὖν μὴ μόνον αἰτεῖν, ἀλλὰ ζητεῖν καὶ ποιεῖν, σπουδάζοντες εἶναι ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, «κατηρητισμένοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν». Τί ἐστι κατηρητισμένοι; Ὅταν θέλη τις κατασκευάσαι πλοῖον, πρῶτον ἐτοιμάζει πᾶσαν τὴν χρεῖαν τοῦ πλοίου ἕως καὶ μικρῶν καρφίων καὶ μικρᾶς πίσης καὶ μικροῦ στυππίου. Ὅμοίως καὶ ἰσθῆριον ἐὰν θέλη γυνῆ σιῆσαι, ἐτοιμάζει ἕως καὶ μικροῦ καλαμίου καὶ μικροῦ ράμματος. Τοῦτο λέγεται κατὰρι-

12. Ματθ. 7, 7. Λουκᾶ 11, 9.

13. Βλ. Διδασκαλία 1, 15.

14. Β' Τιμ. 3, 17.

15. Ρωμ. 12, 2.

κακοποιήσης τὸν πλησίον, μὴ πληγώσης, μὴ κατα-
 λαλήσης, μὴ λοιδορήσης, μὴ ἐξουδενώσης· καὶ ἔ-
 πειτα θ' ἀρχίσης καὶ νὰ εὐεργετῆς ὀλίγο διὰ τῆς
 ἐξυπηρετήσεως πρὸς τὸν ἀδελφὸ σου, διὰ τῆς συμ-
 παθείας πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τῆς προσφορᾶς σ' αὐ-
 τόν, ἐὰν χρειασθῆ κάτι, καὶ ἔτσι ἀνεβαίνοντας μία
 μία τις βαθμίδες θὰ φθάσης σὺν Θεῷ, καὶ στὴν κο-
 ρυφῆ τῆς κλίμακος. Διότι μὲ τὸ νὰ βοηθῆς λίγο λι-
 γο τὸν πλησίον, ἔρχεσαι καὶ στὸ νὰ θέλῃς τὸ συμ-
 φέρον τοῦ σὰν τὸ συμφέρον σου καὶ τὴν ὠφέλειά
 τοῦ σὰν τὴν ἰδική σου. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ «θ' ἀγα-
 πῆσης τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». Ἐὰν ζητήσωμε,
 εὐρίσκομε, καὶ ἐὰν αἰτοῦμε ἀπὸ τὸν Θεό, μᾶς φω-
 τίζει. Δεῖτε στὸ εὐαγγέλιο λέγεται· «αἰτεῖτε καὶ θὰ
 σαῶς δοθῆ, ζητεῖτε καὶ θὰ εὔρετε, κρούετε καὶ θὰ
 σαῶς ἀνοιγῆ»¹². Λέγει, «αἰτεῖτε», γιὰ νὰ παρακαλοῦμε
 διὰ τῆς προσευχῆς. Τὸ νὰ ζητοῦμε εἶναι νὰ ἐρευνοῦ-
 με πῶς ἔρχεται αὐτὴ ἡ ἀρετὴ, τί εἶναι αὐτὸ ποῦ
 τὴν φέρει, τί πρέπει νὰ κάνωμε γιὰ νὰ τὴν ἀπο-
 κτήσωμε. Τὸ νὰ ἐρευνοῦμε ἔτσι καθημερινῶς εἶναι
 τὸ «ζητεῖτε καὶ θὰ εὔρετε». Τὸ δὲ νὰ κρούωμε εἶναι
 νὰ ἐνεργοῦμε τίς ἐντολές. Διότι ὅποιος κρούει, μὲ
 τὰ χέρια κρούει· τὰ δὲ χέρια δηλώνουν τὴν πρα-
 κτικὴν¹³.

12. Ὅφειλομε λοιπὸν ὄχι μόνο νὰ αἰτοῦμε, ἀλλὰ καὶ
 νὰ ζητοῦμε καὶ νὰ πράττωμε, προσπαθώντας νὰ εἴ-
 μαστε ὅπως εἶπε ὁ Ἀπόστολος, «κατηρτισμένοι γιὰ
 κάθε ἔργο ἀγαθόν»¹⁴. Τί σημαίνει, «κατηρτισμένοι»;
 Ὅταν θέλῃ κάποιος νὰ κατασκευάσῃ πλοῖο, πρῶ-
 τα ἐτοιμάζει ὅλα ὅσα χρειάζεται γι' αὐτὸ ἕως καὶ
 τὰ μικρὰ καρφιά ἀκόμη καὶ τὴν μικρὴ πίσσα καὶ τὸ
 μικρὸ στουπί. Ἐπίσης καὶ μία γυναῖκα, ἂν θέλῃ νὰ
 στήσῃ ἀργαλειό, ἐτοιμάζει ἕως τὸ μικρὸ καλάμι καὶ

ος, τὸ ἔχειν πᾶσαν τὴν χρεῖαν τοῦ πράγματιος ἡτοιμασμένην.

13. Οὕτως οὖν ἵνα ἔσμεν καὶ ἡμεῖς κατηρητισμένοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, ἔχοντες πᾶσαν τὴν ἐτοιμασίαν ἡμῶν εἰς τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μετὰ γνώσεως, ὡς θέλει καὶ ἀρέσκει αὐτῷ. Τί ἐσιν ὁ λέγει ὁ Ἀπόστολος, «τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον»;
14. Πάντα τὰ γινόμενα ἢ κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ γίνεται ἢ καὶ εὐδοκίαν, ὡς λέγει ἐν τῷ προφήτῃ· «ἐγὼ Κύριος ποιῶν φῶς καὶ κίττων οκός»· καὶ πάλιν, «οὐκ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησεν». Κακίαν λέγει πάντα τὰ κακωτικά, οἶονεὶ τὰ θλιβερὰ τὰ γινόμενα πρὸς παιδεύσιν ἡμῶν διὰ τὴν κακίαν ἡμῶν, αἵτινά ἐστι λιμός, λοιμός, ἀβροχία, νόσοι, πόλεμοι. Ταῦτα οὐ γίνονται κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ, ἀλλὰ κατὰ συγχώρησιν, συγχωροῦντις τοῦ Θεοῦ ἐπενεχθῆναι αὐτὰ ἡμῖν πρὸς τὸ συμφέρον. Ταῦτα οὖν οὐ θέλει ἡμᾶς θέλγειν ὁ Θεός, οὐδὲ συντρέχειν αὐτοῖς. Οἶόν τι λέγω, ἔστι θέλημα Θεοῦ, ὡς εἶπομεν κατὰ συγχώρησιν, τὸ στραφῆναι πόλιν. Οὐ θέλει οὖν ἡμᾶς, ἐπειδὴ θέλημα αὐτοῦ ἐστι στραφῆναι αὐτήν, ἵνα θάλωμεν καὶ ἡμεῖς πῦρ καὶ κάψωμεν, ἢ ἵνα λάβωμεν ἀξίνας καὶ κατασιρέψωμεν. Πάλιν εὐρίσκειται συγχώρησις Θεοῦ ἵνα θλιβῆ τις ἢ ἵνα ἀρρωσιήσῃ· οὐκ ἐπειδὴ θέλημα αὐτοῦ ἐστὶν ἵνα θλιβῆ, θέλει ἡμᾶς ἵνα θλίβωμεν αὐτὸν ἢ ἵνα εἴπωμεν δι' ἐπειδὴ θέλημα Θεοῦ ἐστὶν ἵνα ἀσθενήσῃ, μὴ ἐλεήσωμεν αὐτόν. Τοῦτο οὐ θέλει ὁ Θεός, οὐ θέλει ἡμᾶς ὑπουργῆσαι τῷ ποιούτῳ αὐτοῦ θελήματι. Τοιούτους θέλει ἡμᾶς εἶναι ἀγαθούς, δι' αὐτὸς ποιεῖ, οὐ θέλει ἵνα θελήσωμεν. Ἀλλὰ τί θέλει ἡμᾶς θέλγειν; Τὸ θέλημα

16. Ἦσ. 45, 7.

17. Ἀμώς 3, 6.

- τὸ μικρὸ ράμμα. Τοῦτο λέγεται 'κατάρτιον', τὸ νὰ ἔχης ἔτοιμα ὅλα τὰ ἀναγκαῖα γιὰ κάποιο πρᾶγμα.
13. "Ἐτσι λοιπὸν νὰ εἴμαστε κι' ἐμεῖς ἔτοιμοι σὲ κάθε ἔργο ἀγαθὸ, ἔχοντας ὅλη τὴν ἔτοιμασία στὸ νὰ ἐκτελοῦμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μέ γνῶσι, ὅπως θέλει καὶ τοῦ ἀρέσει. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἀπόστολος, «τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο καὶ τέλειο»¹⁵;
14. "Ὅλα τὰ γινόμενα γίνονται ἢ κατὰ παραχώρησι τοῦ Θεοῦ ἢ κατὰ εὐδοκία του, ὅπως λέγεται στὸν προφήτη, «ἐγὼ ὁ Κύριος εἶμαι ποὺ κάνω φῶς καὶ δημιουργῶ σκότος»¹⁶ καὶ πάλι, «δὲν ὑπάρχει κακία στὴν πόλι ποὺ δὲν τὴν ἔκανε ὁ Κύριος»¹⁷. Κακία λέγει ὅλες τίς κακοπάθειες, δηλαδὴ τίς θλίψεις ποὺ γίνονται γιὰ παιδευσί μας ἐξ αἰτίας τῆς κακίας μας, οἱ ὁποῖες εἶναι πείνα, ἐπιδημία, ἀβροχία, ἀρρώστειες, πόλεμοι. Αὐτὰ δὲν γίνονται κατὰ εὐδοκία Θεοῦ ἀλλὰ κατὰ παραχώρησι, διότι ὁ Θεὸς παραχωρεῖ νὰ ἐπέλθουν σ' ἐμᾶς πρὸς τὸ συμφέρον μας. Αὐτὰ λοιπὸν δὲν θέλει ὁ Θεὸς νὰ τὰ θέλωμε οὔτε νὰ τὰ ὑποστηρίζωμε. Ἄς ὑποθέσωμε ὡς παράδειγμα ὅτι εἶναι θέλημα Θεοῦ, ὅπως εἶπαμε κατὰ παραχώρησι, νὰ καταστραφῇ μία πόλις. Δὲν θέλει λοιπὸν, ἐπειδὴ εἶναι θέλημά του νὰ καταστραφῇ, νὰ βάλωμε ἐμεῖς φωτιὰ καὶ νὰ τὴν καύσωμε ἢ νὰ λάβωμε ἀξίνες καὶ νὰ τὴν καταστρέψωμε. Πάλι εὐρίσκεται παραχώρησις Θεοῦ νὰ θλιβῇ κάποιος ἢ νὰ ἀρρωστήσῃ· δὲν θέλει βέβαια, ἐπειδὴ εἶναι θέλημά του νὰ θλιβῇ, νὰ τὸν θλίβωμε ἐμεῖς ἢ νὰ εἰποῦμε ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι θέλημα Θεοῦ νὰ ἀσθενήσῃ, ἄς μὴ τὸν ἐλεήσωμε. Αὐτὸ δὲν τὸ θέλει ὁ Θεός, δὲν θέλει νὰ ὑπηρετήσωμε τὸ τέτοιο θέλημά του. Θέλει νὰ εἴμαστε τόσο ἀγαθοί, ὥστε ὅσα κάνει αὐτός, δὲν θέλει νὰ τὰ θελήσωμε. Ἄλλὰ τί θέλει νὰ θέλωμε;

αυτοῦ τὸ ἀγαθόν, τὸ καὶ εὐδοκίαν, ὡς εἶπον, γινόμενον, τοῦτο δέ ἐστι πάντα τὰ καὶ ἐπιολήν γινόμενα, τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν, τὸ συμπάσχειν, τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνην, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἴδου τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν.

15. Τί δέ ἐστι καὶ εὐάρεσιον; Οὐδὲ γὰρ καὶ ποιῶν τις ἀγαθόν πάντως ὅτι καὶ εὐάρεσιον αὐτὸ ποιεῖ. Καὶ λέγω πῶς. Συμβαίνει ὅτι εὐρίσκει τις μίαν ὀρφανὴν πτωχὴν εὐμορφον, καὶ ἀρέσκειται αὐτῇ διὰ τὴν εὐμορφίαν, καὶ λαμβάνει καὶ ἀναιρέφει αὐτήν δοξῶν ὡς ὀρφανήν. Ἴδου καὶ θέλημα Θεοῦ ἐστι καὶ ἀγαθόν ἐστιν, οὐ μέντοι καὶ εὐάρεσιον. Τὸ δὲ εὐάρεσιόν ἐστιν ὅταν ποιῇ τις ἐλεημοσύνην οὐ διὰ τινὰ ὑπολογισμὸν ἀνθρώπινον, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ καλόν, δι' αὐτὴν τὴν συμπάθειαν τοῦτο ἐστιν «τὸ εὐάρεσιον» τῷ Θεῷ.
16. Τὸ δὲ τέλειόν ἐστιν ὅταν ποιῇ τις ἐλεημοσύνην, μὴ κατὰ κνιπίαν, μηδὲ κατὰ ὄκνον, μηδὲ κατὰ ὀλιγωρίαν, ἀλλὰ πάσῃ δυνάμει καὶ πάσῃ προαιρέσει, οὔτις παρέχων ὡς αὐτὸς λαμβάνων, οὔτως εὐεργετῶν ὡς αὐτὸς εὐεργετούμενος· καὶ ὅτι γίνεται τέλειον.
17. Καὶ οὔτως εὐρίσκειται τις ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, «τὸ ἀγαθόν καὶ εὐάρεσιον καὶ τέλειον». Ἴδου τοῦτο ἐστι τὸ ἐν γνώσει ποιεῖν.
18. Θέλει γὰρ τις γινώσκειν αὐτὸ τὸ ἀγαθόν τῆς ἐλεημοσύνης, αὐτὴν τὴν χάριν αὐτῆς, ὅτι μεγάλη ἐστίν, ὅτι δύναται καὶ ἁμαρτίας ἀφιέναι, καθὼς λέγει ὁ προφήτης, «λύτρον ἀνδρός, ὁ ἴδιος πλοῦτος». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· «ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι τὰς ἁμαρτίας σου». Καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπε, «γίνεσθε οἰκτιρόμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτιρῶν ἐστίν». Οὐκ εἶπε, ἠστυεύσατε, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἠστυεύει, οὐδὲ εἶπε, γίνεσθε ἀκτιήμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἀκτιήμων ἐστίν· ἀλλὰ τί λέγει; «Γίνεσθε οἰκτιρόμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατήρ

18. Παροιμ. 13, 8.

19. Δαν. 4, 24.

20. Λουκᾶ 6, 36.

Τὸ θέλημά του τὸ ἀγαθὸ, τὸ γινόμενον κατὰ τὴν εὐδοκία του, ὅπως εἶπα, δηλαδὴ τὰ κατ' ἐντολὴν του γινόμενα, νὰ ἀγαποῦμε ἀλλήλους, νὰ συμπάσχουμε, νὰ ἀσκοῦμε ἐλεημοσύνη, καὶ τὰ παρόμοια. Ἴδου τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν».

15. Τί δὲ εἶναι «καὶ εὐάρεστο»; Βέβαια ὅποιος πράττει τὸ ἀγαθὸ δὲν τὸ πράττει καὶ εὐάρεστα. Καὶ λέγω πῶς. Συμβαίνει νὰ εὔρη κάποιος μία ὀρφανὴ πτωχὴ εὐμορφὴ καὶ τὴν συμπαθεῖ γιὰ τὴν ὁμορφιά της, τὴν παραλαμβάνει καὶ τὴν ἀνατρέφει ὡς ὀρφανὴ ποῦ εἶναι. Εἶναι λοιπὸν καὶ θέλημα Θεοῦ καὶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι καὶ εὐάρεστο. Εὐάρεστο δὲ εἶναι ὅταν ἀσκῆ κάποιος ἐλεημοσύνη ὄχι μὲ ἀνθρώπινο λογισμό, ἀλλὰ γιὰ τὸ καλὸ καθ' ἑαυτό, γιὰ τὴν συμπάθεια καθ' ἑαυτὴ· αὐτὸ εἶναι τὸ εὐάρεστο στὸν Θεό.
16. Τὸ δὲ τέλειον εἶναι ὅταν ἀσκῆ κάποιος ἐλεημοσύνη, ὄχι μὲ φειδῶ ἢ νωθρότητα ἢ ἀδιαφορία, ἀλλὰ μὲ κάθε δύναμι καὶ προαίρεσι, παρέχοντας ὅπως λαμβάνει, εὐεργετώντας ὅπως εὐεργετεῖται· τότε γίνεται τέλειον.
17. Ἔτσι ἐκτελεῖ κανεὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο καὶ τέλειον». Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ πράξις μὲ γνῶσι.
18. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζη κανεὶς τὸ ἀγαθὸ τῆς ἐλεημοσύνης στὴν οὐσία της, τὴν χάρι της, ὅτι εἶναι μεγάλη, ὅτι μπορεῖ νὰ ἀπαλείψῃ καὶ ἁμαρτίες, ὅπως λέγει ὁ προφήτης· «λύτρο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ πλοῦτος του»¹⁸. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «μὲ ἐλεημοσύνη λύτρωσε τίς ἁμαρτίες σου»¹⁹. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε, «γίνετε οἰκτίρμονες, καθὼς ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος εἶναι οἰκτίρμων». Δὲν εἶπε, ἴηστεύσατε, ὅπως ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος νηστεύει, οὔτε εἶπε, ἴηστεύετε ἀκτῆμονες, ὅπως ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος εἶναι ἀκτῆμων· ἀλλὰ τί λέγει; «γίνετε οἰκτίρμονες, κα-

ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκίρμων ἐστίν». Ἰδικῶς γὰρ ἡ ἀρετὴ αὕτη μιμεῖται Θεόν· χαρακτηρίζει αὐτόν. Χρεῖα οὖν ἐσιν, ὡς εἶπομεν, τούτῳ τῷ σκοπῷ προσέχειν ἀεὶ καὶ ἐν γνώσει ποιεῖν. Πολλὴ γάρ ἐστιν ἡ διαφορὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐλεημοσύνης. Ἔσι γάρ τις ποιῶν ἐλεημοσύνην διὰ τὸ εὐλογηθῆναι τὸ χωρίον αὐτοῦ, καὶ ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὸ χωρίον αὐτοῦ· ἄλλος ποιεῖ ἐλεημοσύνην διὰ τὸ σωθῆναι τὸ πλοῖον αὐτοῦ, καὶ ὁ Θεὸς σώζει τὸ πλοῖον αὐτοῦ· ἄλλος ποιεῖ διὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ ὁ Θεὸς φυλάττει τὰ τέκνα αὐτοῦ· ἄλλος ποιεῖ διὰ τὸ δοξασθῆναι, καὶ ὁ Θεὸς δοξάζει αὐτόν. Καὶ οὐκ ἀδειεῖ ὁ Θεὸς τινα, ἀλλ' ὃ θέλει ἕκαστος παρέχει αὐτῷ, ὅταν μὴ βλάβηται ἐκ τούτου ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτοι πάντες ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν· οὐδὲν γὰρ ἀπέθεντο ἑαυτοῖς παρὰ τῷ Θεῷ, ἐπειδὴ καὶ ὁ σκοπὸς ὃν προσέθεντο, οὐκ ἦν διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τὸ εὐλογηθῆναι τὸ χωρίον σου ἐποίησας; εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὸ χωρίον σου. Διὰ τὰ τέκνα σου ἐποίησας; ἐφύλαξε τὰ τέκνα σου ὁ Θεός. Διὰ τὸ δοξασθῆναι ἐποίησας; ἐδόξασέ σε. Τί οὖν χρεωσιεῖ σοι ὁ Θεός; Ἀπέδωκέ σοι τὸν μισθὸν δι' ὃν ἐποίησας.

19. Ἔσι δὲ ἄλλος ποιῶν ἐλεημοσύνην, ἵνα ρυσθῇ ἀπὸ τῆς μελλούσης κολάσεως. Ἴδου οὗτος ποιεῖ διὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, οὗτος κατὰ Θεὸν ποιεῖ· πλὴν οὐκ ἔστι καὶ καθὼς θέλει ὁ Θεός. Ἀκμὴν γὰρ ἐν τῇ δουλικῇ καταστάσει ἐστίν. Ὁ δοῦλος γὰρ οὐ ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ θέλων, ἀλλὰ φοβούμενος μὴ δαρῆ. Ὁμοίως καὶ οὗτος ποιεῖ, ἵνα ρυσθῇ ἀπὸ τῆς κολάσεως, καὶ ὁ Θεὸς ρύεται αὐτόν ἀπ' αὐτῆς. Ἄλλος ποιεῖ τὴν ἐλεημοσύνην, ἵνα λάβῃ μισθόν. Τοῦτο ὑψηλότερον μὲν ἐστὶ τοῦ πρώτου, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸ ἀκμὴν ὡς θέλει ὁ Θεός. Οὕτω γὰρ

θῶς ὁ Πατήρ σας ὁ οὐράνιος εἶναι οἰκτίρμων». Διότι εἰδικῶς αὐτὴ ἡ ἀρετὴ μιμεῖται τὸν Θεὸ, τὸν ἀποτυπώνει. Εἶναι λοιπὸν χρεῖα, ὅπως εἶπαμε, σ' αὐτὸν τὸν σκοπὸ νὰ προσέχωμε πάντοτε καὶ νὰ ἐνεργοῦμε μὲ γνῶσι· Διότι πολλὴ ποικιλία ὑπάρχει καὶ στὸν σκοπὸ τῆς ἐλεημοσύνης. Ὁ ἕνας ἀσκεῖ ἐλεημοσύνη γιὰ νὰ εὐλογηθῇ τὸ χωράφι του, καὶ ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὸ χωράφι του· ἄλλος ἀσκεῖ ἐλεημοσύνη γιὰ νὰ σωθῇ τὸ πλοῖο του, καὶ ὁ Θεὸς σώζει τὸ πλοῖο του· ἄλλος τὸ κάνει γιὰ τὰ τέκνα του, καὶ ὁ Θεὸς φυλάττει τὰ τέκνα του· ἄλλος τὸ κάνει γιὰ νὰ δοξασθῇ καὶ ὁ Θεὸς τὸν δοξάζει. Καὶ δὲν ἀπωθεῖ κανένα ὁ Θεός, ἀλλὰ παρέχει στὸν καθένα ὅ,τι θέλει, ὅταν δὲν βλάπτεται ἀπὸ αὐτὸ ἡ ψυχὴ του. Ἄλλ' ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν λάβει τὸν μισθὸ τους, διότι δὲν κατέθεσαν τίποτε κοντὰ στὸ Θεό, ἐπειδὴ καὶ ὁ σκοπὸς ποὺ ἐπεδίωκαν δὲν ἦταν γιὰ τὴν ὠφέλεια τῆς ψυχῆς. Γιὰ τὴν εὐλόγησι τοῦ χωραφιοῦ σου ἔκανες ἐλεημοσύνη; ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὸ χωράφι σου. Γιὰ τὰ παιδιά σου τὴν ἔκανες; ὁ Θεὸς ἐφύλαξε τὰ παιδιά σου. Γιὰ νὰ δοξασθῆς τὴν ἔκανες; σ' ἐδόξασε. Τί λοιπὸν σοῦ χρεωστεῖ ὁ Θεός; Σοῦ ἀπέδωσε τὸν μισθὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἐνήργησες.

19. Ὑπάρχει ἄλλος ποὺ ἀσκεῖ ἐλεημοσύνη γιὰ νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὴν μέλλουσα κόλασι. Βέβαια αὐτὸς ἐνεργεῖ γιὰ τὴν ψυχὴ του, αὐτὸς ἐνεργεῖ κατὰ Θεὸν ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι καὶ ὅπως τὸ θέλει ὁ Θεός. Διότι εἶναι ἀκόμη στὴν δουλικὴ κατάστασι. Πραγματικὰ ὁ δοῦλος δὲν ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκουσίως, ἀλλ' ἀπὸ φόβο μὴ δαρῇ. Ὁμοίως πράττει καὶ αὐτὸς γιὰ νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὴν κόλασι, καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ αὐτὴν. Ἄλλος ἀσκεῖ τὴν ἐλεημοσύνη, γιὰ νὰ λάβῃ μισθὸ. Τοῦτο εἶναι μὲν ὑψηλότερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη οὔτε

ἔστι ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ διαθέσει ἀλλ' ὡσπερ ὁ μισθιος οὐ ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ δεσπότου, εἰ μὴ διὰ τὸ λαβεῖν τὸν μισθὸν τοῦ δεσπότου καὶ κερδᾶναι, ὁμοίως καὶ οὗτος ποιεῖ διὰ τὸ ἔχειν μισθόν.

20. Τρεῖς γάρ εἰσι διαθέσεις δι' ὧν ὀφείλομεν ποιεῖν τὸ καλόν, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος· ταῦτα καὶ ἄλλοιτε οἶδα εἶπον ὑμῖν. Ἡ γὰρ φοβούμενοι τὴν κόλασιν ποιούμεν, καὶ ἔσμεν ἐν τῇ δουλικῇ καταστιάσει· ἢ διὰ τὸ λαβεῖν μισθόν, καὶ ἔσμεν ἐν τῇ διαθέσει τοῦ μισθωτοῦ· ἢ δι' αὐτὸ τὸ καλόν, καὶ ἔσμεν ἐν τῇ διαθέσει τοῦ υἱοῦ. Ὁ υἱὸς γὰρ οὐ ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ πατέρος ἀπὸ φόβου, οὐδὲ ὡς θέλων παρ' αὐτοῦ λαβεῖν μισθόν, ἀλλὰ θέλων θεραπεῦσαι αὐτόν, θέλων τιμῆσαι καὶ ἀναπαῦσαι αὐτόν. Καὶ ἡμεῖς οὖν οὕτως ὀφείλομεν ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην δι' αὐτὸ τὸ καλόν, συμπάσχοντες ἀλλήλοις ὡς ἰδίῳις μέλεσιν, οὕτω θεραπεύοντές τινα ὡς ὅτι ἡμεῖς δι' ἐκείνων θεραπευόμεθα, οὕτω διδόντες ὡς αὐτοὶ λαμβάνοντες. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν γνώσει ἐλεημοσύνη· οὕτως εὕρισκόμεθα ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ διαθέσει, καθὼς εἶπομεν.

21. Οὐδεὶς δὲ δύναται εἰπεῖν· ἑπιπόνηός εἰμι καὶ οὐκ ἔχω πόθεν ἐλεῆσαι. Κἂν γὰρ οὐ δύνασαι δοῦναι ὡς ἐκεῖνοι οἱ πλούσιοι οἱ θάλλοντες τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, δὸς δύο λεπτά, ὡς ἡ χήρα ἢ πενιχρὰ ἐκείνη, καὶ προσδέχεται αὐτὰ ὁ Θεὸς παρὰ σοῦ ὑπὲρ τὰ δῶρα τῶν πλουσίων. Οὐδὲ οὕτως ἔχεις; ἀλλ' ἔχεις δύναμιν καὶ δύνασαι δι' ὑπηρεσίας ἐλεῆσαι τὸν ἀσθενοῦντα. Οὐ δύνασαι οὐδὲ τοῦτο; δύνασαι λόγῳ παρακαλέσαι τὸν ἀδελφόν σου. Ἐλέησον οὖν αὐτὸν διὰ τοῦ λόγου καὶ ἄκουσον

21. Βλ. ἀνωτέρω Διδασκαλία 4, 2.

22. Βλ. Μάρκ. 12, 41-43. Λουκᾶ 21, 1-3.

αὐτὸ ὅπως τὸ θέλει ὁ Θεός. Διότι δὲν εὐρίσκεται στὴν διάθεσι τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ ὅπως ὁ μισθωτὸς δὲν ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου παρὰ μόνο γιὰ νὰ λάβῃ τὸν μισθὸ ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ νὰ κερδίσῃ, ὁμοίως καὶ αὐτὸς ἐνεργεῖ γιὰ νὰ ἔχῃ μισθό.

20. Τρεῖς εἶναι οἱ διαθέσεις μέσα στίς ὁποῖες εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκτελέσωμε τὸ καλό, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος· γνωρίζω ὅτι αὐτὰ σὰς τὰ εἶπα καὶ ἄλλοτε²¹. Τὸ ἐκτελοῦμε ἢ φοβούμενοι τὴν κόλασι καὶ εὐρισκόμαστε στὴν δουλικὴ διάθεσι, ἢ γιὰ νὰ λάβωμε μισθὸ καὶ εὐρισκόμαστε στὴν διάθεσι τοῦ μισθωτοῦ, ἢ γιὰ τὸ καλὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ εὐρισκόμαστε στὴν διάθεσι τοῦ υἱοῦ. Διότι ὁ υἱὸς δὲν ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ἀπὸ φόβο οὔτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ λάβῃ μισθό, ἀλλ' ἀπὸ τὴν θέλησι νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ, θέλοντας νὰ τὸν τιμῆσῃ καὶ νὰ τὸν ἱκανοποιήσῃ. Κι' ἐμεῖς λοιπὸν ὀφείλομε νὰ ἀσκοῦμε τὴν ἐλεημοσύνη μὲ αὐτὴν τὴν πρόθεσι, γιὰ τὸ ἴδιο τὸ καλό, συμπάσχοντας πρὸς ἀλλήλους σὰν πρὸς ἰδικὰ μας μέλη, ὑπηρετώντας κάποιον ἔτσι σὰν νὰ ὑπηρετούμαστε ἐμεῖς ἀπὸ ἐκεῖνον, δίδοντας ἔτσι σὰν νὰ λαμβάνωμε ἐμεῖς. Αὕτῃ δὲ εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη μὲ γνῶσι· ἔτσι εὐρισκόμαστε στὴν διάθεσι τοῦ υἱοῦ, ὅπως εἶπαμε.

21. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῇ, 'εἶμαι πτωχὸς καὶ δὲν ἔχω μὲ τί νὰ ἐλεήσω'. Διότι καὶ ἂν δὲν μπορῆς νὰ δώσης ὅπως ἐκεῖνοι οἱ πλούσιοι ποὺ ρίπτουν τὰ δῶρα στὸ θησαυροφυλάκιο, δῶσε δυὸ λεπτὰ ὅπως ἡ πτωχὴ ἐκείνη χήρα²² καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὰ δεχθῇ ἀπὸ σένα καλύτερα ἀπὸ τὰ δῶρα τῶν πλουσίων. Δὲν ἔχεις οὔτε τόσα; 'Αλλ' ἔχεις δύναμι καὶ μπορεῖς νὰ ἐλεήσης τὸν ἀσθενῆ μὲ ὑπηρεσία. Δὲν μπορεῖς οὔτε τοῦτο; Μπορεῖς νὰ παρηγορήσης μὲ λόγο τὸν ἀδελφὸ σου. Ἐλέησε λοιπὸν τὸν ἀδελφὸ σου διὰ τοῦ λό-

τοῦ λέγοντος· «ἀγαθὸν λόγος ὑπὲρ δόμα». Ὑπόθου, οὐδὲ λόγῳ δύνασαι ἐλεῆσαι· δύνασαι ἐὰν παροξυνθῇ κατὰ σοῦ ὁ ἀδελφός σου, ποιῆσαι ἔλεος εἰς αὐτὸν καὶ βασιάσαι αὐτὸν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ταραχῆς αὐτοῦ, βλέπων αὐτὸν ἐπηρεαζόμενον ἐκ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν αὐτῷ ἐν ῥῆμα καὶ πλεον ταραξάσαι αὐτόν, σιωπῆσαι καὶ ἐλεῆσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀποσπῶν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Δύνασαι πάλιν, ἐὰν ἀμάριτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἐλεῆσαι αὐτὸν καὶ ἀφιέναι αὐτῷ τὴν ἀμαρτίαν αὐτοῦ, ἵνα καὶ σὺ-ἄφεισιν λάβῃς παρὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει γὰρ «ἄφειτε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν», καὶ εὐρίσκεισαι ποιῶν ἔλεος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, συγχωρῶν αὐτῷ ἃ ἥμαρτεν εἰς σέ. Ἔδωκε γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐξουσίαν, ἐὰν θέλωμεν, συγχωρεῖν ἀλλήλοις τὰ παραπιώματα. Καὶ οὐκ ἔχεις τόθεν ἐλεῆσαι τὸ σῶμα, ἐλεεῖς δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Καὶ ποῖον ἔλεος μέγα, ὡς τὸ ἔλεος τῆς ψυχῆς; Ὡσπερ γὰρ ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα ἐστὶ τοῦ σώματος, οὕτω καὶ τὸ ἔλεος τὸ γινόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μεῖζόν ἐστι τοῦ γινομένου εἰς τὸ σῶμα. Ὡστε οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν ὅτι, ὅτι δύναμαι ἐλεῆσαι. Ἐκαστος δύναται πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν κατάστασιν αὐτοῦ· μόνον σπουδάσει ἕκαστος ἐκεῖνο ὃ ποιεῖ ἀγαθὸν μετὰ γνώσεως ποιεῖν, καθὼς καὶ περὶ ἐκάστης ἀρετῆς εἶπομεν. Εἶπομεν γὰρ ὅτι ὁ ἐν γνώσει ποιῶν, οὗτός ἐστιν ὁ δόκιμος καὶ τεχνίτης, ὁ οἰκοδομῶν μετὰ ἀσφαλείας τὸν ἴδιον οἶκον. Περὶ τούτου λέγει καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ὅτι «ὁ φρόνιμος οἰκοδομεῖ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν», καὶ οὐδὲν τῶν ὑπεναντίων δύναται παρασαλεῦσαι αὐτήν.

22. Ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος δώη ἡμῖν ἀκούειν καὶ ποιεῖν

23. Σοφ. Σειρ. 18, 16.

24. Λουκᾶ 6, 37.

25. Ματθ. 7, 24.

γου καὶ ἄκουσε αὐτὸν ποῦ λέγει, «ὁ ἀγαθὸς λόγος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ δῶρο»²³. Ὑπόθεσε ὅτι δὲν μπορεῖς νὰ ἐλεήσης τὸν ἀδελφὸ σου οὔτε μὲ λόγῳ· μπορεῖς, ἂν ὀργισθῇ ἐναντίον σου ὁ ἀδελφός σου, νὰ τοῦ δείξης ἔλεος καὶ νὰ τὸν ὑποφέρης τὴν στιγμή τῆς ταραχῆς του, βλέποντάς τον νὰ πειράζεται ἀπὸ τὸν κοινὸ ἐχθρὸ, καὶ ἀντὶ νὰ τοῦ εἰπῆς ἓνα λόγο ποῦ θὰ τὸν τaráξη περισσότερο, νὰ σιωπήσης καὶ ἐλεήσης τὴν ψυχὴ του, ἀποσπώντας τον ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ. Μπορεῖς πάλι, ἂν ἀμαρτήσῃ εἰς βάρος σου ὁ ἀδελφός σου, νὰ τὸν ἐλεήσης καὶ νὰ τοῦ συγχωρήσῃς τὴν ἀμαρτία του, γιὰ νὰ λάβῃς καὶ σὺ ἄφεσι ἀπὸ τὸν Θεὸ, διότι λέγει «ἀφήσατε καὶ θὰ σᾶς ἀφεθῇ»²⁴, καὶ ἔτσι θὰ δείξης ἔλεος πρὸς τὴν ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ σου, συγχωρώντας του ὅσα ἀμάρτησε σὲ σένα. Διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε ἐξουσία, ἂν θέλωμε, νὰ συγχωροῦμε τὰ παραπτώματα ἀλλήλων. Καὶ δὲν ἔχεις μὲ τί νὰ ἐλεήσης τὸ σῶμα, ἐλεεῖς δὲ τὴν ψυχὴ του; Καὶ ποιὸ ἔλεος εἶναι τόσο μέγα ὅσο τὸ ἔλεος τῆς ψυχῆς; Ὅπως ἡ ψυχὴ εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ τὸ ἔλεος πρὸς τὴν ψυχὴ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ σῶμα. Ὡστε κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῇ ὅτι, ἔδεν μπορῶ νὰ ἐλεήσω. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ τὸ πράξῃ κατὰ τὴν δύναμί του καὶ τὴν κατάστασί του· μόνον πρέπει νὰ φροντίσῃ τὸ ἀγαθὸ ποῦ πράττει ὁ καθένας νὰ τὸ πράττῃ μὲ γνῶσι, ὅπως εἶπαμε καὶ γιὰ κάθε ἀρετῇ. Εἶπαμε δηλαδὴ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ ἐνεργεῖ μὲ γνῶσι, αὐτὸς εἶναι ὁ δόκιμος τεχνίτης ποῦ οἰκοδομεῖ μὲ ἀσφάλεια τὴν οἰκία του. Περὶ τούτου λέγει καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι «ὁ φρόνιμος οἰκοδομεῖ τὴν οἰκία του ἐπάνω στὴν πέτρα»²⁵, καὶ καμμιά ἀντίθετη δύναμις δὲν μπορεῖ νὰ τὴν παρασαλεύσῃ.

22. Εἶθε ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς νὰ μᾶς δώσῃ ν' ἀκούω-

ἃ ἀκούομεν, ἵνα μὴ γένωνται ἡμῖν εἰς κρῖμα οἱ λόγοι οὗτοι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

15

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ

1. Ἐν τῷ νόμῳ προσέταξεν ὁ Θεὸς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἵνα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεκαπῶσι πάντα ὅσα ἂν κτήσονται καὶ οὕτω ποιῶντες εὐλογοῦντο ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Τοῦτο εἰδότες οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐβουλεύσαντο πρὸς βοήθειαν καὶ εὐεργεσίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ τοῦτο μειζόνως καὶ ὑψηλοτέρως ἡμῖν παραδοῦναι, αὐτὰς τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀποδεκαπῶσαι καὶ οἰοεὶ ἀφιερῶσαι τῷ Θεῷ, ἵνα οὕτω καὶ εὐλογοῦμεθα ἐν τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ἐξιλευόμεθα καθ' ἕκαστον ἔτος τὰς ἁμαρτίας ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ. Καὶ ψηφίσαντες ἠγίασαν ἀπὸ τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ταύτας πὰς ἐπὶ ἑβδομάδας τῶν νηστειῶν οὕτω γὰρ ἀφώρισαν ἐπὶ ἑβδομάδας. Ἀλλὰ οἱ πατέρες τῷ χρόνῳ συνειδόντες προσιεθεῖναι αὐταῖς καὶ ἄλλην μίαν ἑβδομάδα, ἅμα μὲν διὰ τὸ προγυμνάζεσθαι καὶ οἷον προσομαλίζεσθαι τοὺς μέλλοντας εἰσελθεῖν εἰς τὸν κόπον τῶν νηστειῶν, ἅμα δὲ καὶ τιμῶντες τὰς νηστείας τῷ ἀριθμῷ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἣν ἐνήσειυσεν ὁ Κύριος ἡμῶν. Αἱ γὰρ ὀκτὼ ἑβδομάδες, ὑφαιρουμένων τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυ-

1. Πρῶτοι οἱ δυτικοὶ θεολόγοι, ἀπὸ τὸν δ' αἰῶνα, διετύπωσαν τὴν γνώμη ὅτι ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς ὠρίσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους.

με καὶ πράττωμε ὅσα ἀκούομε, ὥστε οἱ λόγοι αὐτοὶ νὰ μὴ καταντήσουν σὲ κατάκρισί μας τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

15

Π Ε Ρ Ι
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ

1. Στὸ νόμο διέταξε ὁ Θεὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ νὰ δίδουν κάθε ἔτος τὸ δέκατο ἀπὸ ὅλα ὅσα ἀποκτοῦν καὶ κάνοντας ἔτσι εὐλογοῦνταν σὲ ὅλα τὰ ἔργα τους. Τοῦτο γνωρίζοντας οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἐσκέφθησαν γιὰ βοήθεια καὶ εὐεργεσία τῶν ψυχῶν μας νὰ παραδώσουν σ' ἐμᾶς κι' αὐτὴ τὴν ἐντολή, σ' ἓνα μεγαλύτερο καὶ ὑψηλότερο ἐπίπεδο, δηλαδή νὰ ἀποδεκατίσωμε τίς ἡμέρες τῆς ζωῆς μας καὶ κατὰ κάποιο τρόπο νὰ τίς ἀφιερώνωμε στὸν Θεό, ἔτσι ὥστε καὶ νὰ εὐλογώμαστε στὰ ἔργα μας καὶ νὰ ἐξιλεώνωμε κάθε ἔτος τίς ἀμαρτίες ὅλης τῆς χρονιᾶς. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὑπολογισμὸ μᾶς ἐξεχώρισαν ἀπὸ τίς τριακόσιες ἐξήντα πέντε ἡμέρες τοῦ ἔτους αὐτές τίς ἐπτὰ ἐβδομάδες τῶν νηστειῶν ἔτσι πραγματικὰ ὤρισαν ἐπτὰ ἐβδομάδες¹. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ οἱ πατέρες ἐθεώρησαν ὀρθὸ νὰ προστεθῆ σ' αὐτές ἄλλη μία ἐβδομάδα, ἀφ' ἐνὸς μὲν γιὰ νὰ προγυμνάζωνται καὶ νὰ προδιαθέτωνται αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ εἰσέλθουν στὸν κόπο τῶν νηστειῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ γιὰ νὰ τιμήσουν τίς νηστείες μὲ τὸν ἀριθμὸ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ποὺ ἐνήργησε ὁ Κύριός μας. Διότι οἱ ὀκτῶ ἐβδομάδες, ἂν ἀφαιρεθοῦν

ριακῶν, τεσσαράκοντα ἡμέραι γίνονται, τιμωμένης καθ' ἑαυτῆς τῆς νηστείας τοῦ ἁγίου Σαββάτου, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἱερωτάτην καὶ μόνην νηστείαν ἀπὸ πάντων τῶν Σαββάτων τοῦ ἐνιαυτοῦ. Αἱ δὲ ἐπὶ ἑβδομάδες χωρὶς τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυριακῶν γίνονται τριάκοντα πέντε ἡμέραι· λοιπὸν προστιθεμένης τῆς νηστείας τοῦ ἁγίου Σαββάτου καὶ τοῦ ἡμίσεως τῆς λαμπρᾶς καὶ φωτιστικοῦ νυκτός, γίνονται τριάκοντα ἕξ ἡμῖσι ἡμέραι, ὅπερ ἐστὶ τὸ δέκατον τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα πέντε ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ μετὰ πολλῆς ἀκριθείας. Τῶν γὰρ τριακοσίων τὸ δέκατον ἐστὶ τριάκοντα, καὶ τῶν ἑξήκοντα τὸ δέκατον ἕξ, καὶ τῶν πέντε τὸ δέκατον ἡμῖσι· ἰδοὺ τριάκοντα ἕξ ἡμῖσι ἡμέραι, καθὼς εἶπομεν. Αὕτη ἐστὶν ἡ δεκατία, ὡς ἂν εἶπη τις, παντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἣν ἠγίασαν ἡμῖν εἰς μετάνοιαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καθάρσιον οὖσαν τῶν ἁμαρτιῶν, ὡς εἶπον, παντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ.

2. Ὅστις οὖν φυλάττει ἑαυτὸν καλῶς καὶ ὡς δεῖ ἐν ταῖς ἁγίαις ἡμέραις ταύταις μακάριός ἐστιν, ἀδελφοί· κἂν γὰρ ἔινυχεν αὐτόν, ὡς ἄνθρωπον, ἁμαρτιῆσαι εἴτε ἐξ ἀσθενείας εἴτε ἐξ ἀμελείας, ἀλλ' ἰδοὺ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὰς ἁγίας ἡμέρας ταύτας, ἵνα ἐὰν σπουδάσει τις μετὰ νήψεως καὶ ταπεινοφροσύνης φροντίσαι ἑαυτοῦ καὶ μετανοῆσαι ἐν αὐταῖς, καθαρῇ ἀπὸ πάντων ἁμαρτιῶν ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ λοιπὸν ἀναπαύεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θάρους, καὶ οὕτω καθαρῶς προσέρχεται τῇ ἁγίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως καὶ μεταλαμβάνει ἀκατακρίτως τῶν ἁγίων μυστηρίων νέος ἄνθρωπος γενόμενος διὰ τῆς μετανοίας τῶν ἁγίων νηστειῶν τούτων, καὶ μένει μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης πνευματικῆς, ἐσοριάζων σὺν Θεῷ πᾶσαν τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν. «Πεντηκοστή γὰρ ἐστὶν ἀνάστασις ψυχῆς», ὡς

τὰ Σάββατα κί' οἱ Κυριακές, γίνονται σαράντα ἡμέρες, μέ ἑξαίρεσι τήν νηστεία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πού τιμᾶται μόνη της, ἐπειδή εἶναι ἱερωτάτη καί μόνη νηστεία ἀπό ὄλα τὰ Σάββατα τοῦ ἔτους. Οἱ δέ ἑπτὰ ἑβδομάδες χωρίς τὰ Σάββατα καί τίς Κυριακές γίνονται τριάντα πέντε ἡμέρες· ὅταν λοιπὸν προστεθῆ ἡ νηστεία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καί τοῦ μισοῦ μέρους τῆς λαμπρῆς καί φωτοποιοῦ νύκτας, γίνονται τριάντα ἕξι καί μισή ἡμέρες, πού εἶναι τὸ δέκατο τῶν τριακοσίων ἐξήντα πέντε ἡμερῶν τοῦ ἔτους μέ πλήρη ἀκρίβεια. Διότι τῶν τριακοσίων τὸ δέκατον εἶναι τριάντα καί τῶν ἐξήντα τὸ δέκατο εἶναι ἕξι καί τῶν πέντε τὸ δέκατο εἶναι μισό· ἴδου λοιπὸν τριάντα ἕξι ἡμέρες καί μισή, καθὼς εἶπαμε. Αὕτη εἶναι ἡ δεκατία, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεῖς, ὄλου τοῦ ἔτους, τήν ὁποία ὤρισαν σ' ἐμᾶς γιὰ μετάνοια οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, εἶδος καθαρσίου τῶν ἀμαρτιῶν, ὅπως εἶπα, ὄλου τοῦ ἔτους.

1. "Ὅποιος λοιπὸν φυλάττει τὸν ἑαυτό του καλῶς καί ὅπως πρέπει τίς ἅγιες ἡμέρες, εἶναι μακάριος, ἀδελφοί· διότι κί' ἂν ἔτυχε σάν ἄνθρωπος νὰ ἀμαρτήσῃ εἴτε ἀπὸ ἀσθένεια εἴτε ἀπὸ ἀμέλεια, ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς ἔδωσε τίς ἅγιες αὐτὲς ἡμέρες, ὥστε ἐὰν προσπαθήσῃ κανεῖς μέ ἐγρήγορι καί ταπεινοφροσύνη νὰ φροντίσῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του καί νὰ μετανοήσῃ κατὰ τὴν διάρκειά τους, θὰ καθαρῶσθῃ ἀπὸ τίς ἀμαρτίες ὄλου τοῦ ἔτους καί τότε ἡ ψυχὴ του θὰ ἀναπαύεται ἀπὸ τὸ βάρος κί' ἔτσι θὰ προσέρχεται καθαρὸς στὴν ἁγία ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως καί θὰ μεταλαμβάνῃ ἀκατακρίτως τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἀφοῦ ἔγινε καί ἄνθρωπος διὰ τῆς μετανοίας τῶν ἁγίων τούτων νηστειῶν καί μένει μέ χαρὰ καί εὐφροσύνη πνευματική, ἐορτάζοντας σὺν Θεῷ ὄλη τὴν ἁγία Πεντηκοστή. Διότι ἸΠεντηκοστή εἶναι ἀνάστασις τῆς

λέγει· τούτου γὰρ καὶ σύμβολόν ἐστι τὸ μὴ κλίνειν ἡμᾶς γόνυ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πᾶσαν τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν.

3. Ἐκαστος οὖν θέλων καθαρισθῆναι ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ διὰ τῶν ἡμερῶν τούτων, θέλει προῶτον μὲν φυλάττειν ἑαυτὸν ἀπὸ ἀδιαφορίας βρωμάτων. «Ἡ γὰρ ἀδιαφορία τῶν βρωμάτων», καθὼς λέγουσιν οἱ Πατέρες, «γεννᾷ τῷ ἀνθρώπῳ πᾶν κακόν». Εἶτα θέλει ὁμοίως φυλάττειν τὸ μὴ καταλύειν τὴν νησιεῖαν χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης, τὸ μὴ ἐπιζητεῖν τὰ ἡδέα βρώματα, τὸ μὴ καταβάρεϊν ἑαυτὸν τῇ πλησμονῇ τῶν βρωμάτων ἢ πομάτων. Δύο γὰρ εἶσι διαφοραὶ τῆς γαστριμαργίας. Ἔστιν ὅτε πολεμεῖται τις εἰς τὴν ἡδύτητα, καὶ οὐκ ἄει θέλει πολλὰ φαγεῖν, ἀλλὰ θέλει τὰ ἡδέα. Καὶ συμβαίνει ὅτι ἐσθίει ὁ τοιοῦτος βρῶμα ἀρέσκον αὐτῷ καὶ τοσοῦτον ἠτιᾶται αἷ ἡδονῇ αὐτοῦ, ὅτι μένει κρατῶν τὸ βρῶμα ἐκείνο εἰς τὸ σιόμα αὐτοῦ καὶ μασσώμενος αὐτὸ ἐπὶ ἱκανὸν καὶ μὴ εὐψυχῶν καταπιεῖν αὐτὸ διὰ τὴν ἡδονήν. Αὕτη λέγεται λαιμαργία. Ἄλλος πολεμεῖται εἰς τὴν πλησμονήν, καὶ οὐ θέλει τὰ καλὰ βρώματα, οὐδὲ μέλει αὐτῷ περὶ ἡδύτητος, ἀλλὰ κἂν καλὰ εἶσι, κἂν κακὰ, οὐ θέλει εἰ μὴ μόνον φαγεῖν, καὶ εἶτι δήποτε ἐάν εἶσιν, οὐ μέλει αὐτῷ εἰ μὴ μόνον τοῦ γεμίσει τὴν γαστέρα αὐτοῦ. Αὕτη λέγεται γαστριμαργία. Καὶ λέγω ὑμῖν τὴν αἰτίαν τῶν ὀνομάτων τούτων. Μαργαίνειν λέγεται παρὰ τοῖς ἔξω τὸ μαίνεσθαι, καὶ μάργος λέγεται ὁ μαινόμενος. Ὅταν μὲν οὖν γίνεται ἡ νόσος ἐκείνη καὶ ἡ μαρία τινὲ περὶ τὸ πληροῦσθαι τὴν γαστέρα, τότε λέγεται γαστριμαργία παρὰ τὸ μαργαίνειν, ὃ ἐστι μαίνεσθαι, τὴν γαστέρα. Ὅταν δὲ γένηται περὶ μόνην τὴν ἡδονήν τοῦ λαιμοῦ, καλεῖται λαιμαργία παρὰ τὸ μαργαίνειν τὸν λαιμόν.

2. Εὐαγγρίου, Ἀποφθέγματα Πρὸς μοναχοὺς, Gressmann, TU 39, σ. 156. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Δωρόθεος ἀνέφερε τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγρίου, ὅπως καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα, ἀλλὰ κάποιος μεταγενέστερος ἀντιγραφεὺς τὸ παρέλειψε.

ψυχῆς', ὅπως λέγει κάποιος²· σύμβολο μάλιστα τούτου εἶναι τὸ ὅτι δὲν γονατίζομε καθόλου στὴν ἐκκλησία ὅλη τὴν ἀγία Πεντηκοστή.

3. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ καθαρισθῆ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες ὅλου τοῦ ἔτους κατὰ τὴν διάρκεια τούτων τῶν ἡμερῶν, πρέπει πρῶτα νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τὴν ἀδιακρσία μεταξὺ τῶν τροφῶν. «Διότι», ὅπως λέγουν οἱ πατέρες, «γεννᾶ στὸν ἄνθρωπο κάθε κακό». Ἐπειτα πρέπει ὁμοίως νὰ προσέχη καὶ νὰ μὴ διακόπτη τὴν νηστεία χωρὶς μεγάλη ἀνάγκη, νὰ μὴ ἐπιζητῆ τὰ νόστιμα φαγητὰ, νὰ μὴ φορτῶνεται μὲ πλῆθος φαγητῶν καὶ ποτῶν. Πραγματικὰ ὑπάρχουν δύο εἶδη γαστριμαργίας. Ἐνας πολεμεῖται ἀπὸ τὴν λιχουδιὰ καὶ δὲν θέλει πάντοτε νὰ φάγη πολλά, ἀλλὰ θέλει τὰ νόστιμα. Καὶ συμβαίνει καμμιά φορὰ ὅταν αὐτὸς τρώγη φαγητὸ πού τοῦ ἄρέσει νὰ ὑποκύπτει τόσο πολὺ στὴν ἡδονή του, ὥστε νὰ κρατῆ τὸ φαγητὸ στὸ στόμα του μασώντας το πολὺ ὥρα καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἡδονῆς μὴ ἀποφασίζοντας νὰ τὸ καταπιῆ. Ἄλλος πολεμεῖται ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ποιότητος, καὶ δὲν θέλει τὰ καλὰ φαγητὰ, οὔτε τὸν μέλλει γιὰ τὴν νοστιμάδα, ἀλλὰ, εἴτε καλὰ εἶναι εἴτε κακὰ, δὲν θέλει παρὰ μόνο νὰ φάγη καὶ ὅ,τιδήποτε εἶναι, δὲν τὸν μέλλει παρὰ μόνο νὰ γεμίσει τὴν κοιλιά του. Αὕτῃ λέγεται γαστριμαργία. Καὶ σὰς λέγω τὴν προέλευσι αὐτῶν τῶν λέξεων. Μαργαίνειν στοὺς κοσμικοὺς σημαίνει μαίνεσθαι καὶ μάργος εἶναι ὁ μαινόμενος. Ὅταν λοιπὸν ἐπέλθῃ σὲ κάποιον ἡ νόσος ἐκείνη καὶ ἡ μανία γιὰ τὸ γέμισμα τῆς κοιλιάς τότε λέγεται γαστριμαργία ἀπὸ τὸ μαργαίνειν, δηλαδὴ μαίνεσθαι τὴν γαστέρα. Ὅταν δὲ περιορίζεται μόνο στὴν ἡδονή τοῦ λαιμοῦ λέγεται λαιμαργία ἀπὸ τὸ μαργαίνειν τὸν λαιμό.

4. Ταῦτα οὖν χρὴ φεύγειν μετὰ πάσης νήψεως τὸν θέλοντα καθαρῶσαι ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἑαυτοῦ· οὐκ εἰσὶ γὰρ κατὰ χρεῖαν τοῦ σώματος, ἀλλὰ κατὰ πάθος, καὶ ἐν ἀνάσχηται αὐτῶν, γίνονται αὐτῶ εἰς ἁμαρτίαν. Ὡσπερ ἔστι τὸ νομίμως βιώσαι καὶ τὸ πορνεῦσαι, ὅτι ἡ μὲν πράξις ἡ αὐτή, ὁ δὲ σκοπὸς ἔστιν ὁ ποιῶν τὴν διαφορὰν τοῦ πράγματος, ὁ μὲν γὰρ διὰ παιδοποιίαν συμμίγνυται, ὁ δὲ διὰ τὸ πληρῶσαι ἰδίαν φιληδονίαν· οὕτως ἔστιν εὐρεῖν καὶ ἐπὶ τῆς θρώσεως, ὅτι ἐν πράγματι ἔστι τὸ φαγεῖν κατὰ χρεῖαν καὶ τὸ φαγεῖν διὰ τὴν ἡδονήν, ὁ δὲ σκοπὸς ἔστιν ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν. Τὸ δὲ κατὰ χρεῖαν φαγεῖν ἔστιν ὅταν ὀρίζει τις ἑαυτῶ πόσον λαβεῖν τῆς ἡμέρας καὶ βλέπει εἰ ἐβάρησεν αὐτὸν ἐκεῖνο ὃ ὥρισεν, καὶ χρῆζει ἐπάραι μικρὸν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐπαίρει, ἢ οὐκ ἐβάρησεν αὐτόν, οὐκ ἐσιάθη δὲ ἐπ' αὐτῶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ χρῆζει προσθεῖναι ἄλλο μικρόν, καὶ προστιθεῖ μικρόν, καὶ οὕτω δοκιμάζει καλῶς τὴν χρεῖαν αὐτοῦ καὶ στοιχεῖ λοιπὸν τῶ ὠρισμένῳ, οὐ διὰ τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ σκοπῶ τοῦ σιῆσαι τὴν δύναμιν τοῦ σώματος αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸ δὲ δ λαμβάνει τις, ὀφείλει μετὰ εὐχῆς λαμβάνειν καὶ κατακρίνειν ἑαυτὸν ἐν τῶ λογισμῶ ὡς ἀνάξιον ὄντα οἴας δήποτε παρακλήσεως καὶ μὴ προσέχειν ἐάν τινες κατὰ τινα, ὡς εἰκός, χρεῖαν ἢ κατὰ ἀνάγκην θεραπεύονται, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ζητῇ ἀνάπανσιν ἢ νομίζῃ ὅτι ἐλαφρόν ἔστι τῇ ψυχῇ τὸ ἀναπαύεσθαι.

5. Ποιὲ ὄντιος μου ἐν τῶ κοινοβίῳ, ἀπῆλθον ἐπισκέψασθαι ἕνα τῶν γερόντων ἦσαν γὰρ ἐκεῖ πολλοὶ μεγάλοι γέροντες), καὶ εὗρισκω τὸν ὑπερηγουῦντα αὐτῶ ἀδελφὸν τρώ-

4. Αὐτὰ λοιπὸν πρέπει νὰ ἀποφεύγη μὲ ὄλη τὴν προσοχὴ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ καθαρισθῆ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας του. Διότι δὲν ὀφείλονται σὲ ἀνάγκη τοῦ σώματος, ἀλλὰ σὲ πάθος, καὶ ἂν τὰ ἀνεχθῆ, τοῦ γίνονται ἀμαρτία. Ὅπως στὴν περίπτωσι τῆς νομίμου συμβιώσεως καὶ τῆς πορνείας, ἡ μὲν πράξις εἶναι ἡ ἴδια, ὁ δὲ σκοπὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ δημιουργεῖ τὴν διαφορὰ τοῦ πράγματος, διότι ὁ μὲν ἕνας συνενώνεται γιὰ παιδοποιῖα ὁ δὲ ἄλλος γιὰ ἱκανοποίησι φιληδονίας· ἔτσι μπορεῖ νὰ εὕρη κανεὶς καὶ στὸ θέμα τῆς βρώσεως, ὅτι τὸ ἴδιο εἶναι τὸ νὰ φάγη ἀπὸ ἀνάγκη καὶ τὸ νὰ φάγη ἀπὸ λιχουδιά, ὁ σκοπὸς δὲ εἶναι αὐτὸς ποὺ δημιουργεῖ τὴν ἀμαρτία. Τὸ νὰ τρώγη κατὰ ἀνάγκη εἶναι ὅταν ὀρίζη κανεὶς στὸν ἑαυτὸ του πόσο νὰ λάβῃ τὴν ἡμέρα καὶ βλέπῃ ἂν τὸν ἐβάρυνε αὐτὸς ποὺ ὤρισε καὶ ἂν χρειάζεται νὰ ἀφαιρέσῃ ὀλίγο ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀφαιρεῖ, ἢ δὲν τὸν ἐβάρυνε, ἀντιθέτως δὲν ἤρκεσε γιὰ τὴν συντήρησι τοῦ σώματός του καὶ χρειάζεται νὰ προσθέσῃ ὀλίγο ἀκόμη, καὶ προσθέτῃ ὀλίγο, καὶ ἔτσι ὑπολογίζει καλῶς τὴν ἀνάγκη του καὶ συμμορφώνεται στὸ ἐξῆς μὲ τὴν καθωρισμένη μερίδα, ὄχι γιὰ εὐχαρίστησι ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ συντηρήσῃ τὴν δύναμι τοῦ σώματός του. Καὶ αὐτὸ δὲ ποὺ λαμβάνει κανεὶς, ὀφείλει νὰ τὸ λαμβάνῃ μὲ προσευχὴ καὶ νὰ κατακρίνῃ τὸν ἑαυτό του ἐνδομύχως ὡς ἀνάξιον ὁποιασδήποτε παρηγορίας, καὶ νὰ μὴ προσέχῃ ἂν μερικοί, γιὰ κάποια χρειαῖα ἢ ἀνάγκη φυσικά, εὐρίσκουν ἰδιαίτερη περιποίησι, γιὰ νὰ μὴ ζητῆ καὶ αὐτὸς ἱκανοποίησι ἢ νὰ νομίζῃ ὅτι ἡ ἱκανοποίησις εἶναι κάτι ἀβλαβὲς γιὰ τὴν ψυχὴ.
5. Κάποτε, ὅταν ἀκόμη ἤμουν στὸ κοινόβιον τοῦ Σερίδου, ἐπῆγα νὰ ἐπισκεφθῶ ἕνα ἀπὸ τοὺς γέροντες (ἦσαν δὲ ἐκεῖ πολλοὶ μεγάλοι γέροντες) καὶ εὐρίσκω τὸν ἀδελφὸ ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσε νὰ τρώγῃ μαζί του,

γοντα μετ' αὐτοῦ, καὶ λέγω αὐτῷ κατ' ἰδίαν· οἶδας, ἀδελφέ, οὗτοι οἱ γέροντες οὓς βλέπεις τρώγοντας καὶ φησὶν ἔχοντας μικρὰν θεραπείαν, ὅμοιοί εἰσιν ἀνθρώποις οἷτινες κησάμενοι θαλάντιον, ἔμειναν ἐργαζόμενοι καὶ βάλλοντες εἰς τὸ θαλάντιον ἐκείνο, ἕως οὗ ἐγέμισαν αὐτό, καὶ μετὰ τὸ σφραγῖσαι αὐτὸ πάλιν εἰργάσαντο καὶ συνῆξαν ἑαυτοῖς πρὸς ἄλλα χίλια νομίσματα, ἵνα ἐν καιρῷ ἀνάγκης εὗρωσι πόθεν ἐκβαλεῖν καὶ φυλάξωσι τὰ ἐν τῷ θαλαντίῳ. Οὕτω καὶ οἱποὶ ἔμειναν ἐργαζόμενοι καὶ θησαυρίζοντες ἑαυτοῖς, καὶ μετὰ τὸ σφραγῖσαι τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν εἰργάσαντο ἄλλα ὀλίγα, καὶ ἔχουσι αὐτὰ ἐν καιρῷ ἀσθενείας ἢ γήρους, ἵνα ἀπ' αὐτῶν ἐκβάλλωσιν, ἐκεῖνα δὲ ἔχωσι τεθησαυρισμένα. Ἡμεῖς δὲ ἀκμὴν οὐδὲ αὐτὸ τὸ θαλάντιον ἐκησάμεθα πόθεν ἀναλίσκομεν; Διὰ τοῦτο, ὡς εἶπον, ὀφείλομεν, κἂν εἰς χρεῖαν λαμβάνωμεν, κατακρίνειν ἑαυτοὺς ὡς ἀναξιούς παντοίας θεραπείας καὶ αὐτῆς δὲ τῆς μοναδικῆς ζωῆς, καὶ μὴ μετὰ ἀδείας λαμβάνειν. Καὶ οὕτως οὐ γίνεται ἡμῖν εἰς κατάκριμα.

6. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐγκρατείας τῆς γαστρὸς. Χρηζομεν δὲ ὁμοίως μὴ μόνον τὴν δίαιταν ἑαυτῶν φυλάττειν, ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης ἁμαρτίας ἀπέχεσθαι, ἵνα ὥσπερ νησιεύομεν τῇ κοιλίᾳ, οὕτω νησιεύομεν καὶ τῇ γλώσση, ἀπεχόμενοι ἀπὸ καταλαλιᾶς, ἀπὸ ψεύδους, ἀπὸ ἀργολογίας, ἀπὸ λοιδορίας, ἀπὸ ὀργῆς ἀπὸ πάσης ἀπλῶς ἁμαρτίας γινομένης διὰ τῆς γλώσσης· ὁμοίως νησιεύειν τοῖς ὀφθαλμοῖς, τὸ μὴ βλέπειν μάταια, τὸ μὴ παρορησιάζεσθαι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, μὴ προσέχειν τινὶ ἀναιδῶς· ὁμοίως καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κωλύειν ἀπὸ παντὸς πο-

καὶ τοῦ λέγω ἰδιαιτέρως ἄγνωρίζεις, ἀδελφέ, αὐτοὶ οἱ γέροντες ποὺ βλέπεις, νὰ τρώγουν καὶ νὰ ἔχουν κάποια μικρὴ ἀνακούφισι, εἶναι ὅμοιοι μὲ ἀνθρώπους ποὺ, ἀφοῦ ἀπέκτησαν βαλάντιο, ἐργάζονταν συνεχῶς καὶ ἔβαλλαν στὸ βαλάντιο ἐκεῖνο χρήματα, ἕως ὅτου τὸ ἐγέμισαν, καὶ συνέχισαν νὰ ἐργάζονται καὶ μετὰ τὴν σφράγισί του καὶ συγκέντρωσαν ἄλλα χίλια νομίσματα, γιὰ νὰ ἔχουν ἀπὸ ποῦ νὰ δαπανίσουν σὲ καιρὸ ἀνάγκης, φυλάττοντας τὰ εὕρισκόμενα στὸ βαλάντιο. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ συνέχισαν ἐργαζόμενοι καὶ θησαυρίζοντας γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ μετὰ τὴν σφράγισι τῶν θησαυρῶν τοὺς ἐργάσθησαν ὀλίγο ἀκόμη καὶ ἔχουν ὅσα ἐκέρδισαν γιὰ ὥρα ἀσθενείας ἢ γήρατος, γιὰ νὰ δαπανοῦν ἀπὸ αὐτὰ, φυλάττοντας ἐκείνους τοὺς θησαυροὺς στὸ ταμεῖο. Ἐμεῖς ὅμως ἀκόμη δὲν ἀποκτήσαμε οὔτε αὐτὸ τὸ βαλάντιο ἀπὸ ποῦ δαπανοῦμε; Ἐγὼ εἶπα, ὀφείλομε, ἀκόμη καὶ ἂν λαμβάνωμε γιὰ κάλυψι ἀνάγκης, νὰ κατακρίνωμε ἑαυτοὺς ὡς ἀναξίους κάθε ἀνακουφίσεως, ἀκόμη καὶ τῆς μοναχικῆς ζωῆς, καὶ νὰ μὴ λαμβάνωμε ἀφόβως αὐτὸ τὸ ἀναγκαῖο. Ἔτσι δὲν θὰ ἀποβῇ σὲ κατάκρισί μας.

6. Αὐτὰ περὶ τῆς ἐγκρατείας τῆς κοιλιᾶς. Πρέπει δὲ ὄχι μόνο νὰ φυλάττωμε τὴν δίαιτά μας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπέχωμε ἀπὸ κάθε ἄλλη ἁμαρτία, ὥστε ὅπως νηστεύομε μὲ τὴν κοιλιά, ἔτσι νὰ νηστεύωμε καὶ μὲ τὴν γλῶσσα, ἀπέχοντας ἀπὸ καταλαλιά, ἀπὸ ψεῦδος, ἀπὸ φλυαρία, ἀπὸ λοιδορία, ἀπὸ ὀργή, ἀπὸ κάθε ἁμαρτία γενικῶς ποὺ γίνεται διὰ τῆς γλώσσης. Ὅμοίως πρέπει νὰ νηστεύωμε μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, νὰ μὴ βλέπωμε μάταια, νὰ μὴ ἀπευθύνωμε τολμηρὸ βλέμμα μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, νὰ μὴ προσέχωμε κανένα ἀναιδῶς ὁμοίως νὰ ἐμποδίζωμε καὶ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια ἀπὸ κάθε πονηρὸ πρᾶγμα καὶ ἔτσι νη-

νηροῦ πράγματιος· καὶ οὕτω νησιεύοντες, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, νησιείαν δεκτὴν, ἀπεχόμενοι ἀπὸ πάσης κακίας διὰ ὄλων τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν ἐνεργουμένης, προσερχόμεθα τῇ ἁγίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἀνασιτάσεως, ὡς ἤδη εἶπαμεν, νέοι καὶ καθαροὶ καὶ ἄξιοι τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων μυστηρίων, πρότερον ἐξελθόντες εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ δεξάμενοι αὐτὸν μετὰ βαΐων καὶ κλάδων ἐλαιῶν καθήμενον ἐπὶ πώλῳ καὶ εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν.

7. Τί θέλει εἶναι τὸ καθίσαι αὐτὸν ἐπὶ πώλῳ; Ἐπὶ πώλῳ ἐκάθισεν, ἵνα τὴν ἀλογωθεῖσαν, ὡς λέγει ὁ προφήτης, ψυχὴν καὶ ὁμοιωθεῖσαν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις ἐπιστρέψῃ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ὑποιάξῃ αὐτὴν τῇ ἐαυτοῦ θεότητι. Τί δέ ἐστι τὸ ἀπαντῆσαι αὐτῷ μετὰ βαΐων καὶ κλάδων ἐλαιῶν; Ὅταν ἐξέρχεται τις εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ ἀπιδίκου αὐτοῦ καὶ ὑποστρέφει νικῆσας, ἕκαστος τῶν ἰδίων ἀπαντᾷ αὐτῷ μετὰ βαΐων, ὡς νικητῆ· νίκης γὰρ σύμβολόν ἐστι τὸ βαῖον. Πάλιν ὅταν τις ἀδικεῖται ὑπὸ τινος καὶ θέλει προσελθεῖν τῷ δυναμένῳ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν αὐτοῦ, κλάδους ἐλαιῶν βασιάζει, βοῶν καὶ αἰτῶν καὶ ἐλεηθῆναι καὶ τυχεῖν βοηθείας· αἱ ἐλαῖαι γὰρ σύμβολόν εἰσι τοῦ ἐλέους. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀπαντῶμεν τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν Χριστῷ μετὰ βαΐων μὲν ὡς νικητῆ, αὐτὸς γὰρ ἐνίκησε τὸν ἐχθρὸν ὑπὲρ ἡμῶν, μετὰ κλάδων δὲ ἐλαιῶν, αἰτουῦντες παρ' αὐτοῦ ἔλεος, ἵνα ὥσπερ αὐτὸς ἐνίκησεν ὑπὲρ ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς νικήσωμεν δι' αὐτοῦ αἰτουῦντες καὶ εὐρεθῶμεν βασιάζοντες αὐτοῦ τὰ νικητήρια, οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς νίκης ἧς ἐνίκησεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἧς ἐνικήσαμεν καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ εὐχαῖς πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

3. Περὶ Νησιείας Α' 11. Β' 8.

4. Βλ. Ψαλμ. 48, 21.

στεύοντας, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος³, νηστεία ἀποδεκτή, ἀπέχοντας ἀπὸ κάθε κακία ποῦ ἐνεργεῖται μὲ ὅλες τίς αἰσθήσεις μας, νὰ προσερχώμαστε τὴν ἀγία ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως, ὅπως ἤδη εἶπαμε, νέοι καὶ καθαροὶ καὶ ἄξιοι τῆς μεταλήψεως τῶν ἀγίων μυστηρίων, ἀφοῦ πρῶτα ἐξέλθωμε σὲ προῦπαντησι τοῦ Κυρίου μας καὶ τὸν δεχθοῦμε μὲ βάρια καὶ κλάδους ἐλαιῶν καθισμένο ἐπάνω σὲ πῶλο καὶ εἰσερχόμενο στὴν ἀγία πόλι.

7. Τί ἐννοεῖ τὸ ὅτι ἐκάθισε ἐπάνω σὲ πῶλο; Ἐκάθισε ἐπάνω σὲ πῶλο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ὅπως λέγει ὁ προφήτης⁴, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ψυχὴ ποῦ ἐγινε ἄλογος καὶ ὠμοιώθηκε μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη καὶ νὰ τὴν ὑποτάξῃ στὴν θεότητά του. Τί δὲ εἶναι τὸ νὰ τὸν προῦπαντήσουν μὲ βάρια καὶ κλάδους ἐλαιῶν; Ὅταν ἐξέρχεται κάποιος σὲ πόλεμο κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ἐπιστρέφῃ νικητής, ὅλοι οἱ ἰδικοὶ του τὸν προῦπαντοῦν μὲ βάρια ὡς νικητὴ διότι τὰ βάρια εἶναι σύμβολο νίκης. Ἐπίσης ὅταν κάποιος ἀδικῆται ἀπὸ ἄλλον καὶ θέλῃ νὰ προσέλθῃ σ' αὐτὸν ποῦ μπορεῖ νὰ ἐκδικηθῇ γιὰ λογαριασμό του, βαστάζει κλάδους ἐλαιῶν, φωνάζοντας καὶ ζητώντας νὰ ἐλεηθῇ καὶ βοηθηθῇ διότι οἱ ἐλαῖες εἶναι σύμβολο τοῦ ἐλέους. Γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς προῦπαντοῦμε τὸν Δεσπότη μας Χριστὸ μὲ βάρια μὲν ὡς νικητὴ, διότι αὐτὸς ἐνίκησε τὸν ἐχθρό μας, μὲ κλάδους δὲ ἐλαιῶν γιὰ νὰ ζητήσωμε ἀπὸ αὐτὸν ἔλεος. Εἶθε ἔτσι παρακαλώντας τον νὰ νικήσωμε κι' ἐμεῖς δι' αὐτοῦ καὶ νὰ εὐρεθοῦμε βαστάζοντας τὰ ἐμβλήματα του τῆς νίκης, ὄχι μόνο γιὰ τὴν νίκη ποῦ ἐπέτυχε γιὰ μᾶς, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὴν ποῦ ἐκερδίσαμε ἐμεῖς δι' αὐτοῦ μὲ τίς εὐχὲς ὄλων τῶν ἀγίων. Ἀμήν.

16

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΙΝΩΝ ΡΗΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΨΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΜΕΤΑ ΤΡΟΠΟΥ
ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ

1. Ἐδέως ἐλάλουν ὑμῖν ὀλίγα περὶ τῶν ψαλμῶν ὧν ψάλλομεν, ἵνα μὴ ἀπομετεωρίζεσθε πρὸς τὸ μέλος, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς ὑμῶν κατὰ ἀναλογίαν συμποιοῦνται τῇ δυνάμει τῶν λόγων. Τί οὖν ἐφάλλομεν ἄρτι;

Ἀνασιτάσεως ἡμέρα·

καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς.

2. Ἐπειδὴ τὸ παλαιὸν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν ταῖς ἐορταῖς ἤγουν πανηγύρεσι προσέφερον δῶρα τῷ Κυρίῳ κατὰ νόμον, οἷον θυσίας, ὀλοκαυτώματα, ἀπαρχάς, καὶ ὅσα τρι-
αῦτα, παραινεῖ καὶ ἡμῖν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐορτάσαι ὥσπερ ἐμεῖνοι τῷ Κυρίῳ καὶ παρακελεύεται λέγων·

ἀνασιτάσεως ἡμέρα·

ἀντὶ τοῦ ἁγίας ἐορτῆς ἡμέρα, θείας πανηγύρεως ἡμέρα, τοῦ Πάσχα Χριστοῦ ἡμέρα. Τί ἐστὶ Πάσχα Χριστοῦ; Τὸ Φασέχ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτε ἐξῆλθον ἐκ γῆς Αἰγύπτου· τὸ δὲ νῦν Πάσχα δὲ προτιρέπεται ἡμᾶς ὁ ἅγιος ἐορτάσαι, ἢ ψυχὴ ἐπιτελεῖ, ἢ ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς νοση-
τῆς Αἰγύπτου, τοῦτ' ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας. Ὅτι γὰρ δια-
θαίνει ἢ ψυχὴ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πρὸς τὴν ἀρετὴν, τότε ποιεῖ τὸ Φασέχ τῷ Κυρίῳ, ὡς εἶπεν Εὐάγγελος· Ἐπάσχα Κυρίου, διάθαις ἀπὸ κακίας·

3. Σήμερον οὖν Πάσχα Κυρίου, λαμπρᾶς ἐορτῆς ἡμέρα, τῆς Χριστοῦ ἀνασιτάσεως ἡμέρα, τοῦ τὴν ἁμαρτίαν ἀνα-

1. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγοι 1, 1. 1, 4.

2. Ἀποφθέγματα πρὸς μοναχοὺς 40, Gressmann, Texte u. Unt-
ters. 39, σ. 156. PG 40, 1272.

16

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΡΗΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΨΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΜΕΛΟΣ
ΣΤΟ ΑΓΙΟ ΠΑΣΧΑ

1. Εὐχαρίστως θὰ σᾶς ἔλεγα ὀλίγα περὶ τῶν ψαλμῶν ποὺ ψάλλομε, γιὰ νὰ μὴ ἀποσπᾶται ἡ προσοχή σας πρὸς τὴν μελωδία, ἀλλὰ νὰ συνταιριάζεται ὁ ἴδιος ὁ νοῦς σας μὲ τὴν δύναμι τῶν λόγων. Τί λοιπὸν ἐψάλλαμε πρὶν ἀπὸ λίγο;

Ἐναστάσεως ἡμέρα

ᾧς προσφέρωμε καρπὸ τοὺς ἑαυτοῦς μας¹.

2. Ἐπειδὴ παλαιὰ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ στίς ἐορτές, δηλαδή στὰ πανηγύρια, προσέφεραν δῶρα στὸν Κύριο σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, ὅπως θυσίες, ὀλοκαυτώματα, πρωτόκαρπα, καὶ τὰ παρόμοια, συμβουλεύει κί ἡμᾶς ὁ ἅγιος Γρηγόριος νὰ ἐορτάσωμε ὅπως ἐκεῖνοι πρὸς τιμὴ τοῦ Κυρίου καὶ προτρέπει λέγοντας,

ἀναστάσεως ἡμέρα

ἀντὶ τοῦ ἁγίας ἐορτῆς ἡμέρα ἁγίας πανηγύρεως ἡμέρα, τοῦ Πάσχα Χριστοῦ ἡμέρα. Τί εἶναι Πάσχα Χριστοῦ; Οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅταν ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν χώρα τῆς Αἰγύπτου, ἔκαναν τὸ Φασέχ, τὴν διάβασι τὸ τωρινὸ Πάσχα, τὸ ὁποῖο μᾶς προτρέπει νὰ ἐορτάσωμε ὁ ἅγιος, ἐπιτελεῖ ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν νοητὴ Αἴγυπτο, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Διότι ὅταν διαβαίνει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία πρὸς τὴν ἀρετὴ, τότε ἐνεργεῖ τὸ Φασέχ, τὴν διάβασι πρὸς τὸν Κύριο, ὅπως εἶπε ὁ Εὐάγγελος Ἁγίου: Πάσχα Κυρίου, διάβασις ἀπὸ τὴν κακία².

3. Σήμερα λοιπὸν εἶναι Πάσχα Κυρίου, ἡμέρα λαμπρᾶς ἐορτῆς, ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁ-

σιανρώσαντος και ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος και ἀναστάν-
τος. Προσενέγκωμεν οὖν και ἡμεῖς δῶρα τῷ Κυρίῳ θυ-
σίας, ὀλοκανιώσεις, μὴ ἀλόγων ζώων, ὧν Χριστὸς οὐ
βούλειαι· «θυσίαν γὰρ και προσφορὰν ἀλόγων οὐκ ἠθέλη-
σας και ὀλοκανιώματα μόσχων και προβάτων οὐκ εὐδό-
κησας». Και ὁ Ἡσαΐας λέγει «τί μοι πλῆθος τῶν θυ-
σιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος», και τὰ ἐξῆς. Αὐτὸς ὁ
Ἄμνός τοῦ Θεοῦ εἰτύθη ὑπὲρ ἡμῶν, και τὸν Ἀπόστολον
λέγοντα, «και γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν εἰτύθη
Χριστός», ἵνα ἄρη τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, και «κατὰ τοῦ
ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε και τὸ γεγραμμένον, ἐπικατάρατος
πᾶς ὁ κρεμύμενος ἐπὶ ξύλου, ἵνα ἡμᾶς ἐξαγοράσῃ ἐκ τῆς
κατάρης τοῦ νόμου», και «ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν»,
ὀφείλομεν και ἡμεῖς τίποτε ἀρέσκον αὐτῷ προσενέγκαι
τῶν δώρων ἡμῶν. Ποῖον οὖν δῶρον ἢ ποῖαν θυσίαν ὀ-
φείλομεν προσενέγκαι τῷ Χριστῷ ἐν τῇ τῆς ἀναστάσεως
ἡμέρᾳ ἵνα ἀρέσῃ αὐτῷ, ἐπειδὴ οὐ βούλειαι ἀλόγων ζώ-
ων θυσίας; Αὐτὸς πάλιν ὁ ἅγιος και τοῦτο διδάσκει ἡ-
μᾶς· εἰπὼν γάρ,

ἀνασιτάσεως ἡμέρα

ἐπήγαγε,

καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς·

ὡς λέγει και ὁ Ἀπόστολος· «παρασιτήσατε τὰ σώματα ὑ-
μῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογι-
κὴν λαιρείαν ὑμῶν».

4. Πῶς οὖν ὀφείλομεν παρασιτῆσαι τὰ σώματα ἡμῶν θυσίαν
ζῶσαν, ἁγίαν τῷ Θεῷ; Τῷ μηκέτι ποιεῖν κατὰ θελήματα

3. Ἐβρ. 10, 5-6. Βλ. Ψαλμ. 39, 7.

4. Ἡσ. 1, 11.

5. Α' Κορ. 5, 7.

6. Γαλ. 3, 13.

7. Γαλ. 4, 5.

8. Ρωμ. 12, 1.

9. Ἐφ. 2, 3.

10. Γαλ. 5, 16.

ποιός ἐσταύρωσε τὴν ἁμαρτία στὸν σταυρὸ καὶ ἀπέθανε γιὰ μᾶς καὶ ἀνέστη. Ἦς προσφέρωμε λοιπὸν κι' ἐμεῖς ὡς δῶρα στὸν Κύριο, θυσίες, ὀλοκαυτώματα, ἀλλ' ὄχι ἀλόγων ζώων ποὺ δὲν τὰ θέλει ὁ Χριστός. Διότι «θυσία καὶ προσφορὰ ἀλόγων δὲν ἠθέλησες καὶ ὀλοκαυτώματα μοσχαριῶν καὶ προβάτων δὲν σ' εὐχαριστοῦν»³. Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει, «τί μου χρειάζεται τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν σας; λέγει ὁ Κύριος»⁴, καὶ τὰ παρόμοια. Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ἐθυσιάσθηκε γιὰ μᾶς, κατὰ τὸν Ἀπόστολο ποὺ λέγει, «διότι τὸ ἰδικό μας Πάσχα, ὁ Χριστός, ἐθυσιάσθηκε γιὰ χάρι μας»⁵, γιὰ νὰ σηκώσει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, καὶ «ἔγινε γιὰ χάρι μας κατάρα, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένο, κάθε ἄνθρωπος κρεμασμένος στὸ ξύλο εἶναι καταραμένος, γιὰ νὰ μᾶς ἐξαγοράσει ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου»⁶ καὶ «γιὰ νὰ κερδίσωμε τὴν υἰοθεσία»⁷, ὀφείλομε κι' ἐμεῖς νὰ προσφέρωμε ἀπὸ τὰ δῶρα μας κάτι ποὺ τοῦ ἀρέσει. Ποιὸ δῶρο λοιπὸν ἢ ποιὰ θυσία ὀφείλομε νὰ προσφέρωμε στὸν Χριστὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως, γιὰ νὰ τοῦ ἀρέσει, ἐπειδὴ δὲν θέλει θυσίες ἀλόγων ζώων; Καὶ τοῦτο μᾶς τὸ διδάσκει πάλι αὐτός ὁ ἅγιος· διότι ἀφοῦ εἶπε,

ἀναστάσεως ἡμέρα
πρόσθεσε,

ἅς προσφέρωμε καρπὸ τοῦς ἑαυτοῦς μας, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος· «προσφέρατε τὰ σώματά σας θυσία ζωντανή, ἁγία, εὐάρεστη στὸν Θεό, τὴν λογικὴ λατρεία σας»⁸.

4. Πῶς λοιπὸν ὀφείλομε νὰ προσφέρωμε τὰ σώματά μας θυσία ζωντανή, ἁγία στὸν Θεό; Μὲ τὸ νὰ μὴ «πράττωμε πλέον τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν

τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν ἡμῶν», ἀλλὰ «πνεύματι περιπατεῖν καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς μὴ ἐκτελεῖν». Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ «νεκρῶσαι τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Αὕτη λέγεται θυσία ζῶσα, ἅγια καὶ εὐάρεστος τῷ Θεῷ. Διὰ τί δὲ λέγεται θυσία ζῶσα; Ἐπειδὴ τὸ ἄλογον τὸ εἰς θυσίαν ἀπαγόμενον ἐν ταυτῷ θυσιάζεται καὶ ἀποθνήσκει. Οἱ δὲ ἅγιοι ἑαυτοὺς καρποφοροῦντες τῷ Θεῷ, ζῶντες θυσιάζουσι ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς λέγει ὁ Δαβίδ· «ὅτι ἔνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς». Τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος,

καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς,
 τοῦτ' ἔστι θυσιάζωμεν ἡμᾶς ἑαυτούς, θανατώσωμεν ἑαυτοὺς ὅλην τὴν ἡμέραν, καθάπερ καὶ οἱ ἅγιοι πάντες, ἔνεκεν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἔνεκεν τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος. Πῶς δὲ ἐθανάτωσαν ἑαυτούς; «μὴ ἀγαπήσαντες τὸν κόσμον μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ», καθὼς λέγει ἐν ταῖς καθολικαῖς, ἀλλ' «ἀποπαξάμενοι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς σαρκὸς καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ βίου», τοῦτ' ἔστι φιληδονίας, φιλαργυρίας, κενοδοξίας, καὶ ἄραγες τὸν σιαυρὸν καὶ ἀκολουθήσαντες τῷ Χριστῷ καὶ τὸν κόσμον ἑαυτοῖς σιαυρώσαντες καὶ ἑαυτοὺς τῷ κόσμῳ. Περὶ τούτου λέγει ὁ Ἀπόστολος· «οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Ἴδου οὕτως ἐθανάτωσαν ἑαυτοὺς οἱ ἅγιοι.

5. Πῶς δὲ καὶ ἐκαρποφόρησαν ἑαυτούς; Μὴ ζήσαντες ἑαυτοῖς, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ ἑαυτοὺς καταδουλώσαντες καὶ ἀφέντες τὰ θελήματα αὐτῶν τῇ ἐντολῇ καὶ

11. Κολ. 3, 5.

12. Ψαλμ. 43, 22.

13. Α' Ἰω. 2, 15.

14. Α' Ἰω. 2, 16.

15. Γαλ. 5, 24.

διανοιῶν μας»⁹, ἀλλά «νὰ βαδίζωμε κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ μὴ ἐκτελοῦμε τὴν ἐπιθυμία τῆς σαρκός»¹⁰. Διότι αὐτὸ εἶναι «ἡ νέκρωσις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς μελῶν»¹¹. Αὐτὴ λέγεται θυσία ζωντανή, ἀγία καὶ εὐάρεστος στὸν Θεό. Διατί λέγεται θυσία ζωντανή; Ἐπειδὴ τὸ ἄλογο ζῶο, ὅταν ὀδηγῆται σὲ θυσία, συγχρόνως θυσιάζεται καὶ ἀποθνήσκει. Οἱ δὲ ἅγιοι, προσφέροντας τοὺς ἑαυτοὺς των θυσία στὸν Θεό, θυσιάζουν ἑαυτοὺς καθημερινῶς ζώντας, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ· «ὅτι γιὰ σένα παραδίδόμαστε στὸν θάνατο ὅλη τὴν ἡμέρα, ὁμοιάζοντας μὲ πρόβατα γιὰ σφαγὴ»¹². Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Γρηγόριος,

ἄς προσφέρωμε καρπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας, δηλαδὴ ἄς θυσιάσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἄς θανατώσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ὅλη τὴν ἡμέρα, καθὼς οἱ ἅγιοι ὅλοι, γιὰ τὸν Χριστὸ τὸν Θεό μας, γι' αὐτὸν ποὺ ἀπέθανε γιὰ χάρι μας. Πῶς δὲ ἐθανάτωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των; «Μὲ τὸ νὰ μὴ ἀγαπήσουν τὸν κόσμον οὔτε αὐτοὶ ποὺ εἶναι στὸν κόσμον»¹³, καθὼς λέγεται στίς Καθολικὲς ἐπιστολές, ἀλλὰ «ἀποχωριζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς σαρκός καὶ τὴν ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ἀλαζονεία τοῦ βίου»¹⁴, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν φιληδονία, τὴν φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία, καὶ σηκώνοντας τὸν σταυρὸ καὶ ἀκολουθώντας τὸν Χριστό, σταυρώνοντας τὸν κόσμον γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των γιὰ τὸν κόσμον. Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «αὐτοὶ ποὺ ἀνήκουν στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα μαζί μὲ τὰ παθήματα καὶ τίς ἐπιθυμίες»¹⁵. Ἴδου πῶς ἐθανάτωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των οἱ ἅγιοι.

5. Πῶς ἔπειτα προσέφεραν καρπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των; Μὲ τὸ νὰ μὴ ζήσουν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ὑποτάξουν τοὺς ἑαυτοὺς των στίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀφήσουν τὰ θελήματά τους χάριν τῆς

τῆ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον, καθὼς εἶπεν ὁ ἅγιος Πέτρος. «Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθησαμέν σοι». Τί ἀφῆκε; Μὴ γὰρ χρήματα εἶχεν ἢ κτήματα ἢ χρυσίον ἢ ἀργύριον· μόνην εἶχε τὴν σαγήνην καὶ αὐτὴν πεπαλαιωμένην, ὡς εἶπεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἀφῆκεν, ὡς εἶπε, πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ, πᾶσαν προσπάθειαν τοῦ αἰῶνος τούτου, ὡς εἶναι δῆλον ὅτι καὶ χρήματα εἶ εἶχεν ἢ περιουσίαν, κακείνων κατεφρόνει, καὶ ἄρας τὸν σταυρόν, ἠκολούθησε τῷ Χριστῷ κατὰ τὸ «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Ἴδου οὕτως ἐκαρποφόρησαν ἐναντὸς οἱ ἅγιοι νεκρώσαντες ἐαυτούς, ὡς εἶπομεν, ἀπὸ πάσης προσπαθείας καὶ ἰδίου θελήματος, καὶ μόνῳ Χριστῷ καὶ ταῖς ἐπιτολαῖς αὐτοῦ ζήσαντες. Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς

καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς,

ὡς διδάσκει ὁ ἅγιος Γρηγόριος· ἡμᾶς γὰρ θέλει
τὸ τιμιώτατον Θεῷ κτῆμα.

6. Ἀληθῶς πάντων τῶν ὀρωμένων κτισμάτων τιμιώτερον ὁ ἄνθρωπος. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ λόγῳ παρήγαγεν ὁ δημιουργὸς εἰπών, «γεννηθήτω τόδε», καὶ ἐγένετο· καὶ πάλιν, «ἐξαγαγέτω ἡ γῆ τόδε», καὶ ἐγένετο· καί, «ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα», καὶ ὅσα ποταῦτα. Τὸν δὲ ἄνθρωπον ἰδίαις χερσὶν ἔπλασε καὶ κατεκόσμησε. Καὶ πάντα μὲν ἐκεῖνα εἰς ὑπηρεσίαν καὶ ἀνάπαυσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔταξεν, αὐτὸν δὲ καὶ βασιλέα τούτων πάντων κατέστησε καὶ τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου ἀπολαύειν ἐποίησε. Καὶ τὸ θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ ἐκπεσόντις αὐτοῦ ἐκεῖθεν διὰ ἰδίας ἁμαρτίας, πάλιν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ ἐνεκαλέσατο, ὥστε πάντων τῶν ὀρωμένων τιμιώτατον Θεῷ κτῆμα ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὐ μόνον τιμιώ-

16. Ματθ. 19, 27.

16α. Γαλ. 2, 20.

17. Λόγος 1, 4.

18. Βλ. Γεν. 1, 3· 11· 20.

έντολῆς καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος Πέτρος. «Ἴδου ἐμεῖς ἀφήσαμε τὰ πάντα καὶ σὲ ἀκολουθήσαμε»¹⁶. Τί ἄφησε; Ἐπειδὴ ἄλλωστε δὲν εἶχε χρήματα ἢ κτήματα ἢ χρυσὸ ἢ ἄργυροῦ· μόνο τὸ δίκτυ εἶχε καὶ αὐτὸ παλαιό, ὅπως εἶπε ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἄφησε, ὅπως εἶπε, ὅλα τὰ θελήματά του, ὅλην τὴν προσπάθειαν τοῦ αἰῶνος τούτου, ὥστε νὰ εἶναι φανερό ὅτι, καὶ χρήματα ἂν εἶχε ἢ περιουσία, θὰ τὰ περιφρονοῦσε κι' ἐκεῖνα, καὶ σηκώνοντας τὸν σταυρό, ἀκολούθησε τὸν Χριστό, κατὰ τὸ «δὲν ζῶ πλέον ἐγὼ, ἀλλὰ ζῆ μέσα μου ὁ Χριστός»¹⁶. Ἐποὶ λοιπὸν προσέφεραν τοὺς ἑαυτοῦς των καρπὸ οἱ ἅγιοι, νεκρώνοντας τοὺς ἑαυτοῦς των, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία καὶ κάθε θέλημα των, καὶ ζώντας μόνο στὸν Χριστό καὶ στίς ἐντολές του. Ἐποὶ λοιπὸν κι' ἐμεῖς

ὡς προσφέρωμε καρπὸ τοὺς ἑαυτοῦς μας, ὅπως διδάσκει ὁ ἅγιος Γρηγόριος· διότι ἐμᾶς θέλει, τὸ πολυτιμότερο πρᾶγμα¹⁷.

6. Ἀληθινὰ τὸ πολυτιμότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ κτίσματα εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Διότι ἐκεῖνα μὲν τὰ παρήγαγε ὁ δημιουργὸς λέγοντας, «ὡς γίνη τὸ τάδε», καὶ ἔγινε· καὶ πάλι, «ὡς παρουσιάσῃ ἡ γῆ τὸ τάδε», καὶ ἔγινε· καὶ «ὡς παρουσιασθούνη τὰ ὕδατα», καὶ τὰ παρόμοια»¹⁸. Τὸν δὲ ἄνθρωπο ἔπλασε καὶ ἐστόλισε μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια του. Καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔταξε ὅλα στὴν ὑπηρεσία καὶ εὐημερία τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸν δὲ κατέστησε καὶ βασιλέα ὅλων τούτων καὶ τὸν ἔβαλε νὰ ἀπολαύσῃ τὴν τρυφή τοῦ παραδείσου. Καὶ τὸ θαυμασιώτερο εἶναι ὅτι, καὶ ὅταν αὐτὸς ἐξέπεσε ἀπὸ ἐκεῖ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας του, τὸν ἀνεκάλεσε διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, ὥστε ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ κτίσματα γιὰ τὸν Θεὸ τὸ πολυτιμότερο πρᾶγμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὄχι μὴ-

ταιον, ὡς εἶπεν ὁ ἅγιος, ἀλλὰ
καὶ οἰκειότατον.

«Ποιήσωμεν γὰρ ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Καὶ πάλιν, «ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπιδημήσας πρὸς ἡμᾶς, ἀνθρώπου μορφὴν ἀνέλαβε, σάρκα ἀνθρώπου καὶ νοῦν ἀνθρώπου, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντα γίνεται πλὴν τῆς ἁμαρτίας ἄνθρωπος, προσοικειώσμενος διὰ τούτου τὸν ἄνθρωπον, οἷον εἰπεῖν ἰδιοποιησάμενος. Καλῶς οὖν καὶ ἀρμοδίως εἶπεν ὁ ἅγιος, «τὸ τιμιώτατον Θεῶ κτῆμα ὁ ἄνθρωπος καὶ οἰκειότατον».

7. Εἶτα ἔτι σαφέστερον ἐπιφέρει

ἀποδῶμεν τῇ εἰκόνι
τὸ κατ' εἰκόνα.

Πῶς καὶ τοῦτο; Παρὰ τοῦ Ἀποσιόλου μάθωμεν λέγοντις, «καθαρίζωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος»· ποιήσωμεν καθαρὰν τὴν εἰκόνα ἡμῶν, καθῶς καὶ ἐλάβομεν αὐτήν· ἀποσιμίζωμεν αὐτήν τοῦ ρύπου τῆς ἁμαρτίας, ἵνα φανῇ τὸ κάλλος αὐτῆς διὰ τῶν ἀρετῶν. Περὶ τούτου τοῦ κάλλους ἠῤῃχαστο ὁ Δαβὶδ λέγων· «Κύριε, ἐνῶ θελήμαί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ἐκκαθάρωμεν οὖν τὸ κατ' εἰκόνα ἡμῶν· θέλει γὰρ αὐτὸ παρ' ἡμῶν ὁ Θεός, καθῶς καὶ ἔδωκε «μη ἔχον σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων».

Ἀποδῶμεν τῇ εἰκόνι
τὸ κατ' εἰκόνα·

γνωρίσωμεν ἡμῶν τὸ ἀξίωμα.

8. Μάθωμεν ποίων μεγάλων ἀγαθῶν ἠξιῶθημεν· μάθωμεν καὶ εἰκόνα τίνος γεγόναμεν· μὴ ἀγνοήσωμεν τὰ με-

19. Γεν. 1, 26.

20. Γεν. 1, 27. 2, 7.

21. Β' Κορ. 7, 1.

22. Ψαλμ. 29, 8.

νο πολυτιμότετο, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος, ἀλλὰ
καί συγγενέστατο.

Διότι λέγει, «ἄς κατασκευάσωμε ἄνθρωπο κατὰ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσι»¹⁹. Καὶ πάλι, «ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τὸν ἔπλασε καὶ ἐνεφύσησε στὸ πρόσωπό του πνοὴ ζωῆς»²⁰. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας, ὅταν ἐπεδήμησε σ' ἐμᾶς, μορφὴν ἀνθρώπου ἔλαβε, σὰρκα ἀνθρώπου καὶ νοῦ ἀνθρώπου, καὶ γενικῶς γίνεται σὲ ὅλα ἐκτὸς τῆς ἀμαρτίας ἄνθρωπος, καθιστώντας μὲ τὸ μέσο αὐτὸ συγγενῆ τὸν ἄνθρωπο, κατὰ κάποιον τρόπο ἰδικὸν του. Καλὰ λοιπὸν καὶ ταιριαστὰ εἶπε ὁ ἅγιος ὅτι «τὸ πολυτιμότετο καὶ συγγενέστατο πρᾶγμα γιὰ τὸν Θεό» εἶναι ὁ ἄνθρωπος.

7. Ἐπειτα ἀκόμη σαφέστερα προσθέτει

ἄς ἀποδώσωμε στὴν εἰκόνα
τὸ κατὰ τὴν εἰκόνα.

Πῶς τοῦτο; Ἄς μάθωμε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο ποῦ λέγει, «ἄς καθάρισωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε μολυσμὸ σαρκὸς καὶ πνεύματος» ἄς κάνωμε καθαρὴ τὴν εἰκόνα μας, ὅπως τὴν ἐλάβαμε ἄς τὴν πλύνωμε ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἀμαρτίας, γιὰ νὰ φανῆ τὸ κάλλος τῆς διὰ τῶν ἀρετῶν. Περὶ τοῦ κάλλους τούτου εὐχόταν ὁ Δαβὶδ λέγοντας· «Κύριε, μὲ τὴν καλωσύνη σου ἔδωσες δύναμι στὸ κάλλος μου»²².

Ἄς καθάρισωμε λοιπὸν τὸ κατ' εἰκόνα μας διότι ὁ Θεὸς τὸ θέλει ἀπὸ μᾶς καθὼς τὸ ἔδωσε «χωρὶς σπῖλο ἢ ρυτίδα ἢ κάτι τέτοιο»²².

Ἄς ἀποδώσωμε στὴν εἰκόνα
τὸ κατὰ τὴν εἰκόνα

ἄς γνωρίσωμε τὴν ἀξία μας.

8. Ἄς μάθωμε ποιῶν μεγάλων ἀγαθῶν ἀξιωθήκαμε ἄς μάθωμε κατ' εἰκόνα ποιοῦ ἐγίναμε ἄς μὴ ἀγνοή-

γάλα καὶ παρ' αὐτοῦ δωρηθέντα ἡμῖν διὰ μόνην τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, οὐ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν· γινώμεν ὅτι κατ' εἰκόνα γεγονάμεν Θεοῦ τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς.

Τιμήσωμεν τὸ ἀρχέτυπον.

9. Μὴ καθυβρίσωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα καθ' ἣν γεγονάμεν. Τίς βουλόμενος εἰκόνα γράφαι βασιλικὴν τολμᾷ βάλλειν χροῶμα σαπρὸν ἐν τῇ εἰκόνι καὶ ἀτιμάσαι τὸν βασιλέα καὶ τιμωρηθῆναι; Ἀλλὰ βάλλει πάντα τὰ χρώματα ἔντιμα καὶ λαμπρά, ἄξια τῆς τοῦ βασιλέως εἰκόνας. Ἔσθ' ὅτι δὲ καὶ πέταλα χρυσᾶ ἐντίθεται ταῖς εἰκόσι τῶν βασιλέων καὶ σπουδάζει πάσας τὰς ἐσθῆτας τοῦ βασιλέως, καθὸ ἐνδέχεται, ἐνθῆναι τῇ εἰκόνι, ἵνα βλέπη τις τὴν εἰκόνα περιέχουσαν ὅλον τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα καὶ νομίζῃ ὅτι σχεδὸν αὐτὸν τὸν βασιλέα βλέπει, αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπον. Ἔσθι γὰρ ἡ εἰκὼν ἔνδοξος καὶ λαμπρά. Καὶ ἡμεῖς οὖν μὴ ἀτιμάσωμεν τὸ ἀρχέτυπον ἡμῶν Θεοῦ κατ' εἰκόνα γεγονάμεν· ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἔντιμον τὴν ἰδίαν εἰκόνα ποιήσωμεν, ἀξίαν τοῦ ἀρχετύπου. Εἰ γὰρ ὁ τὴν εἰκόνα τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὁμοιογενοῦς βασιλέως ἀτιμάσας κολάζεται, τί ὀφείλομεν ἡμεῖς παθεῖν καταφρονοῦντες τῆς ἐν ἡμῖν θείας εἰκόνας καὶ μὴ καθαρὸν, ὡς εἶπεν ὁ ἅγιος, τῇ εἰκόνι τὸ κατ' εἰκόνα ἀποδιδόντες; Τιμήσωμεν οὖν τὸ ἀρχέτυπον.

10. Γινώμεν τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν,
καὶ ὑπὲρ τίνος Χριστὸς ἀπέθανεν.

Ἡ δύναμις τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, αὐτὴ ἐστίν· ἐπειδὴ τὸ κατ' εἰκόνα ἡμῶν ἠφανίσσαμεν διὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ διὰ τοῦτο ἐνεκρώθημεν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, «τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις», ὁ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ποιήσας ἡμᾶς Θεός, οἰκτιροήσας τὸ

23. Ἐφ. 5, 27.

24. Ἐφ. 2, 1.

σωμε τὰ μεγάλα πού ἔδωρήθηκαν σ' ἐμᾶς ἀπὸ αὐτὸν ἕξ αἰτίας μόνο τῆς ἀγαθότητός του, ὄχι γιὰ τὴν ἀξία μας. "Ἄς γνωρίσωμε ὅτι ἐγίναμε κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού μᾶς ἔπλασε.

"Ἄς τιμήσωμε τὸ ἀρχέτυπο.

9. "Ἄς μὴ ὑβρίσωμε τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ὁποία ἐγίναμε. Ποιός ἄνθρωπος, πού θέλει νὰ ζωγραφίσῃ εἰκόνα βασιλική, τολμᾷ νὰ βάλῃ στὴν εἰκόνα χαλασμένο χρῶμα, ὥστε νὰ προσβάλῃ τὸν βασιλέα καὶ νὰ τιμωρηθῇ; Ἀντιθέτως βάλλει πάντοτε πολύτιμα καὶ λαμπρὰ χρώματα, ἄξια τῆς εἰκόνας τοῦ βασιλέως. Μερικὲς φορές μάλιστα τοποθετεῖ στίς εἰκόνες τῶν βασιλέων πέταλα χρυσοῦ καὶ φροντίζει νὰ θέσῃ στὴν εἰκόνα κατὰ τὸ δυνατό ὅλα τὰ ἐνδύματα τοῦ βασιλέως, γιὰ νὰ βλέπῃ κανεὶς στὴν εἰκόνα ὅλον τὸν βασιλικὸ χαρακτήρα καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι βλέπει σχεδὸν τὸν ἴδιο τὸν βασιλέα, τὸ ἴδιο τὸ ἀρχέτυπο. Διότι ἡ εἰκὼν εἶναι ἔνδοξος καὶ λαμπρά. Κι' ἐμεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ἀτιμάσωμε τὸ ἀρχέτυπό μας· ἐγίναμε κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ· ἄς καταστήσωμε καθαρὴ καὶ ἔντιμη τὴν εἰκόνα, ἀξία τοῦ ἀρχετύπου. Διότι, ἂν τιμωρῆται αὐτὸς πού προσβάλλει τὴν εἰκόνα τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὁμογενοῦς βασιλέως, τί ὀφείλομε ἐμεῖς νὰ πάθωμε, ὅταν καταφρονοῦμε τὴν θεία εἰκόνα μέσα μας καὶ δὲν ἀποδίδωμε, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος, καθαρὰ στὴν εἰκόνα τὸ κατ' εἰκόνα; "Ἄς τιμήσωμε λοιπὸν τὸ ἀρχέτυπο.
10. "Ἄς γνωρίσωμε τὴν δύναμι τοῦ μυστηρίου καὶ γιὰ χάρι ποιῶν ἀπέθανε ὁ Χριστός.

Ἡ δύναμις τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ εἶναι αὐτὴ· ἐπειδὴ ἀφανίσασμε τὸ κατ' εἰκόνα μας διὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ γι' αὐτὸ ἐνεκρωθήκαμε, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «μέ τὰ παραπτώματα καὶ τίς ἁμαρτίες»²⁴, ὁ Θεὸς πού μᾶς ἔπλασε κατ' εἰκόνα του,

ἴδιον πλάσμα καὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα, δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων κατεδέξατο θάνατον, ἵνα ἡμᾶς τοὺς νεκρωθέντας ἐπαναγάγῃ πρὸς τὴν ζωὴν, ἐξ ἧς ἐξεπέσαμεν διὰ τῆς παραβάσεως. Αὐτὸς γὰρ ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ σταυρῷ ἀναβάς καὶ ἀνασταυρώσας τὴν ἁμαρτίαν, δι' ἣν καὶ ἐξεβλήθημεν ἐκ τοῦ παραδείσου, «ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν», καθὼς γέγραπται.

11. Τί ἐστὶν ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν; Ὅτι ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ ἠχμαλώτευσεν ἡμᾶς ὁ ἐχθρὸς καὶ ὑποχειρίους εἶχεν ἡμᾶς. Λοιπὸν οὖν ἐξερχόμενοι αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν ἄδην ἀπήεισαν· ἐκέκλειστο γὰρ ὁ παράδεισος. Ἀναβάς οὖν ὁ Χριστὸς εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἁγίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ, τῆς αἰχμαλωσίας ἧς ἠχμαλώτευσεν ὁ ἐχθρὸς διὰ τῆς παραβάσεως ἐρρούσατο ἡμᾶς διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, τοῦτ' ἐστὶν ἀφήρπασε πάλιν ἡμᾶς ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἐχθροῦ καὶ οἶονεὶ ἀνιηχμαλώτευσεν ἡμᾶς νικῆσας καὶ καταβαλὼν τὸν αἰχμαλωτεύσαντα ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο λέγεται αἰχμαλωτίζειν αἰχμαλωσίαν. Αὕτη ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ μωσιηρίου· διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν ἵνα ἡμᾶς τοὺς νεκρωθέντας, ὡς εἶπεν ὁ ἅγιος, ἐπαναγάγῃ πρὸς τὴν ζωὴν. Ἐρρούσθημεν οὖν ἐκ τοῦ ἄδου διὰ τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἀπελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον. Οὐκέτι γὰρ τυραννεῖ καθὼς τὸ πρότερον, οὐδὲ ἔχει δεδουλωμένους ἡμᾶς ὁ ἐχθρὸς.

12. Μόνον φροντίσωμεν, ἀδελφοί, καὶ φυλάξωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας. Προεῖπον γὰρ ὑμῖν πολλάκις ὅτι πᾶσα ἡ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτία πάλιν ὑποχειρίους ἡμᾶς ποιεῖ τῷ ἐχθρῷ, ἐπειδὴ ἐκόμτες ἑαυτοὺς

25. Ψαλμ. 67, 19. Ἐφ. 4, 8.

26. Βλ. Ἐπιστολὴ 8 τοῦ Μ. Βασιλείου, πού ἀνήκει στὸν Εὐάγριο, PG 32, 256 A.

27. Βλ. Διδασκαλία 1, 7. 10, 5. 13, 5.

λυπούμενος τὸ πλάσμα του καὶ τὴν εἰκόνα του, ἔγι-
νε γιὰ χάρι μας ἄνθρωπος κι' ἐδέχθηκε τὸν θάνατο
γιὰ ὅλους, γιὰ νὰ ξαναφέρῃ ἐμᾶς ποὺ ἐνεκρωθήκαμε
πρὸς τὴν ζωὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξεπέσαμε διὰ τῆς
παραβάσεως. Διότι αὐτὸς μὲ τὸ νὰ ἀνεβῆ στὸν ἅ-
γιο σταυρὸ του καὶ νὰ σταυρώσῃ τὴν ἁμαρτία, ἐξ
αἰτίας τῆς ὁποίας ἐδιωχθήκαμε ἀπὸ τὸν παράδεισο,
«αἰχμαλώτισε τὴν αἰχμαλωσία», ὅπως εἶναι γραμ-
μένο²⁵.

11. Τί σημαίνει «αἰχμαλώτισε τὴν αἰχμαλωσία»; Ὅτι ἀ-
πὸ τὴν παράβασι τοῦ Ἀδὰμ μᾶς αἰχμαλώτισε ὁ ἐχθρὸς
καὶ μᾶς εἶχε ὑποδούλους. Ἀπὸ τότε λοιπὸν οἱ ψυ-
χὲς ἐξερχόμενες ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων μετέ-
βαιναν στὸν ἄδη· διότι ὁ παράδεισος ἦταν κλειστός.
Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἀνέβηκε στὸ ὕψος τοῦ ἁ-
γίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, μᾶς ἀπήλλαξε διὰ τοῦ
αἵματός του ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία ποὺ μᾶς ἐπέβαλε
ὁ ἐχθρὸς διὰ τῆς παραβάσεως, δηλαδὴ μᾶς ἄρπαξε
πάλι ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἐχθροῦ καί, θὰ ἐλέγαμε, μᾶς
αἰχμαλώτισε, ἀφοῦ ἐνίκησε καὶ κατέβαλε ἐκεῖνον
ποὺ μᾶς αἰχμαλώτισε. Γι' αὐτὸ λέγεται τὸ «αἰχμα-
λωτίζειν αἰχμαλωσίαν». Αὕτῃ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ
μυστηρίου· γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε γιὰ χάρι μας,
γιὰ νὰ ἐπαναφέρῃ στὴν ζωὴ ἐμᾶς ποὺ ἐνεκρωθήκα-
με, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος²⁶. Ἐλευθερωθήκαμε ἀπὸ τὸν
ἄδη διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Χριστοῦ καὶ στὸ χέ-
ρι μας εἶναι νὰ μεταβοῦμε στὸν παράδεισο. Διότι
ὁ ἐχθρὸς δὲν μᾶς τυραννεῖ πλέον καθὼς προηγου-
μένως οὔτε μᾶς ἔχει ὑποδουλωμένους.
12. Μόνο νὰ φροντίσωμε, ἀδελφοί, καὶ νὰ προφυλάξω-
με τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν ἔμπρακτῃ ἁμαρτία.
Πολλὲς φορές προηγουμένως σᾶς εἶπα²⁷ ὅτι κάθε
ἔμπρακτῃ ἁμαρτία μᾶς καθιστᾶ πάλι ὑποδούλους τοῦ
ἐχθροῦ, ἐπειδὴ ἐκουσίως ὑποτάσσομε τοὺς ἑαυτοὺς

καταβάλλομεν καὶ καταδουλοῦμεν ἑαυτούς. Οὐκ ἔστι γὰρ αἰσχύνη καὶ μεγάλη ταλαιπωρία μεθ' ὃ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἁδου ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, καὶ μεθ' ὃ ἀκούομεν ταῦτα πάντα, ἐὰν πάλιν ἀπέλθωμεν καὶ ἐμβάλλωμεν ἑαυτούς εἰς τὸν ἁδην; Ἐὰν οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι καὶ ἔτι χεῖρονος καὶ ἐλεεινοτέρας κολάσεως; Ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος ἐλεήσει ἡμᾶς καὶ δώσει ἡμῖν νῆψιν τοῦ συνιέναι καὶ βοηθηῆσαι ἑαυτοῖς, ἵνα εὕρωμεν μικρὸν ἔλεος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

17

ΕΡΜΗΤΕΙΑ ΤΙΝΩΝ ΡΗΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΨΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ
ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

1. Διὰ τοῦτο καλόν ἐστιν, ἀδελφοί, τὸ ψάλλειν ἐκ τῶν λόγων τῶν ἁγίων θεοφόρων, ἐπειδὴ πανταχοῦ σπουδάζουσιν αἰεὶ διδάσκειν ἡμᾶς πάντα τὰ συντιέοντα πρὸς φωτισμὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐν οἷς καὶ πρόκειται ἡμῖν ἐξ αὐτῶν τῶν προσφόρων λόγων καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν τῆς ἐπιτελουμένης μνήμης αἰεὶ μανθάνειν, εἴτε δεσποικὴ ἐστὶν ἑορτή, εἴτε ἁγίων μαρτύρων, εἴτε πατέρων, εἴτε ἀπλῶς οἷα δήποτε ἁγία καὶ περιφανὴς ἡμέρα. Ὅφειλομεν οὖν καὶ ἡμεῖς μετὰ νήψεως ψάλλειν καὶ τιθέναι τὸν νοῦν ἡμῶν εἰς τὴν δύναμιν τῶν λόγων τῶν ἁγίων, ἵνα μὴ μόνον τὸ σίγμα, καθὼς λέγει εἰς τὸ Γερουτικόν, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡ καρδία ἡμῶν μετὰ τοῦ σιγματος ψάλλῃ. Ἐμάθομεν ἐκ τοῦ προτέρου ψαλμοῦ ὀλίγα κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα. Ἴδωμεν πάλιν τί θέλει διδάξαι ἡμᾶς

μας καὶ τοὺς ὑποδουλώνομε. Δὲν εἶναι τάχα ἐντροπή καὶ μεγάλη ταλαιπωρία, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς μᾶς ἐλύτρωσε ἀπὸ τὸν ἄδη διὰ τοῦ αἱματός του καὶ ἀφοῦ ἐμάθαμε ὅλα αὐτά, νὰ μεταβοῦμε πάλι καὶ νὰ ριφθοῦμε στὸν ἄδη; Ἐραγε δὲν εἶμαστε ἄξιοι καὶ χειροτέρας ἀκόμη καὶ ἐλεεινοτέρας τιμωρίας; Εἶθε ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος νὰ μᾶς ἐλεήσει καὶ νὰ μᾶς δώσῃ γρήγορο νοῦ νὰ κατανοοῦμε καὶ νὰ βοηθήσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, γιὰ νὰ εὐρωμε ὀλίγο ἔλεος τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως.

17

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΧΩΡΙΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΨΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

1. Καλὸ εἶναι, ἀδελφοί, νὰ ψάλλωμε τμήματα ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ἁγίων θεοφόρων, ἐπειδὴ παντοῦ καὶ πάντοτε φροντίζουν νὰ μᾶς διδάσκουν ὅλα ὅσα συμβάλλουν στὸν φωτισμὸ τῶν ψυχῶν μας. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσφορα λόγια ἔχομε τὴν εὐκαιρίαν ἡμεῖς νὰ μαθαίνωμε τὸ νόημα τῆς κάθε φορὰ τελουμένης ἐπετείου, εἴτε δεσποτικῆ ἐορτῆ εἶναι εἴτε ἁγίων μαρτύρων εἴτε πατέρων εἴτε ὁποιαδήποτε ἁγία καὶ ἐπίσημος ἡμέρα γενικῶς. Ὅφειλομε λοιπὸν κι' ἡμεῖς νὰ ψάλλωμε μὲ προσοχὴ καὶ νὰ ἀφοσιώνωμε τὸν νοῦ μας στὸ νόημα τῶν λόγων τῶν ἁγίων, ὥστε ὄχι μόνο τὸ στόμα μας νὰ ψάλλῃ, καθὼς λέγει τὸ Γεροντικό¹, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸ στόμα καὶ ἡ καρδιά μας. Ἐμάθαμε κατὰ τὴν δύναμί μας ὀλίγα περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα ἀπὸ τὸν προηγούμενο ψαλμὸ. Ἄς ἰδοῦμε

καὶ περὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων ὁ ἅγιος Γρηγόριος. Λέγει γὰρ καὶ ὁ εἰς αὐτοὺς ψαλμὸς ὃν εἶπομεν ἄρτι ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ·

Ἱερεῖα ἔμψυχα,

ὀλοκαντώματα λογικά,

2. Τί ἐσιν ἱερεῖα ἔμψυχα; Ἱερεῖόν ἐστιν πᾶν τὸ ἀφιερωμένον εἰς θυσίαν Θεοῦ, ὑπόθου πρόβατον ἢ βοῦν ἢ τι τῶν τοιούτων. Διὰ τί οὖν λέγει περὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων, ἱερεῖα ἔμψυχα; Ὅτι τὸ πρόβατον τὸ εἰς θυσίαν προσφερόμενον πρῶτον σφάζεται καὶ ἀποθνήσκει· εἰθ' οὕτως μελίζεται καὶ καταιέμεται καὶ προσάγεται τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ ἅγιοι μάρτυρες ζῶντες καταιέμοντο τὰς σάρκας ξέομενοι, βασανιζόμενοι, μελοκοπούμενοι. Ἔσθ' ὅτιε γὰρ καὶ χεῖρας αὐτῶν ἀπέκοπιον οἱ δῆμοι καὶ πόδας καὶ γλώσσας, καὶ ὀφθαλμοὺς ἐξώρουπον, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέόντο τὰς πλευράς, ὥστε καὶ αὐτὴν φαίνεσθαι τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν ἐντοσθίων αὐτῶν. Ταῦτα δὲ πάντα, ὡς εἶπον, ζῶντες ὑπέμενον οἱ ἅγιοι ἔτι ἔχοντες τὰς ἐναντιῶν ψυχάς, καὶ διὰ τοῦτο λέγονται ἱερεῖα ἔμψυχα.

3. Ὀλοκαντώματα δὲ λογικά, διὰ τί; Ἐπειδὴ ἄλλο ἐστὶ θυσία καὶ ἄλλο ἐστὶν ὀλοκαντώμα. Ἔστιν ὅτιε οὐ προσφέρουσιν ὅλον τὸ πρόβατον, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ, καθὼς λέγει ἐν τῷ νόμῳ, τὸν βραχίονα τὸν δεξιὸν καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος καὶ τοὺς δύο νεφρούς, καὶ τὰ ὄμοια τούτοις· πάντα οἱ προσφέροντες θυσίας προσῆγον, οἷον τὴν ἀπαρχὴν προσέφερον. Καὶ αὕτη λέγεται θυσία. Ὀλοκαντώματα δὲ ἐστὶν ὅτιε ὅλον τὸ πρόβατον ἢ τὸν βοῦν ἢ εἴ τί ἐστι τὸ προσφερόμενον προσάγουσιν καὶ καίουσιν ὅλον, ὡς λέγει ἐκεῖ, «κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς

2. Λόγοι 33, 15, PG 36, 232 D. 24, 4, PG 35, 1173 D.

3. Βλ. Λευιτ. 3, 4.

πάλι τί θέλει νὰ μᾶς διδάξη καὶ περὶ τῶν ἀγίων μαρτύρων ὁ ἅγιος Γρηγόριος. Λέγει λοιπὸν τὸ ἀναφερόμενο σ' αὐτοὺς ἄσμα ἀπὸ τὰ λόγια του ποὺ ἐψάλαμε πρὸ ὀλίγου·

ὀλοκαυτώματα λογικά,

Ἱερεῖα ζωντανά,

καὶ τὰ λοιπά².

2. Τί εἶναι ἱερεῖα ἔμψυχα; Ἱερεῖο εἶναι κάθε τί ἀφιερωμένο στήν θυσία πρὸς τὸν Θεό, παραδείγματος χάριν πρόβατα ἢ βόδια ἢ κάτι παρόμοιο. Γιατί λοιπὸν λέγει περὶ τῶν ἀγίων μαρτύρων, ἱερεῖα ἔμψυχα; Διότι τὸ πρόβατο τὸ προσφερόμενο σὲ θυσία πρῶτα σφάζεται καὶ ἀποθνήσκει· ἔπειτα τεμαχίζεται καὶ κομματιάζεται, καὶ προσφέρεται στὸν Θεό. Οἱ δὲ ἅγιοι μάρτυρες ἐτεμαχίζονταν ζωντανοί, καταξινόμενοι στὶς σάρκες τους, βασανιζόμενοι, μελοκοπούμενοι. Μερικὲς φορές μάλιστα οἱ δήμιοι ἀπέκοπταν καὶ χέρια τους καὶ πόδια καὶ γλῶσσες, κι' ἐξώρυσταν ὀφθαλμούς, καὶ τόσο βαθιὰ ἐξεσχίζονταν στὶς πλευρές, ὥστε νὰ διακρίνεται κι' ἡ ἴδια ἡ μορφή καὶ θέσις τῶν ἐντοσθίων τους. "Ὅλα δὲ αὐτὰ, ὅπως εἶπα, τὰ ὑπέμειναν οἱ ἅγιοι ζωντανοί, ἔχοντας ἀκόμη τίς ψυχές τους, καὶ γι' αὐτὸ λέγονται ἱερεῖα ἔμψυχα.
3. Ὁλοκαυτώματα λογικά ὅμως γιατί λέγονται; Ἐπειδὴ ἄλλο εἶναι θυσία κι' ἄλλο εἶναι ὀλοκαύτωμα. Μερικὲς φορές δὲν προσφέρουν ὅλο τὸ πρόβατο, ἀλλὰ μόνο τὴν ἀπαρχή του, ὅπως λέγεται στὸν νόμο, τὸν δεξιὸ βραχίονα, τὸν λοβὸ τοῦ ἥπατος, τὰ δύο νεφρά, καὶ τὰ παρόμοια³. Αὐτοὶ ποὺ προσέφεραν αὐτὰ ἔκαναν θυσία, προσέφεραν ἓνα εἶδος ἀπαρχῆς. Αὕτῃ λέγεται θυσία. Ὁλοκαυτώματα δὲ εἶναι ὅταν προσάγουν ὀλόκληρο τὸ πρόβατο ἢ τὸ βόδι ἢ ὅ,τι εἶναι τὸ προσφερόμενο καὶ τὸ καίουν ὀλόκληρο, ὅπως λέγεται ἐκεῖ, «τὸ κεφάλι μαζί μὲ τὰ πόδια

ἐντισυνοίσις»· ἔσθ' ὅτι δὲ καὶ τὴν βύρσαν καὶ τὴν κόπρον καὶ ἅπαξ ἀπλῶς ὄλον ἐξ ὄλου κατακαίουσιν. Αὕτη λέγεται ὀλοκαύτωσις. Οὕτως ἐπιστέλουν καὶ τὰς θυσίας καὶ τὰς ὀλοκαυτώσεις οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ κατὰ τὸν νόμον.

4. Σύμβολα δὲ ἦσαν αἱ θυσίαι ἐκείναι καὶ αἱ ὀλοκαυτώσεις τῶν ψυχῶν τῶν θελουσῶν σωθῆναι καὶ ἑαυτὰς προσενέγκαι τῷ Θεῷ. Καὶ λέγω ὑμῖν καὶ περὶ τούτων ὀλίγα ἐξ ὧν εἶπον οἱ πατέρες, ἵνα ὅτε ἀναγινώσκετε αὐτά, ἀνάγητε μικρὸν τὰ νοήματα ὑμῶν καὶ παινῆται ἡ ψυχὴ ὑμῶν.
5. Τὸν βραχίονα λέγουσιν εἶναι τὸ σθένος· αἱ δὲ χεῖρες εἰς τὴν πρακτικὴν λαμβάνονται, καθὼς διαφόρως εἶπομεν. Ὁ οὖν βραχίων ἢ δυνάμις ἔστι τῆς χειρός. Προσέφερον τοίνυν τὴν δυνάμιν τῆς δεξιᾶς χειρός, τοῦτ' ἔστι τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων προᾶξιν· τὴν γὰρ δεξιὰν εἰς τὸ ἀγαθὸν λαμβάνουσι. Καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα εἶπομεν, οἷον ὁ λοβὸς τοῦ ἥπατος καὶ οἱ δύο νεφροὶ καὶ τὸ σιέαρ τὸ ἀπ' αὐτῶν καὶ ἡ ὀσφύς καὶ τὸ σιέαρ τὸ ἐπὶ τῶν μηρῶν καὶ ἡ καρδία καὶ σιηθύνιον καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὁμοίως καὶ ταῦτα σύμβολά εἰσι. «Ταῦτα γὰρ πάντα, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, τυπικῶς συνέβαιεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς ρουθεσίαν ἡμῶν». Καὶ λέγω ὑμῖν πῶς. Ἡ ψυχὴ, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος, τριμερὴς ἔστιν. Ἔχει γὰρ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμητικὸν καὶ τὸ λογιστικόν. Προσέφερον οὖν τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος. Τὸ ἥπαρ λαμβάνουσιν οἱ πατέρες εἰς τὴν ἐπιθυμίαν, ὁ δὲ λοβὸς τοῦ ἥπατός ἔστι τὸ ἄκρον αἵτου. Προσέφερον οὖν ἐκεῖνοι συμβολικῶς τὸ ἄκρον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους, τοῦτ' ἔστι τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ, τὸ καλλιστεῦον καὶ τιμιώτερον μέρος αὐτοῦ· ὅπερ σημαίνει τὸ μηδὲν πρὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾶν, μηδὲν ἐκ πάν-

4. Δευτ. 8, 24.

5. Βλ. Διδασκαλία 1, 15.

6. Α' Κορ. 10, 11.

7. Εἶναι κλασικὴ διάκρισις τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, τὴν ὁποία υἰοθέτησαν οἱ πατέρες γενικῶς.

καὶ τὰ ἐντόσθια»⁴, μερικὲς δὲ φορές καὶ τὸ δέρμα καὶ τὴν κόπρο, καὶ γενικῶς τὸ κατακαίουν κυριολεκτικὰ ὀλόκληρο. Αὐτὴ λέγεται ὀλοκαύτωσις. Ἔτσι ἐτελοῦσαν καὶ τὶς θυσίαι καὶ τὶς ὀλοκαυτώσεις οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο.

4. Βέβαια οἱ θυσίαι ἐκεῖνες καὶ οἱ ὀλοκαυτώσεις ἦσαν σύμβολα τῶν ψυχῶν ποὺ θέλουν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ προσφέρουν ἑαυτοὺς στὸν Θεό. Σᾶς λέγω καὶ γι' αὐτὰ ὀλίγα ἀπὸ ὅσα εἶπαν οἱ πατέρες, ὥστε ὅταν τὰ διαβάσετε, νὰ ἀνεβάζετε ὀλίγο τὶς σκέψεις σας καὶ νὰ λιπαίνεται ἡ ψυχὴ σας.
5. Λέγουν ὅτι ὁ βραχίων σημαίνει τὸ σθένος, ἐνῶ τὰ χέρια ὑπονοοῦν τὴν πρακτικὴν, καθὼς τὸ εἶπαμε ἄλλῃ φορά⁵. Ὁ βραχίων λοιπὸν εἶναι ἡ δύναμις τοῦ χεριοῦ. Προσέφεραν λοιπὸν τὴν δύναμι τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ, δηλαδὴ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἀγαθῶν ἔργων· διότι τὸ δεξιὸ ἐκλαμβάνουν ὡς σύμβολο τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ ἀναφέραμε, δηλαδὴ ὁ λοβὸς τοῦ ἥπατος καὶ τὰ νεφρὰ καὶ τὸ ἀπ' αὐτὸ λίπος καὶ ἡ μέση καὶ τὸ λίπος ἀπὸ τοὺς μηρούς καὶ ἡ καρδιά καὶ τὸ στηθάκι καὶ τὰ ἄλλα, ὁμοίως καὶ αὐτὰ εἶναι σύμβολα. «Διότι ὅλα αὐτά, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, συνέβαιναν σ' ἐκείνους τυπολογικὰ, ἐγράφηκαν δὲ γιὰ νοθεσία μας»⁶. Καὶ σᾶς ἐξηγῶ πῶς. Ἡ ψυχὴ, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος, εἶναι τριμερῆς. Διότι περικλείει τὸ ἐπιθυμητικὸ, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ λογιστικόν⁷. Προσέφεραν λοιπὸν τὸν λοβὸ τοῦ ἥπατος. Τὸ ἥπαρ θεωροῦν οἱ πατέρες ὡς ἔδρα τῆς ἐπιθυμίας, ὁ δὲ λοβὸς τοῦ ἥπατος εἶναι τὸ ἄκρο του. Προσέφεραν λοιπὸν ἐκεῖνοι συμβολικῶς τὸ ἄκρο τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους, δηλαδὴ τὴν ἀπαρχὴν του, τὸ καλύτερο καὶ πολυτιμότερο μέρος τοῦ πρᾶγμα ποὺ σημαίνει νὰ μὴ ἀγαπᾶ κανεὶς τί-

των τῶν ἐπιθυμητικῶν προσιμῶν τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἐπιθυμίας· εἶπομεν γὰρ ὅτι τὸ τιμιώτερον αὐτῶ προσέφερον. Καὶ οἱ νεφροὶ δὲ καὶ τὸ σιέαρ τὸ ἀπ' αὐτῶν καὶ ἡ ὀσφύς καὶ τὸ σιέαρ τὸ ἐπὶ τῶν μηρῶν, τὸ αὐτὸ κατὰ ἀναλογίαν τινὰ σημαίνουσι· ἐκεῖ γὰρ λέγουσιν εἶναι τὴν ἐπιθυμίαν. Ἴδου ταῦτά ἐστι τὰ σύμβολα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους. Τοῦ δὲ θυμικοῦ σύμβολόν ἐστιν ἡ καρδία· ἐκεῖ γὰρ λέγουσιν εἶναι τὸν θυμόν, καὶ τοῦτο σημαίνει καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγων· θυμός ἐστι ζέσις καὶ κίνησις τοῦ περικαρδίου αἵματος». Τὸ δὲ σιηθύριον σύμβολόν ἐστι τοῦ λογιστικοῦ· τὸ γὰρ σιῆθος εἰς τοῦτο λαμβάνουσι. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Μωϋσῆν λέγουσιν ἐνδύοντα τὸν Ἄαρὼν τὸ ἔνδυμα τὸ ἀρχιερατικόν, ἐπὶ τοῦ σιηθους αὐτοῦ διδόναι τὸ λόγιον κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ διαταγὴν. Ταῦτα οὖν πάντα, ὡς εἶπομεν, σύμβολά εἰσι τῆς ψυχῆς πῆς διὰ τῆς πῆρακικῆς σὺν Θεῷ καθαιρούσης ἑαυτὴν καὶ ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν ἐπανερχομένης. Λέγει γὰρ καὶ ὁ Εὐάγγελος ὅτι κατὰ φύσιν ἐνεργεῖ ψυχὴ λογικὴ, ὅταν τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν μέρος αὐτῆς τῆς ἀρετῆς ἐφίεται, τὸ δὲ θυμικὸν ὑπὲρ ταύτης ἀγωνίζεται, τὸ δὲ λογιστικὸν ἐπιβάλλει τῇ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων.

6. "Ὅτε οὖν προσέφερον πρόβατον ἢ βοῦν ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον εἰς θυσίαν, ταῦτα ἐλάμβανον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐκ τοῦ προσφερομένου καὶ ἐπειθόνον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἔναντι Κυρίου, καὶ λέγεται θυσία. Ὁλοκαύτωμα δὲ ἐστίν, ὅτι ὅλον ἐξ ὅλου τὸ ἱερεῖον προσέφερον καὶ κατέκαιον αὐτό, οὕτως ὡς ἐστὶ σῶον, ὀλόκληρον, τέλειον, καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν τοῦτο τῶν τελείων ἐστὶ σύμβολον, τοῦτο τῶν λεγόντων ἐστὶ τὸ «ἰδὸν ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι». Εἰς τοῦτο τὸ μέτρον ὁ Κύριος

8. Εἰς Ἡσαΐαν, PG 30, 424 A. Βλ. καὶ ἀνωτέρω 8, 2.

9. Βλ. ἙΕ. 28, 15. Τὸ λογεῖον ὅπου ὑπῆρχαν οἱ ψῆφοι τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ.

10. Ματθ. 19, 27.

ποτε περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεό, νὰ μὴ προτιμᾶ τίποτε ἀπὸ ἐπιθυμητὰ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὸν Θεό, ἀφοῦ εἶπαμε ὅτι τοῦ προσέφεραν τὸ πολυτιμότερο. Τὰ νεφρὰ καὶ τὸ ἀπ' αὐτὰ λίπος, ἡ μέση καὶ τὸ λίπος τῶν μηρῶν σημαίνουν ἀναλογικῶς τὸ ἴδιο, διότι ἐκεῖ ἐπίσης λέγουν ὅτι εὐρίσκεται ἡ ἐπιθυμία. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ σύμβολα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους. Τοῦ δὲ θυμικοῦ σύμβολο εἶναι ἡ καρδιά· διότι ἐκεῖ λέγουν ὅτι εὐρίσκεται ὁ θυμός, καὶ αὐτὸ δηλώνει καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγοντας· «θυμός ἐστὶν ἡ ζέσις καὶ κίνησις τοῦ περικαρδίου αἵματος»⁸. Τὸ στηθᾶκι εἶναι σύμβολο τοῦ λογιστικοῦ, διότι ἔτσι ἐκλαμβάνουν τὸ στήθος. Γι' αὐτὸ λέγουν ὅτι ὁ Μωϋσῆς, ὅταν ἐνέδυσεν τὸν Ἄαρων τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν, τοῦ ἔδωκε τὸ λόγιον ἐπάνω στὸ στήθος κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ⁹. Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ, ὅπως εἶπαμε, εἶναι σύμβολα τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία διὰ τῆς πρακτικῆς καθαρίζει ἑαυτὴν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν. Ὁ Εὐάγγελος λέγει σχετικᾶ ὅτι ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐνεργεῖ κατὰ φύσιν, ὅταν τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ποθῆ τὴν ἀρετὴν, τὸ δὲ θυμικὸ ἀγωνίζεται γι' αὐτήν, τὸ δὲ λογιστικὸ ἐπιδίδεται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν δημιουργημάτων.

6. Ὅταν λοιπὸν προσέφεραν πρόβατον ἢ βόδιον ἢ κατὶ ἄλλο τέτοιο εἰς θυσίαν, αὐτὰ ἐλάμβαναν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸ προσφερόμενον καὶ ἐτοποθετοῦσαν ἐπάνω εἰς τὸ θυσιαστήριον ἐνώπιον τοῦ Κυρίου· αὐτὸ λέγεται θυσία. Ὁλοκαύτωμα δὲ εἶναι ὅταν προσέφεραν τὸ θῦμα κυριολεκτικᾶ ὀλόκληρον καὶ τὸ κατέκαιον, καθὼς εἶπαμε παραπάνω, ἔτσι ὅπως ἦσαν ἀκέραιον, ὀλόκληρον, τέλειον. Τοῦτο εἶναι σύμβολον τῶν τελείων, τοῦτο συμβολίζει αὐτοὺς ποὺ λέγουν, «ἰδοὺ ἐμεῖς ἀφήσαμε τὰ πάντα καὶ σὲ ἀκολουθήσαμε»¹⁰. Σ' αὐτήν

προειρέπειο ἐλθεῖν ἐκεῖνον τὸν εἰπόντα αὐτῷ ὅτι, «ταῦτα πάντα ἐφύλαξα ἐκ νεότητός μου». Ἐπεκρίνατο γὰρ αὐτῷ λέγων ὅτι, «ἔτι ἐν σοι λείπει». Ποῖον; Τὸ «ἄρον τὸν σταυρόν σου καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι». Οἱ οὖν ἅγιοι μάρτυρες οὕτω προσήνεγκαν ὅλους ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, καὶ οὐ μόνον ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑαυτῶν καὶ τὰ περὶ ἑαυτούς. «Ἄλλο γὰρ ἐσμεν ἡμεῖς, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, καὶ ἄλλο τὰ ἡμέτερα καὶ ἄλλο τὰ περὶ ἡμᾶς»· ταῦτα καὶ ἄλλοτε εἶπον ὑμῖν. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἐσμεν ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ, ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα, τὰ δὲ περὶ ἡμᾶς, κτήματα καὶ αἱ λοιπαὶ ὑλαι. Προσήνεγκαν οὖν ἑαυτοὺς οἱ ἅγιοι τῷ Θεῷ ὅλη καρδίᾳ, ὅλη ψυχῇ, ὅλη ἰσχύϊ, κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου». Οὐ μόνον γὰρ τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ δόξης καὶ χρημάτων καὶ τῆς λοιπῆς πάσης περιουσίας κατεφρόνησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων σωμάτων. Καὶ διὰ τοῦτο λέγονται ὀλοκαυτώματα, λογικὰ δέ, ἐπειδὴ λογικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ

θύματα τέλεια Θεῷ.

7. Εἶτα τὸ ἐξῆς·

Θεὸν γινώσκοντα
καὶ Θεῷ γινωσκόμενα
πρόβατα.

Πῶς Θεὸν γινώσκοντα; Ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν εἰπὼν «τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ πῶν ἐμῶν». Διὰ τί εἶπε, «τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι»; Ἐπὶ τοῦ, τῷ λόγῳ μου ὑπακούουσι, τὰς ἐντολάς μου φυλάττουσι καὶ διὰ τοῦτο γινώσκουσί με. Διὰ γὰρ τῆς φυ-

11. Λουκᾶ 18, 21 - 22. Βλ. Ματθ. 16, 24.

12. Εἰς τὸ πρόσθετε σεαυτῷ 3, PG 31, 204 A.

13. Ἰω. 10, 27. 10, 14.

τὴν βαθμίδα προέτρεπε ὁ Κύριος νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος ποῦ εἶπε ὅτι, «ὄλα αὐτὰ τὰ ἐφύλαξα ἀπὸ τὴν νεότητά μου. Διότι ἀπεκρίθη σ' αὐτόν λέγοντας, «ἓνα σοῦ λείπει ἀκόμη». Ποιό; Τό «σήκωσε τὸν σταυρό σου καὶ ἀκολούθαμε»¹¹. Οἱ ἅγιοι μάρτυρες λοιπὸν ἔτσι προσέφεραν ἑαυτοὺς στὸν Θεό, καὶ ὄχι μόνο ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδικὰ τους καὶ τὰ γύρω τους. Διότι, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος, «ἄλλα εἴμαστε ἡμεῖς καὶ ἄλλο τὰ ἰδικὰ μας καὶ ἄλλο τὰ γύρω μας». Αὐτὰ σὰς τὰ εἶπα καὶ ἄλλοτε. «Ἐμεῖς λοιπὸν εἴμαστε ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ, ἰδικό μας δὲ εἶναι τὸ σῶμα, τὰ δὲ γύρω μας εἶναι τὰ κτήματα καὶ τὰ ἄλλα ὑλικά πράγματα»¹². Προσέφεραν λοιπὸν ἑαυτοὺς στὸν Θεὸ οἱ ἅγιοι μὲ ὄλην τὴν καρδιά, μὲ ὄλη τὴν ψυχὴ, μὲ ὄλη τὴν δύναμι, κατὰ τὴν Γραφὴ· «θ' ἀγαπήσης τὸν Κύριο, τὸν Θεὸ σου, μὲ ὄλη τὴν καρδιά σου καὶ μὲ ὄλη τὴν ψυχὴ σου καὶ μὲ ὄλη τὴν διάνοιά σου». Διότι κατεφρόνησαν ὄχι μόνο τέκνα καὶ γυναῖκες καὶ δόξα καὶ χρήματα καὶ ὄλη τὴν περιουσία τους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ σώματά τους. Καὶ γι' αὐτὸ λέγονται ὀλοκαυτώματα, καὶ μάλιστα λογικὰ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικό ζῶο, καὶ θύματα τέλεια Θεῶ.

Ἔπειτα τὸ ἄσμα συνεχίζεται

Πρόβατα

ποῦ γνωρίζουν τὸν Θεὸ

καὶ γνωρίζονται ἀπὸ τὸν Θεό.

Πῶς γνωρίζουν τὸν Θεό; Ὅπως ἐδίδαξε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγοντας, «τὰ ἰδικὰ μου πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνή μου, κι' ἐγὼ γνωρίζω τὰ ἰδικὰ μου καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μου»¹³. Γιατὶ εἶπε, «τὰ ἰδικὰ μου πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνή μου»; Ἐντὶ γιὰ τό, ὑπακούουν στὸ λόγο μου, φυλάττουν τίς ἐντολές μου καὶ γι' αὐτὸ μὲ γνωρίζουν. Πραγματικὰ

λακῆς τῶν ἐπιτολῶν ἐγγίζουσιν οἱ ἅγιοι τῷ Θεῷ, καὶ ὅσον ἐγγίζουσιν αὐτῷ, τοσοῦτον γινώσκουσιν αὐτὸν καὶ γινώσκονται ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπεὶ ὁ Θεὸς τὰ πάντα γινώσκει καὶ τὰ κρυπτὰ καὶ τὰ βαθέα καὶ τὰ μὴ ὄντα, διὰ τί οὖν λέγει περὶ τῶν ἁγίων, «Θεῷ γινωσκόμενα»; Ὅτι, καθὼς εἶπον, διὰ τῶν ἐπιτολῶν ἐγγίζοντες αὐτῷ, γινώσκουσιν αὐτὸν καὶ γινώσκονται ὑπ' αὐτοῦ. Ὅσον γὰρ ἀποσιρέφεται τις καὶ μακρύνει ἑαυτὸν ἀπὸ τινος, τοσοῦτον λέγεται ἀγνωεῖν αὐτὸν καὶ ἀγνωεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ ὁ ἐγγίζων ὁμοίως λέγεται γινώσκειν καὶ γινώσκεσθαι. Κατὰ τοῦτο οὖν λέγεται καὶ ὁ Θεὸς ἀγνωεῖν τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καθὼς μακρύνουσιν ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ποῖς τοιούτοις λέγει «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Οἱ οὖν ἅγιοι, καθὼς πολλάκις εἶπον, ὅσον κινῶνται διὰ τῶν ἐπιτολῶν πὰς ἀρετὰς, τοσοῦτον προσοικειοῦνται τῷ Θεῷ, καὶ ὅσον προσοικειοῦνται αὐτῷ, τοσοῦτον γινώσκουσιν αὐτὸν καὶ γινώσκονται ὑπ' αὐτοῦ.

8. Ὡν ἡ μάνδρα
λύκοις ἀνεπίβατος.

Μάνδρα λέγεται τόπος περιπεφραγμένος, ἐνθα συνάγει ὁ ποιμὴν τὰ πρόβατα καὶ φυλάττει, ἵνα μὴ διαρπαγῶσιν ὑπὸ λύκων ἢ ὑπὸ λησιῶν συληθῶσιν. Ἐὰν δέ ἐστι μάνδρα ἀπὸ οἰουδήποτε μέρους σαθροτέρη, εὗρίσκεται εὐεπίβατος, καὶ εὐχερῶς ἐπιβουλεύεται καὶ ὑπὸ τῶν λύκων καὶ ὑπὸ τῶν λησιῶν. Ἡ οὖν μάνδρα τῶν ἁγίων πανταχόθεν ἠοφάλισται καὶ πεφύλακται, ὥσπερ εἶπεν ὁ Κύριος· «ἐνθα κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέπτουσιν», οὔτε ἄλλο τι τῶν βλαβερῶν ἐπιβουλεῦσαι δύνανται.

9. Εὐξώμεθα οὖν, ἀδελφοί, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀξιοθῶμεν συμ-

οἱ ἅγιοι πλησιάζουν τὸν Θεὸ μὲ τὴν φύλαξι τῶν ἐντολῶν, καὶ ὅσο τὸν πλησιάζουν τόσο γνωρίζουν αὐτὸν καὶ γνωρίζονται ἀπὸ αὐτόν. Ἐφοῦ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ πάντα, καὶ τὰ κρυφὰ καὶ τὰ βαθιὰ καὶ τὰ ἀνύπαρκτα, γιατί λοιπὸν λέγεται ἰδιαιτέρως περὶ τῶν ἁγίων, «ποῦ γνωρίζονται ἀπὸ τὸν Θεό»; Διότι, καθὼς εἶπα, πλησιάζοντάς τον διὰ τῶν ἐντολῶν γνωρίζουν αὐτόν καὶ γνωρίζονται ἀπὸ αὐτόν. Ὅσο δηλαδή ἀποστρέφεται κανεὶς καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ κάποιον, τόσο λέγεται ὅτι ἀγνοεῖ αὐτόν καὶ ἀγνοεῖται ἀπὸ αὐτόν, ὅπως καὶ αὐτὸς ποῦ πλησιάζει ὁμοίως λέγεται ὅτι γνωρίζει καὶ γνωρίζεται. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν λέγεται ὅτι καὶ ὁ Θεὸς ἀγνοεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, κατὰ τὸ ὅτι ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει στοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους· «ἀληθινὰ σᾶς λέγω, δὲν σᾶς γνωρίζω»¹⁴. Οἱ ἅγιοι λοιπὸν, καθὼς εἶπα πολλές φορές, ὅσο ἀποκτοῦν διὰ τῶν ἐντολῶν τίς ἀρετές, τόσο προσοικειώνονται τὸν Θεό, καὶ ὅσο προσοικειώνονται αὐτόν, τόσο γνωρίζουν αὐτόν καὶ γνωρίζονται ἀπὸ αὐτόν.

8. Ὦν ἡ μάνδρα

λύκοις ἀνεπίβατος.

Μάνδρα λέγεται τόπος φραγμένος, ὅπου συνάγει καὶ φυλάττει ὁ βοσκὸς τὰ πρόβατα, γιὰ νὰ μὴ ἀρπαγοῦν ἀπὸ λύκους ἢ κλαποῦν ἀπὸ ληστὰς. Ἐὰν ἡ μάνδρα εἶναι ἀπὸ κάποιο μέρος σαθρωμένη, εὐρίσκεται εὐάλωτη καὶ πατιέται εὐκόλα καὶ ἀπὸ τοὺς λύκους καὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς. Ἡ μάνδρα τῶν ἁγίων ὅμως ἔχει ἀσφαλισθῆ καὶ φυλαχθῆ ἀπὸ παντοῦ, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος· «ὅπου κλέπτες τρυπώνουν καὶ δὲν κλέπτουν»¹⁵, οὔτε μποροῦν νὰ μηχανευθοῦν τίποτε ἄλλο βλαβερό.

9. Ἄς προσευχηθοῦμε λοιπὸν, ἀδελφοί, νὰ ἀξιωθοῦ-

ποιμανθῆναι αὐτοῖς καὶ εὐρεθῆναι κἄν ἐν τῷ τόπῳ τῆς μακαρίας τρυφῆς ἐκείνης καὶ τῆς ἀναπαύσεως αὐτῶν· κἄν γὰρ οὐκ ἐφθάσαμεν τὴν κατὰστασιν τῶν ἁγίων καὶ οὐκ ἄξιοι ἔσμεν τοῦ εἶναι ἐν τῇ δόξῃ αὐτῶν, ἀλλὰ δυνάμεθα μὴ ἐκπυσεῖν τοῦ παραδείσου, εἰὰν νήφωμεν καὶ διάζωμεν ἑαυτοὺς μικρόν, ὡς λέγει καὶ ὁ ἅγιος Κλήμης· «κἄν μὴ στεφανῶταί τις, ἀλλὰ σπουδάσῃ μὴ μακρὰν εὐρεθῆναι τῶν στεφανουμένων». Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ παλατίῳ εἰσὶ μεγάλοι καὶ λαμπροὶ στρατιαί, ὑπόθου τὴν σύγκλητον, τοὺς παιρικίους, τοὺς στρατηλάτας, τοὺς ὑπάρχους, τοὺς σελεντιαρίους (εἰσὶ γὰρ αὗται πολῦτιμα στρατιαί), εἰσὶ ἰδὲ καὶ ἄλλοι πινὲς ἐν τῷ αὐτῷ παλατίῳ στρατευόμενοι ὀλίγων νομισμάτων, καὶ ὁμῶς λέγονται καὶ αὐτοὶ στρατεύεσθαι τῷ βασιλεῖ, καὶ εἰσιν ἔσω ἐν τῷ παλατίῳ, κἄν τὴν δόξαν τῶν μεγάλων ἐκείνων οὐκ ἔχωσιν, ἀλλὰ τέως ἔσω εἰσὶ, συμβαίνει δὲ ὅτι καὶ κατὰ μικρὸν προκόπιοντες, τυγχάνουσι καὶ αὐτοὶ μεγάλων στρατιῶν καὶ λαμπρῶν ἀξιοματίων· οὕτω καὶ ἡμεῖς σπουδάσωμεν ἐκφυγεῖν τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν, ἵνα τέως ἐξειλήσωμεν τοῦ ἄδου· καὶ οὕτω δυνάμεθα διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίας καὶ αὐτῆς τῆς εἰσόδου τοῦ παραδείσου τυχεῖν εὐχαῖς πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Ἀμήν.

με κι' ἔμεϊς νὰ συμποιμανθοῦμε μαζί τους καὶ νὰ εὐρεθοῦμε στὸν τόπο τῆς μακαρίας ἐκείνης ἀπολαύσεως καὶ τῆς ἀναπαύσεώς τους· διότι, καὶ ἂν δὲν ἐφθάσαμε τὴν κατάστασι τῶν ἀγίων καὶ δὲν εἴμαστε ἄξιοι νὰ εὐρεθοῦμε στὴν δόξα τους, ἀλλὰ τουλάχιστον μποροῦμε νὰ μὴ χάσωμε τὸν παράδεισο, ἐὰν γρηγοροῦμε καὶ πιέζωμε κάπως τοὺς ἑαυτούς μας, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Κλήμης· «καὶ ἂν δὲν στεφανωθῆ κανεὶς, ἅς προσπαθήσῃ νὰ μὴ εὐρεθῆ κοντὰ σ' αὐτοὺς ποὺ στεφανώνονται»¹⁶. Πραγματικά ὅπως στὸ παλάτι εὐρίσκονται μεγάλοι καὶ λαμπροὶ ἀξιωματοῦχοι, παραδείγματος χάριν ἡ σύγκλητος, οἱ πατρίκιοι, οἱ στρατηλάτες, οἱ ὑπαρχοὶ, οἱ σελεντιάριοι (ποὺ εἶναι ἀξιωματοῦχοι μὲ πλουσίους μισθοὺς), ὑπάρχουν δὲ καὶ μερικοὶ ἄλλοι ποὺ προσλαμβάνονται στὸ ἴδιο παλάτι μὲ μικρὸ μισθό, καὶ ὁμοίως λέγεται ὅτι καὶ αὐτοὶ ὑπηρετοῦν τὸν βασιλιά, καὶ εἶναι μέσα στὸ παλάτι, καὶ ἂν δὲν ἔχουν τὴν δόξα τῶν μεγάλων ἐκείνων τουλάχιστον εἶναι μέσα, συμβαίνει δέ, ὅταν προοδεύσουν λίγο λίγο, νὰ ἐπιτύχουν καὶ αὐτοὶ μεγάλες θέσεις καὶ λαμπρὰ ἀξιώματα· ἔτσι κι' ἔμεϊς ἅς προσπαθήσωμε νὰ ἐκφύγωμε τὴν ἔμπρακτῃ ἀμαρτία, ὥστε τουλάχιστον ν' ἀποφύγωμε τὸν ἅδη. Καὶ ἔτσι, διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Χριστοῦ, θὰ μπορέσωμε νὰ ἐπιτύχωμε καὶ τὴν εἴσοδο στὸν παράδεισο μὲ τίς εὐχὲς τῶν ἀγίων. Ἀμήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ

1

ΠΡΟΣ ΤΙΝΑΣ ΚΕΛΛΙΩΤΑΣ
ΕΡΩΤΗΣΑΝΤΑΣ ΑΥΤΟΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΒΑΛΛΕΙΝ

1. Λέγουσιν οί πατέρες ότι τὸ καθίσαι εἰς τὸ κελλίον ἡμῶν ἐστὶ καὶ τὸ παραβάλλειν γέρονσιν ἡμῶν ἐστὶ. Τοῦτο σημαίνει ὁ λόγος ὅτι καὶ ἐν τῷ κελλίῳ καὶ ἔξωθεν τοῦ κελλίου ὁμοίως νήψεως χρεία, καὶ τοῦ εἰδέναι τινὰ καὶ διὰ τί ὀφείλει ἠσυχάζειν καθ' ἑαυτὸν καὶ διὰ τί ὀφείλει παραβάλλειν πατράσι ἢ ἀδελφοῖς. Ἐὰν γὰρ νήφη τις περὶ τὸν σκοπὸν τοῦτον, σπουδάζει ποιεῖν ὡς εἶπον οἱ πατέρες· καὶ ὅτε μὲν κάθηται ἐν τῷ κελλίῳ, εὐχεται, μελειᾷ, ποιεῖ μικρὸν ἐργόχειρον, φροντίζει κατὰ δύναμιν τῶν λογισμῶν, ὅτε δὲ πάλιν παραβάλλει πούποτε, κατανοεῖ καὶ βλέπει τὴν κατὰστασιν ἑαυτοῦ, εἰ ὠφελεῖται ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῶν ἀδελφῶν ἢ οὐ, καὶ εἰ δύναται ἀβλαβῶς ἀνακάμψαι εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Καὶ ἐὰν ἴδῃ ἑαυτὸν εἰς τίποτε βλαβέντα, μανθάνει τὴν ἀσθένειαν ἑαυτοῦ, μανθάνει ὅτι ἀκμὴν οὐδὲν ἐκτίησαιο ἀπὸ τῆς ἠσυχίας, καὶ ἀποσιρέφεται τεταπεινωμένος εἰς τὸ ἴδιον κελλίον, κλαίων, μετανοῶν, παρακαλῶν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ, καὶ οὕτω λοιπὸν καθέζεται προσέχων ἑαυτῷ. Εἶτα πάλιν ἔρχεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ βλέπει ἑαυτὸν εἰ ἔμεινεν ἡττωμένος εἰς τὰ πρῶτα ἢ εἰς ἄλλα, καὶ οὕτως ὑποστρέφει πάλιν εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ ὁμοίως τὰ αὐτὰ ποιῶν, μετανοῶν, κλαίων, δεόμενος τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Τὸ κελλίον γὰρ ὑψοῖ, οἱ δὲ ἄνθρωποι δοκιμάζουσιν. "Ὡστε καλῶς εἶπον οἱ πα-

1. Ἀνέκδοτο ἀπόφθεγμα τοῦ Ποιμένου.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

1

ΠΡΟΣ ΚΕΛΛΙΩΤΕΣ
ΠΟΥ ΤΟΝ ΡΩΤΗΣΑΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

1. Λέγουν οί πατέρες ὅτι τὸ νὰ καθήσης στὸ κελλί εἶναι τὸ μισὸ καὶ νὰ ἐπισκέπτεσαι γέροντες εἶναι τὸ μισό¹. Ὁ λόγος σημαίνει τοῦτο, ὅτι καὶ στὸ κελλί καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί χρειάζεται ἐξ ἴσου ἐγρήγορσις καὶ ἐπίγνωσις τοῦ γιατί ὀφείλει κανεὶς νὰ ἡσυχάζη μόνος του καὶ γιατί ὀφείλει νὰ ἐπισκέπτεται πατέρες καὶ ἀδελφούς. Διότι ἐὰν κανεὶς ἔχη τὸν νοῦ του σ' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, προσπαθεῖ νὰ ἐνεργῇ ὅπως εἶπαν οἱ πατέρες· καὶ ὅταν μὲν κάθεται στὸ κελλί, προσεύχεται, μελετᾶ, κάνει μικρὸ ἐργόχειρο, προσέχει ὅσο μπορεῖ τοὺς λογισμοὺς του, ὅταν δὲ κάποτε ἐπισκέπτεται ἄλλους, σκέπτεται καὶ παρατηρεῖ τὴν κατάστασί του, ἐὰν ὠφεληθῆται ἀπὸ τὴν συνάντησι τῶν ἀδελφῶν ἢ ὄχι, καὶ ἂν μπορῇ ἀβλαβῶς νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ κελλί του. Καὶ ἂν παρατηρήσῃ ὅτι ἔχει βλαβῆ σὲ κάτι, ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀσθένειά του, ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἀκόμη δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν ἡσυχία, καὶ ἐπιστρέφει ταπεινωμένος στὸ κελλί του, κλαίοντας, μετανοώντας, παρακαλώντας τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀσθένειά του, καὶ τότε κάθεται προσέχοντας στὸν ἑαυτὸ του. Ἐπειτα ἔρχεται πάλι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ βλέπει ἂν περιπίπτῃ στὰ ἴδια ἢ σὲ ἄλλα λάθη, καὶ τότε ἐπιστρέφει πάλι στὸ κελλί του ὅπου κάνει τὰ ἴδια, μετανοεῖ, κλαίει, παρακαλεῖ τὸν Θεὸ γιὰ τὴν κατάστασί του. Διότι τὸ κελλί ὑψώνει, οἱ δὲ ἄνθρωποι θέτουν σὲ δοκιμασίες. Ὡστε καλὰ εἶπαν οἱ πατέ-

τέρες ὅτι τὸ καθίσαι εἰς τὸ κελλίον ἡμῶν ἐστὶ καὶ τὸ παραβάλλειν γέρονσιν ἡμῶν ἐστὶ.

2. Καὶ ὑμεῖς οὖν ὅτε παραβάλλετε ἀλλήλοις, ὀφείλετε εἰδέναι διὰ τί ἐξέροχεσθε τοῦ κελλίου, καὶ μὴ ἀφαιρεῖ ἐξέροχεσθε πύποιε. Ὁ γὰρ ἀσκοπῶς ὁδοιπορῶν, καθὼς εἶπον οἱ πατέρες, μαισιοπονεῖ. Ἐκαστος οὖν ποιῶν πρᾶγμα ὀφείλει ἔχειν σκοπὸν πάντως καὶ εἰδέναι διὰ τί ποιεῖ αὐτό. Τίς οὖν ἐστὶν ὁ σκοπὸς ὃν ὀφείλομεν ἡμεῖς ἔχειν, ὅταν ἀπερχώμεθα πρὸς ἀλλήλους; Πρῶτον διὰ τὴν ἀγάπην λέγει γὰρ, «εἶδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου». Δεύτερον, διὰ τὸ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ πάντως γὰρ ἐν τῷ πλήθει πλεῖον κινεῖται ὁ λόγος· ὁ γὰρ οὗτος πολλάκις οὐκ οἶδεν, ἄλλον ἐρωτᾷ. Ἐπειτα καὶ διὰ τὸ μαθεῖν, ὡς προσεῖπον, τὴν ἰδίαν κατὰστασιν. Οἷόν τι λέγω ἀπερχόμενός τις, ὑπόθου, εἰς τὸ φαγεῖν μετὰ τῶν συννευρισκομένων, κατανοεῖ ἑαυτὸν καὶ βλέπει, ἐὰν παρατεθῆ βρῶμα καλὸν καὶ ἀρέσῃ αὐτῷ, εἰ δύναται ἐγκρατεῦσασθαι καὶ μὴ λαβεῖν ἀπ' αὐτοῦ, εἰ σπουδάζει μὴ πλεονεκιῆσαι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ λαβεῖν περισσότερον αὐτοῦ, ἢ τί ποτε ἐὰν κατὰ μερίδας παρατεθῆ, εἰ σπουδάζει μὴ λαβεῖν τὸ μειζότερον μέρος καὶ ἀφεῖναι αὐτῷ τὸ μικρότερον. Ἔστι γὰρ ὅτε οὐδὲ τὴν χεῖρα αἰσχύνεται τις ἐκτεῖναι καὶ ὤθησαι τὸ μικρὸν ἔμπροσθεν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ λαβεῖν τὸ μέγα ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Ἄρα τί ἔχει εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ μειζοτέρου μέρους πρὸς τὸ μικρότερον; Πόσον ἐστὶ τὸ μείζον τῶν δύο μερίδων, ὅτι διὰ τοιαῦτα εὐτελεῖ πρᾶγματα εὐρίσκειται τις πλεονεκιῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἁμαρτάνων;

2. Μάρκου Ἐρημίτου, Περὶ νόμου πνευματικοῦ 54, PG 65, 9 12 D.

3. Ἀποφθέγματα, Ἀπόλλων 3, PG 65, 136 B.

ρες ὅτι τὸ νὰ καθήσης στὸ κελλί εἶναι τὸ μισό καὶ τὸ νὰ ἐπισκέπτεσαι γέροντες εἶναι τὸ μισό.

2. Καὶ σεῖς λοιπὸν ὅταν ἐπισκέπτεσθε ἀλλήλους, ὀφείλετε νὰ γνωρίζετε γιατί ἐξέρχεσθε ἀπὸ τὸ κελλί καὶ νὰ μὴ ἐξέρχεσθε ποτὲ ἐπιπολαίως. «Διότι ἐκεῖνος ποῦ ὀδοιπορεῖ ἀσκόπως, ὅπως εἶπαν οἱ πατέρες, ματαιοπονεῖ»². Ὅποιος ἐκτελεῖ κάτι ὀφείλει ὅπωςδήποτε νὰ ἔχη σκοπὸ καὶ νὰ γνωρίζη γιατί τὸ ἐκτελεῖ. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ σκοπὸς ποῦ ὀφείλομε νὰ ἔχωμε ἐμεῖς, ὅταν πηγαίνωμε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο; Πρῶτα γιὰ τὴν ἀγάπη· διότι λέγει, «εἶδες τὸν ἀδελφὸ σου, εἶδες τὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου»³. Δεύτερο γιὰ ν' ἀκούσωμε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ. Εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ λόγος κινεῖται περισσότερο στίς συγκεντρώσεις, διότι γιὰ ἐκεῖνο ποῦ πολλές φορές δὲν γνωρίζει ὁ ἓνας, ἐρωτᾷ τὸν ἄλλον Ἔπειτα καὶ γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε, ὅπως προεῖπα, τὴν κατάστασί μας. Φέρω παράδειγμα. Ὑπόθεσε ὅτι κάποιος πηγαίνοντας νὰ φάγη μὲ τοὺς συνευρισκομένους, σκέπτεται καὶ παρατηρεῖ, ἐφ' ὅσον παρατεθῆ καλὸ φαγητὸ καὶ τοῦ ἀρέση, ἐὰν μπορεῖ νὰ ἐγκρατευθῆ καὶ νὰ μὴ πάρη ἀπὸ αὐτό, ἐὰν φροντίζη νὰ μὴ πλεονεκτήσῃ ἀπέναντι τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ πάρη περισσότερο ἀπὸ αὐτόν, ἢ ἐφ' ὅσον παρατεθῆ κάτι σὲ μερίδες, ἐὰν φροντίζη νὰ μὴ πάρη τὴν μεγαλύτερη μερίδα καὶ νὰ μὴ ἀφήνη σ' αὐτόν τὴ μικρότερη. Μερικὲς φορές συμβαίνει νὰ μὴ ἐντρέπεται κάποιος οὔτε νὰ ἀπλώσῃ τὸ χέρι, γιὰ νὰ ὠθήσῃ τὸ μικρὸ ἐμπρὸς στὸν ἀδελφὸ του καὶ νὰ πάρη τὸ μεγάλο ἐμπρὸς του. Ἄραγε ποιά εἶναι ἡ ἀξία τῆς διαφορᾶς τοῦ μεγαλυτέρου μέρους ἀπὸ τὸ μικρότερο; Πόση εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο μερίδων, ὥστε γιὰ τόσο εὐτελῆ πράγματα νὰ καταντᾷ κανεὶς νὰ πλεονεκτῆ τὸν ἀδελφὸ του καὶ νὰ ἁμαρτάνῃ;

3. Πάλιν προσέχει ἐὰν δύναται κρατῆσαι ἐαντὸν ἀπὸ πολλῶν θρωμάτων, καὶ μή, ὡς εἰκός, εὐρίσκων διάφορα βρώματα, ἐκδίδωσιν ἐαντὸν εἰς χορτασίαν, εἰ φυλάττει ἐαντὸν ἀπὸ παρρησίας, εἰ βλέπει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ προτιμώμενον ἢ ἀναπαυόμενον πλεον αὐτοῦ καὶ οὐ πάσχει, εἰ βλέπει ἄλλον παρρησιαζόμενον μετὰ ἄλλου ἢ λαλοῦντα πολλὰ ἢ εἴ τι δήποτε ἀσυσιροφοῦντα, καὶ οὐ προσέχει αὐτῷ οὐδὲ κατακρίνει αὐτὸν, ἀλλὰ μᾶλλον τῷ εὐλαβεσιέρῳ προσέχει καὶ σπουδάζει ποιῆσαι ὡς λέγει περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου ὅτι ἀπερχόμενος πρὸς τινος, εἴτι ἔβλεπε καλὸν ἔχοντα ἕκαστον αὐτῶν, ἐκεῖνο ἐλάμβανε καὶ ἐκράτει, τοῦ μὲν τὸ προῖον, τοῦ δὲ τὸ ταπεινόν, τοῦ δὲ τὸ ἦουχον, καὶ εὐρίσκειτο αὐτὸς ἔχων τὰ ἕκαστου ἐν ἐαντῷ. Ἴδὸν οὕτως ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς ποιεῖν καὶ διὰ ταῦτα παραβάλλειν, καὶ ὅτε ὑποσιρέφομεν εἰς τὰ κελλία ἡμῶν, ἐρευνᾶν ἐαντοὺς καὶ μανθάνειν εἰς τί ὠφελήθημεν ἢ εἰς τί ἐβλάβημεν· καὶ ἐφ' οἷς μὲν εὐρίσκομεν ὅτι ἐσκεπάσθημεν, εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ τῷ σκεπάσαντι ἡμᾶς ἀβλαβῶς παρελθεῖν· ἐφ' οἷς δὲ ἐσφάλημεν, μετανοήσωμεν, κλαύσωμεν, πενθήσωμεν τὴν ἰδίαν κατὰστασιν.
4. Ἐκαστος γὰρ ἐκ τῆς ἰδίας καταστάσεως ὠφελεῖται ἢ βλάπεται· ἐπεὶ οὐδεὶς βλάπτει τινά. Ἀλλ' ἐὰν βλαβῶμεν, ἐκ τῆς καταστάσεως ἡμῶν, ὡς εἶπον, βλαπιόμεθα. Ἀννάμεθα γάρ, ὡς αἰεὶ λέγω ὑμῖν, ἀπὸ ἐκάστου πράγματος, ἐὰν θέλωμεν, καὶ ὠφεληθῆναι καὶ βλαβῆναι. Καὶ λέγω ὑμῖν ὑπόδειγμα, ἵνα μάθητε ὅτι οὕτως ἐστί. Συμβαίνει τινὰ ἐν νυκτὶ ἴσσιασθαι εἰς τόπον τινά, οὐ λέγω μοναχόν, ἀλλ' εἴ τινα δήποτε ἐν τῇ πόλει, καὶ παρόρ-

3. Προσέχει επίσης, ἐὰν μπορῆ νὰ συγκρατηθῆ ἀπὸ τὴν πολυφαγία καί, ὅταν φυσικὰ εὐρίσκη πολλὰ φαγητὰ, ἐὰν δὲν ἐπιδίδεται σὲ χορτασμό, ἐὰν προφυλάσσεται ἀπὸ παρρησία, ἐὰν βλέποντας τὸν ἀδελφό του νὰ προτιμᾶται καὶ νὰ δέχεται μεγαλύτερη περιποίησι δὲν ὑποφέρη, ἐὰν, βλέποντας ἄλλον νὰ ἐλευθεροστομῆ μὲ ἄλλον ἢ νὰ φλυαρῆ ἢ νὰ ἐκτρέπεται κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο, δὲν τὸν προσέχη οὔτε τὸν κατακρίνη, ἀλλὰ μᾶλλον προσέχη τὸν εὐλαθέστερο καὶ προσπαθῆ νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως λέγεται γιὰ τὸν ἀββᾶ Ἀντώνιο⁴, ὅτι, ὅταν μετέβαινε πρὸς συνασκητὰς, ἔπαιρνε καὶ ἐκρατοῦσε ὅ,τι ἔβλεπε καλὸ σὲ καθένα τους, ἀπὸ τὸν ἕνα τὴν πραότητα, ἀπὸ τὸν ἄλλο τὴν ταπείνωσι, ἀπὸ τὸν ἄλλο τὴν ἡσυχία, καὶ εὐρισκόταν αὐτὸς νὰ ἔχη στὸν ἑαυτό του ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους ἐκείνων. "Ἐτσι λοιπὸν ὀφείλομε κι' ἐμεῖς νὰ κάνωμε καὶ μὲ αὐτὸ τὸ σκοπὸ νὰ κάνωμε ἐπισκέψεις, κι' ὅταν ἐπιστρέφωμε στὰ κελλιά μας, νὰ ἐρευνουῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας γιὰ νὰ ἐξακριβώσωμε σὲ τί ὠφεληθήκαμε καὶ σὲ τί ἐζημιωθήκαμε. Καὶ γιὰ ὅσα μὲν σημεῖα εὐρίσκομε ὅτι προστατευθήκαμε, νὰ εὐχαριστήσωμε τὸν Θεὸ πού μᾶς ἐπροστάτευσε νὰ περάσωμε ἀβλαβῶς· γιὰ ὅσα δὲ ἐπέσαμε σὲ σφάλμα, νὰ μετανοήσωμε, νὰ κλαύσωμε, νὰ πενήσωμε τὴν κατάστασί μας.
4. Διότι ὁ καθένας ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν ἰδική του κατάστασι· ἐπειδὴ κανένας δὲν μποεῖ νὰ βλάψῃ τὸν ἄλλο. Ἄλλ' ἐὰν βλαβοῦμε, ἀπὸ τὴν κατάστασί μας βλαπτόμαστε. Πραγματικά, ὅπως συχνὰ σᾶς λέγω, μποροῦμε, ἐὰν θέλωμε καὶ νὰ ὠφεληθοῦμε καὶ νὰ ζημιωθοῦμε ἀπὸ κάθε πρᾶγμα. Καὶ σᾶς λέγω παράδειγμα, γιὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἔτσι εἶναι. Συμβαίνει νὰ κάθεται κάποιος νύκτα σ' ἕνα τόπο, δὲν ἐννοῶ δὲ μοναχὸ ἀλλὰ ὁποιονδήποτε κάτοικο τῆς πόλεως,

χονται δι' αὐτοῦ τρεῖς ἄνθρωποι· καὶ ὁ μὲν εἰς λογίζεται περὶ αὐτοῦ ὅτι τινὰ ἐκδέχεται, ἵνα ἀπέλθῃ καὶ πορνεύσῃ, ὁ δὲ ἄλλος λογίζεται ὅτι κλέπτῃς ἐστίν, ὁ δὲ ἄλλος λογίζεται ὅτι φίλον αὐτοῦ ἐκάλεσεν ἐκ τοῦ πλησίον οἴκου καὶ ἐκδέχεται αὐτόν, ἵνα κατέλθῃ καὶ ἀπέλθωσιν ἅμα πώποτε εἰς προσευχήν. Ἴδου καὶ οἱ τρεῖς τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον εἶδον καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, καὶ ὅμως οὐκ ἐλογίσαντο οἱ τρεῖς περὶ αὐτοῦ τὸν αὐτὸν λογισμόν, ἀλλ' ὁ μὲν τοῦτο ἐνεθυμήθη, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο, ἕκαστος δῆλον ὅτι πρὸς τὴν ἰδίαν κατὰστασιν. "Ὡσπερ γάρ εἰσι σώματα μελαγχολικά, κακόχυμα, καὶ ἕκαστον βρώμα ὁ λαμβάνωσιν εἰς κακοχυμίαν αὐτὸ τρέπουσι, καὶ ὡφέλιμον εἴη τὸ βρώμα, καὶ οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ βρώματος ἡ αἰτία, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα, ὡς εἶπον, δύσκρατόν ἐστι καὶ λοιπὸν ἀνάγκη πρὸς τὴν κρασίαν αὐτοῦ ἐργάζεται καὶ ἄλλοιὶ τὰ βρώματα οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἢ ἔχουσα κακὴν ἔξιν ἀπὸ ἐκάστου πράγματος θάλλπεται, καὶ ὡφέλιμόν ἐστι τὸ πρᾶγμα αὐτῆς, θάλλπεται. Ὑπόθου μοι ἀγγεῖον μέλιτος εἶναι, καὶ θάλλει τις εἰς αὐτὸ μικρὸν ἀψινθίον· οὐκ ἀφανίζει τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ὅλον τὸ ἀγγεῖον καὶ ποιεῖ ὅλον τὸ μέλι πικρόν; Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν· ἐκθιάλλομεν μικρὸν ἐκ τῆς πικρίας ἡμῶν καὶ ἀφανίζομεν τὸ καλὸν τοῦ πλησίον, βλέποντες αὐτὸ πρὸς τὴν κατὰστασιν ἡμῶν καὶ ἀλλοιοῦντες αὐτὸ πρὸς τὴν κακοεξίαν τὴν ἐν ἡμῖν.

5. Οἱ δὲ ἔχοντες καλὴν ἔξιν εὐρίσκονται ὡσπερ τις ἔχων σῶμα εὐχυμον, ὅτι καὶ ἂν θλαβερόν τί ποτε φάγη, τρέπει αὐτὸ εἰς εὐχυμίαν πρὸς τὴν κρασίαν αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀδικεῖ αὐτόν οὐδὲ τὸ κακὸν βρώμα ἐκεῖνο, ἐπειδὴ, καθὼς εἶπον, τὸ σῶμα αὐτοῦ εὐχυμόν ἐστι καὶ πρὸς τὴν κρασίαν αὐτοῦ

καὶ περνοῦν ἀπὸ κοντὰ του τρεῖς ἄνθρωποι. Ὁ ενας σκέπτεται γι' αὐτὸν ὅτι κάποια γυναῖκα περιμένει γιὰ νὰ ὑπάγη νὰ πορνεύσῃ, ὁ ἄλλος σκέπτεται ὅτι εἶναι κλέπτης, ὁ δὲ ἄλλος σκέπτεται ὅτι ἐκάλεσε φίλο του ἀπὸ τὴν πλησίον οἰκία καὶ τὸν περιμένει νὰ κατεβῆ καὶ μεταβοῦν μαζί σὲ προσευχή. Λοιπὸν καὶ οἱ τρεῖς εἶδαν τὸν ἴδιο ἄνθρωπο καὶ στὸν ἴδιο τόπο, καὶ ὅμως δὲν ἔκαμαν καὶ οἱ τρεῖς τὴν ἴδια σκέψι γι' αὐτὸν, ἀλλ' ὁ μὲν ἓνας ἐσκέφθηκε τοῦτο, ὁ δεῦτερος ἐκεῖνο, ὁ τρίτος τὸ ἄλλο, ὁ καθένας δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδική του κατάστασι. Ὅπως δηλαδὴ ὑπάρχουν σώματα μελαγχολικά, κακόχυμα, καὶ κάθε τροφή πού λαμβάνουν τὴν μετατρέπουν σὲ κακοχυμία, ἔστω καὶ ἂν ἡ τροφή εἶναι ὠφέλιμη, καὶ ἡ αἰτία δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν τροφή, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα, ὅπως εἶναι, εἶναι δύσκρατο καὶ λειτουργεῖ ἀναγκαίως σύμφωνα μὲ τὴν κρᾶσι του καὶ ἀλλοιώνει τίς τροφές· ἔτσι καὶ ἡ καχεκτικὴ ψυχὴ βλάπτεται ἀπὸ κάθε πρᾶγμα, βλάπτεται ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὠφέλιμο γι' αὐτὴν τὸ πρᾶγμα. Ὑπόθεσε ὅτι ὑπάρχει ἓνα ἀγγεῖο μὲ μέλι καὶ κάποιος τοποθετεῖ σ' αὐτὸ ὀλίγο ἀψίνθιο. Ἐκείνη ἡ μικρὴ ποσότης δὲν ἀφανίζει ὅλο τὸ ἀγγεῖο καὶ δὲν κάνει ὅλο τὸ μέλι πικρό; Ἔτσι κάνομε κι' ἐμεῖς· ἐξάγομε ὀλίγο ἀπὸ τὴν πικρία μας καὶ ἀφανίζομε τὸ καλὸ τοῦ πλησίον, βλέποντάς το μὲ τὸ πρίσμα τῆς καταστάσεώς μας καὶ ἀλλοιώνοντάς το σύμφωνα μὲ τὴν καχεξία μας.

5. Αὐτοὶ δὲ πού ἔχουν καλὴ ἔξι εὐρίσκονται ὅπως κάποιος πού ἔχει σῶμα εὐχυμο· αὐτὸς ἂν φάγη ποτὲ κάτι βλαβερό, τὸ μετατρέπει σὲ εὐχυμία σύμφωνα μὲ τὴν κρᾶσι του καὶ δὲν τοῦ προξενεῖ κακὸ οὔτε ἡ κακὴ ἐκείνη τροφή, ἐπειδὴ, καθὼς εἶπα, τὸ σῶμα του εἶναι εὐχυμο καὶ ἐπεξεργάζεται τὴν τροφή

ἐργάζεται τὴν τροφήν. Καὶ καθὼς εἶπομεν περὶ τοῦ πρώτου ὅτι πρὸς τὴν δυσκρασίαν αὐτοῦ καὶ τὸ καλὸν βρωμα μεταβάλλει εἰς κακοχυμίαν, ὁμοίως καὶ οὗτος πρὸς τὸ εὐκρατον αὐτοῦ σῶμα καὶ τὸ κακὸν βρωμα μεταβάλλει εἰς εὐχυμίαν. Καὶ λέγω ὑμῖν ὑπόδειγμα ἵνα νοήσητε. Ὁ χοῖρος ἔχει σῶμα εὐχυμον πάνν. Ἔστι δὲ ἡ τροφή αὐτοῦ κερᾶτια καὶ ὀσιέα φοινίκων καὶ βόρβορος· καὶ ὁμως ἐπειδὴ εὐχυμον σῶμα ἔχει, τὴν τοιαύτην τροφήν εἰς εὐχυμίαν μεταβάλλει. Οὕτως καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ἔχωμεν καλὴν ἔξιν καὶ καλὴν κατάστασιν, δυνάμεθα, ὡς προεῖπον, ἀπὸ ἐκάστου πράγματος ὠφεληθῆναι, κἂν μὴ ἦ ὠφέλιμον τὸ πράγμα. Καὶ καλῶς λέγει ἡ Παροιμία «ὁ βλέπων λεῖα ἔλεηθήσεται». Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει «πάντα ἐναντία ἀνδρὶ ἄφρονι».

6. Ἦκουσα περὶ τινος ἀδελφοῦ ὅτι, ὅτε παρέλαβε ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν, εἰ ἔβλεπεν τὸ κελλίον αὐτοῦ ἀσύσιτροφον, ἀφιλοκάλητον, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ· μακάριός ἐστιν οὗτος ὁ ἀδελφός· πῶς ἡμερίμνησεν ἀπὸ ὅλων τῶν γητίνων, καὶ οὕτως ὅλον τὸν νοῦν αὐτοῦ ἔλαβεν ἄνω, ὅτι οὐδὲ τὸ κελλίον αὐτοῦ σχολάζει κατασιῆσαι. Πάλιν, εἰ ἀπήρχειο πρὸς ἄλλον καὶ ἔβλεπε τὸ κελλίον αὐτοῦ κατεσιαμένον, καθαρόν, πεφιλοκαλημένον, ἔλεγε πάλιν ἐν ἑαυτῷ· «ὥσπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ τούτου, οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ κελλίον αὐτοῦ καθαρόν, καὶ πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ἡ κατάστασις τοῦ κελλίου αὐτοῦ». Καὶ οὐδέποτε ἔλεγε περὶ τινος ὅτι οὗτος ἀσύσιτροφός ἐστιν ἢ οὗτος πέρπερος· ἀλλ' ἐκ τῆς καλῆς καταστάσεως αὐτοῦ ὠφελεῖτο ἀπὸ ἐκάστου.
7. Ὁ Θεὸς ὁ ἀγαθὸς δώσῃ καὶ ἡμῖν καλὴν κατάστασιν, ἵνα δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπὸ ἐκάστου ὠφεληθῆναι καὶ μηδέ-

5. Παροιμ. 12, 13.

6. Παροιμ. 14, 7.

σύμφωνα μὲ τὴν κρᾶσι του. Καὶ ὅπως εἶπαμε γιὰ τὸν πρῶτο ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν δυσκρασία του μεταβάλλει καὶ τὴν καλὴ τροφή σὲ κακοχυμία, ὁμοίως καὶ αὐτὸς σύμφωνα μὲ τὸ εὐκρατο σῶμα του μεταβάλλει καὶ τὴν κακὴ τροφή σὲ εὐχυμία. Καὶ σᾶς λέγω παράδειγμα γιὰ νὰ ἐννοήσετε. Ὁ χοῖρος ἔχει σῶμα πολὺ εὐχυμο. Ἡ τροφή του εἶναι ξυλοκέρατα καὶ φοινικόκοκκοι καὶ ἀπορρίμματα· καὶ ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει εὐχυμο σῶμα, μεταβάλλει τὴν τέτοια τροφή σὲ εὐχυμία. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ἐὰν ἔχωμε καλὴ ἔξι καὶ καλὴ κατάστασι, μπορούμε, ὅπως προεῖπα, νὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ κάθε πρᾶγμα, ἀκόμη κι' ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι ὠφέλιμο. Καὶ καλῶς λέγει ἡ Παροιμία· «αὐτὸς ποὺ βλέπει ὁμαλὰ θὰ ἐλεηθῆ»⁵. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «ὅλα ἀντίθετα εἶναι στὸν ἄφρονα ἄνθρωπο»⁶.

6. Ἦκουσα γιὰ ἓνα ἀδελφὸ ὅτι, ὅταν ἐπισκεπτόταν κάποιον ἄλλον ἀδελφὸ, ἐὰν ἔβλεπε τὸ κελλί του ἄτακτο, ἀπεριποίητο, ἔλεγε μέσα του· Ἰμακάριος εἶναι αὐτὸς ὁ ἀδελφός· πῶς παραμέλησε ὅλα τὰ γήϊνα καὶ ἔτσι ἔστρεψε ὅλον τὸν νοῦ του πρὸς τὰ ἄνω, ὥστε δὲν εὐκαιρεῖ οὔτε τὸ κελλί του νὰ τακτοποιήσῃ. Ἐπίσης, ἂν μετέβαινε πρὸς ἄλλον καὶ ἔβλεπε τὸ κελλί του τακτοποιημένο, καθαρὸ, περιποιημένο, ἔλεγε πάλι μέσα του· ὅπως εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καθαρὰ, ἔτσι εἶναι καὶ τὸ κελλί του καθαρὸ, καὶ ἡ κατάστασις τοῦ κελλιοῦ του εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς του. Καὶ ποτὲ δὲν ἔλεγε γιὰ κάποιον ὅτι αὐτὸς εἶναι ἄτακτος ἢ αὐτὸς εἶναι ἐπιπόλαιος· ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς καλῆς καταστάσεώς του ὠφελεῖτο ἀπὸ ὅλους.
7. Ὁ Θεός ὁ ἀγαθός εἶθε νὰ μᾶς δώσῃ καλὴν κατάστασι, γιὰ νὰ μπορούμε κι' ἐμεῖς νὰ ὠφεληθοῦμε

ποτε νοῆσαι τὴν κακίαν τοῦ πλησίον. Εἰ δὲ καὶ νοήσωμεν ἢ ὑπονοήσωμεν ἐκ τῆς κακίας ἡμῶν, ἵνα εὐθέως μεταστρέψωμεν τὸν λογισμὸν ἡμῶν εἰς καλοεγνωσίαν. Τὸ γὰρ μὴ εἰδέναι τὴν κακίαν τοῦ πλησίον τίκει οὖν Θεῷ τὴν ἀγαθότητα.

2

ΠΡΟΣ

ΤΟΥΣ ΕΝ Τῷ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙῷ ΕΠΙΣΤΑΤΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΠΩΣ ΔΕΙ ΕΠΙΣΤΑΤΕΙΝ ΑΔΕΛΦΩΝ
ΚΑΙ ΠΩΣ ΤΟΙΣ ΕΠΙΣΤΑΤΟΥΣΙΝ ΥΠΟΤΑΣΣΕΣΘΑΙ

1. Ἐὰν εἰ ἀδελφῶν ἐπισιότης, φρόντισον αὐτῶν ἐν στρυφνότητι καρδίας καὶ σπλάχνοις οἰκτιρισμῶν, παιδεύων αὐτοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰ πρακτέα, τὰ πλείω δὲ τῷ ἔργῳ, ἐπειδὴ τὰ ὑποδείγματα μᾶλλον ἐνεργέστερά εἰσιν, εἰ μὲν δύνασαι καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς τυπῶν αὐτούς, εἰ δὲ ἀσθενῆς εἶ, τῇ τῆς ψυχῆς καλῇ κατασιάσει καὶ τοῖς παρὰ τῷ Ἀποσιόλω ἠριθμημένοις καρποῖς τοῦ Πνεύματος, ἀγάπη, χαρᾶ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρησιότητι, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότητι καὶ τῇ κατὰ πάντων τῶν παθῶν ἐγκρατεία. Ἐπὶ δὲ τοῖς συμβαίνουσι σφάλμασι, μὴ σφόδρα ἀγανάκει, ἀλλὰ ἀταράχως δείκνυε τὴν βλάβην τὴν ἀπὸ τοῦ σφάλματος, κἂν ἐπιτιμῆσαι δέοι, πρόσωπον τηρῶν καὶ καιρὸν ἐπιτήδειον. Μὴ ἀκριβάζου δὲ περὶ τὰ μικρὰ σφάλματα, ὡς ἀκριβοδίκαιος αὐτός, μηδὲ συνεχῶς ἔλεγγε, φορτικὸν γὰρ τοῦτο καὶ ἰδιὰ τῆς συνηθείας τοῦ ἐλέγχου εἰς ἀναισθησίαν ἄγει καὶ καταφρόνησιν μὴ προστακτι-

ἀπὸ τὸν καθένα καὶ νὰ μὴ ἐννοήσωμε τὴν κακία τοῦ πλησίον. Ἐὰν δὲ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας μας ἐννοήσωμε ἢ ὑποπτευθοῦμε, νὰ μεταστρέψωμε ἀμέσως τὸν λογισμό μας σὲ καλοεννοησία. Διότι τὸ νὰ μὴ γνωρίζη κανεὶς τὴν κακία τοῦ πλησίον μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ γεννᾷ τὴν ἀγαθότητα.

2

ΠΡΟΣ

ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΤΑΤΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΑΣ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΑ ΕΠΙΣΤΑΤΟΥΝ
ΚΑΙ ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΟΙ ΝΑ ΥΠΟΤΑΣΣΩΝΤΑΙ

1. Ἐὰν εἶσαι προϊστάμενος ἀδελφῶν, φρόντισε γι' αὐτοὺς μὲ αὐστηρὴ καρδιὰ καὶ οἰκτίρμονα σπλάγχνα συγχρόνως, διδάσκοντάς τους μὲ ἔργο καὶ λόγος τί πρέπει νὰ κάνουν, περισσότερο μάλιστα μὲ τὸ ἔργο, ἐπειδὴ τὰ ὑποδείγματα εἶναι πολὺ ἀποτελεσματικώτερα. Νὰ γίνεσαι γι' αὐτοὺς παράδειγμα, ἂν μὲν μπορῆς καὶ στὰ σωματικά, ἂν δὲ εἶσαι ἀσθενὴς μὲ τὴν καλὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς καὶ μὲ τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος ποὺ ἀριθμοῦνται ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα, ἀγαθωσύνη, πίστι, πραότητα καὶ τὴν ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη ἐγκράτεια. Γιὰ τὰ σφάλματα δὲ ποὺ γίνονται νὰ μὴ ἀγανακτῆς ὑπερβολικά, ἀλλὰ νὰ ἐπισημαίνης ἀτάραχα τὴν βλάβη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ σφάλμα, καὶ ἂν χρειάζεται νὰ ἐπιτιμήσης, νὰ τὸ κάνης μὲ τὸν πρέποντα τρόπο καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ. Νὰ μὴ ἐπιμένης στὰ μικρὰ σφάλματα, σὰν ἀκριβοδίκαιος κριτῆς καὶ νὰ μὴ ἐλέγχης συνεχῶς, διότι τοῦτο εἶναι φορτικὸ καὶ μὲ τὸ συνήθισμα στὸν ἔλεγχον ὁδηγεῖ σὲ ἀναισθησία καὶ καταφρόνησι· νὰ μὴ διατάσσης

κῶς ἐπιτάσων, ἀλλὰ μετὰ ταπεινώσεως συμβουλευόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, προτιρεπτικὸς γὰρ οὗτος ὁ λόγος γίνεται, καὶ πείθει μᾶλλον καὶ τὸν πλησίον ἀναπαύει.

2. Ἐν καιρῷ δὲ ταραχῆς ἀδελφοῦ σοι ἀνθισταμένου, φύλαξον τὴν γλῶσσάν σου μὴ λαλήσαι τι τὸ σύνολον ἐν ὀργῇ, καὶ μὴ ἐάσης τὴν καρδίαν σου ἐπαρθῆναι κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μνήσθητι ὅτι ἀδελφός ἐστιν καὶ μέλος ἐν Χριστῷ καὶ εἰκὼν Θεοῦ ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν, καὶ σπλαγγνίσθητι ἐπ' αὐτῇ, μὴ πως αἰχμαλωτίσας αὐτὴν ὁ διάβολος ἀπὸ τῆς πληγῆς τοῦ θυμοῦ, θανατώσῃ εἰς μνησικακίαν καὶ ἀπολείται ψυχὴ ἐξ ἀπροσεξίας ἡμῶν ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε· μνήσθητι δὲ ὅτι καὶ σὺ ὑπόκεισαι τῷ αὐτῷ κρίματι τῆς ὀργῆς, καὶ ἐκ τῆς σῆς ἀσθενείας συμπάθησον τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ εὐχαρίστει ὅτι εὗρες ἀφορμὴν εἰς τὸ συγχωρῆσαι, ἵνα καὶ σὺ τὰ μείζονα καὶ πλείονα παρὰ τοῦ Θεοῦ συγχωρηθῆς. «Ἄφειτε γάρ», φησὶν, «καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν». Ἀλλὰ νομίζεις βλάβιπτοναι τὸν ἀδελφόν σου ἐκ τῆς σῆς μακροθυμίας; Ἀλλ' ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει νικᾶν ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, οὐκ ἐν τῷ κακῷ τὸ κακόν. Καὶ οἱ πατέρες δὲ λέγουσιν, «ἐὰν ἐτιέρω ἐπιτιμῶν εἰς ὀργὴν κινήθῃς, ἴδιον πάθος ἐπλήρωσας», καὶ οὐδεὶς συνειτὸς λύει τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν, ἵνα τοῦ πλησίον οἰκοδομήσῃ.

3. Ἐπιμενούσης δὲ τῆς ταραχῆς, βίασαι τὴν καρδίαν σου καὶ εὖξαι λέγων οὕτως.

Ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος καὶ φιλόψυχος, ὁ τῇ ἀφάτῃ σου ἀγαθότητι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ποιήσας ἡμᾶς ἐπὶ μεταλήφει τῶν σῶν ἀγαθῶν καὶ ἀποστειθήσαντας ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἐπιτολῶν σου ἀνακαλέσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ τοῦ Σω-

1. Λουκᾶ 6, 37.

2. Ρωμ. 12, 21.

3. Ἀποφθέγματα, Μακάριος 17, PG 65, 269 B.

αὐταρχικῶς, ἀλλὰ νὰ συζητῆς ταπεινῶς τὸ θέμα μὲ τὸν ἀδελφό, διότι ὁ τρόπος αὐτὸς γίνεται προτρεπτικός καὶ πείθει περισσότερο καὶ ἀναπαύει τὸν πλησίον.

2. Σὲ καιρὸ ταραχῆς ἀπὸ ἀντίστασι ἀδελφοῦ ἐναντίον σου, φύλαξε τὴν γλῶσσα σου νὰ μὴ προφέρῃ τίποτε ὠργισμένα, καὶ μὴ ἀφήσῃς τὴν καρδιά σου νὰ ἐξεθισθῇ ἐναντίον του· ἀλλὰ θυμήσου ὅτι εἶναι ἀδελφός καὶ μέλος τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ποὺ πειράζεται ἀπὸ τὸν κοινὸ μας ἐχθρὸ καὶ σπλαγχνίσου τὴν, μὴ τυχόν ὁ διάβολος αἰχμαλωτίζοντάς τὴν μὲ τὸ κτύπημα τοῦ θυμοῦ τὴν θανάτωση ἀπὸ μνησικακία καὶ ἀπὸ ἀπροσεξία μας καταστραφῇ ψυχὴ ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀπέθανε ὁ Χριστός. Θυμήσου δὲ ὅτι καὶ σὺ ὑπόκεισαι στὸ ἴδιο κρίμα τῆς ὀργῆς καὶ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀσθένειά σου συμπάθησε τὸν ἀδελφό σου καὶ εὐχαρίστει ποὺ εὐρῆκες ἀφορμὴ νὰ συγχωρήσῃς, γιὰ νὰ συγχωρηθῆς καὶ σὺ σὲ μεγαλύτερα καὶ περισσότερα ἀπὸ τὸν Θεό. "Ἀφήσατε», λέγει, «καὶ θὰ σᾶς ἀφεθοῦν»¹. Ἄλλὰ νομίζεις ὅτι βλάπτεται ὁ ἀδελφός σου ἀπὸ τὴν μακροθυμία σου; Ἄλλ' ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει νὰ νικοῦμε μὲ τὸ ἀγαθὸ τὸ κακό², ὄχι μὲ τὸ κακὸ τὸ κακό. Καὶ οἱ πατέρες δὲ λέγουν «ἐὰν ἐπιτιμώντας κάποιον κινηθῆς σὲ ὀργή, ἐχόρτασες τὸ ἰδικό σου πάθος»³, καὶ κανένας συνετός δὲν χαλᾷ τὴν ἰδικὴν του οἰκία γιὰ νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν οἰκία τοῦ πλησίον του.
3. Ἄν ἐπιμένῃ ἡ ταραχὴ, πίεσε τὴν καρδιά σου καὶ εὐχήσου μὲ τὰ λόγια αὐτά.

Ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος καὶ φιλόψυχος, σὺ ποὺ μὲ τὴν ἄφατη ἀγαθότητά σου μᾶς ἔφερες ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξί μὲ σκοπὸ τὴν συμμετοχὴ μας στὰ ἀγαθὰ σου καὶ ὅταν ἀπεστατήσαμε ἀπὸ τίς ἐντολές σου μᾶς ἀνεκάλεσες διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τοῦ

τῆρος ἡμῶν, καὶ νῦν παρόσιθι τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν καὶ ἐπιτίμησον ὥσπερ ποτὲ κυματομένη τῇ θαλάσῃ, οὕτω καὶ νῦν τῇ ταραχῇ τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ μὴ ἀτεκνωθῆς ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἐξ ἀμφοτέρων ἡμῶν θανατωθέντων τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ μὴ εἴπῃς ἡμῖν, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;» καί, «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς», διὰ τὸ σβεσθῆναι τὰς λαμπάδας ἡμῶν ἐλαίου λείψαντος.

4. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ταύτην προῦνθείσης σου τῆς καρδίας, δύνασαι λοιπὸν μετὰ συνέσεως καὶ ταπεινώσεως κατὰ τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα ἐλέγξει, ἐπιτιμῆσαι, παρακαλέσαι καὶ μετὰ συμπαθείας ὡς μέλος ἀσθενὲς θεραπεῦσαι καὶ διορθώσασθαι. Τότε γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς καταδέχεται τὴν διόρθωσιν μετὰ πληροφορίας, καταγνοῦς ἑαυτοῦ ἐπὶ τῇ σκληρότητι καὶ διὰ τῆς σῆς εἰρήνης εἰρηνεύεις τὴν αὐτοῦ καρδίαν. Μηδὲν τοίνυν χωριζέτω σε τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ παραδόσεως· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ λέγοντος ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Ἐπιμελεῖσθαι γὰρ χρὴ πρῶτον εἰρηνικῆς κατασιτάσεως, ὥστε μηδὲ ἐπὶ δικαίαις προφάσεσιν ἢ ἐντολῆς δῆθεν χάριν τὴν καρδίαν θολοῦν, πεπεισμένον ὡς πάσας τὰς ἐντολὰς ἐπιτηδεύομεν ἀγάπης ἕνεκα καὶ τῆς καθαρότητος τῆς καρδίας. Οὕτω τὸν ἀδελφὸν διοικῶν, ἀκούσεις τῆς λεγούσης φωνῆς, «ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς σιόμα μου ἔσῃ».
5. Ἐν ὑποταγῇ δὲ ὢν, μηδέποτε πιστεύσης τῇ καρδίᾳ σου· τυφλώτιη γὰρ ἀπὸ τῶν παλαιῶν προσπαθειῶν. Καὶ μὴ στοιχήσης ἐν τινι τῇ ἰδίᾳ κρίσει καὶ μὴ στήσης παρὰ σεαυτῷ μηδὲν χωρὶς ἐρωτήσεως καὶ γνώμης, καὶ μὴ λο-

4. Ψαλμ. 29, 10.

5. Ματθ. 25, 12.

6. Ματθ. 11, 29.

7. Ἱερ. 15, 19.

Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ τῶρα παραστάσου στήν ἀσθένειά μας· καὶ ὅπως κάποτε ἐπετίμησες τὴν κυματισμένη θάλασσα, ἔτσι καὶ τῶρα ἐπιτίμησε τὴν ταραχὴ τῆς καρδιᾶς μας, καὶ μὴ χάσης σὲ μιὰ στιγμή ἐμᾶς τὰ δύο τέκνα σου, θανατωνόμενα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ μὴ μᾶς εἰπῆς «ποιό τὸ ὄφελος νὰ χύσω τὸ αἷμα μου, ἂν κατεβῶ στὸ θάνατο;»⁴ καὶ «ἀληθινὰ σᾶς λέγω, δὲν σᾶς γνωρίζω»⁵, διότι ἐσβέσθησαν οἱ λαμπάδες μας ἀπὸ ἔλλειψι ἐλαίου.

4. Κι' ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴν εὐχή, ἀφοῦ σοῦ καταπραῦνθῆ ἡ καρδιά, θὰ μπορέσης μὲ σύνεσι καὶ ταπεινώσει, κατὰ τὸ ἀποστολικὸ παράγγελμα νὰ ἐλέγξης, νὰ ἐπιτιμήσης, νὰ παρακαλέσης, νὰ θεραπεύσης καὶ νὰ διορθώσης μὲ συμπάθεια ὡς ἀσθενὲς μέλος. Διότι τότε καὶ ὁ ἀδελφὸς καταδέχεται τὴν διόρθωσι μὲ ἐμπιστοσύνη, καταδικάζοντας τὸν ἑαυτοῦ του γιὰ τὴν σκληρότητα, καὶ μὲ τὴν εἰρηνικότητά σου εἰρηνεύεις τὴν καρδιά του. Νὰ μὴ σὲ χωρίζη λοιπὸν τίποτε ἀπὸ τὴν ἀγία διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ· «μάθετε ἀπὸ ἐμένα ποὺ σᾶς λέγω ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στήν καρδιά»⁶. Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ φροντίζης γιὰ τὴν διατήρησι τῆς εἰρηνικῆς καταστάσεως, ὥστε ἡ καρδιά νὰ μὴ θολώνη οὔτε μὲ δίκαιες προφάσεις ἢ γιὰ χάρι δῆθεν ἐντολῆς, πεπεισμένος ὅτι ὅλες τίς ἐντολές τίς ἐκπληρώνομε μὲ στόχο τὴν ἀγάπη καὶ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς. Ἔτσι μεταχειριζόμενος τὸν ἀδελφὸ, θὰ ἀκούσης τὴν θεία φωνὴ νὰ λέγη, «ἐὰν χωρίσης κάτι πολῦτιμο ἀπὸ κάτι εὐτελές, θὰ εἶσαι σὰν τὸ στόμα μου»⁷.

5. Ἐξ ἄλλου ἐσὺ ποὺ εὐρίσκεσαι σὲ ὑποταγή, μὴ ἐμπιστεύεσαι στήν καρδιά σου· διότι ἀπὸ τίς παλαιές συμπάθειες εἶναι τυφλή. Καὶ μὴ ἀκολουθήσης σὲ τίποτε τὴν κρίσι σου καὶ μὴ ἀποφασίσῃς τίποτε μόνος σου χωρὶς ἐρώτησι καὶ συμβουλή· καὶ νὰ μὴ

γίζου ἢ νόμιζε εὐκολώτερα καὶ δικαιότερα τοῦ διοικοῦν-
 τός σε, μηδὲ γίνου ἐξετασιῆς τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ πε-
 πλανημένος πολλάκις δοκιμασιῆς, ἀπάτη γὰρ αὕτη τοῦ
 πονηροῦ πρὸς τὸ ἐμποδίσαι τῇ μετὰ πίστεως κατὰ πάντα
 ὑποταγῇ καὶ τῇ ἐκ ταύτης ἀσφαλεῖ σωτηρίᾳ, «καὶ ὑπο-
 τάσῃ μετὰ ἀναπαύσεως καὶ ἀκινδύνως ὁδεύεις καὶ ἀ-
 πλανῶς τὴν ὁδὸν τῶν πατέρων. Βιάζου δὲ σεαυτὸν εἰς
 πάντα καὶ κόπτε τὸ θέλημά σου, καὶ χάριτι Χριστοῦ διὰ
 τῆς συνηθείας ἐν ἔξει τοῦ κόπτειν γενόμενος ἀδιάσιτως
 τοῦ λοιποῦ καὶ ἀθλίπτως αὐτὸ ποιεῖς, ὡς συμβαίνει τὸ
 σὸν πάντοτε γίνεσθαι. «Οὐ γὰρ θέλεις τὰ πράγματα γί-
 νεσθαι ὡς θέλεις, ἀλλὰ θέλεις ὡς γίνεται», καὶ οὕτως
 εἰρηνεύεις μετὰ πάντων. Ταῦτα μέντοι ἐν οἷς οὐκ ἔστι
 παράθασις ἐντολῆς Θεοῦ ἢ πατέρων. Ἀγωνίζου εὐρί-
 σκειν ἐν παντὶ τὸ μέμφεσθαι ἑαυτὸν καὶ κράτει τὸ ἀνή-
 φριστον ἐν γνώσει καὶ πίστευε διὰ ὑπὸ πρόνοιαν Θεοῦ
 ἔστι καὶ μέχρι τῶν εὐτελεσιτάτων τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ φέ-
 ρεις τὰ ἐπερχόμενά σοι ἀταρῶχος· πίστευε διὰ φάρμακά
 ἔστιν ἰατρικὰ τῆς ὑπερηφανείας τῆς ψυχῆς σου αἱ ἀ-
 τιμίαι καὶ αἱ ὕβρεις, καὶ ὑπερεύχου τῶν λοιδορούντων
 σε ὡς ἰατρῶν ἀληθινῶν, πεπεισμένος ὡς ὁ μισῶν ἀτι-
 μίαν μισεῖ ταπεινῶσιν καὶ ὁ φεύγων ἐρεθίζοντος φεύγει
 προαίτητα. Μὴ θέλε εἰδέναι τὴν κακίαν τοῦ πλησίον σου
 καὶ μὴ προσδέχου τὰς κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας· εἰ δὲ καὶ
 παρῶσι διὰ τὴν κακίαν ἡμῶν, σπούδαζε μεταβάλλειν αὐ-
 τὰς εἰς καλοεγνωσίαν καὶ ἐν παντὶ εὐχαρίστει καὶ κτᾶ-
 σαι τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγίαν ἀγάπην.

6. Πρὸ δὲ πάντων φυλάξωμεν πάντες τὴν συνείδησιν ἡμῶν

8. Ἐπικτήτου, Ἐγχειρίδιον 8, 1, 12, 7. 1, 17, 28.

9. Λέξις μετὰ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀνυποληψίας, τῆς ἐλλείψεως ἐνδια-
 φέροντος.

θεωρῆς ἢ νομίζης λογικώτερες καὶ δικαιότερες τίς σκέψεις σου ἀπὸ τίς σκέψεις τοῦ προΐσταμένου σου, μήτε νὰ γίνεσαι ἐξεταστής τῶν ἔργων, πολλές φορές μάλιστα πλανημένος ἐξεταστής, διότι αὐτό εἶναι ἀπάτη τοῦ πονηροῦ ποῦ σκοπεύει τὴν μὲ πίστι ὑποταγῇ σὲ ὅλα καὶ τὴν ἀπ' αὐτὴν ἀσφαλῆ σωτηρίαν καὶ νὰ ὑποτάσσεσαι μ' εὐχαρίστησι, ὅποτε θὰ βαδίζης ἀκινδύνως καὶ ἀλαθῆτως τὴν ὁδὸ τῶν πατέρων. Βίαζε τὸν ἑαυτό σου σὲ ὅλα καὶ κόπτε τὸ θέλημά σου, κί' ὅταν μὲ τὴν χάρι τοῦ Χριστοῦ ἀποκτήσης μὲ τὴν συνήθεια τὴν ἔξι τῆς ἀποκοπῆς του, ἔπειτα θὰ τὸ κάνης αὐτό ἀβιάστως καὶ ἀπόνως, σὰν νὰ συμβαίνη νὰ γίνεαι τὸ ἰδικό σου. Διότι «δὲν θέλεις νὰ γίνωνται τὰ πράγματα ὅπως θέλεις, ἀλλὰ θέλεις ὅπως γίνονται»⁸ καὶ ἔτσι θὰ εἰρηνεύης μὲ ὅλους. Αὐτὸ βεβαίως σὲ πράγματα ποῦ δὲν ὑπάρχει παράβασις ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν πατέρων. Ἀγωνίζου νὰ εὐρίσκησιν σ' ὅλα ἀφορμὴ νὰ μέμφεσαι τὸν ἑαυτό σου καὶ κράτει τὸ ἀψήφιστο⁹ μὲ γνῶσι καὶ πίστευε ὅτι ὅσα μᾶς ἀφοροῦν εἶναι ὑπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ μέχρι τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν, καὶ θὰ ὑπομένης ἀτάραχα ὅσα σοῦ συμβαίνουν. Πίστευε ὅτι οἱ ἀτιμώσεις καὶ οἱ ὕβρεις εἶναι φάρμακα ἰατρικά τῆς ὑπερηφανείας τῆς ψυχῆς σου, καὶ εὐχου γι' αὐτούς ποῦ σὲ λοιδοροῦν σὰν ἀληθινούς ἰατρούς, πεισμένος ὅτι αὐτὸς ποῦ μισεῖ τὴν ἀτίμωσι μισεῖ τὴν ταπείνωσι κί' αὐτὸς ποῦ ἀποφεύγει τοὺς προκλητικούς ἀνθρώπους ἀποφεύγει τὴν πραότητα. Μὴ θέλεις νὰ γνωρίσης τὴν κακία τοῦ πλησίον σου καὶ μὴ δέχεσαι τίς ὑποψίες ἐναντίον του. Ἐὰν δὲ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας μας διασπαροῦν ὑποψίες, φρόντιζε νὰ τίς μεταβάλλης σὲ καλοεγνωσία καὶ εὐχαρίστησι σὲ κάθε τί, καὶ τότε θὰ ἀποκτήσης τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγία ἀγάπη.

6. Πρὶν δὲ ἀπὸ ὅλα ἄς φυλάξωμε ὅλοι τὴν συνείδησί

ἐν πᾶσι, τοῖς τε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καὶ ἐν ταῖς ὕλαις. Καὶ πρὶν εἰπεῖν ἢ ποιῆσαί τι, ἐξειτάσωμεν εἰ κατὰ θέλημά ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως εὐξάμενοι εἴπωμεν ἢ ποιήσωμεν, καὶ παραρρίψωμεν τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ συνέρχεται ἡμῖν ἐν πᾶσιν.

3

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΧΟΝΤΑ
ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΝ ΤΟΥ ΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1. Εἰ θυμῷ καὶ μνησικακία περιπίπτειν οὐ θέλεις, προσπάθειαν τὸ καθόλου μὴ ἔχε πρὸς τὴν ὕλην, μηδὲ ἀντιποιοῦ σκεύους οἰουδήποτε, μήτε δὲ πάλιν ὡς ἐλαχίστου ἢ μηδαμικοῦ καταφρόνει· ἀλλὰ κἂν θέλει τις ἀπὸ σοῦ, δίδου, κἂν δὲ ἀπὸ ἀσუსιροφίας ἢ καταφρονησεως κλασθῇ ἢ ἀπώληται, μὴ μεριμνήσης. Τοῦτο δὲ ποιεῖν ὀφείλεις, οὐχ ὡς καταφρονῶν τῶν σκευῶν τοῦ μοναστηρίου (χρεωσιεῖς γὰρ πάση δυνάμει καὶ πάση σπουδῇ φροντίζειν αὐτῶν), ἀλλ' ὡς θέλων τὸ ἀτάραχον καὶ ἀδόρυθον ἑαυτοῦ φυλάττειν, δεικνύων ἀεὶ τῷ Θεῷ τὸ κατὰ δύναμιν.
2. Τοῦτο δὲ κατορθῶσαι δυνήσῃ, εἴαν μὴ ὡς ἴδια διοικῆς τὰ πράγματα, ἀλλ' ὡς τῷ Θεῷ ἀνακείμενα, καὶ μόνην τούτων πιστευθεῖς τὴν φροντίδα. Τὸ μὲν γὰρ μὴ προσπάσχειν, ὡς εἶπον, τὸ δὲ μὴ καταφρονεῖν παρασκευάζει. Εἰ δὲ τοῦτον οὐκ ἔχῃς τὸν σκοπόν, θάρρει, οὐ μὴ παῦση ταρασσόμενος καὶ ταρασσών.

1. Εἶναι ἡ κλασικὴ θεωρία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου περὶ ἀναθέσεως τῶν ἀγαθῶν στοὺς πλουσίους γιὰ διαχείρισι, μὲ ἄλλη μορφή ἐδῶ. Βλ. καὶ Ἰωάννου Προφήτου, Ἐπιστολὴ 326.

μας ἀπὸ καθὲ πλευρᾶ, ἀπέναντι στὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, καθὼς ἐπίσης καὶ στὰ ὑλικά πράγματα. Καὶ πρὶν εἰποῦμε ἢ κάνωμε κάτι, ἄς ἐξετάσωμε ἂν εἶναι σύμφωνο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε, ἀφοῦ προσευχηθοῦμε, ἄς εἰποῦμε ἢ κάνωμε, ρίπτοντας τὴν ἀδυναμία μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ἀγαθότης του θὰ μᾶς συνοδεύῃ σὲ ὅλα.

3

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΧΟΝΤΑ ΤΟ ΔΙΑΚΟΝΗΜΑ ΤΟΥ ΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1. Ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ περιπίπτῃς σὲ θυμὸ καὶ μνησικακία, νὰ μὴ ἔχῃς καθόλου προσήλωσι στὰ ὑλικά μήτε νὰ θεωρῇς ἰδικό σου ὅποιοδήποτε σκεῦος μήτε πάλι νὰ τὸ καταφρονῇς ὡς ἀνάξιο καὶ μηδαμινό. Ἄλλὰ καὶ ἂν κανεῖς σοῦ τὸ ζητῆ, νὰ τὸ δίδῃς, καὶ ἂν ἀπὸ ἀπροσεξία ἢ καταφρόνησι σπάσῃ ἢ χαθῇ, μὴ στενοχωρηθῇς. Πρέπει δὲ νὰ ἐνεργῇς ἔτσι, ὄχι ἀπὸ καταφρόνησι πρὸς τὰ σκεύη τοῦ μοναστηριοῦ (χρεωστεῖς μάλιστα μὲ ὅλη τὴν δύναμι καὶ ὅλο τὸν ζῆλο νὰ φροντίζῃς γι' αὐτά), ἀλλὰ θέλοντας νὰ διαφυλάξῃς τὴν ἀταραξία καὶ γαλήνη σου, δεικνύοντας στὸν Θεὸ πάντοτε τὸ κατὰ δύναμι.
2. Τοῦτο δὲ θὰ τὸ κατορθώσῃς, ἐὰν μεταχειρίζεσαι τὰ πράγματα ὄχι ὡς ἰδικά σου, ἀλλ' ὡς ἀνήκοντα στὸν Θεό, ἐνῶ σὲ σένα ἔχει ἀνατεθῆ μόνο ἡ φροντίδα τους¹. Διότι αὐτό, ὅπως εἶπα, προκαλεῖ ἀφ' ἐνός μὲν τὴν μὴ προσήλωσι σ' αὐτά, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν μὴ καταφρόνησι. Ἐὰν δὲ δὲν ἔχῃς αὐτὴν τὴν ἄποψι, νὰ εἶσαι θέβαιος ὅτι δὲν θὰ παύσῃς νὰ ταρασσέσαι καὶ νὰ ταρασῇς.

4

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Ἐρωτήσεις· Τοῦ λογιμοῦ χαίροντος ἐν τοῖς λόγοις τούτοις καὶ θέλοντος εἶναι οὕτως, πόθεν οὐχ εὐρίσκομαι ἕτοιμος εἰς τὴν ὥραν τοῦ πράγματος;
2. Ἀποκρίσεις· Ἐπειδὴ σὺ μελετᾷς αὐτὰ πάντοτε. Εἰ δὲ θέλεις ἔχειν αὐτὰ ἐν καιρῷ, πάντοτε αὐτὰ μελέτα καὶ ἐν τούτοις ἴσθι, καὶ πιστεύω τῷ Θεῷ ὅτι μέλλεις προκόπειν. Τὴν προσευχὴν σύγκρινε τῇ μελέτῃ· τοὺς ἀσθενεῖς θεράπευε, πρῶτον μὲν ἵνα κτήσῃ ἐκ τούτου συμπάθειαν, ὡς πολλάκις εἶπον, ἔπειτα δὲ ἵνα καὶ σὺ ὅτε δήποτε ἀσθενήσῃς, ἐγείρῃ ὁ Θεὸς τὸν θεραπεύοντά σε. «Ἐν ᾧ γὰρ μέτρῳ», φησί, «μειρεῖτε, ἀνιμετρηθήσεται ὑμῖν». Ἐὰν σπουδάσῃς, ποιεῖν πράγμα μετὰ συνειδήσεως πρὸς τὴν δυνάμιν σου, εἰδέναι ὀφείλεις καὶ ἑαυτὸν πληροφορεῖν ὅτι τὴν ἀληθινὴν ὁδὸν οὐπω οἶδας, καὶ ὀφείλεις ἀταράχως καὶ ἀθλίπτως καὶ μετὰ χαρᾶς δέχεσθαι, ὅτε ἀκούσεις ὅτι ἐσφάλης εἰς ἐκεῖνο ὃ ἐνόμισας ποιεῖν μετὰ συνειδήσεως. Τῇ γὰρ κρίσει τῶν συνειτωτέρων σου πάντως ἢ τὸ ἀπολειπόμενον διορθοῦται ἢ τὸ καλῶς γινόμενον ἀσφαλέστερον γίνεται. Σπούδαζε προκόψαι, ἵνα ἔάν συμβῇ σοι θλίψις ἢ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς, ἀθλίπτως καὶ ἀδαρῶς καὶ μεθ' ὑπομονῆς δυνηθῆς βασιάσαι.
3. Ἐὰν ἀκούσῃς ὅτι ἐποίησας πράγμα ὑπερ οὐκ ἐποίησας, μὴ θροσηθῆς ὄλως μηδὲ πυρθηθῆς, ἀλλ' εὐθέως βάλε μετάνοιαν τῷ εἰπόντι σοι, μετὰ ταπεινώσεως λέγων αὐτῷ· Ὑπακούω σοὶ καὶ εὐχαριστῶ ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ σιώπα μέχρι

4

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. Ἐρώτησις. Ἐνῶ ἡ διάνοια χαίρεται γι' αὐτὰ τὰ λόγια καὶ θέλει νὰ ἔχη τέτοια διάθεσι, πῶς συμβαίνει νὰ μὴ φθάνω στήν ὥρα τῆς ἐνεργείας των;
2. Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ δὲν τὰ μελετᾷς πάντοτε. Ἐὰν θέλης νὰ τὰ ἔχης στήν κατάλληλη ὥρα, νὰ τὰ μελετᾷς πάντοτε καὶ νὰ παραμένῃς σ' αὐτά, καὶ ἔχω ἐμπιστοσύνη στὸν Θεὸ ὅτι πρόκειται νὰ προκόψῃς. Νὰ συνδυάζῃς τὴν προσευχὴ μὲ τὴν μελέτη· νὰ θεραπεύῃς τοὺς ἀσθενεῖς, πρῶτα μὲν γιὰ ν' ἀποκτήσῃς μὲ αὐτὸ συμπάθεια, ὅπως εἶπα πολλές φορές, ἔπειτα δὲ γιὰ νὰ διεγείρῃ ὁ Θεὸς κάποιον νὰ σὲ θεραπεύσῃ ὅταν καὶ σὺ κάποτε ἀσθενήσῃς. Διότι «μὲ ὅποιο μέτρο μετρεῖτε θὰ γίνῃ καὶ ἡ ἰδικὴ σας μέτρησις»¹. Ἐὰν προσπαθήσῃς νὰ κάνῃς κάτι μὲ συνείδησι κατὰ τὴν δύναμί σου, ὀφείλεις νὰ γνωρίζῃς καὶ νὰ διαβεβαιώνῃς τὸν ἑαυτὸ σου ὅτι δὲν γνωρίζεις ἀκόμη τὴν ἀληθινὴ ὁδὸ, καὶ ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἔκανες σφάλμα σ' ἐκεῖνο ποὺ ἐνόμισες ὅτι τὸ ἔπραξες μὲ συνείδησι, ὀφείλεις νὰ τὸ δεχθῆς ἀτάραχα καὶ ἀβίαστα καὶ μὲ χαρά. Διότι μὲ τὴν κρίσι τῶν ὀπωσδήποτε συνετωτέρων σου ἢ διορθώνεται τὸ ἐλλειπὲς ἢ γίνεται ἀσφαλέστερο τὸ καλῶς καμωμένο. Φρόντισε νὰ προκόψῃς, ὥστε ἂν σοῦ συμβῇ θλίψις ἢ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς, νὰ μπορέσῃς νὰ τὴν βαστάσῃς ἀβίαστα, ἐλαφρὰ καὶ ὑπομονητικά.
3. Ἐὰν κατηγορηθῆς ὅτι ἔπραξες κάτι ποὺ δὲν ἔπραξες, μὴ ταραχθῆς καθόλου καὶ μὴ ἐξοργισθῆς, ἀλλ' ἀμέσως βάλλε μετάνοια σ' αὐτὸν ποὺ σοῦ τὸ εἶπε, λέγοντάς του ταπεινά, ἴσυχώρησέ με καὶ εὐχήσου

τούτου, καθὼς καὶ οἱ πατέρες εἶπον. Ἐὰν δὲ ἐρωτηθῆς παρ' αὐτοῦ εἰ ἀληθές ἐστι τὸ πρᾶγμα ἢ οὐ, τότε βάλε μετάνοιαν μετὰ ταπεινώσεως καὶ εἶπὲ μετὰ ἀληθείας πῶς ἦν τὸ πρᾶγμα. Καὶ μεθ' ὃ λέγεις, πάλιν βάλε μετάνοιαν μετὰ ταπεινώσεως λέγων ὁμοίως· συγχώρησόν μοι καὶ εἶξαι ὑπὲρ ἐμοῦ.

5

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Ἐρωτήσεις· Τί ποιήσω, ὅτι οὐ τὴν αὐτὴν ἔχω κατά-
σιασιν ἐν τῇ ἀπαντήσει τῶν ἀδελφῶν;
2. Ἀπόκρισις· Τὴν μὲν αὐτὴν κατὰσιασιν ἐν τῇ ἀ-
παντήσει τῶν ἀδελφῶν οὐπω δύνασαι ἔχειν. Ἀλλὰ τέως
σπούδαζε μὴ σκανδαλισθῆναι ἐν τινι, μηδὲ κρίνειν τινά,
μηδὲ καταλαλεῖν τινος, μηδὲ προσέχειν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ
κινήματι ἀδελφοῦ μὴ ὠφελοῦντός σε· ἀλλὰ μᾶλλον σπού-
δαζε ἐν πᾶσιν οἰκοδομεῖν ἑαυτόν, καὶ μὴ θέλε φανητιᾶν
ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ σου καὶ κενοδοξεῖν. Κτῆσαι ἐλευθερίαν
εἰς τὴν διαίταν σου καὶ εἰς τὸν λόγον σου, ἕως λεπιοῦ
πράγματος.
3. Γίνωσκε ὅτι, ἐὰν πολεμηταί τις ἢ θλίβηται ὑπὸ τινος
ἐμπαθοῦς λογισμοῦ, καὶ ἐνεργήσῃ αὐτόν, ἐνδυναμοῦνται
τὸ πάθος κατ' αὐτοῦ· αὐτὸς γὰρ ἰσχυροποιεῖ αὐτὸ κατ'
ἑαυτοῦ, οἷον εἰ δύναμιν παρέχει αὐτῷ εἰς τὸ πλεόν πολε-
μεῖν καὶ θλίβειν αὐτόν. Ἐὰν δὲ πάλιν ἀγωνίσῃται καὶ
ἐναντιωθῆ τῷ λογισμῷ ἑαυτοῦ καὶ ἐνεργήσῃ τὰ ἐναντι-
οῦμενα αὐτῷ, καθὼς πολλάκις εἶπον, ἐξασθενεῖ τὸ πάθος
καὶ ἀνίσχυρον γίνεται εἰς τὸ πολεμεῖν καὶ θλίβειν αὐτόν.

γιὰ μένα', καὶ σταμάτησε ἔως ἐδῶ, καθὼς εἶπαν καὶ οἱ πατέρες. Ἐὰν δὲ ἐρωτηθῆς ἀπὸ αὐτόν, ἂν τό πρᾶγμα εἶναι ἀληθινὸ ἢ ὄχι, τότε βάλε μετάνοια ταπεινὰ καὶ εἶπέ εἰλικρινῶς πῶς ἦταν τό πρᾶγμα. Καὶ ἀφοῦ εἶπῆς, πάλι βάλε μετάνοια, λέγοντάς του ὁμοίως ταπεινά· 'συγχώρησέ με καὶ εὐχήσου γιὰ μένα'.

5

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. Ἐρώτησις· Τί νὰ κάνω ποὺ δέν ἔχω πάντοτε τὴν ἴδια ψυχικὴ διάθεσι ἀπέναντι τῶν ἀδελφῶν;
2. Ἀπόκρισις· Τὴν μὲν ψυχικὴ διάθεσι ἀπέναντι τῶν ἀδελφῶν δέν μπορεῖς ἀκόμη νὰ τὴν ἔχῃς ἴδια. Ἄλλὰ τουλάχιστο φρόντισε νὰ μὴ σκανδαλισθῆς γιὰ κανένα, μήτε νὰ κρίνης κάποιον μήτε νὰ καταλαλῆς ἐναντίον κάποιου μήτε νὰ προσέχῃς σέ λόγο ἢ ἔργο ἢ κίνημα ἀδελφοῦ ποὺ δέν σοῦ εἶναι ὠφέλιμος. Περισσότερο δὲ φρόντιζε νὰ οἰκοδομηῇσαι ἀπὸ ὅλα, καὶ μὴ θέλῃς νὰ ἐπιδεικνύεσαι μὲ λόγο ἢ ἔργο καὶ νὰ κενοδοξῆς. Ἀπόκτησε ἐλευθερία στὴ διαγωγή σου καὶ στόν λόγο σου ἔως ὅλες τίς λεπτομέρειες.
3. Γνώριζε ὅτι, ἐὰν πολεμῆται κανεὶς ἢ θλίβεται ἀπὸ κάποιον ἐμπαθῆ λογισμό καὶ τὸν θέσῃ σέ ἐνέργεια, δυναμώνεται τό πάθος ἐναντίον του· διότι τὸ ἰσχυροποιεῖ ὁ ἴδιος ἐναντίον του, σὰν νὰ τοῦ δίνη δύναμι νὰ τὸν πολεμῇ καὶ νὰ τὸν θλίβῃ περισσότερο. Ἐὰν δὲ πάλι ἀγωνισθῇ καὶ ἐναντιωθῇ κατὰ τοῦ λογισμοῦ του, ἐνεργώντας τὰ ἀντίθετά του, ὅπως πολλές φορές εἶπα, ἐξασθενεῖ τό πάθος καὶ γίνεται ἀνίσχυρο γιὰ νὰ τὸν πολεμῇ καὶ τὸν θλίβῃ. Καὶ

Καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν μικρὸν, ἀγωνιζόμενος καὶ βρη-
θούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, περιγίνεται καὶ αὐτοῦ τοῦ πάθους.

6

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Ἐρωτήσεις· Διὰ τί εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ὅτι τρία ταῦτα κεφάλαιά ἐστι, τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον καὶ εὐχεσθαι τῷ Κυρίῳ καὶ ποιῆσαι ἀγαθὸν τῷ πλησίον;
2. Ἀποκρίσεις· Τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον εἶπεν ὁ γέρον, ἐπειδὴ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ προηγεῖται πάσης ἀρετῆς· ἀρχὴ γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου· καὶ ὅτι οὐδεὶς ἄνευ φόβου Θεοῦ κατορθοῖ ἀρετὴν οὐδέ τί ποτε ἀγαθόν, «τῷ γὰρ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ».
3. Τὸ δὲ εὐχεσθαι τῷ Κυρίῳ εἶπεν, ἐπειδὴ οὔτε ἀρετὴν δύναται κησασθαι ἄνθρωπος οὔτε ἄλλο τι ἀγαθόν, ὡς εἶπον, ποιῆσαι, κἂν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ θέλῃ καὶ σπουδάζῃ, ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ· χρεῖα γὰρ πάντως καὶ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ συνεργείας. Χρῆζει οὖν ὁ ἄνθρωπος ἐν παντὶ προσεύχεσθαι καὶ παρακαλεῖν τὸν Θεὸν βοηθῆσαι αὐτῷ καὶ συνεργῆσαι ἐν παντὶ πράγματι.
4. Τὸ δὲ ποιῆσαι ἀγαθόν τῷ πλησίον, τῆς ἀγάπης ἐστίν· Ἐπειδὴ οὖν ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον καὶ εὐχόμενος τῷ Θεῷ δῆθεν μόνον ἑαυτὸν ὠφελεῖ, πᾶσα δὲ ἀρετὴ διὰ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης τελειοῦται, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ γέρον τὸ ποιῆσαι ἀγαθόν τῷ πλησίον. Κἂν γὰρ φοβεῖται

1. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 160. PG 65, 361 A.

2. Ψαλμ. 110, 10.

4. Παροιμ. 16, 6.

ἔτσι, ἀγωνιζόμενος καὶ βοηθούμενος ἀπ' τὸν Θεό, βαθμιαίως κυριαρχεῖ κι' ἐπάνω στὸ πάθος του.

6

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. Ἐρώτησις· Γιατί εἶπε ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ὅτι αὐτὰ τὰ τρία εἶναι θεμελιώδη, νὰ φοβῆσαι τὸν Κύριο, νὰ προσεύχεσαι στὸν Κύριο, νὰ κάνης ἀγαθὸ στὸν πλησίον;¹.
2. Ἀπόκρισις· Τὸ «νὰ φοβῆσαι τὸν Κύριο» εἶπε ὁ γέρων, ἐπειδὴ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ προηγείται κάθε ἀρετῆς, διότι «ἀρχὴ σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου»², καὶ ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἐπιτυγχάνει ἀρετὴ οὔτε κάτι ἀγαθὸ χωρὶς φόβο Θεοῦ, «διότι κάθε ἄνθρωπος ἐκκλίνει τοῦ κακοῦ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Κυρίου»³.
3. Τὸ «νὰ προσεύχεσαι στὸν Κύριο» εἶναι, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα, ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ οὔτε ἀρετὴ ν' ἀποκτήσῃ οὔτε κανένα ἄλλο ἀγαθὸ, ἀκόμη καὶ ἂν ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ θέλῃ καὶ φροντίζῃ, χωρὶς τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ· διότι πάντως χρειάζεται καὶ ἡ ἰδική μας προσπάθεια καὶ ἡ συνέργεια τοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος σὲ κάθε εὐκαιρία νὰ προσεύχεται καὶ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τοῦ φανῇ συνεργὸς σὲ κάθε ἔργο.
4. Τὸ δὲ «νὰ κάνης ἀγαθὸ στὸν πλησίον», εἶναι γνώρισμα τῆς ἀγάπης. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ φοβούμενος τὸν Κύριο καὶ προσευχόμενος στὸν Θεὸ εἶναι φανερό ὅτι ὠφελεῖ μόνο τὸν ἑαυτὸ του, κάθε ἀρετὴ δὲ τελιώνεται διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, γι' αὐτὸ εἶπε ὁ γέρων τὸ «νὰ κάνης ἀγαθὸ στὸν πλησίον».

τις τὸν Θεόν, κὰν προσεύχεται τῷ Θεῷ, ὀφείλει καὶ τῷ πλησίον χρησιμεῦσαι καὶ ἀγαθῶποιῆσαι αὐτῷ. Τοῦτο γάρ, ὡς εἶπον, τῆς ἀγάπης ἐστίν, ἣτις ἐστὶν ἡ τελείωσις τῶν ἀρετῶν, καθὼς καὶ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος λέγει.

7

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΕΠΕΡΩΤΗΣΑΝΤΑ
ΑΥΤΟΝ ΠΕΡΙ ΑΝΑΙΣΘΗΣΙΑΣ ΨΥΧΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΨΥΞΕΩΣ ΑΓΑΠΗΣ

1. Περὶ τῆς ἀναισθησίας τῆς ψυχῆς, ἀδελφέ, συνεχῆς ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν συμβάλλεται μετὰ κατανοητικῶν λογίων τῶν θεοφόρων πατέρων, καὶ ἡ μνήμη τῶν φοβερῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐξόδου τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῶν μελλουσῶν ἀπακιᾶν αὐτῇ φοβερῶν δυνάμεων, μεθ' ὧν ἔπραξε τὴν πονηρίαν ἐν τῇ ὀλιγοχρονίῳ καὶ ἐλευσινῇ ζωῇ ταύτῃ, ἔτι δὲ καὶ τοῦ μέλλειν παρασιτῆναι τῷ φορικῷ καὶ ἀδεκάστῳ θήματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὴ μόνον περὶ πράξεων, ἀλλὰ καὶ λόγων καὶ ἐννοιῶν ἀπαιεῖσθαι λόγον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ καὶ πάσης ἀπλῶς τῆς κτίσεως. Μνημόνευε δὲ συνεχῶς καὶ τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης ἣν ἐρεῖ ὁ φοβερός καὶ δίκαιος κριτὴς τοῖς ἐξ εὐωνύμων «ἀπέλθατε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Καλὸν δὲ καὶ τῶν μεγάλων θλίψεων τῶν ἀνθρωπίνων μνημονεύειν, μόλις ἵνα οὕτως ἡ σκληρὰ καὶ ἀναισθητος

Πραγματικά, ἀκόμη καὶ ἂν κανεὶς φοβῆται τὸν Θεό, ἀκόμη καὶ ἂν προσεύχεται στὸν Θεό, ὀφείλει ἐπίσης νὰ φανῆ χρήσιμος στὸν πλησίον καὶ νὰ τὸν εὐεργετήσῃ. Διότι, ὅπως εἶπα, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῆς ἀγάπης, ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ τελείωσις τῶν ἀρετῶν, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

7

ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟ ΠΟΥ ΤΟΝ ΕΡΩΤΗΣΕ
ΠΕΡΙ ΑΝΑΙΣΘΗΣΙΑΣ ΨΥΧΗΣ
ΚΑΙ ΨΥΞΕΩΣ ΑΓΑΠΗΣ

1. Ἐναντίον τῆς ἀναισθησίας τῆς ψυχῆς, ἀδελφέ, συμβάλλει ἡ συνεχῆς ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν μαζί μὲ κατανυκτικὰ λόγια τῶν θεοφόρων πατέρων, καθὼς καὶ ἡ σκέψις περὶ τῶν φοβερῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐξόδου τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τῶν φοβερῶν δυνάμεων ποὺ πρόκειται νὰ συναντήσῃ, μαζί μὲ τίς ὁποῖες διέπραξε τὴν πονηρία σ' αὐτὴν τὴν ὀλιγοχρόνιο καὶ ἐλεεινὴ ζωὴ, ἀκόμη δὲ καὶ τῆς μελλοντικῆς παρουσιάσεως στὸ φρικτὸ καὶ ἀδέκαστο βῆμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀπαιτήσεως λογοδοσίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλων τῶν ἀγγέλων του καὶ γενικὰ ὅλης τῆς κτίσεως, ὄχι μόνο γιὰ πράξεις ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους καὶ σκέψεις. Μνημόνευε δὲ συνεχῶς κί' ἐκείνη τὴν ἀπόφασιν ποὺ θὰ ἐκφέρῃ ὁ φοβερός καὶ δίκαιος κριτὴς πρὸς τοὺς εὐρισκομένους ἀριστερά· «ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ ἐμέ, καταραμένοι, στὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἐτοιμασμένο γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του»¹. Καλὸ ἐπίσης εἶναι νὰ μνημονεύῃς καὶ τίς μεγάλες ἀνθρώπινες θλίψεις, διότι ἔτσι μόνο εἶναι δυνατό νὰ μαλαχθῇ ἡ σκληρὴ

μαλαχθῆ ψυχὴ καὶ εἰς αἴσθησιν ἔλθῃ τῆς ἰδίας κακῆς καταστάσεως.

2. Τὸ δὲ ἀσθενεῖν περὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀδελφῶν ἐκ τοῦ δέχεσθαι σε τοὺς ἐξ ὑποψίας λογισμοὺς καὶ πιστεύειν τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ γίνεται σοι καὶ ἐκ τοῦ μηδὲν θέλειν πάσχειν παρὰ προαίρεσιν. Θέλεις οὖν βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προηγουμένως μὴ πιστεύειν ὅλως ταῖς ἰδίαις ὑπονοίαις καὶ πάσῃ δυνάμει σπουδάζειν ταπεινοῦσθαι τοῖς ἀδελφοῖς καὶ κόπειν αὐτοῖς τὸ ἴδιον θέλημα. Ἐὰν ὑβρίσῃ σέ τις αὐτῶν ἢ ἄλλως θλίψῃ, ὑπερέυχου αὐτοῦ, ὡς εἶπον οἱ πατέρες, ὡς μεγάλη σε εὐεργειοῦντος, ὡς ἰατροῦ τῆς φιληδονίας σου. Ἐκ τούτων καὶ ὁ θυμὸς σου μειοῦται, εἴγε κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας θυμοῦ χαλινὸς ἢ ἀγάπη. Πρὸ δὲ πάντων παρακάλει τὸν Θεὸν δοῦναί σοι νῆψιν καὶ σύνεσιν τοῦ εἶδέναι ἵτι τὸ θέλημα αὐτοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον² ἔτι δὲ καὶ δύναμιν εἰς τὸ καταρτισθῆναι πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

8

ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟΝ
ΣΤΕΝΟΧΩΡΟΥΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΠΕΙΡΑΣΜΟΥ

1. Πρῶτον μὲν, τέκνον, οὐκ οἶδαμεν τὰς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὀφείλομεν παραχωρεῖν αὐτῷ τὴν διοίκησιν ἡμῶν, ὅπερ καὶ νῦν μάλιστα ὀφείλομεν ποιεῖν. Ἐὰν γὰρ θελήσῃς ἀνθρωπίνους λογισμοῖς κρίνειν τὰ ἀπαντιῶνια

2. Ἀπόφθεγμα Ἡσαΐα, Μοναχοῦ Αὐγουστίνου, τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν ἁββᾶ Ἡσαΐου λόγοι κδ', Ἱεροσόλυμα 1911, τ. 189.

3. Εὐαγγρίου, Πρακτικὸς 1, 26, PG 40, 1228 D.

4. Ρωμ. 12, 2.

καὶ ἀναίσθητη ψυχὴ καὶ νὰ λάβῃ συνείδησι τῆς κακῆς της καταστάσεως.

2. Ἡ ἐξασθένησις τῆς ἀγάπης σου πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δέχεσαι τίς σκέψεις ὑποψίας καὶ ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὴν καρδιά σου καὶ ὅτι δὲν θέλεις νὰ πάθῃς τίποτε ἀντίθετο ἀπὸ τὴν θέλησί σου. Ὅφείλεις λοιπόν, πρὶν ἀπὸ ὅλα, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Θεό, νὰ μὴ πιστεύῃς καθόλου στὶς ὑποψίες σου καὶ νὰ φροντίζῃς μὲ ὅλη τὴν δύναμί σου νὰ ταπεινώνῃς στοὺς ἀδελφοὺς καὶ νὰ κόπῃς γι' αὐτοὺς τὸ θέλημά σου. Ἐὰν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς σὲ ὑβρίσῃ ἢ σὲ λυπήσῃ μὲ ἄλλο τρόπο, νὰ ὑπερεύχῃς γι' αὐτόν, ὅπως εἶπαν οἱ πατέρες², μὲ τὴν ἰδέα ὅτι εὐεργετεῖς τὸν ἑαυτό σου μεγάλως, ὅτι γίνεσαι ἰατρὸς τῆς φιληδονίας σου. Ἀπὸ αὐτὰ μειώνεται καὶ ὁ θυμὸς σου, ἀφοῦ κατὰ τοὺς πατέρας ἡ ἀγάπη εἶναι χαλινὸς τοῦ θυμοῦ³. Πρὸ πάντων δὲ παρακάλει τὸν Θεὸ νὰ σοῦ δώσῃ ἐγρήγοροι καὶ σύνεσι νὰ γνωρίζῃς «ποιό εἶναι τὸ θέλημά του τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο καὶ τέλειο»⁴, ἐπίσης δὲ καὶ δύναμι νὰ γίνῃς ἔτοιμος γιὰ κάθε ἔργο ἀγαθό.

8

ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟ

ΣΤΕΝΟΧΩΡΟΥΜΕΝΟ ΑΠΟ ΠΕΙΡΑΣΜΟ

1. Πρῶτα πρῶτα, τέκνο, δὲν γνωρίζομε τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ καὶ ὀφείλομε νὰ τοῦ παραχωροῦμε τὴν διακυβέρνησί μας, πράγμα πού ὀφείλομε νὰ κάνωμε πρὸ πάντων τώρα. Διότι, ἂν θελήσῃς νὰ κρίνῃς μὲ ἀνθρωπίνους λογισμοὺς τὰ παρουσιαζόμενα καὶ νὰ μὴ

καὶ μὴ μᾶλλον ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐπιρρίπτειν τὴν μεριμνάν σου, κοποῦσαι. Δεῖ οὖν, ὅτι ἔρχονται σιενουνιές σε ἐναντίοι λογισμοί, κράζειν πρὸς τὸν Θεόν· 'Κύριε, ὡς θέλεις καὶ ὡς οἶδας, οἰκονόμησον τὸ πρᾶγμα'. Πολλὰ γὰρ παρ' ὃ νομίζομεν ἢ παρ' ἐλπίδας ποιεῖ ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλως ἐλπίζόμενα πράγματα ἐπὶ τῆς πείρας εὐρέθησαν ἐιέρως. Καὶ ἀπλῶς ἐν συντόμῳ εἶπεῖν, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ μακροθυμεῖν χρῆ καὶ προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς θέλειν, ὡς εἶπον, ἢ νομίζειν περιγενέσθαι λογισμῶν δαιμονικῶν.

2. Ὁ ἀββάς Ποιμὴν εἰδὼς ταῦτα, τὸ «μὴ μεριμνῆσαι περὶ τῆς αὔριον», φησί, ἀνθρώπῳ εἴρηται ἐν πειρασμῷ ὄντι. Πιστεύων οὖν ἀληθῆ ταῦτα εἶναι, τέκνον, ἄφες πάντα λογισμὸν ἴδιον, κἂν συνειὸς ᾗ, καὶ κράτει τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα, «τὸν ἐκ περισσοῦ ποιοῦντα ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν». Ἦδυνάμην πᾶσιν οἷς εἶπας ἀντιθῆναι, ἀλλ' οὐ θέλω ἀντισιῆναί σοι οὐδὲ ἐμαντιῷ, εἰ μὴ μᾶλλον ἐμμεῖναί σε τῆ ἐπὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ ὁδῷ· αὕτη γὰρ ἀμεριμνοτέρα καὶ ἀσφαλεσιτέρα ἐστίν. Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

9

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Μνήσθητι, τέκνον, τοῦ εἰπόντος ὅτι, «διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», καὶ μὴ γωρίσαντος τοιῶνδε ἢ τοιῶνδε, ἀλλ' εἰπόντος ἀδιορίστως ὅτι, «διὰ πολλῶν θλίψεων». Καὶ οὕτως ὑπομεινον τὰ ἐπερχόμενα μετ' εὐχαριστίας, ἐν γνώσει, ὡς

1. Ματθ. 6, 34.

2. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 1, PG 65, 353 C. Βλ. Ἐπιστολή 14, 1.

3. Ἐφεσ. 3, 20.

ἀναθέτης τὴν μέριμνα γιὰ σένα μᾶλλον στὸν Θεό, ἄδικα κοπιᾶζης. Πρέπει λοιπόν, ὅταν ἔρχωνται νὰ σὲ πιέσουν ἀντίθετοι λογισμοί, νὰ κράξης πρὸς τὸν Θεό· Ἰ Κύριε, ὅπως θέλεις καὶ ὅπως γνωρίζεις, οἰκονόμησε τὸ πρᾶγμα. Διότι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ρυθμίζει πολλὰ διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι νομίζομε ἢ ἐλπίζομε, καὶ πράγματα ποὺ ἐλπίζονταν διαφορετικὰ εὐρέθησαν στὴν πραγματικότητα ἀλλιῶς. Καὶ γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε μὲ συντομία, στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ πρέπει νὰ μακροθυμῆς καὶ νὰ προσεύχεσαι, καί, ὅπως εἶπα, νὰ μὴ θέλῃς νὰ κατανικήσης ἢ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι μπορεῖς νὰ κατανικήσης μὲ ἀνθρωπίνους λογισμοὺς τοὺς δαιμονικοὺς λογισμοὺς.

2. Ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, γνωρίζοντας αὐτὰ, λέγει ὅτι τὸ «μὴ φροντίζεις γιὰ τὸ αὐριο»¹ ἔχει λεχθῆ γιὰ ἄνθρωπο ποὺ εὐρίσκεται σὲ πειρασμό². Πιστεύοντας λοιπόν ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ, τέκνο, ἄφησε κάθε λογισμό σου, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι σοφός, καὶ κράτει τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό, «ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ μὲ τὸ παραπάνω αὐτὰ ποὺ ζητοῦμε ἢ σκεπτόμαστε»³. Θὰ μπορούσα νὰ ἀντιταχθῶ σ' ὅλα ὅσα εἶπες, ἀλλὰ δὲν θέλω ν' ἀντισταθῶ οὔτε στὸν ἑαυτό μου· θέλω μᾶλλον νὰ παραμείνῃς στὴν ὁδὸ τῆς ἐλπίδος στὸν Θεό, διότι αὕτῃ εἶναι ἡ ἀμεριμνοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα. Ὁ Κύριος μαζί σου.

9

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. Νὰ ἐνθυμῆσαι, τέκνο, αὐτὸν ποὺ εἶπε ὅτι, «πρέπει νὰ περάσωμε ἀπὸ πολλές θλίψεις γιὰ νὰ εἰσέλθωμε

ἡδέα, εἴαν ἔχῃς ἁμαρτίας, εἰ δὲ μὴ ἔχεις, ὡς καθαίροντιά σε ἀπὸ παθῶν ἢ προξενούντια τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

2. Ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος καὶ φιλόψυχος, ὁ ἐπιτιμήσας τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ποιήσας γαλήνην μεγάλην, ἐπιτιμήσει καὶ τῷ σῷ πειρασμῷ, τέκνον, καὶ δώη σοι πλάτος καρδίας εἰς τὸ εἰδέναι τὰς κακουργίας τοῦ ἐχθροῦ. Ἀμήν.

10

ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟΝ ΕΜΠΕΣΟΝΤΑ

ΕΙΣ ΜΑΚΡΑΝ ΑΣΘΕΝΕΙΑΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

1. Παρακαλῶ σε, τέκνον, ὑπόμεινον καὶ εὐχαρίσκει ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσιν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ συμπτώμασι, κατὰ τὸν λέγοντα, ἅπαντα τὰ ἐπερχόμενά σοι ὡς ἀγαθὰ προσδέχου, ἵνα ὁ σκοπὸς τῆς προνοίας εἰς εὐάρεστον αὐτῇ πληρωθῇ ἐπὶ σοί, τέκνον μου.
2. Ἀνδρίζου τολμῶν καὶ κραταιοῦ ἐν Κυρίῳ καὶ τῇ περὶ σὲ οἰκονομία αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ.

11

ΠΡΟΣ

ΑΔΕΛΦΟΝ ΕΝ ΠΕΙΡΑΣΜῳ ΟΝΤΑ

1. Εἰρήνη σοι ἐν Χριστῷ, ἀδελφέ. Πείσον τὴν καρδίαν

1. Πράξ. 14, 22.

2. Βλ. Λουκᾶ 8, 24.

1. Ἀπόφθεγμα γέροντος.

στην βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹, καὶ δὲν διευκρίνησε ἴτις τάδε καὶ τίς τάδε, ἀλλ' εἶπε ἀορίστως «ἀπὸ πολλὰς θλίψεις». Καὶ ἔτσι νὰ ὑπομένης τὰ ἐπερχόμενα μὲ εὐχαριστία καὶ γνῶσι, ὡς εὐχάριστα, ἂν ἔχης ἁμαρτίες, ἐὰν δὲ δὲν ἔχης, ὡς καθαριστικὰ ἀπὸ τὰ πάθη ἢ προξενητικὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

2. Εἶθε ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος καὶ φιλόψυχος, ποὺ ἐπετίμησε τὸν ἄνεμο καὶ τὴν θάλασσα καὶ ἔφερε πλήρη γαλήνη², νὰ ἐπιτιμήσῃ καὶ τὸν πειρασμὸ σου, τέκνο, καὶ νὰ σοῦ δώσῃ πλατεῖα καρδιὰ ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνεσαι τίς κακουργίες τοῦ ἐχθροῦ. Ἄμήν.

10

ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟ ΠΟΥ ΕΠΕΣΕ ΣΕ ΜΑΚΡΑ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΑΚΑ

1. Σὲ παρακαλῶ, τέκνο, νὰ ὑπομένης καὶ εὐχαριστῆς γιὰ τὰ συμπτώματα ποὺ ἐπέρχονται στὴν ἀσθένεια, σύμφωνα μὲ αὐτὸν ποὺ λέγει, ἴὸλα τὰ κακὰ ποὺ σοῦ ἐπέρχονται νὰ τὰ δέχεσαι σὰν ἀγαθὰ¹, ὥστε ὁ σκοπὸ τῆς προνοίας νὰ ἐκπληρωθῇ σὲ σένα, τέκνο μου, κατὰ τρόπο εὐάρεστο σ' αὐτήν.
2. Νὰ γίνῃς λοιπὸν δυνατὸς καὶ κραταιὸς στὸν Κύριο καὶ στὰ σχέδιά του γιὰ σένα. Ὁ Θεὸς μαζί σου.

11

ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟ ΣΕ ΠΕΙΡΑΣΜΟ

1. Εἰρήνη σὲ σένα ἐν Χριστῷ, ἀδελφέ. Πείσε τὴν καρ-

σου ὅτι σὺ πάντως τὴν ἀφορμὴν παρέσχες τῷ πειρασμῷ, καὶ νῦν πρὸς τὸ παρὸν τὴν αἰτίαν οὐχ εὗρισκῃς· καὶ μέμψαι σεαυτὸν καὶ ὑπόμεινον καὶ εὖξαι. Καὶ πιστεύω εἰς τὴν εὐσπλαγγνίαν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ὅτι παράγει τὸν πειρασμόν.

2. Εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· «ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν».

12

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Μὴ θαυμάσης, τέκνον, ἐν ὁδῷ ὧν τῇ πρὸς τὰ ἄνω φερούση, εἰ ἀκάνθαις περιπίπτεις καὶ πηλοῖς ἔσθ' ὅτι καὶ ὀμαλότητι πάλιν. Καὶ γὰρ οἱ ἐν ἀγῶνι ὄντες ποτὲ μὲν αὐτοὶ πίπτουσι, ποτὲ δὲ καταβάλλουσι. Εἶπεν ὁ μέγας Ἰώβ· «πότερον, οὐχὶ πειραιήριόν ἐστιν ὁ θῖος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς;». Καὶ ἄλλος τις τῶν ἁγίων φησί· «ἀνὴρ ἀπείραστος ἀδόκιμος». Πειραζόμεθα γὰρ γυμναζόμενοι ἐν τῇ πίστει, ἵνα δοκιμασθῶμεν καὶ πολεμεῖν μάθωμεν, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Βοηθεῖτω οὖν ἡμῖν ἐν πᾶσι τοῖς ἀπαντῶσιν ἢ περὶ τοῦ τέλους ἐλπίς.
2. Καὶ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος ἀλείφων ἡμᾶς εἰς ὑπομονὴν λέγει· «πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν». Καὶ ὁ Κύριος

1. Φιλ. 4, 7.

1. Ἰώβ 7, 1.

2. Ἀποφθέγματα Γερόντων, Ἀντώνιος.

3. Φιλοκαλία 44.

διά σου ὅτι ὅπωςδήποτε ἐσύ ἔδωσες ἀφορμή στον πειρασμό, ἔστω καί ἂν πρὸς τὸ παρὸν δὲν εὕρισκῃς τὴν αἰτία. Καὶ μέμψου τὸν ἑαυτό σου καὶ ὑπομεινε καὶ προσευχήσου. Καὶ ἔχω ἐμπιστοσύνη στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, ὅτι θὰ ἀπομακρύνῃ τὸν πειρασμό.

2. Εἶπε ὁ Ἀπόστολος· «ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπερέχει κάθε νόησι, θὰ φρουρήσῃ τίς καρδιές σας»¹.

12

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. Μὴ θαυμάσης, τέκνο, ἂν, καθὼς εὕρισκεσαι στὴν ὁδὸ ποὺ φέρει πρὸς τὰ ἄνω, περιπίπτῃς μερικὲς φορές καὶ σὲ πηλοὺς καὶ πάλι ἔρχεσαι σὲ ὀμαλὸ τόπο. Διότι αὐτοὶ ποὺ εἶναι σὲ ἀγῶνα ἄλλοτε πίπτουν οἱ ἴδιοι καὶ ἄλλοτε καταρρίπτουν. Εἶπε ὁ μέγας Ἰώβ, «δὲν εἶναι τάχα πειραστήριον ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω στὴν γῆ»;¹. Καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἁγίους, «ὁ ἀπείραστος ἄνθρωπος εἶναι ἀδόκιμος»². Διότι πειραζόμαστε, ὅταν ἄσκούμαστε στὴν πίστι, διὰ νὰ δοκιμασθοῦμε καὶ μάθωμε νὰ πολεμοῦμε, ὅπως ὁ Κύριος εἶπε· «πρέπει νὰ περάσωμε ἀπὸ πολλές θλίψεις γιὰ νὰ εἰσέλθωμε στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν»³. Ἄς μᾶς βοηθῇ λοιπὸν σ' ὅλα τὰ ἀπαντήματα ἢ ἐλπίς γιὰ τὸ τέλος.
2. Καὶ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, προγυμνάζοντάς μας σὲ ὑπομονή, λέγει· «εἶναι πιστὸς ὁ Θεὸς ποὺ δὲν θὰ σᾶς ἀφήσῃ νὰ πειρασθῆτε περισσότερο ἀπὸ ὅσο μπορεῖτε νὰ βαστάσετε, ἀλλὰ μαζί μὲ τὸν πειρασμὸ θὰ δώσῃ καὶ τὸ μέσο γιὰ νὰ μπορῆτε νὰ τὸν ὑπο-

δὲ ἡμῶν, ἡ ὄντως ἀλήθεια, παρακαλείω σε λέγων «θλίψιν ἔχειε ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι. Μνημόνευε τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ, τέκνον, συνέρχεταιί σοι ἐν πάσιν, ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ καὶ γινώσκει τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν. Αὐτὸς ἐπιτιμήσει τοῖς κύμασι πάλιν καὶ ποιήσει γαλήνην ἐν τῇ ψυχῇ σου εὐχαῖς τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

13

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Ὡσπερ τοῖς σώμασιν αἱ σκιαί, οὕτω καὶ ταῖς ἐντολαῖς οἱ πειρασμοὶ παρακολουθοῦσιν. «Οὐδεὶς γάρ», φησὶν ὁ μέγας Ἀντώνιος, «ἀπείραστος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».
2. Μὴ οὖν θαυμάσης, τέκνον, ἐὰν συμβουλευόμενος περὶ τῆς σωτηρίας σου πειρασμοὺς εὐρίσκῃς καὶ θλίψεις, ἀλλ' ὑπόμεινον ἀταράχως καὶ εὐχου εὐχαριστιῶν ὅτι ὅλως ἀξιοῦσαι πρὸς γυμνασίαν καὶ δοκιμὴν τῆς ψυχῆς σου πειρασθῆναι ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς. Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς χαρίσεταιί σοι νῆψιν ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ὑπομονήν.

14

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Καλῶς ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ἐνόησε τὸ μὴ μερομνησαί τι-

4. Α' Κορ. 10, 13.

5. Ἰω. 16, 33.

1. Ἀποφθέγματα, Ἀντώνιος 5, Φιλοκαλία 44.

μείνετε»⁴. "Ας σέ παρηγορή δέ καί ὁ Κύριός μας, ἡ πραγματική ἀλήθεια, μὲ τοὺς λόγους· «θὰ δοκιμάσετε θλίψι στὸν κόσμο, ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος, ἐγὼ ἐνίκησα τὸν κόσμο»⁵. Αὐτὰ νὰ μελετᾶς, σ' αὐτὰ νὰ μένης. Μνημόνευε τὸν Κύριο, καὶ ἡ ἀγαθότης του, τέκνο, θὰ σέ συνοδεύη σ' ὅλα, διότι εἶναι ἐλεήμων καὶ γνωρίζει τὴν ἀδυναμία μας. Αὐτὸς θὰ ἐπιτιμῆση πάλι τὰ κύματα καὶ θὰ φέρη γαλήνη στὴν ψυχὴ σου μὲ τίς εὐχὲς τῶν ἀγίων του.

13

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. "Ὅπως οἱ ψυχὲς παρακολουθοῦν τὰ σώματα, ἔτσι παρακολουθοῦν καὶ οἱ πειρασμοὶ τίς ἐντολές. «Διότι κανεὶς ἀπείραστος, λέγει ὁ Μέγας Ἀντώνιος, δὲν θὰ εἰσέλθῃ στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹.
2. Μὴ λοιπὸν θαυμάσης, τέκνο, ἂν καθὼς καταπιάνεσαι μὲ τὴν σωτηρία σου εὐρίσκῃς πειρασμοὺς καὶ θλίψεις, ἀλλὰ ὑπόμεινε ἀτάραχα καὶ προσευχήσου, εὐχαριστῶντας μάλιστα ποὺ ἀξιῶνεσαι νὰ πειρασθῆς στὸ θέμα τῆς ἐντολῆς γιὰ γύμνασι καὶ δοκιμὴ τῆς ψυχῆς. Εἶθε ὁ ἀγαθὸς Θεὸς νὰ σοῦ χαρίσῃ ἐγρήγορσι στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ καὶ ὑπομονή.

14

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. Καλῶς ἐσκέφθηκε ὁ ἀββάς Ποιμὴν ὅτι τὸ «νὰ μὴ

νας περὶ τῆς αὔριον, πρὸς ἄνθρωπον εἰρηῆσθαι ἐν πειρασμοῦ ὄντια. Καὶ τὸ «ἐπίρριψαν ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου», εἰς τὸ αὐτὸ φέρει. Ἐπίρριψαν οὖν, τέκνον, τῶν ἀνθρώπων λογισμῶν καὶ κράτει τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα, πολλὰ ποιῶντα ὑπὲρ ἃ διανοούμεθα, καὶ ἀναπαύσει σε ἢ εἰς Θεὸν ἐλπίς.

2. Ὁ Κύριος βοηθήσει σοι, τέκνον, διὰ τῆς εὐχῆς τῶν ἁγίων. Δεῖ οὖν ἡμᾶς ἀφισιᾶν τοὺς τοιούτους λογισμοὺς μὴ ἔχοντας θάρσος περὶ τῆς αὔριον ζωῆς.

15

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

1. Ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ ἔσμεν πλάσμα καὶ ἔργον, τοῦ εἰπόντος· «ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, οὐθὺν θούλωμαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν»· καὶ πάλιν, «οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν».
2. Εἰ οὖν οὕτως ἐστὶ καὶ οὕτω πιστεύομεν, ἐπιρροίῳμεν ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμναν ἡμῶν καὶ αὐτὸς ἡμᾶς διαθρέψει ἥτοι σώσει. Αὐτῷ γὰρ μέλει περὶ ἡμῶν αὐτὸς καὶ τὴν καρδίαν σου παρακαλέσει, τέκνον, εὐχαῖς ἁγίων. Ἀμήν.

1. Ματθ. 6, 34.

2. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 1, PG 65, 353 C. Βλ. Ἐπιστολή 8, 2.

3. Ψαλμ. 54, 23.

1. Ἰεζεκ. 33, 11.

2. Ματθ. 9, 13.

φροντίζη κανείς για τό αύριο»¹ ἔχει λεχθῆ για ἄνθρωπο πού εὐρίσκεται σέ πειρασμό². Καί τό «ἀνάθεσε στόν Κύριο τήν μέριμνα για σένα»³ ἀναφέρεται στήν ἴδια κατάστασι. Ἀπομακρύνσου λοιπόν, τέκνο, ἀπό τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς καί κράτει τήν ἐλπίδα στόν Θεό, πού πράττει περισσότερα ἀπό ὅσα μπορούμε νά διανοηθοῦμε, καί ἡ ἐλπίς στόν Θεό θά σέ ἀναπαύση.

2. Ὁ Κύριος θά σέ βοηθήση, τέκνο, διά τῆς εὐχῆς τῶν ἁγίων. Πρέπει λοιπόν νά ἀπομακρύνωμε τέτοιους λογισμοὺς, διότι δέν δίδουν ἀσφάλεια για τήν αὐριανή ζωή.

15

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ

1. Εἶμαστε πλάσμα καί δημιούργημα ἀγαθοῦ καί φιλανθρώπου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶπε· «ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος, δέν θέλω τόν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλά θέλω νά ἐπιστρέψη καί νά ζῆ»¹ καί ἐπίσης, «δέν ἦλθα νά καλέσω δικαίους, ἀλλά ἁμαρτωλοὺς σέ μετάνοια»².
2. Ἐάν λοιπόν ἔτσι εἶναι καί ἔτσι πιστεύωμε, ἃς ἀναθέσωμε στόν Κύριο τήν μέριμνα για μᾶς, καί αὐτός θά μᾶς διαθρέψη, δηλαδή θά μᾶς σώση. Διότι αὐτός ἐνδιαφέρεται για μᾶς· αὐτός θά παρηγορήση καί τήν καρδιά σου, τέκνο, μέ τίς εὐχές τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

16

ΠΡΟΣ ΑΣΘΕΝΟΥΝΤΑ ΤΙΝΑ ΑΔΕΛΦΟΝ
 ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ
 ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥΝΤΩΝ ΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΧΡΕΙΑΝ ΑΥΤΟΥ

1. Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀδελφέ μου, οὐδὲν ἔχομεν δίκαιον πρὸς τὸν πλησίον. Χρεωσιτοῦμεν γὰρ τοῦτο διὰ τῆς ἀγάπης ὑπερβῆναι καὶ καταπιεῖν. Οὐδεὶς λέγει τῷ πλησίον· ἄξιός ἐστις ἵνα ἀγαπᾷς με; ἀλλ' αὐτὸς ποιῶν τὰ ἄξια τῆς ἀγάπης ἐφέλκεται καὶ τὸν πλησίον εἰς ἀγάπην. Περὶ δὲ τῆς χρείας τοῦ σώματος εἰάν τις ἢ ἄξιός τοῦ ἀναπαῆναι, καὶ Σαρακηνῶν καρδίαν πληροφορεῖ ὁ Θεὸς ποιῆσαι μετ' αὐτοῦ ἔλεος κατὰ τὴν χρείαν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ οὐκ ἔσιν ἄξιός ἢ οὐ συμφέρει αὐτῷ ἐν τῇ παιδείᾳ αὐτοῦ παρακληθῆναι, καινὸν οὐρανὸν καὶ καινὴν γῆν εἰάν ποιήσῃ, οὐχ εὐρίσκει ἀνάπαισιν.
2. Περὶ δὲ τοῦ εἰπεῖν σε ὅτι βαρεῖς τοὺς ἀδελφούς, ὁμολογούμενον δικαίωμα ἔστιν. Οὐδεὶς γὰρ προξενῶν ἐπιτολήν Θεοῦ ἐργάσασθαι τῷ πλησίον βουλομένῳ σωθῆναι, λέγει· ὅτι· ἄξιός ἐστις αὐτόν. Ὁ μισῶν ἐρεθίζοντις μισεῖ πρᾶβητια. Ὁ φεύγων θλίβοντις φεύγει τὴν ἐν Χριστῷ ἀνάπαισιν. Ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος, τέκνον, σκεπάσει ἡμᾶς τῇ αὐτοῦ χάριτι εὐχαῖς τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

ΡΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΩ

1. Ὁ ἀββᾶς Δωρόθεος ἔλεγεν ὅτι ἀδύνατόν ἐστι τὸν ἔχον-

1. Ἀποφθέγματα, Ποιμὴν 48, PG 65, 333. Βλ. Διδασκαλία 7, 6.

16

ΠΡΟΣ ΑΣΘΕΝΗ ΑΔΕΛΦΟ
ΠΟΥ ΕΙΧΕ ΣΚΕΨΕΙΣ
ΓΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΕΠΕΡΙΠΟΙΩΝΤΑΝ

1. Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀδελφὲ μου, δὲν ἔχομε κανένα δικαίωμα ἐπάνω στὸν πλησίον. Χρεωστοῦμε νὰ ὑπερβοῦμε τοῦτο καὶ νὰ τὸ καταπιοῦμε διὰ τῆς ἀγάπης. Κανείς δὲν λέγει στὸν πλησίον, 'γιατί δὲν μὲ ἀγαπᾶς;' ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐλκύει τὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον ἐκτελώντας πράξεις ἄξιες τῆς ἀγάπης. Ὡς πρὸς τίς ἀνάγκες τοῦ σώματος, ἐὰν εἶναι κανείς ἄξιος νὰ ἰκανοποιηθῇ, καὶ Σαρακηνῶν καρδιά ἀκόμη ἐμπνέει ὁ Θεὸς νὰ τοῦ δείξῃ ἔλεος κατὰ τὴν ἀνάγκη του. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἄξιος ἢ δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του, γιὰ τὴν διόρθωσί του, νὰ ἰκανοποιηθῇ, καινὸ οὐρανὸ καὶ καινὴ γῆ ἂν κατασκευάσῃ, δὲν εὐρίσκει ἀνάπαυσι.
2. Ἐξ ἄλλου αὐτὸ ποῦ εἶπες, ὅτι εἶσαι βάρος στοὺς ἀδελφούς, εἶναι φανερὰ ἐπίδειξις δικαιοσύνης. Κανείς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος παρέχει στὸν πλησίον ποῦ θέλει νὰ σωθῇ τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, δὲν λέγει, 'τοῦ εἶμαι βάρος'. Ἐκεῖνος ποῦ μισεῖ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἐρεθίζουν μισεῖ τὴν πραότητα. Ἐκεῖνος ποῦ ἀποφεύγει τοὺς ἀνθρώπους ποῦ θλίβουν ἀποφεύγει τὴν ἀνάπαυσι ἐν Χριστῷ. Εἴθε ὁ Θεὸς ὁ φιλόανθρωπος, τέκνο, νὰ μᾶς προστατεύσῃ μὲ τὴν χάρι του διὰ τῶν εὐχῶν τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

ΡΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΥΝΤΟΜΑ

1. Ὁ ἀββᾶς Δωρόθεος ἔλεγε ὅτι εἶναι ἀδύνατο σ' αὐ-

- τα ἴδιαν σύνεσιν ἢ ἴδιον λογισμὸν ὑποταγῆναι ἢ ἀκολουθῆσαι τῷ καλῷ τοῦ πλησίον.
2. Ἔλεγε πάλιν ὅτι ἐμπαθεῖς ὄντες, οὐκ ὀφείλομεν ὅλους πιστεύειν τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ· σκαμβὸς γὰρ κανὼν καὶ τὰ ὀρθὰ σκαμβὰ ποιεῖ.
 3. Ἔλεγε πάλιν ὅτι ὁ μὴ καταφρονῶν πάσης ὑλῆς καὶ δόξης καὶ σωματικῆς ἀναπαύσεως, ἔτι μὴν καὶ τῶν δικαιοματίων, οὐ δύναται κόψαι τὰ θελήματα αὐτοῦ, οὐδὲ ἀναπαύει τὸν πλησίον.
 4. Ἔλεγε πάλιν ὅτι οὐκ ἔστι μέγα τὸ μὴ κρῖναι ἢ καὶ συμπαθεῖναι τῷ ἐν θλίψει ὄντι καὶ ὑποπίποντί σοι· μέγα δὲ ἔστι τὸ μὴ κρῖναι ἢ ἀντιπαθεῖναι τῷ διὰ πάθος ἴδιον ἀντιλέγοντί σοι, μηδὲ συμπεισθῆναι μετὰ τοῦ κρῖνοντος αὐτὸν καὶ τὸ συγχαρῆναι τῷ προτιμωμένῳ σοι.
 5. Πάλιν εἶπε. Μὴ ἀπαίτει ἀγάπην παρὰ τοῦ πλησίον, ὁ γὰρ ἀπαιτῶν ταράσσεται, ἐὰν μὴ ἀπαντήσῃ· ἀλλὰ μᾶλλον οὐ δεῖξον τὴν ἀγάπην τῷ πλησίον καὶ ἀνάπαυε, καὶ οὕτω φέρεις καὶ τὸν πλησίον εἰς ἀγάπην.
 6. Πάλιν εἶπεν. Ἐὰν ποιήσῃ τις πρᾶγμα κατὰ Θεόν, πάντως ἔρχεται αὐτῷ πειρασμός· παντὶ γὰρ ἀγαθῷ ἢ προηγείται ἢ ἐπακολουθεῖ πειρασμός, οὔτε δὲ βέβαιόν ἐστι τὸ κατὰ Θεὸν γινόμενον, εἰ μὴ δοκιμασθῇ διὰ πειρασμῶν.
 7. Πάλιν εἶπεν. Οὐδὲν οὕτω ποιεῖ ἕνωσιν, ὡς τὸ τοῖς αὐτοῖς χαίρειν καὶ τὰ ἀπὸ φρονεῖν.
 8. Πάλιν εἶπε. Τὸ μὴ ἐξουδενῶσαι τινα τὴν χάριν τοῦ πλησίον, ταπεινοφροσύνης ἐστὶ· δεῖ γὰρ καταδέχεσθαι ἀδ-

τόν πού διατηρεῖ τήν ἰδική του σκέψι καί τόν ἰδικό του λογισμό νά ὑποταγῇ ἢ νά συμμορφωθῇ πρὸς τὸ καλὸ τοῦ πλησίον.

2. Ἔλεγε ἐπίσης ὅτι, ἐπειδὴ εἴμαστε ἐμπαθεῖς, δὲν ὀφείλομε νά πιστεύωμε καθόλου στήν καρδιά μας· διότι στραβὸς χαρακας κάνει στραβὰ καί τὰ ἴσα.
3. Ἔλεγε ἐπίσης ὅτι αὐτός πού δὲν καταφρονεῖ κάθε ὑλικὸ πρᾶγμα, τήν δόξα, τήν σωματικὴ ἀνάπαυσι καί ἐπίσης τὰ αὐτοδικαιώματα, δὲν μπορεῖ νά κόψη τὰ θελήματά του οὔτε ἀπαλλάσσεται ἀπὸ ὀργή καί λύπη οὔτε ἀναπαύει τὸν πλησίον.
4. Ἔλεγε πάλι ὅτι δὲν εἶναι σπουδαῖο τὸ νά μὴ κρίνης ἢ καί νά συμπαθῆς αὐτόν πού εἶναι σὲ θλίψι καί πίπτει στὰ πόδια σου· σπουδαῖο εἶναι τὸ νά μὴ κρίνης ἢ νά μὴ ἀντιπάθῃς αὐτόν πού ἀντιλέγει ἐναντίον σου ἀπὸ πάθος καί νά μὴ συμφωνῆς μέ τὸν ἐπικριτὴ του, καί τὸ νά συγχαίρῃσαι μ' ἐκεῖνον πού προτιμᾶται ἀντὶ γιὰ σένα.
5. Πάλι εἶπε. Μὴ ζητεῖς ἀγάπη ἀπὸ τὸν πλησίον, διότι αὐτός πού ἀπαίτει ταρασσεται ἐὰν δὲν τήν ἀποκτήσῃ· ἀλλὰ μᾶλλον δεῖξε τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον καί δῶσε του ἀνάπαυσι, καί ἔτσι θὰ φέρῃς σὲ ἀγάπη καί τὸν πλησίον.
6. Πάλι εἶπε. Ἐὰν κάποιος ἐκτελῇ κάτι σύμφωνα μέ τὸν Θεό, ὅπωςδήποτε θὰ τοῦ ἔλθῃ ὁ πειρασμός· διότι σὲ κάθε ἀγαθὸ ἢ προηγείται ἢ ἐπακολουθεῖ ὁ πειρασμός· ἄλλωστε τὸ γινόμενον σύμφωνα μέ τὸν Θεό, δὲν εἶναι βέβαιον ἐὰν δὲν δοκιμασθῇ διὰ τοῦ πειρασμοῦ.
7. Πάλι εἶπε. Τίποτε δὲν μαρτυρεῖ τόσο πολὺ ἐνότητα, ὅσο τὸ νά χαιρώμαστε γιὰ τὰ ἴδια πράγματα καί νά φρονουῦμε τὰ ἴδια πράγματα.
8. Πάλι εἶπε. Τὸ νά μὴ ἐξουθενώσῃ κάποιος τὴν χάρι τοῦ πλησίον εἶναι δείγμα ταπεινοφροσύνης. Διότι

τὴν μετὰ εὐχαριστίας, καὶ μικρὰ καὶ ἐλάχιστα ἔστιν.

9. Πάλιν εἶπεν. Ἐγὼ, εἰς ἐν συμβῆ μοι πρᾶγμα, ἡδέως ἔχω γίνεσθαι γνώμη τοῦ πλησίον καὶ ἀσυσιροφῆσαι μετὰ γνώμης αὐτοῦ, εἰς ἀπαντήσῃ, ἢ καὶ σιοιχῆσαι τῇ ἰδίᾳ γνώμῃ καὶ εὐσυσιροφῆσαι.
10. Πάλιν εἶπε. Καλὸν ἔστιν ἐν ἐκάστῳ πράγματι τὸ παρὰ μικρὸν τῆς χρείας ἐπιτηδεύειν ἑαυτοῖς. Οὐ γὰρ συμφέρει τινὶ κατὰ πάντα ἀναπαῆναι.
11. Πάλιν εἶπεν. Ἐν παντὶ πράγματι συμβαίνοντί μοι οὐδέποτε ἠθέλησε ἀνθρωπίνῃ φρονήσῃ περιδραμεῖν ἑμαυτῷ, ἀλλ' ἀεὶ ποιῶ μικρὸν τὴν δύναμίν μου εἴτι δήποτε καὶ ἀφῶ τὸ πᾶν τῷ Θεῷ.
12. Πάλιν εἶπεν. Ὁ μὴ ἔχων ἴδιον θέλημα, πάντοτε τὸ ἴδιον ποιεῖ· ἐξότιον γὰρ ἴδιον οὐκ ἔχει, εἴτι δ' ἂν καὶ γένηται, ἀναπαύει αὐτόν, καὶ εὐρίσκειται πάντοτε τὸ ἴδιον ποιῶν. Οὐ γὰρ θέλει τὰ πράγματα γίνεσθαι ὡς θέλει, ἀλλὰ θέλει ὡς γίνεται.
13. Πάλιν εἶπεν. Οὐ δεῖ τινα ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ἁμαρτάνει ὁ ἀδελφός, καὶ αὐτοῦ διορθώσασθαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἄλλῳ καιρῷ χάριν τῆς ἰδίας ἐκδικήσεως.
14. Ἔλεγε πάλιν διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην δυνατωτέρα ἐσὶ καὶ τῆς φυσικῆς ἀγάπης.
15. Ἔλεγε πάλιν. Μηδὲ ἐν γελοίῳ τὸ κακόν. Συμβαίνει γὰρ ὅτι ἐξ ἀρχῆς μὲν ποιεῖ τις τὸ κακὸν μετὰ γέλωτος, ὕστερον δὲ καὶ μὴ θέλων πῆγνυται εἰς αὐτό.
16. Ἔλεγε πάλιν διὰ τὸ οὐ δεῖ θελῆσαι τινα ἀπαλλαγῆναι πάθους, ὡς θέλοντα φυγεῖν τὴν θλίψιν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀκριβῶς μισοῦντα αὐτό, ὡς λέγει· «τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς».

1. Βλ. Διδασκαλία 1, 20. Ἐπιστολή 2, 5. Ἐπικτήτου, Ἐγχειρίδιο 8, 1. 12, 7. 1, 7, 28.

2. Ψαλμ. 138, 22.

πρέπει νά τήν καταδέχεται μέ εὐχαριστία, ἔστω καί ἂν εἶναι μικρή καί ἐλάχιστη.

9. Πάλι εἶπε. Ἐγώ, σέ ὅ,τι μοῦ συμβῆ, εὐχαρίστως δέχομαι νά συμβῆ κατὰ τήν γνώμη τοῦ πλησίον, καί νά ἐξσκείλω μαζί μέ τήν γνώμη του, ἂν χρειασθῆ, παρὰ νά ἀκολουθῆσω τήν ἰδική μου γνώμη καί ἐπιτύχω.
10. Πάλι εἶπε. Καλό εἶναι σέ κάθε πράγμα νά χορηγοῦμε στόν ἑαυτό μας κάτι ὀλιγώτερο ἀπό τὸ ἀναγκαῖο. Διότι δέν συμφέρει νά ἰκανοποιῆται κανεὶς σέ ὅλη τήν ἔκτασι.
11. Πάλι εἶπε. Σέ ὅ,τι μοῦ συμβαίνει, ποτέ δέν ἠθέλησα νά συμπεριφερθῶ κατὰ ἀνθρωπίνη φρόνησι, ἀλλὰ πάντοτε πράττω τὸ κατὰ τήν δύναμί μου σέ ὅτι-δήποτε καί ἀφήνω τὸ πᾶν στόν Θεό.
12. Πάλι εἶπε. Ἐκεῖνος πού δέν ἔχει ἰδικό του θέλημα, πράττει πάντοτε τὸ θέλημά του. Διότι ἀπό τήν στιγμή πού δέν ἔχει ἰδικό του, ὅ,τι καί νά γίνη, τὸν ἀναπαύει, καί εὐρίσκεται πάντοτε νά κάνη τὸ ἰδικό του. Διότι δέν θέλει τὰ πράγματα νά γίνωνται ὅπως θέλει, ἀλλὰ τὰ θέλει ὅπως γίνονται¹.
13. Πάλι εἶπε. Δέν πρέπει νά διορθώσωμε τὸν ἀδελφὸ τήν ὥρα πού ἀμαρτάνει, ἀλλ' οὔτε καί σέ ἄλλη ὥρα γιὰ ἐκδίκησι.
14. Ἔλεγε πάλι ὅτι, ἡ κατὰ Θεὸ ἀγάπη εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τήν φυσικὴ ἀγάπη.
15. Ἔλεγε πάλι. Τὸ κακὸ νά μὴ γίνεταί οὔτε γιὰ ἀστεῖο. Διότι συμβαίνει καμμιά φορά ἀρχικὰ νά τὸ κάνη κανεὶς γιὰ ἀστεῖο, ἔπειτα, ὅμως νά κολλᾷ σ' αὐτὸ καί χωρὶς νά τὸ θέλη.
16. Ἔλεγε πάλι ὅτι δέν πρέπει νά θέλη κανεὶς νά ἀπαλλαγῆ ἀπὸ πάθος γιὰ νά ἀποφύγη τήν θλίψι του, ἀλλὰ γιὰ τὸ μισεῖ πραγματικά, ὅπως λέγεται, «τοὺς ἐμισοῦσα μέ τέλειο μῖσος, ἔγιναν ἐχθροί μου»².

17. Ἔλεγε πάλιν ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ὀργισθῆναί τινα κατὰ τοῦ πλησίον, εἰ μὴ πρῶτον ἐπαρθῆ ἡ καρδία αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ καὶ ἐξουδενώσῃ αὐτὸν καὶ ἔχη ἑαυτὸν ὑπερέχοντα αὐτοῦ.
18. Ἔλεγε πάλιν. Σημεῖόν ἐστιν ὅτι ἐκουσίως τις ἐνεργεῖ πάθος, ὅτε ἐλεγχόμενος ἢ διορθούμενος ὑπὲρ αὐτοῦ ταράσσεται. Τὸ δὲ ἀταράχως βασιάζειν τὸν περὶ αὐτοῦ ἐλεγχον ἢ γουν διορθῶσιν, σημεῖόν ἐστιν ὅτι ἠτιώμενός ἐστιν ἢ ἀγνοῶν ἐνήργησεν αὐτό.

17. Ἔλεγε πάλι ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ὀργισθῆ κανεὶς κατὰ τοῦ πλησίον, ἐὰν πρῶτα δὲν σηκωθῆ ἡ καρδιά του ἐναντίον του καὶ δὲν τὸν ἐξουθενώσῃ καὶ δὲν θεωρῆ τὸν ἑαυτὸ του ἀνώτερό του.
18. Ἔλεγε πάλι. Σημεῖο ὅτι ἐνεργεῖ κάποιος ἓνα πάθος ἐκουσίως εἶναι ὅτι, ὅταν ἐλέγχεται ἢ διορθώνεται γι' αὐτό, ταρασσεται. Τὸ νὰ βαστάξῃ δὲ τὸν ἔλεγχον ἢ τὴν διόρθωσιν γι' αὐτὸ ἀτάραχα εἶναι σημεῖο ὅτι τὸ ἐνήργησε ἀπὸ ἤττα στὸν ἀγῶνα ἢ ἀπὸ ἄγνοια.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς.

Γένεσις			Λευιτικόν		
1	3	580	3	4	590
	11	580	11	44	510
	20	580	15	31	344
	26	510. 582	19	18	548
	27	582			
2	7	582		Ἀριθμοί	
3	9	272			
	12	272	20	27	454
	13	272			
6	3	318. 426		Δευτερονόμιον	
8	21	264			
18	27	310	5	7-8	260
22	12	334	6	4	260
26	12	162		5	260
	15	320		13	260
			8	24	592
			22	8	542
				Βασιλειῶν Β'	
1	21	536			
4	10	312			
5	17	532	16	10	416
10	24	532			
	25 - 26	532			
11	1	106			
	2	108	7	5	424. 514
12	12	106		6	426
14	9	378		7	454
28	15	594		10	140

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰν διὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα, διὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα εἰς τὴν σελίδα καὶ τὴν παράγραφον, καὶ διὰ τὰ πατερικὰ χωρία εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦ πατερικοῦ χωρίου καὶ εἰς τὴν σελίδα.

18	9	276	15	364.	366
24	18	302	12	13	610
29	8	582	13	8	534
	10	488. 616	14	7	610
33	10	330	15	27	298. 300. 334
	12	336	16	6	626
	13	336	22	4	334
	14	338	26	20	180
	15	338			
36	11	158		Ἐκκλησιαστής	
39	2 - 4	374			
	7	576	12	13	360
43	22	538			
48	21	572		Σοφία Σολομώντος	
54	23	640			
64	6	502	4	13	204. 224
67	19	586	16	21	408
76	4	496			
79	2 - 3	262		Σοφία Σειράχ	
91	8	528			
104	15	170	2	1	516
106	18	262	18	16	560
110	10	298. 334. 626			
118	60	162		Ὡσης	
	96	226			
136	8 - 9	476	5	11	524
143	5	262	7	11	524
145	4	500	10	11	322
	ὼθ			Ἄμωσ	
			3	6	552
7	1	636			
10	16	142		Ἀββακούμ	
			2	15	392
				Ἡσαίας	
1	7 - 9	334	1	6	260
	10	334			
4	27	454	1	11	576
5	22	268			
9	9	226	6	5	310
11	14	360	26	16	534

45	7	552		25 - 26	322
50	6	144		27	266
				28	60
	Ἰερεμίας		6	4	38
				20	598
1	6	312		34	632. 640
2	19	270	7	2	622
	30	262		7	550
3	22	532		24	560
8	4	532	8	13	86
15	19	616	9	9	86
28	9	140. 260		22	86
49	11	524		25	86
	13 - 14	524	10	16	68
	19	524		34	82
				39	82
	Θρῆνοι Ἰερεμίου		11	28	270
				29	224. 268. 616
3	25	510	15	24	114
				28	86
	Ἰεζεκιήλ		16	2	284. 596
			19	13	640
33	11	640		16 - 21	278
				27	224. 580. 594
	Δανιήλ			29	536
			24	28	120
				42 - 43	68
2	34 - 35	88	25	4	84
	35	88		12	598. 616
4	24	554		31 - 32	72
6	14	312		34 - 35	82
7	7 - 8	222		41	500. 628
9	9	170		45	84
14	36 - 37	310	26	28	114
			27	51	118
	Ματθαῖος			52	120
				Μάρκος	
3	4	114			
4	20	86			
5	5	158	10	17 - 20	278
	9	338	12	41 - 43	84. 558
	12	152	15	34	118
	15	88			

Λουκᾶς			Πράξεις		
			1	1	226
6	36	510. 554	2	4	86
	37	560. 614	4	33 - 34	168
	42	382	8	27	86
7	15	86	9	15	86
	38	86	11	14	86
8	24	634	14	2	534. 634
9	3	68			
10	18 - 19	68			
11	9	550			
	24 - 27	508	2	11	86
12	32 - 33	70	7	19	264
	35	284		22	266
	49	82	8	12	134
18	21 - 22	596		35	336
20	19	264	12	1	576
21	1 - 3	84. 558		2	550. 630
	19	540		5	396
	34	68		16	232
22	8	114		17	48
	28 - 30	70		21	614
	42	96	14	22	296
	43	96			
Ἰωάννης			Κορινθίους Α'		
			2	9	74
8	44	434	4	7	166
10	14	596	5	7	576
	27	596	6	9	152
11	44	86	9	22	232
12	3	86		25	298
13	5	86	10	11	592
	8 - 9	160		13	520. 638
	35	88	12	12	152
14	6	434. 450	13	5	394
	23	70. 88	14	20	286
	27	70. 82			
16	33	70. 638			
19	30	118	7	1	582
	40	120	11	14	448
	41	120			
			Κορινθίους Β'		

Γαλάτας			5	284. 578	
			10	262	
2	20	72. 580	Τιμόθεον Β'		
3	13	570	2	4	284
4	5	576		11-12	72
	7	332		17	550
	19	336	Ἑβραίους		
5	16	576	1	3	120
	24	72. 578	10	5-6	576
6	2	352		34	118
	14	278	11	6	300. 538
Ἐφεσίους			Πέτρου Α'		
2	1	584	2	22	144
	3	576	4	8	392
	14	82	Πέτρου Β'		
	16	118	2	19	148
3	16	266	Ἰωάννου Α'		
	20	632	2	15	578
4	8	586		16	578
	28	72	4	18	330
	32	510	Ἰακώβου		
5	27	584	2	10	134
6	11-12	88	Ἀποκάλυψις		
Φιλιππησίους			19	16	282
3	10-11	116			
	19	426			
4	7	636			
Κολοσσαεῖς					
3	1-3	120			

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

- Ἄαρὼν 594, 5.
Ἄβελ 102, 13.
Ἄβρααμ 258, 1. 210, 2, 11. 334, 4, 2.
ἀγαθότης 46, 8. 56, 56. 116, 11. 264, 1, 6. 270, 1, 11. 492, 21. 516, 17. 516, 1. 518, 2, 584, 8. 612, 7. 614, 3. 618, 5. 620, 6. 638, 2.
Ἀγάθων ἀββᾶς 378, 5, 14. 446, 9, 9.
ἀγάπη 24, 3, 4, 6. 26, 7, 11. 32, 25. 40, 44, 45, 46. 56, 5, 68. 58, 77. 66, 115. 70, 117. 78, 3. 86, 17. 88, 17. 116, 11. 132. 154, 6, 7. 158, 82. 166, 10, 2. 172, 11, 2. 174, 11, 3. 184, 13, 5. 188, 14, 2. 230, 6. 242, 9. 330, 4, 1. 332, 4, 1. 336, 4, 3. 346, 4, 14. 354, 4, 21. 358, 4, 24. 360, 4, 25. 392, 6, 11. 394, 6, 11. 12. 398, 6, 15. 410, 7, 9. 412, 7, 10. 430, 8, 13. 482, 14. 486, 14. 508, 13. 542, 5. 580, 5. 604, 2. 612, 1. 616, 4. 618, 5. 626, 4. 628, 4. 630, 2. 642, 1. 644, 5. 646, 14.
ἀγγελος 44, 5. 46, 5. 174, 12, 1.
ἀγνεΐα 56.
ἀγίασμα 480, 9.
ἀγιασμός 120, 26.
Ἄγιος 414, 7, 12.
ἀγνωσία 54, 53. 58, 70. 258, 1. 494, 3. 504, 9. 522, 6. 530, 10.
ἀγωνία 80, 13.
ἀγρυπνία 56, 59, 60. 80, 6. 250, 16. 276, 1, 15. 362, 5, 1. 440, 9, 5. 444, 9, 7. 478, 8. 482, 11.
Ἄδὰμ 92, 4. 108, 23. 262, 1, 5. 272, 1, 13. 586, 11.
Ἄδης 142. 462, 10, 548, 11. 586, 11. 600, 9.
ἀδιαφορία 356, 4, 22.
ἀδολεσχία 498, 6.
ἀδυναμία 226, 5. 272, 1, 13.
ἀηδία 138, 3, 2. 158, 8, 2. 402, 7, 3.
ἀθανασία 78, 2. 114, 9, 10.
ἀθλιότης 270, 1, 11.
Αἴγυπτιος 108, 21.
Αἴγυπτος 14. 106, 21. 524, 7. 530, 12, 13. 530, 14. 534, 15. 574, 2.
αἷμα 88, 18. 108, 22. 386, 6, 8. 422, 8, 4. 424, 8, 5. 452, 10, 2. 488, 17. 580, 6. 586, 10, 11. 594, 5. 614, 3. 616, 3.
αἵρεσις 448, 9, 11.
αἰσχύνη 76, 120. 80, 15. 140, 4, 3. 144, 5, 1. 272, 1, 13. 448, 9, 11. 456, 6. 500, 7.
αἰχμαλωσία 26, 9. 62, 94. 80, 13. 112, 4. 300, 2, 2.
ἀκαθαρσία 48, 58. 254, 17.
ἀκακία 288, 1, 28.
ἀκεραιότης 30.
ἀκηδία 34, 32. 84, 17. 118, 21.

- 328, 3, 9.
 ακτημοσύνη 276, 1, 16. 278, 1, 17.
 αλήθεια 40, 45. 132, 2, 1. 140, 4, 3. 144, 5, 1. 148, 6, 1. 162, 9, 9, 2. 170, 10, 5. 180, 13, 2. 184, 13, 4. 186, 14, 1. 24. 246, 12. 250. 16. 382, 6, 3. 408, 7, 7. 434, 9, 1. 440, 9, 5. 450, 9, 12. 516, 17. 516, 1. 624, 3.
 αλογία 358, 4, 23.
 ἀμάρτημα 68, 115. 76, 120. 100, 13. 104, 17. 142, 4. 3. 160, 8, 2. 362, 5, 3. 380, 6, 1. 392, 6. 11.
 ἀμαρτία 26, 11. 40, 44. 62, 95. 96. 64, 107, 72, 118. 78, 5. 80, 12. 94, 7. 100, 13. 104, 19. 106, 20. 108, 23. 118, 21. 120, 29. 260, 1, 3. 262, 1, 5. 264, 1, 6. 266, 1, 9. 268, 1, 9. 282, 1, 21. 300, 2, 1. 302, 2, 3. 320, 3, 1. 338, 4, 5. 346, 4, 14. 380, 6, 1. 382, 6, 3. 384, 6, 4. 390, 6, 8. 9. 404, 7, 4. 406, 7, 6. 418, 7, 15. 442, 9, 5. 6. 444, 9, 8. 462, 10. 476, 6. 478, 8. 502, 9. 514, 16. 524, 7. 528, 10. 530, 11. 13. 534, 16. 554, 18. 560, 2, 1. 562, 1. 564, 1. 566, 3. 568, 4. 570, 6. 574, 3. 576, 3. 580, 6. 582, ω. 7. 584, 10, 600, 9. 616, 3. 634, 1.
 ἀμαρτωλός - οἱ 62, 99 - 84, 15. 310, 2, 10. 310, 2, 11. 314, 2, 14. 316, 2, 14. 498, 6. 500, 6. 530, 11. 542, 5. 598, 7. 640, 1.
 ἀμέλεια 54, 62. 56, 68. 96, 9. 162, 9, 2. 166, 10, 2. 450, 10, 1. 470, 1. 476, 6. 480, 9. 488, 17. 490, 20. 504, 10. 564, 2.
 ἀμεριμνία 298, 1, 34. 372, 5, 10. 4. 534, 16.
 Ἀμμώνιος 14.
 Ἄμμων 12. 6. 17. 127. 144, 5, 1. 394, 6, 12.
 Ἄμνός 576, 3.
 ἀναίδεια 270, 1, 11. 456, 6.
 ἀναισθησία 612, 1. 628, 1.
 ἀνάπαυσις 34, 32. 4, 7. 102, 15. 108, 22. 156, 7, 4. 162, 9, 3. 164, 9, 4. 224, 3. 236, 3. 268, 1, 10. 270, 1, 11. 272, 1, 13. 296, 1, 34. 298, 1, 34. 340, 4. 7. 372, 5, 10, 11, 12. 376, 5, 13. 402, 7, 3. 406, 7, 6. 496, 3. 508, 12. 524, 7. 534, 16. 568, 4. 580, 6. 600, 9. 618, 5. 642, 1. 644, 3.
 ἀνάστασις 116. 564, 2. 572, 6. 574, 1. 2. 576, 3.
 ἀνδραγαθία 356, 4, 23.
 ἀνδρεία 54, 50. 78, 1. 116, 11. 456, 6. 540, 3.
 ἀνεξικακία 176, 12, 2.
 ἄνεσις 534, 16.
 ἀνθρωπαρέσκια 116, 15. 456, 6. 464, 13. 466, 15. 514, 17.
 ἀνελεημοσύνη 80, 15.
 ἀνελπιστία 114, 9.
 ἀνομία 530, 11.
 ἀντιπάθεια 356, 4, 22.
 Ἀντώνιος 186, 14, 1. 222, 2. 226, 4. 274, 1, 15. 332, 4, 2. 414, 7, 12. 606, 3. 638, 1.
 ἀνυποταξία 270, 1, 11. 272, 1, 13.
 ἀοκνησία 78, 80, 6.

Ἄντιόχεια 202.
 ἀπαιδευσία 40, 43. 56, 54.
 ἀπάτη 74.
 ἀπιστία 168, 10, 4. 514, 17.
 ἀπλότης 30, 20. 23. 30, 23.
 ἀποδημία 158, 7, 4.
 ἀπόλαυσις 340, 4, 7.
 ἀπόνοια 270, 1, 11. 402, 7, 2.
 ἀπόστολος 68. 70. 72. 88. 116.
 118. 120. 168, 10. D. 336,
 4, 3.
 ἀποταγή 284, 1, 24.
 ἀποταξία 276, 1, 15.
 ἀπροσεξία 614, 2.
 ἀπροσπάθεια 288, 1, 28. 290, 1,
 29.
 ἀπώλεια 38, 42. 152, 6, 4. 342,
 4, 10. 356, 4, 23. 368, 5,
 7. 8. 402, 7, 3. 412, 7, 10.
 ἀρά 524, 7.
 Ἄραψ - θες 209.
 ἀργολογία 570, 6.
 ἀργύριον 580, 5.
 Ἄρειανός - οἱ 18.
 ἀρετή 48, 19. 54, 51. 52. 58,
 70. 77. 78. 68, 116. 74,
 119. 78, 1. 2. 3. 4. 80, 6.
 12. 13. 114, 6. 154, 7, 1.
 158, 7, 4. 164, 9, 4. 176, 12,
 2. 190, 14, 3. 194, 152.
 222, 3. 224, 3. 258, 1, 1.
 276, 1, 15. 288, 1, 28.
 290, 1, 29. 292, 1, 30.
 296, 1, 34. 300, 2, 1. 304,
 2, 5. 314, 2, 14. 312, 2,
 12. 318, 2, 17. 336, 4, 4.
 402, 7, 2. 410, 7, 8. 414,
 7, 12. 426, 8, 9. 446, 9,
 11. 448, 9, 11. 452, 10, 2.
 454, 10, 3. 4. 5. 458, 6. 7.
 460, 8. 488, 18. 500, 8. 506,
 12. 508, 12. 13. 14. 510,
 14. 512, 16. 532, 14. 536, 2.

540, 3. 4. 542, 5. 542, 6.
 7. 546, 9. 548, 10. 550,
 11. 560, 21. 574, 2. 182, 7.
 594, 5. 598, 7. 626, 2. 3.
 4. 628, 4.

Ἄριστοτέλης 16.

ἀρπαγή 118.

Ἄρσένιος 450, 10, 1.

ἀσέβημα 222, 2.

Ἄσσύριος - οἱ 524, 7. 526, 7.
 518, 8.

ἄσκησις 64, 220, 1.

ἄσυστροφία 620, 1.

ἀσφάλεια 364, 5, 4. 366, 5, 5.
 6. 370, 5, 8. 390, 6, 9.

ἀσχημοσύνη 314, 2, 13. 448, 9,
 11.

ἄσωτία 08, 13.

ἀτιμία 140, 4, 2. 142, 4, 3. 144,
 5, 1. 272, 1, 13. 402, 7, 3.
 442, 9, 5. 500, 7. 618, 5.

Αὐγουστίνος Ἰορδανίτης 11. 15.
 19. 128.

αὐθάδεια 116.

ἄφεις 560, 21.

ἄφθαρσία 120, 26.

ἄφοβία 40, 43. 76, 120.

ἄφροσύνη 280, 1, 18.

Ἄχιλλῶς 14.

B

Βαβέλ 476, 6.

Βαβυλών 140, 4, 1. 476, 5, 6.
 524, 7.

βάπτισμα 72, 118. 104, 17. 114, 7.
 264, 1, 6. 274, 1, 15.

Βαρσανούφιος 201. 202. 203. 204.
 205. 220, 1. 222, 2. 296,
 1, 34. 350, 4, 18.

βασιλεία 70, 117. 72, 118. 74,
 119. 76, 121. 82, 15. 296,
 1, 34. 298, 1, 34. 384, 6, 4.

388, 6, 7. 632.
 βασιλεία Θεοῦ 152, 6, 4. 372,
 5, 10.
 βασιλεία οὐρανῶν 50, 31. 152,
 6, 4. 158, 7, 4. 176, 12,
 2. 534, 16. 632, 1. E38, 1.
 Βασίλειος 160, 8, 2. 294, 1, 33.
 296, 1, 31. 306, 2, 7. 324,
 2, 4. 422, 8, 5. 454, 10, 5.
 504, 11. 510, 14. 514, 16.
 558, 20. 572, 6. 594, 5.
 596, 6.
 βασκανία 48, 16. 84, 17.
 βία 162, 9, 3. 164, 9, 4.
 βλάβη 38, 41. 154, 6, 7. 346,
 4, 13. 348, 4, 16. 390, 6,
 10. 442, 9, 6. 612, 1.
 βλακεία 236, 2. 290, 1, 29.
 βοήθεια 26, 11. 69. 86. 100, 12.
 110, 23. 116, 11. 158, 7, 4.
 162, 9, 2. 164, 10, 1.
 260, 1, 3. 292, 1, 31. 312, 2,
 12. 318, 2, 17. 360, 4,
 25. 368, 5, 7. 406, 7, 6.
 430, 8, 13. 442, 9, 5. 462,
 10. 472, 3. 486, 12. 528, 8.
 548, 10. 572, 7. 626, 3.

Γ

γαστριμαργία 566, 3.
 Γάζα (15, 16, 17) 202, 204.
 209. 310, 2, 11.
 γέεννα 76, 120. 500, 7.
 γέλως 646, 15.
 Γεράσιμος ἁββάς 186, 14, 2.
 γνῶσις 60, 83. 88, 18. 98, 12.
 100, 12. 112, 4. 416, 7, 14.
 426, 8, 9. 542, 7. 544, 7.
 646, 8. 9. 552, 13. 554, 17.
 558, 20. 560, 21. 632, 1.
 Γραφή 30, 21. 40, 44. 102, 13.

180, 13, 2. 298, 2, 1. 498, 6.
 532, 14. 536, 1. 628, 1.
 Γραφή ἁγία 330, 4, 1. 360, 5, 1.
 Γρηγόριος Θεολόγος 207. 306,
 2, 7. 456, 6. 574, 2. 578, 4.
 580, 5. 590, 1. 592, 5.

Δ

Δαβιδ 170, 10, 5. 262, 1, 4. 578,
 4, 582, 7.
 δαίμων 62. 104. 102, 14. 132,
 1, 4. 132, 2, 1. 134, 2, 1.
 136, 3, 1. 138, 3, 2. 144,
 5, 1. 156, 7, 3. 190, 14, 2.
 304, 2, 4. 368, 5, 7. 372, 5,
 9. 374, 5, 12. 430, 8, 13.
 438, 9, 5. 500, 6.
 Δαμασκός 86, 17.
 Δανιήλ 310, 2, 11.
 δειλία 374, 5, 12. 456, 6.
 Δεσπότης 42, 46.
 διάβολος 84, 15. 88, 18. 142,
 4, 3. 160, 8, 2. 226, 4. 258,
 1. 300, 2, 2. 304, 2, 5.
 362, 5, 3. 364, 5, 3. 368, 5,
 6. 370, 5, 8. 386, 6, 7.
 430, 8, 13. 434, 9, 1. 436,
 9, 3. 442, 9, 5. 500, 6.
 514, 17. 530, 13. 614, 2.
 628, 1.
 διαλογισμός - οἱ 500, 8.
 διαφθορά 488, 17. 616, 3.
 διδασκαλία 292, 1, 3.
 δικαιοσύνη 98, 12. 100, 12. 388,
 6, 8.
 δικαίωμα 364, 5, 3. 366, 5, 5.
 366, 5, 6.
 δοκιμασία 134.
 δολιότης 338, 4, 5.
 δόξα 42. 46. 56. 64. 72, 118
 90, 19. 116, 15. 154, 6, 7.

254, 18. 270, 1, 11. 272,
1, 13. 298, 1, 34. 308, 2, 8.
314, 2, 13. 330, 3, 11.
360, 4, 25. 398, 6, 16. 418,
7, 15. 426, 8, 9. 432, 8,
14. 450, 9, 12. 500, 7.
516, 17. 534, 16. 562, 22.
596, 6. 600, 9. 644, 3.

Δοσίθεος (208, 209, 210). 232,
8. 242, 9. 244, 10. 246, 12.
248, 13, 14. 250, 14. 252,
16. 254, 17. 256, 18. 290,
1, 29.

δοσοληψία 80.

δουλεία 530, 12. 530, 14.

δύναμις 52. 54. 70.

δυσκρασία 498, 6. 610, 5.

δυσωδία 64, 110· 115. 140, 3, 3.

δωρεά 222, 1.

δώρημα 168, 10, 3. 170, 10, 5.

Δωρόθεος 125. 126. 127. 208.
209. 212. 220, 1. 222, 3.
232, 8. 234, 1. 236, 2.
238, 5. 242, 9. 244, 10. 246,
12. 248, 13. 250, 15. 252,
16. 254, 17. 649, 1.

E

ἐγκράτεια 52, 41. 56, 65. 70,
117. 298, 2, 1. 300, 2, 1.
446, 9, 11. 472, 2. 508, 13.
540, 3. 546, 9. 570, 6.
612, 1.

ἔθος 504, 11.

εἰδωλολατρεία 258, 1.

εἰδωλον, - α 524, 7.

εἰκῶν 258, 1, 1. 510, 14. 582,
6· 7. 584, 8· 9· 10. 614, 2.

εἰρήνη 32, 26. 36, 32. 70, 117.
78, 3. 84, 14. 158, 7, 4.
250, 1, 15. 338, 4, 6. 340,
4, 7. 404, 7, 5. 406, 7, 5.

612, 1. 616, 4. 634, 1.
636, 2.

ἐκατόνταρχος 86.

ἐκδίκησις 646, 13.

ἐκπτώσις 500, 7.

ἐκτασις 500, 6.

ἐλαιον 616, 3.

ἐλλάτωμα 38, 39. 94. 100.

ελεημοσύνη 56, 155, 70. 117.
446, 9, 11. 472, 2. 508,
13. 554, 14· 15· 16· 18.
556, 18· 19.

ἐλεος 78, 5. 100, 13. 416, 7,
14. 502, 9. 510, 15. 512, 16.
530, 11. 534, 16. 558, 21.
572, 7. 500, 11. 642, 1.

ἐλευθερία 34, 29. 624, 2.

Ἐλισσαῖος 18.

ἐλπίς 26,, 11. 50, 20. 96, 9.
112, 2. 116, 11. 118, 28. 502,
9, 504, 9. 516, 1. 632, 1·
2. 636, 1. 640, 1.

ἐνθύμησις 500, 8.

ἐντολή 78. 84. 86. 88. 94. 100.
134. 148, 6, 1. 156, 7, 4.
160, 8, 2. 264, 1, 6. 266,
1, 7. 268, 1, 9. 272, 1, 13.
274, 1, 74. 444, 4, 11. 536,
1.

ἐνωσις 644, 7.

ἐξις 488, 18. 490, 19· 21. 502,
9. 540, 9. 608, 4. 610, 5.
618, 5.

ἐξουδένωσις 460, 8.

ἐξουσία 52, 40. 68, 116. 70,
116. 88, 18. 268, 1, 9.

ἐπαρσις 268, 1, 10.

ἐπιβουλή 136, 3, 1

ἐπιείκεια 244, 11.

ἐπιθυμητικόν 592, 5. 594, 5.

ἐπιθυμία 46, 9. 48, 18. 50, 26,
31. 64, 110. 72, 118. 116,
13. 264, 1, 6. 266, 1, 7.

278, 1, 17. 546, 8. 578, 4.
 592, 5. 594, 5.
 ἐπιμέλεια 230, 7.
 Εὐαγγέλιον 160, 8, 3. 322, 3, 3.
 550, 4. 560, 21.
 Εὐάγγριος 125. 127. 140, 4, 1. 2.
 418, 8, 1. 496, 4. 506, 11.
 646, 8. 574, 2. 594, 5.
 εὐδοκία 552, 14. 554, 14.
 εὐεργεσία 36, 32. 262. 1, 3.
 562, 1.
 εὐλάβεια 232, 7. 240, 6. 296,
 1, 31. 346, 4, 17. 456, 6.
 εὐλογία 252, 16.
 εὐμορφία 554, 15
 εὐπρέπεια 540, 21.
 εὐσπλαχνία 32, 25. 394, 6, 12.
 13. 636, 1.
 εὐτραπελία 76, 120, 8, 7.
 εὐφροσύνη 46, 5. 7. 498, 6.
 564, 2.
 εὐχαριστία 106, 20. 408, 7, 7.
 520, 3. 528, 8. 632, 1.
 646, 8.
 εὐχή 48, 17. 248, 14. 258, 1, 1.
 374, 5, 12. 418, 7, 15. 568,
 4. 772, 7. 600, 9. 616, 4.
 640, 2. 642, 2.
 εὐχημία 608, 610, 5.
 εὐωδία 108, 22.
 Ἐφραϊμ 222, 2. 322, 3, 3. 524, 7.
 ἔχθρα 52. 60. 87. 82. 96. 98.
 100. 108.

Z

Ζαχαρίας Σχολαστικός 14.
 Ζημία 38, 41. 138. 152, 6, 4.
 154, 7, 2. 356, 4, 23. 402,
 7, 3.
 Ζίκης 11.
 Ζωή 33, 36, 138, 148, 6, 1. 150,
 6, 3. 152, 6, 4. 154, 6, 7.

224, 3. 426, 8, 9. 434, 9,
 1. 498, 6. 528, 9. 562, 1.
 582, 6. 586, 10. 640, 2.
 Ζωσιμᾶς 125. 126. 127. 128.
 130, 1, 1. 205. 306, 2. 7.
 314. 2. 14. 316, 2, 15.
 396, 6, 13. 422, 8, 5.

H

ἠδονή 60, 90. 278, 1, 17. 280,
 1, 18. 506, 11. 566, 3. 568,
 4.
 ἠδυπάθεια 524, 7.
 ἠθος 230, 6. 506, 12.
 Ἡλιούπολις 530, 13.
 Ἡσαΐας 11. 13. 14. 15. 16. 17
 18. 92, 1. 201. 220, 1, 2.
 260, 1, 3. 310, 2, 11.
 ἠσυχία 56, 64, 115. 114, 7. 404,
 7, 5. 602, 1.
 Ἡσύχιος 220, 2.

Θ

θάλασσα ἐρυθρά 534, 15.
 θάνατος 24, 5. 26, 7. 28, 14.
 36, 33. 38, 39. 41. 44, 3.
 48, 19. 52, 35. 60, 93. 95.
 66, 115. 80, 12. 100, 13.
 102, 15. 116, 12. 120, 25.
 26. 258, 1. 262, 1, 3. 290,
 1, 30. 360, 4, 24. 366, 5,
 5. 446, 9, 10. 472, 3. 496, 3.
 584, 10. 586, 10. 649, 1.
 θάρσος 640, 2.
 θέλημα 26, 11. 30, 21. 32, 24.
 34, 32. 40, 44. 52, 41. 58,
 70. 74. 120. 82, 14. 15.
 84, 15. 98, 12. 100, 12.
 102, 13. 144, 5, 1. 148, 6,
 1. 156, 7, 4. 182, 13, 3.

224, 2. 248, 13. 270, 1, 11.
 274, 1, 14. 278, 1, 14. 288,
 1, 28. 290, 1, 29. 290, 1, 30.
 294, 1, 32. 322, 3, 3. 940,
 1, 4. 332, 4, 1. 352, 4, 18.
 364, 5, 3. 366, 5, 5. 366,
 5, 6. 398, 6, 16. 540, 4. 550,
 13. 554, 15. 17. 556, 19.
 558, 19. 576, 4. 578, 5. 580,
 5. 82, 7. 618, 5. 630, 2.
 644, 3. 646, 12.

Θεόδωρος Στουδίτης 18. 128.
 200, 209. 220, 1.

Θεοδοσιανός - οι 18.

Θεός 24, 3. 4. 28, 16. 17. 30,
 23. 32, 24. 34, 31. 36, 36.
 38, 40. 40, 43. 44. 44, 1. 5.
 46, 5. 8. 9. 50, 19. 29. 23.
 25. 28. 52, 33. 37. 41. 56,
 66. 67. 68. 58, 69. 80. 60,
 82. 86. 62, 96. 64, 109.
 115. 66, 115. 68, 116. 74,
 120. 76, 120. 121. 80, 6.
 84, 15. 17. 88, 18. 94, 68.
 96, 10. 98, 11, 12. 100,
 12. 13. 102, 13. 14. 104, 19.
 106, 21. 108, 22. 23. 110,
 23. 112, 3. 116, 11. 12.
 118, 22. 120, 24, 28. 130,
 1, 1. 2. 132, 1, 3. 132, 2,
 1. 134, 2, 2. 136, 2, 3. 136,
 3, 148, 6. 156, 7, 4. 162,
 9, 2. 164, 9, 5. 166, 10, 1.
 168, 10, 3. 168, 10, 4.
 170, 10, 5. 174, 12, 1. 176,
 12, 1. 178, 12, 3. 180, 13,
 2. 190, 14, 2. 222, 1. 224,
 4. 226, 5. 232, 7. 234, 1.
 236, 3. 238, 4. 240, 6. 242,
 8, 244, 10. 246, 12. 248,
 14, 250, 15. 254, 18. 256,
 18. 258, 1, 1. 260, 2. 264,
 1, 4. 270, 1, 11. 272, 1, 13.

274, 1, 15. 278, 1, 17. 284,
 1, 23. 286, 1, 26. 288, 4,
 28, 290, 1, 29. 292, 1, 31.
 294, 1, 31. 298, 1, 34. 300,
 2, 1. 302, 2, 3. 308, 2, 10.
 310, 2, 11. 312, 2, 12, 314,
 2, 13. 318, 2, 17. 320, 3, 1.
 324, 3, 6. 330, 3, 11. 330,
 4, 1. 332, 4, 1. 334, 4, 2.
 336, 4. 2. 336, 4, 4. 338,
 4, 4. 338, 4, 6. 340, 4, 7.
 340, 48. 9. 349, 4, 10. 344,
 4, 10, 11. 344, 4, 11. 346, 4,
 14, 348, 4, 16. 350, 4, 17.
 18. 352, 4, 18. 20. 356,
 4, 22. 358, 4, 24. 360, 4, 25.
 362, 5, 1. 364, 5, 4. 368,
 5, 7. 370, 5, 7. 374, 5, 12.
 376, 5, 12, 14. 378, 5, 14.
 380, 6, 1. 384, 6, 4. 386, 6,
 6. 388, 6, 7, 8. 394, 6, 12.
 398, 6, 14. 15. 402, 7, 2.
 404, 7, 4. 406, 7, 7. 408, 7,
 7, 410, 7, 7. 8. 9. 414, 7,
 12, 416, 7, 13. 14. 418,
 7, 15. 420, 8, 1. 426, 8, 9.
 430, 8, 13. 436, 9, 3. 442,
 9. 5. 442, 9, 6. 446, 9, 10.
 450, 9, 12. 450, 10, 1.
 452, 10, 23. 458, 6. 460,
 10. 466, 14. 468, 17. 472,
 3. 474, 4. 478, 8. 480, 9.
 482, 11. 488, 17. 492, 21.
 494, 2. 494, 2. 496, 4.
 498, 5. 502, 9. 510, 14.
 512, 15. 512, 16. 514, 17.
 516, 17. 1. 518, 2. 3. 520,
 4. 524, 7. 526, 8. 530, 9.
 530, 14. 532, 14. 15. 534,
 15. 16. 536, 1. 538, 3.
 542, 5. 548, 10. 11. 552,
 13. 554, 14. 15. 17. 536,
 18. 19. 560, 21. 22. 562, 1.

564, 2. 572, 7. 576, 3' 4.
578, 4. 580, 5' 6. 582, 6' 7.
584, 8' 9' 10. 558, 11' 590,
2. 592, 4. 594, 5. 596, 6.
596. 598, 7. 602, 1. 604,
2. 606, 3. 610, 7. 612, 7.
614, 2' 3. 618, 5' 6. 620,
1' 2. 622, 2. 626, 3. 626,
2' 3' 4. 628, 4' 1. 630, 2.
630, 2. 630, 1. 632, 1' 2.
634, 2. 636, 2. 638, 2. 640,
1. 642, 1' 2. 644, 6. 646,
11' 14.

θεοσέβεια 334, 4, 2.

θεότης 82, 15. 572, 6.

θεοφιλία 174, 11, 3.

θεωρία 258, 1, .

θλίψις 34, 32. 64, 107, 70, 117.
106, 20. 118, 22. 270, 1,
1, 296, 1, 34. 298, 1, 39.
340, 4, 7. 348, 4, 16. 372,
5, 10. 374, 5, 12. 388, 6, 8.
402, 7, 3. 420, 8, 2. 442,
9, 6. 444, 9, 9. 492, 1.
494, 3. 496, 3. 498, 6.
520, 3' 4. 522, 6. 524, 7.
528, 8. 528, 9' 11. 534, 16.
546, 8. 548, 10. 622, 2.
628, 1. 632, 1. 636, 1. 630,
2, 644, 4. 646, 16.

θρασύτης 512, 16.

θῦμα 598, 6.

θυμίαμα 30, 23.

θυμικόν 592, 5. 594, 5.

θυμός 94, 8. 96, 10. 134. 160,
9, 1. 180, 13, 2. 418, 8, 1.
420, 8, 2. 428, 8, 4' 5.
506, 11. 594, 5. 614, 2.
620, 1. 630, 2.

θυσία 82, 1. 334, 4, 2. 532, 15.
574, 2. 576, 4. 578, 4. 590,
2' 3. 592, 3' 4. 594, 6.

θυσιαστήριον 30, 23. 594, 6.

|

Ἰακώβ 320, 3, 1..

Ἰάκωβος 116, 11.

Ἰερουσαλήμ - Ἱεροσόλυμα 11,
15, 19. 480, 8.

Ἰησοῦς 76, 121. 92, 4' 5. 104,
17. 110, 23. 112, 1' 2. 114,
9' 11. 116, 12' 22. 136, 3,
2. 138, 3, 3. 172, 11, 2.
578, 4.

Ἰησοῦς Χριστός 48, 19. 70, 117.
72, 118. 82, 14. 94, 9. 96,
9. 174. 11, 3. 184, 13, 3.
320, 3, 1. 642, 1.

ἰλαρότης 178, 12, 4.

Ἰορδάνης 125.

Ἰούδας 86, 17.

Ἰσαὰκ 162, 9, 3.

Ἰσραήλ 408, 7, 7. 530, 13. 532,
15. 534, 15. 562, 1. 574, 2.
592, 3.

Ἰσραηλίτης - αι 536, 1.

Ἰωάννης Ἀββᾶς 204, 205, 296,
1, 34. 350, 4, 18. 370, 5, 8.
438, 9, 4. 538, 2.

Ἰωάννης Ἀπόστολος 114, 10.
116, 11.

Ἰωάννης Βαπτιστής 112, 1. 114,
7.

Ἰωάννης Εὐαγγελιστής 86, 14,
114, 116. 330, 4, 1.

Ἰωάννης Μόσχος 126, 200, 204.

Ἰωάννης Προφήτης 202. 203.
206. 234, 1.

Ἰωάννης Ροῦφος 14.

Ἰωάννης Σάββας 206.

Ἰωάννης Χρυσόστομος 500, 7.
580, 5.

Ἰὼβ 142, 4, 3. 636, 1.

Κ

Καβιδάριος 148, 6, 2. 150, 6, 2.

κάθαρσις 418, 7, 15.

Κάιν 102, 13.

Καισάρια Παλαιστίνης 125. 172, 11, 2.

κακία 36, 32. 54, 50. 56, 62. 58, 79. 68, 116. 72, 118. 74, 119. 76, 120. 136, 3, 2. 142, 4, 3. 154, 5, 7. 170, 10, 5. 184, 13, 3. 190, 14, 3. 260, 3. 262, 1, 3. 274, 1, 14. 286, 1, 25. 334, 4, 2. 336, 4, 4. 338, 4, 5. 422, 8, 3. 428, 8, 10. 442, 9, 6. 448, 9, 11. 456, 10, 6. 458, 10, 6. 476, 6. ὑῶύι ὑύά ὑῶῶι 18. 504, 9. 574, 2. 612, 7. 618, 5.

κακοεξία 498, 6. 608, 4.

κακόν 48.

κακοκαρδία 32.

κακοπάθεια 34, 32. 114, 7. 8. 276, 1, 15.

κακοποιία 36, 32.

κακουργία 366, , 6. 634, 2.

κακοχυμία 606, 4.

καλοεγνωσία 612, 7. 618, 5.

καλοθέλεια 158, 8, 1.

καρδία 26, 7. 30, 20. 34, 32. 36, 32. 40, 44. 45. 44, 3. 46, 9. 48, 13. 47. 50. 21. 22. 52, 42. 54, 50. 56, 59. 60. 67. 58, 75. 79. 60, 82. 89. 91. 62, 104. 64, 106. 107. 109. 113. 55, 115. 68, 116. 70, 117. 74, 120. 84, 17. 90, 19. 94, 6. 98, 11. 12. 100, 12. 13. 102, 14. 108, 2. 23. 110, 13. 116, 11. 116, 21. 134, 2, 2. 140, 4, 3. 144, 5, 1. 170, 10, 5. 174, 11, 3. 188, 14, 2. 190, 14, 2. 194, 15, 3. 222, 2. 268, 1, -5. 274, 1,

14. 312, 2, 12. 326, 3, 6. 344, 4, 12. 346, 4, 15. 354, 4, 21. 376, 5, 12. 378, 5, 14. 392, 6, 10. 402, 7, 2. 408, 7, 7. 410, 7, 9. 412, 7, 10. 422, 8, 3. 428, 8, 11. 430, 8, 12. 13. 450, 10, 1. 454, 10, 5. 468, 17. 588, 1. 594, 5. 612, 1. 614, 2. 616, 4. 5. 630, 2. 634, 2. 636, 2. 640, 2. 642, 1. 648, 17.

καταλαλιά 64, 112, 5. 338, 4, 5. 394, 6, 13. 436, 9, 2. 570, 6.

κατάνυξις 440, 9, 5.

κατάρα 416, 7, 14. 576, 3.

καταστροφή 56.

καταφρόνησις 268, 1, 10. 402, 7, 2. 612, 1. 620, 1.

κενοδοξία 58. 96, 10. 114, 9. 140, 42. 264, 1, 6. 302, 2. 4. 356, 4. 23. 460, 10. 464, 13. 466, 15. 472, 2. 514, 17. 544, 7. 546, 9. 578, 4.

κέρδος 102.

κίνδυνος 116, 11. 324, 3, 5. 330, 3, 11. 366, 5, 5. 370, 5, 8. 378, 5, 14. 470, 1. 484, 12.

Κλήμης 600, 9.

κοινωνία 116. 442, 9, 5.

κόλασις 40, 44. 45. 108, 23. 236, 3. 238, 4, 276, 1, 15. 332, 4, 2. 334, 4, 2. 442, 4, 10. 10. 384, 6, 4. 496, 3. 500, 6, 556, 19. 558, 20. 588, 11.

κολόβιον 282, 1, 21.

κόπος 164, 10, 1. 68, 10, 4.

κορδάντη 322, 3, 3. 324, 3, 5.

Κορνήλιος 86, 17.

κουκούλιον 286, 1, 25. 288, 1,

27.

κραιπάλη 68, 116.
 κρίμα 28, 17. 30. 38. 56. 104,
 19. 378, 5, 14. 384, 6, 4.
 386, 6, 5. 388, 6, 7.
 κρίσις 76, 84, 378, 5, 14. 432,
 8, 14. 562, 22. 588, 11.
 Κυριακή 564, 1.
 Κύριος 30, 23. 48, 19. 68, 116.
 ὠϋ, 118. 76, 121. 82, 14.
 80, 15. 94, 9. 96, 19. 96, 9.
 98, 12. 106, 21. 110, 23.
 112, 1' 2' 4. 116, 12. 134,
 2, 2. 136, 3, 2. 138, 3, 2.
 140, 160, 8, 3. 166, 10, 3.
 168, 10, 4. 170, 10, 5. 174,
 4, 3. 178, 12, 3. 184, 13,
 3. 186, 13, 5. 262, 1, 4.
 268, 1, 10. 276, 1, 15. 282,
 1, 22. 300, 2, 1. 324, 3, 5.
 330, 3, 11. 330, 4, 1. 416, 7,
 14. 466, 14. 510, 14. 528,
 9. 540, 14. 532, 14' 15. 534,
 16. 552, 14. 554, 18. 562,
 1, 572, 6. 574, 2' 3. 576, 3.
 582, 6. 594, 6. 596, 6.
 598, 7. 604, 2. 626, 1' 2' 3'
 4' 632, 1, 2. 634, 2. 636,
 1' 2. 638, 2. 640, 1' 1' 2.

Λ

λαιμαργία 566, 3.
 Λάζαρος 86, 17.
 λατρεία 576, 9.
 λήθη 60, 14. 80. 90, 19.
 ληστής 68, 116. 96, 9. 148, 6, 1.
 176, 12, 2. 598, 7.
 λιμός 552, 14.
 λογισμός 28, 17' 18. 34, 29. 38,
 42. 50, 19. 52, 42. 60,
 85. 80, 13. 136, 3, 1. 138,
 3, 3. 138, 4, 1. 142, 4, 4.

144, 5, 1. 156, 7, 3. 168,
 10, 4. 254, 17. 282, 1, 21.
 288, 1, 28. 290, 1, 29.
 296, 1, 34. 326, 36. 348,
 4, 15. 366, 5, 5. 368, 57.
 370, 5, 7. 372, 5, 9. 402,
 7, 2. 412, 7, 10' 11. 420,
 8, 2. 422, 8, 3. 422, L, 4.
 438, 9, 7. 438, 9, 5. 454,
 10, 5. 466, 14' 15. 476, 6.
 484, 12' 13. 502, 9. 514, 17.
 522, 6. 524, 7. 530, 12.
 532, 15. 542, 6. 554, 15.
 568, 4. 602, 1. 608, 4. 612,
 7. 624, 3. 630, 1. 632, 1.
 640, 1' 2. 646, 1.

λογιστικόν 592, 5. 594, 5.
 Λόγος 88, 8. 130, 1, 1. 572, 7.
 λοιδορία 428, 9, 11. 579, 6.
 λοιμός 552, 14.
 λύπη 34, 32. 52. 108, 23. 172,
 11, 3. 184, 13, 3. 244, 10.
 374, 5, 12. 376, 5, 12. 420,
 8, 2. 428, 8, 12.

Μ

Μαΐουμᾶς 104.
 Μακάριος 14, 17, 127. 184, 13,
 4. 306, 2, 7.
 Μακάριος Αἰγύπτιος 12, 16.
 Μακαριότης 148, 6, 1. 290, 1,
 29.
 μακαρισμός 90.
 μακροθυμία 106, 20. 266, 1, 8.
 392, 6, 11. 402, 7, 2. 540,
 4, 612, -. 624, 2.
 μάννα 408, 7, 7.
 μανία 58, 69. 566, 3.
 Μαρία 86. 125.
 Μαρία ἡ Αἰγυπτία 125.
 Μάρκος 220, 2.
 ματαιότης 38, 37. 84, 15.

Ματθαῖος 86, 7.
 μάχη 182, 13, 3. 184, 13, 3.
 186, 13, 5.
 μεγαλειότης 84, 16.
 μεγαλωσύνη 120, 28.
 μέθη 50. 68, 116.
 μέμψις 40, 45. 116. 410, 7, 7.
 424, 8, 6. 444, 9, 7.
 Μεράν 534, 15.
 μέριμνα 74, 120. 296, 1, 34.
 390, 6, 9. 632, 1. 640, 1' 2.
 μετάνοια 48, 19. 64, 112. 66,
 115. 72, 118. 74, 119. 100,
 13, 104, 17' 19. 106, 29.
 190, 14, 2. 252, 16. 292, 1,
 30. 350, 4, 18. 402, 7, 2.
 410, 7, 9. 412, 7, 10. 420,
 8, 2. 422, 8, 4' 5. 428, 8,
 12. 436, 9, 3. 440, 9, 5.
 444' 9, 7. 506, 12. 544, 7.
 564, 1. 564, 2. 624, 3. 640, 1.
 μετάληψις 572, 6.
 μισαμὸς 108.
 μικροψυχία 26, 8. 28. 118, 21.
 494, 3.
 μίξις 46. 60, 84. 96, 10. 112, 5.
 264, 1, 6. 292, 1, 31. 508,
 13. 514, 17. 646, 16.
 μνησικακία 420, 8, 1' 2. 424, 8,
 56. 428, 8, 11' 12. 430, 8,
 13. 614, 2. 620, .
 μοιχεία 60. 90.
 μοναχὸς 180, 13, 2. 184, 13, 4.
 μολυσμὸς 582, 7.
 Μονὴ Ἁγίου Σάββα 128.
 μύρον 86.
 μυστήριον 564, 2. 572, 6. 584,
 10. 686, 11.
 Μωυσῆς ὁββᾶς 544, 7.
 Μωϋσῆς 16. 17. 106, 21. 112, 5.
 127. 142, 4, 4. 160, 9, 1.
 164, 9, 5. 168, 10, 2. 182,
 13, 3. 260, 2. 314, 2, 13.

530, 14. 532, 15. 594, 5.
 Ναβουχοδονόσορ 524, 7. 528, 9.
 530, 10.

N

Νεάπολις 158, 8, 1.
 νέκρωσις 288, 1, 28.
 νηστεία 276, 1, 15. 362, 5, 1.
 546, 8. 562, 1. 564, 1. 566, 2.
 572, 6.
 νῆψις 184, 13, 4. 334, 9, 1.
 588, 1. 638, 2.
 νίκη 572, 7.
 Νισθερῶος (ὁββᾶς) 488, 17.
 Νικηφόρος Κάλλιστος 125.
 νόμος 266, 1, 7. 320, 3, 1.
 344, 4, 1. 562, 1. 574, 2.
 576, 3. 590, 3. 592, 3.
 νουθεσία 592, 5.
 Νῶε 258, 1.

O

ὀδύνη 100, 13. 478, 7. 498, 6.
 500, 7.
 οἰκονομία 630, 1. 634, 2.
 ὀκνηρία 50, 23. 226, 5. 300, 2,
 2.
 ὀλεθρία 268, 1, 10.
 ὀλιγωρία 508, 13.
 ὀλοκαύτωμα 108, 22. 532, 15.
 574, 2. 576, 3. 590, 1. 590,
 3, 594, 6. 598, 6.
 ὀλοκαύτωσις 76, 3. 502, 3. 592,
 4.
 ὁμοίωσις 510, 14. 582, 6.
 ὄνειδισμὸς 62, 99' 104. 524, 7.
 ὄξος 116.
 ὄξυχολία 422, 8, 4.
 ὄργη 56, 56. 60, 81. 80, 11.
 108, 23. 182, 13, 3. 242, 9.
 420, 8, 1. 420, 8, 2. 424,

8, 5' 6. 430, 8, 12. 506,
11. 508, 13. 570, 6. 614, 2.
ὄρμη 78.

Π

πάθημα 72, 118. 116, 12. 282,
1, 22.

πάθος 40, 44. 54, 44' 52' 56,
56, 52. 65. 58, 77' 78. 60,
84. 96, 10. 106, 20. 118. 182,
13, 3. 264, 1, 6. 266, 1, 7.
268, 1, 9. 274, 1, 15. 304, 2,
5, 342, 4, 10. 344, 4, 10.
404, 7, 5. 406, 7, 5. 410,
7, 8. 418, 8, 1. 420, 8, 1.
424, 8, 6. 430, 8, 13. 438,
9, 5. 460, 9 10. 462, 12.
464, 12' 13' 14. 466, 15'
16. 468, 17. 472, 2. 474,
4. 476, 7. 484, 12' 13. 486,
17. 488, 17. 490, 20. 496,
4. 498, 5. 498, 6. 500, 8.
502, 9. 506, 11' 13. 508,
13' 14. 510, 14. 521, 16.
622, 6 .524, 6. 528, 11.
530, 11. 532, 14. 538, 2.
546, 8. 568, 3. 614, 1.
624, 3. 626, 3. 634, 1. 644,
4. 646, 16. 648, 18.

παιδεία 262, 1, 3.

παιδοποιία 568, 4.

Παῖσιος 13.

Παλλάδιος 13.

Παμβώ 13.

πανουργία 30. 66, 115. 114, 9.

παράβασις 586, 10' 11. 618, 5.

παράδεισος 96, 9. 258, 1, 1.

580, 6. 586, 10. 600, 9.

παράκλησις 168, 10, 4. 376, 5, 12.
568, 4.

παρακοή 40, 270, 1, 4.

παροξυσμός 540, 4.

παρρησία 30, 20. 60, 82. 86. 88,
18' 94, 8. 222, 2. 336, 4, 4.
342, 4, 10. 344, 4, 11' 12.
346, 4, 13. 606, 3.

παρθενία 276, 1, 16. 278, 1, 17.

Πάσχα 114, 10. 270. 574, 2' 3.
576, 3. 588, 1.

Πατήρ 38, 37. 68, 116. 70, 117.
82, 15. 90, 19. 120, 28. 510,
14. 554, 18.

Πατριάρχης 166, 10, 3. 168,
10, 4.

Παῦλος 86, 17. 306, 2, 7.

Παῦλος Εὐεργετινός 11. 126.

Παχώμιος 134, 2, 2.

πειρασμός 70, 117. 76, 12. 138,
3, 3. 138, 4, 1. 304, 2, 5.
334, 4, 2. 346, 3, 12. 446,
9, 10. 472, 3. 492, 21. 516, 7.
520, 4. 522, 5' 6. 528, 8,
9. 534, 16. 632, 1' 2. 634, 2.
638, 1. 640, 1. 644, 6.

πένθος 80, 12.

Πεντηκοστή 564, 2. 566, 2.

περιέργια 20, 23. 436, 9, 2.

περισπασμός 74, 120. 80, 10.

περιστεφάνωσις 42, 5' 5.

περπερεία 328, 3, 9.

Πέτρος 14. 15. 17. 86, 17. 114,
10. 116. 160, 8, 3. 306, 2, 7.

Πέτρος Λοσσίνος 128.

Πιθώ 530, 13.

πικρία 608, 4' 5.

πίστις 34. 86, 17. 116. 168, 10,
4. 220, 1. 230, 6. 244, 10.
254, 17. 286, 1, 24. 410, 7,
9. 538, 3. 618, 5. 636, 1.

Πλάτων 16.

πλεονεξία 138, 3, 3.

πνεῦμα 82, 14. 86, 17. 118. 132,
1, 3. 372, 5, 9.

πνεῦμα ἅγιον 90. 612, 1.

πόθος 454, 10, 3.

Ποιμήν (ἀββάς) 414, 7, 12. 464,
13, 516, 1. 626, 1. 632, 2.
638, 1.
Πολίχνη 15.
πολυθεία 258, 1. 260, 2.
πονηρία 24, 4. 46, 8. 68, 114.
78, 3. 88, 18. 464, 13.
628, 1.
πόνος 108.
πορνεία 6, 9. 64. 80, 7. 182,
13, 3. 284, 1, 24. 384, 6, 4.
388, 6, 7. 460, 10. 528, 9.
πόρνη 438, 9, 4.
πορφύρα 282, 1, 21.
πραότης 26, 11. 78, 4. 146.
180, 13, 2. 184, 13, 5. 190,
14, 3. 416, 7, 13. 612, 1.
618, 5. 642, 2.
προαίρεσις 80, 16. 84. 86, 17.
130, 1, 1. 132, 2, 1. 136, 23.
162, 9, 2. 164, 9, 4. 166,
10, 1. 168, 10, 4. 190, 14, 3.
226, 5. 354, 4, 21. 446,
9, 10. 480, 9. 492, 21.
548, 10. 554, 16. 630, 2.
Πρόδρομος 160, 8, 2.
προθυμία 244, 11. 246, 11. 478,
8, 480, 9.
προκοπή 190, 14, 3. 406, 7, 6.
πρόνοια 230, 7. 406, 7, 6. 494, 2.
516, 1. 618, 5. 632, 1.
634, 1.
προσδοκία 60.
προσευχή 60, 87. 142. 144, 5, 1.
174, 11, 3. 344, 4, 12.
422, 8, 3. 4. 622, 2.
προσκύνησις 42, 46. 90, 19.
προσπάθεια 616, 5.
προφήτης 170, 10, 4. 260, 3.
262, 4. 264, 1, 3. 270, 1, 11.
320, 3, 1. 322, 3, 3. 330,
4, 1. 336, 4, 4. 338, 4, 5.
πτωχεία 62.

Ρ

ραθυμία 300, 2, 2.
Ραμεσι 530, 13.
ρύπος 582, 7.

Σ

Σάββατον 562, 1. 564, 1.
σαγήνη 580, 5.
Σαρακηνός - οι 408, 7. 642, 1.
σάρξ 72, 18. 80, 7. 82, 14. 88,
18. 96, 9. 134, 2, 2. 262, 1, 5.
274, 1, 15. 426, 8, 9. 578,
4. 582, 6. 582, 7. 599, 2.
Σατανάς 68, 116.
Σεβῆρος 14.
Σέργιος 17. 180, 13, 1. 202.
Σέριδος 202. 203. 204. 205. 232,
8, 234. 1. 238, 4. 290, 1, 30.
360, 4, 18.
Σίδη 125.
Σινά 128.
Σισώης (ἀββάς) 522, 6.
σιωπή 56.
σκληροκαρδία 28, 11. 40, 44.
σκληρότης 616, 4.
σκότος 52, 40. 74.
σοφία 30, 23. 298, 2, 1. 300, 2, 1.
334, 4, 2. 516, 518, 2. 3.
Σπανόδρομος 13.
σταυρός 70, 117. 94, 9. 96, 9.
108, 23. 114, 8. 9. 116, 11.
118, 19. 20. 21. 130, 1, 1,
144, 5, 1. 160, 8, 2. 174, 11,
3. 284, 1, 24. 286, 1, 24.
288, 1, 28. 350, 4, 18. 578,
4. 580, 5. 586, 10. 596, 6.
στεναγμός 414, 7, 12.
στενοχωρία 78, 4.
Στέφανος 140.
συγχώρεσις 100. 384, 6, 4. 552,
14.

συγκατάβασις 232.
 συμβουλή 62.
 συμβουλία 364, 5, 4.
 συμπάθεια 154, 6, 7. 346, 4, 14.
 348, 4, 15. 394, 6, 12. 430,
 8' 13. 446, 9, 11. 448, 9,
 11. 540, 3. 546, 8. 554, 15.
 616, 4. 622, 2.
 συμφέρον 418, 7, 15.
 συνειδήσις 26, 11. 28, 4. 32.
 230, 6. 320, 3, 1. 322, 3, 2.
 324, 3, 5. 326, 3, 7. 328,
 3, 8. 348, 4, 15. 350, 4,
 18. 500, 7. 524, 7. 618, 6.
 622, 2.
 σύνεσις 342, 4, 10. 518, 2.
 616, 4. 644, 1.
 συνεργία 164, 4. 626, 3.
 συνήθεια 158, 8, 1. 324, 3, 5.
 350, 4, 18. 380, 6, 1. 506,
 11. 612, 1.
 Συχὲμ 476, 6.
 Σωτήρ 38, 37. 226, 5. 286, 1,
 26. 614, 3.
 σωτηρία 118, 21. 360, 5, 1. 452,
 10, 2. 528, 9. 530, 10. 618,
 5. 638, 2.
 Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων 17, 18.
 201.

Τ

ταλαιπωρία 270, 1, 11. 374, 5,
 12. 470, 1' 486, 17. 588,
 11.
 ταπεινοφροσύνη 26, 11. 40, 45,
 48, 14. 56, 63. 78, 4. 946,
 7. 116. 118, 17' 22. 268,
 1, 10. 272, 1, 13. 274, 1, 14.
 298, 2, 1. 300, 2, 1. 300,
 2, 2. 302, 2, 3. 304, 2, 5.
 320, 2, 18. 350, 4, 18.

446, 9, 11. 456, 6. 472, 2.
 508, 13. 510, 15. 516, 1.
 530, 10. 540, 4. 564, 2.
 644, 8.
 ταπεινώσις 24, 3. 48, 19. 64,
 107, 66, 115. 142. 158, 8, 1.
 184, 13, 5. 190, 142. 222, 1.
 224, 3. 226, 4. 232, 7.
 252, 17. 166, 1, 8. 268, 1, 10.
 272, 1, 13. 274, 1, 14. 286,
 1, 25. 294, 1, 31. 302, 2, 3.
 302, 2, 4. 304, 2. 5. 308,
 2, 10. 310, 2, 11. 314, 2,
 14. 316, 2, 15. 318, 2, 16.
 320, 2, 17. 346, 4, 14.
 348, 4, 15. 412, 7, 10. 416,
 7, 14. 430, 8, 13. 446,
 9, 11. 466, 14. 492, 21. 520,
 4. 522, 5. 528, 9. 530, 11.
 540, 4. 542, 5. 542, 6. 544,
 7. 546, 9. 612, 1. 616, 4.
 618, 5. 622, 3. 624, 3.
 ταραχή 78. 116. 182, 13, 3. 184,
 13, 3. 348, 4, 16. 402, 7, 3.
 420, 8, 2. 422, 8, 3. 424,
 8, 6. 442, 9, 6. 560, 21.
 614, 3.
 τελειότης 452, 10, 2.
 ταπεινώσις 542, 5. 542, 6. 628,
 4.
 τελώνης 382, 6, 4.
 τιμή 36. 42, 42. 54. 58. 64. 66.
 99, 19. 102, 15. 235, 3.
 258, 1, 1. 332, 4, 2. 428,
 8, 11.
 τιμωρία 00, 7.
 τροφή 236, 2. 258, 11. 270, 1, 11.
 580, 6. 609, 9.
 τυραννίς 264, 1, 6.
 Τύρος 125.
 τύφλωσις 84.
 τυφλότης 120.

Υ

ὕβρις 58, 80. 140, 5, 1. 146.
 618, 5.
 υιοθεσία 576, 3.
 υἱός 40, 44. 90, 19. 580, 6.
 614, 3.
 ὑπακοή 40. 222, 1. 230, 6. 252,
 16. 290, 1, 29. 294, 1, 32.
 296, 1, 34. 298, 1, 34. 362,
 5, 1. 480, 9. 530, 4.
 ὑπερηφάνια 48, 14. 56, 64. 64,
 106, 118, 17. 142, 4, 3. 270,
 1, 11. 272, 1, 13. 274, 1,
 14. 304, 2, 6. 306, 2, 7. 308,
 2, 9. 318, 2, 17. 460, 10.
 618, 5.
 ὑπερηφάνια κοσμική 306, 2, 8.
 ὑπερηφάνια μοναχική 306, 2, 8.
 308, 2, 8' 9. 456, 6. 460, 8.
 508, 13. 514, 17. 522, 6.
 530, 11.
 ὕπνος 56.
 ὑπόκρισις 114, 9.
 ὑπομονή 118, 22. 410, 7, 7. 508,
 13. 520, 4. 522, 5' 6. 530,
 9. 540, 4. 622, 2. 638, 2.
 ὑπόνοια 188, 14, 2. 434, 9, 2.
 436, 9, 3. 438, 9, 4. 442, 9,
 5' 6. 618, 5. 630, 2.
 ὑπόστασις 456, 10, 16.
 ὑποταγή 32, 26. 58. 166, 10, 2.
 230, 6. 232, 8.
 ὑψηλοφροσύνη 26, 11.

Φ

Φαραώ 106, 21. 526, 7. 530,
 12. 530, 13. 530, 14. 532,
 15.
 Φαρισαῖος 114, 0. 382, 6, 3.
 Φασέχ 574, 2.
 φθόνος 72, 118. 374, 5, 12. 506,

11.

φιλανθρωπία 74, 120. 394, 6, 12.
 408, 7, 7. 494, 3. 588, 11.
 600, 9.
 φιλαργυρία 46, 10. 444, 9, 8.
 472, 2. 506, 11. 508, 13. 530,
 13. 578, 4.
 φιλαυτία 30, 23.
 φιληδονία 266, 1, 8. 284, 1, 24.
 444, 9, 8. 472, 2. 506, 11.
 510, 14. 530, 13. 568, 4.
 578, 4.
 φιλία 32, 27. 80. 94. 96. 182,
 13, 3.
 Φίλιππος 86, 17.
 φιλοδοξία 266, 1, 8. 506, 11.
 530, 13.
 φιλοκαλία 244, 11. 504, 10. 506,
 12. 510, 15.
 φιλονεικία 26, 11. 40, 45. 356,
 4, 22.
 φλυαρία 346, 4, 14.
 φόβος 44, 1. 50, 23' 24. 54,
 44' 56. 64, 115. 68, 116.
 70, 116. 88, 17. 94, 8.
 100, 13. 148, 6, 1. 180,
 13, 2. 266, 1, 8. 292, 1, 30.
 298, 2, 1. 300, 2, 1. 330,
 4, 1. 332, 4, 1. 334, 4, 2.
 336, 4, 2. 336, 4, 4. 338,
 4, 4. 338, 4, 6. 340, 4, 7.
 8, 9. 342, 4, 10. 344, 4, 10'
 11. 346, 4, 14. 348, 4, 17.
 360, 4, 25. 366, 5, 5. 374,
 5, 12. 386, 6, 7. 404, 7,
 4, 410, 7, 9. 412, 7, 10. 446,
 9, 10. 490, 21. 536, 1.
 626, 2' 3.
 Φοινίκη 125.
 φόνος 446, 9, 9.
 φρίκη 500, 6.
 φρόνημα 112, 3. 134, 2, 2. 220,
 2. 426, 8, 9. 530, 13.

φρόνησις 174, 11, 4. 184, 13,
14. 332, 4, 2. 372, 5, 9.
646, 11.

φροντις 36, 32. 54. 516, 17.

φῶς 376, 5, 12. 552, 14.

φωτισμός 390, 6, 10.

Χ

χαρὰ 28. 30. 40. 42. 46. 52. 72.
158, 8, 2. 244, 10. 270, 1,
11, 340, 4, 7. 376, 5, 12.
376, 5, 13. 492, 1. 564, 2.
622, 2.

χάρις 42. 130. 156, 7, 4. 162,
9, 2. 178, 12, 4. 286, 1, 26.
294, 1, 32. 302, 2, 4.
304, 2, 5. 374, 5, 12. 616,
4. 618, 5. 642, 2. 644, 8,

χάρισμα 234, 1. 254, 18.

χρῆμα - τα 152, 6, 4. 154, 7, 2.
166, 10, 3. 180, 3, 2. 276,
1, 15. 278, 1, 17. 284, 1,
24. 580, 5. 596, 6.

χρησιότης 612, 1.

Χριστός 72, 118. 104, 19. 120,
28, 136, 3, 1. 144, 5, 1. 146.
152, 6, 4. 154, 7, 2. 156,
7, 2. 160, 8, 2. 176, 12, 1.
222, 3. 224, 2. 232, 8.
244, 10. 266. 1, 9. 274, 1, 14.
276, 1, 15. 286, 1, 24. 286,
1, 26. 288, 1, 28. 332, 4, 2.
336, 4, 3. 352, 4, 18. 382,
6 3. 396, 6, 11. 408, 7, 7.
430, 8, 13. 470, 2. 481, 2.
476, 6. 488, 18. 504, 9. 572,
7. 574, 2. 3. 576, 3. 578,
4. 580, 5. 584, 10. 586,
11. 588, 11. 600, 9. 614,
2. 616, 4. 618, 5. 628, 1.
634, 1. 636, 1. 642, 2.

χρυσίον 58, 7.

Χρυσόστομος 208.

Ψ

ψεῦδος 48, 17. 434, 9, 1. 2.
436, 9, 3. 448, 9, 11, 450,
9, 12. 570, 6.

ψυχή 24, 5. 34, 29. 38, 39. 42.
44, 5. 54, 4. 50. 56. 58. 66.
67. 58, 72. 79. 80. 60, 94. 62,
98. 105. 66, 115. 68, 116.
74, 119. 78, 4. 80, 7. 9. 10.
13. 82, 14. 15. 84, 15. 86,
17. 88, 17. 98, 12. 100, 13.
102, 13. 14. 104, 16. 106,
20, 120, 25. 136, 3, 1. 2.
140, 4, 1. 3. 144, 5, 1.
148, 6, 1. 154, 6, 8. 168,
10, 4. 170, 10, 4. 172, 11, 2.
174, 11, 4. 176, 12, 1.
180, 13, 1. 192, 15, 1. 222,
1. 222, 2. 232, 7. 238, 4.
254, 18. 268, 1, 10, 270,
1, 11. 272, 1, 13. 276, 1, 15.
284, 1, 23. 302, 2, 4. 304,
2, 5. 308, 2, 10. 316, 2, 15.
318, 2, 16. 320, 2, 18. 334,
4, 2. 342, 4, 10. 344, 4, 11.
366, 5, 6. 374, 5, 12. 380,
6, 1. 382, 6, 3. 384, 6, 4.
388, 6, 8. 9. 390, 6, 10.
394, 6, 12. 406, 7, 5. 406,
7, 6. 412, 7, 10. 416, 7,
14. 426, 8, 8. 9. 442, 9, 7.
448, 9, 11. 464, 12. 470, 1. 2.
472, 2. 476, 6. 488, 18.
490, 19. 20. 21. 494, 3.
496, 3. 498, 5. 500, 8. 502,
8. 9. 504, 11. 508, 13. 510,
14. 512, 16. 516, 1. 528, 11.
530, 13. 532, 14. 533, 16.
536, 1. 2. 540, 4. 542, 6.
566, 18. 19. 560, 21. 562,
1. 564, 2. 568, 4. 572, 7.
774, 2. 588, 1. 590, 2.

592, 4. 5. 594, 5. 596, 6.
608, 4. 510, 6. 610. 612.
1. 614, 2. 618, 5. 628, 1.
630, 1. 637, 2.

Ω

Ων 530, 13.

ώρα 116, 11.
ώφελεια 186, 14, 3. 221, 3.
232, 8. 296, 1, 34. 332, 4, 2.
348, 4, 16. 354, 4, 21.
358, 4, 24. 360, 4, 25. 366,
5, 6. 406, 7, 5. 410, 7, 8.
488, 17. 492, 1. 516, 1. 550,
11, 556, 18. 616, 3.

3. Εύρετήριον Πατερικῶν χωρίων

Ἀποφθέγματα Γερόντων

Σειρά PG

Ἀντωνίου 4, 138, 414.

» 5, 638.

» 7, 304.

» 9, 360.

Ἀρσενίου 40, 450.

Ἀγάθωνος 29, 314, 378.

Ἀμμωνᾶ 10, 392.

Ἄλωνίου 4, 446.

Ἀπόλλωνος 3, 604.

Βασιλείου 1, 294.

Βενιαμίν 5, 454.

Ἡλία 6, 588.

Θεοφίλου 1, 186.

Ἰωάννου Κολοβοῦ 34, 536.

Ἰσαάκ Θηβαίου, 384.

Λογγίνου 5, 452.

Μακαρίου 17, 614.

Μωϋσέως 4, 544.

» 18, 380.

Ποιμένος 1, 632, 640.

» 6, 380.

» 13, 516.

» 48, 408, 642.

» 54, 364.

» 85, 342.

» 80, 410.

» 81, 170.

» 93, 464.

» 134, 286.

» 160, 626.

» 177, 464.

Σισώη 6, 522.

» 34, 410

» 38, 532.

Σειρά ἀνώνυμος (Nau Roc)

Ἄρ. 95.

» 97, 380

» 115, 302

» 151, 414.

» 170, 528.

» 182, 342.

» 192, 526.

» 196, 496.

» 264, 342.

» 265, 472.

» 297, 522.

» 323, 308. 316. 548.

» 327, 390.

Αὐτοτελή

Ἡσαίου, 630.

Εὐαγρίου (Μακαρίου) 368.

566.

Μωυσέως 532.

Ποιμένος 404, 602.

Συγκλητικῆς 540.

Ἄνωνύμως 534.

Ἀθανασίου

Βίος Ἀντωνίου 158, 606.

Βασιλείου Μεγάλου

Ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σε-
αυτῷ 596.

Ὁμιλία εἰς Ἡσαΐαν 422. 594

Ὁμιλία εἰς ψαλμὸν 1, 324.

Ὁμιλία εἰς ψαλμὸν 7, 5,
514.

Ὁμιλία εἰς ψαλμὸν 7, 7, 454.

Ὅρος κατὰ πλάτος 6, 504.

» » » 241, 226

Β' Κλήμεντος 7, 600.

Εὐαγρίου

Ἑκατοντάδες 4, 76, 496.

Περὶ πονηρῶν λογισμῶν 14.

Πρακτικὸς προοίμιον 16,
284, 286

» 1, 26, 630.

» 1, 65, 488.

» 2, 9, 546.

» 2, 99, 506.

Μοναχοῦς 40, 574.

Γρηγορίου Θεολόγου

Λόγος 1, 1 καὶ 4, 574. 580.

23, 1, 456

24, 4, 590

25, 1, 224.

28, 13, 262.

33, 15, 590.

39, 7, 318.

45, 9, 262.

Ἰωάννου Χρυσοστόμου

Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα
500.

Μάρκου ἐρημίτου

Πρὸς τοὺς οἰομένους 197,
274.

Περὶ νόμου πνευματικοῦ, 14.

422, 54, 604.

Παλλαδίου

Λαυσιακὴ Ἱστορία 14, 166,
282, 320.

Ζωσιμῶ

Κεφάλαια 5, 4, 280.

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ἐπιστολαὶ
» 2ος Ἐπιστολαὶ (ἐξηντλήθη)
» 3ος Ἐπιστολαὶ »
» 4ος Ὁμιλίαι εἰς Ἑξαήμερον »
» 5ος Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμοὺς »
» 6ος Ὁμιλίαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαὶ
» 7ος Ὁμιλίαι δογματικαὶ - περιστατικαὶ - ἐγκωμιαστικαὶ -
παιδαγωγικαὶ
» 8ος Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατὰ πλάτος)
» 9ος Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν)
» 10ος Δογματικὰ ἔργα

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περί ἐνανθρω-
πήσεως)
» 2ος Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α-Β)
» 3ος Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ-Δ).
» 4ος Δογματικὰ Γ'
» 5ος Ἑρμηνευτικὰ Α'
» 6ος Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)
» 7ος Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)
» 8ος Ἱστορικοδογματικὰ Α'
» 9ος Ἱστορικοδογματικὰ Β'
» 10ος Ἱστορικοδογματικὰ Γ'
» 11ος Ἀσκητικὰ
» 12ος Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- Τόμος 1ος Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ
Διακονία Α'
» 2ος Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ
Διακονία Β' (ὑπὸ ἑκδοσιν)
» 3ος Ἀπολογητικὰ ἔργα (ἐξηντλήθη)
» 4ος Δογματικὰ

- » 5ος Ἐορταστικοὶ - Ἠθικολογικοὶ Λόγοι
- » 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι
- » 7ος Ἐπιστολαὶ (ὑπὸ ἑκδοσιν)
- » 8ος Ἐπη Δογματικά
- » 9ος Ἐπη Ἠθικά (ὑπὸ ἑκδοσιν)
- » 10ος Ἐπη εἰς ἑαυτὸν (ὑπὸ ἑκδοσιν)
- » 11ος Ἐπη εἰς ἑτέρους (ὑπὸ ἑκδοσιν)

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ')
- » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ')
 - » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Ἐκδ. ἀκριβῆς τῆς Ὁρθ. πίστεως)

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 3ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ' - ΜΑ').

- » 9ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Α' (Ὁμιλίαι Α' - Κ').
- » 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β' (Ὁμιλίαι ΚΑ' - ΜΗ').
- » 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ' (Ὁμιλίαι ΜΘ' - ΟΕ').
- » 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Δ' (Ὁμιλίαι ΟΣΤ' - 4Α');
β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι Α' - ΙΘ').
- » 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι Κ' - ΝΔ').
- » 14ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι ΝΕ' - ΠΗ').
- » 18ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α' (Ὁμιλίαι Α' - ΚΒ').
- » 18Α Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίαι ΚΒ' - ΜΔ').
- » 20ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β', (Ὁμιλίαι ΚΕ' - Λ'); εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίαι Α' - ΙΑ').
- » 21ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίαι ΙΒ' - ΚΔ'); εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλίαι Α' - ΙΒ').
- » 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'.

- » 29ος Ἀσκητικά Β΄
- » 31ος Κατηχητικαὶ καὶ ἠθικά Β΄ - Περιστατικά Α΄.
- » 32ος Ὁμιλίαι Περιστατικά Β΄.

Ζ΄ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
- » 12ος Ἀββᾶ Ἡσαίου, Ἀσκητικοὶ Λόγοι, ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα, ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖαι καὶ Ἐπιστολαί.
 - » 22ος Νικ. Καβάσιλα, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν - Περί τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Η΄ ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Θ΄ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α΄ (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, Κατὰ Εἰμαρμένης, Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, Λόγος Κατηχητικὸς μέγας).

Ι΄ ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

- Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος — Ἐπιστολαί πρὸς Ἀκίνδυνον Α΄, Β΄, Γ΄ — Ἐπιστολαί πρὸς Βαρλαάμ Α΄, Β΄.

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

EXPRESS

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 200621